FRANCISCI VALLESII COVARRVBIANI

PHILIP. II. HISPANIARVM REGIS
ARCHIATRI ET A CVBICVLO MEDICI

COMMENTARIA,

IN SEPTEM LIBROS HIPPOCRAT DE MORBIS POPVLARIBVS,

NVNC PRIMVM IN GALLIIS EXCVSA, multóque quàm anteà emendatiora, textu Hippocratis ad Græcum exemplar recognito, & innumeris erroribus repurgato, nonnullisque additis Scholiis,

Operâ & studio S. GAVDEI Aurelij Doct. Med. Monspeliensis, & in collegio Medicorum Aurelianensium Aggregati.

CVM INDICE RERVM ET VERBORVM LOCVPLETISSIMO.

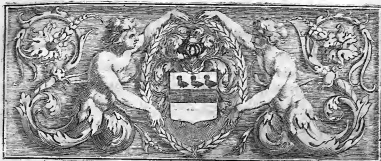
AVRELIÆ

Apud CLAVDIVM ET IACOBVM BORDE
In Claustro Sanctæ Crucis.

M. DC. LIV.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21

ILLVTRISSIMO VIRO D DOMINO FRANCISCO DE BEAVHARNOIS

CHRISTIANISSIMI REGIS IN SACRATI CONSILII CONCESSV CONSILIARIO,

Nec non in Aurelianensi curiâ Præsidi, totiusque prouinciæ Generali Præfecto, Iudici semper integerrimo, D. de la Grilliere &c.

Obsequia cum votis offert S. GAVDEVS Doct. Med.

HVmanis pectoribus (VIR ILLVSTRISSIME) vel minima generosæ indolis strictura micantibus insitum est, & penitùs radicatum, vt studia laborésque suos ad publicam dirigant vtilitatem, & Spartam quam nacti sunt adornare conentur. His impulsus stimulis, nonnullum medicæ arti quam profiteor incrementum accessurum, auidísque doctorum medicorum desiderijs satisfacturum putaui, si Francisci Vallesij commentaria in libros Epidemiorum, eáque tersiora & paulò auctiora Gallici iuris facerem, atque hos Medicinæ sacros latices, in Hispania quidem scaturientes, nostras

nunc in Gallias deriuarem. Quid enim ad eius maiestatem magis comparatum excogitari potest quàm ex varia tempestatum constitutione, morborum qui deinceps grassaturi sunt naturam habere perspectam? Quid ad medicam praxim dirigendam vtilius, quàm eam in exemplis docere, & vniuersalia Theoremata particulari morborum curationi feliciter applicare? Tanta est huius methodi necessitas, vt satis admirari non possim, raros admodum fuisse in hoc feracissimo mentium defæcatarum sæculo, qui in ea excollenda Hippocratem sequerentur ducem, & in ipsius libris enarrandis desudarent. Multi quidem vnum aut alterum librum explicârunt, quasdam historias explanarunt & velut ἀποσπασμάτια quæddam emiserunt. Solus Vallesius vir doctissimus, suo etiam tempore Clarissimus hanc perfregit glaciem, primus hos calles attriuit salebrosos, omnésque libros iustis illustrauit commentarijs. Verùm illius vices non dolere non potui, qui Typographorum infelices manus hactenus expertus est, ab ijsque adeò infuscatus, vt multum ipsi de natiuo decesserit splendore. Quapropter illum crassiori squalentem situ detergere, pristinóque nitori restituere conatus sum, priusquàm delicatioribus Gallorum oculis subijceretur. Hunc qualemcunque laborem (VIR ILLVSTRISSIME) has studiorum primitias nomini tuo consecrare ausus sum, debui procul dubio ex veteris clientelæ nexu, hanc grati animi significationem tua erga me beneficia expostulant, nec veritus sum, ne munus dignitati tuæ impar offerre, aut ex ære alieno debitum soluere viderer, dummodò (cùm pretiosiora pro tempore non suppeterent) studium erga te meum & constantem in tuî obsequio perseuerantiam testarer. Verùm mea sunt quodam modo molimina, quæ hîc primus, atque emendatiora profero, nec quicquam quod ad artes & scientias pertineat, à te alienum credo, quem noui feruentissimum earum cultorem, doctrinámque fouere stipatam virtutum omnium caterua, quæ te cumulatissime afferunt in munus & honorem parentis. Spondet igitur innata tibi humanitas, & pronus in literas fauor, leuidense istud meæ erga te obseruantiæ [illegible] te benigna fronte excepturum, imò & properante animo cunctantium votorum verecundiam præuenturum. Vale.

PRÆFATIO
TOTIVS OPERIS.

X operibus Hippocratis quædam præcepta continent, velut libri aphorismorum, & prædictionum, & de ratione victus, & quidam alij: quędā solùm obseruationes, velut hi libri, quorum enarrationem modò aggredimur: nulla enim præcepta continent, sed narrationem solùm eorum, quæ Hipp. fieri circa multos ægrotos obseruauit, itaque author hîc agit historicum non præceptorem. Nimirum cùm ars medica ex philosophia & experimentis nascatur, perfectissimè videtur mihi hanc artem tradidisse, seorsum scribens de natura rerum omnium, præcipuè verò hominis: & de morbis, seorsum suas obseruationes, atque deinceps enucleatissimas sententias. Scripsit .s. & artis præcepta & principia ex quibus ea nata sunt, verùm quia præcepta non capi debent, ex his quæ cuidam homini aut paucis quibusdam, sed multis euenerunt, consentaneum fuit tempestatum insalubrium, in quibus fuerunt morbi communes multis hominibus, præcipuè meminisse, vnde etiam acceperunt nomen libri ἐπιδημιῶν siue de morbis populariter vagantibus. Nam tempestatibus salubribus accidere solent morbi rari, nulla enim adeò salubris est tempestas, vt nullos ægrotos habeat, sed quæ non est morbosa, habet raros: in insalubribus accidunt multi. Morborum quidam vocantur ab Hippocrate communes, quidam sparsim grassantes: communes sunt, quum omnes, aut plerique, ijque omnis naturæ & sexus, eodem morbi genere capiuntur: sparsi quū varij homines variis morbis ægrotant: At qui sunt communes, aut regionis vrbisve naturam sequuntur, vocanturque ab Hippocrate Endemij, à nobis patrij aut vernaculi: aut sequuntur aliam causam, & vocantur Epidemij, siue populares. De morbis vernaculis, in libello de aëre locis & aquis, videtur mihi satis scripsisse, de sparsis in libris de morbis: in hoc opere de his omnibus agit, vt in ipsius operis decursu patebit, præcipuè verò de Epidemiis, quos nasci ex causa communi in libris de natura humana, & de flatu dicit Hipp. sparsos verò, non ex causa communi, sed ex cuiusque victu, in quo nihil potest esse omnibus regionis aut vrbis incolis commune præter aërem, non enim cibus, aut potus, aut somnus, aut vigilia, aut motus corporis, aut passiones animi, aut otium, aut venus, quia nulla re tali vtuntur omnes pariter, sed est suus cuique mos. Aëre verò vtcumque affecto omnes vtuntur eodem. Atque ita cùm aër putris est morborū causa, epidemiales fiunt nunc magis nunc minùs mortiferi, vt deterior aut minùs mala putredo irrepsit in aërem. Victus facit tempestates insalubres, morbis tantùm vagantibus sparsim, atqui hoc genus insalubriū tempestatum dicit solere accidere per caritatem annonæ, coactis hominibus prauo victu vti. Accidit quidem in his quoque tempestatibus, genus aliquod morbi commune esse præ aliis, quoniam euenit multos eodem modo errare in victu. Nullum verò esse morbi genus omnino commune hinc perspicies, quòd diuites & qui etiam in caritate annonæ cibis abundant, non adeò capiantur talibus morbis. Quòd si malum pòst caritatem annonæ adeò serpat, vt arripiat multos omnis naturæ, putandum est morbos

ſparſos in populares iam migraſſe, quod quidem fit, vel inquinamentis multorum ægrotantium aërem iam inficientibus, vel intemperie aeris, quæ fruges ſuſtulit, morbos afferente. Popularis tamen & communis morbus non anteà eſt, quàm ſit cauſa in aëre. Nam ſiue frumentum putruerit, ſiue aquæ fontis venenatæ ſint, non eſt cauſa neceſſaria, & omnibus communis. Quidam enim eam euitabunt, aquam integram aut frumenta imputrida aſportantes ſibi, aërem verò nullus in oppido agens deuitare poteſt. Quare aër morbos patit omnibus communes, fortunis, naturis, ætatibus, ſexibus. Quamquam neque hic opus ſit, vt omnes æquè lædat. Nam occurrũt tempeſtates epidemiales quibus maximè ſenes, aliæ quibus maximè pueri, alię quibus iuuenes maximè læduntur. Nimirum quamquam omnes tempeſtates, quibus morbi epidemiales fiunt, aëtis affectionem coniũctam habeant, non tamen omnes eandem, ſed variæ tempeſtates varias pariunt affectiones Quæ quidem variæ ſunt, nunc differentia effabili, vt ſi in hac tempeſtate eſt aër iuſtò ſiccior, in illa iuſtò humidior: nunc ineffabili, velut in varijs peſtilentiæ generibus accidete ſolet, inde enim naſcuntur peſtilentiæ genera longè diuerſa, nunc cum bubonibus, nunc cum vlceribus, nunc cum maculis: ex maligna quidẽ aëris putredine omnia producũtur, ſed vario putreſcendĩ modo, eóque indicibili. Illæ igitur variæ aeris affectiones, ſiue effabiles ſint, ſiue ineffabiles, ſi magnæ ſint, omnibus hominibus ſunt noxiæ (nulla enim natura gaudet extrema aliqua infectione aeris) tamen non omnibus pariter; ſed habent cum quibuſdam naturis, ætatibus, aut ſexibus ſympathiam, hanc etiam effabilem aut ineffabilem, Et quoniam longè maior differentia eſt diuerſorum animalium, quàm diuerſarum ætatum hominis, hæ ineffabiles differentiæ faciunt, vt quædam peſtes, hæc animalium genera inficiant, aut non inficiant, vt docet ipſemet Hippo. libello de flatibus. Dixi ſi magnæ ſint affectiones, non ob putreſcentias (putredo. n. aeris, ſiue magna ſit ſiue parua, omnibus hominibus plus aut minus eſt noxia) ſed ob intemperies, hæ enim ſi non ſint magnæ, non pariunt morbos communes, ſed illis hominibus proprios, cum quibus ea intemperies habet ſympathiam. Velut ſiccato aere mulieres & humidi viri ſalubriter degunt, bilioſi ægrotant, atque ita conſtat non omnes morbos qui ab aere procedunt eſſe communes, omnes autem communes eſſe ab aere. At qui quoniam ab aere naſcuntur, cùm inſalubrem tempeſtatem narrat Hipp. totus in eo eſt, vt deſcribat quo pacto fuerit affectus aer à ventis & pluuijs. His enim maxime afficitur, velut mox in ipſo operis initio videre eſt. Ego concedente Deo, eam commentariorum rationem obſeruabo, vt explicata narratione ſingulorum cauſas addam; tu interim memoria retine omnia quæ in hac prefatione à me dicta ſunt.

FRANCISCI VALLESII COVARRVBIANI,

IN SCHOLA COMPLVTENSI PROFESSORIS PRIMARII, ET PHILIPPI II. HISPANIARVM REGIS ARCHIATRI.

COMMENTARIA,

In libros Hippocratis de morbis populariter vagantibus.

LIBER PRIMVS.

Sectio Prima, siue constitutio temporis Prima.

IN Thaso Autumni tempore circa Æquinoctium & sub Pleiadas pluuiæ acciderunt multæ, continuæ, & molles, vt flante Austro esse solent. Hyems Austrina fuit & raros habuit ventos Aquilonares, qui magnam siccitatem inducebant, ac in vniuersum hyems veri similis fuit. Ver autem Austrinum & frigidum fuit, & paruas habuit pluuias. Æstas magna ex parte nebulosa fuit & sine pluuiis: Etesiæ parum, tenuiter, & dispersim spirauerunt.

CVM sint duo Æquinoctia, vernum & autumnale, hic ex adiunctis satis constat autumnale intelligere Hipp. cum dicat, autumni tempore, & circa Æquinoctium. Quod dicit & sub peiadas, haud dubiè perinde est ac si diceret, vsque ad occasum (intellige verò Hippocr. ac proinde etiam nos de cosmico ortu aut occasu signorum loqui) pleiadum. Nam per pleiades indicatur sydus quoddam locatum in tauro, quod oritur circa finem Aprilis, & occidit circa initium Nouembris.

A Nō potuit tamen tempestas illa multarum aquarum continenter cadentium durare ab Æquinoctio autumni vsque ad ortum pleiadum, nam hyems (quæ hoc tempore continetur) sine aquis fuit. Ergo intelligit accidisse pluuias multas, continentes, & molles à principio Autumni vsque ad occasum pleiadum. Id tempus est ferè duorum mensium, Septembris, & Octobris. Hoc tempore accidisse dicit pluuias multas. Intelligit verò non confertas ac copiosas (tales enim vocare solet largas) sed numero multas, hoc est, sæpe cadentes. Pluuias verò continētes, hoc est, non sępè intercisas, sed longiusculas. Dicit etiam molles, & vt explicet quas vocat molles, addit, vt flante Austro esse solent. Nimirum flante austro solēt cadere pluuiæ quædam blandę, sine frigore atq; B vllo rerum rigore, sed placidæ & sine impetu vehementi aut strepitu, tales sunt molles pluuiæ. Itaque duobus illis mensibus hoc modo pluebat. Sed cur cùm duos hos menses descripsisset, addidit statim, hyems austrina? An intermisit mensem vnum? videtur enim, siquidem autumnus, hyems, ver, & æstas ternos habent menses, & quatuor his temporibus æqualibus duodecim mensium annus constat: prætermisit ergo Hipp mensem Nouembris, si hyems non incipit ante solstitium hyemale, quod fit mensis Decembris exactis aliquot diebus. Sed non prętermisit. Non enim Hipp. diuidit quatuor anni tempora vt Astrologi, qui rationem habent Solstitiorum & Æquinoctiorum:

neq; vt grammatici, qui numerant menses: sed vt medicum decet, rationem habens mutationum, quę in aëris temperie contingunt, nimirum nobis tempus quod insignitè frigidum & humidum esse solet, est hyems: quod calidum & siccum, æstas: quod temperatum, ver: quod inęqualiter calidū & frigidum atque siccum, Autumnus. Quiuis verò videat has differentias temperiei non respondere partitioni astronomicæ, aut grammaticæ. Nam mense Nouembris non minus friget aër quàm mense Februarij, imò verò fortasse aliquantò pl': neq; minus calet mense Maij quàm Augusti, neque ergo per mensem Maiū durat vernalis mediocritas, neque per Nouembrem autumnalis. Quare meritò Hipp. adiungit mensem Nouembris hyemi: æstati verò Maium, facitq; ver & autumnum, mensium binorum; hyemē & æstatem, quaternorum. Incipit enim apud Hipp. autūnus ab exortu arcturi, finitur occasu pleiadum. Hinc incipit hyems, quæ durat vsq; ad Æquinoctium vernū. Hinc incipiens durat ver vsque ad ortum Pleiadū. Hinc incipit æstas, cuius prima pars est vsque ad ortum Canis, qui Compluti fit 19. Iulij: secunda pars est ab hoc ortu vsq; ad ortum Arcturi. Hanc partitionem scripsit idem Hipp. lib 3. de diæta dicens. Annum certè in quatuor partes diuidunt, quas omnes ferè nouerūt, hyemem, ver, æstatem, & autumnum. Et hyemem quidem, à pleiadum occasu vsque ad equinoctium vernum: ver autem ab equinoctio vsque ad pleiadum exortum; æstatem verò à pleiadum ortu vsque ad ortum arcturi: Autumnum ab arcturi ortu vsque ad pleiadum occasum. Eandem partitionem secutus est Plinius, qui libro 18. c. 29. ita scripsit, ortus vergiliarum æstatem inchoat, & occasus hyemem. Ab ortu Caniculæ flant venti, qui vocantur Etesiæ, qui vt Arist. 2. meteororum c. 5. dicit, sunt aquilonares, flātes interdiu, cessantes noctu, quia generanturillis diebus exustā terrā, & geminato calore Solis & Caniculæ. Cessant ergo noctu cessante vstione. Fumigat verò illis diebus Septentrionalis plaga, quia illa retinet tunc quoque humorem, qui ad generandum fumum est satis. Etesiæ igitur hi venti sunt, & his diebus flant. Quamquam Plinius & plerique Astronomi à Prodromis vocatis diebus (sunt hi octo ante Canem) incipere dicunt. Mihi videtur hic Hipp. non aliter ac Aristot. intelligere nomine Etesiarum ventos flantes post Caniculæ ortum, quandoquidem magnam æstatis partem descripserat, antequàm Etesiarum mentionē faceret. Sed redeo ad hyemem. Hyems, inquit, austrina fuit & raros habuit ventos Aquilonares, qui magnam siccitatem inducebant. Et in vniuersum hyems veri similis fuit. Sed si austrina fuerit hyems, quo pacto flauerunt venti Aquilonares? aut quo pacto fuerunt αὐχμοί? aut si hi fuerunt, quo pacto fuit hyems tota viri similis? Certè non simul fuit hyems Austrina, & Aquilonia ac sicca (neque enim potuit) sed diuersis temporibus. Narrat vero Hippocrates rem velut est acta, prima hyemis pars eaque maxima fuit Austrina, extremo mense hyemis, Februario scilicet, flare cœperunt Aquilones, non hi quidem magni, sed quia tota hyeme non pluerat, potuerunt facilè squalorem facere. Atqui si quis interroget, qualis fuerit extrema hyems, Aquilonarem dicemus: si verò nullius partis mentione facta, quis iubeat respondere, qualis fuerit hyems, respondebimus, quod & Hipp. in vniuersum hyems hoc est tota simul hyems veri similis fuit; Scilicet eo anno hand fuerunt magna frigora. Ver dicit fuisse Austrinum & frigidum, additqne, & pluuias habuit paruas, rarum est Austrinum esse & frigidum. Quia flante hoc vento: solent remittere frigora, rarum quoque parùm plnere. Nam in tota Europa (est vero Thasus in Europa) flante Austro solent esse frequentes pluuiæ. Cæterum etsi rarū sit, sic tamē accidit: æstas magna ex parte fuit plena nubibus, tamen non concrescebant in pluuias. Etesiæ flauerunt parum & tenuiter, paucis scilicet diebus, & non vehementer. Flabant διεσπασμένως. hoc est nunc hac, nunc illac. Vnde intelligo Hippocratem describere modò tempestatem, quæ fuit non in vrbe Thaso vocata, sed in tota insula, quæ etiam ita appellatur. Constitutio itaque huius anni hæc fuit, morbi verò qui sequuntur.

CVm autem vniuersa hæc constitutio ad Austrina vergeret, sed cum siccitatibus, ante ver quidem, quòd prior constitutio subcontraria & Borealis fuerit, paucis acciderunt febres ardentes, eæque omnino blandæ & mites, & paucis fluxus sanguinis è naribus accidit, neque ex his moriebantur. Multis autem circa aures tumores in alteram partem vergentes contingebant, & in vtramque plurimis sine febre erectè ambulantibus, quibusdam etiam parùm incalescebant, sed omnibus sine noxa extincti sunt, neque cuiquam ad suppurationem peruenerunt, velut ij qui ex aliis causis ortum ducunt. Illi autem erant naturâ laxi, magni, diffusi, inflammationis & doloris expertes omnibus sine vlla significatione euanescebant. Accidebant autem hæc adolescentibus, iuuenibus, ætate florentibus, & horum plurimis qui in palæstrâ & gymnasiis exercebantur, mulieribus verò paucis contingebant. Multis tusses siccæ accidebant, quibus nihil expectorabatur, nec multò post voces rauccescebant. Quibusdam autem post aliquod tempus inflammationes cum dolore in alterum testiculum vergebant, quibusdam etiā in vtrumque. Quibusdam febres aderant, quibusdam non. Plurimis hæc molesta fuerunt, in cæteris verò quæ ad Medicum opificium spectant, sine morbo degebant.

Cùm incepisset aëris temperiem à principio autumni describere, morbos tamen à principio veris incipit, eius scilicet veris, quod primum post illum autumnum secutum est. Atque cùm descriptionē temporis vsque ad æstatis finem perduxerit, morborum narrationem vsque ad sequentem perducit hyemem. Meritò quidem: nam verisimile est, neque mox eum intemperie aëris, incipere graues ob eam morbos (sed tanto tempore post, quantū ad permutanda corpora sit satis) neq; mox ac tem-

peries aëris cessat, morbos ex ea natos extingui, sed tantò plus durare quantò opus est vt corpora corrigantur. Cùm ergo (inquit) vniuersa hæc constitutio ad Austrina vergeret, sed cum siccitatibus, id est, cùm toto boc anno flaret auster, & non plueret. Dicitur verò vtrumque toto anno accidisse, quia vtrumque vix quadam anni particula defuit: nimirum autumni duobus mensibus solùm pluit, & vnico mense hyemis flauit Boreas. Atqui ob huius particulæ hyemis siccitatem, dicit apparente iam vere quibusdam, haud multis accidisse febres ardentes. Sunt hæ biliosæ febres in genere tertianarum non intermittentium, has dicit fuisse blandas & mites, hoc est, non mali moris, neque inopinatum quicquam medico afferentes. Paucis accidisse fluxiones sanguinis, quamquam multis per id febrium genus soleat fluere de naribus, sanguine in superna ob calorem rapto: denique fuisse salutares: neque ex his homines interijsse. Aliis procedente vere circa alteram aut circa vtramqne aurem facta dicit ἐπάρματα, tales enim sũt tumores laxi, magni, diffusi, inflammationis & doloris expertes: multos verò non decubuisse ob hæc œdemata, sed erectos obambulasse; quosdam verò parum febricitasse: omnibus dicit extinctos tumores esse sine alia noxa: neque enim suppurasse, vt tumores qui ex aliis caussis fieri solent (inflammationes scilicet quæ ex sanguine generantur, aut œdemata quæ ex alia crassiori pituita, aut etiam nonnunquam scirrhi, qui ex melancholico sanguine) sed euanuisse insensibili resolutione. Hæc ait accidisse viris & agentibus ætates calidas, & exercitatis, mulieribus verò paucis, aut frigidas ætates agentibus, aut degentibus in otio. Aliis etiam multis boc ipso tempore dicit accidisse tusses siccas, quas vocet tusses siccas explicans, addit quibus nihil expectorabatur, & non multò postquàm tussi corripiebantur, voces illis raucescebãt. quibusdam verò horum ipsorum etiã post quoddam tempus, postquam tussi laborassent, accidebant inflammationes cum dolore (veræ scilicet inflammationes) in alterum aut vtrumque testiculum, quibusdam cum febre, quibusdam sine illa. Plurimis quidem (inquit) hæ inflammationes laboriosæ erant dum durabant. Nimirum dolebant vehementer, in cæteris verò ἀνόσως ἀνῆγον, hoc est non indigebant manu chirurgica, quia soluebantur sine vstione aut sectione, deniq; omnino sine ferro & igne. Hæc dicit acta toto vere Causas horum omnium mox dicemus Tumoris testiculorum ex tussi causam esse in sympathia vocalium cum genitalibus, sectione 1. lib. 2. dicit ipsemet.

ANtequàm autem æstas inciperet, & per æstatem, & per hyemẽ, multi eorum qui iam à longo tempore aliquantùm corrumpebantur, tabidi decubuerunt, quinetiam multis ambiguè sese habentibus tabes tunc confirmata est. Nonnullis autẽ primùm incepit, quibus natura in tabem vergebat, moriebãtur autem ex his multi, imò plurimi, neq; scio an quis ex decumbentibus vel modico tempore superfuerit. Celeriùs autem moriebantur quàm ista transigi solent, Alia enim & diuturniora & cum febribus coniuncta facilè tolerabant, nec moriebãtur, de quibus posteà scribetur. Solus enim & maximus morborum qui tunc grassati sunt, multos peremit tabes. Horum autem plurimis tales erant affectus, febres horridæ, continuæ, acutæ, omnino quidem non intermittentes, figuram autem semitertianæ obtinebant, vno quidem die leniores, altero autem insuper ingrauescentes, & semper acutius incrementum capientes. Sudores autem continui, sed non per totum corpus, multa extremorum refrigeratio, quæ vix recalescebant, alui turbatæ biliosa, pauca, sincera, tenuia, mordacia deyciebant, & frequenter assurgebant. Vrinæ autem erant tenues, & crudæ, & decolores, & paucæ aut crassitudinem habentes & paruam subsidentiam, nec probè consistentes, sed cruda quadam & intempestiua subsidentia. Tussiebant autem exigua, densa, concocta parùm ac vix excreantes. Quibus verò violentissima contingebant, his ne vel parua concoctio adfuit, sed perpetuò cruda expuebant. Plurinis verò horum fauces ab initio & vsque ad finem rubræ cum inflammatione dolebant, fluxiones paruæ, tenues, acres accidebant, celeriter consumebantur, & malè se habebant, omnium ciborum fastidio vsque ad finem tenebantur, nec sitiebant, & prope mortem multi delirabant. In tabificis ergo affectibus hæc contigerunt.

Si modò morbos totiùs æstatis & autumni & hyemis sermone complectitur, quo pacto paulò post facit transgressionem ad morbos autumni, quasi de solis morbis æstatis dixerit? sin minùs cur dicit modo, antequàm æstas inciperet, & per æstatem, & per hyemem? certè nunc dicere incipit de morbis, qui in fine veris inceperunt, & vsque ad vltimam æstatis partem durauerunt; sed quia vt procedente sermone patere poterit, fuerunt illo anno duplices tabes, & extinctis his qui in prima æstate sunt facti tabidi, subcreuerunt aliæ tabes minùs lethales, quorum multæ per hyemem totam productæ sunt. De tabidis incipiens dicere, dixit per æstatem, & ad hyemem multi tabidi sunt facti. Atqui, quia alij morbi præter tabes subcreuerunt secedente iam æstate, finito sermone de prima deterrimáque tabe, ad morbos vltimæ æstatis & autumni & hyemis transgressus est. Ergo inquit multos eorum qui nondum decubuerant, sed superiori tempore corrupti erant, hoc est in thoracibus corruptionem cœperant contrahere, ex distillatione (hi erant tussiculosi) tunc cum tabe decubuisse: atque his qui ambiguè habebant, boc est, quorum tabes latebat adhuc (nam semper tussicula illa diutiùs durante quædam tabis suspitio est, si simul videantur præter rationem extenuari) tunc primùm apparuit manifestè. Quibusdam etiam dicit incepisse primùm, hoc est prius, cum scilicet aliis cepit tussis incepisse quibusdam apertam tabem, bis scilicet quorum natura vergebat ad tabem. Tales vocantur

homines quibus thorax est angustus, & spatulæ eminentes alarum modo, & caput fluxionibus opportunum. Ex his facile constat, non esse probandam Gal. sententiam qui putat, verba) hæc quibusdam primum incepit, his natura vergebat ad tabem (interposita esse errore librarij, nec genuina Hippocratis. Non enim dicitur (vt ille intelligit) eos quibus natura vergebat ad tabem nunc primùm cepisse tabescere, antè nunquam læsos, sed vt ego explicui, cepisse primùm tabescere, cùm alij tussi solùm corriperentur. Citasse etiam Galenum hæc verba falsò in commentariis Aphoris. corrupisseque alio loco indicaui. Sed redeo ad Hipp. Explicans quam periculosa fuerit hæc tabes dicit, moriebantur citiùs quàm solent hæc transigi. Hoc est, citiùs etiam moriebantur quàm ex tabe mori solent homines. Nimirum ex tabe paucissimi euadunt, sed tamen ægrotant longiusculè antequàm moriantur. Cùm enim tabes non succedit morbo acuto, sed à principio fit, vel ex catarrho, solet durare quæ breuissima est, annum integrum. Nam aliam dicit ipsemet Hippo. lib. de internis affectionibus, quæ tres annos durat, aliam quæ etiam nouem. Verùm hæ tres species tabis sunt, quæ non fiunt ex morbo acuto: quæ ex morbo acuto fit, vt ex peripneumonia, pleuritide, aut inflammatione visceris cuiusuis, quum longissimè, interimere solet intra quatuor mēses Hæ verò quę hac tempestate acciderunt, etiam citiùs interemerunt. Nam inclinante vere cæperant, & plerique ante æstatem mediam mortui sunt. Quod tēpus vix duorum mensium est. Itaq; dicit, ex multis morbis qui tunc fiebant, solam tabem multos homines interemisse, hosq; citiùs solitò. Nam alios (inquit) morbos & diuturniores, & cum febribus coniunctos, de quibus scribetur statim, meliùs ferebant, & euadebant. Sed dubitare continget hoc loco, cur dicat Hippoc. morbos, de quibus mox scribetur, fuisse diuturniores, & cum febribus coniunctos, quasi tabes breuior sit quàm febres, quarum longissimæ vix per alteram anni partem protractæ sunt: atque quasi tabes hæc sine febre fuerit, quæ non tantùm habuit hecticam, vt alioqui solet, sed etiam semitertianas, vt mox dicet. Verùm intelligi debet, non simpliciter illos morbos longiores fuisse tabe, quæ vt paulò antè diximus annum integrū durare solet quum est breuissima, sed durasse illos morbos diutiùs, quàm tabes quæ hac tempestate grassata est, quia tabidi interierunt citiùs. Illos morbos etiam dicit fuisse coniunctos cum febribus, quia aut ipsimet erant febres morbi, aut ex febribus fiebant; tabes verò non ex febre fit sed eam potiùs facit, aut cum ea complicata est, velut hæc tabes cum semitertiana. Erant (inquit) plurimis horum tales affectus, febres horridæ, continuæ, acutæ, omnino non intermittentes. Obtinebant autem figuram semitertianę, vna quidem die leuiores, altera autem insuper ingrauescentes. Meritò quidem huiusmodi sunt febres semitertianæ, quia cùm ex quotidiana & tertiana compositæ sint, altera die habent duas exacerbationes. Gal. ex hoc loco colligit, non dictam fuisse ab antiquis semitertianam quamcumque ex quotidiana & tertiana compositam, sed eam solùm quæ continua, & acuta, & horrida sit, eam verò ex quotidiana continua, & intermittente tertiana constare. Ego ve-
A rò nihil moror, si quis velit dicere, quatuor esse semitertianarum species, continuas tres, quum scilicet continua est vtraque aut altera; vnam intermittentem, quum vtraque est intermittens. Hippocrates enim non intendit definire quæ sint semitertianæ febres, neque hic erat locus, sed refert quales semitertianæ illa tempestate cum tabe coniunctæ fuerint. Ego nihil minùs volo, quàm extorquere ab authoribus plusquàm illi dicere volunt. Reliqua in tota narratione sunt parùm obscura. In vrinis vocat subsidentiam intempestiuā, eam quæ fit antequàm coctus sit succus, velut in pituito-
B sis morbis accidere solet. Solet enim fieri ex succo crudo, morbo etiam incipiente, quiddam bonæ subsidentiæ simile, quod adeò simile esse solet, adeóque incautis medicis imponere, vt apposité Hippoc. consideret, non solùm an candida & læuis sit, sed etiam an tempestiua. Hoc enim signo appertissimè distinguetur cruda à bona subsidentia. Cùm enim ex aliorum omnium signorum concursu constet morbum in principio esse, constat non esse subsidentiam benè concoctam. Sputa dicit fuisse cocta parum, crassa, & densa. Ego in-
C telligo dici cocta parum, non quòd cocta verè sint, ne tantillum, sed quòd coctis hactenus similia, quòd crassa. Verùm eam crassitiem vstione non coctione comparatam esse satis constat, siquidē sputa sunt illa rotunda, de quibus in prognostico scriptum est, & quæ Hippoc. ipse 6. epid. dicet delirium prænunciare. Fauces sunt partes oris inter gulam & laryngem, erant multis illorum, vt ex descriptione patet, inflammatione Erysipelatode affectæ.

D

AD æstatem verò & Autumnum febres multæ, continuæ, non vehementes acciderunt, diu autem ægrotantes detinuerunt, qui in cæteris molestè sese non habebant. Alui plurimis admodum placidè conturbatæ sunt, nec quicquam effatu dignum læserunt. Vrinæ plurimis quidem probè coloratæ & puræ, sed tenues erāt, & tandem circa iudicationem concoctæ. Non valdè tussiebant, nec molestè extussiebant, nec
E cibos fastidiebant, quinetiam offerre omnino licebat. In summa quidem subægrotabant tabidi non tabido modo, in febribus horrorem incutientibus parùm sudabant. Quidam alias paroxysmis erraticè corripiebantur, nec febres omnino desinebant, sed in tertianæ modum exacerbabantur. Hi autem quibus breuissimi erant morbi circa vigesimam diem iudicabantur, plurimi circa quadragesimam, multi autem circa octogesimam. Quibusdam autem
F non hoc modo, sed erraticè & sine iudicatione desierunt. Horum autem plurimis febres quæ non per multum tempus desierant, rursus reuertebantur, ex recidiuis verò in iisdem periodis iudicabantur, multis autem eorum adeò producebantur, vt sub hyemem ægrotarent. Ex omnibus autem qui in hac constitutione sub-

scripti sunt, solis tabidis lethalia acciderunt, A
in aliis verò febribus non contigerunt.

Hic describit æstatis vltimæ, & autumni, & hyemis morbos. Quo loco intelligebant quidam enarratores non dici alios morbos à prioribus diuersos, sed de eisdem tabidis esse adhuc sermonem: & illud vnum dici, quomodo inclinante iam æstate habere cœperint tabidi. Gale. contrà putat ad alios morbos fieri transgressionem missis tabidis. Nam quod primò dicitur, haud posse ad tabidos referri dicit, quod verò deinde dicit, in B
summa quidem subægrotabant tabidi non tabido modo in febribus horrorem incutientibus, putat per errorem scriptorum ex margine fortasse esse insertum. Ego verò non ita puto, neque enim est quod me cogat ita suspicari; sed Hippoc. hic describere morbos, qui à declinante æstate inceperunt, eos verò fuisse varios, magna ex parte febriculas quasdam longas, quibus aderant accidentia quæ describit, inter quæ quibusdam tusses aderant cum excreatione facili. Rursum etiam inter alios morbos, subcreuisse denuò tabes priorib⁹ similes, mitiores tamen & salubriores. Quod vt significa- C
ret, quasi extenuatione vtens dixit; ὑπενόσεον οἱ φθινώδεες, ὃν τὸν φθινώδεα τρόπον: his etiam dicit fuisse febres cum horrore, & sudore. sed exiguo; atqui febrem plerisque esse eiusdem figuræ tertiano modo repetentem, aliis tamen alterius, & erraticas. Quod de iudicatione addit, ad omnes illos morbos qui varij fuerunt, referri debet. Nimirum illorum quidam iudicabantur vigesimo, quidam quadragesimo, vel circa quadragesimum, quidam circa octogesimum, quidam soluebantur paulatim, latenter, ἀκρίτως, ϗ πεπλανημένως, hoc est incertis diebus, multi morbi postquam soluti vide- D
bantur, paulò post reuertebantur, durabantq; rursum totidem dies, & eisdem periodis iudicabantur. Quidam producebantur etiam per totam hyemem, hi morbi erant de quibus paulò ante dixit, alios longiores morbos, & cum febribus coniunctos facilè ferebant. Tota hæc constitutio ita habuit, & quod ad aëris mutationes & quod ad morbos attinet: Erit tamen operæpretium causas eorum quæ facta sunt explicare, licebit verò hoc loco immorari, vt quædam ad totum hoc opus necessaria principia dicamus, hinc sumpto princi- E
pio. Cùm morbi qui quauis tempestate accidunt tales sint; & cum talibus accidentibus fiant, non ob simplicem causam; sed ob multarum concursum, nequaquàm sciri potest, qui ex quibusnis tempestatibus nati sint fieri, nisi in causis illas omnes resolutio fiat, sitque anteà perspectissimum, quinam morbi familiares sint cuilibet seorsum causæ. Causæ verò hic sunt duplices, quędam quæ ad causam efficientem pertinent, hoc est ad ipsum aërem (monstratum enim est prius communium morborum hanc esse causam) hæc sunt, regio, an- F
ni tempus, pluuiæ, & siccitates, flatus, qui ant Boreales, aut Australes sunt: quædam quæ ad causam suscipientem pertinent, hoc est ad ipsum apparatum, qui in hominibus ægrotaturis est. Hæ sunt, naturæ propriæ illorum, ætates, & victus. Et in naturis, temperamenta, & compositio; in compositione quidam modi, cuius modi est is quem modò dicebamus in paratis ad tabem, & illæ præci-

puè differentiæ, adstrictio, & laxitas corporum. Qui morbi cuique harum causarum sint proprij, alijs locis scriptum est à Hippocrate, & à nobis explicatum, cuius rei breuis fiet nunc mentio. De naturis hominum generatim, illud sciri expedit similes in morbos similes faciliùs incidere, difficiliùs in contrarios, calidos ergo in calidos, frigidos in frigidos. De ætatibus Hippoc. hæc in aphorismis scripsit, Per ætates hæc accidunt, paruis quidem & recens natis pueris aphthæ, vomitiones, tusses, vigiliæ, timores, vmbilici inflamationes, aurium humiditates. Iis qui ad tempus dentitionis accedunt, gingiuarum pruritus, febres, conuulsiones, alui profluuia, maximè quum edunt dentes caninos, & crassissimis puerorum, & ijs qui duras aluos habent. Vbi ætate paulum processerint, tonsillæ, vertebræ, quæ in occipitio est ad anteriora luxationes, asthmata, calculi, lumbrici rotundi, & ascarides, verrucæ pensiles, satyriasmi, strumæ, & alia tubercula, præcipuè verò prædicta. Grandioribus adhuc & ad pubem accedentibus, horum quidem multa, & febres chronicæ magis, & ex naribus sanguinis fluxiones. Iunioribus sanguinis spuitiones, tabes, febres acutæ, morbi comitiales, & alij morbi, maximè autem prius dicti. Iis qui hanc ætatem excesserunt, asthmata, pleuritides, peripneumoniæ, lethargi, phrenitides febres ardentes, diarrhϾ diuturnæ, choleræ, dysenteriæ, lienteriæ, hæmorrhoides. Senibus accidunt difficultates spirandi, distillationes tussim afferentes, stillicidia vrinæ, difficultates vrinæ, articulorum dolores, renum mala, vertigines, apoplexiæ mali habitus, pruritus totius corporis, vigiliæ, ventris & oculorum & narium humiditates, hebetudines oculorum, glaucedines, difficiles auditus. Quod ad compositionem attinet, quacunque parte quisque malè compositus est, ea est imbecillis, & proinde illius morbis opportunus. Velut qui angusto est thorace, morbis thoracis: qui densi sunt corpore, insalubriores sunt, vt ipse Hippoc. lib. de alimento scripsit, incidunt enim in omnes morbos ex putredine faciliùs; solùm externis causis quę sola alteratione afficiunt, magis resistunt quàm rati. Victus, si puros ab excrementis facit homines, salubres etiam facit: si impuros, ad tales morbos facit paratos, qualia sunt excrementa quæ congeruntur. De regionibus lib. de aëre, locis, & aquis scriptum esse ab Hippocr. antea diximus. Quidam dicere ausi sunt, regiones nihil facere ad morbos, neque Hippocratem hanc ob causam in initio narrationis dixisse in Thaso, sed solùm signi gratia, velut dixit promeadæ vxor, non quòd interesset aliquid esse Dromeadæ, aut Philini. Sed hi apertè falluntur. Nam si venti & pluuiæ aliquid faciunt, certè & regiones faciunt, cùm non omnes eisdem ventis æquè expositæ sint, neque æquè assiduis pluuiis, cumque aliis solum sit aridum, aliis aqua redundans, quare fit vt vni oppido, aut regioni eadem tempestas noxia, aliis sit etiam vtilis. Velut quum anni constitutio est siccioribus vrbibus præ siccitate insalubris, Complutenses ob oppidi naturalem humorem solent salubriter degere, contrà humidioribus annis insaluberrimè. Sed cur Hipp. non describit Thasum, dicens ad quam partem mundi pertineat, & quem positum habeat? an satis putauit

dicere in Thaso, quasi de nota prouincia ad notos
suos & conterraneos diceret? velut ego modo sa-
tis putarem dictum Compluti, si quid huiusmodi
narrare vellem. Est verò Thasus versus meridiem,
Thraciæ vicina, maritima, ac proinde temperata,
paulò fortasse calidior. De anni temporibus ita
scriptum est in aphorismis. Vere fiunt insaniæ, &
melancholiæ, & morbi comitiales, sanguinis flu-
xiones, & anginæ, & grauedines, & raucedines,
& lepræ, & tusses, & impetigines, & vitiligines &
pustulæ vlcerosæ plurimæ, & tubercula, & articu-
B lares morbi. Æstate antem aliqui eorum, & febres
continuę, & ardentes, & tertianę plurimę, & quar-
tanæ, vomitiones, alui profluuia, lippitudines, au-
rium dolores, oris exulcerationes, genitalium pu-
tredines, & sudamina accidunt. Autumno verò
multi æstiui morbi, & febres quartanæ, & errati-
cæ, & splenes, & hydropes, & tabes, & vrinæ stil-
licidia, læuitates, & difficultates intestinorum, co-
xæ dolores, anginæ, asthmata, ilei, morbi comi-
tiales, furores, & melãcholiæ. Hyeme autem pleu-
ritides, pulmonis inflammationes, lethargi, graue-
dines, rancedines, tusses, dolores pectoris, laterũ,
C lumborum, & capitis, vertigines, & apoplexiæ. De
pluuiis, & siccitatibus eodem lib. scriptum est. Ex
anni constitutionibus in summa siccitates imbri-
bus sunt salubriores, & minùs letbales. Morbi per
assiduos imbres magna ex parte fiunt, febres lon-
gæ, alui deiectiones, putredines, epilepsiæ, apo-
plexiæ, & anginæ: per siccitates autem tabes, lip-
pitudines, articulorum dolores, stillicidia vrinæ,
& dysenteriæ. De flatibus libellus quidam nomi-
ne Hipp. citcumfertur, quem ad hanc doctrinam
perlegere non erit inutile. Sed & in aphorismis
D optimè est scriptum de morbis quos flatus pariũt.
Austri, inquit, auditum hebetant, caliginem indu-
cunt, caput grauant, pigros & languidos reddunt,
cum illi prẹualuerint, buiusmodi in morbis pa-
tiuntur: si autem borealis tempestas fuerit, tusses,
faucium morbi, ventres duri, difficultates vrinæ,
horrores, dolores laterum, & pectoris, cum hæc
prẹualnerit, huiusmodi in morbis expectare opor-
tet. Hæc sunt quæ singulis causis per se succedere
nata sunt. Vt hę componuntur variè, ita varię mor-
borum complicationes accidunt. Cum annus est
E tẽpestiuus, hoc est, cum suo quidque tempore fit,
nulli morbi populares & cõmunes fiunt, sed sparsi,
ijque non multi neque graues, & sunt in eorum
genere, qui cuique tempori sunt familiares. Sed
quum est intempestiuus, vt euariat à tempestiuo,
ita à salubri, atque si in idem genus intemperiei
totus annus euariat, communes & illi intemperiei
analogi fiũt, velut si totus Austrinus, aut totus Bo-
realis, totus pluuiosus, aut sine pluuiis: si verò inę-
qualiter euariet à tempestiuo, variè etiam afficiun-
tur corpora. Velut in bac tempestate, cum pleri-
F que laborarent ob Austrum parotidibus, & tussi,
& deinde tabe, nonnulli ob Aquilonem febribus
ardentibus laboranerunt, quia magna ex parte an-
nus fuit Austrinus, tamen quædam etiam pars an-
ni fuit Borealis. Rursum hic animaduertendum
est, cùm res variè dispositæ ab eadem causa effi-
ciente afficiuntur, si causa quæ facit est vebemens,
omnes eodem modo affici; si est debilior, afficiun-
tur variè, vt quæuis earum pati nata est. Quia quod
fit semper, refert naturam causæ efficientis & ma-
A teriæ, illius verò magis quod magis præualet, Cum
ergo aëris corruptio magna est, omnes ferè homi-
nes, vtcumqne sint variè parati, ad idem morbi
genus trahit: cum exigua, facit quidem eos ægro-
tare, morbi verò nõ adeò retinent vnam speciem,
sed cuiusque hominis victum aut apparatum refe-
runt, plus ant minùs, vt maior aut minor causa est.
Hinc fit vt morbi communes semper incipiant à
sparsis, & in sparsos finiantur. Nimirum causa om-
nis magna incipit à parua, & parua rursum fit,
qnum finitur. Verùm neqne hi sparsi qui commu-
B nes antecedunt, adeò varij sunt, ac alij sparsi solent,
sed habent semper aliquid commune: neque com-
munes sunt adeò iisdem, vt non habeant quædam
symptomata diuersa. Quia vtrique fiunt ab eadem
causa, & vtrique in variè affectis hominibus. Rur-
sum cuiusque temporis morbi non tam ob prę̨sen-
tem aëris constitutionem fiunt, quàm ob antece-
dentis temporis: quia non statim ac aërà tempe-
stiua mediocritate euariat, corpora ægrotant, sed
quum per aliqnas moras malè affecta sunt. Neque
verò aëris quæuis temperies extrema, sequenti tẽ-
pore morbos affert, sed quæ à sequenti non emen-
C datur. Nam aliter semper esset tempus insalubre.
Quia hyeme semper est magnum frigus, & æstate
magnus calor, sed corrigunt sese mutuis vicissitu-
dinibus. Cum ergo sequens tempus non corrigit
intemperiem antecedentis, semper fiunt morbi re-
ferentes intemperiem vtriusque, antecedentis ve-
rò magis. His semel intellectis, facilè intellige-
mus causas eorum, quæ præsenti tempestate con-
tigerunt, & quæcunque aliâ contingere possunt.
Toto autumno & tota hyeme nulli insignes mor-
bi acciderunt, corporibus nondum manifestè af-
D fectis, Apparente iam vere febres ardentes factæ
sunt ob antecedentem tempestatem, quâ flaue-
runt Aquilonares venti, qui siccitatem & squalo-
rem inferentes succos biliosos mouerunt. At di-
ces, exigna certè causa fuit breuis tempestas Bo-
realis post longam Australem. Atqui proinde pau-
cis, ijsque biliosissimis factæ sunt, neque malignæ,
neque magnæ, sed boni status, & per quas sanguis
non fluebat de naribus, vt solet per febres huius-
modi, quia non erat tanta vehementia caloris, qui
sanguinem funderet per superiora. Sed neque bi-
E liosissimis factæ hoc tempore hac occasione essent
febres ardentes, si hyems fuisset qualis consneuit
frigida & pluuiosa, vt congestam alioqui bilem
cohibere posset; tamen quia æstate congesta fue-
rat in biliosis multa bilis, vt solet, & eam hyems
non extinxerat, sed retinebatur in corporibus,
mediocri illa hyemis temperie tantisper cohibita,
quòd tempestas vel modicè in sicciorem muta-
retur; biliosis ergo hæc euenerunt. Hoc ipso tem-
pore pituitosis acciderunt œdemata post aures &
tusses: sanguineis, inflammationes in testiculis, sed
F omnia hæc fuerunt leuia, nimirum nondum cau-
sa erat magna, proinde neque magna, neque val-
dè communia mala faciebat, sed varia in variis
corporibus · œdemata verò erant laxa & flatuo-
sa, quia hyems neque multam, neque crassam
pituitam fecerat, & capita multis flatibus Austri-
nis repleuerat, proinde fiebant minimè apta sup-
purationi, vt alia œdemata, sed resolutioni in-
sensibili. Sed quanquam varia sparsaque erant
hæc mala, habebant quiddam quo communem

causam iam referebant. Causa enim quæ maximè affecit illo anno fuit Auster, proinde membra illa malè affecta sunt, quę maximè flatibus implentur semper, caput scil. & thorax & genitalia. Caput enim & thorax in respiratione semper implentur aëre, genitalia sunt fistulosa & spirituosa, inflantúrque facilè. Quoniam ergo flatibus erant admista quę tunc temporis abundabant excrementa, in hæc membra decubuerunt. Facit verò Auster maiores repletiones spirituosas quàm Aquilo, quia crassus est, & non permeat violentiùs per corpora, sed immoratur. Itaque illa tempestate pituita fuit neque multa neque crassa, sed quia hyems calida fuit & Austrina, fuit salsa. Tenuis ergo & salsa distillare cepit in pulmonem; tamen quia tenuis erat, non extussiebatur: nam crassitie quadam indigent ea quæ sunt tussi excreanda. Cùm hæc fierent, & tempestas Austrina adhuc duraret, certè duratione ingrauescebat causa, ac proinde etiam morbi, vsque adeo vt incipiente iam æstate, & quia auster durabat (quo flante omnia solent putrescere) & calor æstatis accedebat, & corpora iam incipiebant corrumpi, fluxione illabente in pulmonem, multis eorum qui tussiculosi fuerant, tunc pulmone apertè putrescente, tabes confirmata est; quæ quidem paratis ad tabem prius etiam fuerat confirmata: atqui etsi tunc saltem Austrini flatus cessassent, magnę fuissent tabes: at verò quæ potuissent iustum ac consuetum tempus expectare? cùm durauerit tota ęstate copiosa caligo, & multus Auster: proinde adeo lethales fuerunt, vt omnes ferè tollerent, adeóque citissime, vt antequam æstas inclinaret interierint: fuisse verò adeò perniciosas tabes, ex his quę coniungebantur, accedebantque illis, facilè intelliges.

Sectio secunda, siue constitutio temporis. II.

IN Thaso ante Autumnum hyemes intempestiuæ, sed repentè cum Borealibus & Austrinis multis humidæ proruperunt. Talia autem accidebant vsque ad Pleiadum occasum & sub Pleiadas; hyems autem Borealis, aquæ multæ, vehementes, magnæ, niues, quibus vt plurimùm serenitates admiscebantur. Hæc quidem omnia accidebant, frigora autem non admodum intempestiuè. Iam verò post brumale Solstitium, & quum Zephyrus flare incipit, postremæ brumæ frigora fuerunt magna, Aquilones multi, niues & pluuiæ continenter multæ, & cælum procellosum & nubilosum. Hæc autem perseuerauerunt, nec vsque ad Æquinoctium remiserunt. Ver autem frigidum, Boreale, pluuiosum, nubilosum, æstas non admodum æstuans fuit. Etesiæ continenter spirauerunt; mox autem circa Arcturum flante Borea pluuiæ rursus multæ acciderunt.

A Multa sunt in superiori sectione dicta, ad omnia quæ toto hoc opere continentur necessaria, quæ semel dicta esse ad expeditam facilemque eorum quæ sequuntur enarrationem, multùm refert. Quę proinde memoriâ semper tenere oportet. Talia sunt quæ de quatuor temporibus anni, & de eorum naturis dicta sunt, scriptumque est non esse medicis quatuor anni partes æquales, sed autumnum incipere ab ortu Arcturi, finiri occasu Pleiadum, hincque incipere hyemem, durareque vsq; ad Æquinoctium vernum, ver ab hoc Æqui-
B noctio vsque ad ortum vergiliarum, ab harum ortu æstatem esse vsque ad autumnum: ac hyemẽ & æstatem longiores anni partes esse, & in alias diuidi. Talia itaque & quæ de morborum vulgarium speciebus, communibus inquam & sparsis, & de morbis cuique tẽpori familiaribus dicta sunt, scriptumque est communes à sparsis solere incipere & in sparsos finiri, & in tempestate tria pręcipuè considetanda venire, an frigida sit vel calida; an pluat aut non; au venti perstent vel non: hæque cum eo quod tempori solet esse tempestiuum conferenda esse, vt constet an tempestiua sint, an intem-
C pestiua. Et ex notitia morborum qui ex quacunque causa per se fieri nati sunt, facile constare posse, quales exoriri debeant ex quacunque constitutione, quę quouis anno contigerit. Hæc inquam semel nobis dicta sint. Nomen hyemis (eadem ratio est veris & ęstatis & autumni) nunc dicitur de tempore quo frigus solet vigere, hoc est. vt diximus à Pleiadis ad Æquinoctium: nunc de tempore frigido, quodcunque contingat esse hyemi simile: in initio huius dictionis nomen illud χειμῶνες significat frigora magna. Vbi dicitur, χειμὼν δὲ
D βόρειος, & rursum ἐπιδοχειμῶνες, significatur statum illud certum tempus hyemis. Frigora verò illa autumni non acciderunt tempestiuè, quia multò antequam consuetum est, sed repentè; quia mox post æstiuum calorem superioris anni. Ea frigora dicit fuisse humida, hoc est cùm pluuiis, Boreâ & Austro flante, alternatè scilicet. Eâ durarunt vsque ad occasum pleiadum & sub pleiadas, hoc est ipsis diebus pleiadum, velut in aphorismo dixit, ὑπὸ κύνα hoc est in diebus caniculæ. Constat verò illud καὶ ὑπὸ πληιάδα esse declaratiuum: nam quid aliud est dictu, durarunt ab initio autumni vsque ad occasum pleiadum, quàm sub pleiadas? Non enim posse illud, sub, idem significare, ac si diceretur, post pleiadas, vt forte quispiam posset suspica-
E ri, sequentia verba declarant, nam addit, hyems autem borealis, quasi narratio ad occasum pleiadum solùm peruenerit. Hyeme dicit flasse Boream, pluuias multas, largas & magnas, multas scilicet numero, largas, id est, copiosas & affatim ac largis imbribus cadentes, magnas verò tempo-
F re longas, scilicet non trium duarumve horarum. Has dicit fuisse non pluuias solùm, sed admistis niuibus. Plerunque dicit admistas serenitates. Quod qua ratione fieri possit per pluuias multas largas & magnas, fortasse dubitabit aliquis Sed hic nihil aliud significatur, quàm inter pluuium tempus consueuisse esse serenum, non nubilosum Velut post brumalem Solis conuersionem, quæ à solstitio fit, fuisse mox dicet. Frigora dicit prima hyeme non fuisse admodum intempestiua. Ni-

A mirum etsi frigora essent magna, non erant tamen à naturâ tẽporis aliena. Videtur ergo prima hyems à sua temperie, humiditate magis & ventis quàm frigore recessisse, autumnus verò frigore magis. Vbi dicit post brumalem conuersionem & qnum Zephyrus flare incipit, legunt quidam, incepit, intelligentes nimirum Zephyrum perflasse illa tẽpestate: qnod constat repugnare ijs, quæ mox sequuntur, hyemis postremę frigora magna, Aquilones multi, & niues. Nimirnm illnd, ὀπισθοχειμῶνες μεγάλοι non significat hyemem maiorem tempore. B Nam cùm sit tempus constitutum vsqne ad Æquinoctium, non potest esse maior minorve, sed significat hyemem vltimam fuisse magnam hyemem, hoc est valdè frigidam. Tamen si Zephyrus flauerit, verisimile est frigora remisisse. Placida enim tempora esse solent flante hoc vento. Est verò hic qui flat ab occidente. Deinde si hic flare ab eo tempore cœpisset, non fuissent multi Aquilones eo tempore: sed revera Hippoc. non dicit flare cœpisse Zepbyrũ: sed quasi describens quod tempus diceret, dixit post hyemalem conuersionem, & addidit tunc quũ Zepbyrus flare incipere solet. C Nimirum vt narrat Plinius, Zephyrus nominatus ver inchoat, aperitque terras. Scimus tamen ver inchoari, & terras aperiri, incipereque herbas proferre vltima hyemis parte. Nimirum hyems habet partes tres, prima est tempus mittendi semin., ab occasu Pleiadum vsq; ad Solstitium: secunda est tempus, quod vocatur Solstitium, sunt duo menses mediæ byemis, December & Ianuarius: vltima est tempus inserendi vocatum à Græcis, mensis scilicet Februarij, & initium Martij vsq; ad Æquinoctium. Hoc tẽpote inchoatur ver, aperiuntur terrę, inseruntur arbores, flat Zephyrus. D Hipp. ergo nunc, quasi diceret tota reliqua hyeme post Solstitium, non tantùm tempore sub solstitio, sed vltima etiam parte hyemis, dixit, post Solstitiũ, & tunc quum Zephyrus flare incipit, vltimæ hyemis frigora fuisse magna. Nimirum hîc nomine vltimę hyemis intelligit duas vltimas partes. Quod vt rursum explicaret, addidit, hęc perseuerauerunt, nec remiserunt vsque ad Æquinoctiũ. Pluuias bac vltima hyeme dicit fuisse non minùs quam primâ multas continenter. Videbitur autẽ non posse fieri, vt essent multæ, & continenter E fierent. Nam ξυνεχῶς hoc est, continenter Grȩcis authoribus significare solet, quod citra intermissionem fit Si verò pluuiæ non intermittebant, non multæ, sed vna aut saltem paucę erant. Verùm significatur fuisse multas pluuias toto illo tempore, non citra intermissionem pluendi, sed citra intermissionem repetendi: velut solemus dicere laborasse hominem febre tertiana totum mensem continenter. Ver quoque dicit factum simile vltimæ hyemi; æstatem primam minùs vrentem quàm solet; secundâ ęstate cõtinenter spirauisse Etesias, F quod ad attemperandum calorem non parùm faciebat, atque adeò vltimis iam diebus æstatis prope Arcturum, superuenisse Aquilonẽ cum multis pluuijs, Etesias enim esse flatus qnosdam Boreales diximus anteà, hoc est Boreæ proximos, non ipsũ boream. Sed de Etesiis anteà dictum est satis.

CVm autẽ totus annus esset humidus & frigidus & Borealis, per hyemem quidem salubriter sese habuerunt vt plurimùm. Ante ver autem multi imò plæriq; morbis tentabantur. Inceperunt ergo primùm ophthalmiæ cum fluxione, & dolore, humidæ, crudæ, lemæ paruæ, & multis difficulter erumpentes, quæ plurimis reuertebantur, & tardiùs ad Autumnum de- B *sierunt. Iam autem per Æstatem & Autumnum grassabantur dysenteriæ, & tenesmi, & lienteriæ & diarrhœæ biliosæ ex tenuibus, multis, crudis, & mordacibus, quibusdam etiam aquosæ contingebant: multis etiam circumfluxiones aduenicbant cum dolore biliosæ, aquosæ, ramentosæ, purulentæ, vrinæ stillicidium inducentes, non ex renum affectu, sed quòd istis alia aliorum vicem supplerent. Vomitus aderant biliosi, pituitosi, & ciborum crudorum* C *reiectiones, sudores omnibus, vndique multa redundabat humiditas. Multis autem hæc contingebant qui febris expertes ambulabant, multis etiam febricitantibus, de quibus scribetur: in quibus autem omnia quæ descripta sunt apparebant cum dolore, tabidi euadebant ad Autumnam iam & sub hyemem. Febres continuæ aderant & paucis eorum ardentes, diurnæ, nocturnæ, semitertianæ, exquisitæ, quar-* D *tanæ, erraticæ. Singulæ autem descriptarum febrium multis contingebant, arde[illegible] verò & paucissimis obortæ sunt, atque hi ex ægrotantibus minimè laborarant: neque enim sanguis è naribus erupit, nisi paucus admodum & paucis, neque delirauerunt, aliáque omnia tolerabilia erant. Iudicabatur autem eorum plurimis febris ardens bene constituto admodum ordine cum intermittentibus in septemdem diebus. Neque mortuum esse quemquam* E *noui ex febre ardente, neque phreniticum factum esse. Tertianæ verò plures erant & magis laboriosæ quàm febres ardentes, & bene composito ordine in his omnibus à prima accessione quatuor habebant periodos, in septem verò perfectè iudicabantur, neque horum cuiquã reuerterunt. Quartanæ autem multis ab initio ex ordine quartanæ inceperunt, quibusdam verò non paucis ex aliis febribus & morbis secessus in quartanas facti sunt, longæ autem prout* F *hæ solent, quinetiam longiores accidebant. Quotidianæ verò & nocturnæ & errantes multæ multis & longo tempore perseuerarunt, tum erectis, tum decumbentibus, horum plurimos sub Pleiadas & vsque ad hyemem febres comitabantur.*

Meritò quidem per autumnum & hyemem salubriter degerunt, quia nondum intemperies

affecerat adeo corpora, vt morbis corriperentur. Non enim putandum est, statim ac tempestas aliqua incipit intempestiua, morbos multos accidere, sed in posteriorem aliquam tempestatem incisuros, maximè quum tempestas alicui contrariæ succedit. Tunc enim multò tardius in contrariam affectionem corpora transferuntur. Velut in hac narratione dicitur autumnus frigidus & humidus successisse æstati, quam certum est siccam & calidam fuisse. Cùm enim annus intempestiuus esse cœperit ab autumno, superior æstas fuit qualis esse solet. Igitur bona pars autumni & hyemis emendandis corporibus insumpta est, manifestè autem læsa non fuerunt vsque ad finem hyemis, ab eo tempore toto reliquo anno ægrotauerunt. Atque morbi quidem nulla anni parte videntur fuisse omnino cōmunes, sed sparsi, tamen quia ex communi causa, putà aëris intemperie nati sunt, semper habuerunt quiddam commune: atque, quia vnica illa causa quædam faciebat per se, quædam ex accidenti, adimplebat vices multarum causarum. Quo factum est, vt illo saltem anno omnino sparsi morbi in communem aliquem non migrauerint. Laborabāt omni fluxionum genere, in oculos quidam, alij in intestina, in vrinæ vias alij, aut in ventriculum: alij sudabant, redundante multo succo in omnibus, neque quidem eodem succo in omnibus, sed vario in variis, quouis hominum congerente multùm eius qui naturaliter in se congeritur. Quia frigus aëris retinet naturale effluuium in quocumque. Quare frigus replet frigidos frigidis succis per se, & calidos calidis per accidens. Humiditas aëris replet quidem per se aqueis succis, tamen ex accidenti biliosos etiam succos facit redundare in iis qui alioqui sunt biliosi, diluta & effusa bile, vt scilicet aquæ potu solent biliosiores reddi. Igitur cùm illo anno multus variusque succus in hominibus abundaret, meritò factum est, vt remittente nonnihil frigore (remisit enim nonnihil, etsi ver quoque frigidum fuerit) & humiditate nimium iam persæuerante, succus regurgitauerit effusus, his in hanc, illis in illam, vt cuique erat debilis hæc aut illa particula. Semper enim in redundantia succorum, partes debiles excipiunt excrementa. Quamquam peculiari quadam & propria ratione, illo anno oculi, & venter supernus, & infernus, & vesica laborauerunt. Omnes enim has partes promptè lædi à Borea & frigore, idem auctor tertio aphorismorum docuit. Frigore ergo simul lædente has membranas, & cohibente effluuium naturale, & Borea mordente oculos, factum est vt in hos morbos homines disponerentur. Neque tamen omnes in omnes, sed in quem cuiusque magis natura inclinabat, quemque aëris temperies nata erat facere. Factæ itaque sunt multis ophthalmiæ, idest membranarum oculi & palpebrarum inflammationes, non quidem aridæ, vt siccis, & tantùm borealibus temporibus solent, sed cum fluxione humidæ; quia multæ pluuiæ fuerunt: cum dolore, ob fluxionis copiam, & acrem aliquam aut salsam qualitatem, quam Boreas pepererat, præterquam quòd ipse per se oculos mordebat. Erant etiam crudæ, hoc est solutu difficiles, coqui enim morbum apud Hippoc. idem est quod solui. Ergo cocta difficiles aut crudi sunt qui nulla ratione

A soluuntur facilè, velut hæ ophthalmiæ, quæ non cedebant resolutioni, quia cohibebat frigus cutem densans, hanc ipsā ob causā lemę erant paruę, vix erumpentes. Quam ipsam ob causam multis cùm viderentur solutæ, reuertebantur (hoc enim solutu difficilibus plerumque accidit) & desierunt tardiùs, ad autumnum scilicet sequentem. Atqui ophthalmiæ vere factæ sunt, quia eo tempore solent phlegmones fieri, reliquę autem fluxiones, quæ cum euacuationibus manifestis fiebant, æstate iam & autumno, dysenteriæ, tenesmi,
B lienteriæ, & diarrhœæ. Verisimile est multis cepisse diarrhœas, ab illis dysenterias & tenesmos processisse, exulceratis intestinis: ab exulcerationibus autem læuitates. Nam in temporibus siccis, à principio solent incipere dysenteriæ à siccitate fœcum, tamen in humidis profluuia antecedunt. Ita iis quibus ad vesicam & reliquas vrinæ vias succi decubuerunt, imprimis acciderunt περίρροιαι cum dolore biliosæ, aquosæ, purulentæ, deinde ramentosæ, & stranguriæ. Hæc verò dicit Hippocr. non fuisse νεφριτικά,
C hoc est, non accidisse per propriam passionem renum, vel aliorum instrumentorum vrinæ, sed τουτέοισιν ἀντ' ἄλλων ἄλλα, hoc est facta esse per permutationem aliorū malorum, aut pro aliis malis quæ euenissent, nisi corpora per hæc membra fuissent expurgata. Vomitus etiam fuerunt varij, ob variam succorum speciem. Multis neque ea quæ ingesta erant retinebantur vsque ad concoctionem, virtute retentrice ob humidam intemperiē debilitatā (nihil enim est quod adeò virtutem eam debilitet) multis etiam acciderunt sudores, denique omnibus vndequaque multa humiditas.
D Mirabitur quispiam, quomodo factum fuerit, vt tempore adeò frigido & cute densatā fluxerint multi sudores. Cæterùm res ita euenit non immeritò, quia copiosa humiditas intus continebatur, neque per insensilem euacuationem effluebat, hanc enim frigus impediebat obturans poros minutulos, sudor verò per maiusculos fiebat, quos obturare non poterat. Hæc autem omnia accidebant nonnullis sine febre, quibus scilicet succi abundabant, sed non putrescebant: nonnullis cum febre, quibus putrescebant, de quibus mox
E scribetur seorsum. Vbi dicit Hippocr. ἐνίοισί τε ἐπεφαίνετο πάντα τὰ ὑπογεγραμμένα, μετὰ τῶν φθινώδεες. ἤδη δὲ φθινοπώρου, καὶ ὑπὸ χειμῶνα πυρετοὶ ξυνεχέες Gal. censet verba illa ἤδη δὲ φθινοπώρου καὶ ὑπὸ χειμῶνα cum antecedentibus, & cum sequentibus coniungi, vt intelligatur, autumno quosdam esse factos tabidos, & eodem tempore quibusdam febres continuas esse factas: tamen mihi non est dubium cum solis antecedentibus debere iungi, significarique, eos quibus vomitus aut diarrhœæ aut sudores cum magnis doloribus acciderunt, æstate, & inci-
F piente autumno, autumno iam & sub hyemem tabidos esse factos: non quidem exulcerato pulmone (neque enim oportebat) sed corporibus extenuatis & arefactis præ dolore & euacuatione. Vt iam hinc constet, tabis nomen dici non de ea solùm quæ exulcerato pulmone fit, sed de quacunque. Non tamen potest Hippo. hic dicere, autumno iam & sub hyemem cepisse febres, quas recensere iam hinc incipit, cùm statim dicat, longissimas earum durasse vsque ad pleiadas. Quo-

modo ergo inceperint hoc ipso tempore? Narrare ergo incipit febres quibus illo anno homines laborauerunt, non quidem sequenti tempore, sed eo ipso, quo quidam sine febribus habebant dicta priùs mala, quidam habebant cum febribus. Febres veluti cacochymiæ eandem ob rationem erant variæ multiplicesque, & aliæ continuæ, aliæ intermittentes: atque vtræque, aliæ ex bile, aliæ ex pituita, aliæ ex melancholicis succis, aliæ ex multis simul, cuiusmodi multæ erraticæ, & semitertianæ. Ardentium febrium duplex genus esse Hippoc. ipse aliis locis docet, exquisitum ex bile, aliud ex salsa pituita. Porrò vtrúnque genus est in febribus continuis. Est καῦσος febris ardentissima. Accidit quidem hæc nonnullis, quia bilis abundabat cohibito effluuio: hoc autem genus febrium præ aliis fuit in paucissimis: non enim nisi in summè biliosis, neque in his quidem erant in suo genere exquisitæ: quia causa ipsa efficiens, nempe aëris intemperies, erat huic morbo contraria, frigida cum esset & humida. Quamquam ergo per accideos faceret, tamen quia per se resistebat, non poterat exquisitè ardentes generare. Neque quidem poterat, si diutius temperies durasset, non omnia ferè corpora hominum in frigidos & humidos affectus permutare: atque adeò mirum, si sequente anno non fuerint tales morbi multi. Proprium enim est iis, quæ ex accidenti quippiam faciunt, recidere tandem in id quod est per se. Causa ergo hæc meritò non valuit ardentes exquisitásque facere, tameo tertianas exquisitas valuit, quia etsi hæ eiusdem generis sint cum ardentibus, tamen ex maiori causa fiunt ardentes. Itaque causa meritò fecit plures tertianas, & magis exquisitas, & magis laboriosas in suo genere quàm ardentes. Non enim profectò satius fuit ardentibus quàm tertianis laborare, sed erant hæ exquisitæ & breues, laboriosæ verò vt soleot, haud enim scio an febris aliqua laboriosior quàm tertiana sit, quæ tamen potior est, quia breuior & intermittens & tutior. Per diurnas & nocturnas intelligit Hippocrates quotidianas. Cum dicit semitertianæ, exquisitæ, quartanæ, nomine exquisitarum tertianas intelligit. Neque verò solum dicit ardentes non fuisse vehementes, tertianas verò fuisse exquisitas, sed etiam docet illud ex signis, quæ ardentibus non accidebant, & ex tertianarum constitutione. Differens de febre ardente laborantibus, dicit minimè ex ægrotantibus hi laborabant: neque enim sanguis his fluebat nisi paucus admodum, & paucis, neque delirabant: alia autem omnia erant tolerabilia. Intelligit autem per alia omnia, ea quæ sunt signa pathognomonica ardentis febris, sitim .s. & ariditatem, & ardorem: nimirum cuiusque morbi magnitudo cognoscitur ex magnitudine propriorum symptomatum, & quibusdam superuenientibus, quæ scilicet morbo magoo iam facto superuenire solent, velut in febre ardente, quum est magoa, ardor, ariditas, & sitis, magna sunt & vix tolerabilia: superueniunt autem fluxus saoguinis de naribus, & deliria. Cùm ergo hæc non adessent, & propria accidentia essent mediocria, constat ardentes haud multùm creuisse; porro tertianas exquisitas fuisse ex earum constitutione constat. Nam tales vt in aphorismo dicitur, septem pe-

A riodis iudicantur. Crescebant verò vsque ad summum vigorem intra quartum paroxismum, indicabantur integrè intra septimum: Ardentes vero neque intra quatuordecim qui acutorum solet esse finis, neque perfectè indicabantur, sed decimoseptimo die cum intermittentibus commutabantur (hoc enim significat dicens, ἐκρίνετο πυτίοισ ξὺν τῇσι διαλειπούσῃσι) neque mirum, tempus enim frigidum ineptum est ad perfectas solutiones, & alioqui morbi biliosi non exquisiti semper sunt difficilis iudicij. Quod dicit πάνυ ὁμοιότροπως nihil aliud est

B quàm multis eodem modo euenire. Videlicet in multis eodem modo eueniebat, vt febris ardens in intermittentem abiret, in multis etiam tertianæ septimo periodo desinebant perfectè, neque reuertebantur. Hoc enim est perfectè iudicari integrè & tuto iudicari, vt morbus finiatur omnino, & non redeat. Quartanæ febres plerisque fiunt post alios morbos, aliis febribus primùm factis erraticis, deinde quartanis, vt in prognostico dicitur. Multis tamen fieri etiam solent à principio, nuoquam errantes à propria figura. Vtrunque

C multis accidisse hac tempestate dicit: longas autem dicit fuisse vt solent, & adhuc longiores, quia vt dictum est æstate iam & autumno fiebant, quæ modo narrantur: autumnales vero quartanas esse longas in aphorismo dicitur. Accedebat porro totius anni frigida constitutio. Addit ἀμφημερινοὶ δὲ καὶ νυκτερινοὶ, febres nocturnas vocat, quæ singulis noctibus fiunt, vt sint quotidianarum species. καὶ πλανῆτες (inquit) multis, nimirum variis excrementis abundabant homines, & multis etiã, ac proinde multo tempore perseuerabant tum

D erectis, tum etiam decumbentibus. Explicans deinde quamdiu durauerint dicit, plurimis sub pleiadas & vsque ad hyemem, hoc est toto autumno, & vsque ad bonam partem hyemis productæ sunt, constar vero hunc autumnum & hanc hyemem non fuisse ea tempora, à quibus narratio incepit, quæ dixerat fuisse frigida & humida, sed sequentis anni.

E *Conuulsiones autem multos corripiebant, maximè vero pueros ab initio, & febricitabant, & febribus superueniebant conuulsiones. Hæc quidem plurimis diuturna erant, innoxia tamen, nisi ijs qui ex alijs omnibus perniciosè sese habebant.*

Conuulsiones has verisimile est ex repletione fuisse, & factas esse redundantibus præ humiditate temporis succis, & neruis frigore læsis. Neque enim quæ in febribus fiunt statim censendæ sunt

F ex inanitione fieri, sed quæ post febres admodum ardentes, hominibus iam marcescentibus, hæ vero non erant tales. Sed succis pituitosis, quos temperies anni congesserat, à febrili calore liquatis & fusis, conuulsiones ex repletione oriebantur. Nihilominus hæ quoque in febribus fieri deterius erat, quàm si in conuulsionibus febres fierent, vt in aphorismo idem est auctor. Nam febris conuulsioni succedens ipsam soluet, conuulsio vero non potest soluere febrem. Et præterea

grane est conuulsionem in febre ipsa fieri posse à qua si facta prius esset solueretur. Tamen neque bocerat lethale, nisi in quibus alia etiam erant lethalia. Diximus enim in commentatione prognostici, multum conferre in cuiuscunque signi viribus explorandis, si consideremus, an reliqua annuant aut renuant. Vix enim vllum adeò perniciosum est, ex quo non aliquis conualuerit, vixque vllum adeò salutare cum quo non aliquis interierit. Et omnino nullum adeò malum, vt sit signum mortis satis firmum, neque adeò bonum, vt salutis, si alia omnia renuāt. Nihilominº quodcumq; signū appareat, quod valdè malum sit, etsi ex alijs videatur homo esse salubriter affectus, malum magnum timeri debet (non enim sine causa sit) quod in conualituro quid aliud sit, quàm morbi diuturnitas, & difficilis iudicatio? Merito ergo erant hæc diuturna, & innoxia ijs qui ex alijs signis videbantur non esse lethaliter affecti.

Febres autem erant omnino continuæ, nihilque intermittebant, sed exacerbabantur omnes in modum tertianarum, vnâ die remittentes alterâ ingrauescebant, vehementissimæ omnium quæ tunc contingebant, & longissimæ & maximos dolores inferentes, à leuibus initiis in totum perpetuò increscentes & diebus decretoriis exacerbabantur & in peius procedebant. Vbi parùm remisissent, celeriter rursus ex remissione violentiùs ingrauescebant, atq; diebus decretoriis vt plurimùm in deteriùs ruebant: rigores autem omnibus sine ordine & erraticè contingebant, paucissimi quidem & minimi in his erant, sed in aliis febribus maiores, vt & sudores multi, in his autem paucissimi, nihilque subleuantes, sed contrà noxam afferentes. In his multa aderat extremorum refrigeratio, quæ vix recalescebant. Neque dormiebant quidē omnino, præcipuè hi, & rursus comatosi. Alii quidem in omnibus turbatæ erant & malè affectæ, in his verò multò pessimè.

Cùm hactenus omnes febrium differentias, quæ illo anno fuerunt, velut in quendam cumulū congessérit, nunc seorsum describit febres quasdam, quæ tunc fuerunt grauissimę. Hæ vero fuerunt semitertianæ. Nam omnino non intermittentes, & vno die ingrauescentes, non nisi ardentes vel semitertianæ esse poterant. Ardentes vero anteà dixit fuisse minimè graues. Quas ergo modo dicit grauissimas fuisse, semitertianę fuerunt. Et meritò quidem semitertianæ fuerunt vehementissimæ, & longissimæ, cùm ab eodem auctore dicatur alibi tales esse solere. Quædam eorum accidētium quę hicdicuntur, pertinēt ad propriam figuram morbi, quædam ad periculum & magnitudinem, quędam ad vtrumque. Ad propriam figuram illa, οὐδὲν ἐκλείποντες, παροξυνόμενοι δὲ πᾶσι τριταιοφυέα τρόπον, μίαν ὑποκουφίζοντες, καὶ μίαν παροξυνόμενοι, & illud, σμικρὰ διακουφίζοντες, καὶ ταχὺ πάλιν ἐξ ἐπισχέσιος βιαιοτέρως παροξυνόμενοι, & illud, ῥίγεα δὲ πᾶσι μὲν ἀτάκτως καὶ πεπλανημένως ἐγίνετο, ἐλάχιστα δὲ καὶ ἥκιστα τουτέοισιν. Ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἄλλων πυρετῶν μείζω. Ad periculum illa, παροξυνόμενοι ἐν κρισίμοισι, καὶ ἀνάγοντες ἐπὶ τὸ κάκιον & rursum, ἐν κρισίμοισιν ὡς ἐπὶ τὸ πουλὺ κακούμενοι, & illud, ἱδρῶτες πολλοί, τουτέοισι δὲ ἐλάχιστοι, κουφίζοντες οὐδέν. ἀλλ' ὑπεναντίον βλάβας φέροντες, & illud, κοιλίαι ταραχώδεες καὶ κακαὶ, πολὺ δὲ τουτέοισι κάκισται. Ad vtrumque illa, μακρότατοι καὶ μετὰ πόνων μεγίστων γινόμενοι, πρηέως ἀρχόμενοι, τὸ ὅλον ἐπιδιδόντες αἰεὶ, & illud, ψύξις πολλὴ ἀκρέων τουτέοισι, καὶ μόλις ἀναθερμαινόμενα, οὐδὲ ἄγρυπνοι τὸ σύνολον μάλιστα οὗτοι, καὶ πάλιν κωματώδεες. Nam ea est figura semitertianarum earū quas solas Gal. semitertianas vocari vult, vt nihil intermittant, sed continuæ sint, & ingrauescant in modum tertianarum, vno die remittentes, quo scilicet die vnicà exacerbatio est solius quotidianæ febris: alio ingrauescentes, quo scilicet est exacerbatio duplex, quotidianæ & tertianæ. Quare frequenter videntur remitti, & citò (sequenti enim die) rursum ex remissione ingrauescunt violentiùs, quam die superiori, accedente duplici accessione, & violentiùs quàm nudius tertius, quum morbus tendit in summum vigorem. Accidunt illis rigores sine ordine multi, hoc est, non vno quodam ordine quotidiano, aut tertiano, sed videntur sine ordine omnino fieri ob complicationem duarum febriū, accidítque hodiè vnus, cras duo, vt nullus videatur esse ordo. Quinetiam præter hos, incidunt intempestiuè quibusdam horis sine ordines rigores, ob varium motum quem facit succorum contraria natura. Rigores autem bis non sunt magni, quales qui propriè rigores appellati solent, sed minimi, quales qui horrores vocantur. Rigores ergo veri his paucissimi, sed qui erant, minimi erant, horrores nempe: in alijs autem febribus maiores rigores erant, putà in exquisitis tertianis. Hæc ergo solam figuram semitertianarum significant: illa verò figuram simul & grauitatem, longissimas, & maximos dolores inferentes. Nam familiare est semitertianis esse vehementes, & cum maximis doloribus, acutas, simulque longas. Vt ipse Hipp. hoc ipso lib. dicit his verbis: In febre quam semitertianam vocant, tum morbi eueniunt acuti, tum præter cæteras hæc est lethalis, & qui tabe, & alijs longis morbis ægrotant, in hac maximè affliguntur. Verùm quamquam hoc familiare sit semitertianis, non tamen æquè omnibº, sed maximis, quales eo tempore grassatæ sunt. Familiare etiā est semitertianis incipere leuiter, vt non statim prodat suā acutiem: deinde vehementiores sępe fiunt, quàm fore in principio videbātur, tū quantò vehemētiores per se sunt, tātò hoc habent magis, vt vehementiores fiant. Refrigeratio etiam multa vix recalescens quæ bis inerat, familiaris est semitertianis: quia multos habent rigores, ex his autem ob multam pituitam non facilè recalescunt. Hi autem recalescebant vix, quia semitertianæ erant graues. Neque quidem hic dicit illam refrigerationem extremorum, quæ lipyriam febrem aut extremam calidi extinctionem significat (ex hac enim non recalescunt) sed eam quæ per horrores longos & multos eueniebat. Vbi nos legimus, neque domiebant quidem omnino, præcipuè hi, in quibusdam codi-

cibus est, οὐδὲ ἄγρυπνοι τὸ σύνολον μάλιστα οὗτοι, id est, neque vigilabant omnino præcipuè hi: tamen legendum esse οὐχ ὕπνοι τὸ σύνολον, id est, non dormiebant omnino, verba mox sequentia palam faciunt. Addit enim & rursum comarosi, hoc quoque signum figuram morbi & magnitudinem indicat. Nimirum semitertiana vno die solet afferre peruigilium commotâ bile, alio soporem commotâ pituitâ: quin & in ipsius tertianæ initio & inuasione nimiùs somnus sit, effumante cum bile pituita, & soluto horrore succedit peruigilium. Tamen tunc hæc contraria maximè fiunt, quum vtriusque succi magna signa sunt, & proinde magna semitertiana. Illa significant solùm febrium periculum, exacerbabantur diebus decretorijs, & in peius procedebant. Nam diebus decretorijs ingrauescere malum signum est. Illis enim diebus mouetur humor, & congreditur cum facultate morbus, illis ergo videri facultatem obrui periculosum: maximè cùm in morbis salubribus magnam vim soleat facultas comparare, & adiuuari cœli aspectu, qui facultati solet esse faustus. Quibus ergo diebus solet facultas vincere, si debilitatis insignia accidentia percipiantur, pessimum est: vt meritò illud, quasi insigne quoddam periculi signum, bis dixerit Hippoc. repetens his verbis. In decretorijs plerumque diebus in deterius ruebant. Illud etiam est periculi signum, sudores qui in omnibus febribus illo anno erant multi, in illis fuisse minimos quantitate, itaque fuisse in his multos sed exiguos, nihil conferentes, sed contrà lædentes. Nam euacuationes omnes tentatæ, cuiusmodi crebræ & exiguæ, debilitatem facultatis indicant, decretoria autem omnia quæ nihil conferunt, ac multò magis quæ lædunt, aut mortem aut difficilem indicationem significare ipsemet dicet. Illud quoque haud exiguum periculum indicabat, aluos, quæ illo anno turbatæ & malè affectæ, illis fuisse multò pessimè. Sunt enim valdè pessimæ alui, quum excretiones fiunt, quales in aphorismo & prognostico dicuntur esse nigræ, liuidæ, cruentæ, biliosæ, sinceræ, fœtidæ, pingues, & variegatæ. Erant igitur illæ febres semitertianæ, magnæ, & periculosæ.

VRinæ autem horum plurimis aut tenues erant, & crudæ, & decolores, & post aliquod tempus parùm concoctæ iudicatoriè: aut crassitiem non habebant, verùm perturbatæ nihil consistebant neque subsidebant, neque concoquebantur: aut pauca quædam, & praua, & cruda subsidebant, pessimæ autem omnes erant.

Neq; hæ vrinæ differentiæ pertinebant ad speciem morbi, sed magnitudinem & periculum indicabant. Pessimę enim vrinarum differentiæ hæ omnes. Erant quibusdam crudę, tenues, & decolores (hæ sunt aquosæ, siue albæ & perspicuæ aliis locis appellatę) quę quidem ex tanta cruditate procedunt, vt neque præsentis, neque futurę concoctionis signum quodpiam prę se ferant, & illę quidem non solùm tales apparebant in initio febrium, sed post tempus quoque, id est, procedente tempore, parum comparabant concoctionis signa decretoriè, hoc est, parum recipiebant eas mutationes, quas solent vrinæ recipere, morbo eunte in iudicationem. Aliis erant vrinæ crassitudinem veram non habentes (vera crassities est, quæ concoctione comparatur) quæ tamen videbantur crassæ, quia perturbatæ erant, & nihil consistebant, neque subsidebant. Intellige hic quoque post tempus, hoc est, cùm à principio apparerent perturbatæ, tales multo tempore perseuerabant, neque procedente tempore consistebant, siue conquiescebant ab illa perturbatione: neque subsidebant, hoc est, neque separabatur in illis quidquam quod subsideret, neque coquebantur. Quod quidem multos & coctu difficiles succos significabat, quia nunquam subsidebat in illis quidquam, aut subsidebant pauca & mala. Pauca quidem subsidere cum tenuitate cruditatem significat, cum crassitie nimia cruditatem etiam & obstructionem. Ita enim fieri quum grumosa & pauca minguntur docuit Gal. Malæ subsidentiæ multæ sunt, quæcumque scilicet nigræ aut liuidę, aut grauiter fœtentes, quę quidem ob malam putredinem aut vstionem fiunt. Vbi nos legimus οὔτε πάχος μὴ ἔχοντα, in aliquibus codicibus legitur πάχος μὲν ἔχοντα, id est, crassitudinem quidem habentes vrinæ, quibus verbis idem sensus fit. Nimirum dicit, crassitudinem quidem habentes non veram, sed per perturbationem. Non enim esse veram crassitiem eam quę turbatione fit, aliis locis diximus.

TVsses quidem comitabantur febres. Non habeo autem quod scribam, an læsionem aut vtilitatem tußis tunc attulerit.

Hoc accidens fuit in illis febribus assidens, non proprium morbi, neque superueniens in magno periculo, sed vt solent alia signa, quæ vocantur assidentia. Sed quoniam non obfuit manifestè, constat rursum quod nuper diximus, tabes illo anno factas esse non ob pulmonum vlcera, sed aliter marcescentibus corporibus.

DIuturna ergo erant & molesta, & omnino sine ordine, & erraticè, & sine iudicatione plurima horum fieri perseuerabant, tum iis qui omnino lethaliter se habebant, & iis qui minimè. Si enim quibusdam eorum parùm intermisißent, rursus citò reuertebantur. Quibusdam autem iudicabantur circa octogesimum diem, sed eorum paucis, quibus celerrimè mouebatur morbus, horúmque nonnullis reuertebantur, vt multi illorum adhuc per hyemem ægrotarent. Plerisque autem sine iudicatione desinebant. Hæc autem tum iis qui superstites manserunt, tum ijs qui minimè, ex æquo acciderunt.

Omnia dicta accidentia perseuerabant fieri diuturna, molesta, & sine ordine, & sine iudicatione, id est sine solutione. Quod est, erant longa, molesta, erratica, & vix vnquam finiebantur. Quod ob multitudinem, contumaciã, & varietatem succo-

rum

rum, fiebat. Fiebat autem id & in iis, qui omninò lethaliter habebant, & in iis qui non. Habere autem lethaliter aut non, ſiquidem hęc communia erant vtriſque, ex aliis accidentibus omnibus agnoſcendum erat. Quibus multorum & contumacium & multiplicium ſuccorum notæ ſunt, ſi ex aliis ſignis videantur eſſe ſalubriter affecti, liberantur, & ſuperſtites fiunt, non tamen citò neque cum bona iudicatione, ſed poſt multum tempus, & cum paulatina ſolutione, aut permultas recidiuas: ſi non ſint ſalubriter affecti, tamen facultas non ſit admodum debilis, moriuntur lentè & poſt longum tempus: ſin facultas admodum debilis ſit, moriuntur breui. Illo anno, vtriſque & ſalubriter & lethaliter affectis, fuerunt ſucci multi, varij & contumaces: vires verò, quæ longo tempore morbū ferre poſſent, Proinde qui ſuperſtites manſerunt, per multas recidiuas euaſerunt, & qui mortui ſunt, multo tempore priùs ęgrotauerunt. Quibuſdam tamen, quibus ſcilicet hæc minùs inerant, iudicati ſunt, qui celerrimè octoginta diebus: & horum etiam, qui octoginta diebus iudicabantur, quibuſdam reuertebantur, ita vt multi illorum per hyemem ægrotarent. Ex hoc loco rurſum fit manifeſtum, quod anteà diximus, febres, quę deſcriptæ ſunt, non incepiſſe autumno & ſub hyemem, ſed æſtatis parte vltima. Quandoquidem durare potuerunt quibuſdam octoginta dies, antequam hyems fieret.

Cùm autem multa quædam fieret iudicationis difficultas, & varia ex morbis, & maximum ſignum & peſſimum in fine ſuperueniebat plurimis, faſtidire cibos omnes, præcipuè autem hos quibus & alia omnia lethaliter habebant. Sitientes non admodum intempeſtiuè erāt in his febribus: cùm fierent autem longa tempora, & dolores multi, & praua colliquatio, in his abſceſſus fiebant, aut maiores quàm vt ferre poſſēt, aut minores quàm vt prodeſſe, ſed celeriter recurrerent, & in peius conrgerent. Erant autem, quæ his fiebant dyſenteriæ, & teneſmi, lienteriæ, & profluuia, quibuſdam autem & hydropes, cum his & ſine his. Quodcumque autem horum violenter fiebat, celeriter corrumpebat, aut rurſum nihil proderat. Exanthemata parua, & non pro dignitatę excretionis morborum, & citò rurſum euaneſcentia: aut poſt aures ædemata, quæ non ſoluebantur, & nihil ſignificabant, quibuſdam in articulos, præcipuè autem ſecundùm coxam Paucis decretorie deſinentia, & citò rurſum inualeſcentia, in habitum qui à principio.

¶ Acriſia, ſiue iudicationis difficultas multa & varia contigit, quia omnes difficulter iudicabātur, non tamen in eodem modo: ſed quidam per multas recidiuas: quidam per ſolutiones paulatinas: quidam per abſceſſus, atqui abſeſſus erant varij. Nam quidam per decubitus humorum in vias euacuationum, vt quibus dyſenteriç, lienteriæ, profluuia & teneſmi: quidam per mutationes in alios morbos [has enim etiam vocare Hippocrates ſolet ab-
A ſceſſus] vt quibus hydropes, qui nonnullis acciderunt cum his, hoc eſt, cum fluxionibus é ventre, nonnunquam ſine his: quidam erant abſceſſus in quaſdem partes, vt quibus tumores [omnes enim tumores vocat Hippocrates œdemata] poſt aures & ad articulos, & ad coxam & exanthemata. Illis itaque omnibus, qui ita laborabāt, dicit fuiſſe multam & variam acriſiam: iis autem qui lethaliter erant affecti fuiſſe ſignum ſuperueniens maximé peſſimum, inappetentiam omnium ciborum. Neque
B profectò immeritò erat hoc grauiſſimum, nam ſignum malignæ cacochymiæ erat, & pręterea mala cauſa: quia per morbos longos cibum non capere, perniciosum eſt. Dicit tamen non admodum ſiticuloſos fuiſſe. Siquidem omnino nihil ſitiſſent cum tanta febre, malum eſſet ſignum, verùm non negat ſitiſſe, ſed admodum intempeſtiuè. Illud autem multa humiditas illius anni fecit. Porrò dicit, cùm fierent longa tempora, & dolores multi, & multa colliquatio. Nimirùm anteà dixerat, Qui-
C bus fluxiones illæ multæ per ventré, & vrinæ vias cum dolore fiebant, colliquationem & tabem accidiſſe, idq; quibuſdam ſine febre, quibuſdam cum febre. Hoc ergo dicit modo, per illas febres quibuſdam eueniſſe. In his, dicit, fiebant abſceſſus, intelligit verò hîc abſceſſus nomine, omnes permutationes, aut decubitus ſuccorum, ſiue cum euacuationibus, ſiue ſine illis, vt cōſtat ex enumeratione eorum, quæ acciderunt, dyſenteriæ ſcilicet, teneſmi, lienteriæ, profluuia, hydropes, parotides, exanthemata, tumores ad articulos, ad coxam præcipuè.
D Verùm, inquit, abſceſſus pleroſque illo anno fuiſſe maiores quàm vt ferri poſſent, vel minores quàm vt prodeſſent. Nimirum in nimia ſuccorum redundantia hoc periculi ſemper eſt, vt aut nimia euacuatio fiat, cum qua virtus exoluatur, aut imperfecta, & quæ ad expurgationem corporis nō ſit ſatis. Vt vel hac ſola cauſa, ſi ſecundū artem fieri poteſt, curandum ſit, vt cum multa ſubeſt in corpore copia, minuatur. Hydrops poſt alios morbos fit, aut hepate debilitato ipſa intemperie, aut morbi mate-
E ria irruente in hypochondria, & abſcedente in regionem ventris. Exanthemata illa parua, quæ acciderunt, veriſimile eſt fuiſſe, quæ variolas & morbillos vocamus. Quanquā enim nomine exanthematum Græcis omnes maculæ, aut puſtulæ aut papulę in cute ſignificantur, ſed hæc malignè putreſcentibus ſuccis fieri ſolent, in pueris præcipuè, quos ex his exanthematis illo anno mortuos fuiſſe dicet mox. Veriſimile eſt ergo pueros, qui ſemitertianis laborauerant: in quibus pituita præualuerat, variolis: in quibus bilis, morbillis laboraſſe. Ea autem, peſſimum eſt, pigrè & parùm exire, & rurſum
F euaneſcere. Tumores poſt aures dicit factos, qui non ſoluebantur, quia ex craſſis ſuccis erant, & nihil ſignificabant, hoc eſt, ex quibus neque meliùs, neque deteriùs habebant, velut ex tuſſi dixerat, abſceſſus in articulos ſolere fieri, quia laxæ partes ſunt, & in coxam præcipuè, vt in articulum maximum, dictum in aphoriſmis eſt. Paucis quibuſdam deſinebant tubercula decretoriè, hoc eſt, ſolue-
G bantur, tamen citò rurſum (ita vt fit in iis, quæ ſunt difficilis iudicationis) inualeſcentia, redibant in habitum priorem.

Moriebantur autem ex omnibus quidem,

plurimi autem ex his pueri iam ablactati, & maiores & octennes & decẽnes, vsq; ad pubertatem. Fiebant autẽ his hæc, non sine priùs scriptis. Priora autem multis sine his. Solùm autẽ vtile & maximum signorum, quæ facta sunt, & multos liberauit cõstitutos in maximis periculis, quibus in stranguriam cõuertebatur, & in hoc abscessus fiebant. Accidit autem & plurimis strãguria, ætatibus his maximè. Fiebat autem & multis aliorum non decumbentibus, & in morbis, celeris autem & magna quadã mutatio omniũ his fiebat. Ventres enim etsi esse contingeret humidos, malo more citò sistebãtur. Cibośq; omnes iucundè capiebãt: febresq; mites post hæc. Strãguria autem his diuturna & laboriosa erat. Vrinæ autẽ his erant multæ, crassæ, variæ & rubræ, & mixtæ pure, cum dolore. Superstites autem fuerũt omnes hi, neq; quemquam horum mortuum noui.

¶ Ex abscessibus omnibus moriebantur multi, plurimi autem pueri. Ex exanthematis enim his multos pueros verisimile est, mortuos esse: quia habebant pueri cum illa morbi specie analogiam [familiaria enim sunt illa exanthemata pueris] & cum anni constitutione, quæ erat humida vt & puerilis ætas, vsque ad pubertatem. Multi ergo pueri exanthemata illa habuerunt. Quæ cùm illo anno lethalia fuerint, quia erant pauca, & citò euanescentia, multi pueri ex illis mortui sunt. Prætereà cùm causa eadem esset omnibus, putà aeris temperies, pueros magis ægrotare fecerit, quàm aliarum ætatum homines, paucique aliorum eo morbo correpti sint, paucissimi verò æqualiter: fiebant autem, inquit, his hæc non sine priùs scriptis: id est exanthemata fiebant pueris, non sine fluxionibus per ventrem, & dysenteria. Priora autem, hoc est, illæ fluxiones, multis, sine exanthematis. Certè nihil est magis obseruatum, neque magis rationi consonum, quàm variolis lethalibus accedere malignas deiectiones, & dysenterias, reconditis scilicet malignis excrementis in visceribus, & exeuntibus, per intestina, quæ debent in cutem emergere. Quò fit, vt & anxietates magnas ita affecti sentiant, & deliquia animi ob malignam succorum qualitatẽ. Quare exulcerant intestina, faciuntque dysenterias lethales, quales ex bile atra solent fieri. Verùm cùm omnes, quos dictæ semitertianæ exercuerant, grauiter affecti essent, solùm illud fuit vtile, & maximum signum, eorum quæ facta sunt, & quod multos liberauit, in stranguriam malum verti. Hoc enim tempore fiebat strãnguria, vt anteà etiam dixerat, non per passionem propriam instrumentorum vrinæ, sed toto corpore per eas vias sua excrementa emittente. Accidit ergo tunc multos hac ratione liberari, perpurgatis corporibus per vrinam. Quare erat vtilis ea excretio, quibus accidebat, & maximum signum sanitatis. Atque adeò non eo tempore solùm ita contigit, sed sæpissimè aliàs febricitantes solent hac euacuatione iuuari magnoperè, vt vix sciam, an aliqua euacuatio sit ad eradicandum mala venarum tam idonea. Neque id immeritò: quia renes de ipsissima vena, omnium maxima, quà ex hepate oritur, sugũnt. Accidit autem strangũria illa salutaris multis, maximè autem his ætatibus, de quibus nuper dixerat, pueris scilicet. Nam verisimile est contigisse quod semper solet, vt pueri ex grauissimis malis, & periculosissimis, crebriùs euaderent, quàm alij homines. Res est miraculo similis, è quantis desperationibus soleant pueri euadere. Quod fit, quia habent vires naturales, quibus vincuntur morbi, robustissimas: nempe commutatricem & expultricem. Nulla autem alia ratio pellendi morbum est, quàm commutando, aut pellendo materiam. Ergo hoc quoque anno plures pueri conualuerunt, cumque omnes ferè, qui liberati sunt, stillicidio vrinæ sint liberati, constat plures pueros stillicidium vrinæ habuisse. Nam etsi plures eorum, qui ex exanthematis mortui sunt, fuerint pueri, tamen fieri potuit, vt ex febribus sine exanthematis plurimi pueri cum stillicidio liberati sint. Fiebat (addit) & multis aliorum, & non decumbentibus, & in morbis Hoc nihil est aliud, quàm quod anteà dixerat, & nunc obiter repetit: putà strangũriam accidisse multis cum febre, & multis sine febre. Quod qua causa cotingerit, suprà quoque dictum est, sed qua causâ vtile fuerit adeò stillicidium vrinæ illo anno partim à me est dictum nuperrimè, partim ex iis quæ Hippocrates nattat, intelligitur. Omnium enim dicit fieri consueuisse per illos morbos celerem & magnam mutationem. Nam si venter incipiebat fluere, malo modo citò sistebatur. Malo modo dicit, quasi intempestiuè, & antequam corpus expurgatum satis esset. Quare fiebat ut cibos tunc iucundè caperent, & febres mitiores fierent, tamen reuerterentur, &, vt dictum est, celeris & magna mutatio, rntsum fieret in priorem habitum. Stranguria autem erat diuturna & laboriosa. Atqui quia diuturna, erat bona causa: expurgabat enim plenè corpus, quia laboriosa, erat bonum signum, euacuari enim praua significabat. Igitur quòd diuturna erat & laboriosa, multum idque malum, euacuabatur. Quare meritò plusquam alia quæpiam euacuatio, contulit. Vrinæ autem erant his, qui ita mictu expurgabantur, multæ crassæ & variæ & rubræ, & pure mixtæ. Multa quidem vrina singulo mictu esse non poterat per stranguriam, verùm poterat esse non omninò pauca, & mictu crebro fiebat, vt mnlta vrina emitteretur. Crassæ autem erant & variæ urinæ, quia varii & crassi succi expurgabantur: rubræ, quia multum sanguinis crudi eminebatur: pure mixtæ, quia ex vlcere, quod corrosione ipsa faciebat vrina, aliquid puris corradebat, exibatque cum exiguo quodam pure. Quod vt significaret, dixit Hippocr μιξόπια id est, pure mixtæ. Omnes ergo, quibus hoc vrinæ profluuium accidit, superstites manserunt: quia perpurgati sunt.

In his autem qui sine periculo erant, concoctiones exeuntium omnes omnino tempestiuas, aut bonos & decretorios abscessus considerare oportet.

¶ Hactenus semper egit Hippocrates historicum, narrans solùm quæ illis annis acta sunt. Nunc obiter diuertit ad præcepta, agitque, per quasdam huius operis particulas præceptorem (quanquam profectò

profectò hoc non admodum pertinet ad institutũ) tamen accepta occasione ex iis quæ narrauit ægrotis contigisse, scribit quasdam sententias, partim pertinentes ad prognosticam, partim ad curatiuam. Illa verba, ὁκόσα δὲ ἀκινδύνως, in quibusdam codicibus leguntur adiuncta superioribus, mihi verò multò aptius videntur, cum sequentibus congruere. Nimirum, inquit, quæcumque sine periculo sunt, vt quasi dicat; considerate debes concoctiones vndequaque prodeuntium, & abscessus. Nam quæ sine periculo sunt hæc habent, omnium excrementorum vndequaque prodeuntium, velut deiectionũ, & vrinæ, & sputi (omnia enim considerari per febres debent, & nihil negligi) concoctiones bonas, idest, bona concoctionis signa, vera, non fucata, neque fallacia, & tempestiuas, hoc est, suo tempore apparentes, & secundum temporis rationem perseuerantes, non inæquales, aut intempestiuè euanescentes. Habent præterea abscessus decretorios bonos. Vocat abscessus decretorios, euacuationes omnes, aut permutationes, aut decubitus succorum in quasdam partes. Habent ergo quæ sine periculo sunt mala, euacuationes, aut abscessus bonos. Euacuationes bonæ sunt, quę per regionem conuenientem, & quæ morbo sunt accommodatæ, & quæ cum consertentia & tolerantia aguntur. Abscessus boni, qui in ignobiles, & humiles, & externas partes fiunt, potius quàm qui in contrarias. Cùm ergo in morbo concoctionis signa tempestiuè apparent, & secundum rationem perseuerant, & mutationes tempestiuas in melius recipiunt secundum morbi constitutionem, & si quæ euacuationes, aut qui abscessus fiunt, vt oportet fiunt, sine periculo homo est. A B C D

Concoctiones celeritatem indicationis, & securitatem salubrem significant.

Quantò citius apparent concoctionis signa, tantò breuiorem futurum esse morbum agnoscimus, quod in Aphoris. etiam docuit Hippocr. dicens, & ex iis quæ mox apparent, velut in pleuriticis sputum, si mox apparet post principium, contrahit, si autem postea appareat, producit: & vrinæ, deiectiones, & sudores. Causam illo loco reddidimus. Securitatem etiam salubrem indicant. Est verò duplex securitas salutatis. Dicimus enim securum esse morbum, promittentes fore vt sanus euadat homo. Dicimus etiam sanitatem quam comparabit, fore securam, dicentes non habiturum hominem recidiuam. Vtramque securitatem significant signa concoctionis, salutem certè, vsque adeo vt Galenus dicat cum signis concoctionis non posse hominem mori, nisi quidpiam, in victu, aut curatione peccetur, aut nouus morbus succrescat (atqui ego quoque ita censeo, si perfectæ concoctionis signa sint) securitatem quoque secundam significant, cum sunt bona, & tempestiua. Nam cum apparent non multò post morbi initium signa concoctionis, & nunquam amplius euanescunt, sed mutantur in melius semper secundum rationem, per dies contemplatione dignos, maxima spes est fore iudicationem optimam & tutam, & sine recidiuis, perfectam. E F G

Cruda autem & incocta, & in malos abscessus conuersa, aut acrisias, aut labores, aut diuturnitatem, aut mortem, aut eorundem recidiuas. Quod autem horum magis erit, ex aliis considerandum.

Cruda maius quiddam significant, quàm nomen incocta. Cruda enim sunt, quæ omninò talia sunt, & cocta nullatenus, incocta verò vocat, quæ segniter coquuntur, etsi non nihil incipiant. Crudas vrinas significabat paulo ante, dicens, crudæ vrinæ, tenues & decolores: incoctas autem, addens, & post tempus parum concoctas. Contraria ergo sunt duo hæc, cruda, & incocta, illis duobus, concoctiones bonæ, & tempestiuæ. Iam verò, mali abscessus contrarii sunt iis, quos vocabat decretorios: malæ scilicet euacuationes, quia non sunt per conuenientes regiones, aut non sunt morbo accommodatæ, ac proinde aut statim virtutem deiiciunt, aut rursum nihil prosunt, vt illis ægrotis, ea tempestate quam describit, accidisse dixit: vel abscessus in quasdam partes noxii, quia in internas, aut nobiles: aut maiores quam vt ferri possint, aut minores quam vt prosint. Igitur si concoctiones bonæ & tempestiuæ, & decretorii abscessus, significant celeritatem iudicationis, & securitatem salubrem; cruda & incocta, & mali abscessus, significabunt omninò contraria. Contraria autem sunt iudicii celeritati, diuturnitas: & iudicio, acrisia, hoc est in iudicatio, quam declaratum est à me antea, esse difficile iudicium, aut solutionem sine iudicio. In difficultate iudicii sunt dolores. Securitati salubri contraria sunt mors, & recidiua: siquidem dictum antea est, duplicem securitatem illo nomine significari. Ergo hic cui hæc aderunt, aut morietur, aut cum difficili iudicatione vel acrisia, vix tandem euadet. Vtrum horum futurum sit, ex aliis considerandum. Quod & in prognostico ipse Hippocrates fusiùs docuit. Nimirum si hæc adsint, & salubriter affectus homo sit, euadet longo tempore, sin lethaliter, morietur. Esse salubriter aut lethaliter affectum, cognosces, consideratis aliis omnibus signis salutis aut mortis, in quibus ea quæ constantiam aut langorem vitalis facultatis indicant, tenent primas.

Præterita discito, præsentia cognoscito, prædicito futura. Hæc meditator.

Ad medicum pertinere arte prognostica vti, circa præsentia, præterita, & futura in initio prognostici libri dixit. Rectè autem dicit modò, vt hæc magnoperè commendet, hæc meditator. Non quidem quod hæc meditari solum debeat medicus, non etiam exercere, sed quod nulla ratio discendi quidpiam, præstantior sit meditatione. Non enim ea quæ legimus solum, aut audimus, sed quæ multum & diu meditamur optimè callemus. Quare quæ magni momenti in artis operibus futura esse scimus, non vtcumque legere, sed meditari etiam debemus.

Exercere in hoc circa morbos, vt prosis, aut non noceas.

Non est leue quod hic præcipitur, sed magnum prudentiæ præceptum. Cùm curamus, multa occurrunt dubia, & ambigua, id quod assiduæ altercationes medicorum, nunc de morbi essentia, nunc de causa, nũc de occasione vtendi aliquo auxilio, apertè indicant. Non enim solum altercari contingit imperitos & proternos, sed doctos etiam & probos non rarò. Atqui nos ipsi nobiscum nonnunquam altercamur, videntes quædam signa, quæ in hanc, quædam quæ in illam sententiam trahũt, vt res quidem sit dubitatione plena. Tunc temporis quid agendum sit Hippo. docet. Agendum quidem erit iuxta coniecturam, quæ videtur probabilior, non ita tamen vt si coniectura nos fefellerit, salutem hominis læserimus, multùm lædentes, sed cautè incipientes à leui aliquo auxilio, vt si res ita tentata minus benè videatur cedere, liceat consilium mutare, vt multum non lædamus. Denique ita operari, vt prosis, aut si non profueris, non noceas tamen, aut, quàm minimum fieri possit, noceas.

Ars ex tribus constat. Morbo, ægroto, medico ministro artis. Aduersari morbo ægrotum cum medico oportet.

Cum tria hæc sint in omni curatione, morbus, ægrotus, & medicus, qui est minister artis, quia exequitur quæ iubet ars: ægrotus & medicus debent conspirare aduersus morbũ. Quia vt alio loco dicitur, nõ solum oportet medicũ præstare se prõptum ad faciendum quæ expedit, sed & ægrotum. Fiet hoc ægroto iuuante medicum, & medico ægrotum: contrarium fieri possit ægroto conspirante cum morbo contra medicum, aut medico cum morbo contra ægrotum: ægrotus iuuat medicum, cùm ei paret, vt oportet; contra, cùm non paret, sed contraria prorsum facit iis quæ iubet medicus, cõnspirat cum morbo contra medicum. Medicus iuuat ægrotum, cùm benè vtitur sua arte, contraria præstans morbo, & naturæ similia: si verò malè arte vtitur, præstans morbo similia, aut naturæ contraria, conspirat cum morbo contra miserum ægrotum.

Dolores circa caput, & ceruicem, & grauitas, cum febribus, & sine febribus accidunt. Phrenetici quidem conuulsiones portendunt & viridium vomitum, & quidam horum celeriter moriuntur.

Nunc redit ad abscessus. Cùm enim dixisset paulo antea, considerandos abscessus bonos aut malos, nunc quorundam abscessuum, qui cuidam passionis generi solent succedere, mẽtionem facit: velut quædam abscessuum bonorum & malorum exempla proferens. Proinde duos bonos abscessus refert in primis, deinde duos alios malos. Volens autem dicere, quæ soleant succedere dolori grauanti capitis, & ceruicis, dicit, velut propositione quadam vtens, eum dolorem solere cum febre, aut sine febre fieri: cùm verò qui per morbos acutos fit, in quibus frequentes abscessus fiunt. cõstat cũ febre esse. In hoc

A genere sunt phrenetici: nam tametsi cùm iam delirant non solent grauitatem capitis sentire, tamen à dolore grauante (repleto nimirum capite) phrenitis incipit. His duo solent superuenire, ambo lethalia, conuulsio & vomitus viridis, conuulsos solere phreneticos mori, & omnia ferè signa, quæ in illis lethalia sunt, conuulsionem imminentem significare, facilè intelliget, qui prognosticum Hippo. legerit, & nostra in illud commentaria. Bilis viridis vomitus, & pessimum signum in eis est, & causa. Signum qui-

B dem, quia maxima pessimæ bilis redundantia significatur, cum adeò vsta per os regurgitet: causa autem, quia laborante ore ventriculi, multum læditur per consensum caput. Quod cum alioquin adeo laboret, non potest nouam læsionem, sine magno, citóque periculo sustinere. Conuelluntur ergo plerumque ex hoc malo, vt ex helleboro nõnunquam purgati mori solent. Meritò ergo celeriter moriuntur. Nonnulli quidem repentè in ipso vomitu, nonnulli vno aut duobus diebus.

C

In febribus ardentibus & aliis, quibus colli dolor, & temporum grauitas, & caligo in oculis, vel hypocondrij contentio sine dolore fit, his sanguis e naribus fluit. Qui autem grauitatem totius capitis sentiunt cum morsu ventriculi & fastidio, ij vomunt pituitosa & biliosa, quibus in casibus maxima ex parte pueris

D *conuulsiones contingunt, mulieribus autem, & hæc, & dolores ex vtero. Senioribus autem, & quibus iam calidum vincitur, aut paraplexiæ, aut maniæ, aut priuationes oculorum.*

In prognostico eadem ferè scripta sunt, quæ hic, de fluxu sanguinis, & de vomitu. De vomitu quidem his verbis. Si quis per febrem non exitialem dixerit caput dolere, aut tenebrosum quiddam ob oculos versari, aut si oris ventriculi dolor in

E eo extiterit, biliosa vomitio aderit, sin frigus quoque prehenderit, & inferiores hypocondriorum partes frigidæ fuerint, adhuc citius vomitio aderit. Si quid verò bibat, esitetque sub hoc tempus, per quam cito deuomet. De sanguinis fluxu dicit hæc. Quibus per talem febrem dolet caput, & pro tenebris ob oculos effusis hebetudines subeunt oculorum, ac splendor obuertitur, & pro oris ventriculi dolore, circa hypocondria, aut

F sinistra parte aut dextra, aliquid contenditur, neque cum dolore, neque cum inflammatione, sanguinem e naribus in his fluere pro vomitione expectandum est. Magis verò & hic, in adolescentibus sanguinis fluxum expectari oportet. Agentibus verò trigesimum annum, aut etiam adultioribus, minus, sed vomitiõne in talibus expectari oportet. Ex his locis constat, hic cum dicitur, in febribus ardentibus & aliis intelligi debere non exitialibus, quia in exitialibus, mors po-

G tius succedet illis signis, quam fluxus sanguinis, aut vomitus: & vbi dicitur, neque cum dolore, intelligi debere, neque cum inflammatione. Nimirum non quiuis dolor tollit imminentis fluxionis sangui-

nis signum, sed ille solùm qui cum ardore, significare possit, contentionem hypochondrii à phlegmone fieri. Signis etiam vomitus addi debent, quæ hic omissa, & in prognostico scripta sunt. Verum ex his non semper fit vomitus, etsi omnia adsint, sed quibusdam alii mali abscessus, vt pueris cum hæc adsunt, solent conuulsiones accidere irruentibus succis qui commoti sunt, & non euacuantur, in neruos. Nimirum pueris familiarem esse conuulsionem antea etiam dictum est, & in aphorismis, & prognostico. Mulieribus verò hæc eadem accidunt, & dolores vteri. Quia patienti ori ventriculi citissimè consentit vterus, ob vicinitam arbitror, & congenerem substantiam, & communem continuitatem per venas, & arterias, & quia vtraque pars accipit neruos ex sexto pari eorum quæ oriuntur è capite. Nihil sane magis est experimento compertum, quàm laborante vtero, statim pati ventriculum, & nauseare, ac euerti, & cum ventriculus dolet, nisi exiguus admodum dolor sit, vterum etiam paulo post dolere. Vt non inutiliter neque sine ratione, soleant mulieres quacunque parte circa totum ventrem doleant, vtero statim prospicere. Solet enim plerumque, aut primaria, aut secundaria passione, laborare. Seniores verò qui repletionem habent capitis, quia calidum iam in eis vincitur, non possunt expellere fluxu sanguinis neque vomitu, tentat autem expellere eorum natura, facitque, vt abscedat in alteram capitis partem, & patiuntur paraplexiam, aut trudit in oculos, & cæcitatem contrahunt: aut sanguis crassus & ater in eorum cerebro detentus, perturbat mentem, facitque maniam. Intelligi autem debet hic nomen maniæ, de quauis insania sine febre, dici. Senibus enim verisimilius est melancholias, quam furores fieri.

TEMPESTAS III.

IN Thaso paulo ante arcturum, & in arcturo, imbres multi, magni flante borea. Circa æquinoctium autem, & vsque ad pleiadas, pluuiæ austrinæ, paruæ, paucæ. Hyems borealis, squalores, frigidi venti, magnæ niues. Circa æquinoctium autem frigora maxima, ver boreale, squalores, pluuiæ, paucæ, frigidæ. Circa conuersionem autem æstiualem Solis, pluuiæ paucæ, magna frigora, vsque ad canē, post canem autem vsque ad arcturum æstas calida, æstus magni, non paulatim crescentes, sed perpetui & vehementes. Pluuia non accidit, etesiæ spirarunt, circa arcturum autem pluuiæ austrinæ, vsque ad æquinoctium vernum.

In multis codicibus hæc tempestas non est separata à proxima, sed coniuncta quasi sit illius pars: tertia verò incipit ab illis verbis, morbos dignoscimus. Mihi tamen melius videtur hoc loco separare tertiam tempestatem à secunda, & reliqua totius huius primi libri, ad hanc tertiam referre. Quia vnicam tempestatem continet totus liber ex hoc loco, eamque longè diuersam à duabus prioribus. Hac

A tempestate non solùm narratur quid integro anno contigerit, velut in duabus superioribus, sed altera etiam parte sequentis anni. Nimirum narratio incipit vnde prius etiam, ab ortu arcturi, & producitur vsque ad arcturum sequentis anni, & præterea vsque ad sequentis ver, vt tota narratio contineat annum, & alteram anni partem. Nam primo arcturo acciderunt pluuiæ flante boreâ, & prima hyems fuit borealis, & cum squaloribus, sequenti autem arcturo & sequenti hyeme, acciderunt multæ pluuiæ

B austrinæ. Primus narrationis annus magna ex parte fuit frigidus & siccus, atque quanquam inæqualitatem magnam quædam partes attulerunt (ni mirum in prima parte autumni acciderunt multæ pluuiæ, & magnæ, & in tota ferè æstate ingens æstus) tamen totus annus appellationem frigidi & sicci, ob id, quod magna ex parte fuit, accipere potest. Sequentis anni pars cōtraria omninò fuit, calida enim & humida, quia habuit pluuias austrinas. Age ergo

C omnes narrationis partes percurramus. In duas partes diuidit autumnum, primam intelligit, cùm dicit paulo ante arcturum, & in arcturo (ea autem est vltima dies Augusti, aut prima Septembris, vsque ad dimidium ferè:) secundam partem autumni intelligit, dicens, circa æquinoctium autem, & vsque ad pleiadas (occasum scilicet pleiadum) est id tempus à dimidiato Septembri vsque ad primos dies Nouembris. Contra omninò accidit in his duabus autumni partibus, ac frequenter solet: nam in

D prima flauit boreas, tamen pluit sæpè & multum: in secunda flauit auster, & pluit rarò & parum. Hyems tota fuit borealis, atque si qui alii venti flauerunt, illi omnes fuerunt frigidi. Meritò ergo habuit squalores. Boreas enim cum non multum pluit, squalores facit. Atqui quanquam ea hyeme niues magnæ fuerunt, non fuerint tam multæ, quin magna ex parte fuerint squalores. Addit, circa æquinoctium autem frigora maxima: Vbi

E considerandum, in duas illum partes diuidere nunc ver, primam & secundam; & nunc ver vocare, non vt antea vsque ad ortum pleiadum, sed vsque ad solstitium æstiuale, quod est ferè in medio mensis Iunii. Nam cum dixisset, ver boreale, squalores, pluuiæ paucæ, frigidæ, addit, Circa conuersionem autem æstiualem, quasi ver sit vsque ad hanc conuersionem. Dicit accidisse à conuersione Solis, siue à solstitio vsque ad canis ortum, paucas pluuias, & magna frigora. Ego verò non intelligo fuisse

F frigora magna, vt per hyemem (neque enim opinabile est) sed intempestiua, idest maiora multò quàm eo tempore solent. Æstatem diuidit hic Hippo. in duas partes, primam ante canem, secundam post canem. Canis verò est duplex, vt in commentariis aphorismorum diximus fusiùs, maior est, quem vulgò vocant caniculam (Græcis dicitur Sirius:) minor est, qui ante canis nobis, Græcis procyon vocatur. Sydus hoc est in Leone, oriturque cum Sole, mense Iulii, canis quidem circa

G medium, procyon, siue antecanis, decem ferè dies ante canem, vterque potest appellari canis. Nunc non explicat vsque ad cuius canis ortum dicat, fuisse paucas pluuias, & magna frigora, haud multum refert. Sed cum antonomasiè nomen canis de Sirio dicatur, ad huius vsque ortum putet quis illum dicere. Post canem vsque ad arcturum, æstatem calidam, & vstiones magnas fuisse dicit,

non ex adiectione, idest non paulatim ingruentes, & per partes facta adiectione, sed repentè: & fuerunt continentes, idest, citra intermissionem, & fortes. Pluuia non accidit (quæ causa maioris ardoris erat) etesiæ spirarunt, sed cum non attemperarent, constat fuisse flatus quosdam calidissimos. Reliqua dicit fuisse pluuias austrinas, vsque ad sequentis anni ver.

In hac constitutione per hyemem quidem cœperunt paraplexiæ, & multis accidebant, & quidam illorum moriebãtur celeriter. Etenim hic morbus valde popularis erat. Cætera autem transigebant sine morbo.

Magna ex parte annus hic fuit frigidus & siccus, tamen fuit mirè varius, proinde lõge diuersos morbos attulit: per hyemem primam, paraplexias: sequenti vere & æstate febres ardentes. Paraplexias quidem fecit multus humor, qui collectus per autumni pluuias est in capitibus hominum, & sequenti borea, & frigore densatus, ac velut concretus. Verisimile est autem hoc ipso tempore, quo multi paraplectici fiebant, aliis congeneres morbos accidisse, iis qui plus læsi sunt apoplexias, iis qui minus corizas & vertigines. Paraplexia autem rarò soluitur perfectè, & tutò, sed duos habet exitus, bonum quidem, cùm in partis cuiusdam, vt brachii, aut cruris paralysim finitur. malum, cùm in apoplexiam, quod multis euenit illa tempestate, qui repentè moriebantur. Nimirum erat magna ægrotandi causa, ac proinde, & ægrotatio. Cætera, inquit, transigebant sine morbo. Hoc est, tota illa hyeme non fuit aliud morbi genus, præter paraplexias scilicet & congeneres illos morbos.

Ante vser autem incœperunt febres ardentes, atque ab æquinoctio ad æstatem vsque perdurauerunt, quicumque autem vere, & æstate ineunte, statim ægrotare cœperunt, plurimi seruati sunt, & pauci quidem interierunt, autumno autem iam, & cum pluisset; lethales erant, & plures interierunt.

Febres illæ ardentes fieri potuerint, & ex pituita salsa, & ex bile. Nam hyems, quia frigida, congeri fecerit pituitam in pituitosis, quia sicca, salsam: & in biliosis fecerit bilem congeri, cohibito effluuio per frigus: & per siccitatem, fecerit eam esse acrem. Veniente ergo calore, bilis cohibita putresceret, & pituita quæ cum frigore obstructiones & destillationes faciebat, cum calore faceret putridas febres: eas dicit ab æquinoctio ad æstatem vsque perdurasse. Non tamen intelligit cœpisse vere, & æstate ineunte extinctas esse, sed per totum ver, & totam æstatem durasse: non quidem eas ipsas febres, quæ ineunte vere ortæ sunt, esse productas vsque ad autumnum (non enim tam longæ erant: cùm quibus longissimæ erant, quadraginta diebus iudicari, mox dicat) sed hoc genus febrium grassatum esse per totum ver, & æstatem. Qui vere & æstate ineunte febricitarunt, minus lethaliter affecti erant, sed plurimi seruabantur, pauci moriebantur. Nimirum illud morbi genus quum incipiebat, non erat adeo graue, ac postea effectum est: autumno autem iam & cùm pluisset, lethales erant febres. Nam tales etiam esse solent in autumno, & tunc ob austrinum statum, & multam pluuiam, maligna putredo fiebat: æstatis vltimam partem præterit: tamen verisimile est in ea fuisse febres magis lethales prioribus, & minus posterioribus. Quia causæ earum febrium iam intendebantur, cùm duratione, tum etiam nono, magnoque eius partis æstu, & humor pluuiæ cum austrino tempore, nondum venerat.

Fuerunt autem febribus ardentibus hæ affectiones. Quibus benè & largiter sanguis ex naribus fluebat, & ob hanc causam maximè seruati sunt, & nullum scio benè si sanguis fluxisset, in hac constitutione mortuum esse. Nam Philisco, Epamenoni, & Sileno, quarto & quinto die parum de naribus destillauit, & mortui sunt.

Febres ardentes semper ferè solent afferre fluxum sanguinis de naribus, sanguine sursum lato præ calore, & admista bile: & ea euacuatio in illis maximè prodest, quia ipsius venas & arterias per se vacuat putrescente succo, & eo, qui paratus est putrescere, & feruorem extinguit. Meritò ergo seruabantur quibus sanguis fluxisset benè, decretoriè scilicet, & tempestiuè. Largiter, id est, pro multitudinis ratione. Stillas sanguinis de naribus, partim vituperauit antea, partim postea in hoc ipso opere vituperabit non semel. Narrabuntur etiam historiæ Philisci & Sileni.

Plurimi ergo ægrotantium circa crisim rigebant, & maximè quibus sanguis non fluxisset, superrigebant autem iidem, & sudabant.

Plerisque eorum qui liberati sunt fluxit sanguis, neque tamen omnibus, sed quidam alias iudicationum species habuerunt, velut quidam, rigores quibus successit sudor. Cuius speciei indicationis in Aphorismo etiam meminit, dicens, à febre ardente rigore superueniente solutio: dicit autem nunc, non esse iudicatos, quibus ita contingit vno rigore, sed riguisse iterum atque iterum vsque dum exudarũt, in tanta enim succorum copia, & corporum densitate quam anni frigus fecerat, non potuit fieri aliter.

Quibusdam morbus regius sexto die accidit. Sed hos aut per vrinã purgatio, aut aluus turbata iuuabat; aut magnum profluuium sanguinis. Vt Heraclidæ accidit, qui iuxta Aristoclidem decumbebat. Atqui huic & ex naribus fluxit sanguis, & venter turbatus est, & per vesicam est purgatus. Iudicatus autem est sexto die, non vt Phanagoreon seruus, cui cùm nihil horum euenisset, mortuus est.

Multis dicit accidisse morbum regium sextò die, qui deinde purgatione per vrinã, aut turbata aluo, profluuio ventris, iuuati sunt, aut omnibus his euacuationibus factis, quod accidit Heraclidæ. Illi enim qui morbum regium habuerant, nullam autem de-

incepsillarum euacuationum, mortui sunt, velut Phanagoreon. Per febres ex bile factum esse regium morbũ, haud est mirum, ceterũ facto regio morbo die sexto, seruatos esse, alicui videbitur magis mirandum, cum idem Hippoc. in Aphorismo damnauerit ante septimum diem factum regium morbum. Sed mirari desinet, qui quæ de hac quæstione lib. 10. cont. à me sunt scripta, legerit. Vbi monstrauimus Hippocratem non dixisse illud esse lethale, nedum admodum lethale, sed malum, ita tamen malum, vt possint multi cum eo signo liberari. Quod quidem Hippocratem & intellexisse, & vidisse, hic locus facit palam, quem constat, neque Auerroem, neque Plinium legisse. Ambo enim Hippocratem carpũt, quasi dixerit, nullum cum eo signo liberari posse.

Profluuia autem sanguinis plurimis, maximè autem adolescentibus, & ætate vigentibus; & moriebantur plurimi horum, quibus sanguis non fluxisset. Senioribus autem in morbos regios, aut ventres turbati, aut dysenteriæ, vt Bioni, qui prope Silenum decumbebat. Populariter autem grassabantur dysenteriæ per æstatem: & quibusdam ægrotantium, quibus profluuia etiam sanguinis facta sunt, in dysenterias finita sunt. Vt Eratonis puer & Mylus, magno fluxu sanguinis facto in affectionem dysentericam inciderunt.

Profluuia sanguinis meritò calidis ætatibus acciderunt, quia his per se est familiaris ea euacuatio, cùm autem his qui robusti sunt natura, fit fluxus sanguinis, senibus qui sunt debiles, pro fluxu sanguinis fit morbus regius, aut diarrhœa, aut dysenteria. Cùm autem accidebat iuuenes & adolescentes tam esse debiles, vt non possent sanguinem effundere, constat grauiùs affectos eos esse quàm senes, longiùs enim à sua natura aberat ea debilitas. Proinde moriebantur plurimi horum, quibus sanguis non fluxisset. Neque mirum est per æstatem vulgatam esse dysenteriam, neque quibusdam, quanquam fluxisset sanguis, accidisse, nihilominus redundante omnes per partes bile.

Multus ergo hic succus, & maximè abundabat. Quandoquidem & quibus circa crisim non fluxit sanguis, tamen tubercula secundum aures excitata euanuerunt. Hæc autem cum euanuissent, secundum ilium sinistrum grauitas, & summam coxam. Doloribus autem per crisim factis, & vrinis tenuibus exeuntibus, cœperunt sanguinem exiguum effundere. Circa vigesimumquartum fiebant in fluxum sanguinis abscessus Antiphonti Critobuli. Qui vbi sedatus est, iudicatus est perfectè circa quadragesimum.

Multum fuisse hunc succum, sanguinem scilicet biliosum, probat, quia quibus sanguis circa iudiciũ non fluxit copiosè, multos deinde habuerũt abscessus, & multas euacuationes, & tandem vltra fines omnes acutorum progressi, finẽ acutorum ex decidentia, qui est quadragesimus dies, attigerunt.

Mulieres autem ægrotauerunt multæ, pauciores autem quam viri, & mortuæ sunt pauciores. Difficilem autem partum habuerunt plurimæ, & post partum ægrotarunt, & mortuæ sunt hæ præcipuè, vt Telebuli filia mortua est sexto à partu. Pluribus itaque in febribus muliebria apparuerunt, quibusdam autem ex naribus sanguis fluxit, & virginibus multis tunc primum accidit. Nonnullis autem cum hæmorrhagia etiam & muliebria apparuerunt, vt Dætharsidis filiæ virgini apparuit primum, & ex naribus largè sanguis profluxit. Et nullam scio mortuam earum quibus horum aliquid benè euenit. Quibus autem accidit, vtero gerentibus ægrotare, Omnes, quas ego noui, fætus corruperunt.

Dicit ægrotasse pauciores mulieres viris, & pauciores mortuas esse. Verisimile est illud accidisse ob menstruam illam euacuationem eis adeò consuetam, quæ à multis morbis, & magnis periculis liberare solet. Fluxit copiosè sanguis hac tempestate, mulieribus etiam, vsque adeo, vt quibusdam menstruæ euacuationes fluerent, quibusdam que virginibus febre correptis, tunc fluerent primum, cum nunquam antea fluxissent, quibusdam simul hæc, & de naribus, sanguis fluxit. Et nullam cui horum aliquid bene, idest pro multitudinis ratione, euenerit, dicit Hipp. scire se, esse mortuam: nimirum erat euacuatio satis congruens morbi speciei, & magnitudini. Vtero gerentes dicit hac tempestate periclitatas esse. Eas enim quæ pepererunt, ægrotasse post partum, & mortuas esse, eas autem quæ ægrotauerunt antequam parerent, corrupisse fœtus. Quod quidem cum aeris alteratione, & iis quæ in sententiis scripta sunt, satis est consentaneum. Nam frigiditas temporis faciebat exiguam expurgationem per partum, quare & partum difficilem, & post hũc, morbus ille qui tunc erat epidemialis, qui cùm alioqui esset acutissimus, partus labori superueniẽs lethalis euadebat. Ver autem siccum & boreale facere ad abortum, tertio libro aphoris. dixit ipsemet Hipp. quod verò Telebuli filiam sexto à partu die mortuam dicit, apertè insinuat, quod in prognostico docuit, in muliere quæ peperit, computationem dierum decretoriorum incipere debere à partu, & non ab ipsa febre: quatenus illud verum sit, libro decimo controuersiarum à me dictum est, in quo caput proprium habet ea disputatio.

Vrinæ autem plurimis, boni coloris quidem, tenues autem, & sedimenta exigua habentes cum deiectionibus tenuibus & biliosis. Multis autem iam iudicatis in dysenterias desiit morbus, vt Xenophani, & Critiæ. Vrinæ autem aquosæ, multæ, puræ, tenues post crisim fuerunt cum multo sedimento, & aliis benè iudicatis. Memini quibus acciderit: Bioni qui decumbebat iuxta Silenum: Critiæ, qui iuxta Xenophanem: Aretonis puero, Mnesistrati mulieri. Post hæc autem dysenterici facti sũt hi omnes,

quod quidem vrinas reddiderunt aquosas, considerandum.

Dicit quales vrinæ apparerent in plurimis illa tempestate per morbos, boni coloris, inquit, & tenues. Has crudum morbum significare in prognostico scripsit, maximè cum sedimenta haberent exigua, appareretque cum deiectionibus tenuibus & biliosis. Verum hæc narrat, vt quæ morbo eunte in iudicationem apparerent. Multis autem aliis dicit iudicatis iam, hoc est, cum febres ardentes tempus suæ iudicationis excessissent, morbum esse in dysenterias finitum, vt Xenophani & Critiæ. Quia scilicet reliquiæ excrementorum biliosorum decumbentes in intestina, ea radebant. Quibusdam etiam accidit post crisim, id est post summum vigorem, alia ratio euacuationis, multa vrina aquosa, pura, rennis. Talem autem solere iuuare, Aphor. 69. particulæ 4. dictum est, multo sedimento existente, & aliis benè iudicatis, hoc est, postquam multum boni sedimenti apparuerat, id quod summum vigorem fuisse iudicauerat, & aliis benè iudicatis, hoc est, secundum rationem factis aliis mutationibus per dies decretorios, & contemplabiles. Hoc, inquit, accidisse Bioni, Critiæ, Aretonis puero, Mnesistrati mulieri. Hos verò dicit tandem factos esse dysentericos, atque vt huius dysenteriæ causam significet, dicit, quod vrinas reddiderunt aquosas considerandum. Si enim biliosas reddidissent, esset expurgata bilis, cum autem aquosas reddiderint, retenta est, quæ deinde in intestina incidens, ea exulceravit.

Circa Arcturum autem multis iudicium accidit vndecimo die, & his non secundum rationem accidentes recidiuæ, reuertebantur. Erant autem etiam comatosi hoc tempore, plures autem pueri, atque hi moriebãtur omnium minimè.

Non narrat quæ eo autumno, à quo tota narratio incæpit, euenerunt, sed quæ autumno sequentis anni, qui in tota narratione fuit secundus. Multos dicit iudicatos esse vndecimo die, atque his factas recidiuas. Mirum autem quod videtur dicere, eas recidiuas præter rationem fieri, cum nihil sit frequentius in Autumno, illo præcipuè, qui tantæ intemperiei succedens, ipse quoque insignem quandam intemperiem afferebat. Verùm quod Hippo. dicit, hoc est. Recidiuas tam multas illa tempestate accidisse, vt illis etiam morbis, qui videbantur esse perfectè iudicati, tunc, præter expectationem medicorum, recidiuæ fierent. Itaque perinde est, ac si diceret, morbis etiam illis, qui ita soluti esse videbantur, vt secundum rationem nullæ recidiuæ viderentur euenturæ, recidiuæ fiebant. Multi hoc tempore fiebant comatosi, ob humiditatem, arbitror, austrinam, atque hac ipsa causa, maximè eo morbo sunt correpti: & ob calorem, & naturalium virium robur, maximè liberabantur fluxione sanguinis, arbitror, quia adolescentes, quibus sanguis non flueret, maximè mortuos esse illo anno, paulo ante dixit. Puerorum autem natura naturæ adolescentium vicina est, vt ætas ætati.

Circa æquinoctium autem, & vsque ad Vergilias, & sub hyemem, producebantur etiam A *febres ardentes; tamen & phrenetici tunc temporis plurimi fiebant, & moriebantur horum plurimi. Fiebant autem & æstate pauci.*

Durabant etiam febres ardentes per autumnum & hyemem, quia ea hyems cùm esset calida, non extinxit bilis feruorem. Phrenetici autem, & comatosi facti tunc sunt, quia austrina constitutio omnia excrementa ad caput conuocauit. Plurimi ergo hac ratione fiebant, plurimi autem moriebantur, quia B insalubris constitutio longa, iam vires debilitauerat, & multum creuerat. Nimirum in omni constitutione insalubri, illi maximè solent euadere, qui primi, cùm nondum causa inualuit multum, corripiuntur, aut qui vltimi, cum iam languescit. In æstate etiam fiebant phrenitici nonnulli, quibus scilicet ob solam feruoris vehementiam bilis in caput efferebatur.

---

*Ergo cum febres ardentes inciperent, signi*C*ficabant quibus lethalia impenderent. Statim enim incipientibus, febris acuta, parum rigebant, insomnes, anxii, sitibundi, fastidiosi, paulum exudantes circa frontem, & clauiculas, sed nullus per totum. Multùm delirabant, timores, tristitiæ, extrema subfrigida, pedes extremi, præcipuè autem manus. Accessiones* D *in diebus paribus, plurimis autem quarto die dolores maximi, & sudores plurimum subfrigidi, & extrema non iam recalescentia, sed liuida, subfrigida, neque sitiebant. Adhuc his vrinæ nigræ, tenues, paucæ, & alui sistebantur, neque fluebat sanguis ex naribus vlli eorum quibus hæc accidebant, sed paucus stillauit, neque ad recidiuam vlli horum res venit, sed sexto die mortui sunt cum sudoribus.*

E Refert quæ signa apparuerint in iis qui per febres ardentes mortui sunt, ea verò sunt, quæ in prognostico lethalia esse dicit. Quædam verò eorum quæ refert, erant assidentia, aut mox apparentia, cuiusmodi, febrem statim fuisse acutam, parùm riguisse, insomnes, & anxios fuisse, & sitibundos, fastidiosos, parùm sudantes circa frontem, & clauiculas, multum delirasse, timidos, tristes fuisse, pedes & manus præcipuè frigus habuisse, & accessiones fuisse diebus paribus, quædam autem erant superuenientia, F quæque hominibus propè mortem iam constitutis eueniebãt, à quarto die vsque ad sextum, quo mortui sunt, cuiusmodi, quarto die dolores habuisse maximos, & sudores plurimum durasse subfrigidos, & extrema non iam recalescentia, sed liuida, cum frigore, & sine siti esse factos, cum prius sitiissent, & vrinas fuisse nigras, tenues, & paucas, & suppressam esse aluum, neque fluxisse, sed stillasse sanguinem. Atque hæc omnia lethalia esse, & qua etiam de causa, in nostris commentariis in prognosticum Hippo- G cratis scripsimus, preter pauca quædam, quæ necesse est, vt hoc loco dicantur. Parùm riguisse incipientibus febribus, non proinde malum esse dicit, quia multum riguisse melius foret, sed quia omninò riguisse per febrem ardẽtem, cuius figuræ rigor non congruit, & ante tempus quo posset rigor esse iudicatorius, nihil aliud poterat indicare, quam mali-

gnam succorum qualitatem. Accessiones diebus paribus accidere per febres ardentes, & biliosas, deterius multò est, quàm imparibus. Nam cum tales febres habeant tertio quoque die accessiones, diebus paribus habent, cum secundo, quarto, sexto, & octauo, exacerbationes; primo autem, tertio, quinto, & septimo, remissiones habent. Sed quo pacto remissio esse possit die primo, cùm nondum creuerit? videtur enim omnis febris intermissio, aut remissio, ex intensione fieri: certè in his non ita, sed primo die febris acuta incipit, & tamen semper crescit vsque ad finem secundi diei, ita vt in secundum diem acerbissima totius periodi pars incidat. Fitque ita, vt primo die remissior febris fuerit, non quòd iam remiserit, sed quòd nondum creuerit, eodem modo fiunt sequentes periodi, vt ex primo & secundo, ita ex tertio & quarto, & ex quinto & sexto, hoc verò constat multò grauius esse, quàm diebus imparibus accessiones esse, quantò scilicet grauius est, incrementum longum esse, quàm inclinationem. Accedit alia ratio ex dierum decretoriorum vi. Cùm enim magna ex parte impares sint magis iudicatorii: iudicatoriis autem diebus facultates naturales multum iuuentur ab astris, fit, vt qui habent accessiones paribus diebus, minus adiuti, deterius ferant. Vt autem diebus paribus deterius habere malum est, ita quarto die grauissimum. Quia hic idem est par, & decretorius. Grauissimum autem esse diebus decretoriis habere deterius, dictum est superiori Tempestate. Non sitire, cùm febris ardens venisset ad summum, dictum etiam antea est, esse grauissimũ: Corruptionem enim facultatis, aut delirium significat. Vrinas nigras posse esse tenues, quidam negant, nos in controuersiis affirmauimus, & probauimus. Hippocrates his ægrotis fuisse eiusmodi narrat. Stillicidia, cum deberet fluere sanguis, aut omninò retineri, millies Hippo. vituperat. Mirum verò, quòd dicat, non habuisse homines recidiuas, qui sexto die mortui sunt. Quo enim pacto haberent mortui? Verùm Hippocrates innuit homines qui ita affecti essent, si omninò euasissent, fuisse recidiuas habituros. Nam cum tam grauibus symptomatis, si adeo facultas restitisset, tamen non potuissent nisi cum difficili iudicio, & cum recidiuis liberari. Ergo quasi diceret. nullus liberatus est, sed omnes perierunt; dicit nulli horum res venit ad recidiuam, sed sexto die mortui sunt cùm sudoribus. Sexto quidem die, quia hic dies pessimus est, & morbus erat acutissimus, quique si per impares moueretur, attigisset septimum, sed quia mouebatur per pares, attigit sextum solùm. Cum sudoribus, quia id moriendi genus familiare est iis, quibus innatum calidum languescit, & euolat.

Phreneticis autem acciderunt etiam, quæ antea scripta sunt omnia, iudicabantur autem hi magna ex parte vndecimo, quidam autem & vigesimo. Quibus autem statim non à principio phrenitis incæpit, circa tertium aut quartum diem. Sed mediocriter habentibus in primo tempore circa septimum, in acutiem morbus euasit.

Quidam illa tempestate facti sunt phrenetici à principio ægrotationis, quidam aliquandiu febricitantes, posterius phrenetici euaserunt. Verùm perrarum est, vsque adeo vt non meminerim modo an aliquando viderim, à primo febris die, ac multo minus, à primo insultu phreneticum fieri. Proinde Hipp. illud à principio inuadere phrenitim, explicuit, dicens, circa tertium vel quartum diem. Atque hoc loco Hippo. ita vtitur nomine principii, vt à principio fieri dicat, quod intra primos quatuor dies. Quod ergo hic dicit, hoc est. Phreneticos habuisse omnia quæ antea dicta sunt, hoc est, mortuos esse plurimos, & eos habuisse lethalia signa, quorum nuper facta mentio est. Cæterum non tam cito interiisse, quam eos qui ardente febre tenebantur; eos enim sexto die mori dixit, hos vndecimo, ac nonnullos etiam vigesimo esse iudicatos: cœpisse autem phrenitides quibusdam à principio intra primos febricitandi dies, aliis verò septimo die, cum antea mediocriter viderentur habere; eò quòd sine delirio, & sæuis essent accidentibus.

Multi itaque morbi fuerunt, ex laborantibus autem moriebantur maximè pueri, adolescentes, vigentes ætate, glabri, subalbidi, rectis capillis, nigris capillis, & nigris oculis, qui in otio & socordia vixerant. Altam habentes vocem, & qui gracilem, & qui asperam. Balbi, iracundi, & mulieres plurimæ huiusce generis peribant.

Multos morbos dicit fuisse, multos scilicet & varios. Refert autem quales mortui sint maximè. Vt autem morbi fuerunt varii, ita ex illis variæ naturæ homines mortui sunt, non quidem ex omnibus omnes qui referuntur, sed hi ex his, alii ex aliis. Velut ex aliis pueri, adolescentes, vigentes ætate: ex aliis glabri, subalbidi, rectis capillis, & reliqui. Hi enim omnes frigidi sunt, illi calidi. Calidi ergo ex febribus ardentibus, & phrenitide: frigidi ex paraplexiis & aliis frigidis morbis moriebantur. Nam ætates quas memorat, calidas esse, in confesso est apud omnes: reliquos qui in hac narratione continentur, esse frigidos, dictum; monstratumque est à Gal. lib. artis medicinalis, & à me in commentariis. Glabros dico, subalbidos, rectos habentes capillos, & nigros oculos, & balbos, & mulieres, degentesque in otio, & socordia. Sed quod nigros capillos, & habentes altam vocem, & gracilem, & asperam, & iracundos, inter frigidos commemorat, oportet considerare: Nam nigros capillos caloris esse signum lib. citato docuit Gal. estque ab omnibus receptum. Alta autem vox (quidam etiam legunt magnam) robur videtur significare in instrumentis vocis, quare & calorem. Iam verò iracundia multò magis videtur nasci ex calore: cùm ira feruor sanguinis sit. Cæterum quòd ad nigros capillos attinet, censeo, quod alio etiam loco memini me dixisse, non esse ab Hippocr. scriptum μελανότριχες, id est, nigros capillos, sed μεγαλότριχες, id est, magnos habentes capillos; ὑψίφωνοι autem, id est, altam vocem habentes, dicuntur, qui habent, qualem eunuchi, & mulieres, & pueri, hoc tamen angustæ viæ, ac proinde frigoris est, ἰσχνόφωνοι autem, id est, gracilem vocem habentes, dicuntur, qui habent debilem, quod debilitatis instrumentorum signum est. Aspera autem vox asperitatem arteriæ sequitur: hæc

autem in excrementosis, ac frigidis non raro fit, ὀργίλοι autem est, id est, iracundi, dicuntur, non qui animosi sunt, sed qui leui de causa, atque sæpe, irascuntur, quod frigidorum esse, mulieres indicant. Causa autem est in calidi innati debilitate, quod facilè à quauis causa molestiam subit. Verùm hoc quoque, loco citato artis medic. dictum est fusius.

B *In hac verò constitutione: ex quatuor præcipuè signis seruabantur. Quibusdam enim ex naribus sanguis fluebat, aut per vesiccam multa vrina, & multum sedimentum & bonum habens procedebat: aut perturbatâ aluo biliosa tempestiuè excernebant, aut dysenterici fiebant. Multis autem contigit non ex vno suprascriptorum signorum iudicari, sed plurimis per omnia excurrere, & videri habere* C *grauius. Seruabantur autem omnes, quibus hæc contigerunt. Fœminis autem & virginibus contigebant etiam omnia antea scripta signa. Quibus autem aut horum aliquid bene fiebat, aut muliebria largiter apparebant, per hæc seruabantur, & indicabantur. Et nullam noui mortuam earum quibus horum aliquid bene fiebat. Phylonis enim filiæ ex naribus largiter fluxit sanguis, cum autem septimum iam attigisset diem, cœnauit intempestiuius; mortua est.*

Ipsas euacuationes vocat signa decretoria. Erant autem simul signa & causæ. Nam & faciebant, & futuram significabant sanitatem. Erant autem quatuor, quæ dicit, sanguinis è naribus fluxio, & vrinæ per vesicam, & biliosorum (biliosa vocat omnes E putredinem præ se ferentes succos) fluxio per turbatam aluum, quæ quidem dysenteriam multis afferebat, & menstrua fluxio, quæ muliebria vocat. Cùm dicit purgatos esse multos vrina multa, multum & bonum sedimentum habente, non intelligit sedimentum illud, album, læue, & æquale, quod maximè probari potest. Illud enim non solet ad expurgationem esse satis, sed quod post hoc venit, multum, etsi in matula resideat, & crassum, aut varium sit. Tale enim fieri solet, cùm homo purgatur F per vesicam, etiam salubriter. Bonum autem hoc loco est, quod est, quale euacuari oportet: velut in aliis euacuationibus decretoriis. Vt si pituitosa sit febris, & post concoctionis signa multum succi crudi mingatur, aut si sit melancholica, & mingatur multum nigrum post concoctionis signa. Hoc enim etiam est necessarium: nam hoc est tempestiuam esse euacuationem: scilicet, quæ ante concoctionis signa, intempestiuè: quæ post illa, tempestiuè euacuantur. G Vtrumque autem necessarium esse, apertè dicit ipse Hippo. addens, aut per turbatam aluum, biliosa, tempestiuè. Nimirum biliosa idest qualia oportet euacuari, tempestiuè, post signa concoctionis. Verùm, inquit, accidisse multis, quod sæpe solet. Nimirum non indicabantur benè, cùm primum hæc eueniebant, sed quanquam eueniebant omnia simul, aut eorum quædam, videbantur incipere ha-

A bere grauius, nihilominus multo deterior conditio erat eorum, quibus nihil tale eueniebat; hi enim moriebantur: illi autem etsi perdifficilem iudicationem habebant multi, liberabantur tandem omnes, & nullus mortuus est eorum, quibus horum aliquid benè fiebat, nisi magnoperè in victum peccaret. Velut Phylonis filia, quæ etsi fluxum largum sanguinis habuit, tamen mortua est, quia septimo die, cœnauit lautè, intempestiuius inquit, quia cœnauit quo die maximè debuit abstinere.

Quibus in febribus acutis, maximè autem ardentibus, spontaneæ lachrymæ erumpunt, his ex naribus fluxum sanguinis expectare oportet, nisi alia lethaliter habeant. Quandoquidem male habentibus non fluxum sanguinis, sed mortem significant.

C Quamquam narrare tantum ea, quæ circa ægrotos obseruabat Hippoc, hoc libro cœperit, tamen nonnunquam occasione arrepta ab historia, per digressionem quædam ad artem pertinentia docet, velut antea non semel fecit, atque modo facit. Lachrymas spontaneas dicit significare imminentem fluxum sanguinis de naribus: non tamen vtcunque, sed adhibitis quibusdam distinctionibus: nimirum non in quibusuis febribus, sed in acutis, atque inter has maximè in ardentibus, quia in his maximè solet fieri hoc genus iudicationis: sed neque in his sem- D per, sed cum ex aliis signis videtur homo esse salubriter affectus. Nam si non ita affectus sit, possint esse signum mortis. Quod quidem ab Hippo. ipso in prognostico cap. 2. dictum est, & à me eo loco explicatum.

Quibus febre indicatoriè desinente, tumores circa aures in febribus erumpentes neque sedantur, neque suppurantur, hos E *diarrhœa biliosa, aut dysenteria, aut crassarum vrinarum subsidentia soluit. Quale quid Hermippo Clazomeno contigit.*

Velut in Aphorismo dictum est, surditatem superueniente diarrhœa solere solui. ita modo dicit, tumores quosdam qui ex febribus relinqui solent, neque resoluti, neque supputati, solere solui diarrhœa, aut vrina copiosa. Est autem eadem ratio soluendi surditatem & ea tubercula, & solutionis quæ F superueniente diarrhœa, aut vrinæ profluuio fit. Vtrumque enim fit facultate succos in partem contrariam, & in vias euacuationis detrudente. Huius Hermippi Clazomenii morbus narrabitur paulo infra. Hic enim est ęgrotus decimus illorũ quatuordecim, quorũ historiæ narrantur in huius primi libri calce.

Quod ad indicationes, ex quibus dignoscimus, aut similia, aut dissimilia. Velut duo fratres, qui habitabãt propè theatrũ simul eadem G *hora cœperunt ægrotare, erãt Epigenis fratres. Horũ natu maiori iudiciũ fuit die sexto, iuniori autẽ, septimo. Rediit ambobus simul eadẽ hora. Intermisit dies quinque. Ex recidiua autẽ iudiciũ fuit vtriq; simul omninò, decimo septimo. Iudiciũ autẽ erat plurimis quinto die. Intermisit septẽ dies, à recidiuis autẽ iudiciũ erat*

quinto. Quibus autem erat iudicium septimo, A *intermisit septem, à recidiua autem indicabāturtribus. Quibusdam autem erat iudicium septimo, habentes autē intermissionem tres, iudicabātur septem. Quibusdam autem desijt sexto, & intermissiones habētes sex, arripuit eos tres. Quibusdam autem desijt primo, arripuit & indicatus est vnica, Vt Euagonti Depharsidis. Quibusdam autem iudicium erat* B *sexto die, deficiebat septem, a recidiua autē iudicabantur quatuor diebus, vt filia Aglaida. Plurimi ergo ægrotantiū in hac constitutione hoc modo ęgrotabant, & nullum noui eorum qui superfuerunt, cui non contigerint recidiuæ secundum rationē aduenientes. Et seruabātur omnes quos ego noui, quibus recidiuæ hac forma factæ sunt. Neq; ægrotantiū hoc modo cuiquam scio recidiuam accidisse rursum. Mortui autem sunt ægroti multi sexto die vt Epaminondas, Silenus, & Philiscus Antagorei.*

¶ Nunc redit ad narrationem. Nartatq; quibus diebus contigerit illa tempestate plerosq; indicari: Dicit ipsa tempora, & modos indicationum [hæc enim vocat quę circa indicationes, ex quibus dignoscimus, partim fuisse similia in multis D partim dissimilia] plurimos enim liberatos esse omnino à morbis decimo septimo die, eosq; omnes cum vna recidiua, variè tamen id in illis factum esse, quibusdam his, quibusdam illis diebus, facta intermissione, & recidiua. Sunt in hac dictione quędam adeo difficilia in ipso verborum contextu, vt Galenus sensum solum explicans, dictionem corruptam esse censeat, & culpam reiiciat in librarios. Mihi tamen videntur aptè satis omnia explicari posse. Velut (inquit) duo fratres Epigenis, quorum E natu maiori iudicium fuit die sexto, iuniori autem septimo, & ambobus rediit simul eadem hora, & intermissio fuit dierum quinq; [cui scilicet minima] nam non potuit esse ambobus eadem, sed si iuniori fuit quinque, natu maiori fuerit sex dierum, nam iudicium fuit perfectum ambobus decimo-septimo, à primo scilicet die totius morbi Quare recidiua quinq; dies ambobus durauit. Aliis hoc idem alia ratione euenit, iudicabantur imperfectè quinto, erant in intermissione septem dies, rursum F tenebantur recidiua quinq; iudicabanturq; perfectè decimo septimo die. Aliis aliter etiam prima febris durabat septem, intermissio totidem, recidiua tres: fiebantque ex his omnibus decem & septem. Aliis erat primum indicium septimo, durabat intermissio tres, recidiua septem, vt hic quoq; ex bis septem, tribus additis, fierent decem & septem. Quibusdam (inquit) desiit sexto, & intermissiones habentes sex, arripuit tres, verum hoc minus videtur dictis congruere Nam ex bis sex & tribus fiunt tantum quindecim, sed hic Hippocratem dixisse, non quidē ἐκρινε τριταῖοι id est tertio iudica- G ti sunt, vt in aliis narration. sed ἐλάμβανε τριταίους id est arripuit, aut male affecit tres, innuens scilicet, se non dicere, habuisse eos homines recidiuam quæ tres dies durauerit, sed quæ tribus diebus arripuerit, hoc est habuerit tres accessiones. Constat A autem in tres tertianas accessiones, quales in acutis sunt, quinq; dies insumi, quinq; verò duodecim additis, faciunt decem & septem. Difficilius aliquanto est quod mox addit. Quibusdam (inquit) desiit primo, arripuit & iudicatus est vna. Sed si quis attentè consideret, ipsa rei difficultas aperit loci legitimum sensum. Nam primo die quo pacto desierit febris, ardens, aut si primo die desiit, & vnum intermisit, rursumq; uno alio soluta est, quid B aliud fuit quàm tertianæ, duos tantùm paroxismos fuisse? Sed quid hoc ad acutos morbos? Imo verò quid ad morbos mentione dignos? Ergo cum primò dicit & vnam, aliud quiddam intelligit, quàm diem. Quid illud sit considerandum. Certè in disputatiōne hac de diebus decretoriis, nunc numerātur dies, velut hoc loco in enarratis iā historiis, nūc septimanæ, velut ibi dicit. ἑτέρης ἑβδόμαδος id est, alterius septimanæ. Nunc impetus, velut in C prognostico vbi dicitur ἡ μὲν οὖν πρώτη ἔφοδος αὐτέων ὧτω τελευτᾷ, ἡ δευτέρη ἐς τὴν ἑβδόμην περιάγεται id est, primus igitur impetus eorū ira finitur, secūdus autē in hebdomadam perducitur. Est itaq; impetus vnus, quaternarius vnus, vna septimana septē dies, dies vnus, viginti quatuor horæ. Neq; scio an sit aliud cui numerorum insigna, in hac disputatione dari possint. Ergo quod mihi videtur posse dicere, hoc est, quibusdā febris desiit primo D impetu, hoc est quarto die, arripuit rursū eos vna septimana exacta, vndecimo inquam die, à quo rursum vna septimana exacta, morbus perfectè iudicatus est, decimo septimo. Alii iudicabantur imperfectè sexto, transigebant dies septem sine febre, febricitabant rursum alios quatuor dies, indicabanturq; perfectè decimo septimo. In tota hac dictione illud est obseruandum Hippocratem vnicam dierum computationem facere à principio totius morbi vsq; ad finem recidiuæ, ac nō potius E duas, quasi duo sint morbi. Atqui hanc esse legitimam rationem computandi, in controuersiis à nobis demonstratum est. Plurimos itaq; in hac cōstitutione dicit hoc modo ægrotasse, hoc est habuisse febres huius constitutionis, & nullum nouisse se eorum qui liberati sunt, cui non contigerint recidiuæ secundum rationem factæ. Vocat secundùm rationem factas recidiuas, eas quæ intra bos termi nos, his numeris, aut aliis similibus fiebant. Dico autem aliis similibus, velut Herophon, cuius postea in singularibus historiis mentionem faciet, no F uem dies febricitauit, quinq; intermisit, rursum febricitauit tres: et si qui alii fuerunt, qui aliis numeris febricitantes, & intermissionem habentes, decimo septimo indicati sunt. Ergo omnes qui decimo septimo iudicati sunt bene & tutò iudicatos dicit: neq; enim habuisse alias recidiuas. Iis itaque qui liberati sunt ita euenisse, mortuos autem esse multos sexto die. Neq; mirum, si quidem hic dies semper vituperatur Hæ autem febres, vt antea dictum est, paribus diebus fiebat grauiores. Philisci Antagorei historiam statim scribit seorsum Hip- G pocr. inter historias singulares. Silenus hic non est ille, cuius paulò post mentio fit inter ægrotos quatuordecim. Ille enim obiit die vndecimo, hic sexto, ambo autem hi sunt illi met, quorum non ita pridem, in hac ipsa sectione facta est mentio, quibus quarto & quinto sanguis stillanit.

Quibus autē fiebant parotides vigesimo iudicabatur, solutæ sunt omnibus, quibus nō suppurabant, sed ad vesicam conuertebātur, Cratistonactæ iuxta Heracliū, & pictoris ancillæ suppurarūt. Obiit Scymni pictoris ancilla. suppurauit. Quibusdam autem iudicium fuit septimo, intermisit nouē, repetiit. iudiciū fuit à recidiua. Fuit iudicium septimo Phanocrito, qui decumbebat iuxta Gnatonem pictorem.

¶ Refert tunc alios, qui aliter iudicati sunt eos quibus parotides fuerunt, dicit magna ex parte iudicatos esse vigesimo. Refert autem & speciem iudicationis. Quibusdam enim suppurasse, & horum quosdam mortuos esse, velut Cratistonactæ & pictoris ancillæ suppuratio fuit. Obiit autem ancilla maiori abscessu quam vt ferri posset, & lethaliter computrescentibus quibusdā particulis (hoc enim innuit reperēs illud verbum, suppurauit) quibusdam non suppurasse dicit, hisque hene solutas esse parotidas, facta conuersione exctementorum ad vesicam. Nimirum vt soler surditas alui profluuio cessare. Cessarent verò & parotides alui profluuio & surditas profluuio vrinæ, vt nuperrimè dictum est. Mox dicit quibusdam fuisse recidiuas, vt nuper relatis, aliter tamen, hoc est, aliis diebus, habuisse enim iudicium prius septimo, intermisisse nono: quod ex ipsa pbtasi qua anteà etiam sæpe vsus est intelligimus non aliud esse, quàm intermisisse nouem dies Repetisse ergo, & à recidiua iudiciū perfectum habuisse, non in omnibus eisdem diebus, sed variis, Phanocrito quidem qui decumbebat iuxta Gnatonem septimo die à recidiua.

Hyeme sub solstitium hyemale, & vsque ad æquinoctium, durabant quidem & causi & phrenitides, & moriebātur multi. Iudicia qui dē variarunt, & iudiciū fuit plurimis quinto die ab initio, quatuor intermisit, rediit, ex reci diua autem iudicabātur quinto, omnino autē quatuordecimo. Iudicabatur autem & pueris hoc modo plurimis atq; ætate maioribus. Erāt quibus iudicium erat vndecimo, reuertebatur quatuor decimo, iudicabatur perfectè decimo octauo, Si qui autem rigebant decimo octauo, his iudicium erat quadragesimo. Rigebant au tē plurimi circa iudicium quod ab initio, quidam verò rigebant & circa iudiciū à principio & in recidiuis simul cum iudicio. Rigebant au tem paucissimi vere, æstate plures, autumno plures adhuc, hyeme autem longè plurimi. Hæmorrhagiæ autem cessabant.

¶ Adhuc perstat Hippocr. explicare illud, quæ circa iudicationes ex quibus dignoscimus similia, aut dissimilia. Narrat enim multorum iudicationes, easq; varias, & à dictis ante diuersas. Hyeme inquit, & sub solstitium hyemale (secundam hyemem huius totius constitutionis intelligit) durabant causi, & phrenitides. Scilicet inceperant ve-

A re superiori, durabant verò vsq; ad æquinoctium sequentis veris, & moriebantur multi. Dictum enim etiā antea est, ab autumno cœpisse mori multò plures. Variarunt autem iudicia: plurimis enim à principio fuit iudicium imperfectū quinto, quarto post hoc iudicium redibat febris: iudicabantur rursum perfectè à recediua quinto, omnino autem & à principio morbi quatuotdecimo. Et hæc quidem erat optima breuissimaq; iudicatio earum quę illo tempore contigerunt. Proinde iudicium
B huiusmodi cōtingehat pueris & ætate maioribus, adolescentibus scilicet & iuuenibus. Quibusdam erat iudicium primum vndecimo, redibat febris quatuordecimo, & iudicabātur perfectè decimo octauo. Decimus octauus quidem non est insignis inter iudicatorios, tamen quiuis dies potest nonnullos iudicare perfectè. Atqui, si quid valet numerus à die recidiuæ (videtur autem valere hoc quoque
C nonnihil) erat quintus. Quidam horum hoc die, quià principio erat decimus octauus, rigebant, neque iudicabantur perfectè. Arqui eum hoc die, qui fere est terminus acutorum simpliciter non posset eos natura perpurgare, decidebant morbi ex acutis. Quare quadragesimum attingehāt, qui talium est finis. Hunc autem motum, quem rigorem vocamus, dicit accidisse multis circa iudiciū à principio, hoc est circa imperfectū illud iudicium quod ante recidiuam fiebat, quibusdam & circa hoc iu-
D dicium, & in recidiua, circa iudicium vltimum. Neq; mirum, multas enim ardentes febres rigore solui, in aphorismo dictum est. Rigebant autem, inquit, paucissimi vere, æstate plures, autumno plures adhuc, hyeme autem longe plurimi, hæmorrhagiæ autem deficiebant. Ergo vere quo erant paucissimi rigores, erant plurimæ hæmorrhagiæ, nimirum à vete in æstatem & autumnum bilescente sanguine, bile per hyemen retenta, & aliis euacuationibus præ aeris frigore suppressis.

E *Quoad verò affectiones ex quibus morbos dignoscimus, discemus ex communi omnium naturâ & cuiusque propria, ex morbo, ex egroto, ex iis quæ offeruntur, ex offerēte. Facilius enim & difficilius ex his, ex tota constitutione & secundum cœli partes, & cuiusq; regionis, ex consuetudine, ex victu, & vitæ genere, & cuiuscunque ætate, sermonibus,*
F *moribus, taciturnitate, imaginationibus, somnis, peruigiliis, insomnijs quibus & quando, euulsionibus, pruritibus, lacrymis, ex paroxysmis, deiectionibus, vrinis, sputis, vomitibus. Et quæ ex quibus, in quæ, successiones morborū, & abscessus in mortem, & in vtilitatem. Sudor, rigor, frigus, tussis, sternutamēta, singultus, spiritus, ructus, flatus silētes, strepētes, hæmorrhagiæ, hæmorrhoides, ex his*
G *autē & quæ cum his accidunt considerandum.*

¶ Nunc per digressionem docet Hippocr. signa omnia quibus vti solemus in morbis ad dignoscendum, summa capita, breui quadam distinctione comprehendens, eorum quæ diffusè aliis in locis scripta sunt. Sunt autem multa in morbis quæ dignotione indigent. Nimirum qui sit morbus, &

quæ

quam periculosus, & quæ sit morbi constitutio. Quædam signorum, quæ nunc commemorat, vnum horũ, quædam duo, aut omnia significare possunt. Velut hæc prima: Ex communi enim omnium natura, & cuiusque propria, ex morbo, ex ægroto, & ex iis quæ offeruntur, & ex offerente, cognoscere possumus facilius an difficilius affectus sit homo, hoc est, quàm grauiter ægrotet. Nimirum affectiones omnes, per quas videtur homo longe abesse ab eo, quod est secundum naturam, cùm communem omnibus hominibus, tum vel maximè sibi propriã, graues sunt: per quas longè non abest, sunt leues. Atqui hoc idem est, quod in initio libri κατ' ἰητρεῖον dixit, similia ne sint, an dissimilia. Si possemus singulorum naturas nosse, haud multum laboraremus in dignoscenda communi, sed quia non possumus, communem nobis proponimus, quam intuentes, de signorum magnitudine censemus. Memini autem me alibi docuisse modum, quo possimus ex multis communibus proximè accedere ad notitiam naturæ singularis, cuiusque hominis, etiam ignoti; iam verò ex ipso morbo dignoscitur periculi magnitudo. Sunt enim quidam per se graues, quidam leues. Phrenitis enim, pleuritis, aut peripneumonia, & febris ardens, vel ipso nomine nos perturbant, tertiana autem, & quartana, ac multo magis coriza, aut diaria febris, statim contemnuntur. Sed & ægrotus, & quæ offeruntur, & qui offert medicus, significare non parum possunt. Si quis enim videt robustum hominem, & laborum, dolorumque patientissimũ, iacere, aut magnopere angi, timet, ne lethalis morbus sit: si vero in delicata muliere hæc eadem videt, haud multum curat. Quinimò terretur magis, si hanc subito nunc in morbis tacitam, & plus solito quietam considerat, tam potest ipse ægrotus indicare. Quod si ad ægrotãtem iam aliquãtò post accersimur, & interrogantes agnoscimus, nulla remedia esse adhibita, statim contingit opinari, morbum quidem per sese non esse adeo grauem, sed per negligẽtiam fieri, vt duret, atque adeo leuissimum esse putamus, si etiam sine remediis mediocriter fertur. Si verò multa adhibita sunt, & homo videtur parum aut nihil iuuatus, siquidem medicum peritissimum esse putamus, imputamus id morbi magnitudini, sin imperitiorem agnoscimus, imputamus fortasse medico. Quare tanto magis timemus homini, quanto plura acta esse videmus: tanto minus, quanto pauciora (hocque est ex oblatis dignoscere) & tanto timemus plus, quanto nobilior est medicus, tanto minus, quanto ignobilior. Quod quidem est dignoscere ex offerente. Ex his ergo agnoscimus, facilius an difficilius homo laboret. Ex iis quæ mox sequuntur, & hoc, & constitutionem, speciemque morbi, nam ex tota constitutione aëris, hoc est, ex modo quo aër affectus sit, siue eam affectionem afferat anni tempestas, siue pars cœli. Velut, si in Libia, aut Delo simus; siue cuiusque regionis temperies, & in quacumque regione, oppidi: quæ vel ex regione nascatur, vel ex ipso oppidi situ, siue locatum est in humili, siue in alto loco, siue spectat meridiem, siue septentrionem, siue orientem, siue occiduum Solem. Sed quo pacto hæc speciem morbi significant? an quia eius morbi suspicio statim subit non immeritò, qui ea constitutione grassatur, vel illi anni tẽpori, aut regioni, aut omninò vrbi familiaris est? Sed & consuetudini hominis, victui, & vitæ generi,

A & ætati, sunt quidam morbi familiares. Si quis enim irasci consueuit crebrò multumque, aut vociferari, aut inordinatè, & intempestiuè moueri, si etiam calido victu vsus est, & quod ad vitæ genus attinet, est faber ferrarius, aut cursor, & ætates calidiores agit, profectò biliosis febribus facilè corripietur, statimque timetur in huiusmodi homine id genus febris. Contra, si placidissimus, mansuetusque homo, frigido victu vtens, & piscatoriam artem exer-
B cens, & qui calidiores iam ætates excesserit, febre corripiatur, ex frigidioribus succis eam pendere statim suspicamur. Speciem ergo morbi ita agnoscimus. Constitutionem verò, eodem ferè modo. Quia iidem specie morbi, calidioribus temporibus, & locis, & victui, & vitæ generi, & ætati, breuiores: frigidioribus, longiores fiunt. Sed & periculum maius aut minus ex his agnoscimus, agnita prius morbi specie, considerantesque an is sit congruens, an non. Nam vt in Aphorismo dicitur, in morbis minus „
C periclitantur, quorum naturæ, ætati, aut regioni, congruit morbus, quam quibus affinis non est. Ex iis etiam quæ sequuntur significationes fiunt, ex sermonibus, ex eorũ moribus, ex taciturnitate. Nimirum ex sermone. Quo in genere est loquacitas, aut taciturnitas, atque in loquacitate modi. In his considerantes, quod secundum naturam inest, & quod præter naturam, non minimum argumentum capimus magnitudinis ipsius affectionis. Velut si qui
D taciturnus est natura, modò multa loquatur: aut contra, qui verbosus, modo semper sileat, vtrumque est insaniæ genus, & grauis mali nota. Si verò loquax loquatur, aut taceat taciturnus, nihil mali est. Sed quod ad mores attinet, explicemus. Si quid de Deo semper, & rebus ad pietatem pertinentibus loqui consueuerat, repente nunc ad lenonum verba translatus sit, aut philosophus nunc repentè totus in armis, aut re mercatoria, sit, aut leno de vita monastica, & miles de dialecticis loquatur, mente com-
E moti esse ii omnes videantur. Siquidem nullus loquitur suo modo. Imaginationes partim ipsis sermonibus agnoscuntur, partim aliis signis. Velut qui vociferabatur, pelli è cubiculo tibicines, imaginationem sermone prodebat: nutibus prodit, qui muscas frustra venatur, aut festucas colligit. Atqui imaginationes vanæ, ac falsæ, cum superueniunt, mortem, cum à principio adsunt, phrenitidem indicant. Somnum & vigiliam indicare in morbis posse, multis in locis ab Hippocrate est dictum, generatimque in Aphor. Somnus & vigilia vtraque si
F modum excedunt, malum. Sed addit, in somnus quibus & quando. De præsagatione ex insomniis seorsum est scriptum ab Hippocrate, Aristotele, & Galeno. Hic breuissimè perstringit, quæ sint in illis consideranda. Considerandum, inquit, est, quæ sint, & quando. In primis illud, quæ sint, species & partitionem insomniorum continet, quando autem, tempus quo fiant. Insomniorum enim quædam sunt diuina, quædam naturalia. Diuina sunt, quæ inspiratione aliqua dæmonis fiunt;
G dæmonis autem, boni aut mali. Quæ fiunt sine inspiratione, sunt naturalia. Possunt autem vtraque significationem certam continere, aut esse vana. Nam nonnunquam à bono dæmone per insomnia rerum quarundam vtilium admonemur. Vt accidit Danieli, & Iosepho: illudimur autem sæpè à malis dæmonibus, per insomnia repræsentantibus

vana quædam. In naturalibus eodem modo, quædam ex quibusdam corporis affectionibus, aut passionibus, quas ab externis causis accepit, nascuntur, quædam casu quodam, & causa inopinabili. Non aliter, ac expergefactis nonnunquam, insperatò per mentem obuersantur: atqui, velut inter colloquia solet quorundam nunquam expectata mentio incidere, vt ipsi collocutores mirari soleant: insomnia ergo, quæ non sunt vana, certas significationes habent. An autem vana sint, intelliges, considerans, quæ sint, & quando. Si enim ad res turpes pertineant, aut inutiles. Certum est, non esse à bono dæmone, sed vel à malo, vel naturali quapiam causa. Neque verò si ad res honestas, aut etiam ad diuinum cultum pertineant, statim à bono dæmone esse putandum est. Possunt enim esse etiam à malo, vel naturalia. Considerandum ergo omni ratione, an sub illa boni specie possit malum aliquod, aut deceptio subesse: neque, etsi non videatur subesse posse, statim à bono dæmone esse, confide, sed cautè sustine, vsque dum quid velit, Deus manifestè declaret. Ita verò te compara, vt cures numen exoratum, ne te tua culpa falli permittat. Si tunc quidem non repetant, naturalia esse puta. Ad quæ, in considerationem adhibe, quando fiant. Si interdiu talia quædam locutus, noctu illud somnies, vanum somnium est, nihil significat. Nam accidit in his, quod in aliis signorum generibus. Nimirum si ex manifesta causa nascuntur, nullam habent significationem. Neque si post multos cibos, aut multam ebrietatem somnium accidat, significare quidquam putandum est, quidquid somnietur. Sed si sobrio iam homine, & cocto magna ex parte cibo, somnium accidit, non exiguam præstat significationem, quarundam corporis affectionum, & morbi exitus, an inquam morte, an salute finiendus sit. Sunt horum multa exempla apud Hippocratem, & Galenum citatis libris, quæ non refert hoc loco persequi. Addit euulsionibus, pruritibus, & lachrymis. Euulsiones autem sunt, velut palpebræ, labii, aut nasi euersio, & genitalium, & testium reuulsio. Pruritus autem sunt, vel totius corporis, vel partis cuiuspiam, vt in naribus fieri solet. Lachrimæ sunt, vel voluntariæ, vel spontaneæ. Hæc autem quid possint significare, in prognostico ab ipso Hippocrate scriptum est. Quæ nunc addit, consideremus. Ex paroxysmis ,, dicit. Ad hoc genus signi pertinet illa sententia. ,, Febres quæcumque non intermittentes tertio ,, die vehementiores fiunt, periculosæ: & quæ- ,, dam quas mox, de febrium figuris, hoc ipso ,, sermone scribit. De deiectionibus, vrinis sputis, & vomitibus, propria capita scripta sunt in prognostico. Et quæ (inquit) ex quibus, in quæ successiones morborum. Quid dicat, quæ ex quibus successiones morborum, non est obscurum. Est enim considerandum in permutationibus morborum, qui morbi ex quibus fiant. Sed quod dicit, in quæ, aliquanto est obscurius. Videtur enim dicere, quæ in quæ, idest, qui morbi in quos morbos. Sed si hoc dicit, quid aliud sit dicere, quæ in quæ, quàm quæ ex quibus? Verum aliud est, illud in quæ. Quod vt explicaaddidit, & abscessus in mortem & vtilitatem.

A Nimirum vt antea explicauimus, abscessus vocat Hippocrates omnem morbi in morbum mutationem, ea verò nonnunquam fit cum magno malo hominis, & lethaliter, velut pleuritis in peripneumoniam, peripneumonia mutatur in tabem: nonnunquam fit cum vtilitate, cum scilicet, sequens morbus liberat à priori, velut de quartanis febribus, mox dicet. Atqui de his

B abscessibus bonis & malis, antea in hoc ipso opere disseruimus. Ergo, inquit, considerandum quæ affectiones ex quibus affectionibus fiant, in quæ, hoc est, in mortem aut vtilitatem. Addit, sudor, rigor, frigus, tussis, sternutamenta, singultus, spiritus, ructus, flatus silentes, strepentes. Sudorem cum dictis euacuationibus coniungere posset, habet enim etiam hic, velut illæ, in prognostico proprium caput. De significatione quam præsta-

C te posset rigor per febres acutas (præterquam quòd quartanam intermittentium febrium speciem indicat) scripta sunt sparsim multa: velut ,, illud, in febre perpetua si sexto die rigores ,, fiant, lethale. Et illud, ei qui à febre ardente te- ,, netur, rigore superueniente, solutio. Cum dicit frigus, intelligere potest illam refrigerationem, quæ inuadentibus quibusdam accessionibus fiunt, aut omninò frigus, vtcumque incidat. Vtroque

D enim modo significat speciem febris, aut periculi magnitudinem. Est enim frigus circa extrema in intermittentibus pituitosis, & in perpetuis lypiriis pathognomonicum, in aliis acutis, mortis signum. Velut in prognostico, & Aphorismis, non semel scriptum est. Atque adeo in historiis huius libri cui nunc incumbimus, crebra mentio fit, sudoris, rigoris, & frigoris. Quin & tussis potest significationem præbere, nunc passionis, vt in pleuritide, nunc periculi, aut securitatis. Sternutamentum petinde, & singultus, & spiratio. Nam

E in prognostico inter bona signa refert Hippocrates bene spirare, & facilè extussire, inter mala verò spirationem magnam esse, & crebram, & difficilè extussire. De respiratione seorsum in eodem libro multò plura, multarum dispneæ specierum dicens causas, & generatim magnam vim habere facilem spirationem in omni morbo acuto. De sternutamentis quoque in eo libro ita scripsit. ,, Sternutamenta per morbos circa pulmonem,

F ,, præire & subsequi malum est, sed ex aliis mor- ,, bis exiriosis sternutamenta vtilia sunt. Singultus multas, pessimasque significationes, in Aphorismis docuit. Ab ileo, inquit, vomitus, vel singultus, desipientia, vel conuulsio, malum. Rursum, in hepatis inflammatione singultus, malum: & à vomitu singultus, & oculorum rubor, malum. Addit, ructus, flatus silentes, & strepentes. Ad prognosticum ex ructu, pertinet illa sententia. Ex longis læuitatibus intestinorum, si ructus acidus fiat,

G qui antea non erat, bonum. Sed & illa. Acidum eructantes, pleuritide non admodum capiuntur. De flatibus, qui cum crepitu, aut sine crepitu excernuntur (hos enim vocat silentes, & strepentes) in prognostico ita disseruit. Si flatus sine crepitu excernitur, optimus est. Melior verò est, cum erumpit cum crepitu, quàm cum reconditur ac reuoluitur. Quod si ita excernitur, indicat hominem dolorem tenere; aut delirare, nisi spontè flatum emiserit. Ex hæmorrhagiis omninò, præcipuè

autem ex hœmorrhoydibus, multa docet Hippocrates præsentire. Velut in prorrhetico. Sanguinis ad diuersum latus eruptiones, malæ. Et rursum. Post sanguinis eruptionem deiectiones nigræ malæ. Et rursum. Ex hæmorrhagia rigores multi. Et multa alia ad hoc signi genus pertinentia libro illo. Et de hœmorrhoydibus illud in Aphorismis. Ab atra bile, & phreneticis hæmorrhoydes superuenientes, bonum. In quibusdam codicibus inter verba illa, strepentes, & hœmorrhagiæ, interiectum est χολώδεις id est, biliosi: tamen suppostitium esse puto significat, flatus strepentes biliosos, hoc est, qui ipso sonitus modo significant, multam bilem flatuosam in intestino contineri. Vocat hos sonitus βορβορυγμούς. Ex his, & quæcunque ex his accidunt, considerandum. Hoc est, considerationes prognosticæ capi debent ex his, & ex omnibus, quæ ex eis sequuntur. Quæ verba nolim sine consideratione præteriri. Continent enim partem quandam prædictionis vtilissimam. Ea verò est, ex iis quæ ex quocunque signo nascuntur. Multa enim sunt signa, quę nunc mala, nunc bona sunt, aut nunc lethalia, nunc non adeo, prout hæc, aut illa ex eis nascũtur. Nimirum ad præsagii firmitudinem, semper sunt adiungenda alia signa, & in multis expectandum est, quid superueniat. Velut in hœmorrhagiis, de quibus nũc dicebamus, si post multum sanguinis fluxum, singultus, aut conuulsio fit, malum. Si verò sine his, fit febris solutio, nihil fluxu sanguinis melius est. Sed & in aliis signis considerandum, quæ ex quibus fiant. Velut in singultu, sternutatio superueniens, liberat. Et à longo alui profluuio, vomitus spontaneus superueniẽs, soluit; & à vomitu singultus, & oculorum rubor, malum. Et à sudore horror, nõ bonum. Et ita in aliis omnibus signis fit, vt quædam ex quibusdam deteriora, aut meliora sint. Nimirum ea quæ antecedunt, aut sequuntur, signorum quorumcumque causam declarant. Sed quia hæc multis aliis in locis pertractantur, hic de eis hactenus.

Febres quædam sunt continuæ, quædam interdiu tenent, noctè intermittunt, aut noctè tenent, die intermittunt, sunt & semitertianæ, & quartanæ, quintanæ, septimanæ, & nonanæ.

Cum digredi cœperit Hippocrates ad disputationes quasdam ad totam artem necessarias, atque generatim de signis omnibus dixerit, nunc de febribus generatim dicere incipit. Quia ii morbi, maximè, qui cum febribus fiunt, populares esse solent. Incipit ergo à partitione febris, quam quidem accipit à propria earum figura. De febrium differentia seorsum scripsit Gal. multa, in quem etiam librum iam ego edidi commentaria, atque adeo ego libellum quendam seorsum scripsi de febribus, præter multa quæ in controuersiis, & aliis locis. Proinde nunc satis erit Hippocratis verba explicare. Nisi suppleantur quædam, non possit partitio hæc non videri parum dialectica. Cęterum in Hippocratis enarratione, meritò petimus permitti nobis suppleri quędã, quę tacuit ille, vt semper esset breuiloquus. Possimus quidem censere hanc partitionem febrium omnium esse, quamquam possimus etiam censere ad

A solas eas, quę ex succis fiunt pertinere. Sed pertineat ad omnes. Nam duo genera, hęcticę, inquam & diarię in continuis sint. Ergo hęc est partitio. Febres quędam continuę sunt, velut hęcticę, diarię, & quędam putridarum: quędam intermittentes. Intermittentium, quędam quotidianę, quędam tertianę, quædam quartanæ, quædam quintanæ, quędam septimanæ, quædam nonanæ. Quotidianarum, quædam nocturnæ, quædam diurnæ. Tertianarum, quædam simplices tertianæ, quædam semi tertianæ

B sunt. Sed cur nocturnas aut diurnas quotidianas solum intelligit, cum tertianis etiam, & quartanis, accidere possit, vt nocte teneant, aut die? porrò cur semitertianarum mentionem facit inter differentias simplices, cùm sint compositæ? aut si ad compositas quoque voluit partitionem ducere, cur non meminit quartanæ cum tertiana, aut quotidiana? videntur enim aut deficere multa in partitione, aut redũdare quædam. Sunt multi, qui non satis capientes

C methodum Hippocratis, censent illum fuisse dialecticæ ignarum. Ego verò censeo habuisse illum dialecticam quandam, vulgari vtiliorem. Nimirum non persequebatur omnia vsque ad minima, sed nullam vtilem partitionis rationem omittens, in singulis ea tantum scribebat, velut exempla, quædam, quorum mentio maximè ad vsus artis videbatur esse necessaria: vt reliqua supplerentur, vtilissimorum autem haberetur ratio maxima. Velut modo oportet nos ita persequi partitionem. Febres quædam sunt con-

D tinuæ, quędam intermittentes; hæ quotidianæ, tertianæ, quartanæ, quintanæ, septimanæ, aut nonanæ. Rursum hæ omnes nocte aut die inuadentes, porrò ex his simplicibus, compositæ fieri possunt multis modis. Velut semitertianæ, & aliæ multæ. Tamen nulla compositarum, tam insignem differentiam, & mentione dignam habet, quam semitertiana. Quia, vt mox dicetur, in semitertiana vocata, morbi accidunt acuti, & aliarum omnium hæc est maximè lethalis. Atque, interdiu teneãt an noctu, in nullis adeo

E refert, atque in iis, quæ quotidie affligunt. Quia hæ aut omni die, aut omni nocte laborem inferunt. Hæc est methodus Hippocratis quam alibi etiam aperuimus.

Sunt autem acutissimi & maximi, & grauissimi morbi, & maximè lethales in continua febre.

F Satis erat dicere acutissimi, nec opus addere maximi, & grauissimi. Nam quamquàm illud nomen acutissimi, per se solam celeritatem, & breuitatem motus significet: tamen medici, vt acutum morbum vocent, non sunt contenti hac acutie, sed magnitudinem præterea morbi, & periculum adesse volunt. Hippocrates tamen modo singulis nominibus propriè vtens, expressit omnia, quæ morbis acutis adesse debent. Nimirum debent esse acuti, id est bre-

G ues, & magni in essentia propria, & graues. Atque vt explicaret rem magis, addidit, & maximè lethales, hi autem sunt, qui grauissimi. Hos dicit fieri in febre continua, hoc est, cum continua febre semper, siue in ipsa febre continua habeat essentiam morbus, vt febris ardens, & semitertiana: siue febris sit morbi accidens, vt in pleuritide, & phrenitide, & aliis inflammationibus internis. Non intelligo autem hæc dicere Hippo-

eratem, quod nunquam sine febre acutus morbus fieri possit (nam syncope, carus, & apoplexia acutissimi, maximi, & maxime lethales sunt, tamen sine febribus plerumque fiunt) sed quod plerumque cum febre fiat, tuneque cum continua. Nam quæ intermittit, quia periculo vacat, simpliciter acuta esse non potest, sed tantum constitutione, vt tertiana exquisita.

Securissima autem omnium quartana, & facillima, & longissima. Hæc enim non tantum ipsa per se ipsam, talis est, sed ab aliis morbis magnis liberat.

Securissimam dicit omnium. Cum tertianis, & quotidianis, quæ sunt febres crebrò occurrentes, collationem fieri intelligo. Nam septimana, & nonana, videtur securior. Facillimam dicit curatu, quãquam vulgus hominum incurabilem dicit. Verum non est breui curabilis. Sed facillima, & longissima. Quod est, intra suam constitutionem, quæ quidem longissima est omnium crebrò occurrentium (nam nonana longior etiam est) facillime curari. Nam victu liberati, & rarissimis euacuationibus, & vsu longo quarundam rerum, haud multum medicamentosarum. Quod si dicas, hoc non esse curari quartanam, perinde est, ac si dicas, non curari febrem ardentem, quæ non tam breui, quàm angina finitur. Nimirum vt non est omnibus eadem constitutio, ita neque æquè longa ratio curationis. Atque longè aliud est, breuem esse curationem, aut facilem. Nam vt anginæ est difficillima, & breuissima curatio, ita quartanæ facillima & longissima.

In semitertiana vocata accidit acutos morbos fieri, & est reliquarum hæc maxime lethalis. At qui tabe & aliis morbis longis ægrotant, in hac maxime affliguntur.

Non parum comprobant, ea quæ modò affirmat de semitertiana febre, illa, quæ prima tempestate huius libri, accidisse dicta sunt. Nimirum multi ægrotauerunt semitertianis lethalibus, quorum plerique tabe laborabãt. Atqui quod dicit est, semitertianã esse acutum morbum: neque hoc quidem dubium est, cum sit altera ex parte continua febris, & præter eam, habeat aliam intermittentem. Dicit etiam esse maxime lethalem: quod fit, quia nulla febris acuta est, quã tam crebrò, & tam continenter, variis symptomatis facultas affligatur. Et tabidi, atque qui talis longis morbis laborantes in acutam febrem ex longa incidunt, in hanc maxime incidunt. Quia per debilitatem facultatum congerunt cruda, & per hecticum calorem, aut longam febrem, congerunt bilem. Atqui, ob diuturnitatem ægrotationis contingit varia membra variè laborare. Ex duplici autem hoc succo, in variis membris redundante, contingit hæmitritæo corripi. Porrò quoniam hæc habet semitertiana febris, diximus seorsum illius factam mentionem hoc in loco, in febrium partitione.

Nocturna non valde lethalis, longa tamen: diurna longior: quibusdam autem in tabem vergit.

Omnem quotidianam longam esse dicit: siquidem nocturnam longam, & diurnam longiorem. Porrò diurnam dicit longiorem nocturna, & magis lethalem, adeò vt quibusdam in tabem inclinet. Hic tabis nomine significatur extenuatio magna, quacumque causa fiat, non ea solùm, quæ ex sordido vlcere pulmonis nascitur. Duplex causa est, qua diurna deterior est. Primùm quia magis secundum rationem est, febres fieri maiores noctu, cum corpora densiora, & minor dissipatio, & maior confluxio excrementorum ad interna, quàm diu, cum sunt his contraria; affectionibus autem omnibus, accidit esse grauioribus, tempore, secũdum quod non congruunt, quam eo secundum quod congruunt. Deinde, quia minus opportuna est curationi diurna, quàm nocturna: quia tempus diurnum occupat paroxysmus, nocturnum solum superest cibis, & medicamentis. Quare nullum quieti & somno. Et auocantur ægroti multum à communi hominum consuetudine, laborandi & capiendi cibos inter diu. Accedit (quod est maximi momenti) febres diurnas minus venire ad infebricitationem quam nocturnas, quia earum inclinatio incidit in vesperam, qua hora morbi omnes exacerbantur, vt lib. 4. dicit his verbis. Quale est ad vesperam exacerbari, tale in omni morbo.

Septimana longa, non lethalis, nonana longior adhuc, non lethalis. Tertiana exquisita, celeris iudicationis, non lethalis. Quintana verò omnium pessima, etenim ante tabem, & iam tabidis superueniens interimit.

Quartana, & quæ longiora interualla habent, longissimæ sunt, tertianæ breuissimæ. Qua causa quintana sit omnium febrium intermittentium pessima, & ante tabem (extenuationem hic quoque intelligit) & tabidis iam superueniens interimat, non dixit Galen. fortasse, quia talem febrem non viderat, sed neque ego adhuc vidi vnquam manifestè. Vidi certè quam dubitaui, quintanam, an quartanam tardentem appellarem. Tentabo nihilominus dicere causam, quam esse suspicor probabilissimam, longo tempore inuestigatam. Hippo. non dicit simpliciter, quintanas esse pessimas, sed eas quæ tabescentibus, aut iam iam in tabem casuris, contingunt. Non sunt autem, arbitror, tales, quæ à principio hominem, sanum antea, inuadunt, sed vbi quis quartana prius, aut longissima tertiana debilitatus est, & minorem iam materiæ copiam plenè non valet pellere, in quintanam incidit, atque eadem causa, qua cùm esset iudicandus quintana corripitur, tabescit ob habitualem scilicet facultatum debilitatem. Sextanæ verò, aut septimanæ, aut etiam rariores febres, affligunt iam, vt vitia potius naturalia, quàm ve morbi, atque adeo qui illis laborant, videntur esse homines alioqui sani, gaudentes ea febre, vt euacuatione consueta.

Sunt autem modi, & constitutiones, & paroxysmi singularum harum febrium, æquè continuarum & intermittentium. Est enim continua, quæ statim vbi incipit, floret, & & viget maxime, & in grauius tendit circa iudicium autem; & simul cum iu-

dicio, extenuatur. Quibusdam autem incipit mollius, & summißius; accrescit autem, & exacerbatur in dies: circa crisim autem, & simul cum crisi, abunde emicat. Quibusdam autem incipiens mitius, accrescit & exacerbatur, & quadantenus aucta, rursum remittit circa iudicium, & vsque ad iudicium.

Persequitur rursum febrium partitionem secundum figuras. Retulit enim hactenus differentias intermittentium. Nunc referre incipit differentias continuarum. Dicit ergo modos, constitutiones, & paroxysmos, id est, modos constitutionum, & paroxysmorum accidere cuique harum febrium, æquè scilicet continuis & intermittentibus. Intermittentium enim fere dicti sunt modi. Continuatum autem, quædam est, quæ statim ac incipit, viget ac floret maximè, & in grauius tendit, hoc est in summo periculo hominem constituit: circa indicium autem, & simul cum iudicio, hoc est morbo iam eunte in summum vigorem, & vsque ad totam declinationem, extenuatur. Huiusmodi sunt continentes, quæ vocantur Galeno decrescentes. Quædam est, quæ mollius incipit, crescit autem & exacerbatur in dies, & circa iudicii tempus, ac per totum iudicium abunde elucet, vsque dum videtur repentè tolli. Huiusmodi sunt continenter crescentes. Sunt autem aliæ continentes inter has mediæ, neque crescentes, neque decrescentes, sed semper æquales, quas ex prioribus intelligi Hippocrates voluit. Alia est febris, quæ incipiens mitius, crescit & exacerbatur, & aucta quadantenus, scilicet per totum tempus incrementi, & vsque ad summum vigorem, rursum subsistit circa iudicium, hoc est, statim ab incepta iudicatione, & vsque ad iudicium perfectum, hoc est, vsque dum integrè, atque omninò soluitur. Huiusmodi sunt omnes febres continuæ, præter continentes: nam hæ omnes habent principium, & incrementum, & vigorem summum, & declinationem. Qua ratione fiant febres continenter crescentes, decrescentes, & sui semper similes, in meo commentariolo de febribus, dictum mihi est. Sed continget hoc loco dubitare, qua ratione fieri possit, vt febres quædam circa iudicium, & simul cum iudicio extenuentur, siquidem iudicium in morbi vigore fit, cùm verò consistunt morbi, omnia quæ præter naturam sunt, morbus scilicet ipse, & symptomata sunt vehementiora. Summa autem ratio est hæc. Duo sunt in interna causa febris, quæ febrem ipsam faciunt, fouent, & augere possunt. ipse materiæ ardor, siue putredine, siue vstione, siue quodam feruore fiat, & quantitas. Atqui alterationem materiæ necesse est crescere, ac per eam ipsam febrem vsque ad summum vigorem, tamen quantitatem non est necesse. Minui enim potest succus morbo adhuc crescente, vel arte, vt misso sanguine, aut magna alia facta euacuatione, vel natura, velut per insensibilem euacuationem, vel per paulatim factas euacuationes spontaneas. Ergo materia ipsa quæ intra corpus manet, semper magis ac magis, præter naturam accrescit, atque calorem partium, quantum in ipsa agitur, auget, fit tamen nonnunquam, vt decrescente copia, videatur hæc alteratio minui. Neque tamen proinde putandum est, non

A esse morbum in incremento. Crescit enim reuera ardor, in ardente materia, & in iis animantis particulis, quas contingit.

Accidit autem hæc fieri in omni febre, & in omni morbo.

Nihil est aliud quod dicit quàm hæc quæ dicta sunt, vt accidit fieri in febribus, ita accidere, fieri, & in omni morbo, qui sine febre fit. Sed quæ sunt di-
B cta: febrium quasdam esse intermittentes, quasdam perpetuas, atque harum quasdam continuas tantum, quasdam continentes etiam. Hoc ergo idem accidere dicit, omnibus aliis morbis: intelligi autem debet omnibus pendentibus ex quibusdam succis, cuiusmodi sunt omnes fluxiones, & omnes tumores præter naturam. Est autem hoc verissimum: in podagra enim, & cheiragra, hemicrania, & ventriculi, ac intestini, ac, vt semel dicam, quibuscumque aliis
C doloribus, experimur quosdam affligi semper, sine intermissione, quosdamque horum, semper eodem modo, quosdam remittente sensim, quosdam augescente dolore: quosdam quidem citra intermissionem, tamen cum quibusdam exacerbationibus, per vicissitudines recurrentibus: quosdam etiam cum intermissione ex quibusdam interuallis, dolere, omni dolore non raro carentes. Atqui hæc interualla nonnunquam certa, nonnunquam incerta esse videmus. Ophtalmiis etiam, & erysipelatis quarun-
D dam partium, id videmus sæpe accidere. Quin etiam mihi contigit videre pleuritidem, verissimam quidem, & omnia pathognomonica signa habentem, intermittentem tamen, ita, vt homo alternis diebus pleuritide, alteruis nullo morbo teneri videretur. Hoc ergo est consideratione dignissimum in omni morbo. Similes enim in omnibus accidunt modi, & constitutiones, & similibus ex causis, atque in febribus. Nimirum ophtalmia quotidie affligens, pituitosa, alternis diebus, biliosa haberi debet.

E

Oportet autem victum ex horum consideratione offerre.

Ex constitutione & figura morbi, magnas indicationes nasci, offerendi cibum, diserte aliis locis ab Hippocrate ipso dictum est, præcipuè prima particula Aphorismorum.

F *Multa etiam alia opportuna signa sunt his cognata, de quibus quædam iam scripta sunt, quædam scribentur, quæ animo reputans, expendere & considerare debes, quid horum acutum & lethale, aut ex quo superesse poßint, & cui prorogetur morbus, aut non. Et quando, & quantus, & cuinam offerendus sit cibus.*

G Multa alia signa sunt præter hæc, præter figuras, scilicet, & constitutiones febrium, quæ non aliter quàm hæc, significant euentum morbi, & ad ciborum exhibitionem, indicationem præstant. Quod autem ad euentum morbi attinet, hæc oportet præsentire, an moriturus, an superfuturus homo sit: atque vtrumque, an breui, an post longam ægrotationem. Hæc autem omnia

distinguere signis, Hippocrates in prognostico docuit. Atque summa ratio est, coniectari ex signis, vt habent virtus & morbus: nam quæ cum debili virtute magnum morbum indicant, breui futuram mortem, quæ cum robusta facultate, exiguum morbum citò futuram sanitatem; quæ cum robusta facultate magnum, aut cum debili exiguum morbum significat, tardiùs futuram sanitatē, aut mortē, prout alterū videbitur altero magis pollere, virtutis robur, aut morbi exiguitas: vel contra magnitudo morbi, aut debilitas virtutis. In cibi oblatione considerandum, cui sit dandus, & cui non, (quibusdam enim per totum morbum non est dandus) & quando, & quantum. Considerandum etiam est, quale sit dandum. Nam illud, omnis victus humidus febricitantibus conuenit, ad qualitatem ciborum pertinet. Cæterum quia constitutio & figura febris ad qualitatem nihil indicat; sed tantum ad consultationem an dandum, an non, & quantum & quando, hic non fecit mentionem qualis: sed tantū quanti, quando, & cui.

Quæ in diebus paribus exacerbantur, in paribus iudicantur, quorum autem paroxysmi in imparibus fiunt, iudicantur in imparibus.

Quia paroxysmus similis motus est ei, per quem iudicatio fit; nimirum vterque fit natura expellente excrementa, & si ob vim causæ alicuius supernæ in diem paroxysmi iudicium casurum esset, rapitur à proxima accessione. Quo fit, vt qui mouentur per impares, imparibus iudicentur, & qui per pares paribus. Neque verò solùm hac causa fit, vt in diem accessionis iudicium plerumque incidat, sed etiam, vt cæteris paribus, tunc melius fiat, cum in eundem diem incidit. Quia incidentibus in eundem diem ambobus motibus, perfectius agitur expurgatio. Ne tamen intelligas, moueri per impares, eos qui tertio quoque die habent accessiones, per pares autem, qui quarto quoque, aut singulis, nam omnes ferè acuti mouentur, tertio quoque. Tamen hi, si prima accessio finitur prima die morbi, mouentur per impares, quia secunda redit tertio: si producitur vsque ad secundum, mouentur per pares, quia secunda redit quarto. Quo fit, vt tanto deterius sit moueri acutum morbum per pares, quanto deterius est, quamcumque exacerbationem esse longiorem.

Est autem primus decretorius, circuituum per pares iudicantium, quartus, sextus, octauus, decimus, decimus quartus, vigesimus octauus, trigesimus, quadragesimus octauus, sexagesimus, octogesimus, centensimus: circuituum verò in imparibus iudicantium, primus, tertius, quintus; septimus, nonus, vndecimus, decimus septimus, vigesimus primus, vigesimus septimus, & trigesimus primus.

Plus aut minus dies omnes sunt decretorii. Indicant autem plerumque, pares pares, & impares impares, vt dictum est. Proinde facit modo seorsum enumerationem parium, & imparium, non numerans omnes, sed multos in vtroque genere. Sunt verò in vtroque genere quidam ob causam aliquam supernam, siue motum aliquem cæli, vim decretoriam habentes, quidam ob infernam causam ob paroxysmum dico. qui in eos dies incidit. Velut inter pares, quartus, & decimus quartus, & vigesimus: inter impares, septimus, & vndecimus, & decimus septimus, supernam causam habent: infernam verò, inter pares, sextus, octauus, & decimus octauus, inter impares, tertius, & decimus tertius. & decimus nonus. Hæc autem, vt ita habere intelligas, oportet legeris, quæ de diebus decretoriis à nobis scripta alijs locis sunt, maximè autem in enarratione prognostici. In Græcis codicibus legitur τῶν δὲ ἐν τῇσι περιττῇσι κρινόντων περιόδων α'. γ'. ε'. atqui si ita legitur, apertè significatur primum decretorium in imparibus; tamen hoc falsum est. Nam primus & secundus non sunt decretorii, cum nullus morborum, quorum concoctionem, & iudicationem expectamus finiri vno die aut duobus possit. Quamquā profectò mori contingit eadem die, vt ex angina, aut secunda, vt soror Coi tamen decretorii vt sint, oportet, vt habere possint vtramque mutationem. Legendum ergo ibi, ἁ πρώτη, vt sit sensus, primus dies impar est, tertius. Non numerauit decimum quintum inter impares, quia raro iudicat, cum ei ob supernæ causæ vim, soleat 14. præripere indicationem. Atque ita haud scio an occurrent iudicati ea die, nisi Hiero. 2. lib. tempestate. 2. & mulier Burdagoræ. 4. lib.

Videndum autem quòd si quid aliter iudicetur extra præscriptos dies, futuras recidiuas significare, & posse lethale fieri.

Hoc est, quod confert dies decretorius indicationi, vt scilicet plerumque bona sit, & sine recidiua: nam vis diei iuuat naturam. Quare quæ aliter, hoc est, præter dies decretorios, iudicantur, aut lethaliter, aut non sine recidiua iudicantur. Sed quanquam hæc sit dierum decretoriorum vis, & fides, non proinde videtur Hippocrates debuisse dicere, si aliter iudicentur extra præscriptos dies, hoc est, nisi iudicentur aliquo præscriptorum dierum, futuras recidiuas, aut mortem. Nam multi dies præscripti, non sunt indicatorii. Non est ergo quòd in præscriptis benè, extra eos malè res agatur: sed in quibusdam illorum benè, in quibusdam malè. Nam dictum est in Aphorismo, febricitantem nisi diebus imparibus febris reliquerit, solet recidiuare. Tamen multi modò præscripti sunt pares, & rursum, sudores febricitanti si incœperint boni, tertio, & quinto, & septimo, & nono, & vndecimo, & quatuordecimo, & decimo septimo, & vigesimo septimo, & trigesimo quarto: Hi enim sudores iudicant morbos. Quæ verò non ita fiunt, laborem significant, & morbi longitudinem, & recidiuam. Ergo qui sexto, aut octauo, aut decimo fient, non liberabunt à recidiuis. Maximè cum sextus toties sit per se vituperatus, & ab Hippocr. & ab aliis ferè omnibus, qui de diebus decretoriis, scripserunt. Cæterum quanquā hæc omnia videntur esse contraria, si benè perpendatur. quid quoque loco Hippocrates velit, non continent certam repugnantiam. Nam quod in Aphorismo quartæ sectionis dicit, nihil est aliud, quā nisi febris diebus indicatoriis soluatur, futuram recidiuam, dicit verò nisi diebus imparibus, quia, vt alio loco explicuimus, maior vis iudicandi est im-

paribus quàm paribus diebus. Cùm verò de sudore disputans, enumerat dies decretorios, enumerat certè alia ratione, quàm hic. Illic enim eos qui simpliciter, ac per se, & ob causam aliquam supernam decretorii sunt, enumerat: hic non ita. sed eos, qui ad quosdam morbos sunt decretorii. Horum verò multi, vt dictum est, quanquam ad quosdam morbos sint, simpliciter non sunt decretorii. Sed si morbi qui mouentur per pares, melius indicantur paribus: qui per impares imparibus, cur præferantur impares paribus? aut quid sit illud, simpliciter esse decretorios illos, hos non? Certè, vt dictum est, qui mouentur per pares, non tantum indicantur paribus crebrius, quam qui mouentur per impares: sed etiam indicantur melius. Nam virginem Larissæ dicet tertio huius operis libro, liberatam sexto, caruisse recidiua, quia habebat labores diebus paribus. Cæterum hi ipsi morbi, non indicantur tutius diebus paribus, quàm si imparibus iudicarentur. Non enim minus tutò, septimo quam sexto virgo Larissæ indicata esset. Nam dies impares, quia simpliciter sunt boni, omnibus sunt boni, quamquam iis qui per impares mouentur, meliores, quia in eosdem dies incidunt ambæ causæ, superna & inferna velut pares: sunt minus mali, iis qui mouentur per pares ob alteram causam. etiam si sint per se ignobiles. Quidam enim etiam, sunt pares, & optimè iudicantes, velut 14 & 20 qui quidem iis qui mouentur per pares erant multò meliores, concurrentibus dictis causis.

Oportet autem mentem aduertere, atque scire, in his temporibus indicationes futuras, in salutem aut mortem: aut mutationes, in melius, aut deterius tendere.

Quatuor iudicationum species fieri possunt. Solent autem omnes diebus decretoriis fieri, vel in salutem, vel in mortem facta mutatione (atqui hæ sunt iudicationes integræ, alia optima, vel pessima) vel in melius aut deterius, facta mutatione repentina, vt quam dies vnus affert. Nam paulatim factæ mutationes, neque iudicationes dicuntur (nisi cum latiusculè vtitur Hippo. eo nomine pro omni solutione) neque quibusdam diebus decretoriis fiunt.

Eraticæ autem febres, & quartanæ, & quintanæ, & septimanæ, & nonanæ, quibus circuitibus indicentur, considerandum.

Cur erraticas, quartanas, quintanas, septimanas, & nonanas, dicit considerandum, quibus circuitibus indicentur? An non aliarum quoque oportet constitutiones considerare? certè. Sed quia (arbitror) harum constitutiones, non sunt tam certæ, quàm tertianarum & quotidianarum, proinde monet non omittendum: sed considerandum. Tertianæ enim certam constitutionem scripsit Hippo. dicens, exquisitam septem periodis, cùm tardissimè, indicari. Quotidianæ etiam constitutionem certam scripserunt alii, dicentes iudicari duobus ferè mensibus. Tamen quartanæ, quintanæ, septimanæ, aut nonanæ, nullibi dicit certam. Sed illud vnum dicit, longissimas omnes. & alias aliis longiores. Nimirum quanto morbus est longior tanto minus certam habet constitutionem. Erraticæ multò magis habent constitutionem incertam, ob diuersam naturam. Hac ergo causa, difficile est scire, quot circuitibus hæ indicentur. Accedit alia ratio, qua non potuit inter autores adeo constare, quæ sit constitutio harum, quàm tertianæ, & quotidianæ, quòd non potuit tanta esse obseruatio, quia sunt rariores morbi. Nam præter quartanam, quæ aliquanto frequentior est, adeo raræ sunt, vt quintanam, & quæ per longiora interualla fiunt Galen. nunquam viderit. Sed si non sunt harum febrium constitutiones certæ, quâ ratione considerandum, quibus circuitibus indicentur? Certè consideratis mutationibus, quæ secundum concoctionem in excrementis fient, quamquam in variis ægrotis, variæ admodum constitutiones contingant. In quouis homine non multum errabimus à vera constitutionis præsensione.

QVATVORDECIM ÆGROTI, primi Epid.

Ægrotus I.

PHILISCVM, qui propè murum decumbebat, primo die febris acuta inuasit: sudauit per noctem laboriosè, secundo omnia exacerbata sunt. Vesperi verò post clysterem benè habuit, noctem quiete transegit. Tertio mane & vsque ad meridiem videbatur esse sine febre. Ad vesperam verò febris acuta inuasit cum sudore & siti, exaruit lingua. Minxit nigrum. Nox laboriosa. Non dormiuit. Omninò delirauit. Quarto omnia exacerbata sunt, Vrinam nigram reddidit, noctem habuit minus molestam & vrinas melioris coloris. Quinto circa meridiem, parum de naribus stillauit syncerum. Vrinæ autem variæ, habentes pendentia quædam, rotunda, similia semini, sparsa. Non sudauit. Apposito autem balano, exigua & flatuosa exierunt. Noctem laboriosè transegit. Somni exigui, verba cum delirio. Omnia extrema frigida, non amplius recalescentia. Minxit autem nigra, dormiuit parum. Sub diem obmutuit, sudauit frigidum. Extrema liuida: ad meridiem obiit sexto die. Huic autem spiritus ad finem vsque velut recordanti, rarus & magnus. Splen intumuit tumore rotundo. Sudores frigidi vsque ad finem, Paroxysmi paribus diebus.

Non contentus Hippoc. generatim docere, quæ illa tempestate acta sunt, singulares quasdam historias scribit, maioris exercitationis gratia. Philiscus hic, vnus eorum apertè est, de quibus paulo ante ita scripserat. Ergo cum febres ardentes inciperent, significabant quibus lethalia impenderent: & reliqua, omnia enim quæ illic dixit, multos per febres ardentes euenisse, hic dicit accidisse Philisco, qui ve

A ex ipsa narratione palam fit, laborauit febre ardente, perniciosa, & acutissima, & quæ per dies pares mouebatur (est hic ille Philiscus Antagorei filius, cuius nuper meminerat, die sexto mortuum dicens) quia ergo ardens ex bile erat, alternis diebus fiebat grauior, & quia per pares mouebatur, secundo, quarto, & sexto magis: primo autem, & tertio, & B quinto, lenior videbatur. Quia lethalis morbus morte finitus est sexto die, quia acutissimus, & per pares mouebatur. Nam si moueretur per impares, attigisset septimum, qui acutissimorum finis est. Sed percurramus omnia verba. Primo die fuit febris acuta, ita enim dicebatur antea, iis quibus lethalia impenderent, statim incipientibus febris acuta. Sudauit in noctem, hoc est per totam noctem primi diei, laboriosè. Sudor sanè omninò malus, & prauam affectionem significans. Nam intempestiuus, cùm pri- C mo die, & tam longe à tempore iudicationis fieret, & sine tolerantia (laboriose enim dicit) & sine conferentia, cùm dicat, secundo omnia exacerbata sunt. Esse autem omnia secundo die exacerbata, & vesperi post clysterem benè habuisse, & tertio vsque ad meridiem videri factum sine febre esse, nihil est aliud, quàm esse febrem tertianam continuam, & diebus paribus habere exacerbationes. Diximus enim prius eas febres moueri per pares, quarum periodi D singulæ summos vigores habent paribus diebus, antecedentibus autem imparibus incrementa longa; & in fine ipsorum parium, & initio imparium subsequentium, decrementa breuiora. Dico autem impares antecedentes, vt primus antecedit secundum: subsequentes, vt tertius secundo succedit. Primus ergo circuitus Philisci acerbissimam partem secundo die habuit ad meridiem, cœpit inclinare vesperi (quare Hippocrates clystere vti iussit, vt in inclinationibus fit) durauitque ea inclinatio vsque ad me- E ridiem diei tertii, qua hora verisimile est febrem primo die incepisse (quamquam Hippocrates horæ non meminerit) à meridie tertii diei cæpit febris acuta cum sudore, vt à principio. Fuit homo siticulosus, lingua arescebat. Nimirum crescebant iam cum febre ardente propria illius symptomata. Habuit enim hæc febris in primo circuitu totum principium vniuersale. Quo proinde verisimile est, vrinam cruditatis signa habuisse, in secundo, incrementum. Proindeque incæpit vrina habere signa con- F traria concoctioni, fierique nigra. Nox tertii diei fuit laboriosa, velut primi, & aliquanto plus, quia crescebat iam malum. Quare non dormiuit, & delirauit omninò aperteque, hactenus enim imminentis delirii notas habuerat, magis quàm apertè delirauerat. Quarto sunt omnia exacerbata. Dixerat enim paulo ante, de signis quibus hac tempestate moriebantur, edisserens, quarto die dolores maximi: vrinam nigram tunc quoque reddebat, noctem tamen diei quarti habuit minus molestam, & primas G quinti diei vrinas melioris coloris, & mox stillas sanguinis de naribus. Quæ mutatio, quem non eorum, qui non sunt admodum periti, deciperet, putantem, septimo die futurum bonum iudicium, siquidem quartus mutationem excrementorum in melius fecerat? Cæterum medicus prudens, & non inexpertus, considerans totius morbi figuram, haud multum fideret quieti illius noctis (respondebat enim quieti secundi diei) neque quidem, considerans reliqua omnia, quæ lethaliter affectum hominem indicabant, fideret meliori vrinæ colori, recordatus illius sententiæ. Non oportet multum fidere bonis, quæ præter rationem eueniunt. Plurima enim horum durare non solent. Expectaret ergo medicus mutationem, quam mox meridies diei quinti cæpit afferre. Stillauit parum de naribus syncerum. Stillas huiusmodi vituperat millies Hippocrates, & in prorrhetico stillas quarto die factas, quales hæ fuerant. Nam ante meridiem quinti. Dies autem incipiebant à meridie: sed quod merum dicit stillasse, intelligit Galenus nigrum, quia rubrum, qualem merum sanguinem esse oportet, non putat significare grauem affectionem. Ego verò intelligo Hippoc. dicere, quæ dicit. Stillare autem sanguinem purissimum, nihilo melius erat tunc temporis, immò verò fortasse etiam deterius. Quia præterquam quod euacuatio erat quantitate & tempore mala, nō euacuabantur qualia oportebat, sed qualia non oportebat. Vrinæ variæ sunt factæ, colore, & substantia, vt varia iam excrementa significarentur: quædam similia semini, ex succis crudis: rotunda, ex vrente calore: pendentia & sparsa, ex flatu fieri cæperunt. Non sudauit eo die, vt primo & quinto fecerat, sed apposito balano, exigua & flatuosa exierunt. Nimirum illo die, non tam biliosa, quàm cruda, & flatuosa visa sunt. Accidit enim in omnibus ferè illa tempestate ægrotantibus, duplicia excrementa moueri. Noctem quinti diei habuit grauissimam, respondentem scilicet nocti primi, & tertii, & grauiorem, vtpote homine iam debiliori, & morbo facto maiori. Quare somni exigui, verba cum delirio. Hoc est, per totam noctem loquebatur multa, & delirabat: quod quidem est, multum delirare. Omnia extrema frigida (hoc est caput, manus, ac pedes) nō recalescebant iam ob debilitatem naturalis coloris. Apparente iam diluculo, minxit nigra, & dormiuit parum, sub diem obmutuit. Quod quidem propè mortem iam constitutis accidere cōsueuit, etsi morbus non sit eorum aliquis, qui ad neruos aut musculos pertinent: sed illud fieri suspicor, per extremum lapsum eius facultatis, quæ thoracem mouet, & per magnam conturbationem hominis, vt solent quidam, ex repentino timore, aphoni fieri. Die sexto ad meridiem obiit, quia ea fuerat semper omnibus diebus paribus grauissima, atque difficillima hora. Huic dicit fuisse semper ad finem vsque spiritum magnum, & rarum, velut recordanti, hoc est, velut solet esse ei, qui velut oblitus raras facit, & velut recordatus, magnas respirationes. Nimirum hic delirauit toto morbo, si quando enim videbatur sapere, tamen tunc quoque erat velut attonitus, sui oblitus. Quod quidem etiam genus quoddam delirii est, & illum spiritum facere potest. Nam si quis febre carens, cogitans tamen attentius aliquid; rarius ac vix respirat, velut solet mihi legenti accidere, cur non febricitanti sine manifesto delirio, ob obliuionem nonnunquam accidat? Splen (inquit) intumuit tumore rotundo. Quid autem est aliud, cum magna febre, quæ destitutis extremis vrebat viscera, tumorem rotundum splenem habere, quàm phlegmonem? atqui, quandoquidem figura tumoris manu agnoscebatur, magnus phlegmō fuit, alioquin superpositæ partes prohibuissent. Itaque Philiscus non tantum habebat febrem ardentem, sed phlegmonem etiam in hypochondrio sinistro. Neque proinde febris erat accidens, (erant enim in

excrementis multa putridæ febris signa) sed laborabat duplici morbo, febre, & phlegmone. Neqoe quidem fuit hæc lipiria. Fuisset enim extremorum frigus non superueniens, sed pathognomonicũ. Sed erat hæc febris maligna, in genere earum quæ vocabantur à veterrimis elodes (sudabat enim assiduè magno cum periculo) & typhodes, succendebantur enim viscera. Verùm considerari hoc loco velim (qood verissimum esse puto) perrarum esse febres huiusmodi acutissimas, & perniciosissimas fieri, sine interna aliqua affectione. Quare nunquam omittenda cura hypochondriorum, & thoracis, capitis, & vteri, & renum & vesicæ, vt omni ratione inuestigemus, quæ harum partium insigniter laboret, & ei, quoad fieri possit, subueniatur.

Ægrotus II.

Silenum qui apud Platamonem propè Eualcidem habitabat, ex laboribus, & potationibus, & exercitationibus intempestiuis, febris corripuit. Cœpit autem lumborũ dolore & capitis grauitate laborare cum ceruicis distentione: Ex aluo autem primo die biliosa sincera, spumosa, abundè colorata, & multa effluebant. Vrinæ nigræ, nigram hypostasim habentes. Siticulosus, lingua arida, nocte nihil dormiuit. Secundo febris acuta, dejectiones plures, tenuiores, spumosæ, vrinæ nigræ. Noctem difficulter tulit, parum delirauit. Tertio omnia exacerbata sunt, hypochondrij contentio, ex vtroque protensa vsque ad vmbilicum, submollis. Deiectiones tenues, subnigræ, vrinæ turbatæ, nigræ. Nocte nihil dormiuit: sermones multi, risus, non poterat se continere. Quarto cum eisdem. Quinto deiectiones meræ, biliosæ, leues, valde pingues, vrinæ tenues, pellucidæ, paucæ, mente constitit. Sexto circa caput parum sudauit. Extrema frigida, liuida, magna iactatio. Ex ventre nihil exibat. Vrinæ suppressæ sunt. Febris acuta. Septimo die sine voce. Extrema non amplius recaluerunt. Minxit nihil. Octauo sudor frigidus emanauit è toto corpore. Exanthemata cum sudore, rubra, rotunda, parua, velut vari permanebant, nec faciebant abscessum. Ex aluo irratione parua stercora tenuia, velut cruda multa, reddebantur cum dolore. Mingebat cum dolore, mordacia, syncera, pauca, recalescebat. Somni leues, comatosi, obmutuit. Vrinæ tenues, perspicuæ. Nono cum iisdē. Decimo potum non capiebat. Comatosus, somni autem tenues erāt, & à ventre similia prodibāt. Mingebat confertim, crassum, subsidens. Sedimentum farinæ simile, album. Extrema rursum frigida. Vndecimo obiit. A principio huic vsque ad finem spiritus magnus & rarus, hypochondrii palpi- A *tatio perpetua, circiter vigesimum ætatis annum agebat.*

Hic Silenus laborauit, qnantum intelligo, febre ardente habente exacerbationes diebus imparibus. Quanquam id obscurè, ob morbi magnitudinem nunqoam parum affligentis. Habuit cum febre magnom erysipelas io toto hypochondrio, à septo transuerso vsque ad vmbilicum, per vtrumque latus. B Cœpit autem apparere non primo morbi die, sed à tertio. Hoc enim est, qood dicit. Hypochondrii contentio ex vtroque latere vsque ad vmbilicum, submollis, hoc est, sine duro tumore, quem possemus manu inuenire. Erat enim potius ardor cum fluxione, quam tumor: faciebat autem tensionem erysipelas, partim fluxione, partim siccatione, quam iis locis faciebat bilis. Ardorem illic maximum, vrentemque fuisse, palpitatio perpetua hypochoodrii indicabat. Vocat enim, vt multis aliis in locis, palpitationem, non quam Galenus motita- C tionem ab incluso flatu, sed pulsum, de quo in prognostico dicit: Si pulsus io hypochondriis appa- „ reat, perturbationem, aut furorem significat. „ Erat ergo pulsus arteriæ incumbentis spioæ apparens, ob ingens eius loci incendium. Delirium verò, & tentio, significabant serpere etiam erysipelas in septum transoersum. Hæc erat essentia huius morbi, quo multi hoc anno Compluti laborauerunt. Neque mirum, fuit enim apud nos, huc vsque, hu- D ius sexagesimi primi anni constitutio, ei quam nuper descripsit Hippocrates simillima: fuitque proinde duplex succi idea in morbis, pituitæ, & bilis. Ergo in æstatis initio cœperunt biliosa irruere in quasdam partes, cùm autem in supremas suo more reperent, depressa à pituitosis, hypochondriis hæserunt. Habebant omnes hoc morbo laborantes hæc omnia, quæ Silenus, & præter hæc, vomitum etiam, tenente (arbitror) erysipelate etiam ventriculum. Sed percurramus omnia quæ acciderunt Si- E leno. Febre correptum dicit, exercitationibus oimiis, & intempestiuis, & potationibus. Narrat occasiooes, siue causas manifestas febricitandi, nō inutiliter. Multum enim præstat huiusmodi causarom cognitio, ad effectus cognitionem. Natæ certè erant hæ causæ facere crudorum succorum, & biliosorum redundantiam, simul cum obstructionibus. Labor quidem bilem auxerit, præcipuè io tam calida tempestate, potationes, cruditates, intempestiui motus, obstructiones, cùm per totum corpus, tum vel ma- F ximè in hypochondrio. Meritò ergo cœpit febricitare cum dolore lumborum, capitis grauitate, & colli tentione, multis excrementis per partes effusis. Ex aluo primo die, biliosa, sincera, & spumosa, copiosè multa, effluebant. Euacuatio tempore & qualitate pessima. Nam in prognostico scriptum est, Si admodum flaua, aut spumantia deiiciātur, hæc omnia mala sunt, Vrinæ verò fuerunt longè pessimæ, nigræ enim, & nigram habentes subsidentiam. Siticulosus (inquit) erat & lingua arida. Nimirum G hæc sunt febris ardeotis signa. Nocte nihil dormiuit. Incipiebat, scilicet, cerebrum iam affligi à bile, qua afflictione crescente, secundo die fuit peruigilium cum delirio, & deiectiones plures etiam quàm primo die, similes tamen, vt & vrinæ. Tertio omnia exacerbata sunt. Quia præterquàm quod crescebat iam morbus, per impares mouebatur. Cœpitque

iam hypochondrii erysipelas apparere, & deiectiones, atque vrinæ, fiebant deteriores. Deiectiones enim pro biliosis & spumosis, tenues, & sobnigræ; vrinæ, pro nigris tenoibus, turbaræ nigræ. Dico autem has esse deteriores, quia multo maiorem nigrorum succorom copiam iam indicabant. Nocte nihil dormiuit. Multa loquebatur, quod insaniæ est. Ridebat, vt non se posset continere. Si hic risus per dementiam fiebat, profectò secura videbatur esse hæc dementia; siquidem cum risu fiebat. qoare cùm tam looge abesset homo à secura affectione, sospicor non tam fuisse risum ex motu animi natum, quàm impotentiam quandam continendi septum transuersum, ob calorem partium ad eam regionem pertinentium, aut ob motum conuulsiuum ipsius septi. De qua risus specie lib. 5. controoersiarum. cap. 9. disseruimus. Hoc symptoma est, quod vt significet Hippocrates dicit, risus, non se poterat continere. Atqui hoc quoque symptoma nascebatur ex calore circa hypochondrium, & septum. Cui loco proinde admouenda erant tunc temporis frigida epithemata. Quartū diē transegit com his eisdem. Quinto deiectiones meræ, biliosæ, læues, valde pingues. Leuitas & pinguedo magna, colliquationem magnam significabant, atque adeo declarabant, spumosa, quæ primo die apparere cæperunt, vi caloris esse facta, vt solet in feruentibus ollis. Vrinæ huius diei fuerunt tenues, & pellucidæ, & paucæ. Quod ex turbatis nigris qua ratione fieri potuit, nisi rapta bile in superiores partes? mirum autem quòd cum his vrinis cæpit mente constare, cum soleat iis apparentibus, quod non est, fieri; & quod est, augeri, delirium.
„ Quid enim aliud sibi vult Hippocrates, dicens, v-
„ rinæ albæ, perspicuæ, malæ, maximè si in delitan-
„ tibus appareant? Sed tamen qua ratione fieri in Sileno conicctem, audi: cum bilis, atque adeo, maligna omnia excrementa, per debilitatem facultatis, & malo in deterius eunte, sursum raperentur; tamen ab inflammatis hypochondriis, in media via intercipiebantur. Proinde apparere cæperunt vrinæ perspicuæ, & homo nihilominus mente constitit. Tamen aucto magnoperè malo, quod obsidebat hypochondria, omnia lethalia signa ab ea die aucta magoopere sunt, & mortuus esset homo celerrimè, nisi quædam exanthemata varis similia (vocant variolas) oborta, liberare omninò non valentia, mortem retardassent. Nam die sexto sudauit parum circa caput. Quod genus sudoris magnoperè in prognostico vituperatur: extrema fuerunt frigida, & quod est multò grauius, etiam liuida. Fuit magna iactatio. Ex ventre nihil exibat: & vrinæ suppressæ sunt: & febris acuta. Atqui ex his symptomatis cōiecto varis similia exanthemata hæc sexta die orta esse. Nam referens, quæ octauo die contigerunt, dicit, exanthemata permanebant. Hoc autem verbum apertè significat noo esse facta tunc primum, sed aliquot ante dies. His aorem nascenobus, nihil magis sentitur, quàm anxietas quædam maxima, & iactatio. Atqui supprimi euacuatiooes consuetæ solent, cum natura in partem aliam reutat nouum motum. Febris autem, cùm hæc excerni incipiunt, mirum in modum crescit. Septimo die obmutuit, & extrema non amplius recaluerunt, & nihil minxit. Atqui si meminimus eorum, quæ Philisco acciderunt, mirum est, quòd hoc die septimo ooo sit extinctus, tamen verisimile est durasse hominem vsque ad vndecimum, quia cum robusta facultate ægrotare cæpit, & quia maxima pars biliosorum excrementorum, qoæ malignam habebant qualitatem, ad cutem abscessit, quo factum est, vt reliqoo morbo symptomata, pituitæ motum magis quam bilis, significauerint. Nimirum octauo sudauit frigidum per totum corpus; quod quidem commoris cum bile pituitosis, factum puto: velut & somnos comatosos, vrinas, nunc tenues & perspicuas; ounc habentes multum sedimentum farinaceum. Dicit, simile farinæ, album, quia est aliud farinaceum rubrum, quod & orobinum dicitur. Verum non omninò conquieuit post septimum diem bilis, alioquin fortasse liberatus esset homo: sed ipsa exanthemata præ se ferebant signa vtriusque succi, bilis quidem, quia rubra: pituitæ, quia rotuoda, & velut vari: pituitæ autem contumacis, quia non faciebant abscessum: & bilis non propè euntis, sed recurrentis, signum præbebat irritatio illa, & excretio cum dolore stercoris tenuis ob cruditatem, & mictus syocerus cum mordacitate. Cum his productus est morbus vsque ad vndecimum, quo obiit. Hunc dicit habuisse à principio ad finem, spiritum magnum & rarum. Dictum autem est à me antea, esse hoc mentis alienatæ, & si sine manifesto delirio fieri possit. Pulsus magous in hypochondrio, inceodium illius loci significat. Vituperatum autem est id signum magnoperè ab Hippocrate in prognostico.

Ægrotus III.

HErophontem corripuit febris acuta, à vētre pauca, qualia per tenesmum solent, inter initia egerebantur. Post hæc autem tenuia deiecit, biliosa, copiosa. Somni non aderant. Vrinæ nigræ, tenues. Quinto die mane surditas. Exacerbabantur omnia, lien intumescebat. Hypochondrij contentio. Ex aluo pauca nigra exibant. Desipuit. Sexto delirauit: sub noctem sudor, refrigeratio, delirium permanebat. Septimo circumfrigebat sitiens, desipiebat. Ad noctem rediit in mentem, dormiuit. Octauo febricitabat, lien subsidebat. Intelligebat omnia. Doluit ad bubonem, primúmque tumor ortus est secundùm rectitudinem lienis: deinde dolores in ambas tibias deciderunt. Noctem facile tulit. Vrinæ melioris coloris, subsidentiam habebant exiguam. Nono sudauit, iudicatus est. Intermisit. Quinto repetiit. Statim autem splen intumuit. Febris acuta. Surditas sursum. Post recidiuam autem tertio splen subsedit. Surditas minor. Crura dolebant. Noctu sudauit. Iudicatus circa decimum septimum: neque delirauit in recidiua.

Herophon hic, vnos quidam eorum est quos nuper dixerat, ex febre ardente, deeimo septimo die cum recidiua iudicatos fuisse secundum rationem, & liberatos. Mooebatur hæc febris per impares. Talibus enim diebus exacerbatur, & iudicata est,

cum imperfectè, tum etiam perfectè. Habuit vsque ad nonum diem signa quæ timorem magis afferebant, quàm spem. Nam cum euacuationibus rentatis in primis (vt solent per tenesmum) deinde fluentibus, tamen renuibus; biliosis, & intempestiuis, & cum peruigilio, vrinæ erant nigræ & tenues: quæ mortales esse solent. Tamen quia nonus dies attulit signa concoctionis manifestæ (vrinas enim melioris coloris cum exigua subsidentia) meritò factum est, vt homo euaderet, atque adeo secundum constitutionem legitimam. Euasit enim decimo septimo, ad quem à nono, tantum tempus est, quantum ad nonum à primo. Sed quia alia ex parte difficillimi morbi erant signa, alia ex parte salubriter affecti hominis, contigit, vt difficili indicio, & non sine recidiuis, ac cum multis abscessibus, homo euaderet. Abscessus autẽ decurrerunt, vt oportuit, quibus homo liberaretur. Nam à supernis ad inferna semper, & à nobilioribus ad ignobiliora semper permutatio procedebat. Nam imprimis fuit surditas. A surditate tumor lienis, ab hoc dolor inguinis sinistri (quę rectitudo ad purgationem lienis multum fecit, & cursum quem cœperat natura tenere apertè iudicauit) deinde dolores in ambas tibias. Atqui non in alteram solum. Nam ambo crura, & ambæ manus, ob ignobilitatem sunt vtriusque lateris viscerum emunctoria; quanquàm non æquè vtrorumque. Cõstat autem illum lienis tumorem in Herophonte: nõ fuisse phlegmonem. Alioqui si ex phlegmone eius visceris fuisset tantus tumor, non tam facilè subsedisset, & recurrisset. Sed succus per lienem, cursum cepit, & fecit abscessum, atque adeo cum hoc factũ sit, minus iam est mirandum, etsi vrinæ nigræ tamdiu durauerint, seruatum esse hominem. Nam crassi melancholicique succi verisimile est fuisse multum, cuius redundantia, sine maligna corruptione potest tales vrinas parere. Neque scio an in omnibus ægrotis, quorum in epidemiis mentio fit, aut alibi, ab Hippoctate fit, qui cum habuerit vrinam nigram, superfuerit, quin causam nigritiei præstiterit species succi. Mirumque quòd Herophonti durus tumor in liene non super fuerit ex crassa succi parte, cùm tenuis dissipata sit, cùm sudore noni, tum etiam eo, quem hic indicauit aduenisse decimo septimo, qui omninò febrem substulit.

Ægrotus IV.

IN Thaso Philini vxorem quæ filiam pepererat, & secundum naturam purgatione facta, & cùm alia leuiter transegisset, exactis quatuordecim diebus à partu, febris ardens corripuit cum rigore. Dolebat autem cor in initio, & dextrum hypochondrium. Dolores muliebriũ. Purgatio cessauit. Apposito autem balano hæc leuiora sunt facta. Capitis autem & colli, & lumborum dolores permanebãt. Somni non aderant. Extrema frigida, siticulosa. Venter vri videbatur. Pauca deiecit. Vrinæ tenues & decolores, in initiis. Sexto die ad noctem delirauit multa, & rursum ad mentem rediit. Septimo siticulosa. Deiectiones biliosæ, colorata. Octauo riguit. Febris acuta: conuulsiones
A *cum dolore. Multa delirabat. Surgebat. Apposito balano multa deiecit cũ fluxu bilis. Somni non aderant: Nono conuulsiones. Decimo nonnihil sapuit. Vndecimo dormiuit: omnium recordata est: cito autem rursum delirauit: minxit autem cum conuulsionibus confertim multum, & rarò (nisi admonita) crassum, album, quale fit in vrinis subsidentibus, cum pertur-*
B *bantur. Repositum per multum tempus, non subsidebat. Color & crassities qualis fit in iumentis: Talia mingebat, quæ ego vidi. Decimoquarto die palpitationes occuparunt per totum corpus. Verba multa. Paululum mente constitit: cito autem rursum delirauit. Decimo septimo obmutuit, vigesimo obiit.*

C Non dubium est vxori Philini superuenisse causam aliquam manifestam febricitandi. Alioqui, cum per quatuordecim dies secundum naturam processisset expurgatio, non febricitasset. Partus enim naturalis, bonusq; fuit, si quis alius: nã sine symptomatis, quæ non ferrentur leuiter, dicit ritè esse expurgatam. Meritò ergo cõputat dies decretorios à febre, quanquam in prognostico à partu fieri debere affirmet. Verum explicuimus in contron. illud intelligi, cum videtur partus causam febricitandi præstitisse. Quã-
D quam autem à principio partus nõ fuerit malus, tamen cum in medio partu (totum tempus naturalis expurgationis partum voco) febre correpta fuerit, non potuit non habere, quæ per malos partus febricitantes habere solent. Ab eo enim die partus bene procedere desiit. Habuit ergo in vtero erysipelas, id quod dolores muliebriũ, & vstio in ventre, significabant. Hęc autẽ facta sunt, quia purgatio cessauit. Recurrente autẽ sanguine in hepar, doluit dextrum hypochondriũ, quod quia doluit, febris erat arden-
E tissima, & mulier siticulosa, consentaneũ est phlegmonẽ habuisse: fuisseque in mulieres duas affectiones internas, phlegmonẽ in hepate, & in vtero erysipelas. Atqui illorum symptomatum, quædam affectionem vteri, quædam hepatis, quædam vtriusq; partis indicabant. Rigor enim, & cordis, hoc est, oris ventriculi dolor, iis quæ febricitant à partu, familiares sunt, ob consensum ventriculi, & neruorum cum vtero. Capitis, & colli, & lumborum dolores, retentis, aut malè erumpentibus menstruis purgationi-
F bus, fiunt. Sitis, vehementiam febris, & phlegmonis, sequebatur. Frigus extremorum, magnitudinem phlegmonis, & naturalis caloris extinctionem. Peruigilium & delirium, læsionem magnam cerebri. Quoniam verò morbus non erat vera phrenitis, neque delirium fuit perpetuum, sed quibusdam diebus incidens. Conuulsiones autem, quæ nono die cœperunt multum iam progredi, cerebri læsionem, & neruorum omnium, declarauerunt. Maxime cùm octauo anrecesserit rigor ille intempestiuus
G (quia neque cocto morbo, neque in die decretorio) qui malignam materiæ qualitatem, & neruos tentari, ostendit. Habere se hanc mulierem grauissime, illa erant maxima signa, quæ lethalia apparebant, velut deliria magna, & conuulsiones perseuerare, ac crescere indies, ac si quando viderentur recessisse, statim recurrere: & ab euacuationibus spontaneis, & ab euacuatoriis auxiliis,

quibus inter initia iuuari cœperat, à procedente iam A
morbo nihil iuuari. Nam in primis diebus apposito
balano (balanum enim intelligit, vbi dicit, apposito
autem hæc leuiora sunt facta) iuuari visa est. Octa-
uo tamen die, cum apposito rursum balano multa
biliosa deiecerit, adeo non est iuuata, cùm ea nocte
non dormiuerit, & nona conuulsa rursum sit. Fue-
rant autem septimo etiam deiectiones biliosæ co-
loratæ. Quod vndecimo euenit, minxisse scilicet cũ
conuulsionibus, multum; rarò nisi admonita, nihil
est aliud, quam eo die habuisse duo hæc symptoma- B
ta, conuulsiones, & mictum, rarum, & copiosum,
& tunc solùm cùm admonebatur. Hoc verò erat,
conuulsio, & delirium. Nam quia mens ægrotabat,
non sentiebat vesicæ dolorem & pondus, ac proin-
de non mingebat nisi admonita, tunc verò multum,
quia per interuallum longum, multum congestum
erat. Conuulsiones autem cum tanta mentis aliena-
tione, vide quam malè affectum esse cerebrum signi-
ficarent. Species autem vrinæ, capitis etiam labo-
rem monstrabat. Nam in Aphorismo dictum est, v-
„ rinas perturbatas, quales in iumentis esse solent, C
„ dolorem capitis, præsentem aut imminentem si-
„ gnificare. Oportet autem ob vires dierum decre-
toriorum, considerare, per quaternarios accepisse
morbũ mutationes insignes, decimoquarto enim,
& decimo septimo: atqui, quia quod decimo septi-
mo euenit, grauissimum fuit (obmutescentia enim,
quæ nisi cum ob paralysim fit linguæ, vicinis iam
morti solet accidere) non potuit vltra vigesimum
viuere. Hunc enim diem decimus septimus indicat,
vt in controuersiis dictum est. Vbi illud etiam ge-
neratim iudicauimus, Intra vigesimum, omnes qua- D
ternarios, esse eorum, qui proximè sequuntur indi-
ces. Excrementa in hac muliere habuerunt, quod &
in plerisque ægrotis huius tempestatis, bilis & pitui-
tæ significationem, deiectiones enim, bilis: vrina
pituitæ.

Ægrotus V.

EPicratis vxorem, quæ decumbebat prope E
*Archegetem, vicinam iam partui, rigor
fortis apprehendit. Non incaluit, vt ferebant,
& sequenti die, eadem ad fuerunt. Tertio au-
tem die, peperit filiam, & alia omnia processe-
runt secundum rationem. Secundo die post par-
tum, apprehendit eam febris acuta, cordis do-
lor, muliebrium locorum. Insomnis erat; sub-
dito quidem presso hæc facta sunt leuiora. Ca-* F
*pitis autem & colli, & lumborum dolor inua-
sit. A ventre autem pauca, biliosa, tenuia red-
didit, syncera, vrinæ tenues, subnigræ. Sexto
autẽ postquàm eam febris arripuit, sub noctem
delirauit. Septimo omnia exacerbata sunt,
sine somno delirauit, siticulosa: deiectiones om-
nes biliosæ, subrubræ. Octauo riguit; dormi-* G
*uit copiosius. Nono cũ iisdem fuit. Decimo cru-
ra cum labore dolebant, cordis rursum dolor in-
uasit cum capitis grauitate, non delirauit, dor-
miuit magis, venter restitit. Vndecimo suda-*
*uit. Minxit vrinas melioris coloris, subsiden-
tiam habentes copiosam, melius se habuit. De-
cimo quarto riguit, febris acuta. Quindecimo
vomuit biliosa, flaua, subcrebra, sudauit, sine
febre fuit, per noctem autem febris acuta, vri-
næ crassitiem habentes, subsidentiã albã. Deci-
mo sexto exacerbationem nocte habuit, & cum
difficili tolerantia, non dormiuit, delirauit.
Decimo octauo siticulosa: lingua exaruit, non
dormiuit: delirauit multùm, dolebant ei cru-
ra. Ad diem autem vigesimum, manè parum
riguit, comatosa, quieta dormiuit; vomuit
biliosa, pauca, & nigra: Sub noctem surda fa-
cta est. Circa vigesimum primum autem late-
ris sinistri grauitas vndique cum dolore infe-
stauit, parum tussiit, vrinæ autem crassitiem
habentes, turbidæ, subrubræ, repositæ non sub-
sidebant: Cætera autem leuiùs habebat, non si-
ne febre. Statim à principio in larynge dolo-
rem, & ruborem habuit, & gurgulionem reuul-
sum, fluxio acris, mordax, salsa, vsque ad fi-
nem perseuerauit. Circa vigesimum septi-
mum sine febre fuit. Vrina habuit sedimentũ.
Latus nonnihil dolebat. Circa trigesimum
quartum, febris eam corripuit, Venter bilio-
sis turbatus est. Quadragesimo vomuit pauca
biliosa. Indicata est perfectè & à febre libe-
rata octogesimo.*

Cum diceret vxorem Epictatis duobus diebus
ante partum correptam esse rigore, ex quo non fe-
bricitauerit postea, addidit, vt ferebant: quæ verba
dubitantis esse putat Galen. qui scripserat alibi, ma-
la porro super mala eueniunt, vt post rigorem fe-
bris: insinuans, scilicet, non posse rigorem fieri, cui
febris non succedat. Ego verò non arbitror, Hip-
poc. affirmasse id omnino nunquam fieri posse, sed
non nisi rarò, & quibusdam ex causis. Inter quas
præcipua est crudorum succorum redundantia: ad-
didisse verò illud, vt ferebant, veritatis causa, quòd
non viderit: sed audiuerit à familiaribus mulieri.
Verisimile est enim, non esse accersitum medicum
vsque ad diem secundum post partum, quo febre est
correpta. Quamquam morbus non tantum à die
quo est enixa, initium habuit motus, ac proinde etiã
computationis: sed & à die quo riguit. Nam ab eo
die cœpit iam parere, cum symptomatis partus gra-
uioris, & minimè naturalis. Indicatum autem est à
me in controuersiis illud à die quo peperit, esse à
die quo cœpit parere. Ergo dies quo primo febri-
citare cæpit, erat iam quintus totius morbi. Non
enim febricitauit sequenti die post partum, sed post
diem partus secũdo. Quare iudicatus putetur octo-
gesimo quarto, quia à febre octogesimo. Atqui, qua-
si insinuet non esse eundem sextum à febre, & totius
morbi, dixit, sexto postquàm febris eam corripuit
sub noctẽ delirauit. Si enim legitima computatio es-
set à febre, vt in aliis, non semper in his diceret à fe-
bre, sed taceret. Apertissimè hæc quoque habuit
signa affectionis vteri, & multitudinis excrementi
multiplicis, pituitosi scilicet, & biliosi: quare & salsi,

quia

quin & melancholici. Habuit enim dolores mulierum, & oris ventriculi, quod antiqui vocabant cor, quæ pars cum vtero statim consentit. Habuit etiam dolores capitis, colli, & lumborum. Quod partium earundem passioni attestatur, & multitudinem indicat. Iam verò horrores quibus febres nō supervenerunt, & coma, quod vigesimo die factum est, crudos succos: peruigilium, delirium, & biliosæ deiectiones, bilem indicabant, & dolor & rubor gurgulionis, qui fuit à principio per totum morbū erat bilis & salsæ pituitæ progenies. Vomitus niger, & vrinæ crassæ, & turbidæ, subrubræ, & grauitas totius sinistri lateris cum dolore, significabant crassum & melancholicum sanguinem. Nam dolor hic grauans, ad lienem præcipuè pertinet, excrementis sibi familiaribus refertum. Vsque ad vndecimum diem exigua erat salutis significatio: nam signa passionis erant magna. In excrementis erant, partim cruditatis, partim contraria concoctioni signa. In genere signōrum salutis, aut mortis, nullum video fuisse omninò bonum: & fuerunt multa valde mala. Itaque affectio videbatur lethalis: sed quia, vt consentaneum est, facultas fortis fuit, & symptomata fortasse ob laborem partus fuerunt, quàm pro morbi magnitudine, maiora, & vrinæ, quàm pro corruptione succorum, deteriores, ob admistionem melancholici excrementi, euasit mulier: sed cum difficili iudicatione, & morbo producto vsque ad cōstitutionem longorum. Vndecimo habere cœpit signa concoctionis in vrina, obscura tamen (tantum enim melioris coloris) fuerant autē subnigræ, quare haud multum erat, esse melioris coloris. Subsidentiam habebant copiosam, qualis ex crudis succis fieri solet, nihilominus hæc fuit mutatio in melius. Decimoquarto fuerunt iam in vrina signa manifestæ concoctionis. Vrinæ enim (inquit) crassæ cum subsidentia alba. Multo autem plus est habere crassitiem substantiæ, quàm colorem meliorem. Nam cum Hippoc. dicit crassas, nōn addens perturbatas, coctas intelligit. Meritò ergo iuxta legem constitutionis legitimæ, iudicata est febris vigesimo septimo: sed, ob dictam causam, iudicium non fuit perfectum. Imò quia symptomata quædam durarunt, vt lateris dolor, reperit exacta alia septimana, trigesimo quarto, quo etiam deiectiones biliosas habuit, & quadragesimo vomuit. Nihilominus febris est producta ad octogesimum. Non mirum, si quisquam vigesimo septimo primo die pleuritidem superuenisse suspicaretur. Habebat enim febrem perpetuam, & accidit lateris dolor cum tussi. Tamen non esse veram pleuritidem, planè intelligeret ex doloris specie. Grauans enim erat, non pungens. Atque quia ad totum latus pertinebat, non tantum ad thoracis partem, manifestum fiebat, aut ad hypochondrium cui omnia alligata sunt, pertinere, aut per totum latus causam esse effusam.

Ægrotus VI.

CLeonactidem, qui supra Heracleum decumbebat, febris ardens corripuit incertâ periodo. A principio au[tem] dolor capitis, & sinistri lateris adfuit, & membrorum labores

A *quales ex lassitudine accidunt. Febriles exacerbationes subinde & sine ordine inuadebant. Sudores quidem nunc aderant; nunc minimè. Maxima ex parte incidebant paroxysmi in dies decretorios præcipuè. Circa vigesimum quartum autem doluerunt ei extrema manus: vomuit flaua, biliosa, satis multa, paulò post virulenta, quibus omnibus subleuatus est.*
B *Circa trigesimum diem cœpit sanguis fluere ex vtraque nare, & hæc erraticè & paulatim vsque ad iudicium. Non abhorruit autem à cibo, neque sitiit per totum tempus, neque somno caruit. Vrina tenues non sine colore. Quadragesimo autem minxit subrubra sedimentum multum subrubrum habentia: Subleuatus est. Post hæc autem variarunt vrinæ: nunc*
C *quidem sedimentum habebant, nunc non: Sexagesimo vrinis sedimentum multum, & album, & laue adfuit. Remissa sunt omnia. Febres intermittebant. Vrinæ autem rursum tenues, sed boni coloris. Septuagesimo sine febre fuit. Intermisit dies decem. Octogesimo riguit. Febris eum arripuit acuta, sudauit multum. Vrina habuit sedimentum rubrum, laue: Perfectè iudicatus est.*
D Hæc febris fuit erratica cōtinua vsque ad sexagesimum, quo facta est intermittens. Erratica autem cōtinua est, quæ exacerbationes habet erraticō modo. Habuit autem vt paroxysmos, ita euacuationes erraticas, sudorem scilicet, & fluxiones sanguinis. Dolor sinistri lateris non erat pleuritis, quædā enim alia symptomata adfuissent, sed ex adiunctis coniecto ad ventriculi os cruditatibus refertum, eō dolorem pertinuisse, sæpissimè enim id latus ob
E ventriculum dolet. Nimitum collocatum est eō loco eius os. Atqui ex huius passione statim dolet caput, ob malos fumos, quos recipit: quin & totum corpus dolet, vt quod est defatigatum, & lassatum labore, debilitatis scilicet partibus omnibus. Atqui quod 24. factum est, hoc quoque indicat. Leuati enim sunt omnes dolores vomitu biliosorum, & virulentorum. Quæ quidem partim fuerunt bilio-
F sa, quæ ob debilitatem partis confluxerunt, partim malè corruptus chylus. Neque mirum non ante vigesimum quartum esse euacuata, quæ in ventriculo putruerant. Scimus enim post multò plures dies solere, quædam in ventre congesta, expelli. Atqui non abhorruisse à cibo, neque sitiisse, neque caruisse somno, multus & crudus succus faciebat, & frigidus. Neque verò quoniam biliosa euomuit è cauo ventris, non habuit intra tunicas pituitosa. Dolor manuum extremarum, abscessus quidam fuerit,
G quales solent esse per febres longas, maximè per quas assiduæ à principio, & variæ euacuationes sunt. Velut in hoc. Id enim multitudinis signum est. Accidunt autem maximè abscessus ad articulos per febres laboriosas, cuiusmodi esse hanc, illa totius corporis lassitudo declarauit. Cheiragra ergo censeo tentatum esse Cleonactidem: 24. habuit vrinas tenues boni coloris, quales crudo morbo fieri alibi dixit, vsque ad 40. circa quem cœpit habere conco-

ctionis manifestæ notas. Subrubra enim minxit, cum multo sedimento subrubro. Quare vsque ad octogesimum est productus morbus. Vt hoc quoque sit exemplum legitimæ constitutionis morborum. Quanquam enim ante octuagesimum habuit nonnullas iudicationes imperfectas, perfectas tamē non habuit anteà. A sexagesimo cæpit fieri intermittens. A septuagesimo intermisit vsque ad 80. quo die cum rigore, & sudore iudicatus est perfectè. Videretur autem medicis. 80. die superuenisse tertiana intermittens: facto enim rigori superuenit febris, febri sudor, & integra solutio: quæ ipsissima tertianæ figura esse videtur; tamen non ita erat. Sed facultas expultrix mouere incipiens, fecit rigorem. Quia autem hæc non fuit adeo fortis, vt statim rigenti sudor superueniret, hærentibus excrementis per aliquot horas, arsit, vsque dum nouo facultatis impetu facto, sudauit, & iudicatus est.

Ægrotus VII.

ERasinum, qui prope Bootæ torrentem habitabat, febris ardens post cænam corripuit, noctem perturbatè transegit, diem primum quietum, noctem molestam habuit. Secundo omnia exacerbata sunt sub noctem, delirauit. Tertium laboriosè transegit, delirauit multum. Quartus fuit molestissimus. Nocte autem nihil dormiuit. Insomnia aderant & cogitationes. Deinde peiora, & magna, & periculosa, timor, difficilis tolerantia. Quinto manè recreatus est, intelligebat omnia. Multum autem ante meridiem furiit. Continere se non poterat. Extrema erant frigida subliuida. Vrinæ crudæ. Mortuus est sub Solis occasum. Huic febres vsque ad finem cum sudore erant. Hypochondria sublimia. Contentio cum dolore. Vrinæ autem nigræ habentes suspensiones rotundas, nec subsidebant, ex ventre autem reddebat stercus. Sitiebat vsque ad finem, non tamen vehementer. Conuulsiones multæ cum sudore circa mortem vsque ad finem.

Hic Erasinus habuit secundum vtrumque hypochondrium phlegmonem magnam, & multam cōpatientibus cerebro & neruis, tentabatur delirio & conuulsione, adeo vt tandem conuulsus mortuus sit. Atqui quanquam ob acutiem morbi, in dies capientis maximum incrementum, videbatur sequens dies semper fieri deterior hesterno: tamen per pares dies moueri, ex molestia maxima, quam attulit quartus dies, & ex signis, quæ attulit sextus, iudicatū est. Habuit semper vrinas nigras, quas crudas vocat, quia non erant coctæ. Non enim tantum crudæ erant, sed contraria etiam concoctioni signa. Quod non admodum sitiebat, nihilo erat melius, præter rationem enim erat. Fuit verò hic Erasinus singulare exemplum, illorum, de quibus dixerat antea, plurimos hac tempestate sexto die mortuos, his ferè signis.

Ægrotus VIII.

MEtonem febris vehemens corripuit cum lumborum grauitate & dolore. Secundo cùm multùm aquæ biberet, aluus benè egessit. Tertio, capitis grauitas: deiectiones tenues, biliosæ, subrubræ. Quarto omnia exacerbata sunt. Fluxit à dextra nare sanguis, paululùm, bis. Noctem laboriosè transegit. Deiectiones quales tertio die, vrinas subnigras habebat, in quibus pendebāt subnigra, sparsa. Nō subsidebant. Quinto copiosè sanguis fluxit sincerus ex nare sinistra. Sudauit. Iudicatus est. A iudicio insomnis erat, delirabat: vrinæ tenues subnigræ. Capitis perfusione vsus est: dormiuit, mente constitit, morbus non repetiit, sed fluxit sanguis sæpe post iudicium.

Hæc Metonis febris ex nullo succo mihi videtur pependisse minus, quàm ex pituita. Nam pituitæ nulla habuit signa, sanguinis nonnulla. Siquidem habuit diebus, tertio & quarto, subrubras deiectiones. Flauæ bilis habuit multa, nam biliosas, & tenues deiectiones: melancholiæ autem habuit, plurima. Nam eius delirii, & peruigilii, quod post febrem solutam habuit, constat causam fuisse melancholiam. Nam sine febre non fuerit phrenitis. Sed consumpta per deiectionem & sudorem, cum bile, tum parte melancholiæ putrescente, relicta est multa fex, quæ illorum symptomatum, vt solet, causam præstitit. Hæc ergo, quæ soluta febre subsequuta sunt, apertè declararunt ex nigra bile, magna ex parte, febrem pependisse. Quare consentaneum est, vrinas quoque, factas esse subnigras, ob nigrum succum. Quare non est admodum præter rationem, cum vrina nigra liberatum esse hominem. Fuit enim ea vrina, in hoc, non mortis, sed passionis signum. Hoc idem euenit mulieri morosæ in Thaso, cuius in tertio libro mentio fit. Nimirum eum vrina nigra, à melancholica passione liberata est. Verum quamquàm nigra bilis præcipuè erat causa, affectus locus hepar erat magis quàm lien. Alioquin fluxio de nare dextera non adeo iuuisset. Est dignum hic consideratione quod dicit, secundo die cùm multùm aquæ biberet, aluus benè egessit; nam quasi reddens causam id dixit. Nimirum aluus benè egessit, quia aquam multam ille bibit. Quod quidem potuit fieri casu, aut medici consilio. Sed vtcumque, non dubito iuuisse. Nam deonerando aluum, soluit lumborum grauem dolorem. Ego quidem sæpè hac parte grauiter dolente, cum ob redundantiam in intestinis dolorem ortum coniecto, do bibendam multam aquam cum multo sacchаro, aut admixto oxymelite, & aut sola hac, aut immisso clystere, molior deiectionem. Fecit autem arbitror ita Hippocrates in Metone, dixitque, vt nos imitaremur. Velut illud, capitis perfusione vsus est. Non enim profectò ipse sua spontè

vsus est, sed Hippocrates iussit: neque in illa occasione excogitari melius auxilium potuit. Quia balneum, vt humida causa, melancholicæ intemperiei per se occurrebat, & conciliabat somnum (quo in melancholicis nihil est vtilius) & laxando vias, fluxum sanguinis de naribus, à quo adeo iuuari omnes sunt, mouebat. Meto certò eo fluxu, adeo iuuatus est, vt cum signa concoctionis non antecesserint, tamen quia sæpè fluxit sanguis post iudicium, sine recidiua transegerit.

Ægrotus IX.

Critoni in Thaso, erecto & ambulanti pedis pollex vehementer dolere cœpit. Decubuit eodem die, horrescens, fastidiosus, parum incalescens. Nocte delirauit. Secundo tumor per totum pedem, & vsque ad talum subrubẽs, & cum contentione. Pustulæ nigræ. Febris acuta: insaniit, à ventre autem mera biliosa, copiosa, effluxerunt. Mortuus est à principio secundo die.

Acutissimus exactè, ac pernitiosissimus fuit hic morbus, quo mortuus Crito est secundo die, ex quo febre acuta teneri cœpit; tertio autem, ex quo dolore digiti pedis correptus est. Nihil mirum, si hic homo podagra se tentari primo illo die suspicatus est. Nam ambulanti adhuc recto, dolor pedis accidit fortis. Tamen illud malum non esse mite, neque fieri, vt solet, ob virtutis robur detrudentis ad articulos, quæ redundant in intimis partibus, sed ob venenatam quandam succorum qualitatem, suspicionem statim præbere cœpit, horridum, & fastidiosum fieri hominem. Maximè autem suspicionem auxit, delirium primæ noctis. Cum illo die, non esset homo occupatus, nisi exigua febre, parum scilicet subcalescens. Quod nomen significat, ex assiduis eius diei horroribus, vix posse calidum innatum, ad corporis habitum redire? accedens autem fastidium, ad intima confluere, aut in intimis hærere malignos succos. Summè verò iam aperta fuit veneni significatio, cum facto maiore pedis tumore, pustulæ nigræ cum contentione, hoc est, ampullæ quædam bullis distentis similes, eruperunt. Nam scimus exãthemata nigra per febres acutas erumpentia, tam esse lethalia, vt vix quemquam cum iis seruari contingat. Certè anno 57. quo pernitiosum quoddam genus febrium cum exanthematis grassatum est, cũ rubeis multi seruabantur, cum nigris, vnius solùm, videor mihi meminisse, seruati. Quominus autem expectaret medicus Critonem abscessu cum pustulis facto iuuari posse, febris acuta, & insania fecerũt. Nimirum illis erumpentibus facta sunt omnia grauiora, pro subcalefactione febris acuta: pro delirio, mania, siue furor: & pro fastidio, copiosæ deiectiones, meræ, biliosæ, quæ cum adeo lethaliter affectum hominem iuuare non possent, vires prorsus deiecerunt. Cùm ergo pernitiosa signa adeo properarent, factum est, vt perierit homo intra triduum. Hic certè homo à multis putatus sit venenum accepisse, tamen scimus solere multos venenum intra sese, ex prauo victu generare, & repentè mori, non aliter ac qui acceperit.

Ægrotus X.

Clazomenium, qui decumbebat iuxta puteum Phrinichidæ, febris vehemens corripuit. A principio dolebant illi caput, & collum, & lumbi. Statim surditas accidit, somno carebat. Febris acuta corripuit eum. Hypochondrium attollebatur cum tumore sed contentione exigua. Lingua arida. Quarto per noctem delirauit. Quinto cum dolore omnia sunt exacerbata. Circa vndecimum autem nonnihil remissa sunt. Ex ventre autem ab initio, & vsque ad decimumquartum multa tenuia, aquei coloris reddebat. Quod ad deiectiones attinet, cum bona tolerantia transigebat. Deinde venter restitit. Vrinæ vsque ad finem tenues quidem, boni autem coloris, & multam habebant suspensionem, dispersam. Non subsidebant. Decimo sexto minxit paulo crassius, quod habebat exiguam subsidentiam. Subleuatus nonnihil est, melius sibi constitit. Decimo septimo rursum tenues fluxerunt. Secundum vtramque aurem tumor cum dolore ortus est, somno carebat. Delirabat. Crura illi dolebant. Vigesimo sine febre, iudicatus est. Non sudauit. Omnia intelligebat. Circa autem vigesimum septimum, coxæ dextræ fortis dolor ortus est, qui citò sedatus est. Qui autem ad aures tumores neque subsidebant, neque suppurabant, dolebant tamen. Trigesimo primo, ex diarrhæa multa aquosa prodierunt cum excrementis dysentericis. Vrinas crassas minxit, subsederunt qui circa aures tumores. Quadragesimo autem doluit dexter oculus. Videbat obtusius: rediit ad statum.

Hic Clazomenius est ille Hermippus, cuius pridem facta mentio est, vbi dicebatur. Quæ circa aures in febribus erumpebant cum dolore, quibusdam deficiente iudicatoriè febre, neque sedantur, neque suppurant. His diarrhœa biliosa, aut dysenteria, aut crassarum vrinarum subsidentia soluit. Vt Hermippo Clazomenio. De hoc etiam, & qui eodem modo laborarunt illa tempestate, dixit antea, quibus fiebant parotides, vigesimo iudicabantur. Solutæ sunt omnibus, quibus non suppurabant, sed ad vesicam conuertebantur. Laborauit hic febre ardente cum inflammatione in hypochondrio. Habuit autem à principio signa magni periculi, & magnæ cacochymiæ. Nam dolores capitis, colli, & lumborum, iis qui cum materiæ redundantia febricitare incipiunt, solent accidere: euacuationes præterea symptomaticæ: maxima febris à principio, & delirium. Tamen signa cruditatis, producta longius sũt, quam pro tanta febris acutie. Constante ergo virtute factum est, vt euacuationes vtiles essent, & homo salubriter affectus, tamen febris produceretur vsque ad quadragesimum: qui finis est decidentium

ex acutis. Atqui cum signa concoctionis non cœperint apparere ante decimum septimum, meritò iuxta legem constitutionis legitimæ, vltra trigesimum productum est malum. Rarum autem est, huiusmodi morbos, qui ex acutis fiunt, non habere intermissiones, & recidiuas, & multos, variosque abscessus. Habuit hic primam iudicationem in vigesimo, vt alii, qui illa tempestate per febres, habebant parotidas. Vsque adeo, cùm morbus aliquis epidemialis grassatur, refert quam multum, considerare omnia, quæ ægrotantibus contingunt. Talia enim, in iis, qui similiter ægrotare incipiunt, oportet expectare. Ferè enim eodem morbo, cum eisdem signis laborantes, eisdem diebus iudicantur. Nimirum est communis causa omnium horum, quo fit, vt curatio etiam similis congruat. Atqui iuuat hæc obseruatio adeo, vt multò melius soleant medici, cum multum iam processit tempestas, curationem suscipere morbi populatis, quàm cum incipit. Vt propter medicos melior conditio sit, eorum, qui progressa iam tempestate ægrotant: quamquam ob ipsos morbos, sit deterior, nisi plurimum iam tempestas inclinet. Omnes abscessus, quos Clazomenius habuit, frequenter solent per morbos occurrere. Maximè autem occurrunt nobis hoc anno sexagesimo primo, qui, vt quem Hippocrates describit modò, fuit siccissimus.

Ægrotus XI.

DRomeadæ vxorem, quæ filiam pepererat, & aliis omnibus secundum rationem procedentibus, secundo die rigor accepit. Febris acuta. Cæpit autem primo dolere circa hypochondrium, cum fastidio, horrore & inquieta corporis iactatione. Sequentibus diebus non dormiuit. Spiritus magnus, & rarus. Subitò reuulsus & retractus. Secundo ab eo quo riguit, ex aluo bene processerunt stercora. Vrinæ crassæ, albæ, turbidæ, quales fiunt ex subsidentibus quum repositæ per multum tempus perturbantur: non subsidebant. Noctu non dormiuit. Tertio circa meridiem cum rigore febris acuta corripuit. Vrinæ similes: hypochondrij dolor. Fastidiosa. Noctem difficulter tulit. Non dormiuit. Sudor accidit per totum corpus frigidus: cito autem recaluit. Quarta circa hypochondrium non nihil subleuata est: capitis autem grauitas cum dolore. Leui sopore detenta est. Paucus è naribus sanguis stillauit. Lingua arida, siticulosa erat, vrinæ tenues, oleosæ, parum dormiuit. Quinto sitibunda, fastidiosa, vrinæ similes, ab aluo nihil deiecit. Circa meridiem multum delirauit, & rursus cito parum rediit ad mentem. Surrexit, mox sopore correpta est, refrigeratio exigua, nocte dormiuit, delirauit. Sexto mane riguit, cito autem recaluit, toto corpore sudauit, extrema frigebant, delirauit, spiritus magnus & rarus. Paulò post conuulsiones à capite cœperunt, subitò mortua est.

Cur Hippo. narrat vxorem Dromeadæ peperisse filiam? an quia filiam peperisse, multo deterius est; & ex filiæ, quam ex filii partu, sæpius, & grauius ægrotatur. Nam & Epicratis vxorem, narrauit prius, filiam peperisse. Nimirum si omnes quæ pepererunt, & non sunt multum expurgatæ, paratæ sunt grauiter ægrotare, ob multitudinem excrementorum quæ nouem mensibus congesserũt, multo magis quæ pepererunt filias. Quia enim magis excrementosæ sunt, plerunque filias concipiunt. Hæc verò cum filiam peperisset, lethaliter febricitauit, adeo vt mortua sit septimo à partu, sexto ab acuta febre. Totus autem affectus hic, fuit ex purgatione intempestiuè suppressa. Multa excrementa maligna & varia, partim pituitosa, sursum recurrerũt, affecerũtq; ita imprimis hypochondrium, & ventriculi os, deinde caput, in quo, vbi semel firmata sunt, cum conuulsione mortua est mulier. Laborauit verò caput ob ascendentes vapores, per consensum, antequam firmatum in eo omnino malum est. Sed mirum est, quod dicit, aliis omnibus secundũ rationem procedentibus. Si enim omnia ita facta sunt, naturalis fuit partus. Quomodo ergo potuit proximo die febricitare febre acuta? sed illud nihil aliud est, quàm quæ illo die agenda fuerunt, secundum rationem fuisse facta, hoc est, mox post fœtum emissas fuisse secundinas. Rigor non erat signum morbi, sed malitiæ excrementorum, & passionis neruosarum partium. Quamquàm non mirum si quispiam considerans, tertio die ab hoc quo primum riguit, rigere rursum, & ex rigore factam rursum febrem acutam, hoc est, creuisse febrem denuò in magnam, putaret esse febrem tertianam, & ob coniunctam aliam continuã, totum morbum esse semitertianã. Cæterum quamquàm primis illis diebus non habebat facilem distinctionem (nam horrore correptã quoque fuisse post rigorem dicit) tamen sequens figura apertè prodit, non esse hunc morbum. Nullus enim rigor quinto factus est, sed sexto. Itaque rigor hic non morbi speciem, sed succi malitiam indicabat. Successit febris acuta, hoc est ardens: vt per paroxysmos solet, putrescentibus quæ erant agitata. Deinde his decumbentibus in hypochondria, cœperunt dolere. Fastidiosa fuit laborante ore ventriculi: horrore correpta, ob malignam qualitatem succorum membris omnibus molestam: & hac quoque causa, inquieta. Hoc verò est anxiam esse, modo quodam indicibili male habentem. Peruigilium, & spiritus magnus, & rarus, compatientis cerebri, & incipientis delirii. Hypochondrium doluit imprimis, statim factum est velut suspensum à septo, & superioribus partibus: quod succis per illud euntibus in caput, fit. Quem etiam raptum in caput, portenderunt vrinæ, quæ secundo die apparuerunt, crassæ scilicet, albæ, & turbidæ, quales fieri solent, quæ multo tempore repositæ perturbantur. Fiunt autem ex iis, quæ antequàm perturbarentur, subsidebant. Hæ enim sunt, quas alibi vocat, velut iumentorum, vbi dicit, vrinas quales iumentorum dolorem capitis significare, qui adest, aut aderit. Tales etiam vrinas dicit fuisse die tertio. Quo etiam die fuisse dicit hypochondrii dolorem cum fastidio, & nocte difficilem tolerantiam, & peruigilium. Ego quidem videor mihi intelligere contraxisse iam hypochondrium dextrum aut sinistrum (id enim non distinguit) aut fortasse vtrunque

phlegmonosum affectum, ex confluxu scilicet, qui in eam partem à principio fieri cœperat. Quod sudauit per totum corpus, non erat malum: malum autem, quòd frigidum: quamquàm leuius, quia cito recaluit. Frigidi sudoris duplicem eo die fuisse causam puto, admistionem pituitæ cum bile, & debilitatem innati calidi malè se iam diffundentis. Quarto die, pessima mutatio facta est. Id quod omnibus, qui illa tempestate sexto die mortui sunt, cōtigisse, antea dixit. Nam quid aliud fuit, circa hypochondrium nonnihil sublevatam esse: capitis autem dolorem grauem, & soporem accidisse, & pauca è naribus exisse, quàm translatam esse magnam materiæ partem, ab hypochondrio in caput? dolor quidem hanc permutationem indicabat, grauitas autem & sopor crassam, & pituitosam fuisse materiam magna ex parte. Atque adeo pituita in caput impegit, bilis hæsit magis in ventriculo. Quare facta est lingua insigniter arida, & mulier siticulosa. Vrinę quoque ex crassis & turbidis, factæ paucæ, & tenues, indicabant raptum materiæ in caput. Sed oleosas quoque fuisse dicit. Galenus in enarratione historiæ Parii tertio libro dicit, oleosas vrinas non dici, quæ oleum contineant: sed quæ substantiæ modo & colore similes oleo sint. Cæterùm hoc loco constat oleosas non ita dici: essent enim crassæ: at verò dicit, vrinæ tenues, oleosæ. Non ergo substantiæ modo similes oleo: sed velut oleo plenas intelligit. Quæ quidem colliquationis soboles sunt. Sed quid mirum, tam acutam febrem fuisse etiam colliquantem? itaque quidquid, in historia Parii, nomen significet, huius mulieris vrinæ oleum continebant innatans. Quinto die omnia fuerunt similia, & præter hæc aluus est suppressa, expultrice facultate iam cessante. Atque hoc tempore omnia fuerunt iam repentè cōuolsa. Accidit enim in hoc moriendi generi, ita mori, vt paulo ante, iis qui adsunt, non viderentur morituri.

Ægrotus XII.

Homo quidam incalescens largius cœnauit & potauit, nocte vomuit omnia, febris acuta corripuit cum Hypochondrij dextri dolore: Phlegmone submollis ex externa parte. Noctem difficulter tulit. Vrinæ autem initio rubræ, crassitiem habentes. Repositæ non subsidebant. Lingua arida. Non valde siticulosus. Quarto febris acuta corripuit cum omnium membrorum dolore. Quinto minxit læue, oleosum, multum. Febris acuta perseuerauit. Sexto vesperi multum delirauit. Neque nocte dormiuit. Septimo omnia exacerbata sunt. Vrinæ miles. Verba multa proferebat nec se continere poterat. Ab aluo autem cum irritatione exierunt humida, turbata, cum lumbricis, nox similiter laboriosa. Manè autem post rigorem febris corripuit acuta. Sudauit multùm, sine febre fieri visus est. Non multum dormiuit. Ex somno refrigeratio accidit & sputatio. Vesperi multum delirauit. Paulo post autem vomuit nigra, pauca, biliosa: nono refrigeratio. Delirauit multum non dormiuit. Decimo ei crura doluerunt. Omnia exacerbata sunt. Delirauit. Vndecimo mortuus est.

Nullum est erratum tam exiguum, quod non possit magnoperè lædere, cum qui ad morbum paratus iam sit. Tantum momentum habet occasio, vt non ita pridem in historia Philonis filiæ animaduertimus. Hic cum iam febricitare inciperet, fortasse id non agnoscens, aut tanti mali initium esse non timens, cœnauit lautè, atque adeo, vt est verisimile, potauit largius. Læsus multum est, & continere non potuit cibum, sed vomuit omnia, & nocte plurimum creuit febris, & phlegmonem contraxit in hypochondrio dextro, in partibus internis. Hoc enim est, quòd dicit, submollis, ex externa parte. Hoc est, fuit inflammatio, quæ in externa parte tentiter sentiebatur. Erat itaque in interna eius hypochondrii. Quam proinde ad hepar pertinuisse constat. Habuit proinde dolorem, & ardorem eo loco, febrem ardentem, linguam aridam, excuntia quoque vstionem referebant. Vrinæ imprimis rubræ, crassæ, ex feruente sanguine, deinde habere cœperunt multum oleosum, læue, hoc est, multam pinguedinem. Hinc difficilis tolerantia. Hinc peruigilia, deliriaque: cum his non erat admodum siticulosus. Nihilo tamen id erat melius, delirii enim, aut corrupti sensus. Quod septimo die exierunt ab aluo cum irritatione humida turbata, inflammationis etiam fuit soboles. Biliosa enim & vsta erant, cum irritarent. Lumbricos autem genitos cum his esse, mirum est, necari enim solent à bile, generationem autem accipere ex crudis cum quadam concoctione, adeo vt morbis salutaribus eumtibus in iudicationem, excerni soleant, vt in prognostico dicitur ab eodem Hippoc. hic verò expediens non fuit, quia morbus non ibat in iudicationem. Quare coniecto hunc non solum ex phlegmone, sed etiam ex satietate in ventre febricitasse. Coquendis ergo crudis in ventre genitos esse lumbricos, & ab exeunte bile necatos, & expulsos esse. A septimo die habere cœpit signa mortis, è superuenientium genere, velut ex somno frigus, quod suffocatio caloris naturalis facit. Patiuntur verò ita dormientes, qui in eo statu constituti sunt, de quibus in Aphoris. dixit, vbi somnus laborem facit, mortale. Tale etiam fuit signum, delirium magnum. Longè autem pessimum fuit, vomere pauca, & nigra. Hic enim vomitus postridie morituris accidere solet. Dolor crurum quibusdam fieri solet, cùm in ea abscessus fit, tam in extremo autem iam constitutis, non ita, sed ob summum facultatis langorem, sentiente iam facultate ex ipsis membris pondus. Quòd vndecimo die mortuus est observari debet, & ob huius diei vim, & quod septimus, qui eius est index, insignem attulerat mutationem.

Ægrotus XIII.

Mulierem quæ decumbebat in littore, trimestri fœtu grauidam febris corri-

mens inuasit, statim autem cœperunt dolere lumbi. Tertio die doluit collum & caput secundum clauiculam & dextram manum. Citò autem lingua priuata est voce. Dextra manus languit cum conuulsione apoplectico modo. Delirauit omninò. Noctem difficulter tulit. Non dormiuit. Venter turbatus est, biliosis, paucis, sinceris. Quarto lingua priuata est voce. Conuulsio eorundem. Dolor omnium membrorum permanebat, circa hypochondrium tumor aderat cum dolore. Non dormiuit. Delirauit omninò. Venter turbatus. Vrinæ tenues, non boni coloris. Quinto febris acuta corripuit cum hypochondrij dolore. Delirauit omninò. Deiectiones biliosæ. Per noctem sudauit, & febre liberata est. Sexto mente constitit. Omnia subleuata sunt. Circa clauiculam autem sinistram dolor permanebat. Stiticulosa. Vrinæ tenues. Non dormiuit. Septimo tremor accidit, leui sopore & delirio detenta est paruo. Dolores secundum clauiculam, & brachium sinistrum permanebant. Alia autem subleuata sunt. Omnia intelligebat. Tribus autem diebus eam reliquit febris. Vndecimo rediit. Et rigore suborto febris eam corripuit vehemens. Decimo *quarto autem vomuit biliosa, flaua, copiosa. Sudauit. Sine febre. Iudicata est non sine dolore, ex eisdem passionibus.*

Omnem acutum morbum in vtero gerentibus esse lethalem, in Aphorismo dixit Hippocr. Verum si quod tempus non est admodum periculosum in huiusmodi, est à quarto mense vsque ad septimum. Quia iis maximè curationem admittere potest. Itaque, quamquam graue fuerit, hanc mulierem gerentem vtero, acuto morbo teneri, quia tamen vicinia iam erat quarto mensi, liberari potuit. Mirandum autem magis, etiam sine signis concoctionis, liberatam esse perfectè: quamquam cum difficili iudicio. Non enim ad iudicialem diem sine recidiua venit. Febricitauit hæc quoq; ex biliosis, & pituitosis ascendentibus sursum versus, pituita verò repentente in caput, & neruos. Dolores ergo habuit imprimis lumborum, deinde colli, & capitis, & clauiculæ, & brachii è regione clauiculæ, positi: multis irruentibus, & in caput, & in collum, & in eam partem, quà ex ceruice, nerui brachium mouentes, nascuntur. Cum autem neruos tenere pituita inciperet, citò malum processit, & lingua resoluta est, & voce priuata, quarto scilicet die. Sed quid est quod dicit. Tertio manum dextram languisse, cum conuulsione, apoplectico modo. Si apoplectico modo, certè resoluta est, si autem resoluta, non videtur cũ conuulsione languisse. Nàm resolutio, longe differt à conuulsione. Verum quod contigit, hoc est, quod etiam contigit quarto die linguæ. Pars resoluta est, tamen ante quàm resoluta omninò caderet, motus habuit conuulsiuos, vt scilicet fieri solet, succo ingrediente neruos, & facultate repugnante, vt membrum in figura contineat. Sed & cerebri læsio insignis apparuit nocte tertii diei. Delirauit enim omninò, & vigilauit, & noctem difficulter tulit. Huic difficultati noctis successit turbatio ventris, exeuntibus paucis, biliosis, sinceris. Quæ euacuatio mala fuit, & quia intempestiua & exigua, & quia sinceri excrementi. Vbi dicit, secundum clauiculam dextræ manus, & rursum, dextra manus languit, coniecto vitiatum esse codicem Græcum & Latinum, legendumque fuisse, pro dextra sinistra, & pro dextræ sinistræ. Nam paulo post, hos ipsos dolores, & labores narrans, dicit circa clauiculam autem sinistram dolor permanebat. Et rursum, dolores secundum clauiculam & brachium sinistrũ permanebant. Hoc autem verbum permanebant, apertè significat de eisdem doloribus eum dicere, qui à principio cœperunt, non de nouis. Succedentibus itaque similibus signis semper malis, cum signis autem concoctionis manifestæ, septimo soluta est febris. Non tamen ita, vt quisquam expectare posset, non redituram. Manebant enim multi dolores. Vndecimo facta in deterius mutatione, decimo quarto liberata est: præter expectationem profectò, si quis alius tota hac tempestate. Nam quantumuis viderentur constare vires, tamen futuras recidiuas admodum erat consentaneum.

Ægrotus XIV.

MElida quæ decubuit iuxta templum Iunonis, cœpit caput, & collum & pectus vehementer dolere. Statim autem febris acuta corripuit eam. Menstruus sanguis paucus apparuit, dolores omnium horum continui erant. Sexto sopor occupauit cum fastidio, horrore, & malarum rubore, parum delirauit. Septimo sudauit. Febris intermisit. Permanebant dolores. Reuersa est. Somni pauci. Vrinæ vsque ad finem boni quidem coloris sed tenues. Deiectiones tenues, biliosæ, mordaces, valde paucæ, nigræ, fœtidæ erupuerunt. In vrinis subsidentia alba leuis. Sudauit. Iudicata est perfectè vndecimo.

Haud dubiè mulier hæc ob suppressionem menstruorum laborauit peripneumonia. Nam aliquantò ante febrem, capitis, colli, & pectoris dolorem habebat fortem. Si quæ autem pars ante febrem doluit, in ea solet morbus firmari. Verisimile ergo erat, hunc morbum firmatum iri in capite, aut parte aliqua thoracis. Tantum refert ad morbi exactam cognitionem, percontari, vt haberet homo, antequam manifestè febricitare cœperit. Atqui propriæ phrenitidis non sunt in hac consecuta signa (non enim delirium perpetuum) sed paraphrenitidis per consensum cum alia parte, sexto die. Laborare verò pulmonem inflammatione, omnia quæ subsecuta sunt indicarunt, febris acuta, rubor maxillarum, coma, & delirium. Hoc enim consensionis cerebri genus, familiaris peripneumoniæ est. Hippocrates nunquàm solet pulsus meminisse; habuerit verò hæc molles. Fastidiosa fuit, ob viciniam oris ventriculi cum pulmone, & ob fluxionẽ, & intemperiem. Dolor quidem pectoris, ob pulmonis affectum non so-

let esse fortis, sed surdus quidam. Cæterum hic fortis fuit, antequam in ipsum pulmonem fluxio estrecepta, dolentibus aliis partibus, quæ illum circumstant, per quas fluxio fiebat. Malo autem procedente, verisimile est, hunc dolorem commutatum esse cum alio tardiori. Hæc inflammatio ob partis calorem, & viciniam cum corde, acutissima esse solet. Ita huic contigit, finita est intra septem dies, nam & febris est extincta. Sed quia permanebant dolores, capitis scilicet, colli, & pectoris, quod non esse insumptam totam fluxionem indicabat, rediit inflammatio, ac cum ea febris, quanquam in recidiua malum fuit multo magis biliosum, in prima febre multo magis pituitosum. Indicant id symptomata. Habuit enim paucos somnos, deiectiones tenues,

A biliosas, mordaces, nigras, fœtidas, & exiguas. Quæ quidem, & ob qualitatem, & quia exiguæ, malæ erant, tamen quia vrinæ vsque ad finem apparuerunt, tenues, boni coloris, quæ partim crudæ, partim coctæ sunt, in fine cum subsidentia alba leni, indicata est perfectè cum sudore, vndecimo. Oportet hic animaduertere non esse per inflammationes quarundam partium, negligendam vrinarum inspectionem, in hac ægrota maximè, in qua excrementa indicabant, febrem non esse tantum accidens, sed putridam etiam in venis. Non minus considerare oporB tet, vim septimi, & vndecimi, esseque sudorem accommodatam iudicationis speciem in peripneumonia.

LIBER SECVNDVS.

SECTIO PRIMA.

CARBVNCVLI in Cranone æstiui grassabantur. Pluebat per æstus affatim & continenter, acciditque id præcipuè ab Austro. Nascebatur quidem sub cute sanies, quæ intus conclusa, calescebat & puritum excitabat. Deinde bullæ quales in ambustis erumpebant, & grique sub cute vri videbantur.

Febres omnes cum bubonibus malæ sunt præter diarias, vt in Aphotismo ab eodem dictum est, tamẽ non omnes æquè malæ, sed quædam deterioris succi notas habent: Hinc fit, vt in iis febribus, quæ præcipuè pestilentes sunt, carbunculi quidam, aut carbunculis proximæ inflammationes, in aliqua adenosarum partium mox appareant: quibus non rarò succedit, gangrena, & mors. Raro autem incipit pestis mox à carbunculis, sed antecedere solent febres mali moris, interimentes plurimos, fortasse sine vitio aliquo cutis imprimis, deinde cum maculis morsibus culicum similibus, aut vibicibus, aut bullis similibus iis, quæ fiunt in combustis: randem confirmata peste, apparent carbunculi; innascentibus simul aliis maculis per totam cutem: nam magna significatio est malignitatis materiæ intempestiua expulsio. Quare mox apparent in malignis, quæ Græci vocant phlyctænas, aut exanthemata, aut phymata. Sunt verò hæc bullæ, aut maculæ, aut tumores: & accedunt his sæpe malignæ vomitiones, aut profluuia alui, sudores copiosi, intempestiuè hęc omnia, & sine conferentia, & tolerantia. Accedunt præterea symptomata malignitatis, vt deliria, & syncopes, & pulsus diuersi, & febriles. Ita factum est in Cranone, Ciuitate Thesaliæ, quam pestis pessimè afflixit. Fuerunt carbunculi, non quidem omnes abscessus, qui eo anno in cute apparuerunt, sed qui æstiui. Verisimile est autem à principio veris, quod ab æquinoctio incipit, febres malignas solas, aut cum

C aliis abscessibus fuisse, ineunte autem æstate circa ortum vergiliarum cepisse apparere carbunculos. Ita enim fieri solet, & ita factum esse hoc anno Cæsaraugustæ scimus. Atqui profectò meritò. Nulla enim incipiunt à maximis. Meritò ergo alii morbi pestilentes, cum aliis minus malignis abscessibus facti fuerunt in initio; facto iam maximo aëris calore, cum carbunculis. Non enim tantum qui hos habent, sunt pestilentes, etsi hi maximè ita vocentur, D sed quicumque populares, & adeo perniciosi, vt plurimos interimant. Accidit verò his omnibus vt sint contagiosi. Carbunculi autem, vt docet Galenus lib. de tumoribus præter naturam, fiunt ex sanguine vsque ad naturam atræ bilis feruente. Communes morbi, vt in initio primi libri indicatum est, necessariò habent causam in aëris infectione. Quia sola ea est omnibus hominibus communis causa. Contagiosi autem non possunt esse, nisi ob putredinem, neque admodum mortiferi, nisi ob malignam. E Pestes ergo semper habent causam in maligna putrescentia aëris. Putredinis verò causæ, quod ad temperamentum attinet, sunt calor, & humiditas, altera vt faciens, altera vt patiens. Meritò ergo Hippocrates dicit, cùm hoc loco, tum multis aliis, pestilentem aëris constitutionem esse calidam, & humidam: velut & Galenus pluries quàm vt referri possit. Insinuans ergo causam, qua illo annò tam maligna pestis tenuit Cranonem, dicit, pluebat per æstus affatim F & continenter, accidit que id præcipuè ab Austro. Hæc tota est descriptio maximè calidæ, & humidæ constitutionis. Calidiorem enim, aut frigidiorem, humidiorem, aut sicciorem annum anno facit, non accessus aut recessus Solis (hic enim æqualis semper est) sed pluuiæ multæ, aut paucæ, & ventorum species præcipuè. Vt quidem hæc fint, aut non fint, fintve plus aut minus, consentaneum est varios aG strorum aspectus facere, quorum secundum singulos annos mira est differentia, cum hæc inferna à supernis illis rationibus gubernentur. Nam si omnia haberent se eodem modo in superioribus illis corporibus, cur non eodem modo etiam hic haberent,

se aut fierent? Cæterum hæc ipsa afferunt hanc, aut illam temperiem pluuias aut flatus afferendo; aut contraria. Quod ad pluuias attinet quo plus pluit, eo annus humidior est, quo minus, eo siccior. Pluere autem contingit continenter, & pluuia copiosa, idest plurimum (velut nunc, pluuia, inquit, larga, idque fiebat per totū tempus scilicet) aut pluuia copiosa, sed cū intermissionibus, & hæc, tunc est magna pluuia, cum imbres sunt magni, & interualla breuia, (velut in Thaso dixit sectione 2. primi, pluuiæ multæ, largæ, magnæ, niues, plerumque mista aëris serenitas) aut pluuia exigua, sed continenter cadente, velut prima sectione dixerat, pluuiæ multæ, assiduæ, molles. Atqui hæc etiam est valde humida constitutio. Quia causa quæcumque continenter afficit, multum id valet efficere. Imbres largi, sed ex longis interuallis, non admodum possunt humiditatem afferre, quia sequens temporis pars, priorem semper emendat: minimè verò, cum neque crebri, neque magni imbres sunt. Flatus omnes in quatuor genera distribuuntur, in quatuor partes facta terræ diuisione. In his verò maximè insignes & qui maximè naturis differunt, sunt auster, calidus, & humidus: & boreas, frigidus & siccus. Proinde illo flante, crebro solet pluere: hoc flante, non nisi raro. Et pluuiæ cum austro, sunt, quod ad putrescentiam attinet, nocentiores, quia calidæ. Merito ergo tam multæ & malignæ putredines fuerunt illo anno: quia pluebat: illud verò pluebat perseuerantiam quandam significat, cum sit præteriti infiniti) in ardoribus, idest, durantibus imoribus per æstiuos ardores. Nam cum finiuntur pluuiæ, antequam calor magnus ingruat, etsi illæ per hyemem, & ver fuerint copiosæ, non est tam periculosum. Et pluebat per totum tēpus; siue flaret auster, siue etesiæ, maximè autem flante austro. Est qui hoc loco legat, pro, maximè flante austro, maximè in dorso, vultque id referri ad carbunculos. Fortasse reperit in suo codice, καὶ μᾶλλον νώτῳ: habetur vero νότῳ, id quod ex dictis constat melius congruere. Cum dictum sit in adenosis partibus solere fieri pestilentes carbones, non in dorso.

In ardoribus sine pluuia febres maxima ex parte absque sudore contingunt. In his autem si tenuior pluuia stillauerit, copiosiores statim accidunt sudores. Hæc tunc difficiliora indicatu manent, quàm si aliter contingerent, tamen minus, nisi illud eueniat non propter hæc, sed ob morbi naturam.

Quidam verba illa in ardoribus siccitatis coniungunt cum superioribus, quasi noua sententia incipiat ab illis. Maxima ex parte absque sudore. Verum eam lectionem nemo probabit, qui quæ dicta sunt intellexerit, & quæ mox dicentur. Dictum mihi antea est, febres malignas habere solere inter cætera, euacuationes symptomaticas, nihil conferentes. Nunc ergo Hippocrates per insinuationem dicit, multis in illa pestilenti constitutione, fuisse sudores mox ab initiis febrium. Nam dixerat, fuisse in ardoribus pluuiam largam. Nunc dicit, in ardoribus siccitatis, idest, cum maximus calor sine pluuiis, ma-

A xima ex parte contingere febres absque sudore (quia scilicet corpora fiunt, vt ipsa tempestas vsta est, arida) in his autem, id est in ardoribus, si superrorauerit, (superrorare vocat pluere raris guttis, vt per ardores solet) magis sudatorias fieri, ob hanc scilicet externam causam. Id verò fit in principiis symptomaticè, quia in summis febrium vigoribus fit decretoriè, non ob externam causam, sed robore facultatis naturalis fiunt copiosi sudores. Hoc obseruauit Hippocr. in Perintho, vt narrat sectione B tertia huius libri, dicens, Sub roribus autem qui æstate deciderunt, apparuit sudor in febricitantibus, & quidam sudores ab initio statim facti sunt. Hæc mala, quæ cum sudoribus à principio fiunt, difficiliora iudicatu manent, quam aliter, id est, quam si nulli apparerent. Nam paulo post dicet. Quæ benè iudicatura sunt, ne statim appareant. Iudicatoria non iudicantia, partim lethalia sunt, partim difficilis iudicationis. Non est autem semper mala febris ma- C gna per huiusmodi tempestates, quam sudores comitantur ab initio, sed nonnunquam, cum scilicet fit maligno modo, vt loco citato ex constitutione tertia huius libri dicit. Sunt hæ quas antiqui vocabant febres elodes, perniciosum genus febrium: vt perniciosæ, & siccæ, dicebantur typhodes. Docet id Galen. lib. quem contra Lyeum scripsit. An maligno modo sudor fiat, an non, quo pacto cognosci debeat audies in commutatione tertiæ sectionis, seu constitutionis. Interim tamen scias, ex conferentia, aut to- D lerantia, de quibus prima particula aphorismorum dictum est, dignosci. Cæterum, siue maligno modo fiant, siue non, sudores à principio apparentes, difficilis iudicationis febres significant. Multo autem minus, si non ob hæc (ob intemperiem inquam aëris) sed ob morbi naturam fiant sudores, ante tempus iudicationis, velut in tertianis, tertio quoque in inclinatione, siue intermittens, siue perpetua tertiana sit, aut singulis diebus in quotidianis. Fiunt enim in his sudores, ob propriam morbi figuram, ac nihil- E ominus multitudinem excrementitiæ humiditatis significāt, hāc enim ob causam omnes sibi persuaserunt, sudorē in tertiana diuturnitatem prænūtiare, tamē minus quam in aliis morbis. Quia vt morbi, naturæ hominis congruentes, minus mali sunt, quam qui non congruunt, ita symptomata cōgruentia naturæ morborum. Velut hi sudores in tertianis sequuntur morbi figuram, in aliis malignitatem epidemialem.

F

Febres ardentes æstate magis grassantur, etsi in aliis quoque temporibus. Exsiccantur autem magis æstate. Autumno magis accidunt lumbrici & cardialgia: etsi hæc minus maligna sint, ipso morbo tali existente.

Febres ardentes meritò fiunt magis in æstate, sed G & in aliis temporibus, quia vt dicitur tertio aphorismorum, morbi omnes in omnibus temporibus fiunt, quidam tamen magis in quibusdam ipsorum, & fiunt, & exacerbantur. Fieri ergo ob victus prauitatem in quouis tempore, etiam hyeme media, possunt ardentes febres: ob naturam autem ipsius temporis, in æstate imprimis; secundo loco, & in autumno. Nam referre morbos autumnales inci-

piens Hippocrates citato lib. apho. dicit in autumno autem, & ex æstiuis multi. Sed cum vtroque tempore fieri soleant tales febres, æstate siccantur magis, idest minus sudatoriæ fiunt, quàm in autumno. Quia, vt dictum est nuperrimè, in ardoribus sine pluuia (huiusmodi sunt æstiui) febres maxima ex parte absque sudore contingunt: in autumno autem frequentes pluuias esse solere, experimento didicimus, & Gale. dicit in commen. primi epidemion in ipso principio. Autumno fiunt magis serinæ. idest, cum vermibus, aut cum fœdis cutis maculis, vel vlceribus: & cardialgia, id est dolor oris ventriculi, etsi hæc minùs maligna sint ipso morbo tali existenti, hoc est ferino, & autumnali, quam si non esset. Id enim, est pathognomicum ipsorum vermium, aut familiare tempori, alter est indicium malignæ, & venenosæ materiæ. Hanc esse legitimam huius loci enarrationem facilè intelliges, consulens Galen. in enarratione contextus decimiquarti sectionis primæ sexti epidemion, quo ita dicitur ferinum autumno, & cardialgia, & horrores, & atra bilis. Præterea idem Gal. libello obsoletarum Hippocratis vocum dicit, ferinum apud Hippocratem significare vermes, & fœua vlcera. Causas porrò quibus in autũno hæc fiunt, Gal. docet illo loco ex sexto epidemion esse mali succi tunc temporis abundantiam, & intemperiei aëris inæqualitatem. Multa præterea ad hanc rem facientia nos de autumni vitiis in commen. tertiæ particulæ aphorismorum diximus, & rursum paulo post dicemus.

Ascarides vesperi infestant ad Autumni similitudinem, & illæ eâ potissimum diei parte mouentur non solum propter dolorum exacerbationem, sed proprio ipsorum motu.

Diei partes analogiam quandam habent cum partibus anni, non immeritò. Quia vtrumque tempus finitur vna Solis circuitione: dies quidem circuitione totius cœli, annus propria ipsius Solis. Respondet verò meridies æstati (vtraque enim est pars temporis maximè Solis ad nos accessionis) nox media hyemi (quia, vtraque parte harum, maximè à nobis Sol recidit) horæ circa ortum Solis veri: circa occasum, autumno. Quia his horis mediocriter à nobis distat Sol, matutinis accedens, vespertinis recedens. Manifesta est analogia, ob quam morbi, qui quouis anni tempore fiunt, ea diei parte, quæ illi respondet, solent exacerbari: Velut æstiui in meridie: hyemales, in nocte media: autumnales, vesperi. Sed nunquid & vernales mane? videtur enim, si quis omnium de ea re conceptæ opinioni, & communi experientiæ velit credere, nullis morbis esse aurora inimicis, nisi forte alicui febri, cuius exacerbationes contingunt in eas horas incidere: id verò non ob morbi naturam, sed casu, ob materiam. Certè ita est. Nam neque ver habet morbos aliquos, qui per se, & ob eius temporis naturam, fiant, cum sit id tempus maximè moderatum, & proinde saluberrimum, vt ipsemet mox dicet: sed per accidens, ob eum qui est in corpore apparatum, quidam morbi eo tempore fiunt. Itaque hac causa, nulli morborum est familiare exacerbari summo mane: contra vesperi exacerbantur omnes, quia ea est deterrima hora, vt respondet deterrimo tẽp ori, autumno scilicet. Velut ergo autumno quidam morbi fiunt, magis quam aliis temporibus, omnes autem fiunt eo tempore deteriores, quia est omnium temporum insaluberrimũ, ita vesperi exacerbant ut omnes ob horæ malignitatem: quidam vero etiam peculiari quadam ratione, quia sunt autumnales. Hoc est, quod dicit Hippocrates ascarides vesperi fatigant, similiter huic, idest eadem ratione quam hoc tempore, idest autumno. Quia vt nuperrimè dictum est, vermium generatio est autumnalis morbus, & illi eam potissimum diei partem perturbant. Non solum quod magis laboretur. Idest non solum quod omnes morbi eo tempore magis exacerbentur, sed ipsi per ipsos. Idest ratione peculiari, quia est autumnalis morbus. Non autem soli ascarides, sed etiam omnium vermium genus. Meminit autem ascaridum, vt solet, vtens vt exemplo, vna aliqua re, earum in quibus est ratio aliqua communis. Quod ergo prius dixerat nomine communi. Autumno magis ferinæ. dicit nunc in exemplo. Ascarides vesperi ad autumni similitudinem magis infestant.

Autumno acutissimi morbi, & maximè lethales accidunt. Vniuersim simile ipsi vesperi exacerbari, tanquam ipso anno periodum habente morborum, vt dies morbi. Quale est vesperi exacerbari, tale ipsius morbi, & cuiusque constitutionis ad se mutuo. cum nihil mouetur in superiori specie, alioqui alterius constitutionis hæc principium fuerint.

Acutissimi morbi fiunt in autumno, & æstate. Nam & in aphorismis cum recensuisset morbos æstiuales, adiecit, Autumno & multi ex his. Verum vt æstiuales acutiores, ita autumnales magis lethales. quia succi autumnales crassiores, sed deterioris speciei, atrabiliarii enim, ob vstionem maximam, quæ antecessit. Ob quam eandem causam, & ob propriam temporis inæqualitatem, facultates sunt debiliores, & morbi difficilioris iudicii, & vix vnquam sine productione morbi, aut malis abscessibus, aut permutationibus, aut recidiuis, relinquentes. Quo fiet vt etsi acutas habeant primas inuasiones, tamen multi ex acutie decidant. Sunt enim autumnales, mortales, aut difficilis iudicii. Fit etiam, vt qui acutis correpti autumno moriuntur, moriantur nihilo tardius, sed citius etiam quam qui æstate: qui euadunt, euadant tardius. Simul ergo acuti, & mortales magis in autumno, quam alio quopiam temporum. Ex his & iis quæ nuperrimè diximus, intelligi potest facile tota ferè hæc dictio. Autumno (inquit) acutissimi morbi, & maximè lethales: vniuersim, idest secundùm totum annum, seu totius anni rationem habendo. Simile quiddam est, quod autumno accidit, ipsi vesperi exacerbari, tanquam ipso anno periodum habente morborum, vt dies quicunque habet periodum morbi. Quia quale est vesperi exacerbari magis quam aliis horis diei: tale est ipsius morbi, & cuiusque constitutionis ad se inuicem. Idest tale est, morbos autumno fieri grauiores, quam aliis anni temporibus, & constitutionum omnium anni, & specierum morborum, qui eas consequuntur, proportio quædam

& ratio est, velut ipsarum horarum diei, & diurnarum cuiusque morbi mutationum ad seipsas. Quæ proportio eadem semper seruatur, nisi quid in superiori specie nouatum sit. Idest nisi tempestas nouam aliquam, & insperatam mutationem faciat. Velut si procedente hyeme, rursum fiat autumni tempestas: aut incipiente vere, antequam iustam longitudinem obtinuerit, æstas incipiat. Tunc enim alterius constitutionis hæc, principium fuerint: idest morbi tunc quoque mutabūtur, fientque non quales tempestas, quæ præcedebat, afferre erat nata, sed quales ea, quæ tunc incipit. Nam & ipsa mutatio B fuerit, vt initium alterius tempestatis. Cum morbi non fiant ob hunc, aut illum mensem, sed ob hanc, aut illam temperiem. Vt curandum nobis non sit, quotus dies huius mensis agatur, sed quæ temperies aëris sit.

Quare & annum ad se ipsum ita habere necesse est. In temporibus consistentibus, & tempestiuè tempestiua reddentibus annis, constantes, & boni iudicii morbi. In inconstantibus verò, difficilis iudicii. Vt in Perintho accidit, cùm ventorum flatus vel ab iis cessatio, aut imbres aut siccitates, aut æstus aut frigora deficiunt vel redundant. C

Annum dicit ad seipsum ita habere debere, vt D tempora sint consistentia: idest non recipientia mutationes nisi naturales; & tempestiuas, idest, talia, qualia esse secundum naturam solent, suam quocumque tempore temperiem afferente. Quia cum tales anni sunt, morbi fiunt constantes (idest suas naturas, quas habent à principio, retinentes, neque facientes mutationes non naturales) & boni iudicii, idest, qui perfectè iudicari solent. In inconstantibus verò annis fiunt morbi difficilis iudicii, idest, qui vix iudicantur, & cùm abscessibus, permutationibus, aut productionibus insperatis. Sed quia non apposuerat Hippocrates exemplum anni tempestiui, neque id satis explicuerat, apponit exemplum intempestiui, vt inde illius & huius notitia comparetur, velut rectum indicat obliquum. Vt (inquit) in Perintho, cum aliquid deficiat, aut redundet, ventorum, aut non ventorum, imbrium, aut siccitatum, æstuum, aut frigorum. Ergo tempestiuus est, cum nihil horum nimium sit, aut minus quam oporteat, sed tantum; taleque sit cuiusque horum quantum, & quale, iuxta cuiusque regionis naturam, quocūque tempore esse consueuit. Qualia verò esse soleat hæc, quocumque in loco, habent incolæ obseruantissimum. Sed cur nunc Perinthi meminit? an non, vbique est intempestiuus annus, in quo redundat, aut deficit aliquid ventorum, pluuiarum, aut caloris? certè. Sed venit nunc in mentem fortasse ea Perinthi constitutio, quam narrabit in parte tertia huius libri. Sed huius dictionis Hippocraticæ longiusculam enarrationem, inuenies apud Gal. in initio commentariorum primi libri Epidemion.

Ver autem in vniuersum est saluberrimum est, & minimè lethale.

Ver, vt nuper cepimus dicere, nullos morbos af-

A fert per se, quia ad nullam intemperiem inclinat: sed quia multorum succorum motum cohibebat frigus hyemis, quos soluto frigore, ver fluere sinit, quidam in eo morbi ex accidenti fiunt. Proinde saluberrimum esse dicit, minimè autem lethale: quia qui fiūt morbi, minus mortales esse consueuerunt, quam aliis temporibus illi ipsi, ob clementiam cœli, & facultatum robur. Sed vtrumque horum inest veri in vniuersum. Nam quoddam ver, nihil prohibet insalubrius, & perniciosius esse, quodam autumno, ob intempestiuas aliquas aeris constitutiones.

Circa initia morborum considerandum, an statim vigere debeant. Manifestum autem fit ex incremento: ipsa autem incrementa ex periodis, & indicationes cognoscuntur ex ipsis scilicet in periodis, exacerbationibus, num maturius nécne, num diutius nécne, atque num magis affligant nécne. Omnium autem continuorum, & intermittentium quæ longa, & vulnerum, & sputorum cum dolore. Et tuberculorum inflammationes, & quæcunque alia apparent posterius. Forte autem & aliarum rerum communium, quæ celerius, breuiora, quæ autem tardius, longiora. Et in periodis, quod prius, & aliud incrementum reiiciente morbo.

Non dubium est multa verba in hac dictione, atque adeo in toto hoc libro esse vetustate sublata, alia etiam transposita, alia corrupta. Quod ipse sermo carens nonnunquam congruentia, iuxta grammaticæ regulas; ac nonnunquam mutilus, & varietas lectionum, quæ occurrit in Græcis exemplaribus, indicat. Fere continet tota hæc dictio eandem E sententiam, quam aphorismus duodecimus primæ particulæ, & si quædam illic dicuntur distinctius quam hic, quædam hic, quam illic. Nam in aphorismo docet agnoscere paroxysmos & constitutiones, ex natura morbi, & temporis, & circuituum incrementis, & ex mox apparentibus; cuiusmodi sunt sputum, vrinæ, & deiectiones, & sudores. Hic solas constitutiones (non etiam paroxysmos) cognoscere docet, nulla naturæ morbi, neque temporis anni F facta mentione; sed ex circuitum incremento; & ex mox apparentibus, & præterea ex communibus signis, quorum in aphorismo non meminit. Dicit ergo circa initia morborum considerandum. Significat verò hic nomen initii, neque ipsum primū insultum, neque tempus cruditatis: sed primos dies, siue primo, siue secundo, siue tertio, siue etiam alio quocumque, medicus ad ægrotum accedat. Quasi diceret, mox ac curam suscipimus ægrotantium, cōsiderare oportet ipsos morbos. Considerare verò G oportet, an statim vigeant. Significat verò illud, statim, non ipsum principium (non enim vigent morbi in principiis) sed quod citò; quasi diceret; an citò morbus venturus sit ad summum vigorem, velut in aphorismo dicitur; quibus statim vigor est. Oportet itaque coniectari quantum temporis supersit, vsque ad summum vigorem (idem autem est hoc, atque consistentiam morbi inuestigare) nam

alter nulla ratio esse potest instituendi victum neque curandi morbos. Manifestum autem (inquit) hoc fiet ex incremento, idest ex tempore, quod vsque ad incrementum insumitur, & ex celeritate, aut tarditate crescendi. Nam quò citius venit ad incrementū, eò citius finitur morbus: cum sit ea morborum legitima proportio, vt tantum temporis supersit à die, quo primum apparent signa concoctionis manifestæ, quantum à primo die ad eum vsque exactum est. Prætetea tantò citiùs via pertransitur, quantò celerius: quare & morbus veniet ad summum tantò citius, quantò celerius crescet. Hoc est, quod dicit, ipsa incrementa periodis: hoc est, circuitus indicant, an morbus venerit ad incrementū, & quanta celeritate crescat. Obiter docet, quid ex hac notitia boni eueniet, dicens, iudicationes hinc manifestæ, id est, hinc coniecturam facies, an futura iudicatio sit, & quàm citò. Nam acuta sic indicantur, & quæ cito veniunt ad vigorem, cito etiam iudicantur. Explicat deinde quo pacto circuitus hæc indicent, dicens. Ex ipsis in periodis, exacerbationibus. Periodus constat paroxysmo, & interuallo. Paroxysmus est tempus difficillimum interualli, seu ipsa exacerbatio. In exacerbationibus ergo tria dicit consideranda, si prius an non, idest, si anticipent horas priorum, quæ sequuntur, an non: sed eisdem fiat, aut tardent etiam plus, & an plus temporis, an non, id est, an longiores sint prioribus, an non: sed æquales, aut breuiores: atque, si magis an non, id est, si magis affligant (id quod agnoscitur magnitudine symptomatum, quæ afferunt) an non: sed æquè, aut minus. Nam si anticipant, & longiores fiunt, & magis affligentes, morbus crescit: si contraria omnia, decrescit: si omnia æquè accidunt, stat. Si autem quædam talia, quædam contraria, crescet, decrescet, aut stabit, vt hæc illis, aut illa his, præstant, aut æqualis momenti sunt. Velut si febris anticipet (ne sit autem natura anticipans, aut tardans. Nam hoc neque incrementum, neque decrementum significat: sed naturam morbi) fiat autem tanto minor, siue accidat aliud quod æquiparari possit anticipationi, neque crescet, neque decrescet. Ex his itaque tribus considerationibus constat notitia incrementi, aut decrementi. Quæ omnia complexus est illis verbis aphorismi, & circuitnum inuicem incrementa. Mox addidit in aphorismo. Sed & ex superuenientibus, vt in pleuriticis si mox apparet sputum. In hanc ipsam sententiam, addit nunc. Omnium autem continuorum, & intermittentium, quæ longa, vt vulnerum, & sputorum cum dolore, & tuberculorum inflammationes, & quæcunque alia apparent posterius. Quæ sanè verba nullum idoneum sensum continent, neque congruam orationem conflant, libuit tamen ea ita exprimere, vt in meo codice reperi. Sūt tamen haud dubiè ita restituenda, vt legit Petrus Iacobus Steue. Omnium autem morborum, tum cōtinuorum, tum intermittentium, longorum, vrinæ, excretiones, & sputa consideranda sunt, & vulnerum dolorificorum, & tuberculorum inflammationes, & quæcumque alia post apparent. Hæc verba dignam Hippocratis sententiam continent, & aptè hærent cum his quæ sequuntur. Forte autem & aliarum rerum communium, quæ celerius breuiora, quæ verò tardius, longiora, & in periodis, quod prius, & aliud incrementum reiiciente morbo. Nimirum signa quædam sunt pathognomonica, his

A deffinitur propria morbi species (quare necessariò accident suis morbis semper) quædam sunt superuenientia, quæ superuenire solent morbis, adesse autem à principio nunquam. Huiusmodi sunt signa concoctionis, & contraria concoctioni. Nam incipiunt febres à crudis: cocta, aut contraria superueniunt iam crescentibus. Quædam sunt assidentia: hæc sunt quæ adesse & non adesse possunt quocūque morbi tempore, vt capitis dolor, anxietas, delirium, fastidium, & alia huiusmodi. Porrò quæ superuenientia dicuntur considerantur, non indistin-
B ctè, in quibusuis morbis, sed quædam in quibusdam, velut sputum in morbis thoracis, vrina in febribus, deiectiones in affectionibus alui: hæc sane in his, aut solum, aut præcipuè. Quæ autem dicuntur assidentia, communia sunt multis morbis. Nam in omnibus, quæ dicta sunt, & aliis quamplurimis, consideranda sunt omnia. Proinde referens genus superuenientium, apposuit genera morborum, in quibus consideranda, dicens omnium morborum, tum continuorum, tum intermittentium longorum, idest, omnium febrium, seu morborum cum febribus (vt
C intelligantur etiam febres accidentes) continuorum, qui etiam magna ex parte sunt acuti: & intermittentium, qui longi, aut saltem non sunt acuti. Vrinæ, excretiones, & sputa, consideranda sunt, & in vulneribus dolorificis, & tuberculis, considerandæ inflammationes. Idest an cito & multum inflammentur partes vlceratæ, & tuberculo maior ardor (qualis in suppuratione solet) accedat. Nam hæc in his superuenientia sunt: quia incrementi eorum morborum sunt signa. Consideranda ergo, hæc, &
D quæcunque alia post apparent. Quia ea omnia sunt signa incrementi morborum: cognoscitur verò cōstitutio ex incremento. Referens deinde genus signorum assidentium, & communium [quorum in aphorismo non meminit] dicit, forte autem, & aliarum rerum communium, quæ celerius, breuiora. Nam si concursus omnium signorum, aut multorum eius generis, malorum cito apparet, cito moriturum: si bonorum, cito euasurum ægrotum, significatur. Vt in prognostico dictum eidem Hippocrati est. Si ergo insignia eius generis symptomata, seu bo-
E na, seu mala, tardius appareant, longiora mala significantur. Si simul in periodis quod prius, & aliud incrementum reiiciat morbus, idest. Si simul absit anticipatio paroxysmorum, & prorogatio, & exacerbatio maior. Nam si hæc adsint, tam firma inditia sunt incrementi, vt significent breui finiendum morbum, vtcunque habeant assidentia. Hæc enim dictum est posse adesse, & non adesse. Sed dices, maiores paroxysmi, & longiores, & interualla breuiora, non sunt signa breuitatis morbi, sed cuntra-
F rii. Nam sunt signa maioris morbi, & maioris causæ, morbus autem cæteris paribus, quantò maior, tantò fuerit longior, vt & quiuis alius motus. Falsò ergo dicit Hippoc. hæc significare morbum statim vigorem obtenturum. Hic quidam allucinantur magnopere, & incautè incidunt in contrarias assertiones. Sed oportet scire, anticipationem, magnitudinem, & longitudinem paroxysmorum fieri posse ob mul-
G titudinem materiæ, aut morbi magnitudinem, aut ob celeritatem, anticipationem quidem magis ob celeritatem: magnitudinem & longitudinem, æquè ob celeritatem, & magnitudinem: omnia autem hæc ob celeritatem & magnitudinem simul. Quia

cæteris paribus, quod ad celeritatem attinet, quantò maior morbus, tantò hæc magis accident & cæteris paribus quod ad magnitudinem, quantò morbus celerior, tantò hæc magis accident. Itaque quicunque morbus tanto finietur citiùs, quanto paroxysmus magis anticipabit, & longior, ac maior fiet: non inquam tanto finietur citius quàm alius quiuis, cui hæc non insint, sed quam ipsemet, aut quam alius illi æqualis, cui hæc non inessent. A

B

Nam eorum qui breui tempore morituri sunt, celeriores sunt iudicationes, quod labores sint seleres, continui, & vehementes. Quæ autem iudicant in melius, ne statim apparcant. Iudicatoria non iudicantia, partim lethalia sunt, partim difficilis iudicationis. Quæ prematurius iudicantur, si quum cruda sunt omnia, iudicentur, recidiuas portendunt, sin minus acrisiam. Lethalia quoque euadunt, quum modum excedunt.

Quia dixerat, indicationum tempus ex notitia constitutionis morborum agnosci, dicit nunc quo tempore agantur iudicationes. Est verò summa rei, bonas iudicationes non agi ante coctum morbum. Quia quæ vigore naturæ aguntur, tempestiuè, & cum ordine aguntur: malæ verò intempestiuè. Ergo in morituris celeres iudicationes, id est, quocumque tempore, & antequàm morbus venerit ad summum, fieri solent. Nam cum mala iudicatione, mors quocumque tempore morbi lethalis, accidere potest: & si salus, non nisi exacta morbi inclinatione. Atque adeò & si in summo vigore morbi moriatur homo, potuerit habere prius multas euacuationes malè iudicantes, vel à principio, nam tales sunt natura non ferente iudicationes. Quia labores celeres, idest cum celeritate quadam vrgentes, continui, & vehementes, esse solent. Quæ verò iudicant in melius, ne statim appareant, idest non ante actam concoctionem, quia tantò minus bona sunt, quantò citius fiunt. Tantò enim maior irritatio, & naturæ impotentia significatur Atque adeo, & si possint aliquando parte mali succi euacuata vtiles esse, tollere tamen morbum nunquam possint. Iudicatoria autem non iudicantia, idest quæ non tollunt, aut magnopere minuunt morbos, partim sunt lethalia, partim difficilis iudicationis. Itaque semper sunt signa mala: quia aut mors succedit, aut difficile iudicium. Est difficilis indicationis morbus, qui per multos abscessus, & multas permutationes finitur, quod vocatur discrisia. Sed quædam iudicari videntur, atque adeo integrè solui, cruda adhuc materia, non sunt soluta tamen perfectè, ac tutò, quia recidiuæ fiunt. Sin autem iudicationes accidunt, id est euacuationes, & febres manent, accidunt acrisiæ, id est iniudicationes, quod est produci plurimum febres, vt vix vnquam finiendæ videantur. Hæc verò fiunt, si paruæ sunt illæ euacuationes, vt scilicet ferri possint. Non raro enim hæ cum per impotentiam fiant, profusæ adeò sunt, vt homines dissolutis viribus intereant: fiuntque hæc lethalia, quia non parua. id est quia maiora quàm vt ferri possint.

Quæcumque decretoria esse debent, si hæc talia non fiant, difficile iudicium: Si verò contraria significent, malum denunciant: non solum si recurrant sed etiam si ad contraria primaria natura vergant, sicut etiam malorum signum est ad contraria transire.

In omni agnostica doctrina, siue ad cognitionem præteritum, & præteritorum, siue ad persensionem futurorum spectet, optimum argumentum est, ab iis quæ adsunt Quia quæcumque adsunt, significãt aliquid, illa si non adsunt, significatur contrarium. Velut si in morbo acuto nubeculam in vrina fieri septimo die, boni iudicii suo tempore futuri est iudicium: hoc idem non apparere, difficilis iudicii est. Si igitur ita affecto, septimo, octauo, aut nono, nulla manifesta concoctio in vrina fit, fiat autem aluus
C lubrica, difficilis iudicationis fore morbus agnoscitur: ab eo quod adest, à ventris in quam fluxu, qui adest, cum adesse non deberet: & ab eo, quod non adest, à concoctione, inquam, quæ non adest cum adesse deberet. Sed in decretoriis, id est in euacuationibus, quæ soluere solent morbos, hoc euenit manifestè. Nimirum sunt quædam effluxiones, & quibusdam viis factæ, quibusdam morbis congruentissimæ, quibusdam aliis minus (enarratum mihi hoc fusius est lib. 10 conttonet siar.) velut inflãmationi gibbæ partis, hepatis: mictio, simæ, deiectio. rursum
D hepatis inflammationi, fluxus sanguinis ex nare dextra: lienis, ex sinistra, Igitur cum fluere sanguinem ex nare dextra in inflammatione hepatis benè, iudicatorium sit, hoc omnino non fieri, aut non fieri idem, sed aliud, difficilis iudicij est. Velut si pro iis euacuationibus, quas morbi natura amat, contrariæ fiant, vt si in inflammatione hepatis fluat sanguis ex nare sinistra, & in inflammatione lienis, ex dextra. Quæ enim contraria significant, idest decretoria significantia contrarios motus iis qui sunt bene iudi-
E catorii, malum. Id quod fieri potest recurrente materia ad interna: aut ad partem malè affectam. Vt si abscessus qui benè fieri cæpit retrocedat. Id enim significat contrarium motum, quod quidem est valde periculosum. Sed non ita solum mala sunt, quòd significant contrarium: non solùm, inquam, si recurrant, sed etiam primariæ naturæ contra repentia: idest, repentia contra pristinam naturam morbi. Velut si à principio morbi videantur adesse signa motus
F materiæ deorsum, & nunc subito mutato eo impetu, qui huic morbo videbatur esse naturalis, apparere incipiant signa raptus contrarii, in caput facti. Quemadmodum mala signa, quæ in contraria repunt, in contraria scilicet ei motui, quem per conuenientem regionem tenere cæperant succi: & ei quem natura morbi amabat. Difficilis enim iudicii hoc est, quia secundum rectitudinem quandam naturę familiarem fieri debent naturales euacuationes, bonę vt sint. Et quę aliter fiunt, naturam non satis vin-
G cere materiam morbi, significant. Sed vt hac prędicendi regula, quæ est pulcherrima, possimus vti, oportet, tenere notas, quibus nosse possimus, impetum succorum, quamcumq; in partem fiat, & in contraria mutatum. Proinde Hippocrates, qui nihil eorũ, quæ vtilia sunt, omisit, apponit eas notas dicens.

Considerare

Considerare vero sic oportet in coloribus, compressionibus venarum, tumoribus hypochondriorum, & motibus sursum aut deorsũ vergentibus. Sed & multa sunt huiuscemodi. Velut cum abortiẽtium mammæ graciles fiũt, neque hic contrarietas est, neque quum tusses diuturnæ intumescente teste sedãtur, & testis tumor orta tussi subsidet, & subleuatur. Quæ res admonet nos communionis pectorum, mãmarum, genituræ, vocis.

Id est, agnosces in quam partem vergant succi, & an mutatus impetus in aliam partem sit, ex coloribus. Nam rubor nimius faciei, impetum in superna significat, maxime si simul venę tumentes sint. Velut contra, mediocris candor, & venarum compressio, significat in aliam partem sanguinem ferri. Quare si cui facies rubebat, & tumebant venæ frõtis, nunc repente mutetur color in candidum, & & detumescant venæ, intelligimus in contrariam partem moueri iam succos. In quam autem, intelligemus, ex iis, quæ parti superuenient: Velut si tũc incipiant eleuari in tumorem venę crurum, & cutis rubere. Sed & ex tumoribus hypochondriorum sursum vergentibus, deorsum vergentibus: id est, cum tumores hypochondriorũ adsunt, cõsiderãtes in quam partem vergant, sursum, an deorsum, intelligemus, quò inclinent succi. Nam cum tumida, & sursum retracta videntur hypochondria, sursum eunt, (quia hepar suam multitudinem in venas sursum tendentes refundit, quibus tumentibus ille retrahitur) contrà, cum retrahi deorsum videntur. Explicat deinde hęc exemplis, pręcipuè quod de compressionibus partium, ex quibus recedunt succi, dixerat, & quod de tumoribus partium, in quas feruntur, insinuauerat. Multa, inquit, sunt huiusmodi. Velut abortientium mammæ graciles fiunt (dicitur hoc idem Aphoris. 37. particulæ quintæ) reddens huius rei causam dicit, neque enim contrarium est rationi, quia est magna communio mammis & vtero; id quod alio etiam exemplo explicat. Neque enim rationi contrarium est quod in tussi diuturna euenit: Nimirum tussis diuturna solet cessare superueniente tumore testiculorum, & hic tumor, superueniente tussi. Obseruauit hoc Hippocrates constitutione prima lib. 1 vbi dixit, multos eorum, quos tussis sicca fatigabat, alterius aut vtriusque testiculi inflammationem incurrisse. Horum autem omnium causam esse dicit, communionem pectorum, mammarum, genituræ, vocis. Id est instrumentorum genitalium, quæ sunt vterus, testes, & virile membrum: & vocalium, quæ sunt imprimis larynx, & nerui recurrentes: deinde, & thorax, & omnia instrumenta respirationis. Horum consentio, & communio multis significatur inditiis. Mutatione vocis ex vsu veneris & ex testium defectu: intumescentiam mammarum ex suppressione menstruorum, & iis, quæ hic refert, gracilescentia mammarum in abortu, & mutua passione thoracis & testium, qua scilicet, ex tussi sicca, & antiqua intumescit testis, & exillius intumescentia fit tussis. Illa vocalium cum genitalibus communio est manifesta, in venis quę de mammis descendunt per musculos rectos abdominis, & committuntur cum ascendentibus ex vtero: & in neruis sextæ coniugationis, eadem enim mittit surculos quosdam in testes, & producit neruos recurrentes, Cum ergo habeãt thoracis partes vias cõmunes cum genitalibus, nõ mirum tenacem succum, qui non potest excreari, & difficilem & siccam tussim facit, per eas in testes abscedere; & contra, qui non potest in testibus resolui, nonnunquam in thoracem repete.

Abscessus fiunt aut per venas, aut per ossa, aut neruos, aut cutem, aut alios secessus vtiles autem sunt, qui infra morbum fiunt, quales sunt varices & lumborum grauitates ex supernis partibus demissæ. Optimi verò præcipuè sunt, qui ad infernas partes fiunt, & maximè intra ventrem sitas, & remotissimè à morbo, & qui per effluuium fiunt. velut sanguis è naribus, pus ex aure, sputum, vrina, quæ per effluuium fiunt. At sunt abscessus qui eodem modo non fiunt, velut dentes, oculi, nasus, sudor. Sed & quæ in cutem abscedunt foras tubercula, velut tumores putrescentes & purulenti, aut vlcus, aut eiusmodi exanthemata, aut squamæ, aut defluuium capillorum, vitiligines, lepræ, aut eiusmodi, quæ repentino confluxu abscedunt, non interrupto, & quæcumque alia dicta sunt. Atque si non sint pro ratione excretionis morbi indigna. Velut Temeni nepti, ex morbo graui quiddam decubuit ad digitum, qui cùm non sufficeret ad suscipiendum morbum, recurrit. Mortua. Abscessus fiunt aut per venas, aut per aluum, aut per neruos, aut per cutem, aut iuxta ossa, aut secùndum spinalem medullam, aut secundùm alias effluxiones, os, pudendum, aures, nares.

Per quas partes agi soleãt abscessus, & qui quibus meliores aut deteriores sint, hac dictione docet, apponens quędã exempla. Vtitur verò quibusdam repetitionibus, vt ipse sermo indicet non satis esse hũc librum expolitum. Hippocrati abscessus est quæcumque abscessio succorũ, vt dictum mihi iam antea est non semel, siue cum effluxione extra corpus, siue sine ea fiat. Narrat per quas partes fieri soleat, illud verò per quas, significat, per quas solet egeri extra corpus, vt per os, nares, aures, aluum, pudendum: & per quas vias abit de parte in partem, vt per venas de mammis ad vterum: & in quas decumbunt, velut dicimus, per cutem expurgari viscera oborta scabie. Dicit ergo abscessus, aut per venas, effluente scilicet sanguine, vt de naribus, de hæmorrodibus, de vtero, aut non effluente, sed abscedente in partem, vt suppressis menstruis intumescũt

mammæ, & lac habent, aut etiam inflammantur: aut per ossa, hoc est, quod mox, eundem sermonē repetens, dicit, iuxta ossa, Nimirum decurrunt sæpe succi per periostium iuxta ossa, & nonnunquā in ipsa ossa subeunt, corrumpuntque ea. Nonnunquam per abscessus: aut (inquit) διὰ τόνων. Hic quidam tonorum nomine neruos recurrentes solū intelligi volunt, quia scilicet sectione quarta huius libri differens de recurrentibus, dicit, duo verò toni à cerebro. Sed quòd illi toni sunt, rectè intelligunt: quod illi soli, non rectè, Ita enim intelligere possis eos solos neruos esse, si dixero. sunt duo nerui à cerebro Satius ergo sit putare, tonos dici neruos. Nam mox in repetitione scripsit abscessus aut per venas, aut per neruos, quasi eadem res sit neruus, & tonus. Quamquam toni nomen non videtur propriè dici, nisi de neruis motus, quia illis continentur partes in tono. Itaque quod dicit est, abscessus fieri per neruos motus, eos scilicet, qui inserti musculis, tendines fiunt. Per hos autem solere secundum rectitudinem fibrarum deriuari succos. & per tales abscessus resolui nonnunquam crura, aut brachia, ac nonnunquam corruptione eorum claudicatem afferri, idque fieri sæpe deriuatis succis per spinalem medullam aut secundum alterū, aut secundum vtrumque latus, res est expertissima. Proinde mox, repetens dixit, per neruos, aut secūdùm spinalem medullam. Exemplo est Fullo, de quo lib 4. occurret scriptum, fullo collum, caput; septima manus stupida: nona, crus stupidum. Tnsis cessauit. Aut cutem inquit (quod etiam mox repetit) nimirum per cutem fiunt abscessus omnes cutanei [quorum etiam enumerationem facit in hac dictione] & insensilis euaporatio, & sudor. Sed quia nondum fecit omnium viarum per quas abscedunt succi, enumerationem, addit, & ἐκ τρόπεων ἑτέρων, id est per alios succorum recessus à partibus affectis. Deinde docet dignoscere bonos & malos abscessus. boni inquit, sunt, quia infra morbum fiunt, id est infra partem primariò affectam. velut cum fiunt varices, & lumborum grauitates ex supernis. Sed quia tantum dixerat, bonos esse eos qui infra morbum, possunt autem esse infra morbum, & tamen in nobilem partem, velut si ex hepate fiant in renem, aut vterum, qui abscessus nō erunt optimi, cùm afficiant partes minimè viles: atque adeò possit aliquis abscessus fieri in partem inferiorem ex primariò affecta, qui tamen erit malus velut si ex collo in pulmonem abscessus fiat, addit, optimi verò præcipuè sunt inferni, idque non vtcumque, sed longissimè infra ventrem positi, & remotissimi à morbo. Nam infra ventrem sunt tantùm crurum partes, omnes quidem externæ, & humiles Dictum autem ei est in prognostico, eos abscessus maximè optari debere, qui ad exteriora ferantur & ad humiliorem partem fiant. Sed vt abscessus qui sine effluxione fiunt, tantò sunt meliores. quantò longius ab affecta parte succus pellitur, ita qui cum effluxione fiunt, meliores sunt, quàm qui sine ea Nimirum ita abscedunt etiam magis. Scribit mox exempla abscessuum cum effluxione, deinde sine effluxione. Cum effluxione sunt, vt sanguis è naribus, pus ex aure, sputum, vrina. Sed cur addit, quæ per effluxionem fiunt? nunquid hæc, quæ dicta sunt aliquando sine effluxione fiunt? certè illud, quæ per effluxionem

A fiunt, potest intelligi appositiuè, aut intelligi de
sputo, & vrina. Hæc scilicet esse tales abscessus,
cum fiunt cum effluxione decretoria. Nam quotidiana
mictio, & sputio, non est abscessus. Scribit
deinde exempla abscessuum sine effluxione,
dicens, at abscessus, quibus hæc non fiunt, idest.
qui non fiunt cum effluxione, sunt, velut dentes,
oculi, nasus, sudor. Idest, vt qui ad dentes, oculos,
nasum, aut sudore, fieri solent. Nimirum solent
in has partes aliarum excrementa decumbere;
B & ita his affectis alios morbos iudicare. Exemplum
abscessus in dentem facti, accommodatissimum
est in calce 4. lib. huius operis, vbi describens tempestatem
quandam insalubrem, dicit, quibusdam
etiam dens corrosus est, tertius præcipuè ex supernis,
præ omnibus autem hic reperitur corrosus.
Hunc abscessum cum huiusmet dentis corruptione
iam ego vidi, sæpius autem ad oculos,
facta ex dolore capitis opthalmia, aut acri lacryma,
C & nonnunquam oculi corruptione, aut
procidentia: & in nasum, factis Ozenis, aut Polypo.
Iam verò sudor creberrimus abscessus est. Sed
cur sudorem ponit in iis, qui sine effluxione fiunt?
An quia non effluit affatim, vt sanguis è naribus
aut ex vesica vrina, sed magis erumpit ad cutem,
atque inde detergetur. Sed & omnia, quæ in cutem
abscedunt per corpus, sunt in hoc genere abscessuum.
Hæc verò sunt tubercula, aut vlcera, aut
maculæ, aut habentia horum quædam. Tubercu-
D la quidem dicuntur omnes tumores præter naturam
& omnes quidem possunt fieri abscessu aliorum
malorum, crebriùs verò soluuntur alii morbi
tuberculis putrescentibus & purulentis, idest
inflammationibus, quæ emolliuntur, & ad
suppurationem perueniunt. Vlcera etiam multiformia
fieri solent abscessu; & maculæ, vt vitiligines,
& albæ & nigræ, & lentigines. Atque adeo
comitari tales abscessus solet defluuium capillorum,
siue alopecia, siue ophiasis. Siquidem succis
E qui sub cutem capitis abscedunt, corrumpentibus
eorum radices, fit. Fiunt etiam abscessu ex aliis
morbis exanthemata omnia, in quibus est omne
genus scabiei cum sanie, & squammæ (sunt verò
squammæ, vt magni fursures, sicca quædam scabies)
neque solum simplex scabies, sed etiam quæ
lepra dicitur, solet abscessu fieri (hæc omnia sunt
partim tumores, partim vlcera, partim maculæ)
est lepra terra quædam scabies, tamen non tam
altè tenens carnes, quàm affectus qui dicitur ele-
F phas. Proinde lepra bonus abscessus esse potest: elephas
non potest. Non tamen hæc semper sunt aliorum
morborum abscessus. Nam si cui per febrem
lōgam nascitur scabies, febre nihilominus detinente,
non est abscessus. sed est alius morbus, vt si
alius quiuis morbus accessisset. Quando ergo hæc
abscessus sunt? si (inquit) sunt non interruptè
sed confertim fluentia, atque si non sint pro ratione
excretionis morbi indigna. Idest si non fiant
ἡμιῤῥόπως quod duobus modis fieri contingit,
aut quod incæperint erumpere, non erupe-
G rint tamen benè, aut quòd etsi eruperint, minori tamen
quantitate, quam pro morbi magnitudine. Et
quæcumque (inquit] alia dicta sunt. Quæ scilicet
dictum est in bono abscessu desiderari, ne scilicet
mox appareat, neque cum cruditate, ne sit lethale;
quia paruum, ne fiat in contraria primariæ na-

turæ, ne recurrat. Hæc itaque necessaria sunt, vt A bonus sit abceſſus, & ne minor quàm pro morbi magnitudine. Velut Temeni nepti ex morbo graui quiddam ad digitum decubuit, qui abſceſſus cùm non ſufficeret ad ſuſcipiendum morbum, id eſt ad ſuſcipiendam totam morbi cauſam, recurrit, & mortua eſt. His dictis facit repetitionẽ partiũ, per quas abceſſus fiunt, mentionem nouã faciens quarundam, vt alui, per quam fieri ſolent crebri abſceſſus. Pro tonis dicit nunc neruos, vt hinc palam fiat, neruos anteà dictos eſſe tonos. Ego verò B motus tantùm neruos, dixerim tonos. Addit & ſpinalem medullam, & os, pudendum, aures, & nares. Per hæc quidem cum effluxione ſolere abſceſſus fieri res eſt notiſſima: ſed & per ſpinalem medullam deriuari excrementa, & ita ſolui grauiſſimos morbos capitis vidimus. Quin & altera capitis pars, cũ altera ſpinalis medullę ſolet totius capitis morbos excipere, vt paraplexia ſolet finire apoplexiam.

Vterini affectus qui octauo menſe iudicantur, poſtridie velut in lumbos aut femur decumbunt.

Hæc dictio variè admodum ſcripta occurrit. Et nata eſt varietas, partim ex varietate Græcorum codicum, partim ex ſententię difficultate, diuerſis D diuerſa coniectantibus, & variè proiode mutantibus dictionem. Quidam leguot vt vtero menſes: finiuntque ibi ſuperiorem orationem: moxque aliam exordiuntur, dicentes iudicationes poſtridie fiuot ad lumbos, aut ad femur. Sed hæc ſenteotia, aut falſa, aut omnino imperfecta eſt. Non enim omnes iudicationes fiunt poſtridie, neque omnes quæ fiunt poſtridie, fiunt ad lumbos aut femur. Non explicat autem quas iudicationes dicat, neque à quo die ſit illud poſtridie, an à primo morbi, an ab aliquo ſuperueniente ſigno. Alii proinde ita legunt, ex vtero octomeſtri poſtridie iudicia facta ſunt, quaſi in lumbos, ac coxas malum repetat. Dicunt hi eſſe narrationem hiſtoriæ. Sed malè vbi dicitur, aut in coxas, ſeu in femur (nam μηρον vtrumque ſignificat) illis pro aut, legunt &. Quomodò autem narraret poſtridie illi mulieri factam eſſe iudicationem ad lumbos, aut femur? diceret enim diſtinctè in quam partem. Præterea hic dicens τὰ τῆς κρίσεων euacuationem videtur ſignificare. Nam abſceſſus cæperat vocare ἀποστάσιας, euacuationes verò vteri, neque per lumbos, neque per coxam, oeque per femur, fieri poſſunt. Proinde ego hanc meam lectionem, & aliã ſententiam ſequutus ſum. Ea eſt, ex vtero menſes fieri ſolere, & iudicationes, id eſt euacuationes illas menſtruas, ſolere fieri poſtridie, ex quo in lumbos aut femur dolor decumbit. Id verò eſt expertiſſimum, fitque & in iis quibus morbi talibus euacuationibus iudicantur, & bene valentibus, quibus non omninò facilè hæc euacuationes erumpunt. Cauſa eſt, quia incumbente in vterum ſucco antequam reſeratis oſculis in cauum illius ſubeat, intumeſcunt venæ, aut quæ ex lumbis in vteri fundum tenduot, aut quæ recurrentes è femoribus in illius os, aut vtræque.

Et in teſtes aliquando ex tuſſi, & teſtis ipſe in ſe ipſum.

Hæc quoque eſt repetitio dictorum antea Dixerat enim, tuſſes diuturnæ, vbi teſtis intumuit ceſſant, & teſtis tumor ceſſat, à tuſſi. Nunc dicit, aliquando tumere teſtem ex tuſſi, aliquando per ſe, ipſo coogerente materiam, aut ſaltem non per paſſionem ſecundariam. Quo quidem caſu, non laborat per conſenſum cum thorace. Sed ille potius ſolet in conſenſum trahere thoracem, & tuſſes afferre.

Tuſſiculoſi abſceſſus, qui ſupra ventrem ſiunt non æquè perfectè ſoluunt.

C Tuſſiculoſi abſceſſos ſunt illi, in quos tuſſes inueteratæ finiuntur. Si ergo rectè dictum nuper eſt, optimi verò præcipuè ſunt inferni, & longiſſimi infra ventrem, & remotiſſimi à morbo: hi quoque perfectiùs ſoluent, infra ventrem, id eſt, infra cauum thoracis facti, quàm ſupra. Sed & peculiari ratione hi ſoluent perfectiùs. Nam vtcumque ex thorace deſcendant ſucci liberabitur, & expediuntur magis inſtrumenta vocis, & reſpiratus, qoàm ſi ſurſum petunt. Vix enim eſt aliqua ſuperiorum partium, quæ non ſoleat tuſſim ipſa mouere, etiam cum primaria affectione teoetur, nedum cum ab ipſo thorace malum excæperit, Non ergo æquè perfectè liberabitur pulmo, aut thorax à tuſſi, euntibus ſuccis ſurſum, atque quum deorſum tendunt.

Fluxus ſanguinis largi ex naribus ſoluunt multa, vt Heragoræ. Non agnoſcebant medici.

E Non ſolum fluxus ſanguinis, ſed aliæ multæ euacuationes, quarum antea facta mentio eſt, ſoleut ſoluere multos morbos, non quidem vtcunque, ſed cum fiunt copioſè, & largè. Nã tentatæ euacuationes, quæ ne minuunt quidem morbos, aut difficilis iudicii, aut lethales eſſe ſignificant. Quod quidem de omnibus decretoriis oon iudicantibus nuper dictũ eſt, ſpeciatim vero de ſanguine guttatim ſtillante, non ſemel hoc ipſo opere dicit Hippoc. Sed cur ſeorſum fluxus ſanguinis ex naribus nunc meminit, F cum illum inter alias euacuationes iam numeraſſet? Certè vt admoneret, huoc ſolere ſæpè ſoluere morbos acutos, vt febres ardentes, & inflammationes internas, in quibus maximè expectantur iodicationes, & ſolere medicos ſæpè falli, putantes malum noxiumque eſſe fluxum, cum tamen ſit bene iudicatorius, & optimus, atque adhibentes medicamenta, quibus cum maximo hominum malo, naturæ repugnant, qood medicis qui Heragoræ aderant, dicit accidiſſe. Sed & hoc etiam in aliis euacuationibus G poteſt contingere, minus tamen ſolent medici imperiti, terreri multitudine dejectionum, aut copia ſudoris, quàm ſanguinis, vtpote in quo animam eſſe homioibus videtur. Nihilominus ſi per bonam iudicationem exit, non ſine magno

peccato cohibebitur. Neque verò solùm hoc modo peccari hac in re potest, sed etiam ex contraria opinione: si quis omnem fluxum fieri sinat, decretorium esse putans. Sępè enim etiam ob vitium sanguinis, aut retentricis debilitatem, aut venæ rupturam, fit fluxus mortiferus. Quid ergo faciendum? certè curandum vt teneamus methodum dignoscendi salutarem & noxium fluxum. Ea est, vt Hippocr. breuissimè omnem euacuationis speciem complectens, dixit, ex conferentia, & tolerantia. Quoniam autem tolerantia, quæ ex pulsu, & colore, & viribus animalibus spectatur, non admodum exercitatos, & eos qui veros facultatum lapsus & non reparabiles, à leuibus distinguere nesciunt, potest fallere, satius est in considerationem adhibere omnia, quæ Galen. tertio de crisibus sparsim ab Hippocr. scripta collegit, magnitudinem, & speciem morbi, naturam diei, iudicationem, & signa decretoria, & concoctiones, quæ antecesserunt, aut non.

Qui asperas voces habent naturâ, iis etiam linguæ sunt subasperæ, & quæcumque asperitates à morbis procedunt, eodem modo se habent. Hoc ergo habent quæ naturâ duræ sunt non ex morbo. Quæ verò molles & tardiores in peccatum, non bonum: aut prior natura talis fuit: considerandum & quæ à victu tales sunt.

Corruptionem loci huius, quæ in plerisque Grecis exemplaribus, & in versione Iani Cornarii est, facile notabit quicumque perpenderit, vt à Petro Iacobo Steue primũ, deinde etiam à me restitutus est: nam hæc lectio, sensum continet Hippocrateũ, illa nullum aut absurdum. Sed quid contineãt hęc verba enarremus. Dictum est à Gal. 4. de locis affectis cap. 8. & à me in scholiis, quæ sint vocis differentiæ, & quas habeant causas vtque causæ nonnunquam in compositione instrumentorum, nonnunquam in temperamento, eo maximè quod secundum humidum & siccum sint variæ. Raucam enim vocem humiditate, clangosã siccitate gutturis & asperæ arteriæ fieri. Clangosa vero est etiam aspera. Nam fit ob asperitatem arteriæ. Asperitas verò contingit in siccitate, quia est vitium figuræ in superficie, figuram autem retinere siccum natum est, humidum minimè. Et quia siccitas parit duritiem, & humiditas mollitiem. Meritò ergo clangosa est etiam aspera, & vtraque differentia siccitatem & duritiem instrumentorum indicat. Ergo qui asperas voces habent natura, asperitatem habuerunt naturalem, qui ex morbo, præter naturam. Sed si vox aspera vocalium instrumentorum vitium indicat cur in asperitatem linguæ id reiicit Hipp. cum lingua in instrumentis sermonis sit, non vocis? Certè quia laryngi & epiglottidi, quæ vocalia sunt organa, est affixa lingua, & fieri non potest, quin illis siccatis, & asperitatem habentibus, lingua quoque ita affecta non sit. Hæc verò potest à nobis melius agnosci, vt quæ in cõspectum venit. Quæ ergo linguæ sunt natura duræ, & sine morbo hoc habent, voces scilicet asperas, (hic debet suppleri) quę verò non sunt natura tales, non habent clangosas

A voces & asperas, nisi cum præter naturam, duritiem, siccitatem, & asperitatem acceperint. Docet deinde præsagire ex contrariis: hoc est ex mollibus quæ vero (inquit) molles, & proinde tardiores in peccatum, id est balbutientes (nam qui sunt humida lingua, loquuntur pigrius, & peccant in prolatione, mutantes quasdam literas) non bonũ. Significat enim imminentem paralysim, aut prior natura hominis talis erat: & considerandum quæ à victu, id est malum est, nisi hoc sit homini naturale, aut nũc superueniat ex prauo victu, vt si ebrius balbutiat. B Si ergo neque ebrius, neque id natura habẽs homo, incipit pigrius loqui, & peccat in prolatione, non bonum, nam paralysis significatur.

Considerandum qui sint magno capite, & magnis ceruicibus ab inclinationibus, & venarum magnitudo, & amplitudo ab eadem C *causa fit: vt angustiæ, & crassities, & breuitates, & tenuitates à contrariis: Quorum venæ latæ sunt, & ventres, & ossa etiam lata, hi sunt graciles: pingues autem his contraria habent. Et in iis qui fame macerantur, mediocritates horum reperiuntur. Ab his consideranda sunt incrementa cuicunque, quæ minuũt: & diminutiones, quæ* D *augent, & in incrementis qualia simul augentur, & qualia simul roborantur, & quales sint communes venarum distantiæ.*

Quia caput & ceruix occurrentium nobis hominum facilè perspiciuntur, vt pote quæ in conspectum mox veniunt, docet Hipp. ex his agnoscere totius hominis robur, & firmitudinem, indicat enim magnum caput, cum quo etiam se prodit magna ceruix, hominis capite in humerum aut pectus inclinante, robur hominis secundùm facultatem a- E nimalem per se quidem & manifestè, quia caput radix neruorum est, & illud cum spina quæ à ceruice incipit, est radix ossium: ossibus verò & neruis firmatur, & agitur motus animalis: sed & secũdum naturalem etiam & vitalem. Nam magnitudo & amplitudo partium, cum est cum bona figura, & bona partium concinnitate coniuncta, robur formatricis facultatis indicat. Ergo magnitudo capitis concinna, & cũ idonea figura (nam si malè F formatum sit, quod magnum caput, redundantiam materiæ potius indicabit) significat non solum animalis, sed & naturalis facultatis robur: illius, quia eius facultatis origo est: huius, quia ab ea est formatum. Si vero ambæ hæ robustæ sunt, vitalis etiam robusta, quæ calorem naturalis illis impertitur: calore enim aguntur omnia, & calor omnia dilatat. Cum ergo orta attestentur suis principiis, calidum hepar esse indicabunt amplę venæ: calidum cor, amplæ arteriæ. Igitur qui magno capite cum mag- G na ceruice sunt, & robusti, & venarum (intelligit vero Hippo. nomine venarum etiam arterias) magnitudinem & amplitudinem habent, hoc est venas magnas & ampliter cauas. Nam hæc omnia, ab eadem causa fiunt, & angustiæ venarum, & crassities tunicarum, & densitas, quæ

continuatam habet strictură viarum, & breuitates, & tenuitates, hoc est, exiguitates. secundum omnes distantias in membris quibusuis, ex contrariis, putà ex frigore. Sed qui amplas venas habent, habent etiam mox amples ventres, idest, omnes corporis cauitates amplas, vt thoracem, ventriculum, & vesicam, & magna ossa, non tamen statim & crassum corpus. Quin potius tales esse solent, graciles carnibus, & abundantes sanguine. Quod quidem est temperamenti vehementer calidi & sicci: pingues, obesique contraria habent, sunt enim angustis venis, & ventribus omnibus, & exignis ossibus, tales. n. sunt frigidi, & humidi. Nam frigidi & sicci omnia hæc habent exigua, & præterea graciles sunt. Inter hos sunt alii neque tam calidi, neque calidi vt illi, neque frigidi vt hi, neque vt hi graciles aut obesi, sed bene corporati, bene crassi, & habentes vasa bene magna. Quia calidi sunt cum quadam mediocritate sanguinis, & temperamenti. Hinc fit, vt aliorum nulli sustinere possint multam inediam: graciles, qui sunt amplis venis, quia sicci & bibosi cum sint, facilè exoluuntur: obesi, aut vtcumque exiguas habentes venas, quia sunt debiles cum penuria sanguinis. Soli illi, qui benè temperati, & mediocriter carnosi sunt, possunt in victu tenui cōtineri, quia robusti, & satis abundantes sanguine. In quam sententiam dixit Hippoc. facta mentione gracilium, & obesorum, & qui fame macerantur, id est qui famem sustinere possunt, mediocritates horum, idest, sunt quibus hæc mediocriter insunt, calor scilicet, & amplitudo vasorum, & corpulentia. Sed contigit dubitare, cùm dictum sit generatim, magnitudinem & amplitudinem partium ab eodem, & gracilitates & breuitates, ac omninò exiguitates à contrario, quo pacto, qui sunt magnis ossibus, venis & arteriis, sunt graciles, & qui angustis venis & arteriis sunt obesi. & valde corpulenti? Huic dubitationi occurrens Hippoc. addit, ab his consideranda sunt incrementa eueumque, quæ minnunt, & diminutiones quæ augent, & qualia simul augentur, & qualia simul roborantur. Quasi diceret, etsi magnitudo, ac amplitudo omnium instrumentorum, & omnium partium solidarum, ab eadem causa fiant, & angustia & exiguitas à contraria: non tamen omnia quæ in homine sunt augentur simul, aut minuuntur: sed quædam sunt, & in quibusdam naturis, quæ simul augentur, & roborantur, quædam, & in quibusdam naturis sunt, quæ crescentia afferunt aliorum imminutiones, & imminuta, aliorum incrementa: Velut quantum pinguedinis augetur, tantum minuitur sanguinis (docet Aris. 2. de partibus anim. cap. 5.) & ita quibus crassescentibus, aut ob mutationem ætatis, aut victus, totius corporis carnosa moles crescit, venæ & arteriæ fiunt angustiores, quia exhauriuntur sanguine, & fiunt densiores, quia pinguescentibus tunicis fiunt minora caua: quibus contrà, denuò exercitatis, aut ad calidiorem regionem translatis, aut ad totum victum calidiorem, in venis incipiunt sanguis & spiritus augeri, carnea moles incipit minui. Quibusdam autem simul augentur, & roborantur omnia hæc. Velut si quem velis frigidum natura & siccum, & proinde gracilem, & membris omnibus & partibus simplicibus, cum penuria succorum, transferre ad meliorem naturam, calido & humido victu, exercitationibus, frictio-

A nibus, & inunctionibus idoneis, cætera simul augebuntur, & roborantur. Oportet verò hæc omnia nosse, & considerare ad agnoscendum temperiem, & robur hominum. Sed quorsum, Hippo. de abscessibus & decretoriis euacuationibus disserens, ad magnitudinem capitis, & disputationem de temperamentis nunc diuertit? Profectò tam difficile fit vnum quendam ductum, & ordinem, in hoc secundo libro inuenire, vt in quibusdam sententiis omninò fieri non posse videatur: tamen nunc videtur locus hic alteri, libri sexti, sectionis sextæ, respondere, & ratio ordinis loci huius ex illo intelligi. Illic enim ita dicitur Quibus sanguis multus ex naribus fluit, quibus quidem colorum priuationes exactæ his parum prosunt. quibus autem rubri colores, non similiter, & quibus capita bonæ tolerantiæ, prosunt, minimè autem, quibus non Hæc duo loca ex seipsis explicantur mutuò. Nam illic dixit capita firma bene ferre fluxionem sanguinis: sed quæ essent firma capita tacuit, hic explicuit, dicens esse magna cum magnis ceruicibus. Ergo enim dixisset sanguinis fluxum multos iuuare, quosdam autem lædere, addidit firma capita esse talia, vt scilicet intelligamus, quod illic explicuit, qui talibus sunt capitibus solere iuuari fluxu sanguinis. Hac occasione venit mentio firmitudinis capitis. Hinc verò nata est disputatio fusior de habitu corporum & temperamentis: docuitque graciles esse latis venis, & magnis ossibus, obesos contra, angustis venis, quosdam in quibus simul augescant hæc Nosse verò oportere hæc plurimùm, quòd exangues & pingues, fluxu sanguinis læduntur: sanguinei siue graciles, siue bene carnosi, iuuentur. Addit considerare etiam oportere, quales sint distantiæ communes venarum, hoc est, decisiones communes venarum, & quo modo in quamcumque partem corporis distribuantur venarum rami. Nam ita constare poterit quæcumque pars, cum qua habeat venas communes. Iuuantur verò quibus sanguis fluit secundum rectitudinem, siue spontè siue arte fluxio fiat: non iuuantur, quibus ex contrariis. Vt si cui calido hepate, aut inflammatione tentato, fluit sanguis de nare dextra, benè fertur, sin de sinistra, non ita refert, ergo multum refert nosse, & quæ simul augentur, aut non, & dissectionem venarum, cum ad alia multa, tum vel maximè ad iudicandum, an sanguis vtiliter fluat, an cum noxa.

Abdominis ruptura, quæ quidem circa pubem sunt, plerumque sunt statim innoxiæ. Quæ verò parum supra vmbilicum in dextra parte, dolorem & corporis iactationem afferunt, & vomitum stercoris inducunt, quale quid Pittaco accidit. Fiunt autem hæ, aut plaga, aut distentione, aut alterius insultu.

Abdomen est id, quod tegit totum ventrem inferiorem, constat, cute, pinguedine, & octo musculis, huic desubter hæret peritonæus, ad medium quidem ventris secundum longitudinem concrescens cum tendonibus musculorum. Rupturæ

possunt fieri hæc in parte, aut discisso abdomine secundùm altitudinem; cute, inquam, & musculis, ac peritonæo simul: velut cum vulnera penetrantia inferuntur telo, aut gladio: aut incipientes ab interiori parte, cute quidem sana, dirupto autem peritonæo, vel solo, vel simul cum musculis, aut eorum aliquo. Fieri autem hoc solet, distentione facta motu aliquo vehementi, vt clamore, aut saltu, aut casu, aut incidente re aliqua; aut vtcumque illata plaga. Solum peritonæum dirumpi supra inguina leue est, nisi attingat diruptio eam partem, quæ concrescit cum tendonibus musculorum. Si autem ea parte rumpatur, aut in inguine, aut superioribus lateribus, aut qua nascitur scrotum, excidunt loco suo, quæ intra illud natura continentur, faciuntque ita conspicuũ tumorem: in inguinibus quidem, aut superioribus partibus, per solam ruptionem: in scroto per hanc, aut laxitatem. Vocanturq; hæ omnes, herniæ. Quin quæcumque magnæ intumescentiæ scroti, etiam si per dilatationem externæ cutis, internis omnibus partibus sua loca tenentibus fiant, aut multa aqua in eo collecta, aut flatu, vt fit velut eius partis ascytes aut tympanites: atque adeo si ipsa testiculorum carne plurimum aucta, scrotum intumuerit: vocantur herniæ, varia nomina accipientes à loco, aut causa. Vt dicatur bubonocele, enterocele, hydrocele, sarcocele, neumarocele, aut ramicele. Sed hæc persequi nũc opus non est, ac multò minus curationem. Illud tantum nosse expedit, cùm omnes abdominis rupturæ dolorosæ sint, & partes subiectas debilitari faciant; non tamen omnes æquè: sed quæ circa pubem sunt plerumque, sunt statim innoxiæ, id est, non tantam afferentes noxam. vt non sint multi, qui secundum eas partes rupti, longam vitam agant, non admodum miseram. Quæ verò parum supra vmbilicum, maximè in dextra parte, multò sunt periculosiores. quia per infernas rupturas intestina solũ possunt exire & alterari, & ea quidem crassa, per supernas verò, omentum simul, & intestina gracilia. Omentum verò excidens loco proprio admodum læditur, quia vt dicitur in aphorismo, si omentum exciderit, necesse est putrescere. Intestinorum gracilium quæcumque læsio maior est. Vlcerata enim non curantur (vt aliquando quidem crassa) intemperata verò aut obstructa, pro dolore colico, qui in crassis intestinis fit, volulum vocatum afferre solent, morbum perniciosissimum, & à quo vix vllus euadit: cuius propria signa sunt, dolor acutissimus supra vmbilicum, fastidium, & vomitus fecum. Maximo ergo in periculo sunt, quibus ruptio abdominis supra vmbilicum est, quia parati sunt ad volulum. Quod Pittaco cuidam euenisse dicit, quem verisimile est, ex ruptura facto volulo, interiisse.

Quibus quod est inter abdomen & cutem inflatum est, & non subsidet, iis color est velut multum pallidus; aut ex albo pallescens, quoniam ab hepate totum quod tale est procedit, hepaticis etiam morbis laborant, quinetiam qui ictero ab hepate tenentur, colore subcandido suffunduntur, velut aqua inter cutem laborantes & leucophlegmatici. Verùm & hydropes & icteri, qui à liene procedunt, nigriores sunt.

A Hepatici dicuntur quicunque laborant morbo longo hepatis, vt intemperie, quæ cum debilitate coniuncta sit, aut difficili ostructione (nam eum qui inflammatione hepatis laborat, non dicimus hepaticum: sed ita affectum) harum affectionum maxima indicatio est ex colore faciei: quia cum sit propria succorum officina, & tales in cute florescãt colores, quales humores abundant in corpore, necesse est vitium sanguinis in hepar reiici, & colore prodi. Ergo vitiosus color præter naturam per totã cutem factus, malum aliquod hepatis primarium, B aut secundarium; necesse est indicet. Quia omnis actio læsa indicat vitium proprii instrumẽti: species coloris talis, speciem affectionis indicabit. Velut hydrops & regius morbus, qui in hoc morborum genere sunt præcipui, coloris vitiosi specie indicantur. nam vtrique habent minimè rubrum, neque benè candidum, neque omnino naturale, sed albidum intermortuum, & velut ex pallido, & albo. In hydropicis vero est albi multum, pallidi omnino exiguum, vt magis sit malus modus albi, quàm pal- C lor: in ictericis, est pallidi coloris multum, vt in quibusdam partibus crocei dissoluti color. Dicitur verò etiam hic color subalbidus, quia vacua rubore cutis candida est, & fit quidam color referens effusionem flaui per candidum, & hæc quidem habent icterici, & in omni hydropis specie laborantes. Addit Hippoc. & leucophlegmatici, quasi leucophlegmatia non sit hydrops: sed aliud hepatis malum, hydropi analogum loco affecto & causa: hydropis verò sint tantùm duæ species, ascytes & tympanites. D Gal. certè tres species esse ponit, leucophlegmatiam inter eas recensens. Hippo. videtur hanc ab aliis separare, velut certè, & vulgus hominum ex solo ventris tumore hydropem iudicat. Nihil refert modò intelligatur, omnes has passiones hepatis esse. Quibus color albidus est, vt leucophlegmaticis, & hydropicis, hepatis per se, aut per consensum, cum ventriculo, intestinis, aut pulmone (hæc. n. non mutant colorem ad aliam speciem) frigidam: quibus verò pallidus valde vt ictericis, calidam & siccam intem- E periem sine obstructione nonnunquam cum solo vitio sanguinis, plerumque cum obstructione significat. Non sunt autem hæ affectiones semper simplices, sed componi possunt, cum inter se, tum etiam cum aliis. Velut si quis morbo regio laborans hydropicus fit: huic color flauus, cum albido incipiet permisceri. Verùm bilis effusio plurimum huius complicationis cognitionem, quæ ex specie coloris haberi posset, interturbabit. Maxima distinctio continget ex tumore ventris, qui iam icterico superue- F niet. Nimirum ab ascyte est inseparabilis tumor aquosus ventris & à tympanite flatuosus, quia in illa multa aqua, in hac multus aer, tenet id cauum, quod est inter intestina & peritonæum. Hinc fit ille tumor qui manui occurrit. Atqui vulgus hominum putat, eam materiam inter carnem abdominis, & cutem contineri. Nam ex hac vulgari opinione natum est nomen latinum, aqua intercus: & hispanum, *agua entre cuero y carne.* Hanc opinionem sequutus Hip- G pocrates describens per propria symptomata hydropem, dicit, quibus quod est inter abdomen & cutem inflatum est. Non quod Hippoc. ignoraret ipsum etiam abdomen distentum esse, sed quod istam diligentiam modò sermo non desideraret. Itaque si morbus regius & icterus simul hominem tenent, co-

lor ad albidum aut pallidum inclinat, vt alter altero magis affligit. Euidens autem cognitio fit ex tumore ventris. Cum aliis etiam copulantur hi morbi: vt cum ex liene fit hydrops, aut morbus regios. Nam vterque morbus incipere potest ab ipso hepate primario laborante, aut consentiente cum alio membro male affecto: sæpissime autem veniunt ex liene, quia refrigeratus lien refrigerat hepar, fitque hydrops, aut obstructio quæ lienem obsidebat, vsq; ad hepar producitur, fitque icterus, sed vterius horum morborum ita factus sit, erit cum alio complicatus, qui dicitur icterus niger. Hic est, cum atrabilis diffusa per totum corpus, cutem tingit: fitque liene non satis purgante sanguinem ab atra bile, vt dictus antea icterus, vesica fellis non purgante satis à flaua. Vtrunque autem fieri potest, aut bile plurima genita, aut parte ad quam pertinet expurgatio debilitata, aut via obstructa. Si ergo ob debilitatem, aut obstructionem lienis portio melancholiæ, quæ cutem possit denigrare, diducitur, antequam hepar debilitetur aut obstruatur, fiet solus icterus niger, & color tantùm niger: si autem iam etiam debilitetur hepatis vis concoctrix, fient simul hic & hydrops, eritque color ex albido, & nigricante: si autem obstruatur qua parte expurgatur fel, fient ambo icteri, flauus & niger, & color etiam ita mixtus. Quod si hepar ambo patietur simul, intemperiem dico & obstructionem, fient dicti tres morbi simul: duo icteri & hydrops, atque color quidam nascetur, qui hæc omnia mala ex parte referat. Verùm fieri non potest, vt lien debilitatem attulerit hepati, non debilitatus: aut obstructionem, non obstructus. Quare si hydrops aut icterus à liene cœperit, necesse sit melancholiam malè expurgari. Necesse ergo sit, eos qui à liene cœperint, nigriores esse, siue hydropes, siue icteros. Sed enarremus totam hanc orationem. Quibus (inquit) quod est inter abdomen & cutem inflatum est, idest, quibus regio ventris inferni tumida conspicitur, vt in hydropicis, & aliis omnibus; quibus tumores duri hypochondriorum sunt: & non subsidet, id est, & non citò subsidet, vt quibus ex lauta cœna, aut larga potione, aut satietate fructuum horariorum, aut olerum, aut etiam ex colico dolore, intumuit venter (nam ob tales occasiones solet tumere sine morbo hepatis) sed mox conquiescit, velut certè aliorum omnium morborum, ob manifestas quasdam causas, solent species apparere, sed duratione diiudicantur. Quia scilicet talia, mox conquiescant) & color est qualis valde pallidus. Sed quia non is tantùm qui propriè dicitur valde pallidus, quique in ictericis conspicitur, indicat malum hepatis, sed etiam albidus color hydropis, addit, ex albo pallescens, idest non solum qui propriè est valde pallidus, sed qui vtcunque ob vacuitatem ruboris, & coloris viuidi, vocatur vulgo, nunc pallidus, nunc albidus: ab hepate totum quod tale est, procedit, idest, vtcunque homo colorem habeat album aut pallidum, aut velut ex his mixtum, & ventrem tumidum, quod fit per inflationes, aut tumores scirrhosos hypochondriorum, vel abundantiam aquæ, aut flatus inter intestina & peritoneum; in hepate esse malum significatur: & hepaticis etiam morbis laborant, idest, & hanc ob causam hepatici morbi dicuntur, quibus hæc adsunt symptomata, & icterici, & aqua inter cutem laborantes, idest, tympanitæ aut ascyte, & leucophlegmatici, qui ab hepate sunt;

A idest, qui id per primariam passionem hepatis habent (aut saltem non ex liene) ad subcandidum inclinant, idest, colores habent citra rubrum, & expertes nigritiæ. Hydropes autem & icteri, qui à liene incipiunt, nigriores sunt.

B *Vlcera etiam in subalbidis & lenticulosis ægrè sanescunt, & cutis & labia diffinduntur, velut Antilocho & Aleua accidit: quod ab humoribus corporis salsuginosis exoritur, qui sub cute maximè colliguntur, & à capite decidunt, quum à pulmone calefit.*

Aphoris. 8. sextæ particulæ dictum est: hydropicis vlcera facta in corpore ægrè sanantur. Hoc idem dicit modò, causam prætereà apponens. Dicit ergo, vlcera etiam in subalbidis & lenticulosis ægrè sanescunt, & cutis & labia diffinduntur, Idest, vlcera, quæ fiunt in corporibus exalbidis, simul cum maculis quibusdam lentibus similibus, cum & cutis multum finditur, & labia, qualia erant, quæ Antilochus & Aleuas passi sunt, ægrè sanescunt. C Quæ quidem duabus affectionibus lethalibus, & in extremo iam constitutis hydropi, & phthisi, accidere consueuerunt, in vtrisque quidem ob humorem salsum. Hic tamen colligitur in hydropicis sub cute in toto corpore, idque est frequentissimum, & maximè fieri consueuit: fit autem etiam salsa pituita à capite fluente, cum à D pulmone calefit, vt in phthisicis. Nimirum solet id malum incipere à catarrho, & procedere, vsque ad hæc vlcera insanabilia. Repletur caput pituitoso succo, qui fuliginum quæ de pulmone ascendunt, calore, fit salsus, & defluit, imprimis quidem in ipsum pulmonem rectà, deinde verò & per habitum corporis deriuatus. Imprimis ergo ob salsam qualitatem corrodit, exulceratque pulmonem, deinde cum plurimum in eo malo processum est etiam cutem corporis, & ob hanc, quæ in corpus defluit, sal- E sam humiditatem, & ob proprii cuique parti alimenti corruptionem. Quæ corruptio, cùm ob materiæ differentiam varia sit, varias etiam parit maculas lentibus similes. Quare autē hæc vlcera ægrè sanescunt, dicta est mihi causa in commentario aphorismi. Ea est eadem, quæ facit, pura salsa humiditas: cum vlceratæ partes non aliter possint curari, quàm siccatæ, & expurgatæ.

F *Occasiones considerandæ ex quibus laborare quis incepit siue ex capitis, siue auris, siue lateris dolore. In quibusdam autem dentes, & in quibusdam bubones signum exhibent.*

Occasiones morborum dici solent causæ procatarcticæ, quæ occasionem ægrotandi præstitere quo significato haud dubiè verissima esset hæc sententia. G Nam multum refert considerare qua causa ægrotare cœperit homo, ob inediam an ob multum cibum, ob æstum an ob occursum antea frigide, ob vigiliam, an ob somnum nimium, ad cognitionem quidem per se, ad curationem verò ex accidenti. Quia à contrariis causis non potest omnino eodem modo esse affectum corpus. Vtcunque autem affectus diffe-

rar, debet esse ratio curationis alia. Tamen hic aliud est quod occasionis nomine significatur. Nam ἀφορμὴ non fert hanc significationem; & illud ὁπόθεν ἤρξατο κάμνειν id est, vnde cœperint ægrotare, significat esse partem primam, seu primū impetum à quo morbus cœperit, & multò magis id indicant exēpla. Nam (inquit) siue ex capitis, siue auris, siue lateris dolore fuerit. In quibusdā autem dentes & in quibusdā hubones signū exhibēt. Ergo quod docet est, cōsiderare oportere, vt cœperit ægrotare corpus, & ex qua passione cœperit morbus, si febris cœperit ex dolore capitis, siue ex dolore auris, siue lateris, siue quacumque alia passione: Sed dices quid referr hæc considerare? videtur enim satis esse scire, quę passio fit nunc, etsi nescias quæ fuerit. Certè refert multum nosce quale fuerit initium passionis quam suscipimus curandam, & qui decursus, quotcunque mutationes fecerit malum: idque siue prioribus passionibus abeuntibus, posteriores acciderint, siue manentibus, accesserint. Si recesserint nosce oportet, quot, quæ & quo ordine fuerint; si maneant, quo ordine sint factæ. Velut si duo occurrant febricitantes, nunc quidem eodē modo. Alteri verò ex capitis, alteri ex renum dolore, facta sit febris: nosse quidem id distinctè oportet: atque sicut simul dolent, aut vtcumque affecta sunt, ventriculus & caput, nosse oportet, an capitis dolor prius afflixerit, & ventriculi deinceps subsecutus sit, an contra. Refert enim hęc consideratio, & ad agnoscticam, & ad prognosticam, & ad curationem. Nam si dolor ventriculi antecessit, dolor capitis per consensum esse putabitur, & curatio incipiet à ventriculo: si dolor capitis anteceßit, ea putabitur esse primaria affectio, & curabitur per se: atque si dolor capitis vehemens ante febrem, aut ea incipiente fuit, meritò timebitur raptus materiæ in eam partem, præcauebitur admoto oxyrhodino. Si doluerint renes, in illos etiam timebitur, & cauebitur decubitus. Quia si quæ pars ante morbū doluit, in ea morbus firmatur. Sed quid est quod addit, signū autem exhibent in quibusdā dentes, & in quibusdā hubones? Certè sunt exempla, quæ fortè fortuna tunc occurrebāt curanti, & in memoriā venerūt scribenti Hippoc. velut sicuti eū dolore dentiū facta sit febris; timeri debet partibus superioribus, & ipsi dentes solent excidere iudicatoriè, vt antè dictum est. Iam verò si cum hubone cœperit, non est exigui momēti nosse, quia febres ex hubone singularem malitiam habent, vt in aphorismo dictum est, & singularem curam exigunt.

Vlcera & tubercula quæ erumpentia febres iudicare possunt, si non accidant, iudicationem tollunt. Si verò interiùs relinquantur, certissimas & celerrimas rediuiuas afferunt.

Dictum est nuper ab Hippocrate quæcūque iudicatoria signa fiunt, eadem hæc si non fiunt difficilis sunt iudicationis: ergo & vlcera sponte nata & tubercula, cùm decretoria esse solere multis morbis, dictum etiam nuper sit, si iis morbis, qui tales indicationes amant, non fiant, difficilem iudicationē, aut impeditam iudicationem ostendunt. Morbi

A verò quibus sunt tales iudicationes familiares, sunt, vt in prognostico dicitur, febres quæ prorogantur salubriter affecto homine. Proinde ego soleo mox ac febris aliqua videtur produci, & ex crassis succis pendere, estque laboriosa, si quæ pars ignobils doler aut doluit, in eum abscessum vocare: sin nulla talis sit, omnes partes adenosas fouere calente oleo, aut etiam alia inunctione connocante. Nam quibus cum iuxta naturam morbi deberent erumpere, hęc manent interius, vel non satis erumpentia, etsi in-
B cœperint, vt cum fiunt abscessus minores quàm vt prosint: vel ne rentantia quidem erumpere, celerrimæ, & certissimæ sunt recidiuę. Nam si abceßum succorum facere natura non potuit, multò minùs poterit enacuationem. Quæ verò relinquuntur in morbis recidiuas faciunt.

C *Crudos & humidos secessus milium solidū in oleo coctum sistit. Exemplo est nautæ puer, & Myriochaume.*

D Deiectiones madentes non biliosæ, quales per diarrhœas fiunt sæpe, debilitata retentrice facultate intestinorum, vocat crudos & humidos secessus. Curatur hæc diarrhœa vsu siccantium, & adstringentium: cum retentrix humiditate & laxitate maximè debilitetur. Non rarò opus est medicamentis deuoratis & per sedem iniectis, & admotis: sępe autem sola mutatione victus ad sicciorem, & qui suapte natura difficilè descendat, curatur: vt caseo veteri, & duris ouorum vitellis, & hepate asso, & aliis huiusmodi, in quibus etiam est miliū integrū oleo coctum, aut solo, aut cum iure aliquo, Milij quidē in hac Hispaniæ parte, rarus est in cibis vsus, tamen pro eo vtimur ad diarrhœam, oriza cocta iure carnium aut oleo. Prosunt etiam esculenta,
E quæ orizæ polline parantur, vt qui vulgò dicitur *manjar blanco.* Proderunt ergo etiam quę parantur ex milii farina, non tantùm ipsum solidū milium: cuius in nautę puero, & in Myriochaune periculum Hippocrates fecerat.

F
SECTIO II.

Vlier laborabat cardialgia, quæ nihil remittebat. Hæc in mali punici succum polentam inspergens, & semel in die cibum sumere contenta, non reuomebat, veluti charioni accidit.

G Haud dubie hic, vt & alibi semper καρδιαλγεῖν significat habere dolorem oris ventriculi. Nam ratio curationis id indicat, & quòd velut quiddam notatu dignum Hippocrates narrauit, hanc non vomuisse. Accedit quòd magna coniectura est hūc Charionem, cuius hic mentio fit, esse illum Charionem, quintum ægrotum primę partis tertii Epid. Aut hic aut illic corrupto nomine. Nam ille habuit capitis grauem dolorem, & turbatam aluū

ex tennibus, & tremorem labii inferioris, notas facti confluxus in ventrem, & decima sexta vomuit biliosa multa. Itaque cum nomen ægroti occurrat vna litetula mutata idem, & narratio, quod ad vomitionem attinet eadem vtrobique, videtur esse ille ægrotus. Chærion verò laborauit ore vētriculi, confluentibus in illud multis & acribus excremētis, quæ quidem mox pariunt cardialgiam, seu cardiogmon, id est dolorem, aut morsum oris ventriculi malum sane non leue: ob consensum magnum partium principium cum illo. Nam quibusdam affert lipothimiam, aut etiam sincopen, consētiente corde, quibusdam vertigines, suffusorum vitia, conuulsiuos motus, atque adeo epilepsias, consentiēte cerebro. Quibus ab cruditatem acidam aut redundantiam flatus vel crudorum succorum, aut intemperiem frigidam, os ventriculi dolet, calorifica ratio curationis debetur: quibus verò ob cruditatem nidorosam, aut confluxum biliosorum excrementorum, aut omnino callidam intemperiem, adstringens & refrigeratoria, vt bilis feruor sedetur & laxatus vētriculus, adstrictione roboretur: vt ea quę adest bilis dolorem non faciat, & quæ nondum venit, fluere desinat. In quem vsum laudatur merito malum punicum, vtcūque eo vtaris, siue totis granis per se, aut cum pane manducatis, siue hausto succo solo, siue panis micis in eum intinctis, siue eū succum cum aliquo idoneo cibo admistū comedas; vt cum ptissana, aut cum amylo, aut cum polenta. Paratur polenta ex farina hordei. Ergo paratis pulticulis ex farina hordei, aut farre, cum succo mali punici, curari potest id malum, quia replebitur vētriculus attemperante, & astringinte cibo. Ego sane iam aliquot cardialgicos & pictocolos, iuui solum præcipiens, vt tota æstate vterentur pro vino, decocto totius mali punici, totius, inquā, cum cortice, & granis. Dicit igitur Hippo. mulierem Cardialgicam, quæ citra intermissionem vexabatur, curatam esse polenta, insperso succo mali punici, & μονοσιτίῃ, id est & semel in die cibum accipiens. Sed dubitet aliquis: si dolor ille ex frigore erat, quo pacto posset esse succus mali punici vtilis, si verò calidus, cur semel solum in die capiebat cibum? Nā qui ita affecti sunt nulla re magis læduntur, quam ieiunio, vsque adeo, vt nisi sūmo mane cibi aliquid capiant, ante consuetum prandii tempus linquātur animo, aut saltem grauem morsum sentiant, atque nusquam melius habeant, quàm cum plenus cibis venter est, quibus bilis imbibatur, & astrictus ventriculus non recipiat. Certè ille affectus erat fluxio calidorum, vt & in Chærione, & qui ita affecti sūt, debēt accipere cibos, neque exigua quantitate, neque tenues, quia tales vitiantur, & augent cacochymiam, si verò accipiuntur multi, & crassi, liberant à fluxione, & coquuntur: non tamen possent coqui multi & pluties accepti, à ventriculo præcipuè malè affecto. Proinde semel & copiosè pasci debent. Sed quia neque longum interuallum sine omni cibo possunt transigere, vti debent mane & vesperi cibis quibusdam leuibus, & medicamentosis, vt pollenta cum succo mali punici. Itaq; Hippocrates non vocat hic μονοσιτίην vnicam degustationem cibi, sed vnicum prandium, vt consilium sit, semel bene prandere, & aliis horis aliquid medicamentosum, quod replere corpus non possit, degustare. Vt si consulas primo mane accipere micam A panis, ex vino diluto per hyemem, ex succo mali punici in æstate: & cœnæ tempore polentam cum illo succo, aut assum pyrum. Illa igitur mulier ita curata est, semel quidem benè prandens, aliis horis medicamenti loco accipiens polentam cum succo mali punici, & liberata quidem est, non vt Cheriō, sed sine vomitibus: quod quidem indicat intemperiem fuisse maiorem quàm pro materiæ multitudine.

B *Mutationes prosunt, nisi in peiora mutentur, velut accidit in vomitibus qui sumpto in febribus medicamento fiunt, & in meraciora desinunt, nam putrefactionem significant, vt dexippo contigit.*

Vt in aphorismo 14. sectionis secundæ dicitur, in alui fluxionibus mutationes deiectionum iuuant nisi ad praua mutatio fiat: id cum in spontiuis fluxi- C onibus verum sit, tum multò magis in iis, quæ pharmaco accepto fiunt. Nam si quam significationem malam præstare potest deiectionum varietas, multorum & diuersorum excrementorū, & multiplicis cacochymiæ, hanc minuit pharmacum. Nam ne prauæ quidem & variæ excretiones, quæ cum accepto pharmaco fiunt, adeo malę sunt, vt aphor. 21. quartæ particulæ dicitur, his verbis. Deiectiones nigræ, velut sanguis niger, sponte venientes, & cum febre. & sine febre, pessimæ sunt: & quantò D plures fuerint peiores colores, tantò deterius: cum medicamento verò meliùs, & quantò plures fuerīt colores, non malū. Si ergo varietas in pessimis, quæ spōtè facta mala est, facta cum pharmaco est minus mala, varietas in minus malis, quæ vt causa prodest, & vt signum minus mala est, quàm vnica admodum syncera perseuerans, cum pharmaco proderīt multò magis quā sine illo. Proinde addit Hippo. hoc loco, οἷον ἀπὸ φαρμάκων ἐμέουσι πυρετῶν ἕνεκα id est, velut in iis quibus ob febres phar- E maca solemus propinare. Dicit verò vomentibus, quia vt ex aliis locis constat, erat illo seculo maximus vsus vomitionum expurgantium. Sed sit ita: iuuet mutatio deiectionum non prauarum. quia perpurgant corpus, sed vt signum, vtræ sunt deteriores, variæ, an simplices? Videntur enim deteriores esse variæ, quia multiplicium excrementorū redundantiam significant: Certè non potest hoc sine distinctione dici, neutræ enim sunt simpliciter meliores. Sed deiectiones synceræ sunt, quædam F quia non habent manifestā alterius generis permistionem, vt tantum biliosæ: quædam, quia à suo etiam sero sunt deputatæ, vt quæ dicuntur biliosæ synceræ, vt vitellinæ, & æruginosę. Variæ sunt, aut ex tantum malis, vt ex simpliciter crudis & biliosis aut ex pessimis, vt ex opima nigra & fœtida, & cruenta. Quę variæ & pessimę sunt, omnium sunt pessimæ, vt dicitur in prognostico, & apho. 21. quartæ: quæ variæ ex tantūm malis aut crudis, peiores G sunt vnica syncera non omnino pura, quia multitudinem excrementorum significant: sed minus malę, quæ in vnica syncera secundo modo: quia talis admodum mala est, & vituperatur aphor. 7. septimæ, vbi dicitur Meracæ alui egestiones malæ. In quā etiam sententiam, causam simul reddens hic dicit,

αἱ ἐς ἀκρητέστερα τελευταὶ σῆψιν σημαίνουσιν, οἷον Δεξίππῳ vt Dexippo. id est mutationes excrementorum finiri in vnam speciem meracioris excrementi, graue est, quia significat putrefactionem, id est magnam excrementorum corruptionem, & magnam vim, & firmitudinem causę corrumpentis. Nam in quacumque actione naturali, cum omnes materiæ partes in vnam speciem trahuntur, magna effectricis causæ potentia significatur. Nam cum ea est minor, diuersa gignuntur secundum conditionem materię. Igitur vnicam talem deiectionem perseuerare, deterius signum est, quam mutationes fieri, & non ita iuuat quia non tam fit natura corpus perpurgante, quã ob putrefactionem: id contigit Dexippo.

Serapis ex liquida aluo intumuit. Pruritus per nescio quot dies durauerunt, sed non vltrà, habebat autem & abscessum quendam in parte inani, qui quidem denigratus occidit.

Ex quacumque euacuatione profusa solere hydropem fieri ab Hippocrate & Galeno dictum sæpe est, & experimento notissimum. Nam nimis fluentibus menstruis, vt in aphoris. dicitur, morbi fiunt (explicuimus verò in commentario hydropẽ inter alios) fluentibus etiam plus satis hæmorroidibus, succedit hydrops. Quin & nimiis alui fluxionibus solere succedere, dicitur aphor. 43. sextæ, his verbis, Quicunque lienosi à dysenteria corripiuntur. Simile quiddam coniecto esse, quod mulieri, de qua præsens narratur historia, contigit, ei quod in hoc aphoris. fieri solere Hippo. dicit. Collegerat in hepate, aut liene aut alio quodam internorum viscerum multa & mala excrementa, cęperatque per aluum deponere, & ob malignitatem exeuntium facta est effluxio nimia, vacuatis simul succis vtilibus cum malignis, quo factum est, vt debilitato naturali calore hydrops succederet: hydropẽ verò non ex aqua tantum, sed malignis simul quæ per ventrem ibant, cum aqua distributis, tentauit natura per cutem pellere, factus est pruritus, qui durauit aliquot dies, & non potente natura eũ abscessum absoluere: repentè, ita vt fit in malignis abscessibus, euanuit pruritus (id enim significãt illa verba non vltra, quasi diceret, non vltra productus est pruritus, sed euanuit) & retrocedente materia in partem inanem collectus est magnus abscessus, qui ob magnitudinem cutem obsedit, & subiectas etiam partes tenuit: ob malignitatem verò succi, ex inflammatione facta est gangræna. Proprium enim inflammationis abeuntis in gangrænam iodirium est, denigratio. Gangręna verò quę internas partes attingit, perniciosa est.

Et stimargi vxor post ventris perturbationem paucorum dierum, cùm multum curasset sistere, & abortum fœtus fœminæ quadrimestris, à corruptione sana facta intumuit.

Hæc historia quadã ex parte similis est proximæ, quia hæc etiam mulier à perturbatione ventris in-

A cepit laborare, & postea intumuit. Verum hæc euasit, etsi magno cum periculo. Hæc mulier cũ vtero gereret (maximè cum filiam concepisset) meritò multa & praua excrementa collegerat primis mensibus, vnde factum est, vt proxima iam quarto mẽsi, alui profluuio corriperetur. Quod quidẽ magnum erat abortus periculum. Nam nisi sisteretur, irritatione, & mordicatione intestinorũ, partium vtero adeò vicinarum, aut ob euacuationem nimiam subtracto fœtus alimento factus fortasse es-

B set abortus: atque hoc forte timore medicus aliquis sistendum omni ratione curauit: & cum nondum esset purgatum corpus, hoc idem euenit. Cõuersa sunt enim excrementa ad vterum, & corruptione acetabulorum subsecutus est abortus quadrimestris. Quod verò quadrimestris fuerit, non minimum auget significationem periculi. Nam recentiores & antiquiores fœtus facilius abortiũtur. Nihilominus sanata est post partũ, & febre, & alui pro-

C fluuio: & in extremo mali intumuit, reliquiis morbi abscedentibus ad cutem, & hepate debilitato, ita vt fit in magnorum morborum inclinationibus, tamen per bonum victum, pristinum habitum recuperauit, & perfectè sanata fuit. Hic casus nos admonet quantũ periculi esse soleat in sistendo aluũ profluuio. Quoniam verò non minus est periculum nisi sistatur antequam nimius fiat, considerare cautè oportet in omni effluxione, quid agendum sit, an sistendum, an mouendum magis an permitten-

D dum vt fluat. Scopi verò in hac consultatione sunt, confertentia, tolerantia, & modus fluendi. Nam si cum conferentia, & tolerantia benè fluit, permittendum tantum: si cum illis, tamen lentè fluit, mouendum: si sine illis, sistendum est.

Mosco admodum calculoso, in superiore

E *palpebra hordeolum exortum est, versus aurem magis, deinde exulceratum est intrò. Quinta & sexta ab interiori parte pus effluxit, quod infernas affectiones soluit. Bubo iuxta aurem erat, & infra in ceruice secundùm rectitudinem superioris bubonis.*

Calculosi fiunt, quibus multi succi crassi in lũ-

F bos incumbere solent. Multis autem cessat ea affectio in alias partes facto talium succorum abscessu. Neque mirum est facto vno aliquo abscessu magno solui affectionem, quæ sæpe solet redire, ita vt non redeat ampliùs. Nam frequentès in eandem partem reditus fiunt ob illius debilitatem, quæ plærunque conseruatur reliquiis materiæ pertinaciter hęrentibus. Per magnos autem abscessus solent primarò affectæ partes illas etiam reliquias perpurgare & firmari in posterum velut Mosco euenit, qui cum

G calculosus valde esset, oborto aliquando hordeolo in palpebra superiori ad angulum externum, qui spectat aurem, & rupto intro, effluenteq; pure ex interna parte oculi, vt ex oculo prodire videretur, quinta & sexta die ab orto hordeolo, simulque ortis duobus bubonibus in ceruice, altero iuxta aurẽ, altero inferiùs è regione prioris, soluta est affectio calculosa, & iam inde melius habuit. Sed miretur aliquis solutum esse morbum renum, facto ad oculum abscessu, cùm hæ partes nullam rectitudinem

habere videantur: deinde ad tantum morbum soluendum, hordeolum, exiguum adeo tuberculum momentum aliquod habuisse. Verum oportet nosce, plerunque fieri abscessus secundum rectitudinē & eos meliores esse quàm contrarios: nonnunquā autem fieri in alias partes quibusdam occasionibus non inutiles. Nam Hippo. ipse 6. Epid. parte 3. dicit, Alterius loci morbos loca excipientia, aut ob grauitatem, aut ob aliud quiddam liberant, aut quòd aliis sunt communicationes. Hec illo loco. Fortasse ergo Mosco occasione aliqua alia doluerūt B partes circa caput, aut debilitatę fuer, vt hanc ob causam lumborum fluxionem exceperint, etsi id rectitudo partium non admodum fecerit. Est etiam verisimile Mosco fluxionem in lumbos à capite venisse, vt plerisque venit, atque ita oculo, & ceruici, etsi cum parte recipiente nulla esset, cum transmittente fuisse magnā rectitudinē & viciniam. Neque etsi abscessus adeò exiguus fuerit, subsecutam sanitatem adeo mireris. Non enim fuit hordeolum C solum: sed cum hoc duo bubones insignis magnitudinis. Hippocrates verò noluit omittere quippiam eorum quę acciderunt. Accidit nonnunquam abscessus exiguos, assiduitate expurgandi, & duratione liberare solere à magnis morbis, vt vel vnica pustula multum tempus non sanescens, sed sordes quasdàm continenter demittens, liberet nonnunquam ab epilepsia: aut morbo alio magno.

Frater vxoris Aristei fatigatus itinere incaluit. Deinde in tibia terminthi exorti sunt. Postea febris continua accidit, & postridiè sudor, qui aliis diebus paribus semper recurrit. Adhuc autem febris detinebat. Erat autem sublienosus. Fluebat sanguis ex sinistra nare, sæpè & paulatī. Iudicatus est. Postridie iuxta aurem sinistram tumor apparuit, sequenti die etiam iuxta dextram, qui tamen minor erat, & incalescebat: hi euanuerunt nec supputarunt. D E

Hic haud dubiè cepit iter agere plenus succis melancholicis: oportuit autem redundantiam illam deponi antequā exerceretur, nedū laboraret. Nam vt Gal. docet in aphorism. 20. tertię particulę. si homo vel pituita, vel flaua bile, vel atra, vel ipso etiam sanguine plenus ad exercitationem perducatur, in multa atque adeo grauissima mala perducetur: nam apoplexia, aut epilepsia fiet, aut rupto vase in pulmone, morbus insanabilis & multi cum F febricitare cæpissent, propter exercitationes acutissimis morbis fuere correpti, & quibusdam aliis, exercitatione propellente excrementa ad cutem, vlcera oborta sunt. Nimirum Hippo dicit, si impurgatus exerceaeris, vlcera fient. Merito ergo hic cum cacochymus iter ageret, incalescebat, id est, calore quodam febrili tentabatur, qualis per neutras dispositiones fieri solet, incipientibus malis succis putrescere ob calorem ex labore. Et in cruribus facti sunt terminthi, id est (vt Gal. interpretatur 6. Epid. parte 3. com. 37.) tumores quidam nigri cū pustulis figuram fructus terebenthi habentes, Habent enim ortum ex melancholico succo. Cum ve-

A ro hic abscessus minor esset, quàm pro multitudine excrementorum, quæ cœperant alterari, subsecuta est continua febris, cui vt pote repleto multis succis successit sudor postridie, & aliis sequentibus diebus paribus: qui sudores, vt aphor. 36. par 4. dicitur, significant dolorem, & longitudinem morbi, & recidiuam. Addit autem Hipp. factos esse illos sudores non quidem quibusdam diebus paribus, quibusdam non, sed sequentibus diebus paribus semper. Nimirum, & aphor, 42. eiusdem particulæ dicitur, sudor semper fluens significat morbum. Sed quorsum cùm dixisset febris continua fiebat, dixit deinde, adhuc autem febris detinebat? Certè vt magis explicet hos sudores symptomaticos fuisse & multitudinis sobolem. Nam dixit aphor. 56. dictæ particulæ. Febricitanti sudor eueniens febre non remittente, malum. Moram enim trahit morbus, & multam humiditatem significat. Merito ergo huic euacuationes multæ & variæ, non tamen copiosæ, & affatim liberantes, sed sæpè tentatæ, & imperfectæ euenerunt. Factus est lienosus, quod maximè declarat dictam succi speciem. Fluxit sanguis sæpè, & paulatim ex sinistra nare. Quæ euacuatio etsi symtomatica, atque vt signum mala fuit, tamen quia secundum rectitudinem facta profuit. liberauitque, non perfectè & tutò. quod fecisset bona iudicatio, sed cum abscessibus. Oborti enim sunt tumores post aures: post sinistram quidē maior, ob dictam rectitudinem cum liene, & quia id latus succis melāc holicis magis obsidetur: sed quia tota etiam corpore abundabant, alius, etsi minor post dextram, & obortis his tumoribus. incalescebat homo, id est tentabatur rursum febrili calore, reliquis succorum putrescentibus: tamen cum tam multæ antecessissent euacuationes, factum est, vt euanescerent resolutione sine suppuratione.

Qui ab Alcibiade venerat, ex febribus modicis ante iudicationem tumidum habuit sinistrum testiculum. Habebat autem splenem magnum. Et certè tunc iudicata fuit febris vigesimo die, & deinde subincalescebat aliquando, & spuebat subfloridum.

Hæc quoque narratio indicat ex crassis melancholicis succis factam esse febrem huic. Namque morbus recidiuas, & abscessus multos habuit, & quod febris adhuc intra fines acutorum fuit modica, indicat succos non fuisse biliosos & acres: quod in lienem & partes sinistras incubuit, indicat fuisse melācholicos. Ergo primū correptus est febre continua & modica, procedente febre intumuit, primū lien ob naturam succi, mox testiculus sinister ob rectitudinem cum liene. Iudicata est febris vigesimo die, vltimo scilicet fine acutorum: sed non tutò: non enim cum manifesta aliqua euacuatione. Abscessus ergo à principibus partibus potuit facere febris interruptionem, perfectam solutionem sine euacuatione non potuit. Aliquando ergo subincalescebat, & successit tussis, & excreatio subfloridi G id est semialbi & rubri, quia vt dictum est proxima sectione, tussis à tumore testis, & tumor testis à tussi fit, ob cōmunionem genitaliū cū spiritualibus instrumentis.

Cuidam manus dextra, & crus sinistrum, ex tussiculari affectu, quum exspuisset paxum & nihil mentione dignum, resoluta sunt paraplectico modo, aliis autem partibus nullo modo immutata est, neque facie neque mente, à ne illis quidem valide. In melius cœpit progedi circa vigesimum diem. Quod ferè factum est circa menstruorum eruptionem, quæ fortasse tunc primùm apparuerunt. Virgo enim erat.

Multis atque adeò grauissimis morbis corripiuntur virgines tempore pubertatis, nisi maturè prodeant menstruæ euacuationes: à quibus, cum erumpunt, liberantur: vt Hipp. docet libello de morbis virginum. Nam confluens sanguis de toto corpore versus vterum, si liberum exitum non inuenit, redundat in partes alias, & nihil mali est, quod non possit facere. Nam septum transuersum premens, retracto vtero, præfocationem: in caput irruens, insaniam, epilepsias, catochos, aut etiam apoplexias: occupans thoracem, facit tussiculares affectus: irruens in cor, palpitationes, & tremores cordis, ac nonnunquam syncopas: occupans aliquando vnam aliarum partium, quæ neruos excipit, facit stupores & immobilitatem, & ita resolutiones. Vt huic virgini euenit, volentibus iam menstruis euacuationibus erumpere, neque id facilè facientibus ob naturalem vasorum angustiam, aut sanguinis crassitiem, aut expultricis facultatis debilitatem, tussi primùm & difficili respiratione laborauit (nimirum est consensus facilis genitalium cum spiritalibus) deinde cum nihil mentione dignum spuisse, resoluta sunt manus dextra, & crus sinistrum, irruente copia in ceruicis dextram partem, quæ committitur cum thorace, & in brachium, & in lumborum imam partem, & sinistram, & in femur: non occupauit autem cerebrum, neque partes superiores ceruicis. Quare neque facies, neque mens alterata est, vt in aliis ex simili causa fieri solet. Neque illis partibus fortis passio facta est. Non enim erat resolutio vera, vt quæ pituita occupante neruos fieri solet, sed stupor magnus compressis multitudine neruis. Quod exitus indicauit. Nam fluentibus menstruis vigesimo die cœpit melius habere. Hippocrates dicit, fortasse tunc primùm eruperũt. Suspicatur id, non sciuit certò. Tamen non multum referebat scire. Nam eadem mala fieri possunt menstruis suppressis quæ non erumpentibus suo tempore.

Apamantus & fabri illius pater qui caput fregit, & Nicostratus, nihil extussiebant. Doloribus autem secundum renes alioqui torquebantur. Interrogati responderunt se semper repleri potu aut cibo.

Quod dicit, pater eius qui caput fregit, nihil aliud est, quàm quædam nota ad facilem memoriam cõparata. Hi tres ægroti laborabant tussi, alioqui non

A narrasset non extussisse. Laborabant præterea dolore circa renes, in lumbis scilicet. Difficilis erat scitu causa. Proinde interrogationibus opus fuit. Maximum autem momentum habet ad præsentem corporis statum agnoscendum, de vita ante acta interrogare. Interrogati responderunt, se semper repleri potu, aut cibo. Quid ergo ex his coniectes? Certè illos ob voracitatem collegisse multam crudæ humiditatis copiam, hinc excitatas fluxiones de capite, vt fit, decubuisse in thoracem: aut in thorace ipso primùm congestam copiam, ob cruditatem

B verò nihil notatu dignum excreatum, sed descendisse fluxionem in lumbos: vbi ob frigiditatem, & capacitatem partis multùm hærens, & crudior manens, poterat diu vexare, ac fortasse facere hydropem, aut impingens in vrinæ vias, aut in vesicæ collum, suppressionem vrinæ facere, aut abscedens in intestina, diarrhæa solui: aut abscedens in vterum, profluuium muliebre facere. Opus ergo erat sicco & tenui victu, pituitæ expurgatione, & clysteribus.

C

Dolores vehementissimos conspicatus aliquis quonam modo dignoscat: terror, tolerandi facilitas, oblationes, & ignauia indicant.

Docet notas quibus cognoscere possis, an dolor sit vehementissimus. Sed fortasse dices, non fuisse his notis opus, si quidem dolor ipse per sese proditur, cùm sit ipse tristis sensus. Tamen quia dolor æ-

D groto quidem manifestus est, medico verò non nisi ex narratione ægroti, aut notis his: ægroti verò non omnes eadem dicunt, aut conqueruntur eodem modo dolentes: sed quidam ne tantillum dolorem sine vociferatione ferre potest, quidam maximos dolores silentio transigit. fit vt non ex querela modo possit medicus agnoscere quãtus sit dolor, sed opus sit notis. Accedit, dolorem non solùm dici vehemẽtem, quòd magnus sit, sed quòd plurimum debilitet: quæ duo non necessariò æquè fiunt, sed con-

E tingit ob morem morbi, dolorem videri minorem, noxæ verò afferre plus. Vehemens ergo dolor nunc dicitur, qui plurimum lædit. Quantum autem lædat, duo signa præcipuè indicant, alterum capitur à terrore, aut tolerantia: alterum ab oblationibus, aut ignauia. Tolerantia significat virium constantiam, & tolerantiam doloris, id est, benè ferre dolorem, sine facultatis lapsu, quod ex pulsu præcipuè, deinde ex animalibus actionibus agnoscitur. Oblationes

F dicuntur Hippo. cibi qui offeruntur. Hic verò per oblationes dicitur se benè habere ad oblationes, hoc est, cibos libenter accipere. Ponitur verò terror, vt contrarium tolerantiæ, & ignauia oblationi. Ergo terror significat dysphoriam, id est, difficilem tolerantiam doloris, & ignauia, tædium accipiendi cibos. Causa verò quâ terror ponitur pro dysphoria, quia cum dolor grauis est, & virtutem debilitat, similem passionem affert ei quam magnus terror.

G Nimirum qui grauissimo dolore cruciatur, pulsum habet contractum, & extremorum frigus, & quarundam partium tremores, & ciborum inappetentiam, vt qui terrentur. Qui hæc non patiuntur, non admodum graues habent dolores. Graues ergo indicat mala tolerantia, & fastidium: non graues, benè ferre

ferre dolorem, & bene habere ad oblationes.

Aqua quæ celeriter calescit, & celeriter frigescit, semper leuior est.

Hæc sententia sine vllo ordine interiecta est, vt aliæ multæ huius libri. Explicata mihi est antea in aphorismis, sed nunc quoque aliquid in eius enarrationem dicetur. Non sanè scripta est, vt doceamur agnoscere, quæ aqua leuior sit (nam quid refert?) sed quæ melior. Quia quæ leuior melior est, nisi aliqua corruptio, aut aliena qualitas illi accedat. Nam monstratum mihi est in phisicis, totam leuitatis causam esse in tenuitate. Igitur aqua quæcunque, quantò leuior, tantò tenuior: porrò quantò tenuior, tantò facilius alteratur, & in calidum, & in frigidum. Nam in rebus omnibus, quorum est eadem natura, euenit, vt quanto tenioris substantiæ sunt, tanto facilius recipiant vtramque passionem. Nota ergo substantiæ leuioris est in aquæ generibus, facilior commutatio: atque facilior commutatio, & leuitas, substantiæ tenuioris. Aqua verò quantò tenuior est, tanto est melius alimenti vehiculum, quia tantò minus moratur in hypochondriis, sed distribuitur, deducitque secum cibos solidiores.

An cibi & potus æquales faciant moras, experientia opus est.

Tota ea medicinæ pars, quæ ad ciborum & potuum scientiam spectat, est Empyrica, nam cibum aliquem esse multùm, aut parùm, citò, aut tardius nutrientem, citæ aut tardæ excretionis, excrementosum, aut excrementis vacans, boni aut mali succi, nulla exacta ratio est agnoscendi præter experimentum. Non tamen proinde dicit Hippocrates nunc, cibi & potus experientia indigent, Nam nihil botum est, ad æqualitatem manere. Sed id dicit, propter ciborum vsus, & quantitatem. Nam æquale, & inæquale de quanto dicitur, & dicitur ad aliquid aliud. Significat ergo Hippocrates opus esse experimento ad cognoscendum an cibi & potus ad equalem mensuram maneant cum aliquo alio. Sed quid ilud est. Ratio vtendi cibis est, nosse, quantus & qualis & quo tempore & ordine dandus sit, id verè scire possumus, secundum rationem communem, aut singularem: secundum communem, ratiocinatione possumus discere: velut biliosis dandum plus & solidius, pituitosis minus & tenuius: dandum cibum posteriorem vbi prior descenderit: dandum tenuem ante crassum: tamen secundùm rationem singularem, non possumus sine experimento propriæ naturæ eius cui cibus instituitur. Immo verò nisi præsentes, & periculum facientes, & quædam addendo, quædam detrahendo. Nam victus non instituitur homini, sed huic homini. Singularium verò non est scientia. Dicit ergo Hippo. opus esse experimēto ad præscribendū cibum & potum, ita vt ad æqualitatem maneant cum eo, quod corpus & dispositio petit, id est, vt exactè tantum detur, quanto opus est. Hanc esse legitimam enarrationem loci, constat ex eodem

A Hippocrate lib. 1. de diæta, vbi ita dicit. Si quidem enim supra hæc inuenta fuerit ciborum mensura, & laborum ad vnamquamque naturam numerus, ita vt excessus, neque supra, neque infra modum fiat, inuenta sane exactè fuerit hominibus sanitas. Nunc verò prædicta quidem omnia inuenta sunt, qualia sunt, hoc verò inuenire impossibile est. Si quidem igitur præsens quis sit, & inspiciat, cognouerit quidem B hominem exeuntem, & in gymnasiis exercitantem, vt custodire sanum possit, alia detrahendo, alia apponendo. Verùm non præsenti, impossibile est cibos ac labores exactè præscribere.

C *Dicendum quod sanguine fluente expallescunt, & quæcunque alia huiusmodi dicere debent.*

Si fieri posset, vt medicus singulorum hominum naturas nosset exactè, id esset optimum, atque vtilissimum. Sed non potest. Debet proinde conari, vt quantum possit, agnoscat eius natu- D ram cuius curationem suscipit. Et multa quidem, ex iis quæ de temperamentorum notis tradita sunt à medicis, cognoscet, non tamen omnia. Proinde interrogare debet multa, & ipse ægrotus debet dicere, quæcumque per experientiam proprii corporis obseruauerit: vt, quibus soleat iuuari, quibus lædi: qualibus affectionibus, qualibus symptomatis corripi facilè soleat. Nihil horum debet ægrotus omittere, neque medicus negligere, sed hic interroget E multa, ille respondeat libenter, quæcumque ex seipsum obseruatione cognouerit. Velut si solet fluente sanguine linqui animo, aut expallescere, dicere debet: & quæcunque alia huiusmodi. Nam quibus id accidit minus mitti sanguis debet, quia parum iuuantur, vt Hippocrates ipse 6. Epidem. parte 6. dicit, his verbis: Quibus sanguis multus fluxit ex naribus, qui quidem decolores mero modo sunt, parum prodest, quibus verò colores rubicundi, non similiter. Non ergo parum refert hoc medico narrare, vt cautius sanguinem mittat.

F

Sexaginta dierum fœtus masculi corruptio in detentionibus partus salubris.

Nomen ἀπόφθαρμα, quo hic vtitur, non significat abortum sponte factum, is enim dicitur ἔκτρωσις, sed corruptionem fœtus factam medicamento venenato. Quare præceptum hoc ad venefi- G cos spectat. Medicis enim, neque vitæ, neque honoris cuiusquam gratia, licet id tentare. Quanquam antiquissimis illis seculis, quibus lex naturæ minus culta erat, corrumpentibus medicamentis vtebantur. Ac proinde occasiones quibus illis vti quis tutò poterat, obseruabant. Sed cur Hippocrates, qui iureiurando se astrinxerat, discipulosque suos astringi cogebat, nihil se tale propinaturos, docet nunc occasionem idoneam ad propinandum? An aliquando iuramenti oblitus, ille quoque

f

propinabat? Si quidem puellæ psaltriæ abortum saltu molitus est? An solum erat piaculum pharmaco corrúpere, non etiam saltu? An vt alii qui corrúpentia dabant, cum minori periculo darent, hæc docet? Ao ex hac venefica obseruatione, aliquid etiam qood nobis vtile sit nascitur? Nimirum si corruptio masculi, quæ exactis sexaginta diebus agitur, salubris est, ideſt sine matris periculo agitur, & abortus masculi post sexaginta dies sponte factus, fit salubris: fœminæ verò eodem tempore: aut masculi, minori, fit insalubris. Sed qua causa masculi abortus, siue spoote, siue pharmaco factus, sexaginta diebus est salutaris? Masculi certè semper, & partus & abortus est salubrior, quàm fœminæ, ob dictam sæpe causam. Maximè autem qui sexaginta diebus. Nam vt ipsemet Hippocrates dicit, libello de natura pueri, masculus triginta diebus formationem accipit, fœmina multò pluribus. Atqui vt ibidem Hippocrates autor est, tempus expurgationis respondet tempori formatiooìs, & in Leuitico præcepit Deus, eas quæ masculos peperissent, non adire templum ante triginta dies, quasi id esset longissimum tempus expurgationis in illis. Itaque mares triginta diebus formantur, fœminæ non tam cito. Docet præterea Hippocrates libello de alimento, duplum tempus insumi in sensus & motus accessionem, atque informationem. Itaque masculum si triginta diebus formatur, sexaginta moueti, & sentire, fœminam multò tardiùs. Ergo masculus veneni vim, aut quamcumque causam abortus sentiens, poterit sexaginta diebus iuuare exitum proprio motu, antè verò id tempus ooo poterit, neque fœmina eo tempore. Iam verò si causa superior spectetur, sexagesimus dies non est infelix. Nam motus Solis habet aspectum sextilem lustrata sexta parte Zodiaci. Si menses lunares numerentur, incidit in tertium mensem, qui fœlicior est mensibus paribus. His omnibus accedit Hippocratis auctoritas & experimentum.

Hercules intumuit mali die octaua.

Quid euenerit Herculi non narrat, illud vnum natat, abscessum esse illi factum octaua die, die non iudicatoria. Quid tum postea? hac causa non fuit bonus abscessus. Mirum ergo si morbum priorem soluit, aut si noo est passus recidiuam.

Dysenteria tentatur magis, qui & tenesmo.

Tenesmus est in extremo recti intestini, quod dysenteria in intestinis. Merito ergo qui est τεινεσμώδης, ideſt, tenesmo tentatur crebrò, est etiam δυσεντεριώδης, ideſt, paratus ad dysenterias. Nimirum affectiones, & causæ, & loci malè affecti sunt similes.

Lactans quædam papulas per totum corpus habebat. Cum autem cessauit lactare, subsederunt æstate.

Lactantibus rarò fluunt menstrua vsque dum cessant lactare, aut ad certum vsque tempus: quia ob naturalem necessitatem feruntur in mammas, quæ io vterum abire consueuerant, & redundantia sanguinis, in lac insumitur. Necesse est ergo lactantes, nisi alioqui sint valde euchymæ, repleri malo succo. Quia etsi menstruæ euacuationes cessant, quia lactant, oon tamen eadem est materia earum & lactis. Nam menstrua fiunt ex pessimo sanguine, lac ex bono. Expulsione enim fiunt illa, hoc tractione, & commutatione. Expultrix verò facultas fertur in prauum, tractrix in bonum. Ergo insumitur in lac bonus sanguis, & retinetur malus in lactantibus. Quare non mirum, si lactans illa habebat per totum papulas referentes cacochymiam, & cessans lactare, profluentibus menstruis euacuationibus, subsederunt. Æstate narrat solutas papulas, merito id quoque factum est, quia id tempus est accomodatissimum ad omnes decretorias euacuationes. Hic continget aliquem dubitare, si suppressio menstruorum etiam in lactātibus est causa cacochymiæ, cur quærantur nutrices quibus non profluant. Videtur enim esse satius, vt singulis mensibus purgentur, quàm vt impurus fit sanguis. Tamen res non ita habet. Non inquam querendæ sunt, quibus profluant. Quia cum non possit fieri expulsio excrementorum, quam non antecedat excretio, necesse est singulis mensibus, tempore excretionis (quam, doloribus totius corporis, qui antecedunt agnoscimus) totum sanguinem perturbari, atque adeo perturbato vitiari lac. Satius ergo fit, bene temperatam nutricem eligere, & bonos succos ei idoneo victu procurare, quàm cum illius conturbatione crebra, sanguinis expurgationem à menstrua euacuatione expectare. Accedit, quod naturæ opera ordinem habeant, cum ergo menstruus sãguis fit generationis principium, cum is apparet, ad aliam iam ptolem natura conuertitur, quare ad priorem inepta esse incipit: quare & puerum oportet transferre ad aliam nutricem. Quod si non est copia nutricum, sed vna adest menstruam habens euacuationem singulis mensibus, dum profluit, vitet, quoad fieri possit, lactationem. Magis autem vitet vnum, aut duos dies antequam erumpat (quod tempus secretionis est) quam cum iam fluit.

Coriarij, qui coriacea faciebat, (vxori) cum peperisset, & soluta esset perfectè, visum est secundinæ aliquid membranosum remanere. Quod quarto die malè erupit. Nam stranguriosa facta est: paulò post concipiens peperit marem. Multos autem annos iam habebat. Demumque menses non fluebant, cùm autem peperisset, intermisit strangurìa paulatim.

Quomodo potuerit hæc mulier solui, ideſt, liberari perfectè à partu, manente interius parte membranosa secundinæ? Certè nullatenus. Sed perinde intelligendum est, ac si diceret, cum vi-

deretur soluta esse perfectè, deinde visum est secundinæ aliquid membranosum remanere: et vpit quarto die à partu malè, idest, magno cum labore, & difficultate: quia fiebat strangurio sa, idest, cæpe rat iam antea ei stranguria fieri quod non minimum auxit difficultatem expurgationis vteri, & excretionis secundinarum iam putrescentium, ob viciniam colli vteri, & vesicæ. Omnibus sane iam iam partui proximis fit passio quædam stranguriæ similis. Vltimis mensibus enrequam dolores multum fiant, ob compressionem vesicæ quam distentus vterus, facit, deinde & ob hanc, & ob natnralem nixum vteri deorsum, per compassionem, vesicæ collum irritatur. Plærisque nulla passio propria in ea parte fit, quibusdam autem fit, & post partum etiam manet, vt aliis etiam hæmotroydes. Huic ergo fortasse, ob hanc occasionem fiebar, fortasse etiam mulro ante fieri ceperat, au&a tamen tunc est, & purgationis difficultatem auxit. Hic mirantur quidam, quòd conceperit tam multos annos nata, vt iam cessassent menstruæ euacuationes, idque miraculum esse putant. Ego verò non intelligo menstrua huic cessasse antequam conciperet, sed post hunc vltimum partum nunquam amplius effluxisse. Mirum quidem quod ea ætate marem pepererit, non tamen adeo vt fide carere debeat. Quòd stranguria intermiserit modicum à partu, copiosa expurgatio fecit: nimirum excrementa diuerterunt à vesica ad vterum, & hæc hebetata est, vsque dum collectis rursum excrementis, morbus rediit.

Cuidam coxa dolebat antequam conciperet, postquam autem concepit non amplius doluit. Vigesima autem die à partu rursum doluit, peperit igitur masculum.

Huic haud dubiè vteri os erat contortum in coxam per morbum vterinum. Nam idem Hippoc. lib. de superfœtatione ita reliquit scriptum: Si cui dolores in coxendice, aut in capite, aut in manibus, aut aliqua alia corporis parte fuerint, cum verò prægnans est, desinunt, conceptu autem ab vtero exoluto, rursum insunt, odorata, & bibere, & ad vteri os apponere, conducit. Porro lib. 1. de morbis muliebribus dicit, Quibus verò os distortum est, & ad coxam allapsum: fiunt enim etiam talia prohibentia, ne vterus semen suscipiat: Quum igitur tale quid acciderit, odoratis fomentis fouere oportet: Post fomentum autem per digitum auulsum à coxa detrahito. Hæc Hippo. quibus constat illum dolorem coxæ, morbum vteri fuisse. Nam illi morbo congruit curatio, quæ odoratis suffitubus agitur. Prohibebat verò ille morbus conceptum, sed vsu venereorum curatur, & conceptione, & tempore prægnationis liberæ sunt mulieres ab eo malo, quia insumitur materia, quæ os distorquebat, in fœtum: maximè cum masculus conceptus est: quia quæ fœminam concipit, excrementosior est, & frigidior, & plus ei excrementi redundat, & insumitur minus. Huic ergo conceptione solutus est morbus vterinus, & toto tempore prægnationis, & viginti dies à partu, qui ferè in expurgationem

A vteri insumi solent, vt lib. de superfœtatione scripsit, durauit sanitas. Post id tempus, rursum doluit. Sed quando ita ei contigit, merito peperit masculum. Quod insinuans dicit: peperit igitur masculum.

B *Prægnanti tertio aut quarto mense eruperunt exanthemata, ad quæ manna thuris vtimur, in inferiori parte tibia dextræ, & in manu dextra iuxta magnum digitum. Nescio an peperit, reliqui enim eam semestrem: habitabat autem, vt ego existimo, in archelai ædibus ad rupem.*

C Vtero gerentes colligunt cacochymiam, quia non expurgantur singulis mensibus, & non insumitur in fœtum tam prauus sanguis, qui non expurgatur. Proinde primis tribus mensibus solent illis fieri Picæ, nauseæ, fastidia, & vomitiones: deinde pani, & aliæ multæ maculæ, & exanthemata. Velut huic facta sunt exanthemata, qualia curati solent inspersa puluere mannæ thuris, aut cet ustæ. Sunt maculæ quædam rubètes cum exeoriatione. Facta quidem sunt ob cacochymiam; in illis autem partibus, D quia sunt emunctoria propria hepatis, velut sinistra manus, & pes sinister, lienis. Indicaueruntergo illa exanthemata malè affici hepar, & consentaneum quidem est, vitium sanguinis, hepar primum persentire, quia est officina propria illius. Hac ipsa causa ego censeo sectionem venæ factam in manu dextra inter digitum medium & annularem, aut hunc & minimum (eodem scilicet loco, quo hæc habuit exanthemata) vtilem esse in iecoris affectionibus.

E

Antigenis vxor, quæ iuxta Nicomachum habitabat peperit filium, carnosum quidem, habentem autem præcipuas partes discretas magnitudine circiter quatuor digitorum & sine ossibus; postremo etiam crassus erat F & rotundus. Ipsa autem ante partum erat asthmatica, deinde simul cum partu pus euomuit modicum, quale ex furunculo.

Huic mulieri cum concepisset monstrum, accidit etiam difficilis respiratio, fiente in carnosa parte fundi ventriculi, aut in aliquo viscere eorum quæ iuxta ventriculum sunt, suppura- G tione. Id quod exitus indicauit. Nam simul cum partu pus euomuit modicum. Monstrosum partum fuisse satis indicat descriptio. Dicit enim peperisse filium, carnosum quidem; idest vt frustum quoddam carneum, crassum, & rotundum, sine ossibus, habentem tamen in magnitudine quatuor digitorum discretes maximas partes, vt caput, brachia, & crura. Monstri verò generationem nullus non tribuit debilitati formatricis, aut defectui, aut corruptioni, aut redundantiæ

materiæ. Nam monstrum fit, aut deficiente parte naturali, vt si nascatur sine brachiis: aut redundante, vt si duplicia habeat: aut partibus naturalibus malè positis, vt si caput nascatur ex medio pectore: aut habentibus figuras alienas, vt caninas, aut equinas. Defectus partis, defectu materiæ, aut debilitate formatricis in parte fiet: defectũ verò illũ, qui semen de toto corpore decidere putant, dicent esse defectum partis seminis ex parte tali decidendæ: qui ex solis vasis seminariis, non ita, sed defectum materiæ in parte factum, postquam gigni fœtus cœpit, aut separatione particulæ seminis, aut corruptione. Redundantiam, qui muliebre tantum semen præstare materiam putant, dicent esse ex superflua redundantia seminis cepta generatione multarum partium, quę ad multos fœtus pertinebant, iisque coalescentibus. Iuxta sententiam putantium vtrumque semen præstare vim & materiam, simulque decidere de toto corpore, fiet & ob hanc causam, & quòd semina non misceantur aptè, vt si separatim sint partes decisę à capite mulieris & viri, & ob id duo capita generari incipiant. Malus positus, si de toto corpore semen decidit, fit, quòd facultas formatrix non bene separet partes seminis, sed malè committę sint: si de solis vasis seminariis, quòd cępta iam materię alteratione, & cum alterum est iam potentia crus, aliud manus, ante tamen quam duruerint, malè contenta confunduntur. Alienę figurę fiunt, ob corruptionem seminis. Nam figurę alienę non possunt fieri per se à causa formatrice, sed per accidens, ob materię dispositionem. Dispositio autem, qua semen fit potentia aliud quàm erat, corruptio est. Nisi his addas vitiosę, & alienę imaginationis vim, quę causa quantum quoque possit alterare fœtus, alio loco à me disputatur. Præter imaginationem verò, constat, causas omnes dictas, non nisi in morbosis corporibus accidere. Nam aut defectus alimenti est, aut redundantia excrementi, aut maligna qualitas & corrumpens, aut debilitas facultatis non benè coniungentis, quę coniungi; aut separantis, quę separari oportet, aut quædam formantis, quędam alia non formantis. Velut in hoc fœtu, caro quidem genita est, vtpote genitu facilior, ossa verò minimè, deficiente formatrice in ea parte, vel difficiliori. Debilitatem verò facultatis constat in morbosis corporibus esse, quale erat huic mulieri, cui simul cum conceptu, collectio puris in visceribus facta est, atque ob id difficilis respiratio, compressis instrumentis respirationis. Meminit Gal. huius dyspnœæ, c. 12. 3. de difficultate respirationis, non longè à fine.

Eius quæ filias gemellas peperit & difficulter peperit, & non admodum est purgata, intumuit totum corpus: deinde venter magnus est factus, alia autem subsederunt: rubra quidem fluxerunt vsque ad sextum mensem, deinde valdè alba per reliquum tempus: hæ autem fluxiones veneri officiebant, & mera rubicunda ipsi fluebant.

Huic ex partus difficultate facta sunt duo grauissima mala, hydrops, & vlcera vteri. Meritò autem

A fuit difficilis partus. Quia peperit fœminas duas. Nam & quia fœminæ, & quia duę poterant id facere, cum geminus partus simplici sit difficilior, & fœminæ quam viri. Proinde non satis est purgata, & distributis per totum corpus excrementis intumuit: suffocato deinde calore eorum multitudine, hydrops successit. Cuius manifestę notæ sunt, ventrem intumuisse aliis partibus superioribus extenuatis. Nam lib. de affectionibus, ita scriptum est, Si expurgatione non facta, fiat hydrops, venter aqua impletur, pedes autem & suræ attolluntur. Humeri verò, & claviculę, & pectora, & femora, liquefiunt. Hoc est quod nunc dicit, magnum esse factum ventrem, & alia subsedisse. Vlcera verò facta esse in vtero indicant fluxiones rubræ ad sextum mensem durantes, & factæ deinde albæ, facto scilicet iam pure in vlceribus, quæ in venereo congressu dolebant ob confricationem, & mera rubicunda rursum fundebant. Fecerunt ergo hæc quod alia omnia vlcera, recentia fuderunt sanguinem, inueterata pus, refricata sanguinem rursum.

B

C

Diuturnis leuitatibus intestinorum, acidus ructus superueniens, qui antea nullo modo fuit, signum vtile, qualis Demænetæ accidit. Fortasse autem arte parare licet. Etenim turbationes huiusmodi alterant. Fortasse autem & acidi ructus leuitatem intestinorum soluunt.

D

Aphorismo primo sextæ particulæ dicit, ructum acidum post longam læuitatem intestinorum, esse bonum signum, id quod explicatum mihi suo loco est. Nunc verò dicit signum vtile, vt insinuet, non esse solum bonum vt signum, sed vt causam etiã. Nam nõ omnino idem est, ἀγαθὸν & χρηστὸν non enim quod bonum, hoc etiam vtile est. Vtile verò non dicitur quod solum bonum aliquid indicat, nisi etiam prosit. Hic ergo insinuat esse bonum vt signum, & vt causam, vsus duobus his nominibus, signum vtile. Nam signum est quod significat, vtile quod prodest. Sed quia multò certius est, talem ructum esse bonum signum, quàm causam, addit, fortasse autem & acidi ructus læuitatem intestinorum soluunt: vt causæ scilicet salutares, atque ita fortasse licet eos arte parare. Nam quæ sunt bona tantùm signa, non licet arte facere: sed quæ cum facta sunt, iuuant. Reddit causam qua adducitur, vt suspicetur, acidos ructus licere arte facere, dicens, Etenim turbationes huiusmodi alterant, idest; nam turbationes huius modi mutant corporis dispositiones, quare poterunt fortasse transferre ad melius. Sed quid est quod Hippocrates docet? Eloquamur apertius. Certè lienteria, cum ex debilitate concoctricis & retentricis fit, quantum illa calorem, hæc siccitatem amat, ob frigidam & humidam intemperiem plerumque fiet. Hanc proinde, calefacientibus, siccantibus, & adstringentibus, curari vult Hippocrates, & ructum acidum, cum succedit, probari quidem vt signum, non fieri tamen arte, quin potius dari cibos, qui facilè concoquantur, &

E

F

G

quoad fieri possit, non tam facilè descendant. Si tamen hac via non succedat, quæ legitima est, tentari aliquando ructus acidos arte facere (illegitimum quidem hoc, sed fortasse aliquando vtile, tentandumque curatio legitima non cedit) dando cibos qui facillimè acescant, vt si concoquere non potest ventriculus, saltem ad aciditatem trahat. Nam magis languescet nihil faciens omninò, quàm praue commutans, quia nulla ratione magis languescunt vires omnes, quàm cessatione.

Sanata est hellebori potione Lycia. Postea splen magnus fuit cum dolore & febri, dolores etiam ad humerum extendebantur: vena autem quæ secũdum splenem, in cubito secabatur, & pulsabat quidem sæpè, aliquando autem non fuit secta, sed cum sudore abiit, aut sponte. Ex quo autem abierunt, splen ad dextra extendebatur, spiritus introduplicabatur, non quidem magnus. Delirabat, contegebatur, flatus inerat, non deiiciebat deorsum quidquam, neque mingebat. Mortua est ante partum.

Hæc mulier vt inditia manifestè declarant, mortua est ex inflammatione lienis, & antequam inflammatio ea fieri inciperet, laborabat: non narrat quo morbo: fortasse melancholico: aut abundabat excrementis, vt solent vtero gerentes. Hanc verò, vt euentus declarauit, contigit tunc abundare malignis. Videbatur iuuari purgatione, & vsa est helleboro, atque à priori quidem passione visa sanari, postea in dictam inflammationem incidit. Non mirum. Nam medicamenti expurgatoris vsus, cum non est admodum tempestiuus, qualis quidem esse in vtero gerente vix potest, habet periculum inter cætera inflammationis hypochondriorum. Nam quæcumque causa morbum aliquem, cum adest, augere potest, eadem nondum præsentem nata est facere, in corpore valde parato. In hoc ergo tam excrementoso facile fieri potuit inflammatio interna ab hellebori potione. Fuisse autem talem morbum, indicant imprimis signa pathognomonica, deinde & tota syndrome signorum: quorum quædam sunt passionis, quædam magnitudinis morbi, quædam mortis: passionis quidem, vt magnus splen, & dolor [ex tactu scilicet] & febris: magnitudinis inflammationis, vt dolores in humerum [nam dolor humeri dextri quasi deorsum detrahatur, significat inflammationem hepatis non exiguam: sinistri, lienis.] Proinde ego intelligo hos dolores humeri sinistri fuisse, & pulsus arteriæ in cubito, & quod splen in dextra intendebatur, idest crescebat vt videretur ire in partem dextram: mortis, vt spiritus introduplicatio (hic enim significat conuulsionem) & delirium, & quòd contegebatur quasi frigeos, quod cum interna vstione pessimum est: & quod flatus inerant, quòd & frigus inferni ventris significat, & suppressio deiectionis & vrinæ, quod omnium humorum ad inflammatam partem accursum significat. Non sunt autem hæc æquè mala, sed quædam superueniunt prius, quædam proximis iam morti.

A Et narrat quidem Hipp. ea eodem ordine quo acta sunt. Primum ergo ab expurgatione, splen magnus cum dolore, & febre, & dolore sinistri humeri, & pulsatione arteriæ in cubito, non continenter, sed quibusdam temporibus. Nimirum inflammationes pleræque exacerbantur ex quibusdam interuallis. Sed quia vt dicitur 6. apho. 22. Dolores ex dorso in cubitum descendentes venæ sectione curantur, secabat Hipp. aliquoties venam in cubito, cum pulsaret (non quidem eadem secabatur quæ pulsabat, sed

B Hipp. venæ nomen venis & arteriis tribuebat) & abibat pulsatio ex hausto sanguine calidiori, qui venas eo loci replebat: aliquando autem non fuit secta, sed pulsatio cum sudore abiit, aut etiam non-nunquam sponte, id est, sine aliqua euacuatione à natura aut arte facta. Hæc pulsatio in cubito prænuntiabat futuram insaniam. Nam in hoc ipso libro tempestate 4. dicit, Quibus vena in cubito pulsat, insanum & furibundum. Deinde procedente malo

C abierunt hæc, dolor inquam humeri, & pulsus in cubito, quia totus calidus sanguis collectus est ad partem præcipuè affectam, & creuit plurimum inflammatio, vsque adeo vt splen videretur intendi ad dextram partem. Hinc iam spiritus offendens, & delirium, tracto cerebro ad magnam compassionem. Tamen nõ fuit spiritus magnus, etsi deliraret homo, quia aderat dolor inflãmationis, qui prohibebat, & conuulsio: per quam, cum dilatari ceperat thorax,

D retrahebatur. Hinc iam grauius affecta ob magnitudinem febris internæ, & omnium succorum & spirituum ad interna reuocationem, cepit sentire frigus extremorum, & demittere flatum. Proximè autem iam morti suppressa deiectio est & vrina. Mortua itaque est ante partum. Admonet nos hæc historia, ne in iis quæ vtero regunt, medicamentis expurgantibus, nisi leuissimis, vtamur.

E

Quæ circa fauces in alterutram partem impetu feruntur, non sunt exulcerata, ad sinistra transierunt. In splenem venit dolor non decretoriè.

Non satis constat an hoc enarret, vt quod Lyciæ

F contigerit, an quod illa tempestate contingeret multis. Nam Lyciæ factus est tumor lienis non decretorius, fortasse ante hunc rumorem repserant succi in alterutram partem faucium, & illinc collecti sunt in lienem, natraturque id nunc ab Hippoc. præposterè. Magis autem videtur hæc dictio continere quod in multis obseruabatur illa tempestate. Nimirum succi impetu ferebantur in fauces, hoc est, in internam oris partem, & quædam impegerũt in eas partes, & vlcera fecerunt: quædam non hæré-

G tia ibi, in quamcunque partem faucium, siue in dextram, inquam siue in sinistram, ferrentur, colligebantur in sinistra, & in liene dolorem faciebant, non decretoriè, quia eo abscessu non soluebatur malum, sed procedebat acerbius, vt in Lycia contigisse legimus. Nam euacuatio agi potest decretoriè, vt cum tempestiuè venit, & quà oportet, & soluit, aut subleuat morbum: at symptomaticè, vt cum non confert, ita etiam abscessus. Ergo in

lienc fieri poteſt dolor; & tumor per abſceſſum A decretoriè, ſoluiturque ita aut ſubleuatur morbus prior: aut non decretoriè, velut cum febri quæ ceperat, mox ſuccedit inflammatio lienis non minuens, ſed augens febrem. Porrò cum tumor lienis febrem facit, nihil minus eſt ille tumor, quàm decretorius, nam eſt ipſe præcipuus morbus: tamen cum aliquando ex febre prægreſſa fit tumor, reiicientibus venis ſua excrementa in illam vnicam partem, & febris prior ſoluitur, decretoriè fit tumor. Illis verò de quibus loquitur Hippoc. non ita eſt factus, ſed B intempeſtiuè, & augens magis periculum, quàm minuens.

Hieroni iudicatio facta eſt decima quinta die.

Tam rarum eſt iudicationem decima quinta die fieri, vt cum occurrebat, velut notatu digniſſimum, ſcripto ab Hipp. mandaretur. Velut nunc Hieroni dicit accidiſſe. & 4. huius operis, fœminæ cuidam in Bulagoræ villa. Cauſa autem qua perpauci hoc C die iudicantur eſt, quia illi maximè iudicari poſſunt, in quibus morbi mouentur diebus imparibus, ſed & in illis decimus quartus, qui inter decimum tertium & decimum quintum poſitus eſt, arripit iudicationem fere ſemper. Proinde lib. 1. huius operis numerans dies quibus iudicari ſolent, qui mouentur per impares, dictos duos omiſit, quaſi rarò iudicantes ob dictam cauſam.

Coi ſorori hepar elatum eſt ſplenico modo. Mortua eſt ſecunda die.

Ingens hepatis inflammatio fuit hæc quæ ſecunda die interfecit ſororem Coi. Si enim fuiſſet ſcirrhoſus tumor, quali ſoler lien intumeſcere, non potuiſſet tam breui interimere. Quare quod dicit ſplenico modo elatum eſſe, ad magnitudinem tumoris pertinet. Nimirum ſolet lien tumeſcere adeò, vt in dextram partem videatur aliquando tendi, vt Lyciæ accidiſſe ſuper narrauerat. Nunc explicans inflammationis magnitudinem dicit, intumuiſſe ſplenico modo, id eſt, in tantam molem elatum eſſe, in quantam lien ſolet. Sed quantumuis inflammatio fuerit magna, mirum eſt occidiſſe mulierem ſecunda die, cum Gal. dicat, primũ & ſecundũ diem decretorios non eſſe, atque velit, cũ in prognoſtico dicit Hippo. deterrimas febres interimere quartâ die aut citius, intelligi, quarta aut tertia. Tamen ſimile eſt hoc ei quod de angina diximus in cõmentario prognoſtici, nimirum anginam, quantumuis acuta ſit, non poteſt ante diem tertium ſolui, tamen poteſt ſecundo atque etiam primo ſtrangulare. Nam ſtrangulatio fit creſcente tumore, qui, vt contigerit eſſe impetum fluxionis, creſcet, ſolutio verò morbi, non niſi depulſa materia à natura, quas depulſiones non poteſt natura niſi decretoriis diebus perfectè facere. Ita etiam tumor hepatis potuit tantopere creſcere, vt compreſſione ſepti tranſuerſi, & compaſſione cerebri, ſecunda die interfecerit, tamen ſolui non potuiſſet ante diem aliquem decretorium.

Bion ſimul copioſè mingebat ſine ſedimento, & ſanguis de ſiniſtra nare fluebat. Erat enim ſplen in gibberum elatus & durus, & ſurſum latus. Superſtes fuit. Recidiuam paſſus eſt.

Hanc quoque fuiſſe inflammationem lienis exiſtimo. Nam in aliis eius viſceris tumoribus, neque expectantur iudicationes, neque recidiuæ. Quod autem liberatus ſit Bion ab ea inflammatione, fluxu ſanguinis de nare ſiniſtra, non mirum. Nam ea eſt ei morbo maximè accommodata euacuatio, & maximè ſecundùm rectitudinem procedens. Tamen quòd fluxu multæ vrinæ, mirum fortaſſe videatur alicui, qui legerit apud Gal. 13. meth. nullam huic viſceri expurgando patere per renes viam. Tamen noſſe oportet, etſi manifeſta via à liene ad renes nõ ſit, niſi per multos anfractus, eſſe tamen haud dubiè, naturæ vias notas, per quas poſſint ſucci abſcedere. Nam Hipp. dicuntur omnia conſpirabilia & confluxibilia, & alibi, natura inuenit ſibi vias. Itaque expurgari poſſe lienem per vrinam conſtat per vias occultas, etſi id frequens non ſit, quod nullæ ſint manifeſtæ. Tamen videtur Hipp. docere non hoc ſolum exemplo ſed alibi etiam, ſequutus communes obſeruationes, poſſe expurgari ita lienem, quin etiam & ſolere. Itaque videtur Galeno repugnare. Nam libello de paſſionibus, ſeu affectionibus (quanquam eum librum Polibii eſſe Galenus D putat, non eſt aſpernendus) docens rationem curandi ſpleniticos, poſt alia quædam, ſuadet vti diureticis medicamentis. Quæ (inquit) mollite ſplenem, ſcriptum eſt. Si igitur diuretica mollientia ſplenem ſunt, non mirum, neque ſanè rarum, mictione copioſa craſſæ & perturbatæ vrinæ ſolui lienis tumorem. Quin & Gal. ipſe in curatione quartanæ iubet vti diureticis, etſi ea febris cum affectione lienis plerumque fiat. Animaduertendum E eſt poſſe partem aliquam malè affectam iuuari, per ſe, euacuata materia propria morbi, aut ex accidenti, expurgato toto corpore. Prodeſt enim tantopere in partium morbis totius vacuatio, vt ſæpe ſola ea ſit ſatis ad perfectam curationem, & ad medicamenta localia procedere opus non ſit. Ita ergo vſus diureticorum mollire poteſt lienem, non quidem per ſe, ſed quod deriuata craſſiori parte ſanguinis, quæ ſplenis duritiem fouebat, ad vrinæ vias, ille molleſcat. Itaque mictio copioſa affectioni lienis rarò eſſe poteſt vacuatio propria, deriuatio tamẽ eſſe poteſt, fitque non rarò in iis, quibus bilioſi cum ſint, bilis F vſtione craſſa in liene colliguntur. Nam in illis cauſa antecedens mali, eſt bilis flaua, quæ ob tenuitatem facile mingitur. In pituitoſis & melancholicis non ita fiet, quia neque proxima neque antecedens cauſa purgari per vrinam facilè poteſt. Quartanam eodem modo curant diuretica, expurgans ſcilicet totis, aut maximis venis & arteriis per eam viam. Ita ergo Bion liberatus eſt ex lienis inflammatione, mingens copioſè, & ſine ſedimento, hoc eſt craſſum, G & perturbatum, atque ob perturbationem non reſidens. Sed non potuit tam perfectè lien illa deriuatione perpurgari, vt non rediret morbus, minor tamen, & ex quo ſuperſtes manſit. Hæc verò intellige

ducta de communis formationis hominibus. Nam taris quibusdam, quibus à vena caua via quædam fertur in mesenterium, facile potest lien purgari per vrinam, recurrentibus succis à mesenterio per canam in vrinæ vias.

Erant autem anginosorum passiones huiusmodi. Ceruicis vertebræ intrò vergebant, quibusdam plus, quibusdam minus. Collum etiam forinsecùs conspicuam cauitatem habebat, atque ea pars ad contactum dolebat. Erat autem & cuidam affectus infra os, quod dens vocatur, qui similiter acutus non erat: Quibusdam autem valdè conspicuus erat maiori circumferentia, & nisi ad dentem vocatũ affectus extenderetur, fauces non inflammabantur, sed subsidebant: partes sub maxilla tumidæ, inflammatis similes non erant; neque glandulæ alicui tumuerunt: sed cùm secundùm naturam se haberent, linguam non facile conuertebant: sed maior ipsius esse videbatur, & prominentior, & venæ sub lingua conspicuæ erant, deglutire non poterant aut valde difficulter: sed in nares effugiebat, si valdè conarentur, & per nares loquebantur. Spiratio autem his non valde sublimis, quibusdam autem venæ in temporibus, & in capite, & in ceruice intumescebant. Quibusdam autem horum quibus affectus recrudescebant, paululum calida erant tempora, etsi alioqui non febricitarent. Non suffocabantur plurimi, nisi deglutire cuperent, aut saliuam, aut aliud aliquid, neque oculi intus desidebant. Quibus tumor in rectum procedebat, non in alterã partem vergens, hi ne quidem paraplectici facti sunt. Cæterùm si quempiam periisse viderim, recensebo, quos autem nunc noui, superstites manserunt: Quidam autem celerrimè alleuabantur, plurimi autem etiam ad quadraginta dies peruenerunt, hocque accidit plurimis etiam sine febre: Multi autem per valdè longum tempus partem aliquam tumoris habuerunt, prout deglutitio & vox significabãt. Columellæ quoque eliquatæ imminutionem quandam exhibebant prauam, etsi nihil mali habere viderentur. Quibus autem in alterutram partem inclinabat malum: in ea parte vnde vertebræ inclinabant, ii resoluebantur, & versùs alteram trahebantur. Erant autem hæc in facie apparentia maximè, & ore, & intersepto secundùm gargareonem: Quinetiam inferiores genæ pro ratione mutabantur. Paraplexiæ autem non per totum corpus fiebant, vt ex aliis contingit, sed vsque ad manum, ex ea parte quæ erat sub angina. Atque hi cocta spuentes rauci erant. Quibus autem in rectum A *tumor tendebat, etiam spuebant. Qui autem erant cum febre, hi multò maiori cum difficultate spirabant, & fundebant saliuam, & venæ his magis attollebantur. Pedes quidem omnibus frigidissimi erant, maximè autem his, qui ad erectè standum impotentiores erant, & hi omnes si non statim, saltem quos ego noui, mortui sunt.*

B Hactenus singulares historias narrauit, nunc communem quendam morbum describit, qui quadam tempestate multos inuasit. Explicata autem est hæc narratio Gal. 4. lib. de locis patientibus cap. 5. & mihi in scholiis. Quare minus nunc opus est sermonem multum producere. Multi periculum suffocationis incurrerunt ob luxationem vertebrarum ceruicis, quibusdam luxatis in rectum, id est, in nullum laterum, sed intrò, quibusdam in latus: rursum quibusdam cum febre, quibusdam sine febre. C Fiebat verò ob hæc non exigua differentia passionum & accidentium. Atqui omnia hæc quibusdam accidebant acutiora, quibusdam tardiora, ob causæ speciem: quibusdam mitiora. Atque ita erat magna differentia magnitudinis symptomatum propriorum, & superuenientium: quorum mala fere sunt, strangulatio, etsi deglutire non tentarent, respiratio sublimis, tumor venarum in ceruice, fronte, & temporibus, & sub lingua, & calor in temporibus, D & effusio multa saliuæ, refrigeratio extremorum: bona verò, contraria. Vocat Hip. hoc malum, passionem anginosam, seu anginã, ob symptoma, quia præfocabat. Omnem enim strangulationem per passionem aliquam ceruicis accidentem, vocabat anginam Hip. non tantum eam quæ inflammatione eo loco aborta fieret, vt posteri: ac multò minùs distinguebat cynanchas & synanchas. Non enim profectò inflammatio his vertebras luxabat, sed tubercula cruda in ligamentis ossium facta; vt & gib- E betum patientibus ex morbis, aut lentè contractum fieri solet. Nam & in illis solet fieri intro spinæ curuitas cum repanditate, aut extra cum gibbero, aut in alternm latus, cum obstipitate. Fuisse autem tubercula, constat, quia non videtur quæ alia causa potuerit vertebras suis locis euellere: deinde, & quia soluebantur concoctione, & ex creatione concoctorum, quod quidem, si sine his essent laxatæ vertebræ, fieri non poterat. Quæ enim esset materia cõcoctioni apta. Erant (inquit) anginosorũ passio- F nes huiusmodi. Ceruicis vertebræ intrò vergebant, quibusdam plus, quibusdam minus, collum etiam forinsecùs conspicuam (quà scilicet recesserant vertebræ) cauitatem habebat, atque ea pars ad contactum dolebat. Erant enim diuulsæ partes, ac proinde dolentes. Erat autem & quidam affectus infra os, quod dens vocatur, idest infra secundam vertebram. Nam hæc ob figuram vocatur dens. Itaque dicit in quibusdam fuisse luxationem in tertia vertebra, innuens scilicet multis aliis fuisse in secunda. G Addit quod non similiter acutum est, intelligendum verò non os [nam secunda vertebra acutius os est, aliis omnibus] sed malum, non enim tam graue est luxari tertiam, quàm secundam: quia secunda, & prima præstant motum proprium capiti, tertia solis buccis. Accedit quòd secundæ luxatio obturare magis potest spiritus viam. Itaque malum minus a-

cutum est luxari rertiam, quam secundam vertebram. Quamqoam qnibusdam simul cum tertia luxabatur secunda, & illis erat malum satis conspicuum, maiori circnmferentia externæ excauationis. Hoc est qnod dicit, quibusdam autem valdè conspicuus erat maiori circumferentia, quibus scilicet luxata tertia simul cum vocato dente, quibus fauces, idest partes oris inter laryngem & gulam, non inflammabantur (non enim inflammatione tenebantur) sed subsidebant, afflictæ & compressæ. Metaphoricè enim subsidere dicuntur quæ malè habent. Pars dictionis huius quæ hactenus enarrata est, occurrit mille modis scripta, & in Hippocratis græcis codicibus, & in eo quem secutns Galenus est, & mille etiam modis donata latinitate, interpretibus in multos ac varios sensus euntibus. Tamen quia eam lectionum differentiam loco citato, ex opere de locis malè affectis exposui, nunc satis sit simpliciter dixisse, quod est maximè consentaneum. Addamus reliqua. Partes sub maxilla, id est, internæ oris partes, tumebant, non inflammatis similes, sed vt pulsæ loco à luxatis ossibus, neque glandulæ, externæ scilicet & quæ in ceruice [nam patystbmia cum parribus sub buccis intelliguntur] alicui tumuerunt, idest, nullus tumor videbatur in collo aut ceruice, sed glandulæ illæ habuerunt secundùm natutam. Et linguam non facilè conuertebant, sed maior ipsis esse videbatur, & ptominentior, & venæ sub lingna conspicuæ. Sorbere non poterant, aut valde difficulter, sed in nares effugiebar, si valde conarentur, & per nares loquebantur. Hæc omnia strangulationis symptomata snnr. Ita enim fieri solent, omnibus, quibus ceruix comprimitur, & spiritus via quacunque causa obtnratur. Spiritus his non valde sublimis. Dicitur sublimis spiritus, non vt quidam falso putant, qui trahitur recta ceruice, sed per quem sublimia respirationis instrumenta mouentur, musculi scilicet venientes à ceruice simul cnm clauiculis. Hic in summa necessitate fit, & viarum obstructione, aut animalis facultaris debilitate. Quibusdam autem venæ in temporibus, & ceruice, & capite intumescebant, ob multitudinem sanguinis, qui accurrens ad caput bæc, & tubercula simul in ligamentis ossium, fecit, aut post factam luxationem, pet præfocationis angustiam conuocatus est. De horum symptomatum malitia maiori aut minori, ita scriptum est. 6. Epid. 7. parte: Qui solum deglutite non poteranr, his valde mites & toleratu faciles erant: qui verò etiam insuper obscurè loquebantur, his molestiores ac diuturniores Quibus verò etiam venæ circa tempora & ceruicem attollebantur: his aliquantum malè erant. Pessimus verò iis quibus spiritus sublimis coeleuabatur. Hæc Hippocrates, ex quibus facile intelliges, eorum quæ accidisse hac tempestate anginosis narrat, quæ augeant, & quæ minuant periculum. Addit quibusdam autem horum quibus affectus recrudescebant, paululum calida eranr tépora, etsi alioqui noo febricitarent. Illud παλισκοτώτωισι vt in scholiis quarti de locis patientibus monuimus, per metaphoram dicitur de ipsis malis. Id est, malis cum viderentur facta mitiora redeunribus, & factis malignioribus, non suffocabantur (inquit) plurimi, nisi deglutire cuperent, aur saliuam, aut aliud aliquid (hoc leuis suffocarioois esse dictum est antea) neque oculi intus desidebanr, sed aut mane-

A bant secundum naturam, aut nonnihil erumpebant. Atqui secundum naturam manere esse optimum quia neque suffocationem, neqne contractionem partium, quæ in extrema debilitate fieri solet, significaret, tamen leuius esset in hoc affectn tumere exertos, quod familiare est suffocationi, quàm contractos esse, quod est à suffocatiooe alienissimum. Hactenus narrauit quæ in commune acciderunt anginosis non omnino grauiter affectis: sed sine febre, siue in rectum siue in alterum latus luxatæ ver-
B tebræ inclinarent. Deinde narrare incipit, seorsum quæ iis, quibus in rectum, id est, in anteriorem partem, non in latus aliquod, luxatio est facta, & quæ quibus in latus: sed vtrisque quidem sine febre: postremò, in calce dictionis, narrabit quæ febricitantibus euenerunt, qui ferè omnes mortui sunt, cum eorum qui sine febre laborarunt vix vllus sit mortuns. Sed redeamus ad Hippocratem. Quibus tumor, inquit, in rectum, procedebat, nō in alteram partē vergens, ne quidē paraplectici facti sūt. (id est nulla parte resoluebantur) omnes tamen quorum
C Hippocrates meminerat, liberati sunt. Meritò quidem, nam letbalia signa, quorum in boc morbo magna vis est, non admodum bis accidebant. Neque tamen omnes liberabantur citò: sed quidam celerrimè: quidam autē non ante quadraginta dies, qui finis est morborum neque acutorum simpliciter, neque iam longorum. Hoc autem plurimis accidit etiam sine febre (certè hactenus de iis qni sine febre ita affecti erant loqnitur, de febricitantibus postea loqnitur) multis autem etiam cronicus fuit hic
D morbus, & in longum tempus; in annum fortasse integrum productus est, & habuerunt partem aliquam tumoris (tumoris illius quem impulsa vertebra faciebat) in ore (nam nullus alius tumor apparebat) & deglutitio difficilis, & vox gracilis, vt per angustam fistulam, significabant perseuerantiam affectionis. Et columellæ liquatæ, hoc est, extenuatæ, & factę graciles, quales in extremo mali fieri solent, iis qui fluxione partium oris laborant, siccatæ, quā-
E tum suspicor, calore aëris per angustum expirati, significationem quandam præbebant mali nondum soluti, etsi nihil mali babere vidcrentur, id est, etsi neque inflammationem, neque vlcus, neque aliud qnippiam tale habere viderentur. Quibus autem in altetutram partem inclinabat malum, in ea parte vnde vertebræ inclinabant, resoluebantur, & versus alteram trahebantur. Erant autem hæc in facie apparentia maximè & ore, & inter septo secundum gargareonem: id est, & gargarcone: quin etiam inferiores buccæ, id est, quæ inferiorem mandibulam
F vestiunt, pro ratione mutabantur, id est, ab ea parte in quam inclinabant vertebræ contorquebantur in contrariam. Paraplexiæ autem, id est, lateris resolutiones, non per totum corpus fiebant, vt ex aliis passionibus. Solent, ex affectionibus scilicet cerebri, vt paraplexiæ quæ ex apoplexiis solent superesse, atque etiam noonunquam, vt ego existimo ex epilepsiis, sed vsque ad manum, ex ea parte quæ erat sub angina, id est à parte quæ erat sub luxatiooe eo latere io quod inclinabant luxatæ vertebræ. Sed vt
G hæc omnia quæ de resolutione dicit, non sine causa euenerint, vtque his acciderint, illis non, & his partibus non illis, & hoc modo, facile intelliget, qui quæ diximus 4. de locis affectis oblitus non sit. Nimirum curuitas spinæ fieri potest angulata, vt cum

vertebra proxima à proxima decedit, ita vt angulus ex ambabus fiat: aut arcuata, vt cum multæ incuruantur singulis à vicinis paulatim recedentibus. Vtrumuis horum fieri potest introrsum, aut extrorsum, aut ad latera: porrò horum quodcumque, in ceruice, aut dorso, aut lumbis. Præterea, partes contorqueri possunt resolutione, aut conuulsione. Per resolutionem laxatur pars malè affecta, ac proinde ea trahitur in contrariam: per conuulsionem, pars affecta contrahitur & proinde trahit contrariam. Porrò ob læsionem spinæ illæ partes corporis resoluuntur aut conuelluntur, quæ ex ea parte qua spina læditur, accipiunt neruos. Luxatio spinæ angulata, si magna sit, & magnum angulum facit, in quamcumque partem fiat, comprimit, aut mediam secat spinæ medullam, quare omnes infra positæ corporis partes sensum amittunt & motum, non tantum eæ partes quæ è regione læsionis sunt, & quæ neruos ab ea spinæ parte, qua læsio contingit, accipiunt. Non enim solùm læsio contingit secundum ipsas neruorum radices, sed secundum medullam. Si autem læsio atquata fit, seruatur incolumis medulla, quia ipsa quoque incuruatur sensim nullibi compressa. Potest tamen lædere neruorum radices, ad latus aliquod facta, quia cum nerui oriantur à lateribus spinæ, ex foraminibus, quæ commissura superiorum cum inferioribus vertebris constãt, vertebris à vertebris recedentibus, distrahuntur neruorum inde orientium fibræ in ipsa radice: atque etsi quam maximè arcuata læsio sit nerui in eam partem, in quam spina inclinat, laxitatem facit, laxitas verò neruorum affert partibus resolutionem: in contraria verò parte, à qua spina refugit, facit contractionem, & contractio conuulsionem. Tamen hæc mala non in toto corpore quod infra læsionem est, sentiuntur: sed solùm in partibus quæ inde neruos accipiunt. Atque hoc euenit magis & apertiùs in partibus superioribus spinæ, quam in inferioribus, quia in superioribus pertinet foramen æquè ad ambas vertebras, superiorem, & inferiorem, quanto autem pars spinæ est inferior, tantò foramen magis pertinet ad superiorem. Quanto autem magis æquales partes tribuunt ambæ foraminibus, tanto quod inde prodit magis distrahere possunt distractæ. Maximè autem conspicua est flexura partium, quæ quibusdam resolutis, & contrariis conuulsis fit, in facie. Quippe in qua, cum non fiant gemini artus, vt brachia, aut crura, necesse est à conuulsis laxata trahi, & laxatas in non laxatas abire, velut loris equorum ab altera parte laxatis aut contractis, capita equorum torquentur. Meritò ergo luxatio in rectum nullam resolutionem fecit. Ea verò quæ in obliquum, fecit partes, ab ea parte in quam fiebat spinæ flexura, torqueri in contrariam. Apparebat verò in facie solum, & vsque ad manus, quia illæ partes sunt quas solas attingunt nerui ex ceruice. Sed cur non etiam sentiebatur resolutio septi transuersi, quod quidem ex ceruice accipit neruos, etiam antequam manus. Certè nerui qui ex quarta & quinta vertebris veniunt, antequàm attingant septum, committuntur cum neruis ex sexta coniugatione cerebri. Non potuerunt ergo læsione spinæ toti lædi. Atqui fortasse difficultas respirationis, quæ angustiæ laryngis imputabatur, ob læsionem neruorum alterius partis accidebat. Sed redeamus ad narrationem. Vtrosq; & eos quibus in rectũ & in obliquum luxatio erat,

A spuisse cocta, & fuisse raucos dicit. Non immerito, raucitatem enim facit in larynge imbibitus humor, nisi autem cõcocta & dissipata essent tubercula, non essẽt illi liberati. Sunt autẽ liberati ferè omnes quos hactenus narrauit. Velut quos in fine dictionis narrat, mortui sunt omnes: qui scilicet cum febre magna & perpetua id mali passi sunt. Nam & in aphorismo dicitur, ei qui à febre tenetur, si collũ repẽte peruertitur, & vix potest deuorare nullo tumore apparẽte in faucibus, lethale. Neque mirum. Nam febris magna, & repente facta

B vertebrarum luxatio significat in his inflammationẽ facere idem, quod in prioribus tubercula crudiora: quod verò nullus tumor apparet, significat interius prope ipsissimam spiritus viam esse. Quo pacto autem non intereat homo simul aucto plurimum vsu ob febrem, & constricta via ob inflammationem? Maximè autem si non solum interna inflammatio sit, sed ea etiam maxima, quod quæ apparebant in ægrotis symptomata, indicabant. Nimirum hi cum febre multò maiori cum

C difficultate spirabant, & fundebant saliuam inter loquendum, & venæ his magis attollebantur, & pedes frigidissimi. Horum autem maximè hi erecti stare non poterant, quia cum conabantur erigere ceruicem, dolebant ob inflammationem. Multi citò moriebantur, quidam non statim, quos autem (inquit) ego noui, omnes mortui sunt.

D

SECTIO III.

N Perinthum circa solstitium æstiuum venimus, vbi fuerat hiems temperata & austrina. Ver autem & æstas valde sicca vsque ad occasum vergiliarum. Si quid enim pluuiæ decidisset, id erat rori simile. Nec Etesiæ

E *multùm flauerunt, & qui flauerunt, sparsim id fecerunt.*

Totus hic annus fuit calidus & siccus. Calidus quidem quia frigus hyemis cohibuit auster, & calorem æstatis parum emendauerunt Etesiæ. Siccus autem, quia toto illo anno ab initio hyemis vsque ad initium alterius hyemis, quam occasus vergiliarum inchoauit, perpaucæ & exiguæ pluuiæ

F fuerunt. Nam hyems tota fuit clementi cœlo, serena & sine pluuiis, reliquum valde sine aquis, atque si quid pluuiæ decidebat erat non largus imber, sed velut cadens ros. Solus auster potuit emendare siccitatem hyemis. Sed humiditas austrina sine pluuiis, minor est quam pro naturali hyemis humiditate. Quare ea etiam anni pars sicca fuit.

G *Aestate febres ardentes populariter grassatæ sunt multæ. In quibus nullus aderat vomitus, sed venter turbabatur tenuibus, aquosis, non biliosis, cum multa spuma. Habebant autem aliquando hypostasim reposita, quibus sane quod subito reponebatur simile erat,*

Excretiones alui semper specie similes, malæ. In his multi comatosi erant, & delirantes, hi autem ex somnis tales euadebant. Cum enim expergiscerentur, intelligebant omnia. Spiritus sublimes, non quidem valde. Vrinæ tenues plurimis, & modicæ, alioqui non decolores.

Considera hic narrationem intempestiuæ aeris temperiei cœpisse ab initio hyemis quæ antecessit, narrationem verò morborum ab initio sequentis B æstatis, hoc est, ab ortu vergiliarum qui circa finẽ aprilis contingit, inchoare. Non enim fiunt morbi populares quales illa dies petit: sed quales ea corporis dispositio quam antegressa tempestas reliquit. Itaque necessariò aeris mutationes incipiunt multo antea, quam morborum ea species quę speciem tẽpestatis referat, incipiat esse communis. Fuit ergo hic morbus qui ab initio ęstatis grassari cœpit, qualẽ temperies hyemis & veris nata fuerat facere. Fuerat autem hyems calida austrina, talis verò solet multã C pituitã salsam generare. Hyems enim pituitã semper facit magis quam aliam speciẽ, calida autem calidã, qualis salsa est. Fuerunt ergo febres ardentes ex salsa pituita. Nam prætérquam quod quę dicta sunt de febre ardente id indicant, symptomata etiam quę adfuerunt, multo magis id declarant, fuerunt enim sine vomitu. At verò Hippo. 1. de morbis, describens febrem ardentem ex bile dicit, plerunque verò in primis diebus vomitur, aut quatuor D aut quinque. Nimirum bilis efferri in superiora nata est, ac proinde vomi, pituita verò salsa quę per venas putruit, magis repit deorsum in intestina. Ventres turbabantur tenuibus aquosis non biliosis, & spumosis. At verò lib. de ratione victus in acutis dicit in febre ardente ex bile, fieri liquidas & pallidas, biliosas scilicet ex tenui bile: his autem factæ sunt tenues & aquosę, quia ob pluuiæ defectum venę totius corporis aquam multam ex ventre traxerant, vt arbores quibus desuper ros aut pluuia non decidit, largiori irrigatione indigent à ra- E dicibus. Distributa verò aqua & admista cum putrescente pituita, salita est, quę iam tunc redundãs ad ventrem inclinauit. Spumosa verò fecerat auster. Is enim ventus quia crassus & laxans, flatu replet corpora, qui cum aquea substantia mistus spumam parit. Quod autem pro vomitu deiectiones acciderunt, febris ardentis à salsa pituita admodum est. Nã loco citato ex lib. de ratione Victus in acutis primã notam talis febris ardentis scribens dixit; Aluus F subit, itaque deiectiones factę sunt liquidę, non totæ per totas aquæ, sed partim ex aqua salsa partim ex pituita. Proinde repositæ, cum aliquando reponebantur & repositę seruabantur hypostasim habebant: residet enim crassum sub tenui. Ex quibus quod sub dio reponebatur simile erat. Illud sub dio reponi nihil nobis nunc significat, neque enim alterationem aliquam quam aer in deiectionibus faceret, sed narrat rem hanc vt agi solet. Solent enim G alui excrementa noctu quotidie extra domum deportari, & in sterquilinia proiici, illa illo in loco dicit similem speciem multum tempus retinuisse. Vbi in primis admirari oportet Hipp. hominis quidem suo tempore nobilissimi, & philosophi summi diligentiam in curandis ægrotis, quod non tantum recens factas deiectiones domi contemplabatur in A pelui, sed sæpe etiam hesternas in sterquiliniis requirebat, nihil censens indecens, neque indignum, quod ex officio pro tuenda hominis vita agatur. Sed quid significabat illa eiusdem formæ in deiectionibus perseuerantia? malum certè. Nam excretiones (inquit) similes specie semper, idest multum tempus perseuerantes similes, malæ. Causam Hipp. non dicit, ea verò est hæc. Quocũque morbi tempore excrementa sine mutatione insigni diu durent, significatur morbi longitudo. Nã B distinctio temporum morbi agnoscitur præcipue mutationibus excrementorum in concoctione aut contrario, si autem idem tempus, quodcunque illud sit, producitur, totum morbum produci constat; quia tota constitutio morbi constat temporibus vniuersalibus, & eorum proportio quædam est. Si verò post multas mutationes in vnam speciem incidunt excrementa, & eam diu retinent, iam id corruptionis & mortis signum est. Quod Hipp. ipse docuerat proxima sectione dicens, desinentia C in merariora putrefactionem significant. Id itaque mali in his morbis fuit quod excrementa parum mutabantur. Illud etiam erat malum in multis, quod comatosi erant ob vapores pituitæ putrescentis qui in caput vi febris efferebantur, hoc verò morbi & causæ speciem non nihil referebat, illud verò erat grauius delirare ex somno. Nam in aphoris. scriptum est, vbi somnus laborem facit mortale, si iuuat non mortale: ac rursum vbi somnus delirium sedat D bonum. Ergo per insinuationem dicitur si somnus delirium facit mortale. In his verò constabat ex somno esse delirium, cum enim expergiscerentur, intelligebant omnia, idest, cum aliquantulum experrecti sine somno continerentur. Non enim delirabant dormientes sed recens excitati, redibant verò ad mentem paulò post. Erat etiam his spiritus sublimis, id est qui superno thorace trahebatur, quia ardente febre tenebantur, non tamen admodum, neque sane immeritò, nam admodum sublimis spiritus valde lethale est: ex his verò febri- E bus nulli narrantur mortui. Vrinę his erant tenues & non decolores, sed rufæ fortasse. quod in prognostico dicitur crudam affectionem significant, minus verò quam si etiam essent albę & tenues; vt hoc exemplo constet posse esse vrinam boni coloris sine bona substantia. Modicę etiam fuerunt his vrinæ, quia erant alui turbatæ tenuibus & aquosis. Vt ergo copiosa mictio exiguam deiectionem facit, ita copiosa deiectio, maximè aquosa, facit exiguam F mictionem.

Sanguinis fluxiones è naribus non nisi paucis contingebant neque parotides erumpebant, de quibus postea scribam: neque splenes attollebantur, neque dextri hypochondrii aut dolor vehemens, aut fortis contentio erat. Etsi ali- G *quid significare videretur. Maximè verò indicabantur omnia plerumque circa decimam quartam, pauca cum sudore, pauca cum rigore, & admodum paucis recidiuæ accidebant. Per pluuias autem quæ roris instar æstate contingebant, apparuit sudor. In febrici-*

tantibus etiam quidam sudores statim à principio accidebant, non tamen maligno modo: & quibusdam sub hoc tempus indicatione cum sudore fiebant. Superueniebant autem in æstiuis febribus circa septimam, octauam, & nonam asperitates in cute miliaceæ, culicum morsibus maximè similes, non admodum pruriginosæ, hæ persistebant vsque ad indicationem. Nulli autem viro vidi has erupisse. Mulier autem nulla mortua est, cui hæ accidissent. Auditu erant graui & comatosæ. Prius autem non valdè erant comatosæ quibus futura erãt.

Narrat Hipp. indicationes, quæ non accidebant & quæ accidebant ægrotis illa tempestate, indicationes verò quæ cum excretione, & quæ sine excretione per solos abscessus, & quæ tempestiuè & quæ intempestiuè. Sed quorsum quæ non accidebant, aut cur non persequitur omnia quæ non acciderũt? Non enim dicit, non fuisse copiosam excretionem, neque fluxisse pus ex aure. Certè vanum esset narrare quæ non acciderunt, nisi quòd accidere soleant talibus morbis, aut verisimile esset tunc temporis affutura, atque ipsa non superuenire, significationem aliquam præstaret notatu dignam. Sanguinis fluxiones ex naribus in ardentibus febribus frequẽtes sunt, elatis sursum succis præ feruore: atque in quibus ob aliquam causam non potest satis erumpere. fieri solent parotides. In his verò neutrum horum fiebat, fortasse quia succi pituitosi cum essent non efferebantur sed deorsum repebant. Sed cur narrat splenes non attolli, neque dextri hypochondrii aut dolorem fuisse vehementem aut fortem contentionem? An quia vt dictum Hippoc. est in prognostico debent in febribus acutis considerari semper hypochondria, vt quæ magnã significationem præstare possunt boni aut mali. Quandoquidẽ ergo Hippo. narrat statum quo hypochondria se habuerunt, constat illum perquirẽdi habuisse curam, habendamque proinde nobis in omnibus acutis morbis. Nam vt dicitur in prognostico, Hipochondrium optimum, quod sine dolore est, & molle & æquale dextris & sinistris partibus: inflammatum autẽ & dolens, vel distentum, vel inequaliter affectum dextris partibus ad sinistras, hæc omnia obseruare oportet. Nam tumor in hypochondriis durus & dolens pessimus quidem si in toto est hypochondrio: si verò sit in altera parte, minus periculosus est in sinistra. Hoc ergo bonum erat in his ægrotis non attolli; neque distenta fuisse hypochõdria multùm, significationem tamen (inquit) quandã præstabant. Idest aliquo modo nihilominus erãt affecta. Et pleraque iudicabantur circa decimam quartam, quia erant acuti morbi. Tales verò vt in aphorismo dicitur, quatuordecim diebus indicantur; pauca cum sudore, pauca etiam cum rigore, quamquam hæ duæ indicationum species familiares sunt febribus ardentibus. Nam ita dicitur in aphorismo, In febre ardente rigore superueniente, solutio, & in prognostico, Sudores optimi sunt in omnibus acutis morbis, qui in diebus decretoriis fiunt & febrem perfectè submouent. His verò ægrotis non contigerunt hæ indicationes, nisi paucis, nimirum rigores affuerunt, quia morbi pituitosi

A magis quàm biliosi erant, sudores verò, quia tempestas sicca. Nam per pluuias quæ roris instar æstate contingebant, apparuit sudor, vt etiam in initio sectionis primæ huius libri, narrans tempestatem quæ in Cranone dixit, in his si minutæ imbris guttæ deciderint, magis sudatoriæ fiunt ab initio. Ita hic quoque dicit apparuisse sudorem in febricitantibus per pluuias roris instar contingentes, idest cum pluebat velut narrauerat, etiam quidã sudores statim ab initio fiebant ante tempus indicationis, quia non fiebant ob internam causam, natura iam tenB tante materiæ expulsionem, sed ob externam quæ corpora humectabat: tamen etsi ab initio illi sudores fierent, non maligno modo fiebant, idest non manebant difficiliora iudicatu quàm aliter, vt in historia Cranonis dicebat, sed fiebant non maligno modo, quia etsi essent signa mala vt certè omnes symptomaticæ euacuationes, non tamen lædebant, sed iuuabant fortasse partem aliquam materiæ euacuantes. Neque quidem omnes sudores erant ab initio; sed quibusdam sub hoc tempus indicatioC nes cum sudore fiebant, quibus scilicet accidebat concoctos iam esse succos cum incipiebat pluere. Vna quædam insignis abscessus species superuenit horum plurimis æstiuis febribus circa septimam, octauam, & nonam, asperitates scilicet in cute milii granis similes, culicum morsibus maximè similes: nõ admodum pruriginosæ. Hæ, vt ex hac descriptione & accidentibus quæ mox dicit constat, erant illæ quæ Hispanis nouato nomine vocantur tabardillo. Sunt enim maculæ quædam per cutem erumpentes in febribus ardentibus symptomaticè, ob D feruorem & malignam corruptionem succorum. Superioribus annis fuit malum hoc in Hispania frequens. Malum alioqui rarissimum vsque adeo vt tunc temporis primum videretur morbus cum nomine natus. Tunc obseruauimus illis qui eo malo affliguntur fieri hæc quæ narrat Hyppocrates symptomata. Nimirum antequam erumpant maculæ, anguntur plurimum & vigilant ægroti, succo qui interiùs secernitur, & cuius natura parat expulsionem, lædente viscera: postquam eruperunt. & dum erumpunt delirant & comatosi fiunt. Nimirum hoc E malum non fit ex sanguine tenui admodum, ille enim nõ cohibetur cute, quia statim dissipatur, sed ex crassiusculo malignè putrescente, aut tenui cum crasso admisto, ex quo accidit vt nõ fuerint admodũ pruriginosę. Cum tenui ergo effertur crassior sanguis in caput, faciuntque vapores putredine mala affecti delitium, crassi coma. Hę maculę colore plurimum differunt, indicatque colorum differentia tantam maligniratis morbi differentiam, vt ex niF gris aut liuidis, vix vllus euadat, ex rubris pauci admodum intereant. Tales fuerunt in ægrotis huius tempestatis, quandoquidem tam pauci ex his mortui sint, vt nullum Hippocrates viderit. Atqui profecto merito illius anni morbi, etsi magni ac vehementes, fuerunt tamen tam boni iudicii, vt omnes ferè liberarentur, & perpaucis acciderent recidiuæ. Quia etsi fuit annus malè temperatus, qui quidem morbos multos & magnos gignere poterat, inclinauit tamen ad siccius, ex quo securiores erant & G melioris iudicii. Quia vt dicitur in aphorismo, Ex anni constitutionibus, in summa siccitates pluuiosis salubriores sunt, & minus lethales. Quod mulieribus solis dicta exanthemata per febres ardentes

hac tempestate eruperint, duplicem causam esse puto, & quod ob deteriorem temperiem malignius eis succi potrescerent, & quòd ob densiorem cutem, & debiliorem calorem, minus exhalatione insensili discuterentur.

Non tamen in totum perseuerabant, sed comatosa & somnolenta erant æstate & vsque ad pleiadum eccasum, Deinde autem vigiliis magis laborabant, sed neque omninò sub hac constitutione moriebantur. Ventrem igitur sistere non licebat per ea quæ gustantur, sed præter rationem putaret aliquis medicationem conferre. Etiamsi permulta quibusdam prodirent, quòd quis in frigore iaceret prostatus, sicut exulcerat quidem frigus. Calefaciendum est autem quod tale apparet sensim progrediendò potius, vt nulla naturæ passio accedat. In quibus videndum qualia signa, & plura aut pauciora adueniant, oßitatio, tußis, sternutatio, pandiculatio, eructatio, flatus, omnia eiusmodi corrumpunt.

Hoc loco & in græcis codicibus occurrit tanta lectionum varietas, & in latinis versionibus, vt difficillimum proinde fuerit intelligere quid Hippocrates velit, &, quod ego sciam, intelligerit nullus. Tamen labor hic susceptus mihi est, & collatis codicibus, inuenta lectio hæc emendatissima, & apertissima. Febres illæ ardentes & comatosæ, de quibus hucusque locutus est, non durarunt nisi vsque ad occasum pleiadum, qui principio hyemis fit. Ab eo tempore laborauerunt dysenteria curatu difficili, facta ex refrigeratione. Cuius accidentia & causam & curationem hac breui oratione complectitur simulque communem omnis refrigerationis curationem & notas insinuat. Non (inquit) in totum, idest per totum annum perseuerabant dictæ febres, sed comatosæ, & somnolentæ erant æstate & vsque ad pleiadum occasum, deinde autem, idest hyeme vigiliis magis laborabant, quia dysenteriæ non permittebant satis dormire. Sed neque omnino, idest, sed neque per totum hunc annum moriebantur. Quare neque sub hac constitutione moriebantur, vt neque sub superiori: etiam si erant dysenteriæ magnæ, vsque adeo vt non posset venter sisti, neque iis quæ gustabantur, sed præter rationem putaret aliquis curationem conferre, idest, sed omnis curatio quæ conferre solet, præter rationem agi videretur. Hic apertè insinuat Hippocrates sistendi aluum maximam spem collocandam esse in cibis & potibus idoneis & medicamentis ore acceptis. Atqui profecto ego ita puto, siue ad sublimia siue ad humilia intestina malum pertineat. Quanquam detergentium etiã clysterum vsus in hac passione est vtilissimus, astringentium verò esus aut potus. Itaque difficilè bis sistebatur. Atqui per multa quibusdam prodibat. Occasio autem ægrotandi erat, quòd quis in frigore iaceret prostatus. Itaque maxima ex parte laborabant pauperes, ita vt fit, & qui carentes lectulis decumbebant in frigida humo. Id verò accidebat, quod frigus exulceret. In talibus verò oportet calefacere non re-

A pente & multum sed ex appositione potius, idest paulatim (vt nulla naturæ passio fiat. Quia si dysentericos etsi præ frigore laborare ceperint, plurimũ calfacias, augebis exulcerationes & fluxiones. Oportet ergo id facere modicè & paulatim, vt refrigeratio soluatur totò, & in omnibus refrigeratis etiam, si dysenteria non tenentur, eadẽ ratio curationis tenẽda est, quia refrigerati ob cohibitionẽ calidi effluuii facile incidunt in febres magnas, & internas inflammationes. Ergo in omnibus frigidis passionibus calefaciendum est modicè. His & talibus signis co-
B gnosci possunt, qualia in illis esse solent, aut omnia aut quædam plura aut pauciora, vt plus aut minus secundum plures, aut pauciores partes refrigerati sunt. Hæc sunt oscitatio, tussis, sternutatio, pandiculatio, eructatio, flatus. Omnia enim huiusmodi corrumpunt, idest significant refrigerationem. Nam etsi omnis immodica intemperies corruptio est, refrigeratio maximè cẽsetur, quia vita calore seruatur præcipuè.

C

Quibus in febribus anxiosis & horridis rubescit facies, laßitudines adsunt, dolores oculorum, capitis grauitates, paraplexiæ, & hæc maximè accidunt quibus menses primò apparent, sed & virginibus & mulieribus, quibus ex longo tempore, sed & quibus non quo consuetum est tempore, aut non vt oportet, appa-
D *rent, deinde admodum pallidæ fiunt.*

Hic narrat Hipp. quæ mulieribus acciere solent quòd menstrua non fluant, aut quòd ex multo tempore, idest rariùs quàm oporteat, aut quòd non quo consuetum est tempore, sed nunc crebriùs nunc rariùs, aut non vt oportet, sed difficilè & parum. Quibusdam enim consueto tempore semper fluit, sed semper minus quam pro corporis indigentia. Ob hæc omnia meritò accidunt multa & gra-
E uissima mala, quia ea expurgatio menstrua maximè necessaria est corporibus muliebribus: vtpore quæ excrementosa admodum sunt. Ergo ea priuata redundant multis & malignis excrementis, qualia sunt quæ illa euacuatione expelluntur, incidúntque in morbos quibus ob grauitatem & symptomatum horribilium multitudinem Hippoc. librum proprium dicauit, qui est de morbis muliebribus. Atqui, quia hæc eadem grauiora multò accidunt virginibus: quippe quibus, quia venere non vtuntur,
F sanguinis minus fluit, & semen etiam (quod est multo grauius) detentum putrescit, seorsum scripsit de morbis virginum. Hicque eandem ob causam dicit, maximè hæc accidunt quibus primò, idest iis quæ adolescentiam ingrediuntur. Sed & virginibus, idest omnibus venerem non expertis, etsi sæpe iam menses fluxerint. Et mulieribus inquit, idest, sed & iis quæ venere vsæ sunt, si non frequenter, & consueto tempore, & vt oportet, apparent. Hic quidem non narrat omnia quæ dicta occasione mu-
G lieribus fieri solent (neque enim tam breui possent) sed præcipua quædam. Verum & quæ dicit & quæ omittit facilè intelliget qui legerit dictos libellos. Nam libello de morbis mulierum docet Hippoc. non tantum quas noxas afferre soleat menstruorum

struorum difficilis fluxio, sed & quo ordine, & quum primo mense defecerunt, & secundo, tertio, ac deinceps, vsque dum sit malum incurabile. Inter cætera dicit corripi sæpe mulieres febribus cum anxietate simulque explicat quid vocet anxietatem. Nam, inquit, anxia erit & alias atque alias se ipsam iactabit. Horridas etiam esse, ac labore plenas his febres dicit. Nam hæc sunt illius verba, suffocatio aliàs atque aliàs in ipsam irruet, & febris aliàs atque aliàs corripiet, & horror, & lumborum dolor. Sed hæc etiam omnia graviora fieri in virginibus; simulque resolutiones quarundam partium accidere dicit, quæ quum alterius tantùm corporis partis sunt, paraplexiæ dicuntur libello alio. Iam verò dolores oculorum ad radices, & capitis gravitates fieri vterino morbo detentis, Hipp. dicit, sed & mulieribus omnibus est notissimum. Omnia autem hæc fiunt, non tam cum mulier priuata est fluxione consueta, quàm eo tempore quo fluit malè, aut quo tentatur ea expulsio, sed non perficitur: cum scilicet, vt dicit Hippo. libello de morbis virginum, sanguis in vteros confluit veluti effluxurus, proinde hic dicit quibus menses primò apparent, idest accident hæc cum muliebria appareant malè, aut cum instant. Nam quòd hæc euacutio cesset, tantùm colligitur in corpore cacochymia, & quum sunt quieta excrementa melius transigunt mulieres, dum autem fit, aut instat, agitatur vitiosus sanguis missus in vterum vndique: cumque non inueniat exitum recurrit ad superiora, & malè afficit cor, caput, & instrumenta omnia respirationis, atque ante etiam quam recurrat effumat agitatus, vnde capitis grauitates, oculorum dolores, rubores faciei, anxietates, suffocationes, nonnunquam etiam insanias facit. Cum igitur (inquit Hippocrates) osculum exitus non fuerit apertum, sanguis autem amplius influxerit, tunc sanguis non habens effluxum propter multitudinem resilit ad cor, & ad septum transuersum. Sed paraplexias quo pacto facit? quemadmodum (inquit Hipp.) cum aliquis per longum tempus desidet, sanguis ex coxis ac femoribus depressus in tibias ac pedes torporem inducit, à torpore autem pedes ad iter faciendum impotentes fiunt, donec sanguis ad supernas partes reuertatur. Itaque resolutiones in his fiunt, cõfertim replente partẽ sanguine atque ita repẽte, redeunte sanguine, soluuntur, vt, genus causæ ignorantibus videatur multa talia miraculosa. Sed quæ dicta sunt, fluente sanguine, aut dũ tentat natura fluxionem, maximè fiunt, postea verò suppressa fluxione cacochymæ fiunt mulieres, debilitanturque earum facultates naturales, & multas obstructiones contrahunt, vnde pallidæ fiunt.

Magni autem mometi est cõsiderare in omnibus & quod sequitur, & in quo tẽpore, & quibus: præcipuè in febribus valdè biliosis, omnino quibus in crura purgatio decumbit. Medicamẽtorum etiam modos scimus, ex quibus fiunt, qualia, & quæ. Non enim omnes eodem modo, sed alii aliter benè disponuntur, & alibi citiùs aut tardiùs accipienda manuum tractationibus, velut siccare, aut tundere aut coquere & alia huiusmodi. Mitto plurima, quænam

A *vnicuique conducunt, & in quibus morbis & quo morbi tempore, ætatem, speciem, victum, quale tempus anni, & quod, & qualiter procedat & huiusmodi.*

Breuissimè vt solet hac oratione cõplexus est multa ad curandi rationem spectantia, quæ medicus scire & facere debet, & quæ considerare vt præstantia indicationem faciendorum. Sunt verò hæc
B omnia quæ hoc loco simul collegit, sparsim scripta ab Hippocrate in multis aliis. Pars prima orationis æquè videtur posse duo significare: alterum, magnum esse, idest, magni momenti in omnibus morbis scire quid deinceps ægroto superuenturum sit: & quo tempore, hoc est, an mox an aliquantò an multò post: & in quibus morbis quidque super-
C uenturum sit: quia non sunt eadem omnibus morbis superuenientia æquè bona aut mala, sed quibusdam meliora aut deteriora. Atqui præscire quod deinceps futurum sit differentiam habet ex iis quæ possunt superuenire. Aut enim superuenturum morbum morbo præsentimus, aut accidens aliquod morbo, idque bonam aut malam significationem præstiturum consistens in genere signorum salutis aut mortis, vel concoctionis & contrarii: aut constitutionem aut indicationem & indicationis speciem (cum signis intelligo signa omnia decreto-
D ria) aut salutem aut mortem. Morbus morbo superuenire potest, aut citra necessitatem aut necessariò. Atqui quod citra necessitatem, aut quod ita soleat, aut casu quodam. Casu quodam superuenire potest, quodcunque cuicunque cum quo potest complicari, & huius agnoscendi non est ratio aliqua ex specie morbi prioris, sed ex signis quæ solent præcedere posteriorem. Quod soleat, vt primo de
E morbis Hipp. dicit, ex pleuritide febris ardens (febris scilicet morbus, nam febris accidens necessariò coniuncta est) ex phrenitide peripneumonia, dysenteria ex tenesmo, ex dysenteria lienteria, ex lienteria hydrops, ex pitnita etiam alba hydrops (nam leucophlegmatiam non vocat hydropem Hipp.) ex peripneumonia & pleuritide, pectoris suppuratio. Necessariò, vt (inquit) si rigor corripuerit, necesse est superuenire febrem: si neruus diffectus fuerit conuulsionem facit: ex cerebri vulnere necesse est febrem superuenire, & alicuius partis corporis conuulsionem: facto fluxu sanguinis in ventrem aliquem necesse est grumos putrescere. Accidentia mala sentimus, vt si vulnus cerebrum attingat, superuenturum vomitum biliosum si inflammatio in-
F ceperit in septum transuersum, futurum delirium: si dentes strident, futurum furorem; bona, vt si quis purgationem copiosè fluere considerans, prædicit sitim futuram perfectæ purgationis notam. Signa concoctionis, vt si quis videns turbatam vrinam iam clarescere, prædicit futurum vt citò aliquid contineat, & videns semirubrum semialbum sputum, futurum purulentum: Constitutionem, hoc est, futurum morbum breuem aut longum agnoscimus maximè ex signis concoctionis, quia si mox apparent morbum contrahunt,
G sin autem tardiùs, producunt. Iudicationem futuram esse ex magnitudine & acutie morbi coniectamus, quia magna iudicantur, parua soluuntur, vt Gal. dicit. Ad præsensionem speciei indicationis

multæ Hippocratis sententiæ spectant. Velut illa in prognostico, inquirendum num doleat caput, an hebetodines subeant oculorum, fluxus sanguinis de naribus instar. Hoc etiam spectat quod mox in hac ipsa sectione dicet, laterum contentio dolorosa, & hypochondriorum contentiones, & splenis elevationes è naribus sanguinis eruptiones è directo significant. Salutem futurā significant omnia signa quæ ab Hippocrate siue in aphorismis, siue in prognostico siue prorrheticis, siue hoc ipso opere, siue alibi, bona dicuntur, præcipuè verò quæ admodum salutaria: mortem, omnia quæ mala, præcipuè verò quæ lethalia, ac multò magis quæ valde lethalia. Talia sunt quæ possunt deinceps fieri quæque magni momenti est præsentire. Magni quidem momenti, & ad honorem medici, & ad curationem suscipiendam vt in procemio prognostici indicatum est. Hæc verò datur præsentire non tantum futura esse: sed quó tempore, velut si nebecula quarto die rubea apparet, iudicatio erit septima: & quibus septima die externi incipit excreatio partim biliosa partim purulenta, eos morituros decimaquarta exspectare oportet. Porrò à die qua inuadunt rigor & febris & pro dolore pódus percipitur, ruptionē suppurationis expectare oportet vigesima, trigesima, quadragesima, aut etiam sexagesima die. Porrò cōsiderare expedit non solū quid superuenturum sit: sed etiam in quibus morbis: quia id quoque magnum momentum habet. Nam fluxus alui superueniens surditati, hydropi, aut spleniticis est bonus: pleuritidi aut peripneumoniæ, malus. Conuulsioni ex alui profluuio febris superueniens, mala, conuulsioni ex partu, bona. Omnium ergo horum præsensio magni momenti est. præcipuè verò in febribus valde biliosis, idest, in morbis acutis, qui cum putridis febribus continuis affligunt (nam in his est maior vsus artis prognosticæ) & hæ sunt quæ iudicationes habent: sed & in iis quæ pro iudicationibus habent abscessus (velut multæ ad crura, vtpote partem externam humilem & ignobilem) idest, in longis. Itaque hæc periphrasis, præcipuè io febribus valde biliosis, omnino quibus in crura purgatio decumbit significat idem, ac si diceretur, præcipuè in acutis sed omninò etiam in longis. Hoc ergo est qood prima totius huius orationis pars significare potest, pertinetque iuxta hanc enarrationem ad partem prognosticam per se: ex accidenti, etiam ad curatoriam, vt curationi morborum prænotio subseruit. Alterum est magni momenti scire quid post quid circa ægrotantem agi oporteat. Ad quem locum spectat illa consideratio, vtrum sit potius post expurgationem mittere sanguinem, an expurgare post sanguinis missionem, & illa, an ab epoto pharmaco dormiendum an mouendum, & an à clystere mittendus sanguis an contrà, atque alia innumera: latissimus enim hic locus est, multas considerationes continens, quia non satis est scire, quæ agenda: sed etiam quo ordine. Atqui iuxta hanc enarrationem magis propriè vsurparetur illud τὰ ἑξῆς quā iuxta priorē. Nā Aristotele enarratore, deinceps succedere aut esse dicuntur, nō quæcunque postea vtcúque sunt: sed quæ proxima, ita vt nihil eiusdem generis intercedat. Itaque sit hęc consideratio, à quocunque auxilio medico quod aliud mox succedere debeat, vt rectè procedat, quæcunque curatio suscepta sit. Non est autem satis nosse quę agenda (nam hanc considerationem prio-

rem intelligi volumus) & quo ordine: sed & quo tempore morbi, anni, aut diei. Morbi, vt an expurgandum ante diem quintum, an non ante concoctionem, an vtendum solis resoluentibus in summo vigore, an ooo ante inclinationem: Anni, quia quibus venæ sectione aut expurgatione est opus, vere facere expedit, vt in Apho. dicitur: Diei, quia vt à de morbis dicitur, quidam morbi sunt quibus occasio est vt curentur matutina diei hora, alii quibus occasio est vt curentur semel in die, nec refert quo tempore id fiat. Sed & in quibus morbis, vt an in pleuritici sit expurgandum, an solum mittendus sanguis, an in angina sit vtendum repercutentibus, an non. An in affectione ventriculi liceat vti solis laxantibus aliquando. Sed cum hæc omnia nosse in morbis omnibus magnum momentum habeat, præcipuè verò in acutis, quippe in quibus si quid ob imperitiam erratum sit, minus ob breuitatem emendari poterit. Prima ergo pars hæc continet. Secunda pars continet, quę spectant ad materiam. Pertinet verò ad medicum, quia vt Aris. dicit ad eundem artificem pertinet onem facere, & nosse ex quibus lignis facienda sit. Medicamentorum (inquit) modos scimus, id est scire debemus, vocat verò modos differentias seu species. At qui medicamentorum nomine licet hic intelligere, aut quę magis propriè medicamenta vocamus, aut generatim omnia auxilia medica. Atqui vtroque modo verum est quod dicitur, & multi modi intelligi possunt. Nam scire debet medicus omnes modos auxiliorum secundum primas differentias & posteriores vsque ad vltimas. Secundum primas dico, velut quæ victu aguntur: quę pharmacis, quę chirurgia: aut vt aliis placet diuidere, in ea quę assumēda, quę admouenda, quæ agenda. Secundum posteriores, vt rationem mittendi sanguinem, expurgandi, instituendi victum, medicamentis alterandi, & aliud quiduis faciendi. Medicamentorum quoque modos nosse oportet & eos qui sunt secundum differentiam facultatum, & secundum modos præparationum ad vsum. Priore modo, vt quæ calida, quę frigida, quæ humida, quę sicca, quę duo horum habent: & & secundum facultates secundas vt quæ adstrigentia, quæ laxantia quæ resoluentia, quæ mouentia pus, quæ diuretica, quæ expurgantia. Sed & secundum tertias quæ velut proprietates quædam sunt, vt quæ capitalia, quæ hepatica, quæ lieni vtilia. Secundo modo vt quæ ore accipiuntur forma liquida, potu: aut forma boli, aut trochiscorum aut tabellarum, esu accipi posse: aut catapotiorum aut puluerum, deglutione. Quæ admouentur, effundi, vt embrochas, aut inungi vt olea, linimenta: aut ad moueri, vt cataplasmata: aut affigi vt emplastra aut ceratos linteolos. Modos hos omnes medicaminum & medicationum nosse oportet, non enim omnes eodem modo, sed alii aliter bene disponuntur, & curantur. Et alibi citius aut tardius, idest, & alij indigent curatione celeriori, alii tardiori. Vt scilicet morbus ipse acutior est, aut tardior. Nimirum, vt dicitur. 1. de morbis, repentinæ auxiliorum occasiones sunt in acutissimis morbis, in aliis minus repentinæ. Sed hoc quod de celeriori aut tardiori curatione dicimus, ad considerationes curatorias spectare videtur, quod mox addit pertinet ad materiam. Assumenda (inquit) manum

tractationibus velut ficcare, aut tundere, aut coquere, & alia huiusmodi. His verbis insinuat artem seplasiariorum etiam esse ad curationes obeundas necessariam, ac proinde medicinæ partem. Quia medicamenta omnia indigent præparatione aliqua manu facta, aut mistorum aut simplicium. Mistorum quidem præparatio est artificiosa, & quæ vnicuique congruat, mistio: simplicium, vt quædam ficcare oportet, & in pulueres redigere insolata aut ad ignē: quædam tundere, idque tenuiter aut crassiusculè: quædam elixare in aqua, quædam aliter parare. Sed cum omnia medicamenta præparationem quandam desiderent, ea maximè quæ intra corpus assumenda B sunt, quia plerumque qualitates aliquas noxias præparatione deponunt, & in assumendis maius periculum ab inemendatis impendet, quàm in iis quæ admouentur. In fine orationis per præoccupationem dicit omnia à quibus curatoriæ indicationes accipi possunt. Ea verò sunt omnia quæ naturalia, & præter naturam & non naturalia sunt. Naturalia quidem, vt temperies naturalis, & ætas, & peculiaris cuiusque natura, seu proprietas & consuetudo. Peculiarem naturam intelligit dicens, quæ vnicuique conducunt, secundum conditionem, scilicet singularem: temperiem quæ secundum appellationem communem dicitur, intelligit, dicens speciem. Consuetudinem intelligit, dicens victum. Considerare scilicet oportet victum qui antecessit. Præter naturam sunt morbus, & quæcunque morbi pars, causæ & symptomata. Non naturalia sunt, tempus anni, & quæ huiusmodi. vt regio. In anni tempore considerandum, quod sit, vt an ver, æstas, autumnus, an hyems, magis autem quale. Non enim semper ver est sui simile, neque omnibus annis fiunt tempestiua tempestive. Magis autem refert ad curationes morborum considerare quo pacto affectus sit aer, quàm qui mensis, aut quotus illius dies sit. Sed & quo pacto procedat Nam mutationes aëris quæ dum morbus durat succedit, magnas etiam mutationes morbi constitutioni afferunt. Quare non solum quale tempus sit semel considerandum: sed quotidie etiam qualis sit ille dies. Nimirum ex his omnibus nascitur ratio curationis, quæ tenenda est, rebus naturalibus petentibus similia, rebus propter naturam petentibus contraria, non naturalibus nunc similia, nunc contraria, vt euenit iuuante naturam aut morbum.

Zoilo qui iuxta murum habitabat, ex matura tussi febris acuta accidit & faciei rubor, & aluus intercepta nil nisi coactè egerebat. Lateris sinistri dolor aderat, & auris è directo valdè dolebat, caput verò non adeò. Expuens quoddam purulentum semper ægrotabat. Verùm alia indicata sunt, & circa octauam aut nonam diem ex aure pus multùm effluxit. In principio autem nona dici doloris auris finis fuit. Nescio quomodo sine rigore iudicium factum est. Sudauit caput valde & hic. Firma inustio sinistri lateris. Sursum simul cum aure A *secundum scapulam præcipuè leuatus est dolor. Sed & prius sputa multa quæ secundum principia spuebantur florida, & circa septimam aut octauam. Deinde concocta. Venter restitit vsque ad nonam & decimam. Dolor euanuit. Tumor remittebat, & sudores exigui fiebant, non tamen indicabant. Manifesta hæc erant & aliis, & secessu. Cum enim inciperet dolor auris, etiam venter turbatus est. Effluxit autem pus ex aure nona die, & indicatus est decimâ quartâ sine rigore m... bus eadem die. Cæterum sputum copiosius procedebat, & magis concoctum, postquam pus ex aure effluxit. Sudores verò & herpetes in capite in multum tempus fiebant. Arescentes tertio quoque die.*

Difficilem faciunt hanc narrationem repetitiones quibus vtitur. Videtur enim nunc ad eadem deuolui, nunc redire ad priora, nunc dicere contraria. C Causa verò est quia in principio narrat breui totam historiam, summatim attingens prima & vltima, mox redit rursum ad eandem narrationem à principio, narrans sigillatim singula. Intelligentur verò facilè verba re ipsa prius explicata vt acta est tota. Zoilus proculdubiò laborauit catarrho ob redondantiam excrementorum in capite (nam id totus processus & exitus morbi indicauit) hic fecit tussim, quæ sicca durauit aliquandiu, ita vt fit, deinde matu- D rescente iam tussi, cum calor in eo vegetior esset factus, roboratum cerebrum tentauit multitudinem expellere, expulitque simul magnam partem ad porum auditorium sinistrum, & ad sinistram partem thoracis, & ad totum id latus secundum alteram capitis & ceruicis & scapularum partem. Itaque cœpit simul laborare auris inflammatione, & pleuritide: & dolore occupante totum id latus. Cum auris dolor cœpit, ac cum eo reliqui etiam dolores & febres, fluxit etiam aluus copiosè, vnum fortasse diem, E aut etiam noctem, deinde restitit vsque ad decimum diem, vt nihil nisi coactè, id est vix siccum & cum clysteri egeretet A principio dolorum & febris, cœpit excreare subpurulentum seu floridum, hoc est semisanguinem, semipus. Vtraque inflammatio, auris inquam, & lateris, suppuratione indicata est. Auris quidem inter octauam & nonam diem, lateris autem decimâ quartâ, vtraque sine rigore. Circa indicationem inflammationis auris, factus est sudor copio- F sus capitis. Ab eo tempore exigui quidam nihil iuuantes processerunt, à suppuratione pleuritidis processit sputum largius & magis concoctum, id est benè suppuratum deposito iam rubore, & adhibuit medicus vstionem thoracis, quæ in hoc malo maximum remedium esse solet, & multum tempus post hæc fiebant in capite sudores, & herpetes, qui tertio quoque die exacerbabantur, & tertio quoque arescebant. Ita randem euasit. Zoilo, inquit, iuxta murum habitanti, ex tussi matu- G râ, febris acuta. Tussim illam ex redundantia excrementorum in capite fuisse, euentus declarat, & decubitus illius materiæ secundum rectitudinem, cum capite, & sudores, herpetesque capitis, quibus tandem solutus morbus est. Cerebri enim

excrementa abscesserint primùm ad alteram illius partem, inde magna illius pars, in aurem, & latus secundùm rectitudinem positum, incubuerit. Quod verò tussi quæ concoqui cæperat, alia graviora mala superuenerint, non mirum. Nam cum multitudinem excrementorum magis quàm cruditatem sequi possint, sæpe vno malo concocto aliud superuenit deterius. Faciei rubor hic, ad suppurationem tendentibus pleuritidibus, aut ad peripneumoniam, solet fieri. Aluus intercepta est præ febris magnitudine, & vehementia impetus ad superna concitati: atqui deterius fuit, quod, vt mox dicetur, in principio multum soluta, multū siccata aluus est, illud enim significatur magnā copiam, hoc magnum recursum, atque adeo in morbis thoracis, & capitis, vtrumque malum est, & multum fluere, & siccari aluum. Lateris sinistri dolor, & auris è regione posita, hoc est sinistrà, valdè dolebat, caput verò non adeo. Nimirum auris dolor, quem ego ex catarrho aliquoties in meipso expertus sum, acutissimus est. Spuens semper, id est à principio febris acutæ (cum enim hæc exciperet concoctam tussim, fieri ita potuit) subpurulentum, id est semipus, ægrotabat. Asia iudicata sunt, id est, quæ pertinebant ad aurem, ceruicem & scapulam soluta. Rationem verò & tempus iudicationis indicat, dicens. Secundùm autem pus multum effluxit circa octauā aut nonam diem. Explicans deinde cur dicat circa octauam aut nonā, dicit: in principio nonæ diei doloris auris finis, id est finitus est dolor circa principium nonæ diei. Nescio (inquit) quomodo sine rigore iudicium factum est. Miratur Hippocrates quia suppurationes in partibus sensientibus solet rigor comitari. Nam in prognostico dicit initium suppurationis esse, ex quo primum eum rigor apprehendit. Fortasse in hoc homine abstulit rigorem copiosus sudor, qui hoc ipso tempore, hoc est circa octauam & nonam diem, contigit. Proinde dicit, sudauit caput valde & hic. Firma inustio sinistri lateris. Id est firma tandem curatio fuit, inustio sinistri lateris. Auxilium sane Hippocrati in his & in omnibus ferè doloribus diuturnis familiarissimū, nostro tempore non sine magno ægrotantium discrimine inusitatum iam. Quia si qui medicorum eo vti vult, tempestiuè ægroti non parent, vtpote meliora & minus molesta sperantes: cum iam in extremo vitæ constituti quiduis patentur, medicus non vult id tentare, vt qui videat iam nullam salutis spem esse. Quod ego iam in aliquibus facere cœpi, cessitque optumè, audi: Nihil præfatus sub emplastro aliquo quo ad dolentes partes vtor, pono medicamentum causticum, quā emplastrum hæret loco, quem vri volo. Aegrotus doloris causam non intelligens incautè patitur, vsque dum facta sufficiens inustio est. Fieri verò id potest in vna aut pluribus particulis, vt res exiget. His dictis cùm extremum narrationis videretur attigisse, redit Hippocrates ad nuper dicta. Sursum simul cum aure secundum scapulam præcipuè leuatus est dolor. Id est, simul cum dolore auris sedatus est dolor scapulæ & humeri, & ceruicis è regione. Sed & sputa multa quæ prius secundum principia, & circa septimam, & octauam spuebantur floridа, deinde; hoc est, post septimam & octauam, concocta; i. suppurata iam spuebantur. Venter restitit vsque ad nonam & decimam diem. Ergo intelligimus circa nonam & decimam fluxisse. Iudi-

A cat autem bene morbos aurium, fluxus ventris. Nam in aphorismo dicitur profluuium ventris surditatem tollere. Itaque dolor auris euanuit circa initium nonæ diei, vt dictum est. Deinceps tumor, hoc est, inflammatio lateris remittebat, & sudores exigui fiebant. Non tamen iudicabant. Manifesta autem erant, excrementa quæ in corpore abundabant, & aliis, & secessu. Nam etsi dictum est aluum restitisse, & nihil egerere nisi coactè, tamen cum inciperet dolor auris, hoc est primo die, aut

B etiam secundo febris & dolor: venter turbatus est, vt etiam circa nonam, & decimam. Effluxit autem, vt dictum est, pus ex aure nona die, & iudicatus est totus morbus, pleuritis scilicet, decimaquartā, sine rigore etiam fuit solutio hac eadem die, vt fuerat nona. Cæterum sputum largius ibat, & magis concoctum, hoc est suppuratum, ex quo ex aure pus effluxit, atque itaque processit, vt intelligamus post decimam quartam fuisse adhuc copiosiores pu-

C ris excreationes. Hoc tempore etiam vstio facta fuit, etsi id Hippocrates non repetat. Sudores verò, & herpetes in capite in multum tempus fiebant, arescentes tertio quoque die, & tertio quoque die reflorescentes, quod quidem significabat biliosam fuisse capitis cacochymiam.

Quæcumque sine signo aliquo disparent,
D *difficilis sunt iudicationis, quale fuit erysipelas quod puellæ Pollimarchi accidit.*

Erysipelas non potest benè solui, nisi paulatim & exusta in parte malè affecta cute; relictoque vestigio: si nullo relicto euanescat repentè, non debet probari ea solutio. Significat enim introuerti, quod tantopere in prognostico vituperatur.

E *In bubonibus febres malæ sunt, exceptis diariis, & qui in febribus accidunt bubones deteriores quum in acutis ab initio decrescunt.*

Dictum mihi est in commentatione aphorismi quinquagesimi sexti quartæ particulæ, siue febris non diaria superueniat buboni, siue bubo febri, siue ingruant ambo simul, malum esse, quia significatur viscerum graue malum. Itaque bubones malos esse cum febribus putridis. Addit nunc Hippocrates eos
F esse deteriores, qui in acutis febribus sunt, tales enim solent esse periculosissimi, atque adeo pestilentes. Maximè verò eos, qui ab initio decrescunt, id est mox in initio pullulantes, deinde non crescunt cum febribus, sed decrescunt febribus crescentibus, illud enim & esse magnam materiam, & recondi in visceribus significat.

Flatus indicat hypochondriorum eleuatio
G *molli, & in neutrum latus vergens contentio, in ipsorum superna & dextra parte rotundum quiddam velut circunferentia, suppurationem portendit. Aliud longius*

magis est, aliud deffusum, aliud deorsum repit, & hinc inde contentio ad vmbilicum protenditur. In omni latione quæ sursum & è directo fit, si quid colligatur & comprehendatur in rotundum; si quidem flatus est, sine iudicatione attenuatur calore: si autem hunc effugiat, in suppurationem tendit.

Notas causæ & affectus & affectæ partis in ventris tumoribus docet, etsi non persequatur omnia, sed tangat, vt solet. Docet hæc susius Gal. lib. 5. de locis patientibus. Dicit Hippocrates eleuationem in hypochōdriis mollē, hoc est, non admodū retinentē tactui, cum distētione, tamen quæ facit vt fouea, quæ compressione facta fuerit, non multum retineatur, si [illegible] hoc est ad neutram partem inclinet, sed totum hypochondriū teneat, significare spiritus, hoc est flatus. Tale enim est, quod in tympaniticis apparet. Si verò suprà hoc est in suprema vētris parte ἐν τοῖσι δεξιοῖσι hoc est, in hepatis loco, rotundus tumor appareat velut circūferentia, suppurationē portēdit. Quia illo loco tumor rotūdus cū aliis necessariis notis, inflammationem hepatis significat, & eam quidem magnam, exiguam enim musculi occultant. Ex magnis autem inflammationibus plerunque suppurationes fiunt, maximè iis quæ in hepate sunt, nam vt in prognostico dicitur. œdema quod in ventre fatigat, minùs facit abscessum, quàm quod in hypochondriis; minimè verò partes sub vmbilico in suppurationem vertūtur. Atqui tumores in ventre non omnes rotundi, sed aliud longius magis, idest, alius tumor est in longum productus, talis est, qui tenet musculos rectos, aliis deorsum repens, non secundum rectum, talis tumor est, qui tenet musculos obliquè descendentes, aut obliquè ascendentes: obliquè descendentis musculi est, qui repit à parte posteriori in anteriorem deorsum, obliquè ascendentis, qui à parte anteriori ad posteriorem deorsum, (quod idem est) à posteriori ad anteriorē sursum. Et hinc inde contētio vsque ad vmbilicū. Tales sunt tumores musculorum trausuersorū. Aliud est diffusum, idest, ad varias partes pertinens, & versus varias spectans, vt cum tumores tenent musculos diuersos, aut internarum partium multas variè dissitas. Atqui tumor rotundus mox ac producitur vltra constitutionem inflammationis, suppurationis suspitionem præbet, tamen non semper suppuratio est, sed nonnunqoam collectio flatuosa. Atqui sane in vtraque collectione. & puris scilicet & flatus, & tumoribus, aut tentionibus diffusis, aut in longum productis, reuocatur aut colligitur in vnam partem materia, & in rotundum abit. Sed an flatus sit, ita dignoscitur. Si spiritus, seu flatus est, sine iudicatione, idest. sine manifesta euacuatione, extenuatur. & insensibiliter absumitur calore, idest, calorificis fomentis: si autem hoc effugiat, idest huic curationi non obediat, in suppurationem tendit.

Densi spiritus, parui, magni, rari, parui rari, exit extra magnus, intro paruus, hic quidem tardans, ille festinans, duplex intrò reuocatio velut superinspirantibus, calidus, frigidus.

A Hæc eadem sententia cum multis sequentibus scripta occurrit sexto libro epidem. par. 2. atque adeo hic desunt duæ voculæ, quæ illinc transferendæ huc sunt. Scilicet magni densi. Nam cum hoc & illo loco velit Hippocrates breuibus amplecti omnes differentias respirationis, & tres differentias coniugationum magni & parui cum raro & denso scribat, densi scilicet & parui, magni & rari: parui & rari. quatra haud dubie deest, magni & densi. Sed vt Hippocrates tam breui oratione ferè nullam respirationis differentiam non attigerit, cōsiderare opor- B tét, & si quam omisit, addere. Differentiæ plurimæ communes sunt respirationi, & pulsui, non tamen omnes. Nam quædam huic quædā illi sunt propriæ. Communes quidem sunt, magnitudo, celeritas, & crebritas, rhythmus, æqualitas, aut inæqualitas, ordo, aut contrarium. Debilitas & vehementia. Hæ quidem eodem modo in vtrisque definiuntur, & dicuntur vniuocè. Propria differentia pulsus est durities, & mollities. Quia in respiratione, cum non sit eius iudex tactus, considerari haudquaquàm C potest. Velut respirationis est differentia propria sublimem, aut non sublimem esse, quia hæc differentia capitur, ex numero instrumentorum, quæ in actionem adhibentur, quæ quidem quia multiplicia, & liberè mouentia, non adhibentur semper eadem. At verò pulsui non potest esse differentia aliqua, quæ huic respondeat, quia semper agitur instrumentis eisdem, corde inquam & arteriis leuibus. Velut etiam accidit soli respirationi, vt quo- D dam positu facilius aut difficilius agatur, vnde ea differentia prodit quæ orthopnœa nuncupatur. Est etiam propria respirationi differentia, quæ capitur ex qualitate materiæ, quæ expiratur. Vnde spiritus calidus & frigidus dicitur: in pulsu verò nullus sensus esse potest materiæ, quæ trahitur aut pellitur. Hic igitur Hippocrates omnium differentiarum communium respirationi & pulsui meminit, præter vnam debilitatem, aut vehementiam: & vnius propriæ, calidi inquam & frigidi. E Duas ergo solum proprias omisit, sublimem, & non sublimem, & quæ ex positu capitur, orthopnœam. Quas si addas, nulla amplius deesse videbitur. Dicit verò Hippocrates non tantum simplices, sed & compositas. Simplices enim sunt magna & parua: velox & tarda; seu tardans & festinans: densa & rara Fiunt hinc compositæ quatuor differentiæ: magna & rara, magna & crebra, parua & rara, parua & crebra. Et sunt hæ differentiæ significatione insignes. Nam vt in prognostico dicitur, spiritus F creber & magnus significat ardorem: creber & paruus, dolorem: rarus & magnus, delirium: rarus & paruus, dolorem: rarus & magnus, delirium: rarus & paruus, extinctionem caloris. Atqui celeritas & tarditas cum dictis differentiis componuntur. Nam qui magnus & creber est spiritus, celer etiam necessario erit: qui paruus & rarus, tardus etiam statim: qui magnus & raros, etiam celer, quia cum non cogit summa necessitas, cessant à respiratione qui delirant, cùm verò cogit, respirabunt G etiam celeriter. Paruus & creber, vt vrgebit magis calor, aut dolor, ita erit tardus aut celer. Si enim calor etiam cum dolore vrget, vt per inflammationes, erit celer & creber: si verò dolor multùm & calor nihil aut exiguum, vt per conclusos flatus, erit paruus & tardus. Rhytmus est, cum secundùm naturalem proportionem respondet mag-

magnitudo expirationis & inspirationis: sunt mali rhytmi, cum ab hac proportione deficiunt, aut quod dilatatio sit maior constrictione, quod fit, cum maior est necessitas attemperandi cordis calorem, aut reficiendi spiritus cerebri, quàm expellendi fuligines: aut quòd constrictio sit maior dilatatione, quod ob contrarias causas euenit. Æqualis & inæqualis multæ differētiæ esse possunt: & inæquali sunt ordo aut ordinatio. Tamē Hipp. vno exemplo inæqualitatis maximè insignis, attigit totum hoc genus. Duplex, inquit intrò reuocatio velut superinspirātibus. Hic est, qui in aphorismo vocatur offendens, dicitur que conuulsionem significare. Calidus præterea aut frigidus. Calidus spiritus mediocriter, naturalis est: vrens est febrilis: frigidus est pessimus, quia extinctionis caloris soboles: ac proinde dicitur in prognostico admodū exitialis. Superest addamus differentias, quas hic deesse diximus, vt euadat perfecta hæc lucubratiūcula. Has diximus esse tres, vnam cōmuné cum pulsu, etsi habeat non eandem rationem dignotionis, hæc est spiratio fortis aut debilis. Hæc est in vehementia illius motus, vt quiuis alius vehemens aut debilis esse potest. In iis qui adhuc loqui possunt, ex vocis vehementia, agnoscitur ea quæ est in respiratione, vtpote materiam præstante voci respiratione. Vocis autem vehementia auditu cognoscitur. In iis verò qui loqui non possunt, considerandum an super pectore pōderis aliquid ferre possint, quanto enim possunt ferre minus, tantò maior respirationis debilitas significatur. Duas diximus esse proprias, vnam quæ ex positu, quem ægrotus respirandi gratia requirit, capitur: in hoc genere est orthopnœa: quæ aut ob ardorem summum, aut angustiam viarum respirationis, contingit: alteram quæ ex instrumentis quæ in respirationem adhibentur, capitur. Instrumentum quod primò adhibetur, idque solum necessariò, ac semper, est septum transuersum, post illud, secundo loco musculi intercostales: tertio, qui veniunt à lumbis in thoracem: vltimo, qui à clauiculis, & collo descendunt. Ea tamen lex mouendi est, vt hoc quo dicta nunc sunt ordine, priora sine posterioribus moueri contingat, posteriora verò sine prioribus, minimè: sunt verò dicta priora quæ humiliora, posteriora quæ superiora. Respiratio igitur sublimis, & quæ sublimibus iam instrumentis agitur, extremæ necessitatis debilitatis est, nulla iam potente facultate mouere satis, ac proinde mouente omnia.

Medicatoria continuarum oscitationum, longa respiratio, non potantibus autem, & vix, respiratio breuis.

Respiratio longa dicitur, quæ ex longis interuallis fit, & multum producitur, magna scilicet, & rara: breuis respiratio est, quæ huic contraria, parua scilicet & crebra. Medicatorium dicitur, non quod vtcunque bonum, sed quod sanat, estque causa salutaris. Respirationem longam & raram dictum nuper est esse signum phreniticum, nunc dicit curare assiduas oscitationes. Causa autem est, quòd crebræ oscitationes tunc fiant, cum multus & crassus flatus redundat circa ventriculum, aut per capitis aut thoracis partes, ex quibus in musculos malarum re-

A dundant. Vnde fit, vt oscitentur, & qui fame premuntur, quòd multum flatum in ventriculo colligant, & qui somnolenti, quòd in caput multus vapor ascendat, & qui alioqui redundant multis excrementis flatuosis. Illos quidem cibus aut somnus curat omnium optimè, hos cohibere spiritum, & non nisi ex longis interuallis respirare (non potest autē respirari ex lōgis interuallis, nisi longa sit respiratio, in quibus consultò detinetur thorax) quia ita dissipantur optimè flatus qui in ventre, aut viis instrumentisve respirationis continentur, vt scilicet
B sanari solet singultus, & tussis arida ex frigida intemperie. In altera parte, in qua Hippocrates dicit, non potantibus, & vix, respiratio breuis, intelligunt plerique, vix potantes, esse phreneticos, quia Hippocrates in libro prorrheticorum dicit αἱ φρενιτικοὶ βραχυπόται, idest phrenetici parùm bibentes. Nam reuera phrenetici etsi vrgentur admodum siti, ac proinde sæpè accipiunt potum, auidéque, si offertur, tamen nunquam nisi exiguum bibunt. Non tamen video quo pacto possit dici phreneticorum
C curatorium respiratio parua & crebra. Dicunt, quia magna & rara in phreniticis mala est, paruam & crebram esse bonam. Tamen non dicimus respirationem magnam & raram esse malam in phreniticis, vt causam noxiam, neque vt signum mortis per se, ita enim contraria esset in eisdem bona, vt causa, aut signum: sed vt signum pathognomonicum: significat enim ita respirantes phreneticos esse. Quare phreniticis non potest contingere contraria respiratio.
D Non ergo potest esse curatoria in phreniticis, siquidem ne esse quidem omninò. Dicunt, non posse breuem respirationem phreniticis accidere, posse tamen succedere cum phrenitis soluitur, significareque iam solui. Cæterum hoc, imprimis impropriè dicitur curatorium, deinde falsò etiam. Nam etsi phrenitis soluatur: non fiet respiratio parua & crebra, nisi solutæ phreniridi succedat inflammatio alicuius instrumenti respirationis. Quod si dicas breuem spiritum dici eum, qui tam longus esse desinit,
E improprietatis multum, vtilitatis exiguum, continebit oratio. Proinde aliter puto: vix potantes dicī eos qui strangulantur, vt neque respirare, neque deglutire possint præ multitudine humorum, aut fuliginum irruentium in septum transuersum, & cor, quæ quidem passio hystericis, & hypochondriacis solet accidere. In talibus, in ipso paroxysmo consilium est, vt quam maximè possint conentur respirare crebrò (multùm enim non possunt) ita enim expurgantur fuligines, & passio minus præualet.
F Natura quidem ipsa ita affectos docet hoc auxilium. Quum verò respirationem intermittant, oportet assistentes acclamare, & hortari vt loquantur, aut comprimentes digitos, aut aliter dolorem ciere, cogereque vt conquerantur & clament. Loquentes enim, aut saltem edentes vocem, non possunt respirationem intermittere. In quibusdam codicibus legitur vtrobique respiratio longa, vt tota dictio sit: medicatoria continuarum oscitationum longa respiratio, non potantibus autem & vix, respiratio
G longa. Iuxta quam lectionem placet non potantium & vix potantium nomine intelligi phreniticos, esseque perinde, ac si diceret. Respiratio longa, quæ necessariò magna est & rara, medicatoria est oscitationum continuarum, & phrenitidis indicatoria. Itaque non eodem modo dici esse oscitationum &

A phrenitidis, sed illarum, vt salutarem causam, huius vt signum pathognomonicum.

Et laterum contentio dolorosa, & contentiones hypochondriorum, & lienis eleuationes, sanguinis è naribus fluxum secundùm rectitudinem significant.

B Hæc oratio pars esse videtur decisa ex alia longiori sexti epidem. sectionis secundæ, qua ita habetur. Secundum rectum & laterum dolorem, & cõtentiones hypocbondriorum, splenis eleuationes, & ex naribus fluxiones. Et aures secundùm rectum. Horum plurima eadem etiam in oculis. Nunquid igitur omnia, atque infernè sursum secundùm rectum, vtque iuxta buccas, aut iuxta oculum, & aures: quæ autem supernè deorsum non secundum rectum? An etiam quæ infra hepar sunt ex supernis distributa, vt in testes, ac varices? Eadem vtrobique sententia est, hæc scilicet, C decubitus omnes humorum, qui ex quibusdam partibus in quasdam fiunt, & fluxiones spontaneas quæ secundũ rectitudinem solent fieri, esse secundũ rectitudinem partis recipientis, aut viæ per quam euacuatio fit, cum parte primariò affecta, & quæ mittit. Rectitudo verò est dextrorum cum dextris, sinistrorum cum sinistris, superiorum cum superioribus, inferiorum cum inferioribus. Dextra & sinistra dicuntur secundùm hominis latera: superiora & inferiora distinguuntur, D quà est hepar. Quod apertè insinuat Hippocrates, dicens, an etiam quæ infra hepar sunt supernis distributa. Itaque vtrobique est hæc eadem sententia, sed interest, quia quod hic dicitur simpliciter, illic non simpliciter, sed producta quadam dubitatione, an scilicet vt ex infernis sursum secundum rectitudinem lateris fiunt abscessus, vt ex hepate parotis dextra, aut fluxus sanguinis ex dextra nare, ita & qui ex supernis in infernas, id est infra hepar E positas partes. Decisio verò est vltima illa interrogatio, an etiam quæ infra hepar sunt ex supernis, vt in testes ac varices. Quasi diceret, non solum in illis, sed in his etiam, atque adeo omnibus, rectitudinem seruari solere. Quod non dicit simpliciter, sed quibusdam exemplis, partim decubitus, (vt cum dicit secundum rectum laterum cõtentio dolorosa, & cõtentiones hypochondriorum, & lienis eleuationes) partim euacuationis, cum dicit, ex naribus fluxiones. Solent quidem abscessus secundum rectitudinem fieri, non tamen omnes necessariò fiunt. F Euenit enim nonnunquam abscedere in partem contrapositam, aut effluere per viam nullam rectitudinem habentem. Neque mirum. Nam omnia sunt confluxilia. Sed qui secundum rectitudinem fiunt, meliores & vtiliores sunt (cæteris paribus) ijs qui sine rectitudine. Atqui hæc est maxima, præcipuaque causa, qua in euacuationibus, aut reuulsionibus, quas arte paramus, dictam legem rectitudinis G seruare debemus: nimirum eorum quæ naturaliter eueniunt imitatione. Tametsi enim ratio hæc argumentandi est Empirica, tamen est optima pro præsenti loco, in quo practicas rationes sectamur, magis quàm logicas argutias. Disputata verò est diffusè admodum ea quæstio in controuersijs.

Quæ relinquuntur in morbis post iudicationem, recidiuas facere nata sunt. Primum igitur lienum eleuationes, nisi in articulos finiantur, aut sanguis fluat; hypochondrij dextri contentio, nisi profluant vrinæ. Hæc enim vtrorumque interceptio, & recidiuæ horum merito.

Recidiuas fieri cum corpora non sunt in primo morbo perpurgata, sed quædam relicta sunt post iudicationem, in aphorismo etiam dictum est. Nunc verò id docet, simulque quæ soleant relicta recidiuas facere. Primum, inquit, fieri solent, ex febribus difficilis iudicationis, eleuationes lienum, nisi in articulos fiant abscessus, aut sanguis fluat: fieri etiam solet hypochondrij dextri cõtentio, nisi profluant vrinæ. Hæc enim est vtrorumque interceptio, id est interceptio eleuationis lienis est abscessus ad articulos, aut fluxus sanguinis: cõtentionis hepatis interceptio, est profluuium vrinæ. Et recidiuæ horum merito fiunt, id est, Et cum hæc supersunt ex morbis, neque intercipiuntur illis modi, merito ex illis recidiuæ morborum fiunt. Hippocrates quidem docet hic quæ plurimum contingunt, constat verò neque hoc solum solere ex febribus superesse, neque has solum interceptiones habere hæc mala, neque à solis illis posse præseruare quamcumque illarum. Nam multa alia solent superesse ex febribus significantia recidiuas, velut ventriculi durities, aut vteri, aut solum oris amaritudo, linguæ ariditas, & sitis. Intercipi etiam potest lienis eleuatio vrinæ profluuio, nam si intercipitur abscessus ad articulos multa vrina crassa & alba facta, vt aphorism. 74. particulæ quartæ dicitur, & eleuatio lienis abscessu ad articulos, profectò & eleuatio lienis profluuio crassæ vrinæ. Cõtentio etiã hepatis potest intercipi fluxu sanguinis. Quare & fluxus sanguinis, & vrinæ profluuium potest intercipere vtrumque malum, non tantùm alterutrum malum.

Abscessus autem horum, qui non fiunt, facere oportet, quosdam autem qui fiunt declinare. Eos autem excipere si eant qualiter oportet, qui verò non abundè prodeunt, coadiuuare, eos autem auertere oportet qui omnino inutiles fuerint: maximè autem quum futuri sunt, similiter, cum nuper inceperint.

Breuissimè dicit indicationes omnes, quas ab abscessibus accipere potest medicus. Abscessus enim aut sunt boni aut mali, atque vtrique, aut fientes aut futuri, Atqui fientes, aut satis magno impetu fiunt, aut lentè. Bonos ergo nondum fientes, id est, qui si fierent, essent boni, hos facere. Malos fientes aut futuros declinare, bonos & fientes, quales oportet, excipere tantùm, id est nihil facere, sed sinere vt fiant, bonos & fientes, non valdè, id est non satis sed lentè, [illegible] id est iuuando naturam conari, vt perfectè fiant. Omnino inutiles, ac multo magis noxios, auertere. Op-

timum autem fuerit eos auertere futuros, idest, antequam fieri incipiant, sin id non possit, saltem cum nuper cæperint. Nam sero medicina paratur, cum mala per longas inualuere moras.

Quarto die facti sanguinis fluxus, difficilem faciunt iudicationem.

Nullo alio morbo posse videntur fluxus sanguinis quarto die facti esse bene indicatorii, quàm in febribus continentibus ex sanguine, quæ ob multitudinem crassi sanguinis cum spontanea lassitudine fiunt: vt aphorism. 74. sectionis quartæ dictum est, tamen in illis etiam, dictum est eodem aphorismo, non esse satis ad perfectam iudicationem, nisi simul multa & crassa vrina fluat, & sanguis ex naribus. Solus ergo sanguinis fluor etiam in illis erit difficilis iudicationis, vtpote non sufficiens euacuatio.

Quæ febres diem vnum intermittentes, altero superrigent, iudicatione ad septimum circuitum terminantur.

Bene intermittere, & cum rigore incipere proprium tertianæ exquisitæ est, quæ verò talis est ad septem periodos, cùm longissimè prorogatur, vt in aphorismo etiam dicitur.

Scopo ex coryza biliosa & fauciū phlegmone cū prauo victu vteretur, aluus intercepta est, & febris cōtinua facta est, & lingua arida, & sine somno, infra vmbilicum contensio vehemens & æqualis, paulatim in imum dextræ partis vergens. Spiratio subfrequens, dolebant hypochondria, & cum respiraret, & cum conuerteretur, sine tussi excreabat subcrassa. Exhibita peplus ab hypochondrio depulit, prodiit autem nihil. Postridie autem glandes duæ appositæ non apparuerunt. Vrina autem crassa & turbida. Hypostasis lenis & æqualis, & stetit aluus in turbulentia, atque venter mollior erat, intumescebat & deorsum vergebat. In potu vtebatur aceto mulso. Decima, sanguis aquosus paucus ex sinistra nare prodiit. Non erat autem valdè debilis ob hoc ipsum. Et vrina subsidentiam habebat, in hypostasi autem subcandidum quiddam adhærens vasi tenue, neque semini omnino simile neque dissimile. Fluxerat hoc breui tempore. Postridie indicatus est, & à febre liberatus, & prodiit quid subuiscidū vndecimâ, quod quidē circa fluxum, erat bilicsū. Vrinæ autē purgatio multa, & multitudine & subsidētia, & priusquā vinū potare cepisset, parum quiddam emollitioni simile. Prodierunt autem vndecima die, vt quæ pauca erant, viscosa alui excrementa & conturbata. Quod iudicatoriè, velut in Antigeni in Perintho accidit.

Perrarum est non sisti citò & tutò coryzam, nisi quis in principio prauo victu vtatur. Tamen à principio vtentibus copiosiori cibo & potu, multa neque leuia mala ex ea procedere, rarum non est. Quod certè & Scopo euenit, qui cum coryza laborans, vt exitus indicauit, biliosa, sed ex multa materia & phlegmone faucium ob destillationem, & prauo victu vteretur, neque idonea curatione, febre continua vndecim dierum laborauit, cum multis nō leuibus symptomatis. Habuit enim à principio febris alui interceptionem, linguæ ariditatem & peruigilium. Infra vmbilicum ad inguem dextrum fuit cōtentio vehemens, & paulatim in infernam partem inclinans, & æqualis secundùm tempus, idest citra intermissionem affligens. Habuit etiam dolorem hypochondriorum, hoc est, supremæ regionis ventris, sentiebatque hunc dolorem, & cum respiraret, & cum conuerteretur de latere in latus, habebatque spiritum subcrebrum, excreabat subcrassum sine tussi. Causa horum hæc fuit, cum excrementa, quæ coryzam & inflammationem faucium faciebant, plurimum in capite redundarent, natura tentauit ea pellere, non potuit autem affatim extra corpus, depulit ergo in partes humiliores. Illa repentia deorsum, simulque putrescentia, fecerunt febrem, & dolores aliarum & aliarum partium. In initio febris aluus intercepta est præ febris vehementia siccatis fæcibus, & humiditatibus auersis ab intestinis, conuersisque in partes, quæ doluerunt. Lingua etiam arida & peruigilium significabant febris magnitudinem & bilem. Bona pars succorum defluxit in hypogastrium dextrum, vnde contentio accidit vehemens, paulatim in infernam partem vergens, & nunquam intermittens. Maxima succorum pars hæsit in hypochondriis, fecitque ibi distentiones & repletiones. Vnde spiritus fiebat subcrebet ob compressionem septi transuersi, vt in iis quibus ventriculus multo cibo distentus est. Hinc etiam dolor hypochondriorum, & cum respiraret, & cum conuerteretur: cum enim quis, cui pars illa ventris distenta est, vehementiùs respirare conatur, ipso septo transuerso comprimit distentam partem, simulque cum ipso septo mouet (mouentur enim inter respirandum etiam intestina) ob vtramque causam dolor fit. Nam mouetur vtroque modo succus aut flatus, qui in cauis continentur. Plurima autem quæ quieta dolorem non faciunt, mota faciunt, & quæ quieta leuiorem, mota grauiorem. In intestino id experiri est facilè, cum succus aliquis, aut flatus frigidus mouetur. Conuersio corporis eadem ratione dolorem facere poterat, mouendo scilicet, nam cum conuertitur corpus de latere in latus, quædam internarum partium laxantur, quædam distenduntur, quædam cōprimuntur. atque ita quod interius est, mouetur. Quod fit, vt cum aliquis flatum sentit, neque facilè emittere potest, conuertere corpus consiliū sit, sæpè enim hoc solo remedio pellitur. Quę sine tussi excreabat subcrassa, de capite veniebant ad palatum. Nam si de thorace excrearentur, non possent sine tussi; illa ergo via expurgabatur, quod in cerebro erat relictum, neque abscesserat in inferiores partes. Quidam ob vehementiam

febris suspicantur fuisse dolorem illum hypochondriorum inflammationem internam: ego verò non ita puto. Nunquam enim Hippocrates dedisset peplum, cùm nihil, vt ipsemet docet, lib. 4. de ratione victus in acutis, sit à ratione alienius, quàm dare medicamentum expurgans tentatis inflammatione hypochondriis. Quod si quando per eas inflammationes eo est vtendum, tamen non ante inclinationem. Constat verò nondum venisse in inclinationem illud hypochondrij malum, cum peplo Hippocrates vsus est. Nam multi dies restabant à data peplo vsque ad vndecimum, quo febris soluta est. Non erat itaque inflammatio, sed quod diximus Proinde vsus est peplo, quòd scilicet intelligeret succos fluere deorsum à cerebro, etsi non dicat quo die, vsum fuisse suspicor peplo intra primum quaternarium. Expurgationes enim reuulsoriæ quęque non expectata concoctione succorum, sed quòd fluant, faciendæ sunt in ipso principio, idest intra tres aut quatuor dies fieri debent, antequam scilicet cessauerint fluxiones. Nam in hanc sententiam dicit ipsemet. 4. de ratione victus; Hos si ab initio purgari volueris, id ante diem quintum facito, cum venter murmurauerit: si non, à medicamentis abstineto. Venter si murmurauerit, fuerintque excrementa biliosa, scammonia mediocriter purgato. Quantū verò ad aliam pertinet sanationem, quam minimè exhibebis tum potus, tum sorbitiones, vt melius æger habeat, nisi remissione facta decimam quartam fuerit egressus. Itaque duplex occasio purgationis est, altera ob fluxiones reuulsoria, cum nondum fluxio cessauit, aut inclinat materia in ventrem, quod murmure agnoscitur, altera post exactam concoctionem. Prima quidem purgatio agi debet in principio, secunda post summum vigorem. Proinde in morbis simpliciter acutis, quorum summus vigor decimo quarto fieri solet, prima occasio expurgationis intra primum quaternarium est, secunda non nisi post diem quartum, quod & libello de expurgantibus medicamentis Hippocrates dixit. Præter has duas expurgandi occasiones, quæ certi temporis sunt, est alia incerti temporis, cum scilicet turget materia. Nam quocumque tempore, immo verò etiam quocunque die turgeat, expurgandum est: vt fiantiam tres occasiones expurgationis Ergo Hippocrates videns Scopo descendere ex capite humores, eosque per hypochondrium viam capere cæpisse, morari autem illic, ne plus satis morarentur, & inflammationem aliquam aut grauem alium affectum concitarent, dedit peplum intra primum quaternarium arbitror. A data peplo nihil per ventrem descendit, sed vsque adeo fine expurgatione transacta res est, vt duæ glandes, quæ postridie appositæ sunt, non apparuerint, sed interius remanserint. Nihilominus noxium non fuit medicamentum, neque inutile, nam depulit ab hypochōdrio succos, qui depulsi, imprimis in vias vrinæ deriuati sunt. Deinde & in ventrē post duos scilicet aut tres illos dies, quibus post acceptum peplum, ne glandes quidem reddebat, interim etiam in hac excrementorum turbatione, cum non omnes viam cæperint, alui, aut vrinæ, quædam pars in lienem collecta est, quæ ille elatus est. Vrina ergo post datam peplum fuit crassa, non vt concocta, sed turbidā, hypostasis lænis & æqualis. Sed quo pacto in vrina turbida erat talis hypostasis? An cum repone-

A batur clarescebat, subsidebatque læue. Non arbitror tale fuisse quale est quod perfectè cocto iam morbo solet excerni, sed quale est quod incipit coqui. Durabat autē perturbatio plusquā pro elaboratione eius, quod subsidebat, ob conditionem morbi, qui cum ex catarrho principium traheret, flatum etiam multum habebat cum succo permistum, qui vrinam magnopere perturbat. Aluus stetit in turbulentia, & venter mollior erat. Hoc est, cæpit etiam postea fluere ex aluo, perseuerauitque ea ventris turbatio aliquot dies. Lien elatus deorsum vergebat. Sæpe qui-

B dem lien intumescit secundum propriam figuram transuersim, seu in dicoromæ lunæ figuram, sæpe etiam producitur deorsum. Nimirum est laxæ cuiusdam substantiæ, & versus quaque aptæ dilatari, producitur, vt in totum, aut medium, aut extremum fluxio incubuit. Potu (inquit) vtebatur oxyglyci ξυγλυκὲς esse potionem quādam parari solitam in Græcia ex fauis expresso prius melle, elixatis in aqua purissima. Gal. dicit secundo de fracturis comment. contextus. 29. Ego vel ipso nomine co-

C gor suspicari aliquid aceti in eam potionem infundi solitum, alioqui cur vocaretur ὀξυγλυκὲς. Sed & vsus illius id indicat. Seruabatur enim ad æstatem vt potus sedans sitim. Quod quidem si ex solo melle pararetur, non posset præstare. Verum est non posse esse nisi per quam exiguum aceti, quod illa potio acciperet, alioqui non esset potio vtilis laborantibus neruosis partibus, vt Gal. ibidem notat. Erat itaque potio non admodum diuersa à mulsa, ali-

D quantò suauior, quippe qua ad voluptatem vtebantur homines per æstatem, velut nunc ea quæ Hispanis vocatur aloxa. Constat ergo eum potum ad catharrhosam affectionem esse vtilem, magis verò in hoc carere repræhensione, si accipiebat aliquid aceti ob magnam febrem, & bile permistam fluxionem. Malo ita procedente, decima sanguis aquosus paucus ex sinistra nare prodiit. Qui quidem fluxus illud vnum habuit boni, quod secundum rectitudinem fluxit, tamen illa mala non cessaruut, quòd

E die non decretorio, & quòd paucus fluxit & fetosus. Quibus causis videbatur fore inutilis & noxius, & solam debilitatem ægro allaturus. Non tamen ita fuit, neque valde debilis ob hoc ipsum factus est æger, quia mox ab hoc fluxu, sequuta est bona iudicatio, vt fluxus sanguinis potius esset velut initium quoddam (etsi non admodum idoneum) iudicatio-

F nis vndecimi diei, quam euacuatio decimi. Vrina adhuc subsidentiam habebat, & ex subsidētia quiddam, neque quale subcandidum adhærebat matulæ, tenue quidem, neque quale semen candidum & filosum, neque dissimile, idest neque partes admodum diuersas habens: erat illud ex pituita, quæ sedimenti formam nondum exactè receperat. Fluebat (inquit) hoc breui, idest ex breuibus interuallis, & celeriter: ex breuibus quidem interuallis, quòd crebro mingeret, celeriter verò, quòd etsi multum succi cum vrina redderetur, neque obstruebat, neque hærebat in via, neque pigrè reddebatur. Cum hac euacuatione quæ post datam pe-

G plum incæpit, & decima die aucta est, postridie est iudicatus & liberatus à febre, & prodiit ea die quid subuiscidum, quod quidem circa fluxum, erat biliosum, idest, prodiit per ventrem ὑπόγλισχρον, idest, lentum, & crassum & biliosum. Fluxus scilicet ex pituitosis & biliosis. Nam ex talibus erat morbus

à principio. Vrinæ autem purgatio hac quoque die multa, & multitudine & subsidentia, id est fusuræ ipsius copia, & subsidentiæ. Et prius (inquit) quam vinum potare cœpisset, parum quiddam λάπῃ simile exiuit: prodierunt vndecima die, vt quæ pauca erant viscosa alui excrementa & conturbata: hoc est, antequàm vinum potare cœpisset, emollitio quædã ventris erat, influere enim iam in ventrem cœperat humor, διῆλθε δὲ id est, integrè eruperunt vndecima die, vt quod iam superessent pauca. Subsecutæ B ergo sunt deiectiones non multæ, sed lentæ, stercorosæ, & turbulentæ, ex pituita scilicet, & bile, stercore, & flatu. Hoc iudicatoriè factum esse euentus indicauit. Fuit enim febre liberatus. ὅτι (inquit) καὶ τὸ Ἀγγένεος ἐν Περίνθῳ, illud non habet vim causæ, sed perinde est ac si diceretur, velut & Antigeni in Perintho accidit. Itaque insinuat Hippocrates se dedisse Scopo vinum circa septimum aut octauum diem. Nam ante decimum quo euacuationes manifestè cœperunt, non tamen antequam emolliri cœperit venter, qui cœpit quidem duos aut tres dies, ab accepta peplo. Mirum tamen quòd in febre ex C catarrho & siticulosa vinum dederit, quod calidum cùm sit, febres augere & sitim natum est, & cùm facilè diducatur, fluxiones auget, quod facilè efferatur, caput replet, & cum multum penetret, tentat neruos: quibus de causis, cum paucis affectibus febriculosis sit vtile, catarrhosis maximè est noxium. Cæterum considera Hippocratem non dedisse nisi cù deturbari iam à superioribus partibus succi vias vrinæ & alui tenere cœperant, cumque iam linguæ ariditas erat bona ex parte sedata. Neque quidem D dedit vinosum & merum, sed oligophorum, quod 3 de rat. vict. in acutis max mè commendat, & æquale æquali permixtum, quali ad affectiones, quæ vinum maxmè omnium amant, vti iubet 7. aphorismorum Tale illa occasione dari poterat, quo cœptas euacuationes iuuaret, cùm fluxiones ad superiora iam destitissent: ac fortasse etiam iuuit tantopere exhibendi vini indicationem natura propria hominis, vt vitari non potuerit. Nam aliter suspicor me E febris acutæ solutionem fuisse expectaturum, ne catarrhus quantumuis videretur esse solutus, vsu vini recrudesceret. Ego cum vtroque modo peccari posse non negem, multò tamen plus per culi esse puto in nimia vini indulgentia, quàm in nimia detractione. Cum præcipuè tam multæ poriones medicatæ, omnes vini commoditates præstare possint.

Quæ circa linguas eleuantur humorum collectiones & exigui lapilli concrescunt, podagricis quidem accidunt iuxta debiles illorum articulos: etenim ossium natura est in causa & quòd durescant, & quòd contendantur. F

Ossium naturam esse causam, ob quam durescant & contendantur humorum collectiones quæ eleuantur circa linguas, & lapilli exigui concrescant, podagricis quidem circa debiles eorum articulos, nulla ratione videtur posse d'cere, quantumuis quidam conentur id reddere consentaneum. Dicunt tamen quædam aliena & longè petita. Proinde ego existimo longe aliud Hipp. dicere. Nimirum ea quæ A circa linguas eleuantur, & exiguos lapillos, quacunque in parte generentur, & quæ iuxta debiles podagricorum articulos colliguntur, coagmenta esse; idest, congestione generari. Omnia enim huiusmodi congestis excrementis fiunt, vt tumores quidam lapidei in lingua, congestis excrementis alimenti proprii ipsius linguæ: lapilli in renibus aut vesica, concrescentibus arenulis. aut crassis succis: tophi ossei circa articulos podagricorum, excrementis crassis durescentibus & concrescentibus cum ipsis ossibus. Atqui in his tophis materia est crassum illud excrementum: effectrix causa duritiei, & contentionis, idest coalescentiæ cum ossibus, est ossium natura. Quia naturaliter ipsa ossa congesta excrementa in naturam suam mutant: crescunt que ibi ossa in ossa tubercula, vt lapides crescunt accrescente terra & aqua. Hoc itaque est, quod dicit, ossium natura causa est, quòd hæc durescant, & quòd contendantur, idest accrescant, augeantque ipsa ossa.

Quod Hippostrati (vxori) ex annua quartana in fastigium sublatum est, cum subfrigida palam esse videretur, impetu & sudore facto per totum corpus, iudicata est, & post hæc muliebria plura fluxerunt, multitudine & tempore. Tunc enim supprimebantur, abscessus non est visus constitisse.

Vbi ego legi, quod in fastigium sublatum est, legit D Cornarius collectio, & Iacobus Steue, de vertice decurrebat. Neuter tamen mihi videtur exactè expressisse, quod dixit Hippocrates. Quamquam Cornarius accessit propiùs, quia intumescentia velut collectio quædam est, sed non est omninò idem. In primis ex illa lectione quam sibi fingit Steue, non videtur aptè explicari posse illa verba, abscessus non est visus constitisse neque ille explicat de quo abscessu dicatur. Deinde non quadrat cum Græca lectione. E Nam hæc occurrunt scripta in Græco codice τὸ τῆς ἱπποςράτου ἐκ τεταρταίου ἐπαυσίου ἀπεκορύφου, illud verò ἀπεκορύφου non videtur posse fluere nisi à verbo ἀποκορυφοῦμαι, quod significat attolli, aut tumere: atqui iuxta hanc versionem redditur sensus consentaneus. Nimirum Hippostrati vxori per annuam quartanam intumuerat pars aliqua, non dicit quæ pars, fuerit tamen quæcumque. Multæ enim & variæ solent per diuturnas febres intumescere, quas scilicet euenit in ægrotis esse alias aliis debiliores, tametsi quædam in quibusdam morbis magis solent id F pati, velut per quartanas solet lien intumescere, neque tamen ille solus, sed nonnunquam crura, nonnunquam etiam pars alia quæcumque. Ratio autem intumescentiæ, quæ per tales febres debilibus partibus fit, præcipua est congestio reliquiarum eorum succorum, qui in singulis paroxysmis putrescunt aut vruntur, quæ quidem illic hærent, vsque dum per indicationes perfectas simul cum succis, qui à principio morbum facere cœperant, euacuantur. Ita euenit huic mulieri, pars quædam per quartanam intu- G muerat, ea ex annua quartana, hoc est, post quartanam, & cùm subfrigida iam palam esse videretur, id est, cùm videretur iam esse sine febre, natura partis tentauit id quod tumebat pellere, cumque id extra

corpus vno impetu per ventrem aut vrinæ vias, aut conspicuam aliam viam, egeri non posset, impetum cepit per totum corpus, distributumque est deinde partibus totius corporis incumbentibus in expulsionem sudor factus est, & ita mulier iudicata hac ratione. Et abscessus ille in partem tumentem factus, non est visus consistisse, idest euanuit. Tamen hæc iudicatio nunquam fuisset tuta, & perfecta, nisi fluxissent deinde muliebria plura multitudine & tempore, tunc enim supprimebantur. Idest nisi fluxissent multa & multos dies; nam per febrem supprimebantur, & consentaneum est suppressionem euacuationis adeo necessariæ fecisse morbum, hunc verò attulisse partis tumorem, ergo tumoris indicatio non potuit esse satis ad morbi solutionem, quia tumor non erat morbi causa, sed ex morbo potius processerat, nisi accessisset euacuatio menstrua, quâ quidem morbi præcipuè causa præscindebatur. Sed videri possit mirum quartanam febrem, cum ex crasso, & melancholico succo originem ducat, sudore quo serosi & tenues succi euacuantur, iudicatam esse perfectè. Desines verò mirari, videns non solo sudore, sed magis euacuatione muliebri iudicatam esse, & sudore quidem abscessum illum potius quàm febrem, hanc verò alia euacuatione. Nequit quidem crassum esse quod exudatur, necesse est serum esse, & tale vt calore fundi possit. Neque sane melancholia succus est seri expers. Atqui per morbos melancholicos multum seri gignitur, non ob speciem succi per se: sed per debilitatem caloris naturalis, & facultatis debilitatem, ac incoctionem, velut etiam gignitur multa pituita. Illud ergo serum nonnunquam æquè per totum prouenit, diluitque ipsam melancholiam, fiuntque ita sæpe copiosi sudores per quartanas, nonnunquam colligitur vno loco, & ita contrahitur tumor aquosus, atqui si ea pars ventris regio sit, superuenit hydrops ascites. Itaque in illa muliere reliquiæ melancholiæ sero dilutæ, collectæ sunt in loco qui intumuit, vnde distribui in totum corpus, & exudari potuerunt.

In salientibus, seu pulsantibus hæmorrhagiis figura inuenienda est, & omnino si ex prorsus decliui accliuis fiat.

Vbi ego cum Iano Cornario legi, in salientibus, seu pulsantibus, vult Iacobus Steue deleri σφύζουσιν & scribi σφίγξουσιν, idest constringunt, gratis autem id fingit, quoniam non assequitur quid velint sibi hæc Hippocratis verba. Ego verò legi salientibus aut pulsantibus, quia vtrumque significat verbum σφύζειν, quinimo solum significat salire, aut subsultare. ac proinde arteriæ σφύζειν dicuntur, quòd subsiliant. Itaque duo videntur posse hic significari, aut in hæmorrhagiis salientibus, idest, in quibus sanguis exit saliens, aut in hæmorrhagiis, quę fiunt ex venis pulsantibus. Atqui potest vtroque modo eadem res significari, si illud saliens significat modum exeundi ex arteriis. Cognoscitur enim sanguis ex arteria exiens, quod subsultim exeat. Potest etiam illud saliens significare nihil aliud quàm copiosam eruptionem sanguinis, siue ex arteria, siue ex vena est. Atque ita nihil aliud est quā si diceretur in

A copiosis sanguinis fluoribus: illo modo, in fluoribus sanguinis ex arteriis. Vbi ego legi inuenienda est, legunt alii omnes, amplaque existens, referuntque ad figuram: nam Græcè habetur. σχῆμα εὐρύ τι ὄν. Ego quia non video cur figura ampla desideretur in hæmorrhagiis; nisi impropriè dicatur ampla, idest idonea. censeo legendum pro εὐρύ τι ὂν εὐρέτον, leuis enim corruptio codicis fuerit & redditur sensus expeditus & facilis. Nimirum in fluxionibus sanguinis magnum mo-
B mentum habet inuenire figuram accommodatam. Vt scilicet si decliuis est pars ex qua fluit, accliuis fiat, quia positus decliuis multum auget fluxionem. Neque verò hoc solum desideratur ad idoneam figuram, vt scilicet sit accliuis: sed etiam vt sit figura indolens, plurimum sanguinis enim currit ad partem dolentem propter dolorem, neque sanè sola figura solet esse satis ad sistendas hæmorrhagias: sed
C multæ aliæ sunt suppressiones, quas 6. epid. his verbis collegit. Sanguinis venarum suppressiones, deliquium animi, figura alia, interceptio, lineamentum, appositio, deligatura. Dicit verò hic de figura, vt quę ante alia sit procuranda. Neque solùm sanè in hęmorrhagiis ex arteriis, necessaria est idonea figura: sed in omnibus, vt hac ratione satius videatur intelligere in hęmorrhagiis, quæ affluenter subsiliunt. Si tamen quàm maximè videatur intelligi de hæmorrhagiis ex arteriis, dicendum de il-
D lis loquutum Hippocratem, non quod solę, sed quòd maximè curatione indigeant. Difficilius enim sistitur fluxus rupta arteria quàm vena.

Quapropter & ligaturæ impetum faciunt in venarum sectionibus, quæ si fortes sint remorantur.

E Hęc sententia pertinet ad chirurgiam mittendi sanguinem. Nam cum vena secatur in manu, aut crure, vt fieri solet, curandum vt sanguis copiosè fluat, & ex alto corpore, quod vt fiat, conuocari debet ad partem, frictione, balneo, & ligaturis, aut horum quibusdam. Ligatura verbita fieri debet. Antequam secetur vena, ligari debet fortiter pars, mox debet vltra ligaturam sectio fieri: à facta verò sectione debet ligatura, non solui quidem: sed laxari tantillùm, ne fortis sit. Nam si solueretur omnino,
F efflueret id quod attractū erat, moxque venire desineret, cessaretque impetus, si autem nihil laxaretur, non posset sanguis exire astricta vena vehementius. Nam ligaturæ mediocriter fortes impetum faciunt in venarum sectionibus, idest, sanguinem faciunt impetu effluere, quia enim mediocres sunt, neque qui dolore trahitur, venire, neque qui iam venit, effluere cessat, fortes verò ligaturæ remorantur: sed quo pacto potest hæc dictio cum proxima coniun-
G gi, vt hæc incipiat à particula illa, quapropter. Certè illa particula apertè significat aliquid deesse priori orationi, illud verò fuerit, quod ego in commentatione suppleui, ac si ita diceretur, In hæmorrhagiis salientibus figura inuenienda est, quæ sit sine dolore, & vt ex omnino decliui accliuis fiat. Quapropter, quia scilicet dolor conuocat sanguinem, ligaturæ impetum faciunt in venarum sectionibus, quæ si fortes sint, remorantur.

Sanguineum, subbiliosumque acidum ructum facit, fortè autem & in atram bilem his desinet.

Galenus 3. de locis malè affectis capite 5. referens eos, qui ad melancholiam morbum parati sunt, dicit, macri verò & nigri, & hirsuti, & quibus latæ sunt venæ, aptissimi sunt, vt huiusmodi humor in ipsis cumuletur. Fitque interdum vt impensè rubri homines affatim in melancholicam temperiem decidant, atque post hos flaui. Hoc est, quod Hippocrates dicit nunc, sanguineum, & subbiliosum temperamentum, quale est in pertubris, & in flauis, solere in melancholicum mutari, atque adeo tales homines solere in melancholiam morbum incidere. Sanguineum quidem, quia abundat sanguine multo & crasso. Fit autem ex tali multùm naturalis melancholiæ; vt ex multo & crasso vino multæ feces: biliosum, quia bilis vstione migrat in atram bilem. Biliosi verò incurrunt id periculum in iuuentute, quia ea ætas est calidissima; vritur verò succus alioqui vstioni aptus calore eius ætatis: sanguinei verò in ætate consistendi. Tunc enim frigidior, crassior, & minus spirituosus sanguis fieri incipit, quare fæculentus, crassus, & terreus. Itaque hæc temperamenta in melancholiæ morbum nata sunt incidere. Signum autem iam iam incidentium, sunt ructus acidi. Cum enim multa melancholia alioqui naturalis, aut multa atra bilis vsta colligatur in illis circa viscera, redundetque in ventriculum, sitque omne genus melancholiæ acidum, admiscens sese cum cibis, eos vitiat, facitque acescere, vnde ructus acidi fiunt. Neque quidem obstat nasci semper ex frigore ructus tales, omnis enim melancholia vt acida est, ita frigida subiecto, & terrea.

Rigores incipiunt mulieribus à lumbis & per dorsum in caput feruntur. Quin & viris etiam parte corporis posteriore magis, quam anteriore, velut cubitis, ac femoribus. Sed & cutis rara. Indicat autem capillus animalium.

Hæc sententia & eisdem verbis est aphorismus sexagesimus nonus particulæ quintæ, atqui hæc eadem scripta est 6. epid. parte 3. atque adeo multò distinctiùs quàm hic, quia illic addita, aut hic sublata est quædam particula multùm addens perspicuitatis. Illic enim ita dicitur, Rigores incipiunt mulieribus quidem magis à lumbis, & per dorsum in caput. Sed & viris posteriore corporis parte magis quàm anteriori. Horremus enim magis exterioribus corporis partibus quàm interioribus, velut cubitis, femoribus. Sed & cutis rarior Indicat autem pilus. Quod est, rigores magis incipere à partibus posterioribus, lumbis scilicet, & per dorsum vsque in occiput, quàm anteriorib9, & exterioribus, vt cubitis, & femoribus, quàm interioribus: quia rigor passio frigida est, & posteriora quàm anteriora, & exteriora quàm interiora, frigidiora sunt. Cæ-

A terùm cum hæc ratio communis sit fœminis & viris, & vtrique magis posterioribus quàm anterioribus, & exterioribus quàm interioribus rigere incipiat, tamen fœminæ magis quàm viri incipiunt à lumbis, quia habent vteros lumbis alligatos, qui frigidis passionibus maximè capiuntur, & viri magis quàm fœminæ incipiunt à cubitis, & femoribus, quia fœminis, vt dictum est, est maior caosa incipiendi à
B lumbis per dorsum in occiput. Hinc tamen non fit, vt viri incipiant sæpius à femoribus & cubitis quam à lumbis, neque contra: sed vt ab vtrisque æquè aut ab alterutris, vt contigerit. Probat verò Hippocrates partes posteriores frigidiores esse anterioribus, quia in anterioribus cutis rarior est, esse autem cutem rariorem indicat pilus, qui in anterioribus magis abundat. Vtrumque autem, & amplitudo inquam pororum, & abundantia pilorum, indicat calorem: & pili quidem abundantia indicat pororum amplitudinem.
C

Quibus nihil mali accidit intra constitutum tempus, singula partus vitales edunt.

Id est quibus nulla causa abortus accidit, sed
D manent illæsæ vsque ad constitutum & fatale tempus exeundi, partus vitales edunt. Partus non vitales sunt non quicunque recens nati moriuntur (moriuntur enim citò multi alioqui vitales, ob etratum aliquod, aut morbum, qui superuenit) sed qui ob imbecillitatem quam ex vtero trahunt non possunt viuere. Huiusmodi autem sunt, qui aut nondũ ortui maturi ante tempus legitimum abortiuntur, aut qui intra vterum morbum aliquem contraxerunt; quo noodum soluto, eduntur. Ergo dicit Hippocrates quibus ante constitutum tempus, nihil accidit,
E idest, nulla causa abortus, quæ ante tempus exire coegerit, & nullus morbus qui vel in ipso tempore fecerit exire debilem, in ipso tempore nascuntur vitales. Sunt autem abortus causæ missio sanguinis, atque omninò alimenti subtractio vtcunque facta, corruptio fœtus veneno, aut admodũ medica-
F mentosa re accepta, vt vehementer mouente menstruas euacuationes, aut expurgante medicamento, aut motus vehemens corporis aut animi, atque ob vehementem animi motum, quantum ego existimo (etsi medici quidam aniles quasdam fabulas de hac re somniant.) Pica, seu appetentia rei alicuius qua potiri non detur. Morbosos exire fœtus facit, aut morbus aliquis, aut maligna cacochymia parentum, aut prauus victus vterũ gerentis. Debiles facit tenuis victus gerentis vterũ, aut euacuatio aliqua fluens, quia hæc cum fiunt, impossibile est fœtum esse fortem, vt in aphorismo dicitur. Quibus ergo nihil horum accidit intra constitutum tempus,
G in ipso constituto tempore eduntur & vitales. Constat tamen intelligi debere, si quæ vterũ gerit sterilis non sit. Est enim quoddam genus sterilium (vt Hippocrates ipse libello de sterilibus dicit) quæ concipere quidem possunt, tamen non possunt deinde retinere, propter crassitiem, aut humiditatem, aut ob exiguitatem vterorum, aut quod omninò dilatari pro fœtuum magnitudine non possunt. Talibus sæpe abortus fiunt quibusdam certo, quibusdam in-

certo

certo tempore, etiam si nihil dictorum accidat. Tempus partus non est tam constitutum mulieribus, quàm aliis animantibus, vt Aristot. 7. de hist. animalium, & Plin. 7. hist. naturali dicunt. Habent enim multa tempora, in quæ naturales partus solent incidere. Capra vero & ouis qui nto mense semper, sus quarto, asina, & equa vndecimo parit, & ita aliorum animalium vnumquodque. De temporibus naturalis partus dubitata sunt multa, & à Iureconsultis, & à medicis. De vndecimestri an possit esse vitalis, ac multò magis de duodecimestri, & de octomestri, ac de minori septimestri. Nonum mensem esse maximè omnium naturale tempus partus, & eo omnes ferè in lucem edi, experientia est confirmatissimum, & nemo dubitat. Septimo etiam, & decimo mense edi posse vitales, concedunt omnes. Vndecimo mense posse edi vitalem, negauerunt quidam iureconsulti, tamen de hac re consultus Dinus Adrianus, considerata causa, decreuit, posse. Idque meritò. Nam Hippocrates etiam id dicit pluries. Vltra vndecimum mensem prodnci posse partum nemo dixit, præter Auicennam, qui quatuordecimum etiam aliquando attigisse, se à quodam accepisse dicit. Octomestris adeò non putatur posse esse vitalis, vt si quis videatur octauo mense natus viuere, putetur mulier conceptionis tempus ignorasse. Ante septimum mensem, aut ante centum octoginta duos dies posse aliquem edi vitalem, negat Hippocrates. Ego vix quippiam in rebus naturalibus, quod omninò impossibile, aut necessarium sit, esse affirmo. Horum causas, referunt in numerorum naturas, qui sectantur Pythagoricam philosophiam: Astrologi in stellas errantes. Hippocrates lib. de octomestri partu insinuat tres causas, quas nos lib. 2. cont. vno capite complexi sumus, primam ex proportione temporum prægnationis, quòd scilicet tempus motus sit duplum tempore figurationis, & tempus partus triplum tempore motus. Secundam quæ ex numero quadragenariorum, quòd quadragenarij dies magnam vim habeant in affectibus fœtuum: incidat verò septimus quadragenarius in nonum mensem, & quintus in septimum. Tertiam quæ refert hos euentus in proportionem causæ factricis & materiæ, & in experimentum. Dictum mihi est loco citato, primam causam non satis esse idoneam (quamquam proportionem illam temporum fœtationis teneri sæpe dicat Hippoc. vel hoc loco statim) post hanc vero secundam esse commodiorem, tertiam omnium maximè carere calumnia: Verùm hæc & illo loco, & in commentario libelli de alimento dicta sunt fusius.

Apparentia quibus mensibus accidant videndum est, Labores certis circuitibus fiunt & fœtus qui septuagesimo die mouetur, in triplici temporis interuallo perficitur.

Eadem sunt quæ vocat ἐπιφανόμενα & quæ ... Nimirum eas mutationes insignes fœtus, quæ temporibus quibusdam, & articulis prægnationis contingunt, & apparent, notis quibusdam, maximè verò laboribus & doloribus, qui illis momentis vterogerentibus accidunt. Cum enim moueri incipit fœtus, & viuificatur, quædam anxietatibus, quæ-

A dam doloribus, quædam deliquiis animi corripiuntur, vt quædam mulieres dicant se animæ ingressum sensisse. Hæc ergo apparentia dicit oportere considerare quibus mensibus fiant. Nam fiunt ex quibusdam circuitibus, quorum ratione habita, poteris præsentire tempus partus, si die conceptionis notata, consideres. Nam quod in septuaginta diebus mouentur, in triplicibus, hoc est biscentum & decem perficitur. Quantum autem certitudinis hoc habeat, dictum mihi iam est.

B

Post menstrua aliquando dextra, aliquando sinistra hiant.

Duplici causa à recens facta euacuatione menstrua, facillimè fit cõceptio in plerisque, & quia nuper timè aperta hiant, & os vteri, & quæ in vterum finiuntur venæ & arteriæ, & quia recens vacuatus
C vterus auidè trahit humorem. Nam dum adhuc fluunt: malè retinet vterus, vtpote conuersus per eum ad euacuationem toto corpore, vt per id tempus non concipiant nisi quædam, quibus vterus adeò conniuet natura, vt numquam satis hiet, nisi dum fluunt: reliquo tempore omnibus conniuet aliquantò plus quàm à recens facta euacuatione. Ergo post menstrua facilè concipiunt, quia hiant vteri partes, aliquando masculum, aliquando fœminam, quia dextra hiant, aut sinistra, aliquando gemi-
D nos fœtus, quia vtraque hiant. Quare gignitur secundina vtrinque vna, & fœtus duplex. Neque mirum videri debet, nunc in dextra, nunc in sinistra parte, nunc in vtraque, fœtum gigni, etsi vterus muliebris sinus non habeat: sed vnicum cauum. Habet enim nihilominus in latus vtrumque distributas venas & arterias, secundùm iustitiam & æqualitatem laterum, quam natura semper tenuit, quibus productis secundinæ fiunt, quibus fœtus continetur, & alitur. Fiunt ergo nunc ex dex-
E tris, nunc ex sinistris, nunc ex vtrisque. Cur mares in dextra, fœminæ in sinistra gignantur magis (quod etsi hic non dicat, insinuat tamen, quandoquidem differentiæ laterum meminit) dictum mihi est in commentatione aphorismi quadragesimi octaui sectionis quintæ.

F *Humiditas quæ per exeuntia significatur, victus ratione siccissima opus habet.*

Mulæ non concipiunt, quòd habeant vteros humidos, & excrementosos, adeò vt neque auidè recipiant semen, neque possint retinere, quæ quidē dispositio contraria est ei, per quā indigent menstruis, vt hient vteri. Agnoscitur hęc dispositio exeuntibus. Effluunt enim mucosa quędā frequenter. Curatur
G victus ratione siccissima. Nomine victus hic intelligi debet tota ratio viuendi, quā & curationis ratio continetur. Nā huic passioni non semper solus victus, qui in cibo & potu consistit, est satis, curatio vero fuerit, vt in aliis morbis, contraria affectioni. Vt hinc constet quàm non sit vna ratio curandi eas quæ non concipiunt, vt vulgares medici sibi persuaserunt, sed varia & multiplex pro ratione causæ.

quæ sterilitatem parit. Quasdam enim omni ratione humectare, quasdam siccare, quasdam tantùm calfacere, nonnullas etiam refrigerare, & humectare conuenit.

Qui citiùs formatur & mouetur fœtus, rursus augetur tardiùs & in longius tempus.

Muliebria corpora cum geruntur vtero tardiùs recipiunt figuram & motum quàm masculina, postquàm verò hæc nata sunt crescunt citiùs, & breuiori tempore, idque non solùm dum vtero geruntur, sed postquam edita iam sunt, atque ita citiùs decrescunt senescentia: masculina contrà in vtero discernuntur & mouentur citiùs, deinde crescunt tardiùs, producitur que eorum incrementum in longius tempus, atque adeò crescunt & viuunt plus. Hoc ergo est, quod Hippocrates dicit, quod citiùs formatur & mouetur, augetur tardiùs, & in longius tempus. Causam verò huius necesse est esse in differentia têperamentorum vtriusque sexus. Nimirum muliebria corpora sunt humidiora & frigidiora, maximeque oportet talia fuisse principia, ex quibus sint genita. Humidum verò difficilè recipit figuram propriam, ergò embrio humidior, tardiùs recipiet figuram, ac proinde etiam animam. Nam cùm anima sit corporis talis, hoc est ad vitam bene dispositi, præcipua autem dispositio sit organorum formatio, quãtò tardiùs figuram recipiet, tantò etiam tardiùs & animam, quæ non aliter quàm motu agnoscitur, quare & motum. Ergo corpus muliebre, quia humidius, tardiùs recipit figuram, & motum, atque hac ipsa causa citiùs crescit, quia quæ humida faciliùs quàm sicca dilatantur, dum est calor, qui id facere potest. Est verò mulieribus primis annis, quòd etsi frigidæ sint natura, tunc per ætatem calent. Cessant verò citiùs ab incremento, crescuntque minus, quia frigidiores cùm sint, non potest earum calidum incrementum vsque adeò producere. Itaque augentur citiùs, quia humidiores, minùs verò, quia frigidiores. Accedit illa menstrua euacuatio sanguinis, quæ mox atque accidit, tollit corporis incrementum.

Labores contingunt circa tertium diem supra quinquaginta, & circa sextum supra centum: si per menses numeres, secundo & quarto mense: quæ ad fœtum septimestrem nosse oportet.

Dixerat anteà labores in circuitibus. Nunc circuitum quendam laborum narrat, qui obseruari solet in futuris septimestribus, non quidem necessariò in omnibus, sed in multis. Sentiunt videlicet labores quinquagesimo tertio, & centesimo sexto. Mensiũ, hoc est, si per menses velis dicere, secundo & quarto. Nam quinquagesimus tertius dies secundi, centesimus sextus quarti mensis est. Hoc quidem, qui in Hippo. obseruatione volet acquiescere, minori labore recipiet. Si tamen dicendum de causa aliquid, quod si non euidens, cõsentaneum tamen sit, ea esse videtur, quod de diebus quinquaginta nouẽ, qui duo menses sunt, detractis septem, qui ob expur-

A gationem menstruam plærunque detrahi debent, supersunt quinquaginta duo. Est ergo quinquagesimus tertius primus tertii mensis. Vt ergo in morbis acutissimis, qui plærunque mouentur imparibus magnam vim habet tertius dies, ita in prægnatione breuissima tertius mensis. Nam mensibus constat & finitur tempus prægnationis. Est aliud genus articulorum prægnationis maximè insigne, quod in quadragenariis est. Centesimus verò sextus incidit in tertium quadragenarium, proinde hic quoque labores affert, hic verò magis quàm alius eiusdem

B quadragenarii, quia complet tempus duplum tempore primorum laborum, redeunt verò hi secundum quasdam proportiones. Sed si quinquagesimus tertius affert labores, quia primus tertii mensis quo pacto est secundi mensis? Certè secundum computationem vulgarem mensium græcorum aut latinorum. Nullus enim computans menses, detrahit de mensibus integris, etsi ratio, ex quorundam dierum detractione, constet.

C

Aut à menstruis numerandi sunt nouem menses, aut à conceptione, & in ducentos & septuaginta dies græci menses incidunt, & si quid ampliùs extrahatur, aut maribus, aut fœminis hæc aut contraria accidunt.

Nunc docet practicam rationem computandi in

D partu legitimo, ac frequenti, quem dicit esse nouem mensium græcorum, hoc est, qualium in Græcia erat communis vsus, qui erant triginta dierum. Nouem ergo tales menses habent ducentos & septuaginta dies. Sed dices, nouem menses tales, incidunt in decem lunares. Videtur verò haberi debere, iuxta dictas hic & alibi causas, ratio lunarium, ergo partus communes decem mensium sunt: non nouem. Ita est profectò, quodammodo nouem, quodammodo

E decem mensium sunt. Atque ita componuntur facilè autorum verba, si quando siue in naturæ historiographis, siue poëtis, siue etiam in literis sacris, legitur, nunc nouem, nunc decem mensibus fieri. Nouem enim fieri plærumque scribunt omnes sequuti vulgatem computationem. Sed & Virgilius de communi partu intelligens dicit, matri longa decem tulerint fastidia menses. Aristot. quoque 7. lib. de hist. animal. cap. 4. dicit fœminas magna ex parte decimo mense parere. Sunt verò hi decem, no-

F uem menses græci. Est autem hic finis partus communis, potiùs quàm lunares nouem, quia longiùs abest fœtus, qui græcos nouem compleuit, à sexto quadragenario, quo vt Hippocr. censet, ægrotabat, quàm qui lunares. Quòd autem sit exactè hic finis, scilicet 270. dies, causa est proportio efficientis ad materiam. Causam enim cœlestem nullam scio, quæ huic fini admodum quadret, nisi fortè id facit aspectus tetragonus Solis, quem ferè illo die habere incipit, cum puncto quo facta fuerit conce-

G ptio, quia percurrerit tres partes integri circuli. Computatio huius communis partus incipere debet à conceptionis die, si modò is agnosci possit. Sũt verò nonnunquam inditia necessaria, vt cum ex vnico congressu cum viro conceptum est: semper autem licet considerare eas notas, quas Hipp. lib. de

genitura his verbis scripsit. Postquam coiuit mulier, si quidem conceptura non est, foras procedet genitura, vbi fœmina volet. Quod si fœmina partus perita sit, & cognouerit, quando genitura non exciderit, sciet qua die intra se ipsam concepit. Rursum libello de carnibus dicit, Satis manifestum est, harum rerum peritis, quod mulier cum in ventre concepit, statim horror, & calor, & dentium stridor consequitur, & conuulsio occupat, tum articulos, tum totum corpus, & vterum segnities & torpor. Si igitur his signis agnoscere possumus diem conceptionis ab illo incipere deberet computatio, sin minus, à menstruis, non quidem ab iis, quæ vltimò fluxerunt, sed ab eo die, quo primùm defecerunt, cum expectarentur. Nam à die conceptionis procedit dies 270. Peratum autem est diem conceptionis esse ipsummet diem, quo fluxerunt, siue primum siue vltimum quo fluxerunt intelligas. Si ergo computatio fiat à menstruis fluentibus, semper videbitur produci partus vltra nonem menses græcos, eritque computatio incerta, atque non rarò peccabitur in victu, putante muliere se iam ingressam nonum, cùm nondum egressa octauum mensem sit. Si autem fiat computatio à menstruis deficientibus, semper attinget nonum mensem, & numquam excedet. Nam pariet post 270. dies, exceptis tot quot præcesserunt à die coonceptionis vsque ad diem deficiētium menstruorum. Si igitur concepecit recens expurgata, pariet in initio noni, si eum iam menstrua imminerent, in fine, si inter hæc, medio mense: semper tamen intra nonum græcum, & vltra ducentos septuaginta nunquam producetur, si modò partus communis fit. Quoniam autem nonnunquam contingunt partus singulares longiores, addidit, & si quid ampliùs extrahatur. Atqui quoniam nulli dicti partus necessarij sunt, neque quidem alij maribus, alij fœminis necessarij sed quiuis eorum maribus & fœminis potest accidere, & contrarius, addidit, aut maribus, aut fœminis hæc aut contraria accidunt. In quam sententiam dixit libello de alimento, enumeratis partubus est, & non est. Hic verò quiddam aliud addidit, dicens & maribus & fœminis. Scilicet non tantùm non esse hominibus certum aliquem partum, sed neque sexui cuique suum. Sed vtrosque mares, scilicet & fœminas, posse his aut aliis diebus nasci. Quare quod Aristot. 7. de hist. animalium, mares magis quā fœminas fieri septimestres, fœminas magis decimestres dicit, non admodum probo. Nam præterquàm quod fœminas vidi septimestres, tamen neque ratio admodum est pro illa sententia. Nam etsi tardius recipiant figuras & motus, non crescunt tardiùs, sed vt dictum nuper est, etiam citiùs, & proinde incidunt & marium & fœminarum editus in eadem tempora.

Cibis & potibus humeri ac mammæ inflantur, & eorum quæ sunt in capite infirmitates, & inflationes incrementa recipiunt.

De vtero gerentib. loquitur haud dubiè, dicitque illis mammas & humeros intumescere (hoc enim significat hic verbum, inflari) nam hæc est nota prægnationis inter cæteras, quod mammæ in-

A tumuerint, & solidæ ac duræ factæ sint. Quod aphorismis 52. & 53. particulæ quintæ insinuatur. Facit verò hunc tumorem sanguis, qui cùm versus vterum vocetur vndique, in venas mammis & vtero communes venit, & in vtramque partem abundat. Sanguis verò est commune alimentum, quod rationem sequitur semper cibi & potus, atque vt Aristot. dicit. 2. de partibus animalium cap. 3. quoties cibus B non ingeritur sanguis deficit, quoties ingeritur, angetur. Atque si alimenta bona assumantur, sanguis integer est, si praua, vitiosus. Igitur si vtero gerens lautè capiat potus & cibos, non vtcumque mammæ, sed humeri ac mammæ replebuntur: atque debilitas, & repletio capitis, si qua mulieri antea fuerat, aut ex conceptione superuenit, incrementa recipient, tumorem comparantibus humeris & mammis. C Nam si, quibus in mammis sanguis colligitur, furorem indicat, quia significat sanguinem melancholicum ferri in partes superiores, profectò quæcunque redundantia in mammis & humeris, portendet capitis repletionem, & imbellicitatem, quæ redundantiæ statim succedit, quia quod mammas distendit & humeros, sursum petit.

D *Donec ossa solida fiunt, mensium circuitus est. Quæ ante hæc fiunt grauia sunt, laboribus octimestrium germana, & primiperarum.*

Ossa recens natis sunt mollia, & rara, & laxius posita, procedente ætate durescunt, densantur, & concrescunt. Itaque senibus iam solida sunt. Menstrua sanguinis euacuatio naturalis est genere, non quod semper mulieribus accidat, sed quod omnibus, etsi E non semper. Nam neque in pueritia, neque in senectute, sed fieri incipit pubescentibus, desinit senescentibus. Est itaque circuitus mensium ab initio adolescentiæ (qua arbitror ea ætate est iam minor euacuatio insensilis, atque per corpus totum dissipatio) vsque ad finem consistentiæ, & initium secundæ senectutis. Quo tempore frigidum & siccum iam est corpus, & sanguine minùs abundat. Igitur vt diceret vsque ad senectutem mensium circuitus est, vsus est hac periphrasi, donec ossa solida fiunt. Quod addit quæ ante hæc fiunt grauia sunt, videtur significare ante euacuationes menstruas esse dif- F ficultates & dolores, idque est verissimum. Nam secretio magnos labores affert. Tamen quod addit, laboribus octimestrium, & primiperarum germana, videtur in alium ferre sensum. Nam labores abortum facientium octauo mense, & primiperarum sunt insigniter graues; illarum, quia ægrotat fœtus, & ipsæ etiam ob malam aliquam affectionem tentant partum intempestiuum: harum, quia non hiant satis vteri. Quorsum ergo conferret quæ antecedunt menstruas euacuationes in commune, cum doloribus octime- G strium & primiperarum? Proinde potandum est eum loqui, non de omnibus menstruis, sed de vltimis, & quæ antequam omnino cessent, fiunt. Illæ enim solent fieri cum magna difficultate, & doloribus, nunc exiguæ, nunc profusæ, & sine certo ordine rarescentes. Quia sanguis iam ea ætate crassus, non nisi cùm magna difficultate,

per vias angustiores, doriores, & minus dilatabiles, effundi potest. Proinde in primis rarescit, sex mensium nonnunquam intermissionem faciens, nulla quæ sentiri possit noxa corpori accidente, deinde rursum multum nitente natura, multum pellitur crassi, ac cum eo etiam tenuis, duratque multum euacuatio, ac non paucæ hac occasione, profluuij menstrui periculum incurrunt, maneotque cum sistitur siccæ & exsuccæ, atque hac ipsa causa, in posterum sine ea euacuatione transigunt.

Lac nutrimento mutationem accipiente, octimestri verò perficiente.

Generationem lactis, & tempus quo in vtero gerentibus primum apparet, docet breui hac oratione. Lac fit nutrimento mammarum (id est sanguine, qui ad nutritionem mammarum venit) mutationem accipiente. Nimirum mammæ in sui substantiam trahentes sanguinem, lac faciunt, cum abundat quidem sanguis, & commutatur tam abundanter, vt redundet, & exugi possit, cùm non adeò abundat, commutant, quantum sue nutritioni satis est, nullum autem exugitur. Quibus menstruæ euacuationes fiunt, rarò fit lac, quia eadem est materia vtriusque sed neque vtero gerentibus, quia insumunt eam materiam in fœtus generationem, sed pregnationi succedit lactis prouentus, vt oportet scilicet, quo infans recens editus, lacte nutriatur. Succedit verò lac pregnationi non affatim; sed paulatim, vt successiuę aliç mutationes solent. Atque non cum iam editus infans est, incipit primum lac fieri, sed cum iam partus instat, incipit apparere, vt scilicet, cum iam vti eo infantem oporteat, maturius, concoctius, ac velut paulatim paratum lac sit. Incipit quidem aliquibus prius, plerisque autem octauo mense lac in mammis apparere. Quod Gal. docet in comment. aphorif. 39. quintę particulæ. Huius autem rei causam esse, puto, quod vltimis mensibus, octauo inquam & nono, multum iam crassioris sanguinis congestum est in venis & atteriis vteri, per quas fœtus alimetum trahit quod influenti sanguini impedimento est. Fœtus verò magnus iam multò indiget, & multum trahit, multus ergo tractus, & penetrare non potens, recurrit per communes venas ad mammas: qui recursus, & ad lactis, cuius vsus iam imminet, præparationem vtilis est, & vt fœtus alimenti penuriam magis sentiens, calcitret, dirumpatque acetabula, & in lucem prodeat. Hæc autem omnia ita mensurauit natura, vt necessarias causas, iis quæ fieri expedit, præparauerit. Post enarrata verba succedunt quædam alia de vlceribus, tamen ipsamet res, de qua agitur, indicat, dilaceratas, & male commixtas esse has dictiones, transferendaque huc esse verba hæc.

Quapropter menses quales octimestrium, qui fiunt ad decimum tendentibus, malum.

Dictum est lac fieri incipere vtero gerentibus octauo mense, quia per paucis, naturaliter habentibus, fluunt menstruæ euacuationes, dum gerunt vtero, aut dum lactant. Sed à principio prægnationis insumitur in fœtum, deinde in lac illa materia. Propterea (dicit) menses quales octimestrium, qui fiunt vtero gerentibus, tendentibus ad decimum mensem, malum. Insinuat verò hac breui dictione multa: imprimis, malum esse fieri menses vtero gerentibus: deinde solere esse talibus difficiles, & quales octimestrium, deinde solere fieri hos tendentibus ad decimum, id est, pariroris non ante decimum, aut vndecimum mensem græcum, quibus scilicet partus producendus est vltra consuetum tempus. Sunt verò hæc omnia rationi consentanea. Nam si vtero gerenti fluunt menstrua: impossibile est fœtum esse sanum, vt in aphorismo dicitur. Quod si ægro fœtu fluunt, laboribus, quos ipsi fluxus afferre solent, accedentibus aliis ex fœtus ægrotatione, erunt quales octimestrium, id est octauo mense abortientium. Quibus verò hæc fiunt, meritò partus producitur. Quia si robustus fœtus, non potest vitalis exire, nisi post laborem septimi mensis quadraginta diebus quiescat, debilis pluri tempore indigebit ad refectionem, & præter hæc, seriùs veniet ad perfectionem. Duplex enim ratio esse potest, qua partus producatur, aut quòd ob amplitudinem viarum matris & fœtus, & naturam alimento abundantem, tardiùs sentiat fœtus alimenti penuriam, & respirationis indigentiam: aut quòd ob debilitatem, tardius veniat ad perfectionem. Illi eduntur robusti, ac tantò citiùs, quàm solent alij, rident, quantò tardiùs nati sunt: hi habent omninò contraria. Atque ita partus producti nonnunquam meliores, nonnunquam deteriores sunt, quàm communes.

Si in vulneribus grauibus tumor non appareat, magnum malum portenditur, laxi sunt vtiles, crudi deteriores. Quibus tumores in vlceribus adsunt non valde conuelluntur, neque insaniunt. His autem euanescentibus repente, quibus quidem in posteriore erant, conuulsiones cùm doloribus accidunt: quibus autem in anteriore, aut insaniæ, aut dolores lateris acuti, & dysenteria rubra. Tumores præter rationem leuantes, fallaces sunt; vt Andronici puero erysipelas recurrit. Nisi in eundem locum veniens vtile aliquid significet. Hoc ex generatione circa aurem, ad pubem distributum est, alteri tertia die ex natiuitate factus tumor suppuratus est nona. Hic septima die sanus euasit. Deteriora sunt, quæ repentè euanescunt.

Aphorismis 65. & 66. & 67. sectionis quintæ hæc eadem, eisdem ferè verbis, scripta sunt, quæ cùm in comment. mihi explicata sint, haud erit hic multum immorandum. Vbi legi crudi deteriores, habetur in Græco codice ἀνω ῥεπο μενα idest, sursum pascentes: sed restituimus hunc locum ex

aphorismo, quo legitur ἄκυρα, quam lectionem sequitur Galen. in commentatione. In vulneribus tumores non apparere malum est, quia secundùm rationem apparent, fluxionis gratia. Atqui, etsi medicus curat tumores medicamentis arcere, nihilominùs, medico id non moliente, spontè sua non apparere, non est bonum. Quia apparentes tumores, etsi mali sint vt causa, quia prohibent vlceris curationem, tamen non mali vt signum. Atqui legi potest, si tumor non appareat magnus, malum. Aut si tumor non appareat, magnum malum, litera græca vtrumque sensum fert, & vterque est verus. Nam dicit in grauibus vulneribus, idest, in magnis & malignis, vt quæ circa articulos, aut in neruis fiunt. In talibus verò non satis est apparere qualescumque: sed magnos etiam tumores petit ratio vlcerum. Si verò in fortibus vlceribus, non apparere tumores magnos, est malum, nullos apparere est magnum malum: oportet enim apparere, & magnos. Non tamé qualescumque si appareant, agitur bene iam cum ægroto: sed si molles, seu laxi idest facilè cedentes curationi: crudos enim idest, rebelles, & insuperabiles auxiliis, apparere deterius est, fortasse etiam quàm nullos. Dictum enim mihi in comm. aphorismi est, illud laxi, & crudi metaphoricè accipi, ac significare quod dictum est. Quis autem probet in vlcere Cancrum, aut Carbonem? Tumores verò mites apparere, bonum. Quia quibus tumores in vlceribus non valdè conuelluntur, neque insaniunt, quę signa perituris ab vlcere maximè solent accidere, Quibus verò non fiunt, aut euanescunt, fiunt hæc. & alia non minùs mala, pleuritis fortis, suppuratio, aut dysenteria cruenta. Docens Hippocrates, quibus hæc, & quibus illa, dicit in aphorismis. Quibus à parte posteriori, conuulsiones cum doloribus, quibus ab anteriori, insaniæ, dolores acuti lateris, suppuratio, dysēteria, præcipuè si rubri fuerant tumores. Hic dicit: Quibus in posteriore, quibus autem in anteriore parte. Sed eadem res est. Nam quibus à posterioribus, proinde fiunt illa, quia in posteriore, & quibus à prioribus, quia in priore. Nimirum, quia posteriora vlcera, rectitudine habent cum neruorum exortu, in eum à posterioribus recurritur, & conuulsiones cum doloribus fiunt, & quia anteriora, cum cerebro, thorace, & ventre maiorem societatem habent, illis timetur, cùm euanescũt repentè tumores. Nam fallax salus est, tumores repente euanescere, quod Hippocrates millies docet, & nunc recordatus pueri Andronici exemplo confirmat. Fieri tamen aliquando potest, vt cum bono aliquo euanescat tumor, si scilicet ad certam aliquam partem recurrat, eamque contingat esse humiliorem, exteriorem, & ignobiliorem (nam ad tales salubriter fieri abscessus. 2. sectione huius 2. libri dictum est) velut cuidam, cui ἐκ γενέσιος, id est, ab ortu, fuerat circa aurem tumor, euanuit: sed ad pubé distributus est, facta scilicet est ad pubé permutatio, eaque euanescentia tumoris non fuit mala. Alteri (huius meminit obiter, quòd forte fortuna eodem tempore obseruauerit) tertia die, ex qua natus est, factus est tumor, & suppuratus est nona. Intelligi potest nona ex natiuitate, & ita quasi suppuratione ipsa sanus euaserit, addit, hic septima die sanus euasit, quia septima à tumore erat nona à natiuitate. Aut nona à facto tumore, atque sanus euaserit septima à suppuratione. Vtcumque hoc factum

A sit, cùm malum sit tumores circa vlcera nõ apparere ob dictas causas, deterius tamen est, cùm apparuerint, repente euanescere, cùm non in certam aliquã partem, eamque ignobilem conuertuntur. Proinde concludit totum hunc sermonem Hippocrates his verbis. Deteriora sunt quæ repentè euanescunt.

B

SECTIO IV.

Hepatitis per lumbos vsque ad magnam vertebram infernè fertur, indeque vertebris committitur, sublimis per iecur ac septum

C *transuersũ in cor tēdit, & hæc quidem rectà ad clauiculas, inde autē aliæ quidem in collũ, aliæ autem in scapulas aliæ autem deorsũ reuertentes, ad vertebras & costas inclinant, & ex sinistris quidem vna propè clauiculas, ex dextris autem, ad quandam regionem alia. Hæc autem paulò inferiùs reflexa, vnde quidem illa deficit defertur iuxta, costis reliquis omni-*

D *bus, hæc hinc atque inde, ramos in quamcumque tribuit, vna cùm sit. A corde quidem ad regionem quandam in dextris magis existens, in ea quæ sub arteria vsque dum delitescat, & eò veniat, vnde hepatitis eleuari cœperat. Prius autē quàm eò perueniat, iuxta extremas duas costas diuisa est. Et quum in vtramque verte-*

E *brarum partem peruenit, consumitur. Rectà autem à corde ad clauiculam contendens supra arteriam euadit, indéque velut dum iuxta lumbos est sub arteria delitescens fertur ad hepar, partim quidem in portas & fibram, partim excurrit in reliquum quod est parùm infra septum transuersum. Septum autem transuersum*

F *adnascitur hepati, à quo non facilè separabis. Geminæ autē à clauiculis, hinc atque inde sub pectus in abdomen procedunt. Quò autem inde ferantur, nondum noui. Septum autem infrà iuxta vertebram quæ sub costis, quà ren ex arteria hac circumcingit. Arteriæ quidem ex tendine nascuntur, hinc inde arteriæ tonum habentes. Hic iam tandem finitur, quà recurrit à corde hepatitis. Ab hepatitide autē per se-*

G *ptum transuersum maximæ duæ, alia hinc, alia inde, feruntur sublimes, multifidæ autem per septum transuersum, sunt circum circa illud, & inseruntur supernè per septum. Hæ autem præcipuè conspicuæ.*

Censet Iacobus Steue totam hanc dictionem, & quæ mox succedit, historiæ venarum, & neruorum, esse adulterinam, & ab aliquo imperito, aut impostore, huc cōiectam: quòd narratio non videatur satis distincta & exacta, neque, vt ille putat, vera: atque adeò, quia occurrit hic nomen arteriæ pro arteria le-

ui; cùm id nomen non soleat antiquis significare nisi asperam, vocenturque illis arteriæ læues, venæ pulsantes. Ego verò mihi imperaui, quæ in Hippocratis operibus repererim, neque apertè falsa, neque omnino indigna, etsi subobscurius, ac fortasse etiam indistinctius tradita, illius esse censere, quia leue est, leuiter autori denegare (quanquam id sit aliquando necessarium) quæ ex multis seculis sub illius nomine recepta sint. Maximè quæ vt genuina ab aliis antiquissimis citantur. Velut hic locus citatur, non sine commendatione, à Galeno quibusdam in locis præcipuè autem 2. de natura humana commentario contextus sexti, vbi ita scripsit. Vna est vastissima vena, quam vocant cauam, per gibbum iecoris tota animantis longitudine porrecta. Dirimit autem septum transuersum imam animantis regionem à suprema. Hæc vena caua septum transuersum penetrat, contenditque supra ad cor, infra ad spinam secundum iecoris gibbum peruecta, itaque ex illa quæ supra petit, tanquam caudice, venas supra septum transuersum germinari, apertè cernas, ex altera quæ ad spinam diuertit, inferiores. Horum Hippocrates in 2. morborum vulgarium autor est, vbi iecorariam appellat cauam venam. Hæc etiam confirmant quotquot anatomiam tractauerunt. Hæc Galenus. Itaque eo enarratore, hæc ab Hippocrate scripta sunt, atque adeò quæ Hippocrates hoc loco docet, sunt quæ Galenus verissima, & ab omnibus qui anatomiam tractauerunt confirmata, esse dicit. Esse vnam aut alteram voculam, additam, detractam aut transpositam, possum adduci, vt credam, ob libri vetustatem, tamen omninò negare esse Hippocratis, negligentiæ esse puto, nisi cum id ob maximas caussas fit, quæ profectò hic sunt nullæ. Nam etsi hæc quæ de venæ distributione dicuntur, dici fortasse possent distinctiùs & fusiùs, tamen dicuntur verè. Quod quidem satis est, illo præcipue seculo, quo nondum erat anatomes historia adeò culta. Nam facundiam & elegantiam ab Hippocrate quis requirat? Ego certè nuperrimè hunc locum discipulis meis enarraui, non aliter quam posita ob oculos vena, factaque coram multis illorum eius dissectione, qua facile intellexerunt quæ docet Hippo. verissima esse. Hepatitidem vocari venã cauam Galenus autor est, quòd ex hepate oriatur. Caua autẽ vena est, non solùm quà erumpit ex hepate: sed & in quamcumque partem producatur, Itaq; tota vena, non pulsans, dicitur hepatitis: arteria dicitur vena pulsans, at non hepatitis, atque nonnunquã arteria sine addito, plerũque arteriam læuẽ non significat, quia antiquissimi arteriæ nomen tribuebant asperæ. Magnam vertebrã hic vocat coxæ articulũ. Duo enim articuli solẽt Hip. magni dici, hic, & qui ex secunda ceruicis vertebra fit, quem autem quoque loco intelligat, descriptione solet explicare: velut libro de ossium natura, dicens, Coxa verò magno verticulo, quod iuxta os sacrum est, ex ligamẽto cartilagineo ac neruoso adhæret. Hic magnum verticulum intelligit, quod in osse sacro. Paulò post addit, hinc vsque ad magnum verticulum quod supra supernas humeri partes est, è directo gibbosa est. Hic haud dubiè intelligit secundam ceruicis vertebram, quandoquidem dicit, supra supernas humeri partes est. Velut hoc loco constat significari articulum ossis sacri, quandoquidem dicit, per lumbos infernè. Hippocrates quidem hic vnico illo nomine hepatitis, insinuauit venæ principium, & venarum radicationem hepar esse, ac pro-

A inde venas hepate humiliores ab eo descendere, superiores ab eo ascendere, atque adeò communem superiorum & inferiorum venarum radicem, esse in ipsa hepatis parte gibba, quà exit vena. Ibi diuiditur vt in duos magnos caules alterum sursum, alterum deorsum, iuxta spinam repentes. Incipiens ergo Hippo. narrationem ab hepate, caulem deorsum repentem vocat hepatitidem in lumbis: repentem sursum, vocat hepatitidem sublimem, & ab inferiori caule incipiens dicit hepatitidẽ quæ in lumbis est, B attingere per infernam partem vsque ad os sacrum. Profectò & vsque ad extremos pedes producitur, sed quia in osse sacro secatur in duos ramos, deficiente iam caule, in eam vsque partem produci dicitur, quasi non amplius procedat vna existens. Inde [inquit] idest ab exortu vsque ad extremum ossis sacri, in ipso osse sacro & lumbis vertebris spinæ cõmittitur, idest, iuxta spinam iacet producta. De hac venæ parte hoc tantùm dicit, & ad sublimem transgreditur dicens: sublimis per iecur, idest per iecoris C gibbam partem, ac per septum transuersum in cor tendit, & hæc quidem, neque insumitur in cor, neque in illud intrat, sed præteriens iuxta, & in illius dextrum ventriculum mittens ramum, recta ad clauiculas ascendit, vbi in multos iam ramos secta, vna esse desinit: velut de hepatitide in lumbis anteà dicebatur: abit verò eo loci in venas iugulares, quæ per ceruicem in caput subeunt: quarum vnaquæque in duas venas deinceps diuiditur: quarum vna inter- D nas, alia externas capitis partes adit. Præter has fiunt eò loci alia tria paria venarum non tam insignium, quarum aliæ abeunt ad scapulas nutriendas (quæ venæ facere solent, vt raptum sanguinis in caput, dolor scapularum antecedat] aliæ eodem loco ortæ deorsum reflectuntur magis, & in vertebras primas dorsi insumuntur: aliæ duæ descendentes, vtrinque vna, à dorsi initio producuntur vsque ad quintam vertebram dorsi, & mittunt, quæcumque in suum latus ramulos conspicuos, qui nutriant quatuor spatia intercostalia. Ante autem quàm vena hepatitis E sublimis clauiculas attingat, & vna esse desinat abiẽs in venas has, demittit multas alias in via ad nutritionem partium consistentium in via, & è regione positarum: velut profectò venas axillares mittit in brachia, quæ in cubitis internæ vocantur (harum hic non meminit, etsi profectò insignes satis sint) atque mox ac cor prætergressa est, mittit per partem dextram venam quæ sine coniuge vocatur, quia ei nulla in sinistra parte respondet. Hæc repit deorsum, in- F cipiens quà desinunt duæ, quas diximus nutrire quatuor spatia intercostalia, & mittit in septem reliqua spatia binos ramulos, in vtrunque latus, vnum, atque ita sola hæc vena est pro duabus superioribus. Hæc docens Hippocrates, dicit, ex sinistris quidem, id est, in sinistra parte, vna solùm vena (intellige reflectitur per spatia intercostalia] & hæc quidem propè clauiculas, ex dextris verò, duæ. Nam vna propè clauiculas: coniux eius quæ ex sinistris, & ad quandam regionem (ad quintam scilicet vertebram thoracis] alia. Hæc autem paulò inferius reflexa, G vnde quidem illa deficit, defertur hæc costis reliquis omnibus, hinc atque inde ramos in quamcumque tribuit, vna cùm sit, vna scilicet & sine coniuge. Describens rursum hanc eandem venam dicit, à corde quidem ad regionem quandam in dextris magis existens, in ea quæ sub arteria vsque dum delitescat.

& eò veniat, vnde hepatitis eleuari cœpit. Idest ab ea parte quà cordis suprema pars est, orta ad regionem quandam procedens per partem dextram, decurrens sub arteria aspera, nam partim latet dextra parte arteriæ tecta, partim etiam sub tota arteria, mittit surculos in sinistra spana, & producitur vsque ad eam partem quà vena caua, quam sublimem appellauimus, ex hepate orta, sursum ferri cœpit: hic enim finitur: aut si quid amplius procedit, extenuatur adeò, vt delitescat. Prius autem quàm eò perueniat, vnde hepatitis eleuari cæpit, iuxta extremas duas costas diuisa est, vt scilicet & iuxta superiores, est verò hæc vltima diuisio eius venæ, atque cum alia hinc, alia inde vertebrarum peruenit, idest. cum alia in hanc, alia in illam partem, alia vltra, alia citra vertebras spinæ peruenit, euanescit. Redit deinde ad hepatitidem sublimem dicens, rectà autem à corde (ab ea scilicet parte qua vena sine coniuge orta est) ad clauiculam contendens, supra arteriam euadit, indèque velut dum iuxta lũbos est, fertur ad hepar, idest à claicula delitescit sub arteria, velut dum iuxta lumbos est & fertur, ad hepar. Ita illud, sub arteria ria, reperi debet: collatio enim est à clauicula venam, quæ ferebatur supra arteriam delitescere sub arteria, vt & ea quæ est in lumbis. Quod vt intelligas, scias hic arteriam vocari venam pulsantem: porrò per totum corpus ferri venas cum arteriis, verùm per partes extremas, cuiusmodi sunt, manus, crura & ceruix. ac tota cutis, venas esse exteriores, sub illis tamen esse arterias in partibus internis, alioqui non essent venæ tam opportunæ sectioni. Atque intra corporis ventres, thoracem dico, & quod intra peritonæum, venas esse interiores arteriis, propiores enim sunt arteriæ spinæ, & illis incumbunt venæ Necesse est ergo venas & arterias, cum iam iam sunt ex internis emersuræ, positum mutare, atque eas quæ superstant, submitti: atqui profectò ita fit, iuxta clauiculas vena quæ incumbere arteriæ thorace toto videbatur, sub arteria fit, atque ita tota ceruice exterior fit quàm arteria. Et vena, quæ per tota crura fertur exterior quàm arteria, iam ingressa ventris regionem sub arteria est, & ad lumbos insilit in arteriam non per illam recta producta totius ventris longitudine. sed transuersim super arteriam tendens, transiliens in dextram partem quasi tendens in hepar, partim in portas & fibram, partim in reliquum partium infra septum, idest partim in gibbam & sublimem eius partem, ex qua hepatitis oritur. Dixit vero, vt hanc hepatis partem significaret, parùm infra septum, quia septum transuersum adnascitur hepati, à quo non facilè separatur. Hoc vsque adeò verum est, vt semper ex macello cum hepate aliquid septi transuersi deportetur. His de hepatitide. quę in lumbis & de hepatis partibus, & septi situ obiter dictis, redit ad hepatitidem sublimem, dicens, geminæ aliæ à clauiculis hinc inde sub pectore in abdomem. Hæ sunt venæ quæ de hepatide sublimi, qua iam separantur venæ, ituræ ad brachia erumpunt in mammas, & repunt exteriùs per thoracem, & per musculos rectos abdominis, vtrinque vna. Quare illud sub pectus, non dicitur, quod sub osse pectoris feratur (fertur enim per exteriorem thoracis partem) sed quòd non finita in thorace, sub & per illum feratur in abdomem, idest

A per musculos rectos, quo autem (inquit) inde fertur, nondum noui. Non habebat id exactum, neque mirum, nullam enim aliam in partem tendunt, sed ibi cum ascendentibus ex vtero congressæ coalescunt. Redit rursum ad septi transuersi situm, & hepatitidis finem, dicens, septũ autem infra secundam vertebram quæ sub costis, quà ren ex arteria hac circumcingit. Septi figuram & positum oculis con-
B templari oportet, vt hæc intelligantur. Est quidem musculus figuræ singularis. Nam quasi quædam membrana carnea tenditur, diuidens totum corporis cauum, per medium circumcingens, quà finis est costarum. Ex illo ergo & costis fit thorax, velut ex eodem & peritonæo, venter. Hoc septum penetrant vena hepatitis à dextra versus sinistram partem sursum tendens circa partem anteriorem, & superior pars ventriculi à sinistra versus dextram obliquè descendens circa medium, & arteria magna quæ à corde rectà per spinam descendit. Hæc ergo penetrant
C septum in postrema parte iuxta spinam, quà illud spinæ alligatur. Hoc est ad vlimam thoracis vertebram & primam lumborum. Quæ ut significet, dicit, septum circumcingit, hoc verbo innuens illius positum infra iuxta vertebram, quæ sub costis, idest alligatum vertebræ vltimæ thoracis: atqui reuera alligatur vndecimæ & duodecimæ. Describit verò hanc partem aliis notis dicens, quà ren ex arteria.
D Nimirum illo loco erumpit, vt dixi, magna arteria, ex thorace in ventrem descendens: atque ex ea, in ipso egressu, recipiunt renes arterias. Ergo alligatur septũ spinæ, quà ren pendet ex arteria. Quia scilicet procedũt inde ad renes duæ arteriæ. Eodem ferè in loco, ex vndecima vertebra thoracis, procedunt tendines quidam in quosdam musculos femorum, quibus magna arteria, quæ per lũborum vertebras procedit vsque ad os sacrum, vtrinquè habens vnum, firmitudinis gratiâ alligatur, atque adeò & quæ ten-
E dunt in renes Hoc vt insinuet, dicit, arteriæ ex tendine, nascuntur. Non nascũtur profectò arteriæ ex tẽdine, sed eodem loco ex magna arteria nascuntur, quà magna arteria erumpit è thorace, & quà tendines nascuntur ex vertebris. Itaque dicit arteriæ ex tendine nascuntur, habentes hinc inde arterię. idest ab vtraque parte arterię magnę tonum (hos ipsos tendines vocat hic tonos) hic iam tandem (inquit) finitur, quę recurrit à corde hepatitis, idest vena
F sine coniuge. Sed quomodo finitur quà septum transuersum alligatur spinę, si verè ante dictum erat, eam produci vsque dum perueniat eò, vnde hepatitis eleuari cępit, nam hepar infra septum transuersum est? Certè vena sine coniuge quodammodo finitur in vltimo spatio intercostali, quia ibi mittendi in vtrumque latus surculos finem facit, quodammodo etiam attingit vsque ad eam partem quà hepatitis eleuari cœpit, quia ad eam vsque, ac fortasse etiam aliquantò plus procedit qui-
G dam gracilis illius venę finis, vt cauda quædam moris euanescens. Non est tamen prima productio quæ ex hepatitide sublimi fit, vena sine coniuge. Nam cum hepatitis penetrat septum, mittit per illius supernam partem duas venas satis magnas, aliam hinc aliam inde, quæ per supernam septi partem multifidè per illud feruntur, & inseruntur supernè, toto septo alimentum præstantes. Hic finem ponit narrationi venarum, dicens, hæ autem pręcipuè conspicuę, quod autem de his vltimis quę nu-

triunt ſeptum intelligi poteſt (dixerat enim eas eſſe maximas) aut de omnibus dictis, quaſi non ſint expoſitæ venæ omnes, ſed quæ præcipuè conſpicuæ. Non poſſumus negare multas venas non ignobiles omiſſas in hac narratione eſſe. Nam venientium ad brachia nulla eſt facta métio, neque venarum emulgentium, neque genitalium, neque venæ arterialis, tamen non proinde colligendum quæ dicta ſunt, non eſſe dicta verè, neque pro antiquiſſimo illo ſeculo parùm exactè.

Duo autem nerui à cerebro infra os magni verticuli deorſum, & ad ſtomachum præcipuè ex vtraque arteriæ parte procedunt: vterque in ſeipſum incidit, vni ſimilis, deinde vbi vertebræ & ſeptum tranſuerſum cohærent, ibi deſinunt. Et quidam dubij, ad hepar & lienem ſurculi ab hac communione ferri videntur. Alius neruus ex vtraque vertebrarum parte ſecundùm ſpinam extenditur ex obliquo vertebrarum, & coſtis diſtribuitur. Velut venæ ita etiam ij per ſeptum tranſuerſum in meſenterium tendere mihi videntur, in his verò deſinunt. Rurſus autem ex eo loco vbi ſeptum tranſuerſum cohæſit continuitate quadam per medium infra arteriam reliquum ad vertebras diſtribuunt veluti venæ, donec abſumantur, quum ad os ſacrum peruenerunt.

Exiguum quiddam docet Hippocrates de neruorum hiſtoria, mittitque dicere multò plura: neque quidem quæ dicit ſatis exponit: non tamen proinde non ſunt hæc veriſſima. Velut nuper non narrauit hiſtoriam venarum omnium, atque externarum nullam mentionem fecit, ita nunc non omnes neruos neque eos qui in proximas ex quadam ſpinæ parte procedunt, voluit perſequi, ſed eos qui in multas partes, quaſi multis communes, per interna deferuntur. Hi ſunt tantùm duo, ſextum par ortorum ex cerebro, & quintum ortorum ex ceruice. Quamquam ſextum cerebri par, recipit tantam acceſſionem ex ſeptimo, & quintum ceruicis ex quarto & ſexto & ſeptimo, vt contingat dubitare, ſexto, an ſeptimo cerebri, & quinto ceruicis, an aliorum alicui, tribuenda ſit illa diſtributio. Quin & qui ex cerebro veniunt ex his qui ex ceruice, acceſſionem accipiunt, & hi ex illis; vt quocunque eorum alterutri ferantur, videantur quodammodo ferri vtrique: tamen ſingulis in proprias fibras ſectis, & re ita explorata, conſtat eos qui ex ceruice veniunt, ferri in medium ſepti tranſuerſi, deferentes illi motum, atque in illud multifariam diſtribui, ibique finiri, eos verò qui ex cerebro veniunt, cùm primùm attingunt ſupremã thoracis partem, portionem quandam mittere ad radices coſtarum ſub membrana ſuccingente coſtas, in initio quidem exigoam, excurrentem verò per totum thoracem deorſum, & ex neruulis venientibus à vertebris, in ſingulis ſpatijs intercoſtalibus, recipientem acceſſionem, & hanc quidem neruorum portionem, penetrare in ventrem cum arteria: ea parte quà ſep-

A tum vertebris alligari diximus, atque ſurculos mittere, in primis in ipſum ſeptum, deinde & in omnes ferè partes infra ſeptum poſitas, nam in fundum ventriculi, & omentum, & craſſa inteſtina, quin & in tenuia, iecur, lienem, & veſicam fellis, atque adeò & in genitalia: aliam porrò portionem dictam maiorem, per internum cauum thoracis procedere, ex qua fiunt nerui, qui vocantur recurrentes, & ſurculi mittuntur in pulmonem & pericardium, & quod eius, poſt has diſtributio-

B nes ſupereſt (eſt verò id ſatis multum) inſumitur in os ventriculi. Totam hanc hiſtoriam narrat Hippocrates quamquam non ſatis diſtinctè, δύο (inquit) τόνοι idest duo nerui motus, veniunt à cerebro ſub os magni verticuli. Os magni verticuli vocat hîc ſecundam vertebram ceruicis. Sed quo pacto duo illi nerui veniunt à cerebro, & ſub os magni vertriculi: certè duo nerui, ſunt duo illa neruo-

C rum paria quæ dicta ſunt, ſextæ coniugationis cerebri, & quintæ ceruicis. Aliud naſcitur ex cerebro, aliud ſub os magni verticuli, & vtrunque fertur deorſum. Itaque legendum videtur, duo autem toni, à cerebro & ſub os magni verticuli, deorſum. Narrans deinde, quò tendant, dicit, & ad ſtomachũ (id eſt ad os ventriculi) præcipuè ex vtraque arteriæ (aſperæ ſcilicet) parte procedunt. Hi ſunt rami ſextæ cõiugationis qui per thoracis cauum ferũtur, quorum pars ſunt nerui recurrentes, vterque (in-

D quit) in ſe ipſum incidens vni ſimilis. Tria videntur ſignificare poſſe hæc verba, aut vtrumque cum altero coaleſcere multis locis, eum inquam qui ex cerebro & qui ſub os magni verticuli, & conflare vnum neruum, quaſi eodem in ſeipſum per partes incidente: aut vtrumque eorum neruorum qui à ſexta coniugatione ex vtraque arteriæ parte feruntur in ſtomachum præcipuè, antequàm eò peruenerit, recurrere quaſi in ſeipſum incidentem, quodammodo vnum, quodammodo duos factum: aut hos eoſdem

E neruos cùm os ventriculi attigerint, ita congredi, vt vtriſque in ſe ipſos incidentibus & complicatis, vni ſimilis fiat. Deinde vbi vertebræ & ſeptum tranſuerſum coaleſcunt (vbi antea dictum eſt) ibi deſinunt. Qui ibi deſinunt, ſunt nerui dicti ſextæ coniugationis, & nerui qui naſcuntur ſub oſſe magni verticuli, qui nerui ſepti tranſuerſi vocantur, quia in medium illius incidentes motum illi præſtant. Et quidam dubii (neruuli ſcilicet) ab hac communione (id eſt ab hoc loco quo ſeptum & vertebræ coa-

F leſcunt) ad hepar & lienem tendere videntur. Certè quædam reliquiæ exiguæ neruorum oris ventriculi inſumuntur in cauum hepatis. In lienem hinc non apparet quid feratur, ſed ille proinde dicit, dubii. Alius (inquit) neruus ex vtraque vertebrarum parte ſecundùm ſpinam extenditur ex obliquo vertebrarum, id eſt alius neruus (hic eſt par ſextæ coniugationis, quæ ſub membrana ſuccingente coſtas repit) per vertebras, quæ vtrobique, & ſupra ſeptum & infra ſeptum ſunt, extenditur ſecundùm

G ſpinam, non per medias ipſas vertebras, ſed ἐκ πλαγίου σπονδύλων hoc eſt deflectẽtes non nihil à vertebris, & per thoracem, diſtribuitur coſtis; & vt venæ (inquit) ita hi nerui (quod nunc dicit ἄλλος τόνος nunc οὗτοι nihil refert, nam eſt vnus vtroque in latere) per ſeptum tranſuerſum in meſenterium mihi videntur tendere, & in his hoc eſt par-

tibus mesenterii, desinunt. Rursus autem vbi septum transuersum cohæsit, ἀπὸ τέτε ξυνεχέες ἐόντες. Hoc dicit Hippocrates secundum ipsam rationem administrationis anatomicæ. Nimirum, licet neruum illum, qui sub membrana costarum descendit per septum transuersum, consectari, persequique surculos, quos demittit ad omentum & mesenterium, eisque ibi finitis, redire rursum in eam partem, qua septum transuersum cohæsit vertebris, vbi videntur nerui continui existentes, nimirum rami ex eodem caule, inde ferri iuxta medium corporis, sub arteria magna quæ illac descendit, & reliquum, quod superest ex sexta coniugatione, variè distribuunt vertebris, vt venæ. Nimirum vt vena caua quæ illac etiam repit, demittit ramulos in proximas quasque partes, ita illi neruuli. Sed quod dicit distribuere vertebris, iuxta veritatem non satis exactè dicitur. Nam ex singulis vertebris nascuntur neruuli qui coalescunt cum surculis, quos illi nerui demittunt, quare non magis tribuunt vertebris, quàm ex illis accipiunt. Sed dicitur hoc, vt monui, secundum administrationem, ad quam nihil interest, nerui hi tribuant vertebris, an accipiant ex vertebris, modò dissector videat surculos ex dictis neruis demissos, ire in vertebras. Atqui ita fit, vsque dum absumantur, cum ad sacrum os peruenerint. Nam si quid genitalibus ex hac coniugatione tribuitur, id quoque sub sacro osse est. Itaque horum neruulorum historia, etsi non satis exactè, verè tamen Hippocrati narrata est. Quod tamen sæpe dicere soleo, nunc non omittam, partium historiam à nullo autore petendam esse, sed oculorum intuitu inuestigandam. Nam citra hunc, sola lectione nihil certi consequi poteris.

In Aeno qui leguminum esu continenter vtebantur mares & fœminæ, crurum impotentia laborabant, & ad finem vsque perstiterunt. Rursus etiam qui orobum comedebant, genuum dolore torquebantur.

Hæc eadem sententia eisdem omnino verbis sexto lib. sectione 4. scripta occurrert, quamquam fortasse perperam interposita illo loco est, hic solùm ab Hipp. scripta. Galenus. n. nullam illius mentionem facit in eius libri commentariis. Sed vtcunque hoc habeat, morbosa hæc constitutio facta est, quod homines multo leguminum esu essent vsi per famem, hoc est, annonæ caritatem, vt dicit Galenus in commen. apho. 16. particulæ. 3. in quo, vt aliis multis in locis, hanc citat historiam. Accidit verò id in Aeno vrbe Thraciæ, regionis sterilis admodum & frigidæ, vt vel hac ratione accidere fuerit magis consentaneum. Quod fœminas & viros laborasse dicit, videtur insinuare fuisse morbum epidemialem, talem enim esse dicimus, eum qui vtriusque sexus & omnis ætatis homines apprehendit, tamen quod non in aëre causam esse dicit, sed in prauis cibis, alia ex parte non videtur epidemialis. Si enim illi solùm tali morbi genere tentati sunt, qui leguminibus sunt vsi, non fuit epidemialis. Fieri autem potuit, vt incipiente à malo victu morbo, in aerem infectio ferperet, essetque ita epidemialis, & ægrotarent ob communem esum leguminum, qui nunquam legumina gustassent, ita vt fit. Sæpe enim pestis grassatur in vrbe, cuius causa prima non fuit communis, sed peculiaris aliqua, vt vestis aut lectus, aut cibus: Proximam verò, cum iam epidemialis morbus est, necesse est communem esse causam. Ita fieri potuit in Aeno. Incepit tamen malum ab esu leguminum, & maxima ex parte tentati fuerunt tali morbo, qui leguminum esu vtebantur. Non enim profectò qui aliquando fortasse, ac cum reliquis cibis condita, vt solent, legumina gustassent, sed qui eis in præcipuis cibis vterentur semper, aliorum penuria. Hi verò merito ægrotarunt. Nam vt Hippocrates ipse lib. de rat. victus in acutis dicit, legumina omnia flatuosa sunt, & cruda, & frigida, & macerata, & viridia. His autem vtendum non est nisi cum cibis. Vnumquodque verò ex ipsis sua peculiaria vitia habet. Galenus etiam libro de cibis boni & mali succi legumina in cibis mali succi ponit, adeò vt paucis nominatis, dicat, cæteris homines non vesci, nisi fame & rerum inopia premantur, velut scilicet hi qui in Aeno. Habent itaque legumina omnia multa communia vitia, vnum quodque verò ex ipsis sua peculiaria, velut nūc omnibus qui leguminibus vtebantur crura sunt debilitata: qui vtebātur eruo dolebant præterea genua: & hæc quidem non per ipsas putridas & malignas febres, quibus consentaneum est, fuisse correptos in initio mali (quod & lib. 4. huius operis dicetur, vbi de hac tempestate aliquantò plura etsi breuissimè etiam, scribentur) sed postea etiam per totam vitam crurum vitia perseuerabant. Quia, arbitror, ex leguminibus multùm praui & crassi succi colligebatur. Atqui quod crassum in crura paulatim subsidet. Hinc fiunt varices, elephantes, cancri, siue vlceribus aut cum vlceribus, hinc atrophiæ crurum, quia vbi multum mali, exiguum est vtilis succi, & id quod est vtile, à prauo nonnunquam prohibetur assigi. Hinc etiam fit, vt nerui crurum ab humoribus crassis occupati, nonnunquam resoluantur. Eruum præterea habet insignem vim siccandi, & partes acres, vsque adeo vt ne bobus quidē detur sine magna præparatione, vt Gal. lib. de alimen. facultate cap. 29. docet. Potuit ergo siccare ligamenta articuli genu, ac facere malè flexilia, vt, cùm flecterentur, dolerent, atque eius acres partes, in altum articuli collectæ, dolorem mouerent. A talibus autem succis, tam crassis inquam & contumacibus, paulatim factæ infirmitates, non poterant non tota vita durare.

Curandum diligenter vt præcipitem iram inferamus & reuocandi coloris gratiâ, & effusionis succorum: tum lætitiam & timorem & huiusmodi: atque si aliqua corporis pars simul ægrotet, simul curemus, sin minus hoc ipsum

Quandoquidem ita, gaudium, timor, & huiusmodi passiones, animi sunt non solius, sed communes cum corpore, vsque adeo vt ex motione sanguinis & spiritus definitiones physicas & materiales habeant, constat esse causas alterantes nostra corpora, vsque adeo, vt quædam illarum sint ca-

lorificæ, quædam refrigeratoriæ causæ: id quod ex differentiis quas pulsibus afferunt, manifestum fiet. Quod si alterare nostra corpora possunt, possunt esse causæ salutares, possuntque sanare, cum contingerit, ægros teneri morbo contrario affectioni, quam natæ sunt afferre. Vel hoc solo argumento, quòd possint morbos quosdam gignere, possunt à contrariis liberare. Vti ergo potest medicus omnibus animi motibus in curatione morborum. Vtatur verò singulis opportunè, & ad quosdam morbos, aut quibusdam occasionibus. Vtimur motibus quibusdam B nunc ob communes causas: nunc ob proprias. Communes appello, eas quæ non nascuntur ex morbi natura, sed aliis rebus aduentitiis, quæ quidem in aliis etiam morbis fieri possent. Vt cum suspicamur aliquem assistentium noxium esse ægroto, & suademus ægroto vt eum arceat, si non possumus aliter, etiam curantes vt in eum irascatur. Aut cum timidum esse suapte natura ægrotum videmus, aut timere nunc morbi periculum, vsque adeò vt debilitetur, animum facimus, suadentes nihil periculi in malo esse: C contrà cum non vult ægrotus nobis obedire, timorem incutimus, grauia comminantes. Si videmus tristem esse, exhilaramus. Hæc verò communia sunt. Propria autem, per morbos frigidos ad iram prouocare, vtpote ita caloris existente causa. Nam vt 6. lib. epidem. sectio. 5. dicetur ira trahit in caput calidum & humidum. Feruet enim per eam passionem sanguis circa cor, proinde calescunt thorax & caput, replenturque sanguine feruente, vt feruore D redundat in olla succus. Simul etiam cum præcipuis partibus calescit totus habitus corporis. Ergo cum friget multum corpus, reduodatque crudis, & calor, vt ignis sub viridibus lignis periclitatur suffocari, quod color cutis albidus & intermortuus prodit, non abs re erit, ad iram prouocare crebrò hominem. Ita enim funditur sanguis & reuocatur color, patiterque viuificatur calidum naturale, & expeditur ab obtinentibus fuliginibus. Potestque esse vsus irę, & in reductione corporum morbidorum, & in curatione ægrotandum. Lætitia vtimur, vt proprio E eorum medicamine, per morbos melancholicos. Nam metus & mœstitia sunt symptomata propria talium morborum, læduntque duobus modis, & debilitantia virtutem, & conseruantia augentiaque rursum morbum, à quo nata sunt. Si enim multi occasione aliqua correpti metu & mœstitia, cumque hæ passiones multùm perseuerarent, melancholici euaserunt, poterunt eædem præsentem seruare & augere. Igitur tollere tristitiam (quod est lætitiam F inferre) est curatio legitima, quia est causæ fouentis sublatione, estque symptomatum facultatem debilitantium sublatio. Timore curatur etiam insani, quia metus facit vt mens sese colligat, & ad sapientiam redeat. Timore etiam repentino curatur singultus, quia territi continent spiritum, spiritus autem detentione singultus tollitor. Quin & quartanam febrem vidi, timore hora paroxysmi superueniente, sublatam, non ampliùs rediisse, & multi alij testificantur. Id verò fit, quia timore cietur alius succursum impetus vehementior motu paroxysmi: atque ita natura obliuiscitur motus illius consueti. Accedit, G timore turbari ventrem non rarò deponique ita feces, cum ex toto corpore, tum vel maximè ex liene. Itaque non rarò vtendum est motibus animi, vt propriis morborum auxiliis. Nunquam tamen omittenda sunt alia auxilia, si morbus aliud auxilium exigat ratione sui, aut causæ, aut corpus alio motbo teneatur, præter id quod petierat animi motum: aut ipse motus animi, dum vnam curat, aliam passionem intulerit. Velut si sublata aliqua ex parte videatur insania, aut quartana febris, timore, non est proinde omittenda expurgatio melancholiæ, atque si timor ob singultum illatus, deliquium fecerit, deliquium curate. Si quartana febre simul cum obstructione laborat homo, & timor quartanam sustulerit, lienem propriis auxiliis mollire, & aperire. Itaque si reliquum corpus ægrotet simul, simul curare: sin minus, idest si non sit affectio alia, neque alia curationis indicatio, hoc ipsum, idest, hoc solùm facere fit satis. Vt si solo singultu ob flatum in ore ventriculi laboret, solus timor est satis.

Stymargi famula Idumæa erat, cùm peperisset filiam, os vteri contortum est, & in coxam & crus dolor exortus est. Liberata est iuxta talum secta vena, etiamsi tremores totum corpus occuparent. Sed ad occasionem oportet venire, & occasionis initium.

Filiarum partus solete esse difficiliores dictom antea est sæpe. Huic dolorem ad coxam & crus faciebat, os vteri plenitudine contortum, & proinde premens neruos, qui rectà eunt ad crus eius lateris, ita scilicet vt fit cum lapide laborat reo: videbatur huic non mittendus sanguis, vt neque aliis quæ præfocatione cum vteri peruersione, aut retractione laborant, quia ea passio frigida est, sanguinis verò missio auxilium refrigeratorium, maximè cùm tremores frigus aut debilitatem, aut vtrumque indicarent. Iddicò quia si concussiones cum rigore vocat tremores, passio calidi innati est, sin autem veros tremores, est facultatis motricis impotentia. Nihilominus secuit Hippocr. venam, quia oportetad occasionem, & occasionis principium venire. Nimirum, vt cognitio incipit à postremis, hoc est à symptomatis, ab iisque procedit ad effectus essentias, & ad causas, proximas primùm, deinde remotas vsque ad primas; ita curatio incipere debet ab indicationibus causarum, primatum primùm, mox proximarum, deinde affectus; tandem symptomatum, si quæ sint, quæ non tollantur simul cum morbo. Hoc vt significet, dicit, veniendum ad occasionem, & occasionis principium, idest, per causas vsque ad primam. Nam occasio, est causa procatarctica, quæ prior est antecedente; & in ipsis procatarcticis, sunt aliæ ante alias. Oportet verò venire ad omnium primam, quia etsi procatarcticæ quæ recesserit, curatoriam indicationem non habeant per se, præstant tamen multùm ad cognitionem affectus, & causarū internarum, quas habent. Oportet ergo in curatione, rationem habere prius causæ quàm effectus. Velut in hac, secta est vena, quia etsi esset frigida affectio ac cum debilitate, tamen erat ex exigua purgatione partus, quod ex ipsis symptomatis palam fit, & Galenus libro de rigore tremore & palpitatione dicit. Fieri verò ex hac occasione, indicabat frigidam passionem ex accidenti factam esse. Nam sanguis per se calorem magis natus erat fecerat. Si

ergo erat affectio ex accidenti frigida, auxilio indigebat ex accidenti calido, cuiusmodi est missio sanguinis. Est etenim per se auxilium refrigeratorium, aliquando vero per accidens calfacit, cum refrigeratio multitudine obruente erat facta. Atqui debilitas ex euacuationis suppressione, non in essentia, sed per aggrauationem esse cognoscebatur, hanc verò tollit euacuatio. Quod si mittendus erat sanguis profectò ex talo eiusdem lateris. Quia id exigit ratio rectitudinis.

SECTIO V.

Vicumque rufi sunt, & acuto naso, ac paruis oculis, praui: qui vero ruffi, simi, & magnis oculis, boni.

Hæc sententia & aliæ quædam huius libri, spectant ad physiognomiam, quam phylosophiæ partem esse non inanem probat Arist. multis argumentis, in libro cui Physiognomicum, titulus est. Gale. quoque libello quod animi mores corporis temperaturam sequuntur, multa physiognomica docet, cùm ex illo libello, tum vel maxime ex 1. de historia animalium. Esse autem physiognomiam, manifestum est, quia norunt venatores bonos canes & venationi idoneos ex corporum formatione dignoscere, & equites agnoscunt solo intuitu generosos equos. Si ergo belluæ notis corporeis agnosci possunt, possunt & homines, cùm præcipuè illis colorum, & formæ totius longè maior differentia sit, quàm alicui alii animantium generi. Sed & ratione constare potest. Si enim animi mores corporis temperaturam sequuntur, vt Gal. toto illo libello confirmauit, & compositio idonea instrumentorum sequitur cuiusque mores & temperaturam, vt septimo cap. illius libelli de sententia Aristo. dicit Galen. constat ex forma externa posse ingenium & mores coniectari. Hoc verò est physiognomiæ, videlicet ex naturalibus notis agnoscere, quæ intra hominem, ad animam pertinentia, delitescunt. Sequi mores hominum & ingenia temperaturam, constat, quia cibis & potibus, morbo, & langore, & ætate, & mutatione temporum, videmus eiusdem hominis mores sæpe mutatos Constat verò hæc mutare corpus, manente anima eadem. Præterea regionis differentia facit ad differentiam ingenii & morũ, quod exemplo Europeorum & Asianorum docet Hippocrates libello de aere locis & aquis. Constat verò id ad differentiam temperamenti regionum referri, quæ non aliter, quàm corpora aliter efficiendo, possunt mores permutare. Præterea, humores multùm præstant ad mores, vt 1. de natu. huma. comm. 19. Gal. docet, humores verò rationem quandam habent ad temperamenta. Sed præter dicta constat quod dicitur. quia virtutes & vitia, vt Arist. docet de sententia Platonis, quæ Galeno maximè placet, sunt in tribus animæ partibus, aut earum aliqua, rationali inquam, irascibili, aut concupiscibili, quæ in tribus præcipuis membris sedem habent. rationalis in cerebro, irascibilis in corde, concupiscibilis in hepate. Prudentia ergo est in rationali, fortitudo in irascibili, temperantia in concupiscibili, iustitia in omnibus. Igitur mutatis membris, mutantur potentiæ illæ aut partes animæ, ac cum illis virtutes & vitia. Præterea si quæ pars est animæ propria, & non communis cum instrumento corporeo, ea est mens seu intellectus: si igitur mens perturbari potest, aut lædi per corporeas passiones, vt certè potest, quandoquidem vino & phrenitide, constat omnia quæ ad ingenium & mores spectant, posse cum corporis temperie permutari. Sed & cum his mutari instrumentorum formationem, ac proinde externam corporis speciem constat. Quia animalium cuique dedit natura compositionem, maximè accommodatam illius moribus, nam audacibus dedit cornua, rapacibus vngues, timida inermia fecit, sed ad velocitatem comparata. Igitur & in singulis cuiusque speciei ita fecit, deditque cuiusque moribus accommodatum corpus, simileque eius animalis corpori, cuius mores maximè imitetur. Atqui stulte, nisi ita faceret. Velut si quis sutori fabrilia instrumenta, & fabro sutoria tribueret. Si igitur temperamentum facit ad mores & ad compositionem & compositio etiam ad mores, poterit significare forma exterior mores & morbus. Dico autem mores, non qui sunt (nam hos educatio, & doctrina, & Dei gratia, solet mutare) sed ad quos propensus natura quisque est. Morbos dico, quos natus quisque habere est. Si enim in vinculo animæ & corporis hæc *συμπάθεια* principiũ haber, poterunt eisdem signis præsentiri morbi animi & corporis: constatque iam hinc, quo pacto physionomica doctrina ad medicinam referatur. Versantur physionomi circa naturalia apparentia, indeque capiunt notas, vt circa partes omnes, & particulas, earum figuram, & colorem: circa voces vt quòd gracilem habeant aut crassam, & motus, vt quòd oculi nictent, aut non: & mores apparentes, vt quòd tristes sentiantur aut hilares. Argumentantur cuiusque notæ significationem, relatione ad alia animalia. Velut oculos magnos rotundos & eminentes, bouinos mores, & ingenium significare docet Arist. 1. de historia animalium, cupiditates scilicet & hebetudinem, quia tales oculi bobus sunt: & relatione ad alios homines, velut molles carne, mansuetos etiam esse & prudentes quia tales sunt Asiani: aut relatione ad passionem, vt nares secundum pinnas valdè apertas, iracundi esse, quia irati solent nares ita aperire: & relatione ad alias ætates, vt caluities significat senilem maturitatem & prudentiam, quia senibus solet accidere. Est alia ratio argumentandi, ex obseruatione morum, vt quibus aures arrectæ, loquales sunt, quia tales esse solent, qui eiusmodi. Sunt duæ aliæ rationes philosophicæ, & potiores: relatione ad causam. Vt magnitudo partium præcipuarum & viarum, bonos mores, quia significant robur facultatis, plærumque autem meliora, quę fortia & virilia; deteriora, quæ debilia & muliebria: alia ratio est ex quibusdam, quibus aliud necessariò succedit, velut tristem & iracundum necesse est esse inuidum, si more tristitię & iracundię sint, etsi non sint notæ inuidię, indicabitur inuidus esse. Obseruandum verò in hac parte est: vt in alio omni prudenti coniectura, ne communia signa pro propriis capiantur, vt si quis leoninum signum vocet, quod non minus sit in equo: aut morem leoninum, quem habeant eque alia animalia.

præterea, ne cum multa signa sunt, vni soli credatur, aut ambiguo, sine aliis quæ possint significationem ambiguam certam facere. Velut nunc dicit, rufos bonos esse & malos, sed distinguit ex adiunctis. Color rufus capillorum mediocris est, inter eos qui frigiditatem temperamenti significat, & eos qui calorem. Proinde rufi temperie mediocri sunt, atque ingenio acuto, tales autem non norunt esse mediocres moribus. sed aut probi aut nequam, vt in hæc aut illa studia incumbunt. Præterea rufus color capillorum videtur fieri posse ob mediocritatem temperamenti, aut ob mixtionem contrariorum excrementorum, quæ quidem ex mixtione contrariorum succorum, & contrariorum principiorum, ortum trahat. Mediocritas faciet ad probos mores, mixtio contrariorum ad perfidiam, itaque his rationibus videtur, vtriusque contrarij nota rufus color. Quin & in sacris literis celebrantur duo rufi, Esau & Dauid, quorum alterum odio habuit Deus, alterum secundum cor suum esse pronunciauit. Rufi itaque, & boni, & mali sint. Bonitas quidem non est vna aliqua virtus singularis, sed in omnibus consistit. Definitur autem bonitas præcipuè beneuolentia, & inuidiæ vacuitate. Nam qui omnibus bene vult, nulli vnquam iniurius esse poterit, sed quo ad fieri poterit, omnibus vtilis, & in bonum diriget semper consilia, & operabitur, atque proinde Plato proprium bonitatis esse putauit, nulli inuidere: eritque contrarij, omnibus malè velle, & facere. Sed cum rufus color vtriusque possit esse nota, accedente naso acuto, idest angusto, & ad extremitatem in acumen desinente, & oculis paruis, prauos significabat: accedentibus naso simo, & magnis oculis, bonos. Nimirum ex Aristo. in physiognomico docet, nasus amplus, & latis viis, qualem quidem nunc simum vocat, significat magnanimos, & audaces homines, quia refertur ad leones, atque quia cerebrum & thorax facilius ventilantur & expurgantur, quare minùs vrgentur fuliginibus, suntque animosi, qui θυμώδεις dicitur græcis, non iracundi, qui ὀργίλοι. Magni etiam oculi, maioris facultatis formatricis in cerebro (quia orta attestantur principiis) & naturalis caloris plus: acutus nasus, & exigui oculi, contraria. Omnia autem quæ magnanimitatem & robur significant, sunt probitatis, quæ pusillanimitatem & debilitatem, improbitatis signa. Quia vt Cicero in officiis dicit, iniuria nascitur ex timore. Quare minimè sunt perfidi, aut iniurij, qui minimè timidi. Cæterùm neque simum quod in naso commendat, est qualecunque, neque magnum in oculis. Qui enim valdè simi sunt, vt angusti sint narium pori, neque bene ventilantur, neque absunt ab omni nequitia, quia sunt valdè fallaces, referuntur enim ad ceruos: sed simum nasum vocat, amplum, non valdè pressum. Oculos magnos rotundos & prominentes Aristoteles vituperat 1. de historia animalium. Boni ergo sunt qui magni, angulati satis, & mediocriter demissi. Tales ergo sunt boni. Exigui verò mali, maximè si exigui simul & caui ad modum sint.

Hydropici charopi & calui fiunt.

Existimari posset hæc etiam sententia ad physiognomiam pertinere, vt prior, & quæ mox sequitur, quia dictum nuper est significari talibus signis, vt mores, ita & morbos. Itaque existimabitur nunc dicere, charopos & caluos paratos esse ad hydropem. Mihi tamen id non videtur admodũ consentaneum. Nam charopus color significat temperamentum calidum & siccum, caluitium siccũ: hydrops verò nata est fieri ex frigore & humore; quod verò soleat siccitas partium per atrophiam succedere hydropi, nihil facit. Nam temperamentum cui morbus aliquis est familiaris, non est simile ei quod ex accidenti succedit morbo, sed naturæ quam habet morbus à principio. Proinde censeo hanc sententiolam, pertinere ad prognosticam medicinæ partem, significareque hydropicos solere, procedente malo, fieri charopos & caluos. Cum autem charopos dicit, intelligit glaucos abutens nomine, velut etiam in calce tertiæ sectionis tertij epidemiom, enarratore Galeno. Nimirum illic Hippocrates describens tempestatem quandam hydropicorum tabescentium, dicit, forma tabidorum erat leuis, subalbida, lentis colorem referens, subrubra, & charopa, pituita alba referti. Galen. in com. dicit, hydropicis non posse fieri charopos oculos, hos enim esse leoninos, ac proinde calorem & siccitatẽ referentes, fieri tamen illis glaucos, abscedente in oculos pituita, atque adeò consentaneum esse Hippocratem abusum nomine, dixisse charopos pro glaucis. Est autem huic enarrationi admodum consentaneum, quod aniculæ cuidam hydropicæ glaucos oculos factos esse narrat, 4. epidemiom. Hoc verò facit pituita, quæ in hydropicis redundat, quæ cùm putrida & salsa sit, radices capillorum corrumpens, ophiases, & alopecias, & caluitium infert. Tametsi caluitij nomen propriè non dicitur, nisi de naturali capillorum defectu, qui ob naturalem siccitatem, aut senectutem fit, transfertur tamen etiam nomen ad id defluuiũ quod corruptione pilorum supra frontem fit. Solere autem fieri redundantia pituitæ defluuia capillorum. aut canitiem intempestiuam cum oculorum glaucedine, experimento didicimus. Fieri itaque possunt hydropici calui præter naturam, tamen secundum naturam calui non erunt parati ad hydropem. Neque sanè glauci & calui esse naturaliter possunt, cum alterum humiditatis, alterum siccitatis sit. Quare etsi glauci pro charopis intelligantur, non potest esse hæc sententia physiognomica, sed prognostica, vt explicatum est.

Vocis gracilitatem soluit varix ad sinistrum & dextrum testium suboritus: absque horum altero fieri non potest, vt soluatur.

Gracilitas vocis fit, aut ob angustiã asperæ arteriæ, quam vocãt λεπτοφωνίαν græcè aut ob debilitatẽ musculorum vocis, quam vocant ἰσχνοφωνίαν. Quo nomine hic vtitur Hip. Pueris vsque ad pubertatem est vox gracilis, debiles enim sunt vocales in pueris, vt alij musculi, ob humiditatem temperamenti, & arteria est gracilis vsque ad eam ætatem. Quibus ex testibus semen effunditur, siccantur partes, præcipuè autem vocales propter eam communionem, quæ est inter vocalia & genitalia quam 1. sectione huius libri a celebrauit Hipp. Firmantur

ergo

ergo musculi vocales, & hac causa, & quia procedit arteriæ incrementum, mutatur vox in crassiorem. Quibus verò testes perscinduntur, manet musculorum humiditas, & cessat subtractione caloris dilatatio arteriæ, & ita gracilitas vocis perseuerat. Vtigitur puerilis vocis gracilitas tumescentibus semine testiculis tollitur, ita quæ per debilitatem ex morbo contingit, soluitur varicibus in testem vtrumque. Non enim vt tussim solui diximus sectione. 1. tumore facto in alterutro testiculorum, ita vocis gracilitatem putandum est: sed factis in vtroque varicibus. Nimirum tussis plerumque fit ob succos in altera thoracis parte impactos, gracilitas ob debilitatem musculorum omnium. Proinde dicit, absque horum altero fieri non potest, vt soluatur.

Magni, calui, balbi, gracili voce præditi, boni.

Non dicit Hippocrates hos omnes magnos inquam, & caluos, & balbos, & gracili voce præditos, esse bonos: sed eos qui omnia hæc habeant, qui scilicet simul magni, calui, balbi, & gracili voce præditi sint. Nam quodcumque seorsum natû potest ex aliqua causa mala: magnitudo, ex materiæ redundantia: caluitium ex siccitate: balbuties & vocis gracilitas, ex debilitate musculorum. Cæterum hæc simul, signum quoddam non exiguum probitatis exibent: physiognomica causa, quia caluitium refertur ad senes, balbuties & gracilitas vocis refertur ad infantes, itaque ambo simul repræsentant senilem prudentiam cum infantili simplicitate. Præterea est causa naturalis hæc: magnitudo fieri potest ob facultatis robur, aut ob materiæ redundantiam, tamen cum caluitio coniunctam, non est verisimile ex redundantia materiæ esse: cũ caluitium ex siccitate fit, quæ neque cum multa, neque cum valde humida materia esse potest. Caluitii præterea siccitatem significat, quare per se mores duros & seniles, tamen magnitudo & balbuties ac vocis gracilitas, non ferunt siccitatem esse nimiam, neque quidem caluitium humiditatem, quæ balbutiem facit & gracilitatem vocis, esse nimiam, neque pertinere ad cerebrum. Quare horum signorum contra pugnantia, significationem bonam facit. Neque contraria ipsa in extremo possunt consistere, cum in particulis adeò vicinis, & ad eandem corporis partem, putà ad caput, pertinentibus sint.

Morbos autem habent balbus, aut caluus, aut gracili voce, aut hirsutus, vehementer atrabiliarios.

Non debent legi hæc coniunctim vt in proxima oratione, sed diuisim, quòd illa particula, ἤ, quæ semper interponitur, apertè significat. Nimirum eum cui aliquid horum accidit, esse inquam balbũ, aut caluum, aut gracili voce, aut hirsutum, paratum esse ad morbos attrabiliarios, non inquam, cui duo aut tria horũ cõtingent, necessariò erit talis, sed cui aliquod eorum seorsum. Nam qui simul est caluus & balbus, & gracili voce, accedente magnitudine, bene temperatus ac morigeratus est. Sed hæ notæ seor-

A sum vnaquæque, morbos atrabiliarios significant. Caluitium quidem, & hirsuties, quia vtrumque est sicci temperamenti, quo proinde succi terrei multùm colligetur. Sed caluitium significabit melancholiam naturalem, vt quod siccitatem solam cerebri significet, non etiam calorem aut frigus: hirsuties atram bilem, ob calidum & siccum temperamentum. Sed consideratione dignum est qui balbuties & gracilis vox possint tales morbos significare, cùm pituitosa potius signa esse videantur, & pituitæ sub- B stantia tam longè absit à melancholia, vt in illam transire vna mutatione haud possit. Certè Alexander Trallianus, vnam quandam speciem resolutionis esse putat ex melancholia, quia etsi succus potentia siccus est, succus tamen cùm fit, videtur neruos emollire posse. Adducitur vt ita putet, quòd nihil magis expertum sit, quàm melancholicis passionibus laborantes, resolutiones multarum partium pati: atque adeo saliua acida abundare solent, C & humidis vomitionibus. Ego quidem an ex melancholia fieri possit resolutio, non contendo, modo ramen qui negant, dicant plærosque eorum qui resolutionibus simul & melancholicis morbis tenentur, non ob melancholicum succum vtrosque pati; sed resolutiones ob pituitam, quæ in melancholicis multa colligitur ob incoctiones. Nam & quartana febre affecti, crebro vomunt pituitam, & melancholici sunt saliuosi, atque pituitosi, & melancholicæ passiones sæpe concurrunt, non quidem pituitoso homine melancholiam generante (nihil enim mi- D nus) sed melancholico pituitam. Itaque balbuties, & gracilis vox, possunt in pituitosis fieri per se, possunt etiam fieri in melancholicis ex accidenti; atque tunc temporis significabunt melancholicos morbos: Itaque non dicit has notas morborum melancholicorum, quod semper fiant in melancholicis hominibus, sed quòd possunt, & soleant, quodque in pituitosis aut melancholicis nata sint fieri, & qualis sit is, in quo tales notæ considerantur ex aliis notis E facilè iudicari possit. Sienim balbus, simul sit toto corpore albidus, glaber & mollis, & piger, pituitosum esse constabit, & pituitosis morbis obnoxium; si verò quæ pituitosam naturam significent, non adsint, & balbus sit, melancholici morbi meritò expectantur. Quædam etiam alia balbuties est, vt in commentatione apho. 32. sextæ diximus, quæ iracundum hominem significat, ac proinde biliosum, quod cum alicui valde inest, atrabiliarii morbi in iuuentute media fiunt.

F

Qui lingua titubant, & manuum sunt impotentes, necesse est cum hæc soluuntur, suppuratos fieri.

Eadem passio significatur in lingua, atque in manibus, nimirum quod in neruis septimæ coniugationis, deferentibus motum linguæ, facit illius titubationem, hoc idem in neruis è ceruice venientibus ad G manus, facit illarum impotentiam, & debilitatem, ac tremorẽ. Id verò est neruos pituitosis & crassis succis irrigatos esse. Multis igitur, pueris adhuc, accidit, lingua titubare, & manibus tremere, & beneficio temporis curantur paulatim, sine alio malo, vt aliæ omnes pituitosæ passiones. Arqui illud idem fieri potest mutato victu ad siccius, aut mutata regione,

quod cum victu etiam intelligi potest. Tamen quibus citra hæc affatim illa passio tollitur, necesse est, abscessum materiæ in partem aliam fieri, expectari verò multò magis debet, ad eam quæ cum primò affecta habet maximam rectitudinem, & alioqui recipere paratissima est. Quorum vtrumque thoraci inest. Nimirum cum linguæ radice, & ceruice tota, maximam habet rectitudinem, atque vt inde facile recipiat, facit positus decliuis, & assiduus thoracis, & pulmonis motus, quo succum ad sese allicit. Crasso autem succo, ad locum cui exitus expeditus non est, deriuato, necesse est putrescentiam, & suppurationem fieri, quam qui in thorace habent, dicuntur antonomaticè suppurati. Quidam vbi Hippocrates dicit, χειρῶν μὴ ἐγκρατέες, idest manuum impotentes, volunt, etiam inuito autore, pro χείρων legi χειλέων idest labiorum. Quia fortasse maior vicinia labiorum cum lingua, & maior rectitudo à labiis ad thoracem, quàm à manibus. Sed profectò, si non ipsarum partium ratio habeatur, sed neruorum ad ipsas venientium, vt sane oportet (non enim illæ tiribant aut tremunt propter se ipsas, sed ob neruos qui in eas inseruntur) non est minor communio neruorum manuum & linguæ, quàm linguæ & labiorum, neque minor rectitudo in thoracem ab illis, quam ab his. Ego quoad possum malo sequi lectionem quam in codicibus, aut omnibus aut optimis reperio, quàm eam quam quis somniuit.

Dolorem inferiorum locorum fertis surditas soluit, aut fluxus sanguinis multus ex naribus, aut mania.

Surditas est signum raptus humorum in caput, proinde qua ratione potest leuare euacuationes per inferna factas, quales sunt diarrhææ, vt aphor. 28. particulæ 4. dicit Hippocrates, eadem & dolores partium infernarum, translatâ scilicet sursum materia. Atqui materia in superna repens, & poros auditorios occupans, potest surditatem afferre: aut per venas iugulares, rectà in nares tendens, effundi: aut occupans cerebrum, facere maniam. Potest etiã facere aliud ex alio, vt post surditatem maniam, cum surditatem in phreniticis signis ponat Hippocrates lib. de iudicatione morborum, & post surditatem fluxum sanguinis de naribus, fluxu soluente surditatem & priorem passionem. Fieri verò haec obseruantur, vt ex dolore coxæ surditas, ex dolore hæmorrhoydum mania, ex dolore hypochondrii fluxus sanguinis de naribus.

Si puerperis spasmus superueniat, febrem excitare conuenit, & in vesicam ceratum infundens multum tepidum, lauare.

Conuulsionem superueniente febre curari dixit aphor. 57. 4. atqui ego in commentario indicaui, nõ quamcumque, sed eam solùm, quæ ex repletione. Si ergo mulieri cui ex partu plurimum sanguinis fluxisset, conuulsio superueniret, nihil esset deterius, quàm febrẽ facere. Nam conuulsio ex nimia sanguinis euacuatione, ab inanitione esse merito censetur.

A Verùm quia hoc raro fit, & semper ferè puerperæ defectu expurgationis ægrotant, cõiectamus conuulsionem à partu ex repletione esse, quare febrem facere non videtur fore alienum. Nimirum febris absumit humorem, & siccat neruos. Ego, vt verum fatear, satius esse puto in talibus venam secare quàm febrem facere. Plus enim euacuare potest missio sãguinis, quàm febris absumere, idque tutius, quia citra putredinis occasionem. Quod si ob vires dimittatur (nam ob quid aliud?) certè neque febris excitari tutò potest, maiori enim facultate opus est ad ferendam febrem quæ tantùm absumat, quàm missionem sanguinis quæ tantundem euacuet. Sed si excitari etiam febris debeat, non proinde ab auxiliis localibus ad vterum abstinendum est, sed colluendum cerato infuso in vesicam aut catheterem, vtrisque enim vti solemus pro clysteribus. Sed quo pacto infundatur in vesicam ceratum, aut quod ceratum? Cum ceratum solidum sit, minimè fluxile, qualia quæ hodie vocantur in officiniis vnguenta? Certè aut ceratum, aut linimentum, aut vnguentum, aut irrigatio, aut quodcumque aliud, donatum erit facultatibus, quales affectio exigit, laxans vias, abstergens vterum, mitigans inflammationes, & anodinum, ac mediocriter resoluens. Ceratum tamen si quod est ad eam rem vtile, & in vterum infundere vis, facile est liquido aliquo dissoluere.

D *Si capitis os fractum sit, lac & vinum æquale æquali permixtum propinandum: si autem vlcus sit, secandæ sunt venæ internæ, nisi febricitet, si autem deliret, caput irrigare, nisi hypochondria eleuata sint.*

Non eadem occasione hæc omnia fieri debent, etsi in eodem morbo fieri possint: neque scripta sũt, quo ordine sunt facieda. Nam capite vulnerato, mox à principio mitti debet sanguis nisi admodum sit corpus inanitum, & exucum. Non enim solùm profectò cum redundans corpus succis est, sed etiam cum est eorum moderata copia, quia oportet membra reliqua penuriam pati, ne mittant ad caput, atque inde tractio agatur. Verùm sanguinis missio non eadem ex parte fieri debet, ex qua ob inflammationem: sed ex aliquanto remotiori, dum vlcus solum est, & non etiam accessit inflammatio. Nam inflammatio per se petit missionem sanguinis, vlcus non nisi propter inflammationem. Cum ergo nondum erit inflammatio, ob morbum qui nondum est sed timetur, mittitur: talibus verò debetur reuulsio, vt præsentibus iam deriuatio. Si igitur inflammato capite, ex externa brachii eiusdem lateris mittitur merito: exulcerato tantùm, ex interna eiusdem, aut externa contrarii sanguis mittetur: ex externa verò si iam inflammatio aut affectio alia huic similis, in capite concitata sit. Hæc tamen concitata esse non poterit, sine aliqua febre. Secanda ergo ob capitis vlcus vena interna est (internam vocat hic Hippocrates eandem quam Galenus, eam, inquam, quæ respicit hypochondria) nisi febricitet: si autem iam febricitet, externa, quia febris tentari iam exulceratam partem alio malo indicat. Si iam delitet, duorum alterum esse potest, aut initium phrenitidis, aut signum decretorium, indicans instare fluxum sanguinis de naribus. Si illud est, oportet irrigare

caput, oxyrrhodino infuso ex alio in futuram coronalem: si vero hoc, abstinete, ne indicatio, futura vtilis, prohibeatur: Sanguinis ex naribus instantis præcipuum signū est, retrahi sursum hypochondria. Dicit vero nunc eleuata quæ retracta, quasi sursum tracta Merito ergo si desirare incipit, qui vlcus capitis habet, irrigatione vtemur, nisi hypochondriorum tractio accedat, atque alia huiusmodi signa, quæ prænuntiare possint iudicationem cum sanguinis fluxu. Tunc enim permittendum est fluere: quia si nihil impediat, soluetur febris; & mitigabitur omnis affectus, supereritque solum vlcus, quod vbi sedata fuerit omnis inflammatio, atque suppurata omnia contusa, & expurgata sordida, nil aliud desiderabit, quàm idonea medicamenta ad partium regenerationem, cibos boni succi facilè nutrientes. Maximè vero si os etiam deficiat, vt cum confractum, non solùm fissum fuit. Nam ossa habent difficilè generationem, ac proinde ad eorum productionem, quod facilè nutriat, debet mediocriter abundare. Talia vero imprimis sunt lac & vinum. Atqui cùm iam conquieuerint omnia symptomata, licet dare vinum. Si enim in principio daretur, vix esse potest aliquid periculosius vino, aut lacte. Vtrūque enim replet caput; vinum præterea affert conuulsiones, & fluxiones commouet. Hac mixtura vini & lactis paribus portionibus, nullum vidi vti, neque video an alicui esset futura satis suauis, tamen in occasione dicta auderem tribuere ægro, in cibis lac, & vinum in potu, temperatum aqua, magis si illi per bonam valetudinem assueuisset. Mixturam verò illam quam licet vocari οἰνόγαλα nondum hactenus præscripsimus.

Si caput doleat in pectus descendit, deinde in hypochondrium, deinde in coxam, omnia autem non possunt simul dolere.

Decursus hic est familiaris rheumati, quem quidem catharrōn ferè omnes experti sunt. Cerebrum vtpote humidum & frigidum & ex toto corpore vapores semper excipiens, congerit multa excrementa, quæ deinde deponit in partes inferiores, per thoracem, hypochondria, ad coxam, ac nonnūquam ad extremos pedum articulos. Non possunt autem (dicit) omnia dolere, non quod non possit aliquando fieri, vt hæc omnia ob maximam omni in parte redundantiam doleant, sed quod plerunque alij aliis dolores succedant, & nouis accedentibus priores solui soleant, quia permutatione succorum de parte in partem fiunt, quare qui in alias partes irruunt, destituunt eas, quas affecerant prius.

Anemien venæ sectio.

Ἀνεμίην duo videtur posse significare, difficultatem vomendi à verbo ἐμέω idest vomo, aut idem quod ἄνεμος id est flatus. Et ipsa quidem vox hoc secundum videtur significare magis, vtrumuis autem significet, non videtur facilè dictu, qua ratione soluatur venæ sectione. Quid enim missioni sanguinis cum difficultate vomendi, aut cum flatu? hac cau-

A sa suspicatur Iacobus Steue, anemien significare semen quod citra concubitum effluit sponte, quasi subuentaneum semen, vt dicuntur oua subuentanea. Itaque anemien esse gonorrhæam, hancque soli missione sanguinis, quippe quæ nasci solet ex sanguinis redundantia. Mihi vero non probatur hæc enarratio, quia est longè petita. Sed si difficultatem

B vomitus significat, quod Hippocrates docet, est, multis alioqui difficilè vomentibus, euerti ventriculum, fierique vomitum per sanguinis missionem, vt scilicet solet fieri alui fluxus & sudor. Sed vt dixi minùs videtur ipsa vox ferre hanc significationem. Nam libello de antiquatis Hippocratis vocibus, dicit Galenus ἀνεμῶσαι (vnde haud dubiè fluit ἀνεμίη) idem esse Hippocrati, quod inflatur, quare

C anemie est profectò flatus. Habet verò hic locus non incongruam enarrationem ex libello de flatibus, in quo Hippoc. monstrat, febrium & morborum apoplecticorum, & omnis feruoris sanguinis, causam esse flatus sanguinem perturbantes. Tales ergo morbos vocat nunc anemien à causa accepta appellatione: curantúrque tales sectione venæ, quia sanguinis detractio sanguinem attemperat, & venas laxat, & facit corpus perspirabilius. Itaque

D hæc sententia non multùm abest ab illa quæ paulo post occurret, repentè voce priuatos, si febre careant, sanguinis missione curari. Quanquam anemie plures affectiones significat, quàm apoplecticas: nam & feruores, ac perturbationes spirituum, quibus solent repente per corpora fieri maculæ, tumores, ardores cum pruritu; quæ omnia fuso sanguine conquiescunt.

E

Fluxus medicamento inuncto sistendus est. Fluxus enim ex magna vena oritur. Si autem spontè fluat multùm, ieiunet, aut aquæ duas, quatuor lactis partes hauriat.

Rationem sistendi fluxionem sanguinis, docet optimè Galenus li. 8. methodi reuulsoria euacuatione, & reuulsionibus sine euacuatione, vt quę agitur frictione & ligaturis, atque victu idoneo, & potioni-

F bus medicamentosis, & medicamentis admotis parti ex qua fluit Monet vero cap. 6. eius libri, non esse veniendum ad hæc, quæ parti admouentur, antequàm necessaria reuulsió, & totius corporis euacuatio facta sit, quare tunc solum est his vtendum, cum reuulsio sola, & euacuatio corporis non sufficit. Porro scire oportet, fluxionem aliquam nimiam fieri posse, aut ob ruptam partis ab externa causa factam, vt fluit sanguis vulnerata vena ferro aut ictu, aut sponte & citra causam manifestam, ob inter-

G nam scilicet. Rediguntur vero omnes internæ causæ fluxionis ad duas has, multitudinem, acrimoniam, & malam qualitatem, ac tenuitatem, scilicet succorum. Hæc enim duo solum sunt, quę retentricem irritando faciunt, suo munere malè fungi. Nam si quam maximè velis, præter has causas, ponere propriam retentricis debilitatem, quæ ob partis intemperiem fiat, hęc quoque quodammodo in illis causis est. Nam ne debilitata quidem retentrix cessat retinere, nisi irritata, irritatur vero à tanto minoribus causis, quanto debilior est. Quare id quoque quod debilitatam irritat, multum aut qualitate

molestum est, si non simpliciter & omninò, tamen ad hanc facultatem. Dicit ergo, cum vena aliqua magna vulnerata est ferro aut ictu, oecesse est sistere pharmaco, inungendo partem vulneratam idoneis scilicet inunctionibus, quales sunt astringentes. Necesse inquam est ad hæc venire, quia si fluxus ex magna, hoc est, ex insigni vena, non exigua & capillari est, non erit satis cura totius corporis, vt cesset. Quod si quando erit satis vt cesset, consultum tamen nihilominus erit, inungere, ne rursum effluat. Si verò sponte fluat multum, hoc est, si fluxus spontaneus accidat ob multitudinem, ieiunet, inquit, homo, quia ieiunium euacuatio quædam est, & plurimum prodest ad fluxiones sistendas, vt nihil est, quod fluxiones adeò moueat, ac cibus & potus. Si verò ob acrimoniam succorum fiat spontaneus fluxus, opus est alimentis dulcedinem afferentibus & attemperantibus, proinde consuluit dare duas aquæ, & quatuor lactis, aut vnam aquæ, duas lactis partes. Sunt verò hæc consilia, non ad fluxus sanguinis solùm, sed ad fluxus etiam ventris, & reliquas fluxiones vtilia: paratique solet hoc lac, ex aquæ, & lactis dictis portionibus, immissisque lapillis ignitis, aut ignito ferro, vsque ad consumptionem tertiæ partis. Estque ita paratum magni vsus in dysenteria, & omni fluxione, quam succorum mordacitas peperit.

Steriles fouere, ac pharmaco vti oportet.

Φάρμακον, ac φαρμακεύειν, quo nunc vtitur, medicamentum expurgans significat cum simpliciter dicitur, neque additur aliquid, quod aliam speciem medicamenti significet, vt in proxima sententia dicebatur pharmaco inungendo. De causis sterilitatis, quæ multæ ac variæ sunt, & de multiplici earum curatione, scripta sunt multa, lib. de sterilibus, & in aphorismis, modo autem quodam rediguntur omnes earum curationes in hæc duo capita, fomenta & expurgationem. Fomenti autem nomine intelligi velim quæcumque interius & exterius, cataplasmatis, irrigationibus, clysteribus, pessis, & suffitu admouentur, vt expurgationis, ac pharmaci nomine, vomitiones & alui subductiones. Nam sterilitatis causa omnis est, aut vitium compositionis, aut temperamenti, aut vlcus vteri, aut totius corporis cacochymia. In vitia compositionis vteri, est vteri exiguitas, aut crassities, oris vteri strictura & durities, vt non dilatetur satis: aut peruersio oris vteri, aut amplitudo, & quòd dehiscat adeò vt non retineat, aut strictura venarum vteri, vt hanc ob causam menstruæ euacuationes non influant, aut laxitas, vt nimium effluant. In vitio temperamenti est calor nimius qui semen absumit, aut frigus quod non concoquit, aut siccitas quæ etiam semen & fœtus alimentum absumit, aut humiditas quæ retentionem impedit: quam vlcera etiam vteri impediunt: cacochymiæ etiam cum in vterum refunduntur, corrumpunt semen, cum non refunduntur, non impediunt conceptionem, tamen fœtum malo succo vtifaciunt, ac proinde abortus, aut morbidos fœtus. Compositiones vitiatæ, si à prima generatione contractæ sint, incurabiles esse solent, sin autem aliis morbis succedunt, illorum etiam curatione tolluntur. Cacochymiæ omnes pharmaci vsum postulant, intemperies omnes vteri, quæ cum succo coniunctæ sunt, ac cum aliqua totius corporis cacochymia coniunctæ sunt, & vlcera in primis postulant pharmacum, deinde fomenta, affusiones, insessiones, pessos. Sint verò hæc omnia ad calorem frigida, ad frigus calida, ad humorem sicca, humida ad siccitatem, & ad vlcera qualia ratio curandi vlcera petit. Sed hæc omnia longius persequi non est huius loci: hic satis sit indicasse totam sterilium curationem, fomentis & pharmaco contineri.

Qui repente voce priuantur, si sine febre sint, iis venam secare oportet.

Apoplecticæ affectiones, quarum commune accidens est vocis interceptio repentè facta, nonnunquam ex manifesta causa fiunt, vt ex ebrietate, aut lautiori cœna, nonnunquam sine ea. Hoc accidens venarum interceptionem significare. 4. de ratione victus in acutis dixit, ac proinde sanguinis missione vtendum esse, vt scilicet laxentur, & perviæ spiritibus fiant. Dicit etiam quiota aphorismorum, eos qui ex vino voce priuantur, repentè solere mori conuulsos, nisi eos febris corripuerit, quasi febris salutaris causa in his sit. Atqui etsi illud, de obmutescentibus repentè sine manifesta causa dixerit in disputatione de ratione vict.⁹, & hoc, de obmutescentibus ex vino in aphorismis, tamen ratio eadem est, causa enim externa internam quandam parit similem, putà venarum repletionem & interceptionem, sicque sponte fit cùm nulla causa manifesta est. Proinde nunc de vtrisque dicit, curari debere missione sanguinis si sint sine febre, si enim febris superueniar, fieri poterit vt ea sola sit satis ad morbi solutionem. Neque verò hinc fit, vt nunquam sit mittendus sanguis si febris adsit, ad aliquos enim vtroque auxilio opus erit, febre, & missione sanguinis. Sed quod nunc docet est, si alterum, hoc est febris desit, altero saltem esse opus, putà missione sanguinis. Nam si neutrum horum fit, aut fiat, mori solent conuulsi aut resoluti, corripiente humore neruos, & eorum principium, vt partim quidem dictum est in aphorismo, atque 1. prorrheticorum dicitur his verbis vocis interceptiones cum singultu pessimæ. Vocis interceptiones cum exolutione pessimæ.

Pituitæ defluxus ex mammis oculi trahunt, & pituita quæ per nares eructabat, in pulmonem descendit.

Catarrhi plerumque solent cieri accurrentibus excrementis in caput ex toto corpore, atque inde in modum Euripi descendentibus rursum in pulmonem & thoracem per asperam arteriam, vbi tussim & raucedinem pariunt: antequè quam in thoracem incumbant, solent nasi poros occupare, & vocatur ea passio coryza. Fluxus succorum ex corpore in caput, mammarum tumore maximè innotescit, quia succis sursum repentibus, repleri solent. Quam ob causam, vt in aphorismo dicitur, sanguis qui in mamis colligitur, significat furorem. Porrò oculi sunt,

A qui redundantiam quæ in capite est, maximè prodnnt. Quod ergo dicit, ἐκ τῶν μαζῶν ἕλκουσιν οἱ ὀφθαλμοὶ perinde est, ac si diceret, in caput ex corpore confluunt. Nimirum cum corpus in caput mittit, videtur caput trahere. Atqui lib. 4. de morbis ita dicitur. Quantum in cibo, & potu pituitæ inest vbi in ventriculum peruenit, partim corpus ad se trahit, partim caput, vt quod cauum sit, & velut cucurbita corpori incumbat. Mihi verò magis videtur, venter & corpus in caput mittere. Caput B verò repleri indicant oculi, atque ita videntur oculi trahere. Hanc verò, seu impulsionem seu tractionem, prænunciant priùs intumescentes mammæ.

Quibus tussis sicca est, his non soluitur, nisi dolor in coxam, aut in crura, aut in testem irruat.

Dictum est prima sectione huius libri, tusses siccas C cessare solere intumescente teste. Neque verò in solum testem fieri potest abscessus ex vocalibus instrumentis, quamquam in eum sæpiùs: sed & in alias inferiores partes, vt coxam, & crura. Nam in hac ipsa sectione dictum est anteà, ex dolore capitis ad thoracem descendere, deinde ad hypochondria, posteà ad coxam. Nunc ergo dicit tussim siccam solui facto abscessu in coxam, aut crura, aut testem, quem abscessum indicat dolor. Nam vt in aphorismo dicitur, si quæ pars per morbum dolet in eam fiunt abscessus, dicit verò non solui aliter tussim siccam. D Quod quidem de sicca & antiqua intelligi debet, recentem enim facilè sperare potes, excreatione solutam iri, maturata fluxione: inueterati verò & plurimùm producti morbi abscessus desiderant.

Si hydropicum tussis corripiat, malum.

Enarrata mihi est hæc sententia in commentariis E aphorismorum, est enim trigesima quinta sectionis sextæ illius operis.

Si quis statim animo linquatur, calidis omnibus vti debet, sin minus; vinum bibere & cibis repleri.

Statim animo linqui, idem est ac sine causa manifesta, aut ex leuicula quauis causa id pati. Hi sunt de F quibus in aphorismo dicitur, qui crebro, ac multũ, sine causa manifesta exoluuntur, repente moriuntur. Dictum verò est à Galeno, & à me in commentariis, eam passionem debilitatem naturalis calidi significare. Tota ergò ratio curationis, talis esse debet, vt robur naturalis caloris augeat. Hoc ergò est quod dicit, θερμοῖσι πᾶσι διαχρῆσθαι. Non quidem quod omnia vtcunque calida illis sint vtilia. Multis enim præ intemperie extremè calida & biliosa, naturale calidum debile est, & facilè exoluitur. quã- G quam sunt alii quibus ob temperamenti frigiditatẽ est ea debilitas. Nimirum omnis immodica intemperies lædit omnes facultates. Frigidis ergo calida dabuntur, quæ non vt alimenta calfaciant solùm: sed vt

A medicamenta etiam alterando: calidis verò & debilibus non ita, sed quæ vt cibi calfaciãt, nutriendo scilicet & bonorum spirituum, & boni sanguinis copiam augendo. Non itaque omnium calidorum vsus est vtilis: sed dicit θερμοῖσι πᾶσι διαχρῆσθαι quasi diceret totus victus sit calfactorius, vt oportet tamen. Velut in aphorismo dicit, omnis victus humidus febricitantibus conuenit, non tamen proinde omnia humida sunt febricitantibus vtilia: sed quia totus victus debet ad humectationem spectare. Hoc B itaque est quod dicit calidis omnibus vtatur. Verùm quia talium duplex curatio est, alia quæ imbecillitatem illam tollat: alia quæ, cum paroxysmo tenentur homines, reuocet, vtramque docens Hipp. addit, sin minùs, idest, si autem non possit deliquium vitari, sed nihilominus deliquio correptus fuerit, cogatur vinum bibere, & cibis repleri. Θωρῆξαι quod nos vertimus vinum bibere, omnes ferè putant esse vino mero vti, mihi verò indicatum est in commentario vigesimi primi aphorismi secundæ, simpliciùs signi- C ficare vti vino, siue mero siue diluto. Ita hic oportet legi. Nam etsi plerisque, vt ex animi deliquio reuocentur, vtile sit haustum merum, quibusdam tamen vtile est dilutum. Vinum inquit bibere, & cibis repleri, ne intellige cibis se ingurgitare, vt quidam Hippocraticam phrasim minimè tenentes transtulere, sed cibis refici, & vt ita dicatur, renutriri. Ita enim dicitur in aphorismo, faciliùs est repleri potu quàm cibo; idest, faciliùs ac citiùs reficimur potu quàm cibo. Quod nunc Hipp. dicit, vinum bibere & cibis repleri, optimè fit offa panis ex vino, & vno D haustu vini aut etiam duobus, aut offa ex iure carnium, & potu vini.

Venas internas secare oportet, quum morbus magnus in contentionem euadit.

Morbum factum ἐν πόνῳ vocat. morbum magnum pendentem ex multo succo. Talem enim solet antecedere sensus tensionis. Venas internas vo- E cate Hipp. aliquando venas magnas quæ sub cute producuntur, vt externas exiguas & capillares quibus cutis texitur, explicatum est à me in commentatione illius aphorismi. Difficultatem vrinæ venæ sectio soluit, secare autem internas oportet. Itaque secare internas, est venam secare, velut secare externas, est scarificare. Est verò in sanguinis missionibus, maius efficaciusque remedium sectio venæ maioris, quàm scarificatio: proinde & commodiùs ad morbos magnos, quales lassitudini tensiuæ, & phlegmo- F nodi succedere solent.

Solutio doloris coxarum fit per oculorum distortiones & cæcitatem: testium verò tumoris, per mammarum elationem.

Dicit oculorum distortionem & cæcitatem, esse solutionem doloris coxarum, & elationem mamma- G rum tumoris testium: non quod hi sint boni abscessus, sed quod fieri soleant, etsi sint mali Nam & primo libro prædictionum ita est scriptum. Ex lumborum recursu oculi distortio, malum. Idest oculi distortio fieri solet ex lumborum dolore, estque mala

permutatio, quia ex recursu humorum ab infernis, & ignobilioribus, ad superna & nobiliora, à quibus solent, estque satius, excrementa in humiliora deriuati. Vt ergo ex lumbis, ita ex coxa solét succi recurrere in caput, & vt faciunt oculorum distortiones, ita & cæcitatem: vtrumque verò cũ magno ægrotãtis malo. Nam vt anteà dictum est, ex dolore capitis solent succi in pectus, hypocondria, & coxam descendere, estque hic bonus abscessus: si contrà ascendunt, malignus recursus est, verùm fieri solet. Iodicantque vt nuper dictum est, capitis mala, oculi maximè, qui occupati humoribus, conuulsi distorquenrur, & obtutati excæcantur. Porrò mammarum elatio ex testium tumore, & testium tumor ex mammatum elatione fiet, ob communionem vocalium, & genitalium partium, vt sectione prima huius secundi libri dictum est. Eadem enim ratione, qua tusses, vbi testis intumuit, cessant, etiam testis subsidet tumot à tussi.

Si febre tenente, quæ circa faciem extenuentur die legitimo, sequenti die soluetur febris.

Celebratissimum est apud Galenum, & reliquos medicinæ doctores, iudicationem duabus partibus constare, anxietate, doloribus, & difficultate, quædum secernuntur mala à bonis, contingunt, quæque vocant signa critica: & euacuatione quæ consequitur, & euacuata causa affert morbi solutionem, aut remissionem (nisi tamen sit iudicario mala) solutionem quidem, cum optimæ conditionis est crisis, quæ, inter cætera illud habet, vt fiat in die decretorio: remissionem verò, cum est tantum bona, cuique aliquid bonorum deest, velut si fortè dies non sit in optimis. Diem ad iudicationem accommodatum vocat Hippocrates nunc decretorium, nunc contemplabilem, nunc legitimum, nunc imparem. Inter cætera symptomata terribilia, quæ instante iudicatione fieri solent, est faciei repentè facta extenuatio. Extenuatur enim sępe facies destituta succis, quòd aliò conuersi sint, vtpote facultate expultrice euacuationem parante. Ergò dicit, si febre tenente; hoc est, per febres continuas. Nam hæ propriæ tenent homines, aliæ repetunt. Atqui iudicatoria signa in acutis præcipuè morbis habent vim, qui vt in prognostico dixit Hippocr. cum febre affligunt. Si itaque febre tenente, quæ circa faciem extenuentur in die legitimo, sequenti die soluetur febris Non quidem sequenti die naturali, velut si septimo facies gracilescat, soluetur febris octauo. Alioqui soluetur die non legitimo, atque ita non erit iudicatio perfecta: quod si non est, cur soluetur? Sed vt in aphorismo dicitur, quibus crisis futura est, nox ante accessionem difficilis, quamquam illa nox & accessio in eundem naturalem diem incidunt, ita nunc dicit, sequenti die febris soluetur, si iudicatoria anxietas incipit ab hac nocte, & sequenti nocte, si incipit ab hoc die. Neque te debet deterrere, quod extenuatio faciei signum lethale esse soleat, & in lethalibus ponatur ab Hippoc. in initio prognostici; omnibus enim signis decretoriis euenit, vt aliquando signa mortis sint, vt lachrymæ inuoluntariæ, nunc significant facultatis retricis corruptionem, nunc fluxum sangui-

A nis de naribus: tremor labiorum, nunc cõuulsionem, nunc vomitum. Vtrum autem significet quodcunque horum, ex adiunctis agnoscitur. Non ergo quæcunque extenuatio faciei pollicetur febris solutionem, sed cui accedent aliæ notæ iudicationis bonæ, in qoibus est, vt die legitimo contingat. Refert autem quoque, vt signa concoctionis antecesserint, & iudicatio in quaternatio antecedente facta sit. Et, quod maximi momenti est, ne alia signa mortis attestentur.

B

Hydrops, si cum crurum tumore tussiat, malum.

Dixerat antea, si hydropicum tussis corripiat, esse malum: nunc addit tumorem habens in cruribus, non quidem fortasse augens periculum, sed vt
C passionis signum apponẽs. Non enim graue est hydropico pedes intumescere, propriũ enim est huic morbo incipere à pedum tumore, neque grauius semper est tumentibus adhuc pedibus tussi corripi, quàm iam detumescentibus Multis enim vidimus proximis iam morti, siccatos esse pedes plurimùm ob atrophiam, & excrementis prę debilitate facultatis manentibus iam in superioribus partibus. Tussis quidem horum non est minùs mala, quam si iis accidat, quibus adhuc pedes tument: quamquam gra-
D uissimum etiam est tantoperè redundare aquam, vt supernas & infernas partes simul occupet, & grauius, quam si, tussire incipiente homine, remitteret tumor pedum, non arefactorum, sed quòd fluxio ad superiora cõuertatur. Facilius enim potest ad inferna reuocari humor nondum plurimus; quàm qui omnia iam occupat, morbus curari. Si igitur ad hos referatur hæc sententia Hippocratis, augens periculum dixit, si cum crurum tumore tussiat, ma-
E lum: si autem non, dixit id, apponens hydropis signum, quasi solo morbi nomine non satis contẽtus.

Si auris doleat, lacte vtatur.

Lactis instillatio vtilis est ad sedandum dolorem auris non quemcunque, neque quacunque occasio-
F ne: sed eum, qui ex ardore, aut inflammatione, nondum inueteratis, excitatur, velut etiam eo vti solemus ad ophthalmias. Ignoscendum tamen est Hippocrati, quòd neque distinctione affectus, neque causæ, neque occasionis apposita, simpliciter dixerit; si auris doleat, lacte vtatur, ob consuetum breuiloquium, etsi id in aliis, meritò vituperetur.

Nisi in die legitimo recedat febris, necesse est
G *redeat.*

Dictum superest Hippocratem eosdem dies vocare iudicatorios, contemplabiles, legitimos. & impares. Iudicatorios, quòd iudicia in illis contingant plerumque: legitimos, quòd iudicia, quæ in illis fiũt, legitima esse putentur, quæ in aliis diebus non ita, sed ob illegitimam aliquam occasionem: contemplabiles, quasi contemplatione dignos: impares,

quod impar ferè sit totum horum genus. Dicit ergo nunc, quod in aphorismo dixerat, nisi diebus imparibus febris reliquerit, solet repetere.

Cui vena in cubito pulsat, is maniacus est & iracundus, cui autem quiescit, ira vacuus.

Vbi Hippocrates scripsit τυφώδης vertunt quidam, stupidus, alii lentus, alii etiam mutus, quia Galenus libello de antiquatis Hippocratis vocibus hæc omnia dicit significare id nomen. Ego verò legi, ira vacuus, quia idem Galenus enarrans hunc locum 6. libro de placitis dicit τὸ τυφώδης significare idem quod ἀόργητον: itaque sententia est, venam in cubito pulsare, esse hominis parati ad maniam, & iracundi: còtrà quiescere, esse hominis tranquilli, & tardi ad iram. Quæ sentẽtia haud dubiè pertinet ad physiognomiam, non ad prognosticam medicinæ partem. Non enim morbi cuiuspiam euentum: sed sani hominis naturam & mores docet agnoscere. Venam antiquissimis dici solere etiam arteriam, celebratissimum est apud Galenum, & à me dictum sæpè. Cubitus est ea pars, quæ inter mediam totius brachij flexuram & manum est. Itaque ad cubitum pertinet ea pars, quâ frequenter solemus pulsum requirentes arteriam attrectare. Pulsus nomen non de quocunque arteriæ motu: sed de conspicuo, vsque adeò vt vbi solo tactu sentiri solet, possit videri, dici ab Hippocr. vel ex hoc loco monstrat Galenus loco citato ex 6. de placitis. Nam, vtcunque, omnibus hominibus pulsat arteria in cubito. Cum ergo Hippocrates dicit, quibus pulsat in cubito, non vtcunque intelligit: sed multùm, ac vehementer. Quoniam ergo vsus pulsus in attemperatione caloris est, constat quibus maximus est natura pulsus, eos maxima attemperatione indigere: atque adeò temperamento esse calidissimo, quod mox pariturit iracundiam, & magnum prouentum vstæ bilis. Qua qui abundant, maniaci fieri periclitantur. Pulsus verò dicto contrarius, contrariam significationem præstet, necesse est. Magno & celeri contrarius est exiguus, & tardus. Iracundo quod ἀόργητος seu ira vacuum. Ergo quod Hippocrates dicit, Quibus verò quiescit, non est omnino non pulsare. Id enim nunquàm euenit, nisi in ἀσφυξίᾳ, cum proximi iam sunt morti homines: sed pe tinde est, ac si diceret, quibus verò lentè mouetur. Talium enim natura frigida est, ac proinde ad iram minimè prona. Hæc itaque est huius loci enarratio, iuxta hanc versionem, quæ Galeno placet. Quoniam verò, illius nominis typhodes, non videtur admodum legitima significatio, quæ dicta est: sed potius videtur significare eum qui facilè inflammatur, & non in omnibus codicibus occurrit eadem lectio: sed in quibusdam legitur ἀτρέμα idest, quiescat, in aliis ἀτρεκέν idest, exactè, ac verè dicar, cogor suspicari, ferre posse locum hunc alium sensum, ac fortasse legendum ὡς δὲ ἀτρεκὲν τυφώδης idest, vt autem exactè dicatur, inflammabilis. Quæ lectio, & enarratio, est facillima, verisima, & iuxta legitimam vocum significationẽ. Talis enim est hæc tota dictio Cui vena in cubito pulsat, maniacus, & iracundus, vt autẽ exactè dicatur, facilè inflãmabilis. Rectè autẽ dicitur, vt exactè dicatur, quasi diceret,

A vt per causam dicatur, & in causam referatur. Nam sunt maniaci, & iracundi, quia calidissimi, & hoc ipsum est, esse facilè inflammabiles, & ad ardentes febres opportunos. Galenus in calce citati libri interpretatur, hanc pulsationem in cubito sinistro magis notari, quàm in dextro. Quæ enarratione mihi videtur Galenus innexisse deceptus, & sui sermonis impetu delatus. Nam neque id dixit Hippocrates (nisi fortè ille habuit alium codicem antiquiorem) neque rationi videtur consentaneum. Nam etB si arteria aorta ex sinistro cordis vẽtriculo nascatur, maior tamen arteria in brachium dextrum, quàm in sinistrum distribuitur. Quo fit vt copiosiores spiritus in brachium dextrum veniant, atque vt in omnibus bene compositis, & temperatis hominibus, maior & vehementior pulsus in eo fit, quàm in sinistro. Quòd si mediocribus naturis, plus pulsat arteria in dextro cubito, & in calidis crescet ad portionem. Itaque quod Hippocrates dicit, de vtroque C cubito intelligi potest, aut de dextro potius.

Vulnus si sanguinem fundat, irrigare vlcus non conuenit, caput verò calidâ irrigare prodest.

D Cum pars aliqua vulnerata est, imprimis oportet partem lauare à sanguinis grumis, & si quid fordis inter labia vlceris collectum est, detergere; nisi magnus sanguinis fluxus adsit: tunc enim satius est alligare partem, vt ipse sanguis in grumos versus, fluenti obstruat viam: aut vtere, aut infundere astringens medicamentum. Prohibet vero Hippocrates in initio libelli de vlceribus vlcus lauari nisi vino, præterquàm cum fuerit in articulo: tunc enim quia facilè tentatur homo conuul-E sione, satius est lauare calida aqua. Aqua quidem ne mordeat, calida, quia frigidum est vlceribus mordax. Atqui etsi illo loco articulorum tantùm meminit, eadem ratio est vulnerum in capite, & nudatorum, defractorumque ossium. Quia inde etiam imminet conuulsionis periculum: atque proinde in aphorismo dixit, calida plurimùm confert ossium fracturis, maximè iis quæ nudata sunt; F maximè verò habentibus vlcera in capite. Ex his prodit facillima huius loci explicatio, si quædam voculæ interponantur, quia Hyppocrates quædam dicit, quædam insinuat. Ac si diceret; si ex læsa parte fluat multum sanguinis, ne lauetur omnino: sed alligetur vsque dum sanguis restiterit, sin autem talis fluxus non sit, reliquias partes lauare oportet vino, caput vero vulneratum aqua calida, dictam ob causam. Quamquam nisi opus sit pus multum monere, ego non consulerem simplici: sed G mulsa aqua vti.

Si cor doleat, calidum panem cum vino mero dare conuenit.

Oris ventriculi dolor, ex quo affatim vires exoluuntur, vocatur Græcis cardialgia, idest, cordis dolor: cuius curationem nuper attigit. Hip-

pocrates, dixitque ipsum animi deliquium solui vino & cibis facilè vtrientibus. Quæ duo, offa panis vino intincta, optimè præstari diximus: quod nunc ipse Hippocrates apertè dicit. Quod verò dicit panem calidum cum vino mero dandum esse, intellige vt explicatum anteà est, etsi enim optimum ad hanc passionem remedium sit hoc, nullum tamen potest esse omnibus optimum citra vllā distinctionē. Vinosis enim & frigidis hyeme maximè, vino mero, atque adeò generoso intincta debet offa dari, abstemiis verò, aut biliosis, æstate maximè, satiùs sit succo granatorum, aut etiam vuæ acerbæ intingi: mediocribus naturis, passionibus, aut temporibus, satiùs sit intingi diluto. Vinum verò, modò non sit multum, neque merum, nisi sit austerum (hoc enim merum etiam esse potest) cardiacis etiam biliosis vtile est, quia astringit, & roborat. Proinde ego biliosis hyeme do vinum dilutum, æstate succum malorum granatorum: pituitosis hieme merum, æstate dilutum. Panem (inquit) calidum cum vino mero. Ne sit autem panis calidus: quòd recens, talis enim non facilè coquitur: sed tostus, aut intingatur panis frigidus benè coctus in vinum calidum:

Vomitus soluitur, exhibito aquæ, calidæ potu, vt vomat æger.

Vna quædam curatio vomitus est hæc, non parùm artificiosa, vomitu scilicet. Nimirum excrementa quæ ventriculo hæserunt, plerumque solent facere, ne quæ ingeruntur contineri possint, & quæ impacta sunt illius tunicis, vt euomantur quæcumque in ventriculi cauo continentur. Vomitus ergo arte factus, qui expellat quæ hærent, aut impacta sunt, curabit vomitum sublatione causæ, velut etiam alui profluuium, ac dysenteria, expurgatione & clysteribus curantur: quas curationes ego sæpè fœliciter scio me tentasse. Neque tamen temerè tentari debent: sed cum auxilia, quæ per se sunt morbo contraria, non videntur posse opem ferre. Hæc enim sunt per se similia, ex accidenti contraria, vt & alia multa in arte. Temerarii autem fuerit medici, experiri ea, à quibus ex accidenti aliquod expectetur auxilium, si nihil prohibeat, iis quæ per se sunt vtilia, curare. Sed hic, vt in aliis plerisque, obseruari debet ne minoribus, facilioribus, certioribus, & tutioribus, maiora, difficiliora, incertiora, & periculosiora præferantur. Non ergo ad quemcumque vomitum iubet Hippocrates dare vomitorium medicamentum, aquam scilicet calidam (intellige verò modicè calidam seu tepidam, huiusmodi enim est quæ vomitoria) vt vomat plus, & ita euacuata causa ventriculus conquiescat: sed cum non potest expectari auxilium ex roborantibus ventriculum, & astringentibus, eo quòd impacta, aut admodum hærens causa sit. Tunc verò non aquam tepidam solùm, quæ vt facillimum, ita est optimum auxilium, licet dare: sed & mulsam, & decoctum fœniculi, & oxymeli cum tepida, & acetosum, ac succum etiam raphani, & narcissi folia, atque huiusmodi multa.

Quæcumque sphacelo corripiuntur, intercepta vena exulcerare & sanare oportet.

Sphacelum ossium corruptionem propriè dici, vt gangrænam carnis, Gal. docet lib. de tumoribus præter naturam, tamen latiùs etiam patente nomine, sphacelum dici omnem cuiusque partis corruptionem, vt gangræna etiam, quæ est carnis corruptio ob magnitudinem aut malitiam inflammationis facta, sphacelus fit. Huius curationem nunc docet Hippo. dicens intercepta vena exulcerare & sanare oportet, idest, sanatur non aliter, quàm intercepta vena & parte exulcerata. Intercipi autem venam dicit, eam, aut eas, quæ ad partem gangræna tentatam deferunt sanguinem, in via, scissione, vstione, aut laqueo intercipi. Exulcerare dicit, altiùs partem scarificare. Oportet ergo cum gangrenæ notæ in parte incipiunt apparere, citissimè toti corpori prospicere, & si quæ vena videatur tumidior & nigricans, eam intercipere cauterio, ac morientes iam particulas altis scarificationibus vlcerare, aut vrere, aut partim exulcerare, & exedentia medicamenta admouere, partim vrere. Minora verò his, inutilia in hac affectione sunt,

In conuulsione digitorum manus sine febre, scarificare oportet, nisi caput doleat, sin minùs aquam calidam affundere.

Semper Hippocrates quid ad affectionem quamcumque agendum sit, vno quodam exemplo docet, oportet autem nos ob communem rationem ad alia omnia eiusmodi sententiam transferre. Velut nunc docere volens Hippocr. nihil aliud, quàm in conuulsione partis, si affectio propria sit conuulsæ partis, illi adhibendam esse curationem, sin autem per consensum cum neruorum origine, neruorum principio: dicit in conuulsione digitorum manus sine febre, scarificare oportet nisi caput doleat; sin minùs idest, si verò caput doleat, & proinde opus non sit curare digitos, sed caput, quod primariò laborare dolor indicat, aquam calidam affundere. Non tamen hoc verum est in conuulsione digitorum manus magis quàm in manuum ipsarum conuulsione, aut digitorum pedum, neque scarificatione solùm curatio ea agitur, sed & idoneis inunctionibus, & irrigationibus, quin & affusione aquæ frigidæ aliquando. Neque sanè cum solo capite potest esse consensus, sed & cum spinali medulla, ex hac enim plærique nerui motus ducunt originem, neque certè capitis aut spinalis medullæ vnica curatio est, affusio aquæ calidæ, sed & olei, & amygdalini, nonnunquam & costini, aut ex castureo, aliquando etiam solius violacei, & aliorum medicamentorum innumerabilium admotio. Neque certè in conuulsione, siue propria passione facta sit, siue per consensum, tota curatio localis esse debet, sed hanc debent antecedere communes euacuationes. Verùm hoc vt commune omni affectui omittit, & propriam considerationem, in conuulsione maximè necessariam, exponit. Nimirum in conuulsione digitorum manus, aut partis cuiusque alterius talis, si per propriam passionem pars laboret, & sine febre sit, oportet partem ipsam curare, medicamentis resoluentibus siccum, qui conuulsionem parit, in quibus optimum est profectò, ac potentissimum scarificatio cum cucurbitulis. Dicit si sine febre sit, eadem ratione, quà priùs

dixerat, qui repente voce priuatur, si sine febre sint, venæ sectione curare. Nimirum quia si febris adest, & conuulsio est ex repletione, ab ea potest auxilium expectari. Si verò laboret pars conuulsa per consensionem cum capite, aut spina, eò oportet transferre curationem, & irrigare neruorum principium idoneis medicamentis. Non est in postremis aqua calida ad conuulsiones, quamquam ad resolutiones esset inutilissima, nisi esset medicamentosa, vt nitrosa, aut aluminosa. Hæc enim siccat, dulcis & calida aqua resoluit & laxat, atque præter hæc, si quid neruorum mordet principium, dulcedinem infert. Dignoscendi conuulsionem propriam, ab ea, quæ per consensum fit, multæ rationes sunt, quas Galenus in opere de locis patientibus persequitur: præcipua verò est ex accidentibus, quæ contingunt parti per se laboranti. Velut si conuulsi sunt digiti dextræ manus, & doleant vertebræ postremæ ceruicis, & nulla peculiaris læsio digitorum antecesserit, consentaneum est per consensum digitos conuelli. Hanc ob causam dicit, nisi caput doleat: si enim dolet, est morbus capitis, non digitorum. Tametsi enim nerui motus digitorum, non ex capite, sed ex ceruicis medulla oriuntur, tamen non potest pars tam vicina capitis, ex ipsa substantia cerebri producta, ab excrementis occupari, quin caput doleat. Sed neque illud ob cernicem, quin doleat & ipsa ceruix. Quare satius est omnia considerate, ac nihil omittere.

D

Oculorum medicamentum spodii duodecimam partem, croci quintam, grumorum thuris vnam, ce[ru]ssæ vnam, myrrhæ vnam. Aquam capiti affundere iuuat & dare allia cum maza.

Constat nullum medicamen esse ad omnes oculorum affectiones idoneum, sed dicit Hippocrates vnum quoddam esse oculatium medicamentorum, quæ vsu probata sunt, quod nunc describitur: quodque accipit, pinguis partis thuris & cerussæ, & myrrhæ vnam quandam mensuram, siue vnciam, siue trientem, siue quadrantem, siue drachmam, siue scrupulum, siue aliam quamcumque spodii duodecimam, & croci quintam: relatis duodecima & quinta ad certam illam mensuram, quam accepetimus, vt E vnciæ, aut drachmæ duodecimam, vt si diceremus. R. pinguis partis thuris, cerussæ, & myrrhæ, ana. drac. iii. spodii scrup. i. croci. scrup. ii. & grana viii. F Hoc medicamentum est maxima ex parte concoctorium. Nam crocus, thus, & myrrha, hac virtute maximè pollent. Est etiam agglutinans & siccans. Nam dicta omnia habent astrictionem bonam, & siccationem quandam. Siccationem verò insignem habent spodium & cerussa. Est ergo vtile medicamentum ad antiquatas iam fluxiones, opthalmias, & ad vlcuscula, in quibus coquere, & absumere succos G opus est, & agglutinate labia vlcusculorum, aut roborare partem. Quæ etiam vi prohibetur ne fluxio noua fiat. Sunt verò hæ omnes medicamentorum materies oculares, quia mordacitatis expertes, qualibus ad oculos vtendum semper est, nisi summa cogat necessitas acria tentare. Verùm incipiente ophthalmia, aliis collyriis fuerit opus, quæ scilicet tan-

A tum repercutiant. Atque vtile nunc quoque fuerit, aquam frigidam coronali capitis suturæ affundere ex alto, vt oculorum & totius capitis calor extinguatur, & fluxio arceatur. Sed qua ratione iuuabunt allia cum maza, quos iuuat aquæ frigidæ infusio: Certè vtrumque iuuare potest eos, qui oculis malè affecti sunt, sed non eadem occasione. Qua ergo occasione vtrumque explicemus: Maza græcis dicebatur quodcumque edulium paratum ex farina, aut pane. Quare in hoc genere sunt massa cocta, & pultes, & B offæ, ex iure, vino, lacte, aut aceto & oleo, aut quocumque alio succo. Constare hoc facile potest ex Hippocrate lib. 2. de diæta. Itaque allia cum maza dicentur offæ, quæ cum alliis parari solent, quibusque vtuntur rustici cum sunt dolia musto plena versaturi, aut vuas conculcaturi in torcularibus, vt in patria mea fieri consueuit. Id verò faciunt, quia allia fumos noxios musti arcent & absumunt. Igitur eadem causa cum iam cessauit fluxio, & quod influxerat impactum, & contumax est, iuuare possunt allia C in maza, vt & vini potio dolores oculorum soluit. At verò aqua frigida capiti affusa non hac occasione, sed cum adhuc fluit, estque fluxio calida. Tunc enim frigida affusa sincipiti, arcet fluxionem ex capite & oculis, quæ ex toto corpore agitur per venas iugulares. Itaque Hippocrates docet nunc auxilia ad oculos, quæ non simul neque eadem occasione, sed sua quæque agi debent.

Varices caluorum nisi fuerint magni, maniam portendunt.

Dicitur sexta particula aphorismorum. Quicumque calui fiunt, iis non fiunt magnæ varices. Quo pacto ergo nunc dicit, varices caluorum, nisi magni fuerint? Quasi magni esse soleant? Explicatum mihi est, quod Galenus prior dixerat, illo loco caluitium non dici, quod ob siccitatem & duritiem quibusdam hominibus naturaliter fit, sed quamcumque pilorum corruptionem, quæ ob malignam cacochymiam, quæ melancholiæ habet semper quàm multum, significatque proinde redundare eam in partibus superioribus. Quo fiet, vt quibus id accidit, rarò varices fiant magni, non enim vtrisque in partibus, superioribus dico, & inferioribus poterit adeò redundare: sed aut nulli varices fient, aut exigui. Si quando tamen fient magni, accidet permutato contrariam in partem excremento, quare soluetur caluitium, quod quidem per varices exiguos non soluetur, imò verò grauius affecti capitis inditium erit quantò tentarus solum & imperfectus abscessus grauius signum est, quàm nullum abscessum fieri. Meritò ergo in caluis, factis exiguis varicibus, timetur magis mania, quàm si nulli fierent.

Ad vitiliginem & lepram calcem in aqua adhibeas, ne exulceres.

Vitiligo & lepra morbi sunt cutis, & satis extimi ex succis pituitosis, aut melancholicis, vtrisque malignis. Calcem viuam aquam non expertam respuunt, quia altius excedunt, recens madefactam, & semi-

extinctam amant, quia hæc siccat, & cutem nouam, detracta veteri, gignit.

Vt secundarum, si quæ supersint, expurgatio promoueatur, sternutatorium naribus apponere oportet, & apprehendere nares & os sternutantis.

Hæc est 46. sententia quintæ aphorismorum, B quam suo loco explicui.

SECTIO SEXTA.

SI caput magnum, & oculi parui, balbi, iracundi sunt.

Hæc sententia, & multæ aliæ huius particulæ ad physiognomiam spectant, & obseruatione eorum, qui huic philosophiæ incubuerunt, constant. Oportet verò etiam naturales singulorum causas inuestigari. Caput magnum magnitudinem cranii significat, non tamen mox opus est vt internæ capitis partes magnæ sint, & interna orificia lata. Quin potius fieri potest, vt cauum cranii factum sit à principio latius, quàm pro magnitudine eorum, quæ interiùs continentur, aut vt cranium sit valdè crassum, & altitudinem magnam inter duas tabulas ossea habens, vt cranium sit magnum & cauum illius exiguum, atque vtraque ratione in capite magno D erunt internæ partes exiguæ. Hanc figuram significant, in capite magno, exigui oculi: nam oculi exoriuntur proximè ex cerebro, orta verò plerunque sunt qualia sua principia. Angustia internarum partium capitis & thoracis multum facit ad iracundiam. Nam cùm præcipua membra malè ventilantur, & à fumis expurgantur irritationis crebræ initium habent intra sese: maximè si angostiæ organorum accedat calida intemperies. Hæc enim gignit plures & mordaciores fumos, & strictura prohibet expurgari. Magnitudo capitis calorem profectò significare nata est magis quàm frigus. Hæc ergo accedens oculorum exiguitati, auget significationem iracundiæ: quamquam, cum reliqua quæ in capite sunt, magnitudinem habent illi respondentem proportione, significat hominem probum, magnanimum, & alienum ab iracundia. Confirmat verò iracundiæ F suspitionem balburies accedens. Nam dictum est in superiori sectione, diceturque in hac rursus, quosdam balburire præ iracundia, quòd præcipitanter loqui velint, & præ bile, quòd eorū musculi irritentur multùm, & parū firmi sint. Quibus igitur caput est magnum, & oculi parui, suntq; balbi, iracūdi sunt. Sed contingat dubitare, quî fieri possit, vt cū magno G capite exiguum cerebrum sit factum, cùm sint partes adeò vicinæ, & quæcunque causa magnitudinem capitis fecerit, videatur cerebri quoque magnitudinem facturae. Certa multa talia contingere solent in formatione, vt in magnis manibus fiuor quibusdam exigui digiti, aut quod inæqualis fuerit materiæ generationis temperies, aut quod inchoata A iam generatione partium inæqualiter facultas formatrix illam materiam subegerit. Vtcunque autem cerebrum exiguum factum fuerit, etsi ob frigiditatem eius partis, facit angustia ad iracundiam: quod si cranium ob calorem creuerit, multo magis: sin autem frigidum etiam sit, sed ob materiæ redundantiam, tunc quoque iracundus erit homo, non quia caput magnum, sed quia cerebrum exiguum, etsi sit caput magnum.

Longæui plures dentes habent,

Duplici ratione constat dentium raritatem, & paucitatem, breuitatem vitæ: densitatem & multitudinem, longitudinem significare: & quia pars hæc plusquam alia quæpiam indicare potest robur, aut debilitatem caloris naturalis in partibus, & facultatis naturalis, & quia est apprimè necessaria ad vitæ custodiā. Nam sola hæc pars post aliquot men- C ses iam editis nascitur, non quasi partis alicuius plus auctæ particula, sed quasi aliis innascens, ac infixa, & post aliquot annos excidens, renascitur. Itaque est particula, quam nullam anteà existentem, bis producit natura denuo, ac proinde ea maximè indicare potest, quàm fortis sit naturalis partium facultas: si scilicet multos densos & firmos producat, fortis est facultas: sin minus, debilis. Quæ quidem ad longitudinem & breuitatem vitæ, maxima omnium causa est, cùm nutritione seruetur vita nostra. Præterea ad felicem partium nutritionem, faciunt dentes plurimùm. Nihil enim quod non probè comminutum in ore sit, potest in ventriculo benè cōmutari, neque in aliis officinis. Constat verò quòd rari, qui etiam infirmi semper sunt dentes, non possint satis cibos comminuere, etsi multùm in ore versentur.

Balbi, celeri lingua præditi, melancholici, biliosi, inconniuenter aspicientes, iracundi E *sunt.*

Duplices balbos esse sæpè iam, & in hoc opere, & in aliis dictum est, quosdam pituitosos, ob mollitiem & debilitatem musculorum linguæ balbutientes, alios ob mētis celeritatem, aut irritantem bilem. Illi siue loqui tantum, siue cantare velint, siue cunctanter, siue rapidè, nunquam non balbutiunt, suntque hi pituitosi, & tardi, & minimè iracundi. Hi celeri lingua præditi sunt, & vno impetu, antequàm hæreant in sermone, loquuntur expeditè, & cum sedato impetu, cantant. Hi sunt biliosi, adeò vt etiam fiant in iuuentute ex biliosis melancholici, proinde etiam sunt ad furorem parati. Quod maximè prodit intuitus inconniuens & iracundia. Nimirum vt tradunt physiognomi, oculi inconniuentes significat homines cogitabundos, inuerecundos, & maniacos. Solent hæc omnia in eosdem incidere. Non autem semper. Nam multi studiosi & probi, sunt cogitabundi. Quidam alij sunt, qui parùm tanguntur pudore, non sunt tamen maniaci. Quæ ita distinguuntur. Oculi inconniuentes & torui sunt

maniacorum, si tamen non torui, non significant maniam: horum qui cum quodam humore, studiosorum: cum siccitate, inuerecundorum sunt.

Qui magnum caput, oculos nigros & magnos, nasum crassum & simum habent, ii boni sunt.

Dixerat in initio superioris sectionis, simos magnos oculos habentes, bonos esse, nunc addit, caput magnum, & oculos nigros: alterum quidé, vt quod per se conferat ad probitatem, alterum, non quod conferat, sed quod etsi per se malum signum esse soleat, adiunctum tamen aliis, nihil detrahat. Nam magnitudo capitis haud dubiè bonam significationem præstat, & facultatis formatricis robur indicat, & cerebrum benè perflabile. Oculi nigri significant, vt Galen. in arte medicinali author est, exiguitatem, aut altum positum crystallini humoris, aut quòd splendidus exquisitè spiritus visorius non sit, aut quòd humor aqueus sit crassus, vel redundans. Quæ omnia mala potiùs, quàm bona censeri debent. Nam robur formatricis, & calor naturalis, partium solidiorum pruminentiam & magnitudinem patiunt, sed aquearum multitudo, & excrementia crassitudo hoc robur nō indicat. Fulgor verò ipsa instrumēti facultatis animalis perfectio est. Tamen in capitis totius & oculi magnitudine, & nasi dicta simitate, exiguum est ad improbitatis significationem, oculos esse nigros. Atqui cùm causæ nigritiei non omnes sint æquè malæ, in bonorum signorum conuentu, minimè malæ consentaneum est imputari, ea verò est altior crystallini positus: velut pessima, spiritus obscuritas.

Oculi raui & magni, caput magnum, ceruix tenuis, pectus strictum, hominem quadratum attestantur.

In plerisque codicibus legitur caput paruum, Ianus Cornarius transtulit magnum, quæ lectio hoc loco magis arridet. εὐάρμοστον, seu congruè aptatum hominem esse, ad corpus, aut animum referri potest. Nam ita appellamus eum cui congrua totius corporis, & elegans compositio est, & cui benè compositi motes. Χαροπὸς oculus, qualis leonibus est, & magnus, omnibus hominibus videtur facere ad pulchritudinem. Magnum verò caput, & tenuis ceruix, & pectus angustum, nulli probantur, nisi gracilis ceruix ad magnum caput dicatur, non quæ admodum talis sit, sed quæ producta, vt caput non humeris hæreat (quod ad proceritatem corporis facit plurimùm) & stricta pectora dicantur, nón quæ ad mammas talia sint, & prope alas, sed quæ sub thorace, quà thorax à ventre separatur: cuius loci angustiam, pulchritudinis gratia, sunt qui adeò procurent, vt fasciis & laqueis sua corpora vehementer comprimant. Ad corporis igitur congruam compositionem, ita faciunt hæc: sed & ad morum probitatem videntur posse multum conferre. Si enim, vt Plato dixit, ceruice separauit Deus caput à thorace, vt minus perturbaretur mens ab irascibili parte, pro-

A fectò ceruicem esse non valdè crassam, & productā, & thoracem nonnihil angustum, quod cor non feruidum, neque æstuans significat, faciet multùm ad mentis tranquillitatem, idque ad temperantiam. Cum hac verò tranquillitate, caput magnum esse, & spiritus fulgentes (quod charopus color indicat) facit multum ad mentis perspicaciam, ac proinde ad prudentiam. Hæc verò ad omnem probitatem. Hæc igitur, nisi in extremo sint, ad prudentiam & tempe- B rantiam, sin autem extremè angusta sint ceruix & thorax cum magnitudine capitis, facient ad versutiem & astum. Quia cum nimia vitalis facultatis debilitate, aut angustia cordis, quæ improbitatis sunt, prudentia mutatur in calliditatem.

C *Qui capite est paruo, non erit balbus, neque caluus, nisi fuerit glaucus.*

Obseruatio physiognomonica hæc esse videtur, eius philosophiæ peritis experimento cognita. Si quā tamen rationem oporteat dicere, hæc erit. Capitis exiguitas, aut ex debilitate facultatis, aut ex materiæ penuria videtur orta. Penuria materiæ cum bona temperie caput facit exiguum, non tamen caluum, neque balbum: debilitas facultatis quæ exiguum capitis incrementum peperit, multorum etiam crudorum causa erit. Crudum autem alimentum o- D culorum glaucedinem solet facere. Nisi ergo glaucus fuerit homo, non habebit exiguum caput ob defectum facultatis. Si autem ob facultatis defectū, qui cum vitio temperamenti coniunctus est semper, poterit esse balbus, aut caluus, atque alia etiam habere vitia, præter exiguitatem capitis.

E *In conuulsionibus si vox in die legitimo restituitur, liberat à magno morbo.*

Conuulsiones nunc vocat, eas venarum interceptiones, quæ succis aut vaporibus copiosis occupātibus neruos fieri solent, vt in ebriis: aut sine occasione plethora occupatis, & in mortem cum manifesta conuulsione finiri possunt. A qua quidem liberantur, si loquuntur legitima hora solutionis ebrie- F tatis, qui ebrii sunt: aut qui repleti, qua solent soluī apoplexia, & aliæ apoplecticæ passiones. De his aphorismo quinto sectionis quintæ ita dicit. Si ebrius quispiam repentè obmutuerit, conuulsus moritur, nisi eum febris corripiat, aut ad eam horam veniens, qua solent solui crapulæ, loquatur: Hic addit nunc, in conuulsionibus (in his scilicet passionibus) si vox soluitur in die legitimo (est verò legitimus solutionis dies cuique morbo, quo solet solui) liberat à magno morbo. Vox quidem non liberat vt causa, sed vt signum, quia indicat liberari hominem à conuul- G sione lethali. Nimirum in omni vocis interceptione, maximus metus est ex conuulsione, siue ex manifesta causa, siue sine ea vocis interceptio acciderit. Nam de iis, qui ob manifestam causam voce priuantur, dixit in iam citato aphorismo. De iis qui citra talem causam, dixit in libro de ratione victus in morbis acutis his verbis. Cum aliquis repentè voce priuatur, venarum interceptio significatur, si sanè hoc

contingat absque manifesta, aut alia forti causa. In- terectis paucis addit, incidunt autem plurimis ipsorum hæc, rubores faciei, oculorum stabilitates, digitorum in manibus distentiones, dentium stridores, maxillarum contractiones. Constat verò hæc conuulsiua signa esse. Sed & libro 1. prædictionum, de vocis interceptione in communi, siue ex causa manifesta, siue aliter, ita scriptum est. Vocis interceptiones cum singultu pessimæ. Et rursus, in vocis interceptione spiritus, velut iis qui strangulantur, malus est. Nimirum hæc conuulsionis sunt signa, cum quibus aphonia pessimè affectos significat homines, qui si legitimo solutionis tempore loquuntur, euadunt, & à morbo quidem grauissimo. Atqui profectò multò magis euadunt, qui ex forti apoplexia non loquûtur vsque ad legitimum solutionis tempus, vt vsque ad tertii diei initium, aut vsque dum saltem totus dies naturalis exactus est, quàm qui statim, aut non multò post quàm correpti sunt. His enim paulò post redit grauiùs & moriuntur. Ac multo magis si sine vlla partis cuiuspiam resolutione loqui incipiunt, quia multo magis præter rationem ea solutio est, cui meritò non fidas. Sed tunc solum putetur euasisse homo, cum legitimo solutionis tempore loquetur.

Parturienti febricitanti, & dolore affectæ aquam affundere prodest, & dare, ter in die ptisanam crassam calidam.

Vbi ego legi parturienti, habetur Græcè λεχοῖ, quod nomen recens enixam potius significat, atque proinde omnes vertunt puerperæ febricitanti. Mihi tamen videtur nomen λεχὼ non de ea tantum, quæ peperit, sed de parturiente dici posse, & iuxta hanc lectionem sensus est valdè consentaneus. Nam ob puerperas febricitantes, aut dolore affectas, non hæc tantum leuia, quæ Hippocrates consulit, sed magna quædam, vt in primis missiones sanguinis, solemus facere. Tamen vtero gerentes, nullas curationes, nisi omnino exiguas ferre possunt, quia misso sanguine abortiunt, & expurgandæ non sunt, nisi cum magna cautione, si materia turgeat, neque ita quidem semper, sed à quarto mense vsque ad septimum. Sed neque tenuem admodum victum sustinere possunt, quia priuatur fœtus alimento, neq; auxilium aliud, quod magnoperè possit corpus permouere. Atqui diureticorum vsum multo minus, quia mouent etiam menstruas euacuationes, & abortus. Proinde, siue febricitent, siue doleant, blandiùs tractandæ sunt, atque si fieri possit, febris solo victu, & dolor solo fomento anodino curari debet, victu vero humectante, nam talem amat febris, non autem admodum tenui. Huiusmodi est ptisana crassa (quam totam ptisanam soler vocare) data ter die, ne, si detur semel, aut bis, detur plusquam ventriculus benè ferat, si neque tantùm, neque pluries, minùs quàm res desideret. Detur vero hæc actu calida, quandoquidem cibi loco sumitur, ita enim melius coquitur, nâque proinde est minus humectans. Atqui eadem ratione tu possis vti pulli exigui cum lactuca elixati cremore, atque etiam carnibus, & alio quocumque tali cibo. Non enim vnicus est ad affectionem aliquam idoneus, sed nominauit Hipp. sibi maximè fa-

A miliarem. Fomentum quoque anodinum si fieri potest, ne sit stupefaciens, sed aliquod eorum, quæ ob mediocritatem, & blandum sensum, quem faciunt anodina propriè nuncupatur, cuiusmodi maximè est aqua calida. Ergo dixit Hipp. parturienti febricitanti ptisanam crassam calidam ter die dare prodest, calidam dolore affectæ affundere. Quasi diceret has blandiùs tractandas esse. Non tamen proinde nunquam est aliis vtendum, sed nisi res vrgeat. Hoc e-

B nim alia omnia præcepta tollit.

Puerulus nutritur septimo mense, aut nono, aut decimo, & voce pollet, & robur assequitur, & manibus validus est. Voce soluta omnia soluuntur, horum enim solutio vocis solutioni si-

C *milis est. Soluitur autem in legitimo.*

Quædam tempora esse legitima partui, hæcque esse septimum, nonum, & decimum mensem, præcipuè, & quas ob causas, dictum anteà est. Nunc docet easdem ob causas hæc eadem tempora esse legitima, quibusdam mutationibus, quas editi iam in lucem pueri subeunt. Hæ sunt dentitio, & tempus dan-

D di cibos solidiores, & soluendi manus, & ambulandi, & edendi voces, & loquelæ. Est enim vocis duplex solutio, prima qua voces articulatas incipiunt edere nihil significantes: secunda, quâ iam loquuntur. Et reliquæ etiam mutationes geminæ sunt, & ad proportionem accidunt, vt ipsa vocis solutio. Nam septimo mense, aut nono, aut decimo (rarò autem tardiùs) incipiunt garrire, & hoc ipso tempore incipiunt dentire, quod ob miram naturæ prouiden-

E tiam iam significat opus esse vt aliquid cibi infanti detur, & tunc iam manibus apprehendunt, incipiuntque manuum vsum nosse. Duplo tempore 14. inquit 18. aut 20. mense iam loquuntur, & ambulant, & possunt omnino carere lacte, cibos solidiores iam capientes. Hoc est, quod dicit voce soluta omnia soluuntur, ἡ γὰρ λύσις τῇ φθέγξει ὁμοίη, id est similem solutionem habent omnia solutioni vocis, soluitur autem quodcumque horum in tempore le-

F gitimo. Sunt hæc tempora dictis solutionibus legitima, quia duplum & triplum tempore partus.

Si venæ in manibus pulsent, & facies rectè valeat, & hypochondria non sint mollia, diuturnus morbus significatur, qui sine conuulsione non soluitur, aut multo sanguinis ex nari-

G *bus fluxu, aut dolore in coxam decumbente.*

Videntur esse hic duæ sententiæ, alia ad morbi diuturna signa spectans, alia ad doloris coxæ solutionem. Mihi vero non ita videtur (nam cur in coxæ dolore speretur salus ex fluxu sanguinis de naribus?) sed vnicam esse hanc, venarum in manibus pulsum, & faciem rectè valentem, & hypochondria non mollia, significare morbum diuturnum, & cuius solutio non contingat sine conuulsione, aut sanguine multo ex naribus, aut dolore coxæ. Proinde vbi dicit ἡ ὀδύνη ἐς τὰ ἰσχία, id est dolor in coxam, legendum fuisse censeo ἡ ὀδύνης ἐς τὰ ἰσχία, id est,

aut

aut dolore coxæ. Facit enim hæc exigua literæ mutatio magis congruentem sermonem. Sed perpendamus singula. Si venæ (inquit) in manibus pulsent. Hoc certè nihil aliud est, quàm si diceretur si pulsus indicet febre teneri hominem Nam venæ nomen de arteriis dici constat, cùm addat, pulsent. Manus Hippoc. non dicuntur solùm extremæ manus, sed brachia tota: atqui pulsare vocat ille, non vtcumque pulsare, sed plusquàm benè valentibus soleat Itaque perinde est, ac si diceret, si pulsus deprehendatur in brachiis, iis scilicet locis, quibus commodius attrectatur ad carpum, maior, celerior, & crebrior quàm soleat Est verò hoc, quod nobis solet febres indicare. Vt ex hoc loco cõstet Hip. ad deprehendendas febres, vsum fuisse pulsu, vt & Gal. & alios posteriores. Si itaque dicit, febricitet, & facies rectè valeat, id est, non sit pro febris magnitudine extenuata, diuturnus morbus significatur. Quod etiam in aphorismo dixerat his verbis. Febricitanti non omnino leniter, nihilominus corpus, aut plusquàm pro ratione extenuari, prauum: alterum enim longitudinem morbi significat: alterum autem imbecillitatem. Sed addit, & hypochondria non sint mollia. Merito profecto: quia nihil est, quod tam faciat ad citam morborum indicationem, quàm hypochondria libera ab obstructione esse: per ea enim agitur omnis humoris distributio, & omnis commeatus, siue ad ventrem per mesenterium, siue ad vesicã per vreteras, siue ad totum corporis habitum ex alto sit penetraturus. Durities vero hypochondriorum significat obstructiones. Sed & alia ratione significat hypochondriorum durities morbum longum fieri, quia significat succos, ex quibus morbus pendet, crassos esse, aut crassos esse factos. Si igitur dicta signa adsint, morbum fieri diuturnum significant: eum vero qui talis est, non speres soluendum sine abscessu Nam, vt in prognostico dicitur, si quã febris prorogatur saluo affecto homine, abscessum exspectare oportet. Abscessus verò plerũque fiunt ad articulos, vt innumeris in locis Hippocrat. dixit, atque in illo loco prognostici, & in hoc libro, iam sæpe ad articulorum ligamenta, & tendines, qui ex eis in musculos producuntur: nam sectione prima huius secundi libri dixit, abscessus aut per venas, aut ossa, aut neruos. Abscessus ergo in neruos aut tendines faciunt conuulsiones, aut resolutiones: in articulos, articulares dolores, in quibus præcipuè est dolor coxæ. Merito ergo ex longo facto morbo, timetur conuulsio, aut dolor coxæ. Nam vt in aphorismo dicitur, quibus febres diuturnæ, iis vel tubercula, vel dolores in articulis fiunt. Fiunt verò nisi talem abscessum anteuertat fluxus sanguinis de naribus Nam vt dixit nuper, sectione quinta huius libri, dolorem in locis inferius fortem surditas soluit, & sanguis multus ex naribus erumpens. Sed & aliæ copiosæ euacuationes possunt etiam abscessum tollere. Nam vt in aphorismo dicitur, quibus spes est ad articulos abscessum fore, liberat ab abscessu vrina multa & crassa, & alba facta Sic autem etiam ex naribus sanguinis profusio, admodum citò, soluitur.

Gutture affecto aqua calida capiti affundenda, nisi frigus adsit: sin minus farina quàm calidissima danda est & vinum meracum.

Guttur est caput asperæ arteriæ. Constat vero non posse ad omnes gutturis affectiones vllum auxilium, nedum tam simplex, vtile esse. Ergo ad aliquam certam gutturis passionem, intelligi oportet hanc curationem esse vtilem. Ea vero non potest esse alia, quàm tussis arida, ob destillationem tenuem & acrem è capite in guttur. Ea enim si non ex multo, sed ex exiguo, tenui, salso, aut acri succo pendet, neque corpus vnà plenum sit, affusione aquæ calidæ in caput curatur, præcipuè quibus caput lauare consuerum est. Nam ita reuocatur ad cutem, per eamque expirat quod in guttur destillabat, atque si quid reliquum est, mitigatur, &, citra irritationem, gutturis, excreatur. Id vero fieri nihil magis prohibet, quàm frigus aeris ambientis. Nam laxatum balneo caput facilè frigore læditur, & nouam ac deteriorem fluxionem paritur. Confert quoque ad destillationem, vt cibis crassitudinem afferentibus, & hebetantibus, cuiusmodi pulticulæ ex farina paratæ, aut ex amylo, aut etiam oryza, & huiusmodi: contrà ac eum ex crassis & crudis fluxio pendet, in qua vtendum cibo calorifico & extenuante, sed & in his exiguo vt excrementa cruda absumantur: in illis, satis copioso, ne reddantur acriora. Sed oportet omnia quibus ad pectus vtimur, indicatione partis, actu esse calida, etiam si alioqui medicamenta frigida, ob humoris speciem, sint. Meritò ergo dicit, aquam calidam capiti affundendam esse, nisi frigus adsit, sin minùs, id est si frigus adsit, ac proinde nõ liceat balneo vti, farinã quàm calidissimã dandã. Addit & vinum meracum. Hoc sanè mihi est in talibus maximè suspectum, ac proinde haud scio an id præbere aliquando tentauerim: confert verò potest, vt & ad oculorum dolores, & ad dolores capitis, & ad soluendam ebrietatem. Coquendo scilicet, & dissipando. Cauendum tamen quàm maximè est, ne tentetur pleno corpore, neque cum fluxio potest denuo concitari. Id enim faciet potius, quàm priorẽ absumet. Ego proinde prioribus auxiliis contentus, & aliis eiusmodi, malo paulatim huic malo succurri, quàm semper in fluxionibus periculosum vinũ propinari. Propinat verò ille vinum, cum frigus est, pro balneo, vt discutiat. Neque enim, quia dicit, sin minùs farinam quàm calidissimam dandam esse, intellige non esse hæc danda, nisi quibus affundere aquam non liceat. Nihil enim prohibet simul, & fieri balneum, & cibos tales dari, sed perinde est, ac diceret. Si autem non liceat vti balneo, & farinam quam calidissimam dare, da farinam, & potionem copiosam vini meri, & dormiat, vsque dum cum vino partim absumatur, partim coquatur fluxio.

In turbatione ventris fabas coctas dare oportet, nisi superiora sunt admodum biliosa, aut cuminum edendum dare cum fabis.

Quos in calce primæ sectionis vocauit crudos, & liquidos secessus, nunc vocat turbationem ventris & qua ratione illis milium coctum dari iussit, nunc

iubet fabas coctas, vt cibos tardi descensus, vt si orizam etiam diceret. Cæterùm fabæ integræ sint, ac cum corticibus. Nam farina deterget plusquam vt possit sistere. Habet id incommodi, quod multus flatus ex ea prouenit, qui in supernatum partium imbecillitate maximè debet timeri. Nam effert ad superna, excrementa, atque ita capitis dolores facit, aut auget. Proinde cum caput repleri excrementis ex toto corpore paratum est, vel etiam thorax, vt cum calida intemperie laborant; vitari debet vsus fabæ, aut aliquid; quod flatum possit tollere, & ventrem nihilominùs siccet, cuiusmodi cuminum, cum fabis est admiscendum.

Interceptio morbi non potest fieri, nisi in die legitima, neque quidem principium fieri potest, nisi in die illegitima, & mense, & anno legitimo.

Dictum non semel iam est, dies legitimos vocari iudicatorios, quibus scilicet moriuntur ægroti, & quibus salui fiunt. Itaque dies sũt fatales, & extremi morborum acutorum Qui menses, & anni, dicantur legitimi, exigit hic locus, vt dicamus. Huiusmodi quidem sunt, qui iudicatorii, qui fatales, qui insignes mutationes nati sunt afferre. Non tamen hi perinde atque dies, sunt velut atticuli quidam morborum, sed ætatum, & vitæ hominum. Itaque menses & anni, qui insignes vitæ hominum mutationes afferre solent, sunt legitimi. Menses quidem, vt nuper dixerat, partus, dentitiones & loquelam fieri solere quibusdam mensibus: anni autem, velut septeni finiunt infantiam, pueritiam, adolescentiam, & reliquis etiam ætatibus mutationes afferunt Atqui in his ipsis naturalibus mutationibus morbi noui solent fieri. Ac proinde Hippoc. tertia particula aphorismorum, omnes morborum differentias, quæ cum ætatum mutatione fieri solent, persequutus est. Accepimus prætereà ab antiquissimis rerum naturalium obseruatoribus, annos certos esse hominum vitæ fatales, quos climactericos (attigit id Plinius lib. 7. capit. 49.) quasi scalares appellabant, quod per eos velut per scalæ quosdam gradus, ex quibus omnibus soleant præcipitari, homines procedant. Illos annos esse periculosos, quòd aut mortem aut morbos insignes (fortunarum etiam iacturas dicunt quidam, sed hæc non curo) afferre solcant. Hos esse dicebant septenarios, & nouenarios, & qui ex multiplicatione numeri septenarii & nouenarii fiunt. Veluti imprimis 63. quòd fit septies nouem; deinde 81. quòd nouies nouem: & 49. quod septies septem, sed & 54 quia est sexies nouem, estque à 63. gradus proximus, quia fit ab illo detractis nouem: sed & 70. quia est septenarius factus ex 63. additis septem. Sed & ante hos sunt climacterici omnes septenarii quì à primo, quin & septimus, & nouus menses sunt climacterici infantibus; morbis enim maximis illis mensibus tentantur, & multi deficiunt in dentitione, & in lactis cum solido cibo commutatione, ex febribus, ex ventris profluuio, ex epilepsia, ex vermibus, & aliis puerilibus morbis. Sunt itaque dies legitimi solutionis morborum: & menses, & anni legitimi ægrotandi. Non tamen perinde sunt dies legitimi incidendi in morbos. Non enim vt dicimus septenis mensibus, & annis, morbos accidere solere ita possis dicere hoc aut illo die. Nulli enim sunt legitimi dies morborum, sed accidunt incertis diebus Proinde dicit Hippocrates, interceptio morbi non potest fieri nisi in die legitima, neque principium fieri potest, nisi in die illegitima, & mense, & anno legitimo. Cum verò audis non potest fieri, perinde intellige, ac si diceretur, non fit, aut non solet. Si enim rigidius intelligas, profectò, neque anno climacterico ægrotare, neque morbum die decretorio finiri necesse est. Alia quoque ratione dici potest dies ægrorandi illegitima, quam quòd incerta, Nimirum Gal. lib. de dieb. decretoriis autor est, omnes dies esse plus minusve decretorios, præter primum, & secundum. Primum enim non esse decretorium. Significare ergo potest hic locus Hippocr. finiri morbos die decretorio, diem quo incipit decretorium non esse, sed illegitimum, malum, improspetum, contrarium diei solutionis. Huc spectant, quidam, qui, dies decretorios cum musicis numeris conferentes, dicunt, decretorios dies esse eos, qui dissoni sunt primo.

Nitrum Aegyptium, & coriandrum, & cyminum terere, & cum vnguine inungere prodest.

Malè coniecta videtur huc hæc sententia. Nam & ipsa videtur aliunde decisa, & ceptum sermonem interrumpit. Sed hoc non adeò multùm facit ad rem, si singula legitimè enarrentur. Nitrum Ægyptium secundo loco commendatur à Dioscoride, solum enim præfert Philadelphicum, estque, vt & coriandrum & cyminum, calidum siccans, & discussorium. Non explicat autem Hippocrates ad quas passiones, neque cui loco debeat hoc linimentum, ex nitro coriandro & cymino & oleo paratũ, inungi. Quare oportet nos ex aliis coniectemus. Profectò non ad vnicam affectionem, neque vnica in parte vtebantur eo antiqui: sed ad quamcumque frigidam passionem, quæque calorem cum quadam discussione desideraret. Nam paulò post in hac ipsa sectione Hippocrates dicit, vt mulier in vtero concipiat, nitrum Ægypticum tritum, coriandrumque, ac cyminum, in pastillos efformato, in pudendumque subdito. Quoties scilicet ob frigidam & humidam vteri intemperiem non concipit: Dioscorides cap. 80. lib. 5. tritum, cum cumino, aut ruta, aut anetho potum ex hydromelite, aut sapa, sedare tormina: illiniri verò ad febres circuitu redeuntes, ante suspectam accessionem. Ad hæc ergo omnia illiniri vtiliter potest, & ad alia huiusmodi nitrum cum coriandro & cumino & oleo. Ori vteri ad steriles, ad febres circuitu redeuntes, lumbis, & toti spinæ, quia vt in aphorismo dicitur, & hoc ipso libro, inde incipiunt rigores: sed & ad ventris perturbationes, ad quas cuminum edendum dare iusserat, si ex intestinorum frigida intemperie initium traxerint, allitio hæc ventri facta vtilis erit.

Quicumq; moriũtur, necessum est in die legitimo.

& legitimo mense, & legitimo anno. Prædicere autem mortem aut vehementes dolores medico decorum est.

Qui ex acutis morbis moriuntur, die legitimo mori solent. Nam solent mori ex iudiciis. Moriuntur verò homines eisdem diebus, quibus salui fiunt. Sed & mense & anno legitimis mori solent, quia bis solent ægrotare, eisdem autem mensibus & annis necesse est moriantur ex morbis, quibus ægrotant. Cęterum non est ea solùm vis diei decretorio, ac mensi & anno climacterici, vt interitum afferant, sed menses quidem & anni morbos insignes & acutos, à quibus vix euadunt, aut chronicos dolores, quibus reliquum vitæ vexantur, vt podagram, aut calculum renum inferre solent: dies decretorii, etiam cum malè iudicant, aut mortem, aut mutationes in deterius afferunt. Proinde dicit, prædicere autem mortem aut vehementes dolores medico decorum est. Nimirum vt in initio prognostici dicitur, medicum vti prouidentia optimum est. Atqui profectò ad medici honorem, & admirationem artis, magis refert prædicere mortem in morituris, quàm salutem in euasuris. Nam in his, maxima laus est in restituta sanitate, & seruata vitæ incolumitate: in illis nulla superest; nisi vt culpa putetur medicus vacare, quòd prædixerit.

Quibus oculorum vigor non constat, mors breui imminet; si autem in anno legitimo fiat, ab vtroque legitimos fieri necesse est: si autem illegitimo anno, & illegitimo die, necesse est mori die legitimo.

Vnum quoddam lethalium signorum est, oculos non esse robustos in morbis acutis. Nam in prognostico dicitur, si lucem effugiant, aut nolentes illacryment, aut distorqueantur, aut alter altero maior fiat, aut albas partes rubentes habeant, aut venulas liuidas, aut nigras in ipsis habeant, aut lippæ circa oculos appareant, aut etiam sint instabiles, aut eminentes, aut caui vehementer facti, aut squallentes, & obscuri, hæc omnia mala & perniciosa esse putandum est. Et rursum alibi, si neque videat, neque audiat, mors in proximo est. Sed scire oportet, vt bona signa diebus decretoriis accidentia meliora fiunt, ità mala illis diebus fieri deteriora. Nimirum dies decretorius addit signis omnibus firmitudinem, sed & annus legitimus & mensis. Si quis enim in anno climacterico laboret morbo acuto cum signis lethalibus, maiorem metum facit, quàm si alio anno. Nimirum ipse annus horribilis est, proinde si hoc signū, aut aliud quodpiam valdè lethalium appareat anno legitimo, & die legitimo, ab vtrisque idest, vtriusque temporis vi, legitimas fieri significationes necesse est, & proinde eodem die morietur. Si autem fiat anno illegitimo, & illegitimo die, morietur quidem (tanta est signi vis) tamen non eodem die: sed aliquo sequentium decretoriorum, aliquanto quidem tardiùs, si vterque est illegitimus: aliquanto citius, si alter sit legitimus, dies inquam, aut annus.

A

Numerorum quidem, tertius validissimus est.

Tertius numerus, si generatim, & quantum in ipsa numeri ratione agitur, consideretur, est omnium perfectissimus: quia primus impar, atq; primus numerus. Vnitas enim & binarius principia potiùs numeri sunt, vt forma & materia. Horum con-
B gressu conflatur ternarius, primus, totus & perfectus, & primi tres dicuntur omnes, & ob id omnia constant trinitate, physica, principiorum: mathematica, dimensionum: intellectualia, potentiarum & virtutum. Sed & si in diebus contemplabilibus morborum spectetur, tertius est validissimus. Nam est primus decretorius in acutis tertius, quique affert paroxysmum, & tertii est tanta vis, vt vix vnquam permittat quarto (alioqui in primis indica-
C torio) iudicare, præripiens illi iudicationem.

Cynanchem & ophtalmiam venæ sectio curat.

Vtraque harum affectionum missione sanguinis curatur, siquidem vtraque est inflammatio, & ex eadem vena ambæ, putà ex cephalica, cùm ambæ ad
D partes supra clauiculas pertineant. Non tamen eadem ratione ad vtramque mitti debet. Nam ad ophthalmiam licet copiosè mittere, & affatim, nullo ex deliquio animi timore imminente; tamen ad anginam non licet vti nisi repetita, ne præ deliquio animi introrsus collectus sanguis, in pulmonem incumbat, & perineumoniam faciat. Nam hæc post pleuritidem aut anginam, desperata affectio est.

E

Vulnerato intestino; respiratio descendit obscura per vulnus, vacuanturq; pectora, date igitur lac & vinum æquale æquali comixtum.

Hanc sententiam meritò reiicit Petrus Iacobus Steue, tanquam supposititiam, quia neque per ventris vulnus respiratur, neque idoneum ita vulneratis, sit lac cum vino mixtum.

F

Quorum pectus est admodum biliosum, balbi, furibundi & calui sunt: horum quicumque ab ortu etiam strabones sunt, amentes, lapidei, maniaci; quibus autem non, alterius mali solutio.

Dixerat sectione quinta, morbos habent, balbus,
G caluus, & hirsutus fortiter attrabiliarios. Hoc idem est, quòd nunc dicit, quorum pectus est admodū biliosū, sunt balbi, furentes, & calui. Nam hirsuries pectoris calidi indicium est. Porrò hac eadem sectione nuper dixerat. Balbi, celeris linguæ, atræ bilis humori obnoxii, biliosique sunt, oculis non nictātes iracūdi. Hæc quoq; verba cōtinent eādem sententiā, putà

iracundos, hirsutos, balbos, & caluos paratos ad maniam, quia calidi sunt & sicci, atque atrabiliarii. Nunc addit his alıud ad maniam parati hominis signum, dicens, horum qui strabones etiam à primo ortu sunt, amentes, maniaci, ληθιῶντες, idest, parati ad insaniam, & ad stupidam quandam immobilitatem; quæ crescens, solet in cathocum finiri. Hoc idem significant oculi non nictantes, quorum mentionem antea fecerat. Sed quod strabismus à primo ortu insaniam significet, argumentum physiognomicum est, relatione ad passionem. Nimirum qui iam insaniunt, ita solent oculos iactare: quibus autem non est strabismus à primo ortu, sed succedit, alterius morbi est solutio. Solere enim abscessu ex alio morbo oculos distorqueri, didicisti nuper ab Hippocrate dicente, solutio doloris coxarum fit per oculorum distortionem.

Circa naturam plurimam vim habet mamma dextra, & oculus dexter, & quæ infra sunt, nam & mares dextris partibus hærent.

Multum præstant naturali calore dextræ partes sinistris, quia in dextra parte hepar situm est, principium omnis nutritionis. Iam verò & generatiua membra sunt dextra sinistris valdè calidiora, testiculus enim dexter ex vena caua venam accipit, sinister ex emulgente serosum sanguinem. Porrò ren dexter sublimior, & hepati propior. Sed & arteria aorta, à sinistro ventriculo cordis orta, mox versus dextram partem flectitur, & dextro corporis lateri maiores arterias impertitur. Hinc fit, vt omnes partes dextræ sinistris sint firmiores, quod velinde cognosces, quòd mares dextris vteri partibus hærent magis, vt in aphorism. dicitur. Ergo plurimam vim habent circa naturam dextræ partes. Hoc etmagnum momentum habet, dextra pars an sinistra sit, quæ affecta est, aut vtcumque patiens aliquam significationem præstet. Nam si pars dextra quàm sinistra præstantior est, etiā morbus dextræ quā sinistræ maior, ac deterior. Porrò si oculū peruerti in morbo acuto, aut lachrymare graue est, peruerti dextrum, aut lachrymare, grauius. Si mammam gracilescere gerenti vtero significat abortum, gracilescere dextram abortum maris. Si hypocbondrium alterum habere tumorem & dolorem est periculosum, dextrum ita se habere, multo grauius est. Atque ita dextra pleuritis, & arthritis, & hemicrania, quàm sinistra, deterior est.

Mulieri menstrua vt cohibeas, cucurbitulam maximam secundum mammam affigere oportet.

Hic est aphorismus quinquagesimus sectionis quintæ, in cuius commentario diximus nullius partis cum alia vlla esse rectitudinem maiorem, quàm mammæ cum vtero. Causa autem est communio partium thoracis cum genitalibus, quam esse præcipuè in communibus venis, quæ per rectos musculos abdominis producuntur, iam diximus, non semel in hoc ipso libro.

A

Trimestris fœtus omnia habet manifeste figurata, & lac tunc habet. Si multum fluat lac, necesse est, vt langueat, quod in ventre est: si solidiores sint mammæ, magis sanus est embrio.

Secunda pars huius sententiæ, est aphorismus quinquagesimus secundus sectionis quintæ. Illa vero verba, τρίμηνον παιδίον πάντα δηλοῖ, καὶ γάλα τότε ἔχει, significant tertio mense esse iam partes omnes fœtus distinctas, itaque finitam partium figuram, seu formationem, & tunc primùm apparere lac in mammis vtero gerentium. Quod de figura dicitur alıis omnibus placitis videtur consonum. Siquidem cùm Hippocrates, & in libello de alimeno & in libello de carnibus, & in hoc ipso libro, multos ac diuersos figuræ fines ponat, nullum tamen non intra tertium mensem. Nam fœminæ etiam, quæ tardiùs quàm mares figuram accipiunt, circa sexagesimum diem accipiunt, cùm tardissimè. Huc enim videtur spectare, quod Deus sexaginta sex dies prohibuit templum adire, eam quæ filiam peperisset. Communis enim analogismus est, tempus expurgationis enixæ, respondere tempori formationis infantis. Sed quod dicit de lacte repugnare videtur ipsi Hippoc. qui nuper in hoc ipso lib. sectione 3. dixerat, lac nutrimento mutationem accipiente, octimestri vero perficiente. Quibus verbis diximus significari octauo mense lac fieri, quin & Galen. in comment. sententiæ trigesimæ nonæ particulæ quintæ, octauo mense lac fieri docet, quo pacto ergo tertio? Certè Arist. 4. de generatione animal. cap. 8. decidit hanc controuersiam, dicens, septimo mense primùm fieri mulieribus lac vtile, ac concoctius, & copiosius, ante id tempus exiguum esse & inutile quod apparet. Sed quid quod vtile ne octauo, ne nono quidem mensibus fit, siquidem etiam vsque ad peractum tempus expurgationis sunt, enixis etiam, quæ vocantur colostra? Sunt enim colostra (dicit Plinius lib. 28. capit. 9.) prima à partu, spongiosa densitas lactis, & infantes eo lacte vtentes inuadit morbus, qui dicitur colostratio, dicunturque colostrati. Certè ita est, lac vsque ad exactum tempus purgationis non est satis vtile, tamen ante septimum, aut octauum mensem omnino inutile, & exiguum, ab hoc tempore plus iam est, & nutrire, tametsi cum aliqua incommoditate, potest, fit tamen qualecumque lac mense tertio. Quidam tamen pro γάλα legunt μέγα.

Vena habetur crassa in vtraque mamma, in his maxima est sita prouidentiæ pars.

In vtramque mammam erumpit ab internis vena quædam valdè manifesta, tunc saltem cum mulier gerit vtero, aut lactat, aut cum instant menstruæ euacuationes. Huius venæ pars maxima in mammam, distributa insumitur, reliquum venæ repit deorsum, per musculos rectos abdominis vsque ad vterum. In his (inquit) maxima est sita

prouidentiæ. Hoc est, hæc multùm præstare potest ad præsentionem. Nam vt superiori sectione dixerat, pituitæ fluxus ex mammis oculi trahunt, & rursum in aphorismo, si lac in mammis appareat insanum & furibundum. Quæ significant, tumorem mammarum significare transmissiones succorum à capite ad corpus, & contrà, ob has scilicet venas. Sed & alium sensum, quem nunc probo magis, hæc verba ferunt. Nimirum magnam significationem præstare prouidentiæ formatoris, has venas erumpentes in mammas ob infantis necessitatem, & in vterum productas, ob necessitatem fœtus, & vt eadem materia nutriatur, quâ genitus est.

Vrinæ stillicidium soluit venæ sectio.

Trigesimus sextus aphorismus sectionis sextæ est hic. Quare eius enarrationem suo loco require ex meis commentariis, Galen. enim putauit esse adscititium.

Si supernæ partes, quæ sunt circa caput, turgeant vlcerum purgatio, vomitus, & aqua conferunt.

Vbi ego scripsi aqua, in omnibus Græcis codicibus ὕδρωψ, idest aqua intercus. Tamen quia nihil potest illa lectio continere, quod dignum sit Hippocrate, immo neque quod verum, suspicor scriptum fuisse ab Hippocra. ὕδωρ, idest aqua. Nam facilis lapsus librariorum erit pro ὕδωρ ὕδρωψ, & hæc sententia est vera, & aliis Hippocr. præceptis valdè consentanea. Illud σπαργᾶν, idest turgere, significat tumere, & irritatam esse partem vlcere. Si igitur, inquit, supernæ partes quæ circa caput turgeant, idest si caput habeat vlcus, & adhuc tentetur inflammatione, & tumeat, vlcerum purgatio, vomitus, aqua. Idest curatio est, dare in potu aquam, & expurgare corpus pharmaco, deinde vti ad vlcera extergentibus, & aliis idoneis medicamentis. Nam Hippocrates vomitum vocare solet expurgationẽ, quæ pharmaco fit. Quia expurgare bilem crebro solebat ille vomitione. Huiusmodi est illud, helleboro qui non facilè supra purgantur, eorum corpora pluri cibo & quiete humectare: & rursum illud, si velis magis ducere helleborum, moue corpus. Hæc enim, & huiusmodi omnia, nomine hellebori, & vomitionis, de omni expurgatione dicuntur. Igitur purgationem & aquam commendat in talibus vlceribus capitis. Atqui vtrumque in præcipuis posuit. Nam lib. de vlceribus, non longè à principio, ita scriptum est. Modicus cibus & aqua quàm maximè omnibus vlceribus conducunt, & magis recentioribus, quàm vetustioribus, & si quod aliud vlcus, inflammatum est, aut inflammationem minatur, atque si periculum est corruptionis, & vlceribus, ac inflammationibus in articulis, & vbi conuulsionem fieri periculum est, & vulneribus in ventre: maximè verò omnium fracturis in capite & femore. Porrò de purgatione paulò inferiùs dicit: Purgatio ventris deorsum plurimis vlceribus confert, & in vulneribus, quæ sunt in capite. Quod purgationem vomitu fieri iubeat, consentaneum videtur aphorismo decimo octauo sectionis quartæ, in quo dicitur. Dolores supra septum transuersum, qui purgatione opus habent, sursum versus purgatione indigere significant: qui verò infrà, deorsum. Quamquam vt in commẽtatione illius aphorismi dixi, purgatio sursum ob caput facta, magna consideratione indiget, & raro potest magna noxa carere. Cuius gratia in capitis vlceribus, ego non tantùm non moueo expurgatorium vomitum, sed ne purgationem quidem pharmaco per os ingesto facere soleo, præcipuè si tempus anni calidum sit, sed si possum clysteribus acrioribus, & tenui victu contentus sum, timens, quod libr. de locis in homine dicitur. Febricitanti caput ne purgato, ne furiosus fiat. Calfaciunt enim caput pharmaca purgantia, & ad caliditatem febrilem accedente ea, quæ in medicamento est, insaniam facit. Hæc illo loco, quæ mihi videntur admodum rationi consentanea, ac proinde, siue homo vehementer febricitet, & præcipuè secundùm partes superiores, siue caput inflammatione tẽtatum sit, siue tentari periclitetur, siue phreniticus sit, siue magnum habeat vlcus, quod possit non sine periculo irritari, deuito pharmaca quoad possum, certò sciens his magnopere tentari capita. Indicat enim id somnus, qui iis, qui expurgantur, mox ingruit.

A ventris turbatione, aut à tussi, oborto cancro; os amarescit. Dandum autem in potu elaterium bis aut ter, nisi balbus sit. Alligare oportet æris florem cum visceris vsque dum rufus sit, & spongiam, nisi balbus sit.

Dictum mihi est in enarratione aphorism. 24. particulæ quartæ, dysenteriam ex atrâ bile, quam lethalem Hippocrates vocat, esse cancrum intestinorum: atra enim bilis in eo loco, vt in aliis, solet cancrum cum vlcere excitare, vt flaua bilis, aut salsa pituita facit, per minus periculosas dysenterias, vlcera alia simpliciora. Simile quiddam accidit in aspera arteria per tusses. Nimirum vt dysenteria fit distillationem patientibus intestinis, & eâ quidem primo radente, deinde exulcerante manifestè, mitiùs aut maligniùs, vt est ipsa influentis succi species: ita per tussim asperæ arteriæ tunica interna, primò detersionem patitur, procedente malo etiam exulcerationem, aliquando etiam tantam, vt magnæ membranæ frusta tussi reiiciantur, atque adeo etiam cartilaginum: & hæc vlcera pro specie succi aliquando sunt simplicia, aliquando maligna, non aliter ac in ipso ore videmus fieri, nunc aphtas, nunc malignas nomas. Itaque maligna, & dysenteria, & tussis esse solet, adeo vt cancrum patiantur intestina, & aspera arteria. Cuius affectionis essentiam, & notas, & curationem, complectitur breuis hæc dictio. Essentiam quidem his verbis, à ventris turbatione, aut tussi aborto cancro: notas, his, os amarescit: reliquis, curationem. Nimirum alui turbatio dicitur omnis ventris fluxio immodica, siue diarrhœa, siue dysenteria, siue lienteria fit: quæ verò cum intestinorum exulceratione fit, dysenteria est, & tussis etiam fit patiente aspera arteria distilla-

tionem actem, quæ cum procedit multum, exulcerar. Exnlceratio vtraque, timeri debet, ne cancrosa fiat: vbi enim facta erit talis, erit incurabilis. Timebis autem multo magis, si videris os ægroti amarescere, non vtcomque, sed multum. Quia vlcera tunc fiunt, κακόηθη, cum corpora ægrotantium sunt cacocbyma: nam quæ bono vtuntor succo, aut nulla aur simpliciora habenr vlcera: cacocbymiæ autem biliosæ nora est, oris amaritudo, qua quidem multum vtitur Hippoctates, vt innumeris in locis videre licet. Non quidem est hæc sola cacochymiæ eius nota, sed est hæc magna; mala quidem in omni febre, rumore, aot vlcere, communi ratione: peculiari autem magis io russi atque dysenteria, quia oris tunica interna habet cum ventre continuitatem & rectitudinem, atqoe cum aspera arteria viciniam & continuitatem, per gulæ partem anteriorem, & asperæ arreriæ posteriorem. Significat ergo oris amaritudo non solùm esse in corpore multam bilem, sed etiam regurgitare in illas partes. Satius autem fuerit, non haoc solam considcrare, scd alias etiam noras adiungere cacochymiæ totius corporis & harum parrium, quæ ab excrementis præcipuè, & totius corporis colore capiuntur. Sed veniamus ad curationem, quam dupli ci auxiliorum genere exequi iubet, pbarmaco, & admoris ventri medicamentis. Elarerium inquir dandum bis, aut ter. Elatetii historiam & vires, apud omnes qui de materia medicinali scripserunt, licet legere, vtque is sit succus valdè purgans. Quem quidem ego, aliis omnibus medicamentis expurgantibus, ad dysentericos, potiorem esse non existimo, sed fortè aliis minùs commodum. Verùm antiquus mos est Hippoc. expurgatlonem præcipere, nominato semper aliquo medicamento, eorum quæ sibi erant familiaria, vt elleboro, elaterio, aut cnico. Perinde ergo tu intellige, ac si diceret, expurga. Illud, bis aut ter, festinationem continet, quasi diceret, expurga citò, ac si opus sit, repcte medicamentum sine mora. Sed quorsum expurger quis io dysenreria? Annon trahat ad partem affectam excrementa? Certè. Læserit ergo interim? Haud dubiè, tamen præseruat expurgatio multos à maligna dyseoteria, tempestiuè extrahens mulram copiam succoram. Quia multo magis exulcerantur intestina paularim in ea excrementis influentibus, quàm affatim per ea effluentibus mulris. Itaque expurgatio non tollir periculum, quod à succis ipsis impendet, siquidem hos trahit ad intestina, sed qood à mora & lenta fluxione. Proinde si expurgandum in dysenteria est, præproperè faciendum, quia vbi multum processerit malum, frustrà suscipietur. Neque tamen hoc curationis genere in omni dysenteria vtendum: temeritatis enim aliquid haber excrementa omnia eò vocare, quò cum magno hominis malo spontè fluunt: sed tuoc solùm cum maligoa dysenteria imminet, adeò vt non videatur mediocris alia curatio, quæ detergentibus & abstriogeotibus agitur, posse esse satis. Tunc enim satius est, aliquid cum temeritare facere, quàm sioere hominem certò perire. Hæc igitur iubet facere, cum turbata est aluus, & os amarescit, nisi ægrotus sit balbus. Balbo enim familiaris est turbatio alui, vt in apborismo dicitur, æquum ergo est eum eisdem notis minorem morbum esse suspicari, quàm in alio quopiam homine. Cùm ergo non sit expurgandum, nisi in periculosissima dy-

A senteria, non mirum si io balbo, his ipsis apparentibus, expurgatio deuiretur. Accedit, quod vt facilius fit alui fluxio in balbo, ita facilius augebitur, & fiet nimia, & minùs poterit sisti. Ergo à morbo est balbo periculum minus, ab expurgatione maius. Quare satius sit in talibus non expurgare, etiam si in aliis dysentericis, eisdem & æqualibus symptomatis apparentibus, expurgandum sit. Docet deinde eam rationem, curationis quæ exterius admoris perficitur, B dicens, alligare oportet florem æris, vstum adeò vt rufus sit, & spongiam. Flos æris medicamentum est siccans & astringens, quale vlcera desiderant, sed est etiam exedens, & nimis acre, verùm hanc acrimoniam (vt alia omnia acria) vstione deponit, adeo vt fiat, pro exedente, valdè extergens, quod etiam amant vlcera, præcipuè maligna. Spongia vti possumus, vt instrùmento ad fomenta & irrigationes accommodato, & vt medicamento, ipsa enim per se, præcipuè recens, & quæ mare adhuc olet, sic- C cans admodom est, & multa vlcera sanat. Quare inspergere florem æris vstum, & spongiam alligare, citra aliud quidpiam, erit ad vlcera sananda potentissimom: aut etiam puluis spongiæ recentis, & vstæ, cum flore æris mixtus, & inspersus. Neque verò mirum tam vebementi medicamenro Hippocratem vti. Non enim quamcumque dysenteriam, sed malignam docet corare. Poscente verò nobilia medicameota vlcerum specie, pars affecta tale admodum D poscit, quia est natora sicca, & in alto posita, & excrementiam humiditatem habens multam: quæ omnia siccantium vim augeri postulant. Sed quooiam hæc curatio est vehemens, non nisi cum vehementis morbi suspicio est, ea vtemur: quare raro ad balbos: quia vt dictum est talıom natura minuit eam suspicionem, proinde nuoe quoque adiecit, nisi balbus sit.

E

In inquietudine, horrore, oscitatione, vinum æquale æquali permixtum confert.

Hic est aphorismus quinquagesimus sextus septimæ particulæ, figura sermonis tanrom differens. Illic enim legitur, inquietudo, horror, oscitatio; vinum æquale æquali potum morbũ soluit. In aliis F codicibus inquietudinem, horrorem, oscirationem, vinum æquale æquali potum soluere. Sed hæc differentia sermonis, nihil addit aut derrahit sententiæ. Hoc loco occurrir in omnibus græcis codicibus, quos mihi contigit videre, adiectum præscriptis verbis, aut lac. Verùm suspicor, vt alii etiam multi, corruptionem esse codicis, atque illas duas voculas, malè in hunc locum cecidisse: quia non sunt in aphorismo. Sententiam autem io aphorismis & in epidemiis scriptam eandem, consectaneom est, in aphorismis perfectiùs scriptam censeri, atqoe ita lectionem aliam emen- G dari. Nam apborismos scripsit Hippocrates, elaboratissimas sententias colligens, hos autem libros non ita, sed vt adhuc obseruans, & elaboranda deinceps compilans: accedit quòd ad has passiones minimè est vtile ἀλύκη, quam ego inquietudinem appello, aut anxietatem, quidam etiam vocant pandiculationem. Tamen luce clarius est,

eos errare, ex iis quæ Galen. dicit in commentatio citati aphorismi (æquum autem est illi credere in nominis græci expositione.) Dicit enim esse eam passionem, quâ qui tenentur, nunquam quiescunt, sed semper præsentibus molestantur, & ab vna re in aliam se transferunt. Itaque inquietudinem seu anxietatem licet dicere. Anxij enim inquieti sunt. Hoc verò nihil est minus quàm pandeulatio. Nam hæc est in totius corporis musculis, quod oscitatio in buccis, fitque vt hæc; quòd crassus flatus moueatur inter musculos, eique exitum præsteant musculi, variè sese mouentes, vt ille erumpat. Itaque hæc multum crassumque flatum indicant, qui aut ob multum crudumque adhuc cibum in ventriculo fiunt, vt iam iam dormituris, aut quod excrementa in ventrem confluant, vt esurientibus, aut quòd alioqui crasso & crudo excremento abundent, vt iam iam ægrotaturis. Horror spontè obortus (de tali enim Hippocrates nunc loquitur) excrementa abundare, quæ per cutem delata compassionem inferant, significat. Anxietas seu inquietudo, nulla causa magis fieri potest, quàm quod os ventriculi maligna aliqua excrementa qualitate molestetur, vnde & cardialgia, ac lipothimia fieri nata est. Dictum verò est Hippocrati proxima sectione, ad cardialgiam vtile esse, panem cum vino dare. Nunc ad omnes has passiones iubet vti vino mediocri, & temperato, scilicet æquale æquali. Nimirum hæ passiones sunt neutræ potius quàm morbi, proinde ad eas omnes nihil vtilius, quàm victum ita moderari, vt cruda coquantur, & quæ digeri possunt, digerantur, euacuatione manifesta, aut insensibili. Quæ omnia vinum præstare potest, valde dilutum, debiliter: & meracius, cum febris periculo: proinde iubet æquale æquali temperare. Intellige autem hanc mensuram in vino mediocri retinendam, non in omni. Nam perinde erit veteri & generoso vino duplum aquæ infundere, & oligophoro subduplum, & mediocri æquale. Sed & totum victum oportet, ad procurandam concoctionem, & corporis puritatem, adhiberi idoneum. Nihil enim refert vinum temperare, si vtaris multis horariis fructibus aut porris, cepis, & aliis.

Ad auris dolorem concurbitulam affigere conuenit.

Multo familiarior erat Hippocrati vsus cucurbitulæ ad dolores omnes, quàm medicis huius tempestatis, qui eam adeo timent, vt ne nominare quidem audeant, nisi semimortuo iam ægroto, quum scilicet satius esset agere nihil. Verùm Hippocrates (vt videre licet libro de medico) multis ad dolores vtebatur, & pro dolorum differentia, figura differentibus, ad dolores scilicet in alto positos, ad magnam aut fortem tractionem, opus est angustis ore, ad dolores per cutem velut effusos amplioribus. Ego certè in doloribus circa quasdam partes cōsistentibus rarò non vtor cucurbitulis cum scarificatione, aut sine ea, cum dolor non cedit vniuersali vocatæ euacuationi. Quamuis enim id nunc Hippocrates taceat, tamen intelligi debet quod dicitur, salua methodo. Nimirum affigere oportet cu-

A curbitulam, prægressa totius corporis euacuatione, quam affectus exigat, & ægrotus possit tolerare. Nam neque ad aliud aliquod auxiliū valenter resoluens, veniendum est prius. Neque tamen proinde expectandum est, vsque dum totum corpus sit euacuatum, & exsuccum, vt plerique medici hodie faciunt, quibus nulla euacuatio ad cucurbitularum admotionem videtur esse satis, sed quantum vrgeat partis passio considerandum, atque, vt resoluentia medicamenta admouemus vacuari cœpto B corpore, non semper euacuatione finita, ita non raro vrgente passione cucurbitulæ euacuationibus sunt interponendæ, vt morbus qui non potest expectare totam euacuationem, cum eam pattiri opus est, alternatim secta vena & cucurbitulis admotis, perficiatur. Neque enim vbi nondum est iam admodum plenum corpus, neque fluxionis primus insultus est, suspicari oportet tantam futuram tractionem, vt toto ex corpore in affectam partem fluxio C commoueatur, aut augeatur: satis enim erit, si de interna doloris sede ad cutem trahatur. Neque enim hypochondrio admouere, hepati aut lieni: & admouere hypogastrio, vesicæ, aut vtero: & admouere lumbis, renibus admouere, est. Intersunt enim musculi & alia multa. Quod si post admotas cucurbitulas dolor recurret denuo, & fluxio, quid prohibebit iterum misso sanguine deriuare? Nam & in D aliis curationibus, cum vrgentiæ aliqua ratione satisfactum est, redimus ad legitimas indicationes, quæ procedunt à causis. Libuit hæc fusiùs dicere, propter eos medicos, qui non tantùm non volunt Hippocratem hac in re imitari, sed meam etiam praxim hac causa vituperant. Quod hic Hippocrates ad auris dolorem; in calce libri de iudicationibus commendauit ad omnes partes circumcirca caput dolentes, his verbis, Caput circumcirca dolenE ti, quicunque ex supernis locis doluerit, cucurbitam affige. Itaque & ad dolorem oculi, & occipitis, & temporum. Ob aurem quidem humero in primis, deinde ceruici è regione, deinde, post aurem glandulis eius loci. Nam ipsi auri admoueri non potest, sed neque oculo, sed si alter laboret eisdem partibus quibus ad aurem, sin ambo, mediæ ceruici ad occiput, vt & ob tempora. Dixerat proxima sectione Hippocrates, si auris doleat lacte vtatur. Quæ sane videntur longè diuersa auxilia. Sed non F mirum, multis sæpe opus est ad eandem passionem, aut ob differentiam causæ, aut temporis. Velut si ad phlegmonem auris in primis instilletur lac, temperandi partem & mitigandi dolorem gratiâ, procedente malo affigatur cucurbitula reuellens & euacuans: aut ad plegmonem, instilletur lac, ad dolorem ex flatu, admoueatur cucurbitula.

G

Quæcunque superiorum partium doluerit, in coxas aut in genua dolor, & asthma obortum, soluit omnia.

Hæc quoque sententia scripta est loco citato libri de iudicationibus, & non est à proxima dictione decisa, sed eadem sententia. Nimirum dicit quæcunque pars supernarum in capite doluerit, curari cucurbitula. Quod verò curationi non cedat, neque

hominem interimat, ſed producatur, ſolui ſolere cum abſceſſu, vt alios omnes morbos productos & ſalutares. Abſceſſus quos ſolent habere, ſunt in coxas, aut genua, aut firmantur in thoracem, & faciunt aſthma. Quod quidem cõſonum eſt illis verbis, quæ proxima ſectione enarrata ſunt, ſi caput doluerit ad pectus deſcendit, deinde ad hypochondria, poſteà ad coxam. Omnia verò vt doleant fieri non poteſt.

In voluulo tenui frigidum vinum multum merum ſecundùm rationem dandum, donec ſomnus aut crurum dolor oboriatur, quem etiam ſoluit & febris, & dyſenteria ſine dolore.

Pulcherrimam, & mihi iam experimento probatam, docet curationem voluuli: non omnis (neque enim eius qui ob inflammationem fit, & quem acuta febris comitatur) ſed eius qui à flatu craſſo diſtendente, aut feces duras ad inteſtina gracilia afferente, aut à ſucco frigido impacto. Talem enim nihil poteſt ſoluere meliùs, quàm vinum merum. Coquit enim cruda, extenuat craſſa, diſſipat flatus, digerit deducitque per corpus. Quare aut coquendo, diſſipandoque cauſam, aut in aliam partem trudendo, liberat ab hoc malo. Accerſere enim ſomnum ſolet vinum, aut artuum dolores, aut articulorum, ſuſcitare: & vtraque harum eſt in hac affectione cauſa ſalutaris. Somnus quidẽ, quia per quietem & indolentiam facultas reficitur, & reuocato intro calido, cauſa coquitur. Dolor articulorum, aut artuum, quia facto tali abſceſſu ceſſare ſolet morbus prior, velut in podagricis habemus obſeruantiſſimum. Vix eſt morbus à quo non liberentur podagra ſuperueniente. Nimirum vt Hippocrates nuper dixit, non poteſt fieri vt omnia ſimul doleant. Igitur vel iis rationibus eſt vtile vinum, quod ſomnum conciliet, & dolores crurum afferat, & cum horum aliquid fecerit, ſatis vini putetur datum. Si enim in his doloribus ſtupefacientia ſæpe ſunt vtilia, quod ſomnum faciant, ipſa alioqui per ſe noxia morbo, quanto vtilius fuerit vinum, quod ſomniferum etiam eſt, & per ſe vtile ad morbi cauſam tollendam? Non tamen vtcunque datum hæc faciet, ſed vt quam optimè hoc poſſit facere, dato ſatis multum & merum. Dilutum enim aut exiguum, neque ſomnum, neque dolores crurum affert. Multum ſi affatim detur non poterit retineri, ſed ſtatim euomerent, vt fieri poteſt ventriculo conuerſo ad vomitionẽ taliũ, quin etiam fœcũ, neq; multum & merum ſi retineretur, coqui poſſet à facultate debili, aceſceret ergo, & factum acetum augeret morbum. Quid ergoupereſt? vt detur multum merum, ſed paulatim, crebro ſcilicet & exiguo hauſto. Ita enim paulatim retinebitur, & coquetur, & coquet, & reliqua præſtabit bona. Hoc in calce libri de iudicationibus, vbi hæc eadem ſententia verbis nonnihil differentibus, ſcripta eſt, docuit Hippoc. dicens, vinum multum merum κατ' ὀλίγον id eſt paulatim dare. Et hoc idem eſt quod nunc intelligit dicens, κατὰ λόγον, id eſt ſecundùm rationem. Nimirum illud datur ad hanc paſſionem ſecundùm ratio-

A nem, quod datur frigidum, multum, merum, & paulatim. Reliqua quidem ob cauſas dictas, frigidum verò, vt ita quoque minus euomatur. Addit, ſoluit autem & febris & dyſenteria ſine dolore. Quæ verba partim nouum ſenſum, partim prioris confirmationem continent. Nimirum febris & dyſenteria ſine dolore, cum ſponte ſuperueniunt, tollunt voluulum: febris quidem, enim quià flatu, aut craſſis &
B pituitoſis: dyſenteria, & hunc, & enim quià ſiccis fæcibus. Sed vinum multum paulatim datum poteſt facere febrem, & dyſenteriam: omnes ergo bonos voluuli exitus, qui numerantur quatuor, ſomnus, dolor artuum, febris, & dyſenteria ſine dolore, facere ſolet vinũ. Quare voluulo admodũ ſalutare eſt. Sed quã vocat dyſenteriã ſine dolore? Si enim inteſtinorum exulceratio, quo pacto ſine dolore eſt?
C Certè Hippoc. loco citato ex lib. de iudicationibus, non addidit illud ſine dolore, ſed ſimpliciter dixit, febris aut dyſenteria. Quapropter quidam cenſent hinc delendum, vt codicis corruptione interiectum. Ego verò non ita cenſeo, ſed dyſenteriam hic & illic dici quãcunque alui perturbationem, addi verò hoc loco ſine dolore, vt ſignificetur diarrhœa, quæ in hoc differt à peculiariter vocata dyſenteria, quod ſine dolore, aut cum minori dolore inteſtinorum eſt
D crebra deiectio, & hæc ſane ſuccedens illi, ſolet ſoluere voluulum.

Si hypochondrium diſtentum fuerit, comprimere manu oportet & lauare; aquæ recedentis à lacte, octo cotylas bibendas dare: ſi
E *autem vomat, & non bibat, allij intritum acutum.*

Diſtentiones hypochondriorum fiunt flatu, aut aqua, aut ſuccis crudis eo loco redundantibus, aut tumoribus ſcirrhoſis cum obſtructionibus viſcerum conſiſtentibus, vt per hydropis duo genera, aſcytem & tympanitem, & per morbum focatum flatuoſum (eſt verò melancholia hypochondriaca) & ventriculi apepſias frigidas. Fiunt etiam hypochon-
F drii elationes ob inflammationes magnas. Quacunque ex cauſa intumeſcat hypochondrium, curatur horum aliquo, aut his omnibus, compreſſione manus, lotione, expurgatione, & mouentibus vrinas, ac apertientibus cibis: inflammationes miſſionem ſanguinis ante hæc omnia amant, & reliquæ etiam affectiones aliquando, ſed non ſemper, neque tam copioſè. Verùm comprimere, cùm flatu, aut aqua, aut etiam tumoribus ſcirrhoſis eleuantur, vtile eſt, quia aqua & flatus expulſi inde, coguntur exitum quærere, & tumores prohibentur adeo
G creſcere, & cùm ſint indolentes, nihil læduntur. Comprimere autem manu quàm faſcia, maiorem quandam habet vtilitatem, quia manus calore naturali, & nobis familiari, coquit, & ſoluit flatus. Lotio ſanè ſeu irrigatio hypochondrii, ad omnes dictas paſſiones vtilis eſt, ſed non ex quacunque materia, neque ex eadem ad omnes, ſed ex diuerſa pro affectionis & partis indicatione: velut ad obſtructiones ventriculi, ex mentha & abſynthio: hepatis, ex hoc ipſo & mentha, cum exiguo aceto: lienis, tamariſco, cappari, & aſplenio, & aceto pluri. Et his

verò parantur olea, aut decocta, & hæc, ex aqua marina, aut vrina. Serum lactis, quod aquam succedentem ex lacte vocat, frigidum & humidum medicamentum est, verùm participatione quarundam acrium particularum est expurgans, & extergens deobstruens, & mouens vrinam. Quare in dictis obstructionibus maximi est vsus. Vtimur verò eo, nunc simplici, vt cum obstructiones cum calore aliquo præter naturam, siue febricula consistunt, nunc verò composito, vt cum sunt cum frigida materia, & intemperie. Tunc enim, ad pituitam, admiscemus illi mel & salem: ad melancholiam infundimus quæ eum humorem possint extrahere. Iubet verò Hippocrates dare octo cotylas. Capit verò cotyla vncias nouem, quare octo cotylæ ferè capiunt, quod Hispani vocant azumbre. Hippocrates certè potiones omnes medicamentosas dabat maiori quantitate, quàm nunc est in vsu, verùm hæc maxima quantitas est, vt bibatur vno die. Ille verò dabat vt affatim sansque multùm expurgaret. Ego hanc expurgandi rationem nondum sum expertus. Seri autem duas cotylas sæpe dedi ad expurgandum paulatim: vt per aliquod dies cotylæ duæ summo mane accipetentur, nunc simplicis, nunc cum aliqua infusione. Atque ad expurgationes copiosas, in sero lactis medicamina bene purgantia dissoluo. Meritò verò timet Hippocrates ne tantum seri non possit bibi, sed euomatur, præcipuè distento antea ventre: proinde iubet inrrirò, quod paratur ex allio, vti. Nam hoc vt Dioscorides cap. de allio monet, vrinam ciet, & hydropicis est vtile. Certè & flatus dissoluit, & obstructiones omnes tollit. Febricitantibus vero, aut dolentibus capite, ne detur, præcipuè insuetis. Alioqui vero ad distentiones ex flatu aut aqua eius vsus est vtilissimus.

Ad reduuias galla nigra cum melle prodest.

Abscessus qui iuxta vngues oritur, exiguus esse soler, quare siue suppurauerit iam, siue nondum, siccante medicamento ac resoluente, quale hoc est, aut fieri prohibebitur, aut factus breui delebitur, & citra vnguis corruptionem. Nam galla repellit & A & siccat, ac siccando absumit humorem. Mel resoluendi vim habet.

B *Vt mulier concipiat, polypos super flamma assatos quàm calidissimos, & propè semiustos edendos dare oportet. Et nitrum Ægyptium, & coriandrum, & cuminum terere, & pastillos facere, & apponere pudendo.*

C Non ad quascunque steriles vtilis curatio est hæc, sed ad eas solùm quæ frigidæ, & semine fæcundo parùm abundantes sunt. Polypus enim est salacissimum animal, & quod coitu nimio resolutum tabescit. Quæ verò talia sunt, necesse est vt augendi semen vim habeant, tali enim succo sunt, & in talem nata mutari. Iam verò quod apponi iubet calorificum est, ac proinde tentiginem faciens.
D Quanquam ego cuminum detraherem, vt pote quod absumit flatu, veluti ruta. Dixi ego antè, hanc illitionem in dorso factam, ad vehementes rigores esse vtilem.

E *Si caput ex crapula doleat, vini cotylam bibere oportet: si vero aliter doleat, panem calidissimum cum vino mero edendum exhibere.*

F Non temerè dari debet vinum dolentibus capite ex vino, sed tunc solùm, cum etiã dolores oculorum soluit, vt in aphorismo dicitur, cum scilicet corpus plenum non est, & dolor firmatus ob causæ difficilem discussionem. Quod dicit si verò aliter doleat (intellige si verò ob cardialgiam vt plerunque fieri solet) edere oportet panem quàm calidissimum cum vino mero. Nimirum superiori
G sectione dixerat, hoc soluere cardialgiam. Constat verò sympathiæ curationem debere incipere à curatione protopathiæ.

LIBER TERTIVS EPIDEMIORVM.

SECTIO I.

Ægrotus primus.

PYthion qui habitabat iuxta telluris templum. Hunc cepit tremor à manibus, prima die febris acuta, delirium. Secunda omnia exacerbata sunt. Tertia eadem. Quarta à ventre pauca, mera, biliosa fluxerunt. Quinta omnia exacerbata sunt, somni tenues, & aluus restitit. Sexta sputa varia, subrubra. Septima os distortum est. Octaua omnia exacerbata sunt, tremores perseuerabant, vrinæ autem ab initio, & vsque ad octauam tenues, decolores, suspensiones habentes nebulosas. Decima sudauit, sputa subcocta, iudicatus est, & vrinæ subtenues circa iudicium, quadraginta autem diebus post iudiciũ suppuratio circa sedem, & stranguriosus factus est abscessus. π. π. ω. Μ. υ.

Ne liber hic incipiat à solœcismo, satius est putare, verba illa, Pythion qui habitabat iuxta telluris templum, seorsum scripta esse, vt titulum huius narrationis, & narrationem incipere ab his, cepit tremor à manibus. Ex tota narratione constat, hanc fuisse acutam febrem à principio, vnam earum, quæ intra decimamquartam diem finiuntur (iudicata enim est vndecima) sed imperfectè iudicatam decidisse ex acutis, in genus earum quæ durare solent quadraginta dies. Est consideratione digna motus figura, quam ab initio retinuit. Incidit enim exacerbatio in secundum diem, vt fieri solet in iis quæ mouentur per pares: sed iam inde non habuit exacerbationes per omnes pares, sed quartanas. Nam exacerbatio repetiit quinto, & octauo, & iudicatio vndecimo. Atqui iudicatio eiusdem diei est, cuius esse solet exacerbatio. In diem secundum incidere exacerbationes, morbi est ex multa materia pendentis: quartana verò figura, atrabiliarii. Atqui profectò morbus erat ex multis, & variis, & concoctu difficilibus: Patiebatur verò præcipuè cerebrum, & neruorum principium, quia cepit primo die delirium, & tremor à manibus. Nam et-

A si Galenus putet, tremorem hic vocari, eum qui per animalis facultatis debilitatem euenit, atque hic significare debilitatem ex aggrauatione, ego verò suspicor motum conuulsiuum, per quem non possunt manus consistere, vocari tremorem, quia peruatum est incipientibus febribus tremere: tentari vero con- B uulsione, aut concuti rigore quodam, admodum frequens, atque hunc etiam vocare tremorem est consuetissimum. Accedit, quod cum hic teneretur febre acuta, & deliraret, & somni essent tenues, irritabatur cerebrum biliosis & acribus. Quid ergo magis consentaneum, quàm neruos quoque in principio irritatos, conuulsiuè moueri? Maximè cum C Galenus mox dicat, quia habuit die sexta sputa varia & subrubra, & deinde subcocta citra difficilem respirationem, fuisse collecta excrementa multa circa spatia prima & suprema intercostalia, ex quibus nascuntur nerui manuum, quæ enim fingi potest maior conuulsionis occasio, quàm excrementa congeri in partem ex qua nerui oriuntur? itaque die D prima cepit febris acuta, tremor manuum, & delirium. Secunda omnia exacerbata sunt. Maximæ profectò acutiei. Acutus enim est morbus in quo pericula cito veniunt. Tertia eadem. Quarta à ventre pauca mera biliosa fluxerunt. Iam hinc licuit agnoscere morbum lethalem aut difficilis iudicij, quia deiectiones intempestiuæ erant, hoc est non E prægressa concoctione, quas euacuationes vocauerat Hippocrates decretoria non decernentia: sed & quia exibant pauca, nam & stillas sanguinis de naribus vituperat hac ratione Hippoc. Nimirum cum tentat natura pellere, tanto maioris impotentiæ est, quanto minùs pellitur: sed quia mera & biliosa. Nam excretiones omnes meraciores vituperat Hippocr. in prognostico, ponitque in lethalibus bilio- F sas deiectiones. Mortuus ergo haud dubiè hic homo esset, nisi admodum firma facultate fuisset, quâ quia fuit, euadere potuit, sed cum difficili iudicio, decidentia, ac tandem duplici abscessu. Quinta, omnia exacerbata sunt, & somni tenues, quinetiam somni significabant cerebri passionem. Quin etiam & aluum ea die restitisse, malum. Restitit enim ægro non leuato, sed malignè ægrotante: quare sine vlla G conferentia. Præterea recursum in superiora minabatur: maximè cum contigerit septima die os distorqueri: quod sine conuulsione aut paralysi musculorum mouentium buccas, non potuit fieri. Vnde magis adducor vt suspicer, manuum tremorem fuisse conuulsionem, aut paralysim. Quia nerui motus buccarum & manuum, proximum ortum habent, Si igitur sputa sexti diei varia, subrubicunda, signi-

ficabant redundantiam sanguinis & pituitæ intra A thoracem, non autem in pulmone, neque septo transuerso, neque humilibus intercostalibus (quia Hippoc. difficilis respirationis meminisset) sed in supremis intercostalibus, quã oriuntur nerui manuum, & proximi his nerui buccarum, apertè sunt conuulsi aut resoluti, quis iam non suspicetur tremulum manuum motum, conuulsionis aut resolutionis fuisse initium? Accedit quod octaua, quã om- B nia rursum exacerbata sunt, perseuerabant tremores, quã die probabile est euacuatam fuisse iam multitudinem, partim spontaneis deiectionibus quæ anrecesserant, partim ab ipso Hippoc. Narrat postea quales vrinæ fuerint in Pythione. Hoc enim nunquam contemnendum est. Narrat verò id distinctissime persequens omnes vrinæ partes. Nam futuræ substantiam & colorem, & id quod continetur, & quibus diebus similes fuerint, & quibus receperint C mutationem, dicens, vrinæ ab initiis, & vsque ad octauam tenues, decolores, suspensiones habentes nebulosas. Decolores dicuntur aquosæ, Tales enim sunt, quæ colorem minimè omnium habent. Tenues verò & aquosæ maximã cruditatẽ indicãt, quare suspensiones non fuerunt bonæ, candidæ & læues quales in coquenda materia fieri consueuerunt, sed obscuræ, turbidæ, nebulosæ, quales crudis adhuc D morbis apparere solent. Perseuerauerunt tales vrinæ vnam septimanam. Ab octaua die quæ secundæ septimanæ est prima, cœperunt fieri, pro tenuibus aquosis, subtenues, quales perseuerauerunt vsque ad diem vndecimam, quã indicatus est. Decima enim sudauit, sputa subcocta, quæ scilicet antea varia, & subrubra, iam candida, & mediocriter crassa, copiosius excreari cœperunt, & ita iudicatus est, die scilicet proxima quæ quarta erat ab octaua, quã fuerant exacerbata omnia, & visus est à febre libe- E rari: sed quia sine concoctionis signis iudicatus est, imperfectius est iudicatus, ac proinde, exactis aliis quadraginta diebus, duplex abscessus contigit, suppuratio circa sedem in clune scilicet, in quam verisimile est crassa & cruẽta abscessisse: & strãgutiosus abscessus, hoc est fluor vrinæ cum dolore recepitis in vrinæ vias acribus tenuibus, & salsis. Hoc genus iudicationis est quod apparuisse in multis eorum, qui in Thaso ægrotauerunt, F secunda sectione libri primi narrauit, dicens. Multis autẽ & vrinæ fluxiones cum dolore, biliosæ, aquosæ, ramentosæ, purulentæ cum stillicidio, non renales. Sed his alia pro aliis Sed hæc verba suo loco enarrabimus. Nunc superest literas has exponamus π. π. ω M υ has literas, & multas alias, quæ in sequentibus historiis subscribuntur, constat scriptas esse ab Hippo. breuitatis causa, vt solent poni notæ exitus morbi, & speciei iudicationis. Nam in omnibus qui mortui sunt, vltima litera est. θ: in his qui eua- G serunt υ vnde euidens fit illud significare θάνατον id est, mortem: hoc, ὑγίαν, idest sanitatem. Prima litera semper est. π. quæ cùm in omnibus scripta sit, quid aliud esse potest, quam Πιθανὸν id est probabile: mediæ verò literæ variè pro differentia iudicationis ægrorum scriptæ sunt. Quare oportet in singulis, quæ eis euenerunt considerare, indeque coniectari quid literæ significent, idque habere pro vero, quod maximè quadret. Velut nunc, quia vrina fluente quadragesimo sanatus est, fuerit, π Πιθανὸν, i. probabile. π. Πλῆθει, i. multitudine. ω οὔρων. i. vrinarum. M. hoc est quadragesimo (nam eius numeri nota est.) υ. ὑγίεια. i. salutem contigisse homini. Dubitare verò possis, an quadragesimo à primo abscessum habuerit, an ab vndecimo quo est indicatus. Mihi quidem ab hoc videtur, qui fuerit à primo quinquagesimus. Nam etsi quadragesimus sit magis iudicatorius, fuerit verò duplicis generis morbus, acutus & decidens, & duplex motus, & duplex iudicatio, & duplex dies decretorius. Non alia ratione adducor, quam quòd Hippocrates ipse ita factum narrat, dicens, μετὰ κρίσιν ὕστερον idest, post iudicationem posteriùs, τεσσαράκοντα ἡμέρῃσιν quadraginta diebus. Sed hæc historia non petit plura.

AEGROTVS. II.

Hermocratem qui decumbebat iuxta nouum murum, febris ingens corripuit: cepit autem capitis & lumborum dolore affici. Hypochondrium molliter contendebatur, lingua autem ab initio adusta fuit. Statim obsurduit, insomnis erat, nec valde siticulosus, vrinæ crassæ, rubræ, repositæ non subsidebant. A ventre autem vsta non pauca exibat. Quinta minxit tenuia, habebant suspensionem. Non subsidebant. Sub noctem delirauit. Sexta ictericus factus est, omnia exacerbata sunt, mente non constabat. Septima cum difficili tolerantia, vrinæ tenues similes, sequentibus diebus eodem modo se habuit. Circa vndecimam verò omnia visa sunt esse subleuata. Coma incepit, vrinæ crassæ, subrubræ, infra tenues non subsidebãt, placidè ratiocinabatur. Decimã quartã sine febre, non sudauit, dormiuit, intelligebat omnia, vrinæ similes. Circa decimam septimam rediit morbus, incaluit diebus sequentibus, febris acuta, vrinæ tenues: rursum autem vigesima iudicatus est à febre liber, non sudauit. Cibum non capiebat per totum tempus, mente constabat, loqui non poterat: lingua arida, non sitiebat, dormiebat soporosus. Circa vigesimam quartam calefactus est, aluus humida, multis tenuibus fluens, & sequentibus febris acuta, lingua exusta est. Vigesima septima mortuus est. Huic surditas semper perseuerabat, vrinæ aut crassæ & rubræ, non subsidentes, aut tenues & decolores, suspensum quid habentes. Cibum capere non poterat.

Galenus narrat, priores enarratores commentos esse multa, excogitantes causas quibus dixerat Hippocrates Hermocratem decumbere ad nouum murum, putantes magnum aliquid eis verbis insinuari, contineri que occasionem, quã febricitare ceperit. Verùm omnia illa merito censet Galen. meras nugas esse, hæc enim & huiusmodi alia quæ occurrent, quale etiam fuit Pythionem iuxta telluris templum habitasse, solùm memoriæ gratia scripta

ab Hippocrate sunt. Sed febris speciem & constitutionem consideremus. Fuit haud dubiè febris ardens, quæ ab hepatis inflammatione præcipuè incepit, & phrenitidem attulit, ac tandem per naturalis caloris extinctionem interemit: durauit verò vsque ad vigesimum septimum. Vt iam hinc constet, non omnes acutos morbos finiri intra vigesimum vt Galen. videtur putasse; sed ad vigesimum septimum etiam posse produci, non deposita acutie. Neque id profectò immerito. Nam quatuor septimanæ, quæ eo die finiuntur, vnico lunæ motu complentur à quò vires diebus decretoriis accedere probabile esse, indicatum iam alibi non semel est. Habuit morbus hic semper signa pernitiosa, multa, ac varia, partim phrenitica, partim extinctionem facultatis præ se ferentia. Illud verò habuit insigne, intra dictos dies visum esse hominem febre liberatum non semel, cùm tamen esset tam citò moriturus. Sed singulorum significationes & causas percurramus. Hermocratem inquit corripuit πῦρ hoc est ingens febris, cepit capitis & lumborum dolore affici: hæc causæ morbum facientis multitudinem & commotionem indicant, solentque magis in morborum initiis vrgere, quàm cùm iam sunt plurimum aucti: contrà ac symptomata alia, quæ ob materiæ alterationem contingunt. Agitata autem multa materia caput dolet, quia fumum è toto corpore excipit: & lumbi, ob magnam venam, quæ per illos cum arteria etiam magna, perreptat. Verùm hæc etsi multarum febrium initiis fiant, non sunt illis pathognomica, proinde non fiunt in omnibus, sed quibus maximè contingit repleri caput, & sanguinem conturbari. Hypochondrium distẽdebatur molliter, hoc est sentiebatur hypochondrium distentum, sed non sentiebatur durities, sed velut vacua distentio. Hoc oportet considerare hoc loco, diligentissimum Hippocratem, nunquam in febribus acutis omisisse hypochondriorum attrectationem, quam in prognostico commendauit, & merito quidem. Vix quippe vnquam occurrit vlla earum febrium quæ vehementer ardent, vt per quas lingua exusta est, & per quas exeunt de ventre torrefacta, quin aliquod internorum viscerum præcipuè patiatur, habeatque inflammationem, aut eam quam phlegmonem græci vocant, aut pro hac erysipelas, aut quam vocant phlogosim, hoc est ardorem. Sentiunturque hæc, durine, tumore, dolore, aut calore insigni in ea regione, quâ viscus affectum locatum est, velut nunc Hermocrati hypochondrium erat distentum, verùm, quia non dicit vtrum fuerit, dextrum an sinistrum, cùm soleat vbi ambo intelligit, dicere hypochondria, alterum, idque dextrum magis consonum est intelligere, quia lingua erat exusta, & quæ exibant valdè biliosa, quæ in hepar referre sanguinis officinam, est consentaneum: & quia huius hypochondrij quàm contrarii tumor periculi plus affert. Sed quia non sentiebatur durum, licet intelligere, si quæ fuit phlegmone, fuisse in parte caua, aut fuisse exiguam, aut fuisse solum erysipelas, aut ardorem. Ita enim tumere potuit pars fluxione, sine duritie. Atqui ego mox ac vstionem maximam in febricitante intueor, si phlegmonis internæ signa, quæ diligenter requiro, non apparent, de aliqua tamẽ tali affectione cogito, etiam eò curationis rationem dirigo. Statim, inquit, obsurduit, insomnis erat. Hæc duo signa phrenitica sunt, hoc est phre-

A nitim futuram significantia. De surditate video con-
ceptam vulgo hanc opinionem, quæ in medicos
etiam transfusa iam est, in morbis acutis bonum si-
gnum esse. Eos enim qui morituri sint, plus satis au-
dire. Verùm hi ex quibusdam quæ tenera solent
euenire falsam assertionem colligunt, & Hippocra-
ti ac Galeno valdè repugnantem. Qui extenuati plu-
rimùm, illæsa mente moriuntur, aut fortasse etiam
B læsa, auditorio tamen poro non occupato, acutiùs
solẽt audire, vt mirentur qui adsunt. Quod in exte-
nuationem partium pori auditorij, & nuditatem
nerui, reiiciendum puto. Quanquam non raro qui
adsunt mirentur, non quod ægri plus aliis audiant,
sed quod eos auditúros iam non putarent. Sed sit
ita, quidam morientium audiant solito plus (nam
id aliquando fieri non nego) cur tamen proinde sur-
ditas bonum signũ putetur? Verum est etiam quos-
dam acutè febricitantium, quibus surditas superue-
C nit, liberari fluente sanguine de naribus, alios flu-
xione alui, alios coxæ & genu dolore, nihilominùs
surditas nihil boni per se fert, nisi bonum signum ha-
beatur, quod significet ægrum aliquo modo posse
euadere periculum. Certè surditas constante
facultate significat phrenitidem imminere, debi-
litatâ mortem. Si verò post phrenitidem, aut gra-
uem alium capitis morbum surditas succedat, prio-
ri morbo cessante, aut alleuato, & facultate non
D debilitata, haberi potest bonum signum, quia pote-
rit esse facta, absedente materia ab interno cerebro
ad externas eius partes, expectabunturque tunc
temporis à surditate parotides. Hinc igitur cui sur-
ditas non in extremo superuenit, sed statim; signum
fuit raptus bilis in caput, maximè sublato somno.
Bilis enim in cerebro peruigilium, vt pituita veter-
num facit. Addit non valdè siticulosum fuisse, quod
in tanta febre duorum alterum significare poterat,
corruptionem sensus, aut delirium. Nam non do-
E lere cùm sit causa dolendi in parte, nulla alia ex cau-
sa fieri potest, quàm aut quod propria partis natura
admodum sit corrupta; ac proinde in ea sensus, aut
quod mens, quam partibus omnibus, (vt in con-
trouersiarum lib. quinto capite de sympathia pro-
topathia, antipatia & consensu, indicauimus) vt
sentiant adesse oportet, sit per delirium auocata, Ac
proinde etsi patiatur non sentiat. Iuxta id quod in
aphorismo dicitur. Quicunque parte aliqua dolen-
tes omnino dolorem non sentiunt iis mens agrotat.
F Sensum statim non est consentaneum fuisse corru-
ptum, sed cepisse eum à principio mente capi, fuisse-
que hoc etiam signum phreniticum, vt priora. Ex-
euntia maximam biliosorum redundantiam signifi-
cabant. Vrinæ enim erant crassæ rubræ, & deiectio-
nes multæ, vstæ. Vrinę porrò repositæ non subside-
bant, quod agitationem magnam sanguinis biliosi
significabat, ac proinde, hoc quoque capiti mina-
G batur. Itaque vrina simul significabat passionem ca-
lidam quæ hepati aderat, colore, & quæ cerebro
imminebat, perturbatione. Hæc à principio vsque
ad quintum diem adfuerunt. Quinto vrinæ cepe-
runt apparere tenues, habentes suspensiones subli-
mes, quæ magis etiam quàm priores significauerunt
phrenitidem. Nam cum semper mistæ essent crassæ
& rubræ, repentè factas esse tenues, quid aliud quàm
in contrarias & superiores partes rapta excrementa
significabant? Id enim significare solere tenues vri-
nas, dictum ab eodem Hippocrate est in aphorismo,
his

his verbis; Quibus vrinæ perspicuæ & albæ sunt, malæ: maximè in phreniticis si apparuerint. Iam vero suspensiones sublimes idem significabant. Cùm enim non ob manifestam coctionem fierent, vt nubes bonæ solent, constat flatum multum in causa fuisse, qui crudum succum efferret. Merito ergo eadem die ad noctem mente commotus est, durauitquè hæc commotio vsque ad vndecimum diem, quo, vt dicemus, cepit placidè ratiocinari. Sed priora percurramus. Sextâ, B inquit, ictericus est factus. Hoc in acuta febre ante septimum grauissimum esse in aphorismo dicitur, significabatque phlegmonosi affectus in hepate magnitudinem: sed & quia sexto, se habebat multò grauius. Omnibus enim euacuationibus & abscessibus infaustus est is dies. Quanquam aliquos etiam contingit ictericos eo die factos liberari, quod primo huius operis sectione secunda multis accidisse narrauit. Sed hic nullum aliud signum C renuebat, omnia enim erant lethalia, & ea die omnia exacerbata sunt, & non mente constabat. Hoc dicit, quòd non fuerit delirium intercisum, vt per paraphrenitidem solet, sed perpetuum, vt per phrenitidem. Septimam transegit cum difficili tolerantia, omnia scilicet maleferens, & languescens. Vrinæ adhuc perseuerabant similes prioribus, tenues scilicet, vt & in sequentibus vs- D que ad vndecimam. Circa vndecimam verò omnia visa sunt esse subleuata, non tamen leuata sunt reuera, sed peruigilium, anxietas, ac magnitudo commutata cum comate, quod nihilo melius erat. Non enim minùs somnus quàm vigilia, si modum excedit, malus est: fit enim aut debilitatâ facultate, adeo vt non possit vigilare, aut refrigerato, aut obstructo primo sensitiuo frigidis & pituitosis. Hic non erat verisimile, cum tam multis signis morbi merè biliosi, repentè pituitam E cepisse abundare, sed potiùs langore naturalis caloris, & debilitate facultatis, hominem deinceps non potuisse vigilare. Vrinæ, specie mutatâ, redierunt ad crassas subrubras. Erant verò nunc infrà tenues, hoc est in summo crassæ & perturbatæ, in imo minus crassæ, quasi elatâ fæce, vt fieri solet in vini doliis, cum bullit mustum. Has vrinas putat Galenus mediocres fuisse, ac proinde ob contrarii signi concursionem, tardatam fuisse hominis mortem vsque ad vigesimum septimum. Ego F verò nihil boni puto præ se tulisse has vrinas: & longè diuersas fuisse ab illis, quas in prognostico longitudinem morbi & securitatem significare dixit. Hæ enim erant perturbatæ sine subrubro sedimento, infima parte tenuiores, quas arbitror significasse exusti sanguinis perturbationem, cum crassioris flatus redundantia. Neque mirum durasse hominem vsque ad vigesimum septimum. Nam cùm duplex sit moriendi modus, & alij moriantur vi morborum perempti, alii sensim extinctâ G facultate, illi breuiùs, hi tardiùs mori solent, contingitque mirari sæpe medicos, quod post signa desperationis, tandiu vita producatur. Nimirum extinctio facultatis, non afferente morbo repentinum casum, magis producitur, quàm atroces morbi solent. Hic autem Hermocrates à quinto vsque ad vndecimum phrenitide tenebatur: iam desoluta phrenitide naturalis calor sensim elanguit. Addit, ἡσυχῇ κατανοεῖ hoc est, inquietudine de-

A positâ redibat ad mentem aliquando, quia deinceps fuit delirium intercisum vsque ad diem decimum quartum, quo omnia intelligebat, liber iam omninò à delirio. Consideratione dignum est, post diem septimum non amplius facere mentionem Hippocratem singulorum dierum, sed vndecimi, decimiquarti, decimiseptimi, vigesimi, vigesimiquarti, & vigesimi septimi. Nimirum hi sunt quaternarii, qui imprimis sunt contemplabiles in morbis acutis, B & afferunt insignes mutationes, & singulorum mutationes indicant mutationes alias in sequentibus proximè. Vt cùm vndecima viderentur alleuata omnia, decima quarta attulit mutationem maiorem, quia à febre fuit liberatus. Addit, non sudauit, quod non de sudore solò intelligi debet, sed de omni alia euacuatione, quasi diceret, liberatus est à febre, tamen non habuit euacuationem aliquam, quâ febris solue- C retur. Nominat autem fortasse sudorem, quod hic ardentibus febribus sit familiaris euacuatio. Sed quorsum hæc dicit Hippocrates? non enim videbatur necessarium, vt narraret, quæ non acciderunt, sed quæ acciderunt Hermocrati. Certè, vt insinuaret causam, quâ non est soluta febris tutò, sed habitura proximo quaternario recidiuam. Nam quo tuta habeatur iudicatio, de- D bet fieri cum signis concoctionis, & euacuatione idonea pro morbi ratione: quæ aliter fit, etiam præter rationem fit, quare non est ei fidendum, vtpote bono quod præter rationem euenit. Cum ergo Hermocrates neque concoctionis signa, neque sudorem, aut aliam euacuationem habuit (nam inquit, non sudauit, & vrinæ similes prædictis,) quiuis medicus solertiæ particeps iudicationem habuisset suspectam, timuissetque recidiuam. Sed qui valdè solers esset, mortem E etiam timeret ab eo morbo, qui videretur esse solutus. Perinde enim iudicaret, ac si non esset febris soluta. Cum vero nondum essent concoctionis signa, & antecessissent signa tantæ debilitatis, vt per impotentiam comate esset tentatus, timeri debuit, ne non posset durare virtus, donec morbus concoqueretur, maximè cùm signa contraria concoctioni apparere cepissent in vrina, non solùm eruditatis. Subleuatus autem adeò est, vt febre liber dormiret: dormiret scilicet sine sopore, & F omnia intelligeret. Sed contingit hic dubitare, quî fieri possit (videtur enim id admirationem parere) vt qui reuera sunt propiores morti, videantur habere melius, & à febribus, & doloribus, & anxietate liberari. Triplex autem mihi nunc succurrit ratio. Quibusdam emoriente sensu per partes internas, & cessantibus concoctionibus remittuntur dolores & febres, vt incipiente gangræna in parte inflammata solet contingere: quibusdam naturalis facultas præ debilitate cessat G excrementa mouere, ea vero quieta minores dolores faciunt, quàm mota, quantumuis putrescant, quia minus occurrunt nouis partibus: & minores febres, quia minùs fumi mittunt ad principes partes. Quibusdam etiam abscedunt excrementa à partibus principibus ad tempus, extremos conatus apponente facultate. Hoc mihi persuadeo factum in Hermocrate à die decimo quarto vsque ad 17. quia dormiuit, & intelligebat omnia, quod liberari aliquantisper cere-

bri magis, quam corruptæ naturæ esse videbator. Decimo septimo rediit & ἐθερμάνθη homo, hoc est febre correptus. Et sequentibus diebus vsque ad vigesimum fuit febris acuta, vrinæ nihil habuerunt boni, sed mutatæ in crudiores fuerunt. Iam hinc tenues. Nihilominus vigesima rursum est iudicatus, & liberatus à febre, quæ febris sublatio multò magis quàm prior in extinctionem caloris referenda fuit. Nam vrina fuit tenuis, & neque oune sudauit. Itaque neque concoctiooem oeque euacuationem habuit, & præterea neque cibum neque potum appetebat, cùm vtroque indigeret, & non deliraret. Quantum ergo periculi præ se ferret non sitire illa indicant, quod meote coostabat, & loqui non poterat liòguâ aridâ, idest noo poterat loqui præ linguæ ariditate: supererat enim vt casus facultatis esset. Quam coniecturam confirmabat, quòd etiam dormiebat soporosus, cùm ergo ex tam lethali causa esset non soluta, sed extincta febris, circa vigesimam quartam rursum calefactus est, & aluus humectata, fluentibus multis tenuibus, per debilitatem cessante iam retentione, vt in moribundis (qualis postremo hoc quaternatio Hermocrates fuit) fieri solet. Et sequentibus vsque ad fatalem diem, febris acuta, & lingua combusta. Quare vigesima septima mortuus est vltimo die mensis lunaris. Quem proinde ego finem morborum acutorum esse existimo, tametsi Galen. vigesimum, & Hippocrates decimumquartum aliquando statuat. Reliqua dicit Hippocrates velut epilogum faciens & in summa redigens, quæ maximè ootari oportuit in tota hac historia. Hæc scilicet, surditatem huic semper à principio perseuerasse, de qua primo prædictiooum ita scriptum est. Surditas in acutis & turbulentis succedens, mala. Vrinæ fuerunt semper, aut crassæ & rubræ non subsidentes, aut tenues & decolores, & sublimem suspensionem habentes: oec cibum capere poterat, neque cibum enim neque potum appetebat. Addit. π, ε. δ. κ. ζ. θ. quas ootas continuere hæc πιθανὸν ἐξιόντων] διαχωρημάτων. κ. ζ. θάνατον idest probabile exeuntibus deiectionibus vigesimo septimo mortem accidisse. Constat ex morbi fine respondente literæ vltimæ, & numero respondente proximis, & ex communi explicatione literæ primæ, & ex modo moriendi, fluente iam aluo, & omninò dissipata vi, qui reliquis literis congruit. Quanquam Galeno magis placet pro ε dicere ἐπισχεθέντων, idest supressis, putatque die 27. suppressis deiectionibus quæ 24. ceperant, obiisse, id vero Hippocrates oon narrauerat, & his literis nihil oouí solet narrationi addere, sed quæ dicta sunt literis notare. Accedit locus ex primo prædictionis, qui cum hoc adeò consonat, vt eadem omnino res narrari videatur, & literas in meam expositionem trahit. Nam ita habet. Surditas, & vrinæ non subsidentes valde rubicundæ, innatantes, mentis emotionem portendunt. His morbo regio corripi malum est. Mala etiam est, & ex morbo regio stoliditas. Hos voce priuari sed sentientes esse contingit; venterque arbitror his copiosè fluit, vt Hermippo accidit, vnde obiit. Ferè eadem videtur narrare accidisse illic Hermippo, quæ hic Hermocrati, vt mihi cootigerit dubitare, an forte hic vocatus fuerit Hermocrates Hermippus, fueritque eiusdem vtrobique facta mentio,

A Tamen illic dicit ex fluxu obiisse, quare & hic censeo magis consentaneum intelligere ἐξιόντων quàm ἐπισχεθέντων διαχωρημάτων. Nam etsi Galenus censet librum prædictiooum oon esse Hippocratis, vtpote minùs quàm aphorismos & librum prognostici elaboratum, ego tametsi minus elaboratum, ac proinde minus dignum fide esse video, non proinde despero scriptum ab
B eo viro esse, quem video oon tantum scripsisse, quæ firma iam & rata esse putaret, sed quædam solùm, vt obseruatiooes, quædam vt assertiones. Huiusmodi sunt quæ hi libri Epidemion continent, noodum satis experimentis confirmata, sed cum quadam suspitione probabili. Huiusmodi etiam quę in libro prędictionum scripsit, noo quasi ita statuenda, sed quasi examinanda magis (scribebat vero
C fortasse sibi soli hæc & illa] quędam vero vt experimentis iam exploratissima, & rationibus confirmata satis, vt quę io aphorismis & prognostico. Itaque mediocrem quendam modum doctrinę mihi videtur tenuisse in libro prædictionom, hisque libris de morbis popularibus, atque in illis aphorismorum, ac prognostici. Hic enim maxima ex parte agit tantùm historicum: in aphorismis & progno-
D sticis, certus iam rerum agit doctorem: in libro prædictionum de multis velut inuestigans dubitat. Quare is liber non habebit aliis parem fidem, erit tamen fortasse in eiusdem Hippocratis scriniis, & ab eodem scriptus.

AEGROTVS III.

E *QVi decumbebat in horto Dealcis, capitis grauitate & dextri tēporis dolore affectus per diuturnum tempus, ex leui autem occasione vehementi febre correptus decubuit. Secunda, ex sinistra nare paucus & merus sāguis fluxit, à ventre autem stercora bene exierunt: vrinæ tenues, variæ, suspensionem habentes minutatim dispersam, farinam crassiorem referentes*
F *& geniture similes. Tertia febris acuta, excretiones nigræ, tenues, spumosæ, & quæ in deiectionibus subsidebant liuida erant, sopore premebatur, difficulter surgebat, in vrinis subsidentia liuida, subuiscosa. Quarta, euomuit biliosa, flaua, exigua, paulò post æruginosa. Ex sinistra nare paucus sanguis merus effluxit. Deiectiones similes, vrinæ similes, exu-*
G *dauit circa caput & claniculam. Splen eleuatus intumuit, femoris dolor accidit secundùm rectitudinem; hypochondrij dextri contentio submollis. Nocte non dormiuit, delirauit aliquantulum. Quinta deiectiones plures, nigræ, spumosæ, & quæ in deiectionibus subsiderant nigra erant, noctem non dormiuit, delirauit. Sexta, deiectiones nigræ, pingues, viscidæ, fœtidæ, dormiuit, mente melius constabat. Septima lingua sicca, siticulosa, non dormiuit, delirauit, vrinæ tenues, nō boni coloris. Octaua,*

deiectiones nigræ, exiguæ, consistentes, dormiuit, intelligebat, siticulosus non valde. Nona ex rigore febris acuta corripuit, sudauit, perfrixit, delirauit, dexter oculus distortus est, lingua arida, siticulosus erat, & insomnis. Decima, eadem. Vndecima, intelligebat semper omnia, à febre liberatus erat, dormiuit, vrinæ tenues circa iudicationem, duos dies febris intermisit, decimaquartâ rediit, statim autem per noctem non dormiuit, mentè motus est; omninò delirauit. Decimaquinta, vrina turbata, qualis fit ex iis quæ subsederunt, quum agitantur. Febris acuta, omninò delirauit, non dormiuit. Genua & tibiæ dolebant, à ventre autem, glande appositâ, nigra stercora exierunt. Decimasexta vrinæ tenues, habebant autem quod in eis ferebatur nebulosum. Delirauit. Decimaseptimâ summo mane extremæ partes frigebant: contegebatur. Febris acuta. Toto corpore sudauit, subleuatus est, mente melius constabat, non est à febre liberatus, siticulosus, vomuit biliosa, flaua, pauca. A ventre autem stercora exierunt. Paulo autem post nigra, pauca, tenuia, vrinæ tenues, non boni coloris. Decimâ octaua, mente non constabat, sopore tenebatur. Decima nona eodem erat in statu, vrinæ tenues. Vigesima dormiuit, intelligebat omnia, sudauit, à febre liberatus est. Non sitiuit. Vrinæ autem tenues. Vigesima prima parum delirauit, parum sitiebat, hypochondrij dolor, & circa vmbilicum palpitatio vsque ad finem manens occupauit. Vigesima quarta vrinis hypostasis, intelligebat omnia. Vigesima septima coxæ dextræ dolor cepit. Vrinæ tenues, & habebant subsidentiam. Alia autem placidissimè se habebant. Vigesima nona dexter oculus doluit, vrinæ tenues erant. Quadragesima egessit pituitosa, alba, aliquantò plura, sudauit multùm & toto corpore. Perfectè iudicatus est.

Morbus hic acutus fuit, quique hominem intra finem acutorum interemisset, nisi forte eum contigisset esse robustissimum, quod cùm esset, factum est, vt morbus, qui neque finiri potuit ob multam, variam, & concoctu difficilem materiam inter suos fines, neque hominem interimere ob eius firmitudinem, decidens ex acuto, quadragesimum diem attigerit, qui iudicatorius est acutorum ex decidentia. Miretur itaque aliquis percurrens signa lethalia, quæ omnibus ferè diebus apparuerunt, significantia partim multam, partim variam & crassam, partim malignam materiam, partim etiam membrorum principum affectionem, non interiisse hominem. Cuius causâ puto, hanc narrationem incepisse ab ea dispositione, quæ febrem antecessit, quam vocare solemus neutram dispositionem, & monuisse hominem ex occasione cepisse febricitare. Nimirum occasio vocatur causa procatarctica, seu

A manifesta. Dicit ergo hunc capitis grauitate & dextri temporis dolore diu fuisse affectum, & cùm ita se haberet, ex occasione vt ex ira, aut longa mora in Sole, aut vini potu, aut causa aliqua tali, cepisse febricitare. Sed quid intererat hæc monere? maximè cùm non dicat quæ occasio fuerit? Certè capitis grauitas & tẽporis dolor significabant plenũ esse hominem, præcipuè secundum caput multis succis (do- B lere enim solet caput cum grauitatis sensu ex ea abũdantia, præcipuè secundum tempora, ob vasa notatu digna, quæ in eo loco sunt, & multam carnem, & neruos, & ossium commissuras) ac proinde paratum esse in morbum, timerique debere capiti, ac præcipuè dextræ illius parti, qui vt in aphorismo dicitur, si quæ pars ante morbum doluit in eam morbus firmatur. Quia ergo morbosus apparatus ade- C rat, quæcunque occasio accederet, potuit in febrem acutam incidere: eam verò, quòd ex occasione fieret, minùs periculosam esse, quàm foret alioqui, erat consentaneum: quia vt in commentario in prognosticum satis iam diximus, ac monstrauimus, procatarcticæ causæ præsagiis omnibus detrahunt, atque lethalia ex occasione facta, minùs lethalia sunt, quàm si aliam ob causam acciderent. Potuit ergo D non mori ex morbo, qui toto ferè tempore morbi acuti, videbatur lethalis, quod homo esset robustus, & ex occasione ceperit ægrotare. Potuit verò ea occasio facere morbum in homine, etsi robusto, parato tamen. Robustum verò natura, paratum esse, & dispositione neutra teneri, non mirum. Aut si quis miretur, legens quæ Hippocrates dicit innumeris in locis, maximè in initio primi libri de dieta, desinet mirari. Ibi enim mõstrat fieri non posse quin homo paulatim congerat morborum causas, & ex E quibusdam interuallis ægrotet. Sed videamus sigillatim quæ huic homini acciderunt. Die prima ex occasione cepit febricitare & vehementi febre correptus decubuit: secunda fluxit ex nare sinistra exiguũ meri sanguinis. Quod quidem iam hinc significabat sine robusta facultate, mortem: cum ea, difficile iudicium. Nam omni ratione vituperanda fuit euacuatio, & quia secunda die (dictum enim erat ante Hip. iudicationes ne statim appareant) & quia fluxit paucus sanguis. Cùm enim id in omni euacuatione ten- F tata vituperetur, in sanguinis stillis vituperatur maxime, primo prædictionum, neque immeritò. Quod enim aliæ euacuationes tentatæ significant aliis in partibus, putà morbum malignum & debilitatem, illud eadem in capite indicat. Sed & quod id exiguum fuit meri sanguinis. Merus enim sanguis dicitur, qui sine sero & pituita (his enim diluitur, vt aqua vinum) crassus & niger, is vero significabat malignam qualitatem. Ex omnibus enim temperari amat sanguis. Sed & quod ex nare sinistra, do- G luerat enim tempus dextrum, quare tentata iam sine rectitudine euacuatio debilitatem facultatis, & multis in partibus abundantem maligni morbi causam significabat. Illud vnum habuit bonum ea dies quod stercora à ventre benè exierunt. Vrinæ enim satis malæ fuerunt, tenues enim & variæ, idest, non æquè tenues, sed variæ per partes, aut etiam fortasse coloribus variegatæ, & minutatim habentes suspensionem, quæ quidem referebat farinas crassiores, & genituræ partes, & crudorum succorum vi febris exustorum redundantiam significabat. Tertia die fuit febris acuta, excretiones ex aluo nigræ, tenues

& spumosæ, referentes redundantiam bilis vstæ, & A statum perturbantem succos. Spumosæ enim deiectiones aliquando fiunt præ feruore, vt in ollis spuma, & tales comitatur colliquatio & pinguedo, suntque simul spumosæ & pingues: aliquando fiunt redundantia flatus, quæ & ipsæ pessimæ sunt in acutis febribus, quia significant perturbari sanguinem flatu per totas venas & arterias, id quod capiti significat adesse, aut affuturum esse malum. Huic vtraq; causa spumosæ deiectiones affuerüt, nā B erat ea die febris acuta, & non multo post delirauit. Vrinæ quia tenues erant, habebant subsidentiam, partem scilicet crassiorem quæ subsidebat. Eam dicit fuisse liuidam. Qui color omnium deterrimus censetur, quia semper putatur esse extinctionis naturalis caloris soboles, adeò vt nunquam putetur bene ac salubriter exire posse. Quare mirum est, si liuida tam citò. exierunt homini superuicturo, & C morbo tam longo. Ac fortasse remissè nigra erant hæc magis, quàm liuida, aut liuoris illa species, ex mixtione excrementorum aliorum colorum nascebatur. Sopore, inquit, premebatur. Hoc quoque ex pituita erat, aut pituitoso sanguine, qui ante febrem nondum putrescens, grauabat tantùm: iam putrescens fecit carum. Difficulter surgebat, vt caro pressus, & vt pondus alienum toto corpore ex multi- D tudine excrementorum sentiens. Vrinis erat subsidentia liuida, & subuiscosa, facta arbitror mixtione pituitæ & nigræ bilis, hac præstante remissam quandam nigritiem, illa lentorem. Quarta die euomuit biliosa, flaua, exigua, paulò post æruginosa, quas vomitiones in prognostico vituperat, vtpote meraciores, & magnum recessum à mediocri temperamento, quod natura partium amat, significantes. E Ex sinistra nare paucus & merus sanguis effluxit. Quod quidem & secundo sic factum fuerat cum mala significatione: sed nunc illud etiam mali accessit, quòd quarto die euenit. Id enim etiam per se vituperatur primo prædictionum in initio, vbi ita scriptum est. Stillatio è naribus his perniciosa, tum aliàs, tum si quarto ceperit die. Neque sane citra causam, quodcumque enim signum graue, die indicatorio grauius est. Dies autem quartus est primus impetus, F eorum qui mouentur per pares, & quod ad cœlestem causam attinet, primus eorum qui magnam vim habent. Primi enim quaternarij finis. Vrinæ & deiectiones fuerunt similes iis quæ in die tertio, sudauit circa caput & clauiculam, quod sudoris genus potest duo significare, aut exolutionem innati calidi (in iis enim qui animo linquuntur fieri solet) aut redundantiam excrementorum in sublimibus partibus, quia vbi sudor ibi motbus, vt in aphorismo di- G citur. Atqui nunc, hanc secundam sudoris eius causam verisimile est fuisse, cùm tam multa adessent, vel antè morbum, signa redundantiæ humorum in capite. Splen eleuatus, & femoris dolor secundum rectitudinem, hoc est sinistri. Hunc solum abscessum commendat Gal. inter ea quæ quarto die apparuerunt. Mihi verò & hic videtur malam significationem præstitisse, quia abscessus in febribus in prima eruptione non soluentes morbum, longitudinem morbi significant, vt in aphorismo dicitur. Constat verò hunc abscessum non soluisse neque subleuauisse morbum. Quare quia abscessus, significauit longum fore morbum, vt euenit: quia verò ad lienem & sinistrum femur in sinistro etiam latere, ex quo etiam

sanguis destillauit, magnam redundantiam excrementorum significabat. Sed & hypochondrium dextrum habuit contentionem mollem, hoc est, sine duritie quæ premendo digitis sentiri posset. Quod quidem significabat hepatis affectionem, quin & noctem egit insomnem, & delirauit aliquantulùm, quod pertinebat ad caput, vsque adeò in omnes partes priucipes redundabant excrementa, & turgere non nihil videbantur: atqui iam hinc fuit phrenitis. Neque mirum, quia ante febrem etiam doluerat caput. Sed videamus quæ attulit dies quinta. Deiectiones plures, nigræ spumosæ, & habentes subsidentiam nigram: ferè quales proximis diebus, & ob similes causas, quia & insomnem egit noctem, & delirauit. Sexta fuerunt deiectiones etiam nigræ & pingues, & viscidæ, & fœtidæ. Nunitum significantes succum nigrum malignè putrescentem, cum colliquatione & mixtione aliqua crudioris pituitæ. Dormiuit & intelligebat omnia. Fortasse liberatum ad tempus cerebrum est, inclinantibus ad inferna excrementis. Nam septima, quâ vrinæ apparuerunt tenues, non boni coloris, hoc est, minùs tinctæ colore quàm naturales solent, & lingua sicca, & sitis maior, quæ recursum in superiora significare poterant, rursum non dormiuit, & delirauit. Octauà rursum videtur bilis superiora reliquisse, quia deiectiones fuerunt nigræ, & dormiuit, ac intelligebat, non valde siticulosus. Quod autem deiectiones nigræ fuerint exiguæ & consistentes, vstio faciebat, & quod bilis vsta quæ descendit cum fecibus, non erat tanta, vt soluere ac diluere feces, sed vt tingere solùm posset. A nona die vsque ad vndecimam peractum est iudicium quoddam, specie sanè, morbo satis accōmodatum, rigore enim & sudore (quæ quidem in acutis febribus ac dentibus satis commoda esse solet, vt in aphorismo dicitur) difficile tamen fuit, & imperfectum. Difficile quidem malignitate symptomatum, imperfectum defectu euacuationum, quæ etsi liberare interim potuerunt, non ita tamen, vt non rediret citò febris: Nimirum ante concoctionem fuit iudicium, quod declarabat vrinæ quæ tenues erant circa indicationem. Cùm itaque iudicatio duas partes habeat, difficultatem & laborem qui fit ob secretionem, & euacuationem quę secretioni succedit: illam habuit difficilem, putà rigorem, febrem acutam, frigus extremorum, maius delirium, oculi distortionem, ariditatem linguę, sitim, peruigilium: hanc insufficientem, putà sudorem, & insensilem euacuationem, & occultos in aliquas internas partes abscessus. Nam sine his, ob sudorem noni & decimi diei, non adeo conualuisset vndecimo, vt sine febre & delirio dormierit. Est hic notatu dignum, quod oculi etiam distortio, quę conuulsiuum tantùm signum esse solet, fuit huic iudicatorium, humore qui secernebatur, vt exudaretur, interim musculum oculi penettante. Duos dies intermisit febris, rediit decimo quarto, vno scilicet quaternario à die quo intermisit, atque die, per se primę notę inter decretorios: talibus vero diebus omnes insignes morborum mutationes, & bonę & malę, fieri consueuerunt. Rediit vero cum febre acuta phrenitis, delirauit enim rursum, & sine somno fuit. Neque sane solùm ante hunc diem fuerant delirii interruptiones: sed neque reliquis diebus ęquè semper delirauit. Ex quo fortasse dubitabit ali-

quis, quo pacto id fieri possit, cùm hanc phrenitidē fuisse concedamus & phrenitidem perpetuum delirium esse, inter omnes medicos conueniat. Sed scias vix vllam esse phrenitidem, per quam nulla interruptio delirij fiat, & non tantillùm ægrotus ad mentem redeat: nihilominus verè ac propriè delirium perpetuum appellari, quòd non habeat intermissiones certas, & ex statis periodis inuadat. Velut profectò hūc ægrotū febre continua laborasse nemo negauit (non enim intermittente, cùm neque quotidiana, neque tertiana, neque quartana) tametsi duos dies sine febre fuit. Nimirum illa interruptio non fuit ex propria morbi figura, vt in intermittentibus, sed ex casu contingentibus indicationibus imperfectis; ita de perpetuo delirio phrenitidis sentiendum est. Vrina turbata decimiquinti diei, cruditatis succorum & morbi capitis nota erat. Nam ita dicitur in aphorismo. Quibus vrinæ perturbatæ quales sunt iumentorum, iis dolor capitis adest aut aderit. Eadem die tentauit natura abscessum ad inferiora, qui tamen non processit, & dolore genuum & tibiarum iudicatus est. A ventre autem (inquit) glande apposita nigra stercora prodierunt. Sed quorsum nunc dicit glandē appositā, cùm non ceperit narrare auxilia, quibus ad morbos vtebatur: sed quæ ægrotis euenerunt, & sponte facta sunt? Nunquid sola glande vsus est Hippocrates in toto hoc morbo? non sanè. Sed dicit apposita glande, vt insinuet fuisse aluum suppressam ea die, & indiguisse glande, aut etiam fortasse quòd commendet assiduam curam exonerandi ventrem, glandibus, aut clysteribus. Id enim nisi sponte aluus effluat, nunquam omittendum est, vtpote sine noxa vtile. Quamquam neque hoc ita accipiendum est, vt crebrò diuque, non expectantes naturales euacuationes, vtamur illis instrumentis. Assuescit enim natura illis, & impotentior in reliquum fit, & eiusdem opis indiga: sed tunc solùm cùm natura cessat, aut cum occasionibus quibusdam ipsam iuuare opus est. Decima sexta, mutata est vrinarum species, factæque sunt tenues, & continentes quiddam nubilosum & turbidum, cruditatis quidem signa non minoris, sed maioris etiam, quàm turbidæ. Decima septima, vtpote finis huius extremi quaternarii, & recidiuæ quæ à decimaquarta cepit, attulit iudicationem aliā difficilem, & imperfectam, aliqua ex parte similem ei quæ die nona incepit. Nam illa die habuit rigorem febrem & sudorem, hac habuit febrem & sudorem, & pro rigore solùm frigus, quale fieri solet per febres pituitosiores, vt meritò putemus, talem fuisse partem succi, qui ea die motus est. Sed mirum in modum nos potest admonere hic ægrotus, ne leuiter & ex quacunque occasione de morbi exitu, aut constitutione, aut etiam figura propria, sententiam feramus, aut beneiam conceptam, mutemus. Sed tardiores in ferendis sententiis, expectemus singulorum exitus. Quotus enim quisque non affirmasset nonā die, atque hac etiam decima septima, illā quidem tertianam exquisitam, hac verò quotidianam aut tertianam non exquisitam esse factam, abiisseque iam continuam febrem in intermittentem, aut factam duplicis febris complicationem? Quorum neutrum euenit: sed fuit vtraque indicatio quædam imperfecta, sanè etiam hæc. Nam etsi leuatus sit, & mente melius constitit, tamen non est à febre liberatus,

A & fuit siticulosus plus etiam quàm antè, quod verisimile est fecisse bilem in ventriculum irruentem. Nam vomuit biliosa flaua pauca, à ventre exierunt stercora imprimis, hoc est ciborum fæces, & paulò post nigra pauca, tenuia, ex bile atra. Vrinæ fuerunt tenues, non boni coloris, hoc est albæ & tenues, quæ maximam cruditatem testātur. Proinde indicatio proxima imperfecta fuit & morbus quasi denuò inchoatus, & denuo auctus, vsque ad

B vigesimum, quo rursum iudicationem aliam imperfectam recepit, vsque adeo per singulos quaternarios videtur malum rediisse ad principium, habuisseque multa principia, atque reliqua etiam tempora. Nam decima octaua, iam non intelligebat soporosus, & decima nona eadem, & vigesima dormiuit, intelligebat omnia, sudauit, & fuit à febre liberatus. Sed considera quàm attentè omnia narret Hippocrates, qui cùm dixerit eum fuisse

C decima octaua, ac nona soporosum, dicit vigesima dormisse: quasi sopor, non sit somnus, sed impotentia vigilandi, aut somnus cum addito, purà præter naturam. Exercitatus vero medicus facilè distinguet à sopore somnum, ille enim grauis, & ex quo difficilè excitantur, aut si non excitantur difficilè, tamen excitati malè redeunt ad sese & vigilant. Quin potius non nisi magna vi contineri possunt vigiles, & somno terrentur, aut conuulsi-

D nis motibus tentantur, aut pulsus concidunt, & refrigerantur extrema, & colorem viuidum faciei amittunt, aliquando febres augentur plurimùm, vt de his verè scriptum ab Hippocrate sit, somnum laborem facere: dormientibus vero sine sopore, nihil tale accidit, sed contraria omnia. Itaque hoc modo dormiuit die vigesima, qua & sine febre mansit, & non sitiuit. Sed cur non fuit hæc iudicatio satis fida, & sine recidiua? Nam quia sine febre fuit homo, ea videbatur esse perfecta, quia non sitiit, vi-

E debatur manere sine signis recidiuæ, sitim enim intus relictam dicet Hippocrates 6 huius operis, præcipuum signum esse reliquiarum praui humoris à quo timere debeamus recidiuam. His accedebat, vt fides tribueretur iudicationi, dies, qui optimè iudicatorius est. Ita est sanè; hæc omnia aderant: sed deerant signa concoctionis, sine quibus nulla iudicatio fida esse potest. Quod vt innueret Hippocrates, addit, vrinæ autem te-

F nues, & proxima die, purà decima nona, dixerat, vrinæ tenues. Proinde rediit mox malum, & nihilo minus quàm anteà, etsi vergere iam ad inferna magna ex parte succi ceperint, quamquam portiones quædam exiguæ sursum sunt elatæ. Nimirum non tam est tota materia, aut vno genere euacuationis pulsa, aut in vnam partem, quàm per multas euacuationes, & in multas partes pulsa & dissipata. Vigesima prima re-

G diit delirium, & sitis, etsi vtrumque parum. Hypochondrii dolor, aut totius aut certè dextri, & palpitatio circa vmbilicum. Vigesima quarta, vt per omnes quaternarios consueuerat, mutationem in melius fecit, habuit in vrina hypostasim (non quidem quantum suspicor, optimam & quæ concoctionis perfectæ esse dicitur, sed multam crassam & ex succis crudis) & intelligebat omnia. Vigesima septima, quæ alio quaternario distat à vigesima quarta, attulit aliam iudicationem, partim per abscessum ad coxam

dextram, partim euacuatione vrinæ tenuis, multæ, & habentis multam subsidentiam. Sed considera, vt euenerint abscessus postremi huic secundùm rectitudinem, & secundùm rationem, responderintque morbi principio. Nam vt quinta sectione libri secundi dixit Hippocrates, si caput doluerit descendit ad pectus, deinde ad hypochondria, posteà ad coxam Huic caput primùm, hypochondrium deinde doluit, & circa vmbilicum palpitauit, deinde coxa. Tempus quidem dextrum, & hypochondrium dextrum, ac dextra coxa. Palpitationem docet Galenus in commentario prognostici, non aliter ac pulsum in hypochondriis, significare delirium, aut perturbationem. Vtrumque quidem erat in hoc ægroto, delirabat enim, & ægrotabat cum periculo, quod perturbationem facit. Si autem palpitatio erat hæc, & non pulsus, haud dubiè fiebat flatu aliquo fumoso quærente exitum, atqui fortasse ille met, illatus in caput, fecit dolorem dextri oculi, qui vigesima nona hominem vexauit, & eadem die finitus est, & reliqua omnia fuerunt à die vigesima septima conuenientissima. Scilicet fuit sine febre, sine delirio, sine sopore, aut peruigilio, sine siti magna, aut magno fastidio, & aliis huiusmodi. Sed neque hæc omnia satisfuerunt, vt homo integrè liberaretur, neque hæc iudicatio perfecta fuit, quia adhuc vrinæ tenues. Sed reliquum tempus mitiùs ægrotans transegit vsque ad quadragesimum, qui est finis morborum acutorum ex decidentia. Et tunc habuit deiectiones copiosas & albas, atque sudorem: illis crassa, hoc tenuia euacuata sunt. Et homo perpurgatus. Sed hic quoque ægrotus confirmat, quod ego antea dixi, finem morborum acutorum esse integrum lunæ mensem, nam vsque ad vigesimum nonum fuit huic morbo acuties.

SECTIO II.

AEGROTVS IV.

N Thaso Philistes diuturno capitis dolore conflictatus, tandemque sopore aliquantulùm correptus decubuit. Excitatâ verò post potationem febre, dolor exacerbatus est. Nocte incaluit primùm. Prima die vomuit biliosa pauca, flaua primùm, posteà verò æruginosa plurima. A ventre stercora fluxerunt, Noctem difficulter tulit: secunda surditas accidit, & febris acuta cum hypochondrij dextri cõtentione, quæ in partes internas vergebat: vrinæ tenues, pellucidæ, quæ habebãt suspensũ quid genituræ simile: parũ insaniuit circa meridiẽ. Tertiâ grauiter se habuit. Quartâ cõuulsiones acciderũt, exacerbata sũt omnia. Quintâ mane mortuus est.

PHilistes paratus erat ad graues morbos capitis. Nam dolorem capitis multo tempore habebat

A & aliquando subsoporosus decumbebat. Quæ duo redundantiam sanguinis crudioris significant, & vsus vini largiori potu incidit in febrem continuam, & dolor exacerbatus est. Atqui fortasse dolor & sopor, qui multò ante febrem acciderunt, ex assiduo vini potu nascebantur, quòd homo vinosus esset, aliquando verò potu aliquo solito largiori, etiam febricitauit. Fortasse illa ob alias causas acciderunt,
B & potus insolitus febrem fecit, & dolorem auxit. Vtcunque hoc habuerit, grauis febricitandi causa, parato homini, superuenit. Quo factum est, vt grauiter, acutè scilicet, & lethaliter, ægrotaretit. Et euenerunt sanè omnia, vt talis causa nata erat facere. Euomuit enim prima die biliosa, primùm flaua, deinde æruginosa, bile scilicet ad modum vsta. Noctem tulit difficulter crescente vstione. Secunda die
C surditas accidit, bile cum vino irruente in caput. Febris eadem ratione acuta. Hypochondrium dextrum contentum est & vergebat in internas partes quasi retractum in internas, & superiores partes, quæ sunt in thorace sub costis: quod etiam succorum in superna irruentium indicium erat. Nam cùm hepar sit venarum radix, & succorum fons, quum succi, velut plenis canalibus, per venas in superiora
D feruntur, turgent venæ, & districtæ retrahi faciunt sursum hepar. Vrinæ erant tenues & pellucidæ, habentes suspensum quid semini simile: colore & substantia propria significantes cruditatem, & raptum in caput: contento verò, vstionem crudi succi. Insaniuit parùm circa medium diei, & tertiam diem tulit difficulter, crescente cum reliquis delirio. Meritò sanè. Nam vt in primo prædictionum scriptum est, qui in capitis doloribus æruginosos vomitus patiuntur, vigilantque cum surditate, citò & ve-
E hementer insaniunt: quarta die acciderunt conuulsiones, quasi vomitus æruginosi solùm apparuissent, suspicaretur aliquis consensum cerebri cum ore ventriculi fuisse: verùm cùm surditas etiam apparuerit & delirium, consentaneum magis est fuisse propriam passionem cerebri, & neruorum: maximè, cùm vinum tantopere soleat neruos tentare, & vt in aphorismo 5. quintæ particulæ dicitur, ebrii soleant conuulsi mori. Velut etiam hic, qui cum conuulsione mortuus est, quinta die mane. Meritò
F hoc quoque. Quia morbus hic est acutissimus exactè, quales qui quarto die finiuntur. Nam & in aphorismo citato proximè dicitur, eos qui conuulsione corripiuntur, quatuor diebus perire.

AEGROTVS. V.

G

CHerionem qui decumbebat iuxta Demænetum, ex potu febris vehemens corripuit: statim autem capitis grauitate cum dolore laborauit. Non dormiuit. Aluus turbata est tenuibus, subbiliosis. Tertia febris acuta inuasit, & capitis tremor; præcipuè autem labij inferioris: paulò post autem rigor, conuulsiones, omnino delirauit. Noctem difficulter tulit. Quartâ quieuit, parùm dormiuit, delirauit. Quintâ laboriosè se habuit, omnia exacerbata

sũt. Deliriũ, difficulter tulit noctẽ, non dormiuit. Sexta, per eadem. Septima super riguit, febris acuta corripuit, toto corpore sudauit, iudicatus est. Huic perpetuò ab aluo deiectiones biliosæ, exiguæ, sinceræ prodierunt. Vrinæ tenues, boni coloris, suspensum quid nebulosum habentes: circa octauam minxit melioris coloris vrinas, habentes hypostasim albam, exiguam. Mente constabat, febris intermisit, quæ nonâ rediit. Decimâ quartâ autem febris acuta prehendit, sudauit. Decima sexta vomuit biliosa flaua, satis multa. Decima septima superriguit, febris acuta, sudauit, à febre decretoriè liberatus est. Vrinæ post recidiuam & iudicationem melioris coloris, subsidentiam habentes. Neque delirauit in recidiua. Decima octaua incalescebat parùm, insuper sitiebat. Vrinæ tenues, suspensum quid nebulosum habebant. Parum delirauit. Circa decimam nonam à febre liberatus; circa ceruicem habebat dolorem. Vrinis subsidentia aderat. Perfectè iudicatus est vigesima. π. χ. π. ω. κ. υ.

Hic quoque ex vino cœpit ægrotare, vt proximus ægrotus, ac proinde primis diebus habuit symptomata sæua, quæ vinum solet parere: verùm quia anteà quàm in febrem incideret, non erat paratus ad grauem morbum capitis, vt ille, non est mortuus breui, sed euadens hæc vini symptomata, per mitiorem & salutarem morbũ, ad vigesimum vsque diem processit, quo vt legitimo fine multorum morborum acutorũ, liberatus est. Sed quæ habuit ex vino? febrẽ vehementẽ, & capitis grauitatem dolorosam. Non dormiuit. Vinum quibusdam affert soporem, quibusdam peruigilium. Quibus non tam bilem vrit quæ pungere & siccare potest cerebrum, quàm vaporum multitudine replet, somnum humiditate facit, quibus verò contrà, facit peruigilium calore. Quod euenit puero illi, quem Galenus narrat, ex vini potu nunquam amplius dormiuisse. Sed & hic Cherion, ex vino non dormiuit, vsserat enim illi bilem, quod deiectiones etiam indicarunt. Nam aluus turbata est tenuibus subbiliosis. Tertia die febris etiam acuta fuit, & capitis tremor, maximè labii inferni, & paulò post, rigor, conuulsiones, & delirium. Hæc omnia vino erant imputanda, illud enim tremores, & incontinentiam partium afferre solet, ob multam copiam vaporum replentium, & debilitantium neruos: rigores verò quum pungit partes sentientes, tum propter bilem, quam reddit acriorẽ, & agiliorem: conuulsiones, quum pungit & occupat radices neruorum: delirium, quum perturbat mentis sedem. Hæc ergo omnia potuit his rationibus afferre Cherioni. Quamquam vbi dicit Hippoc. capitis tremor, suspicor id nomen dici de motibus conuulsiuis, quia addit, maximè autem labii inferioris. Labium autem inferius conuulsiuè moueri crebrò solet, tremere non nisi rarò, inter loquendum. Sed si tremores illi conuulsiones capitis & labii fuerint, quas alias conuulsiones dicit, addens, conuulsiones? certè manuum, crurum, oculorum, palpebrarum, nasi, & aliarum partium. Hæc cùm habuisset die

A tertia, & noctem tulisset difficulter, auctis fortasse illis omnibus: quarta iam δι νουχίας dormiuit parum, hoc est, quieuit, & dormiuit omnihil, tametsi delirauit hac quoque die. Nimirum factus est, ob dictam causam, phreniticus. Quinta laboriosè sunt omnia exacerbata, maximè delirium. Noctem tulit difficulter, non dormiuit: atqui fortasse, quia non dormiuit. Duo enim hæc video huic ægroto accidisse, quod diebus imparibus habuit deterius, & quod his ipsis tulit noctes difficilius. Illud arbitror
B factum, quia morbus erat ex bile sincera tenui, talis autem per impares mouetur: hoc quia parum dormiebat. Grauius autem est laborare vigilem cum dormire soleas, quam interdiu, quia id etiam difficultatis accedit, quòd non dormias. Sexta eadem fuere, quanquam fortasse mitiora. Septima iudicatus est, rigore, & nouo quodam feruore, & sudore superueniente, quasi superueniente febris tertianæ vnica accessione, sed aliud erat: nimirum rigor, de
C quo in aphorismo scriptum est, superuenire febri ardenti, & eam soluere. Optimum verò est rigori iudicatorio calorem & sudorem superuenire, quia sudor perficit motum, qui per rigorem inchoatur. Nimirum rigor fit excrementis à venis internis ad habitum corporis exeuntibus. Sudor ex habitu extrà cutem. Dicit huic perpetuò exisse deiectiones biliosas exiguas, sinceras, quales scilicet à principio inceperant, significantes biliosam esse febrem. Vrinæ in hunc vsque diem fuerant tenues, boni coloris, tales
D videntur esse rufæ tenues, de quibus in prognostico dicit Hippocrates crudam ægrotationem significare. Nimirum est tenuis cruditate: bonum colorem contrahit bilis flauæ portione exigua, quæ colorem sine crassitie tribuere potest. Sed fortasse hæc ne rufa quidem erat, sed coloris minus boni. Nam quo pacto quæ coloris essent optimi, factæ fuissent die octaua melioris? Quare videntur die septima fuisse tenues, coloris non mali, quæ cruditatem significant maiorem etiam quàm rufa tenuis. Et habebant suspensum quid nebulosum, hoc est, obscurum, & tur-
E bidum. Iam hinc cœperunt vrinæ mutationem in concoctiores facere, vsque ad decimum septimum. Nam octaua die fuerũt vrinæ melioris coloris, habentes hypostasim albam exiguam, itaque colore sunt factæ meliores, & hypostasi; quia pro nebuloso & turbido habere cœperunt sedimentum candidum, illud tamen tenue, & exiguum. De substantia, quandoquidem nihil dicit, intelligere oportet fuisse quales prius, tenues scilicet, & per totum hunc diem mente constitit & à febre liberatus fuit, quæ cùm so-
F lura esset die septima, octaua intermisit: tamen mox rediit nona die, quia sine signis concoctionis, quæ iudicationem possent satis firmare, intermiserat. Atqui recidiua vsque ad decimum septimum durauit, quanquam decimo quarto cepit imperfectè iudicari (est enim notatu dignissimum, vt omnes dies contemplabiles afferant insignes mutationes) nam ea die facta est febris acutior, & sudauit, processit tamen febris, & decima sexta (fortasse incipiente iam
G motu decimæ septimæ) vomuit biliosa, flaua, satis multa. Decima septima superriguit, & febris acutior est facta, & sudauit, & iudicatus est, factusque sine febre. Quapropter notare oportet, per totum morbi decursum à principio, in quas partes inclinent euacuationes, nam tales debent exspectari. Velut huic ægroto tertia die rigor accidit, septima rigore se-

brem iudicauit: & rursum decima septima rigore iudicauit recidiuam. Atqui profectò non solùm ad præsensionem indicationes futuræ refert notare, in quas partes excremēta inclinent, sed etiam ad curationem aliquando, quia illæmet euacuationes promouendæ sunt, si natura pigriùs monet. Quia ab octaua vsque ad decimam septimam, vrinæ nullam, & aliorum accidentium exiguam mentionem fecerat. Addit, vrinæ post recidiuam, & iudicationem, hoc est, postquam facta iudicatione die septima cepit recidiua die nona; semper fuerunt melioris coloris, & subsidentiam habentes: hoc est, tales semper perseuerauerunt, quales apparuerunt die octaua, neque delirauit homo in tota recidiua. Verùm quia vrinæ, nondum processerunt ad concoctas, neque hæc indicatio cætere potuit recidiua, sed die decima octaua visum est malum cepisse denuo, nouo calore, & noua siti accedente, & vrinæ rursum crudiores: eædem enim quæ fuerant primis diebus, tenues cum suspenso quodam nubiloso. Non arbitror eadem materia facta crudiori, quæ coqui cepetat, sed portione alia denuo putrescente, & motâ. In hac secunda recidiua parum delirauit, Circa decimam nonam factus est à febre liber. Superetat tamen quidam dolor circa ceruicem. Successit vrinis subsidentia, multa scilicet & crassa, qualis solet iis qui per vrinam purgantur, & iudicatus est perfectè vigesima. Dolorem illum ceruicis suspicor fuisse signum decretorium. Nimirum iudicatoriam euacuationem antecedit semper secretio, & in secretione dolores partium multatum. Nam si instat euacuatio aliqua, earum quæ per cutem aguntur, vt rigor, sudor, & insensilis euacuatio, exudantia excrementa de venis & arteriis in musculos, dolores excitant tensiuos, aut punctotios, vt sunt excrementa: si verò aliqua earū, quæ agūtur per internas vias vt ventres, vesicam, & vterū: cōfluunt excremēta ex corporis babitu in venas maiores, inde in vias euacuationum transmittēda, & tùm commeantibus excrementis, tùm, tumentibus venis, fiunt dolores partium. Quod in iis quibus instant menstruæ euacuationes, sæpè licet obseruare. Itaq; dolor hic ceruicis ita factus est, durauitq; donec copia in vrinarias vias colligeretur. Sed quo pacto cessare potuit febris ante iudicationem? Certè vt bis iam desierat febris, homine nondum à morbo liberato, qui, si ante recidiuam euacuatio sufficiens materiæ anteuertisset, potuit à recidiua præseruari, & liberari à morbo, cuius iam ante soluta esset febris, vt certè fit sæpè. Sed superest exponamus has literas π. χ. π. ω. Κ. υ. primùm. π. significare πιθανόν. idest probabile, & vltimum. υ. ὑγίειαν, idest salutem, indicatum est anteà. Indicatum etiam penultimam literam significare numerum, quod hic maximè respondet. κ. enim significat vigesimum. Indicatum etiam hanc priorem, prioresve significare speciem euacuationis. Quòd hic quoque satis quadrat: nam Π. ω. significare solet πλῆθει οὔρων, hoc est multitudine vrinæ. Hunc verò ita iudicatum esse, iam diximus. Vnde rursum constat subsidentiam illam vrinæ vigesimi diei fuisse copiosam, & euacuatoriam, non indicatoriam solùm, vt exiguam illam, quæ octaua die cepit apparere. Voco indicatoriam, illam quæ ad agnoscendum materię concoctionem, & morbi tempus, consideratur: ad euacuationem autem nihil, aut omninò exiguum præstat: euacuatoriam verò, eam quæ copiosa est, adeò vt magna materiæ pars vrina expurgetur. X. in multis codicibus non est, vbi tamen est, nomini ægroti respondere videtur, quasi illis literis diceretur, probabile Cherionem multitudine vrinæ vigesimo sanatum.

ÆGROTVS VI.

EVryanactis filiam virginem febris vehemens corripuit, permansit autem vsque ad finem sine siti, & quæuis alimenta respuebat, à ventre pauca exierunt. Vrinæ tenues, exiguæ, non boni coloris. Incipiente autem febre circa sedem dolebat. Sexta autem die febre libera, non sudauit, iudicata est. Quod autem circa sedem, parum suppuratum est, & exiuit cum iudicatione: post iudicationem verò die septima riguit, nonnihil incaluit, sudauit. Post iudicationem verò octaua die riguit non multum, posteà verò extrema frigida semper fuerunt. Circa decimam post eum quem habuerat sudorem delirauit, & rursum confestim ad mentem rediit. Dicebant autem, eam hæc pati, quòd gustasset racemum. Intermittens autem, duodecima rursum delirauit, vēter turbatus est biliosis, paucis, & meris, tenuibus, mordacibus. Crebro surgebat, septimâ autē qua postremū delirauerat, mortua est. Hæc autē incipiēte morbo doluit fauces, & perpetuò rubore habebat, & columella reuulsa fuit, fluxiones multæ, exiguæ, acres: tussiit cococta. Nihil excreabat. Nullum cibū toto tempore accipere poterat, neque appetebat quidquam, neque sitiebat. Neque bibit quidquam notatu dignum. Tacita, nihil loquebatur. Tristis, desperata statim erat. Erat autem natiua quædam ad talem propensio.

Narratio hæc duas partes habet: prima continet, quæ quibusdam diebus acciderunt, vsque ad eam quâ virgo mortua est: secunda. quæ per totum morbum perseuerauerunt. Hæc duos morbos habuit, inflammatiunculam quandam in ano, quæ sexta die, cum suppuratione soluta est, vt nihil notatu dignum ex ea inflammatione post eum diem relictum sit: & destillationes quasdam acres, quæ à morbi principio fluxerunt à capite in columellam, fauces, ventrem, & pulmonem, & tandem intra vigesimum nonum diem, vt ego existimo (non enim est dierum supputatio facilis in bac narratione) in tabem finita est. Quod ad hanc secundam affectionem attinet, in ægrotantibus, quos tabe periisse, prima sectione primi libri narrauit, virgo hæc esse videtur, ferè enim habuit, quę ea tempestate in ęgrotis apparuisse, narrauit. Sed persequamur totam narrationem sigillatim. Euryanactis (inquit) filiam virginem vehemens febris corripuit, permansit autem vsque ad finem sine siti, & quęuis alimenta respuebat. Hęc fuit grauissima pars mali illius, sine siti & fame tandiu fuisse, vt neque potum, neque vllum omnino

cibum, vel gustare, sustineret. Est enim hoc maximæ corruptionis, facultatis eius quâ appetimus, inditium. Ea verò non potest tantopere deficere, nisi extincto calore naturali in ea parte, ad quam ea facultas pertinet. Hoc proinde vt grauissimum, & maximam mortis quæ successit causam, in principio narrationis ponit Hippocrates & in calce reperit. A ventre exierunt pauca, & vrinæ etiam tenues, exiguæ, non boni coloris. Quæ omnia debilitatis concoctricis, & expultricis erant. Incipiente autem febre, circa sedem dolebat. Hunc dolorem ex inflammatione sedis fuisse, exitus declarauit, quia die sexta à febre est liberata, & iudicata sine sudore, & exiit cum ea iudicatione pus. Nimirum facto pure cessauit febris, quæ dum pus fieret, ardebat, vt solet. Sed quia non id solum malum erat mulieri, sed destillationes etiam acres è capite, cito post hanc iudicationem rediit febris. Nam septima die riguit, nonnihil incaluit, & sudauit, & sudore rursum iudicata est. Et rursum octaua post iudicationem (post iudicationem scilicet proximam septimæ diei) riguit non multùm. Nimirum est familiare admodum, destillationibus ex capite decurrentibus, sæpè, & citra certam periodum rigere, & ardere, & sudare excrementis nunc tangentibus sentientes partes, nunc putrescentibus per partes, nunc earum calore dissipatis. Sed ex hoc secundo rigore non recaluit satis, nam extrema frigida semper fuerunt, quod debilitatis naturalis caloris erat. Circa decimam, post eum quem habebat sudorem (nimirùm sudabat decimâ) & post ceptum sudorem delirauit, & rursum citò resipuit. His dictis interponit Hippoc. causam externam, quâ dicebant hanc mulierem cepisse ægrotare, incondito profectò ordine, in principio enim totius narrationis oportuit dici, aut certè in fine. Sed Hippocrates fortasse die morbi decima factus est certior eius occasionis, & scripsit rem tantam, vt accepit. Fortasse vetustate codicum est conturbatus ordo. Vtcũque hoc habeat, occasio erat satis noxia mulieri, & morbus rectè occasioni respondit. Comedit enim vuæ racemum (magnum arbitror) mulier natura parata ad tabem, & fluxionibus de capite tenuibus & acribus correpta est. Vuæ verò fluxionibus maximè replere consueuerunt. Dictâ ægrotandi occasione, redit ad narrationem, dicens, intermittens autem (diem scilicet vndecimam, delirandi intermissionem faciens) duodecima die rursum delirauit: Venter turbatus est biliosis, paucis, & meris, tenuibus, mordacibus, & crebro surgebat, ex biliosis scilicet destillationibus, quæ in intestina repebant. His ita procedentibus, die septima, à qua posterius delirauit, hoc est septima à duodecima (nam decima delirauit prius) mortua est: Die itaque decima, haud dubiè, tabida facta ex dictis destillationibus. Fuisse verò has, quas dixi, legitimas singulorum causas ostendunt, quæ subdit in secunda orationis parte. Hæc (inquit) incipiente morbo doluit fauces, & perpetuo ruborem habebat, & columella reuulsa fuit. Constat hæc fluxionis à capite esse, quod ipse etiam dicit apertè, addens, fluxiones multæ. Columella reuellitur aliquando multitudine fluxionis tumens, nonnunquam siccante fluxione, velut salita, & corrugata: cum illa est causa, est tumida: cum hæc, flaua, aut rubra, siccata, & exasperata, atque facta exigua. Talem fuisse in hac constat, quia fluxiones fuerunt te-

A nues & acres. Itaque fuerunt multæ; non quod copiosæ, sed quod affligentes continenter, & in multas partes incumbentes. Nam in fauces, & columellam (quod indicauit dictus rubor) & in asperam arteriam, quod fecit, vt extussiret concocta, & nihil excrearet, hoc est, vt crebro tussiens, rarò extussiret, vt per tenuissimas destillationes fit: aliquãdo verò concreta & crassa quasi vstam pituitam (hæc enim nunc ob similitudinem cocta vocat) quia tamen præ intemperie sicca & calida pectoris fiebant, referri debebant magis ad efficientem causam,

B quàm ad materiam, cùm non esset morbus pituitosus. Esse vero hanc legitimam expositionem, intelliges ex his verbis primæ sectionis libri primi. Spuebant autem exigua densa cocta, modicum quiddam vix excreantes. Sed & in ventrem superiorem decubuit maligna fluxio, tantam noxam illi inferens, vt ferè mori fecerit, ac substulerit cibi & potus appetentiam (nimirum vt solet externa pars ἐπιθύματα pati, præ maligna fluxione, quam excipit) & in inferio-

C rem, faciens crebram cupiditatem desidendi, cum biliosis, paucis, meris, tenuibus, & mordacibus deiectionibus. Teneri eam grauissimo aliquo morbo interiùs, non tàm magno, quàm mali moris, & quasi subdolo, indicabat tanta taciturnitas, vt nihil loqueretur, & tristitia tam desperata, vt neque conquereretur, neque auxilium peteret, aut omnino velle videretur. Tale quiddam est hoc, quale quod in externis morbis videmus. Si quæ pars magna inflammatione corripitur, quæ, vt magnæ solent, in

D suppurationem mutatur, febres accidunt & dolores ingentes, & æger vigilans vociferatur, sin autem in gangrænam abit, febres exiguæ sunt, & dolores nulli, sed pars velut silens (liceat metaphora vti) moritur. Non mirum ergo, si caloris naturalis tabe, mulier tam breui contabuit, & mortua est. Quo minùs autem mireris, monet Hippocrates fuisse huic natiuam quandam ad tabem propensionem. Itaque in illis erat hæc, de quibus Hippocrates dixerat citata

E sectione: Est autem quibus incepit primùm: his vergebat natura in tabem: moriebantur autem celerius, quàm solent hæc transigi. Mihi vero citæ consumptionis, causa alia maxima videtur accedere, illa integra ferè cibi & potus abstinentia. Nam cùm vita hominis iuxta Hippocratem septem dierum sit, quomodo potuerit non marcescere hæc virgo decem & nouem.

F

ÆGROTVS VII.

Anginosa quæ iuxta Aristionem agebat. Hæc primum à lingua incepit. Obscura vox erat, lingua rubra & resiccata. Prima die horrida, incaluit. Tertia rigor, febris acuta inuasit, ceruicis tumor subruber, durus,

G *& super pectus ab vtraque parte. Extrema frigida. Liuida. Spiritus sublimis. Potum per nares reiiciebat, bibere non poterat. Deiectiones & vrinæ restiterunt. Quartâ omnia exacerbata sunt. Quintâ mortua est. Anginosa.*

Hæc angina tenuit partes internas oris, & externas ceruicis, quia incepit à lingua, quæ rubra, & resiccata erat, quasi erysipelatosa. Vnde vox facta est obscura, & fuit tumor durus, & subruber, inflammatio scilicet erysipelatodes, ceruicis, & super pectus ab vtraque parte. Horrorem primi diei, & rigorem tertii, biliosa fluxio, quæ in eam partem ferebatur, occurrens partibus sentientibus, fecit. Illa verò frigida & liuida extrema, & spiritus sublimis (hoc est, qui superioribus thoracis partibus trahitur) longè deterrima erant, significabantque, naturalis caloris, & facultatis extinctionem. Quòd potum per nares reiiciebat, & bibere non poterat, angustiæ viæ inflammatione compressæ ascribi potest, aut resolutioni gulæ, vel fastidio extremo, quòd scilicet ob facultatis corruptionem deglutire mulier non posset, & cùm ore quàm maximè conaretur, per nares reiiceret. Atqui Galen. extremæ debilitati id vult ascribi, quia deterrima illa signa aderant, quæ dicta sunt. Ego verò vtramque causam adfuisse suspicor, & viæ incommoditatem, & facultatis debilitatem. Deiectiones & vrinæ restiterunt præ debilitate expultricis, in internis manentibus excrementis. Quarta, sunt exacerbata omnia. Quinta mortua est anginosa π. δ. ε. ε. θ. hoc est, πιθανὸν διαχωρημάτων ἐπισχεθέντων πέμπτη θάνατον, hoc est, probabile deiectionibus suppressis quintâ mortuam: hæc enim significari his literis antea explicatū est à Galeno. Ob has censet, non fuisse tales literas scriptas ab Hippocrate, sed ab aliis adiectas, quia non probat mortuam esse hanc ob suppressas deiectiones, sed ob anginam, deiectiones verò esse suppressas ob debilitatem facultatis. Ego an ab Hippocrate scriptæ, an ab alio adiectæ hæ literulæ sint, non possum dicere, tamen has literas non esse malè hoc loco adiectas, affirmo. Nam angina per quam fauces & ceruix rubent, maximè descendente rubore ad pectus, diuturnior est, & multi ex ea euadunt, vt in prognostico dicitur, neque alia ratio moriendi in tali est, quàm recurrentibus intrò excrementis. Non ergo hæc mulier mortua esset ex hac angina, nisi facultas fuisset debilissima, quod frigus & liuor partium, & sublimis spiritus indicabant, neque omninò fuisset mortua, nisi recurrissent intro excrementa: recurrerunt verò, quia suppressæ sunt deiectiones, & vrinæ: itaque & ob hanc causam est quinta mortua, alioqui non moritura, aut non tam citò. Si enim valuisset per ventrem, & vesicam, atque vndique facilè pellere, neque tantam naturalis caloris extinctionē passa fuisset, neque mortua. Cur enim ab angina externa? Quia verò non valuit, excrementa retenta sunt, quæ extinxerunt calorem, & debilitarem facultatum retricum, & mortem attulerunt. Tam longè abest à vero loci huius sensu Galenus, vt miretur, quî potuerit hęc angina produci vsque ad quintum, quin prius mulier mortua fuerit.

AEGROTVS VIII.

ADolescentem illum qui decumbebat in foro mendacium vehemens febris corripuit, ex lassitudinibus, & laboribus, & cursibus insolitis: prima, aluus turbata est biliosis, tenuibus, multis. Vrinæ tenues, subnigræ, non dormiuit, siticulosus fuit. Secunda omnia exacerbata sunt, deiectiones plures, intempestiuiores, non dormiuit, mente turbatus fuit & leui sudore perfusus. Tertiam difficulter tulit, siticulosus, anxius: multùm se iactauit & perplexus erat, delirauit. Extrema liuida, & frigida. Hypochondrii contentio submollis vtrinque. Quarta non dormiuit, peius se habuit. Septima mortuus est, circiter vigesimum ætatis annum agebat. Acutum. π. ξ. ζ. θ.

Adolescentia ægri duorum quidem causa fuit: primum, vt ex occasione tam acuto & calido morbo corriperetur, deinde vt cum tam graui morbo vsq; ad diem septimum durare posset. Proinde bis id monuit Hippocrates in principio, narrationem inde incipiens, adolescentem illum: in fine, dicens, circiter vigesimum ætatis annum agebat. Quia ergo erat adolescens, ac fortasse natura calidus, & nutritus calidis, etsi alioqui otiosus, potuit ex labore corripi tam calido morbo. Atqui quanquam reliqua omnia, quæ naturam & victū calidum spectant, facerent ad facilem passionem, tamen otiosum fuisse, non subleuauit periculum, immo auxit plurimum, nullà enim causa magis labores læserunt, quàm quòd insoliti: quia insolita omnia fert malè natura. Proindè hic malè tulit, etsi adolescens, & alioqui fortis. Nimirum vt in aphorismo dicitur; soliti labores ferre, minus lædi solent, etsi sint debiles, & senes, quàm si qui non sunt assueti, etsi sint robusti & iuuenes. Quoniam autem dicit, lassitudinibus, & laboribus; & cursibus significat, vehementes & multiplices motus eum sustinuisse, atque inde defatigatum esse. Labores enim sunt motus nimii, longè productiores quam exercitationes: lassitudines vero affectiones, quas labores pariunt. Ergo cursibus & aliis motibus laborauit, vsque ad magnas lassitudines. Nam exiguas, & velut incipientes lassitudines, exercitationes etiam faciunt, non solùm labores, & ea est meta exercitationis, vbi lassari ceperit corpus, statim quiescere: vltra quam, si motus procedit, iam est labor. Hic homo, bile vehementer agitata, & malignè putrescente, videtur in hepate & liene contraxisse inflammationem tantam, vt septum etiam transuersum attigerit. Nam ambo hypochondria inflammata fuisse, declarauit, cum reliquis, contentio submollis hypochondrii vtraque ex parte: attigisse fortasse etiam septum transuersum, ex delirio suspicio est. Quamquam per malignas etiam hypochōdriorum inflammationes, contingit delirare. Acutissimum & malignum affectum significauerunt euacuationes symptomaticæ, quæ, & tempore, quia statim apparuerunt, & qualitate etiam, malæ erant Putà biliosa tenuia multa ex aluo, & secunda die deiectiones plures, Quod dicit intempestiuiores: non quidem intelligendum prioribus. Nam tales deiectiones, quanto citiùs apparent, tanto intempestiuiores sunt, sed accipiendum comparatiuum pro positiuo, quasi intempestiuæ. Sed & vrinæ à primo die tulerunt præ se contraria concoctioni, & lethalia, tenues enim fuerunt subnigræ. Pręter exeuntia vero, reliqua etiam quæ sunt in genere signorum salutis, aut mortis, statim ceperunt maligna apparere, & vrgere continenter, quod acutiem & pericu-

lum significabat. Graue enim die prima non dormisse, & fuisse siticulosum (intellige enim valdè) grauius verò, secundâ omnia exacerbata fuisse, sitim scilicet, & peruigilium, & mentem turbatam fuisse, & sudasse parum. Graue enim secundâ die sudasse, grauius autem quòd parum. Exiguos enim sudores in talibus animi deliquia comitari solent: grauiùs adhuc quòd diem etiam tertiam difficulter tulit, (hoc gratia omnia symptomata significant) siticulosus, anxius. Anxietatem verò indicabat multa iactatio, & perplexitas, & quod delirauit. Quod quidē verbum maius aliquid significat, quàm mentem turbatam esse. Quare intellige, die hac tertia creuisse delirium. Longè autem dictis omnibus grauius, extrema liuida & frigida fuisse. Hîc profectò nullus non putasset hominem die quarta, qui primi morborum impetus finis est, moriturum, præcipuè cùm iam videret die quarto non magis quàm prioribus dormire, & ire in peius. Quid enim iam peius, excepta morte, poterat expectari? Atqui profectò ita esset factū, nisi hic beneficio ætatis, quæ ferè viginti annorum erat, & robustæ facultatis, vsque ad septimam durasset, quâ necessario mortuus est. Hoc vt significaret, cùm dixisset septima mortuus est, addidit (vt antea etiam dixi) circiter vigesimum ætatis annum agebat. Itaque ætas effecit, vt tardiùs interiret, quàm pro morbi acutie. Ergo morbus acutior fuit, quàm pro exitu quem habuit. Hoc vt significaret, addidit, acutum. In quatuor autem literis his, πξζθ, solùm dubitari potest, quid ξ significet. Nam primùm significare probabile, vltimam, mortem; penultimam, diem, quæ hic septima fuit, ex dictis antea est apertum: ξ verò significare solere ξανθὴν χολὴν, idest flauam bilem, aut ξένον ἢ σπάνιον, idest nouum seu rarum, aut ξυσμὸν, idest strigmentum, aut ξηρότητα, idest, siccitatem, ex sua & antiquiorum sententia dicit Gale. Hunc verò magis consentaneum est, dici mortuum ex nouitate, hoc est, quòd repentè mutata multùm consuetudine, ad labores magnos se transtulit, quam ex bile, aut siccitate, aut strigmēris. Nam quòd nouitas causam externam, & non affectionem significet, nihil refert. Non enim solùm ex affectu, aut interna eius causa, aut magno aliquo symptomate dicuntur homines interire, sed & ex causa aliqua externa, cum eam contingit esse valde noxiam, velut Philistes ex potationibus.

AEGROTVS IX.

MVlier, quæ decumbebat iuxta Tisamenum. Huic volulosa molestè concitabantur. Vomititibus multis torquebatur, potum continere non poterat, dolores aderant circa hypochondria, & in inferioribus secundùm ventriculum partibus, dolores & tormina continenter affligebant, non erat siticulosa, incalescebat. Extrema frigida vsque ad finem, fastidiosa, sine somno. Vrinæ tenues, paucæ: excretiones crudæ, tenues, paucæ, non erat remedio locus, mortua est.

Voluulus affectio est acutissima, & grauissima, quæ ad intestina gracilia pertinet, vt colicus dolor ad

A crassa, & in eisdem habet essentiam, & causam. Est enim obstructio aliquando ex induratis fæcibus, aliquando ex crassis succis, & crudo, crassoque flatu, nonnunquam etiam ex inflammatione. Hic morbus tanto periculosior est colico, quanto intestina gracilia, & tenuiora, & acrioris sensus, & propiora præcipuis partibus, hepati, lieni, fundo ventriculi, & septo transuerso. Vnde contingit ea trahi ad compassionem. Hoc morbo occupatam fuisse mulierem hanc dicit, narrans primùm signa pathognomonica, deinde etiam superuenientia. Pathognomonica B sunt hæc, vomitus erāt multi, & potū cōtinere non poterat, dolores ac tormina continenter affligentia circa hypochondria, & infernam ventriculi partem, hoc est, inter thoracem & vmbilicum. Hæc enim per hunc morbum accidunt, & nihil videtur descēdere deorsum, sed totus ventris motus videtur ad os sursum præter naturam concitatus, vsque adeo vt nonnunquam fæces etiam soleant vomere, quod fortasse huic non contigit (ac fortasse etiam contigit, etsi Hippocrates non exposuerit vomitus spe- C ciem) ob vim & acutiem morbi, anticipante muliere mori. Illa vero sunt superuenientia [quæ quia lethali adeo morbo superuenerunt, fuerunt etiam lethalia] non fuisse siticulosam cum incalesceret, hoc est, febricitasse, & non secundùm rationem febris sitiisse. Quod quidem pessimum erat: nam delirii, aut corruptionis magnæ facultatum in ventriculo. Atqui fastidisse simul cibos, ad ipsum mer genus pertinebat, & corruptionem magis facultatis, aut mali- D gnos succos indicabat. Extrema frigida vsque ad finem, hoc est, ex quo non recaluerit, magnitudinem internæ inflammationis significabat, vnde & ex febre, & ex tanta totius mali acutie, manifestum, eam eius voluuli causam inflammationem fuisse, eamque magnam & malignam, quæ non minus peruigilium, quàm alia dicta, erat nata facere. In calce narrationis, speciei exeuntium mentionem facit. Quæ quidem species est in genere signorum, quæ Galenus vocat assidentia, quia quocumque tem- E pore morbi possunt accidere, & non accidere. Meminit vero Hippocrates vrinæ in morbo, qui non erat venarum, ob communem rationem quam Gale. attigit, quo scilicet constet, an venas attigerit affectio, sed & ob peculiarem etiam, quam ego addo: quia scilicet, cum soleat hepar ad compassionem cum intestinis trahi, & inde maximum ægri periculum incurrant, refert quàm plurimùm scire, quantam læsionem hepar acceperit, quod ex nulla re meliùs, quàm ex vrina intelligi potest: præcipuè, si se- F cundùm gibbam partem patiatur hepar, vt si secundùm cauam, ex deiectionibus. Vrinæ ergo tenues & paucæ, cruditatis, & mali hepatis esse poterant. Sed quia tenues, præcipuè vero si etiam paucæ sint, fieri solent raptu humorum in aliam partem, vt cum in phreniticis apparent: mihi significassent potiùs inflammationis magnitudinem rapientis ad se omnia more cucurbitæ. Mirum vero, quod voluulo tanto laborans, deiectiones habuerit. Nam vt diximus, ni- G hil omnino solent per sedem emittere. Sed neque hic fuit pars quæpiam excrementorum, expultricis facultatis vi præcipuè pulsa, sed tenue quiddam & crudum, vt quidam ichor, calore hepatis & mesenterii liquescens. Tantus erat morbus, ex quo tam cito mortua est, vt nullus fuerit remedio locus. Quare verisimile est, etsi id tacuerit Hippocrates, mor-

tuam fuisse secunda die, aut paulò post. Nam de iis, quibus ob morbi breuitatem subuenire non possumus, dicit ipsemet Hippocrates in initio prognostici; Quidam enim diem viuentes vnam, aut paulò plus, moriuntur, antequàm medicus arte repugner. Eiusmodi fuit hæc, & Hippoc. tacuit diem mortis, vt hinc multò magis intelligeres citissimè mortuam esse, vt vix dies interfuerit, quasi diceret, statim mortua est.

ÆGROTVS X.

MVlierem quandam, earum, quæ apud Pantimedem degebant, ex abortu recentis fœtus vehemens febris prima die corripuit, lingua sicca, siticulosa, fastidiosa, insomnis erat. Aluus turbata est tenuibus, multis, crudis. Secunda superriguit, febris acuta inuasit, ex aluo multa egessit. Non dormiuit. Tertia dolores augebantur. Quarta delirauit. Septima mortua est: aluus per totum morbum humida cum deiectionibus multis, tenuibus, crudis. Vrinæ paucæ, tenues. Febris ardens.

Febres acutæ in recens enixis, & iis, quæ fœtus corruperunt, valdè periculosæ sunt. Non enim fiunt iis, quæ ritè purgantur, sed quibus supprimuntur euacuationes. Id verò fit locis vteri, à quibus euulsæ sunt secundinæ, ob rupturas inflammatis, & proinde obstructis, atque materiâ, alioqui malignâ, multùm redundante, & ita incuneatâ vt non possit exire. Atqui, etsi possit aliter, citra inflammationes inquam, fieri, tamen acuta febris in enixa rarò aliter fit, & ita semper fieri, putare oportet, quia huc curationis rationem dirigens nunquam errabis. Neque profectò minùs periculi est, in patientibus abortum, quàm in enixis, sed, vt Hippocrates lib. de morbis dicit, multò plus, quia quod naturaliter in his fit, in illis fit præter naturam. Quod verò violentum, periculosiùs, quàm quod naturale. Sed, vt in materia dicatur apertiùs, constat magis dilacerari acetabula vteri, à quibus vi fœtus euellitur, quàm à quibus naturaliter excidit: vt pomum nondum maturum ex arbore decerpitur difficiliùs, quàm si sponte cadat. Minus. n. lacerum, & sano propius manet id, vnde naturaliter velut separatur. Si ergo in abortiente magis vlcerantur vteri, faciliùs etiam inflammabuntur, ac reliqua mala fient, vsque adeo vt de iis quæ corruperunt dicat loco citato Hippoc. In huiusmodi enim periculum est, ne vteri exulcerentur, & inflammentur. Hoc autem est periculosum. Non parùm autem refert, quo mense conceptionis abortus fiat. Nam quæ corrumpunt fœtum nondum menstruum, aut non antiquiorem, quæ scilicet primo prægnationis mense aborriunt, exiguum, aut vix vllum periculum habent, quia acetabula adhuc sunt mucosa, vt separati nullis manentibus viceribus possint, sanguinis vero expurgatio non maior desideratur, quacumque earum, quæ singulis mensibus contingunt, vtpote cùm nulla antea talium euacuationum intermissio facta sit. Quæ aliquanto tardius, vt secundo aut tertio mense abortiunt, cum periculo id faciunt, solidioribus iam aliquanto acetabulis, & suppressionibus menstruorum prægressis, non tamen cum tanto, quanto quæ mediis, aut postremis mensibus: quarum quæ mediis mensibus, ob firmitudinem acetabulorum periclitantur plus quàm aliæ omnes: ob multitudinem autem excrementorum, plus quàm quæ primis, minùs quàm quæ vltimis: quæ vltimis, multitudine excrementorum plus omnibus, firmitudine acetabulorum non quantum quæ mediis, vt omnibus collatis, in mediis & vltimis mensibus non admodum impar sit periculum: in primis autem manifestè minùs quàm in aliis. Itaque huic mulieri non admodum erat futurus periculosus abortus, vt qui recentis fœtus, nisi magnus apparatus in corpore fuisset. Contigit autem fuisse tantùm, vt ex febre ardente, biliosa, acutissima, facta phrenitide quarta die, mortua fuerit septima. Acutem autem maximam satis indicauit, quod prima statim die fuit lingua sicca, & mulier siticulosa, & insomnis. Bilis redundantiam & malignam qualitatem indicabant hæc ipsa, & fastidium, & aluus turbata, tenuibus, multis, crudis. Biliosorum enim est valde sitire, & cibos non posse capere. Deiectiones vero tenues, & crudas vocat ex tenui bile, quæ prima die non nisi ob redundantiam aut malignam qualitatem excernebatur. Secunda die eadem fuerunt. Nam non dormiuit: & ex aluo fluxerunt multa, & insuper riguit: id quod in iis quæ ex abortu, aut partu laborant, sæpè euenit ob sensus vteri acrimoniam. Tertia die fuerunt eadem, & insuper augebantur dolores, vterinos fuisse arbitror. Quarta eadem, & insuper delirauit, facta iam inde phreuitica, quia, arbitror, proximæ diei dolores facti fuerunt malignis succis occurrentibus ad vterum, qui non poterant erumpere, cùm ergo exire prohiberentur, inde impetum fecerunt in sublimem partem, & tenuerunt caput: cætera trāsacta sunt, vt pat est, in postrema parte lethalis morbi, vsque ad septimam, quā mortua est, quam indicauerat maligna permutatio quartæ. Dicit deinde per recapitulationem. Aluus per totum morbum humida cum deiectionibus multis, tenuibus, crudis, vrinæ paucæ, tenues. Fortasse repetit hoc, quod de deiectionibus dicitur, significans id fuisse à principio signum omnium grauissimum. Vrinæ verò fuerunt tenues, quòd crudæ; paucæ vero, ob deiectionum tenuium multitudinem, & ob feurem vrentem. Talem enim fuisse testatur Hippocrates ipse, dicens, febris ardens. Si modo verba hæc vltima Hippocratis sunt, ac non potius, vt Galenus putat, adscriptitia.

ÆGROTVS XI.

ALteram ex abortu circa quintum mensem, Oecetæ vxorem, febris vehemens corripuit. Initio comatosa erat & rursum insomnis cum renum dolore & capitis grauitate. Secundā aluus turbata est paucis, tenuibus, meris primùm. Tertia plura & deteriora. Nocte nihil dormiuit. Quartā delirauit. Timores, tristitiæ aderant, dexter oculus distortus est, sudore circa caput pauco & frigido maduit, extrema frigida. Quintā omnia exacerbata sunt. Multum

A *tùm delirauit, & rursum celeriter ad mentem redijt. Siticulosa erat & insomnis, Aluus multis & meris vsque ad finem defluxit. Vrina erant pauca, tenues, subnigræ. Extrema frigida sublivida. Sexta eadem. Septima mortua est. Phrenitis.*

B Periculosior abortus est quinto mense, quàm primis tribus, quanquam huic, & proximæ mulieri par malum & periculum videtur superuenisse, cum ambæ septima die mortuæ, & ambæ quarta die phreniticæ factæ sint. Id quod factum fuit, quòd prior illa tantò maiorem ad acutum morbum apparatum habuerit, quanto minus periculosam ægrotandi causam. Atqui profectò ita fuisse, vtriusque morbi symptomata indicant. Semper enim fiunt C tales morbi, quales antecesserunt apparatus. Illa verò habuit biliosissimum morbum, vt omnia symptomata indicarunt, hæc verò ex variis succis Nam quædã symptomata pituitam, quædam bilem, quædam etiam nigram bilem, indicarunt, atque adeo quædam sanguinis redundantiam. Illa ergo biliosior erat, hæc succorum habebat quandam commixtionem. Coma enim pituitam indicabat, peruigilium, & aluus turbata tenuibus & meris, bilem: D dolor renum & capitis grauitas, redundantiam sanguinis, & toto corpore, & circa vterum præcipuè, cùm non ritè expurgaretur: timores verò & tristitiæ, melancholiam. Itaque prima die fuit comatosa, & rursum insomnis eadem die. Scilicet prima diei parte dormiebat ἀδιεγέρτως, altera vigilabat, vt nunquam amplius dormitura. Quod quidem in E semitertianis, aut quæ illarum naturam referunt, vsu venit. Hæc vero febris causam habuit causæ hemitritæ non valde dissimilem, ex pituita enim & bile maximè. Eadem die renum dolor, & capitis grauitas. Secunda aluus turbata paucis, tenuibus, meris, exeunte bile, vtpote tenuiori, ante alios succos: tertia exierunt plura & deteriora, putridiora, scilicet, & variegata, ex variis iam excrementis. Nocte eius diei nihil dormiuit, antecedente scilicet, vt solet, peruigilio, delirium. Nam quarta delirauit, occupantibus putridis succis cerebrum. F Fuit verò species delirii in timore, & tristitia, vt iis qui ex atro succo delirant. Fuit verò eadem die dexter oculus distortus, quod signum non fuit huic iudicatorium, vt ei, qui decumbebat in horto Dealcis, qui huius libri fuit tertius ægrotus, sed lethale, iuxta illud quod in aphorismo dicitur. In febre non intermittente, si labium, aut palpebra, aut supercilium, aut oculus, aut nasus, distorqueatur. Nimirum hoc erat signum conuulsiuum, quod quidem cum delirio coniunctum, & febri ardenti G superueniens, grauiter affici cerebrum indicauit. Reliqua etiam omnia, quæ ea die accidisse narrat, lethalia esse, ex prognostico didicimus, vt sudore circa caput pauco & frigido maduisse & habuisse extrema frigida. Quæ omnia quinta exacerbata sunt, & multum delirauit. Quod dicit celeriter ad mentem rediisse, non significat phrenitidis solutionem, sed quod in plerisque phreniticis obseruamus, vt cum valde commoti mente sunt, repentè quædam prudenter loquantur. Siticulosa etiam fuit, & insomnis. Quamquam hæc duo non erant tam grauia, quam reliqua. Non enim erant præter rationem febris, quin potius fortasse, siticulosa fiebat, cum ad mentem rediret. Aluus, inquit, turbata multis meris vsque ad finem, id verò non potuit cum vrinis tenuibus & subnigris morbum soluere: euacuationes enim sine signis concoctionis, nedum cum concoctioni contrariis, symptomaticæ sunt. Extrema etiam hac die non frigida solum, sed liuida etiam fuisse dicit, quod vt in prognostico dicitur, magis pestiferum est, quàm si nigrescant quamquam hoc quoque morientibus iam partibus fieri soleat. Sexta eadem fuisse, & septima mortuam, dicit. Merito quidem, quia acutissimè processerat morbus, & die quarta facta fuerat insignis mutatio in deterius. In calce dictionis scripsit, phrenitis Quamquam in quibusdam codicibus reperi φρενιτικά, idest, phrenitica, ego sequor eam lectionem, quam ex eius commentariis intelligo, sequutum fuisse Galenum: illa enim fuit antiqua & certa. Galen. dicit scriptum fuisse φρενῖτις, quam vocem, vt nuper dixi, non putat scriptam ab Hippocrate, sed ab alio adiectam. Ego nihil possum de ea re affirmare. Sed si Hippocrates voces has solutas, in fine narrationum adiecit, cur hanc potius phrenitidem, & proximam, febrem ardentem vocauerit, cum vtraque fuerit febris ardens, & vtraque in phrenitidem abierit, non habeo quod dicam aliud quam vtramque laborasse vtroque affectu, proinde licuisse illi vtramuis ægrotationem alterutrius nomine appellare.

AEGROTVS DVODECIMVS.

Mulierem, quæ decumbebat in foro mendaciorũ, enixam primũ laboriose masculum, vehemens febris corripuit. Mox in principio siticulosa, fastidiosa, dolebat cor, lingua arida: aluus turbata tenuibus paucis, non dormiuit. Secunda parum riguit, febris acuta inuasit, paucus sudor circa caput & frigidus deffusus est. Tertia laboriosè ex aluo cruda multa tenuia fluxerunt. Quarta superriguit. Omnia exacerbata sunt. Insomnis. Quinta laboriosè se habuit. Sexta per eadem. Ab aluo fluxerunt humida multa. Septima superriguit, febris acuta prehendit, sitis multa aderat, & corporis iactatio: Circa vesperam frigidus toto corpore sudor dimanauit. Perfrixit, extrema erant frigida, nec recalescebant; & rursum ad noctem superriguit. Extrema non recalescebant, non dormiuit, parum quiddam delirauit, & rursum cito mente constitit. Octaua circa medium diei recaluit, siticulosa, comatosa, fastidiosa, vomuit biliosa, pauca, flaua. Noctem difficulter tulit, non dormiuit, minxit multum, confertim, inscia. Nona remissa sunt omnia, erat comatosa. Ad vesperam parum superriguit. Vomuit amara, biliosa. Decima rigor accidit, febris exacerbationem habuit, non dormiuit quidquam. Mane minxit multùm, subsidentiam non habens. Extre-

m

ma recalefacta sunt. Vndecimâ vomuit viru- lenta biliosa, riguit non multò post, & rursum extrema frigida. Ad vesperam rigor, sudor, vomuit multa, noctem laboriosè trãsegit. Duodecimâ vomuit multa, nigra, fœtida, singultus multus adfuit & sitis laboriosa. Decimâ tertiâ nigra, fœtida, multa vomuit, rigor obortus est. Circa meridiem autem voce priuata est. Decimaquartâ fluxit sanguis de naribus. Mortua est. Huic per totum aluus humida fuit & horrebat, annum ætatis agebat circiter decimum septimum. Febris ardens.

A

Haud dubiè febris hæc incepit cum maiori acutie, quàm priores duæ, at non minore temporis interuallo terminata est. Nam prima statim die habuit omnia, quæ mulier quæ habitabat apud Pantimedem, & insuper dolorem cordis, hoc est oris ventriculi, & reliqua omnia acutissimè processeruot, vt miraculo simile fuerit, septimum diem mulierem hanc effugisse: durauit tameo vsque ad secuodum septimum, fortasse quia erat ætatis ram floreutis: qua causa verisimile est Hippocratem in calce narrationis, vt huic admirationi occurreret, dixisse, annum ætatis agebat circiter decimum septimum. Nam in historia adolescentis illius, qui decumbebat in eo ipso foro mendaciorum, quo hæc mulier, perinde fecit Hippocrates. Est consideratiooe dignum, io iis, qoæ ex partu laborare ceperunt, nunqoam oon dicere Hippocratem, matem an fœminam peperint. Nam hanc dicit marem, & vxores Sileoi, & Dromeadæ, quæ etiam ex partu mortuæ sunt, dixerat filias peperisse. Qua in re apertè insinuat, non parum facere id ad partus difficultatem, & periculum. Longè enim difficilior est affectio gerentium vtero fœminas, & periculosior partus. Nam & ob deteriorem apparatum, & maiorem excrementorum redondantiam, fœminæ concipiunrur, & maiori expurgatione indigent filias enixæ. Nam sexaginta sex diebus expurgari solent, enixæ filios solis triginta. Suppressio ergo in illis est maior. Atqui profectò si memoria velimus repetere omnes Hippocratis historias, plures enixarum filias mortuas fuisse, reperiemus. Ergo peperisse filias periculum auget, sed peperisse filios, & nihilominus mortuas fuisse, auget admirationem. Quamquam filios peperisse, & æquè grauibus teneri morbis, periculosius est, quia minùs naturale. Moltos rigores citra vllam ordinem habuit per totum morbnm hæc: quod familiare esse omnibus enixis, aut quæ fœtus corruperunt. ex illis ipsis historiis, quarum nunc memini, & aliis eiusmodi, licet intelligere. Quin etiam omnibus suppressione menstruorum laborantibus, tam familiares esse rigores putanit Hippocrates, vt in aphorismo 61. quintæ particulę dixerit. Si mulieri purgationes non prodeunt, neque horrore, neque febre accedente, verùm cibi fastidia ipsi accidant, banc in ventre habere existimato. Quod scilicet suppressionem patientibus sioe conceptu, rigores accidere soleant, multi autem sine febribus, aut per febres. Neque sane id citra rationem. Maligna enim qualitas excrementorum, & acer sensus vteri, possunt id facere. Quibus accedit consensus oris veotriculi. Quod in

B

C

D

E

F

hac muliere peculiare etiam fuit. Nam plos quàm in proximis, & plosquàm in aliis mulris solet, laborauit os ventriculi, quæ pars cùm mordetur, omninm maximè, rigores solet facere, vt ipse Hippocrates lib. 6. huius operis dicet. Laborasse verò in hac tantopere os ventriculi, iodicauit prima die præter sitim, & fastidiom, & linguæ ariditatem, cardialgia, seu dolor oris ventriculi, præcipuè. Iam enim inde in eam partem ferri excrementa constabat, sed & ex processu morbi nauseæ, & vomitiones. Primum enim tantum biliosa, deinde virulenta biliosa, postremò etiam vomuit nigra fœtida. Hic enim decursus indicabat materiam morbi semper ire ad deteriorem putrescentiam, ventriculum verò continenter pati, quæ eadem causa fuit, vt postremò etiam singultus magnus superuenerit, signum adeò lethale, cum extenuatis iam, aut ardente febre, malignaque afflictis, superuenit, vt nunquam me ex boc signo deceptum meminerim, tametsi ex eo multos morituros esse prædixerim. Huius etiam particulæ passio, & materiæ mala qualitas in causa fuerunt, vt sudor paucus frigidus circa caput, & aliæ extremorum refrigerationes, quæ iam iam morituris soleot accidere, vsque adeò anticipauerint, vt vel à secunda die inceperint. Nimirum huiusmodi non fiebaot primis diebus, ob extremam naturalis caloris extinctionem, vt solent, sed per deliquia animi, similia iis quæ afferre solet cardialgia, etiam in oon morituris, ac nonnuoquam in nondum decumbentibus. Licet autem, inter cætera, in hac narratione vires dierum decretoriorum obseruare. Per singulos enim quaternarios videtur semper morbus denuò iouaIuisse, facta semper accessione deteriorum signorum. Nam quarta, dicit, omnia exacerbata sunt. Die septimâ fuit extrema illa frigiditas sudoris, & totius corporis, quæ plus quam viginti horas durauit. Nona cepit vomitus perniciosus, virulentus, & biliosus: & inde fœtidos, & niger. Decimaquarta mortua est. Noo sanè penuria euacuationum. Sed quod nullæ fuerint morbo congruentes, neque concoctionis materiæ signa fuerint vlla. Nam huic fuit per totum morbum aluus humida, & vomitus non paucus, sudores quidam, & postremo sanguis de naribus. Sed hic morbus expurgarionem ex vtero desiderabat, hæ aliæ euacuationes nihil aliud indicabant, quàm multam & malam materiam à natura coerceri non posse, sed inuictam erratico modo, hac & illac effluere.

SECTIO III.

STATVS PESTILENS.

Annus austrinus, pluuiosus fuit, & continua à ventis cessatio facta est. Cùm maxima accidissent siccitates in paulò superioris anni temporibus. Circa Arcturum flante Austro multum pluit. Autumnus vmbrosus fuit & nebulosus cum magna aquarum copia. Hyems Austrina, humida, mollis. Multò autem post Solis conuersionem circa æquinoctium sera hyems aduenit, & iam prope

G

æquinoctium Aquilonares flauerunt venti & ninxit non multo tempore. Ver rursus Austrinum, aut à ventis quietum, pluuiæ multæ & vsque ad Canem continuæ. Æstas serena, calida, Æstus magni & præfocantes. Etesiæ paruæ sparsim spirauerunt. Rursus verò circa Arcturum flante Borreâ multum pluit. A

Describit statum quendam pestilentem: habet verò narratio duas partes, primâ narratur aëris intemperies, quæ pestilentem statum fecit; secundâ, narrantur morbi populares, qui ex ea intemperie nati sunt. Fuit verò annus integer, qui insignem habuit intemperiem ab ortu arcturi incipiens, vsque ad alium eiusdem syderis ortum. Totus hic annus fuit austrinus, pluuiosus, sine ventis. Nam etsi partes quædam exiguæ eius anni fuerunt flatuosæ, & quædam etiam sine pluuiis, tamen exiguæ partes non prohibent totum annum talem appellare. Toti enim tribuitur quod secundum omnes ferè partes conuenit. Proinde primis verbis summatim totius anni temperiem complectens, dicit status pestilens, annus austrinus, pluuiosus fuit, & continua à ventis cessatio facta est. Deinde percurrit singulas anni partes. Sed quo pacto fuit annus austrinus, si sine ventis? Certè auster est ventus quidam placidus, & qui sæpè flat leuiter, vt non videatur rapidè moueri aër: dicimus autem non esse ventos, cum non flant vehementius. Itaque quod dicit, est, toto anno flasse placidè austrum, & pluuias multas fuisse, & raros, aut nullos ventos fortiores. Singulas anni partes percurrere incipit, dicens, αὐχμῶν δὲ γινομένων, τοὺς ἀποπρόσθεν χρόνους ἐπ' ἐνιαυτόν, id est, cum in temporibus superioribus, & proximis anno ei de quo dicimus, æstate scilicet superioris anni, fuissent siccitates magnæ, circa arcturum, idest, in vltima parte mensis Augusti (Arcturus enim oritur vigesima sexta, & vigesima septima eius mensis, & inchoat autumnum) flante austro multum pluit. Autumnus etiam totus fuit vmbrosus, nubilosus, & pluuiosus. Hyems quæ inchoat ab occasu vergiliarum, septima scilicet & octaua Nouembris, fuit austrinatidem, humida, hoc est, pluuiosa: mollis, hoc est, sine frigore multo, & ita se habuit ferè tota hyems. Nam solum post solstitium hyemale, quod vocat ἡλίου τροπὰς, non statim, sed multo post, iam scilicet propè æquinoctium, quod inchoat ver, fuerunt seræ hyemes, hoc est, sera frigora. Explicans quid vocet seras hyemes, & quo pacto hoc actum sit, dicit, & iam circa æquinoctium, βόρεια, χιονώδεα, οὐ πολὺν χρόνον. Ver quod ab æquinoctio incipit, rursum rediit ad statum priorem, factum austrinum, sine ventis, & pluuiosum semper, vsque ad Canem. Scilicet, durauit illud, totum ver, quod ortu vergiliarum, in fine Aprilis finitur, & primam æstatis partem, quæ durat vsque ad ortum Canis. Æstas serena, inquit, calida, vltima. scilicet æstas (nam dixerat primam fuisse qualè ver) erat calida, serena, sine pluuiis, cum forti æstu, & etesiæ, quæ illis diebus interdiu spirantes, magnum remedium æstus esse solent, paruæ fuerunt, & sparsim spirarunt. Non tamen diu durauit serenitas: nam ne per totam quidem hanc postremam æstatem, quæ ferè quadraginta dierum est, sed iam B C D E F G

prope arcturum, idest, circa medium Augusti, cum iam instaret ortus arcturi, rursus multum pluit, hoc solum à superioribus pluuię diuersæ, quòd flante borea descenderunt. Constat itaque totum hunc annum, vix exiguis quibusdam particulis exceptis, fuisse austrinum, humidum, & tranquillum.

Cum autem factus esset annus austrinus, & humidus, & mollis, per hymem quidem salubriter agebant, præter tabidos, de quibus scribetur: ante ver autem vnà cum frigoribus consecutis erysipelata multa contingebant, quibusdam cum, quibusdam sine occasione, quæ cum essent maligna, multos peremerunt. Multis fauces doluerunt, voces vitiatæ erant. febres ardentes cum phrenitide, ora vlcere feruido affecta, pudendis tubercula, ophthalmiæ, carbunculi. Alui turbatæ, fastidiosi, quidam autem siticulosi erant, quidam non. Vrinæ turbatæ, multæ, malæ reddebantur. Comatosi plurimùm, & rursus vigiles, morborum iudicationes aut nullæ aut difficiles: Hydropes, tabidi multi. Hi quidem morbi populariter grassabantur.

Morbos qui ob dictam intemperiem populariter grassati sunt, nunc colligit, postea de singulis seorsum acturus. Sed cur incipit narratio hæc à hyeme? Cur non dicit, qui morbi fuerint in eo autumno, quo status ille pluuiosus incepit? Certè quia illo autumno nihil noui actum fuit, nondum enim mutata fuerant adeò corpora, vt morbos gignere potuerint. Semper enim necesse est causas externas morbos antecedere. Autumno ergo illo nihil noui in hominum communi valetudine fuit, sed neque in hyeme multum. Sed per hyemem salubriter degebant, præter tabidos, de quibus scribetur postea. Et meritò sanè tabidi multi fuere in hyeme humida, & austrina, quam autumnus etiam talis, & æstas valde sicca antecesserat. Nam vt in aphorismo 13. tertiæ dicitur, si æstas sicca fiat, & aquilonaris, autumnus verò pluuiosus, & austrinus, capitis dolores per hyemem fiunt, & tusses, & raucedines, & grauedines, quibusdam etiam tabes. Sed si hæc omnia in tali statu per hyemem fiūt, quomodo factum est, vt ex sola tabe ægrotauerint in hoc qui describitur? Certè illa omnia ad eandem affectionem pertinent. Nam capitibus repletis dolores fiunt, inde destillantes succi faciūt, partim grauedines, partim tusses & raucedines, procedentes verò faciunt etiam pulmonū corrosiones, & hę tabes. Sed hi, & reliqui omnes morbi, quos ante ver vnà cum frigoribus consecutis, idest, in postrema illa hyemis parte, qua flante aquilone ninxit, dicit incepisse, meritò in hoc anno acciderunt, fueruntque pestilentes, vtpote anno pluuioso & austrino. Nam vt in initio huius operis dictum est, pestilētem statum facit putrescentia aëris, nulla autē intem-

perie magis putrescit aër, vt neque res alia quæpiam, quàm calida & humida, cuiusmodi est austrina, & pluuiosa. Atqui quoniam plerique, & pessimi morbi sunt qui ex putredine ortum trahunt, meritò dicit Hippocrates in aphorismo. Ex anni constitutionibus, in summa, siccitates pluuiosis salubriores sũt, & minus lethales. Sed qui morbi fiant in pluuiosis temporibus quæ sunt insalubriora, & magis lethalia, in aphorismo alio, qui est decimus sextus tertiæ particulæ, ita dicitur; Morbi per assiduos imbres magna ex parte fiunt, febres longæ, alui deiectiones, putredines, epilepsiæ, apoplexiæ, & anginæ. In his generibus sunt omnes morbi, quos hoc anno accidisse dicit. Nam erysipelata cacoethe, & ora vlcere ferino affecta, & pudendorum tubercula, & ophthalmiæ, & carbunculi ex putredine fiunt, quin & febres ardentes cum phrenitide. Quandoquidem in commentatione illius aphorismi diximus, intelligi putrescentiam succorum in venis & arteriis, & vlceribus, & tumoribus præter naturam, & viriis cutis. Dolores faucium, & vitiatæ voces ad anginas referuntur, alui turbatę vt ibidem dictum est, ad alui deiectiones. Hydropes, & tabes videntur mihi referri ad febres longas, vtrumque enim mali genus solent longissimæ febriculæ comitari. Reliqua huius orationis symptomatum nomina sunt, non morborum. Fastidiosos enim fuisse eius tempestatis ægrotos, & alios siticulosos, alios sine siti, & vrinas fuisse turbatas, multas & malas, & comatosos fuisse multum, & rursum vigiles, & indicationes sublatas, & indicationes difficiles, ad symptomata pertinuit: non pathognomonica, sed partim assidentia, partim superuenientia. Sed singulorum causas nos summatim dicamus, vt ab Hippocrate narrantur. Bilis collecta æstate, ob blandam hyemis temperiem non est extincta, & per hyemis humiditatem sine frigore, collecta est pituita salsa: duplici hoc humore, aut eorum altero putrescente malignè orta sunt omnia. Biliosis enim quibus bilis ab æstate in id vsque tempus retinebatur, constipata cute vehementi paucorum dierum frigore, putruit, & ad externas partes pulsa, erysipelata fecit: Fuerunt verò ea maligna ob malam putredinem. Potest enim quicunque morbus, vt febris quæcumque, & quicumque tumor præter naturam, esse magnus etsi simplicior, aut malignus, etsi minor. Illud quidem est in causæ facientis magnitudine, vt multo succo, magna vstione: hoc in malignitate, vt malo modo putrescendi. Proinde hæc erysipelata fuerunt cacoethe, & multos peremerunt. Quòd quidem est fuisse pestilentos morbos. Fauces, & partes circa illas, patatissimæ sunt recipere excrementa cerebri, pulmonis, & ventriculi, in quibus omnibus, per annum humidum, multos succos contineri necesse fuit. Proinde fauces excipientes fluxiones doluerunt. Deinde cùm hæ partes, vt & genitales facilè putrescant, vocalibus instrumentis, aut aliquibus partium proximarum, quæ vsum aliquem præstant exesis, voces vitiatæ sunt. Eandem ob caussam fuerunt in multorum ore vlcera feruida, idest nomæ malæ cum magno caloris sensu. Nimirum ex bile aut salsa pituita, malignè putrescentibus in pudendis etiam fuerunt tubercula, in adenosis videlicet partibus circa genitales: vt fauces excipiebant excrementa superiorum partium, vt cerebri & pulmonis: ita genitalia excipiebant excrementa inferiorum, vt renum, & mesenterii, & hepatis. Nam hoc

A mittit in vtrasque partes. Febres ardentes fiunt putrescentibus in venis bile, aut salsa pituita (nam ex duplici hoc ponit Hippocrates duplex febriũ ardentium genus esse) malè autem patientibus capitibus, vt flante austro solent (dicũtur enim in aphorismo austri caput grauantes) merito ex illis phrenitici facti sunt, succo putri delato in caput. Oculis verò excipientibus excrementa capitis, acciderunt ophthalmiæ, non aridæ, quales solent fieri in aquilo-
B naribus, sed humidæ, & ex multo succo Anthraces, fiunt in pestilentibus constitutionibus, ex sanguine feruente præ maligna putredine, vt in Cranone accidisse proximo libro dictum est. Profluuia alui contingebant præ multitudine excrementorum, & maligna qualitate, & debilitate retentricis, quam humida intemperies maximè facit. Quę eadem in humidis natura corporibus faciebat hydropas. Tabidi verò euadebant quidã ex hydropicis per atrophiã, quidam ex putrescẽtia pulmonũ, initiũ capiente à destillationibus. Fastidia mali succi abundantiã, aut corruptio-
C nẽ facultaris in gula, & ore ventriculi sequi consueuerunt; sitis ingens bilem aut salsum succum ibidem imbibitum: sitis vacuitas per febres, deteriores caussas sequi solet, de quibus dictum est sæpe. Vrinæ multæ, multorum succorum: turbatæ, multorum flatuum: malæ, idest contraria concoctioni signa habentes, malè putrescentium succorum erant soboles. Quòd comatosi & vigiles alternatè erant, duplicem succi speciem, quam diximus, referebat. Quòd iudi-
D cationes sublatæ & difficiles fierent, ratio in erat cõ in aphorismo dicitur. Cum non tempestiuè tempestiua redduntur, inconstantes & difficilis iudicii morbi fiunt.

Hi erant morbi populariter vagantes. Ex vnaquaque autem subscriptarum specierum, multi ægrotabant, & moriebantur plurimi.

E Nisi ex vnaquaque morbi specie laborasset multi, etiamsi plurimi morbis non eisdem ægrotarent, nulli fuissent epidemiales, sed sparsi omnes: atque etiam si fuissent epidemiales, nisi ex eis morirentur multi, nulli fuissent pestilentes. Quandoquidem autem fuerunt multa morborum genera, & ex singulis ægrotauerunt multi, & multi mortui sunt, constat non vnicam solum, sed multas fuisse pe-
F stes: quodammodo autem etiam vnicam eamque maximam, qua commune quiddam omnibus erat maligna putrescentia.

Accidebat autem singulis horum hoc modo Multis quidem erysipelas accidit cum occasione, ex fortuitis omninoque paruis vulnuscu-
G *lis per totum corpus; maximè autem iis qui sexagesimum circiter annum attingebant: & quidem circa caput, si quid vel minimum negligeretur. Multis autem etiam in ipsa curatione magnæ inflammationes contingebant, & ipsum erysipelas multum, celeriter, & vndique depas-*

cebatur. Plurimis igitur ipsorum abscessus in suppurationes vertebantur. Carnium & neruorum & ossium deperditionem magnam patiebantur. Neque autem quæ colligebatur fluxio puri erat similis, sed putredo quædam alia, ipsaque fluxio multa & varia. Quibus igitur circa caput aliquid huiusmodi fieri contigit, his glabricies totius capitis & menti accidebant, ossiúmque denudationes & prolapsus, & multæ fluxiones, hæcque in febribus, & sine febribus aderant: hæc autem magis horrenda erant quã funesta: quibus enim ad suppurationem peruenit istorum maturatio, plurimi horum seruabantur. Quibus autem inflammatio & erysipelas euanuerunt, nec vllum eiusmodi abscessum fecerunt, multi horum mortui sunt. Similiter etiam quacumque corporis parte oberrarunt, ista acciderunt. Multis enim brachium, & totus cubitus defluxerunt; quibusdam autem hæc mala infestabant latera, aut anteriorem vel posteriorem aliquam partem. Quibusdam autem femur totum aut tibia aut per totus denudabantur. Horum autem omnium grauissimum erat, siquid circa pubem & pudenda accidisset. Atque ista quidem contingebant circa vlcera & cum occasione. Multis autem in febribus & ante febres, & post febres, acciderunt. Illud autem habebant, vt quæcumque horum abscessum per suppurationem fecissent, si aut tempestiua quædam alui perturbatio aut bonarum vrinarum excretio contigisset, per hæc soluerentur. Quibus autem nihil horum accidisset, sed temere & sine signis euanuisset, mortem inferrent. Vere igitur multò plures appetiuerunt quæ ex erysipelate nascebantur mala; per æstatem tamen & sub autumnum extendebantur.

Particulatim nunc percurrit singula mala, quæ antea summatim narrauerat, recensens singula eodem ordine, quo prius. Proiode de erysipelatis dicit nũc; horum enim primam mẽtionem fecerat, dicens: Ante ver autem vnà cum frigoribus consecutis erysipelata multa contingebant, quibusdam cum, quibusdã sine occasione, quæ cùm esset maligna, multos peremerunt: Hæc eadem nunc dilatat & explicat. Explicat inquam, cum quibus occasionibus acciderint quibusdam, & quibus partibus, quibus hominibus præcipuè, & quæ accesserunt illis erysipelatis, & quos exitus habuerunt. Multis quidem, inquit, erysipelas accidit cum occasiones, & fortuitis omninoque paruis vulnusculis. Vocat omninò parua vulnuscula eadem quæ & occasiones appellauit. Erant verò hæ causæ manifestæ, seu occasiones, vlcuscula exigua cutis, vt quæ per vulgarem scabiem fiunt, aut pruritus, aut tale quidpiam, quæ scalpentibus, initiũ præstabant erysipelatis. Constat verò hæc esse, quas vocat occasiones. Nam paulò infrà dicit: atque ista quidem contingebãt circa vlcera, & cum occasione.

A Ergo dicit erysipelas cõtingebat in quibusuis hominibus ex valde paruis causis, vt vlcusculis, aut pruritu toto corpore, præcipuè autem circa caput in sexagenariis. Non quidem arbitror, sexagenarios reliquo corpore liberos esse à morbo, sed (quod erat omnium grauissimum) secundùm capita plus aliis laborasse, quia, arbitror, sunt excrementosi, & ob naturalis caloris debilitatem facilè eis pituita putrescit, fitque salsa. Quo fit, vt familiares sint illis pruritus totius corporis, vt in aphorismo vltimo tertiæ particulæ dicitur. B Ergo ex pruritu, & scalptu cõtingebant illis in capitibus vlcuscula, & inde erysipelata. Hæc verò quibus parùm negligebantur, quibusdam verò etiamsi non negligerentur, sed in ipsa curatione, fiebant in medio erysipelatum magnæ inflammationes, & ipsum erysipelas multum vndique celeriter depascebatur. Duplicem exitũ dicit habuisse hæc erysipelata, quædam abscessus quosdam horrendos, per quos multi liberabantur, fecisse; quædam, ex quibus mortui sunt, nullo relicto signo euanuisse: C neque mirum, nihil enim periculosius esse potest, quàm recurrere intrò excrementa, periclitãtur enim omnia membra præcipua, & verisimile erat, iis quibus euanescebãt, interiùs retrocedere id, quod iis, in quibus fiebant abscessus, ad exteriora pellebatur. Abscessus verò erant huiusmodi. Vertebantur abscessus in suppurationes, & putrescentibus, & in pus resolutis partibus: contingebant carnium, neruorum & ossium ἀπώλειαι μεγάλαι. Et fluxio collecta in vomica, non erat puri similis, idest bono puri similis, quale fieri consueuit ex bono sanguine, in inflamma- D ta particula mediocriter putrescente, sed putredo quædam alia multa & varia, nimirum sanies ex bile collecta & partibus computrescentibus. Et quibus circa caput horum aliquid euenit fieri, glabricies etiã totius capitis & menti facta est, putrescentibus radicibus capillorum: & ossium nudationes, exesa cute & subiecta carne, & ossium prolapsus. Quasi diceret, computrescebant etiam subiecta ossa capitis, vt particulæ eorum extraherẽtur excisæ. Et multæ fluxio- E nes, hoc est, multæ sordes, & copiosum virus redundans in affecta parte: & hæc, quibusdam cum febribus, quibusdam sine febribus euenerunt. Erant autẽ inquit hæc horrenda magis, quàm funesta, quia quibus ad suppurationem peruenit horum maturatio (certè vt non erat bonum pus, ita neque bona maturatio, sed qualiscumque maturatio, vt qualecumque pus) plurimi horum seruabãtur, liberatis scilicet internis partibus. Quibus autem inflammatio, & erysipelas (dixerat in erysipelatis oriri plegmonas) euanuerunt, repente scilicet, & inspetatò, ac præter ra- F tionẽ, & huiusmodi abscessum nullũ fecerunt, multi mortui sunt. Nimirũ vt in prognostico dicitur, & in hoc ipso opere nõ semel iam notatũ est, erysipelas intro recurrere periculosum est. Iodicat vero intro recurrisse, euanescẽtia. Non tantũ autem quibus circa caput oriebatur erysipelas, eueniebat quod dictum est, sed similiter, quibus in alia quacumque corporis parte oberrabat erysipelas (oberrare dicit, quia, vt dictum est antea, depascebatur vndiq; & serpebat) multis enim brachiũ & cubitus defluxerũt, quibusdã G inciderũt hæc mala in latera, quibusdã in aliquã partium anteriorũ aut posteriorũ. Quibusdã femur totũ & tibiæ nudatæ sunt, & pes totus, quibusdã circa pubẽ & pudẽda erysipelas depascebatur. Itaq; rectè dixerat, quacũq; corporis parte. Nullã .n. externarũ

nō enumerauit. Erat autem inquit omniū grauissimū A cum circa pubem & pudenda accidisset. Nimirum hæ partes sunt putredini valde opportunæ: in quibusque ob eam naturam adeo solet putredo serpere, vt cogantur in eis chyrurgi, mox vrere & secare. Non mirum ergo si in tam maligna putrescentia, quibus abscessus, aliis in partibus futuri salutares, in has erumperent, periclitarentur. Atque ista quidem, inquit, contingebant circa vlcera & cum occasione, aliis verò fiebant sine omni occasione, idest nullo vel exiguo prægresso in cute vitio. Fiebant verò his (vt prioribus etiam) quibusdam cum fe- B bribus, quibusdam sine febribus: & quibus sine febribus, quibusdam ante febres, quæ postea succedebant: quibusdam post febres, quæ antecesserant. Malum autem esse, & cum febre, & ante, & post febrem, quodcumque eorum quæ ad cutem erumpunt, constat ex iis quæ mihi dicta sunt in commentatione aphor. quinquagesimi quinti quartæ particulæ. Contigit hæc quoque erysipelata, vt priora, si euanescebant sine signo, idest nullo vestigio relicto in parte (quod in puella Polimarchi vituperauerat, C sectione tertia libri secundi) neque facta aliqua euacuatione per vētrem, aut vrinam, aut aliter (quod est præter rationem euanescere) lethalia esse. Soluta autem sunt per abscessum cum suppuratione, vt priora: & quædā etiam per turbationē alui tempestiuam, idest per signa concoctionis accidentem, aut per excretionem vrinarum vtilium, idest, exeuntium cum conferentia & tolerantia, soluebantur. Dicit tandem hæc erysipelata, quæ vere inceperunt, durasse per totam æstatem & autumnum. Neque mirum, nam & intemperies aëris per totum annum D durauit.

Multa autem turbatio quibusdam contingebat, & circa fauces tubercula, & linguæ inflammationes, & circa dentes abscessus. Multisque vocis vitiatæ & impeditæ significatio facta est, primùm quidem tabescere incipien- E *tibus, sed & febre ardente & phrenitide laborantibus.*

Cum satis iam de erysipelatis dixerat, ad reliqua properat. Dixerat vero mox post præscripta de erysipelatis verba, multis fauces doluerunt, voces vitiatæ. Hęc nunc explicat, dicens, circa fauces tubercula, & linguæ inflammationes, circa dentes abscessus, & voces vitiatæ, & impeditæ. Quâ causâ fauces, & partes circumcirca laborauerint, dictum antea est. De F abscessu in dentes dixeramus sectione prima secundi libri in hæc Hippocratis verba, abscessus quibus hæc non fiunt, sunt velut dentes. Vbi & loci alterius ex calce libri quarti, meminimus. Sed cur dicit, voces vitiatæ & impeditæ significationem præstabant? An quia vitium vocis non semper fuit pathognomonicum, vt fortasse in tuberculis faucium, & linguæ inflammationibus, sed in quibusdam, vt signum prauum superueniens, vt in tabidis, & in laborantibus G febre ardente & phrenitide. Quod dicit, multa turbatio quibusdam contingebat, & ad priores, & ad eos qui sequuntur, referri potest: turbatio enim Hippo. significat periculum, quod perturbationem & timorem afferre solet ægrotis, & iis qui adsunt.

A

Inceperunt igitur febres ardentes & phrenitides antè ver post ea quæ præcesserant frigora, & plurimi tunc ægrotauerunt, & in acutos & lethales affectus inciderunt. Talis autem erat febrium ardentium quæ vigebant, constitutio. A principio comatosi erant, fastidiosi, febris acuta, non valdè siticulosi, non delira- B *bant. E naribus paucus exibat sanguis. Plurimis paroxysmi diebus paribus contingebant, circa paroxysmos autem obliuio, exolutio, & vocis priuatio. Iis pedum & manuum extremitates semper frigidiores erant, maximè autem circa paroxysmos: rursúmque tardè nec probè recalescebant & iterum ad mentem redibant & loquebantur. Illos verò detinebat aut sopor continuus, non somnolentus, aut cum la-* C *boribus vigiles erant. Plurimis horum alui turbabantur deiectionibus crudis, tenuibus, multis. Vrina multæ, tenues, neque iudicatorium neque bonum quicquam habebant. Neque aliud quicquam iudicatorium ita affectis accidit. Neque enim sanguis benè fluebat è naribus, neque alius quisquam abscessus eorum qui consueti sunt, decretorius accidebat. Vnusquisque moriebatur fortuitò & inordinatè, plerum-* D *que tamen circa iudicationes: quidam diu voce priuati, multi cum sudoribus. Iis igitur qui sese lethaliter habebant, hæc acciderunt. Similia verò phreniticis fiebant, atque hi sine siti erant. Neque vehementer insaniuit phreniticorum quisquam, vt in aliis solet, sed ex alia quadam graui ac lenta propensione in somnum, grauiter peribant.*

E Post faucium dolores, & vitiatas voces febrium ardentium & phrenitidum meminerat Hippoc. hæc nunc dicit qualia fuerint, primùm quidem agens de laborantibus sola ardente febre sine delirio, deinde de phreniticis. Ambo genera malorum (erat verò id quodammodo etiam vnum, succedente phrenitide in multis ardenti febri) dicit cepisse ante ver, cùm iam fierent frigora flante Aquilone, & plurimos tunc ægrotasse. Sed mirabitur quisquam, quomodo factum fuerit, vt cum constitutio quæ morbosum F fecit annum, fuerit austrina & humida, tunc ægrotare cœperint, cum ad contrarium mutata est, antea salubriter degentes: cum tunc temporis emendari potius anni intemperiem, quàm augeri, esset consentaneum. Tamen id factum est ex accidenti, non quòd ea mutatio aëris ad frigidiorem excrementa auxerit: sed quòd obstructione cutis excrementa anteà genita cohibuerit, & putrescere fecerit: ὀξέα δὲ ξυνέπιπτεν, inquit, καὶ θανατώδεα ξυνέπιπτεν, symptomata scili- G licet, quæ autem ea fuerint, deinde percurrit, dicens, erat autem cōstitutio febrium ardentium quæ vigebāt, talis: ἀρχόμενοι, idest à principio catomatosi erāt, ob grauitatem capitis quā Auster fecerat: fastidiosi, ob malignā putrescentiā: horrescebār, quia familiare est morbis omnibus cum destillationibus è capite,

aut vndecunque fluxionibus vagantibus, atque A adeò solis catharrhis citra alios morbos, horrores inordinatos habere. Neque id immeritò, si enim certæ fluxiones, & ordine quodam repetentes, ex certis partibus in partes certas, certos & ordine repetentes faciunt horrores, & alternatè febres incertæ & vagæ facient incertos. Febris, inquit, acuta, id est acuta ad manum. Nam quod ad constitutionem attinet, omnes ardentes sunt acutæ. Tamen B non valde siticulosi, addit, non delirabant, quasi diceret, non erant valdè siticulosi, etsi non delirarent. Si enim delirassent, non mirum si fuissent sine siti, tamen citra delirium & cum febre acuta, satis præter rationem, ac proinde etiam malum. Significare enim poterat naturæ corruptionem, tametsi in his non puto illud ad malignã causam debere referri: sed ad multæ humiditatis redundantiam, quam assi- C duæ pluuiæ illius anni pepererint. E naribus paucus exibat sanguis, quod vituperatum sæpe ab Hippoc. est: nimirum, vt alia quæuis euacuatio tentata, & vt propriam capitis abundantiam repræsentans, aut raptum humorum in illud. Omnia vero quæ grauitatis capitis signa sunt, erant austrinæ constitutioni congruentia. Quod paroxysmi contingerent diebus paribus, malum esse, & quam ob causam, di- D ctum est mihi tertia sectione primi libri huius operis. Graues admodum fuisse paroxysmos, symptomata satis indicabant. Per paroxysmos enim, inquit, obliuio, exolutio, & priuatio vocis. Obliuio sanè ob mentis alienationem, non enim ob abolitam memoriam, cùm id frigoris sit. Exolutio & priuatio vocis, deliquij animi erant: idque debilitatis calidi innati, vt & illud etiam atque adeò multò magis, extremas manus, & extremos pedes frigere semper, maximè verò circa paroxysmos, & tarde nec probè, E id est non satis recalescere. Sed quo pacto, si semper hæc erant frigida, aut saltem subfrigida, erat febris acuta ad manum? Certè secundũ ventrem, & costas. Rursum, inquit, intelligebant, & loquebantur, insinuans, illam obliuionem esse non intelligere. Non sanè delirare [dixerat enim non delirabant] sed velut mentis stupore teneri, ac proinde attonitorum modo, neque meminisse, neque loqui: dispositio catocho similis. Tantopere laborabant ea tempestate capita: quod id etiam quod addit, indi- F cabat. Detinebat, inquit, eos, aut coma perpetuum non somnolentum, aut erant vigiles cum doloribus. Id est, nisi dolore aliquo excitarentur, tenebat eos coma vigilans vocatum, hoc est, passio media inter coma altum & vigiliam. Fit verò id à causa etiam media ex bile & pituita, quos duos succos merito per illam tempestatem redundasse, nuper indicatum est. Erant his multæ euacuationes intempestiuæ, nihil conferentes: quod redundantiæ maximæ est, & G vt in inconstantibus temporibus solent, inconstantes morbi fiebant, per quos neque moriendi dies certus erat, vt solet, aut ob certam morborum constitutionem, multis idem: sed incerta omnia. Proinde dicit, qui turbabantur plurimis horum, deiectionibus crudis, tenuibus, multis. Vrinæ etiam tenues multæ, neque indicatorium neque vtile quidquam habebant, id est neque tollebant, neque subleuabant morbos. Neque aliud quidpiam indicatorium ita affectis contingebat. Indicatorium scilicet indicans, nam qualia indicatoria non indicantia ille vocauit, libri secundi prima sectione, multa apparue-

A runt, indicantia autem, non: quia neque sanguis bene fluebat, neque alius quispiam abscessus, eorum qui consueti sunt, decretorius accidebat. Moriebantur quicunque, ὡς τύχοι [illegible] id est incertis diebus, plerunque autem circa indicationes, id est cum aliquibus euacuationibus. Hæ enim etsi non iuuent, immo verò etsi lædant, indicationes aliquando appellantur: tametsi id nomen B de bonis dicatur antonomasticè, quo sensu ante dixerat, nihil habentes indicatorium. Sed certè non minus mors quàm salus solet ægrotis cum euacuationibus subrepere, vt his qui circa euacuationes moriebantur, quidam in aliis euacuationibus, multo antè, quàm morerentur, priuati voce, quidam sudãtes. His igitur, inquit, qui lethaliter se habebant, ex solis scilicet febribus acutis, acciderunt hæc. Si- C milia autem, inquit, & phreniticis, sine siti autem hi erant, priores dixerat non valde siticulosos, hos qui delirarunt fuisse sine siti omnino. Neque mirum: nã si qui sine delirio erant, non erant valdè siticulosi, quo pacto alienati mente percepissent passionem, alioqui leuem, cùm vt in aphorismo dicitur, quibus mens ægrotat, etsi dolendi causam habeant, passionem non sentiant. Sed quod est illud ænigma quod D addit, dicens, neque phreniticorum insaniuit quisquam? Quo pacto erant phrenitici, si non insaniebant? Certè non dicit id simpliciter: sed, neque phreniticorum insaniuit quisquam, vt in aliis: in aliis scilicet phreniticis, qui vigiles & loquaces, & inquieti, & apertè delirantes sunt: sed cum graui ac lenta in somnum propensione, grauiter peribant. Vocat vero, vt cum alias tum vel maximè toto hoc opere constat, phreniticos, non eos solùm, quibus calidis excrementis abundat cerebrum: sed vtcum- E que alienatos mente, in quibus sunt etiam lethargici, & typhomania laborantes. Sed de ardente febre & phrenitide hæc.

Vigebant insuper aliæ febres; de quibus scribetur.

Cum morbos summatim collegit, febrium ar- F dentium solùm meminit, quamquam non illis solis laboratum est, neque consentaneum, nam vt in aphorismo tertiæ particulæ quem citauimus dicitur, longæ febres familiares sunt pluuiosis tempestatibus, quare non solæ ardentes: proinde quasi aliarum febrium antea oblitus, obiter, & velut aliud agens, nunc eas etiam viguisse dicit, acturus de eis postea, suo loco.

G

Ora multis aphthis affecta fuerunt & vlcerata, fluxiones multæ circa pudenda; vlcerationes, tubercula foris & intus, quæ circa inguina erant, Ophtalmiæ humidæ, longæ, diuturnæ cum doloribus: eruptiones palpabrarum foris & intus exoriebantur, quæ multis oculorũ aciem corrumperent, & ficus nominant. Erumpebant autem & in aliis vlceribus multa; & in pudendis: carbunculi multi per æstatem, &

alia quæ putredinis nomine donantur, exanthemata magna, herpetes multis magni. Circa aluum autem multis multa & noxia acciderunt, primùm quidem tenesmi multis cum dolore, plurimis verò puerulis, & pueris impuberibus, eorumque plurimi peribant. Lienterici multi, dysenterici, neque hi admodum molestè sese habebant. Biliosa autem & pinguia, & tenuia, & aquosa excernebant, multis quidem ipse morbus eò decubuit, & sine febribus, & in febribus, cum doloribus tormina & voluuli maligni, multorum quæ inerant & suppressa erant, exitus: nec exeuntia dolores soluebant, & ijs quæ offerebantur ægrè cedebant. Nam purgationes multos lædebant, multi autem eorum qui ita se habebant, citò moriebantur, multi autem diutiùs viuebant. Vt autem summatim dicam, omnes qui & longis & acutis morbis tenebantur, ex alui affectibus maximè moriebantur, omnes enim aluus sustulit. Omnes autem in quos equidem tunc incidi, præter morbos anteà scriptos, etiam cibos fastidiebant. Multi autem, maximè hi ipsi, & qui ex talibus aut alijs morbis laborabant, & qui lethaliter sese habebant, alij quidem siticulosi erant, alij autem non. Nec vllus eorum qui febribus & alijs afficiebantur, potum intempestiuè sumpsit, sed quoad potum instituere victũ quem velles, licebat. Vrinæ autem multæ prodibant, ingesto quidem potui non respondentes, sed multùm superantes. Multiplex autem erat exeuntium vrinarum vitium, neque enim crassitiem, neque concoctionem habebant, neque per eas vtile quicquam expurgabatur. In multis enim probæ per vesicam purgationes conferunt. Plurimis autem colliquationem, & turbationem, & dolores & iudicationem nullam significabant. Comatosi autem erant præcipuè phrenitici, & qui febribus ardentibus laborabant, sed & in alijs omnibus morbis maximis, qui cum febre contingebant. Plurimos autẽ omnino aut sopor grauis comitabatur, aut tenues & exiguos somnos habebant.

Hæc quæ nunc percurrit, vt ipsemet monet, quibusdam cum febribus, quibusdam etiam sine eis accidebant, atque adeo quibusdam cum ardentibus, quibusdam cum aliis, de quibus mox scribetur. Atque adeo omnia ea mala, quorum in G hac constitutione fit mentio, alia cum aliis complicabantur, etsi quædam cum quibusdam magis, & hæc est causa quâ Hippocrates videtur repetitionibus quibusdam vti, quas nisi quis quod dicimus intelligat, putabit esse inutiles. Nam vel nunc dicit, quod & antea dixerat, comatosos fuisse phreniticos, & febre ardente laborantes. Sed antea de ipsis febribus & phreniditibus agebat seorsum, nunc alia, quæ sine eis in quibusdam contin-

A gebant, in quibusdam autem cum eis, vult in memoriam reuocare. Cur internæ partes oris, & pudenda, & laxę partes inguinum, per succorum putrescentiam, facilius quàm alię partes, vlcera, fluxiones, & tubercula, interius & exterius contrahebant, dictum antea est. Dictum est etiam oportuisse ophthalmias humidas esse, per hanc tempestatem pluuiosam & Austrinam, non aridas, quales per Aquilonares fieri solent. Constat verò, eas B quæ ob humiditatis abundantiam fuere humidæ, statim debuisse esse longas & diuturnas, acerum doloribus. In diuturnis autem & concoctu difficilibus opthalmiis, multorum malorum periculum oculis impendet. Nam vngues, leucomata, suffusiones concretæ, rixæ, hypopia, encantydes, & alii multi abscessus fieri solent, à quorum quibusdam visio, ab aliis oculus etiam corrumpitur: velut nunc fiebant ficus, hoc est tubera quædam carnea, ficus ob figu- C ram vocata, quæ in vlceribus, vt ipsamet vlcerata caro rotunda, subdura, subrufa nascuntur. Oriuntur verò magna ex parte in capite, vt autor est Paulus cap. 3. libri 3. sed & in reliquo corpore, quod & hic dicit Hippocr. addens, erumpebant autem & in aliis vlceribus. Multi in pudendis carbunculi per æstatem nascebantur, & vlcera altiùs exedentia, & serpentia, quæ ob id vocantur ἕρπη, idest serpens. Nimirum carbunculi vrendo sanguine & feruente D fiunt. Vlcera illa ab atra bile acerrima nimirum sunt cancri vlcerati: æstas verò tales succos maximè parata est gignere, & ea corporis pars omnem malignam putrescentiam maximè parata recipere, eadem prorsus ratione quâ erysipelata, de quibus multa iam dicta sunt, fiebant exanthemata magna, & herpetes magni multis. His dictis de malis quæ in cute efflorescebant, transit deinde ad ea mala quæ ex aluo patiebantur ægroti, quæ omnia cùm sum- E matim mala omnia colligeret, dixit alui turbabãtur: nunc hæc explicans, dicit, circa aluum autem multis multa & noxia acciderunt. Primum quidem tenesmi multis cum dolore (magno intellige, nam sine omni dolore nulli accidunt) plurimis verò puerulis, & pueris maiusculis, denique vsque ad pubertatem quæ pueritiam finit, & adolescentiam inchoat: fortasse humida natura, in humida constitutione præcipuè, patiendi occasio fuit. Acciderunt F etiam lienteriæ, dysenteriæ, & diarrhœæ quæ sunt tria genera deiectionum morbidarum. Neque dysenterici fuerunt cum magno dolore intestinorum vt solent, quia arbitror multitudo humiditatis mordentem qualitatem hebetabat. Diarrhœæ verò fuerunt nunc biliosorum, & pinguium, & tenuium, & aquosorum, aliquando cum his, simul exeuntibus deiectionibus variegatis, aliquando seorsum. Biliosis quidem ex eius succi redundantia: pinguibus ex colliquatione: tenuibus, & aquosis, ex crudis & pituitosis. Multis quidem inquit, morbus eò decubuit, & sine febribus & cum febribus μετὰ πόνων, idest cum doloribus intestinorum. Nam dixerat anteà erysipelata illa horrenda, quæ nunc cum febribus nunc sine febribus accidebant, aliquando soluta per alui turbationem, iam verò per febres turbatas fuisse aluos, plurimis dictum etiam iam antea est. Sed cum de dysentericis dixerit, neque hi cum magno dolore, quo pacto dicit decubuisse morbos ad aluum cum dolore? Certè dolores dysentericorum, qui ex intestinorum exesione fieri solent, fue-

root exigui: alii verò dolores intestinorum, vt tormina & voloo li, magni, & maligni. Maligni erant qood periculosi, qnod inde maximè deprehendebatur, qood non solnebantur euacuationibus. Multorum enim, inquit quæ inerant, & suppressa erant, fiebant exitus & exeuntia dolores nón solnebant, & iis quæ offerebantor, medicameotis scilicet exporgantibus, ægrè cedebant. Ægrè eedere dici poterant, aut quod non exirent dato pharmaco, aut quod exeuntia nóo prodessent: dici autem hoc ob hoc vltimom, constat, quia addit, nam purgationes plurimos lædebant. Certè grauissimum signum est in quouis morbo, nihil prodesse, neque quæ sponte fiant, neque quæ arte tententur. Pharmaca vero non raro lædunt in morbis pestilentibos, quia conuocant malignos succos versus cor, & in os ventricoli, nisi mox in initiis & turgentibus succis exbibeantur. Neque sanè nisi raro in talibus spontaneæ alui fluxiooes vtiles sunt, accommodatiores enim sunt euacuationes. quæ ex alto corpore in cutem euocant, & tales etiam sunt arte procurandæ: vt euocatio ad cutem per frictiones, cucurbitulæ cum scarificatione adhibitæ, & prouocatus sudor, oon tamen ob hæc nego antecedere debere missionem sanguinis, ac si res exigat, expurgationem turgentium. Maximnm vero impedimentum expurgationis, hypochondriorum inflammatio. Hoc autem quod dicimus ex hac tempestate licet agnoscere, nam inquit, eorum qui ita se habebant multi quidem cito moriebantur, multi autem etiam diutius viuebant, vt autem in summa dicatur, omnes & qui longis & qui acutis morbis tenebantur, ex alui affectibus moriebantur præcipuè, omnes enim aluus sustulit. Repetitione significat Hippocrates se velle, vt hoc velut notatu dignissimum coosideremus, quid enim aliud erat dicere omnes ex aluo moriebantur, quàm omnes aluus sustulit? His dictis de aloi turbationibus transit ad alia quorum erat facta mentio, ea verò diximus esse symptomata potiùs quàm morborum species, fastidium scilicet, sitim, & vrinas copiosas. Proinde magna diligentia explicat, quibus morbis illa acciderent. Omnes autem, inquit, in quos equidem tunc incidi, præter morbos anteà scriptos, etiam cibos fastidiebant. Nimirum Hippocrates multas vrbes, quin & iosulas multas perlustrabat. Non enim vt ridiculè quidam Lusitanus interpreratur, id dicit, quòd ipsemet Hipp. illis omnibus ægrotauerit. Quis enim id diceret, nisi leuissimus? Multi autem maximè hi ipsi, idest maximè autem multi cibos fastidiebant qui laborabant ex aluo, & qui (inquit) ex talibus, vt qui etsi non præcipuè ex aluo sed febre laborarent, fluxiones alui habebant (nimirum quibus vtcunque sentiebantur mali succi repere ad ventrem) & ex aliis autem morbis fiebant fastidiosi, qui perniciose affecti erant. Nimirum fastidium maximum magnum casum facultatum significat. Sitis non perinde ac fastidium omnes ægrotos teoebat, sed alij quidem erant siticulosi, alij autem non. Qoi laborabant cum febribus, illi omnium maximè sitiebant, quaoquam neque illi omnes æqoè. Eorum autem qui in febribus, & aliis eiusmodi, in phrenitide scilicet, nullus potum intempestiuè sumpsit, sed quoad potum victum instituere quem velles licebat. Dictum etiam antea erat, hos noo fuisse siticulosos, & qua causa. Vrinas dicit fuisse multas, & potum

A multo excessu superantes, initium fortasse diabeticæ passionis, quæ, vt in aliis solet, ex renum calore, & oimio potu iocipere, ita in iis inciperet ex renom ardore febrili, & multa humiditate ob anni statum in corporibus redundante. Multiplex autem dicit fuisse in vrinis vitium, quia oeque vt signa, neqoe vt causæ booi aliquid habuerunt. Quia neque crassitiem & concoctiooem præ se ferebant, vt inde boni aliquid significaretur, neque his humores purgabantur, vt ita saltem aliquid corporibus conferrent. Itaque neque bonam sigoificationem præ-
B stabant, neque conferentia euacuabantur, vt sæpe solent. In multis enim probæ per vesicam purgationes conferunt. Hoc est, nam multis fiunt exporgationes vtiles per vrioas, præstatque talis expurgatio bonam sigoificationem morbi integre soluendi, & hominis ab abscessibus, & aliis morbis liberandi. Meritò profectò Hippocrates vsus hic est occasione laudandi euacuationem per vrinam: quia morbis quam plurimis est accommodata. Rari enim
C morbi oobis curandi contingunt, qui non sint in genere febriom putridarum, quæ omnes causam præcipuam habeot in venis & arteriis, vnde vrina destillat, quæ decretoriè excernitur. Nam quotidiana mictio, ex potu est nondum distributo. Congruit verò per vrinam purgatio reliquorum etiam morborum maximæ parti, nam conuenit morbis vesicæ, renum & hepatis partis gibbæ. Hepar verò, vt bene se habeos bonorum succorum præcipua causa plerunque est, ita etiam malorum, quum male afficitur. Sed & alii omnes morbi, quibus causa proxima intra venas non est, habent tamen ibi causam
D quam vocant antecedeotem, quæ velut radix proximæ, & per eam morbi, plurima mictione solui possunt. Merito ergo in multis purgationes per vrinas vtiles sunt. Qua causa ego soleo, hac in re Galenum imitatus, omnes ferè morborum ex materia pendentium curationes diureticis finire. Non autem, quia in omnibus possunt, & solent esse vtiles, & bonā significationem præbere, necesse est vt semper adsint, & ea præsteot, sed tunc solū, cum fiūt facultate expultrice eò excrementa pellente. Cū verò
E præ mala vētris affectione, quod dolores significāt, aut præ corporis colliquatione, aut ob malignam qualitatem succorum facultate non potente retinere, lædunt & malam significationem præbent, vt horum plurimis significabant colliquatiooem, turbationem, & dolores & iudicationum sublationes. Nam vbi copiosa aliqua & noxia euacuatio adest: ea quidem non iudicat, & alias iudicationes fieri prohibet. Comatosi autem erant præcipuè phrenitici, & qui febribus ardeotibus laborabant. Ita quoque
F antea dixerat, neque insaniuit phreniticorum quisquam, vt in aliis, sed alia quadam graui ac lenta in somnum delatione grauiter peribant. Addit vero, & in aliis omnibus morbis maximis, qoi cum febre contingebant. Nimirum omnia mala eius tempestatis dixit fieri aliquando cum febribus, etsi quædam eorum sine febre etiam aliquando: vtcunque ergo essent grauia mala & cum febre, erant etiam comatosa. Plurimos autem, inquit, eorum qui hoc anno
G ægrotauerunt, omnino aut grauis sopor comitabatur, aut tenues & exiguos somnos habebant, idest, habebant coma vigilans.

Multa autem alia febrium genera populariter vagabantur, tertianæ, quartanæ, nocturnæ, continuæ, diuturnæ, erraticæ, fastidiosæ, inconstantes.

Omnia febrium putridarum genera populariter vagata sunt, nam continuæ, & intermittentes, quæ tertianæ, quartanæ, & quotidianæ, & erraticæ; & acutæ, & longæ, & malignæ, & inconstantes. Sunt B vero hæ omnes febrium differentiæ, neque secundùm vnam solùm, sed secundùm multas partitiones. Nam secundùm figuram sunt hæ, febres continuæ & intermittentes, atque intermittentes tertianæ, quartanæ, quotidianæ, & erraticæ; secundùm constitutionem acutæ & longæ; & rursum constantes, & inconstantes; secundùm morem, simpliciores aut malignæ. Inconstantes enim sunt, quæ illegitimas habent constitutiones, & non recipiunt diebus legitimis legitimas mutationes, ac proinde sunt iudicatu difficiles. Intelligit vero nomine nocturnarum quotidianas. quotidianę enim sunt, vt primo Epidem. sect. tertia dicebatur, nocturnæ aut diurnæ. Non refert autem parum, hæ sint aut illæ, quia vt illo loco Hippocrates dixit, neque æquè longæ, neque æquè periculosæ sunt, sed diurnę nocturnis deteriores Proinde voluit Hippoc. hic vno nomine dicere fuisse quotidianas, & quales fuerint. Ἀσωδέων nomine intellexit malignas, quia magnum fastidium, vnum quoddam accidens est eorum, quæ maximè possunt significare morbi malignitatem. Omnes ergo ex genere putridarũ febriũ, & omnes malignæ, & inconstantes. Nam circuitus quartanis longiores, vt quintanarum, & septimanarum, rariores sunt in febribus. Vt non opus fuerit, si dicti tres circuitus febrium eo anno erant, illos etiam fuisse. Sed miror Galenum censere, quod de illis febribus loco citato ex primo Epid. dicitur, non esse Hippocratis, quia hic nullam quintanarum aut septimanarum mentionem fecit. Quasi vero hic omnes febrium differentias persequi statuerit, ac non potius narrare quę acciderint illo anno; aut quasi necesse sit febriũ omnia genera, quę omnino sint, eo anno grassata esse. Nõ est sane necesse, etiamsi omnia quę nõ sunt rarissima, populariter vagata sint, neque sanè citra causam. Nã calor bilem vtramque, humiditas pituitam peperit, in tribus autem his generibus sunt febres omnes putridę. Malum autem morem maligna putrescentia fecit; incõstantiam, quòd non fuerit tempestiua & constans temporum anni temperies.

Omnes autem hæ cum multa turbatione contingebant, alui enim plurimis turbabantur cum horrore, sudores nihil decernebant, & vrinæ præscriptis similes erant. Plurimis autem eorum hæc erant diuturna, neque enim qui ipsis contingebant abscessus, vt in aliis, decernebant. Omnia quidem difficulter indicabantur omnibus, vel nullo modo indicabantur vel producebantur, his verò multò maximè. Paucis horum verò circa octogesimam diem

A *iudicium contigit, plurimis autem vt contigit, defecerunt. Moriebantur horum pauci ex hydrope erecti & stantes & multos etiam in aliis morbis infestabant tumores, multò autem maximè tabidos.*

Turbationem cum fine addito dicitur, significare periculum dictum iam est, dictum etiam alui profluuia esse in malignis febribus periculosa. Dicit ergo omnes dictas febres cum multo periculo fieri, B quia alui plurimis turbatæ sunt. Sed quia dictum est antea fuisse inconstantes; necesse est fuisse difficilis iudicationis, hoc verò est euacuationes omnes esse non iudicatorias, aut saltem non bene iudicatorias: quare merito fiebant sudores non iudicatorii, idest non soluentes febres. Sudores certè ob pluuiosam anni tempestatem; non iudicatorii, ob malignitatem morborum. Vrinæ, inquit, præscriptis similes erant. Significat verò illud ὑπογέγραπται, idest scriptum est, hoc loco & multis aliis; quod antea scri-C ptum est. Erant ergo vrinæ multæ potum superantes, & neque cõcoctionem, neque excretionem vtilem habentes. Hæ verò eandem causam habebant, quam sudores Longa ergo mala fuerunt plurimis horum, hoc est ita febricitantium, quia abscessus qui contingebant his non iudicabant, idest quia euacuationes (has enim vocat plerunque Hippocrates abscessus) non soluebant febres, neque deiectiones scilicet, neque sudores, neque vrinæ. At verò vt dicitur aphorismo 56. particulæ 4. Febricitanti sudor oboriens febre non remittente, malum. Moram e-D nim trahit morbus, & multam humiditatem significat. Aliarum euacuationum est eadem ratio. Merito ergo dicit fuisse longa mala, quia euacuationes non conferebant, vt in aliis solent. Horrores etiam, vt & rigores, iudicationes tentatæ erant, & præterea passionem oris ventriculi sequi poterant. Omnia, inquit, difficulter iudicabantur omnibus, vel nullo modo iudicabantur, vel producebantur, his verò multò maximè, febricitantibus scilicet his febribus. Iudicabãtur vero horum pauci circa octogesimum, E quia in affectionibus diuturnis habent magnam vim quadragenarii dies, octogesimus verò absoluit duos quadragenarios Plurimis autem defecerũt febres vt contigit, idest incertis diebus, quod etiam ad inconstantiã febrium pertinebat Horum pauci euadebant hydropici, & recti obambulantes moriebantur. Neque solum, inquit, in his, sed in aliis morbis infestabant tumores, idest, hydropes; multò autem magis infestabantur hydrope qui tabescebant, per debilitatem scilicet facultatis concoctricis.

F

Maximum autem & grauissimum malorum fuit tabes & multos occidit. Namque cùm multis circa hiemem incepisset, partim hi decumbebant, partim erecti ambulabant. Ante vero autem moriebantur plurimi ex decumbentibus. Nulli autem aliorum cessauerunt tusses, G *sed per æstatem remiserunt, sub Autumnum autem decubuerunt omnes & multi interierunt: diu autem eorum multi ægrotarunt. Horum igitur plurimi ex his repentè laborare cepe-*

runt, frequentes erant rigores, sæpè febres continuæ, acutæ, sudores intempestiui, multi frigidi perpetuò, multùm refrigerabantur, rursúsque vix incalescebant, alui variè substiterunt, rursúsque citò humectabantur, & omnia quæ circa pulmonem erant per inferna distribuebãtur. Copia vrinarum non bonarum, colliquationes malæ. Tusses autem inerant vsque ad finem multæ, & multa cocta & humida educentes, nõ admodum cum doloribus. Quod si etiam aliquantulùm dolerent, admodum leniter purgatio ex pulmone procedebat. Fauces non admodum mordebantur; neque salsugines quicquam infestabant. Viscida tamen & alba & humida & spumosa multa è capite descendebãt. Longè autem maximum malum & hos & alios comitabatur cibi fastidium, vt anteà scriptum est. Nam neque potum neque cibum libenter sumebant, sed prorsus sine siti degebant, grauitas corporis aderat, & sopore detinebantur. Plurimi eorum tumebant & in hydropem euadebant, horrebant & circa mortem delirabant. Species autem tabidorum erat ex iis qui glabri erant, subalbidi, pituitosi, subrubri, cæsios habentes oculos, albâ pituitâ referti, ii quibus scapulæ alarum instar eminebant, mulieresque eodem modo se habebant. Melancholici item & subsanguinei. Febres ardentes, & phrenitides, & dysenteriæ his accidebant, tenesmi iunioribus pituitosis; longæ diarrhææ, & acres deiectiones & pingues biliosis.

In prima morborum narratione, qua breuiter omnes morbos qui illa tempestate fuerunt, complexus est, omnium vltimum meminit rabis, dicens φθινώδεες πολλοὶ, non sanè quòd leuissimum malum, aut minime commune fuerit, fuit enim, vt dicit, tabes maximum & grauissimum malum, & occidit multos; sed quòd morbus is diutius quàm alii, productus sit, vltra totum illum annum, partim incipiens à principio, ex sola tussi & destillatione, vt fieri solet, partim capiens initium ex acuto aliquo morbo. Atque adeò omnes, qui non sunt acutorum vi sublati, sed diutius vixerunt, videntur mihi facti tabidi ex acutis, vt aliis etiam à tussi sola & destillatione tabidis factis, acuti morbi accedebant, vsque adeò omnia contigit eo anno complicari. Dixerat in principio totius narrationis, per hyemem quidem salubriter agebant, præter tabidos de quibus postea scribetur. Hnc nunc redit, & præstans quod promiserat, de solis tabidis seorsum scribit, ad illam hyemem reuocato sermone. Multi, inquit, cœperunt hyeme tabescere, non tamen omnes æquè grauiter, sed quidã eorum decumbere cogebantur, quidam non, sed erecti ambulabant. Decumbentes, quique grauiter affecti erant, plurimi moriebantur ante ver, postremis scilicet hyemis diebus, quibus ninxit, & flauit boreas, quia, vt in aphor. 17. sectionis 3. dicitur. Boreales constitutiones, si circa thoracem aliquis dolor prius sit, magis affligunt, non autem dolorem so-

A lùm, sed eadem ratione morbum quemcunque thoracis auget Boreas, quare qui graui tabe tenebantur, non immeritò hac mutatione temporis mortui sũt; nulli verò aliorum qui non decumbebant omnino cessauit tussis, sed remisit plurimis per æstatem, quia scilicet, cùm æstas esset serena & sicca, minuebatur destillatio. sub autumnum autem, hoc est postrema parte æstatis, ac prope autumnum, cùm rediit boreas, omnes decumbebant, & eorum multi etiam moriebantur. Neque mirum eos, qui primam aeris ad borealem conuersionem sustinere potuerant, B secundam non sustinuisse, sed aut mortuos esse, aut saltẽ decubuisse, & per longũ tempus deinde ægrotasse. His verò qui longum tempus ægrotarũt, quid euenerit facilius quiuis intelligat. Nam quod crebrò solet, cum longa scilicet tussi, & putida excreatione, lenta extenuatio. Cæterùm quod euenit iis qui tam grauiter ægrotarunt, vt eadem hyeme qua ægrotare cœperunt, mortui sint, operæ pretiũ est audire. Proinde ad hos rediens dicit. Cœperunt igitur horum plurimi ex his laborare repente (repente enim dicitur malum incipere, quod breuiùs quàm solet fit C summum) ergo dicit plurimi horum repente cœperunt laborare, ex his, seu cum his quæ sequuntur. Rigores crebri, quales scilicet fieri solere ex catharris dictum à me antea est. Sæpe febres continuæ acutæ: Idest erratico modo accidentes febres continuæ, & satis ardentes, quales fieri solent excrementis per partes putrescentibus, aut fientibus in pulmone suppurationibus: sudores intempestiui, significantes scilicet nimiam excrementorum abundantiam, qui deteriores etiam erant, quòd multi, frigidi vsque ad D finem malorum contingebant. Frigidi enim sudores fiunt, aut quòd valde cruda sint, quæ abundant excrementa, aut ob calidi innati debilitatem. Ad quam etiam causam refertur, quod erat multa extremorum refrigeratio, & rursum vix recalescebant. Alui variè substiterunt, humida esculentorum parte eunte in caput & pectus, aut declinante in vrinas, quæ multæ erant, & rursum celeriter humectabantur, regurgitante succorum multitudine in aluum, & omnium eorum quæ circa pulmonem, distributio-E ne deorsum facta. Neque est quod hic labores, dubitans, quibus viis de pulmone in vẽtrem abire possint succi: natura enim ipsa inuenit sibi vias, vt in hoc ipso opere dicit Hippocrates, & vt alibi dicit, omnia confluxibilia, & per pauci admodum abscessus sunt, qui per manifestas vias fiunt, præ iis qui per occultas. Atqui Hippocrat. non ea solùm, quæ in ipso pulmone sunt, dicit in aluum distribui, sed quæ circa pulmonem in capite & thorace. Vt ego quæ surdi-F tatem faciunt, ad aluum inclinare solent, ita & quæ circa pulmonem, sed & iis quæ intra ipsum pulmonem conclusa sunt, manifestas vias esse ad aluum & vesicam cap. 4. lib. 6. de locis affectis, Galenus indicauit, per arteriam scilicet venalem, & cordis sinistrum ventriculum, sed & per venam arterialem & dextrum ventriculum, & venam cauam, & hepar, & mesenterium. Itaque nullo modo hoc admirationem habet. Illud solum oportet meminisse, tales fluxiones phthysicis non solere esse vtiles, quia vt apho-G rism. 14. sectionis quintæ dicitur. A tabe habito diarrhœa superueniens, lethalis. Πλῆθος, inquit, οὔρων χρηστῶν. Multitudo enim humiditatis anni illius augebat vrinæ copiam, & symptomaticè excernebatur vi caloris colliquantis. Quare colliquationes

malas significabat, magis quàm iudicationes. Tusses inerant multæ vsque ad finem, neque enim poterat aliter fieri malè putrescente pulmone. Educebant multa, concocta, id est suppurata, & humida, id est fluxilia quod quidem fiebat ob nimiam humiditatem & putrescentiam circa pulmonem, atque quia è pulmone affecto eductio fiebat, non admodum cum dolore, quia pulmo exiguo sensu ac ferè nullo præditus est Quod si aliquando doleret tangente corrosione membranulam qua vestitur, statim leniter, facile scilicet, & expedite ac fine dolore purgatio procedebat: quæ tamen ob nimiam redundantiam quam annus attulit, non fuit satis ad perpurgandum. Atqui quoniam in tanta multitudine non poterat, quod acre, & mordax, non esse contemperatum, & diluum, fauces non admodum mordebantur ab acribus, neque à salsis. Dictam autem multitudinem apertè indicabant, quæ è capite descendebant, viscida quidem, & alba, & humida, & spumosa, multa Pituitosa scilicet & flatu permixta, qualia peperisse erat consentaneum pluuias & Austri m Hic enim flatus capita replet, ibique moram trahés, & cum pituitosis se admiscens, spumosa facit è capite descendere. Longè autem maximum malum inquit, comitabatur hos, & alios omnes eius anni ægrotos, καθάπερ ὑπηγήσαμαι, id est vt anteà scriptum est, cibi fastidium, idque non qualecumque, sed maximum, per quod neque cibos, neque potus libenter sumebant: sed prorsus sine siti erant. Cur non dicit sine fame? Quia certè id dictum erat, cum dixisset fastidium, poterat autem esse fastidium cum siti, non erat tamen, sed fastidium, quod facultatum omnium, & scitus in ventriculo corruptionem indicabat. Erat præterea grauitas corporis, & ægroti comatosi ob dictas iam causas, ac fortasse etiam iam prope mortem constitutis, vt fieri solet, tabidis ob debilitatem facultatis, & impotentiam vigilandi, coma fiebat. Plurimis ipsorū accidebant tumores, ventris scilicet, & (hæc est particula declaratiua) ad hydropem deueniebant, collecta eò multa, quæ per totum corpus redundabat, humiditate. Iuxta mortem iam, horrebant & delirabant. Horrores debilibus facere facile poterant Boreales flatus, qui & sustulerunt. Deliria horum, vacillationes mentis sunt, natæ ex debilitate. His dictis de iis qui intra hyemem mortui sunt, narrat qualis fuerit species, seu facies tabidorum omnium eius anni. Talem vero fuisse qualem esse tabidorum, in hydropem ob pituitæ redundantiam abeuntium, consentaneum erat. Læuis scilicet & subalbida: non enim alba, vt nix aut papyrus, sed ob caloris debilitatem inter mortuum q; ēdam candorem, & cineritium referens; & pituitosa tota scilicet, qualis pituita redundante fieri solet. Erant denique leucophlegmatiæ tumidæ. Addit, & subrubra, fortasse eadem facies erat reliquis partibus subalbida, & maxillis subrubra ob calidam pasſionem pulmonis. In multis enim tabescentibus, id vidimus, aut fortasse alii erant albidi, alii subrubri. Fuerunt enim subrubri, quibus forma melancholica & subsanguinea, de quibus mox dicitur. Dicit fuisse tabescentium, pariterque hydropicorum faciem charopam Quod haud dubie ad oculos pertinet. Explicatum vero iam est sectione quinta libri secundi illa verba enarraremus quæ ad hunc locū multum faciunt, hydropici charopos oculos habent, hic & illic charopi nomen abusiuè vsurpati, dicique de

A glauco, quod exemplo aniculæ cuiusdam, cuius historia in calce libri quarti occurret, confirmamus. Itaque bis fiebant oculi glauci, pituita in oculos abscedente. πτερυγώδεες etiam fuisse dicit tabidos, non arbitror quod tabe alati fierent, quanquam extenuatio catnium aliquid nonnunquam ei figuræ adiicit, sed quod alatim tabescerent, vtpote ad tabem paratissimi, vt primo libro huius operis dictum iam est. Addit Hippocrates καὶ γυναῖκες, οὕτω, id est, & mulieres ita afficiebantur, non quidem solæ, sed quasi di-
B ceret non tantùm viri, sed & fœminæ, ac fortasse hæ plus etiam quàm viri, quod per sese sint humidiores, & excrementis magis affluentes, cui naturæ accedens anni humida intemperies, maior morborum occasio aderat. Quorūdam etiam tabescentium forma erat melancholica & subsanguinea, hoc est subnigra & subcruenta, referens redundantiam sanguinis crassioris, in iis scilicet in quibus sanguis redundaret. Dictum enim antea est, succorum omnium eo anno fuisse redundantiam, iuxta cuiusque naturam.
C Horum ergo facies fuit subrubra vt pituitosorum subalbida. His etiam quibus tabescentibus forma melancholica & subsanguinea, acciderunt febres ardentes, & phrenitides, & dysenteriæ, dum corpus cum pulmonis putrescentia tabesceret, putrescente & bilescente sanguine per totas venas: aut irruente in caput aut ventrem. Cùm verò dictis ægrotis multa circa aluum mala acciderint, vt tenesmi, diarrhϾ longæ, & deiectiones acres, & pingues; narrat Hippocrates, quibus & quæ acciderint, secundū ætates, & naturales temperaturas differentiam accipiens.
D Galenus legit, tenesmi iunioribus pituitosis; longæ diarrhϾ & deiectiones acres, ac pingues, biliosis. Ego verò non video cur minus longæ diarrhϾ acciderent pituitosis quàm biliosis, aut cur potius acria & pinguia iunioribus (quorum nomine adolescentes, aut pueri adolescentiæ proximi, videntur intelligendi) quàm iuuenibus, & consistentibus ætate. Proinde ego ita lego. Tenesmi iunioribus, hoc verò, est quod antea dixerat, tenesmi pueris (& quos vocauerat παῖδας, nunc vocat νέες) & pituitosis lon-
E gæ diarrhϾ, ob abundantiam scilicet multæ fluxionis; & biliosis deiectiones acres & pingues ob calorem. Vbi legi, forma tabidorum erat læuis, sub albida, pituitosa, in quibusdam codicibus pro φλεγματώδης legitur φακώδης, id est lentes referens, tamen apertum est mendum, quia Gal. lectionem hāc sequutus est, & multo magis videtur congruere, vt ex ipsa interpretatione iam patere potest.

F *Omnibus autem quos suprà descripsimus ver erat grauissimum, plurimósque sustulit: æstas verò commodissima, paucissimique interierunt. Sub autumnum autem & sub vergilias rursus perierunt multi quartanarii.*

Dictum ante erat tabidos multos abstulisse primum ver, æstate melius habuisse, & autumno rursum multos esse mortuos, eorum qui ver euaserant,
G dictumque quam ob causam. Quod nunc dicit τὸ φθινόπωρον καὶ ὑπὸ πλειάδα, est idem ac si diceret toto autumno, ineunte scilicet, & sub autumnum & ad occasum Pleiadū, qui occasus finit autumnum & inchoat hyemē. Dixerat nuper multos eorū qui antea decum-

decûbebant, extrema æstate mortuos esse, & eorum qui non antea decûbebant multos tunc decubuisse. Consentaneum ergo est, hos, qui ineunte autumno decubuerant ὑπὸ πλειάδα, hoc est, occidentibus pleiadis, tempore mutato ad frigidissimum (ea enim hyems fuit qualis solet, finito iam anno intempestiuo) decubuisse. Vox illa quartanarii, censetur à Galeno esse adiectitia, quia nihil pulchrum videtur significare posse. In quibusdam codicibus occurrit scriptum τετάρτῃ idest quarta, in quibusdam τεταρταῖοι idest quarti seu quartanarii. Quid autem significet, multiplex coniectura est, quidam antiquorum dicebât quarta die mortuos, sed quo pacto tabidi quarto die moriebantur? An superueniebat illis in extremo constitutis malum quatriduanum? At id oportebat dictum prius. Quidam dicebât, hos esse quartos ægrotos, quasi quartam constitutionem epidemialem, post duas in Thaso, in primo libro scriptas, & tertiam in Cranone scriptam in secundo. Sed vix constat, an hos libros omnes in ordinem digesserit Hippocrates quasi in lucem emittendos, quomodo ergo putabimus tantam præscriptorum toto opere habuisse rationem? Alii putant multos eorum, qui ex febribus erraticis hunc annum euaserant, sequenti anno fuisse quartanarios, vt fieri solet. Aut hoc est quod Hippocrates dicit, aut nihil, sed adiectitia est illa dictio. Supersunt vsque ad extremum huius libri tertii decem & sex ægroti, quos quidam interpretum putarunt, fuisse quosdam eorum qui dicto anno ægrotarunt, seorsum exempli gratia scriptos, adducti illa vocula ὑπογεγραμμένοι, quæ videtur significare non scriptos antea, sed subscribendos deinceps. Dicunt ergo cum hic dicit, erat autem omnibus ὑπογεγραμμένοις grauissimum ver, intelligi, omnibus qui sequuntur, indeque constare eosdem esse qui sequuntur, & qui antea dicti sint. Ego quidem suspicor quosdam fuisse eorum qui eo anno ægrotarunt, non tamen hoc argumento [pluries enim iam vidimus, tota hac tempestate dici ὑπογεγραμμένον. idest subscriptum, quod antea scriptum] sed quia statim adiecti sunt huic constitutioni, & quidam illorum videntur habere multa symptomata quæ narrata sunt, & qui aliis modis videntur ægrotasse, fortasse hac ipsa ratione à communi narratione excepti sunt, quod peculiari morbi forma ægrotauerint. Sed veniamus ad singulares historias.

SEXDECIM ÆGROTI.

Ægrotus primus.

IN Thaso Parium, qui decumbebat supra domum Artemisii, febris corripuit acuta, circa initia continua, ardens, siticulosa, ab initio comatosus erat, rursúsque insomnis. Aluus turbata in principiis. Vrinæ albæ. Sexta minxit oleosum, delirauit. Septima exacerbata sunt omnia. Nihil dormiuit, sed vrinæ similes, & mens turbata. Ex aluo autem biliosa pinguia fluxerunt. Deinde octauâ parum à naribus destillauit. Vomuit virosa pauca, parum A *dormiuit. Nonâ eadem adfuerunt. Decimâ omnia remiserunt. Vndecimâ sudauit non per totum, circumfriguit quidem, citò autem recaluit. Duodecima febris acuta fuit, deiectiones erant biliosæ, tenues, multæ, vrinis enæorema, delirauit. Decima septima laboriosè transmissa est. Neque enim somni aderant, neque febris intendebatur. Vigesima sudauit toto* B *corpore, insomnis, deiectiones erant biliosæ, cibum auersabatur, comatosus erat. Vicesima quartâ recidiua contigit. Trigesima quarta sine febre, aluus non substitit, & rursum recaluit. Quadragesima sine febre, aluus non diu restitit. Cibum auersabatur, parùm rursus febricitauit, & perpetuò erraticè, aliquando à febre liber, aliquando non, si enim aliquid intermisisset, & alleuata esset, rursum reuer-* C *tebatur, cibariis multis & malis vtebatur. Somni mali in recidiuis. Delirabat. Vrinas crassitiem quidem habentes: mingebat tunc, turbatas autem & prauas, & aluus astricta fuit, & rursum soluta. Febriculæ aderant continuæ, deiectiones multæ tenues. Centesima autem vigesima die mortuus est. Huic aluus ab initio ad finem vsque lubrica erat, excerne-* D *batque biliosa, liquida, multa, aut si subsisteret, feruida & cruda. Vrinæ vsque ad finem malæ. Comatosus erat, aut plerumque cum doloribus insomnis, cibos fastidiebat, & continenter febre ardente laborabat.*

Hæc fuit febris ardens & acuta vsque ad diem vigesimã, inde cepit ex acutie cadere, acutiem adhuc aliquam retinens vsque ad quadragesimam, qua finiuntur morbi medii inter acutos & diuturnos, inde E iam cronicus factus est morbus, & sensim tabescens homo, alios duos quadragenarios durauit. Tribus verò exactis, die vigesima supra centesimam mortuus est. Habent enim suos dies decretorios morbi omnes, sed in acutis habent meritò vim maiorem, & notantur breuioribus interuallis, in longis minorem, & ex longioribus. Proinde Hippocrates vsque ad vigesimum, omnes ferè dies percurrit, à vigesimo iam attingit rariores, vsque adeò vt post quadragesimum nullum vsque ad centesimum vi- F gesimum, nominauerit. Habent vero vim magnam vt in acutis septimanæ, ita in longissimis affectionibus quadragenarii: quorum tres dicta dies finit. Sed percurramus singula, quæ ex dictis antea non semel intelligi possunt facile, legentes, solum quæ nondum explicata sunt, interpretantes. Nam ita fiet, vt opus neque fastidiosum sit, neque in immensum crescat. Parium, inquit, febris corripuit acuta, circa initia continua, ardens, siticulosa, idest quæ primum fuit acuta, continua, & ardens, etsi deinde in longam decidit. Ἀρχόμενος, idest, pri- G mis morbi diebus fuit comatosus, rursúsque insomnis. Quibus quidem notis satis videbatur esse vnus quidam eorum qui illo anno ægrotarunt, dixerat enim eos nunc sopore, nunc peruigilio teneri, redundantes scilicet duplici succo. Aluus turbata in

principiis, & vrinæ albæ: fuerunt verò vrinæ tales ob cruditatem: & declinante in aluum bile. Talia habuit vsque ad diem sextam, qua minxit oleosum, idest vrinam oleo similem. De hac vrina dubitatum est à prioribus interpretibus; quibusdam putantibus esse omninò similem oleo, crassitie, & pinguitudine, fierique liquata corporis pinguedine. Galeno, cuius sententia mihi magis placet, videtur hoc fieri non posse, quia pinguedo liquata mox cohærescit & supernatat, atque adeo, etsi aliquandiu vi caloris fieret vt non concresceret, tamen innataret; nam & oleum ipsum euehitur in aqua. Proinde supersunt duæ probabiles opiniones, oleosum esse in qua innatat pingue dictamque oleosam, quasi pinguem, eo quod oleum pingue sit; aut esse vrinam similem oleo crassitie, & colore, etsi ipsa fusura lentam pinguedinem non habeat. Pinguis colliquationem significat, aut secundùm renes cum confertim mingitur, aut secundùm corpus totum, cum aliter. Fieri verò hanc in Pario sexta die, non erat dissonum; ita enim fieri solet in aliis febribus acutis. Neque verò pinguedinem liquari tam graue est, vt propterea dubites potuisse huic tam citò fieri crassam, & olei colore: quidam putabant significare colliquationem multò maiorem, quàm pingue, fieri enim ex partibus carneis velut assatis, vt si succum eum qui ex assatis carnibus destillat, quis colligat. Tales fortasse erant de quibus nuper dicebat Hippoc. multitudo vrinarum non vtilium colliquationes malas indicat. At verò consumptio tanta non posse sexta die fieri, victuro vsque ad centesimam vigesimam. Proinde censeo, vt & Galenus oleosam vrinam, vnam quandam earum esse, quæ e conturbatione crassescunt. Itaque esse conturbatam, referentem colore oleum. Talibus vero malum capitis imminere solet. Velut huic accidit qui talem mingens, mox delirauit. Sed, & de Pithione, qui tertius est huius partis ægrotus, ita scriptum occurret. Vrinam minxit oleosam, noctu turbatio multa, delirabat. Licet considerare mutationes insignes septima, vndecima die, & decimaseptima. Miror quod decima quarta nihil noui attulerit, aut quod ille omiserit. Fortasse Hippocrates non affuit ægroto ea die. Die octaua stillæ sanguinis de naribus malam significationem præstare poterant, vt non semel iam dictum est. Sed & illud quod duodecima die dicitur accidisse vrinis enæorema, & delirasse, est consonum ei quod primo prædictionum, dicitur, vrinæ innatantes phreniticæ. Quod dicit, decima septima laboriose transmissa est, quia neque somni aderāt, neque febris intēdebatur, videbitur fortasse dissentaneū. Dices .n. laboriosius fuisset somnos & febrem intendi, vt febris esset ingens cum comate. Verùm non ita intelligendum est; sed, neque somni erant, idest dormire non poterat; neque febris intendebatur, idest, neque extrema calescebant, effuso æqualiter per totum corpus calido; sed erat insomnis cum extremorum frigore. Nihilominus vigesima indicatus est, non tamen perfectè, neque enim poterat nullis concoctionis signis prægressis; neque sanè id, ea ipsa die quis posset expectare, quia exiguæ conferentiæ notæ aderant. Tametsi enim factus est sudor non qualis vndecimâ, sed toto corpore, tamen erat insomnis nunc, nunc comatosus, aut fortasse in somnis comatosus, idest cum comate vigili, & cibum fastidiens. Satis ergo fuit, neque sanè parùm fortis naturæ argumentum,

A imperfectè iudicari, sudore & deiectionibus solùm tunc biliosis, euacuationibus quidem symptomaticis, sed ex parte factis ea die vtilibus. Itaque febris non sanè, quantum intelligo, sublata, sed remissior multò facta est. Sed quia imperfecta fuerat iudicatio, fuit etiam infida, & rediit febris apertè vigesima quarta. Trigesimaquarta, inquit, sine febre est factus. Addit, aluus non substitit, & rursum recaluit. Sed cur dicit, aluus non substitit? aut si dici oportebat, quæ non fiebant, B cur non dicit etiam non sudauit, aut non vomuit, aut aliud quiduis? Certè significat melius actum fore cum ægroto si aluus restitisset: atque adeò consentaneum fuisse sisti. Nam velut consentaneum est in mutationibus in melius, fieri euacuationes vtiles, ita sisti noxias. Huic vero noxiæ erant biliosæ & pingues euacuationes, consumentes magis quàm expurgantes corpus. Consentaneum ergo, cessante febre, cessare aut minui liquationem, & bilis fluxionem, & sisti aluum. Dicit itaque aluus non substitit, & rursum recaluit, quasi insinuans inter cætera, ob C hoc etiam cito recaluisse, quod non substiterit. Hoc multo magis declarat, quod addit, quadragesima sine febre, aluus restitit, Sed quia ne tunc quidem diu restitit, & cibum auersabatur: rursus, non vt prius, sed parùm febricitauit. Nimirum fastidium, & oris amaritudo, & similia, vt dicetur sexto libro huius operis, significant intus manere reliquias, & recidiuam. Verum vt facta est mutatio insignis, & declinatio ab acutie, die vigesima, abeunte morbo acuto in morbum medii generis, ita oportuit die D quadragesima agi, quia qui hanc excedunt, apertè iam fiunt diuturni, & vt vigesima multorum acutorum est finis, ita quadragesima morborum medii generis. Quare iam inde febris erat minor, & perpetuo erraticè, aliquando sine febre, aliquando cum febre erat. Intellige vero id non exactè, sed quod videretur. Nam reuera, numquam sine febre fuit, ac multo minus post quadragesimum, quia tabescebat iam, tabescentes autem ex febribus semper habent febriculas. Et E ipsemet Hippocrates mox addit, febriculæ continuæ. sed & hic ita debere intelligi, vt explicui, ipsemet indicat, addens, si enim aliquid intermisisset, & alleuata esset, rursum reuertebatur. Nam illud est declaratiuum, quod illud, aliquid intermittere, sit non simpliciter intermittere, sed aliquid intermittere, & alleuari, quare & illud reuerti, esset rursum intendi. Addit cibariis multis & malis vtebatur. Sed quo pacto, si, vt in fine historiæ dicitur, cibos auersa- F batur? Certè suspicor hunc, vsque dum iam tabesceret, fuisse fastidiosum, vt nullum cibum libenter caperet (dixerat enim Hippocrates bis, ἀπόσιτος.) deinde tamen, penuriam alimenti sentientibus partibus, & excrementis cibi boni appetitum corrumpentibus, ingessisse multos & malos. Itaque semper fuit quodammodo fastidiosus; quia semper fastidiuit bonos, etsi multis diebus vsus sit multis malis. Dicit, vrinas mingebat crassitiem quidem ha- G bentes, turbatas autem & prauas. Merito sanè addit, turbatas autem & prauas, quia cum simpliciter dicit crassas, coctas solet Hippoc. significare, aliter profecto ac Galenus, qui crassarum nomine turbatas intelligit. Perducta narratione vsque ad

diem vigesimam supta cētesimam, quá mortuos est, epilogo colligens quæ fuerunt in Pario deterrima, dicit, huic aluus ab initio vsque ad finem lubrica erat (id est fluens biliosis, humidis, fluxilibus, & liquidis, multis) aut si subsisteret, feruida & cruda excernebat. Sed quo pacto feruida & cruda, si subsisteret? Certè nunc erat laxa fluentibus multis biliosis liquidis. nunc astricta fluentibus paucis feruidis & crudis: feruidis sanè exustis; crudis, ex malè coctis in ventre cibis; vtrisque tamen, paucis, & non fluxilibus, cessante fluxione ad ventrem. Dictis aliis signis pessimis, finit sermonem, dicens, continenter febre ardente laborabat: quod intelligi debet, dum acutè laborabat, & vsque ad vigesimum.

AEGROTVS II.

MVlierem in Thaso iuxta frigidam decumbentem, cùm filiam peperisset nec purgationes procederent, tertia die febris acuta cum horrore corripuit. Multo autem ante partum tempore ex febre decumbebat, & cibum fastidiebat. Postquam autem riguisset, continuæ fuerunt febres, acutæ, & cum horrore. Octauâ & sequentibus diebus multùm delirauit, rursúsque citò ad mentem rediit. Aluus turbata est multis, tenuibus, & aquosa bile permixtis. Nō sitiebat. Vndecimâ constabat mente, comatosa tamen erat. Vrinas multas, tenues & nigras reddidit, insomnis erat. Vicesima parùm circumfrixit, & rursus citò recaluit. Parùm delirauit, insomnis erat. Venter eadem demisit. Vrinæ aquosæ & multæ erant. Visesima septima à febre immunis fuit, & aluus substitit. Non multò post autem vehementi & diuturno dextræ coxendicis dolore vexata est. Febres rursus comitabantur & vrinæ aquosæ. Quadragesima coxendicis dolores remiserunt, tusses autem continuæ, humidæ, multæ. Aluus substitit. Cibos auersabatur. Vrinæ eædem. Febres autem omnino quidem non desinebant, sed erraticas aliquando habebant exacerbationes, aliquando non. Sexagesima tusses quidem sine signis euanuerunt, nulla enim sputorum concoctio apparuit, neque alius consuetus abscessus. Maxilla autem dextra conuulsa est, comatosa, rursus delirauit, & citò ad mentem rediit. Ceterùm à cibis auersum habebat animū. Maxilla quidem ad locum suum rediit, aluus autem biliosa pauca reddidit. Febricitauit acutiùs cum horrore, & sequentibus diebus vox defecit, rursúsque rediit ad mentem, & loquebatur. Et octogesima mortua est. Huic vrinæ vsque ad finem erant nigræ, & tenues, & aquosæ, & coma comitabatur. Cibum non sumebat, animo erat deiecto, insomnis, irâ & inquietudine torquebatur, animo erat melancholico.

A Vt Parius tertio, ita hæc secundo quadragenario, qui die octogesimo finitur, mortua est, ex partu fœminæ. Dictum verò & obseruatum in hoc opere iā sæpe est, difficiliores esse partus fœmellarum quàm masculorum. Dictum est etiam sæpe, enixis occasionem ægrotandi, ferè semper esse in purgatione non satis procedente, peculiariter verò noxia est hęc causa enixis fœminas, quia hæ pluribus abuodant sordibos, & maiori expurgatione indigent. Erat autem hoc conspicuū maximè in hac, quæ multo tempore B ante partū erat febriculosa, & fastidiosa, & decūbens in lecto, aut continenter, aut assiduè, vt fieri solet. Animaduerte hoc loco Hippo. diei computationem ducere, non à die febris, sed partus, iuxta id quod in prognostico docuerat. Dicit enim tertia die febrem horridam mulierem corripuisse. Tertia ergo mali fuit prima febris, & ea dies in qua primò febris orta est, fuit tertia, & fuit octaua qua delirauit, & octogesima qua mortua est. Nimirum in his primariū ac præcipuum malum, est partus malus. Dictum etiam C antea est, semper solere esse febres enixarum, & earū quæ ex suppressione magna menstruarum euacuationum laborant, acutas & horridas. Acutæ quidem sunt quia magnæ & periculosæ: horridæ verò, ob naturam vteri, ad quem præcipuè pertinent illæ affectiones, & ob hanc ipsam causam, cepit hæc febris ex rigore: nimirum rigor est horror magnus, & quæ causæ ante quàm febris magna fieret, rigorem fecerant: hæ eædem, aucta iam febre, afferebant horrores. Quia horror est exiguus rigor, & febris rigorem D minuit, vt & in hemitritæis fieri consueuit. Meritò ergo postquam riguisset, factæ sunt febres continuę, acutæ, horridæ. Octaua & sequentibus diebus vsque ad vndecimam, olim delirabat multum, nunc breui redibat ad mentem, habente scilicet compassionem cerebro cum vtero, & totius venis, non autem firmam passionem, vt veram phreoitidem. Aluus turbata tenuibus multis, ὑδατοχόλοις, ex redundantia humiditatis aquosæ, & bilis, quod, vt vidimos, ægrotis omnibus illius anni commune fuit, vt & sine siti esse; quod in hac, præter humiditatis redun- E dantiam, delirium etiam facere poterat. Vndecima κατενόει, id est iam tota ea die fuit sine delirio, comatosa tamen, pituita abundante in superioribus, deriuata bile ad inferiora, per deiectiones dictas, & vrinas multas tenues, & nigras, quæ bile nigra tingebantur. Nosse verò oportet, has vrinas familiares fuisse passioni, quæ valde fuit melancholica, vt vltima totius narrationis verba declarāt: hæc scilicet; Vsque ad finem erant vrinæ nigræ, tenues, & aquosæ, animo deiecta, insomnis, iræ, dif- F ficiles tolerantiæ, mens autem melancholica, idest, cum metu & mœstitia. Hæc enim omnia melancholicæ passionis sunt signa. Neque sanè, quod vrinæ erant tenues & multæ, prohibet ex melaocholia esse. Nam hæ non erant decretoriæ expurgationes melancholiæ, vt si multa exiret quæ crassas vrinas faceret: sed symptomaticæ, cū exiret serū quod vrinā non crassam, sed nigram facere posset, & melancholiam non euacuare, sed significare. Neque G verò alienum est à melancholia abundare multo sero; per incoctionem enim fit melancholia serosa, & hanc ob causam videas melancholicos, tenuem & multam saliuam habere, & copiosè ac frequenter sudare. Qua eadem causa fuit familiare huic morbo habere has vrinas, familiare etiam est iis qui-

bus menstruæ euacuationes retinentur, melancholicis passionibus tentari: nimirum hæ deterioris sanguinis euacuationes sunt, vt & hæmorrhoides. Sed veniamus ad reliqua. Quo pacto eadē erat insomnis die vndecima, si soporosa? Certè vt ægroti alii huius tempestatis, comate vigilanti. Vigesima (decimaquartâ, & decima septima, aut nihil fuit noui, aut fortè non affuit Hippoc.) σμικρὰ ἀπέψυξε, idest secundùm extrema parùm refrigerata est, & rursum breui recaluit. Parum delirauit, insomnis, venter eadem demisit, vrinæ etiam aquosæ multæ. Vigesima septima facta est sine febre, & hic fuit finis acuti morbi. Nimirum dictum mihi est sæpe, mensem lunæ esse legitimum finem acutotum morborum, etsi Galenus vigesimum statuerit. Iam hinc decidit morbus ex acutie. Est verò in hac, vt & in Pario, in iudicatione febris sublata euacuatio, quæ symptomaticè, & inutiliter antea fluebat: non tantum verò suppressa hæc euacuatio fuit; sed & pro ea factus abscessus, quia non multo tempore post, vehementi & diuturno dextræ coxendicis dolore vexata est; nam vsque ad quadragesimam. Neque febris intermissio durauit diu; sed febres rursum comitabantur, & vrinæ aquosæ. Quadragesima, quæ finit morbos medii generis, facta est alia insignis, & perinde mala permutatio. Nam dolor coxæ alleuatus est, factæ autem tusses continuæ, humidæ, multæ, idest, per quas multùm excreabatur. Nam tussis arida vocari consueuit, per quam nihil excreatur. Non autem solum alleuata est tussis; sed & aluus substitit, recurrentibus sursum vitiosis succis, patientibus autem instrumentis respirationis, quia hic morbus erat, vt dixi, præcipuè vteri. Est verò vt li. 2. sect. prima dictū est, magna cōmunio vocalium cum genitalibus; qua ipsa causa omnes mulietes, quæ ob has occasiones ægrotant, solent incidere in morbos thoracis, tusses, asthmata, hæmoptoicas passiones, phthises, aut pleuritides. Reliqua fuerunt qualia prius, & febres nunquam omnino desinebant, iam enim habebat mulier habitualem febriculam, erant tamen præterea exacerbationes erraticæ, ob excrementa multa, & varia putrescentia per partes. Sexagesima rursum attulit aliam insignem mutationem, nimirum tusses desierunt sine signis, idest euanuerunt repente, nullo relicto vestigio, quod genus desinendi in omni abscessu, quin & in omni passione vituperatum est, quia quod repente euanescit, ac non potius paulatim, aut simul cum euacuatione aliqua, præter rationem soluitur, quæ verò ita euanescunt maligniùs redeunt, aut in grauiores alias passiones permutantur. velut nunc, quia nulla concoctio sputorū manifesta accidebat, vt cocta, & expurgata materia solueretur tussis, neque aliùs consuetus abscessus, vt expurgatio ex vtero, quæ maximè omnium erat huic experenda, aut coxæ dolor denuo factus, aut tumor aliquis circa genitalia, quæ etsi minùs bona, solent tamen tussi succedere, dicitur tussis desiisse sine signo. Et re in deterius eunte, maxilla dextra diuulsa est, secundùm dextri lateris rectitudinem mutatis abscessibus, contra tamen ac oportebat, ab infernis enim sursum. Nam à dextræ coxæ dolore tussis, ab hac dextræ maxillæ diuulsio facta est. Quod quidem superna petente excremento fieri, confirmarunt coma & delirium accedentia. Sed ne tunc quidem fuit firmata phrenitis; sed citò ad mentem rediit. Non tamen proinde non erat iam affectus grauissimus, habebat enim iam á cibis animum auersum, non solùm, vt anteà, cibum non capiebat. Nimirum magnæ exagerationis gratia dicit, πρὸς δὲ τὰ χρήματα ἀπονενοημένως εἶχεν, quod haud scio an melius verti possit, quā habebat auersum animū à cibis, aut saporibus. Vsus est verò vt Gal rectè censet, dictione affectata, vt significaret fastidiū summū. Quod sanè maximū iam periculū portendit, quia fit corruptis facultatibus rectricibus. Quod vbi factum est, nulla salutis spes superest, quia etiamsi aliqua euacuatio succedat, nihil confert, immo verò quæ conferre solent, ea ipsa videntur mortem properare; deficiente facultate quę toleret. Velut huic accidit, quæ cum redeunte maxilla ad locum suum, alui fluxionem biliosam haberet, nihil est iuuata, sed febricitauit acutiùs, & fuit magis horrida, & sequentibus diebus est voce priuata, & octogesima mortua est. Sed quo pacto priuata iam voce & morti proxima, rursum ad mentem redit, & loquebatur? Sed quid mirum? Certè & ex magna apoplexia vidi quā plurimos morti iam proximos, ad mentem & vocem rediisse, vt assistentibus viderentur liberati. Hęc sanè facit extremus conatus, qui, si non expellit, facit tamen abscedere à quibusdam partibus, ad quas, ob virium impotentiam, nouo impetu irruentia excrementa mortem afferunt, cum spes aliqua salutis sese ceperat insinuare. Reliqua quę per epilogum dicit, explicata iam sunt.

AEGROTVS III.

IN Thaso Phythionem, qui decumbebat supra templum Herculis, ex laboribus & lassitudinibus, & prauo victu, rigor magnus, & febris acuta corripuit. Lingua arida erat, siticulosus, biliosus. Non dormiuit, vrinæ subnigræ suspensum quid sublime habebant, non sudauit. Altero sub meridiem die extremarum partium refrigeratio accidit, & maximè circa manus & caput, obmutuit, vox defecit, breuem spiritum traxit, post diuturnum tempus recaluit, sitiit, nocte quieuit. Sudauit circa caput paruum. Tertiam diem quietam habuit. Vesperi circa Solis occasum aliquantulum frixit. Turbatio accidit. Noctem laboriosè transegit. Nihil dormiuit. Ex aluo autem pauca stercora compacta exierunt. Quarta manè quieuit, circa meridiem autem omnia exacerbata sunt. Frixit obmutuit, vox defecit, deterius se habuit recaluit. Post aliquod tempus minxit nigra suspensum quid habentia. Noctem quietam habuit, & dormiuit. Quinta alleuatus esse visus est. Circa ventrem tamen pondus sensit cum dolore. Siticulosus fuit, noctémque habuit molestam. Sexta manè quidem quieuit, vesperi autem dolores creuerunt, exacerbationem habuit; iniecto autem clystere vesperi ex aluo probè deiecit, noctu dormiuit. Septimo die fastidiosus erat &

inquietus, minxit oleosum. Noctem turbulentè transegit, delirauit, nihil dormiuit. Octauâ manè quidem dormiuit parùm, mox autem accidit refrigeratio, vocis defectio, spiratio exilis & imminuta. Vesperi autem rursus recaluit. Delirauit, instante iam die parùm leuatus est, deiectiones erant meræ, paucæ, biliosæ. Nonâ soporosus erat, fastidiosus, & quū excitabatur non valdè siticulosus. Circa Solis occasus molestè sese habuit, delirauit, noctem habuit incommodam. Decimâ manè vox defecit, multa refrigeratio, febris acuta, multus sudor. Mortuus est. Labores huic in diebus paribus accidebant.

Duplici causa mihi videtur Hippocrates meminisse causæ procatarcticæ huius morbi, primùm quia hic non admodum videtur laborasse, vt alii eius tempestatis ægroti: sed modo quodam proprio, & insinuat non esse illud referendum ad communem causam intemperiei aeris, sed ad peculiare vitium in victu. Deinde quia morbus videtur durasse diuriùs quàm pro malignitate, quam præ se ferebant symptomata, quod fortasse factum fuit, quòd morbus ex manifesta causa inceperit, non ex solo interno apparatu. Nam quòdcunque signum, siue bonum siue malum, fit tantò debilius, quantò causam habet apertiorem, Si igitur hic nullo victus vitio prægresso ægrotasset, meritò censeretur, essetque reuera grauiùs affectus, & mortuus citius Ne ergo grauissima symptomata legens, mireris non mox fuisse extinctum, dicit ἐκ πόνων ϗ κόπων, idest lassatum ex laboribus, ϗ διαίτης γεγραφῶς ἀμελῶς. Non explicat qua in re. Pertinet verò victus ad res omnes non naturales, & præcipuè ad cibum & potum. Significat ergo hominem negligenter vsum illis omnibus rebus, sed & prauis, & nullo ordine ingestis cibis. Considerandum in hoc morbo est, quod Hippocrates monet, fuisse labores, hoc est, exacerbationes diebus paribus. Nam secunda, quarta, sexta, octaua, diebus interiectis difficiliores fuerunt, & decima mortuus est, quia eisdem diebus moriuntur homines quibus salui fiunt: & morbi qui per pares mouentur paribus iudicantur, qui per impares. imparibus. Eandem ob causam nox secũdæ diei fuit quieta, & noctem quartæ diei quietam habuit, & sextæ nocte dormiuit. Noctem autem tertiæ molestam habuit, & noctem quintæ laboriosè transegit, & septimæ noctem turbulentam habuit, & nonâ die noctem habuit incommodã, quia nox quę accessionẽ præcedit difficilis est, quæ verò subsequitur magna ex parte leuior existit, Octauæ etiam noctem quietam esse oportuit, proximus vero iam status morbi lethalis id prohibuit. Nihilominus postrema noctis parte, iam instante die parùm leuatus est. Sed redeamus ad initium, & breui omnia perstringamus. Incepit hæc febris à rigore. Vnde constat, à rigore incipere non esse proprium intermittentium, sed quibusdam etiam continuarum accidere, iis vero maximè quę à causis procatarcticis incipiunt: velut hæc incepit à rigore, vel ob excrementa per corporis habitum (vt in lassatis fit) effusis, vt & vlcerosæ lassitudines rigores afferre consueuerunt: vel corruptis aliquibus succis in

A ventriculi ore ob prauum victum. Sed & malignam febrem hoc indicat. Maligna enim qualitas rigorem intempestiuum, vt alium quemcumque abscessum, facere potest. Meritò ergo hæc, alioqui continua, à rigore incepit, quia vtrumque habuit, & esse malignam, & à procatarctica causa incipere. Cùm dicit fuisse febrem aliquam acutam, ad cõstitutionem referri debet, vt cum in calce narrationis occurrit subscriptum, acutum, aut febris acuta. Cum vero dicit die aliqua fuisse acutam,
B vt die prima, quinta, aut septima, aut alia, non ad constitutionem (constitutio enim non vnius diei, sed totius morbi est) sed ad tactum, & eius diei symptomata: hoc est ea die calorẽ acutè momordisse, aut symptomata magnam acutiem referentia affuisse. Velut prima die huius morbi fuit rigor magnus, calor acutè mordens, lingua arida, siticulosa, biliosa, idest amara & pallens, non dormiuit, quæ omnia bilis vrentis abundantiam significabant. Sed & vrinæ subnigræ, quæ vstam iam bilem præ se ferebant, & ἐναιώρημα sublime.
C Galen. quod sublime vult vocari nubeculam: quod subsidens, sedimentum; quod pendet in medio, ἐναιώρημα. At vero Hippocrates hæc omnia nomina generatim vsurpat pro eo quod in vrina continetur, proinde plerumque addit aliquid, quo explicet, quod contenti genus dicat, velut nunc dicit, ἐναιώρημα μετέωρον, innuens nubeculam tenuem. Non explicat, an illa nubecula fuerit etiam subnigra, vt ipsæ vrinæ; vtcumque autem hoc habuerit, significabat tenuem bilem vstam,
D & flatum capiti periculum portendentem. Quale illud est de quo dicitur primo prædictionum. Vrinæ sublimes phreniticæ. Nimirum, vt in pituitosis solet apparere ante concoctionem crassum quiddam, album, hærens fundo matulæ: ita in biliosis, tenue, sublime, diuulsum. Addit, non sudauit. Id dicit, quia tota ea die febris alicuius tertianæ speciem præ se tulerat, incipiens à rigore, ac deinde breui ardens, & cum ad extremum expectaretur sudor, qui tertianæ paroxysmum finiret, non
E ita factum est, sed continua euasit, & nullus ea die sudor fuit. Secunda die ad meridiem fuit refrigeratio extremorum, præcipuè circa manus, & caput, & homo fuit sine loquela, & sine voce, & breuispirus. Quod idem accidens aliis ferè omnibus diebus paribus factum est; nam & quarta, & octaua, & postrema, qua mortuus est; quin etiam fortasse, & sexta, quanquam id minus explicet. Dicit tamen exacerbationem habuit, quam verisimile est fuisse tunc quoque similem iis,
F quas alii difficiles eius morbi articuli afferebant. Si sine voce erat, non poterat non esse sine loquela, nam vox materia sermonis est. Dicit vero velut exagerans periculum, ἄναυδος ϗ ἄφωνος, & sine voce, quasi diceret, non solum sine loquela, sed etiam sine voce. Illud βραχύπνοος, necesse est, significet spirituum exiguum. Magnus enim non diceretur curtus, aut breuis. Non tamen perinde constat, crebrum, & paruum, an rarum, & par-
G uum, significet. Nam vtcunque sit spiritus paruus, videtur posse ita appellari. Si tamen hic spiritus fuisset creber & paruus, inflammationem aliquam in partibus spiritalibus, significaret, & refrigerationem etiam extremorum tali spirationi accedentem, in eam causam reiicere, esset consentaneum.

Sed si inflammatio magna & maligna (nam non posset quæcumque) ea symptomata faceret, non ex quibusdam circuitibus nunc faceret, nunc non, sed continenter, vt febris lipiria solet. Præterea inflammatio non tolleret loquelam, saltem non vocem, & querulos gemitus. Consentaneum ergo magis est, eam refrigerationem indicare debilitaté naturalis caloris, quare & spiritum illum fuisse rarum & paruum, velut si ad ἀσφυξίαν tenderet. Vnde alia etiam symptomata serie quadam procederent. Si enim frigus tollebat spiritum sublato vsu, necesse erat cum spiritu tolli vocem, & cum voce loquelam. Nam vt sermonis materia vox, ita vocis expiratio, non quātulacunque, sed maiuscula. Accedit, quod eandem spiritus speciem significans dixit, octaua λεπτὸν πνεῦμα καὶ μινυθῶδες. Videtur autem imminutus dici, per quem spiratur parum aëris, is verò est rarus & paruus. Nam per crebrum & paruum non spiratur minus, sed per minores partes. Meritò itaque videtur Galenus putasse hunc spiritum fuisse paruum & rarum. Sed est admiratione dignum, qui posset, qui præ caloris naturalis extinctione tantoperè frigebat, denuò tantoperè recalescere, & qui recaluisset, frigere rursum, arsurus iterum non semel. Certè cū naturalis calor est exiguus, & is qui præter naturam magnus, accidunt hæ vicissitudines, excitata nunc flamma ingente à putrescētibus succis, & eorum fuliginibus, vt vel in cadaueribus aliquando; nunc ipsismet ignei caloris vi consumptis quibusdam, & dissipatis, apparente interno frigore. Ita enim fit in aliis omnibus rebus natura constantibus, quæ frigida sunt naturali frigore. Accedente enim igne calescunt, cum recedit, refrigerantur. Corpus ergo ægroti, in quo frigus internum iam vincit, accedente causa calorifica inflammatur, & recedente frigescit; accedit verò & recedit per vicissitudines, vt in aliis cum facit exacerbationes. Nam exigua illa febricula, quæ per remissiones superest in aliis continuis febribus, non potest, cum calor naturalis est exiguus, totum corpus calefacere, sed eam solum particulam, in qua putrescens succus hæret. Quia nisi calor naturalis calorem, à quacumque causa excitetur, in corpus deferat, non potest is in totum corpus se effundere, nisi omnino sit maximus. Si enim cadaueri vna in parte ignem admoueris, eam solam partem vrens, reliquum corpus frigidum esse senties, neque certè totum calefacies, nisi totum occupet flamma: scilicet non adsunt spiritus, & arterialis sanguis, qui calorē præter naturam concipientes, in totum deferant. Hinc fit, vt qui debili calore sunt, vt senes, exiguis febribus tententur, & vt quædam corpora præ debilitate naturalis caloris febricitent interius, exterius refrigerata, atque adeo non solum secundùm caput manus ac pedes, sed & secundùm asperam arteriam, pulmonem, & thoracem, & internum os: vt hanc ob causam exspirent frigidum, exiguū, & ratò, & habeant frigidas linguas. Constat verò hæc in valde lethalibus esse signis. Reliqua ferè omnia ex dictis intelliges, quid portenderent, & quas haberent vires. Pauca illa compacta stercora, quæ ab aluo prodierunt die tertia, fæces in intestinis ex multis diebus impactas significabant; per longam enim moram fuerant compacta, quod magis declarauit, pondus cum dolore circa aluum, die quinta. Semper enim dolor grauans multitudinem significat in dolente parte, quod sentiens Hippocrates, sexta die vesperi

A clysterem infundi iussit, quo ab aluo eiecit bene, id est, copiosè stercora, vt sani solent. Sed rogabis, cur Hippocrates cum curationes morborum taceret toto hoc opere, nunc clysteris meminit, & cur clysteris solius, quin etiam cur toto opere vix vnquam auxilii cuiuspiam meminerit, præterquam glandis, aut clysteris. An his solis curabat hos morbos? Non sanè, nam & missionis sanguinis alicubi meminit, & in narratione status pestilentis huius anni, dixit, iis quæ offerebantur difficulter cedere. Nam purgationes plurimos lædebant. Quod sanè videtur dixisse, vt

B purgationes expertus, nisi fortè, vt qui alios purgationibus lædere animaduertisset. Vtcumque autem hoc habeat, ex innumeris locis constat, eum plurimis aliis auxiliis vsum esse, quin etiam omnia quæ in hūc vsque diem in vsu sint, ab eo viro fluxisse, & quædam alia, posteritatis negligentia, concidisse. Meminit verò crebrius in singularibus historiis huius libri, glandis & clysteris, vt qui curationes vellet tacere, hæc verò non tam vt auxilia curantia, quàm vt quibus aliquid tentaretur, & à quibus aliqua capeterur

C indicatio, nominat. Velut nunc, quia clystere benè euacuata aluo, dormiuit, constat quid grauitas cum dolore significaret. Nolo tamen proinde non intelligas, familiares fuisse Hippoc. clysteres, & glandes, & multi vsus esse hæc in re medica. Oleosa vrina qualis sit, proxima historia dictum est, atque ex eo loco dictis constat, meritò ab hac mictione hunc delirasse. Exitus etiam huius morbi consideratione dignus est. Nimirum decima die mortuus est cum sudore multo, vt constet hoc exemplo, & multis huic similibus, quæ partim occurrerunt, partim

D etiam occurrent, non tantum eisdem diebus mori homines, quibus salui fiunt, sed eisdem prorsus euacuationibus, vt meritò dicat Galenus euacuationes, & alia omnia dectetoria, neque bona, neque mala esse simpliciter, sed vt euenit, amanda scilicet & expetenda, si signa futuræ salutis sē exhibeant, detestanda verò & fugienda, si lethalia. Nam tunc temporis simul cum humoribus vitalis spiritus exhalat.

E

AEGROTVS IV.

Phreniticus prima die qua decubuit, vomuit æruginosa, multa tenuia, febris corripuit cum horrore, multus sudor & continuus capitis & colli accidit per totum, & grauitas cum dolore. Vrinæ tenues, suspensiones exiguæ, dispersæ. Non sudauit. Ab aluo verò eiecit stercus confertim, multa delirauit, nihil dormiuit. Secunda mane vox defecit. Febris acuta inuasit. Sudauit. Non intermisit. Palpitationes per totum corpus. Nocte conuulsiones. Tertia exacerbata sunt omnia. Mortuus est.

F

G

In multis codicibus latinis & græcis occurrit scriptum, quarta mortuus est. Ego verò nolui eam

lectionem sequi, quia Galenus, vt constat ex eius commentario, non habebat vocnlam illam, quarta, in suo codice, quem verisimile est, vt antiquiorem, ita fuisse certiorem. Miratur tantopere Galenus phreniticum mortuum esse ante diem quartam, vt putet id non factum esse vi phrenitidis, sed succi praui, & venenati, quem homo collegerit ob prauum victum, phrenitidem verò fuisse, vt vnum quoddam veneni symptoma. Velut si quis accepto veneno, aut morsus à fera, delirans moreretur: non diceremus sustulisse eum phrenitidem, sed venenum. Videtur verò hoc quod Gal. affirmat multo probabilius effici, vomitu illo æruginoso, qui nisi materia venenosa esset, & celerrima corruptio, non posset die prima fieri. Ego verò, etsi Galeno concedam, rarum admodum esse phrenitidem finiri ante quartum, & produci vltra vigesimum, impossibile tamen neutrum esse suspicor. Neque miror admodum, si id Galen. nunquam viderit, & Hippoc. occurrerit: quin potius ob hanc raritatem puto propositum nobis ab eo esse, & scriptum in initio narrationis, phreniticus. Rarò enim Hippoc. narrationem inchoat à morbi specie, nec nisi cum momentum aliquod habet inde incipere, velut fortasse nunc dixit phreniticus, quia illud erat maximè notandum, phrenitico ita euenisse. Sed si inflammatio aliqua maligna partis cuiuspiam, externæ, possit intra diem septimum interimere, cur non poterit inflammatio cerebri, si malignam eam esse contingat, interimere tertia, vel etiam citius? Quod si tunc dicas, non esse imputandum inflammationi, sed maligno succo, perinde est, ac si dicas, nunquam phrenitidem interimere, sed succum à qua illa fit. Imputatur tamen hoc inflammationi malignæ. Neque sanè morbi lethales, & exactè acutissimi quarta die interimunt, sed quarta aut citius, vt in prognostico ipsemet dicit Hippoc. Itaque ego Galeno concesserim, posse intra nostra corpora gigni venena, quia horrendi quidam casus id indicant, atque adeo posse paulatim genitum, aliquando noxam repentinam inferre, aut repentinum impetum capiens in partes principes, aut quod verius puto, venenatam qualitatem repentina alteratione contrahens, ad quam ante longo tempore tantùm disponebatur. Velut ligna multo tempore siccantur, & repentè inflammantur: atque adeo in hoc talem succum fuisse ob vomitum illum æruginosum, & febrem acutam, & horridam, & ob incredibilem illum lapsum virium, quo factus est die secunda manè sine voce, & ob palpitationes per totum, ac denique secunda die factas conuulsiones: tamen non proinde non sustulit hunc phrenitis maligna ex maligno succo. Nam præter dicta, ad extremum non est hic mortuus syncope, sed conuulsionibus, quæ ad cerebri noxam pertinebant. Sed quo pacto dicit, prima die multus sudor continuus per totum, moxque eadem die dicit, non sudauit? Certè non est legendum, vt occurrit in multis codicibus sudor multus continuus per totum, capitis & colli grauitas cum dolore; sed sudor multus continuus capitis & colli per totum, scilicet diem. Ac deinde grauitas cum dolore. Nimirum per totum diem sudauit multùm capite & ceruice, vt solent, qui linquuntur animo, & præterea habuit grauitatem cum dolore, significantem multitudinem prauæ materiæ: non sudauit tamen æqualiter, vt qui

A indicantur. Reliqua, ex dictis iam sæpe intelliges, quam præstarent significationem.

AEGROTVS V.

IN Larissa caluus femoris dextri repentino dolore correptus est, nihil eorum quæ offere-
B *bantur iuuabat. Prima die febris acuta & ardens sensim corripuit, dolores autem comitabantur. Secundâ quidem femoris dolores remiserunt, febris autem intensa est, submolestè sese habuit, non dormiuit. Extremæ partes frigidæ erant, vrinarum non probarum copia prodibat. Tertiâ, femoris dolor sedatus est, mentis autem alienatio accidit & perturbatio & multa iactatio. Quarta circa meridiem*
C *mortuus est acutissimè.*

Periculosum admodum est simul cum abscessu febrem inuadere, & periculosius multò, cum ita inuaserit, abscessu euanescente febrem augeri, ac multo magis si cumille euanuerit, quæ partis principis læsionem indicent, superueniant symptomata, quæ omnia in hoc caluo videre licet. Repentè enim correptus est femoris dextri dolore, & febre acuta ardente, quæ paulatim crescebat, & dolores con-
D sequebantur, idest, crescebant pariter cum ipsa febre: & secunda die dolores femoris remiserunt, & febris intendebatur, symptomata alia difficilia, quod significatur illo verbo ὑπεδυσφόρει & tertia, omninò sedatus est femoris dolor: & vt dolor femoris tollebatur, ita apparebant inditia passionis membrorum principum. Nam secunda non dormiuit, tertia mentis alienatio accidit, quæ ad caput pertinebant; secundâ extremæ partes frigidæ erant, tertiâ & perturbatio & multa iactatio adfuit, quæ ad
E facultatem vitalē cordis. Non mirum ergo, cum tam celeriter facultates labefacerent, & præcipuæ partes læderentur, tam breui hominem mori. Vrinarum multitudo, quæ exibat, redundantiam succi maligni significabat. Dicit verò fuisse eas vrinas inutiles huic, vt plurimis eius tempestatis ægrotis, de quibus antea differens, dixerat, multa autem malitia erat vrinarum exeuntium, neque enim crassitiem, neque concoctiones, neque expurgationes vtiles habebant. In multis enim purgationes per vrinas
F vtiles fieri, bonum. Itaque hunc non iuuabat euacuatio, quæ multis vtilis esse solet, sed neque quidquam eorum, quæ à medico offerebantur, proderat: quod sanè grauissimum signum esse, non pridem dictum est. Nihil refert nunc dicere, quæ sit consentaneum fecisse Hippocrat. sed illud vnum sibi facile persuadeat quiuis, Hippocr. secundum artem fecisse rectè, omnia quæ expedirent, siue aliquid quod ore acciperet offerendo,
G siue aliquid circa ægrotum faciendo, vt secando venam, aut tale aliud, siue admouendo exterius repellentia, aut anodina. Illud est admodum consentaneum, etsi, aliis locis, oblata, aut quæ offeruntur, ea solum dicantur ab Hipp. quæ ore accipienda dantur, hic tamen id nomen dici de exterius etiam admotis. Non dubium enim in tanto dolore, illa etiam tentata esse, præcipuè cum dicat, nihil eo-

rum, quæ offerebantur, prodetar, quasi renraro omni genere auxiliorum. Grauissimi ego mali erat, cùm rectè omnia, quæ secundùm artem possunt, agetentur, nihil iuuari, neque etiam iis euacuationibus, quæ spontè fierent. Non ergo, sicui videmus dolorem magnum partis cuiuspiam externæ repentè accidere, hoc exemplo rerriti, debemus mox tantum periculnm valde formidare, sed si simul cum dolore febris ardens fiat, & nullis auxiliis malum cedat, & reliqua, vr buic caluo, succedant lethaliter pet symptomata grauissima. In quibusdam codicibus haber hæc narratio in fine ὀξύ, idest acutum: in quibusdam ὀξυπέτως, idest, acutissimè: in aliis ὀξύτατον, idest, acutissimũ. Gal. suspicatur nihil horum esse Hippoc. sed adiectitium, nihil refert. Malum fuit acutissimum exactè.

AEGROTVS VI.

Abderæ Periclem morbus corripuit acutus, continuus, cũ dolore. Multùm sitiebat, anxius erat, potum continere non poterat, erat autem sublienosus, & capitis grauitate laborabat. Prima fluxit sanguis multus ex sinistra nare, febris intendebatur, minxit multum, turbatum, album, repositum non subsidebat: secunda omnia exacerbata sunt. Vrinæ autem crassæ quidem erant, residentes autem magis, & anxietas leuata est, dormiuit. Tertia febris remissa est. Vrinæ copiosæ, coctæ, multam hypostasim habentes. Noctem quietè transegit vsque ad medium diem, sudauit sudore multo calido quarta die per totum corpus, à febre liberatus est, & iudicatus. Non redijt. Acutum.

Ecce exemplum iudicationis quarti diei, quam tam raram esse dicir Gal. vr Archigeni toto vitæ tempore contigerit viderc bis, & ipsi in eum vsque diem, quo id scribebat, semel: quia etsi bæc dies cælestes causas habeat adiutrices, quia est dimidium primæ septimanæ, tamen motum materiæ, quem causam infernam dicimus, non ita adiuuantem haber, bic enim in tertium, aur quintum semper ferè incidit, (qui enim acuti per pares mouentur ex multa materia pendent, & contumaci, vt dictum antea est, ac proinde vix possunt esse constitutionis adeo breuis) cum autem materia non obedit, causa efficiens non multum potest: Rarum ergo meritò est. Verum huic euenir, quia eoenir illud quod rarum esse dicimns, ram breuem scilicet fuisse morbum & exacerbari per pares. Secunda enim, inquit, omnia exacerbara sunt, & tertia febris remissa. Fuir in boc morbo aliud noratu dignissimum, quod iam dicam. Velut medici cum nihil nimis vrget, legitimè prosequuntur curationes, studentes concoctioni primùm, deinde incisioni & apertioni, vltimò euacuationi, verum aliquando vrgentiæ cuiuspiam gratiâ omnia peruertunr, auxilium quod ex curarione legitima non expectant, se posse consequi, illegitimâ procuranres; ita natura, cum nihil

A plurimum irritat, ordinem sibi familiarem retiner, retinendi primùm, & coquendi. secernendi, deinde & expellendi, cùm verò irritationem, quæ multitudine, aut qualitate fit, non potest sustinere, euacuat antequã coquat, quæ euacuationes cũ ex bonâ causâ aliquando oriantur, euenit aliquando in robustis, morbos etiam magnos, ab ipsa natura curari præpostero ordine, anteqnam eoquerer. Id B quod rarissime fir perfecte, imperfecte autem valde raro. Atqui cum hoc fit, euenir quiddam aliud, quod rarum etiam est, minui febrem, & propria eius symptomata, mareria concoctionem non consequuta, sed coquenda, quia euenir, vt etsi materiæ alteratio crescar aliquantum, minuatur tamen quantitas magis, & proinde affectus decrescat. Exemplo est hic ægrotus, qui cùm laboraret acuta febre, & lienis tumore, & capitis grauitate cum do- C lore, & siti, & anxierate, quæ ambo calidæ intemperiei sunr familiaria, & non posset sustinere porum quin euomeret, fortasse ob eandem intemperiem debilitata retenrtice, aut (quod ego magis consentaneum puto) ob tenuem & multam humiditatem, quæ in melancholicis ex liene redundat, qua solent fieri saliuosi: cum inquiam bæc haberet, fluxum muli i sanguinis de nare sinistra, & mictum multæ vtinæ turbatæ & albæ, quæ prima die acci- D derunt, adeo diminuta materia morbi est, vt tametsi secunda, tendente morbo in incrementum, omnia exacerbata sinr, tamen durante expurgatione per vrinas, tertiâ remissa, & quartâ sublata febris sit. Sed quo pacto euacuationes tam intempestiuæ, vt prima die apparerenr, fuerunt tam vtiles causæ? Certe quia etsi contigit illis id mali, vt intempestiue fierent, contigetunt ramen alia bona, E sanguis enim ex sinistra nare secundùm rectitudinem lienis & capitis fluxit, neque fluxit stillarim, sed mnltus. Et duplici malo duplex euacuatio, vtraque accommodatissima accessit, tumori lienis & grauirati capitis fluxus sanguinis, febri acutæ expurgatio per vrinam. Sed qno pacto tam perfecta & secura iudicatio esse potuit, quæ ab intempestiuis euacuationibus incepit? Cerre etsi ab intempestiuis inceperint euacuationes, euaserunt in tempestiuas. Nam vrinæ ceperunt coqui obscurè die secunda, F tertia die iam manifestè tales apparnerunt. Quanquam ergo fluxus sanguinis, & mictus copiosus, qui morbum minuerunr, fuctint ante concoctionem, ramen sudor qui finiuir, post concoctionem fuit, multus, & calidus, per totum corpus. Quare meritò fuit à febre liberatus nec rediit morbus.

AEGROTVS VII.

G *Abderæ virginẽ, quæ decũbebat in via sacra, febris ardens corripuit, erat autem siticulosa, & insomnis. Fluxerunt autem muliebria primum ipsi. Sexta fastidium multum, ruborem contraxit, cum horrore & inquietudine. Septima eadem perseuerauerunt. Vrinæ tenues quidem, boni autem coloris, quæ verò circa aluum sunt partes non conturbabantur. Octaua, surditas accidit & febris acuta, in-*

somnis erat & anxia, horrebat, intelligebat. Vrinæ similes. Nona eadem, & sequentibus, manebat item surditas. Decimaquartâ mens turbata. Febris remisit. Decimaseptima è naribus sanguis fluxit multus, surditas parum remisit: & sequentibus fastidium, surditas inerat, & delirabat. Vigesima pedum dolor cepit, surditas & delirium intermisit, fluxit parum sanguinis de naribus, sudore à febre liberata fuit. Vigesima quarta febris rediit, surditas rursum, pedum dolor permansit, alienatio mentis. Vigesima septima sudauit multum, à febre liberata fuit. Surditas desiit. Dolor pedum permanebat. Alia autem perfectè iudicata sunt.

Vt nunquam tacere solet, fœmina an vir ægrotet, ita neque nunc tacuit fuisse virginem. Nimirum vt sunt morbi proprii mulierum, ita & in ipsis mulieribus, virginum: ac proinde Hippoc. scripsit post morbos mulierum, seorsum de morbis virginum. Morbi mulierum, ex redundantia eius sanguinis, qui singulis mensibus solet fluere, nascuntur, virginum verò, ex ea ipsa redundantia, & seminis. Quo fit, vt horrenda magis mala sint virginum mala (sunt verò eadem & iuuenum viduarum) quam aliarum mulierum. Hæc virgo non multum habuit earum passionum, quæ virginibus præcipuè familiares sunt, earum autem quæ mulieribus, multum. Nam cum laborauerit febre acuta, quæ iudicata est vigesimaseptima, qui ferè est postremus finis acutorum, processisse morbum ex redundantia sanguinis illius praui, expurgatio muliebris, quæ in principio statim apparuit, ostendit. Non valente tamen ea euacuatione minuere multam materiam, factus est recursus ad superiora sexta, septima, & sequentibus diebus: qui recursus facilè cognosci poterat, ex iis quæ aderant, & iis quæ non aderant. Nimirum cessauit muliebris euacuatio, & iam non aderat, neque pro hac fluxit aluus (hoc enim est, quod dicit, neque aluus conturbabatur) aderat verò rubor faciei, & mæstitia, quæ significabant malum sanguinem ferri in caput, & superuenit octauâ surditas, & peruigilium, quæ omnia pertinebant ad caput. Sed & fastidium, & horror significabant, ventriculi, & partium eius oris passionem, quæ etiam accidebat petentibus excrementis sursum. Sed cum dixisset hæc superuenisse, addit, intelligebat, quasi aliquid mirabile, quia rubor ille, & surditas fuerant signa phreniticæ. Contingit tamen non tam cito lædi mentem, neque vsque ad decimamquartam, qua iudicatio quædam imperfecta est facta, febre non soluta, sed remittente, cum mentis turbatione. Nimirum mentis turbatio aliquando est signum decretorium. Non dicit quæ euacuatio die decimaquartâ affuerit, verisimile autem est affuisse aliquam: aut certè cum euacuatione insensili, & copiosa, ipsa suam causam absumens & dissipans febris inclinauit. Non potuit tamen fieri iudicatio perfecta, etsi multæ ac copiosæ euacuationes affuerint, quia nullæ manifestæ notæ concoctionis antecesserant. Vrinæ enim tenues, & boni coloris, sunt rufæ te-

A nues, quas crudum morbum significare, in prognostico dicit. Itaque videtur, in principium morbi insumptos fuisse dies quatuordecim: quare meritò in totum morbum, viginti septem insumpti sunt. Legitimum enim est insumi duplum principii in totum morbum. Reliqui omnes quaternarii, post decimamquartam sequentes ordine, attulerunt aliquid insigne. Decimaseptima, fluxum multi sanguinis de naribus, quo surditas parum remisit (notat remisisse parum, quia cõsentaneum erat multum B remittere) sed illa euacuatio alioqui multi sanguinis, tanto fuit minor, quàm pro capitis redundantia, vt manserit surda & delira vsque ad vigesimam, qua rursum recurrentibus deorsum succis, factus est ad pedes abscessus: acciditque pedum dolor, fluxitque simul parum sanguinis de naribus, & sudauit: atque ita, materia partim abscedente, partim euacuata, intermisit surditas, & delirium, & febris: surditas & delirium abscessu, & sanguinis fluxu: febris sudore. Nihilominus suspectam opor- C tuit esse hanc iudicationem, vt pote cum non esset absoluta constitutio legitima, longius enim fuerat principium, quàm vt vigesima solui febris posset. Atque ita vigesima quarta febris rediit, & surditas rursum, & mentis alienatio. Illud verò habuit hæc mutatio boni, quod dolor pedum permansit, alioqui magnus raptus in superna rursum significaretur. Vigesimâ septimâ (quam acuti morbi esse postremum finem censeo) rursum sudauit multum, & liberata est à febre, finito iam morbo legitimè. Do- D lor solus pedum permansit, ita vt fit ex morbis iudicatu difficilibus, alia autem perfectè indicata sunt, febris scilicet, & surditas, & delirium, & fastidium, & reliqua symptomata. Vnde manifestum erat, nisi quid committeretur in victu, illum morbum nullam recidiuam habiturum. Nam cum intus manet aliquid causæ, etiam symptomata aliqua illorum restant.

E

AEGROTVS VIII.

Abderæ Anaxionem, qui decumbebat ad portas Thracias, febris acuta corripuit, lateris dextri dolor continuus, tussis erat sicca, neque expuit primis diebus. Siticulosus, insomnis. Vrinæ boni coloris, multæ, tenues. Sextâ delirauit, post fomenta autem calida ni- F *hil remittebatur. Septimâ laboriosè se habuit, febris enim intendebatur, & dolores non sunt minuti, & tusses infestabant, & difficulter respirabat. Octauâ venam in cubito secui, fluxit multum, vt debebat, remissi sunt dolores, tusses quidem aridæ permanserunt. Vndecimâ febres remiserunt. Parum circa caput sudauit.* G *Tusses adhuc durabant & quæ à pulmone exibant humidiora erant. Decimaseptimâ incepit pauca concocta spuere: leuatus est, sitibundus autem erat. Et eorum quæ à pulmone exibãt proba non erant expurgationes. Vigesima sudauit, à febre liberatus est. Post iudicationem autem subleuatus. Vigesima septima*

febris rediit; extußiit, excreauit cocta multa. In vrinis erat subsidentia multa alba. Desiit sitire, dormiuit. Trigesimâquartâ sudauit toto corpore, liberatus est à febre & omnino iudicatus.

Pleuritis fuit hæc multò longior solito. Non enim solet citra suppurationem vltra vigesimum produci. Non tamen proinde recessit â constitutione legirima; nam decimaseptima videtur, finem principio, & incremento initium dedisse, qui dies duplicati faciuor trigmta quatuor, quibus liberatus à morbo est. Fuit enim tempus cruditatis summæ vsque ad vndecimum, cùm semper habuerit tossim siccam, & nihil excreauerir vsque ad eum diem, quo mutatione facta ad concoctionem obscuram (quæ & ipsa est principii) tusses factæ sunt humidiores. Verum decimoseptimo incepit excreare pauca concocta. Est eoim pleuri i..is principium, cum neque molta, neque concocta excreantut; status & inclinatio, cum multa & cocta; iocrementum, cum aut multa non cocta, aot pauca sed cocta. Itaque iocrementum habuit à decimoseptimo vsque ad vigesimum septimum, quo excreauit cocta multa, statum ab hoc vsque trigesimumquattum, quo iudicatus est omnino. Mirum est, si pleuritico Hipp. non ante octauū diem venam secuerit: mirum etiam, si oeque vllo sequentium dierum, sed semel extraxerit quātum extrahere erat necessarium, Galeo. putat Hippocratem secuisse etiam venam priùs, neque dicere octauo venam secui, quod tunc primùm, sed quòd tunc quoque venam secuerit, præter opinionem antiquatam, quæ fortasse illa tempestate iovaluerat, non esse secandam vltra quartum. Cui opinioni Celsus etiam, ætate Galeno posterior, præter rationem fauit. Sed si sexto die tentauerit Hipp fomentis, & septimo obseruauerit nihil illis iuuari; quia eo die febris intendebatur, & dolores non sunt imminuti, & tusses infestabant, & difficulrer respirabat: non est cur ante octauum venam secuerit. Nimirum ipsemet lib. 2. de ratione victus in acutis iubet, fomentis tentare antequam vena secetur, atque iuxta illud præceptum dicit, nunc, sexto delirauit, & post fomenta calida non remittebatur dolor. Hoc ergo dicit, quasi reddens causam, qua de secanda vena cogitauerit, quia scilicet cùm tentatum esset fomentis calidis dolorem soluere, ille nihil remittebatur. Si igitur sexto hæc acta sunt, non mirum octauo esse sectam venam. Sed cur tam serò tentauit fomentis, aut cur tam multum in hac curatione perseuerauit, vt tam serò vena secaretur? fortasse præsensit constitutionem morbi, futuri tam longi, vt octauus dies in primam principii eius partem incideret, putauitque non tardius mitti sanguinem octauo, morbi triginta quatuor dierum, quàm quarto, morbi decem & septem. Sed & semel extraxisse Hippoc. sanguinem, non mirabor, cùm ipsemet citato libro de ratione victus scribat: neque vt copiosè sanguis detrahatur est cunctandum: sed eo vsque auferendus, donec rubidior multò, vel pro puro rubidoque liuidus fluxerit. Itaque Hippocrat. fecit huic, quod pleuriticis fieri suadet, tentauit primùm calidis fomētis, deinde copiosè & semel sanguinem detraxit. Non tamen proinde ego

A ita fieri suadeo. Non enim opus est tentare, nisi cum dubia est affectio (non semper autem est dubia) neque semel, euacuari totum expedit, ne fortè accidat produci euacuationem vsque ad deliquium animi, quod in thoracis inflammationibus vitandum est. Non mirum aotem aliquid Hippocraticis curationibus tam multa tempora addidisse. Nam neque illud probatur, sectionem venæ non

B tollere dolorem, oisi is ad clauiculam pertineat. Itaque Hipp. secutus suam sententiam, secuit octauo cubiti venam, scilicet internam cubiti, hæc enim est, quæ cum parte affecta rectitudinem, vt alibi indicatum est à me. Quod dextri lateris fuerit morbus potius quàm sinistri, satis congruit cum Auicennæ sententia, putantis dextri lateris esse pleuritides salubriores & longiores, qualis profectò fuit hæc. Ego verò non puto, magnam habere pe-

C riculi, aut securitatis, neque longitudinis, aut breuitatis differentiam, quia pro sinistri ventriculi cordis calore, est hepar locatum in dextra parte, & tribuit natura dextro lateri arteriam maiorem. Quare aut nulla differentia est in latere, aut certè dextri est acutior, quia latus est calidius, atque eadem ratione in sinistro erit periculosior, si eam contigerit esse æquè magnam, quia erit minus con-

D gruens. Neque quod Hipp. (si modo Hipp.-is liber est) dicit cap. de pleoritide ex dorso, lib. 3. de morbis, contrarium est huic sententiæ, etsi videatur. Dicit enim optandum magis, vt ex sinistra: id vero dicit de suppuratione iam rupta in hoc, aut illud latus, non de pleuritide, neque certè ob morbi magnitudinem, aut malignitatem: sed ob difficultatem curationis, quod grauius putet secare, ac vrere nobilem quam vilem partem. Curationis

E habet differentiam affectum latus. Hac enim causa oportuit dextri brachii venam secari, & ei lateri fomenta admoueri. Siticulosum esse, & iosomnem, & delirare, non erant propria huius passioois. Nam sitim pleuriticorum, aliquando subleuat tussis leuiter irritans. Peruigilium, & delitium patiente per cōsensum cerebro accidūt, quod quidem aliquādo euenit pleuriticis, rariùs aotem euenit. Vrinas boni coloris, satis multas, & tenues, in multis pleuriticis conspexi. Fiunt enim boni coloris etiam in prin-

F cipio, quòd ea passio noo pertineat ad venas, tenues vero ob febrem, quæ extenuare solet bilem, vt aliæ etiam diariæ, aut etiam vt sola ira, aut fames, aut exercitatio aliquando. Euenit etiam huic, quod & plerisque pleuriticis, vt misso sanguine dolores remitterentur, tossi adhuc arida & morbo in principio consistente. Nimirum inflammatio omnis est morbus multiplex, partim in magnitudioe, partim in temperamento, magnitudinem auget copia fluentis succi, intemperiem qualitas: contingit er-

G go alterom decrescere crescente altero, ac plerunque anticipat fluxionis decrementum, materiæ concoctionem, præcipuè verò in succis concoctu difficillibus, quales erant huic. Sed quid est quod dicit, decimoseptimo corom quæ à pulmone exibant probæ non erant expurgationes: certè expuebantur cocta, & pauca, quæ qoia cocta, bonam significationem præbebant, sed quia pauca, non poterant ad minueodum morbum conferre manifestè, proinde erant bona signa, sed non vtilia, idest non tam boni effectûs causæ, quàm signa. Iodicatio diei vigesimi meritò fuit infida, quia intempestiua, facta

enim est ante perfectam concoctionem in incremento medio: quæ facta est post vigesimum septimum, fuit perfectã, & fida, quia iam inde excreauit multa concocta, & in vrinis fuit subsidentia multa alba. Cum verò Hipp. dicit, subsidentia multa, multo maior copia significatur, ea quæ significationem concoctionis optimæ præbere solet, quanta scilicet fieri solet in crassis succis per vrinã expurgandis. Itaque hæc subsidentia, quia alba, erat bonum signum, quia multa, bona etiam causa. Bonum autem est in morborum iudicationibus, multas diuersasque euacuationes fieri, etsi quædam earum sint, quæ peculariter morbo non respondeant. Multis enim opus est ad corporum perpurgationem. Aut enim proxima causa, quæ morbum facit euacuabitur, aut communis, quæ proximam fouet. Velut nunc excreatione expurgatus est thorax: vrinâ venæ maiores: sudore, totus corporis habitus: laborat verò in pleuriticis inflammatione latus, fluxionem verò illi totum corpus aliquando suppeditat.

AEGROTVS IX.

ABderæ Herophytus capite rectus & obambulans dolebat, non multò autem postea decubuit, habitabat propè superiorem viam. Febris eum corripuit ardens acuta. Vomuit ab initio multa biliosa: Siticulosus. Difficilis tolerantia multa. Vrinæ tenues, nigræ, in quibus suspensum quid sublime aliquando erat, aliquando autem non. Noctem laboriosam habuit. Febris aliàs aliter exacerbescebat, plerunque sine ordine. Decimaquartâ verò surditas accidit; febres intendebãtur vrinæ eædem fuerunt. Vigesima multùm delirauit, & sequẽtibus. Quadragesima multus sanguis exijt de naribus, & intelligebat magis. Surditas inerat quidem, minus tamen: Febres remiserunt: sequentibus diebus sanguis erumpebat crebrò & paulatim. Circa sexagesimum autem fluxus sanguinis cessauerunt. Coxæ autem dextræ dolor fortis exortus est, & febres intendebantur. Non multo autem tempore postea doluerunt omnes inferiores partes. Contigit autem, aut febres esse maiores, & surditatem multam: aut hæc quidem recedere, & subleuari, infernarum autem partium circa coxam maiores esse dolores. Iam verò circa octogesimam remiserunt omnia: dereliquit autem nihil. Vrinæ enim boni coloris, & copiosiores subsidentias habentes prodibant, & deliria minora erant. Circa centesimam autem aluus multis biliosis turbata est. Et tempore non exiguo, multa huiusmodi prodibant, & rursum dysenterica cum dolore. Aliorum autem quies. In summa febres defecerunt, & surditas cessauit. In centesima perfectè indicatus est. Febris ardens.

A In morbis lõgis rariores esse dies indicatorios, vsque adeò, vt perinde sit in illis quadragesimos & vigesimos notare, atque in acutis septimanas, & quaterniones, dictum est antea, & ex hac narratione etiam intelliges, qua post vigesimam semper per vigesimos facta additio est, quadragesimi, sexagesimi, octogesimi, & centesimi mentione facta. Quidam etiam centesimum vigesimum scribunt, ita scilicet centesimo vigesimo perfectè iudicatus est. Verùm in meis codicibus Græcis non habeo eam le-
B ctionem: sed centesimo perfectè iudicatus est. Galenus non explicat in commentariis qualem habuerit. Illud est notatu dignissimum, omnes vigesimos attulisse magnas mutationes. Sed petenrramus narrationem à principio. Non parum refert scire, an ante morbum pars aliqua doluerit, quia in eam morbus firmatur. Proinde narrat, Herophytũ ante morbum rectum & obambulantem capite doluisse, vt scias meritò per morbum delirasse. Febris, inquit, eum corripuit ardens, acuta, vomuit ab ini-
C tio multa biliosa, siticulosus, multa difficilis tolerantia. Hæc omnia multã & acerrimã bilẽ indicãt, vt & vrinæ tenues nigræ, quæ vstionem magnam indicabant in hoc ægroto, cùm non responderet color niger speciei propriæ materiæ morbi. Ἐναιώρημα μετέωρον quod apparuit aliquando, aliquando non, dictum iam sæpè est delirium portendere. Sed quam noctem intelligit, dicens, noctem laboriosè tulit? Nam nullius diei huc usque meminit: sed vni-
D cam narrationem fecit omnium vsque ad decimum quartum. Duorum alterum videtur posse significare, aut noctem decimi tertii, proximam scilicet decimo quarto, & quæ eum diem inchoauit, quia noctes quæ accessiones antecedunt, aut indicationes, difficiles sunt: aut (quod magis probo) dixisse noctem, non, quasi vnam quamdam noctem; sed quod noctem per eum morbum laboriosiùs ferret, quàm diem semper, aut plerunque. Nam quasi de multis diebus narrationem faciens dicit, febris
E aliàs aliter exacerbascebat, plerunque sine ordine, idest, nunc vt tertiana, nunc vt quotidiana, nunc vt quartana, plerunque tamen sine vllo ordine. Decima quartâ, tendente iam malo in phrenitidem, facta est surditas, quam esse signum phreniticum diximus iam non semel. Et vrina eadem fuit, tenuis arbitror eum appendiculo sublimi, & febres intendebantur, calidis succis sursum agitatis. Merito ergo vigesimo, & sequentibus vsque ad quadragesimum delirauit multùm. Quadragesimo
F multus sanguis fluxit de naribus, & iudicata est phrenitis lentè ac imperfectè; melius enim intelligebat, & surditas minus aderat, & febres remiserunt, nihil tamen horum omnino dereliquit, neque euacuatio semel facta est, sed sequentibus diebus vsque ad sexagesimum semper fluebat sanguis, crebro & paulatim. Sexagesimo cessauerunt sanguinis fluxus, & permutatione facta ad partes infernas superuenit primùm dolor dextræ coxæ fortis, qui vt alii fortes
G dolores solent, febres auxerunt, paulo post etiam dolores partium omnium inferiorum, femorum fortasse, & genuum, ac extremorum pedum, aut coxarum, & lumborum. Verum non est firmatus satis hic abscessus, sed succis reciprocè, nunc sursum, nunc deorsum motis, contigit à sexagesimo ad octogesimum, aut febres esse maiores, & surditatem multam, infernarum vero partium dolores

mioores, a ut febres & surditatem tecedere, & subleuari (non enim omninò recedere) inferoarum autem partiom circa coxam dolores esse maiores. Iam verò circa octogesimom remiserunt omnia. Iam scilicet, per multas euacuationes, & multos abscessus, imminuta materia: dereliquit autem nihil, vtpote nulla in patte satis consumptis excrementis. Tamen iam hinc melius habuit: nam & deliria minora erant (vnde constat hunc, plus aut minus semper à vigesimo die delirasse) & fuit hæc in melius mutatio, firma & secura, quia concoctionis notæ apparuerunt, in vrinis boni coloris, & habentibus subsidentias multas: quæ quidem, quia boni coloris cum subsidentia, coococtionis notam præ se tulerunt, quia verò subsidentias multas habebant, fuerunt vtiles euacuatiooes. Iam hinc, vt fieri solet, semel cepto morbo vinci, multæ processerunt euacuationes. Nam circa centesimum aluus multis biliosis turbata est. Et tempore non exiguo multa huiusmodi prodibant, facta scilicet diarrhœa, & rursum eisdem excrementis lædentibus viam, accidebant dysentetica cum dolore. Aliorum verò (inquit) quies; dolorum scilicet aliorum, & febrium; & surditatis. In summa (inquit) febres desierunt, & surditas cessauit, Centesimo perfectè iudicatus est. Scriptum est io fine, febris ardens, vt in aliis historiis, & in quibusdam phrenitis. Quas quidem voces semper putat Galen. adiectitias: atqui fortasse non suot. Verum hic morbus noo semper fuit febris ardeos (nam non habuisset tam loogam constitutiooem) sed multas fecit mutationes. Vsque ad diem vigesimum fuit febris ardens, inde vsque ad quadragesimum fuit phrenitis, inde vsque ad sexagesimum fuit etiam phrenitis; sed cum fluxu sanguinis de naribus declinans ex acutie, à sexagesimo ad octogesimum fuit ἰσχιὰς vocatus morbus, seu dolor coxæ; ab octogesimo diarrhœa, & dysenteria vsque ad centesimum, qui fuit morbi finis.

AEGROTVS IX.

AEdera Nicodemum ex Venere & potu febris corripuit, initio fastidiosus erat, & cardialgicus, & siticulosus. Lingua vsta. Vrinæ tenues, nigræ. Secundo febris exacerbata est cum horrore. Fastidiosus, nihil dormiuit. Vomuit biliosa flaua, vrinæ similes. Noctem quietam habuit, dormiuit. Tertio remiserunt omnia, & quies erat. Circa Solis occasum rursum sub-difficilem habebat tolerantiam. Noctem laboriose transegit. Quarto rigor cepit & febris magna, omnium dolores aderant, vrinæ tenues in quibus suspensum quid erat, delirauit multum. Septimo tranquillitas adfuit. Octauo alia omnia remiserunt. Decimo & sequentibus manserunt quidem dolores, leniores autem omnes. Accessiones autem & dolores huic vsque ad finem in diebus paribus magis contingebant. Vigesimo vrinam reddi-

A *dit albam, cui craßities inerat, reposita non*
subsidebat. Sudauit multùm, visus est à fe-
bre liberatus. Vesperi autem rursus incaluit,
ijdemque dolores perseuerarunt cum horrore
& siti, parùm delirauit. Vigesimo quarto vri-
nam reddidit copiosam, albam, in qua multa
subsidebant. Sudore copioso & calido diffusus
est per totum corpus, à febre liberatus est &
B *iudicatus.*

Vix est vllum morbi genus, quod non possit ve-
nus nimia facere, oam facit malignas soccorum pu-
trescentias, & omnium partium principum debili-
tates, & neruos emollit, & fluxiones commouet,
& cruditatibus replet. Vtuntur verò plurimo vi-
no, qui & nimia venere, & eam etiam ob causam
multò plus ea mala incurrunt. Vt verò vtantur,
euenit, quia ii maximè sunt Veneri dediti, qui &
Baccho, sed & qui Veneri indulgent, sentientes sese
C debilitati, vinum, vt debilitatis remedium, appe-
tunt, eueni tque illis multò lædi magis, quia vinum
ipsum caput & neruos tentat, & fluxiones commo-
uet, & incoctum cruditates auget, si tamen coqui
potest, calefacit, febresque excitat, fitque vt, Ve-
nere naturalem calorem minuente, & vino præter
naturalem augente, febres fiant malignæ, vt huic
accidit, & adolescenti Melibeæ, de quo postea scri-
betur. Valde familiaris est febricitantibus ex Venere
cardialgia, hoc est, oris ventriculi dolor, & inde
D anxietas. Prompte enim debilitatem sentit ventri-
culi os, & cum genitalibus habet magnam sympa-
thiam. Meritò ergo primo die hoc habuit hic ægro-
tus, & secundo vomuit biliosa flaua, idest since-
ta. Habuit etiam fastidium, ac sitim, & linguam
vstã, quæ febris vrentis signa sunt. Vrinæ tenues, per
incoctionẽ accidebant, nigræ fortasse ob passionem
renum, qui nunquam benè habent in veneri dedi-
E tis. Secundo febris exacerbata est, sed & quarto &
sexto, quantum suspicor, etsi id non dicat, quia
paulò post dicit, accessiones & dolores huic vsque
ad finem in diebus paribus magis contingebant. Sed
quo pacto verum possit hoc esse, cùm paulò ante
hæc verba dixerit, octauo alia omnia remiserunt:
decimo & sequentibus inerant quidem dolores,
minus autem omnes? Certè ob hanc ipsam causam,
quia inquam hoc dixerat, monuit in medio narra-
tionis, cùm id io fine soleat dicere, dolores fuisse
F diebus paribus. Quasi diceret, etsi octauo alia om-
nia remiserint, & decimo & sequentibus, puta
duodecimo, decimoquarto, decimosexto, & de-
cimooctauo fuerint dolores minores, non ita ta-
men, quin octauus difficilior fuerit septimo, fa-
cilior tamen secundo, quarto, & sexto. Ac proin-
de dixit octauo remiserunt alia omnia, non scilicet
quæ fuerant septimo, sed quæ aliis diebus paribus,
G & prioribus. Ita etiam decimus, & sequentes pares
attulerunt minora symptomata, quàm pares prio-
res, sed maiora quàm impares quia ipsis proximis
imparibus fuerunt difficiliores; ac proinde noctes
imparium difficiliores, & parium faciliores: quod
& in Pythionis historia ootatum est. Sed quî factum
est, vt in morbo vigesimo quarto iudicando, dolo-
res ab octauo minui ceperunt? Nonne circa initia,
& fines sunt omnia symptomata imbecilliora, &
cum

cum consistunt, ac vigent, ... ora? Certè ita est, A
venit verò id (vt suo loco diximus) intelligendum de symptomatis propriis, & quæ fluxerunt à propria morbi essentia. Quædam enim alia, quæ motum materiæ sequuntur (aut læsiones quasdam, simul cũ morbo ortas à causa aliqua procatharctica, decrescere solent antequàm morbus. Velut nunc, cardialgiam; & anxietatem, & quædam alia, quæ non tam faciebat febris, quam simul cum febre recens defatigatio à venere, contigit conquiescere, antequam ipsa febris. Horror & rigor cum non sunt B
propriæ febrium figuræ, significant malignam qualitatem succorum, aut passionem partium neruosarum. Sed & vrinæ. rationem quandam habuerunt causæ, non signi solùm in hoc morbo. Nam cum à principio, dictam ob causam, fuissent tenues & nigræ. & sexto tenues etiam cum appendiculo (sublimi arbitror) vnde & delirauit, vigesimo minxit album crassum non subsidens, vt lacteam scilicet, aut puri similem vrinam, multitudine humorum in renibus. & circa genitalia, velut suppu- C
rata, & faciente ea via vilem euacuationem. Vigesimoquarto, eadem ratione, minxit multum, candidum, & multam subsidentiam habens. Vtroque etiam die sudauit multum, vigesimo quidem quarto plus. Sudor vero iis qui ex Venere malè habent congruit plurimùm. Quia venere putrescit semen, quod computrefacit rores partium, vtpote analogos succos. Vt bactatione mihi persuadeam, solere nonnunquam hoc eo vsque procedere, vt ob solum Veneris immoderatum vsum, citra vllam contagionem, fiat id vitium, quod morbum Gal- D
licum vulgò appellant. Vt ergo eo morbo laborantibus, ita quibusuis, qui à nimia Venere ægrotare cœperunt, congruit sudor, nisi sit nimius vt dissoluat vires.

AEGROTVS XI.

IN Thaso mulier morosa, ex mærore cum occasione, recta & obambulans, insomnis facta est, & cibum non capiebat; & siticulosa erat, & anxia. Habitabat vero prope Pyladem in Leto. Primò sub initium noctis, terrores, sermones multi, tristitia, febricula tenuis. Manè conuulsiones multæ contigerunt. Cùm autem intermisissent conuulsiones illæ multæ, delirauit, turpia loquebatur. Multi dolores, magni, continui. Secundo eadem. Nihil dormiuit. Febris acutior. Tertio conuulsiones quidem desierunt, coma autem & cataphora eam detinuerunt, & rursus expergefacta exiliit, continere se non poterat. Multùm delirabat, febris acuta erat, per hanc verò noctem sudor copiosus & calidus toto corpore dimanauit. Liberata est à febre, dormiuit. Omnia intelligebat. Iudicata est. Circa tertium autem diem vrinæ nigræ tenues erant, suspensum quid verò habebant valde rotundum, non subsidebat; circa indicationem autem muliebria multa fluxerunt.

An mulier hæc morosa antea fuerit, an ex morbo morosa sit facta, non explicat, vtcunque autẽ hoc sit, mœrens ex occasione, facta est melancholica. Non enim quia melancholica, cœpit esse mœsta, sed μετα προφάσιος idest ex causa manifesta: cum antẽ mœror duraret plurimùm, aut esset maximus, adeò vt erectẽ adhuc ambulans præ mœrore, neque dormiret neq; cibum caperet, & esset siticulosa, facta est melancholica. Nimirum vt in aphor. dicitur. Metus & mœstitia longo tempore perseuerantes. melancholiã si-
B gnificant: quia aut ex melancholia procedunt, aut si quàm maximè procedunt ab occasione, melancholiã faciunt. Imaginationis enim, & cordis debilitatẽ pariũt, vt illa facilè erret, & hoc facilè terreatur, & sanguinẽ facit crassiorẽ, & sicciorem. Quod quidẽ huic euenit per vigiliã, & inediã, ambo enim hæc siccant. Sed & per vehementes motus animi, obliuiscitur naturalis facultas suorũ operum, quare & eo cibo qui accipitur minus fruuntur partes. & naturales, necessariæque euacuationes minus fluũt, vt huic euacua-
C tiones menstruæ minus, arbitror, fluxerant. Nam & euẽtus huius morbi id indicauit, qui illis fluentibus solutus est, & ita solere fieri certò scimus, Nã & cum fluunt, si terror aliquis, aut triste nuntiũ superuenit, sisti solent, multo autẽ facilius retinentur, cùm nondũ fluunt. Sin autẽ, vt est consentaneum, huic non secundum naturã fluxerunt, hæc ipsa satis magna occasio fuit cacochymię melancholicę. Vnde factũ est, vt phrenitis hæc fuerit melancholica, & tota affectio velut ex phrenitide & melancholia mixta, & vt maniaca & cum terroribus, ac nonnunquã exiliẽdo, de-
D lirauerit. Nimirum species, seu modus delirãdi, duo semper solet referre, & succi, qui in corpore est; speciẽ, & occasionẽ delirandi. Succi speciem, vt qui ex sanguine delirant cum risu: occasionem, quia solent delirantes talia loqui, qualia iamiam delitaturi cogitarunt, præcipuè vero cũ, ex forti aliqua imaginatione delirium inchoauit. Itaque motus animi vehementes, multum, & multis modis lædere solẽt, magis au-
E tem mulieres, & viros debiles calido innato, aut imprudentes. Nimirũ cùm illi motus sint innati calidi, eius debilitas facit ad facilẽ passionẽ: sed & imprudẽtia, prudẽtia enim omnes eos motus tẽperat: vtraq; autem ratione magis afficiuntur fœminæ, quàm viri. Accedit his naturalis illa mulierũ euacuatio, quę suppressa multos & horrendos morbos facit, quos Hip. libris de morbis mulierum, ac multo magis libello de morbis virginum complexus est. Quædam ergo ea-
F rum solent præ mœrore tabescere, atque adeo præ tabe lentè mori, nunquam prius febricitantes, quàm laborent febribus hecticis. Quædam aliæ ob sanguinis malam qualitatem, & euacuationum suppressionem, præoccupantur febribus acutis, quæ ob cordis debilitati passionem, & cerebri cum corde cõpassionẽ, atque alia etiam ratione, ob cõpassionem vtriusque (cordis dico & cerebri) cũ vtero, in quo illæ ex-
G crementorum suppressiones contingunt, laborãt deliquiis animi, & deliriis, & cõuulsionibus, & ob malignam materiæ qualitatẽ, non vtcunque insaniunt, sed nunc furibundè, nunc procaciter, nunc deuouẽtes sese, nunc loquentes turpia, vt vulgus hominum immundis spiritibus eas putent vexari. Talis ergo fuit hic morbus, adeo acutus, vt tertia die iudicatus fuerit, cũ fuerit phrenitis. Vt minùs iam hinc admirationis habeat, quartum huius ordinis ægrotum, ex phrenitide die tertia esse mortuũ. Difficilius enim

est morbum quemcunque ante suæ constitutionis tẽpus solui, quàm ægrum ex eo mori. Sed vtrũque iam in phrenitide fieri posse cognouimus, scilicet est phrenitis aliquãdo tam acutus morbus. Sed percurramus breui singula, quæ acciderunt. Facta, inquit, est insomnis, ἄσιτος, idest cibo abstinens, & siticulosa, & ἀσώδης idest, fastidiosa. Sed quorsum hæc dicit? videtur enim idem esse dictu, cibo abstinens, & fastidiosa. An non est? Sed ἄσιτος est, qui non capit, quacunque causa id fiat, siue quia non vult, siue quia non habet, siue quia fastidit: ἀσώδης vero qui fastidit. Perinde ergo est, ac si diceret, non capiebat cibos, sed neque poterat, quia erat fastidiosa. Accedit, quod ἀσώδης videtur significare quiddam aliud, nam & fastidiosum, & anxium. Primo, inquit, sub noctis initium terrores; & sermones multi, & tristitia (hæc ob dictas causas) & febricula tenuis, quia cum vstus sanguis esset, phrenitidis materia non poterat magnam flammam excitare, sed lentè vri, conuulsiones etiam multæ. Ob has conuulsiones quas in tristibus, & iratis experiri solemus, putat vulgus hominum, epilepsiam, & conuulsiones omnes, esse passiones cordis, fiunt verò hæc omnia per compassiones quas explicuimus. Quanquam in hac muliere, rapto in caput sanguine, propria eius passio, & phrenitis facta est. Quo magis consentaneum erat conuelli. Cum autem intermisissent conuulsiones, excussis excrementis ex neruorum radicibus, & hærentibus circa cerebri substantiam, delirauit, & loquebatur turpia dictã ob causam. Dolores multi continui magni: hi fieri solent in neruos irruentibus excrementis: vnde per tales passiones, cum non tenentur deliquio, aut apoplectica aliqua passione, grauissimè vociferantur. Secundo fuerunt eadem, & febris acutior, morbo eunte ad summum. Tertio desierunt conuulsiones, quia arbitror, inceperunt iam excuti à neruis in carnes, & deturbari à capite ad vterum excrementa, vnde acciderunt sudores, & menstrui fluxus Sed factum est coma, & cataphora, ob antegressam arbitror defatigationem, ex qua recreata rursum vigilauit. Illud & cataphora, declaratiuum tantum est. Nam nihil aliud est coma, quam cataphora apud Hippocratem, vt Galenus explicat lib. obsoletarum vocum Hippocr. Cum verò nondum esset facta è corpore euacuatio, non euigilauit placidè, sed exiliit, & continere se non poterat, & delirabat, & febris maior. Hæc erant decretoria; quibus, cùm fuisset dies difficilis, successit ad noctem iudicatio, cum sudore calido per totum, & liberata à febre, reliquum dormiuit, & intelligebat facta iam iudicatione. Sed quî potuit esse secura, cum vrina tenui & nigra, & enæoremate rotundo, non subsidente? Hoc enim, vstum circa coctionem sanguinem: illud, atram bilem & cruditatem significabat? An hæc vrina ob instantes euacuationes menstruas fiebat? Successit ergo euacuatio, quam verisimile est, mulierem persanasse, reliquisseque multo magis sanam, quàm antequam ægrotaret, atque adeo deposuisse mœrorem. Sæpe enim excrementa, quæ ob animi passionem congeri ceperunt, eam ipsam passionem conseruant & augent, nec eam deponi sinunt, antequam ea euacuata sint.

AEGROTVS XII.

LArissæ virginem febris corripuit ardens acuta: Insomnis, siticulosa, lingua fuliginosa, arida. Vrinæ boni quidem coloris, sed tenues erant. Secundo laboriosè se habuit, non dormiuit. Tertio multa fluxerunt ab aluo, vt aqua biliosa, & sequentibus fluxerunt hæc cum bona tolerantia. Quarto vrinam reddidit tenuem, paucam, habebat suspensum quid sublime quod non subsidebat, delirauit sub noctem. Sexto sanguis ex naribus copiosus & multus effluxit, horrore correpta est & sudore copioso & calido perfusa per totum corpus, à febre liberata est & iudicata: Per febres autem & iam perfectâ iudicatione muliebria tunc primùm fluxerunt, virgo enim erat. Perpetuò autem stomachi fastidio laborabat, horrebat; faciei rubor aderat, oculorum dolor, capitis grauitas. Hæc non passa est recidiuam sed iudicata. Dolores paribus diebus contingebant.

Bis dicit fuisse hanc virginem, insinuans, occasionem ægrotandi fuisse, quod tunc primùm menses ei fluxerunt. Ita enim dicit, muliebria fluxerunt tunc primum, virgo enim erat. Meritò quidem hæc dicit simul. Non enim sunt mulieres maturæ viris, antequam menses fluant. & præter naturalem ordinem fit, si quæ ante id tempus nubit. Morbus itaque virginalis hic fuit. Nimirũ pleræque mulieres morbo aliquo tentantur, cum iam instat tempus muliebris fluxus, quia adolescentulis Venerem inexpertis exigui sunt vteri, & viæ omnes, quæ ad vterum finiuntur, angustæ, quæ angustia facit difficilem primam mensium excretionem. Quo fit, vt quibusdam quibus angustię est plus, aut debilitatis facultatis expultricis, aut crassitiei succorum, eo tempore pro bona & salutari excretione, fiant obstructiones multæ viscerum. Aliis verò non hæ fiunt, sed fluunt mediocriter menses, tamen ob sanguinis agitationem insolitam (omnia enim insolita mala fert natura malè) quam facit secretio, quæ euacuationẽ antecedit, corripiuntur febribus, à quibus liberantur fluẽtibus mensibus, vt huic euenit. Constitutionem habuit hæc & alia omnia febris ardẽtis. Nam intra primam septimanã finita est, & fuit à primo die ardens, acuta, insomnis, siticulosa, lingua fuliginosa, & arida. Vrinæ primo die tenues & boni coloris, quales scilicet sunt hę, de quibus dicitur in prognostico, rufa tenuis crudã significat ægrotationem Secundũ diem laboriosè trãsegit, magis scilicet quàm primum, quia morbus, vt mox dicit, dies pares habuit difficiliores, & non dormiuit. Vbi legimus, tertio fluxerunt ab aluo multa, vt aqua biliosa, habetur in quibusdam codicibus ὑδατόχροα idest coloris aquæ. In aliis ὑδατόχλοα, aut ὑδατόχλωρα, (nam idem est) idest, vt aqua colore chlora. Quam quidem lectionem censeo esse legitimam, quia aquæ nullus color est. Quare si ὑδατόχροα vellet Hippocrates dicere, diceret aquosa, vt solet. Accidit quod vox hæc ὑδατόχλοα pro ὑδατόχλωρα est familiaris Hippocrati, vt Gale. lib. obsoletarum vocum Hippocratis. Quoniam

verò chlorum, vt in commentatione prognostici dixi, significat flauum & viride, & ambo hi colores sunt bilis, transtuli ego, vt aqua biliosa: quæ quidem fluxerunt tertio & sequentibus cum bona tolerantia. Quæ quia tenues & colore tali præditæ, cruditatem morbi & bilis redundantiam significabant, & symptomaticæ erant. Sed bona tolerantia significabat non esse inutiles. Quarto minxit paucum, quod tunc fieri solet, cum in superiores partes succi rapti sunt, aut certè aliam in partem. Fortasse enim huic deiectio aquosa vrinam minuit. Suspensum quid verò sublime nunquam notat Hippocrates, quin aut eadem, aut sequenti die dicat ægrotum delirasse: quod & huic ad noctem contigit. Sexto per nares fluxit multus & copiosus sanguis, euacuatusque illac est sanguis, qui sese in caput collegerat, & reliquus qui per totius corporis venas putrescebat, in habitum corporis exiit. & fecit primo horrorem, deinde exudatum est, & mulier soluta à febre, & iudicata. Non tamen fuisset tuta iudicatio, nisi tunc illi fluxissent menses, ea enim fuerat occasio febricitandi, vt diximus. Quod quidem vel illud confirmat, quod per epilogum addit, dicens, perpetuo stomachi fastidio laborabat, horrebat, rubor faciei aderat, oculorum dolor, capitis grauitas. Hæc enim omnia retentionis menstruorũ signa esse solẽt. Sed qui fieri potuit, vt die omnium pessimo, sexto inquam, iudicaretur, & nulla successerit recidiua, cùm nisi diebus imparibus febris reliquerit, soleat recidiuare, vt in aphorismo dicitur? Ipsemet Hippocrates respondet, quia dolores diebus paribus. Nam vt dicebatur primo Epidem. quæ paribus mouentur, paribus iudicantur.

DECIMVS III. AEGROTVS.

Apollonius Abderæ morbum diu rectus & obambulans sustinebat. Magna autem illi erant viscera, & circa hepar dolor consuetus multo tempore comitabatur, & tũc sanè ictericus factus est, flatuosus, colore subalbido. Cùm cibo & potu intempestiuo vteretur & præcipuè carne bouina, primò incaluit parùm, decubuit. Cùm verò vsus fuisset copioso lacte, cocto crudoque, caprino & ouino, prauaque victus ratione, insignes omnium læsiones factæ sunt: nam febres exacerbatæ sunt, nec venter quicquam ex ingestis effatu dignum reddidit. Vrinæ tenues & paucæ prodibant. Insomnis erat. Inflatio mala aderat, multa sitis, comatosus, hypocondrij dextri eleuatio cum dolore. Extrema omni ex parte subfrigida erant, parùm delirauit, omnium quæ locutus esset obliuiscebatur, mentis compos non erat. Circa decimumquartum verò ex quo cùm riguisset incaluit, decubuit, & insaniuit, clamor, perturbatio, sermones multi, rursusque cessatio, & coma tunc temporis accessit. Posteà *verò aluus turbata est multis, biliosis, meris crudis. Vrinæ nigræ erant, paucæ, tenues, plurima anxietas. Deiectiones variæ erant, aut enim nigræ, & paucæ & æruginosæ erant: aut pingues,*

A *& crudæ, & mordaces, posteà verò videbatur etiam lacti similes reddidisse. Circa Vigesimum quartum autem lenius se habuit, alia verò eodem modo manserunt, parum autem ad mentem rediit, verùm ex quo decubuerat nullius recordabatur, rursusque celeriter desipiebat, procedebant omnia in deterius. Circa trigesimum diem febris acuta corripuit, alui excre-* B *menta copiosa erant & tenuia, delirauit, extrema frigida erant, vox defecit. Trigesimo quarto mortuus est. Huic ex quo eum vidi, vsque ad finem aluus turbata fuit, vrinæ tenues, nigræ, comatosus, insomnis, extremitates frigidæ, delirauit vsque ad finem. Phreniticus.*

Narrat Hipp. & apparatum morbosum, quem ante hanc febrem habuit Apollonius, & occasionem proximam febricitãdi, & occasionem, qua cum modicè cepisset febricitare, deinde grauius quam pro C principio ęgrotauit. Fuit verò apparatus morbosus, quod esset magnis visceribus, hoc est maiori quàm secundum naturam hepate & liene, & circa hepar haberet dolorem continuum multo tempore. Vnde fiebat, vt erectè obãbulãs sese multo tẽpore sustẽtaret, idest magno cum labore, & vix sese potẽs ferre, sustẽtaret. Atq; ob viscerũ affectionem fiebat ictericus, & colore subalbido, vt simul laborare videretur incipere, ictero & leucophlematia. Nimitũ laborabat obstructionibus magnis, & tumorib⁹ scirrhosis D hepatis & lienis. Dolebatque hepar, cùm adhuc per recentẽ fluxionẽ eius mẽbrana distẽderetur: lien natura sua habet minores dolores, quã renes & hepar, & maiores quàm pulmo: huic verò nõ dolebat, quia erat fortasse magis scirrhosa, ac proinde indolens affectio: hepatis erat etiã flatuosa. Verùm obstructio hepatis fecit, vt solet, icterum obstructâ via vesicæ felis: hydropis verò initiũ fecit hepar refrigeratum, E aut per sese à succis eo loco hærentibus, aut potius à liene. Itaq; icterus accidit, non tam quod multa bilis gigneretur (nã qui posset in frigida affectione hepatis) quam quod non expurgaretur, hydrops verò ob cruditatẽ. Cùm tam morbosus esset apparatus, leui occasione febre correptus est, vt certè solẽt qui talibus laborant obstructionibus, ob difficilẽ succorum dispensationẽ per corpus, & facilem putrescentiam eorũ quæ oppilata sunt. Quo fit, vt crebrò, nunc ex facillimis occasionibus, nũc etiã sine illis febricitent, F & euacuationibus indigeãt. Huic verò occasio fuit, quod aliquãdo lautè bibit, & comedit bouinam carnem; carnem concoctu difficilem, & ita difficile putrescentem. Primum ergo incaluit modicè & decubuit, fuissetque fortasse leuis morbus, si probo esset vsus victu. Verùm accessit alia occasio ingrauescẽdi, nã quia iam febricitãs vsus est lacte multo, nũc cru- G do, nunc cocto, nunc caprino, nunc ouino, & in cæteris etiam victu prauo, factę sunt omnium læsiones, idest, omnes læsiones magnæ. Nimirum lac dare febricitantibus malum est, præcipuè verò obstructione, & inflatione viscerum laborantibus. Flatus enim multos parit pars lactea, & obstruit caseosa. Corrumpitur facilè lac, & nonnunquam in grumos concrescens malignum satietatis genus parit. Explicans vero quas læsiones omnium dixerit, addit, febres enim exacerbatæ sunt, & aluus ex ingestis

nihil mentione dignum reddidit. Quasi diceret, corrupto lacte creuerunt febres. Id autem, vnde in satietatibus solet auxilium expectari, non adfuit, quia nihil mentione dignum reddidit aluos, quod referret cibos ingestos. Vrinæ tenues & paucæ prodibant, (tenuitatem cruditas, paucitatem faciebat vehementia febris, aut raptus in superiora) insomnis erat & comatosus. Nimirum antea dictum est multos huius tempestatis fuisse, qui laborantes comate vigili: neque dormire neque vigilare poterant. Huic verò peruigilium fecit febris magnitudo, coma lactis qualitas: velut iam fecit inflationem malam lac, & multam sitim febris. Hypochondrii dextri eleuatio cum dolore, accedente magna febre, & ingente siti, significabat hepatis tumorem factum esse phlegmonosum. Ad quod etiam referri poterat extremorum frigus, & quod in primis diebus parùm delirauit: nam in hepatis inflammationibus sæpè delirant per consensum. Cùm verò læsio partium omnium principum procederet, malo iam eunte in phrenitidem, corripuit eum obliuio omnium quæ loquebatur, & mente motus est: quod quidem grauius est dictu, quàm parùm delirauit. Hæc acta sunt vsque ad diem decimumquartum, quæ omnia cumulatè nullis nominatis diebus narrauit, quia fortè non affuit mox à principio ægroto, quod ille insinuauit, postremis historiæ verbis dicens, huic ex quo ego illum vidi, quasi non à principio viderit. Circa decimumquartum, inquit, ex quo cùm riguisset incaluit, decubuit. Sed quo pacto dicit decimoquarto decubuisse, quem dixerat primo die febris decubuisse? Certè legendum censeo circa decimumquartum, ex quo decubuit, cùm riguisset incaluit, insaniuit. Aut circa decimumquartum, ex quo cum rigore incalescens, decubuit, insaniuit. Hoc verò insanire, plus etiam significat quàm delirare, & mente moueri, quæ antea acciderant. Quod apertè explicat Hipp. his quæ addit, vociferatio, turbatio, sermones multi. ἢ πάλιν, inquit, ἱδρυσις, & coma tunc temporis comitabatur, quasi diceret, tantoperè laborabat cerebrũ, vt cum non erat furens, esset comatosus. Post hæc fuit aluus turbata, multis, biliosis, meris, crudis Crudis non vt quæ antonomaticè dicuntur cruda (ea enim sunt pituitosa) sed vt biliosa sunt cruda, tenuibus scilicet. Non tamen semper erant deiectiones eædem, sed variæ, nunc enim quales dictæ sunt, nunc nigræ & paucæ, nũc æruginosæ, quæ indicabãt vstionẽ, nunc pingues, quæ colliquationẽ, & crudæ & mordaces, idest, quales ex corruptione ciborum malè concoctorum in ventre. Nam per ventriculi satietates, cibi, qui non coquuntur vt oportet, corruptiones quasdam recipiunt, nunc acidas, nunc acres, nunc secundùm diuersas partes, ambas: ambæ verò sunt mordaces. Esse verò has deiectiones ex corruptis cibis, indicarunt subsequutæ deiectiones. Nam postea, inquit, videbatur lacti similia reddidisse, ex lacticiniis scilicet quibus se repleuerat. Interim vrinæ erant nigræ, paucæ, tenues, quas lethales esse, sæpe iam dictum est, vt & commemoratas omnes deiectiones, maximè accedente multa difficili tolerantia: quod quidem significat vires maximè languescere. Circa vigesimum quartum, qui erat vndecimus à decimoquarto, quo insignis acuties accesserat morbo, ac proinde, vt contemptabilis consideratus est ab Hippocrate, fuit διὰ περιγυείας. Hoc est, minùs

A anxius & tristis, & videbatur sibi melius habere, eratque proinde cum minori desperatione, alia autem eodem modo manserunt: quod est, vrinæ autem & deiectiones, aliaque mala signa, ex quibus poterat medicus agnoscere moriturum hominem, eodem modo manserunt: minus autem delirauit. Vix vnquam vllus moritur, quin aliquando antequam decedat, videatur sibi, & vulgaribus qui adsunt, habere melius. Medicus verò ne leuiter his fidat; sed consideret, an reliqua eodẽ se modo habeãt, B an scilicet signa pessima, & quæ maximi momenti sunt, quæque vulgus non intelligit, perseuerent adhuc. Addit Hip. quiddam aliud, quod video multos, vulgares etiam, solere animaduertere in morituris. Ex quo, inquit, decubuit nullius recordabatur. Nimirum omnium eorum quæ quis amat recordari, & de eis loqui per morbum, bonum signum est, & vitalem hunc esse homines dicunt, quia de hac vita videtur cogitare: contrà, si quis neque charissimę vxoris, neque dulcissimorum pignorum videatur vllam C curam habere, neque amicorum, quos vnicè diligebat, recordari, neque rerum quibus oblectari consueuerat, graue admodum est, & lethale; neque causa est obscura. Omnia enim quæ similia sũt, iis quæ in eisdẽ aderãt cùm benè valerẽt, bona; quæ dissimilia, mala. Ita ergo & sermones & curæ. Nam vt in summa dicatur, ægrorum non esse sui similem, graue est Non tamen vt erat valde obliuiosus, ita multum semper D delirabat; sed celeriter κατενόησεν, Idest, ad mentem reuocabatur facilè ad rerum autem recordationem, & consuetudinem, nunquam. Ita procedebant omnia in deterius. Quare mortuus est circa trigesimumquartum, quartum, qui à primo totius morbi erat indicatorius, quia vigesimo septimo, qui est finis acutorum, a dicit septimanam, & à decimoquarto, quo morbus comparauit maiorem acutiem, est vigesimus. Vt iam hinc intelligas, non solum esse habendam rationem dierum contemplabilium à pri- E mo; sed pariter ab hoc & ab eo qui attulerit insignem mutationem in acutiem. Cætera, quæ per epilogum dicit, enarrata iam sunt.

DECIMVS IV. AEGROTVS.

IN Cyrico mulierem quæ gemellas, & quidem ægrè pepererat, nec satis expurgata F *erat, primò febris corripuit cum horrore & acuta, capitis & ceruicis grauitas cum dolore, insomnis à principio erat, taciturna, & tetrica, & non obsecundans. Vrinæ tenues erant & decolores, siticulosa, vt plurimùm fastidiosa & anxia. Aluus erraticè turbata fuit, & rursum astricta. Sexto sub noctem multùm delirauit, nihil dormiuit. Circa Vndecimum ve-* G *rò insaniuit, rursusque ad mentem rediit. Vrinæ nigræ erant, tenues, & rursum cùm intermisissent, oleosæ, & aluus multa, tenuia, turbata egessit. Decimoquarto conuulsiones multæ exortæ sunt, extremitates erant frigidæ, neque ampliùs ad mentem rediit. Vrinæ suppressæ sunt; mortua est. Phrenitis.*

Non est numerus certus muliebrium fœtuum, A tamen duorum est partus frequens, plures rarò eduntur vitales. Gemelli propriè dicuntur, qui simul concepti simul eduntur, alii enim edi solent simul, non simul geniti, sed ex superfœtatione. Causa numerosæ fœturæ non est multitudo sinuum, vt qui dissectionem ignorant suspicantur, vnicus enim sinus est toto muliebri vtero; sed abundantia, & decisio principiorum, ex quibus fiūt fœtus, seminis inquam vtriusque. Decisionem dico, oon separationem seminum ab inuicem, sed cum ex B commixtis fiunt velut diuersa oua, quæ fœtus inchoant. Grauius esse non satis expurgari eam quæ filiam pepererit, quàm quæ filium, dictum iam antea in multis ægrotis est, grauius est etiam eam quæ peperit geminas. Nam etsi non abundet tam multis, quàm quæ vnicam, vtpote quæ duabus alimentum præstiterit, habebit tamen excrementa deteriora, vtpote ex qua duæ exuxerint bonum sanguinem. Mirirò ergo hæc cùm peperisset ægrè, hoc est, cum magnis doloribus, & partu difficili filias duas, & non esset rectè expurgata, correpta est febre magna, C & lethali. Habuit verò febris, quæ enixis febricitantibus familiaria esse indicatum est sæpè. Nimirum fuit φρικώδης, acuta, & melancholica: tum fuit mulier taciturna, & tetrica, & non obsecundans, quod idem est, atq; morosa. Habuit capitis & ceruicis grauitatē cum dolore, quod multitudinis in superiores partes collectæ signum erat: quod idem ob biliosam qualitatem faciebat eam insomnem esse. Vnde etiam factum est, vt sexto delirauerit, & vndecimo etiam insanuerit (quod quidem grauius est quàm delirare) D & vt ante mortem passa fuerit multas conuulsiones. Omnia enim hæc pertinent ad cerebri passionem. Vrinæ tenues cruditatis erant; nigræ tenues, vstionis esse poterant, & melancholici succi, qui redundabar. Quod verò erant rursum intermittentes, & oleosæ (idest, facta aliquando intermissione tenuitatis, & nigritiei, erant oleosæ) significabat admixtionem crassorum, & agitationem. Has vrinas in nullo E ægroto notatas vidimus, qui non delirauerit. Quòd erat fiticulosa & fastidiosa, signū erat magnitudinis & malignitatis febris. Quod aluus erratice turbata, & rursum adstricta, significabat multitudinem, & inquietudinē succorum. Nunc enim redūdantes effluebant, nunc in aliam partem rapti detinebantur: ex quo etiam, prope mortem iam constituta muliere, sunt vrinæ suppressæ Quin & extrema frigere fecit similis quædam causa. Omnibus enim ad cerebrum F raptis, euacuationes naturales suppressæ sunt, & vnà eum excrementis calidum etiam naturale ad malignè inflammatam partem raptum, extrema deseruit: vnde phrenitis tantopere aucta est, vt nihil iam intelligens mortua sit. Est autem consideratione dignum, quod decimumquartum videtur Hippoc. dixisse, ab eo quem vocauerat primum, quo dicit fuisse febrem cum horrore acutam. Non fuit autem ille G primus, idem dies quo peperit, nam antequam febre corriperetur, pepererat, & non satis expurgata erat, quod quidem eadem die non videtur posse esse satis perspectum. Mortua est ergo die decimoquarto, vt fine quodam proprio acutorum, fuitque is decimusquartus, non à partu, sed à febre. Non ergo dies decretorii febricitantium ex partu, videntur fluere à partu, sed à febre; quare hinc videtur ducenda computatio, atque Hippocrat. ipse videtur ducere contrà ac in prognostico scriptum est. Quomodo res habeat in hac quæstione, dictū à me est decimo libro controuersiarum. Pro hoc loco, duorum alterum dici potest; aut eadem die qua peperit correptam esse febre, & quod dicit, & non satis expurgata erat, intelligi in ipso loco (nam vt Hippocrates definit, debet mulier in ipso loco effundere sanguinis sesqui heminam) aut fortasse diem illum à febris principio decimumquartum, ab ipso partu fuisse alium etiam insignem, vt decimumseptimum, aut vigesimum. Quod autem Hippocrates neque hoc monuerit, neque à partu supputauerit, nihil habet incommodi. Nam, vt dictum etiam antea est, hoc libro historicum agit Hippocrates, licet illi rem narrare, vt volet, modo narret, vt est acta. Sed & in hac ratione narrandi, est aliud quiddam vtile, quod notes. Nimirum etsi computatio dierum decretoriorum ducenda sit à partu præcipuè, numquam tamen omittendum considerare, quicunque dies qui à partu sit insignis, quotus sit à febre: si in proxima historia rectè monuimus, non solùm esse habendam rationem dierum contemplabilium à prima die morbi; sed pariter ab eo, qui attulerit insignem aliquam mutationem. Nam cùm insignis mutatio plerunque habeat rationem aliquam numeri contemplabilis ad primum diem morbi, quicunque dies secundum rationem aliquam notatu dignam adiicientur illi, habebunt etiam rationem aliquam insignem ad hunc. Velut in Apollonio contigit esse trigesimum quartum à primo, qui erat vigesimus ab eo, qui attulit insignem mutationem.

DECIMVS V. AEGROTVS.

E *IN Thaso Dealcis vxorem, quæ decumbebat in Leio, febris cum horrore & acuta ex mœrore corripuit. A principio autem contegebatur, & semper vsque ad finem taciturna erat, palpabat, vellebat, scalpebat, pilos legebat, plorabat, rursusque ridebat, non dormiebat. Aluus irritabatur sed nihil exibat, exiguum admonita bibebat. Vrinæ tenues* F *erant & paucæ. Febres ad manum leues apparebant, extremæ partes frigebant. Nono multùm delirauit, rursusque quieuit tacita. Decimaquarta spiratio fuit rara & magna per aliquod tempus, rursusque breuis. Decimaseptimā aluus turbulentè irritata est, deinde ipsi* G *potus pertransibant, neque consistebant, omnium sensu priuata est, & cutis arida circumtensa. Vigesimā multū loquebatur rursusque quiescebat muta, breuem spiritum trahebat. Vigesimā primā mortua est. Huic spiratio rara & magna fuit vsque ad finem, omnium sensu priuata est, semper contegebatur, aut multùm loquebatur aut taciturna erat vsque ad finem. Phrenitis.*

Quòd mæror soleat inferre languoré facultatũ, quibus nostra corpora reguntur, & excrementorum retentiones, & proinde grauissimos morbos, dictum est in historia mulieris illius morosæ, quæ perinde atque hæc, ex mœrore cepit ægrotare, & decumbebat in Leto, nunc satis sit dicere, quæ in hoc morbo sunt præcipua: ea verò non contingit agnoscere aliunde, quàm ex symptomatis: ex eis verò constat, hanc duo præcipua habuisse mala, alterum quidem letbale, alterum verò admodum lethale & exitiosum: phrenitidem scilicet, & extinctionem caloris naturalis. Neque sanè mirum. Nam mœstitia, & metus extingunt naturalem calorem. Phrenitidis ergo signa erant hæc, semper esse tacitam, palpare, vellere, scalpere, pilos legere. Hæc enim in prognostico ponit Hippoc. in phreniticis. Taciturnitas vero significabat delirium, non simpliciter, sed ex mœrore, vt & plorare. Ex ploratu verò rursum ridere, maior insania erat, præcipuè laborantem ex mœrore, & nunc cum multis verbis, nunc tacitam esse, & delirare, & spirationem magnam esse & raram, & non bibere nisi exiguum, & admonitam. Phrenitici enim sunt βραχυπόται idest, exiguo potu vtentes primo, prorrheticorum, extinctionis naturalis caloris, & langoris facultatum signa erant reliqua ferè omnia. Horrore concuti, & à principio semper tegi, febres ad manum tenues, & extremorum frigus, & quod erat βραχύποτος & tandem muta (indicatum enim est in historia Pythionis, talem spiritum esse paruum & rarum, & significare caloris penuriam) atque adeo quod illi potus prodibat, & nihil consistebat. Hoc enim est vnum quoddam eorum, quæ in certò morituris sæpè obseruaui. Nimirum cum potus cadunt in ventrem cum quodam sonitu, nihil in via consistentes, sed velut incidentes pondere, non aliter ac si inde mortuum iam corpus, & omni naturali facultate carens demitteretur, vnde & moribundos arguit homines communi epilogismo. Cui simile etiam est illud, quòd nihil sentiebat, hoc est exiguum iam omnibus in partibus habebat sensum, quod proximam mortem significat, quale est illud prognostici. Si non videt, neque audit, prope iam est mors. Talis etiam erat δέρματος σκληρότης καρφαλέη, de qua in initio prognostici scriptum est: cutis circa frontem dura, intenta, arida. Itaque duobus his malis premebatur, proinde quædam alternatè accidebant ei symptomata, ambo referentia (vt spiratio nunc magna erat & rara, nunc breuis) quædam accidebant simul (vt pariter habebat extremorum frigus, & delirabat) quædam etiam accidebant communia, vt non dormire [id enim & passionis cerebri biliosam fluxionem iam recipientis, & debilitatis signum esse poterat] & vrinæ tenues & paucæ, nam & per debilitatem facultatis, & per raptum in cerebrum paucæ esse poterant. Quædam etiam alia mala qualitatem succorum, quæ illorum malorum causa fuerat, referebant magis quàm ipsa mala; qualis erat illa crebra irritatio alui, ex qua nihil exibat, quam rursum vocat ἐρεθισμὸν ταραχώδη, idest, turbationem afferentem magis quàm euacuationem. Illud enim refert malignam qualitatem magis quàm copiam. Maligna autem qualitas facere solet morbos hos malignos magis quàm magnos. Vbi dicitur ab aluo irritatio, nihil exibat, exiguum admonita bibebat, legunt quidam, nisi cum exiguum admonita bibebat. Quæ lectio significabit hæc omnia, illam exiguum bibere, idque non nisi cum admoneretur, vtpote phreniticam, & mox à potu reddere ex aluo, vtpote non consistente potu. Verum quia hoc signum graue admodum est, non mihi persuadeo accidisse ante nonum morituræ vigesimo primo, quare magis probo hanc lectionem, quam sum sequutus. Porro vbi dicitur, πνεῦμα ἀραιὸν μέγα διὰ χρόνου, καὶ πάλιν βραχύποτος, illud διὰ χρόνου duo potest significare, aut spirationem magnam & raram non fuisse semper, sed per aliquod tempus, quia scilicet fuit rursum βραχύποτος; aut per tempus seu spacium longum, quasi diceret spiritus magnus rarus non vtcunque, sed per longa interualla. Hunc sensum solum probat Galen. quia, inquit, Hippoc. in fine historiæ dixit, erat huic vsque ad finem spiritus magnus & rarus, id vero non diceret verè, si per tempus tantum, id est non perpetuo esset. Ego vero æque probo vtrunque sensum, nam cum adiecerit & rursum βραχύποτος, constat non habuisse perpetuo spiritum magnum & rarum, sed Hippocratem dicere semper factum per morbum, quod sæpe, & per omne morbi tempus, nam ita loqui solemus, neque sane opus fuit, vt semper contegeretur, etsi dicat, semper contegebatur.

DECIMVS VI. AEGROTVS.

IN Melibea adolescens, ex potu & multa Venere, multo tempore calefactus decubuit. Horrore concussus est, fastidiosus erat & anxius, & sine somno, & sine siti. Ex aluo autem primò multa stercora prodierunt cum multa defluxione, & sequentibus aquosa, biliosa multa prodierunt. Vrinæ tenues, paucæ, decolores. Spiritus rarus magnus per tempus. Hypochondriorum distentio submollis, producta vtrinque, cordis palpitatio perpetua vsque ad finem. Minxit oleosum, delirauit modicè, modestusque & mansuetus, cutis arida & distenta, deiectiones multæ tenues, aut biliosæ pingues. Decimaquartâ omnia exacerbata sunt. Mente est motus, multa delirauit. Vigesimâ insaniuit. Sese iactauit, nihil minxit, vix potum continebat. Vigesimâ quartâ mortuus est. Phrenitis.

Non valde dissidet hic morbus à proximo. Hic enim etiam fuit phrenitis cum facultatum debilitate, & caloris naturalis defectu: quorum quidem illud, vinum: hoc, Venus nata erat facere. Tametsi ab vtroque etiam factum merito esset vtrunque. Vinum enim sumptum immodice calorem naturalem suffocat. Venus caput insigniter debilitat. Cepit hic adolescens ægrotare eisdem occasionibus, quibus Abderæ Nicodemus, decimus huius sectionis ægrotus: tamen ille non incidit cum tanta debilitate, quo factum est, vt melius se potuerit expedire, habueritque meliorem exitum: & merito, quia mor-

bum habuit minus mali moris. Ille enim habuit febrem magnam, sitim ingentem. vrinas copiosas, quibus multū contenti crassi reddebatur, & copiosū sudorem, quæ magnam indicant, sed non proinde malignā febrē. hic verò, cum magna febre calebat siti, non mingebat, nullam aliam idoneam habuit euacuationem, quæ omnia debilitatem facultatum significabant. Præterea habuit distentionem hypochondriorum submollem, vtrinque productam, & cordis palpitationem, quæ viscerum significabant affectiones. Nam vt ex Gal. antea diximus, distentio submollis hypochondrii in morbo acuto, inflammationem significat internam hepatis, aut lienis, aut vtriusque: distentio enim tumorem, mollities non ad musculum, sed internam partem pertinere significat. Cordis palpitatio excrementa collecta intra pericardium, & angustiam inferentia cordi indicat. Cutis etiam arida, & distenta est signum admodum lethale, vt ex prognostico nuper diximus: vt etiam vix potū continere posse, corruptionis facultatis retentricis ventriculi signū est. Species etiam delirādi fuit præter rationem, homo enim vinosus & libidinosus, delirauit ἀτρεμέως, fuitque in delirio molestus, & mansuetus. Omnia verò ea quæ præter rationem fiunt, deterioris moris morbi suspicionem faciunt: nisi fortè non erat natura neque longa consuetudine talis, sed contigit tunc agere incontinenter. Deiectiones omnes fuerunt crudæ aut biliosæ, aut pingues; aut biliosæ pariter & crudæ: aut biliosæ pariter & pingues; quæ omnia quales corruptiones significent, dictum iam est sæpè. Neque minus dictum est, quem dicat spiritum magnum & rarum per tempus, & quid significet.

Videtur autem mihi, æstatem quæ secundùm rationem facta est, profuisse. Nam æstiuos morbos superueniens hyems soluit, & hyemales æstas superueniens transmutat. Quanquam ipsa per se æstas quæ accidit non erat benè constituta, sed repentè calida austrina, & sine ventis, tamen ad aliam tempestatem transmutata profuit. Magnam autem partem artis esse existimo, posse considerationem facere rectè de iis quæ scripta sunt. Qui enim scit, & vtitur his, non vtique mihi videtur multùm falli in arte. Oportet autem discere exactè quamcumque temporum constitutionem, & morbum: bonum est etiam scire quid commune sit in constitutione & in morbo. Qui morbus longus sit & lethalis, qui longus & sanabilis, qui acutus lethalis, qui acutus sanabilis. Ex his ordinem dierum decretoriorū considerandi ac prædicendi facultas datur, siquidem ex his contingit scire quibus, & quando, & quomodo oportet victum instituere.

Ex his quæ in calce huius libri scripta sunt, innotescit, decem & sex præscriptos ægrotos, quosdam fuisse eorum, qui in ipso illo anno, qui in hac tertia constitutione descriptus est, ægrotarunt. Nam rediens nunc, ad narrationem eandem dicit,

A videtur mihi æstatem quæ secundūm rationem facta est, profuisse. Nimirum in fine narrationis dixerat; erat autem omnibus subscriptis difficillimum quidem ver, & plurimos abstulit, æstas autem facillima, & minimè moriebantur. Nunc huius causam reddit, cur vtilis fuerit illa æstas, nimirum ob communem rationem, quia æstiuos morbos superueniēs hyems soluit, & hyemales superueniens æstas. Quia cùm vnicuique tempori familiares sint morbi, qui cum eo habent analogiam, contrariis temporibus B nō erunt iidē familiares, sed qui in vno generabūtur, in altero extinguētur. Atqui profectò illa æstas non fuit vtilis, quòd per se admodum esset bene constituta, idest, optimè suam naturam retineret; nō enim erat, cùm repente facta sit calida austrina & sine vētis, æstas verò soleat paulatim ingruere, & habere ventos Aquilonares, vocatos Etesias. sed quòd, etsi per se esset futura insalutaris, superueniens verò cōtrariæ temporis naturæ, facta est causa emendans & salutaris. Ita enim fit. His dictis, commendat hanc doctrinam, dicens, Magnam autem partem artis esse C existimo. posse considerationem facere rectè de iis quæ scripta sunt. Qui enim scit & vtitur his, non vtique mihi (inquit) videtur multùm falli in arte. Explicans deinde, quæ scire ex hoc opere & quomodo iis vti oporteat, dicit, oportet autem discere exactè quamcunque temporum constitutionem, & morbum. Id est enim aduertere, quæ constitutio temporis sit, & qui morbus populariter grassetur: bonum est etiam scire, quid commune sit in constitutione & in morbo; idest, bonum etiam est considerare ana- D logiam speciei morbi, & constitutionis temporis. Nimirum sunt singulis temporum constitutionibus morbi quidam congruentes, quidam non: qui autem quocunque tempore sint nati fieri, licet discere ex iis quæ scripta sunt. Oportet etiam considerare qui morbus sit longus & mortalis, vt qui Patii; qui longus & salutaris, vt qui Heropythi; qui acutus mortalis, vt qui Calui, qui acutus salutaris, vt qui Periclis; neque quidem hæc solùm potes discere ex iis quæ scripta sunt; sed ordinem etiam dierum decré- E toriorū considerandi facultas datur ex his. Nam vt in singulis historiis explicuimus, maximam rationē ordinis dierum talium visus est semper Hippocrates habuisse, vt videatur hæc esse praxis doctrinæ de diebus decretoriis. Hæc verò non tantùm vtilia sunt ad rectè prædicendum, sed etiam ad rectè suscipiendas curationes, vt in procemio prognostici ipsemet dicit, siquidem ex his contigit scire, quibus & quando & quomodo oporteat victum instituere. Quæ verba videntur mihi posse duo sensa continere, am- F bo vera. Quos & quando curare oporteat, & quomodo victum instituere, vt in his verbis insinuetur curatio tota, & tota victus institutio, aut quos & quando & quomodo cibare, vt contineatur his tribus vocibus sola victus institutio, quæ magna medicæ artis pars est, cùm tres habeat, & pharmacis, chirurgia, & victu vtātur. Sed quo pacto pendent hæc omnia ex illa cognitione constitutionis, & periculi morbi, & dierum decretoriorum? Certè quos curare oporteat & quos secus, non potes exactè scire, nisi morituros à non morituris dignoscas, G hos enim curare oportet, & illos sinere. Neque sane scire potes, quando oporteat curare, quando agere quietem, nisi tempora vniuersalia, quibus tota constitutio constat, dignoscas. Quia inchoan-

tibus morbis mouendum est quidquid videtur, aut iam inclinantibus; cùm verò consistunt ac vigent, melius est quietem agere, raroque est agendum tunc temporis aliud, quàm occurrendum symptomatis, quæ tunc sunt vehementia, aliter verò non est facultas occupatissima interturbanda. Sed neque in diebus decretoriis, quibus mutationem aliquam insignem accidere speras, aut times, instandum auxiliis est. Quia quæcunque iudicatio fiat; aut instet, neque mouendum, neque nouandum quidquam est. Ergo non potes exa-

A ctè scire quando curandum nisi dierum decretoriorum ordinem consideres, & constitutiones morborum, multò autem minùs quomodo victum instruere oporteat. Cùm vbi morbus peracutus est, statim extremè tenuissimo victu vti necesse sit: vbi vero non, pleniori victu vti liceat, & tantò plus indulgere, quanto morbus est minùs acutus, & morbo in vigore consistente tenuissimo victu vti necesse sit. Non potest itaque rectè victus institui, nisi constitutio morbi & futurus vigor præsentiatur.

LIBER QVARTVS EPIDEMIORVM.

POST æquinoctium & post pleiadas, quædam velut exedentia & sordida, quæ caput aperuerunt, prodierunt supra aurem, & ei qui propè Leocydem habitabat, in pedem decubuerunt. Phanodico digiti in pede corrupti sunt, in pectore vlcus fuit. Cuidam cùm secta esset tibia, hæc quidem illi denigrata est. Magnum erat vlcus, quod ad externam tibiæ partem ex posteriori extendebatur, cùm purum factum esset, pectoris & lateris sinistri secundùm rectitudinem dolor & febres corripuerunt. Mortuus est ex febre.

In hoc quarti libri initio, nullum morbosum statum describit, neque communem constitutionem; sed singulares narrationes, & eas quidem breuissimas, non tam persequens ipsas historias, quam notans in singulis quædam, quæ ipsi videbantur obseruatione digna, non quæ in vna aliqua constitutione: aut in vno oppido, sed in multis, & incertis notauerit, & suæ memoriæ consulens, vt solent diligentissimi quique facere, in priuatis chartis reposuerit. Neque profectò in aliis constitutionibus, aut vrbibus, ab iis quas superioribus libris descripsit, necesse est hæc contigisse, sed quædam fortasse in aliis, quædam etiam fortassè contigerunt in eisdem Velut quę nunc in initio narrat, haud dubiè pertinent ad proximi libri vltimæ sectionis statum pestilentem, vt hac ratione ego censeam, quæ sunt vsque ad illa verba, circa Solis conuersiones hyemales, quæ paulò post occurrent, adscribenda potiùs fuisse lib. 3. aut esse velut illius appendicem: quartum verò ab illis verbis incipere. Hæc vero ad tertium pertinere constat, ibi enim ita dixit, multis quidem erysipelas accidit cum occasione, ex fortuitis omninoque paruis vulnusculis per totum corpus. Maximè autem iis

B qui sexagesimum circiter annum attingebant, & quidem circa caput, si quid vel minimùm negligeretur. Multis autem etiam in ipsa curatione magnæ inflammationes contingebant, & ipsum erysipelas multùm, celeriter, & vndique depascebatur. Plurimis igitur ipsorum abscessus in suppurationes vertebantur. Carnium & neruorum & ossium deperC ditionem magnam patiebantur. Neque autem quæ colligebatur fluxio puri erat similis, sed putredo quædam alia, ipsaque fluxio multa & varia. Quibus igitur circa caput aliquid eiusmodi fieri contigit, his glabrities totius capitis & menti accidebant, ossiumque denudationes & prolapsus, & multæ fluxiones D hæcque in febribus, & sine febribus aderant. Hæc autem magis horrenda erant quàm funesta, quibus enim ad suppurationem peruenit istorum maturatio, plurimi horum seruabantur. Quibus autem inflammatio & erysipelas euanuerunt, nec vllum eiusmodi abscessum fecerunt, multi horum mortui sunt. E Similiter etiam quacunque corporis parte aberrarunt, ista acciderunt. Multis enim brachium, & totus cubitus defluxerunt, quibusdam autem hæc mala infestabant latera, aut anteriorem vel posteriorem aliquam partem. Quibusdam autem femur totum aut tibia, aut pes totus denudabatur. Hæc illo loco, quibus nunc addit, illa vlcera exedentia, quæ F erysipelate depascente fiebant, & sordida, in quibus scilicet erat fluxio collecta non puri similis, sed putredo quædam alia, & fluxio multa & varia, & caput aperuerunt; idest fecerunt in capite ossium nudationes, prodiisse supra aurem. Verum quia dixerat, non omnibus hæc exedentia vlcera accidisse in capite, sed similiter etiam quacunque alia in parte, multis in brachio & cubito, aliis in lateribus, G quibusdam in femore, tibia, aut pede: exempla nunc scribit, vt scilicet ei qui prope Leocydem habitabat, in pedem decubuerunt, Phanodico digiti in pede corrupti sunt, & in pectore etiam habuit aliud vlcus exedens. Alius fuit cui tibia secta est, quia denigratus est ea parte, propter gangrænam scil. & habebat vlcus magnum in extrema parte tibię, eâ sci-

licet parte, quæ ad anteriora nostra spectat, quà id os acutum maximè & præeminens est, & procedebat ex posteriori parte tibiæ. Nam vocat tibiam hic non totam cruris partem quæ est inter maleolum & genu, sed os illud magnum, quod ea parte est, & cum femore & pede articulos facit, cui à posteriori parte coalescit aliud os gracilius; non valde breuius, ad poplitem spacium quoddam in interna cruris parte formans, quod carne plenum est. Ab hac ergo carnosa, & interna cruris, & posteriori tibiæ parte, producebatur vlcus ad anteriorem. Cũ curaretur hic sectione & vstione vt par est, & purum factum esset vlcus, superuenit dolor lateris, & sinistræ thoracis partis, externæ scilicet, quam in multis etiam tentatam fuisse in hac peste dixerat, & febris, & mortuus est à febre, nimirum venenata materia cor iam obsepiente. Fortasse dum curaretur, repente factum est vlcus purum plus satis, contigitque quod multis aliis contigisse dixerat, his verbis. Quibus inflammatio & erisipelas euanuit, horum multi mortui sunt, fortasse etiam ob curationem artificiosam sanatum est crus, & in deterius cessit. Nam vilium & externarum partium morbi, vt internis & nobilibus securitatem afferunt, ita nonnunquam cum earum periculo curantur. Cui autem nunc medicorũ narraretur, alicui facta esse in capite vlcera sordida, & glabriciem capitis & menti sine febre, & cum exulceratione pudendorum & faucium, ac postremo nudata excidisse ossa, qui non affirmaret esse citra dubium Gallicum morbum? Fuerunt verò in illa tẽpestate plurimi tales. Ob quos, & multos alios affectus, qui in hoc opere, & aliis ab Hipp. narrantur, adducor vt censeam, nihil in illo morbo esse nouum, quodque priora secula non viderint.

Biliosum restiario meracum decubuit.

Galenus libello obsoletarum Hippocratis vocum dicit κατακορία esse aluiegestiones ex meraca bile: & pectora κατακορέα, quæ eiusmodi succum generant, quidam tamen hirsuta intellexerunt. Sed & κατακορέας homines similiter appellat tali bile abundantes, pharmacum autem κατακορὲς vocat, aut propter humorem qui ab ipso euacuatur, aut ob proprium colorem. Nominat etiam sitim alicubi κατακορῆ quæ vel ob talem humorem orta est, aut summè intensa. Iraque κατακορῆ vocat Hippoc. interprete Gal. omnia biliosa, siue hominem, siue excrementa, siue pharmaca, siue passiones. Hic passionem aut excrementum significare posse videtur, vt significetur, restiarium morbo exquisitè bilioso fuisse affectum, aut deiectiones syncerè biliosas habuisse. Atqui hoc est lõgè probabilius, quia euacuationum quæ ægrotis accidebant, videtur Hipp. præcipuè rationem habuisse. Non parum verò est dignum consideratione quàm sint synceræ deiectiones biliosæ, quia omnes euacuationes synceræ significant extremas intemperies, & magnas naturæ corruptiones.

Et caustica afferenti circa æquinoctium sanguis multus fluxit deorsum.

A Καυστικὰ καταφέρομος haud dubiè dicebatur aliquis, siue vnguentarius, siue chirurgus, qui hac re maximè præcellebat, & caustica parabat. Illi ægrotanti circa æquinoctium fluxit sanguis multus deorsum. Quod circa æquinoctium, vernum scilicet, sanguis flueret, non erat præter temporis rationem. Nam in vernis morbis ponit Hippo. 3. aphor. sanguinis fluxiones, quod deorsum exiret, multò melius erat quam si sursum, quia vt in aphor. 25. particulæ quartæ dicitur, sanguinem sursum vtcunque
B exire malum, deorsum verò bonum. Quare coniectandum huic accidisse, vt multis solet, quibus ineũte vere, deiectiones cruentæ salubriter contingunt, aut fluunt hæmorrhoides.

Seni valdè vehementer abscessit, non vltra quatuordecim dies.

C Quæ notatu digna in ægrotis occurrebant, mandabat Hippocrates memoriæ. Abscedere hoc loco non est quod aliis ἀπόστασιν seu abscessum facere, sed corrumpi, corruptumque abscedere, vt cùm morientes partes decidunt, aut deciduntur: quale illud quod in non ita pridem scripta oratione dixerat, carnium, neruorum, & ossium ἐκπτώσιες μεγάλαι, id est deperditiones magnæ. Hoc verò constat ex ipsis autoris verbis. Dicit enim Γέροντι πάνυ σφόδρα ἀπεγένετο. ἀπογίνεσθαι enim non est abscedere, aut longè fieri, sed abolem aut corruptum decidere. Dixerat
D ergo proximi libri sectione vltima ad quam hãc primam quarti libri partem pertinere puto, multos, senes præcipuè, habuisse depascentia vlcera in capite, ex malignis erysipelatis, vsque ad ossium nudationem. Non tamen omnibus æquè hæc partium decessio processit, sed quibusdam tardiùs, quibusdam celeriùs: constat verò celeritatem corruptionis serpentis, periculi magnitudinem augere. Proinde hic senex, cui valde vehementer abscessit, non potuit vltra quatuordecim dies morbum sustinere,
E sed putredine multum serpente, ac fortasse in internas nobilesque partes, breui mortuus est. Fieri etiam potest, vt illud ἀπεγένετο non dicatur de parte, sed de homine, sitque sensus, seni valde vehemẽter corruptionẽ contigisse, senemque citissimè mortuum esse. Nã vt περιγίνεσθαι significat superuiuere, & à morbo liberari, ita ἀπογίνεσθαι significat mori. Sed dices, quid habet admirationis, aut quæ tanta acuties mori senem intra quatuordecim dies? Certè nunquam est stupenda acuties, quæ morbum ad dies quatuordecim produci sinit: tamen intellige, eodem tempore
F ac eodem morbi genere, ægrotasse plurimos lentiùs, & quod quidem id seni acciderit, admirationem auget, quia senes vt minus curabilibus, ita minus acutis morbis laborare solent. Ecce duos loci huius sensus satis congruentes. Constat verò hoc secundo sensu esse figuratam orationem, & poni casum pro casu.

G *Percusso ab Antiphilo inusto, facta est indicatio septimo die, bilioso, & typhode febre laboranti. Tertia post iudicationem sanguinem sanè spuit, superstes manebat, & recidiua postea*

facta est. Indicatus est, vt par erat, circa pleiadum occasum primum. Post pleiadum verò occasum biliosus ad insaniam vsque. Facta circa diem nonam sine sudore iudicatione superuixit.

In hac quoque dictione ponitur casus pro casu, perinde enim est ac si diceret, percussus ab Antiphilo, tertia post iudicationes, sanguinem spuit, & superstes manebat, alioqui committetur solæcismus. Habet hæc dictio duas particulas; prima dicit hominem febricitasse acutè, & imperfectè iudicatum, habuisse recidiuam; secunda, quæ inde incipit, iudicatus est vt par erat, dicit, quibus temporibus facta fuerit iudicatio prima, & recidiua. Illis primis verbis τῷ δὲ στιγματίῃ τῷ ἀντιφίλυ καυστικῷ haud dubiè videtur Hippocr. occasionem morbi significasse. Suspicor autem hunc inusta cicatrice, aut signo aliquo ab Antiphilo (erat fortasse illius seruus) correptum fuisse ex dolore & vlcere, vt ex occasione, febre vrente. Nam στιγματίζειν est percutiendo signare, quare στιγματίῃ percussione signato, addito verò καυστικῷ apertè significat, inustione signato. Quæ sanè in homine alioqui parato, non exigua fuit occasio. Erat verò biliosus, atque febre typhode idest vrente correptus est. Hic est iudicatus die septima. Non dicit qua euacuatione, fortasse sine vlla manifesta ac proinde non fuit iudicatio tuta, sed cum recidiua. Tertia die post iudicationem (nona scilicet) sanguinem spuebat; quod etiam intus manere causam iudicabat, nam aut multitudinis, aut malæ qualitatis signū erat, nihilomin⁹ superstes manebat, idest bene robustus, & salubriter affect⁹ videbatur. Recidiua postea facta est, nimirum imperfectè indicato. Quo tempore hæc acciderint, & qualis fuerit recidiua, narrat postea, dicens; iudicatus est vt par erat, circa pleiadū occasū primū, post pleiadū occasū factus est biliosus ad insaniam vsque, idest recidit in phrenitidē cum magna insania & furore. Non enim fuisse maniā, sed phrenitidē indicat cōstitutio, iudicatus enim est die nonâ, mania verò est lōgior morbus. Sed cur dicit iudicatū esse primum circa pleiadū occasum, vt par erat? Certè alludit ad illud, quod libello de aëre locis & aquis ipsemet dicit, his verbis. Oportet autem astrorum exortus considerare, præcipuè Canis, deinde Arcturi & Pleiadum occasum. Morbi enim in his maximè diebus iudicantur, aliique perimunt, alij verò desinunt: aut in aliam speciem aliumque statum mutantur. Itaque cum propè illud tempus, in postrema scilicet autumni parte, hunc ægrotare contigisset iudicatus primùm est circa pleiadum occasum, vt par erat, idest, vt temporis ratio poscebat, cùm verò citra euacuationem insignem, à typhode & biliosissima febre liberatus imperfectè esset, & bilis maximè vsta interiùs maneret, & ob mutationem ad frigidiorem tempestatem, in altiores corporis partes repelleretur, post occasum pleiadum biliosissima phrenitide correptus est, à qua rursum nona die iudicatus superuixit, habuitque illud etiam notatu dignum, quod citra sudorē, atque adeo citra omnem aliam euacuationem manifestam liberatus est. Antiquum enim est Hippocrati dicere sine sudore, quasi sine euacuatione manifesta. Multi verò morbi etiam acuti finiuntur insensibiliter, ipsa febre suam materiam absumente, vt

A inflammatio resoluitur suo ipsius calore.

Circa æquinoctium Chalcidonius à portis delatus ad forum, ex ruptura circa dextram mămam, dolens spuebat subinde subviride: Venter egerebat, sudor incipiens septima ferè ad octauam vsque durauit. Iudicatus est decimâ-
B quartâ. Circa quadragesimam verò tumores facti sunt circa aurem vtramque. Non immerito videbatur suppuratus fore. Non factum est.

Cum rumpitur alicui vas aliquod in pulmone, aut thorace, aut ob vehementem motum, aut perfrigerationem maximam, aut multitudinem ad vasa vocatam, aut ob rodentem qualitatem (corrosio enim etiam rumpit vasa) nisi citò coalescat, periclitatur
C suppurari, non minus quàm ex inflammatione eius loci, primùm quia vlcusculum ipsum aliquando dilatatur putrescens, & pus colligit, deinde, quia sanguinem ex rupto incidentem in ventrem, seu cauum thoracis, concretumque in grumos, necesse est pus fieri, nunc melius, nunc deterius. Hic ergo Chalcidonius rupturam accēpit circa dextram mammam in thorace: ex corrosione, arbitror, ob biliosam sanguinis qualitatem. Nam locum affectum indicauit dolor, sanguinis verò qualitatem sputum, ἄλλοτε ἢ
D ἄλλοτε ὑπόχλωρον. Idest, nunc flauum, nunc subviride, ac fortasse etiam nunc subflauum. Nam omnē hanc colorum speciem continet quod chlorum: totum vero hoc genus est biliosum. Cùm igitur is affectus maiusculus factus est, febrem attulit, vt & pleuritis solet. Venter etiam egerebat, & sudor copiosus fuit ferè per totum septimum. Quæ omnia multitudinis erant. Vt iam constet multum & biliosum fuisse huic succum. Quo factum est, vt etsi iudicaretur, idest, à febre liberaretur decimaquartâ die, non tamen
E perfectè, & tuto liberaretur, sed circa quadragesimam tumores facti fuerint circa aurem vtramque. Qui tumores hominem omnino liberauerūt à morbo pectoris citra suppurationē. Quæ quidem suppuratio merito timebatur. Atque cùm, inquit, merito putaretur suppuratus fore, non factum est, sed resolutione finiti sunt: aut cùm merito putaretur fore suppuratus intra thoracem, quia vt ipsemet Hippocrates dicit in prognostico, quicunque dolores ex his locis non sedantur, neque ad sputorum purgationes, neque ad stercorum alui subductio-
F nem, neque ad venæ sectiones, & victus rationem, & medicamenta, eos ad suppurationem vertiendum est. Ergo cùm huic fluxisset aluus, & excreatum esset multum, & exudatum, & nihilominus non esset persanatus homo, merito putabatur suppuratus fore, tamen non est factum, quia commutatio facta est, morbi thoracis cum parotidibus.

G

Pectus Aristodemo vstum est. Philidis filio, cui quòd aliquid ex casu abscesserat, etiă pectus vstum est. Supra autem dolor aliquis prius extiterat.

Quam familiaris fuerit Hippocrati vstio pectotis in suppuratis, siue ex casu, aut alia manifesta causa, sine citra omnem occasionem suppurati fuerint, hinc & ex aliis multis locis intelliges Quomodo fieri debeat, docet Paulus lib. 6 quanquam non proinde non sit alia commoda vrendi ratio Ego sanè, vt absit terror, & ægroti pateant, causticis vtor, quanquam inustionem cadenti ferro factam, si ægroti sint animosi, non nego esse meliorem.

Post æquinoctia autumnalia recidiuæ factæ sunt, & aliàs vsque ad solstitia hyemalia, post solem æstiuum.

Vere ob optimam temporis conditionem, & æstate ob calorem, fieri solent morbi citæ iudicationis. Autumno verò ob inæqualem aëris intemperiem & debilitatem, quam superior tempestas reliquit, morbi fiunt. qui lethales, acutissimi: qui salutares, difficilis iudicii, & vix vnquam, idque per multas recidiuas, desinentes. Hoc est quod dicit μετ' ἰσημερίας φθινοπωρινάς idest in autumno, ὑποστροφαί quoniam verò non solùm post æquinoctium, sed ab initio etiam autumni, quod est ab ortu Arcturi, incipiunt esse multæ recidiuæ; neque solùm per totum autumnum durant, sed etiam per primam hyemem, quæ solis conuersione finitur, velut corrigens se ipsum, addit, aliàs, quasi diceret, aut vt melius dicam vsque ad solstitia hyemalia: post solem æstiuum idest ex fine æstatis, quàm finit ortus arcturi vsque ad solstitia hyemalia. Nimirum æstate sanguis & excrementa omnia exurunrur, vires debilitantur, ac iam inde ob hanc causam, & quia sol à nobis recedit lõgiùs (ad quem omnium corporum ortus, vita, & robur referuntur) nulli morbi perfectè iudicantur, & vix vllus sese potest à morbo expedire, & robur pristinum recuperare, donec idem Sol ad nos redire incipiens, corporibus ortus naturalis & salutis autor esse incipiat. Quod tam est experimento cognitum. vt vulgus etiam hominum, eos qui diuturno morbo tenentur, beneficium primi veris & redeuntis solis, iubeat expectare.

Acheloi vxor sexta die abortum fecit, sanguinea cùm esset, & horreret, & sudores manarent. Decimaquartâ iudicatio contigit. Quot mensium esset fœtus non noui. Masculum autem etiam alium, vigesimo post die se abortisse dixit. An vera dixerit, non scio.

Sexta die febris fecit hæc abortum, quem febris, vt solet, attulit: & decimaquartâ accidit fieri iudicium: decimaquartâ (intellige) eiusdem febris quæ est iudicata, Nam vt eum febris superuenit partui, computatio à partu esse debet, ita cum partus febri, à febre. Sed est hic notatu dignum, quod dicit, cùm esset sanguinea, horreret, & sudores manerent. Dicit enim id, velut causam abortus reddens. Nimirum huic, quia gerebat vtero, fortasse non est sanguis missus, & ea quia sanguinea, abortuit, multitudine scilicet sanguinis expultricem vteri facultatem

A prouocante, aut acetabula vteri dirumpente. Quorum vtrumque natum erat in hac muliere fieri. Nã qualitas mala sanguinis irritare, multitudo disrumpere solet. Horror verò indicabat mordentem qualitatem, & frequẽs sudor multitudinem, vt iam hinc constet verissime quosdam dicere, non semper missionem sanguinis facere abortum, sed multas hoc auxilio ab eo præseruari Sed quorsum dicit se non nouisse, quot mensium fuerit fœtus? Cur si nesciuerat, non tacebat potiùs? Certè vt intelligas, mo-

B mentum aliquid habere ad abortus, quot mensium sit fœtus. Nam primis & vltimis mensibus faciliùs, ac proinde minus periculosè abortitur. Porrò, quorsum cõmemorat eam dixisse, abortisse se alium masculum ὡς τις ἔχειν, præcipuè eum dubiter, an vera dixerit? An quia hæc quoque refert disquirere in abortiente, an consueuerit abortum facere. Quia quo plus est in mulietis natura, eo minus imputandum est affectui præter naturam. Quo etiam tempore prægnationis abortiat nunc, & antea abortie-

C rit; an eodem semper, an altero. Nam vt lib de sterilibus dicit. Hinc pendet causæ cognitio, quia quæ eodem tempore multoties abortiunt, ob exiguitatem naturalem vteri, aut substantiam non benè dilatabilem, id pati censentur.

Circa Solstitium hyemale venti Boreales flabant. Ictero ex bile meracâ laborabant & eo-

D *rum quidam horrebant, quidam non. Linguæ adustæ erant tertia die & circa sextam & septimam perturbationes accidebant, quæ longè etiam extendebantur. Decimaquartâ alui renitentes & medicamentis non obedientes, nec pro ratione febrium vlli sudores. Lienes quibusdam erant exigui, ad dextrum hypochondrium extensi, & ad manum murmur aliquod*

E *edentes. Sanguinis fluxum patiebantur, & per vrinas expurgabantur & iudicabantur. Multo autem magis deorsum nitebantur, etenim hoc occurrebat sub hoc tempus. Quibus autem ista non aderant, sed lienes intumescebant, sanguis ex sinistra nare fluebat. Solstitio præterito, hyberna hyberno modo in Borealibus sese habuerunt, paulo autem post Austri per quindecim*

F *dies flauerunt. Post hæc autem niues quatuordecim diebus. Circa hanc anni constitutionem icterici ex bile meraciori, qui perfectè iudicati non fuerant, facilè in morbum relabebantur. Post niues autem Austri & pluuiæ successerunt, grauedines & cum febribus & sine febribus eruperunt. Cuidam verò in dentes etiam defluxit, qui anteà ex media corporis parte dolerat, ad dextra, & supercilium & oculos occupauit. Erant autem & raucedines & faucium*

G *inflammationes & tonsillæ spongiæ vocatæ intumescebant, & circa aures & malas tumores, molles qui etiam cum febre subsidebant: incipientibus febricitare pleraque horum supernè & ad vtramque partem oriebantur, quibusdã*

etiam sub Autumnum & hyemem non solùm tonsillarum tumores, verumetiam porrigines.

Vt antea dixi, hinc videtur mihi liber quartus melius inceptutus, à quodam scilicet statu morboso, & communi, vt priores inceperant. Præcipuè cùm quæ hucusque sunt enarrata, velut particulæ quædam historiarum libri proximi esse viderentur. In hac narratione oportet distinctionis gratia separare ea quæ pertinent ad aëris temperiem, ab iis quæ ad morbos: indistinctè enim videntur commixta omnia. Verùm ita distinguuntur, περὶ ἡλίου τροπὰς χειμερινὰς hoc est cum solstitiũ hyemale iã præterierat, boreales vẽti flabãt. Nimitũ hyberna sese habebant hyberno modo in borealibus. Paulò post solstitium, scilicet ad finẽ Decẽbris, fuerũt austrina quindecim diebus, post hæc rursum ninxit aliis quatuordecim diebus: post niues, apparente iám vere, austrina superuenerunt, & pluuiæ Per hanc anni constitutionem, duplex morbi genus fuit commune. Primum facti sunt multi icteri, cum febribus biliosis difficilis indicationis, deinde multi catarrhi in varias partes, vt fieri solet, incumbentes. Fuerunt, inquit, icteri κατακορέες non recipientes iudicationem perfectè, afferentes reuersiones, idest, habentes recidiuas. Dictum est nuper, κατακορες significare apud Hippocratem, interprete Galen. libello antiquatarum vocum, quod est valde biliosum, siue de morbo, siue de succo, siue de homine, siue de causa, siue etiam dicatur de accidente. Velut nuper significabat excrementum, cum diceret, biliosum restiario catacores: nunc ex symptomate morbum. Nam icteri κατακορέες dicũtur, per quos est maximus pallor per totam cutem. Nam sunt quidam per quos soli oculi, aut soli illi multum pallent, neque verò erant hi morbi, soli icteri, sed cum acutis febribus. Nam alij (inquit) inuadebant cum horrore, alii non. Erant autem plurimis communia hæc: Linguæ vstæ tertia die, & turbationes circa sextam & septimam accidebant, quæ longè etiam extendebantur. Idest, sæua accidentia, & inquietudo quæ turbationem afferebant (hoc enim solet ab Hippoc. vocari turbatio) acciderunt sexta & septima, neque ea turbatio præteriit breui, sed durauit satis multum vtraque die. Decimaquartâ nullæ euacuationes acciderunt, vt in acutis febribus par erat, quinimo alui erant adeo retentæ, vt neque pharmacis obedirent: neque vlli erant sudores pro ratione febrium. Non enim intelligendum venit, non obedientes medicamentis pro ratione febrium. Quia febris vehementia per se non iuuat ad facilem expurgationem, sed vt explicuimus, non erant sudores pro ratione febrium. Febribus enim acutis valde familiaris est sudor. Itaque hi icteri facti sunt à prima die febrium acutarum, non tamen proinde dicit mortuos esse omnes aut plurimos, sed fuisse difficilis iudicii, & amantes recidiuas. Vtrumque est consideratione dignum, quî facti sint icteri tam biliosi in tempestate boreali & frigida, & quî potuerint tam multi euadere à morbo regio ante septimum. Nisi enim euasissent multi, non dixisset fuisse morbos difficilis iudicii; sed grauius aliquid. Considerare oportet Hippocratem non dicere tota hyeme fuisse hyberna hyberno modo, sed circa solsti-

A tium fuisse hyberna hyberno modo in borealibus. Quibus verbis insinuatur, ante id tempus, in prima iuquã hyemis parte, non fuisse τὰ χειμερινὰ χειμερίως tuncque tãctùm borealia accidisse, hoc est quòd boreas flaret. Ergo ante id tempus fuerat hyemis prima pars veri similis, & tunc flante borea repente, vt solet, magnum frigus factum est. Cum igitur bilem ab æstate collectam, frigus prioris tẽporis non extinxisset, erant adhuc biliosa corpora, & à repen-
B tino frigore obstructa, priusquam emendata, in morbos biliosissimos inciderunt, & obdurata cute, prohibitoque bilioso effluuio, tincta est bile cutis Frigus enim paulatim ingruens æquè emendat feruorem bilis, & densat corpora, quod verò ingruit repente, anticipat cutem densare. Vnde ex accidenti biliosi morbi fiunt. Hic ergo, illud symptoma mutati coloris rationem externæ causæ morbi sequutum est, qua ratione oportebat minus periculosum esse, quàm in talibus soleret. Iam verò Hipp. non dicit ex morbo regio ante septimum omnes
C ægrotos mori, sed malum esse, neque hoc quidem vbique eodem modo. Nam quarto libro de ratione victus in acutis contextu octogesimoprimo, ita occurrit scriptum, In biliosa febre morbus regius cum rigore ante diem septimum factus morbum soluit: si vero absque rigore præter occasionem superuenerit, mortale. Itaque morbo regio accidit quod aliis abscessib. Est enim malum signum cum ante diem morbi decretorium fit, atque cùm non solum ante diem decretorium, sed languidè etiam atque tenta-
D to magis, quàm facto abscessu, pessimum, & nihil tunc temporis potest habere boni, ne vt causa quidem. Significat vero rigor morbo regio adhuc fienti accedens, maiorem quendam impetum facultatis expultricis in partibus. Ac proinde, non mirum, si rigor cum morbo regio soluat febrem, etsi ante septimum fiat, sine rigore non ita, quanquam ne tunc quidem necesse sit, omnes ab eo signo interire. Nam etsi mortale esse ponatur, possunt ab eo signo ægroti conualescere. Occurrerunt etiam lib. 1. sect. 3. multi, qui à morbo regio diei sexti superuixerunt.
E Potuerunt ergo etiam hi superuiuere ante septimum icterici, cum præcipuè multi illorum corriperentur ictero cum horrore, qui est quidam rigor. In hac excrementorum redundantia, cum nullæ euacuationes manifestæ contingerent, sed versus quaque diffunderentur, contigit crassiores partes bilescentis sanguinis in lienem colligi, vt certè plerunque fit in morbis difficilis iudicationis, ob eius visceris laxitatem. Verum in quibusdam ita obsederunt lie-
F nem, vt deorsum versus reperent, quod quidem exiguo lienis tumore, & quadam intentione versus dextram partem, & murmure: quibusdam rursum, quod elatione, & tumore eius hypochondrii significabatur. Illis succedebant hæmorrhoides, & vrinæ iudicatoriæ, & expurgatoriæ, & infra nitebãtur, tentati scilicet tenesmo: his fluxiones sanguinis ex nare sinistra. Nimirum murmuris hypochondriorum vt ad inferna vergentium succorum notæ, crebra apud Hippocr. mentio est, vt & intumescentia hy-
G pochondriorum cum sensu cuiusdam reuulsionis, & ad superna retractionis, futuri fluxus sanguinis ex naribus est inditium. Hoc erat primum genus morborum qui ea tempestate acciderunt. Aliud, quodque posterius accidit post austrina fuit catarrhus, quem ea temporis nunc borealis, nunc austrini,

diuersitas

dinersitas haud dubie erat allatura: nunc austro A replente, nunc borea exprimente. Destillant verò humores non in eandem partem omnibus, sed vt quisque paratus est, aliis in nares, aliis in palatum aliis in laryngem, aliis in dentium radices, vnde quibusdam excidunt, aliis etiam ad oculos, vnde humidi lacrymantur: aliis ad externas faciei partes, vnde circa aures, aut buccas, aut supercilia molles intumescentiæ œdematosę. Quibusdam nascebantur tumores in internis oris partibus, vt in faucibus, aut spongijs vocatis, quibusdam etiam for- B tasse in gargareone. Quas vocet Hipp. spongias explicat Galen. lib. vocum antiquatarum citans hunc locum, & ita dicens, σπόγγοι sũt glandulę circa fauces vt in quarto morborum populariũ. Non fiebant hæc vt febrium abscessus, immò verò febres illis succedebant, aut simul cum illis nascebantur, quibus etiam sedabantur. Nimirum vt in controuersiis monstratum est, morbos huiusmodi, qui ex incoctis succis pendent, succedentes aut acceden- C tes febres sanant. Nascebantur itaque aut ante febres, aut incipientibus febricitare. Multis superueniebat ad vtramque partem pleraque horum. Antecesserunt verò in hac tempestate, vt in aliis etiam valde morbosis, quędam inditia futurarum passionum. Nam quibusdam etiam sub autumnum & hyemem, id est, per autumnum & hyemem, ante scilicet quam morbi dicti (inceperunt enim circa solstitium hyemale) acciderunt σπόγγοι hoc est tumores glandularum, sed & porrigines alus, id est, D furfures multi in capite. Quæ omnia excrementa multa in capitibus indicasse constat. In quibus verò talis apparatus erat, necesse erat futuram aëris intemperiem dictos morbos afferre, præcipuè secundi generis.

Virgini cùm die sextâ indicatio aduenisset, sextâ in morbum recidit, indicata E verò sunt omnia per sextam. In his temporibus sexta & octaua iudicabantur circa pleiadum occasum.

Non tantum mutationes insignes vnius perpetuique morbi diebus iudicatoriis fiunt: sed & recidiuæ, cùm contigit morbos imperfectè iudicari, F pari temporis interuallo solent recurrere. Proinde virgini illi, vt sextâ die iudicata sunt primum sua mala, ita sextâ à primâ iudicatione reuerterunt, & sextâ iudicata sunt rursum omnia. Nimirum illis temporibus sextam & octauam contigit esse iudicatorias. Id quod certè fieret, quòd morbi essent acutissimi, & mouerentur per pares. Nam vt acutissimi qui per impares mouentur, finiuntur septima, ita qui per pares, finientur sextâ aut octaua. Qui enim alius finis par sit vnius septimanæ? G Moueri verò per pares, vt sæpe est indicatum, morborum est difficilis iudicationis. Itaque iudicari sexta aut octaua est signũ acutissimorum & difficilium morborum: tales verò meritò fiebant circa pleiadum occasum. Id enim tempus est autumnus cui tales familiares sunt.

Meandri caci vxor statim ex pallore virescens & statim purulentum exuit circa sextam diem, hepar cum feruore intumuit, & deorsum pauca demisit, sputa carnis instar purulenta pauca, alba, lata reiecit: cibos fastidiens mortua est circa vigesimam.

Hæc laborans ardente febre & biliosa, qua hepar præcipue inflammabatur, collecta in pulmonem bile, in suppurationem incidit, perniciosam adeò, vt meritò prope vigesimam diem mortua fuerit. Factum est enim huic, quod in prognostico his verbis scriptum est; suppurationes, quæ cum bilioso adhuc sputo excreantur lethales admodum, siue per partes biliosum cum pure excreetur, siue simul. Maximè autem si incipit procedere suppuratio à tali sputo, cum morbus iam est septem dierum. Talia verò excreantem fore vt decimo quarto moriatur sperandum est, nisi aliquod ei superuenerit bonum. Huic certè mala superuenerunt. Nam σαρκοειδέα excreare pulmonis celeriter cõputrescentis signum erat. Alba etiam & lata, quæ sunt etiam rotunda, & consistentia excreare malum est, & cibum etiam fastidire. Quare magis mirandum non ante decimamquartam esse mortuam, quam paulò post interiisse. Sed erat fortasse firma alioqui natura.

Ex vicinis textoris famula ex vstione deiectiones habuit biliosas, copiosas, hypocondrij contentionem. Sexta post suppressionem aluus tenuia, copiosa vna vice egessit. Statim sudauit & iudicata est, aluus restitit, eadem autem hora cùm riguisset febricitauit, & eadem rursus hora sudore iudicata est.

Illud ἐκ καυσῶν significare potest materiam, aut causam procatarcticam. Hoc modo significat mulierem hanc ex victu calido cœpisse ægrotare: illo verò deiectionem biliosam fuisse ἐκ καυσῶν hoc est ex acerrima & vrente bile. Vtcunque hoc habeat (neque enim Hippocr. satis explicat) constat ex ipsa narratione hanc laborasse deiectione biliosa, & copiosa per aliquot dies, deinde suppressa aluo, nondum vacuatis excrementis, hypochondrii regionem distentam esse, collectis. f. eò quæ antea fluebant. Deinde sexta die à suppressione (nimirum iudicabantur eo tempore sexta & octauâ pleraque) factam illi esse vna vice copiosam deiectionem tenuium & liquidorum, & statim sudasse, & iudicatam esse, & rursum aluum stetisse, neque iam inde fluxisse amplius copiosam deiectionẽ: Verum quia tenuia fluxerant ex aluo, & sudore tenuia etiã euacuari solẽt, hæsit circa viscera crassum, ac velut cineritiũ, vnde febris intermittens (cũ rigore. n. repetebat) est suscitata: quæ vt est verisimile fuit diuturna, cùm repeteret semper eadem hora, & in aphorismo dicatur. Quibus fiunt paroxysmi, quacunque hora febris dimiserit, si eadem

P

sequenti die inuaserit, difficilis iudicationis est malum.

Thersandri uxor cùm leucophlegmatica non valdè esset & lactaret, acuta febre correpta est. Huic lingua exusta est, alijs simul vstionem subeuntibus. Sub hoc tempus lingua etiam exasperabatur vt grandine densa, & lumbrici per os eiecti Circa vigesimam verò non perfectè iudicata est.

Mulier hæc febricitauit ardente febre ex pituita salsa. Nam incipiens illa leucophlegmatia pituitosum apparatum indicabat & exasperatio linguæ velut grandine multa conspersæ, & lumbrici per os reiecti significabant eundem succum. Non mirum autem quod ex eo febris ardens nasceretur, & lingua aliaque omnia exurerentur. Nam vt idem Hippocrates 4 de rat. vict. in acutis autor est, duplex est febris ardens, alia ex bile, alia ex pituita salsa. Pituita verò salsa non semper fit putrescentia, sed cum quiddam habet terreæ naturæ admixtum. Quod vero pituita talis fieret, maxima causa fuit quòd lactaret. Lactantibus enim men struæ euacuationes non fluunt, quę cùm ex maligno sanguine fiant, admiscentes sese pituitæ illam reddiderunt malignè putrescentem. Est vero hæc maxima lactantium noxa, impura excrementa quę singulis mensibus exire solent, retinere pro puro lacte quod exsugitur. Lumbricos, etsi per os nonnunquam reijciantur, in intestinis præcipuè gracilibus habere generationem, alijs locis dictum est.

Circa pleiadum occasum puero Metrophanti caput ab aliò puero percussum est testâ, qui cùm atti gisset duodecimam diem, febricitauit. Occasio autem fuit, quòd vlcus detergens partes ambientes attriuit, & refrigeratus est, & intumuerunt statim vlceris labia: Vndique extenuata est cutis vltra vlcus. Cùm autem non cunctanter sectus fuisset, neque pus effluxit, neque alleuatus est. Iuxta aurem verò videbatur suppurationem moliri versus maxillam sinistram, hac enim parte etiam vlcus erat. Deinde nec hoc suppurauit, sed in humerum dextrum pus subitò collectum est. Mortuus est circa vigesimam quartam.

Mirum profectò est mortuum ab vlcere fuisse puerum, cùm neque mox percussus ceciderit, neque vomuerit, aut quidpiam habuerit eorum quæ lethaliter percussis accidunt, ac multò magis cùm duodecimam diem attigerit febre vacans. Non immerito autem dicit Hippocr. Nullum capitis vulnus quantumuis leue contemni debet: sæpe enim cutis sola contusa ferro, aut alia aliqua re, si non diligenter, aut cum quadam cautione curetur, velut si sanguis concretus non expurgetur, aut aliud quiddam negligatur vlcus recrudescens, non parum molestiæ exhibet, & aliquando etiam febrem

A inducit: & medico quidem negotium, ægroto vero periculum non minus affert. Hæc Hipp. Mori vero contingit ex vulnere capitis sola cute concisa: aut ea sola reuera concisa, & nulla alia parte solutionem patiente: aut quod ea sola concisa esse videatur, lateat vero interius fractura aliqua. Hoc quidem manifestum est, quam sit periculosum: quia dum cutis sola frustra curatur, crescit in insanabilem interior noxa. Sed & citra hanc contingit

B quosdam mori, ex cutis capitis ruptura, ob pessimum corporis apparatum, aut capitis maximam debilitatem, aut curationem malam, aut tempestatem, regionemue, aut denique victus rationem incommodam. Nimirum cum quippiam horum accidit, ex leui occasione fiunt grauissimi affectus, & ex minimis initiis accipiunt maxima incrementa, vt in statu illo pestilenti sectionis tertiæ libri tertii accidebat ægrotis, de quibus ita dicebatur. Multis quidem erysipelas accidit cum occasione, ex fortui-

C tis omninoque paruis vulnusculis per totum corpus: præcipuè autem circa caput, si quid vel minimum negligeretur. Potest itaque nulla interna parte diuisa, fluxio quæ ad sectam cutem conuocetur, læsionem incurabilem in internum caput refundere. Namque ex solo digito gangræna affecto contigit mori, si malum negligatur? Ita accidit Metrophanti puero. Si .n. internæ partes à principio læsæ fuissent, aut mox percusso symptomata aliqua id indicassent, aut certè multò ante duodecimam diem

D febris & alia superuenissent. Sed non venit ante eam diem, neque tunc citra occasionem sed quòd vlcus detergens partes ambientes attriuit, & refrigeratus ea parte est. Leuitas autem occasionis indicauit malignum corporis apparatum. Quamquam hinc quoque nos oportet admonitos, arcendos esse capite percussos ab scalptu, & vlcus nunquam esse nudandum citra medicamen, linamentum, aut linteolum, donec cicatrix omnino obducta sit, quin & firmata nonnihil. Facillimè .n. alte-

E rantur vlceratæ partes à frigore, & vt Hip. dicebat, vlceta incrudescunt: quod huic eo magis euenit, quod contempsit tegere vulnusculum circa pleiadum occasum, frigidissimo scilicet tempore. Narrat verò Hipp. percussum fuisse testa, non oblitus suarum præceptionum, qui libro citato post dicta verba ita scripsit. Primum igitur, capite vulnerato interrogare oportet, per quid vulneratum sit. Ni-

F mirum testa non potuit scindere citra partium adiacentium contusionem, quarum si neglecta suppuratio est, meritò succedere potuit maligna putrescentia. Intumuerunt ergo labia vlceris frictione & frigore læsa, & noua fluxione recepta, extenuata autem est cutis multis locis per partes vltra vlcus, hoc est in capite superiori, vt tangenti videretur pus subesse. Atqui etsi illæ partes sectæ sint non tardè, sed maturè, vt oportet suppuratas, tamen neque pus exiit, neque puer leuatus est. Nimirum illæ

G cutis extenuationes non sunt factæ per suppurationem, sed per corruptionem facultatum naturalium in parte male nutrita, ac proinde tabescente eodem modo, quo labia ipsa vlcerum malignorum solent extenuari & arescere. Erat verò vulnus in sinistra capitis parte iuxta aurem, parte quidem per se minimè periculosa, vt pote in qua os firmissimum est. Videbatur postquam labia intumuerant, suppuratio colligi eadem parte ad maxillam, quæ sanè suppuratio si processis-

set fuisset salutaris, vt pote secundum rectitudinem in proxima vlceri parte & humiliori facta. Verum ea euanuit, & humerus dexter suppuratus est. Quod quidem fuit graue signum ob loci contrarietatem, eadem ratione qua vt monet Hipp. ipso libello citato, in perituris conuulsiones in contraria parte fiunt. Si (inquit) in sinistra capitis parte vulnus habeat, in dextra corporis parte conuulsio corripit, si verò in dextra capitis parte vulnus habeat, in sinistra corporis parte conuulsio corripit. Cum ergo tam graue iam signum accederet, breui mortuus est, circa vigesimam quartam. Fortasse quia vigesimaquarta fit ex bis duodecim, & duodecima acceperat insignem mutationem. Hæc enim est ratio constitutionis legitimæ. Sed cur conuulsio in contraria parte fiat, morituris ex capitis vulnere, & non potius in eadem superest dicamus. Athenæus huius euentus causam facilem commentus est, sed non adeò veram, neruos nullos in sui lateris partes rectâ ferri, sed statim in exortu sese mutuò intersecantes, ad figura græci X. singulos ferri in latus contrarium. Sed cum hoc falsum esse ipsa anatome indicet, nihil refert à quo dictum sit, sed alia opus est ratione. Ea verò est hæc: vlcera in perituris, vt in prognostico dicitur, siccescunt, & deponunt tumores labiorum. Quibus enim in vlceribus tumores apparent (vt dicitur in aphorismo) non valde conuelluntur, sed his euanescentibus: quia cum perit facultas rectrix in parte læsa, cessante sensu & dolore, & tractione alimenti, ac proinde arescente parte, non recipitur quod venit quare quod mittebatur non receptum quò mittebatur, repellitur in partem contrariam, euanescuntque in vlceratis tumores, & conuulsiones apparent in contraria: magis verò si vlcerata pars posterior est, quàm si anterior. Hæc enim, vt in aphorismo citato dicitur, insaniam aut mala alia potius facit, quàm conuulsiones, nisi forte oculorum, qui quia ab anteriori cerebro recipiunt motum, possunt per vlcerationem partium anteriorum, facilè conuelli. Sed cur (vt hoc obiter in gratiam lectorum dicatur) si ex dextra sinistra, & ex sinistra dextra patitur, non etiam ex anteriori posterior, & ex posteriori anterior? Certè anterior eiusdem lateris cum posteriori, & posterior cum posteriori parem contrarietatem habet, non tamen parem distantiam. Propior enim est posterior posteriori, quàm anterior. Cùm verò fluxio ob dictam debilitatem errat à parte in quam tendebat, consentaneum est declinet priùs in contrariam proximam, quàm in contrariam remotam (alioqui & in longissimè positam, & multis modis contrariam feratur primum] quare ex vulnere dextræ & posterioris partis, in posteriorem sinistram feretur priùs quàm in anteriorem dextram, & ex anteriori in anteriorem aliquo modo contrariam potius quàm in posteriorem. Accedit quòd aphorismus ille non de vlceribus capitis, sed de quibusuis intelligitur. Sed hac obiter dicta sunt. Huius loci gratia illud solùm dicere intererat, signum lethale esse in vulneribus, conuelli parte contraria, eadem enim ratione letbale fuit huic puero euanescere suppurationem è sinistra maxilla, & dextrum humerum suppuratum esse. Similis vulneratæ partis langor, & similis expultricis error.

A

Post pleiadum occasum, ille cui auris dolebat circa vigesimam diem, postea voce priuatus fuit, & dextrarum partium impotentia laborans sine febre sudauit. Dextra auris, dexter oculus, consistebat non valde, &
B *trahebat aliquid ex inferna parte, in sinistris verò distortus est oculus grauiter dolens. Ceruix dura facta est & tertia posteà horâ æqualiter doluit.*

Huic vigesima die febris rapta multitudine in caput auris dolebat, crescente postea passione cerebri factus est paralyticus toto dextro latere, & vt solent paralytici, voce priuatus sudauit & fe-
C bris cùm abscessu tùm sudore extincta. Auris dextra, & dexter oculus non valde consistebat, idest, motitabatur, vt solent quibus resolutio imminet. Sed quo pacto auris non consistebat? Auricula enim non mouetur, auris verò solius sensus instrumentum est. Certè ita intelligendum est, dextra auris & dexter oculus consistebat non valde, & trahebat aliquid ex inferna parte. Quia oculus non consistebat, & vtraque pars trahebat ali-
D quid ex inferna parte: idest, recipiebat fluxionem ex infernis sursum venientem: quod quidē indicabatur humiditate circa eas partes redundante. Non admodum curat Hippocr. distinguere, an pars quæ aliunde recipit trahat, an recipiat solùm, vtcumque enim hoc habeat, trahere dicit eam quæ recipit: id quod præcipuè in oculorum fluxionibus obseruaui Nā & quinta sectione secundi libri dixit, pituitæ fluxiones ex mammis trahunt oculi. Sed
E addamus reliqua. In sinistris inquit, distortus est oculus grauiter dolens & ceruix dura facta est, & tertia posteà horā æqualiter ocul⁹ doluit. Hęc conuulsione facta sunt. Nimirum dextra pars erat resoluta, & in sinistra oculus & ceruicis musculi conuulsi. Nam etsi distorqueri possit oculus resolutione & conuulsione, conuulsiones verò potius sunt quæ à graui dolore incipiunt: & durities illa, ac velut rigor ceruicis longè abest à resolu-
F tione, Quare argumento à dolore antecedente, & à passione proximæ partis, constat sinistri oculi passionem conuulsionem fuisse Non mirum autem alias partes conuulsione, alias resolutione tentari, passiones enim sunt loco affecto & materia similes.

G *Post pleiadum occasum seruus Attici quartanâ correptus stupidus permansit.*

Fatuitas frigida passio cerebri est, ex crudis succis, quales sunt pituitosi & serosi. Hi enim succi vergentes ad corpus faciunt resolutiones, & vergentes ad animam, fatuitatem: velut melancholici vergentes ad animam faciunt insaniam, vergentes ad corpus conuulsionem. Nihilominus videmus multos ex melancholicis morbis in passiones illas incidere, vt ex epilepsia melancholica, aut ex melancholia morbo, in resolutio-

nes, & ex quartana, & dicta epilepsia, in fatuitates: quia melancholicus sanguis est admodum serosus, quia in eo boni, & medioctis sanguinis exiguum est, sed totus resoluitur in fæcem & serum, velut quædam vitiosi lactis genera, ex quibus casei & seri extrahitur multum, mediocriter crassi lactis & butyri nihil fere. Hac causa ex quartana fiadatur multum, & melancholici sunt salinosi, ac reddunt copiosam vrinam. Pituitæ etiam multum colligitur in melancholicis, ob debilitatem caloris & incoctionem. Has ergo ob causas, non immerito potuit hic ægrotus ex quartana fatuus fieri. Quanquam Alexander Trallianus, vt resolutiones neruorum quasdam ex melancholia esse dicit, videtur mihi dicturus esse fatuitatem ex melancholia.

ALius eodem tempore vera typhlomania laborauit, in coxas & crura venit dolor, conquieuit, quota die haud scio.

Vt fatuus, & qui velut mentis stupore tenetur, ptoxima sententiola dicebatur τυφλώδης & qui apertè multumque delirat, dicitur maniacus, ita qui mixtam habet passionẽ, dicitur ab Hipp. typhlomaniacus, & passio ipsa typhlomania. Quanqnam apud Gal. occurrit semper scriptum τυφωμανία, ω vetustate mutatis in α. Cùm hic ægrotus hac passione teneretur, dolore descendente ad coxam & crura liberatus est. Nimirum vt sectione quinta secundi libri dicebatur, si caput doluerit ad pectus descendit, deinde ad hypochondria, postea ad coxam.

EOdem tempore quidam horrebant, vomibant, & post iudicationem cibos fastidiebant, & bile referti erant, & splenis magnitudine, duritie, dolore, & sanguinis fluxu laborabant. Quibusdam autem eodem tempore post pleiadum occasum, ex naribus sanguis biliosus fluxit propter lienis affectum.

Vexabantur hoc tempore, vt in autumno plærunque solent, ora ventriculorum bile flaua, & fiebant morbi difficilis iudicationis, & amantes recidiuas. Illud quidem indicabant horrores & vomitus, hoc fastidia post iudicationes, & bilis effusa, & magni splenes, quia vt 6. epidemiorum sectione. 5. dicitur, rigor (est verò eiusdem generis & horror) à superiori ventre fit: & vt 2. sectione eiusdem libri dicetur. Oris reficcatio & amaritudo, & fastidium post iudicationem relicta, recidiuas minantur. Abscessus etiam ad lienem in difficilibus morbis fieri solent. Sunt verò sæpe lienosi tumores αἱμορραγικοί, id est, sanguinem fundentes: quanquam non omnes per eandem partem: sed quibus tumet & intentus ac velut sursum retractus lien est, præcipuè si phlegmonosus videatur affectus, quod dolore & calore maximè significatur, ex naribus fiunt erruptiones, vt sectione 3. lib. 2. dicebatur. Quibus verò minus tumet, & velut in latera & humiles partes distenditur, fiunt fluxiones ex hæmorrhoidibus. His ita-

A que meritò sanguis ex naribus biliosus fluebat ob splenes, cum illi essent magni, duri, & dolorosi.

IN Cranone Nicostrati vxorem correptam, decimaquartâ die statim anticipauit impotentia colli & aliarum partium, & cibus ad decimam vsque intro conclusus est.
B *Spiratio densa, parua, incontinentia aderat, digitis palpabat, delirabat, sudores erant, contracta sunt in dextrâ ceruix, os, oculus, nasus,*

Correptos, seu deprehensos vocant medici, eos qui apoplectica aliqua passione repente corripiuntur, & omnium maximè catochos. Hac ipsa ratione dicit mulierem hanc correptam fuisse decima quartâ die morbi, hoc est in apoplexiam aut catochum ea die incidisse, vnde haud
C dubie mortua est. Narrat verò quæ hanc apprehensionem antecesserant, dicens correptam decima quartâ, anticipauit statim impotentia colli, & aliorum, hoc est, mulierem illam quæ decima quartâ die morbi correpta est, anticipauit statim à morbi initio impotentia, hoc est, debilitas, & ægre mouebat collum & partes alias omnes, vt brachia, & crura, & cibus inclusus est vsque ad deci-
D mam, hoc est aluum non exonerauit vsque ad decimam morbi diem. Quod quidem duplicem habuisse causam est consentaneum, debilitatem musculorum abdominis, similem ei quæ erat in reliquis partibus, & raptum humorum in partes superiores: quibus fiebat, vt fæces duræ, à debilibus musculis exprimi non possent. Spiritus etiam hoc tempore fiebat paruus & frequens. Sed cur dicens spiritus paruus densus, addit impotentia? Præcipuè cum dixisset mox, anticipauit colli impoten-
E tia & aliarum partium? Videtur enim frustra repetitum illud nomen impotentia. Certè rarum quiddam & magnum innuens. Id verò est, respirationem talem non esse factam ob dolorem partium supra septum transuersum, vt in prognostico ab ipsomet Hippocrate dicitur fieri solere, & qua sola causa fieri posse à Galeno putatur, sed ob impotentiam mouendi septum transuersum. Nimirum anticipauerat hanc impotentia colli & aliarum partium, quare & musculo-
F rum pertinentium ad respirationem, quorum præcipuus est septum transuersum. Necessarium antem videtur, causam hanc ponere respirationis talis, quanquam eius Galen. non meminerit. Nam si semiresolutum, & cum mouendi impotentia septum sit (quid autem prohibet ita esse) non poterit longum dilatari, quare dilatabitur motu curto: cùm verò vsui, vt pote quem non ponimus diminutum, non fiat satis, necesse est moueatur cre-
G brò. Indicat etiam hoc ita habere spiritus sublimis, qui creber & paruus plærunque est & debilitati imputatur. Verùm quia per morbos acutos, qui cum febre fiunt, de quibus in prognostico agebatur, dolorosi affectus intra thoracem frequenter fiunt, impotentiæ verò huiusmodi rarissimæ, atque non ob ipsos acutos morbos, sed ob alios casus ipsis accedentes, vt paralysim, velut perpetuum quiddam statuit illic Hippocrates.

Crebrum spiritum significare dolorem, aut incendium, crebrum scilicet cum exiguitate dolorem, cum magnitudine incendium, Gal. cùm in libris de dyspnœa, tum etiam vbique alibi, videtur contempsisse quartum & quintum libros epidemiorum, quoniam arbitror, videntur negligentius scripti quam tres priores, & qui proximè sequitur. Mihi verò ex his etiam videtur multùm frugis capi posse. Fuit etiam palpans digitis. Quod signum instantis delirii esse in prognostico dicitur, in hac verò euentus id apertè significauit. Nam delirauit etiam. Quapropter videtur hæc affectio, donec in magnam & manifestam deprehensionem venerit, velut ex ingruente apoplexia & phrenitide mixta fuisse, delirabat enim, & partes omnes sensim in resolutionem ibant: quæ quibusdam in partibus manifesta fuit, nam ceruix, os, oculus, nasus, in dextram partem contracta sunt. per resolutionem, arbitror. partium sinistrarum. Nam etsi tortura faciei, conuulsione partis versus quam distorquetur, aut resolutione contrariæ fieri possit, tamen impotentia quæ antecessit, & apoplexia subsequuta, nos vocant in resolutionem. Non poterant autem hæc nisi admodum pleno corpori contigere, vnde & sudores crebri fiebant: & decimaquartâ die in apoplexiam malum finitum est.

VRinarum subsidentia alba orobina, alia alba ramentosa, alia subchlora vitellos pipsos referens. Huic aliquando vt pingue quiddam superstabat, hocque aceruatum, non multum dispersum, vt enæorema disparatum, vt quod exit ex ouicula. Non subsidens quid deinde mingebatur, quod quidem interdum huiusmodi erat, interdum autem residebat. Aliud huiusmodi paucum in latitudinẽ dispersum: aliud perturbatum erat, aliud huiusmodi. Enæorema nubeculæ nigræ quæ videretur craßitudinem habere. Laxum autem aliud tenue aliud enæorema tenue tale, aliud quale equi; aliud velut quæ caliginosa sunt.

Non est Hipp. institutum hoc loco, logicam partitionem, & quæ differentias omnes vrinarum contineat, facere, sed memoriæ mandare eas quæ ea tempestate in ægrotis occurrebant excretiones, & experientiæ gratia Proinde veritatis nunc & obseruationis magis quàm logicarum differentiarum studiosus, collatione cum rebus quibusdam, quæ extra nos sunt, & cum vrinis aliorum animalium, qualia & quomodo apparebant, qua maximè ratione potest, conatur fideliter explicare. Atqui, quia non solum in multis ægrotis apparebant variæ differentiæ, sed in quibusdam etiam eisdem, nunc hæ, nunc illæ; cùm dicit aliud huiusmodi, aliud alterum, significat, cùm idem ægrotus pluries viseretur, aliam vrinam fuisse huiusmodi, aliam non. Sed percurramus singula verba. Vrinarum, inquit, subsidentia alba orobina, alia alba ramentosa, alia subchlora vitellos pisos referens. Orobinum contentum vrinæ duplex est, quoddam

A sola figura orobinum vt grana orobinis simi-
lia, alba tamen; quoddam colore & figura orobi gra-
nis simile. Itaque quæ vt grana quædam sunt figura,
simulque frustulis veterum vitellorum colore simi-
lia, orobina simpliciter sunt. Quæ grana alba sunt
orobina alba: quæ verò sunt frustula alba, non ta-
men figura vt grana, sed vt ramenta, est alba ramen-
tosa subsidentia. Hæc quidem fiunt exulceratione
viarum: orobina verò vstione succorum, alba, pi-
tuitosorum humorũ simpliciter signa sunt: orobina,
B sanguinis biliosi. Huic (addit) aliquando vt pingue
quiddam superstabat, hocque aceruatum, non mul-
tum dispersum, ut enæorema disparatum, vt quod
exit ex ouicula. Scilicet, hypostasi orobinæ simili
vitellis pisis (illam enim refert illud, huic) superstabat
aliquando vt pingue quiddam, non qualecumque,
sed aceruatim mictum. Merito sanè; nam illud oro-
binum fit, sanguine bilioso in renibus vsto, signifi-
cat verò pingue confertim mictum, vt in aphorismo
dicitur, colorem renum. Proinde consentaneum
C est, quibus talia orobina minguntur, supernatare
etiam pingue aceruatum, non multùm dispersum,
vt simile sit enæoremati disparato, vt (inquit) quod
exit in ouicula, idest quale est quod apparet in
ouium vrinis. Quo loco licet mirari Hippocratis
diligentiam, qui obseruabat non solum homi-
num, sed aliorum etiam animalium vrinas, quò
aliquid inde fructus caperet, conferens vrinas cum
vrinis ad earum agnitionem, aut etiam ad cognitio-
nem naturæ. Nimirum erat contemporaneus, &
amicus Democriti, qui omne genus animalium, etiã
D reptilium dissecabat, tanta erat philosophorum
illius seculi diligentia. Sed videamus reliqua, non
subsidens (ait) quid deinde mingebatur, & aliud qui-
dem huiusmodi, aliud autem residens, aliud huius-
modi paucum in latitudinem dispersum, aliud per-
turbatum erat, aliud huiusmodi. Hoc est. aliquan-
do erat vrina ex qua nihil separabatur. Neque ta-
men illa perseuerabat, sed alia mingebatur huiusmo-
E di, alia residens, alia huiusmodi, hoc est, non residens
manifestè, sed habens paucum dispersum in latitu-
dinem, alia perturbata, alia rursum huiusmodi, hoc
est non perturbata, sed in qua nihil residebat. Quod
quidem significabat, multos, varios, & inæqualiter
coctiles succos. Enæorema, inquit, erat nubeculæ
nigræ, hoc est in quibusdam erat quod continebatur
nubecula nigra, quæ videretur crassitudinem
habere, hoc est, quæ ob nigritiem videbatur crassior
F quàm erat re vera. Erat verò aliud enæorema laxum
(hoc est disruptum, deiunctum, seu sparsum, deni-
que non continuatum, & cohærens) tenue, aliud
tenue tale, hoc est, tale qualis nubecula continuata,
quæ etsi ob nigritiem videretur crassa, erat tenuis.
Nihil autem habet admirationis descendere cum
vrina nigrum quod tenue sit. Nam habet etiam me-
lancholia partes satis tenues, immo verò multas. Nã
G vt nuper monstrauimus, est admodum serosa, & lie-
nis substantia nutritur nigro & tenui, quę proinde,
vt est nigrior, ita tenuior hepate & aliis visceribus.
Addit, Aliud quale equi, aliud velut quæ caliginosa
sunt. Quę verba ad ipsam fusuram vrinę referuntur,
non ad aliud quidpiam quod in ipsa contineatur,
aut innaret. Constat vrinam qualem equi esse eam,
quam in aphorismo vocat similem vrinis iumen-
torum, dicitque significare dolorem capitis, qui
adest aut aderit, quæ quidem est perturbata, non

vtcuoque, sed perturbatissima. Itaque quamquam dixetat antea perturbata, & nunc dicit quale equi, noo est repetitio inutilis. Non enim quamcunque perturbatam dicimus esse qualem equi. Caliginosam vrinam, aut similem caliginosæ vocat vrinam, obscuram magis quàm crassam. Vt ergo videmus succos quosdam esse crassos non valdè obscuros, sed pelluceotes: ita constat esse alios turbidos, obscuros, & tenues. Non enim obscuritas semper comitatur crassitiem, vt dictum est. sed est aliqua crassa clara, aut saltem non valdè obscura vrina, & alia caliginosa tenuis, aut saltem non valde crassa. Cum summa enim tenuitate non potest esse nisi aquosa, quæ est alba perspicua, neque cum summa crassitie, nisi cænosa, quæ est etiam obscura. Verùm potest esse inter bas alia minus obscura, quam pro crassitie, alia minus crassa, quam pro obscuritate: illa significabit pituitam vitreæ substantiæ non absimilem, bæc melancholiæ tenuem ichorem.

Qui primus mēte captus est adolescens, huic vrina erat pura tenuis, omniū deiectio tenuis, multa, sine bile. Lingua aspera admodum, febris valde vrens, insomnis. Aluus gibbosa. Hic delirauit arbitror octaua die procaciter, exurgebat, pugnabat, turpia loquebatur fortiter, cùm insolitū esset. Huic cū vrinas multas, tenues confertim reddidisset, ex suppressione somnus accidit continuus, & sudor qui ex eo iudicatorius videbatur, quòd fortasse circa decimam. Deinde & insaniuit statim, & mortuus est celeriter vndecima die. Occasionem fuisse arbitror, quòd multum merum bibisset, antequàm insaniret. Huic pauci erant anni prope viginti.

Quæ febris esset hæc, & quæ eius causa, & quò, quouis tempore, quique humores repereot, ex ipsis symptomatis licet agnoscere. Ardentem enim fuisse ex bile, eaqoe exusta, vt atræ bilis naturæ iam accederet, iodicat linguæ asperitas, & quòd febris esset valde vrens, & peruigilium, & delirij species. Causa aotem quâ bilis meracior est facta, doplex esse videtur, ipsum incendium febris, & quòd aqua, quâ solet bilis dilui, funderetur largiter, in primis per secessum, deinde per vrinam. Et cùm aqua deorsum inclinaret, bilis facta calidior & meracior rursum efferebatur. Quod indicabat vrina pura tenuis, hoc est, alba & perspicua, qualis aqua, & deiectio per febrem vrentem sine bile, & peruigiliom, & gibbosa aluus. Hoc est aluus tumida, elata, & proiode incurua. Cùm enim ea deiectio aquæ multa fieret, ob retentam circa viscera bilem, & sursum euntē, fiebat. Quod subsequotum delitium declarauit. Delirauit (inquit) arbitror die octaua, Nimirum cùm non esset Hippocrates satis certus qua die, vt fieri solet, cùm principium morbi non satis exactè ex relatione agnoscitur, aut inter duos aliquos dies mutatio

A euenit, reiecit illud in octauam ob naturam tempestatis illius, qua omnia sexta aut octaua recipiebant insignes mutationes. Quantum verò delirium esset, multis exagerat Hippocrates dicens, delirauit procaciter, exurgebat, pugnabat valdè turpia loquebatur, & (quod magnitudinem delirij maximè auget] cùm huic insolitum esset, hoc est cum ipse alioqui esset honestus, & modestus, & temperans. Huic ab initio fuerat mictio exigua, aqua, vt est consentaneum, deriuata ad aluum, & bile,
B quæ mictionem mooere solet, sursum elata. Nam vt dicit, fuit omnium deiectio multa, sine bile. Cùm verò nomen hoc διαχώρησις latinè secessus significet præcipuè deiectionem alui, & hic non de omnibus eius tempestatis ægrotis ageret, sed de solo boc adolescente, constat dictum esse omnium deiectio, quasi omnis deiectio. Itaque quia erat omnis deiectio tenuis, multa, sine bile, vrina reddebatur exigua donec post octauam,
C erumpente arbitror parte aliqua bilis eius qua aluus tumebat, per vesicam, minxit confertim multa tenuia, & somnus factus est continuus, & sudor, bile effusa pariter per vias vrinæ, & corporis habitum, & ad tempus recedente à cetebro, quod tunc temporis sanguis pituitosus occupauit. Sudor ille iudicatorius videbatur, quia circa decimam, quæ his morbis qui mouentur per pares, est pro vndecima. Et ob hanc ipsam rationem, Hippo. non satis certus diei, reiicit in decimam, dicens,
D circa decimam fortasse, & quia sudor calidus erat per totum, vt bac etiam causa magis iudicatorius esse videretur. Tamen cùm nullæ concoctionis notæ antecessissent, non poterat esse iudicatio perfecta. Fortasse non fuisset inutilis, nisi, dum hæc agerentur, adolescens per intemperantiam bibisset multum merum. Ex hac verò occasiooe insaniuit statim, & mortuus est celeriter, vndecima enim die. Meritò sanè intra diem & noctem ab occasione. Eo enim tempore iudicantur, quæ à causis procatarcticis fiunt graues noxæ. Et quidni fieret, ex
E vino multo mero, adolescenti viginti anoorum, in summo febris ardentis cum phrenitide constituto?

Eumenis vxor, autumno vomuit bilem nigram, hoc ipsum autem odores manifestabant, & febres cum horrore, & cardialgiæ,
F biliosa pauca vomuit & lumbricum. Deiectiones tenues erant per totum tempus ante occasum pleiadum, desinebant etiam circa ipsas, & fluxus sanguinis aderant, & breuiores febres, & statim reuertentes breuibus recidiuis. Ægri cibos non capiebant & excocti erant & anxij, oris ventriculi dolore & lumbricis infestabantur in iudicationibus, & rigoribus
G concutiebantur, & bile referti erant.

Iocipiens ab ijs, quæ vxori Eumenis acciderunt digreditur ad ea, quæ in commune ea tempestate accidebant multis. Non dicit qui fuerit morbus præcipuus vxoris Eumenis, consentaneum autem

fuisse febrem acutam, & periculosam, quales autumno solent fieri. Quicunque autem fuerit, ex his symptomatis quæ illi acciderunt, constat fuisse periculosissimum, siquidem os ventriculi laborabat multum à materia biliosa maligeè putrescente. Vomebat enim nigra, & admodum graueolentia, & habebat cardialgiam biliosam, hoc est, dolorem oris ventriculi à bile. Vnde oriebantur febres cum horrore, quia, vt dictum est, sæpè sensus eius partis facit, vt ea patiente crebrò rigeant, aut horreant ægroti. Hinc etiam fiebat, vt crebrò vomeret, irritato scilicet ore ventriculi: mirum vero quod tales succos in ventriculo colligens, lumbricum vomeret. Nam acres & acidi necare solent animalcula huiusmodi Sed hoc quidem necesse erat fieri, in intestinis gracilibus genitis ex simputri chylo lumbricis, & ascendentibus in ventriculum, vbi necarentur à malignis succis, & eorum vi extincti reiicerentur. Non dicit quem habuerit exitum morbus: ego verò suspicor, mortuam esse hanc mulierem. Quia vomitus nigros, & graueolentes, in perniciosis ponit Hippo. in prognostico. Deinde diuertit ad ea, quæ in multis obseruabat, hæc scilicet; deiectiones erant tenues per totum tempus ante occasum pleiadum, hoc est, per totum autumnum: desinebant etiam circa ipsas, hoc est, circa ipsarum occasum, & ineunte hyeme sanguinis eruptiones, & febres fiebant breuiores quam superiori autumno, & statim reuertentes breuibus recidiuis, hoc est, ex breuibus intermissionibus habentes breues, & multas recidiuas, & erant ægroti valde ἀσώδεες, & excocti, hoc est, vsti, & anxij, & θηριώδεες & καρδιάλγεες in indicationibus, & εἰλεώδεες & χολώδεες, hoc est, bilem hac & illac effundentes, & colore, ac reliquis symptomatis bilem præ se ferentes. Vbi legi, anxij. Græcè dicitur ἀσώδεες quæ vox solet significare fastidiosos, eos præcipuè qui ex satietate fastidiunt Hic verò contrar, id nomen non dici de fastidiosis, nam diceret ἀπόσιτοι hoc est, cibum non capientes: non adderet verò fastidiosi, quia vox hæc ἀπόσιτοι multo magis abhorrentes à cibis significat, quàm ἀσώδεες etiam cum hæc de fastidiosis dicitur. Quare ineptè, cum dixisset ἀπόσιτοι adderet ἀσώδεες. Sed hic ἀσώδεες dicuntur anxij, velut & paulò post, in hoc ipso libro. Θηριώδεες Hippocrati enarrante Gal. libello de antiquatis vocibus, significat nonnunquam lumbricos, aut morbum per quem bestiolæ illæ reiiciuntur, non nunquam vlcus agreste& malignum. interdum etiam significat tabescentiam. Hic nulla ratio est, ob quã de vlceribus intelligatur id nomen, men duorum alterum significare potest, ægrotos circa solutiones morborum acutorum tabescere, aut per morborum indicationes reiicere lumbricos, & vtrumque quadrat naturæ temporis. Nam tabes familiares sunt autumno, & Hippoc. (quem locum Gal. lib. de vocibus antiquatis citat) vocat φθινόπωρον θηριῶδες, à lumbricis, qui eo tempore multi gignuntur. Et in hanc de lumbricis suspitionem feror potius, ob id quod de vxore Eumenis dixerat, βραχέα ἀνεμέσα τι ἢ ἑλμίγ διὰ Itaque dicit, in indicationibus illa tempestate lumbricos apparuisse. Quibus autem causis fiogola illorum fierent, constat ex sæpè iam dictis. Illod solum nunc sit satis dicere, omnia quidem fuisse morbo-

A rum periculosorum, & difficilis indicationis, quæ les autumno, præcipuè solito insalubriori, erant familiares.

Adolescenti peregrino sanguis ex naribus multus fluxit tertia & quarta & quinta. Sexta restitit, compositè delirauit. Septima aluus
B *stetit, comatosa erat reuersio tertia die, aluus destitit reniti. Vtinam nonvidi circa indicationem, vt oportebat: circa pleiadum verò occasum austri flabant & pluuiæ aderant, & tunc adolescens mucosa, subbiliosa, cocta demittebat, & lentas multas deiectiones. Febris erat continua, lingua arida. Indicatus est sexta. Septima statim arripuit, dimisit eadem die cum tremore, fluxit ex aure sinistra*
C *lentum & crassum sexta.*

Ex redundantia sanguinis pituitosi magis quam biliosi, ob austrinam constitutionem caput occupante, videtur morbus hic natus. Nam occupari caput, fluxio sanguinis de naribus in principio apparens, & expurgatio ex aure, quæ morbum finiuit, apertissimè indicarunt, præter delirium & coma: non fuisse autem sanguinem biliosum, nisi modicè, probat modus delirandi, qui fuit mode-
D ratus, & compositus, velut ex sanguine mitiori: abundantiam pituitæ indicant coma & deiectiones mucosæ, lentæ, & multæ, & quod ex aure exiit, Lentum enim illud etiam fuit & crassum. Fuisse tamen etiam nonnihil bilis (nam qui posset non esse in ardente febre) indicarunt deiectiones, quæ etiam fuerunt subbiliosæ, & arida lingua: tamen hæc minus, quia ex salsa etiam pituitæ qualitate fieri poterat. Vbi dicitur, & tunc adolescens
E mucosa, subbiliosa, cocta deiiciebat, in quibusdam codicibus desideratur illud cocta, & sententia nihil læditur. Nam reuera illa non erant cocta. Crassa enim fiunt quæ coquuntur, non lenta. Quare suspicor redundare eam voculam, aut significare descendisse simul cum succis crassis, & lentis, fæces similes iis, quæ ex aluo egeri solent. Illæ enim cum crassitiem quandam, & colorem quendam sunt consequutæ, sunt quodammodo coctæ. Enumeratio dierum in hoc morbo est difficilis, quia
F Hippocrates noluit id oratione satis explicare, & præpostero ordine videtur narrationem prosequi, vt vix intelligas quæ dicit, an de eisdem diebus pluries differens, an de diuersis, dicat. Ego verò curabo, vt apertè explicem, κωματώδης ὑποτροπὴ seu, ὑποστροφὴ (nam nihil differt) significare solet Hippoc. vt Galenus dicit in libro antiquarum vocum, accessionem quæ cum comate reuertitur: velut solent quibusdam, tertianæ, aut quotidianæ, redite semper cum sopore. Quare vbi dicit, erat co-
G matosa reuersio tertia die ne intelligas aliquam recidiuã factam esse tertia die ab aliqua indicatione: sed eum figuram morbi exponere, ac si diceret, tertia quaque die fiebant accessiones cum sopore. Nam si de aliqua recidiua loqueretur, non diceret, erat reuersio comatosa, sed fuit. Itaque dicit hanc febrem

fuisse continuam cum lingua arida, & habuisse accessiones comatosas tertianas, & vsque ad sextam diem, qua restetit, fluxisse sanguinem à tertia. Aluũ etiam dicit stetisse septima: antea enim fluxerat, qualibus postea dicet. His dictis de morbi figura, ad litoquæ ad iudicationem pertinuerunt, dicens primum quæ circa iudicationem, & ante ipsam euenerunt, deinde qua die facta sit iudicatio, deinde quæ subsequuta sunt. Aluus, inquit, destitit reniti, & vrinam non vidi circa iudicationem, vt oportebat. Hoc est cùm aluus antea niteretur semper excernere, & flueret, circa ipsam iudicationem destitit (nam vt mox dicetur, iudicatio facta est die sexta, & septima aluus iam stetit) & vrinam, inquit, non vidi, qualem oportebat quo bona esset iudicatio, concoctam scilicet. Quid ergo apparuit ante iudicationem? Cùm, inquit, tunc circa pleiadum occasum Austri flarent & pluuiæ adessent, quæ scilicet alui fluxiones nata erant facere, adolescens mucosa, subbiliosa cocta demittebat, lentas & multas deiectiones quæ scilicet redundantiæ erant magis, quã quòd materia superata reiiceretur. Proinde tametsi febris esset continua & acuta (hoc significabat lingua) quales sunt, quæ iudicati consueuerunt, tamen iudicatio quæ sexta die est facta tam fuit infida, vt mox die septima febris reuerteretur. Neque mirum: nam illa iudicatio habuit omnia contrà ac oportuit. Nam concoctiones non apparuerunt, & euacuationes, quas tunc oportebat incipere, tunc cessauerunt. Itaque iudicatus est sexta infide. Quia septima statim arripuit eum febris, quæ tamen rursus eadem die dimisit illum cum tremore. Non arbitror cum tremore propriè, vt Galenus vti eo nomine vult, vt scilicet est motus talis à sola debilitate facultatis animalis, non enim tam repentè fit facultas ex forti ita languida, & rursum ex ita languida fortis. Quare non tam repentè incidisset, aut diutius durasset tremor. Sed qui ita incidit est τρόμος ῥιγώδης hoc est, partim tremor, partim rigor. Quem Galen. dicit Hipp. vocati non τρόμον sed τέτρομον Mihi etiam nomine τρόμος videtur Hippoc. vti pro tremore rigoris participe. Sunt verò tales multi tremores. Ita enim tremunt, qui timent, & labia eorum quibus instar vomitus, & crura earum, quibus partus. Huic adolescenti magna causa rigendi fuit, cum, vt euentus indicauit, pus aliquod circa auris partes gigneretur. Languidiori ergo facta facultate à febre prægressa, contigit cum dimitteret, fieri tremorem cum rigore: non expurgata verò mali causa: sed procedente eius suppuratione, sexta die à recidiua (non enim est à principio sexta, quam antecessit septima) fluxit ex sinistra aure lentum & crassum, pituitosum scilicet, non bene suppuratum, quandoquidem lentum. Itaque hic etiam ægrotus fuit vnus eorum qui sextis diebus recipiebant insignes mutationes, & totus morbus videtur attingisse, aut decimam tertiam, aut solùm duodecimam, vt longior, aut breuior fuerit ea intermissio febris, quam sexta attulit. Tametsi enim dicit statim septima febrem redusse, non dicit qua hora, potest verò esse in vigintiquatuor horis septimæ, & si quas alias sextæ etiam dimisit tanta intermissio. Sed hoc non multum refert. Quod tota dictio continet, ego, aliter compositis verbis dicam apertius. Adolescens peregrinus habuit febrem continuam, & linguam aridam, & comatosas reuersiones tertiis diebus. Tertia die sanguis ex nari-

[A] bus multus fluxit, & quarta, & quinta; & cùm esset tunc circa pleiadum occasum Austri flabant & pluuiæ aderant, adolescens mucosa, subbiliosa cocta demittebat, non vtrumque sed lentas, & multas deiectiones. Sexta restitit sanguis, & ille delirauit compositè, & iudicatus est, aluus niti cessauit, & non vidi vrinam circa iudicationem, vt oportebat. Septima stetit aluus, & statim febris arripuit, & dimisit eadem die cum tremore, fluxit ex aure sinistra lentum
[B] & crassum sexta.

Puero Phagedæna laboranti, dentes inferiores & ex superioribus & inferioribus anteriores emergebant, & cauitatem habebant Quibus os ex palato abscedit, iis medius nasus subsidet: quibus verò dentes anteriores supernæ partis excidunt, ij extremum na-
[C] sum habent latum. Qui quintus ab anterioribus numeratur, quatuor habet radices vnicuique vicinorum dentium veluti connexas, omnes quidem ad internam partem reflexas. Iuxta tertium dentem plures accidunt suppurationes, quàm iuxta alios omnes, & quæ ex naribus fluxiones & ex temporibus dolores ex hoc maximè contingunt. Exeditur hic maximè quintus, ex medio quidem excrescentiam
[D] habebat: duas autem ab anteriori parte. Paruus primus interiùs iuxta duos exedebatur. Radicem vnam crassam, acutam habebat septimus.

Hæc oratio partim pertinet ad disputationem de abscessibus, partim ad causas simitatis, partim ad anatomem: tota tamen ad dentes. Accipere solent dentes, magnam, & numeri, & magnitudinis, & fi-
[E] guræ, differentiam in variis hominibus, maiorem multò, quam aliæ quæcunque partes. Sępè enim qui huic minores, illi sunt maiores: & qui huic plures, illi pauciores radices habent, est tamen quædam formatio communis plurimis: quædam eorum, quæ Hippoc. hic dicit, notat vt pertinentia ad communem formationem, quædam vt rara. Quæ tamen hęc sint, non aliter intelligere possis, quàm sciens, quæ accidant plerisque. Dentes esse solent triginta duo, in vtraque maxilla sexdecim. Quatuor anteriores siti in anteriori, & media mandibulæ parte, ampli, &
[F] acuti, quibus ad incidendum vtimur, vocanturque ob id incisorij: duo vocati canini, ob figuræ similitudinem, vtrinque vnus, quibus vtimur ad frangendum: decem molares, quibus vtimur ad comminuendum, vtrinque quinque. Incisorij, & canini habent radices singulas: canini longiores multò, & crassiores, ac magis rotundas, vt cum omnes infixi sint vt claui, hi videantur esse claui grandiores. Molares habent radices plures, duas enim aut tres, aut
[G] quatuor. Nam neque in omnibus hominibus, neque omnes molares, neque in ambabus maxillis, totidẽ. Superiores enim plures, quàm inferiores, & qui ad postremam maxillæ partem spectant, plures quàm anteriores radices habent: vt plurimùm, in superiori maxilla tres postremi molares habent quaternas,

& duo anteriores binas. Postremi etiam habeot radices tortoosas magis, firmitudinis gratia, quam anteriores, & superiores quàm inferiores. Omnes recipiunt per radicem venam & atteriam, ex ijs quæ in totum caput ex iugularibus distribuuntur, & neroom ex tertio pari eorum qui descendunt ex cetebro. Omnes solent excipere abscessus præcipuè ex capite. Nam & secundo libro sectione prima, inter partes abscessibus opportonas dentes numerauit. Nuuc ergo dicit, puero laboranti phagedæna (secundum os scilicet, quæ pars exedentibos vlceribus crebrò solet corripi) dentes maxillæ ioferioris (omnes scilicet) & vtriusqoe maxillæ anteriores (qui dicuntur incisorij) emergebant, idest, excidebant, nempè suis alueolis, & cauitatem babebant, hoc est, caui alueoli pro dentibos relinquebantur. Sed cur cùm dixisset deutes inferioris maxillæ omnes emergebant, addit ex superioribus & ioferioribus anteriores? Frustra enim videtur repeti, ex inferioribus? An vt significetur facilius corrumpi infernos supernis, & in vtrisque anteriores posterioribus? Hinc arripit occasionem digrediendi ad simitatis causas (quod physiologicum nunc pathologicum est) ac dicit, quibos os ex palato abscedit, iis medius nasus subsidet. Os hoc esse videtur, quod Vesalius vocat sextum maxillæ superioris, quia collocatur ad finem palati, qua narium foramioa in oris amplitudinem pertinent. Hic cum firmentur, vt quodam cemento nares, si ob corruptionem id os dehiscit ab aliis, & sobsidet, media etiam nasi pars subsidet, vt fieri solet morbo Gallico, aut Elephante correptis. Quoniam autem duodecim officulis, proptiis finibus circumscriptis, constat maxilla superior (nisi etiam pluribus) fit sæpe, vt illorum aliquod putredo deuastet, quæ oe alia quidem attingit. Quibus verò, inquit, dentes anteriores supernæ partis excidunt, hi censentur babere extremum nasom latum, quia maxillæ lamina exterior, eleuari ab infixis dentibus desinens subsidet, ac cum illa nasi extremum. His dictis transit ad dentium historiam, & vocat quintum ab anterioribus tertiom molarem. Anteriores enim hic dicit duos anteriores, & omnium medios, quorum vterque est ptimus sui lateris. Oportet enim intelligere mandibulam per medium in duas partes secari, vt reuera gemina est. Inter dictos enim duos dentes habet ossium agglutinationem. Ergo post hunc primum iu quouis latere superest incisorius vnus, & caninus alter, quare tertius molaris est post primum quintus dens. Ille, atque ab illo etiam reliqui molares, quartus & quintus præcipuè in superiori maxilla, babent qoatuor radices, binas ad vtrumque viciuum dentem, omnes reflexas iu xernam partem. Hinc redit ad abscessus ac docet quiddam, qood apud Hippocratem magna cum voluptate reperi, vt pote sæpè à me notarum. Iuxta tertium dentem suppurationes plures fieri quàm iuxta alios omnes, ac proinde sæpius exedi, & huic condolere magis tempora, & fluxiones crassas nasum ob hunc magis pati. Causa qua tempora condolent deutibus, est in ea portione nerui terriæ coniugationis, quæ erumpit è caluaria, quà coatticulantur mandibulæ: Ea enim distribuitur in tempora & radices dentium, vnde compassio temporum, & dentium. Quod verò maior compassio cum tertio, hoc est, cum canino sit, causa est maior crassiões, & longitudo radicis, excipit eoim ob id plus nerui venæ & arteriæ, quam alii, & naribus proprius accedit, & rectius situs est. Quæ mox sequuntur pertioent ad dissectionem. Quintus, inquit, ex medio quidem excrescentiam habebat, duas autem ab anteriori parte. Quintus hic dicitur secundus mo'aris. Duo enim incisorii sunt, & vnus caninus, post quos secundus molaris est quintus dens. Hic vt & primus raro haber quatuor radices, sed tres, quum plurimas, duas ab anteriori acie, & aliam velot ex medio deote eromcentem. Addit paruus interius iuxta duos exedebatur. Hoc rursum pertinet ad abscessus, paruus primùs verò dicitur secundus incisorius, quia incisorii sunt primi dentes, duo verò medii sunt maiores multo aliis, proinde alii dicuntur primi parui. Alter ergo horum interius exedebatur iuxta duos proximos, hoc est, pertiogente exesione duos dentes proximos. Addit deinde alud, quod vt rarum notauit. Septimum scilicet in quodam homine habuisse radicem vnam crassam. Septimus enim est quartus molaris, qui habere solet quatuor, aut minimum tres radices. Verum, vt diximus, deutium formatio magnam recipit varietatem.

Athenadæ puero masculo doluit à sinistra parte infernus dens, supernus à dextra. Huic auris dextra suppurata est, cum non amplius doleret.

Quandoquidem non dicit, qui dens, suspicor fuisse tertium, quem omnium maximè solere tententari dolore nuper dixerat. Fuerit verò ille aut quiuis alius, meritò malum ad pus per aurem venit, vt solet scilicet, quia communio magna est dentibus cum aure, cùm quintæ coniugatiouis neruorum cerebri pars abeat ad aurem, pars coalescat prope maxillarum atticulationem cum parte rertiæ, quæ emittit surculos in dentes. Meritò etiam cessauit, cùm primùm pus apparuit, dentis dolor: quia quæ in hanc pattem mittebat cerebtum, in aliam mittere cœpit. Atqui hoc est per abscessũ liberari. Nam vt de his mutationibus dixit Hippocrates, impossibile est omnia simul dolere.

Post vergilias clemens cœlum, nubilosum & caliginosum. Indicationes quinta & sexta, & septima die contingebant, quædam etiam longiùs extendebantur. Recidiuam facientes febres aderant, & ad erraticarum naturam accedentes, ægri cibos fastidiebant, bile referti erant, & dysentiriæ cum cibi fastidio, & febre vagabantur.

Μετὰ δὲ πλειάδα dicit, qood paulò post dicet post pleiadum occasum, tunc enim flauerunt Austri, qui placidum reddunt cœlum, & nubilosum & caliginosum, vt ex superioribus constat. Tunc, iuquit, coutingebant iudicationes πεμπταῖαι ἢ ἑκταῖαι ἢ ἑβδομαῖαι quædam etiam longiùs extendebantur: recidiuam facientes febres aderant, & ad erraticarum oaturam accedentes, hoc est, iudi-

cationes accidebant quintis, sextis, & septimis diebus, aut ad plures dies producebantur. Reuertebantur verò & certis diebus, & erratico modo. Ad hanc eandem sententiam pertinent, & eius exempla sunt, quæ paulò post dicit. Post pleiadum occasum austri flabant. Quæ quintâ die iudicabantur, intermissa vna repetebant. Et illa etiam. Sutor quidam septima iudicatus est, cum vnam diem intermisisset, altera verò rediisset, rursus quartâ iudicatus est. Alius ex iis qui à Leocyde venerant septima iudicatus est. Alius quartâ. Moschus nonâ. Largus stillauit sanguis è sinistra nare, paucus ex dextra: ad decimamquartam in iudicationem morbi tendebant; errantibus circa edulia vsque ad decimamseptimam producebantur. Nimirum hi partim iudicabantur quintâ, sextâ, septimâ, partim tardiùs recidebant, partim vna die interposita, partim incertis interuallis. Quia hæc omnia pertinent ad difficiles iudicationes, quales morbis autumnalibus, aut in autumno contractis familiares sunt. Erant etiam cum cibi fastidio, & biliosæ febres. Quia arbitror, non acciderunt initio hyemis frigora tempestiua quæ extinguerent bilem, & ob eandem causam vagabantur dysenteriæ cum cibi fastidio & febre. Optimum est in dysenteriis non fastidire cibos, quia venter superior benè sese habet.

Circa Pleiadum occasum austri vehementer flauerunt, hæmorrhagiæ vagabantur & febres tertianarum figuram referentes, & ad epialarum naturam accedentes.

Cum, vt dictum est, hoc initium hyemis non posset bilem extinguere, vagabantur hæmorrhagiæ (biliosus enim sanguis maximè fluit, & auster non cohibet, sed potius fundit) & per putredinem bilis intra venas, quam austrina constitutio omnibus fuceis, quin & rebus omnibus nata est afferre, tertianæ continuæ quas Hippocrates vocat τριταιοφύεις. Cùm verò non posset non ea anni pars aliquid pituitæ adiicere, fuceorum calidi & frigidi mixtione, contrahebant febres naturam epialarum, per quas simul ardere & algere videntur corpora.

Qui in sutrina decumbebat, sanguinem fudit valde biliosum, pauca deiiciebat, iudicatus est septima cum rigore.

Quia sanguinem fudit valde biliosum ex naribus, pauca deiecit: Conscendente enim multa humiditate & ea biliosa in caput, siccata sunt stercora in ventre, & cessant fortasse quotidiana irritatio intestinorum, quam affert bilis. Siccauit etiam fæces ipsa febris, quæ fuit ardens: cui familiaris iudicatio est rigor, siquidem à febre ardente rigor e superueniente solutio. Cùm ergo hic non acciderit sexta, qua solet etsi malus, sed dierum optima, potuit iudicare, etsi morbus processerit per difficilia. Fluxus enim ille sanguinis ante

A indicandi tempus, malum erat signum, vt causa verò videtur fuisse bonus, quia non vt stillæ, sed copiosus.

Puer qui iuxta extremam cauponam decumbebat, sanguinem ex naribus profudit die quartâ, statim nugabantur multum,
B *aluus restitabat, hypocondrium durum dolebat. Supposita glande die sextâ deiecta sunt mala, virulenta. Septimâ manè corporis iactatio accidit, multus clamor, venarum pulsationes iuxta vmbilicum.*

Non dicit quem habuerit exitum hic morbus, suspicor tamen puerum mortuum fuisse non multo post, aut si forte fortuna euaserit, factus est suppu-
C ratus. Quia sanguis de naribus fluens malus est, vt dicitur initio primi prædictionum, præcipuè si quarta die appareat (causa dicta iam à me antea est, indicat verò phrenitidem quæ mox euenit, mox enim multum nugabatur, quod est blandius delirare. Aluus renitebatur huic, vt proximo ægroto, grauius verò, quia hypocondrium durum doluit. Hoc enim est inflammationis signum, quam etiam fuisse ex valdè calido ac bilioso sanguine, exeuntia diei sextæ declararunt, cum essent viru-
D lenta. Sed inflammatione in summum aucta die septima, factæ sunt venarum pulsationes in hypocondrio, de quibus in prognostico dicit Hippoc. furorem significare (id verò est ob magnitudinem inflammationis) cuius sententiæ accommodatissimum exemplum hic puer præstat; cui simul cum pulsu circa vmbilicum iactatio & clamores contigerunt. In tanta ergo ventris inflammatione, quid posses aliud expectare, quam mortem, aut saltem
E suppurationem? Non enim inflammatio infra vmbilicum consistebat, sed ab hypocondriis ad vmbilicum extendebatur.

In acutissimis febribus pulsus crebèrrimi ac maximi.

Contendunt quidam Hippocratem nullibi de
F pulsibus agere. En verò locus, vbi febrium pulsus describit. Pulsus, inquit, in febribus accutissimis crebetrimi ac maximi. Quia febris, hoc est, aucti præter naturam caloris in corde pulsus sunt magni, celeres, & crebri. Maximarum ergo febrium pulsus sunt maximi, celerrimi, ac crebèrrimi. Si verò sunt maximi, ac crebèrrimi, necesse est sint etiam celerrimi. Si enim ab aucto calore incipit magnitudo prius accedet celeritas quàm crebritas:
G si verò à debilitate, aut incommoditate arteriæ incipit crebitas, prius accedet celeritas quàm magnitudo. Non possunt ergo esse creberrimi, & maximi, quin sint celerrimi. Tales verò sunt magnarum febrium, vt febrium omnino, maiores, celeriores, & crebriores.

A

Quale est ad vesperam exacerbari, tale in omni morbo.

Hoc est, omnis morbus exacerbatur ad vesperam. Constat verò intelligi morbum pendentem ex materia, atque nisi figura propria morbi impediat. Si cui enim summo mane est accessionis initium, & ad vesperam inclinatio, leuabitur ad vesperam. Cùm verò accessio id non facit, ipsa diei hora ex sese, facit vt morbus exacerbetur, & ægroti, quin & valetudinarij omnes, sibi ipsis magis displiceant: quia vt lumine, calore, & motu, & vigilia, euocantur ab internis excrementa, ita tenebris frigore, & quiete, & somno, recurrunt ad viscera, grauantque partes. Proinde cum accessionis inclinatio non incidit in eam horam, ad vesperam ingrauescunt morbi. Quod non est imputandum morbi naturæ, sed horæ. Quin & quibus inclinat ea hora febris, inclinat minus ac deterius soluitur, quàm quibus mane. Et hac ratione fit vt febres diurnæ, quarum inclinatio incidit in noctem, minus veniant ad infebricitationem quam nocturnæ, quarum in summum mane declinatio incidit. Ac proinde diurnæ nocturnis deteriores sunt, vt lib. 1. sect. 3. dictum est.

AD principia verò dignoscenda & paroxysmi considerandi sunt, & quod præcedit, & continuitas, & anni tempus.

Hæc est prima pars Aphorismi duodecimi sectionis primæ. Docet enim nos eo aphorismo Hippocrates agnoscere accessiones, & constitutiones ex duplicibus signis: alijs quibus vti possumus ab ipso morbi initio, hæc sunt morbi, & anni tempora, & circuituum inuicem incrementa: alijs quibus non possumus vti, nisi cum bona iam morbi pars processerit: hæc sunt quæ superuenientia vocantur, vt quæ concoctionem aut contrarium iudicant. Prima pars aphorismi continet prima signa, quæ & hæc oratio continet; secunda, quæ inde incipit, sed & ex mox apparentibus, continet secunda. Quod illic dici αἱ νοῦσοι, hic dicit τὸ συνεχέον id est, an morbus sit continuus, an intermittens. Quod illic dixit αἱ τῶν περιόδων πρὸς ἀλλήλας ἐπιδόσιες dicit hic παροξυσμοὶ καὶ τὸ προϊέπερον hoc est, an paroxysmi priùs an posterius fiant. Anni temporis meminit vtrobique.

POst pleiadum occasum Austri flabant, quæ quintâ die iudicabantur, vnâ intermissâ repetebant.

Diximus hoc esse, quod nuper dixerat, iudicationes quintanæ, & febres recidiuantes.

QVædam verò pustulæ folliculos referentes erumpebant, quales Acanthio Lapyto contigerunt. Circa pleiadum occasum fedæ scabies & asperitates pruriginosæ nullas lachrymas emittentes grassabantur, præcipuè quidem hac tempestate, quinetiam impetigines turgentes aderant: tales erant vxori Pythodori & Capelio cum febre, quæ cùm vxori Phythodori fere incipiret, simul coxarum impotentia laborabat. B

φολλικώδεα dicit Galen. libello antiquarum vocum Hippocrati esse φυλλώδεα; hoc est, referentia folliculos: tales sunt pustulæ quædam ampullis intersitæ, quæ serosam esse materiam pustularum declarant. Hæc antecesserunt, æstate fortasse & autumno sequuta sunt iam circa pleiadum occasum, alia scabiei maligniora genera, consumpto iam sero, & siccatis pituita & bile, factisque pituita salsa, & bile atra. Fuit verò meritò atræ bilis multos prouentus. Atrabiliarium enim est id tempus magis quàm pituitosum, ac proinde ὑπωψωρώδεα (quæ verto fœdas scabies) & asperitates pruriginosæ nullas lachrymas emittentes grassabantur. Verùm quibusdam etiam aderant impetigines turgentes. Vocat τὰ λειχηνώδεα ἐξαιρόμενα, impetigines quasdam, per quas magnæ quædam ac crassæ, velut crustæ eleuantur. Sont enim aliæ, per quas nulli ferè tumores sunt, sed quædam vlceratæ maculæ serpentes. Tales, inquit, erant vxori Pytbodori ξὺν πυρετῷ ἅμα ἀρχομένῳ, ἰσχία ἀκρατέα hoc est, coxæ factæ sunt impotentes, atque ea impotentia incepit, simul cum febre. Fit impotentia articuli alicuius, laxatis ligamentis ossium ob mucores quos imbibunt. Meritò verò notauit simul cum febre incepisse, quia in huiusmodi neruorum & ligamentorum passionibus, multum refert an febris antecedat, subsequatur, aut comitetur, neque omittendum vnquam est id considerare.

POst pleiadum occasus ægri horrorem & sanguinis fluxum è naribus patiebantur

Quod antea dixerat circa pleiadum occasum, fluxiones sanguinis, & febres epialas referentes, dicit nunc his verbis. Nimirum epialæ sunt, vt perpetui quidam horrores febribus admixti.

SVtor quidam septima iudicatus est, cùm vnam diem intermisisset, alterâ verò redijsset, rursus quartâ iudicatus est. Alius ex ijs qui à Leocyde venerant, iudicatus est septimâ, alius quarta, Moschus nona.

Exempla sunt hæc iudicationum in varios dies incidentium, & recidiuarum per varia interualla repetentium, vt nuper diximus.

Largus stillauit sanguis è sinistra nare, paucus ex dextra.

Plerunque ab ineunte vere, & vsque ad medium æstatis fluit sanguis ex dextra nare magis, ob sanguinem & bilem ac hepatis affectiones: à media æstate & vsque ad extremum autumnum, ex sinistra, ob bilem nigram & tumores lienum. Meritò ergo ad pleiadum occasum hoc fiebat.

Ad decimam quartam in iudicationem morbi tendebant, si vt oportet incipientes exacerbarentur.

Quandoquidem morbi erant acuti, meritò eorum finis intra decimamquartam expectabantur, quia acuti his finiuntur plerunque. Quoniam ergo morbi indicant constitutiones, quia erant acuti, indicabatur iudicatio intra hos dies: non tamen morbi solum, sed & circuituum inuicem incrementa. Multi enim morbi non videntur moueri tam acutè, quam exigit eorum natura & species, sed videntur à sua acutie degenerare, ac tunc quidem producuntur magis quàm solent. Si verò à principio exacerbantur, vt oportet, id est, vt exigit sua natura, finiuntur intra legitimum tempus.

Errantibus circa edulia vsque ad decimam septimam producebantur.

Cibus copiosior quàm res exigat facultatem grauat, & morbum auget, ac proinde nihil est quòd crebrius iudicationes, alioqui suo tempore futuras, impediat, & morbos producat. Velut nunc qui decimâ quartâ vt alij erant iudicandi, non iudicabantur ante decimam septimam, quòd errassent in cibis, accipientes plures. Si enim pauciores accepissent, facultas periisset ante morbi concoctionem potius quàm iudicationem distulisset.

Iuxta aurem dextram exiguum tuberculum, introrsum durum, extrorsum parùm molle, dolens, nihil remittens, superuenit decima nona noctu.

Quum febris aliqua supra legitimam constitutionem prorogatur, saluo affecto homine, vt dicitur in prognostico, abscessum expectare oportet, vt huic supra decimamquartam, quæ maximè erat eo tempore decretoria, atque adeò supra decimamseptimam, quæ erat etiam quibusdam, prorogata febre, decima nona ad noctem factus est post aurem tumor. Fuit verò is, vt constat, phlegmon œdematodes. Phlegmon quidem, quia introrsum

A durus & dolens: œdematodes, quia extrorsum mollis. Nunquam autem omittit Hipp. dicere, ad quam partem pertinent abscessus aut euacuationes, quia cùm membrorum natura semper moueat secundum rectitudinem, inde agnoscimus, quæ pars princeps laboret excrementorum multitudine. Quare attente notat ad dextram aurem erupisse.

B

Valde biliosis, suppuratis maximè, sæpe atramento similis purgatio contigit.

Suppurationes valde biliosæ pessimæ sunt, nunquam enim ex bile pus bonum, sed sanies aliqua chlora, viridis, aut nigra atramento similis. Ac proinde maiori cum periculo suppurantur valde biliosi, quam sanguinei aut pituitosi. Quam ob causam scriptum in prognostico est. Ex suppurationibus quæcunque dum sputum adhuc biliosum est suppurantur, perniciosæ valde sunt.

C *Qui cucurbitulam affixit, cum in coxa dolorem haberet, huic in crus deorsum venit, & melius habuit.*

Vulgares huius temporis medici, reformidantes cucurbitarum vsum, neque affigentes nisi iam moribundis, & qui reuocari nequaquam possunt, fecerunt id remedium infame, cum tamen Hippocrates frequenter illis vteretur, ac fortasse non rarius quàm venæ sectione: nam & in doloribus

D plerisque, & in aliis quos solùm vacuare studium est, vt qui ex alto ceciderunt. Sed quid est, quod tantoperè reformidant? Ne dicunt in partem cui affigitur trahatur vndique. At verò Hippoc. dicit affixa cucurbitula coxæ ad crus deorsum venisse, & habuisse melius. Tam longè abest, vt semper trahat ad partem laborantem, cui superponitur. Quid ergo? Nunquid cucurbitula inde detrusit materiam? Non certè. Nam quomodo posset. Sed ex alto in cutem trahens ac digerens fecit vt ex ex-

E peditiori iam articulo natura detruderet. An partem ex cucurbitam ex loco affecto, qui in alto positus sit, in cutem trahere, nisi etiam in illum vndique conuocet? An non potest locus qui præter naturam erat distentus vacuari, quin tantundem aliunde recipiat? An non possunt partes subsidere? Falluntur certè quàm maximè: nullum enim in omni magno dolore remedium magis præsentaneum, & vt à parte affecta in aliam ignobiliorem materia

F abscedat sæpe causa est, vt huic euenit. Ex his omnibus continuam Moschi historiam contexunt plerique interpretes, contra Valesii nostri mentem, voluntque Moscho nonâ die largum stillasse sanguinem è sinistrâ nare, paucum ex dextrâ, atque ideò morbum decimaquartâ iudicari potuisse, verùm cùm decimâ septimâ quendam in victu errorem commisisset, in decimam nonam morbum fuisse prorogatum, tandemque abscessu iudicatum.

QVi à Ceramici equo cecidit, & non affixit statim cucurbitulam, vstus est intrò, & vigesima recruduit malum. Sanguinis fluxiones fæculentæ & exedentes acciderunt.

Vt nunc ex equo, aut ex edito aliquo loco cadenti venam secamus, ne conturbatus sanguis in partem contusam, aut in aliam aliquam internam (quod esset multo grauius) incidens, affectum aliquem grauem patiat, ita Hipp. tempore mittebatur sanguis scarificatione cum cucurbitis sparsim corpori affixis. Hoc cum omisisset facere hic, ἐκαύθη ἔσω, id est, in febrem incidit, exusto intus qui fundendus fuerat sanguine, & malum vigesima à casu recruduit, idest, exacerbatum est, & acciderunt fluxiones sanguinis fæculentæ, & exedentes. Non narrat, per quam partem, neque quid factum de homine sit. Ego quendam vidi, qui missionem sanguinis à casu contempsit, & aliquot deinde dies, nihil mali putauit se habere, post aliquot verò alios magna febre correptus, fæculentum sanguinem vomens mortuus est. Hic fortasse per sedem deiiciens, vt per conuenientiorem regionem fuit liberatus. Ex casu verò multarum sanguinis fluxionum pericula impendent. Quidam enim vomunt, alij deiiciunt, alij meiunt, alii excreant ex thorace, aliis etiam ex auribus erumpit.

TEnedia mulier quartâ die abortu deiecit, vt dicebat, masculum triginta dierum. Aluus humida tenuia egessit, lingua exusta est. Iudicatio quartâ die contigit.

Hæc ex febre acutissima quarta à febris initiò abortum fecit, & quarta ab abortu, quæ septima febris fuit, iuxta legitimam acutissimarum constitutionum indicata est. Certè vtero gerentes non nisi lethaliter corripiuntur morbo acuto, inter cætera, quia paratissimum est abortus periculum, & ex morbo ipso, & ex curatione, & victu. Abortus verò etiam solus est partu periculosior, nedum cum morbo acuto. Verùm fœtus recens, quanto facilius, tanto cum minori periculo abortitur. Difficilius enim medijs mensibus ob firmitudinem acetabulorum: postremis ob magnitudinem ipsius fœtus. Hæc ergo abortiuit facilè, & citra dispendium salutis, septima iudicata est, quia fœtus vnius solùm mensis erat. Abortit verò meritò marem trigesima die conceptionis, & quarta febris. Quia vt diximus lib. 2. & in commen. lib. de alim. trigesimus dies est primus finis, quo fœtus accipere possunt primam mutationem, quam figurationem vocamus: hanc verò accipiunt mares citiùs quàm fœminæ. Proinde trigesimus conceptionis maribus mutationem insignem afferet; eritque in masculorum conceptionibus contemplabilis: iam verò quartus, in morbis septimo iudicandis multò magis, quia index septimi. Inciden-

A tibus ergo in eandem diem trigesimâ conceptionis maris, & quartâ febris, abortus est factus. Malè verò agebatur cum muliere, quia humida tenuia aluus deiiciebat, verum quia erat constitutione acutissima febris (quod vsta lingua indicabat) iudicata est septima.

POst pleiadum occasum splenici affectus
B *grassabantur, qui ex fluxu ad quintam vsque diem iudicabantur.*

Ad occasum pleiadum meritò intumescunt lienes multis ob autumnum, optimè verò liberantur, quum dysenteria ex fæculentis ac melancholicis superuenit, nisi, vt in alio aphorismo dicitur, dysenteria plurimùm duret, tunc enim hydrope, aut læuitate intestinorum succedente moriuntur. Optimè ergo hac tempestate actum est cum splenicis,
C quibus splenica excrementa vsque ad quintam solùm diem fluebant, & mox cessabant. Meritò iudicabantur .i. liberabantur ab splenis affectione.

QVidam septima die vrinam orobi loturæ similem reddidit, sibi ipsi similem, deinde puram. Recidiua accidit. Intermi-
D *sit etiam Megaris filio, præterquàm quod sanguis non fluxit. Vrina qualis Antigenis, alba, crassa, similis.*

Hypostasim Orobinam vocare solet Hippocr. quasdam velut carunculas, seu sanguinis grumulos, nunc verò futuram ipsam confert orobi loturæ, quæ referret colore orobum: quæ sanè vrina
E redundantiam sanguinis crudioris significabat. Vrinam similem ipsam sibi ipsi, aut omninò similem vocat nunc, quam aliis locis æqualem. Nimirum, vt æqualis per totum tempus hypostasis dicitur, quæ talis perseuerat: ita hic ipsa vrina dicitur sui similis, aut simpliciter similis, quæ non recipit mutationes multas, sed sui similis manet. Pura dicitur hic, quæ aliis locis alba perspicua. Hæc verò est decolor, & aquosa. Non enim aliter ex
F orobi loturæ simili fieri potest pura, quàm deposito colore: hunc enim præcipuè habebat illa ex impuritate. Itaque cuidam fuit septima die vrina similis erui loturæ, & non quidem ea die solùm; aut primùm, sed fuit similis ipsa sibi ipsi, quia talis etiam fuerat prioribus diebus. Cur ergo dicit septima die fuisse, si antea etiam fuerat? Certè quia septima intermisit febris; refert autem multum scire cum quali vrina intermittat. Intermisisse vero per insinuationem dicit, quia addit,
G deinde pura facta est vrina; & fuit recidiua. Quomodo posset autem recidiua fieri, nisi intermisisset? Intermisit ergo septima, & quia fine signis concoctionis, successit recidiua. Non autem solum intermisisse, sed qua iudicationis specie dicit per insinuationem, addit enim intermisit etiam Megaris filio, scilicet vt illi, etsi non fluxit sanguis, vt illi, & vt ea tempestate fluebat plurimis. (nam hoc quoque dixerat antea,) Vrina erat huic, velut An-

Q

tigenis, alba crassa, similis, id est, talis manens multis diebus. Constat hinc quoque factam esse recidiuam, vt priori, etsi id non dicat apertè: quia nisi rediisset, dixisset potiùs indicatam fuisse, quàm intermisisse febrem, dicit verò intermisit etiam filio Megaris, vt priori scilicet cui rediit. Sed & per se est consentaneum, quia cessauit febris sine vrina cocta, perturbata solùm.

IN solstitio hyemali astrum non exiguum apparuit. Quinta autem postea vbique terræ motus subsecutus est.

Astrum significat stellarum congeriem, seu congressum. Congressus magnos stellarum vocant Astrologi, eos qui sunt notatu digni, rarique, quos eosdem dicunt magnæ efficaciæ esse in permouendis corporibus, quæ penes nos sunt. Sunt autem tales duplici ratione, aut quod plura astra conueniant quàm solent, aut quod aliqua, quæ rarissimè, congrediantur, & quæ tardius, vbi semel fuerint congressa, decedant, vt si Saturnus, & Iupiter coniungantur. Hippo. astrologicas considerationes ad res medicinales non parui pendit. Nam libro de aëre, locis, & aquis dicit, ortus & occasus astrorum considerari debere, præcipuè verò pleiadum & arcturi. Non solùm autem has dicit considerari debere, sed has præcipuè: considerasse enim eum non eas solùm, sed quascunque etiam ex hoc loco constat, quo dicit in solstitio hyemali fuisse astrum non exiguum. Id verò non potuit esse ortus aut occasus pleiadum, aut arcturi, quia non incidit in id tempus, præterquàm quòd ortus aut occasus alicuius stellæ non dicitur astrum, sed solæ coniunctiones aut congeries. Quodnam astrum fuerit hoc, non est vlla ratio intelligendi; non exiguum fuisse dicit, & ob illud, quinta die à solstitio subsequutum terremotum vbique, id est, latè per multas terræ partes, ac multa oppida. Non sanè ad medicū operæ terræmotum fieri intererat, sed quo intelligas astra, quandoquidem tantum terræmotum afferre possunt, corpora etiam nostra vehementer mouere, ac proinde rationem eorum habendam esse medico. Non tamen, quia ortus & occasus astrorum, & astra insignia, quæ incidunt in tempus, quo quis ægrotat, vtiliter considerantur, proinde medicos nimios esse oportet, & ad ægrorum natiuitates, ac multo minus ad interitus tempora, & alia huiusmodi procedere, quæ vana hominum curiositas excogitauit. Nullum verò talium, apud autorem quemquam frugi, exemplum inueniri possit.

QVæ in Perintho morabatur Antigenis vxor Asthmatica permansit, nec sciebat, an prægnans esset, ei rubra quædam superuenerunt, venter aliàs paruus, aliàs magnus apparebat. Tussiebat semper quasi contigisset celerius iter fecisse. Mense octauo conquieuit affectus, postquam febricitasset.

In quibusdam codicibus legitur separatè, quæ in Perintho morabatur asthmatica; quasi alia fuerit

A ab Antigenis vxore; quæ in Perintho asthmate laborauerit: in aliis coniunctim, quasi sit eadem, quæ ignorans an grauida esset, erat asthmatica ac tussiculosa. Non multum refert, eadem enim prorsus symptomata dicuntur, siue tota hæc vnica sit dictio, siue duæ, incipiatque secunda inde, Antigenis vxor. Nam dicit fuisse semper similem ei quæ iter fecisset celeritis, hoc est, anhelasse, & spirasse difficulter. Itaque Antigenis

B vxor dubitans an vtero gereret, venit ad mensem, quem putauit esse prægnationis octauum. Neque mirum, tametsi enim multa sint, quę ad cognoscendam hanc affectionem faciunt, nulla tamen sunt, quæ id possint euidenter à quibusdam aliis dispositionibus separare, vt à molis, & aliis affectionibus vteri, quibus menstruæ euacuationes supprimuntur. Tametsi enim quædam prægnationes conspicuæ admodum sint, vt nullus sit dubitandi locus, quia aliæ quædam solent

C fieri obscurę, & affectionibus preter naturam similes, contingit meritò non rarò dubitare, etiam vsque ad mensem, qui putatur esse postremus. Quia menstruæ euacuationes ob multas alias affectiones supprimuntur, & iis suppressis intumescit venter, quin & lac in tumidis mammis colligitur; & nausęę ac fastidium, pleno excrementis corpore, fiunt. Quinetiam motum fallacem aliquando crassus flatus in obstructis locis conclusus, ciet fœtus grandioris motui similem.

D Iam verò pulsus & respiratio, vtcunque distento vtero, fient quales in vtero gerentibus: & si quę talium vrina est, ob menstruorum suppressionem perinde fiet. Multo autem mirabitur quis magis, quod vxor Antigenis in ea dubitatione fuerit, ἐπιφαινομένοις hoc est superuenientibus etiam post quam in ea dubitatione fuit, rubris mensibus. Verùm constat, etsi soleant deficere, posse tamen etiam vtero gerentibus fluere, quia præter venas

E & arterias, ex quibus pendent secundinæ & fœtus, subeunt in os vteri aliæ recurrentes è feminibus, quæ possunt in illis sanguinem fundere. Quod alias venter esset paruus, aliàs magnus, flatus multi cum excrementis admixtionem indicabat. Illis enim nunc crassioribus nunc rarioribus factis, facilè intumescit & subsidet venter. Crassis verò succis, ac multo minus molæ, non potest in alterutrum tam facilis mutatio contingere. Non fuisse itaque huic mo-

F lam, sed succorum & flatuum abundantiam in ventris partibus, vtero inquam, aut etiam inanibus partibus cum intestinis, hinc constat, atque adeò ex exitu quem habuit. Correpta enim febre acuta, ab ea affectione liberata est, febre scilicet crudos succos, & flatum absumente.

VXor autem fratris Apemanti abortu de-

G iecit fœminam sexaginta dierum, vt dicebat septima die, ad nonam autem perturbata est. Post crisim vero dextræ partes doluerunt, velut à recidiua. Hæc concipiebat cito, & abortu deiiciebat.

Meritò Tenedia, & hæc corrumpebant fœtus, illa trigesima, hæc sexagesima die, quia vt lib. se-

condo dicebatur: contingūt abortos, quom labores A
menstruales adueniunt. Iisdem enim circuitibus, quibus nisi vtero gererent, menstruæ euacoationes aduenirent: natura (quæ naturalis motus ounquam obliuifcitur) commouet corpora. Velut etiam per morbos contingunt commotiones, non solùm diebus quibus iudicantur, sed aliis etiam decretoriis. Meritò ergo illa corropit quarta morbi, & conceptionis trigesima, hæc sexagesima, & morbi septima, insignibus articulis prægnationis, & morborum io eosdem dies incidentibus: cùm B
præcipuè alia etiam causa vtrique accesserit ex ipsius fœtos mutatione. Vt enim loco citato diximus, tres suot fœtus mutatiooes, formatio, vita com sensu, & partus: his omoibus commouetur corpus vtero gerentis, quare vltima est ipse editos, io prima contingere solent abortos. Cootingit verò prima duplo tardiùs fœminis quàm maribus. Hi enim triginta diebus possunt eam recipere, illæ recipiunt sexaginta, aut circa sexaginta: vt ob hanc mutationem non caruerit ratione, 30. abortiri marem, fœminam sexaginta. Sed neque marem quarta, & fœminam duobus quartenatiis, quia mares gerentes calidiores sunt, & morbis acutioribus corripiuntor, & vt partus marium breuiores sunt, ita abortus celeriores. Velut hæc, etsi ea die abortiuerit, non est septima iudicata, sed nona: quod significans dicit, ad nonam perturbata est. Nimirum iudicatio semper agitur cum perturbatione: id autem eum velle constat, quia D
subdit mox, quasi de crisi loquutus, post crisim verò dextra doluerunt. Sed quia non explicat quæ dextra, pat est intelligere circa vterum, vt dextram coxam, femur, ac renem, hæc enim ob vteros dolere solent. Dicit, velut à recidiua, significans non esse factam recidiuam, vt solet, redintegrato morbo, sed eum dolorem fuisse pro recidiua. Volens dicere aliquid ad mulieris conditionem pertinēs, addit αὐτὶ εἴχι τέχως ἐξαπέφθαρεν. Sūt enim E
vt lib. de sterilibus dicitur quædam, quæ concipiunt sæpe, sed citò corrumpunr: & quædam earum totidem diebus semper, ob exiguitatem vterorum: quædam incertis temporibus, ob intemperies extremas, humidam, aut siccam. Quibus enim sicca est, malè alitur fœtus, & corrumpitur cito: appetitur verò humiditas, ac proinde facilè concipitur. Quibus humida, excidit ob lubricitatem, atque etiam fieri potest, vt hæ ob hanc causam apperant, & facilè concipiant, quæ citò corrumpant. Velut reoes F
in diabete, quia facultas retentrix debilis est, & multum trahunt, & mox depoount.

Alia cum albis mensibus filiam peperit, alia cum rubris, vt par erat.

Mulieres quibus profluuia alba fiunt, tatò G
admodum pariunt. Nam ipsamet vteri affectio, aut concipere, aut retinere prohibet. Fieri tameo potest, vt hæ qunque aliquando pariant, euacuata iam bona copia, & vtero emendato, aut omninò, aut partim. Velut & venter à lienteria nonnunquam venit ad probam, & retentionem, & concoctionem. Legitimum verò & frequens est parere in rubris, hoc est, quibos rubræ fluxiones singulis mensibus fiunt. Proinde dicit quandam pepeniffe fœmellam cum albis, aliam rubris, vt par erat. Verum rationi consentanenm fuit, eam quæ cum albis peperit, filiam peperisse. Quæ enim excrementosiores cum sint concipiunt, filias concipiunt potius.

Horore concutiebantur aegri, anxij erant, cibum auersabantur, recidiuam patiebantur, biliosi, sanguinem fundebant, lienis affectibus aliquantum torquebantur, plurimis etiam sinistræ partes dolebant.

Dixerat nuper in hoc ipso libro, eodem tempore, horridi, vomentes, & post iudicatiooem cibum auersantes, biliosi, & splenes magni, dolentes, & sanguinis eruptiones: & rursum paulo post dixit, ante pleiadum occasum, febres statim reuertentes breuibus interuallis, & cibum auersantes, & excocti, & anxii, & cardialgici: & rursum addit, & rigore affecti, & pluries etiam in hoc ipso libro, quo toto agit de morbis, qui quodam autumno contigerunt, hæc eadem repetit sparsim inter multas historias singulares. Hæc ergo eadem sunt, quæ nunc repetit. Nimirum familiaris est autumno, illi maximè qui fuit insaluber, debilitas ventriculi, marcescente oaturali calore, ac proinde horrores, aut rigores, anxietates, cibi fastidia, cardialgiæ frequentes erant. Familiares sunt etiam morbi acuti & difficilis iudicationis. Ac proinde biliosi, & recidiuā patientes, & abscess[9] multi, præcipuè ad lienes, quia ea pars colligit sanguinis fæcem, quæ eo tempore redundat. Quare plærisque ægrotis quibus febres eo tempore productæ suot, si attrectentur, sentiuntur sinistræ hypochondriorum partes dolere. Quibus verò lien est affectus vt in hoc ipso libro Hipp. dixit, sanguis fluit ex sinistra nare, si est eleuatus, sin velut extentus ad dextra, per infernas partes.

Apemanti vxori oculus distortus est dexter. Ad aliam autem partem ile.

Vt raram abscessuum complicationem videtur mihi Hippoc. narrare hanc, simul enim ad dextrum oculum, & sinistrum ile decubuit humor; partes duplici ratione contrarias, alteram. n. supernam & dextram, alteram infernam & sinistram. Verum etsi abscessus multos simul ioriri, aut alios ex aliis in partes eiusdem lateris, & mutuam rectitudinem habentes, plerunque fieri contingat, tameo non mirum est, contrarios etiam complicati, vt oeque affectiones primariæ è directo semper adueniunt. Si forte eoim hemicranea dextra, & lienis tumore simul laborabat, quid habebit admirationis, in dextrum oculum simul & sinistrum ile abscessisse.

Ristophontis filia tertia, & quinta febricitauit. Sicca permanebat plerunque, venter quidem turbatus est huic, difficilem habuit iudicationẽ & supra triginta cessauit.

Hæc febri continua haud dubiè febricitauit post partum, quæ tertijs diebus exacerbabatur, vt solent biliosæ. Mirum enim esset si tam simpliciter, vt tertiana intermittente, febricitaret ex partu, præci puè quæ sicca plerunque, hoc est, sine vlla expurgatione manifesta per os vteri, permaneret. Accidit huic quod alijs multis enixis, pro muliebri fluxu fluxus alui. Non potest autem cui id euenit (tametsi non raro à morte liberat) non iudicari difficile, quia non est huic morbo ea regio conueniens. Producta ergo est huic mulieri febris, quę iuxta suam acutiem esset quatuordecim, vltra triginta dies. Nesciuit arbitror Hippocrat. quoto die febris cessauerit. Certè multi morborum muliebrum ex partu sunt quadraginta dierum, & alioqui etiam qui decidunt ex acutis, vnde non mirum si fuerit haec iudicata circiter quadragesimum. Verùm non omnibus qui similiter affecti sunt, totidem exactè diebus morbi finiuntur. Quia etsi quædam causæ communes sint multis, certè firmæ ac statæ, vt quæ in cœli motu, et si quæ alia est huiusmodi (vt dicant) numeri, aut musicæ: tamen ex ipsa materiæ dispositione est differentia indefinita.

Rigor famulæ post Heroum habitanti accidit.

Malè hęc sententiola, intra quandam aliam longiorem, & multò plus frugis continentem, coniecta est. Proinde egò eam excepi, mox reliqua, quę disrupta non benè possent enarrari, interpretaturus. Hoc verò tenue quiddam est, quod continet: famulę cuidam post Heroum habitanti factum esse rigorem. Non arbitror laborauit hæc febre tertiana intermittente, vt fueritin ipsa febris figura rigor, quorsum enim notaret? Sed quod est rarius, aut continua febris inceperit à rigore, aut ardenti continuæ rigor superuenerit. Potuit verò tunc quoque die bono superuenire, ac cum reliquis bonæ iudicationis conditionibus, & febrem soluere: aut sexto alioue die tali, sine tolerantia & conferentia mortem inferre. Vtrum sit factum, nihil refert scire, modò scias quæ fieri soleant.

Pustulæ quidem ex lassitudinibus non valde magnis perueniunt vsque ad septimam, subliuidæ: albæ autem magnæ, nec sunt ipsæ admodum bonæ, in ægris catocho correptis, & somnolentis, & in ijs qui non concidunt, bilisque retinetur, & quum non concidunt, siue aluus humida sit siue dura.

φλύκταιναι seu φλυκτίδες dicuntur papulæ seu ampullæ, quę in combustis oriri solent, & in ijs qui insoliti exercentur, aut quàm sint soliti vehementiùs; velut agentibus iter fieri solent

A in plantis pedum ex affrictu: sed & in alijs partibus ob seruorem sanguinis, velut profectò in seruente olla fiunt multę bullę ad operculum. Has dicit ex lassitudinibus (non spontaneis scilicet, sed ex labore) non valde magnis, solere fieri subliuidas (quales scilicet in collisis partibus aut verberatis fiunt, sanguinis parte aliqua cum sero effusa. Videmus verò sanguinem extra vasa ad cutem effusum, mox liuorem quendam compa-
B rare (vt in sugillatis) & tales durare vsque ad septimam, moxque arescere, & solui. Sed cur dicit non valde magnis? Nonne id maiores facient potius? Quia arbitror, si ex maxima lassitudine oriantur, non tam citò soluentur: sed in vlcera, & tetra scabiei genera abibunt, aut certè non fient pustulę: sed multo grauiora mala. Itaque lassatis tales ampullę fieri consueuerunt. Alię vero sunt albę & magnę, quę etsi ob colorem simpliciores esse videntur, neque ipsæ tamen sunt valde bonę
C (vt signa scilicet) nam fiunt ob crudorum succorum redundantiam: atque etsi aliquando accidunt nullo graui morbo occupatis, non raro tamen etiam accidunt valde lethalibus morbis. Nam sunt κατόχων (dicuntur tales non solum qui actu deprebensi sunt, sed qui deprebendi solent, καὶ ὑπνωδέων in hoc genere sũt lethargici & caro pressi, καὶ μὴ ξυμπιπτόντων καὶ χολῆς ἀντεχομένης, id est, & in ijs etiam qui non concidunt, idest non laborant
D illis caducis morbis, sunt tales postulę, ob hoc solum, quod bilis retineatur. i. quod cum sint cacochymi, malus succus non deiiciatur. Consueuit enim Hippocr. vocare bilem omnem putridum succum. Addit, atque siue humida sit, siue sicca (aluus scilicet) οὐ ξυμπίπτουσι quasi diceret, atque adeo quidam habeant dictas pustulas, qui concidentes non sint, idque siue aluus sit lubrica, siue sicca. Itaque etsi neque caduco morbo teneantur neque bilis retineatur, sed
E solùm quod abundent succis crudis. Nimirum aliquando citra magna mala fiunt: sed quia nonnunquam fiunt grauissimè affectis, dixit neque ipsę valde bonę. Non dixit valde malę, quia non semper sunt tales: sed neque valde bonæ, quia aliquando pessimarum affectionum sunt comites.

Zoilo fabro tremuli pulsus, tardi. Vrina &
F *alui excrementum mediocriter decoloratum fuit, ventris imi contentio vtrinque in directum vsque ad vmbilicum perueniens cum acuta febre. Cibum non capiebat, siticulosus erat.*

Locus hic satis apertè indicat, Hippocratem pulsus non aliter hac posterioes illo medicos in
G ægrotis rationem habuisse, quanquam eam artis partem omnium minimè excoluit. Tremuli pulsus nulli probabilius dicuntur, quàm ij qui tremente arteria pulsant. Tremere verò non dicetur arteria, quæ loco consistens dilatatur, & constringitur, alioquin omnis arteria tremit: sed quum secundum se rotam loco mouetur, velut concussa: vt. s. cordis tremor dicitur is motus, quo velut concussum locum mutat. In hoc genere

sunt vibratus, & conuulsiuus. Vibratus verò ob arteriæ duritiem & auctum vsum, cum quodam robore fit: quare qui imbecilles pariter ac tremuli dicuntur, conuulsiui potiùs erunt, qui inflammationes in duris ac neruosis partibus consistentes, cum debili facultate meritò sequentur. Fuisse verò huius hominis præcipuam affectionem, cum febre maligna inflammationem in hypogastrio, à pube inquam vsque ad vmbilicum, in musculis rectis, qua parte sese tangunt, & in dutissima ea parte peritonæi, quæ in rectum sub ipsis musculis protenditur, coalescentia tendonum musculorum transuersorum & obliquorum cum ipso peritonæo facta, constat ex ventris imi distentione in rectum vtrinque vsque ad vmbilicum. Fuisse enim non aliud tumoris genus quàm inflammationem, febris acuta & tales pulsus iubent coniectare: malignam verò fuisse etiam febrem, quòd pulsus mox debiles essent, & cibum non caperet, & siticulosus esset. Tametsi hoc peculiarem quandam causam habuisse videtur, in affectione partium imi ventris cum quo facillimè patitur ventriculus. Quòd vrina, & alui excrementum mediocriter decoloratum fuerit, id est, paulò infra naturalem mediocritatem consistens, & remissiori colore quàm per bonam valetudinem solet, indicat rationem morbi generandi. Duplici enim ratione fiunt morbi ex excrementis, aut quod ea redūdent supra copiam quam ferre potest sanitas, aut quòd non expurgentur, quæ secundùm naturam solent eliminari. Aliquando vtrumque euenit. Constat, cum non expurgatur bilis satis per aluum & vrinam, aut ob viarum incommoditatem aliquam, aut facultatum naturalium debilitatem, (vt huic contigit) necesse esse, vt in ipso hepate detenta morbum faciat: aut si id non fiat, in quampiam aliam partem præter naturam trudatur, aut in venis & arteriis abundet, vnde febres, & partium inflammationes, aut horum alterum fiat. Tale ergo quiddam huic contigisse videtur, cùm pariter febrem acutam, & inflammationes, vrinasque, ac secessus decolores habuerit. Quod .n. non erysipelas, herpesve in cute factus fuerit, sed phlegmon, nihil obstar. Nam biliosus sanguis malè intra venas consistens, sæpè facit inflammationem, erit vero ea erysipelatodes. Nam & acuta febre laborabat homo, & erat siticulosus.

Filia ædilis apud Tecomæum, cùm vterum gestare sine signo cœpisset, secundo mense vomitus pituitosus, aliquando autem biliosus erupit. Difficulter peperit, perfectè purgata est. Vomitus similis vsque ad triginta dies perseuerauit, deinde alnus turbata est, & vomitus sedatus. Lienteria accidit. Muliebria non fluxerunt, duobus annis per hyemem hæmorrhoydum profluuium passa est.

Consentaneum est hanc mulierem vnam earum esse, quibus non rectè neque suis temporibus fluunt menstrua. Hæc enim solent maximè sine signo concipere, ac crebrò in magna sunt hæsitatione. Quibus .n. certo ordine fluit, horum ipso-

A rum retentio fit maximum conceptionis signum. Licet etiam id suspicari ex eo quod euenit. Morbosæ enim mulieres solent eius euacuationis inetrmissionem pati, quas si contingit concipere, difficiles habent & prægnationes & partus. Fastidium plurimis tecens prægnantibus fieri solet. Et vt aphoris. 61. quintæ particulæ dicitur, ipsius conceptionis est signum. Quibusdam etiam fiunt vocatæ Picæ, quæ malorum succorum abundantiam significant, mul-

B to vero magis, cum multæ etiam vomitiones & variæ fiunt, vt huic, cacochymia indicatur. Solent hæc omnia ventriculi mala secundo mense, cùm scilicet primum menstrua iam suppressa lædunt, incipere, durareque vsque ad quartum: iam enim trahente versus vterum multùm fœtu, solet ventriculus liberari: quod si diutius durant longè iam maior cacochymia indicatur. Velut huic durauit varius vomitus vsque ad partum, atque amplius triginta dies. Nam, inquit, difficulter peperit, & vomitus simi-

C lis vsque ad triginta dies perseuerauit, similis scilicet ei quem passa est antequam pareret. Sed quo pacto potuit id fieri, muliere perfectè purgata? Aut quo pacto potuit perfectè purgari, quæ difficulter peperit? Certè purgatam perfectè dici suspicor, non quòd purgata sit quantum sui corporis dispositio, & excrementorū multitudo postulabat, sed quòd quātum aliæ mulieres solent, ac fortasse etiam quantum ea ferre potuit. Non enim semper expedit, quātum mali succi in corpore est effundere. Peperit ergo

D difficulter, & magnis cum cruciatibus, accurrentibus ad vterum multis excrementis, quorum effusa est magna pars, quanta alteri esset satis, nihilominus multum in viis hæsit, & eis obturatis, in partes alias raptum est, & vomitum per triginta dies, deinde diarrhœam fecit, fluxione in contrarium deriuata; lienteriam postea, debilitatis iam per longam ventris passionem concoctrice & retentrice facultatibus. Muliebria non fluxerunt duobus annis: sed natura

E viam aliam quærente, habebat mulier hæmorrhoydas hyeme, quia (arbitror) reliquo anno insensili euacuatione sanguis dissipabatur.

Duo fratres Cecropis familiares, quibus nigra ab initio prodibant, aliquantùm fecu-

F *lenta, & eduliorum ex sanguine confectorum colorem referentia, deinde ex merè biliosis & spumantibus cum pallore virescebant.*

His ab initio morbi prodibant nigra similia sanguini nigro, qui reperiri solet in farciminibus sanguinis. Deinde valde biliosa & spumosa: ab his χλοώδεα. Quas omnes deiectionis species in lethalibus esse, in prognostico dicitur ab eodem Hippocrate, & in aphorismis. Nam vt

G 21. sectionis 4. dicitur, deiectiones nigræ similis sanguini nigro, sponte procedentes, & cum febre & sine febre pessimæ. Talia verò omnia tanto sunt deteriora, quanto citius à morbi principio, & ante iudicationis tempus fiunt, iuxta illud etiam quod mox sequenti aphorismo dicitur. Morbis quibuslibet incipientibus, si atrabilis supra, aut infra exierit, lethale. Nigras ergo deiectiones ab initio his fieri graue erat: sed & quæ subsequuta sunt. Nam

& biliosæ vituperantur aphorism. 47. eiusdem particulæ, aut eædem æquè ac spumosæ: & χλωραὶ vituperantur in prognostico. Ergo quod ad deiectiones pertinebat, quas contigit his ægrotis esse dignas mentione, letbaliter eorum procedebat affectio. Quid quæque talium deiectionum significarent, superfluum est hoc loco dicere, cùm in commentariis locorum quæ citauimus satis sit dictum.

A

B

Qui asinum ex pacto sustulit, febricitauit statim, tertia die sanguinem fudit, quarta, & quinta, & septima, & octaua: iudicatus est cum aluo humida.

Non satis possis ex ipsa dictione intelligere, an octaua iudicatum dicat, cùm tertia, quarta, quinta, & septima sanguinem fudisset, an sanguinem etiam octaua fudisse, & iudicatum deinde, non nominato die: neque an dicat iudicatum esse forte ipsa sanguinis fusione, & deinde multo tempore habuisse aluum humidam. Nam cum in plerisque, nullis grammaticæ regulis sit adstrictus Hippocrates: sed velut solutis vocibus vtatur, omnia hæc potest ferre sua phrasis, atque adeo omnia possent contingere. Sed quia octaua non est valde iudicatoria, neque morbo per quem sanguis adeò fundebatur, deiectio ex aluo erat satis congruens iudicatio, omnium maximè consentaneum est, hominem ex nimio nixu & labore, cùm asinum ex pacto sustulisset, febre correptum esse, & raptum ei sanguinem fuisse ad superna, ac proinde copiosè fusum esse per nares, atque tandem iudicatum esse [nona fortasse aut vndecima] superfuisseque huic conualescenti iam ex morbo humidam aluum: quia vt dicitur in aphor. 27. sectionis 4. Quibus per febres sanguinis vndecunque eruperit copia, iis quum reficiuntur, ventres humectantur.

C

D

E

Vir metallicus hypocondriũ dextrũ habuit contentum. Lien magnus erat, & venter distentus, subdurus, anhelus fuit & decolor. Huic in genu sinistrum abscessus factus est, recidiua accidit, perfectè iudicatus est.

F

Quibus hypocondria distenta sunt, ac multo magis quibus aluus tota, fiunt πνευματώδεες, idest, difficulter spirantes ob compressionem septi transuersi. Hi ijdem fiunt decolores ob hepatis debilitatem, vt quibus lien solus tumet, hi solent colorem quendam subnigrum contrahere, ob atræ bilis in totum habitum distributionem. Hic ergo cum febricitaret, & iam iam hydropicus fieret ob vtrumque hypocondrium, præcipuè verò ob dextrum, abscessu in sinistrum genu liberatus est à febre. Tamen quia exiguus erat abscessus pro ratione morbi recidiuam habuit: sed tandem omninò iudicatus est, partim febre ipsa absumente, partim per abscessus.

G

Filius Temenei aliquam patiebatur spirandi difficultatem, adeò vt ex viridi pallesceret, qui color in dorso & in manibus apparebat.

Πνεῦμα apud Hippocratem significat respirationem, hic verò non quamcunque, sed eam quæ præter naturam est, & quæ vocatur dispnœa: respirationem enim omninò omnes habent quandiu viuunt. Quare cum dicat hunc ægrotum habuisse ἐπ πνεύματος, quasi neque omnes homines immo & quasi neque omnes ægroti habeant, intelligi debet difficilis. Itaque dicit hunc habuisse respirationem non nihil difficilem: Quæ autem addit ὡς χλοώδης εἰς νῶτα, ἐς χεῖρας χλοώδης, non possunt coniungi cum prioribus. Quid enim habet χλωρὸς commune cum respiratione? Aut quid etiam manus? Chlorum enim dictum iam sæpe est, speciem esse coloris inter flauum & viridem consistentis. Manus verò neque sunt ex instrumentis respirationis, neque ex iis quæ mouentur cum illis. Nihil ergo hæc aliud significant, quàm huic ægroto istum colorem in dorso, & in manibus apparuisse. Considerանda est Hippocratis diligentia, & imitanda, animaduertentis colorem ægroti, non in facie solum, vt solet, sed & in manibus, neq; solum in his in quibus etiam est plurium, sed & in dorso. Verisimile autem est eum, qui in dorso vitiosum colorem inuenit, toto corpore quæsiuisse, vsque adeo Hippocrates nihil omittebat eorum, quæ aut curationes modum indicare poterant, aut significationem aliquam præstare, siue bonam, siue malam. Velut hic color, qui profectò pessimam significationem præstabat. Nam in prognostico vituperat colorem χλωρὸν faciei, ferè vt liuidum & nigrum, quasi extinctionem naturalis coloris etiam significantem, vt illos. Ergo & in reliquis etiam partibus perinde significat. Solent verò hi colores aliquando fieri, æqualiter per totam cutem colore mutato: aliquando quibusdam maculis exiguis & frequentibus subortis, quas quidem semper significare malum per febres acutas constat: cum omnis intemperies abscessus à mala qualitate succorum nascatur. Verùm maximam differentiam malignitatis aut benignitatis habere ex colore rationi consentaneum est: cùm colores cutis omnium maximè possint indicare, quales in corpore sint succi. Sed experimento est proximis annis confirmatissimum. Grassata enim sunt, neque adhuc extincta cum febribus acutis; & malignis, hæc exanthemata, quæ nisi cum rubra sunt, nunquam non lethaliter fiunt. Solent verò incipere plurimis à manibus, ceruice, & dorso, vt pote partibus à visceribus facilè recipientibus, ab hepate præcipuè & corde. Hic fortè tale quidpiam habuit. Vtcunque verò, siue inquam cum exanthematis, siue sine illis, certè morbo maligno tenebatur. Nam respiratio magnã habet vim in acutis morbis ad salutem, aut mortem: praua ergo mortem portendebat: color verò cutis χλωρὸς est malignorum succorum & caloris debilis nota, vt in prognostico indicatum est.

PVerperæ maritus qui prope Sitodochi ædes habitabat, ictericus erat, ad quem septimâ die veni, octauâ mortuus est, neque vrinã neq; alui excrementa emittens. Hypocondria magna erant & dura, & spiratio crebra. Hic moriens ne frontem quidem præ labore madefecit.

Quandoquidem dicit septimo die se venisse ad ictericum, insinuat eum ante septimnm factnm esse talem. Meritò ergo mortuus est ex eo signo, quandoquidem, vt in apborismo dicitur, malum est. Solet verò icterus talibns (cum inqnam lethaliter fit, vt Gal. in commentario illius apborismi dicit) fieri ob beparis inflammationem. Id etsi non sit perpetuum, vt non possit aliter fieri, eandem tamen ob causam vt plurimùm accidit. Certè hic habuit inflammationem, eamque maximam, non hepar solùm sed omnia bypocondria occupantem. Quo factum est, vt non solum moreretur, sed vt etiam citissimè. Maximam verò ac omnia hypocondria occupantem esse, omnia certè quæ narrat significauerunt. Magna enim fuisse & duta hypocondria, ex propria essentia inflammationis significabat tactus, sed & vrinas, & deiectiones, atque alias omnes euacuationes snpprimi (id enim insinuat exaggerans quod circa sudoré euenit mox) maximæ inflammationis signum erat, succis irruentibus enim in vnam aliquã partem, quę maxima fluxione occupatur, euenit euacuationum consuetarum suppressio, quæ ab inflammatione fit, & ipsam postea auget. Iam verò spiratio crebra si magna est, ardorem ingentem, sin minùs, affectum dolorificum in instrumentis respirationis aut partibus proximis significat. Vtrumque verò est inflammationis magnæ signum, magnus inquam calor & dolor. Probabile est autem bunc spiritum crebrum & exiguum ob dolorem fuisse, & ob impedimentum quod hypocondria faciebant, quo minùs septum satis dilataretur. Cùm enim essent magna & dura, quomodo possent non obstare? Hunc vsque adeò siccauit illa ad viscera confluxio succorum, & vehemens inde à magna inflammatione tractio, vt ne frontem quidem humectauerit moriens, vel ex labore, vt scilicet morientes solent. Frigidum enim secundùm frontem sudare solere, in prognostico dicitur. Causa certè esse solet exolutio, cum calido innato quod expirat excũre parte aliqua succi, & ob illius exolutionem refrigerata: in aliis etiam accidit (quod hic Hipp. insinuat) ex labore, vt solent qui anxij sunt, aut vehementius aliquid nituntur. In boc tamen tanta vis fuit reuocationis ad interna, vt neq; ex labore tantillum per frontem sudarit, sed cohibitis interius omnibus excrementis mortuus fuerit; suffocato calido potiùs quàm expirante.

HVius vxor eiecit filiam septimestrem septima die: apparuit autem quartâ. Hanc à principio dolor pedum tenebat, desinente verò febre spirandi difficultas non est soluta, sed intus præoccupauit dolor in manus & brachium.

In hac muliere apparuit satis vis septimi, vtque vis eius non solùm in diebus, sed & in mensibns, atque adeò in qnadragenariis notetur: & qnod est secundò libro rantopere celebratnm, esse quosdam menses partui decretorios, vt acutis morbis dies. Hæc ergo septimo mense prægnationis cnrrepta est morbo, & septima die morbi fecit abortum. Qnamquam, vt secundo libro dictum est, mensis septimus non omni ratione est septimns: si enim qnadragenarii nnmerentur, est quintus: verùm in nnmero lnnarium circuitionum est septima. Quod dicit apparuit quarta, indicat, quod sæpe etiam ab eodem autore dictum est, quartam diem esse primum morborum impetum, & esse indicem secundi, qui septima absoluitur. Velut ergo in prægnatione motus qui nono mense plerunque perficitur, septimo tentatur, ita in morbis acutissimis, qui futnrus est septima; solet tentari quarta, atque futuram iudicationem septima, indicat quarta, ex concoctione manifesta, vt forte nubecula rubra, quæ autem iudicatio futura sit, ex motu qui tentatur, idque siue bona siue mala sit futura. Velut sanguinis stillæ quarta die minantur pbrenitidem in septima, si verò simul appareat concoctio manifesta, & alia virtutis signa, fortasse iudicationem per fluxnm sanguinis è naribus indicabunt. Huic itaque, quantum suspicor, quarta die dolores acciderunt, vt putaretur abortum velle facere, quem septima fecit. Neque tamen cum abortu omninò liberata est, etiamsi sit febris soluta, sed cùm à principio teneretur dolore pedum, desinente febre (die arbitror septima) πνεῦμα οὐκ ἐλύθη, idest, non rediit ad facilem respirationem, vt par erat, degrauato iam vtero & soluta febre, sed perseuerauit respiratio difficilis vt quum gerebat vtero, ac forrasse etiam vt cum febricitabat, quod significabat, humorem qui partes imas tenebat, sursum raptum spiritales partes occupasse. Id verò ita factum esse multo magis indicauit, quod cùm à principio teneretur pedum rantum dolore, deinde cùm scilicet soluta febre difficilis respiratio perseueraret, eam ἐγκατελείφθη ἐς χεῖρας ὀδύνη ϗ βραχίονα, idest, ex interna causa, citraque vllam externã febris solutionem anteuertit dolor manuum & brachiorum. Manus Hippocrati significat totum brachium, nam quam vnlgo manum vocamus, ille vocat extremam manum. Brachium illi significat primam partem vulgo dicti brachij, eam inquam quæ est inter humerum & cubitum. Ergo dicens in manibus & brachium significat non in extremas solùm manus, sed in totas manus, & in brachia. Id verò constat factum, quia cùm anteà tota humorum copia, natura eo nitente & abortum parante, deorsum reperet, atque proinde pedum dolorem faceret, qui vt etiam rumor, gerentibus vtero ob rectitudinem pedum eum vtero familiaris esse solet: cùmque abortus eam humnris partem euacnasset quæ febrem tollere potnit, non tamen corpus perpurgare, reliquiæ se in superiores partes collegerunt, atqne occuparunt thoracem, respiratinnem difficilem produxerunt, & redundantes in brachia,

eorum dolores intulerunt. Recte ergo narrat hæc simul, spirandi difficultatem non esse solutam, & factum esse dolorem brachiorum, vtpote signa annuentia sibi mutuo, & eandem significationem tribuentia.

Recidiua per longissimum corripiebat, quibus vrinæ ante iudicationem supprimebantur.

Nullum certius inditium esse potest futuræ recidiuæ, quam febres solui citra euacuationes manifestas, nec multitudini excrementorum respondentes. Atqui in quocunque tempore sunt expectandæ, præcipuè eæ euacuationes, quas in quamplurimis obseruauimus, & earum suppressionem timere debemus, ob eamque præcipuè timere recidiuam, si mediocriter quidem suppressa sit, minorem breuioremque: sin autem plurimùm, longiorem. Quoniam ergo dicit recidiua per longissimum corripiebat, quibus vrinæ ante iudicationem supprimebantur, oportet intelligere, morbos eo tempestate solitos iudicari per vrinam, ac proinde quibus id non accidit, accidisse recidiuam, & quibus, & ante indicationem, & in ipsa indicatione omninò suppressam. Nam posse quosdam morbos solui sine euacuationibus, infidè tamen, & quibusdam morbis esse familiares quasdam euacuationes, atque adeo quibusdam tempestatibus, dictum antea sæpe iam est.

Soror quæ erat apud Timeneum cum rigore indicata est. Soluto autem colore ex viridi pallido manus & humeri doluerunt, his autem solutis caput: oculorum autem superiores palpebræ intumuerunt & lachrymas profuderunt, non noui reliqua. Indicata est circa septimam primum.

Nihil refert, fuerit hæc soror Timenei, an alicuius alterius apud Timeneum habitantis: neque an fuerit hic idem Timeneus cuius filij morbus nuper narratus est, an alius. Videtur sanè consentaneum eundem fuisse, quia morbi sunt valde similes, habentq; commune illud χλωρὸν circa humeros, dorsum, & manus, & reliquum corpus. Malignæ autem illæ maculæ cum febribus solent in multos simul quibusdam tempestatibus incidere, præcipuè cohabitantes in eadem domo, aut quod contagiosi habeant aliquid, aut quòd qui in eadem domo degunt, plærúnque eodem vtantur victu. Habuit ergo hæc febrē acutissimam, & malignam: acutissimam quidem, quia septima iudicata est; malignam, quia habuit maculas ex viridi pallidas, quibus etiā illud malignitatis accessit, quòd celeriter solutæ sint, citiùs scilicet quàm sperare posses, & antequam febris inclinaret. Quod sanè vt in omnibus fluctuantibus, siue doloribus, siue maculis malum est, ita pessimum in malignis. Non tamen ex omni parte omnino euanuerunt, sed ex

A reliquo corpore euanescētes, circa manus & humeros apparuerunt, & his solutis, superuenerunt aliæ capitis, quod etiam habuit malū, abscessum scilicet sursum ire, cum ad inferiora descendere magis deberet. Non potuit ergo non male affici cerebrum. Malæ autem illius affectionis significationem præstiterunt, palpebrarum superiorum reuulsio sursum facta, & inuoluntariæ lachrymæ. Ambo enim hæc vituperantur in prognostico, quasi male affectum cerebrum significantia, Non tamen semper letha-
B liter accidunt, sed cum aliorum signorum concursu vt in conualituris, esse solent etiam hæc decretoria, conuulsio inquam circa oculos & inuoluntariæ lachrymæ. Nam vt antea dixisse me memini, in secretione succorum contingit quasdam particulas corripi conuulsione, quæ mox succedente indicatione cessat. Lachrimæ etiam possunt ob eandem causam accidere, ac indicationem præmonstrare. Dices vero, solent hæc quum maximè decretoria
C sunt, indicare fluxum sanguinis ex naribus, non rigorem. Ita sane est, verùm & fundentibus sanguinem biliosum ex naribus, solet indicatio fieri cum rigore, vt accidisse ferno in extrema caupona decumbēti nuper narrauit. Si ergo fundenti biliosum sanguinē ex naribus accidit, certe & parato fundere poterit accidere. Itaque euenit huic, vt cum his signis indicaretur septima die cum rigore. De qua indicationis specie sæpeiam est dictum. Dicit vero iudicatam esse circa septimam primum, non quòd
D certò sciat alia postea indicatione fuisse opus, sed quòd ignoret, an deinde habuerit aliam, successeritque recidiua. Dicit enim, Non noui reliqua. Iudicata est circa septimam primum.

Menandri vinitor eodem modo se habuit, præterquam quòd venter circa principia
E *tenuia reddidit, deinde restitit & vrina excretione indicatus est. Non riguit septima die, quia venter antea turbatus fuerat.*

Reliqua habuit hic vt soror Timenei, præterquàm quod fluebant illi à principio tenuia ex aluo, & proinde citra rigorem indicatus est. Itaque profuerunt ei deiectiones tenues intempestiuę ad acrioris bilis euacuationem. Nam alioqui non substulissent rigorem. Id vero in tali morbo op-
F tandum non est, nam minimè est tali morbo (febri ardenti dico cum cutis maculis) congruens euacuatio per ventrem, tametsi aliquando etiam prosit. Vidimus certe nonnullos ita affectorum alui fluxione liberatos, tamen multo melius tutiusque liberantur sudore, quia auertuntur à visceribus succi maligni. Deiectiones verò ita affectis multo sæpius vidimus prodesse citatas pharmaco, quam sponte fluentes. Neque immeritò.
G Quia in talibus natura extrorsum nititur, introrsum ergo ire sponte succos, magnæ signū est debilitatis. Trahi vero pharmaco, non ita, Quia quod à causa externa fit, nō debet imputari affectioni. Expurgare ergo inter initia plurimos horum iuuit, atque adeò per totum morbum procurare, ne aluus adstricta sit, quia nulla ratione melius præcauetur symptomata, à quibus omnes ferè huiusmodi periclitantur. Ta-

men cum ſpuntaneis deiectionibus ingruere hunc morbom, aut per alui floxiooem iudicari periculoſum eſſe, & dicta ratione; & plus ſatis iam longo experimento didicimos. In ſudore coenir contrarium. Quia qui ſpoore fir, & tempeſtiuè illos optimè liberat, qui verò arte eliritur, plærunque auget febres, & virtutem aliqoando minuit, niſi forte incbuatom iam à natura adiuues. Quapropter cum das alexipharmaca, quorum in his morbis magnus vſos eſt, deoita valde calida, ſi febris magna eſt. Ac neque com dederis mediocria, tegomentis plurimùm preme: ſed rempeſtioom ſudandi tempus expecta, & ſeroa ſpontaneos. Vbi dicitur deinde reſtirit, dicit Hippocrates, ἔπειτα ἔςη ϗ τὸ ὖρον ἐκρίθη qood quidem duobus modis legi poreſt, aut ita, deinde reſtitir (aloos ſcilicer) & vrinæ excretione iudicatus eſt: aut ita, deinde reſtirit etiam vrina, iudicatos eſt. Nam certè dicere vrinam iudicatam eſſe, noua phraſis eſt apud Hippocratem, iudicari enim dicitur morbus aut ægrotos, non vrina. Sed ſi hoc oon videatur durum, atque vrinam iudicari vis, intellige vrinam quæ anteà ſupptimebatur fluxiſſe copioſè, & ſic ſaris idooeus ſenſus redditur. Nimirum dum veoter fluebat, vrinam modicè fluxiſſe (ita enim fit) ſuppreſſa autem aluo cœpiſſe fluere, & ita citra rigorem febrem iudicaram eſſe die ſeptimâ, habuit ita hoc boni ægrotus, quod nõ ſine euacuatione ſit iudicatus. Sin autem durior videtur phraſis, dic ſtetiſſe cum deiectiooibus etiã vrinam, & iudicatum eſſe hominẽ ſeptima citra rigorem. Sed cum qua euacuatione fuit iudicatus? Fortaſſe cum fluxo bilioſo ex naribus, etſi id Hippocrates taceat. Fortaſſe etiam cum nulla ſenſibili. Inde verò nihil eueoir abſurdi, aut quod non poſſit fieri, sed ſolùm non fuiſſe ſatis tutam iudicatiooem. Quid tum poſtea.

FIlius Potamonis cui aluus non fluebat ſeptimâ, ante indicationem per duas dies non riguit, propterea neque vrina ſupprimebatur.

Hic etiam ſimili morbo occupatus ſeptima ẽt iudicatus eſt. Sed per dies ante iudicatiouem non egeſſit ex aluo, qui certè videbatur hanc ob cauſam rigore indicandus. Nam ſi vinitor Menandri non riguit, quia aluus fluxerat, oportebat hunc rigere, cui non fluxerat. Noo ramen (inquir) riguit ob hoc. Sed quæ fuir cauſa? Neque vrina (inquit) ſuppreſſa eſt: quaſi dicerer, quia vrina noo eſt ſuppreſſa vt aluus, ſed fluxit. Et quod vioitori præſtiteronr liquidæ deiectiones, hoc filio Potamonis præſtitit vrina copioſa. Neque mirum, analogæ enim admodum cauſæ ſunt, & altera alterius vicem facilè ſupplet.

HEgeſiſtrato, cui ſuppuratio iuxta oculum aduenerat, dens etian ſuppuratus eſt iuxta extremum, & rurſum ſanatus eſt oculus, & ſecundum nares pus deſcendit craſſum: iuxta gingiuam carunculæ paruæ rotundæ abſceſſerunt. Huic iuxta tertium dentem videbatur

A *ſuppuratio futura, deinde intrò reuertebatur, repentè autem maxilla & oculi intumuerunt. Hegeſiſtrato duo dentes extremi corrodebãtur, qua ſeſe mutuò reſpiciunt, extremus habebat ſupra gingiuam duos nodos, vnum quidem iuxta corroſionem, alterum vero ex altera parte. Qua verò parte erant duo nodi, ibi radices latæ ſimiles ex duobus coincidebant. In alia* B *vna medietas rotunda.*

Duæ ac diſſitæ ſententiæ occurrunt bæ in omnibos exemplaribus, atque quaſi ad doos fortè Hegeſiſtratos pertinentes. Mihi verò viſa eſt vnica narratio, & ad eundem pertinens. Proinde quæ quibuſdam interpoſitis paulò poſt ſcripta inueniuntur, ego buc transferens, bæc omnia verba coniunxi, vr hiſtoriam vnam cootineotia. Mirum ſi C duo ambo Hegeſiſtrati dentiom corroſione laborauerint ambo, & id Hippocr. non aperoerit dicens, alter qui etiam Hegeſiſtraros vocabatur, aut tale aliquid. Quod ſi fortè id ita euenit, nihil læditur doctrioa his omoibus, quæ ad dentium corruptionem pertinent, ſimul enarratis, ſiue eidem homini omnia, ſiue duobus acciderint. Ac fortaſſe etiam fuiſſet ſatius hæc cum illis buius ipſius libri quarti verbis coniungere, quæ ad dentium & for-D matiooem & morbos pertinebant, quia ex illis pendet horum enarratio. Ita enim dixit Hippocrates, iuxta tertium dentem ſuppurationes accidunr plures, quàm iuxta alios omnes; & quæ ex oaribus craſſæ fluxiones, & à temporibus dolores, ex hoc maximè fiunr. Exeditur hic maximè. Hoc idem euenit Hegeſiſtrato, cui ex ſuppuratione circa oculum facta eſt ſuppuratio ad extremam radicem dentis, & ſecundum nares deſceodit pus craſſum. Videbatur verò ſuppuratio futura ad tertium den-E tem (ad caninom ſcilicet, vt ſolet) abceſſu è regione illius primùm facto, deinde intro reuertebatur, colligebatur videlicet pus verſus alium, aut ſecuodum inciſorium, aut molarem primum. Cur ex doloribus tempurum ſoppurationes magis fianr ad dictum dentem quàm alios, & cur deſcendat craſſum etiam ex naribus in tali abſceſſu, illo loco dictum eſt. Conſtat verò eandem eſſe rectitudinem dentibus cum oculis, & cum temporibus. Meritò F ergo huic ex morbo circa oculum abſceſſus hic factus eſt: & excipientibus pus naribus & dentibus ſanatus eſt oculus à ſoppuratione. Nihilominus ex deotium dolore, vt fieri ſoler, repentè intumuerunt maxilla & oculi. Neque ſane leuiter laburaoeruor partes oris dentibus proximæ. Nam præter dicta, pus deſcendens eroſit fruſtula carois, quæ ex gingiua eius lateris abſceſſeruot: & præterea doo dentes extremi, poſtremi ſcilicet molares (conſentaneum eſt id factum eſſe in eodem latere) quà ſeſe G mutuò tangunt corrodebantur, & extremus ac vltimus omnium, habebat ſupra gingiuã quaſi duos nodus, vnum iuxta corroſionem, iuxta eam .ſ. partem qua tãgebat alium, alterum in aliam partem, in extremitatem ſcilicet qua finiebantur denres. Reddir cauſam ob quam id eueoit ex ipſa oſſis figura. Qua (inquit) parte eranr duo (oodi ſcilicet) hoc eſt, à facie hac anteriori qua dentes teguntur labijs, eranr denti radices duæ latæ, quæ reflexæ in ſeſe coinci-

debant, similes ex duobus, hoc est, similes illis radicum paribus, de quibus loco citato dixit, qui quintus ab anterioribus numeratur, quatuor habet radices vnicuique vicinorum dentium veluti connexas, omnes quidem reflexas ad internam partem. Nimirum illic dictum est, quosdam dentium molarium habere quatuor radices, secundum paria reflexas ad sese, alterum pat à facie anteriori & exteriori, alterum à posteriori & interiori, quosdam habere tantùm tres, in facie anteriori duas, & tertiam in posteriori à medio ortam. Nunc dicit deutem illum postremum habuisse à parte anteriori, qua est gingiuæ facies, duas radices similes antea ex duobus, idest, illis radicum paribus quas esse antea diximus: in alia parte, voam medietatem rotundam, hoc est, vnicam radicem rotundam è medio productam. Quanquam certè hic cum esset vltimus molaris, atque vt suspicor superioris maxillæ (his enim est maior rectitudo cum oculis & temporibus) quatuor habere solet, sed vt diximus magnam differentiam recipiunt dentium figuræ. Sed quid hæc ad nodos? Certè supra duas illas radices facti sunt duo abscessus duriusculi, quos vocat nodos. Nam vt dictum illic est, per radices recipiunt dentes abscessus.

QVibus ad oculos abscessus accidunt in febribus ardentibus, illi maxillas habent valdè rubras, & sanguinem è naribus fundunt: sed & quibus ad aures tumores nascũtur. Fortasse autem & abscessus ad articulos potius colliguntur, nec istud quidem manifestè noui.

Quibus per febres ardentes rubent valdè maxillæ, & sanguinem è naribus fundunt crebrò, & oculorum abscessus patiuntur, vt rubores oculorum, seu ophthalmias, aut auriũ vt dolores in eis pulsantes, certe hi multo sanguine pleni sunt. His (inquit) fortasse solent ad articulos colligi abscessus potiùs quàm aliis qui febribus ardentibus laborant. Sed explicans cur dicit fortasse addit, nec istud quidem manifestè noui. Nimirum diximus in initio huius operis, hoc opus scriptum esse captando potius experimenta, quàm docendo quæ iam essent satis confirmata. Vide ergo quam fidem debeas Hippocrati qui aliquid affirmat, quia cum hæc scriberet, nondum fortasse hoc habebat experimentis confirmatissimum, non affirmat, sed aperit tantum quam habet de re, seu opinionem, seu tantum suspitionem. Sed dices videri quod docet aph. 74. sect. quartæ ei quod modò dicit longe contrarium. Nam inquit, quibus spes est abscessum fore ad articulos, liberat ab abscessu vrina multa, & crassa, & alba prodiens, qualis in febribus laboriosis quarta die quibusdam fieri incipit. Si verò etiam ex naribus sanguis eruperit, breui admodum soluitur. Tam longè ergo abest, vt sanguis ex naribus fluens significet abscessus ad articulos, vt etiam alioqui futuros fieri prohibeat. Certè non sunt contraria hæc duo, sed ad eandem sententiam pertinent. Si enim sanguis copiosè fluens liberat ab abscessu ad articulos, certè abscessus ad articulos nati sunt fieri in sanguineis morbis. Sanguineos enim morbos solet soluere fluxus sanguinis, sanguineum verò esse morbum

A nihil potest melius significare, quàm crebrò tentatus fluxus sanguinis. Ergo eadem ratione potest fluxus sanguinis futuros abscessus significare, qua & ab eis liberate. Exiguus scilicet & creber significare, copiosus tollere solet.

RIgores tremuli aderant, hypocondrij contentio, muliebria apparuerunt, decima B *septima perpetuo iudicabantur. Quæ quidem si non ita mansissent intus, iudicabantur tertia; quædam quinta, quædam septima iudicata est.*

Mulieres plurimas quadam tempestate dicit febricitasse acutè ex menstruorum retentione, hasque habuisse per febres rigores citra vllum ordinem, & C fuisse tremulas, hypochondriumque eis contentum fuisse. Has verò superuenientibus mensibus iudicari solitas decimaseptimâ. Si verò aliæ ea tempestate febricitassent, quibus non ita mansissent intus, hoc est, diu suppressæ non fuissent menstruæ euacuationes, eas tertià die iudicari, præter vnam quandam quæ quinta, aliam quæ septima iudicata fuit. Quam familiare sit mulieribus ex hac occasione ægrotare, D non est quod moneam, medicumque debere menstruæ euacuationis curam studiosè suscipere, quum ad curandas mulieres accersitur. Fere enim omnes muliebres morbi hinc nascuntur. Qui enim aliunde, non mulierum proprii sed communes cum viris sunt, nisi forte perpauci quidam ex lacte in mammis. Nam & vocatos mammillarum cancros, & morbos ex seminis retentione omnes, in viris etiam vidimus. Fere itaque omnes muliebres sunt ex menstruorum defectu. Iam vero menstruus sanguis non tam lædit quum natura non tentat eũ pellere (quan- E quam ita quoque redditur impurum corpus) quàm cum confluit versus vteros velut effluxurus, & aut ob viarum stricturam, aut suam crassitiem, aut vtrumque non effluit, vt dicitur libello de morbis virginum. Tunc enim secretus ab habitu corporis confluit in maiores venas deorsum, coercitus vero regurgitat per maiores & communes ad hypochondrium (ita vocatur ea regio in qua sunt hepar & lien) distenditque illud. Porro venas quæ sunt cir- F ca artus, vt brachia aut crura, crura autem præcipue distendens, comprimit vicinos neruulos, & priuat subiectas partes facultate animali, vt quum cõpressione stupor inducitur. Hinc necesse est tremulos fieri artus. In secretione vero, & ea velut repressione, necesse est excrementa agitari, vnde mox fient rigores, Merito ergo illa omnia fiebant mulieribus, ea occasione febricitantibus. Merito etiam febres erãt longiusculæ, cùm ex multis succis crassis que penderent, ac proinde non iudicabantur nisi G menstruis fluentibus (necesse enim erat prius eam, quæ febris esset causa, tolli, vt ea iudicaretur) neque ante decimam septimam, alioqui acuto morbo laborantes. Eas vero quæ citra eam occasionem febricitabant, non mirum iudicari tertia, quinta, aut septima. Nimirum contigit ea tempestate febricitare acutissime, ac proinde intra fines acutissimorum iudicari, quibus multitudo & crassities non esset impedimento.

MVlier cui sāguis ex naribus fluxit quinta & sexta, septima iudicata est. Valde rubra.

Hanc arbitror fuisse mulietem de qua loquens dixit, alia feptima. Hanc dixit non ex menstruorom soppressione febricitasse, ob id ergo, & ob ea quæ contingere constat, non tam eam laborasse multo & crasso, quàm tenui & valde calidó, nòn molto. Nimirum erat rubicunda maxillis, quia sanguis vtpote tenois sursum efferebator. Fuit vero fatis ad perfectam iodicationem in seprima, vt fanguis quinta & sexta flueret, qood sane non fuisset, si aut omninò moltus aur erassus esset: aut enim producta febris esset, aur fottasse essent facti abscessos ad articulos, vt ipse met nuper dicebat.

MVlieri vehementi capitis grauitate laboranti indicatio facta est circa vigesimam diem. Vigesimâ æstuauerunt hypocondria, septima non multum sanguinis è naribus fluxit deiectiones tenues erant, in oculum dextrum circa octauam decubuit.

An huic mulieri menstrua fupptessa fuerint non explicat, vetisimile autem est ita accidisse, quia quibus non mansissent intus, vt dicebatur noper, breuissimè iudicabantur ea tempestate, aut tertia, aur quinta, aut feptima, Quoniam autem hæc non decima septima iudicata est, vt eadem tempestate plæræquealiæ, constat ex multo acctasso & & angustis locis impacto fanguine malum processisse. Sed & doloris species hoc indicauit, nam vehemeoti capitis grauitate laborauit. Id verò fit cum multus fanguis crassus præcipuè in capite redundat, maximè autem quum is replet sinus, & vasa membranarum cerebti. Hanc ergo ob causam malum advigesimam peruenit, qua iudicata est æstuans hypochoodriis: qui æstus non indicabat phlegmonem eius loci, alioquin non simul eadem die cœpisset ac finitos esset, sed decretorius erat. Nimirum cùm succi calidi qui maximè ea regionc abuodant secernerētur expellendi, æstuatunt hypochondria. Qua ratione iudicata sit non dicit, fottasse autem fluxu sanguinis ex naribus, is enim fuerat insioua tus per morbum, cùm septima fluxerit, etsi non multos, æstuantia etiam hypochondria nullam euacuationem habent magis accommodatam. Per magnas enim venas inde sursum latas facile sanguis ascendit. Fortasse etiam fuetunt deiectiones biliosæ, hæ enim etiam ex hepate facilè per mesenterium depouuntur, & fuerunt etiam per morbum insinuatæ, fuerunt. n. deiectiones tenues. Redundasse autem calidos succos in dextris partibus magis, atque ita hepate magis quàm liene; indicauit ille decubitus quem fecit in oculum dextrum circa octauam, Neque quidem obstar sopernas partes fuisse præcipuè affectas. Hæ enim sæpe per inferoas euacuatiooes liberantur, vt surditas alui fluxioue cessat, cùm præcipuè supetnæ

A ab infetois partibus teceperiot, vt in hac mulere caput à partibus citca vterum. Fluxio ergo ex aluo, etsi recipienti parti contratia foerit, cum mittente haboit rectitudinem, fnitque illi reuulsio, huic deriuatio. Foit etiam iudicatio valde congruens muliebris floxus.

VIro eadem contigerunt, præterquam quod
B *septima iudicatus est, liene in sinistris aliquantulum intumescente. Huic vigesima octaua & diuturniores oculi affectus acciderunt, fortasse quòd post iudicationem, & quòd multi contigissent.*

Eadem quæ dictæ mulieri, acciderunt eius viro, præterquàm qood iudicatus est septima) quia scilicer non ex menstruorum suppressione labo-
C rare cœpit, vt illa) & erat subsplenicus, ac proinde fortasse fluxu sanguinis ex sinistra nare est indicatus. Nam cùm coniectauerimus mulierem fluxu sangoinis esse iudicatam, & hoic eadem accidisse dicat; consentaneum est hunc qooque ita esse iudicatum, ac proinde illud ἐς τὰ ἀριστερὰ, significare fluxum in sinistram narem incidisse: & illud ὑπόσπληνος continere simul affectionem & iudicationis causam, quasi diceret, erat subsple-
D nicus, ac proinde in sinistra inclinauit iudicatio: quia vt in hoc ipso libro dixerat, quibus splenis eleuatio, iis sanguis ex sinistra nare fluebat. Fortasse etiam illa verba, sobsplenicus in sinistra, nihil aliud significant, quàm fuisse subsplenicum, dicitque in sinistra per pleonasmum, quia lien ad sinistra pertinet. Cum huic eadem acciderint quæ vxori, accidit etiam in oculum dextrum decubitus vt illi (contigit enim eum oculum habere debilem) verùm non tam citò, sed vigesi-
E ma octaua, & diotutnior (cœpit scilicet vigesimâ octaua, & lentè ad dies alios processit) reddit Hippocrat. causam, qua coniectat tanto tardiùs huic esse factum, ac non octaoâ vt vxori. Fotte (inquit) quod pòst iudicationem, & quod multi contigissent, hoc est, quia iudicatio præuenit diem octauam ac proinde eius diei decubitum sustulit, qui dilatus in tantum tempus est, quia etsi iudicatus perfectè non est (ommino enim habuisset nullum) tamē eua-
F cuata sunt multa per iudicationem, ac proinde factus est tardior multo, & minor abscessus.

HYmenæ soror difficulter spirabat, & distenta hypochondria apparuerunt per aliquod tempus, an vero vtero gestaret non nouit. Aluus primò suppressa est, & tunc vomebat,
G *posteà non ampliùs. Aluus enim multa viscosa & biliosa egessit, nec hypochondrium impediebat. Vndecima die ad magnum dextræ manus digitum orta est phlegmone, alui perruptio confertim facta est & procedebat superiùs, ex quo meliꝰ sese habuit. Etenim cataphora & febris minores erant, & quodammodo melius spirabat, quòd suprà prauum quoddam euo-*

muerat. Decima sexta exigua & crebra accidit spiratio & febris. Mortua est. Hæc febricitauit ante abscessum; septimâ post abscessum periit. Erat etiam hæc valde rubicunda.

Ecce aliam quandam, quæ ex menstruorum suppressione ægrotauit, vt aliæ multæ illa tempestate. Nam nisi fuissent suppressa, non dubitaret Hippocrates an vtero gereret. Sed & ex ijs quæ habuit, agnoscitur, erat enim (inquit) etiam hæc ἐξερυθρῦ τρόπυ hoc est vultu perubro, qualis erat multis tunc temporis laborantibus. Nam & de quadam alia nuperrimè dicebatur, valde rubra, & paulo ante, quibus abscessus ad oculos, in febribus ardentibus, valdè rubra secundum maxillas. Habuit etiam intenta hypochondria, quod sanguine multo sursum regurgitante, eadem tempestate factum esse in multis, nuper dicebatur. In hac ergo primū omniū consuetæ euacuationis defectus fecit difficilem respirationē, & tentionem hypochondriorum: idque non quum iam febricitaret, sed διὰ χρόνυ per multos scilicet dies antè, vt videretur vtero gerere, ac fortasse etiam gerebat. Nam quid prohibet simul vtero gerere, & morbo lethali corripi? Certè tam difficile est aliquādo discernere, an gerat vtero quę ægrotat, an solum teneatur morbo, quem suppressio menstruorum fecerit, vt in hac, quæ multos ante dies habuit ventris tumorem, & respirationem difficilem, & decem ac septem dies postea febricitauit, confiteatur Hippocrates sè non nouisse, an vtero gereret. Cum igitur mulier ea dubitatione ob dicta accidentia teneretur, correpta est febre acuta cum cataphora, vt solent quibus multus ad caput sanguis effertur, pręcipuè si is est pituitosus, qualis esse huic videbatur ex alui deiectionibus. Nam imprimis aluus suppressa est, & tunc sursum repentibus excrementis vomebat pituitosa, & biliosa arbitror, quia deinde, hoc est, postquam aluus suppressa esse desiit, & non amplius vomebat, aluus multa deiecit viscosa & biliosa, quæ, quia viscosa, magnam pituitæ mixtionem habere agnoscebantur. Addit, hypochondrium non prohibebat, quod non video quid aliud possit significare, quàm non prohibebat vomere, aut deiicere. Scilicet non erat admodum dolens, etsi intentum. Non tamen hoc admodum placet, rarius enim solet ea intentio prohibere deiectionem & mictum, quam vt deberet id Hippocrates admonere. Quare suspicari cogor, quum legitur ὐκ ἐκώλυεν legendum fuisse ὐκ ἀπέλυεν hoc est, non demittebat, aut soluebatur, quasi diceret aluus multa viscosa & biliosa egerebat, hypochondrium tamen non dimittebat ea, à quibus intendebatur sed nihilominus tumebat. Ita enim accidit iis quibus lethalis morbi exitus portenditur. Nihil excernitur è partibus præcipuè affectis, & reliquis inutiliter euacuatis vires dissoluuntur. Vndecima die in magnum digitum manus dextræ incidit phlegmone. Quia non raro tentatur abscessus in morbis pendentibus ex multo sanguine. Manus autem dextra maximè nata est ab hepate recipere, & hoc est maxime natum sanguine redundare. Addit, καταῤῥήξις ϗ̀ ἐπεχώρει ἀνωτέρω Hoc est, per id etiam tempus erat humorum fluxio per vomitum. Cum autem hoc fieret, idest cum vomeret, melius habebat, remittebatur enim & cataphora, & febris. Et aliquando etiam euenit fieri melius spirantem, quod

A supra vomoetat vomitum prauum. Constat per pleonasmum dici ἄνω non enim per inferiora vomimus. Sed caussam ob quā tātopere subleuabatur vomitibus, cum esset lethaliter affecta, satius est considerare. Videtur enim petituris illud imprimis esse proprium, vt nullis euacuationibus magnopere iuuentur. Certè quæ vterinis morbis tenentur, aut ex suppressione menstruorum ortis, magnopere solent iuuari vomitibus, quia cum vtero magnopere consentit ventriculus, & eius passiones grauissima B symptomata afferre solent, anxietates enim & deliquia animi, & capitis grauitatem & vertiginem, & motus conuulsiuos, & præfocationem. Quæ eadem symptomata morbis illis sunt familiaria. Depositis ergo quæ ventriculum premunt, cessat eius consensio, & ea cessante magna ex parte remittuntur accidentia. Eadem ratione in hac eueniebat, vt vomitibus subleuaretur, non sane quòd ita morbus præcipuus minueretur: alioqui fuisset liberata, sed quòd deonerato ventriculo symptoma- C ta minuerentur, & illa videretur potiùs sese melius habere quàm reuera haberet. Nam ita procedente morbo, decimaseptimâ spiratio facta est exigua & crebra, & febris aucta, est quod quidem inflammationem magnam in spiritualibus instrumentis ortam significabat, aut (si id citra dolorem maximè contigit) ardorem ingentem: ob maximam facultatis debilitatem tandem mortua est, non sanè eadem die, sed decimaseptimâ. Nam inquit, hæc fe- D bricitauit ante abscessum (nam vndecima die febris habuit abscessum) & septima post abscessum periit. Est verò septima ab vndecima, decimaseptima. Nec immerito id euenit. Quæ enim eodem modo & ex eadem occasione ægrotantes seruabantur in hac tempestate, iudicabantur decimaseptima. Eisdem autem diebus moriuntur homines, quibus salui fiunt, vt Hipp. ipse autor est.

E *Filius mulieris illius quæ erat Apemanti soror tumida habuit hypocondria & splenem, difficulter spirabat, alui excrementa erant viscosa, biliosa, & stercoribus aliquo pacto admixta. Defesso ex operibus vigesima in pedes abscessus accidit, eaque iudicatio lassitudinem patientibus in articulos, non in oculum solet contingere. Hypocondria autem distenta erant, atque etiam tussicula* F *quædam sicca continua diuexabat.*

Puer hic maiori aliquo, quàm pro suis viribus, labore defessus, cœpit febricitare cum hypocondriorum tumore, præcipuè lienis, ac cum difficili respiratione: ac proinde abscessus factus est huic in pedes (non in oculum vt aliis de quibus dictum est, qui eodem tempore ægrotarunt) & in pedum articulos, idque merito, quia, vt in apho- G rismo quartæ particulæ dicitur, lassitudinem patientibus per febres, in articulos, & circa maxillas potissimum abscessus fiunt. Hic ergo quandoquidem in pedum factus est articulos, videtur iter agendo defatigatus esse. Si enim esset aliter, forte factus esset ad maxillas, cum maximè iuxta tempestatis conditionem esset futurus in oculum. Sed pueri & debiles cum pedites agunt iter, solent ex

ea de-

ea defatigatione inflammatiooem visceris contrahere. Quæ excrementis ex tòto corpore tractis, ea in tumorem eleuatur, dextrum, aut sinistrum, aut vtrumque, vt sunt dextra, aut sinistra, aut vtraque parte debiles. Ita accidit huic, cui ambo hypocondria, hen verò præcipuè intumuit, & difficulter spirabat, & ob compressionem quam afferebant hypocondria thoraci: & quia talis respiratio lassitudini ipsi est familiaris. Ob redundantiam verò excrementorum multiplicium, quæ ibi collecta sunt, fiebat deiectio lenta, biliosa, & stercorosa, ex pituita scilicet & bile cum stercore admixtis. Vigesima die dictam ob causam abscessum habuit in pedum articulos. Atque ita iudicatus est, imperfectè tamen. Nam & post factum abscessum, hypocondria intenta erant. Et tussicula etiam quædam sicca cotinua, hærentibus adhuc multis excrementis iis in partibus, & resudante parte aliqua in thoracem tenuissima, vt solet in hydropicis. Vnde facilè constat hunc non fuisse bene liberatum, sed obnoxium recidiuis, quod vt insinuet, addit hæc quæ sequuntur.

QVæ relinquuntur post iudicationem, recidiuas faciunt, & quæ in ipsis morbis excernuntur, sputum prœmaturum, venter, intemperies, & huiusmodi.

In multis locis scriptam inuenies apud Hippocratem hanc sententiolam. Quæ relinquuntur in morbis post iudicationem recidiuas faciunt. Nam vel in hoc ipso opere enarrata iam est lib. 2. sectione 3. & rursum lib. 6. occurret. Itaque quod ad primam partem attinet huius contextus, non est quòd moremur: quod verò addit, & quæ in ipsis morbis excernuntur, sputum præmaturum, venter intemperies, & huiusmodi, aliquantò est difficilius. Nam si quæ relinquuntur recidiuas faciunt, non facient quæ excernuntur. Contraria enim sunt excerni & retineri. Iam verò concoctiones omnes securitatem iudicij significare 2. lib. dictum est, quo pacto ergo præmaturum sputum significabit securitati iudicij contrarium, hoc est recidiuam. Venter non videtur hic posse significare aliud, quàm deiectiones. Intemperies videntur pertinere magis ad ipsum affectum, quàm ad causam: illud verò quæ relinquuntur, dicitur de causa morbi, & malis succis. Quid ergo est quòd dicit Hippocrates? Certè non quæ satis copiosè excernuntur, & vsque ad corporis perpurgationem, faciunt recidiuas: sed quæ imperfectè exeuntia retinentur; & quæ sexto libro sectione 2. dicet his verbis. Siquidem ex effusis intus relinquatur, parata est recidiua. Hoc est, si aliquid eorum quæ effundi cœperunt, retineantur, vt effusio non perfecta factâ sit, paratus est homo ad recidiuam. Hoc idem nunc dicit, & quæ in ipsis morbis excernuntur. Perbellè autem dicit, & quæ in ipsis morbis excernuntur. Nam excerni non in ipso iudicationis tempore, & extrema morbi parte: sed in ipsis morbis, id est, per ipsos totos morbos, dyscrisias, seu difficiles iudicationes indicat, ac proinde recidiuas, vt dicebatur libro 2. sectio. 1. Ergo per morbos intelligit intempestiuè factas excretiones, siue aliunde siue ex ventre quæ significant futurũ morbũ difficilis iudicij, atq; ob id iudicandũ difficilem, & habiturum recidiuam. Quod ergo addit, venter, hoc idem potest significare, purà deiectiones imperfectas, aut etiam fortasse ventrem tumentem, quasi dicar ventris tumorem ex morbo relictum, significare intus remanere aliquid quod minatur recidiuam. Ad hunc sensum fert puer ægrotus, cuius causa videtur Hippocrates hæc dixisse. Nam dixerat, post iudicationem hypochondria illi distenta fuisse. Quod dicit sputum præmaturum & intemperies, simile est ei quod dicitur. 6. Epid. Sitis intus relicta. Nimirum cum morbi, acuti præcipuè, causa perfectè euacuata est, facillimè ac citissimè redit corpus ad temperiem, cùm ergo non redit, quod ex siti aut crassato sputo cognoscitur, timeri debet ne aliquid interiùs relictum sit, quod recidiuam afferat. Sputum ergo præmaturum hoc loco videtur mihi dici, non quod bene maturatum facilè excreatur, sed saliua crassior facta, ac præcalida intemperie exusta. Quoniam enim sputum quum coquitur crassescit, ob accidentis similitudinem quod vtcumque calore crassescit, licet vocare præcoctum. Hæc ergo & huiusmodi, hoc est, quæcunque intemperiem significant aut succos derelictos, vt sitis, amaritudo oris, & fastidium, recidiuas præ nunciant.

APemantum dolores torquebant in sede, & dextre partis inanitate, atque iuxta vmbilicum paulò infrà oriebantur, & ex dextra parte ante dolorem mingebat cruentum. Tertia die desiit. Et faber in altera parte ex eadem rectitudine dolorem sensit, hic etiam prius mingebat cruentum. Quod cùm desiisset, ambo subsidens quoddam in vrinis habebant, idque tertia die. Fouebatur autem plurimùm Apemantus, quòd alter non sentiret nisi in sinistra parte. Nicostrato etiam accidit aliquid in extremis partibus dextris, paulò infrà quàm quibus in sinistris. Oblongum verò quoddam ex ventris inanitate ad vmbilicum vsque vtrisque extendebatur.

Aliquando dolores renum ac viarum vrinæ, tam similes sunt doloribus intestinorum, vt primis diebus omninò discerni non possint, quòd scilicet in vtroque contingat, & vrinam & deiectionem cohiberi, & ægrotum nauseare: & doloris species in eodem loco eadem sit. Non discernuntur ergo donec incipiant vrinæ & deiectiones exire. Tunc enim earum forma indicat, renes an intestina laborent, ex renibus enim mictu, ex intestinis deiectione reijciuntur ea quæ affectionem indicent. Cum ergo dolorem subitò inuadentem comitatur, aut antecedit insigniter mutata vrinæ species, facilè

dignoſcentur vel in ipſa prima inuaſione. Nam & timebuntur antequam fiant. Velut accidit Apemanto & fabro: quorum Apemantum, dextri renis & vreteræ ſecundum dextrum ile: fabrum, ſiniſtri, & vreteræ etiam ſiniſtræ dolore laboraſſe certum eſt. Nam vterque ante dolorem mingebat cruentum, per debilitatem arbitror renis, laxatis quæ in eum finiuntur venis, quam anaſtomoſim vocant, aut laxatis meatibus, qui à primo in ſecundum ſinum ſunt, ac ita malè peracta ſecretione. Ea verò vrina cum incepiſſet ante dolorem, ceſſauit in vtroque die tertia. Non explicat an tertia à doloris initio, an ab ea qua cepit cruentum mingere, vtrũque ſanè fieri potuit. Vtrumuis autem factum ſit, rene debilitato per intemperiem, ac ob debilitatem colligente excrementa quæ obturarunt, & ſuppreſſionem ſanguinis fecerunt, hæc ipſa excrementa cruentum mictum tollentia dolorem auxerunt. Verùm etſi cruore tincta vrina reddi deſiit, non tamen proinde omninò exiit pura. Nam ex illis ipſis excrementis quæ obturarunt, deciſa ſunt ſabuloſa quædam, quæ ſubſidebant in tenui vrina, quod nunc vocat ſubſidentias. Ergo dicit: Apemanto dolores in ſede (non quidem arbitror in ipſo podice ſed iuxtà in interfœmineo, per illud enim prælabitur tortuosè veſicæ ceruix ad extremum caulem) & in ili dextro iuxta vmbilicum, paulò infra illum (quà ſcilicet vreter deſcendit ex rene dextro in veſicam) & ex dextro (rene ſcilicet) ante dolorem mingebat cruentum. Deſiit tertia die (doloris arbitror) & faber in altera parte (hoc eſt ſiniſtras partes habuit dolorem incumbentem) ex eadem rectitudine, id eſt, ſecundum eandem rectitudinem producto dolore à rene ſiniſtro, per ille ſiniſtrum ad caulem. Et hic etiam mingebat priùs (quàm ſcilicet doleret] cruentum, deſinente verò (cruento mictu) ambo (Apemantus ſcilicet & faber) habebant in vrina ſubſidentias (arenoſas ſcilicet, aut craſſas, ſedentariaſque, quales renales eſſe ſolent) & hoc tertia die euenit vtrique. Fouebatur autem plurimùm Apemantus, alter non ſentiebat niſi in ſiniſtra. Hoc eſt Apemanto extendebatur dolor ad partes plures, vt multis fit proximis partibus conſentientibus, aut ſecundariò occupatis, ac proinde fouebatur plurimis partibus: faber verò paucioribus, quia non ſentiebat dolorem niſi in ſiniſtra parte. Obiter inſinuat (quod eſt veriſſimum) maximum vſum eſſe fomentorum in huiuſmodi doloribus, anodynorum ſcilicet, & laxantium. Nicoſtratus, qui tertius eſt in præſcripta narratione ægrotus, videtur habuiſſe dolorem inteſtinorum, quia non minxit cruentum vt illi, & dolorem habuit non ſecundum ilis rectitudinem, ſed ad anteriorem partem inclinantem in dextra parte. Quoniam verò comparans hunc cum fabro, qui in ſiniſtra parte habuit dolorem, dicit, in extremis dextris partibus, inferiùs quàm quibus (legendum arbitror cui) in ſiniſtris, & mox addit, vſque ad vmbilicum vtriſque, fabro ſcilicet & Nicoſtrato: conſtat fabrum, etſi dictum ſit ſecundum eandem rectitudinem doluiſſe ſiniſtra parte, velut Apemantum dextrâ, habuiſſe tamen dolorem non æquè humilem: ſed ſecundum rectitudinem ilis, ſuperiorem verò, nam attigit vmbilicum, & non attigit interfœmineum: nam ſi hoc attigiſſet, non potuiſſet dolor Nicoſtrati inferiùs deſcendere. Ergo faber habuit ab vmbilico deſcendentem per ſiniſtrum ile, non vſque ad pubem: Nicoſtratus verò ab vmbilico ante ile vſque ad pubem: qui locus inteſtinorum potiùs quàm viarum vrinæ eſſe videtur.

EA anus quæ iuxta Soſileum Leucophlegmate laborabat. Tibiæ duris tumoribus, candidis, mollibus turgebant, pedeſque, quamuis minus. Illi etiam ad inferiorem femorum partem extendebantur. Multis autem hoc difficilem exitum portendit. Quinetiam lumbi tumebant & venter tenuis erat, hypocondria ſubmollia, nec admodum difficulter ſpirabat. Deſinentibus autem plurimis alia incumbebat cura, quod oculi facti eſſent cæſij. Hæc autem oculorum cura paulò quidem mitior erat. Coxæ autem & cruris dolores ab vtero oriri videbantur. Appoſito medicamento bene olente ex farina, & vnguento contigit ſtatim diſcuti & finiri. Tempus eius qui in oculos factus eſt abſceſſus, annuum fuit.

Hæc anus laborauit ea hydropis ſpecie, quæ leucophlegmatia vocatur ob pituitam toto corpore redundantem, & colorem quem cuti tribuit. Eſt is affectus, vt Galen. dicit, in toto corpore aut multis partibus idem, qui œdema dicitur in vna quadam particula. Vocant enim medici iam pridem œdema tumorem mollem ſine dolore. Talis verò etiam eſt candidus, quamquam Hippocrati & vetuſtiſſimis œdema ſine adiecto, non hunc aut illum, ſed tumorem ſimpliciter ſignificabat. Proinde dicit, hæc leucophlegmate laborauit, mox deſcribens affectionem per ſymptomata, addit tibię ὀιδήμασι λευκοῖσι, id eſt, tumoribus albis, & φολιδώδεσι, id eſt, mollibus, ſeu laxis, & folliculorum ſimilibus turgebãt. Sed quo pacto fieri poterant, vt eſſẽt etiã duri (dicit.n. etiam σκληροῖσι) ſi erant φολιδώδεις: opportebat verò mollia eſſe, ſi œdemata? Certè quod Hippocrates inſinuat his verbis, eſt quod in leucophlegmaticis ſæpe videmus: in quibus carnes adeò intumeſcunt, vt diſtendatur cutis, ac proinde dureſcere videntur. Tamen ſi quis comprimat foueat fit, quaſi ſub diſtenta cute non durum quidpiam, ſed molle aut inane ſit, vt in inflatis follibus. Hæc omnia ſignificans dicit, duris, albis, & φολιδώδεσι. Erant, inquit, hæc etiam in pedibus, ſed minùs: erant autem & in iis quæ ſunt infra femora, ad genua ſcilicet. Exagerans obiter mali huius periculum, dicit, Plurimis autem eſt hoc δυσέξοδον, id eſt difficilis exitus. Hoc eſt, habet autem in plurimis hic morbus difficilem exitum. Nam vt lib. 2. de morbis dicitur, morbus hic maximè à nullo diſcedit, Verùm quæ hic addit, parùm videntur congruere cum iis quę illic ſcripta ſunt. Dicitur enim ibi, tumet totum corpus tumore albo, & venter craſſus ad contactum. Hic verò & lumbi, & λεπτήγαστρος, id eſt, tenuem

habens ventrem: additque, hypochondria submollia. Rursum illic, & respirat acceruatim: hic, spirituosa autem non valdè. Malè ergo dicit hanc leucophlegmatie laborasse, quæ eius morbi notas non habebat omnes. Certè non ea omnia semper inseparabilia à passione sunt: sed quum ea est maxima. Hæc autem proinde liberari potuit ab hoc morbo, etsi is in plerisque soleat habere difficilem exitum, quia scilicet in ea non multum habuit progressum: sed etsi tibiæ, pedes, & femora, & lumbi tumore albo duro & foliculoso tenerentur, venter erat tenuis, & hypochondria submollia, nec admodum difficulter spirabat, quod certè apertè significabat, pitnitam superiores partes non admodum occupasse. Sed quos abscessus habuerit hoc malum, operæpretium est audite. Subsidentibus iam tumoribus oculi facti sunt glauci, & eius glaucedinis cura quædam etiam fuit, quæ per annum durauit post solutos iam tumores. Verum hic abscessus mitior fuit, neque enim dolores quospiam, neque symptomata alia acerba inferebat: fuit autem alius immitior, nimirum dolores coxæ & cruris. Non dicit dextra an sinistra in parte, sed nihil refert: certum tamen est non fuisse in vtraque, quia dicit coxæ & cruris, alioqui dixisset coxarum & crurum. Quam ob causam hydropicis fiant oculi glauci, dictum est lib. 2. sectione 5. vbi ita scripsit Hip. ὑδρωπιώδεες χαροποὶ, vbi ex quodam loco Gal. & hoc quem ibi produximus, indicauimus dici illic χαροπὸς quod alibi γλαυκὸς: nune ergo non est quod causam eius euentus dicamus. Veniamus ad coxæ & cruris dolores. Vterini affectus, inquit, erant, qui videbantur esse dolores. Dolores certè erant, alioqui quomodo viderentur? Sed intellige, cùm viderentur esse dolores earum partium per propriam earum passionem, erant tamen ob passionem vteri. Nimirum vt lib. 2. de morbis muliebribus plures dicitur, distortio vteri in coxam facere solet dolores maximos coxæ in quam incidit, & crurum: & solet esse tam immite malū, vt aliquando terminentur in suppurationem, & excisionē, & ad ipsam coxam etiam ἔμμοτον fiat, vt in aph. 47. patt. 5. dicitur. Num ergo oportet suspicari, hanc cepisse fieri hydropicam ex vtero, vt multas solere eodem libro Hippo. dicit? Fieri quidem ita potuit, nam corrupta hepatis temperie, nunc à ventriculo, nunc à liene, nunc ab vtero, nunc à renibus & inani parte fit hydrops. Non tamen ex iis quæ natrantur, necesse est ita esse factum. Vndecunque .n. hydrops inceperit, potest pituitæ abscessus in vterum incumbere, occuparcque alterius lateris ligamenta, atque ita eum distorquere, atque in coxam trahere, vnde dicti dolores mox fiunt. Probat deinde Hipp. dolores hos fuisse ex vtero, argumento quod Gal. vocare solet à iuuantibus & nocentibus. Nimirum apposito medicamento bene olenti contigit citò dissolui ac finiri dolores. Talis autem est ratio curandi otis vteri tortutam. Ita .n. scriptum est lib. 2. qui citatus est de morbis mulicbribus. Quibuscunque osculum aliò inclinatur, & ad coxam allabitur (contingunt enim & hæc quæ vterum purgati prohibent, & genituram suscipere, & liberos gignere) hoc odoratis souere oportet, & post fomentum digito reuellere, & à coxa disparare, & postea tædulis & plumbeis fistulis immissis dirigere. Cùm ergo odoratorum

A admotio tam sit vterinarum passionum propria curatio, vt quibusdam videatur esse vtero sensus odorum, quo vt animal quoddam odorata prosequatur, & hi dolores odorati medicaminis admotione tam citò solui sint, constat eos fuisse ex vtero. Odorata verò admouentur, aut in ipsum os immissa ad formam pessi: aut illita, vt acopa, aut vt cerata, aut cataplasmata: aut suffitu & vapore, aut duabus pluribusve etiam formis. Facilè verò est quonis modo medicamentum odoratum parare.
B Huic quandoquidem ex farina & vnguento seu oleo admotum est, constat fuisse cataplasma. Quo vnguento paratum sit non dicit, solet verò laudare passim in eodem libro ad eandem passionem vnguentum Aegyptium. Quod nam verò sit id quod Aegyptium vocat non satis constat: constat tamen esse aliquod bene olens, cuius eo tempore frequens erat vsus, vt quod Romæ multò post vocabatur foliatum, aut spicatum. Ac nunc parantur quædam accipienria muscum, aut galliam. Forrasse erat
C illud vnguentum Aegyptium, ex myro, quod dicunt esse arbustum quoddam odoratum: incognitum verò id est.

Περιομφαλώδης. ᾧ καὶ τὰ ἐξανθήματα ἐξετάκη οὐ τελέως, ἔστι δὲ καὶ ἀπὸ τῶν συρμάτων τοιαῦτα.

D *Circum vmbilicaris, cui exanthemata contabuerunt non perfectè. Sunt autem & à ramentis talia.*

Vbi ego legi, circumumbilicatis, legitur Græcè περιομφαλώδης, vertitq; Cornarius circumcitca durus: & vbi ego ramentis, legitur συρμάτων, & vertit ille disquammatis. Estque tota dictio, circumcitca durus, cui exanthemata contabuerunt non perfectè: sunt autem & à disquammatis talia. Quæ verba nō
E video, quid significent, neq; sanè multum diuq; cogitans inuenire potui, quod vel non displiceret omnino. Proinde corruptum esse codicem coniectaui, scribendumque pro περιομφαλώδης, περιομφαλώδης & pro συρμάτων ξυσμάτων: arbitror verò Cornarium etiam legisse ξυσμάτων, ac pro ramentis dixisse disquamata, σύρμα enim res est longè diuersa. Ita ergo restituta lectione, videamus quid possit tota hæc dictio significare. Certè dolorē factum esse circumcitca vmbilicū cuidam, cui exanthemata subla-
F ta sint non perfectè, eumq; dolorē fuisse qualis esse solet à ramentis. Quæ sanè res rationi est valdè consentanea. Exanthemata enim perfectè sublata dicuntur, quum decreroriè ac cōmodè & secundū rationem cessarunt; imperfectè verò, quū intempestiuè euanuerunt, quę res vt in nullo externo tumore, aut etiam partis cuiuspiam dolore tuta est, ita in exanthematis est valdè periculosa. Collectis.n. intrò excrementis præcipuè malignis, qualia esse solent quæ faciunt exanthemata, internæ passiones succedere
G solent, atq; adeò sæpissimè dysenteria, quæ ab intestinorum magno dolore incipit, & eum etiā comitē habet. Merirò ergo cui exanthemata contabuerunt non perfectè, factus est dolor circum circa vmbilicum, intestinorum. s.isq; dolor fuit qualis à ramentis, hoc est qualis ex dysenteria. Dysenteriam .n. indicant ramenta, quæ exulceratis intestinis decidunrur. Monet ergo nos hæc historia ab imperfectè solutis exanthematis, dysenteriam timere.

IN hippolochi villa puer erat, cui aliquid cõtinebatur in vtroque hypocondrio, quod durum erat, & in inferiori parte habebat fulgorem aliquem, similem ei qui in muliere fabri ferrarii hydropica aderat, istud tenuia alui excrementa prodeüntia aliqua ex parte emollinerũt. Erat autem & hoc ipsum in dextro quodammodo planum, & supra ea quæ circumferentiam habebant, eleuatum. Huic vmbilicus ab ortu denigratus fuit, & vlcus profundum factum est, neque vmbilicus cicatricem ferè contraxit, & pudendum extrema parte denudatum erat, cùm tale statim non extitisset, neque congenitum esset, & postea magis fieret. Hic pleraque vomebat, febris aderat, & cibi fastidium, sanatus est. Circa septimam autem diem à decubitu (antea enim laborabat multam aquam bibens & fortasse sibi negligentiùs prospiciens) iactabatur & aliquantulum conuellebatur; desinente autem conuulsione latenter mortuus est. Anteà autem minxit confertim, & flatus prodierunt cum crepitu, nec superiores partes vllo modo sunt emollitæ. Verùm statim vbi defecit, & illæ valdè sunt emollitæ & reliquæ rubefactæ sunt, veluti totum corpus verberibus cæsum fuisset, præter eam partem in qua maximè tumor erat, & calidus per multum tempus erat.

Hic puer à suæ generationis principio erat melancholicus, quod nigrities vmbilici apertè declarabat. Tales enim apparent in partibus colores, quales sũt succi quibus nutriuntur. Ea vero nigrities non successit postea, sed ab ipsa generatione facta est, & hac ipsa causa meritò potiùs in vmbilico, quàm alia vlla parte contracta est. Nam cùm capiatur per vmbilicum primordiale alimentum, & illud ipsum esset melancholicum, ipsam viam qua recipiebatur, & circa eam consistentes particulas primùm maximèque tingebat. Fortasse etiam non est inde recens nato satis expressum ab obstetrice. Sed & morbus quem contraxit, hanc esse illius naturam indicauit. Nam vitiosæ naturæ in morbos similes sunt admodum pronæ. Constat vero hunc morbum grauissimum natum esse ex multa melancholia collecta in hypocondriis. Induruerunt enim ambo, & intumuerunt: factique sunt in eis scirrhosi tumores, quos à crassis succis fieri necesse est: eos verò in principio melancholicos fuisse potiùs quàm pituitosos, indicauerunt vlcera ægrè sanabilia circa vmbilicum orta, & effusio illa nigrioris sanguinis quæ mortuo est facta, qua totum corpus velut vibicibus est rubefactum. Sed quo pacto factus est etiam hydropicus? Factum enim etiam fuisse talem, indicabat ille fulgor qui in distenta ventris cute apparebat, & illa nuditas extremæ partis pudendi. Illa .n. ambo hydropicis fieri videmus, vtrunque quidem distenta cute à subiecta pituita & aqua. Nam mem-

A branę omnes distentæ comparant secundum super-
ficiem læuitatem (deponunt.n. rugas) læuitas verò
facit plurimùm ad fulgendũ, quia ex superficie vna
meliùs totus fulgor repercutitur, & nullæ neque
sensiles neque insensiles vmbrę fiunt. Hanc ergo ob
causã tentio cutis fulgorem illum facit in hydropi-
cis: nuditatem verò pudendi, quia distenta cutis vẽ-
tris contrahit cutem, qua ea pars tegitur. Cùm er-
go hydropis materia sit serũ, aut pituita, aut flatus,
pituitosum potiùs quàm melancholicum malũ fuis-
B se videtur. Certè redundantia crassioris ac nigrioris
sanguinis, occupans hypocondria ac pręcipuè
hepar, obruit calorem naturalem & debilitauit.
Eo debilitato hydrops successit. Ita cum laboraret
& febricula quadam, vt hydropici solent, sed non-
dum decumbens, neque sane bono vtens victu, sed
(quod ita affecto erat aduersissimum) multam aquã
bibens, & alia etiã aduersa faciens, exusta ac proin-
de acriori atrabile facta, cœpit acutè ac malignè fe-
C bricitare, à quo septima die, præter spectantium o-
pinionem, mortuus est, eadem prorsus post mor-
tem habens, quæ qui moriuntur ex veneno. Nimi-
rum atrabilis adeò nonnunquam excandescit, vt sit
quasi venenum intrà corpora genitum. Sed enarre-
mus singula verba, atque si quid historiæ omissum
est, adijciam. In Hippolochi villa puer erat cui ali-
quid cõtinebatur in hypocondriis (tumor scilicet)
quod durum erat, vt aliis fortasse ea tempestate
contigit, & in parte inferiori (versus medium scili-
D cer ventrem) habebat fulgorem aliquem, similẽ ei
qui in muliere fabri ferrarii hydropica aderat, obi-
ter dicit quid hydropicæ illi euenerit. Istud tenuia
alui excrementa prodeuntia, hoc est aquosæ deie-
ctiones aliqua ex parte emolliuerunt, partem sci-
licet quâ venter tumebat. Nimirum vt aphoris. 14.
particulæ sextæ dicitur: Ab hydrope detento vbi
aqua e venis in ventrem confluit, solutio fit. Redit
ad puerum dicens, erat autem & hoc ipsum, hoc est,
E tumor durus, etsi ad ambo hypocondria pertineret,
tamen erat in dextro quodammodo planum, & ele-
uatum supra ea quæ circumferentiam habebant, id-
est, supra alias partes quæ circumcirca tumorem
eum erant. Multò itaque maiorem tumorem con-
traxit hepar, & magis affectum est quàm lien. Con-
stat verò quod nunc dicimus planum, pro læui ac-
cipiendum esse, læuitatem enim habuisse fulgor de-
clarauit, tumores verò hepatis rotũdi apparere so-
lent, non plani. Itaque nunc dicimus planum vt
F contrarium aspero, non vt rotundo. Atque hoc
idem significat verbum quo vsus est Hippocra-
tes ὁμαλὸν, id est æquale. Nam quod asperum est
inæquale est secundum extremitatis partes. Huic
ἐκ γονῆς erat vmbilicus niger, hoc est, ab ipsa ge-
neratione, & vlcus profundum fiebat, quasi di-
ceret, & ob hanc causam, quia scilicet ea pars pra-
uo vtebatur succo, vlcus profundum fiebat in
vmbilico, & non facilè contrahebat cicatricem.
G Nimirum à corrodentibus succis, qualis maxi-
ximè est atra bilis, exæsa carne fiunt vlcera caua,
& ob eandem causam dysepulotica, id est, ægrè ad
cicatricem venientia. Videntur verò hæc verba
duo posse significare, aut hoc tempore quo tumo-
re illo ventris laborabat puer, vlcus vmbilici es-
se ei obortum profundum & contumax, aut
non eo tempore solùm, sed solitum eum ali-
quoties habere id vlcus. Nam illud verbum

ἐγένετο tempus indefinitũ significat. Vtrumque autem rationi erat consonum. Nam duplex est rebelliũ vlcerum genus, alterum quod sæpe cicatrice obductum sæpe redit: alterum quod vix cicatrice obducitur. Quod ergo sæpe rediret, & ęgre semper sanesceret, faciebat cacochymia eius partis, præsente autem hoc malo accedebat etiam alia difficilis sanationis causa. quod vt aphor. 8. sectionis sextæ dicitur, hydropicis exorta in corpore vlcera non facile sanentur. Pudendum extrema parte denudatum est, cùm tale statim non extitisset. (explicans quid dicat statim addit) neque congenitum, hoc est, non ex ipso statim ortu factum tale, vt vmbilicus niger, sed ex hoc morbo, & adhuc magis fiebat, idest, & in dies increscebat hoc accidens. Hic vomebat plerumque ob debilitatem, arbitror, ventriculi: & febris eum tenebat (febricula scilicet, qualis in hydropicis fieri solet quum putret iam aqua) & fastidium ob vitiosos succos in ventriculo imbibitos: post hæc occurrit ὑγιάνθη idest sanatus est. Sed non video quomodo sanari potuerit, qui septima die à decubitu est mortuus, vt mox dicit. Proinde suspicor, non ὑγιάνθη sed ὑγιὴς aut ὑγιεινός, idest, sanus legendum esse. Sanus autem videtur dici, non quod nullo morbo omnino teneretur, cùm vomitu, febricula, & fastidio laboraret, sed quod non ita vt cogeretur decumbere. Quasi diceret multo tempore antea vomebat crebro, & laborabat febre, & fastidio, nondum tamen decumbens, deinde cœpit acutè ægrotare, & coactus est decumbere, & circa septimam à decubitu iactabatur hùc & illuc in lecto præ anxietate, & conuellebantur. Eueniebant verò ambo hæc, patientibus corde & cerebro à maligna atræ bilis qualitate. Cordis enim anxietas, cerebri conuulsio est. Reddens interim causam ob quam dicit à decubitu, & aperiens occasiones tam grauiter ægrotandi quæ antecesserunt, dicit; antea enim ægrotabat (antea scilicet quam decumberet) neque sanè bono vtens cibo, sed (quod hydrope iam tentato erat aduersissimum) multam aquam bibens, & fortasse sibi negligentius prospiciebat, idest, & fortasse aliter etiam peccabat parui pendens morbum. Euenit itaque hinc tam graui malo corripi, vt septima die à decubitu moreretur. Sed quomodo, audiamus. Desinente conuulsione latenter mortuus est, hoc est, cessauit conuulsio, & cum hac causa melius habere fortasse videretur, inopinato mortuus est. Nimirum sæpe in proximis iam morti, pereunte partium sensu, & cessante facultatum actione mitescere videntur symptomata, & hoc ipsum est mori. Ante hoc autem, hoc est, antequam moreretur, minxit confertim, & flatus prodierunt cum crepitu, tamen supernæ partes (hoc est hypochondria) nullo modo emollitæ sunt: quia arbitror, nihil crassioris succi quo hypochondria tumebant, & qui hydropis ciendæ causa fuerat, euacuabatur, sed aqua & flatus. Hæc vero manente priori ac deteriori morbi causa leuare non poterant, poterant verò debilitare spirituum effusione, atque ita mortem properare, velut profectò in omnibus hydropicis euenit, quibus aut alia maligna affectio in corpore est, aut iam est partium temperies radicitus

A euersa, vt euacuatione aquæ siue sponte siue arte facta, primum quidem videantur iuuari, deinde vero multo debiliores redditi citius moriantur. Statim verò (inquit) ac ille defecit, & illæ partes (hypochondria inquam) sunt valde emollitæ, & reliquæ rubræ factæ sunt, diffluente scilicet iam sanguine illo exusto, vt per inanimes canales. Et totum corpus maculatum est, veluti verberibus cæsum fuisset, præter eam partem in qua maximè tumor erat; quia scilicet inde effluebat. Neque sanè

B mox refrigeratus, vt solent cadauera, sed multum tempus post mortem erat calidus. Hoc putredinalis caloris est (non enim naturalis) vbi maligna putrescentia succorum suberat. Atque vibicibus per totum corpus à morte maculari, & atrociter mori, cum anxietate (inquam) & iactatione, & conuulsionibus, mortem veneno illatam significabat, vt Galenus vltimo de locis affectis dicit. Verùm ibidem etiam dicit, sæpe in tantam maliciam venire succos, vt sint quasi venena in nobis sponte

C genita.

ILli autem qui Abderæ degebat, per inferiora effluxit.

In tam concisa oratione non possumus planè

D dicere quod contineatur. Fortasse autem & hic erat hydropicus, meliusque cum eo factum est, quam cum proximo ægroto, quod aqua infernè per sedem ex aluo effluxerit, hunc enim esse solere bonum hydropis exitum, ab Hippocrate ipso dicitur in aphorismo 14. sextæ sectionis.

E

CVidam autem in anteriori parte intumescebat sine febre, tumor autem ad contactum similis erat suppurato.

Hic quoque fiebat hydropicus: nam in anteriori ventris parte tumorem contrahebat pituitosum & serosum, ac proinde fiebat sine febre, quia scilicet ex frigidis nondum putrefactis, & ob hanc eandem causam tumor erat mollis, & tangenti

F videbatur aliquid sub digitis exundare, vt in suppuratis.

ANhelosæ famulæ, tunc cum vasa sanguinem funderent, in menstruis autem fiebat, anhelationes illæ cessabant. Febris

G *exorta est. Mammæ sinistræ pars superior suppurata est, & à principio etiam auris.*

Anhelosæ famulæ, tunc cum vasa sanguinem funderent (fiebat autem id per menstruas vocatas

A coacuationes) anhellationes illæ cessabant. Addit πυρετὸς ἐγένετο. Non dicit quo tempore exorta est. Num ergo tunc etiam exorta est, quum vasa sanguinem fundebant? At non videtur consentaneum ea euacuatione fieri febrem, qua anhelationes cessabant. Proinde censeo deesse huic dictioni verba hæc, cum autem non funderent, vt tota dictio sit hæc Anhelosæ famulæ, cum vasa sanguinem funderent, anhelationes cessabant, cum autem non funderent, febris fiebat. Mamma sinistra superne suppurata est, & à principio etiam auris. B Cum scilicet aliquando non fluerent, facta est febris vt solebat, & mamma sinistra supernè est supporata, à principio autem, id est, prius, ante etiam quàm mamma inflammationem contraheret, ex aure etiam erumpebat pus: quòd anhelationes menstruis fluentibus soluerentur, causa est communio illa vocalium cum genitalibus, quam libro secundo iam insignem esse dixi: quod cessantibus, mamma vsque ad suppurationẽ inflammaretur, C communio mammarum cum vtero per venas secundum rectos abdominis musculos productas. Auris suppuratio excrementosum significat cerebrum, quibus vero tale est, facilè repletur, cessantibus aliis euacuationibus & eius repletio facilè finitor in anhelationes. Facilè enim decumbunt capitis excrementa in pulmonem. Non ergo ratione caret (quod ego etiam ipse obseruaui) quibus pus ex aure fluit, anhelosos fieri. Siue cerebro primario laborante, D & sua excrementa refundente in pulmonem, siue eo etiam aliunde recipiente.

OLympiodori famulæ sanguis fluxit ex dextra nare. Et iudicata est ad vigesimã, qualia etiam febri citantibus contingunt, & deiectiones quales etiam æstate populariter factæ sunt, & qualia Hipponacti contigerunt. E

Speciem iudicationis, & quæ ad eam spectant narrat Hippocrates potiùs quàm morbi ipsius speciem, aut figuram. Iudicatam esse dicit fluxu sanguinis ex dextra nare circa vigesimam diem. Quod dicit ὡς εἰκοσταίη, id est, quasi ad vigesimam, seu ad vigesimam, ac non potiùs simpliciter εἰκοσταίη vt solet, dubitantis arbitror est, ac non tenentis exactè, an ipsa vigesima. Itaque fluxit ei F sanguis: aut ipsa vigesima, aut ad vigesimam. Addit οἷα καὶ τοῖσι πυρεταίνουσι, idest, qualia in febricitantibus acutè fieri consueuerunt, ac forrasse etiam ea tempestate fiebant. Nimirum biliosæ febres quales plerumque sunt, quæ acutæ ob hepatis intemperiem fieri solent. Cum hepate vero magnam rectitudinem habet dextra naris, & in acutis febribus sanguinis è naribus fluxus accommodatissima euacuatio est. Iam verò dies vigesima intra fines acutorum, etsi non exactè, est decretoria. De- G iectiones etiam dicit fuisse, quales æstate populariter factæ sunt. Biliosæ arbitror, tales enim fuerunt, si æstatis conditionem secutæ sunt. Adiunxit verò, memoriæ gratiâ, alium cui hæc similiter euenerunt, dicens, & qualia Hipponacti contigerunt.

ET Hyle famula Aristidæ, octaua die in medicamentorum purgatione, deorsum signa exhibuit, qualia facilè ferentibus contingunt. Vt si præter rationem non debilitent, neque spumosa, neque subcruenta excernantur, sed ouis similia, velut Heraclidæ vxori contigerunt, quæ multum purgata est & facilè tulit.

Hyle famula Aristidi purgata est die octaua, quæ dies in multis est ad purgationem idonea, quibus scilicet septima est iudicatoria. Semper enim Hippocrates elabi sinebat diem decretorium, atque si is non iudicabat morbos, mox ipse purgabat. Nam & libello de medicamentis expurgantibus ita scriptum ab eo est. Quicunque à febribus fortibus corripiuntur, his medicamenta purgatoria dare non oportet, donec temiserit febris: sin minùs, saltem non intra quatuordecim dies. Hæc illo loco. Constat verò quòd in quibusdam morbis dies decretorius est decimus quartus, in aliis verò septimus. Proinde vt in illis non ante decimum quintum, ita in his non expurgauit Hippocrates ante octauum. Atque suspicor sanè attentè admodum, & vt hoc insinuaret, narrasse octauo die expurgationem esse factam. Tam longè absunt ab Hippocratis sententia medici vulgares, qui omnes ferè ægrotos die sexta expurgant, timentes vt ipsi dicunt, ne non possint impurgati diei septimi violentiam sustinere. Euenit tamen aliter, aut vt motu pharmaci debilitati, naturalem diei motum non possint sustinere, aut vt iudicatio imminens impediatur. Bene cessit huius purgatio, quia euacuata fuor qualia oportebat & cum bona tolerantia: hæc autem cum adsunt non potest non accedere conferentia, vt in aphorismo dicitur. Sed quibus verbis hæc dicat, est operæprecium considerare. Deorsum (inquit) signa exhibuit, qualia facilè ferentibus contingunt, hoc est, deiectiones tales erant, & talia signa præ se ferebant, qualia solent ea, quas ægri facilè ferunt. Definiens tales euacuationes addit, vt si præter rationem non debilitent, idest debilitent quidem, sed non præter rationem, hoc est, non magis quam pro euacuationis multitudine. Nimirum bonæ tolerantiæ euacuationes esse dicuntur, quæ non debilitant; non tamen ita est intelligendum, quasi nihil debilitent (nullæ enim sunt eti quam maximè naturales quæ non debilitent aliquid) sed quasi non præter rationem, idest, non plusquam pro euacuationis multitudine. Esse talia qualia euacuari oportuit significat describens deiectionum speciem. Neque (inquit) spumosa, neque subcruenta excernuntur, sed ouis similia. Nimirum euacuantur qualia oportet, cum euacuantur ipsi succi qui morbos faciunt, huiusmodi sunt in biliosis febribus deiectiones biliosæ. Est vero vna quidem bilis species, quæ refert vitellos ouorum. Quæ autem spumosæ aut cruentæ fuot, colliquationem aot exulcerationem aot affectionem huiusmodi significant. Erant itaque qualia oportebat euacuari, velut (inquit) Heraclidæ (subaudi vxori) contigerunt, quæ

purgara est mulrum, & ferebat facilè. nimirum non A tanri momenti est, qoantum excernat quis, quanti est, an facilè ferat. Quia deiectiones non multitudine sunt existimandæ [sed neque magnitudine] sed si talia eoacuentur, qualia euacuari oportet, & æger facilè tolerer.

QVæ in Bulagoræ villa depurgata est cœpit febricitare ex splene (qui autem dextrum habent hypocondrium, non quidem sublime sed distentum, hi etiam aliquantò magis rubicundi fiunt) hæc cùm perrubra existeret, aluum habuit ab initio perturbatam, expectabatur in oculum abscessus. Huic septimâ die salsa, & mordax lachryma ex oculis prodiit, & secundùm nasum, & secundùm fauces, & aurem sinistram. Decimâ quintâ sudauit cum rigore, non iudicabatur ante rigorem, valdè ex virore palluit, & faciei circumtensio accidit & contractio. Auris secundùm rectitudinem splenis & lateris dolebat.

Non satis potes intelligere, an hæc mulier quia purgata est cæperit febricitare ex splene, atque vt caulam procatarcticam ægrotandi narrans dixerit. D quæ depurgata est cæpit febricitare, an verò quòd hæc quidem per hunc morbum purgata sit, dixerit illud memoriæ gratiâ, insinuans .s. quam mulierem dicat, aut etiam fortasse declarans quid ipse circa ægrotam egerit, dicat, quæ in Bulagoræ villa depurgata est. Nihil enim horum rationi dissonum est. Nam sæpe expurgationes quæ excteméta commouent, nec satis euacuant, tumores in hypocondriis pariunt. Iam verò hanc, mordo per quem E tanra mali succi redundantia erat, quantam tam multi dolores, tam multæ tentatæ euacuationes, color ex viridi pallidus, & rigor, & salsa ac mordax excretio significabant, laborantem procul dubiò purgatione indiguisse per ventrem, cùm præcipuè laboranti spleni ea euacuatio sit accomodatissima. Vtcumque ergo hoc habuerit, explicemus quo mulier morbo siue purgatione læsa, siue aliter ægrotare incipiens laborauerit. Febricitare cœpit ex splene. Non solùm dicit febricitare cœpisse cum F splenis aliquo affectu, quasi duplici affectu fortè laborauerit, sed ex splene, sigoificās causā febris fuisse lienis affectionem. Constat ergo fuisse phlegmonosum affectum. Quod etiam reliqua quæ habuit significarunt. Nam fuit perrubra secundum faciem, & superuenerunt multa lachryma ex oculis salsa & mordax, & secundùm nasum & secundùm fauces finxio eiusmodi, & dolor auris sinistræ, quæ omnia calidiorum succorum redundaotiam secundum re- G ctitudinem lieois quasi inde regurgitantium indicabant. Quod vt interpretaretur, scripsit in fine historiæ, aoris secundum rectitudinem splenis & lateris dolebat. Fuit etiam multitudinis signum non minùs quàm antè dicta omnia, habere aluum in principiis perturbatam. Euacuationes enim omnes mox apparentes, debilitatis, aut multitudinis, aut malignæ qualitatis signa soot. Sed cur expectabat abscessum in oculum. Certè quia horum plurima

A ad oculos solenr abscessus facere. Nam lib. 6. sect. 2. ita occurrir scriptum; E directo & laterum & hypocondriorū distentiones, & splenis eleuationes, & sanguinis e naribus eruptiones contingere solent, & aures afficiuntur è directo & horū plurima etiā in oculis apparent. Non est omoino deceptus expectatione, Nam etsi fortasse optbalmiam sinistri oculi expectabat, contigit tamen iam quidam in oculos decubitus. Nam septima die salsa ex oculis & B mordax lachryma prodiit. Decimâ quintâ die colore ex viridi pallido respersa est, qoi color lienosis est congruens. Facta est ei προσώπε περίτασις, καὶ σύμπτωσις, quibus nominibus significatur quædam repentina extennatio, quæ iis qui linquuntur animo, anr moribundis solet fieri ob defectum innati calidi, aut etiam quibus rigor immioet ob eiusdem innati calidi fugam, vt certè euenit huic, cui mox accidit rigor & cum rigore sudor. Quæ iudicatio quamquam soler febres acutas tollere, hanc tamen C non iudicabat, hoc est, non tollebat febrem. Constat verò hoc fuisse signum difficilis indicationis. Nam ita scriptum est aphoris. 36. sect. 4. febricitanti sudor oboriens, febre non remittente malus, moram enim trahit morbus, & multam humiditatem significat. Sed & ob diei decimæ quintæ naturam qua id contigit, erat hoc dyscriticum. Nam aphoris. 36. eiusdem sectionis, ita habetur, Sudores febricitanti si inceperint, boni sunt tertiâ die, & quintâ, & septimâ, & nonâ, & vndecimâ, & de- D cimâ quartâ, & decimâ septimâ, & vigesimâ primâ; & vigesimâ septimâ, & trigesimâ primâ, & trigesimâ quartâ. Hi enim sudores morbos iudicant, qui verò non sic fiunt, dolorem sigoificant, & longitudinem morbi, & recidiuas. Constat ergo coosentaneum esse, productum esse multò plus morbum, neque solurum posteà sine recidiuis & abscessibus, nisi postea quàm Hippocrates illam vidit mortua sit. Si enim ex hac die decimâ quintâ debilis super esset facultas, mors erat expectanda, sin autem ro- E busta, difficile iudicium post morbi longitudinem.

PVeris alui turbabantur & tusses siccæ aderant, ad humerum aliquando suppuratia facta est in tussibus, posterioribus.

Familiares morbos esse poeris turbationes alui & tusses constat ex his, quæ de morbis ætatum sectio- F ne tertia aphorismorum scripta ab Hipp. sunt. Siccæ verò russes dicuntur, cum oihil excreatur, quod ob maximam causę cruditatem, aut tenuitatem euenir, aut quod ex sola intemperie pendeant. In bis citra materiam fieri non est consentaneum. Nam alui turbatæ & abscessus qui eas terminabant suecorum abundantiam declararunt. Neque vero extremè tenuis materia fuir, quia talis non est nata in pus mutari. Superest ergo fuisse morbum valdè G crudū, talis vero solent fieri longi, & difficilis indicationis. Merito ergo cū abscessu solutæ sunt multæ tusses, & is quidem fuit, non ad testes, vt solere fieri sectione prima libri secundi dixit, aut ad partem aliam humilem, sed ad humerum. Dicitor enim ibidem ab Hippocrate. Tussiculosi abscessus, qui supra ventrem sunt, non similiter perfectè liberant. Addit vero, in posterioribus, quod Ianus Cornarius de diebus intelligi vult, vertit enim posteriori-

bus diebus. Mihi vero videtur referendum ad tussis, vt sensus sit in tussibus posterioribus, id est, quæ in vltimis iam ægrotis, ac in fine tempestatis acciderunt. Cùm enim dixisset aliquando suppuratio fiebat, significat non in omnibus, sed in quibusdam tussibus fieri; explicans deinde in quibus, addit in posterioribus, hoc est, in fine tempestatis illius magis quàm anteà. Non caret autem hoc ratione, nam circa fines tempestatum solent moueri succi crassiores, tenuibus anteà consumptis, & insalubres temporum causæ solent debilitari; atque ob hoc euadunt: ob illud non sine abscessibus: qui etiam morbi exitus cum puerili ætate quadrabat. Tali enim familiares sunt abscessus in suppurationem abeuntes, ob succorum crassitiem & fortem facultatem. Meritò ergo & hi morbi, & hi abscessus facti sunt pueris magis quàm adultis, & posterioribus ægrotis, quàm prioribus.

FVlloni collum & caput doluerunt, septima manus obtorpuit, nona crus fuit stupidum, tussis cessauit.

Ferè est hæc historia enarrata libri secundi sectione prima, vbi Hippocrates dixit, abscessus fiunt aut per venas, aut per ossa, aut per tonos. Sed quæ illic obiter attigimus, nunc apertius explicemus. Fullo hic caput & collum habuit malè affectum & dolens: vnde destillante succo verisimile est tussim excitatam. Nam & cum abscedente de capite & collo humore, in alterum ceruicis latus, quà ex spinali medulla procedunt nerui mouentes manum (ferè verò id fit à quarta vertebra ceruicis vsque ad primam dorsi) resoluta manus est (nam stupor est initium resolutionis) & postridie, reliquiis eiusdem materiæ deorsum repentibus in postremas lumborum vertebras (secundum idem arbitror latus, ita enim fit) crus resolutum est. Facto abscessu per neruos, & secundum spinalem medullam, (vt illic dicebatur) tussis cessauit.

QVæ malam habuit distractam quinto grauiditatis mense, distractam habuit ad sinistram partem.

Nihil aliud hic dicitur, quàm mulieri cuidam vtero gerenti, mense quinto prægnationis, distractam fuisse malam ad sinistram partem. Sanè esse ad sinistram partem distracta esset, nondum inde constare poterat, essetne pars sinistra affecta, an dextra. Si enim conuulsione tortura fiebat, sinistra; sin autem resolutione, dextra pars erat affecta. Id verò ex aliis signis, præcipuè autē ex prægressis, fluxione & dolore licebat agnoscere. Euenire id gerenti vtero admodum fuit rationi consonum. Quia quæ vtero gerunt multa excrementa congerunt ob defectum menstruæ euacuationis. Qui enim sanguis fœtum nutrit est bonus, ac pro eo detinetur intra corpus malus, alioqui singulis mensibus effluxurus, ac proinde quanto in prægnatione plus est progressum, tanto cacochymia est maior, quia tanto pluries defecit euacuatio consueta. Meritò ergo etiam

A mense iam quinto hoc euenit potius quàm prioribus. Neque mirum non perseuerasse mulierem diutius sine morbo, vt posterioribus mensibus primum fieret. Nam quater iam defecisse illam adeò necessariam euacuationem, admodum graue malū est, & vt Hippocra. 1. de morbis muliebribus dicit. Quibus menstrua defecerunt vsque ad quartum mensem curari possunt, quinto vero iam difficilimè curantur, & sexto sunt incurabiles.

B *IN Cranone Lycino Grammmatico febre biliosa correpto ex splene, capitis grauitas accidit, stridebat secundum lienem, In vtrisque labiis vlcuscula interius rotunda & parua aderant. Deinde etiam exiguum aliquid sanguinis fluxit ex nare quæ erat è directo.*

Fortasse febrem biliosam vocat, vt solet putri-
C dam, non exactè indicans succi speciem, fortasse etiam erat ex bile. Vtcunque hoc habeat (nihil enim prohibet bile putrescente intra venas febrem excitari, quamuis lien melancholiam congessisset) consentaneum fuit, vt ei cui capitis grauitas aderat, splenis vitio, per febrem fluxus sanguinis ex nare sinistra succederet. Nam cùm lien abundaret sanguine melancholico, febris supernenientis calor hunc in caput extulit: is itaque elatus
D capitis grauitatem fecit, elatus vero iam in caput ex liene, quà melius quàm per sinistram narem erumperet? Laborabant itaque iam lien & caput multitudine mali succi. Affectionem lienis præter alia significabat rugitus secundum lienem, nam quia id viscus flatuosum est valde, mox eo loco sita intestina strident: capitis verò, vlcuscula κακώδη in vtrisque labiis internus orta. Nam quia caput excipiebat à liene multum & malum succum, multitudo
E faciebat grauantem dolorem, malignitas vlcera κακώδη. Nam κακώδη esse indicabat forma eorum, quæ cum magna non essent, erant tamen rotunda & profunda. Quæ duo in vlceribus maximè vituperantur. Porro labia sæpe ob hypocondriorum affectus patiuntur, quia ascendentia sursum eorum excrementa, tanquam in via intercipiunt.

F *FAmulæ quam nuper emptam vidi, durities magna erat in dextra parte, non valdè dolore afficiens, & venter magnus erat & circumtensus, aqua repleto non similis, cæterum crassa erat, nec admodum difficulter spirans, sed decolor. Muliebria à septem annis non prodierant, intestinorū difficultate premeba-*
G *tur, verū sine tenesmo. Tuncq; quod in dextris erat dolorem inferebat, & febres lentæ detinebant, sed non vltra septem dies, & aluus turbata est, electro similia, subuiscosa & multa deiiciens. Diebus aliquot sanata est, Et postea muliebria fluxerunt. & venter mollis factus est, & corpus bonum colorem & crassitiem adipiscebatur.*

Aetatis satis prouectæ erat serua hæc. Nam quoniam dicit septem annis muliebria non prodijsse, constat prodijsse antea aliquoties, ac deinde septem annis defuisse. Defuerant ergo huic septem iam annis, cùm empta esset nouissimè. Dysenteriâ primùm & febriculâ correpta est, cui successit mox diarrhœa pituitosa, per quam ita sanata est, vt ei rursum menses fluxerint, & bonus habitus corporis, bonusque color ei restitutus sit. Verùm totus hic morbus qui superuenit, iudicatio fuit diuturnarum affectionum, quas ex menstruorum defectu contraxerat, vt sanè sæpe euenit. Contraxerat enim hæc scirrhum magnum in hepate (nam duririem habebat in dextrâ parte magnam, non valdè dolorosam] & tumorem in ventre, & tensionem. Erat verò ei venter aquâ repleto non similis. Nimirum non sentiebatur subesse aqua vt in ascite, sed erat solidus, vt refertus crassis & pituitosis succis, atque adeò & per totum corpus erat huiusmodi, velut leucophlegmatica. Nam & in aliis partibus erat crassa & decolor, albida scilicet. Neque verò præter rationem euenit, vt retentione sanguinis scirrhosus affectus, & pituitosorum redundantia fieret. Hærent enim circa hypochondria crassæ sanguinis partes, & suffocatur calor, & ita frigidæ passiones oriuntur. Minor verò refrigeratio hepatis facit leucophlegmatiam potiùs quàm ascitem, aut tympanitem. Itaque elanguit in hac, non tamen adeò vt non potuerit iudicari. Ergo agitare incipiente natura excreméta, quæ in ventre inculcata erant, primum commoueri cœperunt tenuia acria, si quæ erant, & tenue etiam aliquid salsumque pituitæ. Quo factum est, vt dysenteria tentaretur aluus, & tumor hepatis dolere cæperit, irritato à calidis viscere, & scirrho phlegmonosum quid contrahente. Et πυρετοὶ γλίσχροι, hoc est, exiguæ febres & submissæ, quales ex succis subiecto frigidis, putrescentibus tamen, fieri solent. Verum non durauit hæc dysenteria multum, ac proinde non est factus, vt solet; ex ea tenesmus. Non enim durauit vltra septem dies. & successit mox diarrhœa. Aluus enim turbata est, & factus est secessus copiosus electro similis, subuiscosus, multus, qui durauit in dies aliquot. Erat igitur secessus lentus, crassus, albus, particeps cuiusdam exigui palloris. Tale enim est electrum, seu succinum. Constat verò talem secessum esse ex pituita crassa, quæ colorem illum comparauerit, aut putrescentia, aut modicæ bilis admistione, Nimirum etsi naturalis calor debilior esset mediocri, tamen aderat calor præter naturam, si quidem aderat putrescentia, & febris. Quoniam ergo copiosè euacuata sunt, qualia euacuari oportuit, sanata est, & sublatis obstructionibus, ac per detractionem succi obruentis roborato naturali calore, muliebria denuo fluxerunt, & venter mollis factus est, & corpus bonum colorem, & crassitiem adipiscebatur. Nam hæc non fuerat extenuata per morbum, sed crassa, nutriebatur que multa pituita. Pituita verò roborato calore facilè emendatur, abitque in sanguinem, atque ita quæ crassa & decolorata sunt, possunt etsi crassa maneant, colorem & habitum in meliorem mutare In græcis codicibus occurrit scriptum χρῶμα εὔχροον, id est, color boni coloris, constat verò legendum esse σῶμα εὔχροον, id est, corpus boni coloris. Nam præterquam quod illa est dura locutio, addit Hippoc. καὶ παχὺ,

A id est, & crassum, constat verò crassum non posse dici de colore sed de corpore.

Minois vxor post sectionem compressa phacelum contraxit: humore in pulmonem insidente, breui significationem præbuit; diebus quibus superfuit, etiam aliud quid inte-
B *riùs delituisse.*

Per insinuationem dicit hanc Minois, seu vxorem, seu filiam, seu ancillam, mortuam esse breui, & causâ, ob quam mortua est, aperit. Ea fuit, quòd cum ei pars aliqua externa secaretur (quid prius perpessa secaretur, non dicit) & chirurgi plusquam oporteret partem secandam premerent, tractarent, & affligerent, contigit vt ex sectione sphace-
C lum contraheret. Deinde verò insidente in pulmonem prauo succo, qui in corpore redundabat (non enim euenire solent hæc nisi cacochymis) tabuit, & mortua est breui, neque id admodum latuit. Nam post sphacelum breui significationem præbuit malum, quotquot diebus superfuit (his verbis indicat superfuisse paucos dies) aliud aliquid interiùs delituisse, præter id scilicet malum, quod in externa parte conspiciendum se exhibebat. Hic admonentur imprimis chirurgi, ne partem
D quampiam vlceratam circa quam aliquid moliuntur, plusquam necesse sit premant, aut attrectent: sed quoad fieri possit, leuiter ac suspensa manu quiduis agant, nam mortificationis, quam σφάκελον [quasi dicas syderationem) græci vocant, periculum in nimia attrectatione esse, quotidie nos admonent carnes, quæ ad cibos parantur, qua parte eas manu quis tenuerit, faciliùs citiùsque quàm aliis putrescentes. Porrò hic obseruare licet ab externarum partium non aliter ac internarum affe-
E ctionibus homines mori, & ab externis ad internas transfundi, velut hîc ad pulmonem. Iam verò ex pulmonis malis arescere corpora, res est notissima, idque tantò citiùs fore, quantò deterior succus in eum incubuerit, est consentaneum: neque minus notum est tanto citiùs significationem sui morbum quemcunque præstiturum, quantò citiùs sit peruenturus ad summum: crescunt enim cum passione quacunque pathognomonica vocata sym-
F ptomata. Quoniam ergo in hac malignus succus pulmonem obsedit, breui fecit tabescere, & breui sui significationem malum præbuit.

Qvæ naribus induntur medicamenta, si febricitauerint, nec soluatur dolor, crassa per nasum effluunt, sin autem neque do-
G *lor, neque febris cesset, tenuia & fortassè feruida, quale quid tenue Hegesippo efluxit, cùm per noctem aliquid indidisset, crassum autem erat ei qui in Corintho similis eunucho, & Celeuris filias erat.*

Redundantiæ excrementorum in cerebro nulla euacuatio proprior, atque magis accommodata est, quàm per nares. Cietur verò ea, cùm sponte

non succedit satis. Cietur inditis in nares medicamentis aliquibus acribus, aut solum aperientibus & extergentibus: vel forma liquida vel solida, quæ vocantur errhyna. Non est autem ea molienda in principio: sed cum cocti iam sunt succi, velut in aliis omnibus morbis siue totius corporis, siue partis cuiuspiam, pendentibus ex succis concoctilibus. Ita & in grauedine capitis expectanda concoctio est materiæ propriæ. Nam si ante hanc sternutamenta moueas, aut acria medicamenta naribus haurias, euacuatione parùm iuuabis, quia passio cruda non cedit, & irritatione capitis grauitatem augebis. Signum autem concoctionis in hoc, vt in aliis etiam, est crassities eius, quod educitur, crassities nequaquam quæ sine lentore. Porrò in coryza, vt, & in inflammatione, febres & dolores accidunt magis quum coquitur materia, quàm coctione iam perfecta. Quoniam autem non omnes coryza laborantes corripiuntur febre: sed nonnulli sine ea transigunt, constat in eis qui febricitauerint, maiorem excrementorum crassitiem debere expectari. Febris enim siccat, cogit, & crassiora reddit, quia & coquit excrementa, cùm horum concoctio non sit perfecta qualis alimentorum: sed imperfecta, & vstionis aut putrescentiæ cuiusdam particeps, qualis puris, aut eius, quod in vrinis febribus putridis laborantium subsidet. Ergo dicit, quæ induntur in nares, id est, cum induntur aliqua medicamenta in nares (idem autem euenit si non indantur, sed spontè effluant excrementa, dicit verò hoc innuens obiter rationem purgandi per nares) si febricitauerint, si solutus sit dolor, crassa per nasum effluunt, quia febrem & dolorem antecessisse, & solutum iam esse dolorem, significat antecessisse concoctionem, & perfectam iam esse, sin autem neque dolor neque febris (soluta scilicet sint, sed adhuc maneant) tenuia, & fortasse feruida effluent, huiusmodi enim sunt quæ eoquuntur, cocta autem non sunt: calore enim feruent, crassitiem verò nundum compararunt. Velut ergo ex inflammatione adhuc dolente multum, & ardente, nemo exprimet nisi tenue & feruidum, ita ne que in coryza ex naribus, cum adhuc febris & dolor vrgent. Quale quid (inquit) tenue effluxit Hegesippo cùm ad noctem quid indidisset, quòd scilicet nondum concoxisset morbum; crassum autem alteri, Celeuris seu filio, seu seruo, eunucho simili, qui erat in Corintbo. Hæc omnia dicit memoriæ gratia, proposuitque duo exempla, alterum tenuis, alterum crassæ emunctionis.

Maturi in morbis abscessus an iudicent, signum exhibent, si cùm feruidi sint, febrem non accendant, & cùm difficilis sint tolerantiæ, facilè ferantur, qualia Charioni in sede contigerunt.

Maturos abscessus arbitror illum dicere eos qui suppurantur, quia suppuratio, vt 4. libro meteororum Aristoteles dixit, maturitas quædam est. Tales verò abscessus sunt febriculosi, id est, nati febres facere. Sunt præterea difficilis tolerantiæ, & dolorosi, quia quum pus conficitur, dolores & febres fiunt. Velut ergo in omni indicatione nullum præstantius signum est, quàm conferentia & tolerantia, ita & in omni abscessu. Conferentia verò est, ne affectiones morbosas augeat, aut si fieri potest, etiam tollat: tolerantia facilis, ne facultates plusquàm pro ratione debilitentur, & ne symptomata admodum vexent. Ergo maturi abscessus an iudicent, id est, tutò ac perfectè à prioribus morbis liberent, ex hoc signo agnosces. Si cum alioqui feruidi sint (sunt verò tales omnes suppurationes non exiguæ) non faciant febres, & cùm sint difficilis tolerantiæ non difficilè ferantur. Vt quæ Charioni in sede, cui fortè suppuratio aliqua magna circa sedem facta est ex alio morbo, citra nouam febrem, & citra magnos dolores: sed facilè, & ægro se sentiente leuari, & à febre, & ab omni alio morbo. Verùm notandum hic est, etsi omni febre carete & labore, perfectè iudicantis abscessus signum sit, non tamen eum qui perfectè indicaturus sit, abscessum necessario sine febre fieri. Nam nihil probibet ob suppurationem ipsam in magno abscessu excitari febrem, & nihilominus priorem febrem per eum abscessum solui. Verùm nunc quoque ea febris erit, aut diaria solùm, qualis solet esse ex bubonibus, aut si putridæ aliquid habens, tamen simplex omninò, & breuis. Multo verò melioris abscessus, & perfectiùs iudicantis signum est nullam omninò afferre, quia perfectæ expurgationis internarum partium argumentum est, suppurationem non exiguam, nullam posse febrem excitare. Nam quantò corpora sunt puriora, tantò minus ab externis causis febricitant.

Leambio verò cùm intestinum exulceratum esse videretur, medicamentis quæ in dysenteria solent, adhibitis, humerus & sedes exulcerata sunt in parte sinistra citra febrem.

Aliud exemplum est hoc abscessuum sine febre, cùm essent febriculosi, ac proinde rectè iudicantium. Nimirum huic ex dysenteria magna adeo vt intestinum exulceratum videretur, factæ sunt duæ suppurationes, altera in humero, altera in sede, ambæ in sinistra parte, atque ad exulcerationes processerunt citra febrem, atque ita est liberatus. Nam tametsi id nunc non dicat, ex nuper dictis licet intelligere, cùm dixerit, Abscessus an iudicent, signum exhibent, si cùm feruidi sint, febrem non accendant. Sed quo pacto dicimus dysenteria teneri, ita vt videretur intestinum esse ei exulceratum, si dysenteria ipsa exulceratio intestinorum est? Certè dysenteria est corrosio intestinorum, quæ ad exulcerationem procedit, non est autem vt magnum aliquid ac insigne intestinorum vlcus. Si cui enim intestina laborant vlcusculis ac excoriationibus, dysenteria dicimus eum teneri, si verò vlcere aliquo magno, dicimus potius exulceratum esse ei intestinum, neque ab vllo symptomate nomen ei morbo damus: sed ab essentia, dicentes esse intestini vlcus. Proinde diximus hunc teneri tanta dysenteria, vt exulceratum intestinum esse videretur. Sed quia magis consentaneum est

maiorem affectionẽ ex minori, quam contrà processisse, atque adeo vlcus à dysenteria, non dysenteriam ab vlcere, constat quod dicit, Leambio cùm intestinum vlceratum esse videretur, medicamentis quæ in dysenteria solent adhibitis, humerus & sedes exulcerata sunt in sinistra parte citra febrem, ita legendum esse, humerus & sedes exulcerata sunt in sinistra citra febrem. Leambio, adhibitis quæ in dysenteria solent medicamentis, cùm vlceratum intestinum esse videretur: intelligendumque quia in dysenteria est curatus pharmaco, id est, expurgatus (nam φαρμακεύειν Hippocrati significat expurgare) eo mali peruenisse, vt vlceratum esse intestinum videretur, ac postea superuenisse ei dictos abscessus. Significat ergo obiter, quàm sit temerarium expurgante medicamento curare dysenteriam, cum enim ad ipsa exulcerata cœpta intestina, excrementa mordacia trahantur, apertum periculum est, ne manifestè exulcerentur. Non tamen proinde negauerim aliquando nulla ratione melius curari dysenteriam, verùm quæ occasio ea sit breui dicam. Aut in dysenterico est cum cacochymia magna exulceratio nondum magna: aut cum exulceratione magna, cacochymia exigua: aut vtraque cacochymia dico & exulceratio exigua: aut vtraque magna. Si primum, expurgari debet: si secundum minimè, sed vrinas, & sudorem, & vomitum prouocandum, & instandum localibus interiùs & exteriùs pro vlcere curando. Si tertium, ne tunc quidem opus est purgatione; neque localibus admodum: sed bono victu, & facili ad alias euacuationes deriuatione: si quartum, insanabilis est, facies aut nihil aut omnia tentandi gratiâ, velut in re desperata. Tales enim etiam curationes aliquando profuerunt, neque mihi semper displicet illud Celsi. Sæpe quos ratio non iuuit, temeritas adiuuat. Sed est consideratione dignum, quam rectitudinem habuerit cum intestinis humerus, vt dysenteriam finiret. Sedes enim habet rectitudinem manifestam. Verùm scire oportet, partem, qua euacuatio spontè aut arte, aut etiam abscessus fit, rectitudinem seruare posse, aut cum parte recipiente, aut cum ea quæ mittit, at nihilominus vtilem esse rectitudinem cum mittente: sed vtiliorem etiam, si fluxio nondum cessauerit. Sedes ergo habuit rectitudinem cum ipsa affecta, & recipiente parte, putà cum intestinis: humerus verò fortasse cum mittente. Fit enim sæpe dysenteria toto corpore mittente acria aut salsa in intestina, non rarò etiam ex capite catarrho salso defluente. Huic si ex capite fluxisset, nulla pars potiorem rectitudinem cum mittente parte haberet quàm humerus: verumetiam si ex toto corpore: nam partes mediæ respiciunt totum.

QVi à flatibus distendebatur, ei pars inanis intumuit, & quodammodo doluit. Huic cùm multum lac & meracius bibisset & insuper dormiuisset, statim nausea & calor contigit, deinde cùm admouisset, & pro cibis farinam crassiorem in craticula coctam comedisset, substitit venter, & puri simile quiddam egesit. Sede autem inflammata,

A *à febre & dolore liberatus erat sufficienter. Hoc dico.*

Hoc iam est tertium exemplum abscessus febriculosi, & toleratu difficilis fine febre & fine dolore, vt antea dicebatur. Nimirum ex morbo partis inanis, hoc est, ilis, inflammata huic est sedes satis fine febre & dolore. Quod sanè, vel ob B partem ipsam erat mirabile, est enim ea acriter sentiens. Tumebat, eratque eleuatus huic venter flatibus, præcipuè autem in inani parte, quam vocamus ile, secundum quam etiam habebat dolorem quendam. Quoniam verò, dicit, ὑπήλγει, quod nos vertimus, subdolebat, aut habebat dolorem quendam: constat extenuatione esse eum vsum, innuentem dolorem minorem fuisse tumore, hoc est, dolorem minorem fuisse, quàm pro tumoris magnitudine. Quod quidem fit, cum flatus non tam C est qualitate, quàm copia noxius. Est enim magna etiam in ipsis flatibus qualitatis differentia, quæ ex differentia succorum, qui illis materiam suggerunt, ortum habent. Nonnunquam enim flatus est valde frigidus & crassus, qui sanè vehementem dolorem infert in intestinis, nonnunquam etiam acer & fumosus, qui mordendo etiam infert; aliquando etiam est simplex & ἄποιος: seu qualitatis expers, distentione tantùm dolorem faciens. Fuisse autem huic talem, rationi est con- D sentaneum. Nam succus qui intestinis hærebat, non erat admodum lentus, & vitreus, siquidem puri similis, candidus scilicet, & sine multo lentore excretus est. Neque verò dicit excreuisse pus, vt suppurationem aliquam internam fuisse cogaris suspicari: sed puri simile, quod minoris cruditatis succorum fuisse autuma. Sed & à iuuantibus & nocentibus constat, hanc fuisse eius passionem. Læsus est enim lactis meracioris potu, & E admota farina crassiori, in craticula tosta, aut confracto scilicet & tosto hordeo, aut tostis furfuribus in sacculo admotis, & ipsa farina crassiori tosta in cibo accepta, iuuatus est: ita scilicet vt sit in dolore partis inanis ex flatu, & crudis succis. Dicit igitur, huic cùm lac multum & meracius bibisset, & insuper dormiuisset, statim nausea & calor contigit. Ex hoc loco constat crebriorem vsum lactis fuisse antiquis, quàm nunc est, consueuisseque eos vti in potu lacte, aut mero, aut mixto cum aqua, F aut etiam cum vino. Nam quasi diluto solerent potare, dicit bibisse meracius. Quin etiam ipsemet lib. 2. Epidem. ad quædam vlcera iussit pro potu dare lac & vinum pari aquæ mensura. Insinuat ergo fortasse, quod non tam grauiter læsus fuisset, si cum aliqua parte vini bibisset lac, verùm quia merum bibit flatus creuerunt, & inde communicata ventriculo passione, vt fit in dolore ilis, nausea accidit, & lac ipsum corruptionem recepit, vn- G de & febris orta est. Somnus quidem hæc mala non fecit per se, sed potiùs multi lactis necessariò superuenit, & ex somno cum nausea & febre excitatus est homo, non valente somno probè, per eam præcipuè passionem tantum lac coquere, ac proinde flatus gignente, & præstante initium alterationis, quæ per impotentiam facultatis decidit in corruptionem. Deinde inquit (cum, arbitror, sentiret se tali victu lædi, mutato consilio) admo-

uenti Ianus Cornarius vertit incēdenti ignem. Nam Græcè habetur ἀπτῶντι, quæ vox significat, & accendenti, & admouenti. Cum verò significet vtrũque, videtur mihi hoc multò magis quadrare. Nam ignem accendere quis vlli ægroto vnquam præcepit ad dolorem ilis? Admotis verò frumentaceis seminibus, confractis & tostis, in sacculis est vtilissimum vti. Siccant enim & discutiunt flatus. Significat verò mihi hic quodcunque tale, aut etiam furfures tostos, nomen farinæ crassioris admotæ. Sed addit, cùm pro cibis farinam crassiorem in craticulâ coctam comedisset. Hoc est, quod far, seu vulgari nomine nunc farrum dicimus. Paratur enim confractis & tostis granis hordei. Hoc verò siccatione, & extersione iuuare poterat. Et ita euenit. Substitit venter. Stetisse autem aut substitisse ventrem hic dici intelligo, non quod aliis locis (nullius enim fluxionis alui mentio facta est) sed subsedisse, aut tumorem deposuisse. Egessit quiddam puri simile, vt dictum est, & sedes est inflammata, non tamen ob id febrem habuit, aut dolorem, sed sine febre, & sine dolore erat sufficienter. Quoniam verò dicit sufficienter, videtur innuere non omninò sine febre & dolore fuisse (alioqui dixisset simpliciter, sine febre, & sine dolore erat) sed sufficienter, satis scilicet, vt febre & dolore carere diceretur, quòd omnino haberet exigua, & quæ medicus posset negligere. Et quia hoc quidem ratum est & notatu dignum, narrationi veluti subscribens, addidit, hoc dico.

SEnex qui in lapideis vestibulis degebat, lumborum & vtriusque cruris dolore afficiebatur, qui vtrinque in femora descendebat, & quandoque in tibias, & quandoque in genua. Quo plurimùm perseuerante multæ recursiones factæ fuerunt. Tumor erat in pedibus, lumbis, tibia, & parui bubones. Venter durus & contentio totius imi ventris cum dolore. Plerumque reperta est vesica dura & articuli dolore affecti, & posteà doluit iuxta aures, idem tumultus (vel eadem collectio, adenem non tangens, os non suppurans, hoc sensim euanuit, & tunc statim febricitauit.

Senex qui habitabat in vestibulis lapideis (vico quodam ita fortè nuncupato) magna succorum crassorum redundantia laborabat secundùm humiles corporis partes. Tales autem sunt renes, & quæ circa illos, aut sub illis sunt, vt vterus, vesica, & crassa intestina, in internis: femora, genua, & tibiæ, & pedes, in externis. Nullam ergo humilium partium videtur mihi hic senex habuisse crassis succis liberam. Nam dolores, tumores, & tentiones eas partes, aut simul, aut alternis vicibus obsidebant. Omnium autem maximè videtur laborasse vesica: Nam plerumque repertus est habere vesicam duram, & dolorosam. Sed & contentio interfœminei pertinebat ad vesicam, quia eius ceruix illac procedit tortuosa. Dicit verò contentio interfœminei (est ea pars, quæ inter podicem & testes) to-

A ta (id est totius interfœminei) & dolorosa. Si cum febre acuta, duritie, & dolore ea regio laboraret, phlegmon vesicæ, & eius ceruicis esse putaretur, verùm quia ea non dicitur fuisse, consentaneum est dolorem ex ipsa tentione natum (dolent enim non solum quæ inflammatæ, sed & quæ distentæ valdè sunt partes) tentionem verò ex ipsis succis in fibras imbibitis. Sed & renes laborasse constat ex lumborum dolore, præcipuè ad femora descendente, sed & ex affectione vesicæ quæ subsecu-
B ta est. Vt enim à vesica in eius ceruicem, ita à renibus in eam descendisse est consentaneum. Sed & aliæ omnes, quæ dictæ sunt partes, laborabant. Nam aliquando dolebant genua, aliquando tibiæ. Aliquando verò dicit, non quòd aliquot diebus doluerit, ac deinde citra dolorem perseuerauerit: sed quòd alternatè sæpè dolor harum partium, & cessauerit, & redierit. Nam durante plurimùm morbo, multæ horum dolorum recursiones factæ sunt.
C Tumor etiam in pedibus, & tibia, & lumbis (tumor arbitror œdematosus, qualis in his locis ex pituitâ sæpè conspicitur] & bubones parui, tumores scilicet in adenosis inguinum partibus, qui ex crassissima pituita duri & exigui, vt scirrhuli quidam fieri solent. Et venter durus, quia partibus omnibus ibi crassis succis repletis, necesse erat eam regionem esse distentam, ac proinde cum duritie quadam tactui occurrere, certè, vt vesicam dicit plerumque occurrisse. Verba reliqua, quæ fini di-
D ctionis huius adiecimus, hæc scilicet, & articuli dolore affecti, & postea doluit iuxta aures, idem tumultus adenem non tangens, os non suppurans, hoc euanuit, & tunc statim febricitauit. Hæc inquam verba, post multa alia eorum, quæ sequuntur scripta occurrunt in omnibus codicibus: sed quia cum illis non aptè hærent, neque idoneum sensum reddunt, censui inde excipienda & transferenda huc, & ita restituendam lectionem, vt hic
E seorsum scriberentur, quæ ad historiam singularem videntur pertinere, moxque proxima dictione, quæ hanc sequetur, quæ in commune dicentur, de iis quibus cognoscimus quæ circa ægrotos fiunt. Ita ergo restitutam orationem enarremus. Plerumque, inquit, reperta est vesica dura, & dolore affecti articuli, nam vt dictum est genua, & pedes, & femora, & lumbi dolebant. Et postea doluit iuxta aures, in ea scilicet parte, quâ est os petrosum. Dolorem hunc constat fuisse vehementem admodum, ex ijs quæ addit. Nam inquit, tu-
F multus idem (vocat σύστρεμμα nos tumultum vertimus, passionem hanc, quòd grauiter angeret, & tumultuari cogeret) adenem non tangens, os non suppurans, id est, fuit dolor vehemens, tamen non fecit tumorem in adenibus, neque res venit ad ossis corruptionem, vt solet. Sed hoc euanuit, & tunc cœpit febricitare, cùm non febricitaret anteà. Hoc non intelliget, nisi qui ex ipsis operibus cognouerit, solere maximos dolores circa ossa diu durantes,
G per quos præcipuè nullus tumor in carne ossi incumbente sentiatur, in corruptionem membranæ quæ periostum vocatur primùm, deinde & ipsius ossis, finiri, atque adeò hos dolores, & has corruptiones ossium, sæpe fieri citra febrem, velut in externam partem, & ignobilem putrescentiâ incumbente, atque nonnunquam has externas affectiones cessare cum magno ægrotantium malo, velut

eadem putrescentiâ in interna reconditâ. Vbi vertimus vtrumque descendebat ad femora, reperimus in græco codice θάτερον, id est, alterum. Sed si alterum tantùm descendebat, quo pacto alterum descendebat in femora? Ac non potius in femur? Prætereà, si alterum tantùm in femur, quo pacto dolebant ambo crura? nam femur suprema & prima pars cruris est: crus ergo, cui in femur non descendebat, non dolebat. Proinde constat legendum fuisse ἑκάτερον, id est, vtrunque vt nos legimus. Porrò vbi legimus, parui bubones, habetur græcè βραχεῖς βουβῶνες, vertuntque breues bubones, quî autem dicantur breues, nisi qui exigui, non succurrit. Proinde cum βραχὺ significet, & quod breue, & quod exiguum, magis placet legi, parui bubones.

ET germinationes & calores oportet considerare, quòd oculis, auribus, naribus, manu indicationes fiant, & alia etiam quibus cognoscimus, an ægrotus sudet, an tangat, an olfecerit, an gustauerit. Alia autem cognoscenda, pili, color, cutes, venæ, nerui, musculi, carnes, ossa, medulla, cerebrum, & quæ à sanguine viscera, venter, bilis, & alij succi. Pulsus, tremores, conuulsiones, singultus, circumspiratio, secessus ex quibus cognoscimus.

Hic voluit Hippocrates in vnum caput colligere omnia quibus vtimur ad cognitionem. Ea medicinæ pars, ad quam hæc pertinent, dicitur diagnostica. Triplicium rerum facit mentionem, non sanè admodum distinctè & artificiosè distributarum. Hoc verò vetustati est condonandum, & à nobis, quod ordini & distinctioni deest addendum. Triplicia illa sunt: Quibus potentiis, seu organis, ad hanc medicinę partem probè exequẽdam, vtamur: Quæ signa captemus: Quarum partium consideramus affectiones. Atqui quæ vt signa consideramus sunt duplicia, quædam antecesserunt, quædam comitantur. Organa quibus vtimur sunt oculi, nares, aures, & manus, visus enim, auditus, odoratus, & tactus sunt hæc organa. Gustu verò nullus vtitur medicus ad medicinalem diagnosin, quia excrementa aliqua, siue sudorem, siue vrinam, siue quiduis aliud degustare absurdum, & minimè necessarium est. Proinde Hippocrates à tali ratione diagnoseos semper abstinuit, neque scio an saporis excrementorum vnquam meminerit, nisi fortè dulcedinis sordium auris, section 5. l. 6. huius operis, proinde neque hoc loco linguæ meminit, tamen odoris multis in locis fecit mentionem, fœtidarum scilicet, & vrinarum, & deiectionum, & quàm minimè fœtidi puris, atque hoc loco etiam narium. Quibus itaque dignoscimus, quatuor hæc sunt. Signa quæ vt prægressa consideramus, an sudauerit, an tetigerit, admotumve ei fuerit aliquid noxium, an olfecerit, gustaueritve aliquid à quo potuerit lædi, ac denique omnia alia, quæ ægrotus facere, pative potuerit; vt an vigilauerit homo, aut laborauerit, aut inediam sustinuerit, aut aluus copiosè fluxerit, aut denique aliud ta-

A le antecesserit. Nam huiusmodi omnia, quæ procatarcticæ causæ medicis vocantur, considerare consuluit Hippocrates initio prognostici, aut ex alhis coniecturam facientes, aut nisi id fieri potuerit, interrogantes. Nam quæ consideramus vt præsentia, non eodem modo semper indicant, sed plus aut minus bona aut mala fiunt, vt illa quæ vocamus prægressa, antecesserunt, aut non. Nam quæ considerantur vt comitantia affectionem, sunt germinationes, seu quæ exteriùs per cutem ger- B minant, quo in genere sunt, quæ exanthemata vocantur, maculæ scilicet & papulæ, & tubercula exigua: pręterea & vlcera omnia; & tumores præter naturam externi (omnia enim hæc per cutem germinant, & significationem aliquam præbent) & calores qui totum corpus, aut quasdam partes præcipuè tenent: & color in toto corpore, pręcipuè verò in vultu, & lingua; & pulsus (vt hinc etiam constet Hippocratem consueuisse tan- C gere ęgrotantium arterias. Nam σφυγμὸς non significat palpitationem, aut motum alium quàm dilatationem arteriarum) & tremores, conuulsiones, singultus, circumspiratio, & secessus, & alia, quibus agnoscimus, vt decubitus, palpitationes, extenuationes partium, manuum gesticulationes, vomitiones, & vrinæ: & sputa. Circumspirationis nomine intelligo ego hoc loco spirationis difficilis omnes differentias. Ex illis enim omnibus D significatio aliqua capitur in morbis, peculiariter tamen quam dyspnœam significet, non possum certò affirmare. Non enim memini me vnquam hoc nomen ἀμφίπνευμα, seu circumspiratio, apud Galenum, aut vllum alium autorem legisse. Neque sanè Gal. in libro de antiquatis vocibus Hippocra. illius meminit. Proinde omni auxilio destitutus, hac in re sola possum coniectura vti, ea verò ducit in respirationem sublimem: sublimis enim vide- E tur posse circumspiratio vocari, quod non tantùm septum transuersum, & thorax per eam moueantur, sed & partes quę circunstant thoracem, supernè quidem clauiculæ, infernè ilia. Nam re vera cum augetur debilitas, quantò hæc quæ circunstant thoracem mouentur euidentiùs, tantò thorax videtur moueri minùs, vsque adeò vt cum ad extremam debilitatem iam ventum est, non respirare, sed circumspirare videatur animal. Atque ita nisi me coniectura fallit; pessima omnium specierum dis- F pnϾ, nomine circumspirationis significatur. Dictum itaque est dictis organis, aut facultatibus dicta signa considerati. Id quod facilè constat, nam oculis cognoscimus germinationes, & colores, tum in partibus, tum in secessibus, & aliis excrementis; atque adeò modos substantię in his ipsis. Auribus, quasdam dispnœę species, vt cum feruet plenus in gutture pulmo, & excretiones flatuosas. Naribus, odores in vlceratis partibus, & in excrementis. Manibus, calores & refrigerationes, & G partium durities, aut mollities. Porrò tremores, conuulsiones, & dyspnœę plereque species, & decubitus partim oculis, partim manibus videntur sentiri posse: vt & singultus partim oculis, partim auribus. Porrò dictum est, hęc significationem mutare ob ea quę antecesserunt, aut non antecesserũt. Quod etiam constare poterit singula perpendenti. Βλαστήματα certè in febrium initiis malignitatem humoris indicant, nisi tamen exsudationis vi, aut

attacta, affrictuve alicuius medicaminis calidioris; aut longioris moræ in Sole, aut potu vini meracioris, & esu rerum acrium eruperint: tunc enim non malignæ, vt quæ *tabardillo*, sed simpliciores, vt quæ *sarpullido* Hispanis vocantur, fuerint germinationes. Calores itidem mordaces & maximi ardentes febres indicant, aliquando verò esu, aut potu rei calidioris, aut inedia excreuerunt, & citra grauem vllum affectum apparent. Pulsus etiam nonnulli ob perturbationes animi fiunt, qui citra eas periculo non exigua portenderent. Iam tremores metu defatigatis aut inedia, aut vigilia, aut dolore aliquo, qui alioqui extremæ debilitatis essent: conuulsiones, & singultus, qui conuulsionibus analogi sunt, ex vino, aut gustu, odoratuve nimio rei acrioris, cum minori sunt periculo: ex expurgatione per pharmacum, aut nimia sanguinis effusione, aut etiam nimia exsudatione cum maiori fiunt, quàm sine eis. Circumspiratio ex vehementi cursu aliquando fit sine magno malo, alioqui omnium perniciosissimum signum. Secessus nigri, virides, liuidi, & impensè flaui pessimi sunt, si verò deuorato pharmaco fiant, minùs erunt mali, atque si ingestis copiosis cibis eiusmodi, multò minùs mali. Perinde etiam euenit in aliis omnibus, quæ circa ægrotos considerantur: quæcunque enim eorum quæ comitantur, quibusdam antecedentibus, grauiora: quibusdam leuiora fiunt. Quare indicia non tantum ex eorum quæ adsunt consideratione procedunt, sed eorum etiam quę antecedunt. Partes quarum considerare debemus affectiones, sunt pili, cutes, venæ, nerui, musculi, carnes, ossa, medulla, cerebrum, & quæ à sanguine viscera, venter, bilis, & alii succi. Enumeratio est hæc partium omnium. Nam duplices partes sunt. Quædam quæ propriè sunt partes, & in toto viuunt: quædam quæ non propriè, sed quia aut in nostris corporibus naturaliter semper sunt, cuiusmodi quatuor succi, & ossium medulla, & proprij partium rores: aut quia innascuntur nobis, vt pili, & cutis non vera, & extremi vngues. Quæ propriè sunt partes, quædam sunt simplices & homogeneæ, quædam organicæ: simplices sunt carnes & ossa (in carnibus verò sunt rubræ, & pingues, & laxæ, & cuique parti propriæ) & medulla spinæ, & cerebri. Organa sunt duplicia, quædam organa prima, & potioribus organis communiter seruientia, vt venæ (in his sunt & arteriæ) & nerui, & musculi: quędam organa præcipua, vt venter, (& hic superior aut inferior) & vterus, & vesica (hi enim etiam sunt ventres) & cerebrum, & viscera quæ à sanguine, id est partes quę ex sanguine concreuerunt (cerebrum enim & venter ex semine) vt cor, hepar, lien, & renes. Omnium ergo curam habere iubet Hippocrates, vt rectè possimus de ægrotantium affectionibus indicia ferre, non solùm partium, sed & eorum quæ in nobis naturaliter innascuntur. Porrò hæc vt sese habeant agnoscimus, ex dictis antea signis, & ex horum affectionibus notas alias accipimus, vnde in grauiori, aut minùs graui statu esse ægrotorum constitutum agnoscimus. Nam ventris affectiones agnoscimus ex secessibus aut vomitibus, velut vesicę & renum ex vrinis: hepatis & cutis, ex germinationibus, & calore, & colore. Cordis & venarum, ex his ipsis, & pulsu: & medullæ, & neruorum, &

A cerebri, & musculorum, ex tremoribus, & conuulsionibus horum ipsorum: Et ventriculi, ex singultu: bilis & aliorum succorum, ex excrementis, secessibus inquam, & vrinis, sudoribus, & sputis, & vomitibus: ossium, ex quibusdam germinationibus, ex vlceribus enim diuturnis. Porrò pilorum decidentiæ malignas cacochymias, aut extremum tabescentium periculum indicant. Repentina & intempestiua canicies frigiditatem, &

B humiditatem cutanearum capitis partium. Cutis distentio & ariditas, siccationem corporis, venæ rumores, redundantias. Indicant arteriarum motus multiplices, multiplices affectus: nerui & musculi affecti faciunt partium quarundam peruersiones, quæ & ipsæ in acutis morbis significationem habent insignem. Carnes emollitiones quasdam, aut duritias præ se ferunt, malum statum vtraque ratione indicantes, vt in leucophlegmaticis, & tabescentibus. Hi quibus ossium corruptio

C imminet, dolores quosdam solent pati horrendos: medulla spinæ affecta resolutiones parit: cerebrum affectum, deliria: cor, deliquia animi: hepar, & venter, incoctiones: bilis & alii succi, fastidia, oris amaritudinem, aut salsuginem, & alia multa. En quæ continet hæc Hippocratis dictio, quam satiùs, arbitror, fuerit rursum enarrando repetere. Et germinationes (inquit) & calores (supple) considerari oportet, eò quòd oculis, auribus, naribus, & manu fiunt indicationes: id est,

D indicamus, quæ circa ægrotum sunt. Neque verò duo illa tantùm consideranda, sed & alia quibus agnoscimus, id est, quibus iuuantur ad necessariam circa ægrotos diagnosin, vt an sudet, aut tangat, id est, an sudor aliquis nimius, aut tactus aliquis noxius antecesserit, an olfecerit aliquid insigniter lædens, an gustauerit cibum, porum, aut pharmacum. Alia autem cognoscenda, id est etiam alia omnia quæ antecedere possunt debes curare vt cognoscas, aut per te ipsum, aut interrogando.

E Porrò quæ considerari debent sunt pili (color dicit, sed satius sit hîc excipi, & eum signis posterius poni) cutes, venæ, nerui, musculi, carnes, ossa, medulla, cerebrum, & quæ à sanguine viscera, venter, bilis, alii succi. Porrò reliqua signa quæ consideranda sunt, præter germinationes & calores, sunt color, pulsus, tremores, conuulsiones, singultus, circumspiratio, secessus, quibus dignoscimus, id est, & alia, quibus ad diagno-

F sin vtimur.

Sppuratis oculis, si rumpantur, magna vlcera fiunt: si secentur, profunda, vtroque modo oculi exulcerantur.

G Suppurationes fiunt aliquando in oculis, collecto sub cornea tunica pure. A quo quantum periculi visui impendeat, vel hinc constat, quod si expectes vt ipsum erumpat sponte, fiunt vlcera magna [quia non aliter erumpere potest, quàm corrodendo tunicas ipsas, atque ita magnum vlcus faciendo) si seces, facies vlcus profundum (quia non satis est, nisi totam ipsam corneam disseces) & ἀμφοτέρως αἱ ὄψιες ἑλκοῦνται, id est, exulcerantur

oculi, ita vt intuitum amittant. Quid ergo remedij superest? certè quod Galen 4. de comp. secund. loc. cap. 3. consulit, discussoriis collyriis tentare pus absumere.

ARisteas ex Amphilochi pago quarta delirauit, aluus ex viridi aliquantum pallida egerebat, & somni salubres aderant, colore candidus erat.

Species quædam mihi videtur esse hæc hominis phrenitici in lethargicum abeuntis. Nam notas habebat vtriusque succi, bilis dico, & pituitæ. Nam biliosas deiectiones habebat, & colorem album, quorum illud bilem, hoc pituitam indicare poterat. Nam duo sunt hi loci, à quibus redundantium succorum capiuntur argumenta, ab exeuntibus, & à colore ægrotantis. Albus enim pituitam, flauus bilem, ruber sanguinem, niger atram bilem indicat. Videbatur verò nunc moueri bilis, quia aluus egerebat biliosa, & delirabat, quare cùm notæ pituitæ simul apparerent, qui est frequentissimus transitus in delirium ex pituita cum febre (nam malum erat acutum) sese insinuabat in lethargum ergo. Multò verò magis, cùm simul essent somni salubres. Nam duorum alterum videtur posse significare, dicens somni salubres, aut somnos vtiles ac conferentes, aut quietos, & similes iis qui per sanitatem fieri solent. Vtcumque hoc interpreteris, constat hunc non teneri magno peruigilio, vt phreniticorum plerique solent, sed dormire. Certè somni phreniticis omnibus vtiles sunt, vt peruigilium noxium si tamen nulli, aut prorsus exigui somni huic fuissent, non dixisset somni salubres: sed quod solet, somni nulli, aut non dormiebat. Dicit itaque huic somnos fuisse, vel similes benevalentium, aut vtiles, aut forte vtrumque Nam alterum ex altero fit. Si enim phrenitico somni placidi, certè & vtiles: atque si vtiles certè non valdè implacidi, neque inquieti. Nam qui omninò tales sunt, laborem faciunt, & deliria, & conuulsiones augent, quare & lædunt. Qui ergo iuuant, sunt similes somnis beneualentium. Tales ergo erant huic somni, vtraque ratione salubres. Tales verò attestabantur colori faciei, ac indicabant in cerebro non valde sinceram esse bilem: sed pituitæ satis admixtam. Quare cùm bilis per aluum effluerет, consentaneum erat futurum, vt passio abiret in pituitosam.

QVibusdam ab initio & digiti veluti tremebant & labia quum loquebantur, & aliæ partes, & celeriori lingua præditi proterue loquebatur. His facies præcipuè rubescebat, hi vinum bibebant meracius, aut vomitu commodè vtentes intumescebant.

Qui vehementer vomere coguntur, cum alioqui non sint ad vomendum faciles, neque ad vomendum paulatim assuefacti: aut corpore pleno, & capite infirmo sunt, lædi solent æque ac qui vino plurimo, meraciori præcipuè, vtuntur. Nimirū

A vomentes solent, non aliter ac ebrij, tremere manibus & labiis, & balbutire, læsis neruis ob consensum cum ore ventriculi, & ruborem, tumoremque in facie contrahere, & oculos tumidos, exertos, & humidos habere, raptis in caput humoribus. Cum ergo aliqui per morbos incipientes hæc habent symptomata, considerare oportet, an aliqua harum causarum adsit. Si enim adest, meliùs sperare potes de ægroto: plerunque enim cocto vino, aut quiescente à vomitu corpore, symptomata hæc cessant: si autem neu-
B trum affuerit, periculosa constitutio est. Nam apoplecticam aliquam passionem minatur. Hoc ergo nunc nos hac historia Hippo. docet, dicens: multos per initia morborum habuisse digitos subtremulos, & labia cum loqui inciperent, & alia huiusmodi, & fuisse celeri lingua. Hoc idem epitheton lib. 2. sect. 6. dedit balbutientibus: sed addit nunc proternè, quod sanè non omnibus balbutientibus est commune, sed peculiare ebriis. Nam loquacem balbu-
C tiem, & petulantiam præstat vinum: & ruborem, faciei præcipuè, etiam dicit fuisse his: verùm hæc non citra occasionem facta, sed quòd tales ægrotare cœpissent, aut ex ebrietate, aut nimio vomitu. Verùm non omnia æquè accidunt ebriis, & vomentibus. Nam petulantia est ebriis maior, & tumor faciei vomentibus. Proinde dicit prius (quod ad bibentes vinum magis refertur) ταχυγλωσσότεροι προπετέως, & postea addit, ἐμέσαντες ὤδεον. Sed du-
D bitabis, cur dicat χρηστῶς ἐμέσαντες. Nisi enim nimius vomitus sit, non videtur tam noxius futurus, sin autem nimius, qui sit vtilis? Certè qui vomunt, aut vomunt naturali quadam vi coacti, non potentes retinere, aut sponte id faciunt alicuius vtilitatis gratia, vt qui vomitorium pharmacum accipiunt, aut digitis, intinctis ve oleo pennis, sibi ipsis vomitum cient. Hi verò, aut nimis sese ad vomitum co-
E gunt, & in ea re modum non tenentes, dictas sibi noxas faciunt, aut fortasse intempestiuè vomere tentantes. Velut enim quidam vtilitatis gratia sese expurgare tentauerunt, & à pharmacis vehementer læsi sunt, superpurgatione correpti, aut commota citra euacuationem bile, aut distemperati, aut aliter: ita multi, sanitatis causa vomentes, læsi sunt, rupto aliquo vase, aut grauato capite, aut debilitata ventriculi retentrice, aut aliter. De his dicit, vtiliter vomentes intumescebant, idest, vtilitatis
F gratia vomentes, & vt ab alijs affectionibus liberarentur, ac fortasse etiam vtilitates alias inde capientes, has noxas incurrerunt, intumescebant scilicet secundum faciem, & oculos, & tremebant digitis, & labiis, & balbutiebant cum rubore faciei, impetu quodam actis in caput humoribus (quà eadem ratione solet quibusdam, nimio & crebro vomitu vtentibus, visus acies hebescere) & ore ventriculi læso, ab accurrentibus excrementis, in cuius consensum pertracto neruoso genere tremo-
G res & concussiones partium accidunt.

QVi iuxta Medosadæ vicum decumbebat, tenuia, nulla bile tincta, aquosa, multa deiiciebat. Hypochondrium habebat tactui cedens & gibbum; comatosus factus est, circa decimam quartam maximè cùm

ad iudicatiovem progrederetur, rigor sine tremore accidit, dissolutio, langor, contractio, eadem alui deiectiones, comatosus erat, negligens ex somno, non insaniuit. Indicatus est circa decimam quartam. Nullum indicantium fuit contrarium.

ὑπακοῦον, id est, obediens hypochnndrium vocat hic per metaphoram, quod mnlle est & cedit digitis tangentis: gibbum verò quod distentum. Nam tumens & elatnm hypochondrium rotunditatem quandam comparar. Dicit etgo nunc obediens, & gibbum hypochondrium, quod vocare solee contentum & molle. Rigor sine tremore est horror, aut quod solùm vocatur frigus. Nam dempta concussione, rigor fit hnrror. Vnde constae rigoris nomen apud Hippocratem latiùs patere quàm apud Galenum, & significare omnem extremorum refrigerationem, aut saltem horrorem & rigorem. Alioqui non posset esse rigor sine concussione partium. Constat etiam, vt & in aliis multis lncis huius operis indicauimus, tremorem non dici ab Hippoc. vt Galeno eam solùm partium instabiliratem, quæ ex pondere & debilitate nascitur, sed omnem partium sine voluntate concussionem, qua partes loco mouentur. Nam aliter qunrsum diceret rigor sine tremore? Peculiariter enim vocatum tremorem à Galeno, vix vnquam habet rigor adiunctum. Notauit ergo rigorem sine tremore fuisse, quasi carentem eo tremore quem solet habere, ea verò est concussio partium ab expultrice facultate procedens. Accipiuntur ergo hic nomina rigoris & tremoris, vt dictum est, estque rigor sine tremore, hnrror. Dissolutio & langor eandem rem fortè significant, nisi fortè διάλυσις (dissolutionem vertimus) sit motus partium debilitas, & πάρεσις, (debilitatem vertimus) sit animi deliquium, & vitalis contentionis remissio. Vellem sanè Galenum libro antiquarnm Hippocratis vocum, harum meminisse, verùm quando quidem non fecit, licet nobis quod videtur congruentissimnm, coniectare. Addit deinde σύμπτωσις τὰ τῶν ἀπιόντων nomen verò σύμπτωσις non est facilè diiudicare quid hoc loco significet. Nam nomen ipsum significare potest multa, quorum hoc loco vix vllum quadrare videtnr. Significat enim concursum, seu congressum, & compressionē, & contractionem, & calamitatem, & accidens, seu symptoma. Quod autem horum dicas magis qnadrare? Quid enim sit congressus, aut compressio quæ exeuntium? Nam illud quæ exeuntium, idem est ac si diceres, quæ exeuntia σύμπτωσις τῶν ἐξιόντων, id est, σύμπτωσις τὰ ἐξιόντα, itaqne sensns sit, exeunria erant compressio, aut concursus, aut calamitas, aut accidens. Compressionem legi non est consentaneum. Quia quid aliud significaretur, quàm comprimi exeuntia, seu sisti? Quo pacto antem cui antea fluxissent, eunti in iudicationem supprimerentur, aut quo pacto si supprimerentur circa decimam quartam mox circa eandem diem iudicarus esset? Sed neque symptoma commodum sit legi. Cur enim in ipsa iudicatinne dicerentur euacuationes esse symptoma? Legesne calamitatem? Vt dictio sit calamitas, quę exeuntium, id est, calamitas exeuntia? Id verò si-

A gnificet, dictam dissolutionem & languorem videri euacuarione augeri, itaque euacuationes videri non cum satis multa conferentia ac tolerantia prodite, sed angi, & debilitari deiectionibus. Nnn quadrat, cum addat mox, iudicatns est circa decimamquartam, nullum iudicantium contrarium, quid.n. magis adnersum in iudicantibns, hnc est, in enacuationibus decretoriis excogitari pnteſt, quam sine conferentia, anr rolerantia, denique calamitatem esse? Supcrest ergo concursionem eo nomine

B significari, vt dictio sit quam præscripsi, concursus quæ exeuntium, hoc est, concursus exenntia. Qnid verò significare possit ea dictio? Certè præcipitatam & frequentem fuisse deiectionem in iudicarione, adeo vt viderentur deiectiones cōcurrere. Quæ sanè nimia deiectionum frequentia, casus virrutis periculum afferre potest, ac proinde vituperantur in prognostico. Quia, inquit, si aceruatim & sæpè egerit, pericnlum est ne in animi deliquium in-

C cidat. Verum si hoc absit, & bona tolerantia est in iudicationibus, nihilò deterius est abundanter & crebrò deiicere. Vt ergo diceret hoc malum omen non affuisse, sed bene tulisse ægrotum tam copiosam enacuationem, addidit, nullum iudicanrium contrarium. Vnnm adhue nomen interpretarione indiget, vt pote non satis vsitatum παραφερόμενος ἐξ ὕπνου, quod quidem ego verti, negligens ex somno. Nam vt παρορᾶν est despicere, seu res non videre, sed præterire, ita παραφέρεσθαι præter-

D ferri, non considerare, negligere, & παραφερόμενος qui res non considerat, sed quasi non videat quæ videt, neque audiat quæ audit, negligit. Cum ergo esset comatosus, erat etiam ex somno, hoc est, cum excitabatur, negligens, vr obliuiosus aut stupidus. His nominibus, quæ certè omnia inusitata sunt, explicatis, historiam aggrediamur. Hic haud dubiè laborauit morbo acuto ex pituitosis & aquosis, hisque satis synceris. Omnia

E enim signa talium humorum semper fuere (vt hinc constet non omnes acutos morbos esse ex bile, sed frigidæ etiam subiecto materiæ, posse celerem alterationem accidere) nam habebat multam deiectionem per totum morbum (quod multitudinis est) renuium. Quoniam vern duplicia excrementa sunt in nobis tennia, biliosa, & serosa, addit, ἄχολα, id est, minimè biliosa, sed ὑδατώδεα, id est, aquosa. Hypochondrium erat ta-

F ctui cedens & gibbum, idest, molle, & distentum, quod etiam aquosæ (cnm flatunsa fortè) materiæ redundantiam significabat. Comatosns fiebat, procedentibus scilicet aqunsis excretionibus, pituita purior fiebat, vnde fiebat comarosus. Circa decimam quartam maximè cùm ad indicationem progrederetur, accidit rigor sine tremore, hoc est, frigus aut horror, quod etiam frigidum esse succum indicabat, aliqui accidisset rigor verus. Accidit & dissolutio & langor (hæc re-

G frigerario illa affert) & tunc temporis multò abundantiùs cœpit deiicere, adeò vt concursus quidam esset exeuntium, & tunc fiebat magis comatosus, & si qnando excitaretur, erat ex somno negligens, hoc est, nihil considerans eorum quæ sese offerebāt, sed velut mente alienatus. Nihilominus non insaniuie apertè. Vnde constat non fuisse legitimum lethargum, sed coma solùm. Tandem per tam cumulatam deiectionem iudicatus est citissimè, mox enim

circa decimam quartam; & bene sanè: nullum enim indicantium (hoc est signorum decretoriorum) fuit contrarium, hoc est improsperum, & aduersum. Nam in die decretoria, & optima, cum euacuatione congruente & copiosa, cum conferentia & tolerantia solutus est morbus. Vnde consentaneum est, nullam recidiuam superuenisse.

Simili modo alter in principio subuiscosa alui excrementa deijciebat, ex quibus quæ crassa erant, indicatoria fuerunt. Insomnis erat. Postea subuiscida, aliquantùm biliosa, matura biliosa, non tenuia demisit. Postquàm autem cæperunt esse compacta, celeres fuerunt indicationes. Hypocondrium apparuit in venarum morem distentum circa sextam, deinde dormiuit septimâ, indicatus est circa nonam.

Cùm plurima eorum quæ hoc opere continentur, videantur citra ordinem ab aliquo collecta, aut ab ipso autore tumultariè scripta, multò certè magis quæ hoc quarto libro, quàm quæ prioribus, quod ex multis aliis dictionibus iam constat, sed & ex hac constare potest, in qua quædam dicuntur pertinentia ad historiam singularem, quędam interponuntur pertinentia ad communem doctri-
D nam. Multę etiam in hoc libro sunt inusitatæ voces. Simili modo alter (inquit) in principio deiiciebat alui excrementa subuiscosa. Dicit ὁμοίως, quòd hic etiam vt qui ante hunc scriptus est, habuerit copiosas deiectiones, tametsi profectò non fuerint qualitate similes. Prior enim habuit tenues, non biliosas, quæ quidem tales cùm essent, longè aberant à viscosis: hic verò habuit subuiscosas, hoc
E est, aliquantulum viscosas. Nam illud, sub, minuit significationem. His dictis, quæ pertinent ad narrationem, apposuit illud, ἐξ οἵων τὸ παχὺ κρίσιμον: quod sanè non de hoc ægroto, sed in commune dictum putari debet. Nimirum deiectiones crassæ concoctiones præ se ferunt, & proinde iudicatoriæ sunt. Hoc verò non est deiectioni proprium, sed commune excrementis omnibus, nam in suo quodque genere quod coctum crassum est. Concoctio enim omnia facit crassiora. Verùm non vt crassa quæ cocta, ita lenta sunt, imò verò sine lentore crassa. Lentor enim in excrementis, ex interno frigore & cruditate nascitur. Cum ergo dicitur ex quibus quæ crassa indicatoria, non est intelligendum ex quibus subuiscosis deiectionibus, quæ crassa iudicatoria. Nam in lentis quantò crassior, tantò crudior deiectio est: sed ex quibus, ex deiectionibus scilicet. Itaque hæc verba nihil aliud continent, quàm quod in prognostico dicitur his verbis, Inspissari oportet deiectionem morbo ad iudicationem eunte. Erat insomnis. Hoc sanè non procedebat ex viscosis deiectionibus, sed bilem potius significabat. Quid ergo intelliges aliud quàm pituitosa in inferna repere, & bilem in supernis partibus abundare? quod & euentus declarauit. Nam post hæc, elapsis scilicet duobus aut tribus diebus principij, paulatim cœpit detrudi deorsum bilis, & paulatim cœperunt deie-

A ctiones bilis speciem ostendere, & hypochondria exceperunt calidos humores, donec recedente à capite bile dormiuerit septimâ, & nonâ indicatus sit. Itaque, inquit, post hæc deiecit subuiscosa, aliquantum biliosa, matura, id est, crassa biliosa non tenuia, sed ex crassa bile cuiusmodi est vitellina. Non sanè omnes has deiectiones habuit simul (nam qui posset?) sed alias post alias, procedente verò bilis ad inferna detrusione, abierunt à subbiliosis ad biliosas: interim prodiebant ali-
B quæ stercorosæ, seu ex fæcibus crassis, quas coctas vocat. Atqui ex eo tempore, quo cœperunt compactæ esse, celeres iudicationes expectabantur, quia vt dictum est primo huius operis. Concoctiones celerem iudicationem, & securitatem significant. Hypochondrium distentum apparuit φλεβογώδεα τρόπον circa sextam. Scilicet à sexta ad nonam est quaternarius, semper autem primus dies vltimi quaternarij, & qui in indicationem finitur,
C solet perturbationem afferre. Itaque sextus nonum indicauit. Sed quid est venoso modo distentum esse hypocondriũ? noua certè phrasis. Phlegmonosum affectum puto venosum modum vocari, quòd tumefactis primùm ac repletis venis soleant phlegmonosi affectus excitari. Fortasse etiam (quod magis placet) legendum fuit non φλεβογώδεα τρόπον, sed φλεγμονώδεα τρόπον. Itaque distentum erat hypocondriũ cum calore & dolore, quod significabat
D eam regionem succos calidos copiosè imbibisse, cúmque mox sequenti die dormiuerit, constat ex supernis partibus eos descendisse. Indicatus est circa nonam, procedente arbitror eo biliosorum descensu, ac hypochondrij redundantia deiectionibus biliosis euacuata. Cùm enim Hippoc. non dicat stetisse ante hos vltimos dies deiectiones, ego intelligo ad finem vsque morbi processisse. Itaque malũ hoc, aliquo acutissimum, ex vtrisque excremen-
E tis, pituitosis inquã & biliosis pependit, fuitque biliosior multò quàm qui ante hunc enarratus est.

Albi coloris, non rufi vterque erat.

Ambos duos ægrotos qui dicti sunt, & eum qui iuxta Medosadæ vicum habitabat, & hunc alium qui similiter ægrotauit, dicit esse λευκοχρῶς, id est,
F colore candidos, non rufos. Vbi considera Hippoc. non contemnere in morbis, qualis natura sit ægrotantium, imò hanc in præcipuis considerare, atque ob hanc notas omnes ex corporis habitu, colore, capillis, & reliquis omnibus quæ ad eam cognitionem iuuare possunt. Albi colore plerunque rufi sunt plus aut minus, vt Germani, quidam autem etiam sunt colore faciei satis albi, capillis vero & barba nigri. Qui albi & rufi sunt, siquidem in vigente iam ætate sunt tales, frigidi sunt. Qui albi &
G nigris capillis contrarias notas habere videntur, aliam quidem frigoris, aliam caloris. Verùm quia contraria non possunt eidem simul inesse, necesse est ambo hæc signa simul iuncta, aliud significent præter alterutrius significationem. Quoniam ergo color capillorum aliquando sequitur conditionem causæ efficientis, aliquando materialis, necesse est, quando duo dicta signa non possunt attestari efficienti, quia essent contraria & simul, aut am-

bo aut alterum sequantur conditionem materiæ. Meritò ergo coniectemus eum, qui simul est cute albus & capillis niger, duplici succo abundare, pituitoso & melancholico. Non enim æquè repugnat duos hos succos abundare, atque calidum frigidumque simul esse corpus. Ambo enim sunt frigidi succi, atqui melancholica viscerum natura, ob substantiæ proprietatem gignit nigros succos, atque adeò nigras fuligines, ob incoctiones verò etiam ex pituitosis edulijs multam pituitam, qua molliores corporis partes nutriuntur. Sunt verò in melancholicis multæ incoctiones, quia eorum debilis est naturalis calor. Itaque illi erant pituitosi, & melancholici, & vterque sanè morbus fuit magna ex parte congruens tali naturæ (nam melancholici serosi etiam sunt, pituitosi verò lentis abundant) non tamen omninò. Nam satis etiam biliosus morbus fuit huic postremo, posse verò & congruentes, & omninò non congruentes, & partim congruentes morbos hominibus accidere, ob multas causarum concursiones, non opus est vt dicam. Illud solùm addamus oportet, cùm Hippocrates non dicat qui fuerit illis pilorum color, sed solùm non fuisse rufos, vnde coniectabim⁹ fuisse nigros. Certè quia albi magna ex parte sunt rufi plus aut minùs, quasi notatu dignum notauit fuisse albos, nullatenus rufos: tales verò sunt, qui nigri. Rubri enim aut virides pili humani esse non consueuerunt, neque sanè albissimi, nisi raris quibusdam. Tales autem si essent, par erat vt rem ratissimam apertioribus verbis significaret, cur enim quia non erant flaui, suspiceris fuisse quales ratissimi esse solent, ac non potiùs quales sæpè fiunt, putà candidos colore, & nigros capillis? Constat verò iuxta hanc enarrationem, πυῤῥὸν seu rufum latiùs accipi, vt & ὠχρὸν, seu pallidum, atque adeò ipsum ξανθὸν, seu flauum pro omni pallore, vt non rufi dicantur, qui nullatenus rufi, hoc est, omninò absunt à pallidorum genere. Nimirum dicta tria nomina, etsi differentiam quandam palloris secundùm maius & minus plerunque contineant, nonnunquam etiam promiscuè sumuntur, seu pro omni palloris genere quodcunque eorum accipitur.

DEiectiones aquosæ cùm sub dio expositæ essent, supernè leues & tenues, valdè similes erant bili Isatodi, infernè verò subsidentiam habuerunt.

Isatis græcis dicitur ea herba quæ latinis glastum, cuius succo vtuntur tinctores ad cæruleum colorē præstandum, eo enim colore est is succus. Herba ipsa viridior, non omninò viridis, hinc species quædam bilis, vt Galenus docet lib. de atra bile, ἰσατώδης, hoc est, isatideni colore referens vocatur: ea est inter viridem & cæruleum, sicvt omnis alia viridis bilis species vstione, nisi cum sequitur conditionem ciborum, vt in ventriculo aliquando. Ergo dicit deiectiones aquosas multas, cùm sub dio expositæ manerent, habuisse supernè tenue & læue, simile flori qui in vinis solet innatare, colore simile isatodi bili: infernè verò subsidentiam ex parte crassiori. Nimirum vt in vrinis repositis separatur

A infernè subsidentia, & supernè quiddam tenuissimè relæ araneorum simile, læue & tenue, ita in plerisque deiectionibus aquosis. Refert verò quod separatur id quod in eis latitabat. Significabat ergo hoc tenue, & læue isatidi simile bilem cum aqua descendere. Vnde manifestum fit, hoc Hippocratem non dicere de deiectionibus aquosis, quæ erant in ægroto, qui iuxta Medosadæ ædes habitabat, ille enim deijciebat tenuia ἄχολα, id est, bilis expertia, hæ verò deiectiones erant biliosæ, & isatodes: sed
B potiùs hanc fuisse differentiam aliam aquosarum, illis contrariam, quam in aliis ægrotis eadem fortasse tempestate notauit. Tu interim considera Hip. pocr. diligentiam, qui deiectiones & recentes & repositas contemplabatur, quod in aliis etiam anteà animaduertimus.

C *QVibus in dextra parte aliquantùm mollis distentio adest, phrenitici euadunt, nisi soluatur febre desinente. Quibus verò sub mollitudine ventris in hac ipsa aliquid velut circumcolligitur, aut cum duritie dolet, & valdè malignum non vult diffundi, fortasse ex talibus quidam suppurantur. In dextra autem parte sublati tumores, quales*
D *quidem vtplurimùm molles sunt, si aliquo multùm ac maximè premente submurmurauerint, non valdè maligni censendi sunt. Quale quid in dextra parte accidit ei qui ex Amphilochi pago aduenerat, & ei qui iuxtà Medosadæ vicum decumbebat. Illi sopore premebantur, & somno grauiore corripiebantur.*

E Quantum referat in acutis morbis, & iis qui ex acutis decidunt, attrectare hypochondria, & ventris inferni regionem, intelliges facilè ex iis, quæ de ea re in prognostico Hippocrates reliquit scripta, ad quod sanè etiā pertinet hæc tota dictio, quam enarrare aggredimur. Dictum est ab Hippocrate illic, tumores hypochondrii dextri deteriores esse quàm sinistri, quod sanè ob hepatis dignitatem, quæ ex communis alimenti generandi facultate procedit, verissimum est, vsque adeò vt
F phlegmones hepatis lethales sint, & inueterati tumores cum duritie insanabiles. Hanc ob causam tumores in dextris partibus ventris præcipuè persequitur, eorum differentias quasdam insignes & significationes proponens. Prima est, distentio submollis in dextris, quam diximus iam sæpè fieri ob flatus eo loco collectos, si enim ex tumore phlegmonoso aut scirrhoso nasceretur, esset dura: si ex œdemate, non admodum esset distenta pars, sed
G laxior: si ex aqua collecta inter peritonæum & intestina, deflueret per totum ventrem, neque distenderet solum dextrum hypochondrium. Flatus verò eam solùm partem, in qua contingit gigni, nonnunquam distendit, sursum petit, neque versus alias diffunditur. Ita quibusdam ex flatu distenditur solum hypochondrium dextrum, aliis pluribus sinistrum, aliis etiam totus venter, vel quòd plurimus sit, & vix toto ventre capiatur, aut quòd

in omnibus ventris partibus gignatur, aut à lumbis, vtero, aut parte alia inferna gigni cœperit. Tales quidem tumores distentionis plurimùm habent, nam flatus velut ad summa elatus, membranas tendit. Duritiem verò propriè dictam non habent, & quam tactus à tensione diuersam esse non sentiat. Est ergo distentio submollis, cuius quum per febres continuas apparet, duplex exitus expectari potest: alter, bonus, vt scilicet sensim flatus à febre dissipetur, simúlque tentio & febris desinant: alter malus, vt scilicet phrenitici fiant. Scimus enim flatus per venas & arterias redundantiam semper esse capiti periculosam, & significare morbos eius, qui adsunt aut aderunt, prout indicant vrinæ turbatæ, quales sunt iumentorum. Ergo dicit, distentio submollis in dextris futuram phrenitidem timere iubet, nisi soluatur desinente febre. Si enim febre perseuerante tentio ipsa perseueret, quasi febrilis calor nihil eius absumat, aut ipsa soluatur febre non desinente, vtroque modo timeri debet phrenitis. Illud enim significat maximam indissolubilis flatus redundantiam, hoc fortasse raptum ad caput. Quia si febris non desinit meritò censebis desiisse tentionem, causa aliam in partem abeunte potiùs quàm consumpta. Quod si febre desinente tentio non soluatur, non sanè est quod timeas phrenitidem, non enim ea fit sine febre, tamen hoc per febres acutas rarum est, tales enim consueuere flatuosos morbos finire, aut in alios per causæ transmissum mutare. Quia ergo hoc rarum est dicit, si non soluatur tentio febre desinente phreniticos fieri ægrotos. Omninò enim necesse est quatuor horum aliquid euenire, aut tolli ambo, tentionem dico, & febrem, quod est maximè expetendum: aut ambo perseuerare: aut febre manente tolli tentionem, que duo phrenitidem minantur: aut solui febrem, & tentionem manere. Cùm ergo hoc vltimum adeò rarum sit, nisi primum fiat, rationi consonum est ob secundum aut tertium phrenitidem timere. Apponit mox aliam tumoris in ventre differentiam, dicens, quibus verò sub mollitudine ventris in hac ipsa, velut circum colligitur, aut cum duritie dolet, & valdè malignum non vult diffundi, fortasse ex talibus quidam suppurantur. Multas etiam notas scripsit in prognostico internæ in aluo inflammationis in suppurationem abeuntis, quod sanè etiam posse cognoscere plurimùm refert, estque hęc vna earum rerum, quibus periti medici imperitis maximè præstant. Nam multi ex internis inflammationibus ad suppurationes mutatis moriuntur lenté, cùm putarentur iam esse à morbis liberati, atque à medicis dimissi. Cùm enim facto iam pure dolores & febres magnoperè remittantur, putantur multi ad maximam morbi remissionem, & securitatem peruenisse, quibus pus interiùs vomica aliqua collectum subest. Quorum quidam beneficio ipsius naturæ fortis, ruptâ vomicâ, & excreto pure liberantur: quidam pure malignius putrescente, & computrefaciente partes internas, aut assidua febricula, quam putridæ ex loco in cor delatæ fuligines fouent, tabescentes intereunt: aut vomica rupta, sed tardiùs, & cum iam debilitata virtus est magis quàm vt possit ipsam puris excretionem sustinere. Multùm ergo refert scire notas internæ inflammationis in suppurationem abeuntis. At multi quidem has ignorant, quia

A ne ipsas quidem internas inflammationes dignoscere sciunt, & latentium affectionum cura deposita nihil ferè considerant, præter ea quæ sensibus comprehenduntur citra ratiocinationem vllam, & vulgaribus etiam sunt nota. Oportet verò inflammationes, & affectas partes nosse, posseque eas ab aliis dolorosis affectibus dignoscere, & magnas ab exiguis. An enim facturi sint abscessum, seu suppurationem, agnosces ex tribus, loco, magnitudine,

B & modo inflammationum ipsarum. Nam inflammationes partium calidiorum, nisi anticipent resolui, magis suppurantur quàm frigidiorum, ac proinde vt dicitur in prognostico. Tumores in ventre minùs faciunt abscessus quàm qui in hypochondriis, minimè verò qui infra vmbilicum sunt. Porrò exiguę inflammationes pleræque resoluuntur, præcipuè si in locis calidis sint, magnæ in calidis quidem locis suppurant, in frigidis manent crudę & inuictę. Quod ad modum attinet, quæ sunt rotundæ & eminentes & proprio loco circumscriptæ, & in vnum collectæ, futuræ suppurationis significationem præbent, quæ verò extensæ, & latę, effusę, non admodum suppurant: sed si exiguæ sint aut ex materiâ tenui, resoluuntur: si magnæ, aut ex crassiore, indicationem subeunt fluxu sanguinis, aut alia euacuatione, si modò bonum exitum habeant. Hæc continent illa verba. Quibus verò sub mollitudinem ventris in hac ipsa velut circumcolligitur, aut cum duritie dolet, & valdè ma-

D lignum non vult diffundi, fortasse ex talibus quidam suppurantur. Mollitudinem alui vocat ipsum abdomen, & sub ventris mollitudine apparere durum, est ipsum abdomen extima in parte molle esse, interiùs autem sub ea mollitudine durum quiddam reconditum esse, hoc ergo significat tuberculum internum. Quia verò dicit aliquid cum duritie dolere in hac ipsa, hoc est in febre, seu cùm febre continua. significat id tuberculum inflammatio-

E nem esse. Hæc, inquit, si circum colligatur, & valdè maligna nolit diffundi, hoc est, & nolit in partes circum sitas effundi & extendi, neque compressa neque aliter, sed vno quodam loco durities & dolor hæreant, & velut in circumscriptam certamque particulam sese colligant, quod quidem est signum malignæ inflammationis (nam quæ se effundit non est tam firmata in parte) fortasse, inquit, ex talibus quidam suppurantur, hoc est, fortasse in iis qui hęc habent, expectari debent suppurationes internæ.

F Meritò sanè. Nam tales sunt inflammationes magnæ (& ob essentiam propriam, quia in alto cùm sunt sentiuntur manifestè, & propter cacoethiam quia dolent malignè, & nolunt diffundi) & in loco calido: quia sub mollitudine alui, & non sunt benè resolubiles, quod indicat durities. Quid ergo aliud expectes quàm suppurationem? Dicit verò fortasse ob conditionem huius operis, quod non tā docere, quàm obseruationes & experimenta, pro-

G ut occurebant, tradere institutum est. Dicit ergo fortasse ex talibus quidam suppurantur, quasi non definiat modò, sed affirmet in talibus se obseruasse suppurationes fieri. Tu verò iam hinc, quandoquidem ego experimento idoneam rationem adiunxi, vtere vt signo satis bono. Apponit deinde aliam differentiam tumoris in ventre, quam non esse κακοήθη dicit, adiungens duo exempla. In dextrâ, inquit, parte sublati tumores, quales quidem vt

plurimùm molles sunt, si aliquo multùm ac maximè premente submurmurauerint, non valdè maligni consendi sunt. Constat has eleuationes ex iis esse, quæ non admodum circumscriptæ sunt: sed diffunduntur, quas diximus iudicatione aliqua seu abscessu aliquo eorum qui per effluxionem fiunt, vt sanguinis fluxu ex naribus, aut deiectione copiosa, aut tali aliqua solui. Quæ euacuatio expectanda sit, ex iis quæ tensioni accedunt agnosces. Quibus enim hypocbondria velut retracta sursum & distenta sunt, fluxus sanguinis imminet: quibus murmurant, fluxus alui. Si ergo multùm murmurant cum quis premit, constat non esse bumores admodum firmatos in parte, & ad inferna vergere per aluum non difficulter excernendos, vt nihil prohibeat mox aliquid expurgantis medicamenti dare. Non est igitur hæc maligna affectio. Talis, inquit, tensio fuit in dextris ei, qui ab Amphiloco, & ei qui iuxta Madosadæ vicum decumbebat, ei .s. de quo nuperrimè scriptum est. Ambo dicti ægroti sopore premebantur & somno grauiore corripiebantur (constat illud, &c. esse declaratiuũ) quod etsi graue videretur, tamen nihil illis euenit mali. Certè de eo qui iuxta Medosadæ vicum decumbebat, ita est dictum. Circa decimamquattam iudicatus est, nullum iudicantium contrarium.

Constitutiones aëris, quales sint & quibus temporibus & regionibus magis aut minùs accidant, considerandæ. Quo etiam tempore morbi vigeant, ad iudicationem oportet cognoscere, & quod quotidie accidit, & quod citiùs aut seriùs, tertiâ quartane periodo: & quibus in periodis quæ iudicant intumescunt, sanguinem fundunt, aut non.

Quanti faciat Hippocrates sententiam duodecimam primæ particulæ aphorismorum, qua dicitur, paroxysmos & constitutiones indicari ab ipsis morbis, temporibus anni, & circuituum incrementis, & iis quæ mox apparent, inde intelliges, quòd multis suorum operum locis sparsim eam repetierit, partim quidem eandem rem omnino dicens, partim aliquid quod ad eandem sententiam facit adiiciens. Sanè vel in boc ipso quarto epidemiorum lib. bonam partem eius aphorismi scripserat, quem hic repetit, quædam etiam vtilia adijciens, quædam etiam detrahens non inutilia, vt videatur mihi hæc sententia (quod & antea dixi) si vndique colligatur, perfecta euasura, & totam doctrinam de crisibus contentura. Hic non meminit signorum concoctionis in excrementis, quæ in aphorismo vocauit mox apparentia, quæ sanè maximam præsensionis in morbis partem continent; tamen adiecit, habendam esse rationem circuituum quibus iudicationes aut abscessus fiant, quod etiam ipsum ad fidam aut infidam iudicationem habet magnum momentum. Constitutiones dixit in aphorismo indicari præcipuè ab ipsis anni temporibus. Vt autem ab anni temporibus, ita & à regionibus, & aliis congeneribus causis indicari est intelligendum. Quia scilicet quædam regiones & anni tempora nunc has nunc illas

A sponte solent afferre morborum constitutiones. Quia calida tempora breuiores, frigida longiores morbos, alioqui eosdem specie faciunt. Ergo vt possis hac præsentiendi ratione vti rectè nunc monet dicens, scire oportet quales constitutiones in quibusdam temporibus & regionibus magis & minùs fiunt. Nimirum breues constitutiones in calidis, & temporibus & regionibus magis, in frigidis minus fieri, longas contrà. Sed quid refert considerare constitutiones morborum? Certè vt præ-

B sentias quo tempore vigeant morbi, idest, vt præsentias quando habiturus sit morbus vigorem, & quantum ad vigorem vsque transigendum sit. Quorsum id? Et ad iudicationem, inquit, quasi dicat, quia iudicationes morborum fiunt in ipsis morborum vigoribus: Ergo & ad præsentiendum tempus iudicationis, oportet præsentire vigorem, & ad hunc, constitutionem. Neque verò solùm hanc præsensionem præstant anni tempora, & re-

C giones: sed & circuituum inuicem collata incrementa, siue quotidie, siue alternis diebus, siue ex longiori interuallo fiant, vt in aphoris. dixit. Quod idem nunc explicat, dicens, & quod quotidie accidit, & quod citiùs & quod seriùs, hoc est, an anticipent an tardent paroxysmi (inde enim nascitur circuituum ad sese incrementum, aut decrementum) & quod quotidie, tertia, & quarta periodo, boc est, siue quotidie, siue alternis diebus, siue quarto quoque die repetat paroxysmus. Non

D meminit autem longiorum circuituum, quia quintani, septimani, & longiores rarissimi sunt, & in acutis nunquam fiunt. Itaque hæc verba idem omninò significant, quod verba illa aphorismi. Qua ratione autem cognoscatur constitutio morbi ex circuituum inter se collatione, in commentario aphorismi dictum est. Addit, & quibus in periodis quæ iudicant intumescunt, sanguinem fundunt, aut non. Τὰ κρίνοντα Hippocrates vbique vocat eua-

E cuationes, velut cum dixit; τὰ κρίνοντα μὴ αὐτίκα ἐπιφαινέσθω, & rursũ τὰ κρίσιμα μὴ κρίνοντα, id est, euacuationes quæ non tollunt morbos. Porrò bæc ipsa aliquando vocat abscessus, distinguens abscessus in abscessus cum euacuatione & sine ea, vocansque abscessus cum euacuatione ἐκκρίσεις, vt sudores, fluxus sanguinis, & deiectiones. Ergo dicit nunc, non solùm constitutionem esse notandam, sed etiam habendam rationem circuituum in quibus apparent τὰ κρίνοντα [id est, euacuationes) aut οἰδοῦντα, id est, tumores præter naturam, siue sint

F αἱμευμένα, id est, tumores ex affluente sanguine, & phlegmones, siue non, sed qualia œdemata, aut scirrbi. Non enim hoc parùm refert, si quæ vis est dierum decretoriorum, ac nisi frustrà est scriptum ab Hippocrate in apborismo. Sudores febricitanti si ceperint, boni sunt tertia die, quinta, & septima, & nona, & vndecima, & decimaquarta, & decima septima, & vigesimaprima, & vigesimaseptima, & trigesimaprima, & trigesimaquarta, Hi e-

G nim sudores morbum iudicant: qui verò non sic fiunt, dolorem significant, & longitudinem morbi, & recidiuas.

Abscessus quibus recidiuæ contingunt.

Multa dicta sunt anteà in hoc ipso opere de abscessibus, præcipuè sectione prima libri secundi, vbi diximus morbos difficilis indicationis esse eos, qui per abscessus fine excretionibus, aut cum reci-diuis, aut cum vtrisque finiuntur. Hoc idem est quod Hippocrat. hoc loco docet. Nimirum abscessus & recidiuas eisdem morbis esse familiares, iis scilicet qui imperfectè indicati sunt: & abscessus solere fieri, quibus & recidiuæ. Nimirum vtraque fiunt ex iis quæ relinquuntur in morbis post indicationes, aut ob acrisias, siue indicationum defectus. Nam qui contrà iudicantur perfectè, perpurgantur, ac proinde tutò sineque vllo malo alio fruuntur sanitate.

Venæ temporum & concidentiæ, & colorum mutationes contingunt ante iudicationem, & iis quibus nulla accidit iudicatio, atque etiam anxietates, circumtensiones, colorum mutationes ex rubro in pallidum. Nisi iudicatio contingat, & cutis circumtensiones sine iudicatione, & collapsus oculi. Corporis durities sicca.

Hac oratione complectitur Hippocrates signa corporis tendentis ad ariditatem seu marcorem. Quia enim siccitate extrema, & quam confirmatam vocant, fiunt partes omnes corporis duriores, vnde & talibus contingit durum pulsum, & totius corporis habitus duritiem habere: vocat eam corporis affectionem, corporis duritiem siccam, hoc est, duritiem corporis factam, non ob concretionem à frigore, sed ob siccitatem & naturalis corporis humiditatis consumptionem. Quæ quidem affectio, vt ex igneo calore procedit, sic cum naturalis debilitate fieri consueuit. Qua ratione multi ex febribus putridis tales manent, cum præcipuè illæ sunt ardentissimæ, aut mali moris, aut cum interna aliqua inflammatione, præcipuè visceris alicuius calidioris, aut cordi proximi, vt pulmonis, hepatis, aut ventriculi. Talis affectionis futuræ signa sunt hæc, quæ hic recensuit. Φλέβες κροτάφων vocat manifestas in temporibus pulsationes. Nam venas vocabant antiquissimi genus vtrumque, & pulsantes, & non pulsantes: vt cum dicit, venarum pulsationes. Velut ergo pulsus solet Hippocr. vocare, non qualescunque arteriarum motus: sed insignes & conspicuos, ita vocat venas, non ipsos sanguinis canales: hæ enim non fiunt in ægrotis, quibus in partibus non erant, quũ bene valebant, sed venas manifestè & plus solitò pulsantes. Concidentias temporum vocat, quæ in prognostico collapsa tempora, vt & collapsum oculi, quod illic dicit oculos cauos. Ferè ergo sunt; hæc signa, quæ in principio prognostici scripta sunt, quæque vulgus medicorum vocat Hippocraticam faciem. Nam sunt oculi caui, & collapsa tempora, & cutis frontis circumtensiones, & colorum mutationes in pallidum. Addit hic pulsus in tem-

A poribus, & anxietates. Sed qua ratione hæc tamen indicent, explicemus. Hæc ex magna consumptione carnium & vitalium spirituum procedunt. Aut ergo primis diebus apparent, atque mox ac homo incipit ægrotare, aut procedente morbo paulatim fiunt. Atque vtrouis tempore, aut ex manifesta aliqua occasione, aut citra vllam, velut in initio morbi, quia vigilauit homo, aut aluus soluta est, aut ieiunauit: vel procedente morbo, quod euacuatio aliqua insignis nuperrimè antecesserit, aut

B adhuc fiat vel citra omnem talem occasionem. Hoc si fit, imputandum est morbi magnitudini, aut malignitati. Qui quidem si mox inter initia citra omnem occasionem hæc facit, non magnus solùm, sed malignus est, neque sine maxima naturalis caloris debilitate, ac proinde nihil aliud significatur quàm mors: si verò postquàm dies multos vrens febris corpus confecit, hæc incipiant apparere, minus est mirandum, & minorẽ malignitatẽ indicat. Significat

C verò tunc quoque carnes exsuccatas, quod certè si ob copiosam aliquam succi profusionem factum est, causam habet manifestam, si verò citra illam, significat febris vi corpora siccari. Meritò ergo sunt hæc inditia marcoris imminentis, in iis quibus pulsant venæ temporum. Nam fiunt hæ ob cutis extenuationem & igneas fuligines, quæ per arterias deferuntur, adeò vt venæ pulsare sentiantur, vbi sentiri non solent. Sed & anxietates, nam qui ita afficiuntur, præ debilitate habent anxietates indiciD biles. His etiam perit vitalis color & decens, fit verò quibusdam in partibus rubor insolitus, vt in genis, ob calidam arteriarum intemperiem, aliis color pallidus ob effusam bilem, aut spirituum penuriam. Itaque dicit. Quibus venæ temporum, & concidentiæ eorũdẽ temporum, & colorum mutationes, hæ scilicet quæ dictæ sunt ante iudicationes, & quibus iudicationes non fiunt, hoc est, non accidentes post aliquam insignem euacuationem, aut

E quũ adhuc fit, & anxietates, & circumtensiones (cutis scilicet frontis, & aurium, & partium huiusmodi, in quibus præcipuè hæc apparent) & colorum mutationes ex rubro in pallidum, si non iudiceat. Hoc, ἢν μὴ κρίνῃ, dicitur de sola mutatione ex rubro in pallidum. Nam talis mutatio aliquando fit decretoriè, vt & morbus regius: aliquando symptomaticè, significatque tunc sanguinem per totas carnes bilescere, atque euenit tunc carpes ab ipsa bile qua imbuuntur siccari, vt solent eæ quæ sa-

F liuntur ab ipso sale. Talis ergo mutatio, nisi iudicatoriè fiat, signum & causa est ariditatis corporum. Et cutis, inquit, circuntensiones sine iudicatione; hoc est, quæ non ob euacuationem aliquam magnam fiunt (hæc repetitio non est admodum vtilis, cùm dictum anteà fuerit circuntensiones. Verùm in tam antiquis codicibus non potest non esse aliqua corruptio, & vnius vocalæ inutilis repetitio, leuis corruptio est) & collapsus oculi, hoc est ocu-

G li cauitas. Corporis durities sicca. Hoc est, dictã si adsint, corporis durities sicca significatur.

Illis qui volentes illachrymant nullum imminet malum, quibus verò inuoluntariæ effluunt lachrymæ, malum.

In prognostico non longè à principio libri dixit Hipp. nolentes illacbrymare in malis & exitialibus esse. Cuius rei reddita à me causa in eius loci commentatione est, explicatúmque quibus in morbis, & quibus exceptis intelligi debeat: nimirum in acutis, præter causas externas, & peculiares affectiones oculorum. Itaque altera ex parte non indiget præscripta oratio noua enarratione, id verò quod dicit. Volentes illacrymare non malum, & quod in aphorism. 52. sect. 4. qui idem est cum hac sententiola adiecit, perpendendum est. Num significet
B solùm volentes illachrymare non esse malum, vt nolentes, an aliud aliquid: ita scilicet, vt quemadmodum inuoluntariè lachrymare malum est, ita lacbrymare voluntariè, bonam aliquam significationem præbeat. Certè si quicunque innoluntariè lachrymat, potest voluntariè etiam lachrymare, nihil boni per se significat voluntariè lacbrymare: sed est minus malum quàm inuoluntariè id facere. Si verò qui in eo statu iam constitutus est, vt inuo-
C luntariè lachrymer, non potest voluntariè flere, certè voluntariè flere posse, minùs malæ dispositionis, aut etiam melioris signum est. Videtur autem ita habere. Nam & experimento cognitum est eis qui morihundis hominibus astiterunt, nulla ex causa eos flere posse. Neque ratio quidem non subscribit epilogisticâ, quia naturalis tristitiæ significatio est fletus: eis ergo qui plurimùm extra naturam acti sunt, consentaneum est talem iam si-
D gnificationem non adesse. Nimirum vt nihil secundùm naturam iam agere possunt, ita neque ridere, neque flere. Sed & analogistica ratio accedit. Vt enim cum naturalis partium firmitudo iam labascit, humores inuoluntariè excidunt: ita non possunt voluntariè exprimi, quia ob eandem facultatis remissionem, ob quam non retinentur, neque etiam exprimuntur. Maiori enim constrictione fit expulsio, quàm retentio. Excidere ergo possunt
E innoluntariè, voluntariè pelli non possunt, quibus facultas quæ regit corpora corrupta est.

QVibus in dentibus circum circa viscosa fiunt, malum est subhiare.

Vbi verti subbiare, dicit Hipp. ὑποχάσκειν, significat verò χάσκειν aperire, aut infixis oculis aspicere. Quare ὑποχάσκειν est subaperire os, aut sus-
F picere infixis oculis. Accidit verò vtrumque horum hiantibus, & iis qui laqueo, aut nimio æstu strangulantur. Apetiunt enim ora, & inconniuentibus oculis intuentur. Hoc verò malum esse quibus circum circa dentes viscosa fiunt, constat. Siquidem aphorismo dicitur, quibus circa dentes in febribus viscosa fiunt, iis fortiores fiunt febres: nunc in eandem sententiam addit signum aliud, quod vt ex eadem causa ortum, illi annuendo plu-
G rimum valet. Nimirum lentores circa dentes fiunt vi caloris febrilis, si tamen simul qui eos habet, hiet, multò iam manifestius est eos esse ex igne. Nam lentores fortasse ob pituitosam fluxionem ex cerebro aut ventre, cum calore etiam exiguo fieri possunt, vt ij materiam potiùs quàm efficientem causam indicent: si verò per febres iam id fit, ac multò magis hiante homine, iam ab annuentibus signis
A distinguitur ea ambiguitas, & consensu signorum agnoscitur ignis. Qua ratione ergo in aphorismo dixit in febribus, hic adiecit, subhiare. Nam hoc ipsum subhiare, febris fortis est signum. Idem ergo est dictu, febricitanti lentores fieri malum: aut cui lentores fiunt hiare, malum.

QVi in tibia vlcus habebat, & Attico vsus est, huic exanthemata eleuata sunt
B *rubra, magna. Hoc pro tussi quæ postea accessit, antea enim non tussiit.*

Tibia dicitur ea pars cruris, quæ inter genu est & pedem. Nomen accipiens à duorum ossium quæ ibidem sunt, maximo, & crassissimo, quod femori coarticulatur. Atticum, cum simpliciter dicitur, nomen est medicamenti compositi, antiquis fami-
C liaris, & ad curanda vlcera comparati. An eius compositio alicubi iam extet an solum nomen relictum sit, non satis scio. Parum refert. Non enim arbitror, quia, cum vlcus haberet in tibia, Attico vsus est, supernenerunt huic homini exanthemata, vt neque quia vlcus in tibia habuit: sed euenit, vt huic ea parte vlcerato & eo medicamine vtenti exanthemata superuenirent. Fortasse (nam hoc consentaneũ est) quod cùm id fieri vlcus maximè postularet, non est euacuatum, & expurgatum satis. Plenis enim &
D maligna cacochymia laborãtibus, fieri solent exanthemata. Facta ergo huic sunt eleuata, rubra & magna, ea scilicet quæ variolæ ob varorum similitudinem vulgò vocantur. Sunt verò multæ inflammatiunculæ malignæ. Hoc, inquit, pro tussi quæ postea accessit, anteà enim non tussiit. Semper solent exanthemata huiusmodi, variolæ inquam & morbilli, tussi quadam prægressa præmonstrari, incipientibus, arbitror, eruptionibus secundùm internas membranarum facies in ventribus, & ca-
E uis corporis partibus, locis præcipuè calidissimis, vt in thorace fieri. Qua passione procedente, ventriculi enersiones, & dysenteriæ satis periculosæ fieri solent. Itaque, huic factum est, vt solet. Cum antea vlcere solùm tibiæ teneretur, neque tussiret, postea tussiit. Deindè pro tussi, hoc est ex tussi, seu post tussim (quasi tussis in malum hoc aliud abite videretur) facta sunt exanthemata, eleuata, magna, rubra.
F

IN Aeno horrore concutiebantur quicunque capitis vulneribus laborabant, malignè sese habebant, & pus colligebant. Post tenesmum ex itinere pedum dolor aderat, & in perturbationibus lassitudines. Ex quibus Clinia cibos fastidiebat, contabescebat, &
G *purulentum quid deiiciebat, aliquando sanguine pauco conspersum, aliquando merè purulentum intumescens.*

Dictum est lib. 2. huius operis sectione 4. fuisse in oppido Aeno tempestatem quandam morbosam, quæ ex fame processit, ita vt fit, vtentibus multis & viris & mulieribus leguminibus in tri-

tici penuria. Non dixit autem Hipp. eo loco qualis fuerit species malignorum morborum, qui ea tempestate grassati sunt: sed solum exitum quemdam notatu dignum, quem multi habuerunt, quibus crurum impotentia, & genuum dolor facta sunt, & vsque ad vitæ finem durarunt. Hic narrat quædam eorum quæ à principio, & procedente morbo acciderunt, vnius mulierculæ, Cliniæ nomine, quæ fortè, vt multi alii tunc, ægrotauit, mentione facta. Horrores & rigores intempestiui, & sine febribus & per febres fiunt ex redundantia crudorum succorum. Proinde & iis qui putrescentibus multis & crudis febricitant, febres horridæ fiunt. Nullus autem victus magis paratus est febres tales facere, aut etiam sine febribus horrores, quàm esus leguminum. Hæc .n. omnia sunt mali succi, & flatuosa, & coctu difficilia. Vnde crudis & malis succis, flatuque replent. Febres ergo faciunt meritò malignas, vtpote ex putrescentia malignorum: horridas aut etiam sine febribus horrores, ob cruda & flatus. Cum vlceribus mali moris, & suppuratoriis, hoc est, dysepuloticis, ac curatu difficilibus, & pus multum fundentibus. Nam ex crassis & crudis multis copiosum pus prouenit. Nimirum ipsum pus simile est crudis succis. Maligni autem succi faciunt vlcera rebellia. Fiebant verò hac tempestate in capite vulnera dicta, flatu efferente in illud acres malignorum succorum partes, & cerebro, vtpote parte nobili & forti, extrudente à se malignos succos. Patiebantur etiam simul crurum impotentiam crassis succorum partibus (vt lib. 2. dictum est) deorsum repentibus. Hanc ob causam, habebat post tenesmum ex itinere pedum dolorem, hoc est, si iter agebant, aut ambulando tantillum defatigabantur, motu crurum deorsum trahente, tentabantur, tenesmo deinde dolore pedum corripiebantur. Et in turbationibus, inquit, lassitudines, hoc est, turbationes, ac lassitudines ταραχαῖς, hoc est turbationes vocat Hippoc. humorum commotiones, atque ita corpora turbari dicit, agitari humores, vt id nauigantibus accidit, aut iis qui pharmaco commouentur, aut vehementi aliquo corporis motu. Et alui turbationem, deiectiones copiosas subsequi, quæ commotis humoribus & aluo soluta fiunt. Itaque ταραχὴ hæc turbatio est. Nam turbationem animi, & timorem vehementem vocare solet θόρυβον vt in prognostico, vbi dicit significare turbationem, aut delirium. Hic ergo turbationes alui videntur intelligi. Nam etsi corporis intelligi dicas, in idem redit. Quia corpora turbari dicuntur, cum commoti humores effunduntur vomitu, aut deiectione, aut vtroque modo simul. Cùm ergo horum multi tenesmo & dolore genuum & pedum, ac eorundem teneren tur, congeneres etiam his reliquas passiones fuisse consectaneum est, turbationes scilicet alui, & reliquorum etiam articulorum defatigationes, & lassitudines. Nam flatuosi, & praui, crassique succi cibi, ambo hæc facere admodum nati sunt. Flatus enim tormina intestinorum, & praui succi inordinatas excretiones, crassi verò articulares passiones, impotentiæ verò articulorum & neruorum mox faciunt lassitudines. Lassantur enim ita affectis corpora vel sua ipsorum mole. Itaque habebant huius tempestatis ægroti lassitudines articulorum, & alui turbationes. Inter quos Clinia deiiciebat è ventre purulentum quiddam, & aliquando patum purulentum, & subcruentum, aliquando purulentum subtumidum, hoc est, inflatum & spumosum. Erat verò interim cibom auersans, & colliquescens Tres deiectionum species describit, purulentam, & partim purulentam partim cruentam, & purulentam spumosam (quid enim aliud potest tumentem deiectionem reddere?) Porrò purulenta dici videtur posse, vel quod sit puri similis, vel quod aliquid veri puris in se contineat. Velut etiam cruenta dicitur, quæ cruoris aliquid habet. Puri similes deiectiones sunt, quæ crassæ, & albæ, talésque, vt intuens dubites, sitne reuera pus, an aliquis alius succus. Tales verò sunt quæ piogues. Nam ex liquata piguedine, cum aliquo alio succo permixta, fit succus quidam huiusmodi. Hæ verò fiunt corporibus colliquescentibus. Quoniam ergo dicit Hippocrates hanc fuisse fastidiosam, & colliquescentem, in hanc nos ducit coniecturam, vt suspicemur deiectiones fuisse pingues, puri similes, ob colliquescentiam factas: interim tamen aliquando ob hepatis debilitatem sanguinis aliquid cum eis descendisse: interim has ipsas exiisse spumosas ob eandem sane causam. Nam spuma, vt Gal. dicit in prognostico, flatum, aut calorem igneum ac colliquantem indicat. Hæc verò omnia acciderunt mulieri illi non immeritò, ob naturam morbi qui illo tempore grassabatur, & conditionem praui victus, quo homines tunc vsi esse dicuntur. Nam per putrescentiam prauorum succorum & flatus redundantiam, quæ ambo ex leguminum esu colligi necesse est, fiebant hepatis debilitas, colliquationes, & spuma. Si verò illud πυῶδες, seu purulentum significat quod in se habet puris admixtionem, constat significari, mulierem illam habuisse vlcera aliqua interiora, ex quibus nunc pus solum, nunc pus & cruor excernerentur, non dissimilia iis quæ in externis partibus, ac præcipuè in capite multis tunc fiebant maligna & suppuratoria. Colliquescere autem corpora ob hæc ipsa vlcera, & internas partes suppurari, multis eueoit. Fastidium verò prauorum succorum redundantiæ, & igneo calori familiare admodum est. Quare qui vi febrium colliquescentium tabescunt, cibos auersantur.

MVlier Hippei Hydropica, quæ etiam per tres annos vere incipiente tussijt, diutius suppurata est. Circa hyemem aquosa est facta. Illis autem pharmacis purgata, firmata est. Mortua est ancilla.

Dubitare possis, an in hac oratione contineantur duæ historiæ, altera mulieris illius Hippei suppuratæ & hydropicæ, altera ancillæ illius, siue ipsiusmet Hippei, siue alterius quæ mortua est, an non, sed eadem fuerit mulier illa, & ancilla. Nam etsi Ianus Cornarius legat, vxor Hippei, vt alia fuerit vxor ab ancilla, tamen Hippo. dicit ἡ ἱππείου, id est illa Hippei, mulier scilicet, siue vxor, siue filia, siue familiaris, siue ancilla. Videtur tamen consentaneum, non vnicæ sed duarum mulierum historias hic narrari. Nam altera confirmata fuit pharmacorum vsu, altera mortua, quæ duo non viden-

A tur posse bene de eadem dici. Sed cùm Hippocrates scriberet hæc, obseruando quos exitus morbi haberent, & scripta historia mulieris quæ ab eo morbo pharmacis est liberata, recordaretur cuiusdam ancillæ quæ ex eodem morbo mortua est, gratia suæ obseruationis adiecit, mortua est ancilla. Sed hoc non multùm refert, naturam morbi contemplemur. Suppurati dicuntur, qui pus excreant, horum quidam breui ex inflammatione in suppurationem mutata tales euadunt, vt ex peripneumonia, B aut pleuritide: alij non ita: sed diutino pulmonis, aut thoracis morbo detenti tandem pus excreant. Huiusmodi sunt qui ex assidua in pulmonem destillatione, aut succorum paulatina congestione, aut crudorum lateribus hærentium putrescentia, illud incipiunt extussire: quorum plerique euadunt pthysici. Tale quiddam passa est hæc mulier, quæ per tres annos vere incipiente tussi vexata est. Nimirum succorum redundantiæ vere maximè nocent, C & huic ob naturalem earum partium infirmitatem, autem fortasse etiam structuram, occupabant spiritus vias, & cogebant tussire. Siue id ex capite deflueret: siue ex toto corpore conflueret: quod, ob ea quæ dicam, verius puto. Congesto tandem succo pluri quàm extussiretur, contigit alterari, ac fieri pus. Neque tamen hic constitit noxa: sed exactis his, ineunte hyeme aquosa est facta, vel pulmone trahente ad compassionem hepar, vel calore naturali iam debilitato ob incipientem pthysim: D vel quia mulier (vt fieri solet) ad soluendam spiritus angustiam nimio vtebatur potu, & aëris frigus ex anni tempore accedebat. Addit, illis autem pharmacis curata, firmata est. Non dicit quibus. Putes pharmacis hydragogis, hoc est, aquam vacuantibus [his enim curatur hydrops) sed quo pacto his liberaretur à puris excreatione? Aut quo pacto ab hac non liberata, firmitudinem, hoc est, firmam salutem compararet, ac non potius tabesceret? E Ego proinde suspicor hic pharmaci nomen, non de solo expurgante per ventrem dici, vt aliquando solet: sed aut pro omni medicamine, vt solet etiam, aut pro omni medicata potione, atque vocem, illis, referre medicamenta aliqua, quorum antea facta sit mentio, etsi ex hoc volumine interciderint: aut dici figuratè, vt ea vocula significentur insignia, & ad eam rem magna medicamenta: ea verò esse mouentia menstruas purgationes. Nam perraro muliebres morbi hunc decursum tenent, nisi ob menstruorum suppressionem, ob hanc ve- F rò sæpissimè is qui detentus est præter naturam sanguis occupat primùm vias spiritus in thorace, deinde naturalem in hepate calorem suffocat. Atqui has passiones, cùm eo vsque progressæ sunt, nunquam videmus curari, nisi superueniente illa euacuatione, quæ vt cum maximo periculo detinetur, ita cum tanta vtilitate erumpit, vt ea mulieres multæ curatæ sint, quæ videbantur insanabiles, vt nonnunquam res sit miraculo similis. An hoc innuit dicens, κείνων δὲ φαρμακευθεῖσα.

EX tussientibus qui manibus laborabant, velut puer qui sarmenta torquebat, & Amyntæ filius, ambobus cùm sola dextra esset resoluta, cessauit tussis, quandoquidem hoc patiebantur tussientes. Qui autem aut equitarũt aut iter fecerunt, ijs in lumbos & femur decubuit. Siccæ autem erant vt plurimùm tusses, sin minùs violentæ.

Tusses siccæ sunt, per quas in vanum laboramus & omninò excreatur nihil. Violentæ, per quas excreatur quidem aliquid, sed exiguum & cum magno labore. Fiunt verò tales, vel ob intemperiem nudam instrumentorum respirationis, vel ob maximam materiæ cruditatem. Intemperiem nudam fuisse causam horum morborum, non est consentaneum, siquidem tam insignes habebant abscessus. Patiebantur enim paralysim tussientes, quamquam non earundem omnes partium, sed quiuis earum quibus maximè laborasset. Nam quidam qui laborabant manibus, vt puer qui sarmenta torquebat, & puer alius Amyntæ, qui etiam laborabat manibus, liberati sunt ambo à tussi, resoluta dextra, ea nimirùm manuum parte resoluta, qua maximè laboratur, præcipuè verò ab iis qui sarmenta torquent: qui verò equitauerant, aut iter egerant pedites, lumborum, aut femoris resolutionem patiebantur. Nimirum iter agentes lumbis, equitantes femoribus, & vtrique vtrisque partibus maximè laborant. Dictum verò ab Hipp. est. 4. aph. Quibuscunque resurgentibus ex morbis, si quid laborauerit, hîc fiunt abscessus. Dicitur verò in aph. nomen laboris, & de dolore, & de vehementi motu: vt & lassitudinis nomen in 31. de spontanea & non spontanea.

VXor Emmyris cùm morbo affecta non appareret, sine febre stupida esse videbatur. Deinde in tremorem totius corporis collapsa est, & colliquationem, & cibi fastidium & sitim, & frigida erat.

Hæc mulier primùm videbatur esse fatua sibre, τρόπῳ οὐ νοσώδης, sed vt esse videretur fatua, vt quædam aliæ quæ naturaliter tales sunt. Deinde correpta tremore incidit in febrem malignam, colliquantem, & generis earum quæ dicuntur lipyriæ, per quas exteriora frigent, & interiora vruntur, & sitim habent: fatuitas ob abundantiam pituitosorum in cerebro perse, aut per consensum fit. Constat igitur multis & crudis restagnasse huius mulieris vel corpus totum, vel solum caput, aut ventriculum, vterumue; aut pulmonem, aliamue partem quæ caput in sympathiam trahebat. Verùm quoniam ad totius corporis tremorem res venit, totis musculis debilitatis ex aggrauatione (intelligo enim hoc nomen tremoris propriè, pro eo qui ex animalis facultatis impotentia procedit, accipi) constat totius corpo- G ris fuisse illam cacochymiam, maximè autem cùm successerit (putrescentibus malignè excrementis in proximis cordi locis, aut magna & maligna interius inflammatione oborta) febris lipyria. Nam si ea redundantia ad solum cerebrum pertinuisset, omninò factus esset lethargus, aut passio aliqua apoplectica. Consentaneum ergo est, ob redundantiam totius corporis, occupatum imprimis es-

se ci

se ei caput, factámque fatuitatem, crescentéque aggrauatione instrumentorum motus, factum tremorem, mox verò humorum copia (vt fieri solet) degenerante in putredinem, & magnam aliquam inflammationem internam, factam esse febrem perpetuam. Non mirum autem ex frigidis & crudis, qualia fatuitas significabat, factam esse febrem colliquantem, & lipyriam. Nam liquare, & naturalem calorem trahendo consumere, non certi cuiusdam succi est, sed malignæ putrescentiæ, quæ cuius succo potest accidere, cui putrescentia. Nam & in veris inflammationibus, & œdematis, & scirrhis, & omnibus ad hæc genera pertinentibus tumoribus, videmus nunc fieri simplices, nunc malignas putrescentias. Ita ergo potest in febribus euenire, nam ex succo subiecto frigido potest vrens febris fieri, ob modum putrescendi. Accidit quòd euenit aliquando multiplicem fieri cacochymiam, quòd duæ plures've species excrementorum simul redundent, aut etiam aliam in vna, aliam in alia parte esse. Vt si huic mulieri pituitæ & bilis fuerit redundantia, & pituita in cerebro, bilis in hepate, aliaue parte, & illa priorem, hæc posteriorem passionem fecerit. An simplex fuerit cacochymia, & modus alterationis tantam passionum differentiam fecerit, an multiplex, ex aliis signis oportuit agnosci, præcipuè ex exeuntibus, adiunctis hominis naturâ, & anni tempore, & anteacto victu.

Nyctalopes autem, qui plurimum mingebant, postea exiguum quiddam: Iis verò cùm tussissent & insuper febricitassent, tumores prope aures erumpebant circa septimam aut etiam octauam diem.

Nyctalopia est visus imbecillitas, per quam noctu nihil, & in crepusculo exiguum videtur, tametsi interdiu videtur bene. Constat esse eum affectum aciei oculorum hebetudinem, aut spirituum crassitiem, & exiguum fulgorem. Si quidem indiget magno fulgore aëris, vt possit recipere visibilium species: passio contraria ei, per quam interdiu exiguum, & noctu aliquantò plus videtur: quod sanè fit oculis & spiritibus tersis, tenuibus, & fulgentibus, cuiusmodi videmus esse noctuis. Talibus enim diei fulgor cum tanto fulgore interno coniunctus fit nimius, & nocturnus est satis. Ergo vel hac ratione constat nyctalopiam ei passioni contrariam in contraria affectione habere essentiam, effeque crassitiem ac opacitatem, aut spirituum aut vtrorumque. Constat verò nisi in natura membranarum, succorúmue oculi, aut spirituum fit, ex redundantia excrementorum plerunque pituitosorum ex cerebro in eum locum confluentium produci. Quibus excrementa in cerebro sunt, nonnunquam fiunt spontaneæ reuulsiones in inferna, ventrem inquam aut vrinæ vias, & ita, si euacuatio satis producitur, contingit liberari, velut surditas fluente aluo cessat: nonnunquam deriuationes quedam ad vicinia, & harum quædam fiunt per conuenientes regiones, vt eruptiones ad glandulas quæ post aures, aut in ceruice sunt: quædam per non conuenientes, vt destillationes in pulmonem, aut

A ventriculum: nonnunquam euacuationes per propria emunctoria, vt per nares, aures, & palatum. Cùm ergo essent quadam tempestate multi, capitibus excrementosis, quod nyctalopia indicabat, primùm incipiebant copiosè mingere, pituitosis & aquosis descendentibus. Verùm hæc per vrinam expurgatio non satis producebatur, sed ea cohibita intempestiuè, eueniebat deinde exiguum quiddam mingere, minùs etiam quàm alio qui solerent, quod recursum humorum in superna declarabat. Eo ergo defluxu intercepto, neque cerebro degrauato, B necesse erat aliquid alia via erumpere, ciebatur ergo destillatio in pulmonem, quare cessante copiosa mictione tussiculosi fiebant. Verùm cùm pro magnitudine prioris, exigua euacuatio ea esset, quæ inculcata erat in cerebro, multitudine putrescente, febris superueniebat, à qua, cerebri facultate expultrice abscessum faciente, septima, aut etiam quibusdam octaua febris die, post aures tubercula, nascebantur. Non dicit quid deinde factum, meritò tamen credas, quosdam liberatos à cerebri passione & à nyctalopia, quosdam non, aut non omninò. Nam vt euacuationum C decretoriarum, ita abscessuum est dispar conditio. Ij præcipuè liberauerunt qui septima eruperunt, illi minus qui octaua. Non enim solùm in euacuationibus interest multùm quo die fiant, sed & in abscessibus. Nam vt nuper ab ipsomet Hippocrate dictum est, habenda ratio est circuituum, in quibus iudicantia, tumentia, cruenta, & non.

Emmyris filius febricitabat & purulentum quid effluxit ex aure; an circa octauam diem non scio manifestè. D

Inflammatione pori auditorij censendum est puerum hunc laborasse, cui coniuncta est continua febris, simul etiam habuit eius partis dolorem (fortasse autem habuit, & doloris non meminit Hippocrates quòd puer infans esset, & dolorem non posset declarare) in talibus enim ex febre continua & magna, cui puris eruptio superuenit, intelligimus affectionem esse auris in- E flammationem. Est verò morbus puens satis frequens, & qui in illis plurimùm latet, quia neque qua parte doleant possunt dicere, neque si delirent, vt quibus magna est ea inflammatio agnoscere possis. Atqui ego multos infantium, qui post acutam febrem conuelluntur, hoc malo perire suspicor, coniectans id ex iis qui euadunt, post febrem eiusmodi pure ex aure effuso. Ij enim ipsi, nisi ad supputationem res venisset incognita affectione periissent. Proinde inter ea quæ puerulis febricitantibus acutè, tentando a- F genda sunt, consultum putò, aliquid mitigatorium, & concoctorium auribus infundere, vt primùm quidem rosaceum, deinde verò chamemælinum, aut ex dulcibus amygdalis. Quid enim mali inde fiet? Euenit (si res ita habuit) huic puero, iuxta id quod capite. 19. prognostici dicitur, vbi ita scriptum est. Aurem acuto dolore affici cum febre continua & vehementi, graue est: periculum enim ne homo desipiat & moriatur. Cùm ergo fallax hic locus sit, celeriter oportet animum ad-

uerrere omnibus signis à primo die. Moriuntur verò ex tali morbo iuniores homines septimo die, aut citiùs, seniores verò multò tardiùs. Febres enim & deliria minùs ipsis accidunt, atque ideò aures possunt suppurari. Verùm his ætatibus recidinæ morbi accidentes plurimos interimunt. Iuniores verò antequam auris suppuret moriuntur. Si autem fluit pus album iunioti ex aure, spes est eum superuicturum, si aliud etiam optimum signum ipsi accidat. Hæc Hippocrates, ex quibus constat, vt in commentario eius loci explicuimus, iunioribus periculosum adeò esse hunc morbum, vt sæpe moriantur ante tempus suppurandi, aliquando tamen etiam suppurare: idque cum fit, intra septimum fieri, & salubriter, si pus fiat album. Hic filius Emmyris exemplum exhibet iuniorum quibus suppuratio fit, quandoquidem autem contigit Hippocrati videre id die octaua febris, & raxum est vltra septimum in iuniore produci puris ex aure eruptionem, miratus est: & quia fieri potuit, vt, etsi id Hippocrates non animaduerterit, die septima cœperit, dicit, effluxit purulentum quid, an circa octauam diem, non scio manifestè, scilicet, an tunc primum, an anteà cœperit. Sin autem nullus auris dolor huic puero fuit (fieri verò etiam ita potuit) coniectandum est, febrem ex putrescentibus in capite succis pependisse, & euacuationem hanc circa diem octauam, aut fortasse etiam septimam (non enim satis certus Hippocrates est) tentasse naturam, vt per emunctorium non parùm capiti familiare. Itaque fuit non suppuratio in aure ipsa facta, sed abscessus ex capite, eius generis, de quo aph. 10. part. 6. ita est scriptum. Capur dolenti & circum dolenti pus, aut aqua, aut sanguis fluens per nares, aut os, aut aures soluit morbū. Velut quibusdam aliis in dẽtes factos fuisse mox dicit.

Quibusdam autem etiam dens fuit corrosus, præcipuè tertius ex supernis. Præ omnibus autem hic repertebatur corrosus, in hunc dolor, & quibusdam etiam circa ipsum pus colligebatur: Quibus autem circa aures, hi vehementer tussiebant, & magis quàm illi.

Dictum antea est in hoc ipso quarto libro, quod parte prima huius orationis dicitur, putà tertium dentem superiorum, omnium maximè solere pati dolorem, corrosionem, & suppurationem, dictáque est eius rei causa. Nunc quod addit oporrèt explicemus. Cur scilicet ij quibus in aures puris abscessus fit, solent fortiter tussire, magis quàm illi quibus in dentes. Mihi sanè videntur aures maiorem rectitudinem habere cum partibus internis cerebri quàm dentes, & hos cum externis quàm aures. Internæ autem cerebri redundantiæ videntur in laryngem & asperam arteriam, atque adeò pulmonem incumbere, externa autem in maxillas, dentes, & buccas potiùs. Ergo aurium suppurationes, seu ponùs puris per aures eruptiones internæ cerebri redundantiæ signa sunt, velut corrosio aut dolor dentium, aut buccarum tumores, externæ. Quare magis tussis mouebitur, quibus aures pus effundent, quàm quibus dentes laborabunt. Vnde etiam licet colligere deterioris grauedinis capitis esse tussire ob destillationem, quàm secundum maxillas, buccas, dentes, aut etiam nares pati aliquid.

Quibus autem tumor vertitur in suppurationem cum febribus, hi liberantur septima.

Cum acutis febribus intelligit, dicens σὺν πυρετοῖσι. Quibus ergo ad suppurationem, idest, puris per aurem excretionem venit, laborantibus acuta febre, eos ἀπαλλάσσει ἑβδόμη. Nam cum acuta febre pus generari inflammationem significat, inflammationis autem in quauis parte capitis cum acuta febre coniunctæ constitutio longissima protogetur vsque ad septimam, præcipuè verò in iunioribus natu, vt Hippoc. in prognostico nuper citato dicebat. Meritò ergo quibus febricantibus acutè, res venit ad suppurationem, iis septima die erumpit pus, & soluitur febris. Adeò vt cùm Emmyris filio circa octauam videretur pus fluere, non satis id crediderit Hipp. sed suspicatus à septimo cœpisse dixerit, an circa octauam non scio manifestè.

Postquam exacerbatus est hypochondrij tumor, non est solutus: aluo autem emollita incerant exigua, subuiscida, compacta, non bona. Vrina erat sanguinei coloris. Spuebat spumosum.

Hæc verba haud dubiè aliunde decisa sunt, non n. continent integram narrationem, sed ægroto cuidam (cuius fortasse nomen hinc vetustas sustulit) contigisse inter alia quiddam narratur, quod scitu dignum est, putà exacerbatū esse ei bypocondrii tumorem, hoc est duritie, & dolore correptum, & ex quo exacerbatus est, non esse hominem solutum, hoc est, suppressas esse ei euacuationes consuetas, donec emollito rursum hypocondrio cœpit deijcere ex aluo exigua subuiscosa, compacta, non bona: & vrina facta est αἱμοχροώδης & spuebat spumosum. Hic euentus haud dubiè significat sanguineos & pituitosos succos sese ob morbi vim, & partium debilitatem in hypocondrium collegisse, indeque rursum remittente malo, & facultatis nixu demissa, hac & illa cæpisse effluere. Est verò per acutas febres grauissimum, exacerbato hypocondrij tumore euacuationes consuetas sisti, quia significatur humores omnes eò vi inflammationis trahi: rursum cum totum hypocondrium, aut altera eius pars tumet, euacuationibus plus solitò exeuntibus, hypocondrium emolliri bonum est. Nam vt Hipp. ipse in aphorismo dicit, splenicis dysenteria accedens bonum. Eadem autem ratione iecorariis deiectio, & mictio prodest. Illa enim cauam, hæc gibbam eius partem vacuat: sputum etiam spumosum fieri potest, regurgitantibus in pulmonem, quæ ex hypocondrio erumpunt. Verùm ea euacuatio non est probanda, vt priores, non enim per conuenientem regionem, vt illæ, agitur. Sed quales deiectiones babuerit, oportet explicemus. Exigua, inquit, subuiscosa, compacta. Constat has deiectiones fuisse ex crudis, crassis, & lentis, quæ ab oppilationibus exibant: quod vt innueret, addit, non bona: idest non per concoctionem, vt solent compactæ, sed, quòd ex crassis

crudisque essent, & pituitosis. Sanguis etiam crudior, qui impactus hærebat, cœpit loco solutus, in vrinæ vias deriuari, & vrina coloris sanguinis fieri, & regurgitante etiam sursum humore atque carnem pulmonis occupante, cœpit spumosum spui.

ILle ad quem Cynicus me deduxit, septima exacerbatus est, circa decimamquartam autem iudicatus est hordeacea praua expectorauit (vel sensim euanescentia portendebant mala) cùm puras haberet fauces, pauca, lata, & concocta expuit, paucus è naribus stillauit sanguis. Huic capitis grauitas, & manuum & crurum dissolutio accidit. Aluus soluta profuit, pedes semper caluerunt, huic somni aderant, nec quicquam iuxta aures accidit, quod concocta expuisset.

Hunc laborasse febre acuta, vel dies qua indicatus est, indicat. Acuti .n. quatuordecim diebus iudicantur, exacerbatus verò est illi morbus die septima, iuxta legem constitutionis legitimæ, iuxta quam dimidiato totius constitutionis tempore, solent incipere morborum incrementa. In hoc præcipuè laborabat caput succorum putrescentium multitudine. Nam ob hanc capitis grauitas accidit, & paucus sanguis, è naribus destillauit. Et somni ei aderant, quod non solùm indicat capitis passionem, sed & succi speciem. Non enim is erat summè biliosus, alioqui delirium ac peruigilium fecisset potius quàm grauitatem, & somnos. Erat ergo biliosus nonnihil (nam ab hac specie nunquam omninò absunt acutæ febres) cum sanguine crassiori & pituitosiori. Cùm ergo multus ac multiformis in capite redundaret, factum est, vt fluxio in partes cum eo rectitudinem habentes deriuaretur, in pectus scilicet & spinalem medullam: vnde euenit vt ex thorace praua primùm, deinde cocta spuerentur, & ob medullam spinæ manus & crura resoluerentur. Sanguis è naribus fluens non potuit hominem liberare, quia fluxit paucus. Quare vt signum quidem prauus fuit, vt causa verò, inutilis. Profuit verò aluus soluta, eadem scilicet ratione, quâ solet soluere surditatem. Expectabatur tuberculum huic secundùm aures, quia vt in febribus laboriosis, & quas lassitudo comitatur, expectantur abscessus ad articulos: ita & in febricitantibus cum capitis grauitate expectantur tubercula ad aures, à quibus præseruare poterat fluxus copiosus ex naribus: verum quia hic factus fuerat exiguus, expectabatur meritò tuberculum: quod non est factum, quia spuit concocta. Per morbi decursum, potione parata ex hordeacea farina, excreauit prana, hoc est, excrementa prauis & variis, colore & substantia prædita, quæ circa fauces hærebant. Deinde verò puris iam faucibus, ex pulmone extulit pauca, lata, concocta hoc est, crassa, nam quæ verè concocta sunt, non sunt lata, aut rotunda, sed crassa sine lentore, neque tam compacta. Rotunda verò, aut lata (quæ etiam ob crassitudinem cocta aliquando Hipp. vocat) fiunt vi febris siccatis excrementis. Verùm quando excreatio concoctorum & liberauit cum alui fluxione à febre, & præseruauit ab abscessu, suspicor post dicta, ad morbi finem

A bene concocta & multa spuisse. Multitudinem ergo fluxiliorum per aluum deiecit, crassa verò, & quæ non longè à parte potuerunt fluere, excreauit. Ad quam rem accommodatissimæ sunt potiones, & eclegmata, quæ parantur ex hordeacea. Expergent enim optimè, & sputum cogunt, quæ per febres fanè omnibus quæ ex melle parantur meritò præferuntur, ob frigidam & humidam naturam. Pedes calidos semper fuisse, febrem assiduam, & quæ neque rigore, neque infebricitatione interrumperetur, significat. Porrò eum qui Hip. deduxit, Cynicum proprio nomine vocari intellige, non ex pro-
B fessione, quia nondum nata erat Cynicorum schola. Cæterùm pro ὠμηλύσει .i. farina hordeacea, vt perperam legisse videtur Vallesius, legendum μαλυνόμενα vel μωλύσει, vt sensus sit, tumores paulatim marcescentes ægro malum portendisse.

DEmarati vxor pedes etiam in horroribus calidos habuit, siue in suppurationem tenderet, siue non, mortua est.

C Occultæ suppurationis suspitionem habuit Hippocr. in hac ægrota, non tamen certò cognouit. Occultam suppurationem voco internam, ea verò est, vt ipsemet libro de morbis dicit, in superiori ventre, hoc est, in thorace, ad quem pertinent pulmo, & ipsa latera (cor enim non sustinet eam passionem) aut in inferiori, ad quem pertinent omnia quæ subsepto transuerso sunt inter inguina & alas. Fiunt verò hæ ex timoribus præter naturam, vt ex pleuritide, aut inflammatione intestini, renis,
D aut vteri: vel ex vlcere, vt ex hæmoptoica passione, aut etiam nonnunquam, citra hæc, ex pituita non expurgata, ac propterea putrescente, velut ex catarrhis aliquando, non quidem prius facta phlegmone, aut exulcerato pulmone (tametsi id quoque fieri solet) sed aliquando hærente solùm ea quæ destillat pituita lateribus, & ibi putrescente, vt Hipp. loco citato autor est. Vtcumque, vbi pus continetur, putredinalis calor partes corripit, qui etiam per totum corpus deductur, arteriis fuligi-
E nes putridas recipientibus, & ob hunc tam fixum, vt quis dicat, calorem, colliquescunt carnes & corpora tabescunt. Fientis suppurationis signa scribit Hippoc. in prognostico, dicens, considerare autem oportere principium suppurationis futuræ, factâ suppuratione à die quo primùm homo febricitauit, aut quo primùm illum rigor prehendit, etsi dixerit pro dolore pôdus ipsi fieri, in loco quo dolebat. Hæc enim in principiis suppurationum fiunt. Suppuratorum iam signa scribens, mox subiunxit. Suppuratos omnes agnoscere oportet his signis,
F primùm quidem si febris non intermittit, sed per diem mitis est, per noctem maior, & sudores multi superueniunt, & tussis fortis fit, & excreant nihil mentione dignum, & oculi caui fiunt, & maxillæ sunt rubentes, & vngues manuum curuantur, digiti autem calent, & maximè extremi. Dicta à me est incommentatione huius loci causa, qua digiti extremi calent suppuratis, ea est quam paulò ante tetigi. Deferunt scilicet venæ & arteriæ fuligines putridas, quæ extremis artubus expirant. Cum ergo hæc mulier per longum tempus laboraret

& haberet assiduum calorem pedum, etiam in horroribus, suspicatus est Hip. in suppurationem abire, quia horrores inordinati ad suppurationem ire morbum indicant & calor extremorum pedum purationem factam. Verùm cùm fortasse alia signa viderentur desiderari, insuspitionem coniectus est, & suspitionis causam insinuans dicit, pedes etiam in horroribus habuit calidos, siue in suppurationem tenderet siue non, mortua est. Meritò autem dubitauit, nisi alia multa adfuerint signa. Nam non suppuratis solùm, sed aliis etiam solet hoc accidere morituris, iis scilicet quibus malignus venenatusue humor intra corpus collect° est, aut venenum etiam haustum. Talibus enim etiam mortuis calor putredinalis solet per extremas corporis partes expirare. Itaque constat, ant ex suppuratione, aut maligna febre quam mali moris vocant, mortuam esse hanc mulierem.

SEnex qui mortuus est ægrotabat simul cum sua vxore languida, cui occultum maniacum quid inerat. Postquam autem exiuisset lumbricus subcrassus, & paucus cibus, statim melius habuit, & dormiuit, & sanus erat hic senex. Et cutis corporis circumtensio aderat, extrema frigida, mollis erat, & ab initio tremulus & labiis, & manibus, & voce. Motus est mente moderatè, hiabat, non valde difficulter spirabat, diebus nescio quot vltra viginti mortuus est.

Ἔχεσθαι, id est teneri, & ἐχόμενοι seu detentū, solet dicere Hip. eum qui morbo tenetur non leuiter, velut in aphorismo dicit ὑπὸ πυρετοῦ ἐχομένῳ, idest, ei qui à febre tenetur, & rursum ὑπὸ καύσου ἐχομένῳ, idest, à febre ardente occupato. Ita nunc dicit εἴχετο πρεσβύτης, idest, tenebatur senex, quasi dicat, tenebatur morbo & grauiter ægrotabat. Hic senex vt ex ipsa narratione constat, habebat vxorem quandam debilem, & nonnihil maniacam, etsi non adeò vt manifestum id esset, sed vt multis euenit, quod dissimulari poterat, ac celari. Contigit hunc senem simul cum sua vxore ægrotare ac mori, qui euentus vtpote rarus memoriæ hæsit, quo factum est, vt Hipp. quæ seni acutè ægrotanti euenerunt volens narrare, hæc præscripserit. Senex qui mortuus est simul cum vxore sua debili, languida, cui occultum maniacum quid inerat: ille inquam senex tenebatur, id est grauiter ægrotabat. Persequitur his dictis narrationem morbi, in qua haud dubiè quædam desiderantur. Nam intercissam esse dictionem, & quædam verba sublata esse constat legenti. Dicit enim postquàm ægrotasset exiuisse lumbricum subcrassum & paucum cibum, statim sedatū esse morbum, & dormiuisse senem, & sanum factum esse. Videtur autem nimis ex abrupto dixisse illud, postquàm exiuisset lumbricus. Cùm non dixerit antea quo morbo ægrotaret, an febricitaret, an non, an parte aliqua doloret, siti aut fastidio vrgeretur, aut peruigilio, aut tali aliquo, vt narrare solet. Sed cùm tantùm dixisset εἴχετο adiecit modum quo sedatus est. Sed permittamus vt illo verbo εἴχετο significetur graui morbo teneri, & febre magna, & in-

A quietum vigilemque esse dici per insinuationem, quia adiicitur, melius habuit & dormiuit. Verùm illud ferendum non videtur vt dicat, sanus erat senex hic, & corporis cutis circum tensio aderat, extrema frigida, mollis, tremulus. An simul sanus erat, & habebat hæc? Non sanè fieri potest. Sed constat hunc exeunte lumbrico cum pauco cibo quieuisse, dormiuisse, & liberatum esse à febre, aut omninò, aut ita sanè vt sanus factus esse videretur, deinde verò post dies aliquot (nō enim dicit quot) factam esse ei recidiuam priori morbo longè grauiorem, à qua mortuus est cum his signis quæ apponit, cutis inquam circumtensione, extremorum frigore, extenuatione, tremoribus, mentis alienatione, hiatu, & difficili respiratione. Hæc enim omnia in febribus continuis lethalia esse, pluries in prognostico, & aphorismis, & alibi dicit Hipp. haud dubiè ergo vetustas sustulit verba aliquot inter illa, sanus erat senex hic, & illa, & corporis cutis circumtensio, quibus significabatur factam esse recidiuam. Quasi ita diceret, dormiuit & sanus erat senex hic,
C deinde rursum febricitauit, accidirque ei inquietudo, peruigilium, & corporis cutis circumtentio. Hæc inquam aut alia his similia desunt. Quæ enim ea fuerint non possumus diuinare. Sed in tota hac narratione hæc duo sunt notatu digna, liberatum esse hunc ægrotum à tanto malo, primùm exeunte solum lumbrico crassiusculo cum pauco cibo, hoc est, cum paucis fæcibus ibi non satis coctis (ita enim solemus vulgò dicere, modicum cibum excretum esse) deinde mortuum esse cum his quæ narrantur symptomatis. Nam si liberatus hic est primùm, iux-
D ta id quod in prognostico dicitur, expedit etiam lumbricos rotundos descendere, cum excretione, morbo eunte in iudicationem, quomodo potuit deinde intra fines acuti morbi mori? Si enim ibat iam malum in iudicationem, & cum concoctionis signis, celeritatem indicij, & securitatem significari oportebat. Non poterat ergo ex eodem morbo tam citò mori. Quod si non ibat iam malum in iudicationem, certè symptomatica vermis & fæcis excretio fuit, symptomatica verò & exigua non poterat tantę vtilitatis esse, vt inde diceretur hominem melius habuisse, & videri factum sanum. Quid
E ergo est quod ex hac narratione videtur probabilissimè colligi posse? Certè senem hunc laborasse à principio morbo ætati suæ parùm cōgruente (puerili enim) febre acuta ex crudorum putrescentia, atque proinde habuisse eam febrem in suis symptomatis, vt longè grauissimum, multum vermium prouentum. Nam si rectè perpendas, & autores omnes de hac re consulas, videbis plæraque symptomata quæ narrantur, ea esse quæ vermiū in ventre abundantiam sequi solent. Paulus c. 57. lib 4. ita de vermium signis scripsit. Sequitur autem eos
F qui rotundos lumbricos continent, rosio intestinorum & ventris, tusses exiguæ cum siccitate irritantes: nonnullos comitatur singultus quoque, & somnus cum palpitatione, iique sine ratione expergiscuntur: nonnulli & cum clamore expergefiunt, & iterùm sopiuntur: pulsus inæquales, & febres augescunt inordinatè, quæ cùm extremorum perfrictione, tertiam, interdum quartam die vel nocte accessionem sine ratione habent. Infantes autem etiam mandunt linguā inaniter exertā, & dentibus strident, oculis conniuent, vo-

lunque conquiescere, excitantibus ipsos indignantur, oculi caui apparent, genæque rubore suffunduntur, ac rursus liuent: atque hæc breui & ex interuallis fiunt. Quibusdam nauseæ & rosionis causæ stomacho peculiares creantur, atque ægri cibum respuunt, compulsi autem ad assumptum reuomunt, plerisque verò aluus descendit corruptos cibos egerens, & tympani modo inflatur. Reliquum corpus sine ratione contabescit, neque fame neque euacuatione immoderata suborta. Atqui non in omnibus omnia quæ iam commemorauimus signa inquirere oportet, sed nonnulla quæ præpollent, aliquando etiam plurima. Hæc Paulus, qui etsi multa signa amplexus sit, quædam tamen omisit, quæ alij addunt. Aetius dictis signis ferè ex Diocle recensitis hæc addit. Alij instar declarantium aliena loquuntur in somnis. Alij decubitum transmutant continuè dormientes, angoreque vexantur, ex locoque ad locum sese via in proiectant. Verùm paucos omninò ex ipsis morsum confiteri constat. Pleique enim in mentis inopia ac taciturnitate degunt. Porrò quià rotundis lumbricis infestantur, etiam cibum auersantur, & si quid acceperint, reuomunt, aut nauseabundi vix deglutire possunt: febres in eos cum vehementi extremorum partium refrigeratione irruunt. Hęc Aetius, tametsi igitur huic seni multa signa eorum quæ vermium esse dicuntur non adfuerint, si tamen omnia quæ adfuerunt vermes significare poterant, cùm antecessisset illud quod in horum cognitione maximi momenti est, putà vermem reiectum esse, meritò coniectabimus toto morbo vermibus vexatum esse. Nam vt dicebat Paulus, non omnia hæc omnibus ita affectis adesse necesse est: sed aut quædam præcipua, aut pleraque. Nosse verò etiam oportet, cum his signis intelligi debere, etiam quæ cum illis ob eandem ipsam causam coniungi possunt. Si enim vehemens adsit morsus ventriculi, imminet periculum deliquij animi, & conuulsiuorum motuum ob naturalem consensum cerebri & cordis cum ventriculi ore: si magna nausea adsit, etiam hiatus quidam oris adsit necesse est: ac ob eandem causam difficultas aliqua respirationis, nam hiante ore non facilè mouetur thorax. Iam verò vomitum instantem tremor inferioris labij portendere solet, & ob eandem causam tremula vox. Si tabescant, fient graciles ac tenues, & cutis fiet circuntensa. Frigus verò extremorum ad deliquium animi pertinet. Delirium in signis vermium ponebatur, scilicet per compassionem cerebri, Quamquam ergo non omnia signa vermium dicitur hic habuisse, vermes tamen illi innatos fuisse ob dictam causam suspicor. Neque sane mirum ex hoc morbo mortuum esse, cuius ætati esset tam aduersus, cùm plurimi moriantur pueri, quorum ætati est congruens. Cùm igitur vermes qui in homine quopiam generantur inæquali magnitudine sint, neque eam qua sunt eodem tempore conquirant, sed alii ante alios augescant, & qui grandiores sunt sæuiora afferant symptomata, pusilli verò exigui, fieri potuit, vt huic homini vnus quidam vermis plurimùm præ aliis auctus anxietatem & inquietudinem afferret, adeò vt eo expulso sedatus dormiuerit, factusque sanus videretur, donec auctis reliquis grauiora mala excitata sint, ex

A quibus etiam est mortuus. Itaque lumbricus ille, etsi eius excretio tantopere iuuisse videtur, non vt concoctionis signum, neque decretoriè, sed symptomaticè excretus est, iuuit tamen magnoperè dictam ob causam, neque in morbo tali, re veluti diximus se habente, excretio vnius non exigui vermis exigua debet censeri.

B *Qvibus hypochondria & aluus deijciunt compacta & tepida sine murmure, vt in Abderis, lacertæ formam referentia.*

Deiectiones duræ & compactæ rarò exeunt cum crepitu; nam calor qui crassitudinem eis præbet, flatum insensibiliter absumit. Porrò fæces compactæ, quæ sine summa siccitate sunt (siccitas enim in exigua frustula comminuit) longæ sunt, & ipsorum intestinorum quibus sunt densata figuram referunt. Proinde quæ compacta, longa, & crassa sunt, in crassis intestinis compactionem recipisse significant: quæ compacta, longa, & gracilia, κωλοπάδεα ab intestinis tenuibus compacta veniunt.

C Non solent autem fæces soliditatem ante intestina crassa recipere, nisi cum aliquantò maior solito toto ventre calor est; non tamen si maior sit multò, hanc eandem formam recipient, sed exigua, dura, stercus capræ imitantia fient. Quæ ergo compacta sine crepitu lacertæ formam referentia deijciuntur, ab intestinis gracilibus veniunt & ἀλέα, id est conferta aut calida, aut calorem mediocri paulò maiorem indicant. Quia ergo ab intestinis gra-

D cilibus hæc veniunt, dicit. Hipp. quibus hypocondria & aluus deiiciunt compacta, alioqui enim solet tantùm dicere, quibus aluus deiicit. Verùm hypochondrium est suprema alui pars, in qua gracilia intestina sita sunt.

Qvod primum accidit in antecedenti die decretoriorum, considerandum.

E Dies decretorii decurrunt per quaternarios intra fines acutorum. Nam vt in prognostico dicitur. Primus impetus ad quartum desinit, secundus ad septimum producitur, tertius ad vndecimum, quartus ad decimum quartum, quintus ad decimum septimum, sextus ad vigesimum. Hi ipsi dies sunt morborum iudicatorii, & aliorum indices. Nam in aphorismo dicitur, septimi quartus est index. Itaque eisdem diebus fiunt iudicationes & indicationes, etsi non simul, neque eorundem morborum. Sed indicatio antecedit iudicationem.

F Primum itaque in iudicationibus est indicatio, postremum ipsa iudicatio. Indicatio verò fit in antecedenti die, computatione facta per quaternarios, vt diximus, quartus enim septimum, hic vndecimum, hic decimumquartum, hic decimumseptimum, hic postremò vigesimum indicat. Meritò ergo dicit Hippoc. considerandum esse quod primum accidit id est indicationem, quę fit in antecedenti die decretoriorum, hoc est in die qui præcedit eum in quo agitur iudicatio. Qua ratione indicentur iudicationes aliis locis dictum est satis.

A

ET mala & bona signa contingunt diebus, quibus morbi diuturniores habent exacerbationes, & quibus desinentes tardiùs inuadunt.

Eisdem diebus fiunt obseruanturque in ægrotis signa bona & mala, nam & moriuntur eisdem diebus quibus salui fiunt, vt in prognostico dicitur, B diebus nempe decretoriis vocatis: atque adeò bona signa in his meliora, mala deteriora sunt quàm in aliis diebus. Omnes itaque mutationes morborum diebus decretoriis potiùs quàm aliis præsentiri possunt, siue breui finiendi, siue in longum producendi, siue bonum siue malum exitum habituri sint. In hanc sententiam dicit nunc Hippocrates & mala & bona signa fiunt diebus ὅσοι ἐπιπαροξυνόμενοι χρονίζουσι, καὶ ὅσοι λήγοντες βραδύνουσι. Sed videtur idem esse morbos produci & remorari, χρονίζειν & βραδύνειν. Quo pactò autem si idem est ἐπιπαροξυνόμενοι, C id est super exacerbati, & λήγοντες hoc est desinentes aut cessantes, vtrique producuntur, aut remorantur? Nam λήγοντες contrarij esse videntur ἐπιπαροξυνομένοις, quo pacto autem à contrariis significentur. Atqui fortasse non vtrumque horum, sed neutrum potiùs videtur significare morbi productioné. Nam desinentes seù cessantes potiùs videntur finiri quàm remorari: exacerbari verò diebus decretoriis non facit ad productioné, sed ad cótractioné morbi. Nam exacerbationes crebræ celeritatem motus significant, celeritas verò cæteris pa- D ribus contrahit cuiusque motus tempus. Neutrum ergo horum significat productionem morbi; tam longè abest vt vtrumque. Sed animaduertendum est Hip. non dixisse παροξυνόμενοι id est exacerbati: sed ἐπιπαροξυνόμενοι .i. superexacerbati. Exacerbationes autem sunt, quæ legitimum naturaleque tépus durant secundùm cuiusque morbi naturam & sua hora remittuntur, superexacerbationes autem quæ producuntur adeò, vt occupent etiam id tempus quo iam erant desituræ, velut & superpurgationes vocantur ab Hippoc. quæ procedunt vltrà quam par est. Exacerbationes ergo crebras fieri, & E nullum diem decretorium intermittere, quo non aliquid natura circa morbum moliatur, celeritatem indicat, ac proinde contrahit morbum: has non fieri, sed desinere, non etiam febre desinente, lentum morbum & tardiùs finiendum significat. Quia quod lentè mouetur, tardiùs quiescit. Verum non item superexacerbationes significant morbum futurum breuem. Nam significant maximam succorum multitudinem, hæc verò cum debili facultate significat mortem: cum forti, morbi longitudinem. Salutares ergo morbos fore chronicos significant superexacerbationes. Euenit ergo quod F Hipp. hoc loco animaduertit, & superexacerbationes, & exacerbationes desinentes (quamquam sint longè contrariæ) significare eandem rem, putà morbi longitudinem, non eodem modo: sed alterum ob materiæ multitudinem, alterum ob motus tarditatem.

ET quæ non fideliter alleuant, & ea quæ per se ipsa exacerbantur.

Τὰ ἄπιστα τῶν ῥηϊζόντων haud dubiè dicuntur ea quibus non oportet fidere, ea verò sunt, vt aph. 27. sectionis secundæ dicitur, quæ non secundùm rationem leuant. Secundùm rationem verò leuant, B quæ cum signis concoctionis, & per indicatoriam euacuationem humoris multitudini respondentem. Cur autem fidendum non sit iis quæ leuant aliter, ipsemet dicit eodem aphorismo dicens, pleraque enim talium inconstantia sunt, & non valdè permanere solent. Itaque non fideliter allenant ea quibus posteà accidunt recidiuæ, quæ plerumque primis morbis sunt grauiores. Quod sanè ægrotis eius tempestatis, qua hæc scripta sunt, accidisse sequentibus insinuatur. Et ea quæ per se ipsa exacerbantur, scilicet priora exacerbantur, non per C se ipsa, sed per recidiuas. Itaque dicit Hippocrates, quædam non fideliter alleuabant, quia succedentibus grauioribus recidiuis exacerbabantur, & quædam exacerbabantur per se ipsa, hoc est, sine vllis alleuationibus à principio ad finem vsque.

SPuta peripneumonicis quibusdam sunt biliosa, cùm desinere vult morbus, valdè flaua breuem significant. Quæ si qualia in D principiis erant, talia appareant, hæc non valdè concoqui puto, sed iudicare, vt illi contigit, qui iuxta præceptorem erat; & vt aliàs quoque vidi.

Scripto mandabat Hipp. quædam vt frequentia & legitima, quædam etiam vt rara & illegitima, in hoc præcipuè opere, quod non selectissimis regulis, & ratione multisque experimentis confirmatis dicatum est, vt liber aphorismorum, sed obseruationibus. Experimenta verò captantibus non so- E lùm mos est notare legitima, sed etiam, atque adeò nonnunquam multò magis, iis contraria & rara, velut nunc facit. Nam legitimum est morbos solui concoctis excrementis, deiectionibus inquam, vrinis, aut sputis, quibusuis horum iudicentur (nam eadem ratio est) euenit verò nonnunquam, vt materia non coquatur; soluatur tamen morbus, beneficio facultatis expultricis. Neque mirum est facultatem ad expulsionem eius conuerti quod non potest coquere, nam & cùm legitimè operatur, pellit ob irritationem. Verum est has solutiones non esse solere tutas, & ab eis recidiuas meritò timeri, F fieri tamen aliquando potest, vt sine recidiuis accidant. Neque enim ratione contraria probatur necessarium aliquid, sed vt consuetum naturæ & frequens. Itaque etsi indicationes optimæ post concocta excrementa fiant, & his non coctis exigua fides indicationibus esse possit, tamen nonnullis euenit iudicari circa concoctionem. Vt fortè euenit illi qui iuxta præceptorem habitabat, & aliàs quoque aliquando factum vidit Hipp. Sed cur incipimus ab enarratione vltimæ partis huius dictionis?

Certè quia tota hæc oratio ad eandem scientiam A
pertinet, eam scilicet quam diximus. Vt vrinæ &
alui deiectiones in febribus putridis considerari de-
bent, ita in peripneumoniâ, pleuritide, & aliis par-
tium circa thoracem morbis sputa. Nam illa in il-
lis, hæc in his propriam morborum materiam indi-
cant. Sputa biliosa in crudis, valdè flaua etiam in
pessimis poni censuit Hipp. in prognostico. Quare
secundùm communem morborum rationem, lon-
gè abest vt hæc appareant peripneumonicis, quum
desinere vult morbus, tunc enim cocta esse opor-
tet, alba scilicet læuia, crassa sine lentore, & quæ fa- B
cilè excreentur. Verùm quia aliquibus id factum
vidit, scripsit biliosa quibusdam peripneumonicis,
quum desinere vult morbus. Sanè eadem ratio-
ne potes expectare deiectiones aut vrinas biliosas
in febribus, quum desinere volunt. Constat verò
hæc non esse concocta, quia à talibus solent biliosi
morbi incipere: quæ verò apparent qualia in prin-
cipiis morborum erant, constat ea non valdè co-
qui, sed aut nihil aut omninò exiguum. Nam prin-
cipium morbi tempus cruditatis est, ex crudis au- C
tem vt cocta fiant, necesse est substantiæ modum
mutent. Hæc ergo cùm apparent qualia à principio
ceperant, non coquitur morbus, atque si quo mo-
do soluetur, certè eueniet indicari, vt ille qui iuxta
præceptorem erat, sine signis scilicet concoctionis.
Nec mirum, nam velut curationum quæ arte fiunt,
quædā sunt legitimæ, quædam illegitimæ, ita etiam
earum quę sponte contingunt. Spōte factas morbo-
rum curationes voco, concoctiones & indicationes;
vt arte factas, missiones sanguinis, & expurgationes,
& quorundam admotiones. Vt ergo artifici ali- D
quando quibusdam occasionibus, regulis & me-
thodo excedere licet, ita natura quibusdam causis
familiari ordine cogitur desistere. Interiecit illa ver-
ba Hippocrates, τὰ πανὺ ξανθὰ βραχέα γίνεται, quæ
quia sententiolam aliorsum nonnihil deflectunt
transiliuimus, nunc necesse est ad ea reuertamur.
Biliosa sunt quæcunque flaua sunt (is enim est bilis
color) verùm ea amplam habent eius coloris diffe-
rentiam. Nam & quæ pallida, & quę rufa, & quæ
peculiariter flaua, & quæcunque aut remissè aut
intensè talia sunt, in flauis ponuntur. Hippocra-
tes enim, vt anteà etiam me dixisse memini, omni- E
bus his nominibus vtitur generatim: intentionem
verò coloris oratione explicat. Cùm ergo dixisset
biliosa sputa fieri quibusdam peripneumonicis,
quum desinere vult morbus, dixit valdè flaua bre-
uem morbum significare, quasi diceret, inter bi-
liosa breuissimi morbi signa esse ea quæ admodum
flaua sunt. Non dixit autem optima, sed breuissi-
ma. Nam deterrima sunt, vel hoc ipso nomine
quod cùm sint lethalia, sunt breuissima. Nam vt
salutaria tantò meliora quantò breuiora: ita letha-
lia tantò peiora. Ergo valdè flaua lethalia sunt, quia F
sincera: breuia autem, quia acerrimi & tenuissimi
succi soboles. Non dicit hic quem exitum portẽ-
dant valdè biliosa: sed tantùm breuia esse quem-
cunque habitura sint. Atque ita est profectò, aut
moriuntur citò ex peripneumonia, aut tabescunt
citò, atque ita etiam moriuntur satis breui, quia
pessima talis tabescentia est. Aut si fortè talia bilio-
sa contingant, aliquando cum iam soluuntur morbi
(quamquam hoc sit longè rarissimum) soluentur
etiam breui, bile affatim vacuatâ.

Nicippus in febribus semen effudit somnians, nec quicquam in deterius processit, & hoc ipsi sæpe contigit, & nullo modo læsus est. Illi prædictum est istud cessaturum, quum febres iudicatæ essent, & ita accidit.

Sexto epidemiorum parte quinta cont. 23. dice-
tur ab ipso Hippocrate, venerem morbis pituito-
sis mederi, caussa est vt Gal. dicit in commentario,
quia siccat partes, atque ita humida excrementa
absumit. Constat verò eadem ratione posse ita af-
fectos iuuari seminis effusione, etsi cum mulieribus
non congrediantur. Porrò possunt citra congres-
sum fundere volentes, vt Diogenes; aut nolentes,
idque aut excitati, quòd laborent gonorrhœa, aut
dormientes. Vigilantes excernere præter volunta-
tem, maiorem noxam significat, quàm dormien-
tes: hos enim sæpe instigant insomnia. Vtrisque
verò id euenit; aut ob redundantiam, aut ob pra-
uam seminis qualitatem, aut ob debilitatem reten-
tricis diuturnitate morbi comparatam. Quibus ob
debilitatem fit, nulla ratione potest esse ea excre-
tio vtilis, exanimat eum & tabefacit, verùm qui-
bus ob redundantiam, non rarò est vtilis, & curan-
dum illud solum est, ne plus satis duret, & ne par-
tium assidua tumescentia, arteriarum ora pateant,
ne plurimùm etiam spiritus effundatur. Ita enim
fieri potest, vt cum redundanti semine abeat spiri-
tus necessarius, fiatque inde plus mali quàm boni:
alioqui excretio multi seminis aut vitiosi vtilis est.
Quia eius succi suppressio adeò est noxia, vt cum
sæuissimis symptomatis cruciet, viscera omnia vr-
tiet, melancholicas passiones pariat, aliquādo etiam
repentinam mortem, velut ex epoto veneno. Quin
etiam eum morbum quem gallicum hoc sæculo
vocant, si quid habet proprium, & quo ab aliis
malignis cacochymiis discrepet, id certè est, ex ma-
ligna seminis putrescentia nasci. Computrescit e-
nim mox cum semine per corpus totum proprium
solidarum partium alimentum, quod semen est e-
tiam, etsi infæcundum. Hinc tot solidarum par-
tium corruptiones, hinc illa penitissimè latens ca-
cochymia, rarò nisi vehementissimæ exsudationi
& exercitationi cedens. Argumento est, hoc illius
esse principium, quod vix vnquam nisi ex congres-
su cum sordida muliere nascitur. Tametsi ex multo
etiam congressu cum non sordidis nasci posse exi-
stimo. Si igitur tantarum noxarum causa est semi-
nis redundantia aut vitium, meritò fit, vt multi
ægroti venere iuuentur. Prætetquàm quod, vt
dictum est, ipsa venus humiditates alias siccans
morbos ex humidis sanat. Vt non putem ratione
carere, quod de gallico morbo laborantibus non-
nulli affirmant, fieri aliquando vt congressu cum
mulieribus non sordidis, qui ita affecti sunt sanes-
cant, & illæ inficiantur. Nimirum illi deponunt
propriam morbi materiam, illæ recipiunt inqui-
namenti principium. Itaque venerem causam sa-
lutarem aliquando esse, etsi Epicurei aliter puta-
rent, ex eo loco colligimus. Quid Nicippo euenerit
perpendamus, nunquid Nicippus febricitabat ex
semine? Non arbitror. Fortasse enim is succus fe-
brem non parit nisi hecticam, eius verò febris iu-

dicatio citò expectabatur futura. Febricitabat ergo ex alia causa (vt fortasse ex pituita) excernebatúrque simul semen redundans. Cur ergo prædicebatur ei fore, vt cum febris iudicaretur, cessaret ea excretio? Si enim ex diuersis succis passiones illæ pendebant, quid prohibebat manere vtramuis altera sublata? Certè quia antequàm febricitaret, nihil tale patiebatur, coniectauit Hippocrates fore vt quũ febricitare desineret, cessaret excretio: viditque non ob solam multitudinem, aut corruptelam seminis fieri, sed quòd calore febrili calidius, acrius, & mordentius fieret. Necesse ergo erat, cùm virtus illi constaret, interim prodesse, excreto redundante & mordaci succo, paritérque corpore siccato; desinere verò, cum febris solueretur. Et factum est ita.

CRitias in febribus ab insomniis vexabatur, à qualibus quidem nouimus, liberatus est etiam hic simul cum crisi.

C Libello de insomniis multa ad hunc locum pertinentia scripta reperies. Ex quibus facilè intelliges, insomnia multa & perturbantia, magnæ perturbationis in corpore, præcipuè verò in capite, aut per se, aut per consensum cum toto corpore significationem præstare. Cùm enim agitatis succis & vaporibus agitentur animales spiritus, & cum eis conceptæ rerum species, fiunt varia multáque spectra, vnde multa insomnia, aut allegorica quapiam ratione morbum, affectum locum, aut internam causam, aut ægrotandi occasionem indicantia: aut morbi exitum præmonstrantia (vt alibi dixi) aut nihil certi: sed perturbatè multa continentia, ipsa solùm perturbatione perturbationem humorum indicantia. Hinc fit, vt plus solitò somniare, præcipuè cum tumultu ac perturbatione, in sanis prænuntier morbos, in ægrotis raptum humorum in caput timere iubeat, aut indicationem expectare. Raptum sanè, quia agitati facilè efferuntur: iudicationem verò, quia decretoriam euacuationem antecedere consueuit agitatio. Ergo de insomniis perturbatis per febres, vt de multis aliis censendum est. Si indicationum indicatio antecessit, & opportunitas instat, decretorium haberi debet, putandumque fore, vt desinat simul cum febre, vt Critiæ euenit; sin minus, phreniticum est, capiti ergo prospiciendum.

ALcippus hæmorrhoidibus laborans prohibebatur curari. Curatus insania correptus est, quæ febre acuta superueniente cessauit.

Tantoperè reformidat Hippocrates hæmorrhoidum curationem, vt dicat aphor. 12. sectionis sextæ, ab hemorrhoidibus diuturnis curato, nisi vna seruata fuerit, periculum est hydropem aut tabem accedere. Et sanè meritò timet: Nam in omni euacuatione consueta supprimenda, periculum est redundantiæ eius quod solebat euacuari: hac verò solet euacuari deterrimus & fæculentus sanguis, maximum ergo periculum erit, vt pote ex pessimæ

A materiæ detentione. Prohibebatur idcirco Alcipp⁹ curari, ille verò morbi tædio compulsus curari se fecit, curatus verò non in hydropem aut tabem, vt alii solent, incidit: sed maniâ correptus est. Quod meritò etiam est factum. Illa enim mala cuiusque causæ euacuationis suppressione nata sunt fieri, à quibus ea euacuatio liberabat. Dicitur autem aphor. 21. eiusdem sectionis, Maniacis si varices, aut hæmorrhoides superuenerint, insaniæ solutio fit. Hanc itaque ob causam maniacus est factus: qui, febre acuta superueniente, à mania est libe- B ratus. Duplici ratione fit, vt morbus acutus superueniens à diuturnis liberet, aut ipso igneo calore absumente excrementa, aut crassis excrementis simul cum materia propria acuti morbi in eius iudicatione radicitùs euacuatis. Illud fit in passionibus pituitosis, & crudis, vt resolutione, & conuulsione, & lentis febribus, & catarrhis: hoc in melancholicis. Aquea enim igne absumuntur, terrea non item: sed crassescunt exusta. Alcippo ergo secundo modo consentaneum est, solutam esse maniam. Nam mihi etiam ita ardentissima illa febris cùm agerem vigesimum octauum ætatis annum, C sustulit passiones melancholicas.

IN acutis febribus siticulosi, à medicis vexati in potu, aut etiam sua sponte abstinentes, videntur posse bibere multum. Aqua frigida data, vt vomant; prodest, biliosa enim aderunt.

D Multis disserit Galenus de potu aquæ frigidæ in febribus, lib. 9. meth. cap. 5. vbi proximum missioni sanguinis auxilium in continentibus febribus esse dicit: sed & in omni maxima febre, intelliges ex iis quæ ibi dicit, magnum remedium esse, si tempestiuè alicui exhibeatur, quia habitus corporis refrigeratur, & hinc euenit facultatem recreari, & aluum solui supernè aut infernè, aut sudorem copiosum erumpere, & ita febres solui. Vnum horum est, quod Hippoc. nunc iubet procurari aquâ frigidâ datâ, nimirum vt vomant. Ergo, inquit, qui E in acutis febribus (acutam febrem vocat Hippoc. exurentem calorem) siticulosi sunt, & à medicis priuantur potu, aut ipsi per sese abstinent; videntur posse bibere multùm, id est, multùm bibere poterunt siquis offerat (nisi fortè sint βραχυπόται, qui cum delirio fiunt) adeò vt videantur sibi, neque congio satis recreandi. Illis ergo frigidæ potu vomitum mouere vtile est. Nam cùm tam multùm sibi bibere posse videantur, auidissimè capient quantum voles, bibentque vsque ad vomitionem, plus scilicet quàm ventriculus possit continere, vn- F de fiet vt vomant (nam valdè sitienti, si frigidæ modicum des, non vomet) bilis verò aderit præsto, vt vomatur. Nam fortis ille æstus ac sitis significabat redundantiam bilis circa viscera. Cieri ergo poterit biliosus vomitus frigidæ potu in ita affectis, eritque vtilissimus, quia pariter eodem auxilio materia euacuabitur, & intemperies extinguetur. Ad sententiolam hanc explicandam hæc erant satis, verùm ipsius rei gratia, & ne quem verba Hippocratis decipiant, opus est explicare, quæ sit oppor-

tunitas frigidam exhibendi. Nam vt est auxilium optimum & iucundissimum, ita etiam & periculosissimum, & maximè positum in occasione. Non enim vtcumque febris vrat, & ægrotus sitiat, ac multùm sibi posse bibere videatur, offerenda est frigida. Multis enim hæc habentibus oblata, primùm quidem iuuare visa est ob intemperiem quam extinxit, deinde verò causa fuit vt denuò excitaretur alia febris, & maior & cōtumacior priori, quòd oblata quum adhuc materia morbi erat cruda, eius & concoctionem, & discussionem prohibuerit: aliis etiam incurabiles passiones, & pro inflammationibus breui resoluendis, indissolubiles tumores manere fecit. Alios vna aliqua parte læsos, reliquum vitæ fecit miserè transigere. quosdam etiam vita repentè priuauit, naturali simul cum igneo calore extincto. Neque igitur phlegmonem quampiam internam habentibus, neque nisi cocta materia, neque nisi robustis, & secundùm partes omnes internas, præcipuè nobiles abundantibus naturali calore, offerenda est. Ego proinde rarò febricitantes ad copiosum frigidæ potum cogo: sed crudâ adhuc materiâ, aut phlegmone viscera obsidente abstinere iubeo, quantum citra periculum tabescentiæ possunt: materiâ verò concoctâ, aut phlegmone inclinante, eius potus quo per morbum vtuntur quantitatem sensim augeo, si frigidam pro decocto (si decocto fortè vtitur) efflagitat, audeo concedere: interim, cum vrgetur siti, potiones medicatas, vt stillatitias aquas, aut serapia valdè diluta affatim offero. Sunt enim horum quædam à quibus attemperationem expectare possis, & incommoda frigidæ aquæ non timere. Nihilominus non nego, quod Hippo. Galenusque dicunt vtilissimum esse: sed cautè admodum fieri suadeo.

QVòd nerui ipsi in seipsos contrahantur signum est. Siquidem ipsi nerui in superna manus parte fuerint præcisi, deorsum nutabit manus tracta à neruis qui infra sunt: si verò contra, aliter eueniet.

Supernam manus partem vocat hic haud dubiè, quàm nos diceremus externam: infernam verò quam internam, eam scilicet versus quam flectitur. Nam si secundum longitudinem brachij intelligat supernam, & infernam manus partem, falsum est manum deorsum nutare, quòd nerui in superna parte sint præcisi, aut contrà: non enim ita oppositi sunt nerui motorij, sed secundùm motuum naturalium differentiam, interni externis, & dextri sinistris. Et manus, seu eleuatio, seu exporrectio aliquibus horum fit. Itaque dicit neruos motus in seipsos trahere, partes scilicet quas mouent. Sed quo pacto? Certè contrahentes ipsi sese in seipsos. Ita enim fit, vt eorum contractiones partes quibus inserti sunt sequantur. Hoc quod hac dictiuncula Hippoc insinuat, est argumentum totius operis, quod de motu musculorum scripsit Gal. verùm Gale. exactiùs rem tractauit, proprium voluntarij motus instrumentum distinctiùs indicans. Nam re vera instrumenta eius motus non sunt nerui: sed musculi, verùm mouendi faculta-

A tem accipiunt à cerebro per neruos. Hi verò partim subeunt in musculos coalescentes cum ligamentis, factique tendones, rursum emergunt ex musculis per eorum caudas: partim impermisti prætereunt. Hi facultatem præstant, non tamen etiam alligant musculos ossibus, & distenduntur contrahunturque cum illis, atque tensionem eis præbent: illi verò, præterquam quod & facultatem aliquam deferunt, quâ nerui sunt participes, per sese etiam firmant & alligant musculos ossibus, & iis qui citra,

B & iis quam vltra articulos sunt. Vtriuis ergo nerui, siue inquam ii, qui tantùm sunt nerui, facultatem verò mouendi deferunt, siue qui vocantur tendones præscindantur, atque siue ante capita, siue post caudas musculorum, necesse est musculos ipsos motu priuari, & membrum in contrariam partem cadere. Quia deerit musculo virtus, aut partium firmitudo, & continuatio. Verùm si & hæc & alia omnia necessaria rectè habent, mouentur partes hac & illac, multis musculis vicissitudine operantibus, singulis verò habentibus vnicum

C motum, contractionis scilicet in sese, siue versus suam radicem, siue versus suum ventrem dixeris, nihil refert (quanquam voluit contradicendi Galeno ansam inde Vesalius accipere) nam si illi sese in suos ventres contrahunt, necesse est membra quæ ab eis mouentur versus eorum radices euerti, ac cum eis ipsos musculos. Laborare ergo an in suos ventres se contrahant, an versus suas radices, inane est, nam vtrumque euenit. Atqui à contractione versus suos ventres rem incipere Galenus optimè intellexit, qui musculorum motus explicans

D sexto meth. dicit, necesse est vbi figura mutatur, alios musculorum tendi, ac velut contractos rotundari. Constat enim musculos non aliter rotundari posse, quàm in ventres suos contractos. Res ergo ita habet. Musculi ipsi in se ipsos trahunt. Hippoc. verò dicit neruos, intelligens tendones, quia hi musculorum ipsorum partes sunt. Constant enim musculi propria carne & tendonum fibris, quæ in eam insumuntur.

E *TVssi sicca vexantur qui testes habent affectos, & ex tussibus in testem fit solutio sectâ venâ, & phlegmone laborantes tussiunt, & febribus ortis ex inguinum tumoribus tusses succedunt.*

Nihil ferè noui continet sententiola hæc. Nam lib. 2. parte prima dixit, tusses diuturnæ vbi testis intumuit cessant, & testis tumor à tussi cessat. Et paulò post dixit, in testes aliquando ex tussi, & testis ipse à se ipso. Rursum parte quinta eiusdem libri dixit, quibus tussis sicca est, his non soluitur ni-

F si dolor fortis ad coxas, aut ad crura, aut ad testem irruat. Hoc idem dicit modo: nimirum tusses siccas fieri à testiculorum tumoribus, & à siccis tussibus tumores testiculorum, ob communionem scilicet viralium cum genitalibus, vt primo loco ex citatis dixit. Certè quòd siccæ tusses eo modo terminentur potiùs quàm humidæ, causa est, quia hæ soluuntur per se excreatione. Sed cur ex tumoribus testium fient siccæ tantùm tusses? Certè & humidæ fieri poterunt, verùm illæ etiam incipiunt à

ficcis. Non enim excreantur antequàm coqui incipiant ſucci, quare excretiones antecedet tempus cruditatis, & ſicca tuſſis. Sed quod hoc loco addit, ſectâ venâ, eſt conſideratione dignum. Videtur enim dicere, tuſſes deſinere in tumorem reſtitum non ſponte: ſed quum ſecatur vena, locis verò citatis nulla ſectionis venæ mentio facta eſt. Fieri ſanè poteſt, vt citra venæ ſectionem hunc abſceſſum natura moliatur, ſæpè tamen etiam fieri, vt quem A multitudine circa partem affectam obruta non poterat facere, deonerata ſectione venæ faciat. Non ſolùm autem cum teſtibus ipſis dicit partes ſpiritales habere hanc communionem, ſed & cum partibus omnibus genitalibus, & adenibus qui illas circunſtant. Quapropter & ob phlegmonas inguinum dicit corripi tuſsi quoſdam, quibus febricitantibus ex bubonibus tuſſes ſupernenjunt, ob dictam ſcilicet communionem.

LIBER QVINTVS
EPIDEMIORVM
PROOEMIVM.

TAMETSI Gale. 3. de difficultate reſpirationis, & in initio primi commentarij libelli de humoribus dicat, quintum & ſeptimum libros Epidemiorum indignos eſſe Hippocra; auctore; adeò vt neque Theſſalo, aut Polybio, aut alicui è probatiſſimis Hippocr. diſcipulis adſcribendos putet, ac proinde ſine commentariis eos reliquerit, mihi tamen non ita placet facere: ſed integritatis gratiâ, totum opus hoc quod ſeptem libris conſtat, commentariis proſequi, neque curare cuiuſquam cenſuram: ſed res ſingulas perpendere, & ex quibus aliquid fructus capi poterit animaduertere, ſi quid verò prorſus inutile reperiatur aut indignum, monere & hoc ipſum indicare. Interim lectores, ſi quæ in libro hoc continentur, nolint tanquam ab Hip. ſcripta accipere, tamen quę dicentur in commentariis, accipient vt mea. Hoc etiam conſilio quartum ſum commentatus librum, quamquam & de eo dubitauere veteres, an Hippoc. eſſet, tamen ſcio non pauca ſcitu digniſſima eius commentarium continuiſſe. Itaque & hunc quintum percurramus. Habet enim illud peculiare, quod in aliis multi deſiderant, hiſtorias ferè omnes continere modos quibus curati ægroti ſunt, vt hac ratione fieri poſſit, vt vtilior quàm alij omnes euadat hic liber, quia practicæ medicinæ habet multò plus.

IN Helide olitoris vxorem corripuit febris continua, nec medicamentis epotis quicquam iuuabatur. In ventre autem infra vmbilicum quiddam erat durum & altero ſublimius, & dolores inferebat vehementes. Hoc cùm fortiter tractatum & compreſſum eſſet manibus oleo inunctis, & poſteà ſanguis plurimus deorſum proceſsiſſet, & ſanata eſt & vixit.

Rarò ſolet Hippoc. dicere, quæ erga ægrotum acta ſunt, ſed ea ſolùm quæ patiebatur, nunc verò quæ patiebatur, & quæ acta ſunt, & quæ inde euenerunt: non certè ea dicens vt imitanda, quaſi rectè acta ſint: ſed vt rectum diſcernatur ab errore. Nam temeraria prorſus curatio erat, inflammatum imum ventrem pharmacis expurgantibus (hæc enim vocat pharmaca) laceſſere, moxque bis nihil iuuantibus partem inflammatam fortiter attrectare, ac velut affuſo oleo tentare emolliendam. Nam E laboraſſe hanc mulierem inflammatione in hypogaſtrio conſtat, ſiquidem habebat ea in parte tumorem ſatis magnum præ reliquo ventre, & dolores fortes cum febre continua. Non expedit autem quum hypochondria aut venter inflammatus eſt, pharmacis expurgantibus vti, ſaltem non ſunt vſurpanda ante inclinationem, neque tunc quidem niſi leoibus, quia alioqui excrementa conuocantur ad affectam partem, & per ventrem laborantem adſtricta paſſione (talis enim eſt inflammatio) malè demittuntur. Meritò ergo factum eſt, vt ex epotis medicamentis iuuaretur nihil: ſed neque digitis fortiter comprimendo ſubigere iubet ars, ſed blandiùs fouere, ne irritatione creſcat inflammatio. Verùm huic ex temeraria hac curatione vtile quiddam euenit, vt ſolueretur inflammatio iudicatione per fluxum ſanguinis frequentem ex aluo. Suſpicor in-

flammationem hanc pertinuisse præcipuè ad venas mesenterij, quæ ea in parte sunt, nam quia naturaliter plenæ sunt sanguine crudiori, quem ipsæmet gignunt ex chylo quem ex aluo deducunt in hepar, & aliquando etiam ex eodem hepate recipiunt sanguinem confectiorem, qui in eo redundat, fit vt cum copiosus in eas sanguis influit, inflammatio in tunicis & earum osculis oriatur, & sibi ipsi exitum obturans illas plurimum distendat, & vt inflammatio sanguinem cohibeat, & is cohibitus inflammationem foueat. Quamuis ergo durior illa palpatio inflammationem ipsam nihil leniret, potuit tamen vix & vi sanguinem exprimere, à quo deonerari cœptæ venæ potuerunt reliquum sanguinem eiicere, illis laxatis facilè discutitur inflammatio. Oleum verò quo intincti digiti compressionem faciebant, ad discussionem valere potuit. Sed si hæc ratio curationis non est imitanda, quid huic mulieri agendum fuisset? Certè mittendus sanguis ex malleolis, & laxantia blandè admonenda: expurgandum verò non ante mali remissionem.

IN Helide Timocrates plurimum potauit, insaniens autem ab atra bile bibit pharmacum. Hic purgatus est. Purgatio multam pituitam & bilem nigram tota die egessit, & circa vesperam cessauit purgatio: in purgatione autem multum laboris passus est, & cum polentam bibisset, somnus ipsum corripuit, & tenuit per noctem, donec sol oriretur. In somno autem non videbatur iis qui aderant respirare quicquam, sed mortuus esse, nec quicquam percipiebat quod diceretur aut fieret, extento autem erat corpore & rigido, verùm vixit & excitatus est.

Hic Timocrates à largo vini potu (non enim profectò aquæ) insania correptus est, ob quam purgatus, cùm in media purgatione cibum accepisset, & ad somnum se conuertisset, pro somno apoplexia illi facta est, à qua forti alioqui liberatus est, ob expurgatam (arbitror) magnam copiæ partem. Sed hoc esse quod præscripta verba contineant, & singulorum causas explicemus. In Helide (inquit) Timocrates plurimum bibit. Si hinc hydrops, aut passio aliqua huic similis esset facta, suspicaremur aquæ bibisse multùm, at verò quia exustis succis fecit maniam, constat eum potum fuisse vini, & eius meracioris. Vsisse verò potum succos, genuisseque multùm atræ bilis non obscurè insinuat, siquidem narrata causa procatarctica ægrotandi, subiungit, insaniens ab atra bile. Sed quid fecit? bibit (inquit) pharmacum, nempe melanchologogum. Hic (inquit) purgatus est. Hoc videtur dixisse ob vxorem Olitoris, de qua dixerat, pharmaca bibens nihil iuuabatur. Quasi nunc diceret, hic purgatus est, non vt vxor Olitoris, quæ cùm acciperet pharmaca non expurgabatur. Itaque etsi proxima historia non explicuerit cur non iuuaretur mulier illa, nunc licet intelligere illud accidisse, quòd non expurgaretur, etsi pharmaca bi-

A beret. Sed quo pacto sit hic expurgatus audiamus. Tota die (accepit pharmacum diluculo, vt fieri consueuit) egessit multam pituitam, & bilem nigram. Bene sanè, nam hæc erant qualia euacuari oportebat, nam in melancholicis duplicem hunc succum euacuare maximè optamus, nigrum quidem vt propriam morbi materiam, crudum verò, vt per debilitatem naturalis caloris congestum. Sed quid mali habuit? Non est perfecta purgatio, quia cùm egereret (quod imperfectam actionem significat) repentè ad vesperam cessauit purgatione.

B Sed neque per ipsam expurgationem, conferentiam præ se ferebat res. Non enim facilè fiebat, & citra cruciatus, sed in purgatione multùm laboris passus est, qui certè labor malignitatem humorum, & copiam maiorem quàm pro magnitudine euacuationis indicauit. Cùm ergo videretur iam cessare purgatio, ea tamen esset imperfecta, polentam bibit, & ad somnum se conuertit. Facta verò est pro somno apoplexia fortis, quæ durauit per totam noctem, & orto iam Sole est soluta. Nam non

C videbatur iis qui aderant respirare, sed mortuus esse, neque sentiebat quicquam, quod diceretur, aut fieret: sed extento erat corpore, & rigido. Necesse est fuisse hanc passionem apoplecticam: quæ autem fuerit, non est dictu facile. Nam carus non sustulisset respirationem, catocho laborantes solent videre & audire ea quæ fiunt & dicuntur, & apertis esse oculis: apoplectici non solent habere corpora rigida, sed demissa, & resoluta: accedit quòd apoplexia fortis videtur non posse solui, catochus verò solui potest. Quod ergo habuit cor-

D pus rigidum & excitatus est, me adducit vt catochum fuisse dicam: quod verò neque videbat, neque audiebat quicquam, vt apoplexiam. Proinde apoplecticam passionem, ex apoplexia & catocho mixtam (miscentur enim sæpe) fuisse suspicor. Facta quidem fuit hæc passio excrementis sese colligentibus in caput, ob debilitatem quam ei attulit vinum. Quòd verò per noctem aduenerit post tam copiosam crassorum euacuationem, admirationem parit, & me quidem suspicari res cogit, medico inscio eum ea nocte post polentam rursum bibisse vinum. Nam ille erat eius cupidus, ex cuiusque ve-

E rò moribus sæpe iubent Hippo. & Gale. morborum causas suspicari. Et euentus hanc suspicionem auget. Nam repentè obmutuit, & vox redit quum crapulæ solui solent. Atqui si hoc factum est, tollitur admiratio. Nam apoplexia ex vino quantumuis fortis crebrò soluitur cum ipsa crapula: tametsi hæc quoque non rarò interimat, præcipuè senes, & eos qui diutina ebrietate cerebrum excrementis impleuerunt: sin autem non bibit ea nocte vinum, certè quia imperfecta fuit euacuatio, & commota non vacuata excrementa fuerunt in caput rapta: sed ob bonam copiæ partem succorum effusam po-

F tuit malum alioqui insuperabile solui. Interim tamen iuuat considerare modum cibi exhibendi, quo in purgationibus veteres vtebantur, ob omnes ferè nostri seculi medicos, quibus persuadere non possum, ne purgatione in media contra Hippoc. præceptum & rationem cibos dent, sed potius abstinere faciant, donec euacuatio conquiescat: nisi fortè ægrotus is sit, qui sustinere inediam non possit, vel in ipsa purgatione insperata debilitas intercurrat. Tota die (inquit) multùm egessit, circa

vesperam cessauit purgatio, & cùm polentam bibisset somnus illum corripuit. Itaque non antequàm cessaret purgatio cibum accepit, tuncque non nisi polentam. Quod certè Hippocraticum esse constat, ex iis quæ de ratione victus in acutis scripsit. Non autem cur tam timidi hoc sæculo omnes medici sint, vt nullum ægrotum putent posse sine cibo solido totum diem transigere, cùm multi me id videant facere in omnibus ferè, quibus expurgans medicamentum do. Concedo certè ad meridiem potionem iusculi, ac quibusdam etiam prima, ne id quidem facturus, nisi ob inueteratam iam Hispanorum consuetudinem qui prandent lautiùs quàm cœnant, contra antiquorum morem: dare ergo aliquid cibi leuissimi ad meridiem etiam non perfecta purgatione propter consuetudinem hominum non est præter artem, si quidem maxima est indicatio consuetudinis: dare verò cibos crassos in purgatione media magnopere noxium est.

Scomphus in Oeniadis pleuritide correptus mortuus est septima die delirans. Pharmacum autem bibit deorsum purgans, ipso ante purgationem die mentis erat compos, nec multùm purgatus est, in ipsa autem purgatione delirauit.

Hunc mortuum esse, & septimâ die id esse factum ex pleuritide non mirum est, quandoquidem morbus est è lethalium genere & semper D acutus, non rarò autem etiam acutissimus, præcipuè quum error aliquis in curatione committitur. Sed reliqua perpendamus. Ex pleuritide non admodum solent homines delirare, neque certè cum pleurâ habet cerebrum magnam consensionem: sed plerique ex pleuritide obeuntes ad extremum vsque sapiunt, quinquam ex sola pleuritide. Nam ij quibus septum transuersum inflammatum est semper delirant, & peripneumonicis crebrò superuenit delirium, pleuritis verò sæpe parit peripneumoniam, ac nonnunquam etiam septi inflammationem, quia ea quæ in membrana lateris est serpit in partes proximas. Huic fortasse horum quippiam factum est, sin minùs succi malignitas, & debilitas cerebri fuerunt in causa, vt per consensum in pleuritide deliraret. Dicit purgatum esse hunc pharmaco deorsum deiiciente, & cùm anteà non deliraret, purgatum delirasse. Non dicit purgationem attulisse delirium, verùm narrat quod actum est, vt ipse coniicias an attulerit. Videtur suspicionem hanc augere, quòd purgatus est non multùm. Nam à pharmacis non omnino lenibus, quum expurgatio non procedit, meritò rimetur, ne commota excrementa nec vacuata in partem aliquam nobilem ferantur, vbi deteriorem aliquam passionem faciant. Certè in pleuritide non est multi vsus expurgatio: nam vel in iis quæ pertinent ad inferiores costas, & ad hypocondrium finiuntur, in quibus Hippocr. secundùm de ratione victus in acutis iubet pharmaco vti, videtur Gal. id esse periculis multis plenum, ac proinde quoad fieri potest, agendum sola sanguinis

A missione. Non tamen proinde nunquam est expurgandum. Nam in inclinatione, remittente iam inflammatione, quum corpus totum malo aliquo succo abundat, magnum expurgationis thoracis compendium affert expurgatio totius corporis. Sed & antequàm fluxio in parte firmata sit aliquando (etsi rariùs) ob dictas inflammationes, vtile est reuulsoria vti expurgatione. Id quod ne temerè facias: sed cùm febris non est omnino magna, & missus est sanguis satis, & succi à sanguinis natura degenerant, & nihilominùs facultas fortis est ad ferendam alui fluB xionem, & ad inflammationis tempus legitimum transigendum, & natura propria hominis non repugnat, sed is est qui facilè expurgetur. Tantæ difficultatis est pleuriticum nondùm inclinante morbo expurgare. Læduntur enim mille modis, aut aucta febre & inflammatione ab ipsis medicamentis, aut debilitata virtute & morbo nihil minuto, quòd non euacuetur quod oportet, neque vnde oportet; aut quòd commoueantur multa, euacuentur verò pauciora, velut huic euenisse est probabile: qui, quantum suspicor, nisi accepisset pharmacum, aut C non obiisset, aut non tam citò, sed, vndecimâ, aut decima quarta, tuncque forrasse sine delirio, aut delirium multò posteriùs accidisset.

In Oeniadis Phœnici & Andreæ fratribus altera gena intumuit, & labrum quod est ante genam & oculum, & neque interius spectanti quicquam apparebat, neque forinsecus suppurabat, sed intumescens marcescebat aridâ putredine, & mortuus est. Et alter eadem perpessus est. Mortuus est autem hic septimâ die, & bibit pharmacum, & nihil profuit, Phœnici verò putredo in circulum exsecta est, & vlcus purgatum est magna ex parte antequàm moreretur. Mortuus autem est etiam hic, cùm diutiùs vitam protraxisset.

Putredinem aridam appellat partis cuiuspiam puE trescentiam citra resolutionem in succum vllum, vt putrescentia humida sit suppuratio, per quam & partes tumentes, & succi quo repletæ tument, mutantur in eum succum quem pus vocamus. Itaque arida putrescentia est, vt quum vlceris labia fœtent ac liuent, & pars quæcunque gangræna corripitur, aut vlcere ἐσθιομένῳ, id est, corrosiuo. Ergo hi duo fratres inflammatione secundùm alteram genam correpti sunt, & secundùm labium superius eiusdem lateris (hoc enim significat dicens τὸ χεῖλος τὸ πρὸς τῆς γνάθου καὶ ὀφθαλμοῦ) nimirum superius quod sub eadem gena: & neque intrò spectabat tumor, F neque exteriùs suppurabat, sed in gangrænam abibat vtrique. Sed quod in hac historia est notatu dignissimum, eodem modo affecti, non eodem modo curati, non sunt mortui totidem diebus, sed etsi ambo sint mortui, qui purgatus est non vltra septimum diem vixit: sed is cui ἐξετμήθη κύκλος σαπρὸς, id est, in circulum exsecta est pars emortua, & vlcus maxima ex parte expurgatum, diutiùs superfuit Vt hinc intelligas, si superabile fuisset hoc malum, hunc potiùs seruandum fuisse quàm illum. Quod quidem nos monet non obscurè, in malignis

malignis inflammationibus & gangrænis, non esse expectandum serum auxilium, ex solis remediis vniuersalibus vocatis (tametsi hæc debeat topica antecedere) sed citissimè veniendum esse ad sectionem, vstionem, & siccationem maximam. Quin etiam considerandum, an materia venenosa sit, tuncque à pharmacis abstinendum, quæ cor versus trahere possunt, nisi toto in corpore plurimùm redundet, & vtendum missione sanguinis, quam ita affecti possunt tolerare, & diaphoreticis, id est, per halitum discutientibus, quæ simul sint alexipharmaca, vtendum, mòxque in ipsa parte ferro, igne, & siccissimis medicamentis conandum putrescentiam extirpare. Nam hac ratione in pestilentibus constitutionibus seruantur plurimi.

EVridamus in Oeniadis peripneumoniâ laborans decimâ die cœpit delirare, curatus autem rediit ad mentem, & sputa reddebantur puriora, & morbus ad melius procedebat, & somno multo perfusus est. Et oculi auriginem contraxerunt, & mortuus est circa vigesimam diem.

Omnes morbi acuti aliis acutis superuenientes lethales sunt, quia exhaustis iam à magno malo viribus, alius etiam magnus superueniens non potest tolerari. Hanc ob causam in aphoris. rectè dicitur. A pleuritide peripneumonia malum, & à peripneumonia phrenitis malum. Vocare verò consueuit Hipp. phrenitidem, morbum omnem cui delirium perpetuum coniunctum est, vt phrenitis sit, & quod cum peruigilio, & quod cum comate est perpetuum delirium. Crebriùs succedit peripneumoniæ lethargus quàm phrenitis, quia pituitosum malum est crebriùs quàm biliosum. Proinde phrenitis superueniens significat deteriorem peripneumoniam, quia biliosam. Verùm vtrumque superuenit cum periculo, dictam ob causam. Huic Euridamo vtrunque superuenit, phrenitis decimâ die, deinde cùm hæc auxiliis idoneis sisteretur, & pulmo videretur meliùs habere (nimirum ob permutationem succi qui aliò tendebat) & sputa redderentur puriora (hoc est, neque cruenta, neque biliosa, neque spumosa, sed concoctis similiora) postremò factus est lethargicus (decimasextâ fortasse die, quia per pares moueri cœperat) & oculi auriginem contraxerunt (bile arbitror abscedente ab interno cerebro, quod pituita occupauit) & mortuus est circa vigesimam diem iuxta legitimam sanè constitutionem, quia decima cœpit malum per lethalia procedere.

IN Oeniadis vir quidam morbo tenebatur, cùm sine cibo permaneret, vehementem suctionis sensum & dolorem in ventre percipiebat, & cùm cibo assumpto & contrito tempus etiam aliquod elapsum esset post assumptum cibum, paulò post hoc ipsum patiebatur, corpúsque tabescebat & absumebatur, A *nec alimentum ei accedebat ex assumptis cibis, & reliquiæ ciborum praua & combusta subducebantur. Cùm verò recens cibatus esset, hoc ipso tempore suctionis sensum & dolorem minimè percipiebat. Hic assumptis omnis generis medicamentis & sursum & deorsum purgantibus nihil iuuabatur. Sectâ autem per vices vtriusque manus venâ, donec exanguis redderetur, tum demum iuuatus est,* B *& à malo liberatus.*

Audacter sanè tentata est copiosa missio sanguinis in tabescente, & alimentum ex cibis non capiente homine, & fœlicissimè successit. Quotus enim quisque medicus non abstinuisset ab omni sectione venæ, ob virium imbecillitatem, quæ adesse videbatur, & ob penuriam alimenti, & reliqua symptomata? Neque tamen temerè factum id huic ægroto est, sed prudenter. Nam fortis suctus in ventriculo, & dolor, nisi cum recenti cibo madet, fie- C ri potest, vel ob melancholici succi circa hypochondria redundantiam, vel ob maximam toto corpore fientem dissipationem. Melancholicus enim succus corrugans os ventriculi, suctus speciem facit, nisi dum recens cibus temperat eius acorem: dissipatio verò maxima facit, vt partes fortiter semper sugant à ventriculo, qui suctus tunc temporis sentitur, & dolorem facit, quum non est in eo quod sugatur. Tunc enim pressius sugitur, & pars magis vellicatur, vt certè in vacuo iam vbere. Melancolia non solet facere tantam fæcum exustionem, & duritiem, neque tam citam ciborum contritionem, D nisi esset atra bilis admodum exusta, qualis etiam in pyloro solet esse. Sed neque si talis esset, faceret vt corpus totum tabesceret, & partes alimentum non sentirent, nisi aut illi deessent cibi quos caperet, aut atrâ bilis toto corpore redundaret, atque ita totum corpus siccaret, dissiparetque. Accedit, quòd si à melancholia hypochondriaca nasceretur malum, necesse fuisset pharmacis hunc succum extrahentibus iuuari. Tales enim melancholici nulla ex E re solent magis præsentaneum auxilium sentire, quàm expurgatione. Cùm igitur hæc haberet omnia, & nihil pharmacis iuuaretur, necesse erat oriti affectum ob maximam dissipationem alimenti toto corpore, & ob calidam & siccam intemperiem, quæ aut citra humorem esset in ipsis carnibus, aut quod calidissimo sanguine foueretur. Qua in affectione, expurgantia medicamenta tam longè abest vt iuuent, vt etiam morbum augeant, etiamsi atrabiliarius sanguis nutriret totum corpus, & melanchologa præberentur. Quia vt Hipp. libro de expurgantibus medicamentis scripsit. Cùm carnes calidæ sint, distrahunt ipsum medicamentum, quan- F tò magis necesse erat distrahi in hoc homine, in quo continenter à ventriculo sugebatur. Cùm ergo expurgantia medicamenta calida & sicca sint, intẽperiem augebãt, ac proinde omnia symptomata. Vnde ergo potiùs expectari auxiliũ poterat, quã à refrigeratione corporis: vt extincto calore cessaret dissipatio, & hac cessante suct⁹? Ad refrigerãdũ autẽ corp⁹ nullũ maius remedium excogitatum est ab antiquis quã missio sanguinis, donec æger linquatur animo, aut exangue corpus fiat. Proximũ huic est potus aquæ frigidissimæ, & balneũ subfrigidum. Nihil er-

go citiùs poterat huic homini malum tollere, quàm eò vſque ſanguinem mittere. Verùm qui curationem aliquantò tardiorem, ſed aliquantò tutiorem optaret, mitteret ſanguinem aliquantò parciùs, & cibaret craſſis & lentis cibis, & vteretur potu gelido, & balneo ſubfrigido.

EVpolemo in Oeniadis dolebat coxa dextra, & inguen; & iunctura coxæ proxima, quæ eſt ab inguine & anteriore coxæ parte. Huic ſanguis detractus eſt à malleolo, admodum multus, & niger & craſſus, & cùm medicamentum elaterium hauſiſſet, multùm purgatus eſt, & aliquatenus quidem meliùs habuit. Dolores autem non deſinebant, ſed ſuppuratam habebat & coxam & coxæ ad ſedem commiſſuram, partéſque inguini proximas, quæ magis etiam dolebant. Pus autem circa os magis quàm circa carnem in profundo generabatur, & aliquamdiu latuit quòd ita ſe haberet, donec debilis admodum factus eſt. Poſteà inuſtæ ſunt cruſtæ valdè multæ, quæ magnæ factæ ſunt & ſibiipſis propinquæ, tum pus multum & craſſum effluxit & paucis poſt diebus mortuus eſt, tum propter vlcerum magnitudinem & multitudinem, tum propter corporis debilitatem. Hic ſanè videbatur, ſi ſectus fuiſſet vnicâ & amplà inciſione, per quam pus facilè effluxiſſet, aut ſi ſecundùm neceſſitatem altera inciſio & ampla facta fuiſſet, hæc ſi in tempore facta fuiſſent, videbatur, inquam, poſſe ſanitati reſtitui.

Coxa dicitur, & articulus ille omnium maximus quo os femoris coarticulatur, & os illud magnum, cum quo coarticulatur. Quod os dicitur, aut coxa, aut os coxæ eſt magnum, varias prominentias habens, & perforationes. Quod quidem cum oſſe ſacro coniungitur per ſymphyſim. Huius ſuprema pars quæ à lateribus tendit in partem anteriorem, & eſt ſuperior pudendis, ea in regione quæ dicitur ile, vocatur os illum: pars media, & quæ habet magnam excauationem, qua recipit oſſis femoris caput, dicitur coxa, aut coxæ os peculiariter: quod quidem à regione pudendorum eſt, & per partem internam & imam habet proceſſum acuminatum, tendentem ſub pudendis, quaſi vtrinque venientes productiones ſint in interfœmineo congreſſuræ: propiùs autem accedunt ad ſeſe in viris, quàm in fœminis, in neutris verò vniuntur. Ab huius oſſis ſuprema parte producitur in anteriorem corporis partem ſupra pudenda os, quod in medio vnitur cum proceſſu alterius partis, cartilagine, & mox deorſum redit à latere pudendi in imam partem coxæ, & finit ita per forationem ſatis magnam, quam hoc os habet, vocatur hæc oſſis pro-

A ductio, os pubis. Itaque os ilium, & coxæ, & pubis, idem os eſt, verùm prægrande, & quod tribus in partibus tria nomina accipere potuit. Hoc os coarticulatur cum femore, atque ita in eo voluuntur crura: coaleſcénsque cum oſſe ſacro, & dictam magnitudinem, figuram, & poſitum habens, ſimul cum oſſe coccygis munit, & commodum locum parat pudendis & podici. Nam pudenda erumpunt inter os pubis, & internus illos proceſſus coxæ, & podex inter hos proceſſus & os coccygis. Sæpè tentatur dolore, & articulus ille B magnus, & ipſum coxæ os, & illi hærentes carnes: articulus quidem, quia maximus profundiſſimuſque eſt, & aſperitatem etiam quandam habet, & interius quaſi in centro ligamentum quoddam, quod imbibit fluxionem, quam ob magnitudinem articulus recipit. Os verò ipſum (vt oſſa dolere poſſunt) & caro, ac reliquæ partes, quæ illi hærent, quia poſita ſunt in ipſo ſordium confluxu. Nam per id os, & vrinæ, & fæcum viæ decurrunt, & genitales: & illi proximæ ſunt venæ hæmorC rhoidales, præter venas & arterias ſatis magnas, quæ in crura deferuntur. Has ob cauſas ſolet hæc pars recipere multas variaſque fluxiones, & ab omni fluxionis genere cruciari, nunc in articulo, nunc etiam extrà iuxta os, aut ad anteriorem partem verſus inguen, aut ad imam ad interfœmineum, aut ad poſticam ad nates: ſæpéque fluxio ipſa in pus abit, quod niſi tempeſtiuè educatur, ſpontè erumpens extrà, fiſtulas eo loci facit, aut interiùs manens acerbiùs cruciat. Suppurationes, quum à cute non abſunt plurimùm, facilè deprehenduntur, vel D ipſo chirurgi tactu, quum verò in alto latitant, maiori arte opus eſt ad cognoſcendum. Eas quæ in thorace, aut magno alio ventre ſunt ſuppurationes, aut parte cordi vicinâ, neceſſariò febres antecedunt, eæque quum pus conficitur creſcunt, fiuntque horridæ, & quum rumpuntur nouos rigoreſcient, & iam inde faciunt pro dolore pondus, atque adeò fluctuationes in conuerſionibus, durántque deinde febriculæ remiſſiores, ſed ex quibus, niſi citò liberentur, tabeſcunt homines. Verùm accidunt ſuppurationes quibuſdam in locis, in quibus non potes hæc expectare. Nam in brachio, aut E parte alia longè ſita à corde, poteſt adeſſe pus in alto latens iuxta ipſum os citra febrem: non quidem erit multum, neque ex inflammatione magna ſed exiguum, & ex cortoſione particularum iuxta os aut etiam oſſis tunicam factum. Sed & quibuſdam in partibus inter inguina, & alas fieri poteſt, vt pus lateat, cùm neque febris maxima anteceſſerit, neque ſenſus ponderis, neque fluctuatio ſubſecuta ſit: febris quidem magna, quòd lõgè etiam ſit pars à corde, & non ex magna aliqua inflammatione in ſuppurationem affatim abeunte F proceſſerit malum, ſed ex fluxione aliqua paulatim putreſcente & corrodente: fluctuatio, aut pondus, quòd non habeat pars ventrem, aut vomicam inſignem, ſed inter muſculos & perioſtium, aut hunc & oſſa interfluat, velut imbibitum partibus pus. Velut huic factum eſt pus in coxa, inter os ipſum & perioſtium, perioſtio ipſo, vt arbitror, cortoſo. Quæ ergo ſigna in talibus expectanda ſunt? Certè febricula non poteſt abeſſe, vbicunque pus notatu dignum (quod ſectione dico, aut vſtio-

ne extrahi sit necesse collectum sit inter inguina & alas, non sub cute; sed in interioribus moram faciens. Nam vbicunq; ita sit, aut tenet arterias aliquas magnas, aut illis proximum est pus, per eas autem necesse est fuligines putridas in cor transmitti. Quo fit, vt quibus incautis interna aliqua suppuratio est, lentè, ignarique quid patiantur, tabescant cum quibusdam febriculis, quas neque an febres vocent, satis certò sciunt vulgares medici. Et hoc quidem commune est omnibus internis suppurationibus, magis verò accidit iis quæ sunt in ventribus, in quibus quidem dolor tunc cessat, quum pus erupit, & pro eo fit solùm pondus: in iis verò quæ iuxta ossa, aut inter ipsa carnesque proximas factæ sunt, febris non adeò apparet, sed quantò puris generatio magis procedit, tantò magis dolores ipsi ingrauescunt, quia tantò magis procedit periostij, & partium aliarum sentientium corruptio & exesio. Cum ergo os aliquod aut partes illi hærentes dolore afficiuntur, & vacuato expurgatóque corpore, & adhibitis idoneis medicamentis, quamquam reliquo corpore videatur æger sese habere meliùs, & secundum ipsam adeò partem iuuatus, ac si quid tumoris carnei, aut inflammationis sublatum sit, dolores tamen durant, ac rursum augentur, & corpus debilitatur, quod vel ob dictam causam cum febricula fiet, vel etiam sine ea (vt erit pars): ob assiduum dolorem meritò chirurgus suspicabitur corruptionem subesse & pus, parabitque auxilia ad eam affectionem necessaria. Ea porrò, vt ex Hippocrate innumeris in locis accepimus; præcipuè libello de internis affectionibus, sunt duo, vstio & sectio. Nam medicamenta sola ratò sunt in his satis. Vstio prætereà est duplex, aut enim est penetrans vsque ad ipsum pus, vt simul fit vstio & scissio, velut si cultello aut stillo ferreo ignito pungas aut seces: aut est inustio, hoc est, vstio vulnerans superpositam cutem, & crustam gignens, non penetrans tamen. Priori vstione non minùs quam sectione educitur affatim pus, inustione non ità, sed vlcuscula fiunt, vt per ea natura demittat ea quæ ad internam partem colligebantur, aut etiam quæ collecta erant, paulatim trudat interna expurgans. Prosunt etiam inustiones siccando, ac firmando partes, quum sunt humidæ & laxæ, ac intercludendo viam fluxionibus, nimirum cicatrice durantur constringunturque partes. Hinc fit, vt cum educere pus quod in alto est volumus, sectione vti debeamus: si pus malignum non sit, nec pars putredini opportuna, solo incisorio: sin autem sit, ferro candente, quia ignis cohibet & extirpat putrescentiam: inustione verò vti tunc solùm debeamus, quum fluxio nondum in pus mutata subest, aut mucores adsunt & laxitates partium, velut ligamentorum in dolore coxæ, & aliis articulatibus, aut nisi fortè quum sectionem non audemus facere, etsi alioqui eam petat morbus. Velut suppuratis intra thoracem iubet Hippocrates dicto libello sectionem facere penetrantem quà pus effluat (nimirum id consulens, quod morbus petit) alij tamen inustionibus in spatiis intercostalibus contenti sunt, qui scilicet magnitudinem auxilij, & difficultatem in debili iam ægroto reformidant. Hic igitur Eupolemo dolebat coxa, os scilicet coxæ, & inguen (inguen dicitur is flexuræ locus, quo suprema femoris pars adducitur ad pudenda, qua parte sunt glandulæ copiosæ) quare quum addit καὶ τὴν πλησίον συμβολὴν πρὸς τὸ ἰσχίον ἀπὸ τοῦ βουβῶνος, illud καὶ est declaratiuum: Συμβολὴν enim vocat illam commissuram, quæ est ab inguine ad coxam, aut locum quò adducitur coxa, quæ est articulata cum supremo femore ad inguen. Declarans etiam quæ coxæ pars doleret, addit & coxæ partem anteriorem. Itaque laborabat dolore partis anterioris coxæ quà spectat ad inguen, & ipsius inguinis. Huic sanguis detractus est ex talo. Certè vnde maximè educi debuit, iuxta legem rectitudinis, quam in mittendo sanguine, quoad fieri potest semper seruare oportet. Nam si partes hypochondriis humiliores afficiantur, ex crure eiusdem lateris euacuare oportet, velut si superiores è brachio. Itaque & ob nephritidem & ob ischiadem, & ob inflãmatas hæmorrhoidas, & bubonum tumores, oportet ex crure affecti lateris sanguinẽ mittere. Exijt verò etiã quantum & quale oportuit, nã valdè multus, & niger, & crassus: multum n. exigebat magnitudo affectus, nigrum & crassum conditio loci. Nam ad has humiles partes semper repit sanguis melancholicus, proindéque post missionem sanguinis pharmacum etiam desiderant, datúmque huic est pharmacum Elaterium. Ita vocat Hippocrates familiare sibi pharmacum ex succo cucumeris syluestris paratum. Docet modum parandi Dioscorides libro 4. Commendat illud Mesue insigniter ad ischiadicos dolores. Sed & Hippocrates libro bis iam citato de internis affectionibus. Huic (inquit) qui sic habuerit [loquitur de ischiadicis] elaterium bibendum dato. Itaque venæ sectio, & expurgatio rectè acta sunt, & purgatus est multùm, & meliùs habuit. Dolores autem non desinebant, quia non pendebat malum ex sola redundantia succi cuiuspiam circa eam partem, sed suppuratam iam habebat, & coxam, & coxarum ad sedem commissuram (κοχώνην vocant Græci eam partem, quâ in interfœmineo, inter pudenda inquam & podicem ferè coniunguntur, in vitis præcipuè duo illi coxarum processus, quos diximus) & partes inguini proximas, quæ (inquit) magis etiam dolebant. Sed dices, si dolebant hæ partes etiam plus quàm anteà, quo pacto dicitur habuisse meliùs? Nam dolor harum partium erat præcipuum malum, quo homo laborabat? Certè recens misso sanguine, & facta expurgatione, necesse fuit laxatis circa partem venis dolores minui, verùm cùm in parte pus maneret, necesse etiam citò crescere denuò succrescente putrescentia, & in maiores etiam abire quàm essent prius. Pus verò fiebat non iuxta cutem, sed in profundo versus os magis quàm circa carnem. Quod quidem duplicis mali erat causa, & quòd dolores essent grauiores, & quòd multò magis falleret, neque cognosceretur affectio. Vt sanè factum est. Nam non intelligens quid mali haberet, per tempus satis multum ἐλελήθη οὕτως ἔχων, hoc est, quamuis ita se haberet, non magni faciebat, neque se curandum medicis tradebat, putans se leuiori aliqua de causa dolere, & expectans, ita vt fit, auxilium temporis: donec valdè debilis factus est. Tunc tandem intellexit curatione aliqua maiori esse opus, & inustæ sunt crustæ valdè multæ, & illæ quidem exeuntibus escharis, vt in combustis fieri solet, factæ sunt magnæ, & proximæ inuicem. Qua in curatione duo-

bus modis peccatum est, & quia serò iam est adhibita quum æger præ debilitate non posset ferre & quòd maior quàm pro facultate adeò debili. Nam multæ maiores & propinquiores inuicem factæ sunt, non arbitror quàm morbus peteret, sed quàm facultas ferre posset. Non est autem faciendum quantum morbus petit, nisi etiam facultas permittat. Ita factum est, vt pus flueret multum & crassum, morbo scilicet tantam curationem postulante, homo tamen moreretur, magnitudinem & multitudinem vlcerum facultate præ imbecillitate non sustinente. Si igitur huic non fuisset adhibita curatio tarda, sed opportunè (ante scilicet quàm debilitaretur] factum esset quod expediret, verisimile est seruari potuisse, quandoquidem cœperat subleuari euacuationibus vniuersalibus, & alioqui affectio non est incurabilis. Atque tunc non opus fuisset inustionibus, neque sectionibus tam multis. Nam cùm pars non admodum cæpisset putrescere, neque virus malignum, sed pus bonum esset, non oportebat ignito instrumento secare, sed incisorio solùm. Nam vt in quibusdam aphorismis reperitur scriptum. Ignis sanare debet quos non potest ferrum, & boc, quos non potest medicamentum. Frustrà verò atque adeò malè tentatur auxilium maius, vbi minùs potest conferre. Porrò cùm pars nondum esset diuturnitate facta admodum sinuosa, non opus erat tam multis vlceribus, sed sufficiebat vna aut altera scissio bene fluens; τομὴν εὔροον, idest, sectionem facilè fluentem vocat Hipp. non solùm amplam, vt Cornarius intelligit, sed accommodatissimam ad expurgationem sinus. Talis est quæ alta aut ampla est quantum oportet, & decliuis ita scilicet facta, vt sponte pus effluat, si fieri potest, sin minùs, saltem vt minimo negotio extrahatur. Ergo duplici ratione expectare posses hunc seruari potuisse, si tempestiuè esset curatus, & quia minus auxilium fuisset satis, & quia quodcumque facultas tulisset melùs. Proinde dicit, videri sibi seruari hunc potuisse, si tempestiuè passus esset vnam aut alteram sectionem εὔροον. Vtilissima profectò est hæc lectio, quisquis sit illius author, quâ non tantùm narratur quid factum sit, sed quid faciendum fuerit docetur.

Licon in Oeniadis in reliquis quidem eadem passus est, dolores tamen in crus non valdè procedebant, nec purulentus factus est, sed longo tempore sanitati restitutus. Medicamenta autem bibebat & cucurbitulas admonebat, & venæ sectione vtebatur, & cùm hæc pateretur, melius se habere videbatur.

Licon laborabat etiam ischiade vt Eupolemus, erat verò huic magis circumscriptus dolor in coxæ articulo, neque carnes proximas adeò occupans, neq; ad crus se effundens, qualé coxæ dolorem plerunque solus Paulus animaduertit. Proinde non est suppuratus vt prior, vtpote carnibus non tentatis phlegmone, sed humore occupante articulũ. Erant dolores magni, & ob profunditatem articuli non nisi multo tempore sanus est factus. Diutinus enim

A est hic morbus, præcipuè quum pituitosus est, & senioribus accidit Tunc enim vt libro 2. prædictionum dicitur, non solet finiri ante annum, & veris æstatisque opem expectat, sed & cum iunioribus fit estque breuissimus, non ante quadragesimum diẽ soluitur. Ac plerunque quidem non soluitur tunc perfectè, sed mitescunt dolores, & qui priorũ obliuisci non sinunt diutiùs durant: quin etiã per vicissitudines prout accidunt mutationes aut aëris, aut victus, aliquando exacerbantur, aliquando mitescunt, & ita etiam curantur Primis enim quadragin-
B ta diebus cum malum vrget, instatur euacuationib⁹ & alus auxiliis magnis Deinde leui aliqua agitur curatione, & quã diutiùs possit ferre ęgrotus, aliquandòque ex quibusdam interuallis, vt malum exacerbatur, aut corpus repletur, aut ob aliam occasionem videtur medico, reditur ad maiora auxilia. Sed quæ sunt ea? Venæ sectio in crure, & expurgatio, siue per elaterium, siue per quoduis aliud efficax, & crassos succos extrahens medicamentum, & cucurbitularum super ipsa coxa admotio, siue cum scarifica-
C tione, siue etiam sine ea, & inustiones His in quatuor auxiliorum generibus, præcipuè ad hanc affectionem vtebatur Hippoc: missione quidem sanguinis, ad vacuandum & corpus totum, & proximas venas affectæ parti. Atqui vt proximæ venæ vacuentur, rectitudo venæ secandæ facit, quæ quidem dicta in vena maximè est: expurgatione autem ad expurgandum totum corpus, ac nonnihil etiam extrahendum ex affecta parte. Maximè autem extrahent ex ipsissimo articulo in extimam cutem cucurbitulæ, quæ profectò maximi sunt vsus in omnĩ
D profundo dolore, in boc verò præcipuè. Nam qua ratione (vt medicamentorum etiam meminerim) vitari iubet Gale. 10. de compos. med sec. loc. cap. 2. in hac affectione repercutientia, & vti in initiis solis anodynis, deinceps ex alto trahentibus; eadem adducimur, vt cucurbitulis crebriùs quã in alia affectione articulari vtamur. Nam quid aliud est cucurbitula, quàm potenter extrahens auxilium? Si igitur admota cucurbitula cutẽ valdè rubram reddiderit, scarificabimus, sin minùs, scarificatione dimissa supra carnem quam cucurbita traxerit, medicamentum trahens imponemus. Inustiones qui-
E bus libro de internis affectionibus vtitur (mirabiles quasdam vstionis modos reperies apud Aetium ex Archigene 1.° cap. 12. libri) partim hac ipsa ratione prosunt, partim quòd, vt in historia proxima dicebatur, siccent mucores, qui sunt in ligamentis articulorum, & firment partes. Quod Hippocra. vltimis sextæ partis aphorismis apertè docet. Meritò ergo hic ex missione sanguinis, expurgatione, & cucurbitulis melius se habebat, & his repetitis persanari potuit. Quandoquidem dicit pharmaca bibebat, adhibebat cucurbitulas, sectione venæ vte-
F batur; præteriti imperfecti verbis vtens, innuit non semel eum vsum his esse, neque vno aliquo tempore citra intermissionem, sed aliquoties ex interuallis. Quibusdam fortasse non probabitur quod diximus, missionem sanguinis debere fieri ex crure, quia 6. epid sect. 5. dicit, in fluxionibus ad coxam venas post aures secato. Et Gale. loco citato ex 2. de comp. med dicit à cubito primùm sanguinis detractionem faciendam, ac vomitoriis vtendum, cui subscribunt Paulus & Aetius propriis capitibus de ischiade. Porrò quidam alij ex-

A gunt, vt dicamus, non tantùm in crure secandam esse venam, sed & quæ vena, quæ in interna, an quæ in externa parte tali. Verùm his vtrisque respondet Gal. in com. aphor. 36. particulæ sextæ dicens: affirmare venas in cubito secandas esse ob ischiadem, neque verum esse neque consentaneum Hippo: velle autem ipsas malleoli venas distinguere esse inane. Videmus siquidem (inquit) ipsum in omnibus libris suis, in partibus quæ supra hepar sunt, è manibus sanguinem mittere; in inferioribus verò venas quæ in poplite vel malleolo sunt, secari iubere. B Siquis verò de his (hoc est, de venis malleoli) ipsum dixisse arbitretur, secare autem interiores, hoc dictum paruam vim habet. Ab vna enim ambæ nascũtur, quæ in poplite trifariam diuiditur. Quoniam & vna vena ad hoc peruenit membrum, non sicuti ad manum duæ. Hæc Gal. quibus affirmat in malleolo nihil interesse, quas venas seces: verùm secandas esse in cubito ob ischiadem falsum esse & minimè Hippocraticum. Quod verò Gal. alibi hoc faciendum dicit, quod hic dicit esse falsum, intellige non eodem modo esse vtrobique dictum, C sed in aphorismo curari firmatam iam in parte ischiadem, in aliis locis imminentem, & iam iam parti minantem, quo etiam tempore vomitiones quàm deiectoriæ purgationes meliores sunt, contrà verò iam firmato malo. Sed de hac re à me scriptum satis est in controuersiis capi. de rectitudine. De sectione venarum post autres, & de distinctione venarum in crure iterum suo loco dicetur.

D *Athenis homo quidam laborabat pruritu totius corporis, præcipuè verò testium & frontis: cruciabatur autem admodum vehementer, & cutis crassa erat per totum corpus, & qualis in lepra videri solet, nec cutis præ craßitie vlla ex parte apprehendi poterat. Hunc nemo iuuare potuit. Melum autem profectus, vbi sunt calidæ balneæ, à pruritu quidem & cutis craßitie liberatus est, hydrope tamen laborans mortuus est.*

E Hic affectus ortum habuit non tam ex bile adustâ (qualis est ea quæ lepram gignit) quàm ex pituitâ salsâ, quia erat admodum vehementer pruriens. Verum constat melancholiæ etiam admistionem habuisse, quandoquidem erat aspectu velut lepram habens. Atqui profectò erat lepræ proximum malum, & vt ego dixerim, lepra quædam. Erat ex melancholiâ & salsâ pituitâ, fiebat pruritus ex salso & acido, vt siquis scalpro dilaniatæ cuti affricet salem cum aceto. Erat verò durata àc velut crustosa cutis F congestione crassorum & siccantium excrementorum. Hic cùm medicamentis parùm iuuaretur, confugit ad balnea aquæ dulcis & calidæ. Verisimile est autem hunc expertum iam morbi contumaciam, qui nullis medicamẽtis cessisset, vsum fuisse immoderatissimè balneis, quibus meritò à pruritu, & cutis crassitie liberatus est, balneo dulcedinem afferente salsis & acidis, & resoluente succos, & emolliente cutem: tamen ob immoderatum vsum factus est hydropicus. Nam vt Gal. docet cap. 8. primi de simpl. med. facult. Balneum calidum refrigerat corpora, quia corpus rarefactum, transpirante immoderatiùs calore natiuo, frigidius efficitur. Admonemur itaque hac historia, ne balneis calidis immoderatiùs vti sinamus, etiamsi quis ex iis vtilitatem videatur percipere, in iisdem affectionibus propter quas ille ad ea profectus est.

Athenis virum cholera corripuit. Vomebatque, & deorsum deyciebat, & dolebat, & neque vomitus, neque deiectio sisti poterat. Et vox deficiebat, & moueri ex lecto non poterat, & oculi caliginosi & caui erant. Et conuulsiones detinebant ab aluo & intestino profectæ, & singultus. Deiectio autem multò maior erat, quàm vomitus. Hic bibit elleborum in lentium succo, & superbibit lentium alium succum, quantum potuit, & postquàm vomuit ambo coacta sunt & substiterunt, frigidus verò factus est, & lauatus est multa valdè calidâ à prudendis infernè, donec superiores partes incalescerent, & vixit. Postridie autem tenuem polentam bibit.

Cholera, ἀπὸ τῆς χολῆς, hoc est à bile, vt multi volunt, aut ἀπὸ τῶν χολάδων, hoc est, ab intestinis, vt vult Trallianus; morbus est acutissimus pariter & periculosissimus. Plerunque primo quaternario finitur, rarissimè superat septimanam, ac fortasse nunquam, si legitimus morbus is sit. Est morbus per quem simul euertitur supernus & infernus venter, neque continere se possunt ægroti, quin simul deiiciant & vomant. Constat ergo hoc symptoma pertinere ad retentricem, & expultricem, esséque alterius motum nimium, alterius impotentiam. Hæc fit, aut in essentia debilitata facultate retentrice, per intemperiem propriam ventris, aut ob malignam qualitatem, redundantiámue immodicam alicuius excrementi, plurimum irritata expultrice, aut, (quod plerunque fit, multarum enim causarum congressum desiderant affectus grandiores) his omnibus simul accidentibus, debilitate inquam retentricis, & magna copia maligni excrementi. Hinc fit, vt magnus præcépsque lapsus virium hunc morbum citò sequatur, ac proinde vocis defectus, mouendi impotentia, caligo & excauatio oculorum, & frigus extremorũ. Quia. s. nõ robore, sed impotentia facultatis agitur euacuatio, quâ æquè funduntur spiritus & excrementa. Accedit loci natura, oris inquam ventriculi, cum quo cor & cerebrum facillimè patiuntur, ac per hanc cõpassionẽ conuulsione tentantur, etiam quum procedit malũ: singultu verò, quia est ventriculi conuulsiuus motus. In morbis huiusmodi, quibus euacuationes præter naturam coniunctæ sunt, frustrà neq; sine magno periculo tentatur adstrictio, antequàm copia excrementi vacuata sit. Quum ergo euacuationes videntur processisse satis copiose, & neque virtus adhuc labascit plurimùm (ferendæ enim sunt aliquæ debilitatis notæ propter symptomata) neque cohibendum, neque prouocandum est, sed occurrendum solùm aliis symptomatis: sin autem iam videtur processisse plusquàm pro excrementorum in corpore abundãtia, aut plusquã pro virtute facultatis, sistẽ-

dum mox: sin autem irritatio, dolor, & anxietas sit maior quàm pro magnitudine euacuationis, & euacuatio minor quàm pro multitudine excrementorum, expurgandum est, vt copiâ affatim vacuatâ valeas occurrere symptomati, quod in nimia expulsione est. Quæ regula & in cholera, & in dysenteria pariter obseruanda est. Verùm quia symptoma vel à principio vrget, & irritatio nunquam per hunc morbum omninò tollitur, neque cùm expurgamus symptoma negligere, neque cùm cohibemus, irritantis succi obliuisci debemus, sed expurgantibus debemus admiscere aliquid adstringens, & adstringentibus aliquid extergens, aut aliquid mordacitatem hebetans, aut alternatè eis vti. Hanc ob causam dedit helleborum in succo lentiū, & superbibit lentium alium succum quantum potuit. Veluti quum post medicamentum expurgans ebibitum, consulit secundo de ratione victus in acutis, ptissanam protinus dare sorbendam non insigniter minore quàm consuetum est quantitate: ita huic superbibendum dedit succum lentium: intelligendum autem est succum expressum cum iure bis coctarum. Talis enim, vt Dioscoridi & Galeno placet, adstringendi vim habet, & ad choleram & dysenteriam vtilis est. Itaque miscuit helleborum cum succo lentium, vt expurgans adstrictorium faceret: eodem consilio quo hodie in his passionibus dantur myrobalani tosti, aut etiam tostum rhabarbarum, aut aloë, non sanè, vt mihi videtur, præter rationem, sed iuxta hanc quam secutus Hip. est. Sed cur dedit helleborum, quo ad supernas purgationes solebat vti, vt ex aphor. 4. particulæ constat, potiùs quàm deiectorium aliquod? Certè quia deiectio multò maior erat quàm vomitus. Cùm enim intestina magis affecta essent quàm ventriculus, vomitoria expurgatoriis præstabant vt totius corporis euacuatio, & à parte præcipuè affecta reuulsio fieret. Id enim est quod in ventris affectionibus maximè timemus, non posse expurgari corpus, nisi per affectam partem, vitandum ergo est id quàm maximè potest, atque si ventris partes non æquè laborant, per eam mouendum quæ laborat minùs. Multò ergo magis in dysenteria (vt hoc dicatur obiter) vomitoriis vtendum est. Itaque accepit dictum pharmacum & euomuit, & ita (euacuato scilicet succo qui irritabat] coacta sunt, & substiterunt ei ambo. Frigidus verò factus est, debilitato ob effusos spiritus calore naturali, & eo qui supererat intra cor ob dolores, & anxietatem recepto, donec his solutis reuocaretur, reuocatúsque sese in totum corpus effunderet, & liberaretur à suffocatione, quâ coactus constipatusque periclitabatur. Vsus proinde est aqua calida infernè valdè multa, faciens ægrotum in eam descendere vsque ad pudenda, manereque ibi, donec calescere totus. Fieri etiam potest hæc caloris reuocatio linteolis calidis admotis brachiis, & cruribus. Deinde cibatus est polenta tenui ex aqua, cibo sanè tenui, vt à debili etiam facultate commutari posset; & lento, & dulci, vt lentore hæreret, retineretúrque, & alia retineri faceret, & si quid reclusum aut excoriatum maneret, obturaret & oblinîret: dulcedine verò si quid superesset irritans, obtunderet. In hunc vsum nos vtimur amylo ex iure pulli aut gallinæ. Considera hic antiquorum prudentiam circa victum debilitatorum, qui recens expurgatis,

A aut alioqui spontè exhaustis, tenuis cibi exiguum exhibebant, adeò vt hic autor polentam ex aqua non nisi tenuem, hoc est, constantem pauca farina dare ausus sit. Contrà ac vulgares medici faciunt, tribuentes multos bene crassos cibos cum vino. Quasi quod multis diebus exhaustum est, vnâ sint reposituri. Non esset præter rem huic ægroto cataplasmata secundùm totum ventrem admouere, citra insignem calorem aut frigus roborantia, & ventri naturaliter grata. Cuiusmodi sunt quæ parantur ex carne cydoniorum aut palmularum, cum
B idoneis oleis, aut vino, aut aliis succis, & farinis, aut aliis huiusmodi. Verùm Hippocrati non erat institutum dicere omnia quæ agi possent, sed quæ acta sunt, neque meum sanè omnia addere, sed quæ sunt præcipua. Cælius Aurelianus libro 3. acutorum morborum cap. 21. carpit Hippocratem, quòd vomitum curauerit vomitu, cùm cohibere potiùs opus esset. Verùm erat Methodicus, & in solam adstrictionem aut laxitatem oculos intendens, & eorum quæ ex accidenti fiunt ignarus. Nos verò
C vomitum vomitu solui. 6. libro docebit ipsemet Hippocrates.

IN Larissa vxori Gorgiæ menses suppressi erant per annos quatuor, præter valde paucos, in vtero autem quoquo versus conuerteretur pulsum exhibebant & pondus. Hæc mulier concepit, & peperit, & puella viua
D *nono mense edita est, vlcus habens in coxa, & secundæ consequutæ sunt, & copiosus admodum sanguinis fluxus superuenit, & postridie, & tertia die, & quarta etiam grumi sanguinis concreti, & febris eam tenuit decem primis diebus, & effluxit deinceps illi sanguis ruber, & intumescebat facies vehementer, & tibiæ, & ambo pedes, & alterum femur, & cibos non capiebat, sitim autem habebat vehementem, & frigidissima aqua conferebat, vinum autem nullo modo.*
E *At venter post primum fœtum modicè emollitus est, omnino autem non concidit, sed durior erat. Dolor verò non aderat. Quadragesimâ autem die à prima excidit superfœtatio, caro quædam, & venter concidit, omnésque tumores, & fluxio tenuis & sanguis olens prodiit, & conualuit.*

Hæc Gorgiæ vxor habebat vterum scirrhosum,
F quod significabant pondus & pulsatio, quæ sentiebantur in quamcumque partem mulier conuerteretur. Duratus enim vterus, velut alienum pondus, fertur quocunque conuertitur corpus, & arteriæ quæ comprimuntur, nitentes sese efferre, sentiuntur pulsare. Hic affectus genitus fuit ob suppressionem menstruorum, & rursum ob hunc affectum non fluxerunt. Ita suppressi erant menses per annos quatuor, præter valdè paucos menses, qui illis quatuor annis fluxerunt. Nihilominus concepit, & superfœtauit. Vnde constat duritiem non

occupasse vterum vsque ad os eius, alioqui non possit concipere. Concepit verò fœmellam, & cùm iam instaret tempus partus superfœtauit. Causam superfœtandi dicit Hippocrates libello de superfœtatione esse, quòd os vteri exactè clausum non sit. Verisimile ergo est affectionem illam diuturnam, etsi omninò prohibere non potuit oris adductionem, prohibuisse tamen exactam, vt concipere quidem potuerit, sed & superfœtauerit. Aut fortasse non ob affectionem pristinam, sed ob instantem iam partum superfœtatio contigit. Incipit enim natura eo tempore os vteri iam recludere, ac proinde maius periculum superfœtationis est prope partum, quàm superiori prægnatione. Factam autem esse iuxta partum constat, quia abortus contigit quadragesima die à partu; & caro informis edita. Si enim vel viginti dies ante partum esset concepta, plus aliquid ac meliùs formatum editum esset quàm carnea moles. Porrò constat superfœtationem etiam conceptam esse fœmellam, masculis enim quadraginta dies sufficiunt ad figurationem, neque vnquam videntur carni similes. Non mirum est autem impurum matris corpus concepisse fœminas. Et cùm secunda fœtura adeò exigua esset, non potuit expellere priorem, ipsa verò corrupta est prioris partu intra quadraginta dies. Et partus quidem cœpit, abortus autem succedens perfecit iudicationem morbi veteris, ita scilicet vt solet. Cùm enim per partum tam copiosa euacuatio fiat, euenit multos muliebrium morborum partu iudicari. Itaque inquit, mulier concepit & peperit, hoc est concipere potuit, & ad perfectionem fœtum perducere, & puella viua nono mense edita est, non tamen sana, sed vlcus habens in coxa, quod accidit ob paruum (arbitror) alimentum quo in vtero vtebatur. Et secundæ consequutæ sunt exeuntem fœtum (vt oportuit) & sanguinis fluxus superuenit admodum copiosus (statim scilicet in ipso loco, quo sesquicotylam oportere euacuari Hipp. dicit) sed & postridie etiam & tertia die & quarta exierunt grumi sanguinis concreti. Non tamen sine febre transegit (vt quædam solent) neque quarta die eam reliquit (vt plerasque earum quæ ritè purgantur solet) sed febris eam tenuit vehementer decem primis diebus. Scilicet euacuatio primi quaternarij cessauit, ac proinde producta febris est vsque ad decem dies, quibus exire cœpit sanguis ruber. Non enim oportet cessare. Ita enim dicit Hipp. 1. de morbis muliebribus. Si verò purgatio puerperij primis tribus aut quatuor diebus processerit, verùm postea repente euanuerit, easdem affectiones patitur quas prior. Itaque post decem dies cessauit febris fluente sanguine rubro, cepit verò motus magnitudine fortè diuulsa putrescere secunda fœtura, & proinde mulier habere ea quæ Hippocrates initio de superfœtatione familiaria esse huic affectioni dicit his verbis. Nisi verò statim secedat superfœtatio (statim loquam ac deciditur aut putrescere incipit) dolores excitat, & fluxum fœtidum, ac febrem & facies, tibiæ ac pedes intumescunt, atque si dissoluatur, cibum auersatur mulier donec exciderit. Quando quidem ergo superfœtatio cùm rumpi incipit, febrem solet facere, consentaneum est hanc non fuisse omninò sine febre à decima ad quadragesimam diem, sed sine acuta & vehementi. Omninò autem fuisse ali-

A quam, sitis illa vehemens quam habuit indicauit. Sed quam ob causam his intumescunt, facies, pedes & tibiæ, atque huic alterum femur? Certè quòd per compassionem cum vtero debilitetur hepar, ac gignat sanguinem serosiorem, qui in corpus distribuitur. Cur ergo hæc potu aquæ frigidissimæ iuuabantur, & vini nequaquam? Certè ob scirrhos vteri, qui cùm tunc essent phlegmonosi, vino exacerbabantur, frigidissimæ autem occursu, attemperatio quædam & solatium sentiebatur. Non tamen
B potus frigidissimæ potest persanare affectionem, neque persanata esset, nisi alia eáque magna superuenisset euacuatio ex abortu. Primus enim partus affectiones veteres minuit, secundus sustulit. Nam venter (inquit) post primum fœtum modicè emollitus est, omninò autem non concidit, sed durior erat. Sed quo pacto durior erat, si emollitus est? Certè scirrhosi tumores minores facti sunt, atque ita venter eâ regione quâ situs est vterus, durities habebat minores prioribus, quam ob causam emollitus dicitur, non tamen adeò minores vt
C non satis sentientur, atque ita dicitur non omninò concidisse, sed esse durior, non quàm anteà sed quàm pro natura. Ita etiam dicit, dolor non aderat, non arbitror quòd omninò nullus adesset, siquidem superfœtationis corruptiones dolores excitare dicit Hippocrates libello de superfœtatione, sed non qualis anteà. Nimirum phlegmonosum modum deposuerant magna ex parte scirrhi, quadragesima autem die (inquit) à prima (ea scilicet qua peperit) excidit superfœtatio, caro. Et venter concidit & omnes tumores, & fluxio te-
D nuis, & sanguis olens prodiit, quæ scilicet congesta erant putrescentia superfœtationis.

PHeris mulier diuturnò capitis dolore laborabat, nec vllus quicquam iuuare poterat, nedum purgato capite. Melius autem se habebat, quum menses illi facilè prodibant. Hæc quum caput circumdolebat, pessis bene olentibus ad vterum appositis iuuabatur, &
E *paucum quiddam expurgabatur, & cùm concepisset, capitis dolores desierunt.*

Cùm caput doleret ob suppressionem menstruorum, meritò fiebat vt non nisi fluentibus illis facilè, aut in vtero concipiente muliere tolleretur dolor. Nam perinde est quod ad quantitatem attinet, vterum gerere & menses fluere, quia fœtus attrahit ad sese sanguinem, & in suam nutritionem absumit. Hanc ob causam prægnatione soluuntur dolores, qui ex suppressione menstruorum fiunt: quamquam quibusdam etiam prægnatio hos ipsos do-
F lores affert, quibus anteà non erant. Qua quibus menstrua bene ac facilè fluebant, prægnatione detinentur intra vterum. Minùs autem dolere possunt partes ex vtero facilè fluentibus menstruis, quàm ad vterum tractis, sicut etiam minùs ad vterum tractis, quàm neque tractis neque exeuntibus. Proinde prægnatio dolores tales habentibus tollit, non habentibus affert. Porrò suppositoria odorata, aut suffitus vterum laxare, & vias eius aperire & fluxiliores facere, ac proinde vterinas passio-

nes soluere, quæ ex adstrictione aut suppressioue sunt, Hippocrati est celebratissimum, & vulgo notissimum. Causa verò est in tenuitate & calore vaporum. Quod verò hæc ipsa naribus hausta præfocationes vteri augeant, quod etiam mulieribus est experimento cognitum, causa est iucunditas, qnam cerebrum recipit, & proinde otinm agens desistit à concussione quâ vterum iuuare solet, & præfocatiouem discutere non aliter ac epilepsiam.

MVlier Larissæa prægnans decimo mense sanguinem multum quatuordecim diebus demisit, plurimum verò tribus ante pueri corruptionem. Decimaquartâ vtero excidit puer mortuus, habens dextrum brachium adhærens lateri, & tertia die eadem noctis horâ quâ puer, secundina & alba purgamenta prodierunt: deinde tribus diebus & noctibus multa moderatè prodierunt. Posteà autem febris corripuit duabus diebus & duabus noctibus, totiúsque ventris & coxarum, præcipuè verò imi ventris dolor infestauit.

Quasi prægnatio affectus sit decem mensium, dicit decimo mense sanguis exiit illi multus quatuordecim diebus, cùm tamen dictum sit. 2. huins operis sectione 3. nouem mensium græcorum esse. Neque sanè ad id quod modò dicitur, satis est [quod eo loco notauimus, putà nouem menses græcos continere partem decimi mensis lunaris, atque ita natutales & communes partus fieri nouem mensibus græcis, & decem lunaribus: neque quod ex libro de carnibus diximus, nouem mensibus græcis & decem diebus legitimum partum fieri Non inquam satis est putare hic intelligi menses lunares. Nam dicit decimo mense exiit illi multus sanguis quatuordecim diebus, at verò nouem menses græci capiunt tantùm nouem dies decimi lunaris, aut quã minimum plùs aut minùs, quo pacto ergo nouem decémue diebus exierit sanguis diebus quatuordecim? Certè non potuit, sed intelligere necesse est, hnic productam esse prægnationem vltra nouem græcos (multas enim decem græcis perfectis parere, illo loco diximus, confirmauimúsque testimoniis Hippocratis & Aristotelis) videtur sanè imperfecta esse narratio, in qua de re non adeò frequenti, quasi freqnens sit agitur, neque id ipsum narratur, oportuit enim primùm omnium dici, huic productum esse partum vltra ducentos septuaginta dies, quibus nouem menses græci constant. Non tamen hoc mirum est, imperfectam enim esse hanc narrationem, atque adeò vt ego suspicor, vetustate mutilatam, alia ex parte intelliges. Nam cùm peperisset partu omni ratione præter naturam, tempore scilicet, quia neque nouem neque decem perfectis mensibus, & causa, quia ob fluxum sanguinis præter naturam (preter naturam enim fluit in paru ante fœtum editum) & ipso fœtu, quia monstruosus aliquatenus erat, cùm haberet brachium adhærens lateri, cum inquã adeò præter naturam peperisset, vt necesse esset multos dies post partum laborare, & multum periclitari, tamen

A narratio solùm coutinet, quæ primis septem diebus à partu passa est: neque de exitu morbi qnicquam dicitur. Imperfecta itaque est narratio. Nos tamen notemus quæ acta sunt, ne fieri ita posse nos lateat. Itaque hæc cùm prægnans excessisset nonem menses græcos, iam decimum ingressa cœpit fluxu sanguinis laborare, qui fluxit diebus quatuordecim, maximè autem vltimo illorum quaternario: nam tribus diebus ante corruptionem fœtus: corruptio verò contigit decima quarta, quâ excidit vtero puer mortnus, habens brachiũ adhærens lateri. Ita-
B que ab vndecima ad quartamdecimam (qui vltimus quaternarius est) copiosiùs fluxit sanguis. Decima quarta nocte excidit puer mortuus, tertia die eadem noctis horâ quâ puer exciderat, exciderunt secundinæ & alba exerementa. Expletis ergo à partus horâ duobus diebus naturalibus excidit secundina. Quod etiam difficilem partum indicauit, in naturalibus enim & facilibus secundina mox subsequitur exeuntem fœtum. Posthæc tribus diebus & noctibus multa prodierunt moderatè, erant itaque insumpti iam quinque dies naturales, mox apprehendit eam febris duos dies & duas noctes, & to-
C tius ventris & coxarum, præcipuè verò imi ventris dolor infestauit. Non est consentanenm his septem diebus finitum esse morbum, sed mutilatam hic narrationem.

---

*LArissæ Hippostenes medicis videbatur peripneumonia laborare, falsò tamen. Principio quidem luctans cecidit supinus in duro
D loco, & illi superincidit aduersarius, & frigidâ lauatus est, cænauit, & grauior sibi videbatur. Postridie autem febricitauit eumque tussis siccior & frequens spiratio tenuit. Quintâ die cruentum excreauit non multum & delirare cepit, quum tussiebat tunc dolebant pectoris partes & dorsum, sextâ autem post sternutamentum cotylæ circiter quatuor sanguinis ex naribus effluxerunt. Circa vesperam neque loquebatur, neque quid fieret
E aut diceretur percipiebat. Vndecimâ autem mortuus est. Quinque autem diebus nunc mente constabat, nunc non, febre etiam carebat. Sputum autem nullum excreauit, neque stertorem habuit, quia nullum aderat sputum.*

Hippostbenes mortuus est ex casu, videbatur verò medicis quibusdam pulmonis inflammationem contraxisse, quia febricitabat cum tussi & denso
F spiritu: tamen reuera non contraxerat, quod exitus apertè indicauit, cùm ad extremum vsque neque excreauerit, neque stertorem babuerit. Sed qua ratione fuerit læsus, ex iis quæ narrantur oportet coniectare. Principiò luctans in duro loco, cecidit in occiput & dorsum, & aduersarius insiluit in pectns illius. Cúmque oporteret mox sanguinem mittere, & frigidæ potum offerre, & pannis inuoluere, ne sangnis ad contusas partes affatim accurreret, & vt is qni conturbatus effusúsque erat, ex-

tennatus discuteretur: nihil tale fecit sed lauit sese frigida, & dormiuit, itaque cutem densauit, & sanguinem intrò repulit, eò etiam sponte ob somnum consinentem: quam ob causam meritò grauari videbatur. Et sequenti die febricitauit, putrescente iam succo in partibus quibus erat inculcat⁹, & tussis siccior tenuit ipsum, & πνεῦμα πυκνὸν ob multos affectus phlegmonosos instrumentorum respirationis in thorace. Constat verò talem spirationem fuisse etiam paruam, cùm crebram & paruam faciant affectus dolorosi earum partium. Quinta die excreauit cruentum non multum, ruptis iam (arbitror) in lateribus venulis, & cœpit delirare. Poterat sanè hoc fieri ob affectum phlegmonosum septi transuersi, verùm ob raptum sanguinis qui conturbatus ferebatur in caput, factum esse indicauerunt quæ subsecuta sunt. Nam sexta die sternutauit, & mox sanguis effluit ex naribus ad quatuor ferè cotylas. Circa vesperam eadem die neque loquebatur, neque quid fieret aut diceretur percipiebat. Quod aut ob euacuationis magnitudinem linquente animo, aut occupato toto cerebro apoplectico modo fieri poterat. Non videtur autem tantùm fuisse sanguinis effusum, vt ob hoc animo linqueretur, nisi forte homo esset per sese debilissimus proinde in alteram coniecturam magis feror, vel ob quinque sequentes dies, quibus nunc mente constabat, nunc delirabat, & aliquando etiam febre carebat. Nam quia delirabat, videtur cerebrum fuisse affectum, quia verò aliquando & delirio & febre liberabatur, constat non phlegmone, sed obstructione laborasse. Sæpè enim vidimus apoplecticos per quædam interualla ad sese redire, loqui, & sapere, vt videantur circunstantibus liberati, ac denuò corripi, idque bis aut ter, donec quum non possunt reuocari, tandem moriantur. Quod coniectauimus fieri ex pulsrices facultatis ceterti operâ. Hæc enim si valida est longè pellit, & hominem liberat, si debilis admodum, ne mouet quidem, & tuc vno perpetuo paroxysmo moritur homo: sin autem est inter hæc mediocriter debilis, non pellit longè, facit tamen succos abscedere, cùm verò non satis renitatur pars quæ expulit, iterum in ipsam sursum. Velut in hoc homine qui cùm sexto die apoplecticus esset factus, & per quinque dies qui sunt à sexto ad vndecimum denuò correptus, mortuus est. Quòd verò per interualla nunc delirauerit, nunc non, succus etiam ille qui cerebrum obsidebat fuit in causa. Eius enim agitatio nunc plus nunc minùs cerebrum perturbauit, atque ob candem causam cor nunc plus nunc minùs in compassionem trahebatur, & angebatur, ac proinde homo nunc febricitabat, nunc non. Sputum nullum excreauit quia scilicet nihil coctum est in pulmone, neque habuit stertorem: vocat stertorem sonitum illum qui fit cum feruet succus aliquis in gutture. Nam addit, quia nullum aderat sputum, hoc est non erat succus in aspera arteria, qui eum sonitum faceret, vt in aspera arteria, qui eum sonitum faceret, vt in multis moribundis solet. Verùm hæc historia nos monet, ne casus aut ictus fortes contemnamus, sed vt cum diligentia administremus ea quę nuper huic fuisse facienda diximus, & multos dies in bono victu homines contineamus.

A

Larissæ Scamander coxa sphacelum habuit, & os diu luxatum. Huic magna incisio facta est etiam ad os vsque; & posteà vstus est. Tunc die duodecimâ post incisionem incepit conuulsio, quæ multùm detinuit. Conuellebatur autem crus hoc vsque ad latera, transiliebat etiam in alteram partem conuulsio; contrahebatur autem crus & extendebatur, & alia membra mouebat, & maxillæ adducebantur. Hic mortuus est conuulsus octaua post inuasionem conuulsionis. Curabatur verò totum corpus tepefactis vtriculis, & fomentis ex eruo, & infusus est clyster, & nonnihil veteris stercoris deiecit. Medicamentum meram bilem purgans hausit, aliúdque iterum absorpsit, & deiecit quidem, sed nihil ab epoto medicamento iuuatus est. Et venit exiguus somnus, cumque rursus sub vesperam bibisset medicamentum sinceram bilem vehementer purgans, circa Solis ortum mortuus est. Videbatur autem diutiùs morbum sustinere potuisse nisi vis medicamenti obstitisset.

B

C

Exemplum est hoc eorum qui non curati diutiùs vixissent, & curati citiùs moriuntur. Mortuum enim esse hunc non ex veteri morbo, sed ex curatione constat, quia vigesima die à sectione est mortuus. Patet etiam ex modo moriendi, mortuus enim est conuulsus, vt solent scilicet qui moriuntur ex vulneribus circa arnculos. Certè hic non poterat alia ratione curari quàm sectione & vstione, cùm corruptionem iam ossis pateretur, satiùs tamen fuisset omnino non curare. Nihil enim refert curare vt morbus poscit, nisi eam ipsam curationem homo possit sustinere. Cœpit conuelli die duodecima post sectionem & vstionem non leuiter, sed conuulsione magna quæ illum multùm tenuit, hoc est, continenter afflixit. Contrahebatur enim crus vsque ad costas, per musculos scilicet mouentes femora, qui veniunt à lumbis iuxta finem costarum. Non mirum autem, inde etiam ad ipsas costas dolorem effundi per communes surculos neruulorum. Et aliquando etiam in alteram partem conuulsio velut transiliebat, itaque alterum crus præcipuè ac maximè conuellebatur, sed nonnunquam etiam vtrumque, atque alternatè hoc & illud. Non erat autem conuulsio facta iam, per quam contractum crus esset citra distentionem vllam, sed conuulsiuus motus per quem contrahebatur, & extendebatur. Et alia etiam membra mouebat homo conuulsiuo modo, brachia videlicet & caput, ac denique partes alias quæ liberum motum habent. Laborabant præcipuè maxillæ, quæ per conuulsionem musculorum claudentium os adducebantur, vt non possent separari. Cùm adeò obuenerit conuulsio, non mirum mortuum esse hunc octaua die post conuulsionem, quæ erat vigesima à sectione. Terminatus enim est morbus intra fines acutorum, & mouebatur per pares. Sed cur hic qui mu-

D

E

F

rationem in deterius accepit duodecimâ, mortuus est octauâ ab ea mutatione, ac non potiùs vigesimam quartam saltem expectauit, cùm iuxta legem constitutionis legitimæ tantum temporis oporteat superesse ab exacto principio quantum antecesserit? Ob id fortasse, ac etiam ob vires quas satis constare animaduertit, dicit Hippocrates videri sibi hunc potuisse diutiùs morbum sustinere, si nihil in curatione esset peccatum. Verùm proterue admodum expurgatus, adeò vt solis octo diebus bis aut aut ter pharmacum κατακορὲς ἰσχυρὸν acceperit, vi pharmaci extinctus est. Qua in re multis nominibus peccauit medicus, primùm quòd conuulsionem ex vulnere pharmaco vehementi curare tentauerit, deinde quòd cùm tentasset, & nihil proficeret, nesciuerit à purgatione desistere, quin potiùs lædi ægrotum non intelligens bis aut etiam ter dederit. Certè conuulsiones, quæ citra phlegmonem vllum internum aut vlcus ex redundantia succorum fiunt, pharmacis solui possunt, verùm quæ post ardentem febrem, aut phrenitidem, aut euacuationem vllam copiosam, aut inflammationem internam, aut ex vlceribus fiunt, nulla re magis læduntur: nam euacuatione siccat neruos, & mala qualitate irritat pharmacum. Ex febre autem ardeure aut euacuatione sunt sicci nerui, à vulneribus qui conuelluntur sunt velut phlegmone tumentes. Phlegmones autem crudæ nulla agitatione, quam pharmaca cient, & euacuationibus non cedunt. Memini certè cuiusdam, qui cùm à phrenitide conuulsiuis, iam motibus tentaretur, me inuito, suasu alterius pharmacum accepit, & paulò post nulla subsecuta vacuatione mortuus est. Sed multò grauiùs peccauit hic, quòd iam vidisset ægrorum pharmaco non iuuari. Necesse est autem vt magna si non iuuent, lædant. Bibit autem ægrotus pharmacum κατακορὲς ἰσχυρὸν, hoc est, admodum sinceram bilem extrahens, & superbibit. Quod duobus modis videtur posse intelligi, aut superbibit pharmacum idem, aut simpliciter superbibit. Est autem superbibere pharmacum, antequam motus quem ciuit sedatus sit, rursum idem pharmacum bibere. Superbibere autem simpliciter est quiduis post pharmacum bibere. Solebant autem antiqui, vt ex Hippocrate 2. de rat. vict. in acut. accepimus, mox ab accepto pharmaco ptisanam dare sorbendam, aut forte aliud quippiam huiusmodi. Aut ergo huic ægroto datum est pharmacum valdè biliosum eadem die bis, aut datum quidem semel legitimè, & iuxta consuetudinem accepta à pharmaco potione. Quum propinantur pharmaca leuia aut etiam mediocria, nonnunquam vtiliter superbibitur pharmacum, gratia acuendi segnem motum: verùm quum valdè biliosa, nunquam licet id facere. Sed vtcumque huic actum sit, constare facilè poterat pharmacis hominem lædi, quare abstinendum fuisset ab alterius exhibitione, nam deiecit quidem, nihil autem iuuatus est à potione, & somnus exiguus venit. Euacuationes verò quæ consequentia & tolerantia carent malæ sunt. Non mirum ergo iterùm accepti valdè biliosi pharmaci potione mortuum hominem esse.

Larissæ Equiso Palamedis vndecim annos natus, percussus est in fronte supra A *oculum dextrum ab equo, nec videbatur os noxâ carere & paucus sanguis ex ipso exiliebat. Hic multum sectus est vsque ad diploëm, & curabatur os in eo statu, quod etiã statim os anterius peperit. Circa vigesimam diem tumor iuxta aurem incepit, & febris & rigor, & interdiu magis crescebat & dolebat tumor. Et febricitare incepit à rigore, & oculi tumebant & frons & tota facies.* B *Patiebatur autem hæc in dextris præcipuè capitis partibus, ad sinistras verò perueniebat tumor, nihil tamen hic læsit. Tandem febris continua corripuit, hæc minora erant vsque ad diem octauam. Vixit autem post vstionem & purgationem per catapotium, & medicamentum tumori illitum: vlcus autem nullo modo malorum causa erat.*

Quandoquidem percussus est hic ab equo, videtur consentaneum fuisse verè ἱππωκόμον, id est, equo- C rum cultorem. Hi enim ab equis frequenter solent percuti, sed quia vndecim annorum erat, vix possum adduci vt credam, curam equi esse ei demandatam, sed fuisse hunc Palamedis filium aut seruum fortè vocatum hippocomum, & ab equo percussum esse, vt narratur. Hoc habeat vtcumque nihil refert, modò eorum quæ ad rem faciunt nihil omittatur. Hæc sunt, fuisse vndecim annorum, & ab equo percussum fuisse, & in fronte, & reliqua quæ narrantur, partim pertinentia ad vlceris ma- D gnitudinem, partim ad ea quæ euenerunt. Quòd enim conferat scire an puer sit qui vulneratus est, constat ex eodem Hippocrate libro de vulneribus capitis vbi dicit. At verò puerorum ossa & tenuiora & molliora sunt ea de causa, quòd & plus sanguinis illis est, & caua sunt, & neque pumicosa, neque densa, neque solida. Quin si ab æqualibus telis & debilioribus similiter & minùs fuerint vulnerati, iuniotis pueri quàm senioris vulnus & magis & citiùs suppurat, & minori spatio, & si alioqui ex vulnere moriendum sit, iunior seniore citiùs perit. Porrò à quo percussus quis sit, & quo telo E interrogare iubet Hippocrates in initio eiusdem libri dicens. Primùm igitur capite vulnerato interrogare oportet, per quid vulneratum sit. Itaque & ab equo vulneratum fuisse, dicere conferebat. Sed & in fronte fuisse, nam dictis mox addit. Posteà qua parte vulnus inflictum sit. Et non multò post addit. Cerebrum enim citissimè & maximè iuxta sinciput sentit mala, quæ in carne & in osse fiunt, sub tenuissimo enim osse ac modicâ carne cerebrum est hac parte. Cæterùm ex reliquis ossibus, id quod circa tempora est, debilissimum est. Om- F ni verò capitis osse robustius est os verticis, & quod est post aures robustius est quàm rotum quod in anteriori parte est, & sanè his ita se habentibus, si quis & vulneribus & telis, omnibus æqualibus ex similibus, & maioribus, ac minoribus similiter sit vulneratus & magis: hac capitis parte os minùs rumpitur, & contunditur, & si homo aliàs moriturus est ex vulnere, si in posteriori capitis parte vulnus habeat, seriùs morietur. Itaque graue fuit vulnerari ab equo, fortiter enim

contundit equus calcitrans. Graue etiam vulnerari in fronte, quamquam grauius fuisset in temporibus aut sincipite. Fuisse verò puerum qui vulneraretur periculum minuebat, faciliùs enim sanescunt eorum vlcera. Sed veniamus ad ipsum vulnos. Rupta est cutis frontis, & carnosa membrana quæ illi substernitur, & detectum os. Quinetiam os ipsum videbatur non esse sanum. Nam exilicbat ex ipso osse exiguum sanguinis, quod saepe non fieret, nisi fissuram haberet. Quid ergo actum est illi? Certè quod Hippocrates ipse consulit libro citato his verbis, verum vbi os carne nudatum fuerit, animi intentione adhibitâ conandum est vt dignoscas, si mious id licet oculis videre & cognoscere, num os fissum sit & collisum, an collisum tantùm, vel num ad teli vestigiú collisio vel rima, vel vtrunque accesserit. Ac si quid horum senserit, per exiguam terebram perforato osse sanguis est detrahendus. Et paulò post dicit, mori ægrotos quibus os fractum, ruptum, aut contusum, nisi quis rasc-rit aut perforauerit. Ita factum est huic, quia habebat fracturam in prima lamina, sectus est multùm vsque ad diploem, seu secundam laminam, terebro scilicet, aut cyclisco. Et curabatur os in eo statu, detectum scilicet, & detasum satis, ac læuigatum. Et benè sanè res processit. Nam os statim peperit os anterius in viginti, hoc est, intra viginti dies productâ est anterior ossis pars, & quæ cyclisco aut terebra excisa erat. Ad hanc rem plurimùm contulit ætas. In pueris enim adeò viget naturalis facultas, vt ossium etiam partes faciè pullulent. Quamquam ne in hoc quidem autumo mox fuisse verum os quod producebatur, sed callum ab osse quàm minimum diuersum, ob facultatis commutatricis robur. Itaque hactenus bene actum est cum puero. Nihilominus vigesima tumor iuxta aurem incepit, & febris, & rigor, & oculi tumebant, & frons & tota facies, etiamsi non æqualiter secundùm totam faciem, sed in dextris præcipuè capitis partibus hæc pateretur, quamquam perueniebat etiam ad sinistra tumor. Hoc sanè factum est ex fluxione, quæ vndique in exulceratam partem perueniebat, quæque proinde, cùm supra oculum dextrum vulnus esset, dextras partes capitis secundum rectitudinem scilicet lateris occupauit. Et sanè moltò minùs periculosum fuit hoc, quàm si occupasset sinistras. Nam vt ab Hippocr. lib. citato dicitur his, Notam esse morituri, si ex vulnere in dextra capitis parte, sinistra: & ex vulnere in sinistra, dextra conuellantur. Eadem ratione & tumore & dolore corripi in contraria parte periculosius est, quàm eadem, vel hac solùm causa, quod magis præter rationem est. Nam quamquam Vidouidius putat hoc falsum esse, & omni ratione carere (quòd ipse nullam assequatur) tamen reuera non caret, sed eadem ratione quâ dicitur in aphorismo 66. sectionis quintæ, si in vulneribus magnis ac prauis tumor non appareat, magnum malum: eàdem prorsus si non appareat tumor in eo latere in quo est vlcus, sed contrario, magnum malum est. Nam illud quidem fit fluxione ad vlcus concitatâ, retrocedente verò aliorsum, eò quòd à vulnerata non recipiatur. Est verò magnum periculum in hoc retractico motu retrocedendi, & ipsa causa ob quã non recipitur grauis est. Nam est Gal. id dicat fieri, quòd medici repercutientibus nimis vtantur, ego

A & citra hanc occasionem fieri puto, cùm partis facultas emoritur, & alimentum non recipit. Contrahitur enim, ac proinde redundantem succum non potest recipere. Itaque contraria parte conuelli, ac tumore & dolore affici graue erat, eadem verò parte non admodum. Nam vt alio aphorismo dicto proximo dicitur. Quibus tumores in vlceribus appareut, ij non admodum conuelluntur, neque insaniunt. Proinde factum est, vt nihil hoc læderet, idest, nihil homo ab hoc periclitaretur. Sed

B reliquentes sermones dicamus, qualia fuerint hæc mala. Tumor post aurem incepit, & febris & rigor. Febricitare scilicet incepit à rigore. Constat itaque eum febre laborasse intermittente, nam quibus quotidie rigores fiunt, quotidie febres soluuntur. Tumebant etiam oculi, & frons, & tota facies. Ambo hæc & tumor & febris fiebant à fluxione, quæ versus vlceratam partem mouebatur. Constat verò hanc moueri non continenter & toto tempore æqualiter, sed per partes ex quibusdam interuallis. Nam & febris fiebat intermittens, &

C tumor & dolor quotidie, interdiu magis crescebat, & noctu hæc remittebantur. Nimirum pars recipiens erat pars ea capitis & faciei: recipiebat verò quotidiè denuò, & quotidie in ea resoluebatur quod veniebat. Quare constare poterat, febrem etiam interdiu quotidie crescere. Itaque tota fluxio erat quotidiana, ac proinde & intumescentia, & febris. Sed si quotidiana accessio, & pituitosa etiam esset fluxionis materia, quo pacto ergo à rigore incipiebat, biliosarum enim est hoc? Præterea quî fieri poterat, vt febris intermitteret, cùm tu-

D mor, etsi incrementa alternatè reciperet, nunquam solueretur? Certè fluxionem illam sanguineam bilis & pituitæ participem fuisse non mirum, imo verò consentaneum, cùm non ob succi alicuius redundantiam, sed ob vlcus excitata fit. Habuit ergo pituitæ quædam, vt motum: quædam etiam bilis, vt rigorem. Febris verò intermisit, quòd non posset à tumore foueri, nisi cum esset tantus, is tamen etsi perpetuò esset, non perpetuò tantus. Neque sanè febris intermittens ad extremum vsque fuit, sed tandem continua febris tenuit. Quo die ab accepto vulnere hæc fieri cœperint non dicit exactè, sed mi-

E nora, inquit, erant hæc vsque ad octauam diem, scilicet septimo ceperunt dolor & tumor, & octauo iam fuerunt conspicua. Non dicit quandiu durauerint, fortasse quia medicamentorum magis quàm naturæ vi extirpata sint. Vixit enim vstus, & purgatus per catapotium, & cataplasmate idoneo tumori imposito. Quanti vsus fuerit Hippocra. vstio, sæpe iam animaduertimus. Ego quoque in parotidibus quæ ex morbis aliis non leuibus fiunt, citò vel nulla expectatâ suppuratione, vstione vtor in ipso tumore. Nulla enim ratione meliùs prouidetur ne tumor recurrat, quàm si materia per ip-

F sum vlcus quod inffligitur expurgetur. Sed quo pacto concludit narrationem dicens, vlcus autem malorum causa nullo modo erat? Nunquid si hic vulneratus non esset., tumorem eum contraxisset? Non arbitror, neque febrem. Nam vel rectitudo quam tumor cum vlcere seruauit, & dies quo contigit, qui erat septimus ab vlcere, id indicant. Sed dicitur nullo modo malorum causam fuisse vlcus, idest, nullam malignam causam: seu vlcus ea mala non attulisse, quòd malignum esset (non enim erat) sed

ob corporis apparatum. Velor sæpe mortuo iam homine intrant chirurgi, non interiisse eum ex vlcere, qui tamen si non fuisset vlceratus non interiisset. Id verò dicunt significantes, vlcus per se non fuisse lethale. Ita quidē huic vlcus nullo modo causa malorum fuit, id enim salutaris speciem præ se ferebat, & quoad carnem non ita malè, & quoad os bene se habebat: tumores verò hi superuenerunt ob redundantiam succorum in corpore, aut fortasse, quòd recenter vulneratus non satis vacuatus fuerit. Meritò ergo huic vtilissimum fuit medicamentum expurgans deorsum, iuxta id quod lib. sæpe iam citato scriptū est his verbis. Cùm verò in vulnere in capite homine terebello perforato, aut nō perforato osse aurē deoudaro, tumor rubicundus erysipelatosus accesserit in facie, & in oculis vtrisq; aut altero, & siquis tomorem contingat, doleat: & febris corripiat ac rigor, & vlcus ipsum tum quod ad carnem attinet, tum quod ad os bene habeat ad aspectum, & ambientes vlcus partes bene habeant, excepto rumore, qui in facie existit: & aliud peccatum nullum tumor habeat, quod ad reliquam victus rationem attinet, huius infernam aluum deorsum purgare oportet, medicamento quod bilem ducit, & vbi sic purgatus fuerit, & febris dimittit, & tumor sedatur & sanus euadit. Constat hunc locum maximè congruere cum iis quæ facta sunt Hippocomo.

Larissæ Theophorbi filio vesica fœda scabie laborabat, & viscosam mingebat vrinam, & in initio & fine mictionis dolore afficiebatur, & partem anteriorem confricabat. Hic cùm vehemens diureticum hausisset, in vesicam quidem nihil processit, sed puri simile quid & bilem confertim vomuit, & per aluum alia huiusmodi deijciebat, & ventris dolore torquebatur & interiores partes vrebātur, reliquo verò corpore refrigerabatur, & totus exoluebatur, nec quicquam assumere volebat. Huic vehementer exulcerata est aluus à nimia medicamenti violentia, tertiâ autem die post illud epotum mortuus est.

Nunquam est agendum diureticis, præcipuè vehementibus, in passionibus renum aut vesicæ ex multo succo pendentibus, antequàm purgatum totum corpus sit, reuulsúmque vomitu quoad possit, & ad intestina deriuatum, idque faciēdum pharmacis mitibus, & malignæ qualitatis expertibus (non eatenus vt tractoriæ nihil habeant) quia quæ vehementer expurgantia sunt, vrinam etiam mouent, & menstruas purgationes, & vel hac ratione abortus faciunt, vt meritò videbatur Auerroi. Nam si pleno adhuc corpore malis succis diureticum detur, idque debile, aut moderatum sit, certè confluere faciet in affectas vias excrementa, & congeri oppilarique, ac proinde minùs exire. Sin autem detur vehemens, vt hanc etiam oppilationem possit disrumpere, habebit etiam hoc facultatem exulcerandi, quà ventriculum & intestina exulcerabit, antequàm affectum locum attingat, irritabitque ita

A supernum infernumque ventrem pariter, & dolore excrementa ad ventrem conuocabit, accidétque vt quod tanquam diureticum dabatur, per accidens vomitorij & deiectorij vices gerat: sed cum magno hominis malo, cùm non facultate tractoriâ purget, sed exulceratoriâ corrumpat. Quid ergo agendum? Certè vacoandum totum corpus priùs, reuellendúmque & deriuandum, mediocribus & vomitoriis & deiectoriis vtendum, deinde medicamentis quæ peculiariter respiciant vesicam. Hæc verò erunt qualia passio desiderabit. Si enim affe-
B ctus sit ardor aut vlcus, nunquam diureticis est opus, nisi exiguis, quæ cum aliis medicamentis deducendi ea solum causâ admisceantur. Vlcera enim petunt siccantia; ardor, temperantia; vtraque verò horum deducuntur à quibusdam diureticis. Si verò morbus sit cacochymia earum partium citra dicta duo mala, aut inflammationem nondum inclinantem, diureticis est agendum. Præferenda verò sunt mitiora exulcerantibus, vacuato iam expurgatóque corpore. Huic igitur vesicam laborare scabie ob cacochymiam partim pituitosam & salsam, partim biliosam & acrem, indicant sym-
C ptomata, & excreta. Scabiem enim indicabant, pruritus qui ad pudendum quoque pertingebat, & dolor quem sentiebat cùm inciperet & cùm desineret mingere: fuisse verò causam pituitam salsam, quòd viscosam vrinam mingeret, & puri simile quid euomuerit. Quod sanè pus non fuisse constat (quæ enim suppuratio in ventre rumperetur?) sed crudum succum candore & crassitie puri similem. Itaque pituita erat, hanc salsam esse ipsa vrinæ computrescentia fecit, indicauit verò mordicatio quæ etiam bilem referebat, præterquàm quòd copiosò
D etiam vomitu est reiecta. Dolore verò incipiente & desinente mictu, omni exulcerationi aut corrosioni viarum vrinæ commune est. Dolores enim non cientur, cùm sentientes partes succo mordente plenæ sunt, sed cum primum perfunduntur, vt incipiente mictu, neque quum quietæ sunt, sed quū mouentur, vt desinente mictu, quia sese exprimunt. Vtrunque enim dolendi occasio est, primus occursus incipiente, & expressio desinente mictione. Hoie, cùm quiduis agendum esset potiùs, datum est diureticum vehemens [cantharides arbitror, aut
E aliud quippiam tale) vnde euenit ob medicamenti malignam vim, & corporis magnam cacochymiam vt exulceraretur (venter maligno vlcere & vreretur, ac proinde viribus dissolutis, & toto corpore refrigerato, & cùm nullum cibum neque potum (hoc enim euenit ita affectis, etiamsi vrantur) assumere vellet, moreretur.

F *Vxor Antimachi Larissæ vterum gestabat quinquaginta circiter diebus, & reliquo tempore præ fastidio à cibo abstinebat, & septem diebus vteri & oris ventriculi dolore afficiebatur, & febris eam corripuit, ex quo tempore nihil deijciebat. Huic propinatum est medicamentum purgans vehementius quàm oportuit, & euomuit bilem adustam propter cibi abstinentiam & febrem, neque enim vlo vtebatur potu, paucam autem & violenter* vomuit

vomuit & grumosam. Ac postquam commota est, eam deijciebat, & debilitata videbatur, nec epotâ aquâ voluit euomere. Postea autem ventrem inferiorem vehemens dolor corripiebat, exulceratus enim fuerat à medicamento, & statim post stercus subcruentum quid ramẽto simile deiecit. Semper autem augebatur & debilitas & anxietas, & vsque ad quinque cotylas expurgata erat. Substitit autem aluus multâ aquâ ventri affusa, nihil quippe aliud poterat admittere. Mortua est circa mediam noctem. Viuere autem posse videbatur, si potuisset aquam bibere, & statim ante medicamentum epotum vomere,

Mulier hæc cùm vtero gereret ferè iam dies quinquaginta, correpta est dolore vteri & oris ventriculi (nam hanc partem vocabant veteres cor, & hæc plurimùm ad compassionem cum vtero trahitur) & febre, quæ septem diebus ipsam tenuerunt. Erant verò illi hæc symptomata, præ fastidio vix quicquam capere poterat (quod non illis solùm septem diebus, sed reliquo etiam prægationis tempore contigit) & eo tempore (quo febricitabat scilicet) non deijciebat. Huic datum est pharmacũ expurgans vehementiùs quam oportebat. Octauâ arbitror die. Nam mortua est mulier eadem die qua accepit pharmacum, ægrotauit autem septem diebus. Aut ergo septima ipsa accepto pharmaco mortua est, aut quod est magis consentaneum, exactis septem diebus febris, datum est pharmacum octauâ. Nam non erat rationi consonum, ipsâ septimâ, non expectata mutatione, si quam dies afferret; pharmacum dare. Datum ergo est die octauâ, & euenit, vt euomeret bilem combustam. Combusta enim fuerat & præ cibi abstinentia, & à febre. Non mirum autem adeò exustam esse. Nam non solùm abstinebat à cibo, sed neq; potu vtebatur vllo. Quoniam autem cibus & potꝰ bilis feruorem temperant, constat eorum abstinentiâ exuri acrioremq; fieri, præcipuè accedente febre. Vt hinc cõstet, non admodum arcendos ab aqua esse; eos qui ex sincera bile febricitant. Eius enim succi, ut alio loco monstrauimus, alteratio, vstio est potiùs quàm putrescentia. Quare cùm concoctio cõtraria non sit vstioni, vt putrescentiæ, in talibus ab attemperatione expectandum auxilium est potiùs quàm à cõcoctione: quare aqua largiùs vtendum. Hæc ergo mulier cùm neque potu vteretur vllo, non mirum exustam illi fuisse bilem. Euomuit ergo violẽter paucam bilem, & in grumos coactam (crassescit enim vstione etiam bilis, fitque vitellis ouorũ similis) deinde verò (hoc est, post difficilem illam paucæ bilis vomitionem) commota est iterum, & conturbata, & emisit ipsam copiosiùs. Non tamen subleuata est, neque meliùs habere cœpit, sed videbatur debilitata. Et cùm daretur ei aqua tepida, vt facilius euomeret, & si quid malignum aut medicamenti, aut humoris ventriculo hæreret, reijceret, nolebat accipere, quia arbitror non poterat ob magnam ventriculi & gulæ corruptionem. Deinde descendente pharmaco corripuit illam dolor alui vehemens, exulcerata enim est à pharmaco, vt par erat: exulceratis intestinis, deiecit post stercus (hoc .n. omnium primum
A exit in purgationibꝰ) subcruentum, & ramentosum, ex frustulis scilicet intestinorum, quæ excidebantur. Crescebat verò malum, & semper augebatur; dolor scilicet maior & debilitas, & anxietas. Non quidem hæc ob magnitudinem vacuationis, erant enim expurgationis preter stercus quinque cotylę, sed ob ingentem vstionem, & magnam malignamque exulcerationem. Quod quidem à iuuantibus & nocentibus cognosci poterat, nam sistebatur aluus, & mitescebant dolores aquâ multâ affusâ ventri, & nihil aliud poterat admittere. Nimirum
B conquiescebat feruor occursu aquæ frigidæ, non potuit tamen affectionem ipsam curare, neq; mortiferam pharmaci vim extinguere, sed mortua est circa mediam noctem. Mirum sane est hanc non abortisse dato pharmaco vehementi, cùm ne expurgans quidem vllum, nisi in maximo discrimine dari debeat secundo prægnationis mense. Sed id fortasse factum est, quia præuenit mors, alioqui non potuisset non corrumpere fœtum. Videbatur (inquit) posse viuere, si potuisset bibere aquam & vomere,
C antequàm deglutisset, non quidem antequàm vllo modo deglutisset. Nam quî posset vomi, quod non esset deglutitum? Sed antequàm aqua in fundo ventriculi resedisset. Maximũ profectò remedium vbi, vehementius quàm oporteat medicamentũ datum esse sentitur. Id non fieri deberet in hac atq; adeò in alijs omnibus, antequàm pharmacum ad intestina descenderet, postea enim clysteribus attemperantibus & extergentibus instandum fuisset potiùs, vt in dysenteria, atq; interim affusione aquæ frigidæ. Sed
D considera Hippoc. non dicere videri posse viuere, si bibisset aquam & vomuisset, sed si potuisset bibere. Nam etiamsi coacta arte quapiam aquam in ventrem recepisset, atque ita vomiusset, non potuisset, quantum suspicor, tantopere iam læso ventriculo, liber[illegible] Verum si potuisset bibere, ventriculus multo minùs læsus esset, atque ita potuisset viuere. Itaque aquam bibere, & vomere remedio fuisset, posse bibere fuisset minoris noxæ signum, vt non posse fuit perniciosum.

E *Larissæ Onesidemi famulæ exulceratus est venter & intestinum à bile sponte commota, & bilis sanguisque sursum & deorsum prodibãt; febrisque detinebat. Huic debili datum est in potu medicamentum deorsum purgans, debile, aquosum, & paucum, ex quo multùm vomuit, & plura prodierunt per inferna, & vesperi redierunt. Postridiè verò febris aderat, sed debilis. Venter autem exulcerabatur,*
F *eademque adhuc egerebat. Tertia autem die mortua est sub vesperam, febre admodum vehementi correpta. Hæc autem videbatur omnino moritura, minimè verò quandiu epotâ aquâ frigidâ vomitus detinuit. Postquam autem refrigeratus est venter superior, & aquâ perpurgatus, succus frigidus propinatus est, idemque per clysterem infusus.*

Mira morbi celeritas, & mira etiam diligentia medicorũ, qui tribus diebꝰ tam multa circa ęgrotãtem fecêre. Qui etsi morbum superare non potuerint, quòd is esset omnino insuperabilis, tamẽ hac causa

commendandi sunt, quòd morbi impetum agnoscentes, pari celeritate properarunt auxiliis instare. Passa est hæc citra vllam externam occasionē, quod postremis diebus vxor Antimachi à pharmaco. Nimirum bile perniciosa commota spontè, & influente in ventriculum & intestina, ea omnia exulcerata sunt adeò, vt sursum ac deorsum prodirent bilis & sanguis. Fuit itaque hic cholera morbus, verùm cum febre, eáque tertiana continua. Solis enim tribus diebus licet eam figuram animaduertere, cùm primâ die febris ipsam tenuerit, quæ postridie debilis facta est, tertiâ autem rursum corripuit admodum vehemens. Figura febris sequuta est communem conditionem bilis, sed exulceratio tanta repentè facta est ob illius qualitatem deleteriam. Estque hoc magnum quoddam exemplum venenorum, quæ in nostris corporibus spontè gignisolent. Sed quæ acta sunt consideremus, vt enim raræ vehementiæ fuit morb⁹, ita raro quodam medelæ genere est curatus. Huic mox in ipsa prima die datum est pharmacum deorsum purgans, non sané vehemens, vt vxori Antimachi, sed debile, quia & ipsa erat debilis. Datum verò non solidum, ne fortè partibus hæreret, sed potabile & aquosum, hoc est, in aqua dissolutum, vt facilè elaberetur. Paucum autem, quòd multum non videretur posse sustinere. Vomuit ab eo multùm, & plura prodierunt per inferna, proindéque, vt fieri solet, cessauit prior aliquantisper vacuatio. Quoniam verò exulceratæ fuerant internæ partes, non potuit cessare fluxio, atque ob id vesperi eadem die rediit vomitus, & deiectio. Postridie febris aderat, sed debilis, venter autem adhuc vlcerabatur, & egerebat eadem, putà bilem & sanguinem. Tertia die febris ipsam corripuit valdè fortis, à qua ea die mortua est. Hæc (inquit) videbatur omnino moritura. Hoc est nulla ratione videtur seruati potuisse, sed fuisse morbum omnino insuperabilem. Minimè verò quòd aquam frigidam bibisset, hoc est, minimè verò videbatur moritura, quòd aquam frigidam bibisset; atque omnino refrigerantibus vsa esset. Imò verò si seruati potuisset, hac maximè ratione esset seruata, quia fuit curatio accommodatissima in tanto bilis feruore, curatione adeò refrigerante vti. Continet igitur hic modus dicendi commendationem curationis, & hancargumentationem. Morbus hic erat insuperabilis, quia non est mortua ægra ob curationem quæ adhibita est, imò verò hâc fuisset seruata, si seruari potuisset. Sed quæ fuerit hæc curationis ratio explicemus, Datus est illi potus copiosissimus aquæ frigidæ, adeo vt non bene ventriculo caperetur, & ob id euomeretur, & postquàm ita est refrigeratus superior venter, & per aquam purgatus, rursum quantitate minori datus est, vt retineretur succus frigidus, vt gelida aqua, aut succus aliquis refrigerans, vt plantaginis, aut rosarum, aut vuæ acerbæ. Et idem succus per clysterem infusus est. Hæc omnia meritò fiebant, vt, si fieri posset, tam ardenti bili æquali refrigeratione occurreretur. Acta verò fuerunt hæc secundâ & tertiâ die, prima enim non potuerunt simul cum expurgatione. Curatum ergo imprimis est succi copiam minuere, mox occurrere eius qualitati. Verùm fecit humor morbum incurabilem, antequàm possent medici arte repugnare. Vide quàm diuersa fuerit ratio curandi hancfamulam Onesidemi, & virum illum quem Atbenis cholera corripuit, cùm eodem laborarent morbo. Vt intelligas quantò meliùs doceantur medica praxis per exempla, quàm per capita morborum.

Larissæ Eudemus hæmorrhoidibus torquebatur admodum vehementibus & diuturnis, cùm exanguis esset, bilis commota est, ex corpore tamen mitius se habebat, & aluus deorsū turbata excernebat biliosa, & hæmorrhoides intumescebant. Cùm medicamentum deorsum purgans hausisset, purgatus est egregiè, statimque ptisanæ succum superbibit, & adhuc conturbabatur, dolórque circa hypocondria consistebat. Illius hæmorrhoidibus manus admota est, cùm aluus quodammodo malè afficeretur sed curatione indigeret, quinetiam vomuit: deinde verò accedente cancro febris corripuit nec dimisit donec moreretur. Quandoque etiam cùm rigor subripiens dimisisset, febris accessit, & bilem deiecit, & flatus partim prodibat, partim intus remanebat, & venter dolebat. Hæmorrhoides verò extra anum prominebant, quæ alio tempore à purgationibus inceperant, & flatus per ipsas prodibat, cuius principium à sternatamento oriebatur.

Hic mortuus est ab hæmorrhoidibus intempestiuè curatis per chirurgiam. Quia cùm bilis in corpore alioqui cacochymo agitata esset, primùm spontè ac per se, deinde etiam pharmaco deorsum expurgante, & non esset perfecta purgatio, sed adhuc aluus curatione indigeret, tentata est curatio chirurgica hæmorrhoidum, cùm oporteret priùs perpurgare corpus, & bilis motum sedare, & aluū liberare à noxa, si quam bilis intulerat. Euenit ergo, vt excisæ hæmorrhoides, aut vstæ cancro tentarentur. Cùm illæ non essent intra ipsum intestinum, sed in podice exterius, vt quædam etiam solent, tamen fistulis perexiguis cúm intestino communicabant. Quo factum est, vt flatus per ipsas hæmorrhoidas exiret. Quod quidem primùm sentiebatur sternutando (quia commouentur concutiunturque sternutatione omnia) deinde verò etiam citra hunc motum. Ex cancro eius partis excitata est febris, ac febre & corruptione procedentibus, mortuus homo est. Hippocrates libello de hæmorrhoidibus docuit duas rationes chirurgicas curandi hæmorrhoidas, alteram quidem vstione non violenta, sed ita vt sustineri possit siccante, ferro candente non tangente hæmorrhoidas, sed propè posito: alteram excisione. Hic non dicit quâ harum vsus Eudemus sit, neutra sanè vti debuit, antequam reliqua ventris mala, & bilis purgatio conquiescerent, verisimiliùs autem est, sectione esse curatum, quia vsta quam scissa minus tentantur cancro. Accedit quòd erant hæmorrhoides externæ, & quæ facilè poterant curari ferro, vt non esset igne opus. Verùm præsenti historia admonemur, ne temerè permittamus hæmorrhoidas curari (periculosè enim tractantur ferro aut

igne) ac nunquam prorsus non perpurgato corpore. Sed enarremus literam. Eudemus Larissæ hæmorrhoidas patiebatur admodum vehementes & diuturnas (non sanè cæcas sed fluentes multùm, siquidem exanguem ipsum fecerant) cùm exanguis esset, bilis commota est. Hæc verba plurimum videtur spectare ad illud quod Auicenna dicit, sanguinem esse frænum bilis, siquidem velut causam reddens dicit, cùm exanguis esset bilis commota est. Quod certè hactenus verum est, quòd cùm sanguis sit succorũ moderatissimus, alios omnes temperet, atque in illius penuria, alij omnes sinceri fiant, & ob exorbitantes qualitates naturæ magis molesti. Velut in boe, quia erat hæmorrboidibus factus exangois, bilis molesta esse cœpit naturæ partium, ac proiode commota est. Sed ex corpore tamen miriùs se habebat, boc est, reliquum corpus parùm læsit, sed in alunm decubuit, atque ira aluus inferior turbata est, & excreuit biliosa, & hæmorrhoides qualitate bilis exeuntis exacerbatæ sunt, & naturæ nixu intumescebant. Cùm hausisset φάρμακον κατωτερικὸν, id est, expurgans per inferna (ponitur enim comparatium pro positiuo) purgarus est egregiè. Et mox superbibit succum. Non dicit quẽ succum. Suspicor buic datum esse, cùm putaretur iam bene expurgatus, succum aliquem frigidum, vt fieri solet, atque vt famulæ. Onesidem factum est, attemperandi gratiâ (is fuerit cremor ptissanæ) & magis perturbatus est, vt pote non perpurgatus. Et dolor consistebat circa hypochondria, quod mu ltos succos in medio fluxu constitisse, atque hæsisse circa hypochondria significabat. Huic manus admota est hæmorrhoidibus, boc est, chirurgica curatio hæmorrboidum adhibita est, cùm nondum aluus bene se baberet, sed adhuc indigeret curatione corporis totius & alui. Et vomuit, in ipsa arbitror chirurgica curatione, præ anxietate & perturbatione. Quod iam bine significabat difficultatem eius curationis, & malam tolerantiam, atque adeò intestina læsa esse per consensum cum podice, & ventriculum per consensum cum illis. Quæ sanè omnia inde nata sunt, quòd aluo adhuc malè habente, curatio illa laboriosa tentata fit. Sed qood omnium fuit grauissimum, deinde accedente cancro in parte qua excisæ sunt hæmorrhoides, febris bominem corripuit, & non dimisit donec occideret. Quod factum est bile atra & maligna, quę io corpore adbuc cacochymo abudabat, ob dolorem & exulcerationem, eo accurrente, & faciete vlcus cancrosum, & proximas partes exedente. Sunt verò ibi partes, quarum exesione citò quis mori possit. Nam intestiorum, & vesicæ ceruix. Non tamen hæc tam citò exesa sunt, oeque homo tam breui mortuus, quin aliquot dies durarit cum febre & cancro. Quibus diebus etiam tenebatur dolore ventris, ex bile & flatu, quæ partim exibant, partim intus manebant, vtraque ratione cruciantia. Bilis verò ob cacochymiam corporis influebat in intestina, flatus ob debilitatem naturalis caloris gignebatur, quandoque verò, boc est, aliquibus diebus inordinatè intercurrebat rigor, & eo cessante febris veniebat: velut paroxysmi febrium erraticarum per febrem continuam intercurrentes. Cuius causa, & in bile esse poterat, & in cancro: in bile quidem, cùm inordinatè aliqua eius portio maior solitò & acrior moueretur, quæ mordicatione

A primùm fecit rigorem, putrescentia deinde febrem. In cancro verò, cùm contingeret particulam aliquam acrioris sensus exedi. Dicit deinde quales essent hæmorrhoides, & qua ex causa fieri illi homini incepissent, & quousque essent progressæ. Accidit bæmorrhoidibus esse magnis, aut paruis, multis, aut paucis, recentibus, aut inueteratis, internis aut externis, cæcis aut fluentibus. Tot cùm sint hæmorrhoidum differentiæ, has dixit iam fuisse magoas, & diuturnas, & fluentes, nunc dicit fuisse extra intestinum rectum. Quot fuerint non dicit, non tamen adeò refert scire. Constat fuisse plu-

B res vna. Alioqui dixisset bæmorrhoidem. Dicit has alio tempore à purgationibus incepisse, hoc est, causam procatarcticam à qua ceperunt fuisse, quòd quondam ob alias affectiones purgationibus assiduis, aut clysteribus, aut glandibus vteretur. Vt scias meritò multos borum vsum refugere, metu bæmorrhoidum. Primùm quidem igitur ex bac occasione inceperunt, deinde verò vetustis factis euenit, quod multis solet, ex bæmorrhoidibus ad intestinum fistulas fieri, quod inde constare poterat, quòd flatus per ipsas proditet.

C Constat verò fuisse fistulas tenuissimas, & vt euenire solet, inuisibiles, quia flatus tantùm prodibat (alioquin exiuissent etiam fæces) ac multò magis in principio, hoc est cùm primùm fistulæ fieri cæperunt. Tunc enim non nisi per sternutamentum prodibat, iuuante flatus impulsum illa concussione. Posteà verò etiam sine sternutamento; fistulis scilicet factis aliquantulùm maioribus.

D *Larissæ vir qvidam cominus hasta lata vulneratus est à tergo, & mucro infra vmbilicum penetrauit, & cum liuore & tumore multam percurrit spatium. Postquàm autem vulneratus est, dolor vehemens primarias partes occupauit, & venter intumuit. Cùm huic propinatum esset medicamentum deorsum purgans subcruentum quid paucum egessit, & mortuus est. Huius intestina non esse sana, & venter sanguine repleri videbatur.*

E Certè luce clarius erat, huic homini transixa esse iotestina, ac venas multas disruptas, effusumque interius sanguinem, & ex loco quo transixus est, & ex teli magnitudine, & ex liuore & tumore qui sub vmbilico per bonam partem hypogastrij decurrens conspiciebatur, & ex dolore ingenti, & ventris tumore. Qua propter ille meritò mortuus est postridiè, & expurgatio temerè tentata est, cùm fuisset potiùs nihil agendum, vt in manifestè morituro homine. Ego verò, vt in imo huius libri

F quinti dixi, nihilominùs puto, non omnia quæ hic narrantur facta, Hip. fecisse, sed quædam ipsum, quædam alios, eum verò omnia, quæ in eius notitiam peruenerint, experimenti causâ notasse, & rerum euentus.

Apelleus Larissæus annos natus ferè triginta aut paulò minus morbo detinebatur, quo noctu magis per somnum quàm in-

terdiu corripiebatur & annos ferè duos ante mortem ægrotabat. Vomebat autem bilem rufam aliquando quum excitabatur, vomebat etiam nigram. Hic cùm purgatione capitis admodum vehementi vsus & per multam tempus purgatus esset, & medicamentum bis bibisset, sex menses transegit. Erat autem edax, & corpus habebat biliosum, postquàm multùm luctasset, magnopere riguit, & febris corripuit, morbusque noctu inuasit. Posterâ rursusque alterâ die sanus esse videbatur: sequenti verò nocte cùm cænasset à primo somno morbus inuasit, tenuitque per noctem & diem vsque ad horam cænæ. Mortuus est antequàm mentis compos esset. Primò conuellebantur dextræ partes & facies & reliquum corpus, deinde sinistræ; & cùquiet° esse videretur, comate & stertore detinebatur, rursusq; morbus succedebat.

Hic iuuenilem ætatem agens, morbo comitiali ex bile & melancholia, per consensum arbitror cum ventriculo, correptus est, quo per duos annos ægrotauit, donec mortuus sit. Nimirum morbus comitialis inter alios familiaris est iuuenili ætati, vt in aphorismo tertiæ particulæ dicitur, præcipuè verò qui ex bile vsta est. Non enim quia non conuellebatur mox totum corpus, sed dextræ partes primùm, & facies & reliquum corpus (secundum idem scilicet latus) deinde etiam sinistræ, putandum est non fuisse morbum comitialem. Qui enim alius esset, cùm esset passio apoplectica cum tanta partium conuulsione? Certè sæpe occurrunt multi tum pueruli, tum grandiores, quos epilepsia laborare medici omnes dicunt, quod secundùm alterum latus, aut secundùm partes quasdam, non autem toto corpore conuellantur. Neque immeritò, vt enim febris quodcunque genus, & alius quicunque morbus potest esse exquisitus, aut non exquisitus, ita passio quæcunque apoplectica, tunc dicitur esse exquisita, quum eius definitio exactè ei congruit: cum verò aliquid deficit, non exquisita: ea tamen esse dicetur, cuius rationem maximè assequitur. Velut siquis sine sensu & motu libero cadit, toto corpore concutitur, exquisita epilepsia laborat: si verò altero tantum latere conuellitur, epilepsia etiam laborat, non tamen exquisita. Dicitur tamè meritò epilepsia, quòd sit apoplectica passio cum conuulsione. Atqui fortasse, vt omni epilepsiæ congrueret, esset potior definitio hæc, passio apoplectica cum conuulsione, quàm conuulsio vniuersalis. Eueniebat huic quod in multis epilepticis fieri vidimus, conuulsiuum motum non esse perpetuum toto paroxysmo, sed interrumpi quadam quiete, nihilo meliori ipso concussionis motu. Iacent enim plurimi illorum vt mortui sine sensu & motu, & ex quibusdam interuallis concutiuntur, vt quodammodò vnus paroxysmus sit, quodammodò multi & repetentes. Nam obstructio ita iacentibus soluta non est, alioqui redirent ad sensum, conuelluntur autem ex interuallis. Huic ita eueniebat. Corripiebatur autem magis in somno noctu, quàm diu & vigilans. Quod sanè leuioris passionis

A erat, quàm si contrà fieret. Nam cùm somnus fiat obstructione quadam cerebri, & apoplecticæ omnes passiones maiores obstructiones illius sint, certè ipse somnus, alioqui pararos, ad ipsas passiones potest trahere, vsque adeò.n. cum illis habet analogam naturam, vt ipse somnus factus profundior, & solutu difficilior, in apoplecticam passionem degeneret, & incubus à carocho hoc solùm discrepet, quod dormientiū solùm fit. Quæcunque ergo apoplectica passio inuadit vigilantes, vehementior ob
B hanc causam est, quā quæ dormientes. Hic igitur cū ad cerebri obstructiones paratus esset, somno profundo capiebatur, & ob hanc causam conuulsione, quæ cum interquiescebat, somnus profundus cum stertore supererat, qui & ipse erat apoplectica passio, ab exquisita apoplexia quam minimùm distans, & rursum redibat conuulsio. Fuisse hunc morbum per consensum cùm ore ventriculi, & ex bile vsta, illud declarat, quòd cum excitaretur, simulque liberaretur à morbo, vomebat, aliquando bilem rufam, aliquando etiam nigram. Hic purgatione capi-
C tis admodum vehementi vsus est & per multum tēpus, & medicamentum bis accepit. Hoc est, purgatus est bis medicamento admodum vehementi, & ex capite peculiariter educente, & purgatio durauit per aliquot dies, vt fieri solet cum vehementius pharmacum est acceptum, & his actis, ἓξ μῆνας αὐτὸν διέσχεν, hoc est, sex mensibus non est correptus à morbo, cùm superioribus decē & octo mensib° crebrò corriperetur. Dices, quorsum datū est pharmacum cephalicum homini per consensum cum ventriculo laboranti? Aut rursum dices, non laborasse
D per cōsensum cum ventriculo, quandoquidē pharmaco cephalico adeò adiutus est. Sed scire oportet, partes quæ grauiter per consensum cum aliis laborant ob succum aliquem aut vaporem qui transmittitur, per sese non esse sanas [nam alioqui non compaterentur] sed habere in sese morbosum apparatū ob quem facilè in eam passionē trahuntur: præcipuè autem quum morbus iam est inueteratus. Omnis.n. sympathia diuturnitate transit in idiopathiam. Ob hanc ergo causam capitis expurgatio huic profuit. Verùm cum prima morbi radix non esset extirpata, recurrit maligniùs. Fuisse verò morbum hunc in ce-
E rebro per consensum cum ventriculo, & in hoc per consensum cū toto corpore, constat ex iis quæ subdit, narrans causas quibus morbus lethaliter rediit dicens, erat autem edax, & habebat corpus biliosum, postquàm multùm luctasset magnopere riguit. Itaque quia erat edax ventriculus afficiebatur, & quia erat corpus valdè biliosum, confluebat in illum bilis, & cùm ob voracitatem, & ob malam corporis naturam multa excrementa collegisset, post luctam vehementem, rigore & post eum febre correptus est, agitatione & putrescentia excremētorū, & morbus comitialis rediit in noctem. Sequenti autem die
F & rursum altera die, videbatur sanus esse & sine febre, sequenti verò nocte cœnauit lautè, & inuasit eum post cœnam morbus, tertia.s. nocte (vt erat biliosus) post primum somnum, & tenuit eum viginti quatuor horas, noctem & diem, vsq; ad horā cœnæ, & mortuus est antequàm ad se rediret, hoc est. cum expectaretur fore vt tunc mentis compos fieret, vt solent qui ab apoplecticis passionibus euadunt, mortuus est. Hic certè ab exercitatione, & ab intempestiuis cœnis, læsus magnopere est.

A

EVmelo Larissæo riguerunt crura, & manus & maxillæ nec poterat extendere aut flectere, nisi alius flecteret aut extenderet, neque maxillas diducere, nisi alius diduceret. Nec quicquam aliud dolebat, neque comedebat nisi mazam, & mulsam bibebat. Vigesima die sedens cecidit supinus, & caput vehementer ad lapidem allisit. Et ipsi caligo B *offusa est. Et paulò post resurgens sanus erat, & soluta sunt omnia, præterquam quòd post somnum, quum excitabatur, aliquantùm colligati erant articuli. Annos autem natus erat duodecim aut tredecim, ægrotauit autem tres aut quatuor menses.*

Sæpissimè euenit vt passiooes quædam tardæ, & solutu difficiles, superueniente aliqua alia acuta & graoi soluantur, fitque acuta passio tardarum iudicatio, citò scilicet insumpta materia, quæ antea C lentè molesta erat, & ooxia. Velut huic puero euenit, qui cùm tres iam aut quatuor menses malè haberet secundùm articulos, & difficilè moueretur, postremò cœpit malum ingrauescere, adeò vt haberet crura rigida, & manus, & maxillas, ita scilicet vt non posset extendere aot contrahere, nisi alius contraheret, aut extenderet, neque posset os aperire aut mandocare diducens maxillas, nisi alius diduceret, ac proinde vteretur solùm maza, pulticula scilicet ex polenta & aqua, & mulsam biberet. D Vigesima die ex quo cœpit rigidas habere partes, cùm sederet, caligo ipsi offusa est, vaporibus crassis qui distentos tendones musculorom in artibus & maxillis tenebant, caput occupantibus, & cecidit in occiput, & caput vehementes ad lapidem allisit. Et fine sensu, ac motu, vertigine propè accedente ad apoplecticas passiones, tantillum fuit, sed mox cerebro, vt est membrum nobile & proinde forte, discutiente flatus, surrexit, & sanus erat, hoc est mox sanum se sensit, noo solùm ab hoc pa- E roxysmo, sed & à priori malo. Soluta enim sunt omnia, præterquam quòd deinceps recens excitatus à somno, aliquantulom videbantur esse articoli ligati. Nimirum contraxerant huius articuli debilitatem, somnus verò vaporum effluuia cohibet, quos imbibentia ligamenta faciebant vt articuli viderētur colligati, donec vigilia vapores absumeret, & articulos laxaret. Tristis sanè abscessus est, qoi in membrum adeò princeps fit, fit tamen etiam hic sæpe vtiliter. Atque adeò in omnium morborum paroxysmis, eorum materia copiosiùs absumitur. Nam & in febribus nox quæ paroxysmom antece- F dit grauis est, quæ verò subsequitor magna ex parte leuior existit, & epilepticos etiam vidi sæpè, aliquot diebos antequàm paroxysmo corripe̅rentur, ex grauitate quadam corporis, & displicentia suum malum præsentire, sequeotibus verò hilariores esse, ac velut ab incumbeote poodere liberatos. Hoc idem euenit huic ægroto, qui cùm duodecim anoorum esset, puerilibus adhuc morbis erat opportunus, in quibus sunt omnes qui ad cerebrum spectāt, qui in adolescentia solui solent ætatis mutatione.

LArissæ virgo cùm paucum sanguinem euomuisset, purulenta facta est, à febribus superuenientibus non est liberata, donec desierit, mortua est tertio mense. Ante mortem autem obsurduerunt aures, nec audiebat, nisi quis valdè exclamasset. Verùm ante sanguinis vomitum debilis erat.

Aphorismo. 37. sectionis septimæ ita est scriptum. Quicuoque euomunt sanguinem, si sine febre qnidem, salutare: si verò cum febre, malum. Galen. in commeotatione dicit, febres cum sanguinis vomitu significare inflammationem ventriculi, non qualemcunque, sed magnam & semper augescentem. scimus verò inflammatiooes maximas suppurari solere, maximè quæ in suprema parte ventris consistnot. Nam vt io prognostico dicitur. Tomores qui in hypochondrio sunt magis faciunt abscessum, quàm qui in ventre, minimè verò qui infra vmbilicum. Quia vt sexto hui⁹ operis dicetur. Suppurationum vmbilicus est terminus. Hæc sanè virgo sine febre cœpit sanguinem vomere, & vomuit non multùm, ac febris superuenit continua, qood apertè indicat, etsi inflammatus ventriculus non esset, cum iocepit vomitus, tamen mox accurrente pluri quàm euacuaretur sanguine, superuenisse inflammationem magnam vētriculi, ex quà dictas ob causas facta est purulenta. Meritò ergo non liberabatur à febre, neque sanè liberata est donec tertio mense obierit, hectica arbitror facta, vt solent qui purulenti moriuntur. Nam primum quod suppuratis accidit, vt in prognostico dicitur, est, febrem non dimittere. Ante mortem obsurduerunt huic aures, quod humoris in caput raptum significat, estque lethale, quum noo indicat instantem fluxum sanguinis ex naribus, aut parotydes. Hæc verò fiunt cum facultas est robusta, qualis sanè huic non fuit, quia etiam longè ante sanguinis vomitum erat debilis. Atqui fortasse ob hanc ipsam causam ex suppuratione in ventriculo mortua est, cùm alioqui soleant qui bona ætate sunt, vomitione puris & subductiooe liberari.

LArissæ famula Dyseridis adhuc iuuencula, cùm venere vteretur, vehementi circumcirca dolore afficiebatur, aliàs verò indolens erat, nec vnquam concepit. Sexaginta autem annos nata post meridiem dolebat vehementer velut paritura. Cùm autem ante meridiem multum comedisset porrum, & dolor omnium præteritorum vehementissimus ipsam corripuisset, exurgens asperum quiddam in vteri ore contrectauit. Deinde cùm iam animo linqueretur, alia mulier immitens manum extraxit lapidem asperum, fusi verticulum aquantem, & statim sana facta est, postea que permansit.

Optimum exemplum eorum quæ in nostris corporibus generantur præter naturam, miraculis similia. Gigni enim in renibus, aut vesica lapidem non est rarum, vt pote morbus eorum naturæ congruens, adeò vt Gal. primo de locis affectis dicar ab iis quæ præter naturam in partibus generantur argumentum sumens, si lapis est, affectionem pertinere ad renes aut vesicam, quasi in nulla alia parte possit generari: verùm generari in vtero rarum est, non tamen impossibile, siquidem & in colo gigni alij affirmant, & ex recto intestino magnum lapidem se extraxisse, mihi quidam narrauit. Atqui profectò in solis vrinę viis gigni posse nulla euidenti ratione monstrari potest. Quare huic mulieri in vtero gigni potuisse non negauerim. Miror multò magis pondus hoc alienum tandiu eius partis naturam sustinuisse, ac post modum mulierem iam senescentem potuisse pellere. Verùm quæ rara sunt non admodum communes rationes sequi possunt. Huic vt aliis solet in vesica, sic in vtero congestione crassorum succorum genitus lapis est. Qui, cùm iuuencula adhuc venere vteretur, motu impulsuque vteri in ceruicem trudebatur, & magnum dolorem circumcirca os vteri faciebat, vterò enim turgescente, & lapide duritie & asperitate partes internas eeruicis collidente, necesse erat in ambitu, & partibus cum quibus alligatur, dolores sentiri. Alioqui verò lapide in interno laxoque vteri spatio existente, sine dolore erat mulier. Nam & iis qui in vesica habent lapidem perinde euenit: Dolore cruciantur inter mingendum, alioqui sine dolore sunt, nisi lapis sit magnus, atque tunc quoque ponderis solum habent sensum. Huic verò iuuenculæ adhuc non fuit lapis magnus, posteà enim tam multis annis magna ei accretio fuit facta. Hæc nunquam concepit, neque immeritò. Nam ille lapis incidens in os, semen in vterum recipi prohibebet, & si quid receptum esset pellebat, velut si quid præter naturā in ventriculo est, cibos potusque naturales vomitu pellit. Cùm itaq; adhuc esset iuuencula, sine dolore erat, nisi cū venere vteretur, facta autem sexaginta annorum dolebat quotidie post meridiem ὡς ὠδίνουσα ἰσχυρῶς, quasi scilicet paritura. Neque certè absimile erat. Fiebant enim illi dolores haud dubiè, vt in parientibus, nixu facultatis expultricis vteri, ad extrudendum lapidem. Causa verò huius noui nixus fuit magnitudo, & duritięs lapidis noua, & debilitas maior retentricis, & vteri ariditas ac contractio, quæ senectutem consequitur. Nam vterus corrugatus minùs iam capere, & debilis minùs retinere potest. Constat verò debilitatem retentricis, & maiorem quàm anteà molestiam, maioris motus expultricis esse causam. Fieri autem potest, vt facultas debilior (debilior enim etiam erat expultrix) cum maiori conatu plus efficiat, quàm fortior cum minori. Accessit medicamentosa porri vis. Cùm enim quadam die ante meridiem multum porrum comedisset, post meridiem cum ingenti dolore, omnibúsque qui antecesserant maiori, excreuit lapidem, sine casu, sine medico quopiam ita consulente porrum comedit, certè non præter porri facultatem fuit, quod subsecutum est. Nam Dioscorides, de porro hæc dicit, vrinam ciet, menses pellit, venerem stimulat. Ob hæc omnia, vim iuuandi facultatem vteri habet. Cùm igitur (inquit) dolor omnium præteritorum ve-

A hementissimus ipsam corripuisset, qualis scilicet esse solet quum iam fœtus erumpit, exurgens præ dolore asperum quoddam reperit, id est, tunc primùm sensit in ore vterj, & cùm animo linqueretur præ dolore, & ipsa iaceret, alia mulier manu extraxit lapidem asperum, magnitudinis verticuli eius quem extremo fusi quo nent mulieres affigunt ad firmandum motum fusi, & vt quietiùs circumuoluatur. Res est nota. Magnitudo eius quanta nucis, figura rotunda & plana. Mihi quidem hoc non contigit videre, certior tamen factus sum, non multis antè

B annis, idem duabus mulietibus accidisse, altera erat virgo monachalis: altera, vt accepi vidua, quæ quia venere non vtebantur, habebant anteà solum dolorem grauantem vt ex lapide in renibus. Excreuerunt verò posteà haud dubiè ex vtero, si vera narrata sunt, vt famulæ Dyseridis.

Maliensem currus onustus protriuit circa costas, & confregit costas, & aliquandiu infra costas pus ipsi subsistit, sub splenem

C *vstus est & penicillis adhibitis ad decem menses peruenit. Resecta verò cute foramen apparuit ad omentum vtrinque penetrans, & ad renem vsque & ossa perueniebat putredo. Huc corporis habitu biliosum esse latuit, & multam in corpore esse siccam omenti & aliarum carnium putredinem, quas statim oportebat proijcere, si fieri posset medicamento sicco,*

D *dum rubor aliquod homo habebat. Nam ab humidis non iuuabatur sed putrescebat, à linamentis autem inditis represso humore rigor corripiebat & febris, magisque putrescebat. Affluebat autem istuc putridum quiddā subnigrum, graueolens.* Priusquàm autem curationem aggrederemur *singulis ferè diebus multum foras pertransibat, quod facilè non fluebat. Cognitum est morbi naturam procul à cute remotam esse. Quòd si omnia rectè ad-*

E *ministrata fuissent, tamen liberari posse non videbatur, etiamsi ipsum ventris profluuium corripuisset.*

Multa huiusmodi consentaneum est accidere iis, qui cùm ex alto ceciderint, aut re aliqua dura aur graui incidente collisi fuerint, primùm quidem pus colligunt, deinde exactis multis diebus tabescunt, aut etiam sine tabe inopinatò moriuntur. Nimirum sæpe rupturæ aut collisiones manent interiùs sub sana cute, latentérque sup-

F purationes, aut etiam malignæ partium putrescentiæ fiunt, vnde multis post diebus euenit mori. Velut huic Maliensi, in quem cùm onustus currus incidisset supra costas, neque omnino contriuisset, & exanimasset (mirum profectò hoc est, euenit autem nonnunquam ob rapidam celeremque currus transgressionem) sed costas confregisset, & mox (vt est verisimile) fracturā curatā, factáque repositione, & agglutinatione, vt solet, ad decem peruenit menses ab eo tempore quo collisus est, & iis exactis obiit. Quid tamen interim actum sit, & vt

malum processerit est notatu dignum. Post aliquot dies ex quo læsus homo est, pus sentiebatur ipsi subsistere, & interiùs latere, non intra thoracem, sed infra costas, ad lienis scilicet regionem, inter septum transuersum & coxam in sinistro latere. Non est autem mirum alia in parte ictum esse receptum, & alia esse pus collectum, cùm præcipuè ea quæ pus recipit, cum ea quæ læsa est, habeat rectitudinem, & accommodatum positum ad recipiendum inde. Quare consentaneum est huic in sinistro latere fractas esse costas, inde enim succus qui ad dolentem partem confluebat, non magnâ naturæ operâ, detrudebatur in inferiorem & debiliorem & secundùm rectitudinem positam partem. Cùm hanc ob causam puris collectio ea regione sentiretur, sub splenem vstus est, non quidem altè imprimis, quantum intelligo, sed inustus, vt ex pustulis paulatim expurgaretur pus. Et conseruabat vulnus quod inustionibus fecerat, linteis & ligaturis. Atque cùm diu ita permansisset, & res procedere in deterius videretur, tandem seriùs quàm oportuit, ad resectionem altam cutis chirurgi peruenerunt. Quâ resectâ cauernosum & putridum vlcus, exesis iam putrefactisque interiùs multis partibus, apparuit. Præcipuè verò apparuit ab vlceris ore duplex cauerna, per vtranque partem penetrans musculos abdominis, & peritonæum, & pertingens omentum. Neque certè in omento consistebat cauerna, sed demisso per eam specillo perueniebatur vsque ad renem, & vsque ad ossa coxæ aut etiam spinæ. Peruenit hic homo ad tantam corruptionem, quia latuit eius corporis habitum esse biliosum, & cum id medici non intellexissent, neglexerunt primis diebus expurgatione vti. Cacochymia ergo effecit tantam putrescentiam, vt esset intra corpus multa putredo sicca omenti, & aliarum carnium, musculorum scilicet abdominis. Putredinem siccam diximus iam anteà vocari ab Hippo. putrescentiam partium ipsarum, non resolutarum in saniem, sed liuescentium, & fœtentium. Eas ergo partes oportebat, si fieri potuisset statim medicamento siccò proijcere, antequam scilicet tantopere processisset malum, & dum adhuc homo robur aliquod habebat, nam quum sectus homo est, nullus curationi locus iam fuit, & ob morbi magnitudinē, & ob debilitatem virium. Nam ab humidis nihil remittebat malum, sed putrescebant magis partes. Hic ergo intelligo vocari siccum pharmacum ferrum aut ignem, aut causticum. Quibus enim aliis fit partium proiectio? Humida verò vocari non oleum solum aut pinguedinem (quis enim his in tanta putredine vteretur?) sed pulticulas omnes, & cataplasmata, & cerata, quæ etsi sicca facultate essent, vehementissimè id facere non possent. Nullo autem ita sicco vsi sunt, neque putrescentium partium proiectione, sed ceratis, aut pulticulis humidis, & linamentis ad siccandam partem, extergendumque pus. Ab humidis verò magis putrescebant. A linamentis verò inditis represso humore, hoc est, cum vtebantur linamentis ad siccandam saniem rigor corripiebat, & febris, & putrescebant magis partes. Rigor sanè quia particulæ aliquæ sentientes irritabantur: febris, quia calidum rigore in cor fugatum, emergere volens, corpus totum inflammabat (ita enim fit sæpe vt febris succedat rigori, etsi rigor non à succis putrescentibus, sed quacunque occasione cœperit) calor verò præter naturam auctus putrescentiæ maioris causa fiebat. Itaque omnibus quæ fiebant videbatur malum ingrauescere. Affluebat autem circa ora vulneris putridus quidam succus, subniger, graueolens, significans scilicet malignam putrescentiam. Dices fortasse, quomodo ergo erat sicca putrescentia, si sanies affluebat? Certè in alto erat omenti sicca putrescentia, circa ora erat sanies ex carnium alimento genita. Et ob id ante curationis aggressionem, hoc est, antequàm inciperet chirurgus curare, quotidie exibat multùm eius saniei, quia scilicet vlcus valdè humidum erat, & longè aberat à sano, ἦν δ᾽οὐκ εὔροον, hoc est, non habebat figuram idoneam neque accomodatam ad saniei expurgationem. Et cognitum (inquit) est, naturam morbi procul esse à cute remotam. Naturam morbi non video quid aliud significare possit, quàm ipsum vlceris principium & causam, ac velut fundamentum, quo morbus ipse nascitur & fulcitur. Velut si quis ob cruris imbecillitatem, aut vehementem motum, aut calorem in eo exulceretur aut phlegmonem contrahat, eius certè vlceris aut phlegmonis natura, seu ortus principium in ipsomet crure est: si verò crure nihil dictorum habente insigniter in sese, ob hepatis vitium id malum fiat, dicetur meritò habere alibi quàm in crure naturam. Itaque quod nunc dicitur est, id vlcus altiùs habere causam & principium quo fieret, & seruaretur, quàm in ipsa cute discissa: nimirum in toto corporis habitu qui erat biliosus. Ac proinde nulla cura, quæ circa solum ipsum vulnus adhiberetur curari poterat, sed opus fuisset ab initio corpus expurgare satis, ac deinceps partes quæ putrescere cœpissent, tempestiuè abijcere. Verùm (inquit) πάντα ἂν ὀρθῶς πίσχων, hoc est, etiamsi omnia rectè ac secundùm artem circa ægrotum essent acta, tamen non videbatur liberari posse, etiam si ipsum diarrhœa corripuisset. His verbis insinuat, visum sibi esse morbum adeò insuperabilem, & ob vitiosum corporis habitum, & ob vlceris malignitatem, vt etsi omnia rectè essent acta à medico, atque etiam diarrhœa, quæ maximè videbatur posse cacochymiam tollere, superuenisset, superari non posset. Nimirum quidem morbi sunt per se insuperabiles, quantumuis medicus arte repugnet.

Autonomus in Omilo ex capitis vulnere mortuus est decimâ sextâ die, cùm æstate media cominus lapide fuisset percussus secundùm suturas in medio sincipite: Hoc me latuit eum sectione indigere, deceperunt autem me suturæ in seipsis iaculi læsionem continentes, posteà enim manifestum fuit. Primùm quidem ad clauiculam, posteà autem ad latus dolor admodum vehemens exortus est, & conuulsio vtramque manum occupauit. In medio enim capitis & sincipitis habebat vlcus. Sectus autem est decima quintâ die, nec multum pus prodiit, Menynx autem sine putredine apparebat.

Rectè quidem Hippocrates animaduertit quâ parte, & quo telo percussus homo sit. Nam secun-

dum commissuras in medio sincipite, loco omnium quæ in capite sunt pericnlosissimo, & λίθῳ ἐκ χειρός. Consideranda enim esse hæc, monet lib. de vulneribus capitis quo etiam libro docet, vbi percusso capite, os fractum esse suspitio est, secandam esse cutem, dilatandumque vlcus, & nudandum os, vt quo modo id habeat se, liquidò constet. Suspicamur verò fractum os esse, præter alia multa signa, quum demisso per vlcus specillo vsque ad illud, asperum esse sentimus. Hinc fit, vt aliquando nos commissuræ decipiant, vt nunc Hippocratem. Cùm enim Autonomus haberet secundùm commissuras læsionem à iaculo, id est à iacto lapide, putauit Hippocrates asperitatem quam fractum os faciebat, naturalem esse commissuram. Qui quidem dolus posteà patuit, cum Hippocrates symptomatum sæuitie compulsus, serò iam secuit. Nam quintâ decimâ secuit eum, qui decimâ sextâ mortuus est. Satius arbitror, iam fuisset insectum relinquere, ne sectionis labore citiùs moreretur. Hic magnitudine inflammationis cerebri & membranarum potiùs quàm putrescentia mortuus est. Nam mortuus est conuulsus; conuulsione ex repletione neruorum. Membrana verò quæ decimaquinta, vlcere secto, & exemptis comminutis ossiculis comparuit, imputrida esse videbatur, & pus prodiit exiguum, velut ex inflammatis partibus redundans; non tamen vt ex putrefactis affluenter exiens. Conuulsio verò venit in ambas manus æquè, quia in medio capitis & sincipitis habebat vlcus homo. Alioqui si in altero latere haberet, in contrario passus fuisset conuulsionem, vt fieri solere anteà dictum est quarto libro in historia pueri Metrophanti. Antecesserunt conuulsionem vt par erat, notæ repletionis, dolor scilicet fortis primùm ad clauiculam, posteà ad latus vtrunque, aut alterum, quodcunque contigit esse debilius. Non enim explicat. Hi dolores haud dubie, multo succo sursum è visceribus ad caput ascendente, facti sunt, qui caput iam occupans conuulsionem attulit, & conuulsione ac inflammationis magnitudine febrem quoque. Commendat Celsus c. 4. lib. 8. candorem & simplicitatem Hippocr. qui suum errorem tam apertè confitetur, contrà ac imperiti, qui nihil se fatentur ignorare. Sunt verò eius hæc verba. A futuris se deceptum esse Hippocrates memoriæ prodidit, more scilicet magnorum virorum, & fiduciam magnarũ rerum habentium. Nam leuia ingenia, quia nihil habent, nihil sibi detrahũt. Magno ingenio, multáque nihilominùs habituro, conuenit etiam simplex veri erroris confessio, præcipuéque in eo ministerio, quod vtilitatis causâ posteris traditur, ne qui decipiantur eadem ratione, quâ quis antè deceptus est. Sed hæc quidem alioquin memoria magni professoris, vti interponeremus, effecit. Dictis his explicat Celsus qua ratione solear futura fallere, & qua ratione cauere oporteat ne fallamur, dicens. Potest autem futura eo nomine fallere, quæ æquè aspera est, vt aliquis hanc esse, etiamsi rima est, existimet eo loco, quo subesse hanc verisimile est. Ergo eo nomine decipi non oportet, sed os aperire tutissimum est. Nam neque vtique certa sedes, vt suprà posui, suturarum est, & potest idem & naturaliter commissum, & ictu fissum esse, iuxtáve aliquid fissum habere. Quin aliquid etiam, vbi ictus fuerit vehementior, quamuis specillo nihil inuenitur, tamen aperire commodius est. Hæc Celsus, & multò plura ad hanc rem pertinentia eo capite docet, quæ licet cuiuis inde petere. Interim tamẽ animaduerte Celsum non dubitasse, librum hunc quintum Hippocrat. esse. Quod si illo seculo ipsius esse putabatur, cur nunc tantò posteriùs vertatur in dubium? Quin & Galen. ipse, qui nescio quo consilio alicubi negat, sæpe alibi sub Hippoc. nomine multa ex his libris citat.

FAmula in Omilo duodecim circiter annos nata ex capitis vulnere moritur æstate media decima quarta die. Ianuam quidam ipsi impegerat, & os contuderat ac ruperat, futuræ verò in vulnere erant. Istud equidem imotuit eam sectione indigere, secta est autem non vt oportuit, sed quantum in ipso relictum est, in pus conuersum est. Octauâ rigor, febris inuasit, habebat autem se non vt oportebat sed quantum etiam prioribus diebus, quando febris non tenebat. Nonâ verò die reliquum exectum est, & pus admodùm paucum cum sanguine subtus apparuit, & membrana cerebri pura erat: & somnus quidem eam corripuit, febris autem deinceps non dimisit. Conuulsio autem manum sinistram corripiebat, nam in dextra magis parte habebat vlcus.

Hic casus proximo ferè similis est, præterquam quòd muliercula erat duodecim annorum (quod vt in liberandis facit ad citiorem salutem, ita & in morituris ad citiorem mortem, præcipuè in æstate media) quodque huic in dextram capitis partem vulnus magis inclinabat, proinde sinistra solùm manu conuulsa est., & quòd hæc tempestiuè est secta. Tametsi enim ad suturas etiam hęc fuerit vulnerata, rectè tamen cognitum est sectione opus habere. Curauerant fortasse Chirurgi prius Autonomum, & successu admoniti intellexerunt. Sed neque in hac bene actum est quod oportuit, secta enim est tempestiuè; non tamen velut oportebat, angustiùs enim est aperta cutis, quàm vt quicquid læsum erat in conspectum veniret, vt fieri oportere Celsus citato capite docet. Fortè enim, cùm ianuæ impulsu percussa sit, læsio latè patuit. Quantum ergo relictum sub cute est, computruit, & pus contraxit, generatio verò puris (ita vt solet) octaua rigorem fecit & febrem. Habebat autem ea die non minus quidem puris, vt oportebat, cum pus febre absumeretur, sed quantum prioribus diebus, cùm non febriret. Calore scilicet præter naturam tantùm putrefaciente, quantum absumebat, proinde nona die, quod ex prima sectione fuerat reliquum, sectum est. Bene sanè fecerunt, quod primo delinquerant, emendantes, fecissent tamen multò meliùs, quantum oporteret, prima sectione detegentes. Valdè paucum pus cum sanguine subtus apparuit, & membrana cerebri pura erat, internis, vt in Autonomo, affectis, præterquàm quod som-

nus eam semper occupabat (febrem enim continuam Antonomum etiam postremis diebus habuisse certò certius est) quod duplicem causam habere poterat, aut pituitæ cum sanguine mixtionem aut cari aliquid cum conuulsione, ob concussionem quam cerebrum receperat ab impulsa ianua primùm, deinde etiam fortasse à chirurgicis instrumentis. Videndum .n. chirurgis etiam est, ne duriùs ferramentis tractantes cerebrum, aut multùm concutiant, aut comprimant, earum alioqui sola hac causa facturis.

Crenius in Omilo cùm suppuratus esset factus, in inferiori ventre vstus est triginta diebus tardiùs quàm oportuit, & moderatè se habebat & resiccatum fuit pus in ventre. Verùm in calidißimo tempore cùm edisset fructus Autumnales, & alios cibos non conferentes, à febre & diarrhœa correptus & mortuus est.

Ad omnes suppuratos, siue in thorace, siue in alui regione pus colligissent, vtebatur Hipp. vstione. Atque cum inustiones non erant satis, ad sectionem penetrantem veniebat. Et sanè mihi persuadeo, hanc curationem futuram multis vtilissimam, si tēpestiuè administraretur: nunc verò paucis, aut vix vllis est auxilio, quia aut non fit, aut omnino tardiùs multò quàm oportet, partim quia ipsi medici quasi magna hæc sint reformidant, partim quia ægroti nolunt obedire, nisi cum se mori aperte iam vident, tunc verò serò obediunt. Tempestiuus verò vsus horum est, cum adhuc sunt ægroto vires, quæ ferant. Inustiones ergo fieri debent mox ac fientis suppurationis se exhibent signa: sectio autem mox ac effusum pus sentitur inundare. Quid enim iam expectes, vbi hæc adsunt? An vt debilitentur vires? Huic ægroto vstio facta est triginta diebus, postea quàm medici suppurationem fieri ex signis agnouerunt. Non quidem fortasse triginta, ab eo die quo fieri cæpit, non enim tam exactè agnosceretur, sed ab eo quo peritus medicus cœpit agnoscere. Proinde, etsi iuuarus, non persanatus est, quamquam fuisset hic quoque fortasse, si multo tempore (ita scilicet vt oportet eos qui ex longo & difficili morbo enadunt) se in bono victu continuisset. At verò non fecit, sed fructibus horariis aut Autumnalibus, intemperanter vsus, & cibis aliis prauis, vt fortasse oleribus, & leguminibus, correptus febre & diarrhœâ mortuus est. Dicit verò ἐν τῇ θερμοτάτῃ ὥρῃ ἐδίων ὀπώρην: quasi grauius sit in calidissimo tempore quàm in alio edere. Quod rectè dici non videtur. Nam horarij fructus sunt, fugaces illi fructus qui in æstate proueniunt vt cerasa, pruna, mora, duracini, ficus, vuæ, & eiusmodi qui asseruari citra corruptionem non possunt, aut passi (quo sanè modo nihil minùs sunt quàm horarij) quare neque in alio edi tempore, quàm quo proueniunt, puta in æstate. Præterea cùm hi fructus crudos & aquosos gignant succos, & facilè corrumpantur, hácque causa noxius eorum vsus, nisi satis moderatus, esse censeatur, si tamen vtiles esse possint, certè ad sedandam sitim & appetentiam ciborum concitandam, & laxandam aluum, atque ita bilem per sedem deponendam: qui sanè vsus nullo magis tempore concedi potest, quàm calidissimo, quo fastidio, siti, & ardore, ac bile laboratur. Atqui profectò nihil probabilius quàm eo tempore esse vtiles quo maturescunt, cùm præcipuè in aliud tales seruari non possint, siquidem natura est in causis quæ alicuius gratiâ operantur, & finis in bono semper est. Igitur multos fructus horarios in calidissimo tempore edere, nihilo deterius erat. At qui profectò ego ita censeo. Innui verò quiddam aliud illis verbis, vsum scilicet esse illum multis fructibus horariis, vt intemperanter ita negligenter in calidissimo tempore, hoc est, in æstate media, atque in meridie, atque quoniam negligenter eo tempore se gerebat, vsum esse fructibus calidissimis, quales scilicet domum è foro illis horis deportantur, quo nihil est in victu nocentius. Nam cùm fructus vtiles sint ad attemperandum æstiuum feruorem, vt dictum est, noxij verò & periculosi ob facilem corruptionem, accipi debent refrigerati, quantum fieri potest, quia cum corruptio agatur ab externo calore; refrigerati citra putrescentiam persistent donec commutentur, & attemperabunt multò magis; calidi contra attemperationem nullam præstabunt & in pituitam salsam, aut serosam quandam bilem facilè abibunt. Quo fit, vt qui calidis vtuntur fructibus, omnes ferè in tertianas aut grauiores alias febres incidant, ac non pauci in choleras morbos, multi verò ob refrigeratos fructus à febribus liberentur, etsi alioqui negotiis & exercitationibus sint implicati. Omnes igitur, vt arbitror, poterunt magnopere commendare consuetudinem refrigerandi fructus horarios admotâ niue, nam siquis ex fructuum frigore noxam sentit in ventriculo, is certò sciat se illis non indigere, neque consulendum illi est vt vtatur calidis, sed vt paucissimis, aut nullis. Potus alia ratio est, multi enim læduntur frigido, qui nihilominus vti debent gelido. Vnde constat, multò magis esse necessariam niuem ob horarios fructus, quàm ob potum, tamersi ob hunc quoque per æstatem & bonam autumni partem plerisque vtilis sit, aliis temporibus nulli nisi iucunda, multis verò noxia. Quapropter ego vellem, niuis vsum cum horariis fructibus incipere ac desinere: atque interim fructus refrigerari quam plurimùm, & accipere quemcunque quantum indigeat iuxta naturam tum totius hominis, tum solius ventris, quæ vel calida, frigida, sicca, humida est vel aliqua inter has media, & iuxta consuetudinem, & experientiam quam quisque habeat proprij corporis. Potus verò non omnibus æquè conuenit, sed suo cuique modo secundùm eosdem scopos facta consideratione, sic enim multa essent vtilia, quæ nunc plurimi vituperant. Hic verò cuius narratur historia, cùm debilis ex suppuratione nondum sanata esset, comedit multos fructus horarios negligenter, atque adeo actu calidos, quales in calidissimo tempore sunt, & insuper alios cibos mali succi, vnde euenit vt febre & diarrhœa correptus moreretur. Neque mirum, quid enim periculosius alui profluuio in suppurato.

Hecason in Omilo velut ille etiam alter serius vstus est, huic autem pariter exiccatus est venter pauco excepto. Dysenteria autem correptus est, ex qua cùm euasisset, quiduis comedebat, donec totus intumuit, ipsique pus per inferiores partes effluxit, & diarrhæa sublatus est. Hecasoni in Omilo ex corporis impuritate & laboriosa purgatione acutus in coxam decubuit dolor, quo quidem summoto febres eum corripuerunt, & diu in lecto decubuit; neque bibens quicquam, neque sitiens, debilis autem erat, & horrores patiebatur. Huic quidem commodè, vt conueniebat, morbus sublatus est. Iuuabatur autem corpus ab iis quæ offerebantur. Tandem morbus erupit per inferiora, & totus secessit cum multa bile, & mente motus, & mortuus est: videbatur autem morbum euasisse.

Dubitari hoc loco potest, an duo hi ægroti, casu eodem fuerint nomine, & in eodem oppido, an errore librariorum factum sit, vt alterius in alterum nomen transferretur, an idem ægrotus sit, atque in Hippocra. chartis duplex narratio eiusdem morbi inueniretur, & qui compilauerunt ne quid detraherent, ambas simul scripserint. Atqui ego in hanc vltimam suspitionem feror, quia germana esse quæ narrantur vtrobique, & in eundem hominem rectè incidere posse videntur. Est tamen secunda narratio amplior, & magis ab initio rem attingens, quamquam non omninò ab initio, non enim à primo morbo, sed ab abscessu. Nimirum hic ægrotauit morbo putri, quicunque is fuerit, & cùm neque natura neque arte rectè expurgaretur, abscessum habuit ad coxam, dolorem scilicet acutum. Hic dolor euanuit, neque dissipata, neque euacuata materia: atque proinde febres ipsum corripuerunt: ob quas diu in lecto decubuit, laborans abundantia pituitæ. Nam siti omninò carebat, & debilis erat, & rigoribus inordinatis tentabatur: quæ quidem euenerunt ipso suppurationem contrahente in aluo. Nam in febribus quæ prorogantur languescente homine, & quosdam tales habente rigores, internam puris generationem fieri, suspicari oportet: quæ quidem ex interna aliqua inflammatione procedat, aliquando autem & ex aliis tuberculis non adeo calidis: quin & citra tumores præter naturam fieri potest, ex succis crassis parti alicui hærentibus, ibique putrefactis. Ita cognitum est hunc pus collegisse: sed fortasse cognitum est seriùs, quòd inflammationis notæ non antecessissent, atque ob id vstus etiam seriùs est, quam oportuit, vt Cyrenius. Similiter etiam vt illi exsiccatus est venter, vt totum pus præter exiguum quiddam consumptum fuerit: & corripuit ipsum dysenteria, & liberatus ab ea est: & morbus commodè sublatus, vt oportebat, videbaturque iam sanus. Nam iuuabatur corpus ab iis quæ offerebantur, & reficiebatur. Quo factum est, vt ille negligentius viueret, & nondum satis roboratus come-

A dit quiduis, & denuo ægrotare cœpit, grauiusque quàm prius, intumuitque totus, debilitato certè hepate à prauis, multisque cibis, & potibus. Τελευτῶντι (inquit) διερράγη τὸ νόσημα κάτω, erupitque illi pus & multa bilis deorsum καὶ ἐχώρει πῦον ὑπὸ πολλῇ χολῇ: hoc est, adeò multum bilis cum pure secessit, vt tota morbi materia secessisse rectè putaretur: tamen sustinere homo iam debilissimus non potuit, & mente motus mortuus est præ diarrhϾ magnitudine. Mente sanè moueri hos qui moriuntur exhausti euenit paulò ante mortem, vacillan-
B te mente ob debilitatem. Vides hæc omnia eidem ægroto rectè congruere, eiusdemque morbi historiam referri. Cætera sanè narrationis huius, in aliis ante hanc explicuimus. Illud vnum velim modo consideres, quanto pere sibi cauere debeant conualescentes, etiamsi rectè soluti esse morbi videantur. quia debiles cùm sint, à leuibus erroribus grauissimè nonnunquam offenduntur. Id verò præcipuè timeri debet in iis, qui ob internas aliquas affectiones periclitati sunt habitualibus intemperiebus corripi. Quo in genere sunt omnes
C qui internam habent puris collectionem, & qui ob inflammationes, aut erysipelata interna cœperunt marcescere. Cùm enim horum debilitas esset in essentia, non potest eorum facultas nisi diuturno tempore reparari. Sæpe ergo, quibusdam quæ vigebant mitescentibus, incipiunt velut reuirescere. Cùm verò eorum virtus non potuerit confirmari breui, ob erratum aliquod, etsi non grauissimum, denuò præcipitantur. Itaque hi lentè reficiantur, & diu sibi caueant, atque adeò omnes quibus ob malignitatem morbi, aut affectæ partis naturam,
D facultas videtur esse corrupta magis quàm pro morbi longitudine, pluri tempore reficiantur, quàm extenuati sint. Respiciendum enim est non quanto tempore, sed quantum sint debilitati quaque in essentia.

Qui Salamine in anchoram delapsus, in ventre vulneratus est, & circumdole-
E *bat. Haustum autem medicamentum neque per aluum deiecit, neque euomuit.*

Totum hoc opus obseruationis gratiâ, & captandi experimenta potius quàm docendi, scriptum esse, dictum à me iam sæpe est. Atqui quoniam non vnum, sed plurima sunt, quæ à medicis debent obseruari [nam & signa varia quæ superuenire solent in morbis: & varii exitus: & vires dierum decretoriorum: & auxiliorum medicinalium vtilitates aut noxæ, ac denique vires ægrotantium) cumque pharmaci expurgantis vsus tam sit insignis in
F hac arte, ac peculiariter ei fuerit tam familiaris: meritò illius vires peculiariter obseruauit Hippoc. Quãdoquidem idem pharmacum quosdam à morbo liberat, quosdam euacuatione lædit, quosdam ne mouet quidem: idque ob diuersum cuiusque apparatum, vel naturale vel præter naturam. Id ipsum voluit Hipp. obseruare, atque quasdam historias videtur scripsisse, vt animaduerteret ægrotos læsos esse expurgatione, alios verò adiutos: quasdam etiam in hoc solùm, vt animaduerteret dato pharmaco, nullam esse subsecutam purgatio-

nem: atque id quidem aliquando narrat simpliciter: A aliquando insinuans causam, ob quam quis purgari non potuerit: aliquando narrans exitum, quem ea res habuit. Nimirum eorum, qui à pharmaco non purgantur, quidam non læduntur multùm, quibus scilicet nihil aliud actum est, quam quod pharmacum, aut multùm confectum cum alimentis est distributum, & in nutrimentum cessit: aut non satis ad actum deductum, deorsum exijt: quidam læduntur valdè, vt quibus excrementa ad partem aliquam interius affectam tracta sint, aut toto corpore commota, conturbatáque. Hic non B narrat qui fuerit morbi exitus, quá ex causâ autem non fuerit expurgatus homo, probabiliter potes ex his quæ narrantur coniectare. Nam cùm in ventre percussus circumcirca partem percussam doleret, consentaneum est conuocatum eò esse sanguinem, & factam inflammationem: cum verò inflammatio partem aliquam ventris tenet, nihil est magis perniciosum quàm pharmacum, quia nihil sinit inflammatio euacuari, sed quicquid à pharmaco mouetur, ad sese alliciens, mirum in modum augetur. C Nihil ergo deiicere hunc à pharmaco, neque remouere, lethalis affectionis timorem perito medico facerer.

Mvlier quæ se ipsam iugulauit, suffocabatur, & data est ipsi multò post potio deorsum purgans, exijt ipsi.

Obscura sanè narratio est. Vix enim intelligas, an D se, postquam hæc omnia acta sint, mulier iugulauerit, antea autem quàm daretur pharmacum, suffocatione solum laboraret, an malum cœperit à iugulatione, dicaturque se iugulasse, non quod se repentè iuguli sectione interfecerit, sed quod sibi vulnus inflixerit, quod deinde medici curare tentauerint, & vulneri successerit suffocatio, ob eámque pharmacum datum sit. Porrò illud iugulari grecè σφάζεσθαι, quamuis præcipuè dicatur de colli scissione, atque ea pars dicatur iugulum, transfertur tamen & ad omne genus necis, & se iugulasse E dici possit, etiam si in ventre sibi vulnus inflixerit, quin etiam si citra vulnus sibi alia ratione mortem consciuerit. Porrò vbi nos vertimus exijt ipsi, Hippocrates dicit, ἐξεχώρησεν αὐτῇ. Ianus Cornarius vertit, per secessum ipsi exijt. Aliis videtur, si id Hippocrates vellet, dicturus ὑπεχώρησεν, vt solet, aut vt in proxima historia dixerat διεχώρησε κάτω, ac proinde intelligunt illud ἐξεχώρησεν energiam quandam aliam habere, ac significare, inde exire, ex vulnere, scilicet atque ita vertunt, exijt ipsi ex vulnere, quasi scilicet ille dicat ἐξεχώρησεν ἐκ τοῦ ἕλκους, ἢ ἐκ τοῦ τρώματος. Certè primo modo leue quiddam F est quod narratur. Nimirum huic non esse frustra datum pharmacum, vt mulieri Salamine, sed subsequutam esse expurgationem: secundo verò maius quiddam, & admiratione dignius narratur, scilicet pharmacum, multò post quàm mulier vulnerata est, datum erupisse per ipsum vulnus. Nisi enim decisa erant, gula, ventriculus, aut intestinum, quomodo poterat per vulnus exire, quod per os erat ingestum? Sin autem erant, quomodo factum est, vt antea, neque cibus, neque potus exiret? Certè decisam fuisse dictarum partium aliquam, atque adeò gulam, si modo secundum ceruicem se vulnerauerat, constat: latuisse autem anteà, quòd exigua scissio eam attigisset, & tunc demù vi pharmaci irritata vehementiùs expultrice, exiguam alioqui scissionem esse proditam, ac fortasse etiam vehementi motu partem laceratam ampliùs. Hæc mulier mortua est sanè. Nam hæ partes decisæ, vt in aphorismo dicitur, non coalescunt, & quia nisi fuisset mortua, iugulatam fuisse non diceret.

Adolescens ex Eubœa adueniens cùm post multas infernas purgationes intermisisset, & quieuisset, febricitauit. Deinde cùm videretur purgatione per superna indigere, bibit debilem radicem deorsum purgantem & quartâ post potionem die mortuus est, cùm nihil purgatus fuisset, sed somno correptus est, nec poterat sitis sedari.

Huic post purgationem primam, quam præcautionis gratiâ, antequam apertè febricitaret, susceptam esse coniecto, contigit febricitare, quia arbitror, etsi multùm expurgatus esset per inferna, non tamen satis perpurgatus. Proinde intermissa purgatione, παυόμενος, id est, non deijciens iam febricitauit. Deinde visus est per superna indigere purgatione, & res pessimè successit. Quid medicos deceperit indicantes eùm tali purgatione indigere, non possumus diuinare, cùm Hippocrates non narret quâ causâ visum ei sita sit, tamen non rectè esse tentatam eam expurgationem, euentus ipse indicauit: nam mortuus est ex morbo, qui non videbatur alioqui lethalis. Mortuum verò esse ob pharmacum constat, quia mortuus est quarto die à pharmaco, & ab eo suscepto somnus grauis ipsum tenuit, & sitis non poterat extingui, quasi ab eo cœperit homo laborare acutissimè, & lethaliter. Meritò autem duo hæc symptomata consequuta sunt pharmaci potionem, à qua nihil est expurgatum. Nam nihil experimento magis cognitum, quàm solere à pharmaco homines somno premi, donec euacuatio incipiat procedere, agitatorum excrementorum vaporibus vndique in caput ascendentibus, donec cum ipsis excrementis per aluum detrudantur. Cùm ergo agitata quidem, euacuata autem nunquam sint, meritò id symptoma perseuerauit. Sitis verò maxima excitatur, quando medicamentum non tempestiuè descendit cum excrementis quæ traxit, & ab iis gula & os ventriculi exuruntur. Vnde constat, etsi nullus possit esse satis purgatus, donec sitiat, sæpe tamen à pharmaco sitim pessimam esse. Vbi Hippocrates dicit radicem, quidam volunt intelligi veratri, quod eius radicis esset ei crebrior vsus, nescio tamen qua ratione veratri radix possit esse debilis. Fortasse debilem dicens, innuit aliam quam veratri: nisi forte radicem debilem vocauit, quasi debilem potionem ex radice, fueritque ex radice non debili parata potio debilis, ob exiguam quantitatem, & multarum rerum, à quibus eius vis deprimeretur, mixturam. Vtcumque hoc habeat, est consideratione dignum, an fieri potuisset, vt hic qui à potione debili extin-

ctus est, potionem vehementiorem hauriens liberaretur. Fortasse enim si ea quæ commota sunt excrementa, fuissent etiam euacuata, euasisset. Neque à pharmaci vehementia adeo periclitatus esset, quàm ab agitatis retentisque excrementis, vnà cum ipso pharmaco non exeunte.

Serua cui à medicamento hausto per superiora quidem prodibant pauca, & suffocabant, per inferiora autem multa demittebantur, nocte mortua est. Erat autem barbara.

Catapotia vocari ab Hipocrate, quæ accipiuntur deglutiendo citra masticationem, antea dictum est. Vnde datum est id nomen pilulis, quia deglutiuntur, vt quæ potantur non commansa. Exemplum quoddam aliud sibi ipsi scripserat Hippoc. hæc mandans memoriæ, praui exitus expurgationis. Quoniam verò neque affectionis speciem, nec dandi occasionem narrat, nihil hoc possumus accipere aliud, quod nobis ex vsu sit, quam non esse nobis temerè purgationes tentandas, quasi non sint periculosissimæ, sed potiùs circumspiciendum esse, cui homini, quo morbo affecto, & qua occasione detur. Rectè enim Plato dixisse videtur, medicam purgationem, quæ pharmacis agitur, tunc solum esse vtilem, quum summa vrget necessitas: aliter autem nullo modo sanæ mentis homini suscipiendam. Sed illud, Erat autem barbara, nunquid memoriæ gratia solum adiectum est? An illis etiam verbis aliquid quod sit vtile indicatur? Mihi sanè videtur. Scimus enim barbaros, & eos qui longè aliunde, siue in Græciam, siue in Italiam, siue etiam Hispaniam translati sunt, ob magnam soli & patriæ temperiei mutationem, debiles fieri, & curationes vehementes minùs sustinere posse. Quod ego in Æthiopibus expertus sum. Fortasse ergo ea serua ex expurgatione, per superna quidem difficili, quia exibant pauca, & suffocabatur: per inferna copiosa, mortua est, quia barbara, alioqui meliùs toleratura. Quare nos oportet Æthiopes, & Indos, ac denique Barbaros omnes, qui longissimè asportantur, curare cautiùs, & magnis euacuationibus nunquam vti, mediocribus rariùs, plerumque inediá pro euacuationibus esse contentos, quia hanc meliùs sustinent, quàm nostrates.

Homo Eubœus, cùm bibisset pharmacum expurgans, tribus diebus purgatus, & mortuus est. Habebat verò manum suppuratam vsque ad cubitum.

Hic euacuationis magnitudine mortu' est. Oportet ergo virium rationem habere, cùm datur pharmacum, & si quid ea in re peccatum sit, tempestiuè occurrere. Occurretur verò cibo, quiete, clysteribus, & somniferis medicamentis: atque omnium optimè, theriacá recenti. Ea si desit, antiqua cum tertia parte Philonij. Plerisque do theriacæ scrupulum vnum, Philonij scrupulum semis.

A

Symmachi filius à bile suffocabatur noctu quum dormiebat, & febris ipsum tenebat. Pharmacum autem haustum non continuit, neque purgatus est diebus sex, neque antequàm moreretur.

Hic mihi videtur ob nimiam bilis redundantiam, & in superiora larionem purgari non potuisse, & B hanc ipsam fuisse mortis causam, quòd scilicet caput, & cor bilis affatim occupauerit, & locus remedio non fuerit. Sed qui fieri possit, vt redundantia expurgationem impediat? nimiæ enim euacuationes videtur nata facere? Certè prohibens pharmacum retineri. Cùm hic igitur multitudine bilis dormiens suffocaretur (quod multam in caput ferri indicabat, & in supernis partibus quæ circa thoracem caputque sunt redundare) & pharmacum haustum non retinuerit, ac ne purgatus quidem sit, consentaneum est putare, bilis redundantiam in superna ventriculi parte, quæ supra septum C transuersum est, medicamentum retineri prohibuisse: sublatâ verò retentione & tractione, expurgationem sublatam esse. Quid ergo hoc casu agendum fuerit medico? Non certè fidendum vni forti pharmaco, sed paulatim vacuandum, crebrò repetitâ vomitione.

Qui apud Dromum habitabat, cùm nocte sanguinem vomuisset, postridie mortuus est, sanguinem vomens multum & suffocatus. Circa splenem verò & infra cruentum D quid multum prodijt.

Hic ex vomitu sanguinis nimio mortuus est, postridie ac vomere cœpit. Suffocauit autem illum ipsa concreti iam in ventriculo sanguinis copia. Incepit illi malum à lienis redundantia. Vt enim splenis eleuatio eruptiones è naribus solet facere (dictum est hoc libro 2. huius operis pluries) ita E huic fecit sanguinis eruptionem per ventriculum, dirrupta aliqua in eo vena earum quæ ex liene procedunt. Hanc autem fuisse partem quæ miserit, indicat illud aliud quod euenit: quod scilicet cruentum illi exiit multum circa splenem, & infra. Nam hic illud verbum ἐχώρεε non significat, vt in historia mulieris, quæ se iugulauerat, è corpore euacuari (nam qui posset per splenem? aut quæ ibi via est?) Sed ad cutem exire, atque apparere, seu efflorescere, & cruentum multum significat cruenta exanthemata. Quare hoc, cruentum exite, F est quod alijs locis vocat τὸ αἷμα ἐκλαμπειν, seu sanguinem manifestum. Exierunt itaque illi exanthemata perrubra multa, aut vibices, aut denique maculæ ad lienem & infra, in inani parte eiusdem lateris secundùm rectitudinem, quæ haud dubiè redundantiam sanguinis in subiecto viscere significabant. Cùm igitur ibi sanguinis redundantiam esse eo signo agnosceretur, consentaneum est inde in ventriculum regurgitasse. Nulla enim potior esse potest causa sanguinis mittendi in aliam partem.

pattem, quàm redundantia. Oportuit ergo huius curationem aggredi sectâ venâ lienis, aut internâ in cubito sinistro, & refrigerantibus, & adstringentibus potionibus vti, vt in aphorismo dicitur.

PVer cùm in ventrem & hepar à mulo percussus esset, mortuus est die quartâ: spirationem autem densam habebat, nec mente constabat, ipsúmque febris detinebat.

Periculosissimus sanè locus est inter hepar & ventriculum, vt vehementer percutiatur. Ibi enim si vena caua disrumpatur, effuso toto sanguine, siue extrorsum, si vulnus homo acceperit, siue introrsum sub peritonæo, si contusa pars citra cutis vulnus sit, veluti iugulatus mox moritur homo: sin minus, ob sanguinis abundantiam, quæ eo loco est maxima, inflammatio magna mox oritur, & in hepate, & in ventriculo, atque mirum est, nisi etiam in tanta vicinia occupet septum transuersum. Quod malum, quamcumque earum partium seorsum teneat, erit acutissimum, nedum omnes afficiens. Tale quiddam huic factum est: qui quarto die est mortuus, vt ab acutissimo exactè morbo, ingenti scilicet inflammatione partium internarum. Habuit verò πνεῦμα πυκνόν, quia habebat affectionem dolorificam partium, quæ cum thorace mouentur. Spiritus enim densus, vt dicitur in prognostico, significat dolorem. Tenebat etiam ipsum febris, quæ ab interna inflammatione non poterat abesse. Non intelligebat, quia erat, arbitror, mente alienatus (non enim tenebatur apoplecticâ passione) quod septi transuersi simul cum alijs inflammati significationem præbebat. Quamquam & per se, ventriculi & hepatis inflammatio, si maxima est, aut maligna, desipientiam solet facere: multò ergo magis, si omnia tenebantur. Atque ita etiam magis spiritus esset densus, quia septum transuersum præcipuum respirationis instrumentum est. Curari ergo oportebat, vt inflammatione earum partium occupatum. Alioqui nullus erat remedio locus.

HErmophili filius ægrotauit vndecim diebus, febris autem tenebat ipsum, & non descendebant cibi; & primùm quidem delirauit, nocte verò cessauit: sequenti autem die sine voce iacebat stertens, distortos habens oculos, febricitans. Pennâ verò immissâ vomuit bilem atram, & clystere immisso, stercus multum subijt.

Puerilis morbus est hic, creberrimúsque eorum qui pueros solent affligere: quamquam aliquando etiam natu grandiores fatiget: nimirum est ventris satietas, & à qua febricitare eos euenit acutè, ob cibos computrescentes in aluo, & putridas fuligines copiosè in cor delatas. Eueniunt etiam deliria, & conuulsiones, & apoplecticæ passiones, per compassionem cerebri cum ventriculo, à quibus aliquando intereunt: nonnunquam verò cùm

A magna expectantium admiratione liberantur, euacuatis copiosè ex ventre fæcibus crassis, aut lentis, & ex superiori ventriculo, succis corruptis. Iuuantur itaque plurimum vomitibus & deiectionibus, & dum hæc non fiunt, ingrauescunt eis mala. Quòd verò immissâ pennâ bilem atram vomuerit, ne mireris, corruptione enim prauâ ciborum in ventre multi pessimique colores fiunt, ac nonnunquam, quum multitudine corrupti cibi laborare incipit ventriculus, irruunt in illum succi praui, in quacunque parte corporis sint, & inde ob B partis naturam grauissima cient mala, & cor & cerebrum in magnas compassiones trahunt. Ad hanc curationem accurrunt gregatim medicæ, atque vt sunt officiosæ sæpe conferunt, manibus oleo intinctis ventrem subigentes, admouentes cataplasmata laxantia, & vtentes crebrò clysteribus, & glandulis, deglutire cogentes semen botmini, aut psyllij, quæ curatio non est noxia, nisi procedatur (quod illæ nonnunquam faciunt) ad venenosa, vt haustam cerusam, aut argentum viuum. Hæc vi- C tet medicus, simulque capiti & neruis moderatis inunctionibus, & idoneis suffitibus prospiciat.

ARistionis serua pes sponte sphacelatus est secundum medium pedis interius ex obliquo, & ossa putrida abscesserunt, & paulatim exibant fistulosa, & diarrhœa successit, mortua est.

D Sphacelus est ossium corruptio, αὐτόματος, hoc est, sine occasione aliqua externa significat in corpore pessimum apparatum. Talem ergo cùm hæc mulier haberet, mortua est: non sanè ob pedis corruptionem (facilis enim est, vel totius pedis iactura) sed diarrhœa facta est, malignis succis ad interna conuersis: ac forrassis etiam huic diarrhœæ ex malignis succis dysenteria successit, quæ ab atra bile lethalis est.

E

MVlier sana & crassa, cùm medicamentum concipiendi gratiâ hausisset, ventris dolore & intestinorum torminibus afficiebatur, & intumuit. Spirandi difficultas aderat & perplexitas cum dolore, & sanguinem non multum vomuit; & exanimata est quinquies, vt mortua esse videretur, nec vomitu ex aquâ frigidâ facto dolor præsens aut spirandi dif- F ficultas remittebat. Aquæ verò frigidæ amphoræ circiter triginta corpori affusæ sunt, & hoc solum conferre sanè videbatur, & posteà bilis copiosa deorsum prodijt: vrgente autem dolore nihil poterat secedere, & vixit.

Quæ crassæ sunt nimis, esse solent ad conceptum ineptæ, vt dicitur aphorismo 46. quintæ, quia omentum illis os vteri comprimit. Mulier ergo hæc, de qua historia narratur, talis cùm esset, cu-

rationem suæ sterilitatis requirebat, atque cum extenuante victus ratione vti deberet, vt gracilesceret, medicamentum expurgans accepit, quasi ob cacochymiam concipere non posset, atque ita non potuit res bene cedere. Tamē nō mortua est. Cùm enim sana simul esset & crassa, difficulter tulit purgationem, quia sana quidem, iuxta aphorism. 36. & 37. secundæ sectionis: quia crassa, multo magis. Crassa enim admodum corpora non possunt esse fluida. Vtraque ergo causa euenit difficilis expurgatio. Solent verò vt dictis aphorismis dicitur, talia corpora colliquescere, & ob id extenuari, angi, ac debilitari, & tormina intestinorum pati, ipsis medicamentis, & praua bile, quæ colliquescentia gignitur, mordentibus intestina. Hæc euenerunt huic; ac præterea ob angustiam viarum circa vterum, & compressionem oris eius, maxima strangulatio ex vtero, accurrentibus succis ad partes circa vterum, & tumefacientibus ibi consistentia vasa. Vnde accidit tumor, & spirandi difficultas, tùm ab ipsis succis liquatis neque facilè exeuntibus, tum vel maximè à flatibus, qui vterinam affectionem mox sequuntur. Et perplexitas cum dolore (hanc enim perplexitatem parit anxietas, & anxietatem debilitas) & exanimata est quinquies, vt mortua esse videretur, vt scilicet solent sæpe mulieres ex vtero. Accidit etiam sanguinem vomere: quod sanè corpori sano pharmacum expurgans accipienti non sine causa euenit. Nam, vt Galenus dicit in commentario eius aphorismi, cuius bis facta iam mentio est, medicamentum proprium succum trahere appetens, bilem nempe flauam, vel atram, vel pituitam, vel aquosam superfluitatem, quia isti non adsunt, sanguinem colliquat, colliquare verò non potest quin calfaciat; commoueat, & exagitet. Hinc ergo euenit euomi, aut per aluum reijci: nam & in superpurgationibus solet post alios succos excerni. Purgatio verò in corpore sano à principio est quasi superpurgatio, cùm inutiles succi non adsint. Passio ergo hæc difficillimas has habebat causas. Curatio verò etiam fuit notatu dignissima. Data est ei aqua (ita vt fit cum deuorato pharmaco timemus) ad vomendum. Hippocrates sane dabat in hunc vsum frigidam, sed plurimam vt vix toto ventre capi posset: nos tutiùs putamus dare pauciorem, sed tepidam. Vomebat ergo ab aqua, sed neque remittebat dolor præsens, id est qui instanter vrgebat, neque spiratio, hoc est, difficultas respirationis. Non (arbitror) quòd vomitus non esset vtilis (nam quidni?) sed quòd esset minus debiliusque auxilium quàm pro tanto malo. Corpori autem affusæ sunt aquæ frigidæ amphoræ circiter triginta. Res mirabilis, & quæ nisi à generosissimo medico tentata nunquam fuisset, capit enim amphora congios octo, & congius sextarios sex, sextarius vncias viginti. Tantam ergo aquæ copiam in præfocatam ex vtero, quis nisi Hippocrates, aut alius nobilissimus medicus, affudisset? Iuuit, arbitror, medici ausus, quòd hoc solum prodesse videretur. Sed dices, quo pacto prodesse poterat, cùm vterina præfocatio passio frigida sit, Galeno authore nono de compositione secundum genera? Certè eandem ob causam, ob quam febris nonnunquam calidis auxilijs causam tollentibus curatur. Quamquam ergo vteri præfocatio calorem naturalem extinguat, aliquando ta-

A men à nimio æstu succos colliquante incipit, fluxione scilicet ita in vterum, vt in partes alias solet, concitatâ. Ita vidimus plurimas in æstate media vi æstus præfocationem vteri pati ex colliquatione succorum, vt coniectauimus. Ita huic ex colliquatione, caloris vi factum est malum. Talibus verò constat refrigeratione succurrendum esse. Calfactio enim colliquescentiam augeret, atque ita & præfocationem, vnde constat non vnicam esse rationem succurrendi hystericis, neque indistinctè calorificis esse succurrendum eis, vt vulgaris praxis fert, sed adhiberi debere in considerationem causæ B speciem, vt in alijs omnibus affectionibus, quæ ex succis pendent. Huic itaque commodè affundebatur frigida, & ad prohibendam colliquescentiam. & ad reuocandum animum (vt solet ijs qui animo linquuntur) & ad sistendum sanguinis motum. Ita enim iuuare solet eos qui fluxu sanguinis vndecumque laborant. Res ergo optimè successit, refrigeratione est recreata facultas, & aluus soluta, & bilis quæ vagabatur in aluum collecta, & inde excreta facilè (nam vrgente dolore nihil poterat secedere, C & quia dolor trahens ad sese detinebat, & quia partes refugientes dolorem non sese constringebant satis, vt expellerent) sedatus ergo dolor, & expulsa bilis est & vixit. Quàm periculosa fuerit expurgatio hæc, satis indicat dicens, ἐξεβίω, i. vixit, dicit enim velut insperatum quiddam. Quapropter admonendæ acriter mulieres sunt, ne desiderio prolis quiduis facientes se ipsas perdant, aut morientes citò, quæ fortasse posteà peperissent, aut accitis plurimis morbis miserè viuant. Est enim hæc plurimarum pernicies. Neque tamen proinde nego, esse talium idoneam aliquam curationem (di- D cauit enim ei Hippocrates opus proprium, cui de sterilibus titulus est) sed ne quidpiam faciant sine consilio docti cuiuspiam medici & viri boni consulo. Quæ res profectò ab animi moderatione debet incipere, vt scilicet illæ ita se compararent, vt parere non plus satis exoptent, sed intra rectæ rationis fines. Medicus causarum, quæ multæ ac variæ sunt, facta diligenti dignotione, nihil consulat, nisi quod magno perè non possit obesse. Hæc verò requirat ab Hippocrat. Sed & ego alibi in hoc ipso opere, de causis & curatione sterilitatis egi compendia- E riè.

Antander ex medicamento deglutito in cæteris sanus erat, verùm circa vesicam dolore quodam affici videbatur, quæ celeriter multo recremento expurgata est, & à meridie dolor admodum vehemens tenebat, & in posteram diem strangulatio, & perplexitas, & iactatio & vomebat & nihil egerebat & noctu F *malè se habebat nec somnus accedebat. Postridie verò multùm egerebat, postremò sanguinem, & mortuus est.*

Ecce aliud exemplum purgationis difficilis, non parum priori simile. Verùm hic mortuus est, quia colliquatio ad ipsas vsque partes citissimè processit, & ita inemendabiliter læsæ sunt plurimæ par-

tium internarum, primum quidem vesica, deinde ventriculus, randem totus venter, quin etiam fortasse hepar. Euenit verò illud pessimum in hac expurgatione, quod nihil fecit tardiùs, quamillud cuius gratià suscepta est. Nimirum primò mouit vrinam, deinde vomitum, postremò deiectionem, cùm contrà oportuisset. Fiunt verò huiusmodi præpostera opera, cùm natura non vtitur medicamentis, sed ipsa, quia corrumpuntur, contra naturam operantur. Atque ergo ab accepta potione purgatoria, cætera nihil mali sentiebat, circa vesicam verò videbatur habere dolorem. Purgata mox illi est vesica ἐξέως magna purgatione: hoc est, excreuit indemultum quiddam & crassum, quod haud dubiè erat ramentum vesicæ, quod apertè indicabat in partes ipsas procedere colliquescentiam, & à meridie dolor magnus ipsum tenebat, secundùm exulceratam scilicet vesicam, & in posteram diem strangulatio, & perplexitas, & iactatio ob anxietatem, & vomebat, & nihil egerebat. Quoniam verò vomebat, & nihil egerebat, constat strangulationem, & anxietatem ex ventriculo esse. Et nocte malè se habebat, & somnus non accedebat. Nam quomodo potuisset dormire cum tanto dolore, debilitate, & anxietate? Postridie iam egerebat multùm, procedente malo in intestina, & posteà sanguinem etiam, hepate arbitror iam debilitato, & deponente sanguinem. Vitiatis ergo iam tam multis internarum partium, mortuus est.

A

Athenadæ puero masculo phagedena laboranti, doluit à sinistris dens infernus, à dextris supernus: huius auris dextera suppurata est, cùm iam non doleret.

Non narrat qua parte haberet puer hic phagedænam, hoc est, vlcus exedens: quacunque autem parte haberet, prauo succo vti inde significabatur. Qui verò ita affecti sunt, facilè multis fluxionibus laborant, & multis partibus dolent. Hic doluit dentibus, superno à dextra parte, & inferno à sinistra, liberatus est deinde à dolore, permutatione facta humoris in aurem dextram, quà suppurauit, cùm iam cessasset dolor dentium. Certè à dentibus ad aurem, & ab aure ad dentes crebram permutationem, & facilem compassionem esse experimento quotidiano constat: causam esse suspicor in communibus neruis. Porrò enim quintæ coniugationis, eorum qui ex cerebro oriuntur, quæ in porum auditorium se inserit, miscetur quà maxilla dearticulatur cum portione tertiæ coniugationis, quæ inseritur in radices dentium & gingiuas. Fiunt autem abscessus, vt dicebatur libro secundo, sectione prima, per venas, aut ossa, aut neruos. Quòd autem in sola dextra aure facta sit suppuratio, significat dolorem dentis dextri & superni ex maiori fluxione pependisse, quàm sinistri & inferni: & hunc discussione, illum non sine abscessu solui potuisse.

Sutor in Pytio soleas veteramentarias suens pupugit seipsum supra genu in femur, & subulam ferme ad digiti longitudinem immersit. Huic nullus quidem sanguis effluxit, verùm vulnus citò coiuit: femur autem totum in tumorem eleuabatur, & tumor extendebatur vsque ad inguen & inanem partem. Hic tertiâ die mortuus est.

B

Vlcera omnia iuxta articulos præcipuè grandiores, vt genu, & cubitum sunt periculosa, & vlcerum omnium puncturæ maximè, & ex quibus recentibus sanguis non effluit. Quæ omnia misero huic homini accidêre. Afferunt verò hæc omnia idem periculum, conuulsionis scilicet, quia ad articulos multi nerui & tendines sunt, qui vulnerantur. Et punctura icti faciliùs inflammantur, & minùs expurgantur, quàm icti aliter. Et quum sanguis non effluit ex vlcere, cùm necessariò ad vlceratam partem conuocetur, necesse est phlegmonem fieri. Hæc verò neruum occupantia mox afferunt conuulsionem: præcipuè cum neruus aliquis insignis magnitudinis pungitur altiùs. Tunc enim per continuatas fibras necesse est, inflammationem, & tentionem produci vsque ad nerui exortum, indéque & vsque ad cerebrum: vnde communis corporis totius conuulsio, & per conuulsionem citò mors venit. Velut huic, cui neruus altiùs fuit punctus, cùm fermè ad digiti longitudinem immerserit in crus acum. Sunt verò illic plurimi nerui, insignis magitudinis omnes, præcipuè is qui ab anatomicis dicitur quartus mouentium crura, qui maximus est omnium nostri corporis, & conflatus ex quatuor serie procedentibus, vigesimoquinto, sexto, & septimo, & octauo eorum qui ex medulla spinæ nascuntur. Hic decurrit iuxta genu, inclinans ad partem posteriorem. Hic potuit pungi, & sanè alte satis. Quod factum esse, & ob dolorem phlegmonosum esse affectum neruum vsque ad eius radicem, dolor ille declarauit, qui totum femur, & inguen, & inanem partem attigit vsque ad spinalem medullam: vnde malò translato ad cerebrum, contigit conuulsum mori tertia die: miraberis, quod tam citò, tamen & tetanum esse morbum quatuor dierum Hippocrates docet. Hic habuit magnum apparatum morbosum, quem maximam mali causam fuisse suspicor. Videns nullo sanguine exeunte puncturæ osculum mox obturari, vulgaris homo contempsit, neque venam mox secuit, neque vlcus dilatari sibi poposcit, vt oportuisset.

C

D

E

F

Quidam iuxta inguen sagitta percussus, quem nos vidimus, maximè præter opinionem seruatus est. Neque enim cuspis exempta est (erat enim admodum in profundo) neque hæmorrhagia vlla fiebat mentione digna: neque phlegmone aderat, neque claudicauit. Nos

autem cuspidem inuenientes exemimus, cùm sex iam essent anni, ex quo percussus erat. Suspitio autem erat hæc, inter neruos occultatam fuisse cuspidem, nullamque venam aut arteriam dissectam esse.

Res est certè hæc admiratione digna, & in qua naturæ vim maximè possis laudare, quæ cuspide sagittæ, aut sphetula plumbea in alto manente, vlcus obducit cicatrice ad cutem, & circum circa ipsam cuspidem, aut spherulam facit etiam carnem sanescere, vt sine corrosione, aut putrescentia, aut plegmone, multis etiam annis, ac totam vitam perrsistat. Tamen non est tam ratum ac mirabile, sæpè enim euenit. Causam verò quo admitationem deponas, Hippocrat. reddit dicens, fieri id, quum euenit inter neruos, & venas, & arterias delitescere, vt nihil illorum disrumpat. Cato enim sola decissa facilè sanescit. Profectò multò minus inopinabile est, telo aliquo tali interiùs conclusо, sanescete vlcus, quàm si quid olei aut pinguedinis, aut quæ sordities maneret. Illa enim sicca sunt, & putrescere inepta, ac proinde neque curationem admodum impediunt, neque computrescunt. Neque tamen soler natura alienum illud pondus contemnere, sed semper pellens extrorsum, ad cutim facit paulatim abscedere, hancque procedente tempore tantopete extennar, vt minimo negotio excidatur, extrahaturque ita cuspis, aut sphetula. Quin etiam fortasse si dimittatur, ipsa sibi cutem exulcerabit, ac exibit: vt factum sæpe videmus, quum quid decissi ossis sub sana cute relictum est. Habuit hic euentus peculiarem admirationem, quòd altius iuxta inguen percussus sit homo. Est enim proximus articulus maximus, & magnus congressus venarum, atteriarum, & neruorum in crus subeuntium, vt satis peritus videatur futurus dissector, qui manu, illis omnibus illæsis, cuspidem in alto collocauerit. Verùm nonnunquam affert casus, quæ vix afferte posset prouidentia. In spatula sanè aut medio femore, aut clune, aut etiam medio brachio supra cubitum expectare quis posset hanc fœlicitatem, verùm in ceruice aut inguine rarissimè, ac proinde maximè præter opinionem non solùm vulgarium, sed & medicorum. An Hippoc. hunc viderit recens percussum, ipsúmque etiam vt alios chirurgos latuerit cuspis, quam ipsemet post sex onnos exemerit, an solùm cum multo iam tempore cuspidem interiùs continuisset, ipse accesserit, non satis constat ex narratione. Suspicor eum dixisse, quem nos vidimus, vt insinuaret se plurima huiusmodi audisse, vidisse hoc solum. Omnibus enim nobis ita euenit, atque ita est naturâ comparatum, vt harum rerum, quæ admirationis gratiâ narrantur, audiantur plurimæ, videantur pancæ.

Qui iaculo acuto percussus est in posteriorem partem paulò infra ceruicem, vulnus quidem accepit aspectu nulla mentione dignum, non enim in profundum penetrabat, paulò autem post extracto telo distendebatur

A *in posteriora tractus, velut ij qui posteriore corporis parte conuelluntur, & maxillæ constrictæ erant, atque si quid humidi ore reciperet, idque deglutire conaretur, rursus relidebatur in nares: statimque reliqua exacerbabantur & secunda die mortuus est.*

Hic percussus est inter spatulas, paulò infra ceruicem, iuxta ipsam spinam. Constat ergo transfixos esse in suo exortu duos, eosque maximos musculos, mouentes caput retrorsum. Oriuntur enim
B illi à quinque primis vertebris dorsi, & duabus vltimis ceruicis, & implantantur in occiput. Meritò ergo illi telo acuto transfixi, conuulsi sunt, si, vt est verisimile, corpus erat plenum, & immundum: atque illis conuulsis, necesse fuit caput & ceruicem retrorsum trahi, fietique hominem opisthotonicum secundùm eas partes: conuulsione verò serpente in partes proximas, constrictæ sunt maxillæ, vt non possent aperiri, conuulsis musculis claudentibus maxillam inferiorem (superior
C enim immobilis est per se) reflexa verò retrorsum ceruice cum capite, necesse erat impediri deglutionem. Comprimitur enim eo modo gula. Vnde fiebat (velut quibuscunque impedita est deglutio) vt siqnid conaretur bibete, relideretur in nares, & ob eum laborem, reliqua omnia exacerbarentur: homine scilicet hinc strangulationis periculum subeunte, & sanguine in caput magis occurrente. Hic verò die secunda ab vlcere mortuus est. Neque immeritò, cùm valdè lethalia signa ptima die accidetint. Velut enim si quarta fierent, septima timeremus ægroto: ita cùm prima
D fiunt, altera, aut etiam eadem die meritò timemus. Nam superuenientia signa, siue salutaria siue lethalia, si citò apparent, morbum contrahunt: si tardiùs, producunt. Itaque dicens non multo tempore post extracto telo distendebatur, eadem die intelligit. Neque verò quia extractum est telum, conuulsus est homo, sed quia percussus. Neque enim vulnus erat, ex quo sanguinis, aut spiritus copiosum aliquod profluuium fieti posset, & ipsomet telo, quod infixum esset, cohiberetur. Non
E enim vulnus in profundum, & in ventrem aliquem penetrabat, sed exiguum erat, & externum. Factum est autem adeò lethale ob locum, & apparatum, quem in corpore esse contigit.

Adolescens qui pro viam asperam properauerat, caloris dolore affectus est, maximè parte inferiore. Abscessum autem nullum recepit pars affecta, velut humorem conuo-
F *cans, sed quartâ die tota denigrata est, vsque ad tali os quod Astragalus dicitur; & cauitatem quæ est sub planta pedis, nec quod denigratum erat diruptum est, sed prius interyt. Post cursum autem vixit diebus omnino viginti.*

Quàm periculosus sit malus corporis apparatus, & cacochymia in corpore latitans, hinc disces apertissimè. Vnde enim, qui mediocritatem bonorum succorum haberet, nihil contraxisset mali, præter exiguum fortasse dolorem sola quiete soluendum, qui verò multitudinem bonorum, aut etiam non omninò malorum, podagricum aliquem dolorem, aut tumorem non malignum: hic quòd malignos succos congessisset (neque enim poterat aliter fieri) contraxit mortificationem, die quarta à cursu (quod magis mirere) nullo prægresso tumore, vt videretur succus ad partem conuocatus: Vnde quid coniectes aliud, quàm hominem non tam multitudine, quàm maligna qualitate laborasse? Habuisseque interius intra viscera latitans virus aliquod veneno proximum, quod in eam particulam (dolore præstante motus initium) depositum est? Non expulsum autem inde, veneficam vim in cor refudit intra viginti dies. Hoc quoque et euidenti argumento (quod Galenus vltimo de locis affectis multis confirmat) posse, atque adeò solere, intra nostra corpora gigni veneno similia excrementa, atque posse alicubi multo tempore latere, donec aliqua occasione commota, repentinos afferant casus. Vnde qui sapit maximè cauebit praui succi cibis vti, neque confidet, quòd nihil mox sibi sentiat mali accidere. Si enim venenum latere potest, quantò magis succus aliquis prauus? Quin potius à talibus solent homines occultiùs lædi. Quæ enim sunt coctu difficilia, aut tardè descendentia, aut flatuosa, aut impensè calida aut frigida, hæc statim lædunt, quæ verò citra hæc omnia sunt mali succi, statim nihil videntur facere, paulatim verò malis replent, & in periculoso statu corpora constituunt. Dierum decretoriorum vires etiam in hoc ægroto obseruari possunt, siquidem quarto cœpit denigratio, & mors vigesimo. Verùm perpende vigesimum notasse Hippocratem à cursu, quia quodcunque malum ab externa aliqua, & vehementi causa incipit, inde accipere principium motus est consentaneum, & inde computatio debet incipere, vt à partu, ab vlcere, à casu, à dolore. Quod si vtriusque computationis rationem haberi vis, mortuus est vigesima à cursu, decima septima à denigratione.

Qui circa oculum percussus est, in palpebra quidem vulneratus est, cuspis autem altè penetrauerat: Gena verò tumebat: sectâ palpebrâ sublata sunt omnia, nihil vitiatum est oculus enim permansit & celeriter conualuit: sanguis autem secundùm plenitudinem copiosè profluxit.

Puncturæ profundæ nulla ratione melius curari possunt, quam discissa parte, vt pro punctura vlcus longum, patensque fiat. Porrò in vlceribus recentibus nihil magis est ex vsu, quàm vt sanguis effluat: sanguine enim fluente, vt lib. de vlceribus dicitur, gracilescentia fiunt, ac minora, hoc est, minus inflammantur, & citiùs sanescunt. Hæc punctura fuit haud dubiè in palpebra inferiori deorsum, cuius causâ gena è regione puncturæ intumuit. Verùm oculus ipse nulla parte ictus est, sed extrorsum, ac

A deorsum punctura decurrit, & curatus est, vt oportuit, sectâ secundùm longitudinem puncturæ palpebrâ, & ex sectione, ac fortasse ex recens acceptâ punctura sanguis exiit largiter, ac multum. quātum verò momentum habeat hoc ad salutem, inde intelliges, quod hic oculo altè punctus facilè sanitati restitutus est. Sutor verò soleas veteramentarias suens, qui se ipsum pupugerat supra genu, cui nullus sanguis effluxit, mortuus est die tertia. Cæterùm variant interpretes in explicatione horum verborum ὁ δὲ αἰθὴρ περιωπεῖρεῖχ. Quidam enim pro

B αἰθὴρ legunt ἀθὴρ quod significat extremam sagittæ cuspidem, quæ altè subintrauerat. Qui αἰθὴρ legunt authore Hesychio vertunt ignem & inflammationem, vt sensus sit partem inflammatam adeò intumuisse, vt superemineret. Quo sensu Vallesius de genæ tumore interpretatur, rem potiùs quàm exactam verborum significationem secutus.

C *Virgo illa pulchra Nerei filia, annos quidem viginti nata, à muliercula amica ludente latâ manu percussa est secundum sinciput, & tunc quidem vertigine tenebricosa correpta est, & respiratione priuata, & cum in domum venisset, statim febris eam vehemes corripuit cum capitis dolore & faciei rubore. Septimâ autem die per dextram aurem pus prodiit fœtidum, subrubrum, cyatho amplius: & melius se habere videbatur & subleuata*

D *est. Rursus intendebatur febris, & in somnum deferebatur, nec loqui poterat, & faciei pars dextra trahebatur, difficulter spirabat, & cum tremore conuellebatur, & lingua cohibebatur, & oculus stupidus erat. Nona mortua est.*

E Debilissimam partem capitis esse sinciput, Hippocrates dicit libello de vulneribus capitis, cerebrum inquit & citissimè, & maximè iuxta sinciput sentit mala, quæ & in carne & in osse fiunt, sub tenuissimo enim osse, ac modica carne cerebrum est hac parte, & plurimum cerebrum sub sincipite iacet. Exemplo certè euidenti est hæc virgo, quæ nonâ die obiit ex ictu quem lata manu accepit secundum sinciput. Porrò euenit quibusdam plus, quibusdam minùs esse hanc partem debilem. Huic certè putandum est fuisse naturâ debilissimum. Concussum enim & compressum est cerebrum. Vnde compressione attingente ner-

F uos opticos, qui sub lobis anterioribus cerebri perreptant, & concussione ventriculos cerebri, repentè priuata est visu cum cerebri perturbatione (quam vertiginem tenebrosam appellant) & ob spirituum in cerebri ventriculis interceptionem, respiratione priuata est, velut carocho correpta, non tamen ea passio diu durauit, sed (vt fieri solet) ad se reuersa, domum iuit. Quo cùm venisset, statim febre correpta est cum capitis dolore, & faciei rubore, quæ signa erant inflammationis in capite. Quam suspicionem euentus veram esse indicauit. Siquidem suppuratio tanta

subsequuta est, vt septima die exierit per aurē dextram puris plus cyatho (hoc est, sesquuntia) nam dolorem, quem ictus fecit, conuocasse multum sanguinis rubor faciei declarabat: subsequuta verò est suppuratio, neque ea quidem bona, sed maligna, si quidem exiit fœtidum, & subrubrum, quale est quod aphorismo 44 sectionis septimæ vituperatur, & fieri solet partibus, quæ contusæ aut inflammatæ sunt, simul cum humore malignè putrescentibus. Exeunte verò pure, visa sibi est virgo melius se habere, deposita scilicet ea materię malignè putrescentis portione. Verùm partes non manebant integræ, neque naturaliter dispositæ, sed putrescentes, & dolentes; & conuocantes fluxionem nouam. Vnde meritò euenit, vt citò febris intenderetur denuo, & longè grauiora symptomata quàm priùs, vt morti iam proximæ superuenirent, nimirum delatio in somnum, & conuulsio dextræ partis faciei, & tremores (hoc est, motus conuulsiui) & aphonia, & dispnœa, & oculi etiam dextri stupor, seu immobilitas, seu rigor, vtcumque lubet dicere. Certè hoc etiam erat eius oculi conuulsio. Hæc omnia pessimè iam affectum cerebrum, & ægrotam esse moribundam indicabant ei, qui vel tantillum prognosticam artem calluerit. Conuulsionem superuenisse morienti ex ea cerebri affectione, admodū erat consentaneum; cùm cerebrum radix sit neruorum. Delationem illam in somnum ego quidem in tam extremo constitutis, per facultatis impotentiam fieri iam suspicor. Quem enim pituitæ motum prætexere poterimus, cùm somnus remissio quædam sit actionum cerebri, cuius virtus iam labascit? Linguam quoque cohiberi indicabat conuulsionem: dypnœa hanc etiam & debilitatem. Facultate enim debili, & instrumentis veluti alligatis, aut reuulsis, necesse erat difficultatem magnam oriri, ac necessitate cogente vix vi respirare. Quod conuulsio retinuerit dextram partem, ex affecta parte ortum est. Nam dextram partem capitis huic præcipuè affectam esse, & doluisse, exiens etiam indicauit è dextra aure pus. Id accidit, quòd casu percutientis manus in dextram partem grauiùs incubuerit, vel quòd eam partem mulier habuerit paratiorem. Sed mirabitur quispiam meritò quo pacto fieri potuerit, vt hæc non deliraret: aut si delirauit, cur id Hippocrates tacuerit. Ego sanè non possum mihi persuadere, cùm iam in extremis constituta esset, eam virginem mente constitisse: Verùm fortasse id latuit per delationem in somnum, & aphoniam. Primis verò diebus etsi teneretur inflammatione cerebri, & partium circum circa consistentium, existimo fieri posse, vt non deliraret. Nam quamquam phrenitidis essentia à Galeno in cerebri & membranarum eius inflammatione ponatur, atque adeo plurimi phrenitidem in membranas reijciant magis, scimus tamen non semper delirari his inflammatis. Vidimus enim in capitis fracturis membranas, præcipuè duram inflammari conspicuè, atque adeò suppurari, posteà & frustratim extrahi, homine non delirante. Vnde mihi persuasi, non quamcunque cerebri, aut membranarum inflammationem esse phrenitidem, sed eam per quam penitissimè partes cerebri in quibus mentis sedes est, sunt malo succo imbutæ. Vt liceat nobis hic, Hippocraticam phrasim vsurpantes dicere, succos etiam facientes phlegmonas in cerebro, vergere nunc ad corpus, nunc ad animam: ad corpus quidem, quum exteriores potiùs tument partes: ad animam, quum interiores sunt imbutæ. Hucrespiciens Paulus seorsum scribit de phrenitide, & de cerebri inflammatione. Quasi hæc sine phrenitide fieri possit tanta, vt cerebri tumor faciat dehiscere commissuras. Hæc itaque virgo vna earum erit, quibus ad corpus vergit malum, ac proinde conuulsiones, quæ corporalia sūt symptomata, habuit potiùs quàm deliria, quæ animalia sunt, vt ita dicatur. Quid fuerit huic factum, non narrat. Timeo ne non fuerit missus sanguis quantum oportuit.

Cleomenis puer hyeme cibos fastidire cepit, sine febre emaciabatur, & vomebat cibos & pituitam: duobus mensibus fastidium perseuerauit.

Non videtur hæc narratio perfecta, sed lacera, & mutila. Neque vllo modo suppleri potest quod deest. Proinde id solum superest vt videamus quam habuerit causam. Certè & à pueri, & ab hyemis naturâ satis alienum est fastidium, quin & à pituitosa dispositione. Hæc enim cibi capiendi necessitatem, cupiditatem verò non solet tollere. Quin potius solent pituitosæ dispositiones facere, vt appetatur plusquàm coqui possit. Et fames quædam canina ita fieri consuenit, refrigerato ventriculo. Cæterùm etsi horum singula, puerilis scilicet natura, quæ voraxest, & hyems per quam plurimùm solet capi alimenti, & morbus pituitosus ventriculi, augere soleant appetitum, omnia simul eandem augentia intemperiem, meritò ipsum etiam appetitum corruperunt. Omnis enim immoderantia nimia tollere potest actionem quamcumque. Nam ex ipsa nimia fame, crescente eadem affectione, fit bulimia, per quam iam ne appetitur quidem. Pueri etsi naturâ calidi sint, tamen ob humiditatem naturalem, & ob voracitatem, sunt passionibus pituitosis opportuni. Hyems augere solet calorem ventris, frigidis verò valdè, siue naturaliter, siue præter naturam, auget frigus. Verisimile est ergo, hunc natura non admodum calidum, victu prauo factum esse frigidum & ab hyeme auctam eatenus esse passionem frigidam, vt non solùm retinere, sed neque appetere posset. Fuit verò puero ipsummet symptoma morbi curatio. Nimirum euacuata per vomitum multa pituita, moderatior est facta intemperies, & cœpit appetere.

Coco in spina gibbositas ex phrenitide facta est. Huic nulla potio pharmaci conferebat. Vinum autem nigrum profuit, & esus panis, à balneis abstinere, & fricari leniter, fouerique non cum multo fomento, sed mansuetè.

Gibbositates fiunt ex quibusuis morbis acutis, abscessu facto in ligamenta vertebrarum spinæ, vt scilicet in alios articulos fieri solent: ex phrenitide autem fieri, peculiarem habet quandam causam: quia spina rectitudinem habet cum capite, cuius

phrenitis est morbus. Itaque ex phrenitide gibbositatem superfuisse non habet magnam admirationem: aliquantò autem maiorem habere videtur ratio curandi, quam Hippoc. docet. Si enim verum est, vt Galen. docet c. 5. 4. de locis affectis, gibbositates luxatione vertebrarum fieri: luxationis verò earum tantùm duas esse causas, ictum, casumve (denique causam externam) aut tubercula in earum ligamentis orta: cum huic citra causam externam sit facta gibbositas, erit sanè ex tuberculis. Hæc verò cur iuuaretur vino nigro, & esu panis, cibis sanè crassi succi? cur recusarent balnea, & copiosa fomenta? Certè mihi videntur gibbositates non eas solùm causas habere posse, quas Gal. dixit, sed omnes quas luxationes. Constat verò aliorum ossium luxationes fieri, non solùm cuulsis è suis locis ossibus ob contractionem ligamentorum, sed etiam ipsis articulis factis laxioribus, ligamentorum emollitione. Velut enim succus, qui in neruos incidit, nūc conuulsionem facit, nunc paralysim, ita qui in ligamenta, nunc contrahit, nunc laxat. Alterum quidem auellit, alterū facit loco excidere ossa. Vtrumuis horum fiat in ligamentis vertebrarum, necesse est gibbositates superuenire. Hunc curatio indicat laborasse mollitie, & laxitate ligamentorum, adiutus enim est victu solidiori (pane scilicet & vino nigro moderatè sumptis) & curatione sicciori, frictione scilicet sine balneo, & fomento non copioso: ne copia molliret, sed qualitate resolueret, ac siccaret. Panis certè est cibus qualitate omnium moderatissimus, si ex optimo sit tritico, tamen firmus & solidus, ac proinde non resoluens. Vinum quoque nigrum nutrit solidiùs, & neruos tentat minùs, vt potè minùs penetrans, & fluxiones minùs ciet, vt minùs tenue. Quod verò dicunt vulgò, esse humidius, falsum est, si cum albo tenui oligophoro que conferatur, ac nisi cum acri: verum est, solere esse minùs siticulosum quod nigrum, quàm quod album: Id verò fit, quia est crassius, & eius humor magis manet. Velut ptisana sitim magis sedat, etsi humidior quàm aqua non sit. Itaque vbi partes adstringere, & formare opus est, nigrum quàm album est commodius. Nam & laxatam aluum firmari ab eo sentimus. Frictio resoluit, siccat etiam partes: balneum resoluit succos non minùs, ipsas tamen interim partes emollit. Proinde huic optimè consultum est frictione sine balneo. Fomentum quoque, quod resoluendi succos gratia, & laxandi partes admouetur, copiosum sit: tamen quod gratiâ siccandi, facultate possit plus quàm copia. Sed dices præter rationem esse, vt pharmaci nulla potio conferret, cùm id vitium ex prauo succo ligamenta occupante penderet. Non quia Hipp. dicit hunc nulla pharmaci potione adiutum esse, oportet intelligere, ad has passiones inutilia esse pharmaca: non enim hoc dicit Hippoc. sed narrat hunc non esse adiutum, quamquam iuuari alij quamplurimi ita affecti soleant. Considerari ergo oportet, cur quidam non inueniantur, cùm soleat pharmacum in ea affectione esse vtile. Qui morbis quarundam partium ex materia vitiosa pendentibus laborant, iuuantur pharmacis, tunc maximè quum cacochymia totius corporis fouet affectiones, quæ sunt in parte: cùm verò iam succi in parte firmati sunt, & reliquum corpus purum, particularibus auxilijs, & bono victu, & temporis beneficio fidendum potius est. Corpora enim talium, vtpote sana, malè ferunt purgationes. Quod in pactum in parte est, non cedit: quo fit, vt multi horum lædantur pharmacis, quòd facultas debilitetur, & morbus non remittat. Tale quiddam est consentaneum huic Coco accidisse: cùm laborasset phrenitide, & vt in ea dispositione solet, corpus missione sanguinis, & expurgatione, aut indicatorijs excretionibus vacuatum esset, & ita redditum purum; reliquias vitiosi succi sola ligamenta vertebrarum occupasse, & factum esse gibbosum, ac proinde tulisse malè expurgationes tutum verò fuisse corpus nutrire pane & vino, quòd corpus non simul ægrotaret, sed, vt est verisimile excretiones fierent similes sanis. Hæc eadem historia repetitur lib. 7. & vbi hic dicitur fricari leniter, dicitur illic, inungi, & inunctum fricari. Ego eandem rem censeo vtrobique dici. Quia inunctio facit frictionem lenem: sicca enim aspera etiam est. Ne igitur asperitas frictionis fluxiones vllas commoneret, satius fuit fieri lenem, atque vt lenis fieret, præter inunctionem.

Cuidam quæ vigesimum ætatis annum agebat, & pharmacum corruptorium biberat, contigit dolor, & vomitus biliosorum multorum, pallidorum, & porraceorum. Quum bibisset, conuulsio corripiebat, linguam mandebat. Cùm circa quartam aduenissem, ipsi lingua erat magna & nigra, oculorum verò album rubescebat, insomnis erat. Quarta die mortua est sub noctem.

Iureiurando adstringebat Hippoc. suos discipulos, ne cui darent medicamentum subditiitum ad perdendum fœtum. Longè cum maiori periculo dabitur pharmacum. Proinde quæ qualiave sint hæc, dicere non licet, si quidem neque eis vnquam vti. Illud vnum dicam, (quod deterrere potiùs quàm allicere potest) omnia quæ verè ac propriè sunt corruptiua, venenosa esse, vtcumque autem fœtum eijciant, esse vehementissima & periculosissima: quo potiùs corporis apparatu, non dicam, ne incautè modum vtendi talibus doceam. Quantum periculi in eis sit, vel hæc puella indicat, quæ cùm viginti esse annorum, sustinere non potuit, sed quartâ die cùm symptomatis quasi accepti veneni periit. Libro septimo narratur rursum hæc eadem historia, & est illic aliquantò copiosior narratio, quia narratur vomuisse cum potatet, non solùm porracea, sed etiam nigra. Narratur etiam conuulsionem die tertia accidisse. Sed variat in eo quod hic legitur κατὰ τὸ εἰκοστὸν τῆς ἡλικίας ἀπὸ φθαρμα, illic verò τὸ τριηκοστὸν ἀπὸ φθαρμα, vt significet vel trigesimo ætatis anno haustum fuisse medicamentum fœtum corrumpens, vel trigesimo conceptionis die. In quibusdam codicibus post hanc historiam scripta occurrunt hæc verba: origanum potum oculis malum, & dentibus: in quibusdam verò nihil est tale. Quare constat, aut ab aliquo esse præter rem interiectum, aut ab alijs quasi huius loci non sit, expunctum. Vtcumque hoc habeat, si quis expunxerit, rectè mihi videtur fecisse. Nam neque verum est quod dicitur, neque si esset, haberet hic locum. Repetitum occurret libro septimo.

PVella quæ à rupe ceciderat voce est priuata, iactabat sese; & vomuit sub noctem multum sanguinis, qui copiosior effuxit è parte sinistra in quam ceciderat. Melicratum difficulter bibebat. Stertor, spiratio frequens erat veluti moribundis. Venæ circa faciem distentæ erant, supina decumbebat, pedes tepescebant. Febris aderat remissa, & vocis interceptio. Septimâ vox erupit, leuiter incalescebat, superstes fuit.

Rarum quiddam & miraculo simile est, hanc euasisse puellam. Quia symptomata, quæ subsecuta suor casum, læsa esse membra, partim præcipua, partim ad vitam necessatia, videbantur indicare. Siquidem vocis interceprio repeotina post casum, & à casu & vocis interceptione vomitus, læsionem insignem cerebri videbantur indicare. Copiosus sanguiois ex naribus, & ex ea parte in quam ceciderat copiosior fluxus, rupturam aliquam venarum: difficilis deglutitio & stertor, tuberculum aliquod obortum ad gulam, & laryngem, quod strangularet. Veoæ circa faciem distentæ, inflammationem firmaram in capite: spiratio velut moribundis, decubitus supinus, pedes tepidi, & febris debilis, quid aliud quàm debilitatem extremam, aut maximam viscerum inflammationem significate poterant? Si quidem igitur mortuam dixisset, neque miraremur, neque causam inoestigantes laboraremus, sed cum dicat fuisse superstitem, cur fieri potuerit, oportet dicamus. Si hæc symptomata citra vllam causam manifestam apparuissent, meritò medicus de salute desperaret, quamquam ne sic quidem valdè confidere poterat, in tanto grauissimorum symptomatum concursu, nisi forte quia non est conuulsionem passa. Hoc enim solum videtur mihi defuisse ad certissimam mortis præsensiooem. Verùm si ob solam internam causam, vt sanguinis raptom in caput spōrè factum voce priuaretur, & sterteret, neque posset deglutire, & veoas circa faciem baberet distentas, quis non aliquam apoplecticarum passionum renere mulierem iudicaret? Atqui apoplexiam fortem, quæ citra causam externam accidar, curari non posse inter medicos omues conuenit. Galenns verò in fortibus pooit eam, quæ aphoniam haber cum stertore. Apoplexiam verò, quæ fit ob externam causam, etiamsi in cæteris videatur esse fortis, solui aliquando posse indicat aphonia ex ebrierate, quæ si sympromata spectes, grauissima videatur apoplexia, soluitur tamen nonounquam, qua hora solent solui crapulæ. Nimirum quod pendet ex causa exteroa, soluitur cnm ipsius externæ causæ motus solui solet. Vt quæ ex ebrietate pendent, quū solent solui crapulæ, sic hæc quæ ex casu, quū soleot solui, aut remittere labores ex plagis, aur conrnsionibus: pleruoqoe, voâ septimanâ. Itaque coosentaneum est ceosere, huic nullam pattium præcipuarum neque necessariarum disruptam, aut laceraram, concussas plurimas, & sanguinem ictn & dolore exagitarum, magis verò secundùm sinistram partem, secundùm quam magis icta est, affatim sese sursum collegisse: quiob mul-

A titudinem exiit è naribus copiosè, & ex sinistra magis. Solutis verò doloribus & tentionibus pattium ita laborantium, septimâ die loqui cœpisse, & meliùs spirare, ac cætera meliùs exequi. Vt si ob pedis contusionem incessu priuata, tunc remitteote labore incedere inciperet, miraremur quidem minùs affectionem, vt pore externam intuiti, esset tamē ratio eadem. Verùm satius erit singulorum causas coniectando percurrere. Repentè quidem priuata fuit voce ex casu, ob concussionem cerebri interceptis animalibus spiritibus, & ob contusionem
B vocalium instrumentorum, vt musculorum linguæ, aut neruotum recurrentium, aut vtrorumque: & hæc omnia fouit, auxitque redundantia sanguiois io pattibus, tumidas eas & malè flexiles faciens: vomitus concusso & contuso ventriculo: stertor & difficilis deglutitio, ob angustiam œsophagi, & viarum spiritus (quæ ob tumidas eriam venas accidunt) & motum difficilem musculorum gulę, & eorum, qui desceodunt io thoracem: decubitus snpious ob debilitatem, noo in facultatis essenria, sed
C quod facultatis animalis esset exigua distributio in partes. Ita & frigus pedum, & febris debilis, qnód sanguis non æquè effusus in partes, sed sursum collectus esset affatim. Laxatis intra septem dies partibus & lassitudine, vt ita dicam, remitteote, sepòmâ (inquir) vox erupir, quod non sine magnâ dictionis energiâ dicit: quasi enim modo aliquo constringerentur iostrumenta, aut vinculis quibusdam nixu facultatis ruptis loqui cœperit, dicit vocem erupisse. Αἱ θέρμαι (ioquir) λεπτότερον ἴσχον, ne in-
D tellige leuiores quàm prius (erant enim anteà pedes tepidi, & febris remissa) sed calores leuiores, id est, leues, quasi diceret, iam inde febribus laborabat manifestis, oondum tamen magnis. Et superstes euasit. Nimirum solutis laboribus supernarnm partium, & calore ac sanguioe æquè effusis, calere cœpit corpus, & ob obstructiones non poruerunt integri perdurare succi, quare putruerunt, & febres acciderunt, ac febris quidem non omninò magna (maxima enim per sese fuisset periculosa) iuuit quia ipsa suam causam coofecit, ac ita superstes
E fuit. Puto autem quòd nunquam superstes euasisset, nisi fluxisset ei sanguis tam copiosè, & solum melicratum deglutisset: atque (vt fieri sæpè solet) ea fuit mulieri salutis causa, ex quâ vulgares quia derant maximè timuissent.

PYthocles ægrotantibus lac multâ quâ permixtum concedebat. Vt perniones dissoluas, tepefacere oportet pedes hoc modo, præ-
F cipuè calefacere igne & aqua. Oculis admodum noxia sunt, lens, fructus Autumnales, dulcia, & olera. Dolores lumborum, crurum, & coxæ ex laboribus obortos, aquâ marinâ & aceto calidis aspergere oportet, & spongiam imbutam admouere: lanis verò succidis & agninis pellibus deligare.

Hæc quoque videotur interiecta, & nullo ordine posita: tamen non prætereunda ceosui, quia in omnibus codicibus scripta reperi. Neque sanè est quod admodum requiras ordinem in hoc libro, quo

A perpaucæ præceptiones, sed obseruationes vt occurrebant Hippoc. scriptæ sunt. Quanquam videtur ex loquendi modo, illud solum quod de diluto lacte dicitur esse Pythoclis, cætera dici ex Hippoc. sententia, ego quidem suspicor, omnes has curationes esse Pythoclis. Ferè enim pleraque consueuerunt græci, præcipuè qui breuiloquio student, verbis infinitiui narrare. Itaque perinde intelligo ac si diceret, dissolucbat, tepefaciebat, calfaciebat, aspergebat; admouebat, deligabat. Non dicit quibus ægrotantibus dabat Pythocles lac multâ aquâ B dilutum, insinuare videtur crebrum eius vsum homini fuisse in plerisque morbis. Fortasse vtebatur hoc pro victu. Nam libro septimo repetuntur hæ curationes Pythoclis, ibique ita legitur lac multa aqua mixtum dabat, & renutriabat. Quibus verbis insinuatur, pro alimento dari: tamen si ab Hippoc. didiceris noxas lactis, quas ferè vno aphorismo collegit sexagesimo quarto quintæ sectionis, videbis perpaucis morbis congruere posse. Nam vel tabescentibus, ad quos maximè commendatur, non conuenit valdè dilutum, sed aliter præparatum, vt minùs aluum moueat, & minùs acescat. C Ego de lacte diluto non habeo aliud quod dicam, quàm me eo vti solere ad gargarismata, & oris collutiones in febribus, ijs præcipuè quæ fauces siccant, & exasperant. Perniones cutis refrigeratione & densatione fiunt, proinde calfactione & laxatione curantur. Nulla re faciliùs calefieri possunt manus aut pedes, quam igne. Verum ignis calor non adeò laxat, quin potiùs, si plurimùm quis ignem sustineat, vt exuri incipiat cutis, etiam corrugatur & adstringitur. Proinde meritò Pythocles calfa- D ciebat alternatè igne & aquâ calidâ. Calida enim aqua laxat simul & humectat. Quare igne calefaciente, & aquâ laxante ex vstionem prohibente, dissoluetur materia, & laxabitur cutis, & temperabitur pars. Nec sanè sola aqua tepida agetur commodiùs (quanquam ea videatur vtrumque præstare posse) quia cum ea valdè molliat, nisi emollitio ignis siccitate corrigatur, manebit pars noxæ ab ambiente aëre peropportuna, & occursu illius mox findetur, & afficietur grauiùs: quin & vtenti alternatè aqua & igne, etsi minùs, non nihil periculi inde est, ac propterea qui curatur nunquam E debet pannis duplicibus & mollibus pedes exuere. Itaque pernionum curatio hæc mihi valdè probatur. Oculis noxia esse lentem, fructus Autumnales vel horarios, dulcia, olera, consonum etiam est rationi: siquidem omnium horum sunt vapores crassi, & solutu difficiles. Dulcia enim crassarum partium sunt: olera verò ex aquæ & terræ leui permistione consistentiam habent. Lenticulam aciem visus obtundere Dioscorides affirmat proprio capite, crassam enim & flatuosam substantiam habet, vt alia ferè omnia legumina, & plus etiam F quàm illorum plurima. Curare verò dolorem lumborum, crurum, & coxæ ἐκ πόνων, hoc est, quum dolor ex labore ac defatigatione ortus est, aspersione aquæ marinæ & aceti, & admotâ spongiâ illis imbuta, ac deligatis lanis succidis & agninis pellibus, non semper probo, sed tunc solùm, quum frigida humidáque intemperies cum succo est: aut, etsi ea intemperies in parte non sit, talis humor in partem influxit. Nam marina calefacit & siccat, lanæ etiam succidæ, & pelles agninæ calfaciunt & digerunt, acetum siccat, & facit marinam penetrare. Qua facultate ad coxam præcipuè, maximè est opus. Itaque est hoc vnum quoddam eorum auxiliorum, quæ ad dolorem coxæ, lumborum, ac crurum commendari meritò possunt, nullum tamen est omninò, quod ei curando vnicum possit esse satis, nam neque cuilibet nisi adhibeatur distinctio causæ, & naturæ hominis.

Fulloni inguinum tumores exorti sunt duri & sine dolore, & circa pubem & in collo magnitudine similes. Febris quidem præcesserat lenta per tres menses, quarto venter distentus est. Calores superuenerunt. Lingua sicca erat, sitis, deiectiones alui molestæ. Mortuus est.

Hic ob prauum fortasse victum congessit multos succos frigidos, quorum redundantia debilitato naturali calore factus est hydropicus, & ex hydrope interijt. Frigidorum redundantiam facilè indicabant multi scirrhi, & magni in partibus adenosis totius corporis, vt in inguinibus, in pube, in ceruice exorti: fiunt enim aut à melancholia, aut à crassa pituita: quod est duplex genus frigidorum & crassorum. His putrescentibus, primùm quidem tertio mense facta est febris lenta, quales scilicet ex crassis & frigidis fieri solent: mense quarto venter iam distent' est, & lingua reddita sicca, & facta magna sitis, vt scilicet in hydropicis fieri consueuit. Calores etiam superueniebant, id est, præter eam febriculam, quæ hydropicos comitatur cum siccitate linguæ & siti, superueniebant aliquando erraticè modo febres, aut ob erratum in victu, aut ob fortuitò exagitatas aliquas crassorum succorũ partes. Accedit difficultas egerendi, quæ hydropicis quidem superueniens, malum signum est: significat enim humidas omnes potus ubique partes, in ventris illam cauitatem aut in venas arteriasque transumi, & ob id fæces arescere. Quod cum fit, necesse est hydropem augeri, donec septi transuersi prohibeat motum, aut calorem in toto corpore extinguat: velut contrà, cum hydropicis superuenit alui profluuium, aqua à venis in ventrem confluente, solutio fit, vt dicitur 14. aphoris. sectionis 6. Ob id igitur hic mortuus est. Quæ historia nos admonet, vt cum multa sparsim per corpus tubercula (magna præcipuè) videmus oriri, cacochymiam citò conemur emendare. Nam hæc quæ ita pullulant, in internis latere humorum magnum vitium significant. Quæ cacochymia nisi maturè euacuetur, maioris alicuius morbi causa erit.

Cui caput lapide percussum est à Macedone, cecidit. Tertia die vox defecit, anxietas aderat, febris parua, non admodum pulsabant tempora, nihil omnino audiebat nec sapiebat, nec sine tremore erat, sed quartâ mouebatur. Circa frontem, sub naso, & vsque ad mentum madidus erat, & mortuus est.

Non dicit qua parte capitis percussus fuerit. Quod (vt in historia virginis Nerei diximus) non parum refert ad magnitudinem periculi. Verùm nulla parte capitis contemnendum vulnus est, nisi sola cutis sit cultello incisa, nedum cum lapide est contusa, & dissecta. Mox ac accepit vulnus, cepit lethalia signa habere hic, nam cecidit: hoc verò ponit Hippoc. lib. de vulnerib. capitis in signis fracti cranii, & læsionis quæ interna capitis attigerit. Itaque haud dubiè huic contusum cranium est ad interna vsque. Vnde inflammatio in internis cerebri contracta est. Manifestè autem non statim, sed tertià die, aut quartà, vt dicitur lib. de fracturis, vulnera pleraque ingrauescunt, vt quæ ad inflammationem procedunt, & quæ ad febres. Tunc ergo cœpit hic esse sine voce, & nihil audiebat omninò, nec sapiebat: scilicet, etsi loqui non posset, ex nutibus constabat nihil audire, neque intelligere: nec sine tremore erat, sed quartà (quà etiam mortuus est) mouebatur, conuulsiuè scilicet. Dictum enim sæpe à me iam est, apud Hippo. nomen tremoris significare omnem motum tremori similem: quare & conuulsiuum. Hæc inflammationem magnam in alto cerebro ortam indicabant: per tantam verò affectionem tam principis membri, necesse erat anxietatem fieri: nam & cor ad magnam compassionem trahebatur: atq; (etsi id non dicat) difficilis fiebat respiratio. Febris verò apparebat leuis, & pulsus in temporibus non valdè inerat, quòd affectio interna esset, & per internas arterias & venas potius quàm per externas fluxio reciperetur, contrà ac in virgine Nerei factum esse dicebamus. Quòd huic iam exhalanti animam sudor exiguus, ac guttatim, quem humiditatem vocat, factus sit per faciem, à fronte ad mentum, consonum est eis, quæ de sudore in prognostico dixit Hippocrat. quorum causas ego in eius loci commentarijs reddidi.

Eniates quidam proprio iaculo percussus à tergo secundùm sinistram lateris partem, vulnus quidem non dolebat. Tertià verò die grauis dolor ventris exortus est, non excernebat. Iniecto autem clystere sub noctem stercus prodijt, non intermisit dolor, sedes ad testes eminebat. Quartà verò pubem & ventrem dolor detinebat. Viuens sine tremore esse non poterat. Biliosa vomebat sincera, oculi ijs qui animo linquuntur similes: post quinque dies mortuus est. Calor quidem tenuis inerat.

Siue hic se suo iaculo sponte traiecit, siue casu in illud incidit, siue ab alio quopiam suo ipsius iaculo percussus est, nihil refert. Qua parte, & quousque videatur fuisse læsus, oportet dicamus. Latere sinistro à tergo est percussus. Non narrat an ad costas supernas, quas & legitimas vocant, an ad infernas, quas nothas: verùm quoniam læsio præcipuè videtur pertinuisse ad ventrem infernum, vel vsque ad pubem & scrotum, constat non esse illarum vulnus superna thoracis parte. Si enim inde descendisset iaculum in imum, disrupisset pulmonem & septum transuersum, ac mirum ni attigisset cor, aut

A aortam arteriam: quare repente cecidisset mortuus: superest fuisse vulnus postremâ & imâ parte thoracis, iuxta septum transuersum, inferiùs tamen. Inde verò iaculum deorsum versus intestina, non sursum versus thoracem consedisse, eadem ratio declarat. Cæterùm quia primùm quidem non excernebat, deinde verò tertià die ablutus clystere, merum stercus sine cruore aut sanguine eiecit, constat non penetrasse vulnus in interna intestina, eorum tunicis laceratis, sed constitisse inter ea & peritonæum: præcipuè cum labor, seu grauis dolor, seu velut ponderis sensus (nam hæc significat
B κόπος) ad scrotum descenderit, quod quidem fit ex ipsiusmet peritonæi productione quadam. His ita statutis, quo pacto acciderit hæc omnia fit consentaneum, enarremus. Iaculo quomodo, & qua parte traiectus fuerit diximus, vulnus quidem non dolebat, quia inflammationem non valdè contraxerat, ob magnam fortasse sanguinis effusionem, quam, quia factam non narrat, suspicor factam introrsum, sanguine in ventrem effuso: quem cùm
C necesse esset corrumpi, & malignas qualitates contrahere, factum est, vt tertià die dolor grauis ventris fieret, copià grumorum sanguinis grauante, & premente, & qualitate malignà mordente extrinsecùs intestina. Tamen non excernebat, quia mordentis & maligni nihil erat intra intestina. Et cùm ob hanc molestiam, & excernendi difficultatem clystere esset ablutus, excreuit exiguum stercoris, ob cuius excretionem labor non intermittebat (neque enim inde nascebatur) sed cùm non in-
D termitteret, sedes ad testes eminebat, grumis sanguinis eò iam pondere delapsis. Quartà iam die aucta copià & malignitate, morsum patientibus testiculorum ligamentis, & ceruice vesicæ, & quæcunque eo loco sita sunt, & totis intestinis, pubem & aluum dolor tenebat: donec mortuus sit, sine tremore esse non poterat: quem tremorem consentaneum est fuisse rigorem ob mordicationem intestinorum, & ventriculi. Tametsi enim telum ventriculum non attigerit, veneniosa tamen qualitas grumorum putrescentium eò vsque trans-
E missa est. Accesserunt etiam rigori conuulsiui motus, per consensum neruosi generis cum ore ventriculi, & ob vtrumque non potuit esse sine tremore, hoc est, sine vitioso partium motu, & præter naturam. Vomitus sinceræ bilis ob compassionem ventriculi cum ventre infesto accidebat. Oculi erant postremis iam diebus, veluti eorum qui animo linquuntur, excauati scilicet, tristes, & velut marcidi, & sine fulgore. Tales enim fiunt ijs quos iam deficit virtus vitalis. Post quinque dies, ex-
F trema scilicet quintæ parte, aut sextà die finiuit vitam. Θέρμη (inquit) λεπτὴ ϖαρῆν, id est febrem habebat exiguam. Quales scilicet apparere solent quæ sunt malignæ, velut hæc malignæ putrescentiæ grumorum succedebat.

Lli cui hepar percussum est iaculo, statim color mortuus similis affusus est, oculi concaui, anxietas, & difficilis tolerantia: mortuus est antequàm concio solueretur, cùm ipsa diluculo sauciatus fuisset.

Quanto cum periculo hepar vulneretur, Gal. docet comm. 18. sextæ particulæ aphorismorum, quia funditur inde multus sanguis, & hominem exanimat, & curationem prohibet. Quam ob causam nugati censet eos qui affirmant, vel ab alto hepatis vlcere, vel abscisso hepatis lobo sanatum esse quemquam. Quia scilicet nisi ad extremitatem vulnus constiterit, non possunt non dirumpi venæ, è quibus sanguis effundatur. Vnde manifestum fit, si exulceratio venam cauam lacet et in exortu, necesse esse vt homo moriatur repentè, vtpote iugulatus: vt huic euenit, qui cùm iaculo esset vulneratus, meritò, ab ipso telo coniectura accepta, putatur accepisse altum vulnus. Vnde sanguine effuso repentè mortuus est. Repentè enim mori dices eum, qui quatuor aut quinque horis exhalauit animam. Constat verò in moriente homine colorem mortuis similem, excauationem oculorum, anxietatem indicibilem, & difficilem toleratiam meritò accidere. Hic mihi videtur iaculi extractione citiùs moriturus, vtpote cui iaculum ipsum posset vlcus obturare, & sanguinis fluxum cohibere. An extractum mox fuerit, non narrat.

VXori Polemarchi hyeme angina laboranti tumor sub gutture exortus est cum magna febri: secta est ei vena, cessauit faucium suffocatio, febris perseuerabat. Circa quintam diem sinistri genu dolor & tumor exortus est, & ipsi circa cor aliquid colligi videbatur, & respirabat velut ij qui ex submersione respirant, & ex pectore substrepebat, sicut mulieres ventriloquæ dictæ; huic simile quid accidebat. Circa septimam autem aut nonam sub noctem venter affatim demisit humida multa, quæ mala existimabantur. Ea verò voce destituta mortua est.

Βρόγχον vocat laryngem, seu caput asperæ arteriæ, quia constat cartilaginibus, quæ in tota aspera arteria appellantur bronchia. Ortus itaque est huic laboranti anginâ tumor infra laryngem, externus quidem (conspicua enim narrat) qui quidem per se malum signum non erat (nam vt in aphorismo dicitur, in angina tumorem apparere bonum est) verùm quia pendebat malum ex multis & crassis, qualia hyeme colliguntur, non fuit id satis ad salutem. Nimirum tumor externus non tam factus est humore extra conuerso, quam interiùs & exteriùs redundante. Accidit igitur ijs, qui ab angina liberati nihilominùs moriuntur, id quod in aphoris. 10. sect. 5. dicitur his verbis, qui anginam effugiunt his ad pulmonem vertitur, & septem diebus moriuntur, si verò hos effugerint, fiunt suppurati. Hæc manifesta signa habuit delapsus succorum in pulmonem, cuius affectionibus, vt & totius thoracis, alui deiectiones inutiliter, ac nonnumquam exitialiter succedunt. Mortua itaque est hæc breui, quia post decubitum in pulmonem alui fluxio successit: quæ si non successisset, incidisset in suppurationem. Cùm itaque anginâ & simul tumore sub larynge suffocaretur, & esset multa febris, vt ple-

A rumque in angina solet, vena ei secta est, & cessauit suffocatio ex faucibus (addidit ex faucibus, quia ex pulmone & asperæ arteriæ inferna parte parum abest quin fuerit suffocata (febris tamen non est soluta, quòd scilicet non tam soluto, quàm permutato morbo fuerit solutio suffocationis. Περὶ πέμπτην γούνατος ἄλγημα, οἴδημα τοῦ ἀριστεροῦ. Videtur his verbis significari, dextri genu fuisse dolorem, & sinistri tumorem, vt alterum genu dolore sine tumore, alterum tumore sine dolore laborauerit. Potest autem etiam intelligi vtrumque doluisse,

B alterum solùm intumuisse. Vtcumque hoc habuerit, significatur humores deorsum descendisse, & quidem hic abscessus bonus fuisset (nam deorsum in ignobiles partes, & longè à primariò affecta) verùm non fuit satis pro tanto morbo, neque adeò multùm succi eò deriuatum est, sed maxima pars constitit in thorace. Nam circa cor videbatur ipsi aliquid colligi: nimirum pulmo repletus comprimebat pericardium. Et respirabat vt qui ex submersione respirant, vt scilicet qui periclitatur suffocari ex longa spiritus cohibitione, & ex pectore sub-

C strepebat, vt qui vocantur ἐγγαστρίμυθοι. Gale. lib. de obsoletis Hippocrat. vocibus dicit ita vocari eos, qui clauso ore loquuntur διὰ τὸ δοκεῖν ἐκ τῆς γαστρὸς φθέγγειν, quod ex ventre loqui videantur. Hoc significato oportet nos nunc hoc nomẽ accipere: quamquam alij aliter eo vtantur. In decretis canonicis dicuntur hoc nomine quidam, qui ex pelui vel aliò vasis genere vaticinantur, à nomine γάστρη quod est vasis quoddam genus. Sed qui loquerentur ex ventre non satis scio, qui essent. Cælius Rodiginus dicit ita appellatos quosdam, quibus in ventre dæ-

D mon esset aliquis, interrogantibus responsa tribuẽs, qui dicebantur Pythonem habere in ventre. Fortasse sine dæmone ope fit vt quidam mugitu quem clauso ore reddunt, voces quasdam non sanè distinctas imitentur: vtcumque hoc habeat, quod hic dicitur est, strepitum quendam in huius mulieris ventre sentiri, quod quidem fecit aër, qui intra asperas arterias ab humore coercebatur. Hæc cùm ita haberet, circa septimam aut nonam sub noctem aluus affatim excreuit multa humida, qualia quæ

E putantur esse mala: vt hac ratione viderentur exire qualia oportebat: mulier verò tam longè abest vt habuerit se meliùs, vt etiam priuata voce mortua sit. Nimirum euenit, quod in pectoris & pulmonis morbis plerumque solet, vt tenuia transcolentur in ventrem, crassa intra thoracem hæreant, & facultate soluta, morbo non soluto, mors accidat. Quia à thorace in ventrem expedita via non est, & ea pars debilitatem omnium minimè potest sustinere, quia indiget motu vehementi: & ob alterum non purgatur, ob alterum facultate citò destituitur.

F Dicit circa septimam aut nonam, vt qui non satis recordaretur quà die. Septima solere fieri dicitur in aphorismo, non mirum tamen quod septimâ fieri solet, vsque ad nonam produci. Non enim sunt hi fines adeò ineuitabiles.

VEntres in morbis oportet per inferiora purgare, inferiores quidem, quum concocti sunt, humoresque considentes videbis. Signum est, si ægri neque anxietate neque capitis gra-

uitate laborent, & quum calores fuerint mitissimi, aut quum post paroxysmos desierint. Superiores autem in paroxysmis, tunc enim humores sua sponte eleuantur, quum ægri anxietate, capitis grauitate, & corporis iactatione conflictantur.

ὑποκαθαίρειν, id est subpurgare videtur significare purgationem exiguam, aut deorsum factam. Hæc enim significat ὑπὸ in compositione. Hic vero neutrum horum significat, sed idem quod καθαίρειν, purgare scilicet vtcumque: addit enim, τοὺς μὲν ἄνω, τοὺς δὲ κάτω. Docet itaque hæc sententia, qui sint purgandi, & quà viâ. Purgare, inquit, oportet in morbis cum concocti fuerint; nimirum, vt in aphorismo dicitur, non sunt mouenda cruda, nisi turgeant, qualia sanè sunt perpauca. Qui verò expurgandi, alios quidem deorsum expurgare oportet deiectione, alios sursum vomitu, vt scilicet humores ipsi sua sponte sursum aut deorsum vergunt, quia quò vergit natura per loca conferentia, eò oportet ducere. Signa verò quæ indicant consedisse humores, quòd anxietas & capitis grauitas cessauerit, & calores mitissimi sint, aut cessauerint post paroxysmos, hoc est cùm sint febres mites, & paroxysmis carentes, nisi fortè exiguis: aut si habuerint paroxysmos minimè mites, tamen cessauerint iam. Alios autem oportet purgare sursum, quum sunt in paroxysmis, quia ægri sunt anxij, capite grauati, & loco consistere non possunt. Reddit horum causam dicens, tunc enim sua sponte eleuantur humores. Hoc est, quum morbus fertur difficillimè, & anxij, inquieti, ac grauati capite sunt, significatur succorum sursum latio: quum nihil tale est, aut cessarunt hæc omnia, significatur succos non esse elatos, aut subsedisse. Sed videri possunt hæc ἀμφιβολῶς dicta, & hæ definitiones incertæ. Nam dicere grauatos capite non esse expurgandos per inferna, videtur falsum, cùm in vertigine, cephalæa, cephalalgia, epilepsia, & aliis omnibus morbis captis, nullus sit qui non consulat pharmaco deiectorio vti. Galenus certè hieram ex colocynthide mox exhibet. Quin potius in capitis grauitate, videtur meritò vitanda vomitio, ne laborare cogatur pars affecta, & sursum versus commotio fiat. Præterea præter artem videtur, in ipsis paroxysmis vlla purgatione vti. Quia, vt in aphorismis dicitur, cùm morbi vigent, & ea quæ sunt præter naturam sunt fortiora, melius est quietem agere. Accedit quòd anxietas, inquietudo, & capitis grauitas, sæpe sunt decretoria prænunciantia vomitum, aut fluxum sanguinis ex naribus præcipuè, sed & alias euacuationes aliquando: imminente autem crisi, nulla vacuatio tentanda est, quia quæ iudicantur aut indicata sunt, neque mouere, neque nouare oportet, sed sinere. Certè Hippocrat. non has, quasi exactas, & quæ solæ sufficiant, definitiones expurgationum superiorum & inferiorum, scribit, sed vt vtiles quasdam considerationes, quibus aliæ omnes artes sunt adiungendæ. Nec dicit, nullos qui sunt capite grauati, expurgandos esse deorsum: sed eos quibus succi sunt cocti, & alioqui nihil obstet expurgari, si neque anxii fuerint, nec capite grauati, neque febres in exacerbatione, expurgandos esse per inferna: quia significatur succos deorsum

A consedisse: cum enim sursum feruntur, ventriculum superiorem, thoracem, & caput molestia afficientes augent febres, pariunt anxietates, inquietudines, & grauitates capitis. Hæc ergo si adsint omnia, tamen expurgandum sit, expurgandum erit per superna, quia succi non consident. Tamen, etsi hæc adsint, si aliud aliquid sit quod purgare corpus prohibeat, vt si iudicatio imminet, aut sit, aut febris est vehementissima, purgandum omnino non est, neque id Hippocrates dicit. Sed si purgandum, sursum faciendum. Capitis verò grauitatem solam

B non dicit prohibere expurgationem per inferna, sed cum reliquis. Quapropter in cephalæa, & alijs capitis morbis, non prohibet dare deiectorium: sed in his ipsis vtimur vomitione, quum ventriculus sentitur malè habere, aut quòd caput laboret ex ventriculo, aut ventriculus ex capite: vtcunque scilicet circa ventriculum redundent excrementa, quod cognoscimus anxietate, qualem parit ventriculi morsus, aut nauseabunda laxitas. In paroxysmis, hoc est, febrium exacerbationibus, quarum expe-

C ctatur citò futura inclinatio, expurgatio totius corporis non tentatur tutò. Satius est enim expectare remissionem, ne duobus modis laborans facultas succumbat: verùm si exacerbatio ipsa vrgeat, neque alia ratione remissio expectetur, & nihil maioris momenti prohibeat, vomitione est expurgandum: quia expurgandum est omnino, & indicatur talibus, succos non subsedisse. Qua eadem ratione in paroxysmis intermittentium febrium solent vomitus esse vtilissimi, adeò vt solis bis soleant tertia-

D næ curari, & quartanæ febres mitescere.

Vidam ex casu in cubitum vulnerato, post sphacelum cubitus suppuratur, pure iam maturescente viscosa sanies exprimitur; qualis etiam Cleogenisco & Demarcho Aglaotelis filio: similiter autem & valde ex eisdem pus nullum effluxit, velut Æschili filio con-

E *tigit.*

Sphacelus est corruptio & mortificatio partium solidarum, occupans etiam ipsa ossa. Hæ corruptiones aliquando sunt humidæ, aliquando siccæ. Siccas putrescentias vocari ab Hippoc. eas, quæ morientibus ipsis particulis, citra succi collectionem, aut redundantiam fiunt, non semel iam anteà diximus: humidæ ergo sunt, cum partes putrescentes in saniem aliquam resoluuntur. Suntq; quædam sup-

F purationes tàtùm deficiẽtes à bonis, quantùm à benigna inflammatione, aut contusione differt ipsa mortificatio. Nihilò benignior est mortificatio sicca quàm humida, sed, vt ego existimo, etiam malignior, quia extinctio mera videtur esse hæc innati calidi: illa velut colliquescentia à febrili, quamquam in tam malignis, non est quod eligas. Illud certum est, in corruptionibus humidis non posse esse pus bonum, vt in bonis suppurationibus: quia hæ calorem à naturali non valdè deficientem indicant, illæ corruptum. Proinde vt in his fit pus crassum sine lentore, ita in illis contrarium, tenue scilicet vt ichor, & cum lentore. Quanquam ne hoc quidem talibus multum durat, sed citò supprimitur,

mitur, fitque postremò vlcus siccum, vt repetens hanc ipsam sententiam dicit Hipp. in septimo libro. Itaque dicit, quibusdam, qui cubito percussi cum essent, ex casu corruptionem cubiti incurrerunt, duobus quidem extitisse ichores lentos, alteri nullom pus, atque vtrumque fieri solere. Neque sanè in cubito solo, sed & in tibià, & brachio & quauis alia parte simili perinde accidet. Verùm hæc fortè occurrerant, quæ memoriæ & obseruationis gratia notauit. Constat verò vetustissimam phrasim sapere, quòd corruptum iam & resolutum in pus cubitum, maturatum vocat. Nam & in libro B de alimento vocauit cibos coctu faciles, facilè putrescentes.

Suppuratis autem plurimis horror & febris superueniebat.

Hæc eadem verba (vt etiam superiora) occurrent iterum in libro septimo. Illic verò dicetur, febres superueniebant. Non multùm interest. Sed si C verbo præteriti imperfecti vtitur, de aliquâ tempestate, quâ multi fuerunt suppurati, loqui videtur: forte de ea ipsa tempestate, qua contigit ex casu vulnerari cubito Cleogeniscum, & Demarchum, & Æschili filium: sin autem verbo præsentis, docet rigores incertos, & noua febrium incrementa, fientis suppurationis esse signa: quod in prognostico etiam dicitur ab eodem Hip. his verbis. Considerate suppurationis principium oportet, suppuratione facta ab ea die, qua primom homo febricitauit, aut D si fortè primùm ipsum rigor apprehenderit. Causam in commentatione eius loci reddidimus.

Parmenisci puero surditas accidit, contulit non abluere, lana autem solùm expurgare, & infundere oleum aut nepotum, iubere vt ambularet, mane surgeret, & vinum album biberet.

E Netopi nomen occurrit apud Hippocratem scriptum sæpe, præcipuè in libris de morbis mulierum. Quid possit significare, etsi de ea re lexica multa, & viros doctos, & græcæ linguæ peritissimos consuluerim, reperire non potui. Quod me cogit suspicari, vitiatum esse codicem, legendumque esse μετώπιον. Est enim facilis lapsus, cùm sint voces adeò similes, aut Hippocratis sæculo F vocatum esse νέτωπιν, quod posteà μετώπιον. Nam μετώπιον legi congruit plurimum cum instituto. Significatur enim ea voce quod dicimus alio nomine galbanum, & vnguentum quoddam in Ægypto parari solitum, quod describit Dioscorides libro primo, recipiens galbanum, à quo & nomen accepit. Accedit ad coniecturam, quòd vbi meminit Hippocrates nepotij, recenset illud inter resinas, & pinguedines, & olei genera, denique inter res emollientes cum quadam resolutione, cuiusmodi est galbanum, & vnguentum illud. Vnde ego citra dubium colligo, aut esse id quod dixi: aut aliquid ei facultate simile, quale styrax, bdellium, myrrha,

A aut thos, aut succus silphij. Quanquam nihil horum, quæ modò nominaui esse constat, quia locis citatis inter ea refertur ab Hippocrate, quasi diuersum quiddam. Dico autem esse facultate cuiusmodi aliquid, magis autem adducor vt suspicer esse quod dixi. Nam præter dicta, est illud vnguentum, atque adeò ipsum galbanum cum aceto & melle feruefactum, vtile ad grauem auditum, & surditatem, vt licet videre apud Galenum lib. 3. de compositione medicamentorum secundùm locos cap. 1 quo etiam in loco Galenus commendat ad eam passionem, deambulationem, & frictionem capitis, & corporis, ac denique totum victum siccum & attenuantem. Quia ea passio à succis multis & crassis in capite redundantibus fit. Quare & ambulare, erit etiam vtile, mane surgere, ne somnus multus afferat capitis grauitatem, & vt exercitatio tempestiuè agatur (non enim à cibo erit vtilis) & vinum bibere album, quia tenuius & minùs replens quàm nigrum, & purgare aures lana (ipsa enim expurgatio discutit) & infundere oleum, aut, quod est multò efficacius (oleum enim nisi sit vetus, aut feruefactum, aut quod vocatur elychniorum, leue auxilium est) galbanum ex aceto & melle: itaque lauare erit noxium, quia humectabit, nisi tamen laues balneo aliquo medicamentoso, vt vino in quo amaracus, aut stœchas, aut alia eiusmodi incocta sint, tunc enim iuuare poteris: si tameo prius, & corpus totum, & caput vacuaueris per hieram diacolocynthidos, aut tale aliquod medicamentum, præmissa (si eâ etiam sit opus) missione sanguinis ex venâ cephalicâ. Expurgationem verò in hac passione princeps esse auxilium, consentaneum est, siquidem Hippocrates ipse dicit, surditatem fluente aluo solere cessare. Post maiores autem euacuationes, errhinis, & gargarizatu, seu etiam masticatorijs, ad extrahendam pituitam vti confert. Cibi autem sint sicci & pauci, & concoctionis facilis & caput minimè replentes. Ob id Hippocrates libro 7. huius operis, vbi historiam hanc repetit, & quædam prætereà addit pertinentia ad victum, iubet abstinere ab oleribus, vt humidis, vaporosis, & grauantibus caput (nam & lactuca, quæ inter olera tenet primas, hæc habet vitia) & vesci pane, & piscibus saxatilibus. Tales enim concoctu faciles, neque mali succi sunt, eorum verò humiditas paoe emendatur. Pisces saxatiles dicit Galenus esse scarum, merulam, turdum, iuliam, fucam, percam, quòd in petrosis promontorijs, & vbi sunt saxa delitescant. Ego verò his addam multos alios pisciculos, qui in cœnosis & lacustribus gignuntur nunquam, sed limpidis aquis, & per petras decurrentibus, veluti salaras, si forte ita vocate sunt quæ nobis *truchas*, & vtcunque veteribus appellarentur, quæ nobis vocantur *vermeiuelas*. Omnibus enim eiusmodi piscibus est ea laus, quam Hippocrates tribuit saxatilibus, non solùm illis marinis. Dabuntur verò in hac affectione pisces frixi potiùs quã elixati. De vino dubitabit aliquis, an vtile sit. Videtur enim tentare caput & fluxiones in illud commouere. Ego quidem non intelligo præferri hoc loco vinum album aquæ, aut alij potioni aquosæ, sed vino nigro. Satius autem fuerit ob partis indicationem vti aqua, nisi tamen inueterata iam passio sit, & hominis consuetudo, aut etiam natura plurioùm repugnet. Tunc

enim, vt & in alio quouis morbo, faciendum erit satis indicationi maiori.

Vxori Aspasij dentis dolor accidit vehemens & maxillæ (suppleri debet tumor) cùm castoreo & pipere collueretur & ore contineret, iuuabatur, & stillicidium vrinæ ipsi sedatum est calido farinæ cum oleo rosaceo fotu.

Dentes parati sunt dolore, quia fluxionibus valdè opportuni. Quiuis enim eorum cum maxillæ osse facit velut quendam articulum, quo, non, vt in reliquis articulis, alligantur ossa ligamentis durioribus, & sensus expertibus: sed neruulis quos per radices accipiunt, pendent, & velut claui infixi sunt, comprimentes & compressi. Accipiunt prætereà & venulas & arteriolas, quia ob attritionem necessariam, indiguerunt alimento copioso, & assiduo: quod etiam ipsos facit fluxionibus opportunos. Eisdem enim vijs recipiunt partes succos redundantes, quibus & nutriuntur. Itaque ob hæc solent dolere dentes, non tamen semper dolent ab eadem causa, sed nunc ab intemperie calida aut frigida dolor incipiens, conuocat fluxionem, à qua deinde seruatur & augetur, nunc fluxio prima dolendi causa est. Atqui ipsa fluxio, siue dolorem antecedat siue sequatur, nunc est calida & acris, nunc frigida, nunc etiam flatuosa. Atqui nonnunquam dolor incipit à gingiuis, & coafficit dentes, nonnunquam à dentibus & reffunditur in gingiuas. Et tumor gingiuarum aliquando crescit cum ipso dolore, quod vtrumque simul fluxio faciat, aliquando tumescentibus gingiuis dolor sedatur, quòd fluxio conuertatur ad externa. Nimirum, vt & in alijs omnibus articulorum doloribus solet accidere: qui enim sine tumore ceperunt, superueniente tumore solent mitescere. Ex his quiuis intelliget, nullum esse medicamentum, quo omni dentium dolori æquè occurratur, sed pro dolendi causa, alijs aut alijs esse opus. Horum triplex genus esse video. Quædam enim adstringentia parantur, ad arcendas fluxiones, & firmandos dentes: quædam resoluentia, ad absumendum fluxiones & flatus: quedam stupefacientia, ad tollendum dolorem cum sensu. Componuntur hæc multis modis, cùm ab eodem medicamento volumus multa præstari. Est verò commune omnibus quæ pro dentibus parantur, indigere aliquo quod in altum deducat, alioqui nihil præstabunt neruorum radicibus, quæ intra ipsa ossicula sunt. Proinde vino generoso, aut aceto acerrimo plerumque incoquuntur. Atqui profectò efficaciora sunt in aceto incocta, quia vinum elixatione deponit vires. Cùm igitur hæc castoreo & pipere, medicamentis calidis & siccis, & tenuium partium iuuaretur, consentaneum est, ex fluxione frigida, aut flatu crasso dolere cœpisse. Collutio verò facta est ex aceto. Hæc eadem historia repetitur libro 7. etsi non omnino eisdem verbis, & quiddam aliud addit, ad eandem pertinens ægrotantem. Ita enim ibi legitur. Vxori Aspasij dentis dolor accidit vehemens, & maxillæ (suppleri debet tumor) cùm castoreo & pipere collueretur,

A & ore contineret, iuuabatur, & stillicidium vrinæ ipsi sedatum est calido farinæ cum oleo rosaceo fotu. His verbis intelligi potest stranguriosam passionem mulieris huius solutam esse castoreo & pipere potis ex aqua, & cataplasmate ex farinâ & rosaceo calido: aut hanc curationem solo cataplasmate peractam esse. Vtrumuis intelligas, statuitur curationem stranguriæ calidorum vsu agi, quod quidem non de omni stranguria verum est, sed de quadam. Ea enim quæ ardore vrinæ aut obstructione fit, aut vlcere, alia poscit auxilia. Quæ ex frigore pendet B aut flatu, ea poscit calidas potiones & fomenta.

Callimedontis puero contulit ad tuberculum in ceruice obortum, durum, magnum, crudum, & dolore afficiens, venæ sectio in brachio, & lini semen cataplasmate imponere subactum vino albo, & oleo imbutum, deligare autem valdè coctum; aut cum melicrato farina fœnu græci aut hordei aut tritici C coquatur.

Tuberculum durum, crudum, & dolens haud dubiè est inflammatio scirrhosa. Nam tumor durus & dolens est inflammatio. Dicens autem durum & crudum duritiem quandam solitò maiorem insinuat, quæ inflammationem indicat scirrhosam. Meritò ergo iuuabatur cataplasmatis emollientibus, & resoluentibus. Hæc enim vtraque desiderat talis affectio, aut simul, aut alternatè. Eruum & hordeum siccando resoluunt. Lini semen & oleum resoluunt minùs, molliunt tamen, vt & triD ticum, quod & suppurandi vim habet, si in suppurationem vergeret inflammatio. Vinum resoluentibus cataplasmatis est liquor idoneus. Vbi dicit ἀπόστασις βραχίονος videtur aliquibus significare recessum, decessumue sanguinis, hoc est, missionem sanguinis ex brachio. Videri tamen potest dura interpretatio: occurrit enim apud Hippoc. & Galenum ἀπόστασις significãs idem quod ἀπόστημα seu abscessum, & vbi significet sanguinis detractionem, non occurrit. Quamquam Galen. lib. antiquarum vocum dicit ἀποσκήψις significare apud Hippocratem ἀπόσχασιν & ἀπόσχασις significatione communi est idem E quod ἀπόστασις. Etsi, vt significetur abscessus, Hippocraticam phrasim non adeò sapiat ἀπόστασις βραχίονος, ac si diceret εἰς βραχίονα: videtur tamen non adeò esse durum interpretari, abscessum brachij, id est qui in brachium, atque in alienam significationem nomen transferre, si modò ea aliena est, etiam apud Hippocratem. Verum est si rem ipsam spectes optimum esse auxilium ad inflammationem in ceruice consistentem, sanguinem mittere ex brachij vena exterioa, è latere in quod malum inclinat. F Cæterùm, siue id anteà factum fuerat, siue secus, poterat etiam abscessus in brachium factus sponte liberare. Vt scilicet alia quamplurima ex succis pendentia abscessu soluuntur. Est autem abscessus, humorum in partem aliam ab ea quam primò afficiebant, inchoatio, quæ tumore, aut dolore, aut vtrisque significatur. Itaque vtrumuis hoc loco significet ἀπόστασις siue secundùm communem vsum abscessum siue missionem sanguinis, vt apud Hippocrat. ἀπόσκηψις: secundùm rationem

euenit, vt ægrotus ab inflammatione ceruicis subleuaretur, ac proinde, in vtram interpretationem potiùs inclinem, dubito.

MElissandro cùm gingiua cresceret, doleret, & multum intumesceret, venæ sectio brachij profuit. Alumen in principio impetum humoris reprimebat.

Huic inceperunt processeruntque simul dolor & tumor gingiuæ, vnde & dentes condolebant. Magnus rumor indicabat copiosam fluxionem. Quare nihil magis conferebat, quàm sanguinem ex brachio detrahere, quâ eadem ratione, si quis in brachium secundùm rectitudinem abscessus exortus esset, contulisset necessariò. Vtrumuis ergo horum, huic quoque nomen ἀπόστασις significet, non caret euentus ratione. Aluminis communis est vsus in his, ad oris partium fluxiones, & plurimis stomaticorum medicamentorum vtilissimè miscetur. Nam adstringens firmat dentes: siccans, resoluit succos: extergens, curat, si quæ sunt vt solent, putria vlcuscula. Verùm quia magnam facit adstrictionem, vnde & græcum nomen accepit στυπτηρία, postquam iam partes plurimùm intumuerunt, vtile non est. Quia adstrictio resolutioni obstat: & magna adstrictio partes humidas velut contundit, pressiùs comprimendo. Meritò ergo huic alumen lingua in ore versatum, aut ex alumine & vino aut aceto collutio conferebat in principio, antequàm vehementer intumuisset, posteà enim satius esset cum laxantibus & resoluentibus commutare.

HYdropicum oportet laboribus fatigari, sudare, panem calidum oleo inbutum comedere, nec multùm bibere, lauari & caput tepidè: vinum autem album & tenue, & somnus auxiliatur.

Hydropicis omnibus commune est frigidis & crudis redundare, seu pituitâ, seu sero, seu flatu, seu omnibus, aut horum quibusdam, ob naturalis caloris debilitatē in hepate, quæ aut ab ipso incepit, aut ab alia parte. Indigent ergo omnes curatione, & victu sicco & calfaciente, plus aut minùs, vt febris adest, aut non. Ita enim & materia præter naturam collecta consumitur, & intemperies, quæ eius causa est, tollitur. Meritò ergo iubet Hipp. vt hydropicus defatigetur, hoc est, exerceatur plurimùm, & laboret. Nihil enim strenuiùs quàm exercitatio naturalem calorem excitat, & succos absumit. Verùm cum modo quodam accipi hoc oportet, vt ne magis quàm ferre possint, debilitetur: sunt enim etiam valdè debiles, & animo linqui parati: exerceatur etiam horâ idoneâ, quæ præcipuè est mane ante cibum. Nam post cibum exercitatio contraria est prorsus: auget enim obstructiones, & cruditates. Proinde Hipp. libro de internis affectionibus hydropico victum præscribens, iubet, vt quotidie deambulet, & mane exurgat, post cœnam verò & serotino tempore dormiat. Nam etiam hic dicit somnum auxiliari. Nam etsi somnus in causis humidis sit, at-

A que siccandi gratiâ vigilandum quàm plurimùm foret, verùm, vt diximus, mouendum non est semper, ne ægrotus deficiat, sed quiescendum etiam virtutis gratiâ, itaque vigilandum, sed dormiendum etiam, non solùm ob virtutem, sed & ob concoctionem, nam laborat tumore ob incoctionem. Procuranda est ergo concoctio & siccatio, hæc motu, illa somno: agendum ergo vtrumq; suo tempore. Somno hora idonea est post cibum, motui ante eum. Sudare etiam dicit vtile esse. His erit sanè vtilissimum, si robore facultatis, ac non potiùs dissolutione acci-
B dat. Nam per sudorem ichores serosi, quibus præcipuè abundat hydropicus, euacuatur, & vrinæ defectum optimè supplet exsudatio. Verùm per sudorem syncopis, dissipatur facultas. Sudores igitur tolerantiâ discernes, ac nisi syncopales sint, vtiles esse certò scias. Panem consulit comedere calidum imbutum oleo, non quidem calidum & recentem (talis enim dolorem facit capitis, & est magis siticulosus, & ventrem grauat, & tardiùs descendit, & alioqui corporis habitum minus siccat, vt 2. de ratione
C victus in acutis dictum est) sed, vt ipsemet loco citato ex lib. de internis affectionib. interpretatur, panem antiquum & calidum, quod est, qui iam vetustate duruerit, & tostum. Hic enim calfaciet, & siccabit magis, & recentis noxas non habebit. Iubet vero etiam illo loco, vt sit quem vocant αὐτόπυρον, ex quo nihil furfurum decesserit. Nam talis, præter quam quod siccabit adhuc magis, etiam facilius descendet. Quo respiciens etiam hoc loco iubet dari panē in oleo, hoc est, oleo intinctum. Iuuabit etiam
D oleum panis descensum. Bibere inquit non multum. Hoc sanè videtur remissè dictum. Oportet enim accipere potus quàm minimum, & quantum potest sitim tolerare, vt humores aquosi cōsumantur. Potus autem ne sit aqua, nisi fortè teneatur febre maiusculâ atqui ne tunc quidem sit cruda, sed alterata medicatis. Vinum verò bibere iubet Hipp. & hic, & illo loco: non tamen vtrobique idem, sed hic album & tenue causa mouendi vrinam, illic nigrum crassissimum, reficiendi, arbitror, causâ, & replendi concocto sanguine. Curationem illic suscipit eius qui
E ex colliquescentia fuerit factus hydropicus, hic vero eius qui aliter, vt ex refrigeratione antecedente, atque ita vtrunque rectè dicitur. Si enim hominem cures, qui potu aut cibo frigidis, aut otio, aut obstructionibus factus sit hydropicus, dare debes vinum album & tenue, vt facilius in omnes corporis partes sese insinuet: si vero aliquem qui ex febre colliquante cum extrema extenuatione, melius præscribes nigrum crassissimum, & maximè austerum. Crassitiem enim debes huic corpori procurare, &
F euacuationes ex aluo maximè timere. Verùm hîc complicatio iam affectionum esse videtur. Secundum indicationes hydropis per se, rectiùs dicitur album & tenue desiderari ad hydropas. Quod dicit, lauari & caput tepidè, non tam videtur mihi esse præcipientis vt lauet, quàm prohibentis ne multùm calidâ aut frigidâ lauet: ne caput quidem solum, nedum totum corpus. Nam balneum haud dubiè per se aduersum est hydropi. Erat vero hominibus eius tempestatis consuetissimum, cum secundum totum corpus, tum vel maximè secundum caput. Proinde occurrens consuetudini hydropicis futuræ noxiæ, dicit, lauari etiam caput tepidè. Ego quidem, si liceret, vellem acci-

pi illud χλιηρῶς, id eſt, tepidè, metaphoricè, pro modicè ac parum. Sed proprietas non videtor id ferre, ſed ſignificari, vt neque calidum neque frigidum balneum ſit. Calidom enim diſſoluet vires, frigidum augebit cruditates, & frigidas fluxiones. Itaque ſi lauandum ſit, tepidum ſit balneum. Ego verò mallem eſſe nullum. Præter hæc enim, multa & magna auxilia ſcripta ſunt ad hydropicos, ab omnium ſectarum auctoribus.

Bianti pugili, cùm naturâ eſſet vorax, euenit incidere in choleram morbum ex carnium eſu, maximè verò porcinarum cruentarum, & ebrietate vini odorati, & placentis, & dulciarijs, & cucumere, pepone, & lacte, & polentâ recenti. Æſtate autem cholera morbus, & febres intermittentes graſſantur.

Ex ebrietate vini odorati (qnod & calidum eſt neceſſariò) & placentis & dulciarijs ex melle, conſentaneum eſt hominem calidum & exercitatum ἐν πάθεα χολερικὰ incidiſſe: verùm ex eſu carnium porcinarum fluentium ſanguine, quales ſcilicet ſunt quæ crudiores, & ex cucumere, & pepone, & lacte, & polentâ recenti, in morbos ex crudis ſuccis videbatur potiùs caſurus: proinde duorum alterum interpretor; Aut paſſiones cholericas vocari hic choleram morbum, aut morbos omnes ſeu febres putridas. Febres enim ex bile, aut bilioſas vocare ſolet Hippocrat. quæ ex quocunque ſucco putri generaotur, interprete Galeno commentario aphoriſmi 42. ſeptimæ. Atqui forraſſe vtrumque paſſum fuiſſe Biantem ioſinuare voluit, verbis illis vltimis, æſtate autem χολερικὰ, & febres intermittentes graſſantur. Fortaſſe enim paſſus eſt bilioſas, & vominones, & deiectiones, & febres putridas intermittentes, multiformes. Nimirum voracitas adeò multorum & diuerſorum intempeſtiuè ac citra ordinem ingeſtorum, non poterat non, & ventriculum vitiare corruptione multâ chyli, & debilitare vim in eo concoquendi, & retinendi, atque totom corpus vitioſis ſuccis, & longè diuerſis replere. Quorum illud, choleram morbum, hoc febres putridas inconſtantes, natum eſt facere.

Timochari hyeme catarrhus accidit maximè in nares. Vtenti venere ſiccata ſunt omnia; laſsitudo, calor ſuperuenit: caput grauabatur, ſudor à capite multus manauit. Erat autem etiam per ſanitatem ſudare ſolitus. Tertiâ die conualuit.

Exemplom ſaoè eſt Timochares eius quod ſexto epid. dicitur, vbi ita eſt ſcriptum, coitus morbis à pituita vtilis. Nam hic non habuiſſet meliùs à catarrho hyeme, tam breui, niſi Venere eſſet vſus. Quamquam profectò non eſſet facile, ſed difficili & periculoſa curatione. Nam ſuperueniente febre cum grauitate capitis, & laſſitudine, à quibus multò magis periclitatus eſt, quàm à catarrho. Hic enim tardior, ſed minùs periculoſus eſt, ſi quis bono victu ſe continens, liberetur à permutationib⁹ in

A alios morbos: acutos, vt pleuritidem, aut peripneumoniam: aot loogos, vt phthiſim. Atqui perfectò ipſa per ſe curatio pituitoſarum paſſionum per Venerem haud eſt tuta, vt proptio loco indicabimus. Nam debilitat facultatem, & exhaurit ſpiritus: vnde ex accidẽti crudis ſuccis replere, & deliquia animi accerſere magis ſolet. Laborat etiam per venerem & cerebrum, & totum neruorum genus, vnde eneruationes, & paralyſes, & vertigines, & cephaleæ, & capitis grauitates fieri ſolent. Commouentur exagitanturque ſucci toto corpore, vnde

B laſſitudines, & variæ multas in partes fluxiones; & obſtructiones. Caleſcunt labore omnia: vnde putreſcentiæ, & febres fiunt. Hæc plus aut minùs, vt cuique eſt apparatus, hoc eſt, vt cuique eſt naturale robur, corpus laxum, aut obſtructionibus opportunum, bonus habitus, aut malus. Nam quibus firmum per ſeſe eſt totum corpus, & habitus alioqui non malus, ſi qua pituita ounc abundent, poſſunt Venere moderatâ liberari, ſiccatâ & diſſipatâ pituitâ. Quibus verò hæc bona non adeò inſunt, ſi Venere vtantur, grauiùs afficientur, atque diu-

C tiùs periſque ægrotabunt: aut ſi bonus ille quem deſcripſimus apparatus, neque valdè adſit, neque omninò deſit, permutatione in acutum aliquod & graue factâ, ſimul à recenti & veteri paſſione, breui liberabuntur. Poteſt enim eſſe hæc, etſi non tota, compendiaria tameo & breuis curatio, vt Timochari accidit. Quem ſanè cõſtat, neque infirmum admodum, neque admodum malè paratum fuiſſe, ſiquidem à laſſitudine & febre tribus diebus ſe media hyeme expediuit. Æſtate enim aut diariam habuiſſet ſolùm, aut fortaſſe nullam. Sed hæc præfati morbi decurſum explicemus. Hyeme ha-

D buit catarrhum, maximè in nares, qualem ſcilicet ſolet vocare coryzam, ſed quia addit, maximè, conſtat aliquid etiam fluxiſſe in palatum & fauces, vt plerumque in magnis catarrhis fieri ſolet. Morbus ſanè fuit tempori ſatis congruens, vſus eſt Venere ita ſe habens, & ſiccata ſunt omnia. Ne intellige ſiccatas eſſe partes, & conſumpta excrementa. Non enim febris accidiſſet cum grauitate capitis, quæ ſudore multo à capite ſoluta eſt. Nã vbi ſudor ibi morbus, in capite ergo manſit morbos. Sed cùm ob redundantiam aliquid prius incoctum ex ore & nari-

E bus euacuaretur, ſiccata ſuot emunctoria omnia, morbúſque factus denuò crudior. Nam labore caput repletum denuò eſt, & calida etiam allexit cum crudis quæ continebat. Vnde velut affectum quendam phlegmonoſum contraxit, atque ita ſiccatum deoou eſt cum capitis grauitate & febre: velut quum vlcus quod mediocriter expurgabatur ex occaſione aliqua inflammatur, expurgari deſinit, ac ſæpe febrem facit. Laſſitudines febrib⁹ ex catarrhis ſunt familiariſſimæ, quòd per neruos aliqua pituitæ defluxio fiat. Huic ſuperuenit copioſus ſudor à ca-

F pite, & adeò contulit, vt febrem ſuſtulerit, & caput degrauauerit. Itaque liberatus eſt homo à febre, & à catarrho magnopere ſubleuatus, tertiâ die à qua cœpit febricitare, quâ eadem Venere eſt vſus. Non enim profectò tertiâ die à catarrho, quia eius conſtitutio non eſt adeò breuis. Sed ille quidem pro more producebatur, & intercurrente febre triduanâ contractus eſt.

Post Canem febres grassabantur, in quibus multi manabant sudores, post sudorem ægri nõ omnino refrigerabantur, sed rursus incalescebant, febres longæ erant & mediocriter sine iudicatione, nec valdè sitim adferebant, paucis septimâ & nonâ die cessabant, vndecimâ, decima quartâ, decima septimâ & vigesimâ iudicatione soluebantur.

Dies caniculares vocati finiuntur cum Arcturus oritur, cuius ortus inchoat autumnum vltimis diebus Augusti. Itaque μετὰ κύνα autumnum significat incipientem, vt arbitror: alioqui dixisset vt solet, autumno, aut sub Arcturo. Huic tempori acuti & periculosi morbi sunt familiares, vt in hoc ipso opere non semel dictum iam antea est. Tale erat febrium quas describit genus, erant enim continuæ cum magnis exacerbationibus, & ἱδρώδεες hoc est, per quas toto paroxysmo sudabatur. Hoc genus febrium vocabant veteres, febres ἑλώδεες, id est humidas, & ponebant eas in perniciosis, quia quum semper sudatur, non decretoriè id fit, sed ignei caloris vi, aut redundantiâ aut malignitate humoris. Harum itaque genus malignum erat. Hac verò tempestate contigit non esse admodum tales. Iudicabantur enim plurimi, vt dicit. Iudicati verò solui morbos significat apud Hippoc. Hinc licet coniectare, multitudine potiùs humoris quàm qualitate, aut colliquescentia factas esse hac tempestate febres: alioqui periissent plures. Cùm enim tres dictæ sint humidarum febrium causæ, pessimæ oriuntur ex colliquescentia: secundo loco, quæ ex succi qualitate: minùs his malæ, quæ ex multitudine. Post canem itaque, dicit, accidebant ἱδρώδεες πυρετοὶ καὶ οὐ περιεψύχοντο παντάπασι μετὰ τὸν ἱδρῶτα, hoc est, non veniebant ad integram febris vacuitatem, seu, vt dicunt, infebricitationem. Rursus autem incalescebant, redeuntibus scilicet paroxysmis. Itaque erant continuæ cum exacerbationibus. Et febres (inquit) erant longæ. Paroxysmos intellige singulos esse longos. Ipsæ enim continuæ febres, cùm vigesimo aut citiùs iudicarentur, non poterant longarum appellationem accipere. Paroxysmos verò eadem ratione, quâ cum sudore fiebant, verisimile est esse longos, quia scilicet pendebant ex multâ materiâ. Quod dicit ἐπιεικέως ἄκριτοι, idem est, ac quod prius dixerat, non refrigerabantur omnino post sudorem. Nam de paroxysmis hoc quoque dicit, de totis enim febribus postea dicit, paucis septimo aut nono, plerisque vndecimo, decimoquarto, decimo septimo, aut vigesimo indicatas fuisse. Nullatenus autem est sine indicatione morbus, qui intra fines acutorum iudicatur sine recidiua: sed iudicationis nomen solutionem significat, est verb solutio ac iudicatio, totius morbi, & cuiusque paroxysmi per se. Quod ergo priùs dixerat, non refrigerabantur omnino post sudorem, dicit nunc mediocriter sine indicatione, quod est non omnino, non soluebantur, neque omnino soluebantur. Non erant valdè siticulosæ: Hoc redundantiam humiditatis sequebatur. Siquidem Hip. narraret qualis esset eius tempestatis, & superiorum eiusdem anni temperies, agnosceremus apertè causam, qua morbi facti sunt tales, nunc verò nihil aliud possumus quàm coniectare fuisse annum valdè humidum, certo scientes nihil sine causa fieri, & causas omnes, cum iis quæ ab ipsis fiunt, habere analogiam. Perperam videtur Vallesius interpretari ista verba ἐπιεικέως ἄκριτοι febres mediocriter sine indicatione, cùm potiùs intelligenda essent de moderatâ humorum commixtione, nam legitur ἄκρητοι non ἄκριτοι. Verùm locus iste restituendus est ex 7. Epid. vbi legitur μακροὶ ἐπιεικῶς καὶ δύσκριτοι, quibus verbis innuit Hipp. febres vigvisse mediocriter longas, sed iudicatu difficiles; qui sensus cum prioribus & posterioribus meliùs quadrat.

Polycrati febris superuenit, & quoad sudorem præscriptis similia acciderunt. Medicamento venter purgatus est, & febris mitior facta est. Rursum in temporibus & circa collum, deinde etiam per totum corpus sudores exigui sub vesperam aduenerunt, rursúsque incaluit. Circa duodecimam autem & decimamquartam diem febris intendebatur, & deiectiones erant exiguæ. Sorbitionibus post purgationem vsus est. Circa decimamquintam autem ventris dolor accidit secundùm splenem & sinistri lateris inanitatem. Calidorum quàm frigidorum admotiones minùs proficiebant. Cùm autem clystere emolliente vsus esset, dolor cessauit.

Hæc narratio est imperfecta, siquidem ad decimam quintam solùm diem ducta est, cùm tamen Polycratis febris non fuerit iudicata ante vigesimam secundam, vt constat ex libro septimo huius operis, in cuius initio narratur longiùs hæc eadem historia. Quam ob causam visum est, eius commentationem in eum locum differre, vt suo loco quiduis explicetur.

Magnæ nauis gubernatori anchora digitum indicem & manus dextræ os infernum confregit, inflammatio successit, & syderatio & febris. Moderatè per aluum purgatus est, ex quo calores & dolores mites fuerunt: è digito quiddam decidit. Post septimam diem moderata sanies exibat. Posteà dixit se omnia non posse lingua enunciare. Prædictum est fore opisthotonicum, ad id conferebant maxillæ impactæ, deinde ad ceruicem retractæ. Tertiâ verò in posteriora totus conuellebatur cum sudore. Sextâ die à prædictione mortuus est.

Infernum os digiti esse puto, quod manui ipsi proximum est, & velut radix digiti. Nam mediocriter eleuatis manibus, vt plerumque & depinguntur,

& operantur homines, illud est quod spectat ad inferna. Accedit, quòd illud est longius alijs, & fractioni magis opportunum, & situm inter duos articulos maiores, vt vel ea causa facilius inde homo conuelleretur. Itaque fractus est huic digitus index manus dextre in ipso digiti principio, iuxta metacarpium. Fortasse non est à principio rectè curatus, neque nudata sunt ossa quantum oportuit, neque ossiculorum fragmenta coalescere inepta, extracta sunt. Fortasse etiam, citra chirurgorum erratum vllum, ob malum corporis apparatum inflammatio successit, & sphacelus, hoc est, ossium corruptio, & febris. Per aluum purgatus est moderatè: non explicat satis, pharmaco, an sponte: suspicor tamen pharmaco, quia alioqui diceret, vt solet, aluus soluta est moderatè. Accedit quod secundùm artem fit, vt qui vulnera habent, quacunque ratione magna, aut maligna expurgentur. Erat verò hoc, ob partem articulis adeo proximam, magnum. Non occurrit hic scriptum quâ die, tamen in libro septimo repetitur hæc eadem historia; ibique explicatur, quinto die à læsione factam expurgationem esse. Neque mirum: insumerentur enim quatuor primi in missionem sanguinis, & sedandam inflammationem. Calores, hoc est, febres mites facti sunt, & dolores, putrescentia tamen non cessauit, sed particulæ quædam digiti decidebant. Post septimum & exibat sanies moderata, non sanè qualitate, sed quantitate. Post hæc cœpit non posse mouere linguam: prædictum est à medico fore ægrotum opisthotonicum. Iuuabant hanc coniecturam buccæ quæ inter se erant confertæ, & ad ceruicem retractæ, vt non posset homo os aperire. Nam linguæ difficilis motus exiguum initium erat opisthotoni. Conuulsionis quidem initium erat mediocre, opisthotoni tamen perexiguum, nisi accederet menti & buccarum in ceruicem adductio. Illud enim nihil erat aliud quam in posteriorem partem trahi. Tertiâ die à qua linguam malè mouere cœpit, conuellebatur iam totus in posteriora cum sudore. Sudor quidem fit his qui conuelluntur, ob anxietatem quam difficilis motus musculorum facit. Sextâ die à prædictione, hoc est, ab eâ die quâ cœpit lingua malè moueri, mortuus est conuulsus. Coniecto, quamquam Hippoc. non dicit apertè, fuisse decimam quartam ab ea quâ est percussus: Nam post septimam, hoc est octauâ, decidit quiddam è digito, & exiuit sanies; post ea, hoc est nonâ, cœpit linguam malè mouere; tertiâ ab hac, hoc est vndecimâ conuellebatur; & additis alijs tribus, facta est sexta à nona, & decima quarta à prima, quâ mortuus est.

Harpali filius ex Telephane liberta luxationem infra magnum digitum accepit. Inflammatus est cum vehementi dolore, quæ cùm essent remissa, in agrum profectus est, redeunti lumbi doluerunt, lauit, maxillæ sub noctem cohærebant, & opisthotonus aderat. Spumosa saliua vix per dentes foras prodibat. Tertia die mortuus est.

Quum dixit κάτω μεγάλου δακτύλου pollicem pedis intelligit. Hic eodem mortis genere obijt quo pro-A ximus ægrot⁹, cum opisthotono scilicet, qui à confertione seu alligatione maxillarum incepit, ex occasione non omnino eadem sed simili. Sunt ambo accommodatissima exempla, periculorum quæ ex articulis nascuntur. Alter enim ex fractura digiti manus, alter ex luxatione pedis, in opisthotonum inciderunt. Quem morbum tertiâ die interimere scriptum est lib. 3. de morbis. Quod his duabus historijs rectè confirmatur. Ambo enim sunt mortui die tertia ab ea qua opisthotonici sunt facti. Hic haud dubiè læsus est quam plurimùm, quòd recens B reposito digito, cùm deberet quiescere, & si quid inflammationis superesset ex repositione, soluere, profectus est in agrum. Ex labore enim excitato nouo dolore in pede, connocata est fluxio noua, quæ, rectitudinis gratia, læsit primùm neruorum radices in lumbis: sed secundùm medullæ spinalis rectitudinem procedente compassione, conuulsio cepit à neruorum origine, & factus est opisthotonicus, maxillis adeò constrictis (constringuntur enim musculis temporarijs qui neruos accipiunt à tertio & quinto pari neruorum cerebri) vt vix exiret saliua per dentes. Necesse autem erat exire spumosam C ob æstum thoracis, quem difficilis respiratio faciebat, vt scilicet adest spuma circa os ijs qui strangulantur.

Thrinon Damonis filius vlcus circa tibiæ malleolum habebat. Cùm iuxta neruum iam denudatum medicamento morderetur, opisthotono mori contigit.

D Neruum iam putum nudatúmque medicamento mordaci tangere, non caret periculo conuulsionis, ob acrem enim sensum sustinere non potest, & trahit in compassionem neruorum originem, vt huic euenit. Innuit satis locus. Nam iuxta malleolum prætereunt nerui satis multi, vnus præcipuè insignis magnitudinis, qui ex neruis vltimarum vertebarum lumborum, & ex primis sacri ossis conflatus est, ex quo etiam alij, qui iuxta tibiam decurrunt, decisi sunt. Verùm etsi occasionem præstitit locus, & nerui nuditas, & medicamenti mordacitas, inspicor temporis constitutionem vehementer E iuuisse, fiebant enim eo tempore multi opisthotonici, Vt hinc intelligamus cauenda nobis semper esse ea, in quæ tempestatis conditio videatur inclinare. Leui enim causa in ea incidetur, & quæ salubribus tempestatibus nihil, aut leuiter læsissent, insalubribus facilè eas quæ sponte grassantur, inducunt passiones. Velut hac tempestate, prior quòd in agrum exijsset, alter vsu medicamenti acrioris (quæ causæ insalubres quidem sunt, non tamen perniciosæ) opisthotonici sunt facti, & interierunt.

F

Certè in omnibus suppurationibus, & oculorum affectibus, sub noctem labores contingunt.

In prognostico ita scriptum est, omnes suppuratos ex ijs signis cognoscere oportet, primùm quidem si febris non dimittit, sed per diem quidem le-

nuis est, noctu verò amplior. Hoc est quod nunc dicit, in omnibus suppurationibus sub noctem labores contingunt. Huius causam in commentario prognostici reddimus. Quod de oculi affectionibus nunc addit, oportet exploremus. Oculus plerumque patitur recipiens ex cerebro: cerebrum verò malè affectum, & excrementis redundans, consentaneum est lædi somno. Siquidem somnus causa est similis cerebro, nam frigida & humida. Est etiam cerebri passio, sicque eo obstructo. Obstructio verò, quòd in illud per somnum humores accurrant. Cacochymiæ ergo cerebri confluxu nouo accedente, necesse est illud lædi. Quod si somno læditur, & nocte necesse est lædatur. Nam præter quàm quod noctu somni fiunt, ipsa per se nox est analoga causa somno, humida enim est & frigida: & vt luce ac calore succi euocantur & dissipantur, ita tenebris reconduntur, & densantur. Itaque nocte etiam lædi cerebrum, alioqui malè affectum, & excrementis redundans, est consentaneum. Atque ita fit, vt capitis grauitas, & catarrhi, & conuulsi motus, quin & deliria nocte potiùs crescant. In quam sententiam 4. de ratione victus, ita habetur. Noctes autem plusquàm dies delirij significationem præbent. Læso verò nocte cerebro, necesse est lædi quæ per compassionem cum eo laborant. Nam, vt apertiùs in re proposita dicatur, cùm cerebrum mittat in oculos ob redundantiam, & nocte plus redundet, factâ humorum accessione, tunc quoque plus mittet.

Tusses hyeme grassantur, præcipuè flante Austro. Cùm crassa & multa alba excreassent, febres superueniebant & quinta die cessabant, tusses autem circa quadragesimam, velut Egesipoli contigit.

Non dicit tusses flante Austro vigere, docens eo tempore sæpius accidere, & magis flante Austro quàm Aquilone, (contrà enim se res habet) sed narrat quod alicubi per byemalem quandam constitutionem accidit. Nimirum hyems austrina, & corripiebantur multi tussi, quæ plerisque durabat quadraginta dies, vt morbus neque omnino diuturnus, neque acutus. Possunt enim homines tussire ob Aquilonem & ob Austrum: ob illum quidem, quia penetrat, mordet, & refrigerat spirituales partes, & si quid succi redundat in capite, velut exprimit: ob hunc verò, quia caput humectat & replet, vnde fluere etiam euenit ob redundantiam. Hinc fit, vt tusses ex aquilone sicciores sint, ex austro humidiores, ac per quas plura excreentur & crassiora, quia scilicet flante Austro copiosior fit effluxus. Febres etiam natæ sunt magis fieri ex austrina tussi, vel ob hoc ipsum, quòd ex maiori pendeant excrementorum copiâ, vel quòd ea ipsa quæ redundant calida & humida sint, vel quòd ipse aër valdè sit putrefaciens. Sequebantur ergo dictæ tusses conditionem temporis, febres verò erant tussis symptomata (tussim voco eam affectionem capitis & pectoris, quæ tussim facit) quæ superueniebant redundantiæ: durabant verò minùs quàm tusses, quia ipsæ suam causam conficiebant. Tusses verò cum minore humorum copiâ perseuerare poterant quàm febres.

Eutychidem ex cholera morbo distentio neruorum in cruribus corripuit cum inferna alui deiectione. Bilem impensè coloratam, multam, & valdè rubram per tres dies noctésque euomuit, & impotens erat & anxius. Nec quicquam ex potu aut cibo continere poterat, & vrinæ multa aderat suppressio & meatus inferioris. Per vomitum fæx mollis prodijt, & deorsum erupit.

Χολέρα seu choleram morbum vocant medici malum quoddam acutum, in quo simul vomitione & deiectione laborant ægroti cum retinendi impotentia. Cur ergo vocat hæc cholerica, si deiectionis per inferna erat suppressio? Porrò si hæc suppressio aderat, quo pacto dicit desijsse malum in neruorum distentionem in cruribus cum infernâ alui deiectione, & rursum mollem fæcem simul reiectam esse vomitu, & deorsum erupisse? Hæc solutio ex figurata loquutione pendet, quam cum explicuero, narratio euadet apertissima. Imprimis nomen choleræ ei præcipuè tribuitur morbo, per quem euomunt simul & deijciunt deorsum ægroti, sed etiam cum sine his euacuationibus, à fluxu prauorum humorum, solis irritationibus cruciatur venter supernus, vocabatur cholera antiquissimis. Nam 4. de ratione victus in acutis dicitur Cholera sicca, per quam nihil euomitur, sed nauseatur tantùm. Potiori ergo ratione hic affectus dicetur Cholera morbus, tametsi à solâ vomitione inceperit, qui in vtrasque simul euacuationes processit? Sed narrationem iam exponamus. Eutychidem (inquit) ex cholerâ morbo distentio neruorum in cruribus corripuit cum alui deiectione, hoc est, cùm Eutychides cholera morbo laboraret, desijt malum in tetanos crurum, & in deiectiones. Hoc dicit per præoccupationem, narrans primùm morbi exitum. Nimirum huic morbus in deiectiones & tetanos finitus est. Post hæc redit ad morbi initium, narratque totius figuram & decursum, dicens, per tres dies & noctes multam bilem impensè flauam & valdè rubram euomuit, & impotens erat & anxius. Nec quicquam ex potu aut cibo continere poterat, & interim multa aderat vrinæ suppressio, & meatus inferioris. Post hæc, quarta scilicet die, successit vomitio liquidæ fæcis, simulque cœpit eadem fex deorsum deijci, atque cum hac deiectione finitum est malum in crurum tetanos. Hæc est narratio. Potest autem dubitari, quo pacto vomeret bilem impensè flauam & impensè rubram. Si enim ambas simul, commixtásque, neutrum poterat esse summè. Quo pacto enim insint eidem rei duo colores impensè ambo? Si verò seorsum vtramque, aut secundùm diuersas partes variegatas, qui posset bilis vlla impensè rubra esse? Rubrum enim est sanguinis solius, ne dum impensè rubrum. Si his omnibus κατακορὴς & λίαν ἐξυθρή diuersi colores significentur, haud dubiè exibat seorsum rubrum & flauum, vel secundùm diuersas partes malè permistum. At illi quibus placet

sententia Auicennæ, speciem quandam bilis rubræ esse dicentis, interpretabuntur hanc esse quam homo hic euomuerit, vocari verò impensè rubram non simpliciter, neque ad rubrum sanguinem, sed ad bilem, vt quidem fuerit hæc, quam maximè bilis esse potest rubra, fuerit verò omnino subrubra. Sin autem nulla talis est bilis species, sed omnis color ruber ad sanguinem pertinet, forrasse nomen ἐρυθρὸν capitur impropriè pro flauo, aut bilis rubra dicitur quæ cum sanguine mixta sit: atqui fortasse huic, ventriculi vellicatione, venulæ aliquæ ruptæ sunt, & inter alias summè flauas, quædam etiam bilis partes, rubore sanguinis tinctæ exierunt. Primis igitur tribus diebus tantus factus est, bilis toto corpore redundantis impetus in superiorem ventriculum, vt ob eam causam ventriculus nihil posset continere, & vrina ac reliquæ inferiores euacuationes essent suppressæ, nimirum succis sursum latis. Hæc autem cùm fierent, necesse erat hominem esse inpotentem & anxium, hoc est, debilem, nec potentem se vllo loco continere, sed iactare hac & illac. Nihil est enim quod adeò affligat, atque oris ventriculi lanciatio. Bilis autem quæ in ventriculum effluxerat, maxima parte iam euacuata, cœpit pro bile fæx mollis euomi: remittente verò iam hac euacuatione, & naturæ vi in contraria per lumbos versus crura nitente, neruos qui maximè & ex multis conflati, à lumborum vertebris & osse sacro orti, illac feruntur, occupauit humor, atque ita simul & aluus fæcem mollem copiosè deiecit, & crura tetano sunt correpta. Nimirum, vt libro 2. sectione prima dicebatur. Abscessus aut per venas, aut tonos, aut per ossa, aut neruos, aut cutem, aut alias conuersiones. Hæc eadem historia repetitur, vt multæ aliæ, libro septimo eisdem prorsus verbis, præter quàm quòd illic post illa verba, & valdè rubram, interiecta sunt hæc (post vomitum bibit) quæ nihil adeò notatu dignum addunt, aut detrahunt sensui. Ego coniecto ob vomitum cruentum datam esse ei potionem aliquam refrigerantem & adstringentem, iuxta aphorism. trigesimum septimum sectionis quintæ.

ANdrophani vocis interceptio & delirium aderat, quibus solutis diu adhuc superstes fuit, & recidiuæ contingebant. Lingua autem toto tempore sicca permanebat, ac nisi collueretur loqui non poterat, & plerumque erat admodum amara, aderat autem aliquando cordis dolor, quem venæ sectio soluebat. Huic aquæ aut mulsæ potio contulit. Helleborum nigrum bibit, nec quicquam biliosum præter paucum prodijt. Tandem cùm per hyemem decumberet, mentis compos non erat, & similibus linguæ affectibus afficiebatur, calor aderat tenuis sine dolore, lingua decolor, vox qualis est Peripneumonicis, è pectore vestes reijciebat, & educi se iubebat, nihil autem poterat apertè. Sub noctem vitam finiuit.

Huius ægroti morbus narratur aliquanto distinctiùs in septimo libro, additis non paucis verbis, A quæ hic desunt, quapropter lubet eius narrationem in eum locum differre. Occurret illic sub nomine Androthali, statim post historiam Pherecydæ.

NIcanoris affectus talis erat, quum in conuiuium progrediebatur, tibicina timorem incutiebat, adeò vt statim ac inciperet tibiæ sonus, eumque in conuiuio audiret, præ timore B turbaretur, vixque se sustinere posse affirmaret, quum nox esset; cùm verò interdiu audiret, nihil commoueretur. Talia illum diu comitabantur.

Melancholia morbo tenebatur hic. Est enim eius passionis proprium sine causa timere, & mœrere. Vix autè recenseri possunt differentiæ timoris, quibus tales corripiuntur. Quæ sanè ex differentia insaniæ (semper enim insania quædam hos comita- C tur, tametsi simpliciter insanire non dicantur, donec omnibus iam videantur apertè dementes) seu læsionis imaginationis nascuntur: non tamen poteris singularum proprias causas reddere. Velut nunc, cur timebat sonitum tibiæ potiùs quàm quippiam aliud? Porrò quid habebat is sonitus cum potu commune, vt tunc timeret maximè & conturbaretur, cùm eo potante tibia inciperet sonare? Certè ita erat vitiata imaginatio, vt occurrerent illi hæc vt terribilia quædam spectra. Quòd hæc eadem ter- D rerent potiùs noctu quàm interdiu, facilè intelligi potest causa. Ipsa enim nox terribilis est omnibus, qui non longè absunt à timore. Quæcunque igitur timendi causa interna illis adsit, noctu maximè id efficiet, præcipuè si timoris eiusmodi causa in nigritiem succi, & velut internam spirituum animalium noctem reijciatur. Itaque melancholicus erat hic, nam talia diu comitabantur illum. Metus verò & mœstitia sine causa, longo tempore perseuerantes, melancholiam indicant. Horum summa curatio est, per inferna vehementiùs purgare, vt in aphorismo E dicitur, idque medicamento nigra extrahente.

DAmocles qui apud illum erat, cæcutire ac exoluto corpore esse videbatur, nec ad præruptum locum accedere, nec super pontem aut minimam fossæ altitudinem transilire, sed per ipsam fossam transgredi poterat. Hoc aliquandiu illum detinuit. F

Hic melancholicus simul erat & vertiginosus, ea vertiginis specie, quam quidam appellant tenebrosam, seu tenebricosam. Huius enim symptoma est, non tam videri omnia circumagi, quàm cœcutire. Hi etiam, & omnes vertiginosi, sentiunt quandam velut corporis dissolutionem, & præcipuè timent cadere, si in loco aliquo sublimi sint, aut rem fluentem despectent. Proinde caoent accedere ad præcipitia, & aquam è pontibus spectare, & foueas transilire. Cum species nigri humoris accedit, quod in his tenebrosis vertiginibus euenit, accedit timor melancholicus, veniuntque res iam ad aliquam spe-

ciem insaniæ, vt non solùm sublimes pontes prætertire, sed neque exiguos omnino scrobes, aut aquæ lutiue riuulos transire audeant, sed per ipsos scrobes, & medium lutum procedant. Hos quoque oportet purgare vt priores, medicamento verò, quod præterquam quòd sit melancholagogum, & vehemens, respiciat caput, veluti fortasse hiera diacolocynthidos Galeni, aut Archigenis, quibus ego vtor secundùm syngraphas Ætij. Doque 3. iiij. Interim continendi sunt io loco obscuro quieti, in victu viranda cacochymia, flatuosa, & caput replentia. Mittitur etiam his aliquando sanguis vtiliter, vt & melancholicis, & eisdem distinctionibus adhibitis.

Talis erat Phœnicis affectus, ex oculo dextro plerunque velut fulgur elucere videbatur, cùm autem aliquandiu continuisset, dolor in tempore dextro insistebat, & posteriorum vertebrarum contentio aderat, & circa dentes durities, quos distentus deducere tentabat. Vomitus si aliquando contigissent, prædictos dolores auertebant, aut mitiores faciebant. Verùm venæ sectio etiam conferebat, & hellebori potus eduxit omnis generis humores, maxima autem ex parte porraceos.

Hic laborabat hemicrania, ex bile vsta in atræ bilis naturam incipiente degenerare. Nam dolor oculi dextri, & temporis etiam dextri, & posteriorum ceruicis vertebrarum contentio, & durities circa dentes (quod etsi non dicat; eiusdem lateris intelligi debere, rationi esse consentaneum intelliges, mox ac causas singulorum apposuerimus) hemicraniæ fuot euidentia indicia. Causæ verò speciem indicabant exeuntia, nam exibant porracea, quæ, nisi in ventriculo ipso ob speciem eduliorum genita sint, ingentem vstionem significant: exibant verò etiam omnis generis humores. Quòd arbitror in aliquam nigritiem etiam vrendo processissent, aliqui etiam fortasse incocti simul cum acribus euacuarentur, quamquam propriè materiæ morbificæ partem non componerent. Quoniam verò calidorum succorum redundantia ad hepar plerunque pertinet, vt frigidorum ad ventriculum, aut lienem; meritò in hoc quoque mittens pars, ac velut fons, origóque morbi putatur fuisse hepar calidum, cùm præcipuè dolentis lateris rectitudo in illud nos ferat. Itaque ferebantur biliosa affatim ab hepate sursum secundùm dextrum latus, per venas, à quibus refundebantur etiam in arterias. Priùs verò replebantur arteriæ (ita vt fit ob assiduam dilatationem, quam faciunt more follium) fumis biliosis, quos ob calidam naturam fumos potiùs, quàm flatus vocamus. Fumi igitur illi flaui, obuersantes cum spiritibus visorijs, speciem faciebant fulgoris. Cùm autem homo oculum continuisset aliquantulum, ac conclusisset vitandi fulgoris gratiâ, accidebat vt fumi resilirent in venas & arterias proximi temporis (quæ pars ab huiusmodi causis crebrò dolet, ob vasorum, quæ ibi sunt, magnitudinem) aut in eas quæ maximæ ac copiosissimæ sunt in cerebri basi, quâ exoritur spinalis medulla, & ita dolor insistebat, aut in tempore, aut iuxta spódylum, primum scilicet quo caput spinæ coarticulatur, mouetúrque antrorsum & retrorsum, aut etiam iuxta secundum, quod etiam dici solet ab Hippocrate dentiforme ob figuram, quo caput circum ducitur. Accidebat etiam huic (dicit) ξόν&τας, & durities circa dentes. Explicat verò mox, quid vocet contentionem & duritiem circa dentes, dicens, diducere tentabat distentus. Itaque ille diducere non facile poterat, sed hærebant inferiores superioribus, velut cum quadam partium tentione, & immobilitate, atque si vi diduceret dentes, velut distendi partes sentiebat. Hoc sanè videbatur necessariò affuturū ob affectionem temporis. Cum enim muscul⁹ temporis sit primus maximúsque masticatorius, & qui maxillam inferiorem adducit ad superiorem, plenis vasis temporis, musculum eum necesse erat tumere, ac inflammari, & ita contrahi, & inferiores dentes adduci, abduci autem violenter. Sed & sanatio indicat, rectè de affectione & eius causis coniectarum esse. Nam cooferebat venæ sectio, temperando (arbitror) hepar, & laxando vasa, & expurgatio per helleborum, quia euacuabantur qualia euacuari oportebat, omnis enim generis humores, & præcipuè porracei. Interim si aliquando vomitis contingebat, dolores tollebantur: aut minores euadebant. Quia etsi is dolor non accideret per consensum cum ventriculo, tamé quæcunque excrementorum copia in ventriculo collecta esset, non poterat non adaugeri capitis affectus crebrâ euaporatione. Verùm considerata non dicere Hippocr. sanatum fuisse hunc venæ sectione, & potu hellebori, sed missionem sanguinis & potum hellebori contulisse: significat scilicet ipsa phrasis, hæc non semel esse acta, sed pluries, ex quibusdam interuallis longis; ita vt sit, repetita.

Parmenisco etiam prius desperatio accidebat, & migrandi è vita cupiditas, interdum autem animi tranquillitate rursus fruebatur.

Post hæc verba, quę in septimo libro, & alia quàm plurima repetuntur, adiecta est quędam historia morbi, quem in Olintho passus est hic idem Parmeniscus, quam postquam hæc enarrauero, ego hoc loco adscribam, & enarrabo, ne quis cogatur, eiusdem ægroti historiam in duobus locis quærere. Mœstitia & desperatio melancholicis est familiaris, sed his ipsis accedit aliquando sine vlla occasione lętitia suffundi & ridere. Nimirum cùmmente non satis constent; solent ad insaniam vtrumque facere, nunc nulla de causa mœrere plurimùm, nunc plurimùm lętari. Frustra verò videtur peti ratio insaniendi, cùm non contigat, vt ille dicit, cum ratione insanire. Sed in ipsa corporis affectione causam ego dixerim esse hãc, quòd sicut nullum est sterquilinium quod pati semper modo exhalet fætorem, sed maiorem quum agitatur commoueturque: sic etiam & multò magis omnes morborum causæ, quibusdam temporibus, aut certo quodam ordine, aut erratico modo agitentur necesse est, vt melancholici nigris vaporibus mentis sedem occupantibus

mœreant,& aliquando copiosa effumatione cessan-te, & succi nigri motu sedato à mœstitia liberen-tur. Atque cùm nulla lætitiæ maior causa sit, quàm fugata mæstitia: vt & voluptatis fugatus dolor: ne-cesse est aliquando lætentur sine vlla externa causa plurimùm, soluti à plurima mæstitia, quæ sine ex-terna causa inerat, iuxta id quod Socrates dicit in Phædone, cuius hæc sunt verba. Quam mira vide-tur, ò viri, hęc res esse, quem nominant homi-nes voluptatem, quamque miro naturaliter se habet modo ad dolorem ipsum, qui ei contrarius esse videtur. Quippe cùm simul homini adesse no-lint, tamen si quis prosequitur capitque alterum, semper fermè alterum quoque accipere cogitur, quasi ex eodem vertice sint ambo connexa. Post hæc in septimo libro ita scriptum occurret. *In Olyntho autem aliquando Autumni tempore priuatus voce & quietus decubuit, vt vix paucum quiddam pro-loqui aggrederetur. Quin etiam si quid locutus es-set, rursus voce priuabatur. Somni aderant, ali-quando verò vigiliæ, & iactatio corporis cum si-lentio, atque anxietas; & manum hypocondrijs qua-si dolorem patiens admouebat; aliquando verò a-uersus & quietus decumbebat. Febris verò semper manebat, & facilè spirabat. Tandem se ingredien-tes cognoscere dixit: aliquando verò per totam qui-dem diem & noctem potum etiam oblatum respue-bat, aliquando verò vrnâ derepentè arreptâ to-tam ebibebat aquam. Vrina crassa qualis est iu-mentorum, circa diem verò decimamquartam re-misit.*

Hic fuit morbus acutus. Febris enim perpetua constitutionis dierum quatuordecim, superueniens melancholiæ diuturnæ. Quo factum est, vt præter febrem, & eius accidentia propria, adessent multa accidentia melancholiæ. Cuiusmodi illa. Nunc ni-mia quies & taciturnitas, nunc nimia iactatio & inquietudo. Nimia etiam & rapida potatio, & ni-mia potus auersatio. Et alia omnia, quæ insaniæ quandam speciem præ se ferebant, melancholiæ fa-miliatem. Sed satius fuerit singula percurrere, & quas coniectari possimus causas, adijcere. In Olin-tho (inquit) aliquando autumni tempore (quo scilicet maximè vrgere melancholici morbi solent) decubuit ἄφωνος, ἡσυχίην ἔχων, hoc est taciturnus ne-que se mouens in lecto. Explicat mox quàm esset taciturnus, dicens ita vt paucum quidam vix pro-loqui conaretur: iam verò si quid esset locutus rur-sus priuabatur voce. His verbis significatur, illum ita iacuisse taciturnum, vt parum quiddam loque-retur, atque id quantulumcumque, vix vt videre-tur posse loqui, aut loqui molestissimè ferret, & mox rursum conticesceret. Quod quidem non est referendum ad aliquod instrumenti vitium, sed ad animi affectum. Non enim quod loqui non posset, sed quod ob mœrotem nollet, tacebat. Neque di-citur ἐπιχειρέων προσάπτειν, quod linguæ corporale aliquod esset impedimentum, sed quia malè obse-quuntur instrumenta omnia, quum appetit renuit. Itaque taciturnitas illa, & requies nimia mæsti-tiam indicabat. Mœrorem verò esse melancholi-cum accidens, satis constat. Somni (inquit) ade-rant, aliquando verò vigiliæ & iactatio cum silen-tio. Melancholiæ familiares sunt vigiliæ ob siccam intemperiem, tamen alia ratione etiam hi sunt ali-quando veluti comatosi, ob mœstitiam scilicet. Vi-

A demus enim eos qui tristi & demisso animo sunt, in somnum inuitos ferri, qui quidem non tam est somnus, quàm vigilandi impotentia. Hic igitur, nunc ob succi naturam vigilabat, nunc conciden-te animo dormiebat; & nunc vigilabat quiescens, quum succus minus mouebatur: nunc iactabatur, cum succus agitatus instigabat. Semper autem sile-bat, quod ea incidisset insaniæ species. Addit, καὶ ἀλυσμὸς καὶ χεὶρ πρὸς ὑποχόνδρια ὡς ὀδυνωμένῳ, hoc quidem melancholicum etiam est. Plurimi enim melancholicorum sunt hypochondriaci. Alijs non

B raro consentit ventriculus cum cerebro. Quapro-pter perpauci eorum sunt, quibus non accedat ex hypochondrijs anxietas, alijs quidem maior, alijs quidem minor. Id verò quum fit, naturaliter viden-tur manus in eam partem ferri. Aliquando verò auersus iacebat quietem agens. Dictum est eum ali-quando iacuisse sine motu: nunc dicit aliquando immobilitati & silentio adiecisse auersionem, vt non tantùm alloqui nollet, sed & videre recusaret, quod maius adhuc indicabat tædium. Febris verò

C (inquit) semper manebat & bene spirabat, meliùs scilicet quàm alij febricitantes solent. Cuius causa est, quod mala melancholicorum in cerebrum & hypochondria incumbunt magis, quàm in thora-cis partes. Postea, inquit, dixit, cognoscere se eos qui ingrediebantur. Postquam scilicet conuersus à pariete est, interrogatus an agnosceret, dixit se a-gnoscere, ac fortasse nominauit singulos. Quod sa-nè non est tantâ dignum admiratione, sæpe enim euenit, & ad tempus mente constât huiusmodi ho-

D mines. Atque poterat etiam agnoscens omnes delirare, læsa ratione sine imaginatione. Bibere verò (inquit) quandoque tota die & nocte no-lebat, etiamsi tribuerent qui aderant, quando-que verò vrnam repentè arripiens, aquam bibebat totam. Hoc quoque accidens vidimus sæpe in in-sanientibus ex melancholia: vt quidem potum non petant, etsi vrantur febre, sola mentis alie-natio solet facere, quia ij quibus mens ægrotat dolores non sentiunt. Tamen vt ne admoniti quidem vltrò oblatum velint accipere potum, semper ex insano aliquo timore procedit, velut

E plerunque imaginantur offerri sibi in potu mor-tiferum aliquid, parari que sibi ab offerentibus in-sidias. Tali aliquâ suspicor de causâ, hunc per diem & noctem potum recusare. Quandoque verò eua-nescente ea imaginatione, & vrgente siti, repen-tè arripere vrnam, & tunc quoque sine modo bi-bere totam aquam. Cùm morbus intra suam con-stitutionem consequutus esset concoctionem, iu-dicatus est homo per vrinam. Nam processit vrina crassa qualis est iumentorum, & circa decimam quartam remisit febris. Morbis melancholicis ac-commodatissimæ euacuationes sunt, deiectio &

F mictio: illa quidem hypochondriacis magis, hæc reliquis; quia crassa & fœculenta multò meliùs e-uacuantur per has vias: quæ circa hypochondria hęrent, per ventrem: quæ in venis totius corpo-ris, per vesicam. Nam sudoribus euacuantur sero-sa: fluxu sanguinis, sanguis totus: vomitus non semper est euacuatio vniuersi corporis.

A

Cononis serua ex incipiente capitis dolore fuit mente alienata, vociferatio aderat, eiulatio multa, raraquies, circa quadragesimam diem mortua est. Decem autem diebus antequam moreretur, voce destituta & conuulsa fuit.

Ratio quidem adstipulatur, sed & experimento cognoui, in ijs qui à dolore capitis delirare cœperint, vociferationem, clamores, & inquietudinem, imminentem conuulsionem significare. Eueniunt enim ea ob neruorum passionem, in quorum radices imbibuntur excrementa. Quum ergo caput ea recipit, eius dolor accidit: quum iam repletur, & putrescentia vitiat cerebri temperiem (vt in phreniticis) aut nigrities obtenebrat sensuum internorum fulgorem (vt maniacis) læditur mens. Postea quũ non continent se humores in mẽtis cellulis, sed occupant neruorum radices, fit corporalis passio, quæ vocatur conuulsio. In ea fucci in corpus (vt dicit Hipp.) conuersione, necesse est excitari dolores grauissimos, ob actem sensum neruorum, atque ob id vociferari, & clamare, etsi ob insaniam, qua parte doleant narrare nesciant. Iraque malum à magno capitis dolore incepit, processit vsque ad delirium, dũmque in conuulsionem abibat, vociferabatur, clamabat, & inquieta erat. Factâ iam conuulsione, voce destituta est, quòd vocales musculi tenerentur: donec occupante iam (arbitror) omnia respirationis instrumenta conuulsione, circa quadragesimam, quæ morborum non planè chronicorum finis est, mortua fit. Simile quiddam euenit infantibus epilepticis. Cum enim eos iamiam inuadunt paroxysmi, clamant miserè, sed conuulsioneiam occupati ne vocem quidẽ possunt emittere.

Adolescens quidam post multum meri potum in tentorio quodam supinus dormiebat. Huius in os serpens Arges irrepsit, & cùm sensisset nec posset loqui, stridit dentibus, & serpentem deuorauit, & vehementi dolore afficiebatur, & manus efferebat, vt qui strangularetur, & iactabat seipsum, & conuulsus mortuus est.

Hæc historia mirabilis, admonet non esse rutum hianti ore sopitum iacere, supinúmque in solo reptilibus pleno, vt solent rustici: idem enim accidere quod huic, qui vino mero plenus iacebat, quid prohibet? Quamquam qui lacte pleni (vt etiam fit) dormiunt, periculo sunt magis opportuni, quòd lactis & odor & sapor reptilibus omnibus sit iucundissimus. Vini etiam æstu, præcipuè si eum alijs ingestum fit, fugantur potius. Atque hanc reor esse causam, quà non adeò multi rusticorum hoc modò periclitantur: conuulsionem huic duplex causa afferre potuit, veneni vis, & quod vipera os ventriculi morderet.

Timocharis etiam seruus, qui inter melancholicos esse putabatur, & talibus tantisque affectus, eodem modo mortuus est circa easdem dies.

Prope historiam seruæ Cononis esse hanc scriptam ab autore, & eam quæ interest huic proxima, B esse ab aliquo malè interiectam, ipsa verba indicant. Quid enim refert illud ἀφωνίας, & illud περὶ τὰς αὐτὰς ἡμέρας aliud quàm mortuum etiam esse hunc voce priuatum, & conuulsum circa diem quadragesimam. Nimirum hac ratione periclitantur melancholici breui mori, si fiant apoplectici, aut conuellantur, humore eo, qui animam perturbat, conuerso ad corpus. Fuisse verò hunc melancholicum confirmat multorum & talium virorum, qui illi aderant, autoritas. Quod scilicet illi ita putarent: fortasse quòd ipse huic ægroto non adfuerit, C sed rem aliorum relatu agnouerit; aut etiam fortasse, vt obiter doceat à medico, vt ipse alibi dicit, seu medici sententia, probabiliter affectionum argumentum capi.

Nicolai puero circa Solstitium ex potationibus horror accidit, circa noctem febris posterâ die vomitus biliosus, sincerus, paucus. Tertia die cùm concio adhuc frequens esset, oborto totius corporis sudore cessauit. D

Hæc narratio mutila est, desũntque plura verba, quàm hic scripta occurrunt, vt constare facilè potest ex libro septimo circa medium, quo loco eadem ipsa repetitur. Primùm ergo oportet, vt lectio restituatur, deinde enarretur. Ea habet hoc modo.

E

Nicolai puero circa Solstitium hyemale ex potationibus horror accidit, circa noctem febris, posterâ die vomitus biliosus, sincerus, paucus. Tertia die cùm concio adhuc frequens esset, oborto totius corporis sudore cessauit, Rursúsque citò incaluit. Circa medias noctes rigor & febris acuta accidebat, interdiu verò eadem horâ sudor, rursus citò recaluit, vomitus similis. Quarta ex decocto Mercurialis deiecit bene stercorosa & liquida, subfœtida tamen & spongiosa, mercurialis decocto non dissimilia, vrina non admodum multa erat, sedimentum non habebat, sed paruum quid suspensum. Doloribus hypocondrij sinistri & lumborum afficiebatur, putabatur ex vomitu superspirare & superspirabat duplicata aliquando respi- F

ratione. Lingua alba erat, & habebat dextra ex parte concretionem lupino similem: deinde parùm erat siticulosus, insomnis, mente constabat. Sextâ autem dexter oculus maior dum intueretur apparebat. Septimâ mortuus est. Attamen venter ante mortem in tumorem sublatus est, & mortuo posteriores partes rubore suffusæ sunt.

Narrar Hippocrat. ætatem ægroti, anni tempus, & ægrotandi occasionem, quia hæc omnia faciunt quamplurimùm ad cognosceodum morbi speciem & periculum, arque ad rectè suscipiendam curationem, oportetque siogula considerate seorsum, atque etiam com alijs conferre, velut nunc febrem hanc ardeotem factam esse mediâ brumâ periculum auget, quia non congruit cum tempote. Periculosum etiam fuit pueto larga vini potione vti (bas enim haud dnbiè vocat potationes) plurimùm enim læduntur pueri à vino. Et ex potationibus &, ingluuie (simul enim consueuerunt hæc fieri) meritò nata est febris magna, & multiplex, magnam voco ob propriam essentiam, & ob malignitatem (fuit enim continua, & vehemens, & peroitiosa) multiplicem, ob complicationem. Habuir enim bomo à principio tertianam intermittentem, coniunctam cum perpetua. Nam incepit à rigore, & habuit deioceps tertia quaque nocte rigorem, à quo increscebaor febres: & rursum tertia quaque die, cum concio etar in foro frequens (ad metidiem scilicet) sudorem totius corporis. Quæ figura est haud dobiè tertianæ intermittentis. Non ramen quum cessabat sudor, cessabat etiam febris, sed citò rursum incalescebat, & maoebat febris, donec circa mediam sequentis noctis hotam rigor iterùm rediret. Eam notam habuit hæc febris malignitatis â principio, quòd cùm ex bile satis sincerâ ortum duceret, tamen multùm vltra tertianæ legitimam durationem produceretur. Nam quiuis paroxysmus durabat circiter triginta horas. Nam rigor factus est circa mediam noctem; & postridie febris durauit vsque ad diem tertiam; & die tertia eirca mediom diei sudor totios corporis est factus, qui cessauit (manente nihilominùs febre perpetua) vsque ad sequentis noctis medium. Quâ bora redijt similis omnino circuitus. Itaque paroxysmus erat triginta sex horarum, interuallum verò tertianæ intermittentis, qood continua occupabatur, solùm duodecim. Vomitus, quia biliosus sincerus talem significabat causam: quia verò exiguus, malus erat, vt alia decretoria imperfecta. Significabat vomitos ralis idem quod paroxysmus productus, atque ambo simul, multò magis reduodantiam humoris, & facultatis debilitatem. Nam nisi humor esset multus, neque patoxysmus esset tantus, nec vomitus tentaretur. Si aurem facoltas fuisset fortis, & citiùs sese à febre expediuisset, & abondantiùs vomuisset. Has ob causas medicis visum est mulrum vrgere, neque expectari posse legitimum iudicationis, vel expurgationis tempus, atque ideo die quarta mercurialem berbam contulerunr, à qua deiecit stercorosa, humida, fœnda, & spongiosa, hoc est, stercus molle fœtidum, & spumosum. V-

A tina erat pauca, non dissimilis decocto mercurialis, scilicet subuiridis, bypostasi catens, habens verò suspeosum quid paruum. Hoc loco Hippoc. qoamquam indistinctè vti solet oominibus nubeculæ, enæoremaris, & bypostasis distinctè est locurus, vocans bypostasim quod substar, appendiculum quod in vrinæ medio vehitur. Has deiectionum, & vrinæ species prauas esse constat. Nam vtraque haber concoctioni contrarias nntas. Nam in deiectione, quod fœtidum est, & spumosum putrescentiæ malignæ sigonm est, & colliquescentiæ, vt etiam B viride in vrina, vstionis. Ita factum est (vt scilicet ralia poscebant signa) vt expurgatio malè cederet, & morbus haberet pessimum exitum. Nam cùm stercorosa solùm exirent, à mercuriali bilis copia mora tantum est, & circa hypochòorium sinistrum, & renes collecta. Vnde euenit sinistrum hypochondrium inflammatum dolere, & lumbos, ac cum vrina bilem exire. Non quidem affatim, vt iudicationi sufficeret, sed vt tantum bilis decubitum inutilem indicaret. Quapropter facta est vrina pauca, C & viridis. Superuenerunt postremo signa pessima, superspiratio duplex, hoc est, πνεῦμα quod vocatur πρόσκοπτον. Et lingua alba habebat in dextrâ parre concretionem magnitudinis lupini, & erat parum siticulosus, insomnis, sed mente constabat, & tandem oculus alter altero factus est maior. Spiritos offendens, & oculus alter altero maior, conuulsoria sunt, & in prognostico, & aphorismis plurimùm vitupetantur. Lingua potuit albescere, retracta deorsum bile. Concretio verò malignus erat abscessus. Sublata siris in ardenre febre pluries vi- D tupetatur ab Hippoctate, neque quidem nunc plurimum leuat id sigoum linguæ candor, quia ooo poterat in tanta febre non esse salsa pituita, accedente præcipuè petuigilio. Si enim supernæ partes abundassent pituita dulci, dormiuisset homo. Id solum aderat boni, quod constabat mente. Verum signum simpliciter bonum, multis pessimis opponi, leue est. Quare meritò eueoit bomioem ita affectum septimâ mortuum esse, quia lethalia iocepe runt à fine primi quaternarij appatere. Euenit huic paulò ante mottem aluum intumescere, bile iam per retentricis impotentiam effusâ, & in spatia am- E pliora regurgitante. Mortuo iam posteriores partes corporis rubræ sunt factæ; iam efflueote ob facultatum mortificationem etiam sanguine, & cum naturali calore expirante, sanguine extra vasa effuso. Hoc signum fieri solet in multis recens mortois, ac nonnullis etiam moribundis, velot in ijs qui venenum acceperuot, aut internis, ijsque malignis inflammationibus erant affecti, aut malignos aliqoos succos collegetaot. Ego (siquidem hoc quoque dici non est inutile) dicam malè actum esse cum hoc ægroto, quòd non sit illi ante expurgationem F missus sanguis: erat sanè mittendos die secunda vesperi, cùm iam cessante sudote videretur febris manere. Nam eò vsque non mirum si medicus expectaret, an tempore quo solent diariæ, solueretur, cùm febris ex causa procatarctica initium cepisset. Nametsi incepetit à rigore, quod quodammodo putridam indicat, tamen non omnino inde constare poterat, non esse diariam, quia quæ ex satietate aut ebrietate oritur diaria, maximè imitarur putridarum figuram, ob redundantis cibi ac porus alterationem.

Diopithis sorori in febre semitertianâ circa accessionem os ventriculi grauiter dolebat, & tota die perseuerabat, talisque oris ventriculi dolor aliis similiter contingebat. Verùm sub Pleiadum occasum talia viris rariora euadebant.

Simul hac dictione comprehendit singularem historiam eius morbi, qui euenit sorori Diopithis, & communé illius, qui quodam autumno grassatus est: adeò breuiter vtramque, vt parùm vtilitatis videatur inde capi posse. Nam de sorore Diopithis nihil dicit aliud, quàm laborasse semitertianâ cum cardialgiâ, quæ in ipsa febris inuasione apprehendebat, & durabat per totum diem. De communi illa tempestate dicit, multis etiam aliis, viris scilicet & mulieribus, etiam alis febribus correptis, accidisse cardialgiam, verùm sub pleiadis occasum, talia viris rariora euasisse. Non narrat autem qualis fuerit eius anni temperies, neque quo tempore cardialgiæ ceperint, neque quousque durauerint. Quare multa desunt ex quibus possemus aliquid ad artem vtile aucupari. Verùm dicemus, quæ ex eis quæ dicit, probabiliter possit quis coniectari. Semitertiana febris, quæ præcipuè ita appellatur, est continua, acuta, & periculosa, & multiformis. Constat enim duplici typo, tertianæ & quotidianæ, & ex duplicis succi putrescentia oritur, bilis & pituitæ. Proinde hic morbus congruens est conditioni autumni, temporis adeò varij & inconstantis, & ad multa variaq; excrementa gignendum apti. Cardialgiam vocant veteres omnes medici dolorem oris ventriculi, qui fit ob humorem frigidum & flatuosum, aut calidum & mordacem, qui ibi gignitur, aut in eam partem influit. Plerumque verò frigidus ibi gignitur, & biliosus aliunde affluit. Quod euenit cum talis in corpore redundat succus, & os ventriculi est ex quacunque causa debile. Ita fit, vt hoc quoque malum autumno sæpe accidat per morbos, quia eo tempore, & languent ventres, & exusti sunt succi: vtrunque ob antegressum æstum, qui naturalem calorem dissipauit, succos verò exussit. Accedit alia causa dolendi non exigua, ex repentina in frigus mutatione, quæ multis horis in ea anni parte fit. Accedit etiam multus esus fructuum recentium, qui tunc abundant, & ventriculum laxant, & sua facili putrescentia vitiant. Iam verò in semitertiana peculiaris quidam apparatus esse videtur ad hoc symptoma. Nam quia quotidiana est, non rarò habet sociam ventriculi debilitatem; quia etiam est tertiana, habet biliosam cacochymiam. Itaque ob hæc, nisi quid aliud peculiare habuerit illius anni constitutio, facta est cardialgia. Diopithis sorori in semitertiana, & aliis quamplurimis, in aliis quibusuis morbis. Atqui quamquam semitertiana continua febris est, habet tamen inuasiones (velut rediens ad initia) altera die vnam, altera die duas. Cum his inuasionibus accidebat cardialgia grauissima, quę quũ febris procedebat ad incrementum, remittebat: non ita tamen vt nõ duraret totâ die: hoc est quod quidem

A mulieri huic contigit. Tempestatem verò illam, quâ cardialgia in multos grassata est, autumnum fuisse, inde nobis insinuatur, quod addit ὑπὸ πλειάδος δύσιν viris talia rariora euasisse: occasus verò pleiadum finit autumnum, & inchoat hyemem, primis diebus Nouembris. Dicit igitur ad finem iam autumni euasisse hæc rariora viris, quasi superiori tempore, hoc est, toto autumno, crebriora fuerint & fœminis & viris: Neque sanè quicquam horum ratione caret. Nam autumno fuerunt hæc crebra omnibus dictis de causis; incipiente autem iam hyeme, fuit mutata constitutio, quia mutationes temporum mutationes afferunt morborum. Incepit verò eius mali remissio potiùs in viris, quòd minùs excrementosi quàm fœminæ sint.

Vxor Epicharmi antequàm pareret dysenteria laborabat, vehemens dolor aderat, deiectiones subcruentæ, mucosæ. Vbi peperisset confestim sanata est.

C Quæ vtero gerunt malis replentur succis, quia retinentur iis menstruæ euacuationes, fœtus verò allicit ad sese sanguinem bonum. Hinc accidunt illis multa mala, quæ copiosa illa euacuatione, quæ per partum fit, solui solent. Hinc igitur regurgitante iam malo succo in intestina, facta est dysenteria, & reuocato ad vterum per partum, est soluta. Hæc eadem historia occurret in lib. septimo, nihil ab hac euarians, quod sit momenti alicuius.

D

Polemachi vxori Arthritide laboranti dolor quidam coxæ vehemens superuenit, causa erat quòd muliebria non fluerent. Tota nocte vsque ad meridiem vox suppressa est, audiebat tamen & mente constabat, & manu significabat dolorem esse circa coxam.

Hæc quoque historia occurret in libro septimo, & vbi hic legitur ἰσχίῳ ἄλγημά τι δεινὸν, illic, ἰσχίῳ ἄλγημα ἐξαίφνης. Et præterea additur defecisse menstrua, quòd betæ succum bibisset. Itaque coniunctis ambobus locis constat, huic factum esse dolorem coxæ grauem, & repentè, quòd fluentibus menstruis potasset succum betæ, & ea repentè suppressa sint. Nimirum betæ succus tormina intestinorum facit. Quęcumque autem talia sunt, supprimunt menstrua, præcipuè si cum aceto bibantur, vt betæ succus aut cremor solet. Menstruarum euacuationum suppressio, haud scio an vllus morbus sit, cuius non possit esse causa: quosdam enim facit, quòd sanguis statis temporibus, vt consueuit, in venas vteri influat, ob earum autem obstructionem, aut eius crassitiem non exeat, aut quòd errore expultricis in alias partes refundatur, aut quòd ne moueatur quidem. Primo modo facit vteri retractiones, aut in partem alteram distortionem, & hinc præfocationes, & coxarũ dolores, & conuulsiones per consensum, aut totius corporis (vt epilepsias) aut quarundã

partium, inter quas præcipuè solet lingua apprehendi, & aphonia fieri: secundò modo solet facere dolores articulorum, & asthmata, & dysenterias, & innumera alia huiusmodi mala. Tertio modo febres putridas sine parte vlla peculiariter affectâ, & multa cutis vitia, efflorescentibus in cute multis aut maculis, aut papulis, aut vlceribus, ob cacochymiam toto corpore dispersam. Huic igitur consentaneum est, primum quidem membris omnibus pellentibus, non quò oportuit factos esse dolores multorum articulorum, deinde decumbente multo sanguine in vterum, nec exeunte ob sorbitionem succi betæ, contractum & distortum vterum esse, & ob distortionem incidisse in coxam, excitasséque ibi graue dolorem & ob contractionem fecisse præfocationem vocatam ex vtero, & per compassionem etiã aphoniam. Ob exortum verò neruorum, qui motum linguæ deferunt, à postrema cerebri parte, seorsum ab aliis neruis cerebri, fit sæpe, vt cerebro toto non læso, ea solùm particula impedita sit. Vidimúsque sæpe ita affectas (qualem hanc fuisse narrat Hippocrates) audire, & intelligere, & nutibus laborem suum significare, voce tamen destitui: huius curatio missione sanguinis ex malleolo, secundùm dolentis coxæ rectitudinem perficitur breui, & post missionem vsu diureticorum, quæ & ipsa mouent menstruas euacuationes.

EPicharmo circa pleiadum occasum humeri dolor, & in brachium grauitas contigit, stupor aderat, crebri vomitus, aquæ potus.

Hæc eadem historia narrabitur rursum libro septimo huius operis eisdem omnino verbis, preterquàm quòd pro νάρκη, idest, stupor, habetur illic ἄση, idest, fastidium, aut anxietas. Fortasse habuit vtrunque, stuporem brachij, & in ventriculo fastidium. Neque mihi id videtur parùm verisimile, quia humeri dolori, & brachij grauitati proximum satis accidens est eiusdem stupor, & crebris vomitibus fastidium. Dubium sanè est, quid sibi Hippocrates velit, quandoquidem non explicat, sitne hic homo læsus aquæ potu, an verò curatus. Videtur enim potuisse vtrunque contingere, quia illa symptomata potuerunt à calore & à frigore proficisci. Si vero affectio fuit frigida, consentaneum est potum aquæ causam fuisse putare: si vero calida, curationem. Narrantur vero hic symptomata quibus loca affecta poteris cognoscere potiùs quàm affectionis speciẽ. Ventriculi enim & brachij significatur passio: ventriculi quidem ob fastidium & vomitus crebros, quæ læsiones sunt actionum eius: brachij vero ob dolorem, quia vbi dolor ibi morbus. Atque cùm ita sit, consentaneum est primariam passionem esse in ventriculo, secundariam in humero & brachio: laborante ventriculo cruditate ob vitiosos humores in eo redundantes, atque ex corruptis cibis, ascendentibus vitiosis & crassis vaporibus ad neruos brachij, quà oriuntur, ex tribus vltimis vertebris ceruicis. Illis enim occupatis, necesse erat primùm quidem dolorem oriri, deinde & facultatem intercipi; ac propterea fieri

A grauitatem & stuporem. Dolorem quidem in humero iuxta neruorum principia, quòd ibi à vaporibus impeterentur: grauitas & stupor in brachio, quod languida iam euaderet facultas. Ex his autem omnibus non constat, an esset frigida cruditas, vt quæ acida: an calida, vt quæ vocatur nidorosa. Nam quicunque vitiosi succi redundent, possunt oriri fastidium & crebri vomitus. Nam tametsi fastidium magis soleat calidam intemperiem sequi quàm frigidam, tamen nomen ἄση significat etiam anxietatem, quæ à frigidis etiam & acidis fieri solet. Quin & fasti-
B dium etiam fit aliquando à pituitosis putrescentibus, & anni tempus frigidę affectioni attestatur magis quàm calidę, nam occasus pleiadum est initium hyemis. Sed neque si ex aliis signis cognosceres esse frigidam cruditatem, constare posset satis, an aquæ potus fuerit causa, an curatio, si verè testatur Trallianus, se aquę potu curasse acida cruditate laborantes, qui vini potione lęderentur. Itaque constat ex hac narratione, fuisse hanc affectionem ventriculi intemperiem, atque compassionem brachij; quę autem intem-
C peries fuerit, non satis constat, neque an aquæ potus causa, an curatio dicatur. Coniectura autem magis inclinat ob temporis conditionem, frigidam intemperiem ortam esse cum humore propter vomitus; potum vero aquæ fuisse causam, nec quicquam de curatione dixisse.

EVphranoris filio pustulæ eruperunt morsibus culicum similes, verùm non diu apparuerunt, postridie febricitauit.

Huius quoque historiæ pars prima occurret scripta in septimo, desunt vero illic verba illa, ὀλίγον δὲ χρόνον τῇ ὑστεραίῃ ἐπυρέττηνεν. Quare melius est enarrare hic perfectius est scripta. Ne intelligas hunc, cum habuisset exanthemata, postridie febricitasse exiguum tempus, sed cum habuisset exanthemata exiguum tempus, postridiè febricitasse. Qua dictione apertè significatur, exanthemata eadem die esse oborta, &
E euanuisse, nam hęc morbis quidem succedentia significant malignitatem; ante morbos facta, magnos adesse ad morbos apparatus, atque adeo apparatus ad magnos morbos, & vtroque tempore deteriora sunt, quę breui atque insperatò euanescunt, quàm si per morbos durent, donec cum ipsis febribus cessent: ante morbos vero tandiu durent, donec quod in cutem emerserat, puretur merito per cutim ipsam esse paulatim resolutum. Cùm enim breui euanescunt, constat non resolutum, sed reconditum potius in altum esse, atq; ita interna grauius affici. Vnde in ęgrotantibus
F mors, in nondum ęgrotantibus morbus timetur grauis. Quod huic euenit, qui hęc quadam die passus, postridie febricitauit, neque fortè leuiter. Huic bene consultũ fuisset, si febrẽ missione sanguinis antevertisset. Aut enim fuisset ab ea præseruatus, aut ęgrotasset minus grauiter. Prohibet vero medicos, præcipuè minoris notę, vulgi leuitas, multa huiusmodi facere, & metus calumniæ. Quotus enim quisque, si ita esset factum non

imputaret febrē missioni sanguinis potiùs quàm morboso apparatui? Hanc ob causam dicere soleo, autoritatem medico ad rectè curandum esse vtilem: quod etiam Hippocr. in initio prognostici dixit.

Singultus multi contingebant post Fauonium vsque ad Æquinoctium Autumnale. Sub Canem æstus magni, venti calidi, febres sudorificæ, tubercula circa aures multis accidebant.

Constat hæc verba non continere narrationem integram, sed decisa esse ex aliqua alia, aut alia multa verba hinc esse vetustate sublata. Restitui debet locus hic ex alio libri septimi, vbi ita legitur. Siccitates accidebant vsque ad Æquinoctium autumnale, sub Canem æstus graues, & venti calidi, & febres sudatoriæ, & rursus statim subcalescebāt. Tubercula verò iuxta aures multis accidebant. Itaque pro λυγμοὶ, idest, singultus, legi debet ἀυχμοὶ, idest, siccitates. Et vbi legitur vox θερμὰ, deest vox πνεύματα, & addi debent illa, καὶ πάλιν εὐθὺς ὑπεθέρμαινον, idest, & rursus statim subcalescebant. Sed quoniam illius loci lectio hac in parte probatur magis, in eū quoq; reseruetur enarratio, vt ibi potiꝰ enarretur, vbi melius scripta est.

Tychon in obsidione circa Datum, vulnus accepit in pectus catapultâ, & paulò post risus aderat ipsi tumultuosus; videbatur autem mihi medicus qui lignum extrahebat, reliquisse aliquam spiculi partem circa septum transuersum: cùm autem ipsi videretur, circa vesperam Clysterem infudit, & medicamentum purgans deorsum exhibuit. Noctem primam difficulter transegit, verùm ortâ die & medico & aliis melius sese habere videbatur. Prædictum est superueniente conuulsione eum breui esse moriturum. Sequentem igitur noctem molestam habuit & insomnem, in ventrem plerumque decumbens; Tertiâ exoriente die conuulsione correptus & tunc temporis mortuus est.

Datum nomen est oppidi, in cuius obsidione Tychon percussus est catapultâ. Erat verò catapulta bellicum tormentum, quo lapides aut sagittæ iaciebantur. Hunc sagitta traiectum esse declarant sequentia illa verba, videbatur medicus extrahens lignum, reliquisse aliquid spiculi circa septum transuersum. Quæ etiam verba declarant, percussum esse pectus, & septum transuersum. Ex hoc loco videtur Aristoteles accepisse, quod tertio de partibus animalium cap. 10. dicit his verbis. Accidere etiam dicunt & in bellis per plagas circa septum transuersum risum, ob calorem qui fit à plaga. Itaque Aristoteles putat traiecto, aut percusso septo transuerso fieri risum, ob calorem eius partis, velut à titilatione. Hanc enim etiam putat risum mouere calore,

A quem ciet. Ego verò vt in controuersiis etiam dixi, non arbitror hunc fuisse risum, sed conuulsiuum quendam motum septi transuersi, risui similem, quem Hippocrates velut comparatione vsus, vocauit risum tumultuosum. Cum igitur hic percussus esset sagittâ, paulò post superuenit quædam circa pectus concussio, velut quidam γέλως θορυβώδης; concutiente arbitror se septo transuerso, vt excuteret. Nam visus est chirurgus, qui extraxit lignum, reliquisse aliquid spiculi interius circa septum transuersum. Fortasse hic ipse risui similis motus, relictæ interiùs partis spiculi
B significationem Hippocrati præstitit. Quamquam etiam ex ipso telo cognosci poterat, ex quo particulam aliquam decidisse apparuisset. Et cum ipsi (inquit) videretur, scilicet ipsi medico, aliquid interius relictum esse, aut videretur ita expedire, eadem die qua percussus homo est, vesperi vsus est clystere, & pharmacum deorsum purgans dedit (tantoperè festinandum est vrgente malo): noctem eam, quæ prima etiam fuit, transegit difficulter. Nec sanè mirum, nam ex recenti vulnere, & agitatione pharmaci id accidit. Verùm ortâ sta-
C tim die videbatur & medico, & aliis, melius sese habere, cessante fortasse iam motu expurgationis, & partibus recenter degrauatis, & ob defatigationem antegressam requies aliqua subrepsit. Verùm cùm teli pars adhuc esset infixa, neque vlla esset ratio extrahendi, & pars læsa esset adeò opportuna inflammationi & conuulsioni, meritò prædictum est, fore, vt ex vulnere inflammaretur, atque conuelleretur, atque cum id fieri inciperet, moreretur breuissimè. Cùm enim cōuulsio ab aliis partibus incipit, non euenit mori, donec peruenerit ad
D respirationis instrumenta, cum verò huic ab ipso septo transuerso inciperet, sine quo nulla respiratio agi potest, necesse erat vt mox ab incipiente conuulsione interiret. Nam vt in libro de coacis prænotionibus dicitur, conuulsiones omnes molestæ sunt, verùm difficillimæ circa thoracem, & maximè periculosæ. Euenit igitur vt sequenti nocte, incipiente iam inflammatione, esset homo cum difficili tolerantia, & insomnis, & in ventrem decumbens Quod, vt in prognostico dicitur, delirium significat, aut dolorem in partibus circa ventrem. Tertiâ die summo mane conuelleba-
E tur, & tunc mortuus est in initio tertiæ diei, ex qua percussus est. Nulla ratione potuit hic à cōuulsione & morte liberari, nam septi transuersi vulnera multis de causis atque adeò manifestis lethalia sunt.

Billo in dorsum vulnerato spiritus copiosus per vulnus cum strepitu prodiit, & sanguis effluxit: deligato autem medicamen-
F *to quod cruentis vulneribus imponitur curatus est.*

Hic accepit per dorsum inter costas vulnus, in Thoracem penetrans, atque ob id spiritus simul exibat cum sanguine, atque ex spiritus cum sanguine mistione fiebat strepitus, vt in angustæ longæq; ceruicis vasis ex vitro cōflatis accidere con-

fuerit. Hæc vulnera, cum neque septum transuersum, neque cor, neque pulmo vsque ad arterias læsa sint, curari plerumque solent, si recta curatio adhibita sit. Quæ quidem post extersos extractosque, si qui sint, grumos sanguinis, in vsu medicamentorum, quæ ad alia vlcera recentia & cruenta parantur, consistit, & idonea alligatione. Mirantur atque adeò quidã dubitant, quomodo possint, qui hæc habent vulnera, per ea respirare. Nam is aër qui ore in pulmonem trahitur, per ipsummet os reiicitur. Quare non videtur posse reiici per vulnus. Quod si per vulnus reiicitur, alius est, quàm qui ore trahitur & reiicitur, quare non videtur Thoracis vulneratio posse vocis materiam exhaurire. Experimur autem vtrumque, & per penetrantia vulnera respirare homines, & cum id admodum fit, loqui non posse, quasi vocis materia per vulnus euacuetur. Res autem hoc modo euenit. Quod per vulnus reiicitur, non per os, sed per ipsummet vulnus trahitur, cùm verò pulmo proprium non habeat motum, sed sequatur Thoracem, fit vt cum Thorax, dum dilatatur, habeat qua repleri possit, pulmo minus possit sequi, atque ita animalia respiratione naturali priuentur, quamquam illius & huius, quæ per vulnus fit, non eadem sit materia.

PHiles *filium ex denudatione ossis in fronte, nonâ die febris corripuit, os liuorem contraxit, mortuus est.*

Exemplum est hoc accommodatissimum eius, quod Hippocrates initio libelli de vulneribus capitis dicit, nullum vulnus capitis esse contemnendum, etiamsi sola cutis videatur esse recisa. Nam nudarionem dicens insinuat nullam fuisse ossis fracturam, neque quicquam aliud, quàm quod recisa sit cutis vsque ad ipsum os, idque ita nudatum sit. Quod sanè eo præcipuè loco, per sese minimè periculoso, lethale non erat. Accidit autem nonâ die febris, & ossis liuor, quod corruptionis ipsius & subiectarum partium erat inditium. Eueniunt quamplurima huiusmodi, nunc ex medici errore, qui minùs idoneis medicamentis vtitur, aut etiam his vtens, minùs cautè vlcus tractat, sed ab ambiente plus satis permittit alterari os, vel reliqua quæ ad totum corpus attinent, non rectè prouidet: nunc ob corporis apparatum pessimum: nunc ob morbosæ tempestatis conditionem, quæ aut intemperie manifestã, aut infelicitate cuiuspiam astri talis sit. Scilicet non sunt omnium causæ conspicuæ.

ET *filio Phaniæ, & filio Euergetæ, liuore obsitis ossibus, & obortis febribus, abscessit cutis ab osse, & pus non apparuit.*

Hanc narrationem mutilam esse constat ex libro 7. huius operis circa medium, ibi enim aliter ac fusiùs scripta est. Oportet ergo primum lectionem restituere, transferreque illinc quæ hîc desunt. Vbi hic legitur πῦον οὐ φαίνεται. i. pus non apparuit, legitur illic πύον ὑπενέμετο. i. pus subtus depasce-

A batur. Quod quidem, vt patebit consulenti illum locum, multò magis congruit. Tota igitur oratio ita habet. *Et filio Phaniæ & filio Euergetæ seu Euergi, liuore obsitis ossibus, & obortis febribus, abscessit cutis ab osse & pus subtus depascebatur. His terebro pertusis, ex ipso osse egressa est sanies tenuis, serosa, subpallida, graueolens, lethalis. Accidit autem his ipsis & vomitus superuenire, & circa mortem conuulsiones, & quosdam clangosam vocem edere, & quosdam impotentes fieri, & si in dextris vulnus fuisset inflictum, pars sinistra afficiebatur: si verò in sinistris, dextra.* Idem pror-

B sus esse videtur quod pueris his accidit, & quod filio Philes. Nam quod in illius historia dicit, nudatione ossis factâ his, inquit, abscessit cutis ab osse, vtrisque verò dicitur accidisse ossium liuor. Quamquam enim hic tantum dicitur πελιαινομένων ὀστέων, καὶ πυρεταινόντων, nullâ partis factâ mentione: tamen constat ex his quæ adiicit, in capite fuisse vulneratos, siquidem de his omnibus pueris agens dicit, contingit talibus vomitus superuenire, & in fine conuulsiones, & clangosas voces, & impotentias, hoc est, resolutiones, & si in dextris fuerit

C vulnus in sinistra parte, & si in sinistris in dextra. Hæc verò esse signa lethalia, peculiariter capitis vulneribus superuenientia constare potest facilè ex libro de vulneribus capitis, in cuius calce, ita scriptum est. Quicunque verò ex vulneribus capitis moriturus est, & fieri non potest, vt sanus fiat, & seruetur, ex his signis hunc moriturum dignoscere oportet, & quod futurum est prædicere. Patitur enim hæc, cum quis os fractum, aut ruptum, aut contusum, aut quocunque modo fractum esse intelligens, per errorẽ deliquerit, nec raserit, nec perforauerit, tanquam os non

D opus habeat, & velut os sanum existat: ante decimumquartum diem febris corripiet vtplurimum in hyeme: in æstate verò post septimum diem febris corripiet, & postquam hoc factum fuerit, vlcus colorem amittit, & ex ipso sanies pauca fluit, & quod inflammatũ est ex ipso emoritur, & viscosum fit, & apparet velut salsamentum, colore rufum, subliuidum, & os tunc corrumpi incipit, & fit valdè nigrum leue existẽs, postremò pallidum euadit, aut valdè albũ: quũ verò iam suppuratũ fuerit, in lingua pustulæ oboriun-

E tur, & desipiẽs æger moritur, & conuulsio plerosque corripit in altera corporis parte: siquidem in sinistra parte capitis vlcus fuerit, in dextra corporis parte conuulsio corripit, si verò in dextra capitis parte vlcus fuerit, in sinistrã corporis parte conuulsio corripit. Quidam etiam attoniti fiunt. Ecce signa, quæ pueris his superuenerunt, eadem sunt, quæ Hipp. lethalibus capitis vulneribus dicit superuenire. Dicit etiam his superuenire vocem clangosam, quod quidem eadem prorsus

F fit ratione, quâ conuulsiones, & siderationes, nimirum conuulsis musculis aperientibus, aut resolutis claudentibus laryngem. Fit enim clangosa vox per apertiores spiritus vias aut per aridiores. Cur in capitis vulneribus contraria pars resoluatur, aut conuellatur potiùs quàm coniuncta, dictum est à me in hoc ipso lib. 5. in historia Hippocomi Palamedis. Iam verò maximam esse sympathiam cerebri & oris ventriculi, atque ob eam, cerebri læsionem vomitu prodi celebra-

tissimum est à medicis omnibus, necnon lethales esse puris differentias, saniem rennem, serosam, subpallidam, graueolentem, qualem his exiisse dicit ex ipsis ossibus perforatis scilicet, malignè putrescentibus (quod & liuor indicabat) cum quibus & computruit cerebrum. Quare mortui sunt.

ARistippus sagittâ in superiorem ventrem violenter & grauiter vulneratus est, vehemens ventris dolor accidit, & celeriter ardebat, deorsum verò nihil deijciebat, anxius erat. Et cùm biliosa abunde colorata vomuisset, melius se habere videbatur. Paulò post autem dolores vehementes rursus aduenerunt, & venter velut in voluulo affectus erat, calor & sitis aderat, & septem diebus mortuus est.

Hic est transfixus sagittâ, circa fundum ventriculi, & exortum intestinorum gracilium, ac citò ex vulnere eo loco, inflammationem contraxit, quæ anxietatem & vomitum biliosum faciebat, & febres, & sitim, & impediebat deiectionem, nihil à supernis permittens in inferna transmittere, & fæces exurens. Quòd moxà vomitu subleuari videretur, rationi etiam est consonum, degrauata interim non nihil parte. Inflammatione vèro manente necesse erat nouam fluxionem mox conuocari, & denuo anxium fieri, & dolere grauiter. Quamuis autem dolorem grauem accidisse, & πάλιν ἀλγήματα δεινὰ dicat, ne intellige id dici, quòd dolores essent grauantes, quales quos prementia pondera faciunt, sed quòd essent magni, & toleratu difficiles. Nam dicitur illud non ob speciem doloris, sed ob magnitudinem. Dolor enim potius esset perforans, velut in voluulo. Quod mox explicuit Hipp. addens, ἐν κοιλίῃ ὡς ἐν εἰλεοῖσι. Imo vero mihi videtur hæc ipsa affectio revera, ac maximè propriè fuisse voluulus ex inflammatione, quamquam inceperit à vulnere. Nam vna quidem, atq; ea præcipua voluuli causa statuitur, gracilium intestinorum inflammatio. Id igitur solum habuit peculiare voluulus hic, quod à vulnere velut à procararcticâ causâ inceperit. Non igitur mirum mortuum esse hominem septem diebus, cùm alioqui soleat voluulus quatuor interimere. Fortasse mirabcris magis, quod tandiu durare potuerit. Sed neque id mirum. Quia affectiones quæ causam habent euidentem, cæteris paribus, cum minùs malo fiunt corporis apparatu. Porro vulnus quo ventriculus aut intestina, præcipuè gracilia, dissecta sunt, in lethalibus ponunt Hippo. & Galeus.

NEapolis similiter percussus eadem passus est, cùm esset vsus clystere acri, aluus defluxit. Colore diffusus est tenui, pallido, nigro. Oculis erat squalidis, splendidis, intus conuersis, & defixis. In Cardia.

Hic similiter percussus, eadem est passus, & eodem tempore mortuus, nisi fortè citiùs: non tamen adeo eadem passus est, vt non habuerit quædam symptomata diuersa, quæ hic narrat, ix fluxione alui, & corporis mutato colore, & oculis, quin & doloris specie, quæ me adducunt vt suspicer, percussum esse in parte aliquanto superiori quàm priorem. Hic scilicet in ipso ventriculo, ille in gracilibus intestinis. Nam in illo cum intestina inflammatione tentarentur, nihil deorsum effluebat: in hoc cùm ipse ventriculus, patebant humorum confluxui magis inrestina, atque ita deiecit, quamquam à clystere acri. Illi dixit fuisse dolores voluulorum, huic dicit fuisse ἐν καρδίῃ, quod nihil aliud significat, quàm in cardialgia, hoc est, superioris ventriculi dolore. Sicut etiam illa duo symptomatum genera, coloris per totum corpus effusio, repentè homine correpto velut regio morbo, partim pallido, partim nigro: & oculorum squalor, distortio & immobilitas, inflammationis magnæ ventriculi signa sunt magis quã intestinorum. Ac mihi sanè effusio illa coloris suspitionem ingerit, infectam fuisse veneno sagittã. Scimus :n. ingesti veneni symptoma esse, repentinam illam coloris toto corpore iofectionem. Sed & citra venenum fieri potest ob magnitudinem, & malignitatem inflammationis. Id vero hepatis aut ventriculi inflammatio quàm illius intestini tanto magis facit, quanto magis ab his infici totum corpus potest, ob commune ministeriũ quod inde accipit. Iam vero constat oculos faciliùs trahi in compassionem ob ventriculum, quàm ob intestina, vt & totum cerebrum. Sed quædam verba huius dictionis consideratione indigent. Nam videtur teouem colorem, quasi differentiam quãpiam coloris dicere. Quis autem color tenuis sit, non facilè dicere possis. Ego quum dicit χρῶμα κατεχέη λεπτὸν ὤχρον, μέλαν, idest, colore suffusus est tenui, pallido, nigro, perinde accipio, ac si diceret, λεπτῶς ὤχρον μέλαν, idest, tenuiter pallidus, niger, hoc est, subpallidus, aut subniger. Oculi squalidi ariditatem, & atrophiam emorientis iam partis indicant: peruersi & defixi coouulsionem, in quam ob ventriculum facilè trahi solent. Illud vero difficile esse videtur, quod dicit splendidis oculis hunc fuisse, quasi splendor vitium aliquod oculorum sit. Scire oporter multa esse, quæ per sese bona sunt, aliis autem accidentia augent mali significationem. Velut gracilem esse partem, & omni præter naturam rumore carere, bonum est per sese, cæterum in vlcere est malum. Talis est etiam oculorum splendor, per sese enim bona est, & significat eorum tunicas, & naturales humores nullis excrementis abundare. Verum si homo tenuiter, aut omnino non videat, deterius est splendidos esse oculos, quã nubem quampiam, aut suffusionem habere. Significat enim affectionem interiorem, quæ minus multo paret curationi. Ita etiam in eo cui sunt peruersi & defixi, deterius est vt signum splendidos esse, quàm si excrementis vllis abundarent, quia quo minus affectio vlla propria esse apparet, eo maior cerebri affectio significatur.

METrodori filio ex dentis dolore sphacellus maxillæ accidit, & gingiuarum hypersarcosis, Mediocriter suppuratus est, exciderunt dentes molares, & ipsa maxilla.

Sphacelus est corruptio ossium. Hypersarcosis carnis supercrescentia. Itaq; huic ex dolore dentis adeò maligna fluxio conuocata est, vt corruptionem fecerit ossis genæ, & in gingiuis carnis supercrescentiam. Non certè idem succus, qui ossa corrumpebat, natus erat carnem gingiuarum ita nutrire, vt supercresceret, sed ille quidem exulcerabat: exulcerata verò caro quæcunque, si alioqui malè temperata non est, ipsa sibi facit supercrescentiam. Finitum hoc malum est, sphacelo non amplius procedenre, in mediocrem suppurationem maxillæ (superioris scilicet, cuius gena pars est) & cum ea dentium molarium casum. Vsque adeò non debent contemni dolores dentium in cacochymis corporibus, sed citò expurgandi tales sunt, satis copiosè, mox ac ingruit dolor.

MVlieri cuidam Abderæ carcinoma aderat circa pectus: & per papillam effluebat sanies subcruenta: interceptâ autem fluxione, mortua est.

Carcinoma seu cancer est tumor ex atra bile, qui quacunque corporis parte fieri potest, nunc cum vlcere, nunc sine eo: maximè autem fieri cõsueuit mulieribus, quin & viris etiam aliquando in mammis, quia præterquàm quòd ibi est multa caro glandulosa, quæ solet excrementa excipere, emergunt etiam eam in partem ab interno corpore grandiores venæ & arteriæ, quàm in vllam aliam externarum. Accedit, mulieribus peculiaris causa, communio mammarum & vteri per venas, in quas menstruus sanguis è toto corpore colligitur. Quibus igitur sanguis redundat atrabiliatius, neque satis copiosè vacuatur, aut mulieribus per vterum, aut viris per hæmorrhoidas, facilè colligitur in mammis, & facit cancrum. Quod sanè malum malè vincitur medicamentis, quia initia minora sunt quàm pro tanto malo, & vehementiùs irritatur. Suppuratio in tam maligno succo tentanda non est. Superest, quod & tutissimum reor, solùm bono victu, & repetitis crebrò vacuationibus, missione sanguinis secundùm rectitudinem, & expurgatione accommodata vti, & dictas antea euacuationes mouere. Huic mulieri natura prosperexerat ipsa sibi quærens viam, & saniem emittens subcruentam per mammillam. Verùm cum postea ea effluxio cessaret, vel sponte per facultatis naturalis impotentiam, vel inscitia medici ad id supprimendum aliquid machinantis, mortua est. Si autem ipsa mulier fortior, aut materia minùs maligna fuisset, hæc mulier, ea vacuatione cessante, facta fuisset maniaca. Nam vt in aphorismo dicitur, mulieribus quibuscunque sanguis ad mammas conuertitur, maniam significat. Sed quia ea erat debilis, aut succ° veneno similis, mortua est.

EX catarrho secundum capitis dimidium quidam dolebant, & per nares humore fluente febricitabant moderatè, & intra quintam diem refrigerabantur.

Catarrho laborantes magno, comitari solent febriculæ quædam non adeò magnæ, sed quotidie vesperi ingrauescentes, quòd somno & nocte
B crescat capitis repletio, vt nuper diximus. Durare solent hæ diutiùs, quibus catarrhi lentè coquuntur, neque euacuantur. Quibus verò euacuationes idoneæ citò superueniunt, morbum contrahunt, vt de sputis in pleuritide Hipp. dicit. Est accommodatissima euacuatio catarrho incumbenti in pectus excreatio copiosa: huic verò qui intra ipsũ caput retinebatur, & proinde faciebat hemicraniam, effluxus humoris per nares. Nullum est enim tale emunctorium, & tantam cum cerebro habens rectitudinem Aures enim non sunt tanti vsus ad euacuandum. Ob id igitur fiebat meritò,
C vt tempestate febres citò soluerentur. Quintâ autem die solui solere febres ex catarrhis (quæ scilicet breues sint, & celeres habent maturationes coniunctas) habes hoc testimonium, & aliud huic simile, quod non ita pridem in hoc ipso libro ita dicebatur. Tussis hyeme maximè in austrinis, crassa multa & alba cum excreassent, febres superueniebant, & quinta die cessabant. Quod illic dixit febres quintâ die cessabant, dicit hic, intra quintam diem refrigerabantur. Constat ex ipsa phrasi narrationem hanc non esse integram, sed decisam
D esse ex historia tempestatis cuiuspiam morbosæ; hæc verba, vt sunt alia quã plurima in hoc opere, diuulsa sunt. Enitendum tamen est, vt vndique quas poterimus fruges colligamus, vt nunc fecimus. In libro septimo, hoc idem quod nunc narrando scripsit, occurret scriptum docendo.

EI quæ in partu concussa est, dolor circa pectus exortus est, & latus, excreationes purulentæ, tabes substitit, per sex dies febricita-
E *uit, rursus ventris profluuium accidit, cessatio, febricitauit, aluus astricta est, & circa septimam diem mortua est.*

Mulier hæc erat vxor cuiusdam Simonis, & vbi dicitur sex dies, legi oportet sex menses, quod facilè intelliges, ex alia eiusdem historiæ narratione, quæ occurret in septimo, vbi repetitur mutatis quibusdam verbis, vt aliâ quamplurima huius quinti. Ibi verò ita legitur. *Vxori Simonis in partu concussæ dolor circa pectus &*
F *latus exortus est, tussis, febres & excreationes purulentæ aderant, phthisis quæ etiam constitit, & per sex menses perseuerauit febris & ventris profluuium semper, tandem cessauit febris, aluus restitit, septimâ die post cessationem mortua est.* Hæc lectio multo magis probatur, debétque locus præsens secundùm illum emendari. Nam longè probabilis est, quæ ex pleuritide obijt per suppurationem, febricitasse sex menses, quàm sex dies.

Quod vero ad morbi huius essentiã, & causas attinet, illud constat ex narratione (quod & nosse oportet) hanc mulierem cùm difficili partu fortè laboraret, fortiter, vt fieri solet, nonnunquã concussam esse, vt fœtum excuteret, & ob id pleuriticam esse factam, compressione arbitror pectoris, quam concutientes faciunt, sursum retracto sanguine, atque pleuritim fuisse adeo malam, vt breui per suppurationem abiret in tabẽ, quod multo & corrosiuo sanguine redundaret. Talis enim est reuera sanguis qui ob purgationes per nouem menses retentas, redundat in iis quæ patiunt. Copia igitur sanguinis in pleuriticis suppurationem facit, nisi ob debilitatem mors ægros præueniat. Maligna qualitas & corrosiua facit, vt facilè pulmonis caro computrescat, & tabidi breui fiant. Constat etiam superuenisse huic diarrhœam, quâ in tabescentibus & suppuratis nihil esse potest periculosius, vt ab Hipp. in aphorismo dicitur. Porro huic non ad extremũ vsq; durauit semel inchoata diarrhœa, sed cùm cessasset febris, aut prorsus esset exigua, & insensilis, etiam aluus restitit, & tũc post dies septem mortua est, retento iam (arbitror) intra Thoracem succo. In præsentis loci lectione insinuatur, febres & diarrhœam inæqualiter superuenisse, cessasse enim, ac rursus repetisse. Et sanè vtrarumque, deiectionum copiosarum, dico, & febrium interrupti & inæquales impetus fieri consueuerunt in suppuratis. Nam per retentricis debilitatem nunc excernunt, nunc valde vacuati cessant excernere, donec rursus excernant ea, quæ præ debilitate concoctricis congesserunt. Ita fit, vt partibus exiguum alimenti accedat, & spiritus affatim cum deiectionibus exhauriantur. Febres autem eisdem causis erratico modo succrescunt, nunc putrescentiâ retentorum exardentes, nunc putridorum euacuatione sedantur. Præterquàm quod fiente pure increscunt, facto rursus subsident. Admonet nos hæc historia vt caueamus, ne mulieres quæ pariunt concuciantur incautè. Neque vero comprimantur secundum latera plus satis, ne in Thoracis regione vllus dolor excitetur. Cuius mali, si quæ vel exigua significatio nobis præfertur, præproperè reuellendum deorsum, fortibus crurum frictionibus, & cucurbitis humilibus partibus affixis, & missione sanguinis ex talis.

ANginosa manus dextræ & cruris dolore affecta est; febris eam detinebat debilis: strangulatio autem tertia die remisit; quartâ conuulsa est & voce priuata, stertor aderat, dentium contritio, maxillarum rubor, mortua est quintâ aut sextâ die. Signum circa manum subliuidum apparuit.

Rata est hæc permutatio ab angina in conuulsionem. Verùm mali abscessus innumeris modis fiunt, pro diuersa in singulis partibus debilitate. Dolor manus & cruris erat antecedens signum conuulsionis, accidebat scilicet abscedente iam humore in neruorum radices. Strangulationis etiam remissio, quæ tertiâ die facta est, & febris

A moderatio, erant inditia imminentis permutationis. Ita enim fit, cum fit morbus ex morbo, vt remittente priori posterior succrescat. Quapropter cautus medicus cum morbum aliquem plus solito videt remittere, velut in hac strangulatio tertio die & febris remiserunt, timere incipit permutationem. Quod si interim alterius cuiuspiam partis superueniat dolor, ei parti timet. Vbi dicit quarta conuulsa est, in quibusdam codicibus habetur ἑβδόμη, hoc est, septima. Constat vero esse manifestum erratum. Nam mortua est quinta,

B aut sexta. Vocis priuatio & stertor redeuntis suffocationis signa sunt: dentium contritio, hoc est, stridor, conuulsionis. Maxillarum rubor sanguine in caput accurrente fiebat. Mortuam dicit quintâ aut sextâ, quod horam fortasse mortis non exactè agnouerit. Signum dicit circa manum subliuidum apparuisse, hoc est colorem subliuidum manus dextræ prauam significationem præstitisse. Nimirum liuor partium vitalis facultatis internecionem significat, vt in prognostico dicitur, magis quàm si omnino nigrescant. Quod signum vbi conspicue videris, certo scias in pro-

C ximo iam esse mortem.

ET alia quædam ex palato stertebat, lingua exsiccabatur, Peripneumonia laborabat, mente capta mortua est.

Plerique legunt mente constans, quod fortasse habuerint in suis codicib⁹ μὴ ἔκφρων aut ἔμφρων: ego non ita habeo in meo codice, sed ἔκφρων: vtrunq; perfecto fieri potuit, & vt moreretur ex peripneu-

D monia mente constans, & vt mente capta. Sæpe.n. pulmo inflammatus in compassionem trahit cerebrum vsque ad insaniam, sæpe etiam non eatenus. Proinde ego legi, vt reperi in meo codice scriptum. Cùm præcipuè ex signis, quæ accedebant huic peripneumoniæ, coniectura aliqua possit accipi cerebrum in sympathiam trahi. Nam erat lingua sicca, quod biliosæ peripneumoniæ signũ esse solet, ex qua, quam pituitosâ, faciliùs deliratur, quod acriores fumi caput conscendant. Erat præterea ἐπὶ τοῦ ὑπερῴου ῥεγχώδης, hoc est, stertens

E in ipso ore & palato, vt multi dormientium solent, non in ipso gutture, aut asperâ arteria, vt asthmatici, aut plurimi acutè febricitantium, cum sunt morti proximi, quibus scilicet pulmo plenus feruet in gutture. Et hoc sanè grauis stertoris genus est, quia significat suffocari hominem, occupatis iam viis spiritus. Illud verò significat angustiam viarum, vnde fit vt per nares trahatur spiritus. Vt illud igitur pertinet ad pulmonis & asperarum arteriarum affectionem magis, ita hoc ad affectionem capitis. Quare hanc peripneumo-

F nicam esse mortuam cum desipientia consentaneum est.

ET Olynthi hydropicus quidam repente voce destitutus est, per diem noctémque mente alienatus interijt.

Hoc desipientiæ genus fatuitatem potiùs fuisse arbitror (qualem afferre solet quædam cerebri

resolutio ex pituita) quàm delirium, quale solet afferre bilis in phreniticis. Nam illa permutatio hydropi congruens est. Redundat enim in hydropicis aqua & pituita Hæc igitur aliquando in neruorum principium collecta, cerebrum & eius propagines emolliuit, & laxauit, atque resolutio-

A ne neruorum priuauit voce, & humida cerebri intemperie fecit fatuitatem, quæ durauit per diem & noctem. Postremò resolutione occupante totum corpus (quæ apoplexia est) mortuus est. Fatuitatem verò quandoquidem sine voce erat homo, indicauerunt gestus & motus inconcinni.

LIBER SEXTVS EPIDEMIORVM.

SECTIO PRIMA.

Vibuscumque ex corruptione circa vterum, & tumoribus, in capitis grauitatem conuertitur affectus, circa sinciput dolores præcipuè accidunt, & quicumque alij ab vteris oriuntur, ipsis in coxam octo aut decem mensibus desinunt.

Sæpe iam sum præfatus me nolle de singulis libris, aut sententiis huius operis censere, sint ne Hippocratis an alterius cuiuspiam. Quia de ea re, etsi coniectura aliqua esse possit, & ex phrasi, quæ familiaris esse videtur Hippocrati, aut secus; & ex ipsa sententia, quæ digna aut indigna videtur esse, & consentanea aut dissentanea aliis quæ illius certò esse creduntur, tamen adeò nihil certò constat, vt inter antiquiores etiam Gal. de singulis verbis essent innumeræ contrariæque censuræ, nedum nunc cùm tantò plura secula elapsa sint. Satius ergo & vtilius est, omnia considerare nulla vel voculâ prætermissâ, atque disquirere quid veri, & quod ad artem conferat, in his contineri possit, atque si quid videatur omninò improbandum reijcere, siue Hippocratis fuerit, siue secus. Neque enim impium est putare, vel ab Hippocrate esse aliquid scriptum negligentiùs, præcipuè cùm ab antiquissimis illis seculis ad nos vsque fluxerit opinio, non esse omnia sua opera ab Hippocrate perfectè elaborata. Itaque laborem hunc censendi de libris deponentes, res ipsas disquiramus diligenter. Atqui hic sextus liber à Galeno non habebatur in postremis, tametsi enim minùs genuinus putaretur quàm primus & tertius, magis tamen legitimus censebatur quàm quintus & septimus, secundo dignitate æqualis. Cùm igitur quintum etiam sim prosecutus commentarijs, & vt ego iudico, non inutilibus, & septimum dante Deo non sim omissurus, omninò æquum est, hunc quoque nunc interpretari, neque sanè plura præfari opus est, sed dictionem primam aggredi, qua de quibusdam vteri passioni-

C bus agitur. Vterus pars est opportuna multis morbis, quia maximas plurimasque habet venas & arterias, per quas totius corporis excrementa recipere solet. Quæ si vt influunt, non exeant expeditè, facilè fiunt morborum causæ. Lædunt verò hæc, aut putrescentiâ circa ipsum vterum detentâ & inculcatâ, aut tumores præter naturam in ipso pariunt, aut ipsas venas & arterias distendunt. Hinc nascuntur febres maximæ è synochatum genere, aut putrescente solum sanguine in vasis, aut simul oborto tumore phlegmonoso: aut fit vteri contractio, quam sequitur præfocatio, & non raD rò conuulsio, ob distentionem contractis vasis, ac cum eis vtero, atque ita compressis superioribus partibus vsque ad septum transuersum, aut distentis cum vtero neruis. Hanc vteri præfocationem non solet comitari febris à principio, quin potius magnus frigoris sensus, refrigerato sanguine ob venarum interceptionem, & inde flatu multo, frigidoque sursum lato, qui aliquando cordi occurrens, etiam interimit veneni frigidi ritu. Causa qua conuulsio succedit sæpe vteri affectibus, in ipsius vteri est natura. Nam etsi is exiguos E accipiat neruos, est tamen natura durus, & neruo similis: quæ verò talia sunt, facilè tendunt fibras omnes, quibus partibus aliis alligantur, adeò vt arteriæ in carpo manus tentio, differentiam partis internæ, quæ plegmone obsessa sit, indicet, an dura scilicet, an mollis sit. Multò ergo magis distendentur nerui, qui solidiores sunt, & nullo succo interius madent vt venæ & arteriæ, tracti in consensum ab vtero, parte durâ adeò, & vt dixi, neruo simili. Accedit vterum ipsum per se, nunc contrahi, nunc dilatari vehementer. Quare non mirum, si cum magna vi contrahitur, neruos qui-F bus eorum principio alligatur, tendat vehementer. Ea verò est neruosi generis conditio, vt facilè per rotum corpus eius passio refundatur, & caput imprimis trahatur in eius compassionem, velut nunc dicit Hipp. ex corruptione, hoc est, ex abortu & ex tumoribus etiam circa vterum, solere fieri capitis grauitatem, & dolores circa sinciput, hoc est dolorem grauantem circa sinciput. Audias tamen quotidie mulieres omnes, quæcunque se ab vtero putant laborare, affirmantes dolere sibi per id malum posteriorem ceruicem, & occiput. quod

Hippocraticæ huic assertioni videtur repugnare. Res verò ita habet. Quæcunq; morbis calidis ex vtero laborant, vt febribus & inflammationibus, & ob id dolore capitis tenentur, secundùm sinciput potiùs dolent, ob fumos calidos, qui per copiosas magnasq; arterias, quæ in vtero sunt, ascendunt, & per arterias carotidas transmittuntur in caput, quarum, vt etiam venarum iugularium, maiores portiones tendunt in sinciput, quàm in posteriorem partem. Sed quæ laborant morbis frigidis, vt præfocatione, hæ ob contractionem vteri, vehementer sentiunt dolorem tensiuum ad neruorum exortum, qui ad spinalem medullã, & posteriorẽ cerebri partem spectat potiùs quàm anteriorẽ. Hipp. ergo non dicit omnem dolorem capitis, qui per cõsensũ cum vtero fit esse grauantem, & pertinere ad sinciput, sed eum qui fit ex abortu, aut ex tumoribus circa vterum, & inflammationibus scilicet, aut scirrhis phlegmonosis. Alij enim non solent capitis dolorem inferre. Ex his verò causis solent febres magnæ fieri, ac denique sunt hi calidi affectus. Sed videntur huic enarrationi repugnare verba hæc quæ mox addit, & quicunque alij ab vtero. Videtur enim significare quoscunq; alios dolores, qui ab vtero sint, esse huiusmodi. Sed enarrandi hæc verba duplex ratio est, vtraque idonea: vel alios omnes dolores ab vteris calido morbo occupatis esse huiusmodi, quia etiamsi non ob abortum aut phlegmonem, sed ob monstruas euacuationes quacunque ex causa malè fluentes obortæ sint febres, dolores erunt grauantes circa sinciput. Vel (verbis his non ad priora, sed ad posteriora relatis) alios etiã omnes ab vtero morbos, solere octo aut decẽ mensibus finiri in dolores coxæ. Ex vteri morbis in coxã fieri abscessus, non quidem necessarium, consentaneum tamen est, quia is est articulus maximus, & qui plurimarum partium solet excrementa recipere, & habet cum vtero maximam, & viciniam, & rectitudinem, adeò vt, quũ contorquetur, soleat in coxam incidere, vt in aphorismo dicitur. Cum igitur vteri morbus producitur, rationi consonum est, in coxam facere abscessum: octo vero aut decem mensibus id fieri, plurimùm torsit veteres enarratores (vt Gal. narrat) causam inuestigantes: atque adeò cum nullæ earũ quas inuenerunt, Gal. placerent, coactus est ille ab autore recedere, atq; affirmare id dictum esse leuiter, quòd aliquando casu euenerit. Nimirum hi omnes perinde intelligebant, ac si dixisset Hippo. hunc abscessũ fieri octauo aut decimo, minimè verò nono, aut septimo, vndecimove. Ego verò non ita intelligo, sed (quia omnino ab his morbis qui prorogantur, expectare abscessus oportet, certum vero & statum vllum tempus faciendi hunc abscessũ his morbis non est) voluisse eum incertum ad certum quodammodo redigere (ita vt sit) nominatis quibusdam finibus, vt ex eis, & quæ intersunt, & quæ prope sunt intelligerentur, atq; denique quædã temporis latitudo (vt aiunt) potiùs designaretur quàm certũ tempus. Dicit itaq; octo aut decem, quasi diceret ab octo ad decem, paulo citiùs aut tardiùs. Hos vero fines statuit ex iis quæ obseruauit in ipsis rebus, computationem vero mensium consentaneum est incipere ab eo tempore quo mulier cœperit ex vtero laborare,

A & insigni ob vterum capitis dolore affici Ab abortu quidem si inde videatur morbus sumpsisse exordium, si vero antea laborauerit vteri tumoribus, & capitis dolore, & hic ipse morbus abortum fecisse putetur, non ab abortu, sed ab antecedente eum morbo.

Eorum qui acuminatum habent caput, qui quidem firma sunt ceruice, & aliarum
B *partium & ossium robore præstant: qui verò capitis doloribus & aurium fluxionibus afficiuntur, his palatum concauum est & dentes serratim committuntur.*

Capita acuta dicuntur, quæ sunt in sinciput, aut occiput, aut vtrunque talia. Duplices autem sunt, qui acuta habent capita, alij quidem fortes satis & robusti, alij debiles & infirmi capite. Dignotio autem est ex adiunctis partibus, & ex turpi, aut concinna capitis formatione; tametsi enim
C magna acutics capitis, siue secundum alterã, siue secundùm vtramque partem, deficiat ab optima capitis formatione, quæ est veluti sphæra modicè secundum latera compressæ, potest tamen ea esse sine reliquarum partium capitis vlla turpitudine, atque tum temporis censetur formatricis exiguus error, præcipuè si accedat ceruix firma, quæ robustam formatricem, & materiæ copiam indicabit. Si vero accedat deformitas aliarum capitis particularum, haud dubiè illud est ex debilitate capitis ab initio formationis profectum. Deformitas autem, quæ turpiter acutis capite solet acci-
D dere, est concauitas superioris palati, & dentium superiorum ab inferioribus distractio, maxilla superiori antrorsum plus satis producta, quæ canina formatio esse videtur. Meritò igitur hi qui φοξοὶ καὶ καρτεραύχενες sunt, robusti censentur: ἰσχυροὶ καὶ τἄλλα καὶ ὀστέοισι dicuntur, qui firmos habent motus voluntarios, quia vt firmamentis innituntur ossibus musculi. Aliis partibus robusti dici possunt, vel ob reliquas cerebri vires, eas inquam quæ ad internos sensus spectant, vel etiam ob reliquas
E hominis virtutes, vt naturalem & vitalem. Atqui sanè probabile est, omnes eas virtutes intelligi. Nam non turpiter formatum caput, significat cerebrum non imbecille. Bene autem nutritum & formatum caput significat naturalis & vitalis firmitudinem. Sunt itaq; tales robusti ossibus, & aliis, vnde constat fore etiam hos benè sanos. Qui vero aliter se habebũnt, infirmi erunt; & debiles capite: quod quidem crebro eius dolore, & multa excrementorum collectione agnoscitur. Multa vero mali succi in capite redundantia, effluxio-
F nem saniei ex auribus solet facere. Qui igitur κεφαλάλγεες καὶ ὠτόρρυτοι erunt, hi non erunt decenter formati, sed illis erunt ὑπερῷαι κοῖλαι καὶ ὀδόντες παρηλλαγμένοι. Fortasse enim iuuabit dentiũ distractionem, crebra ex cacochymo cerebro effluxio. Porro iis non erit ceruix crassa & valida, sed gracilis & languida, atque id etiam accedet turpitudini. Quod Galen. in commentatione huius loci dicit, in iis quibus caput plus satis depressum, & acuto contrarium est, longè deterius esse ca-

A cipur compressum esse quàm sinciput, non possum probare. Nam, inquit, ideò esse deterius, quòd in occipite sit nobilissimus cerebri sinus, & medullæ ceruicis exortus. Id verò est adeo falsum, vt in occipite, quod à capite medio futura lambdoyde distinguitur, nihil sit, nisi parencephalis, ex quâ nulla prodnctio est, neque mednllæ, neque nerui: neque sinum vllum continet. Ego proinde deteriorem formationem, cùm ad sensus & ingeninm, tum ad reliqua existimo, sinciput esse compressum quam occiput.

B

QVibus os à palato discedit, his medius subsidet nasus: quibus autem pars ex quâ dentes prodeunt, extremus nasus fit simus.

Hæc eadem sententia eisdem ferè verbis scripta occurrit, & enarrata est libro quarto. Quare haud erit nunc opus longa repetitione vti. Simitatis naturalis causa esse potest vel in errore for-
C matticis, quæ eam partem, vt aliam quácunque solet, vitiosè efformauit: vel in malo positu ossiũ maxillæ superioris, quibus innititur. Nimirum si ea ossa demissiora ac profundiora sint quàm deceat, demitti etiam ac subsidere necesse est nasum, & secundùm eam partem præcipuè qua innititur officulo quod humiliùs situm est. Itaque si os quod ad medium palatum est introrsum sit velut detractum, simitas erit secundùm medium nasum: si postremum superioris maxillæ, ex quo dentes nascuntur, erit simitas secundum nasum
D extremum. Nimirum hæ nasi partes, his maxillæ ossibus innituntur. Simitas præter naturam fit, ex eisdem causis præter naturam contingentibus. Figura enim vitiari potest, à re aliqua contundente, vt pugno, aut palo, aut casu. Ossa etiam illa possunt præter naturam à proximis ossibus decedere, quibus decedentibus, nasus subsidebit, fietque simus præter naturam. Hoc modo solent qui Elephante vocato morbo laborant, ob ossium, aut eorum compaginum corruptionem simi euadere, vsque ad magnam deformitatem.

IN fantium (fulgores siue defectus, siue comprehensiones) simul cum pubertate in quibusdam mutationes habent, etiam aliàs: & in renem dolor grauis, cum implentur cibo.

Scripsi per parenthesim, fulgores, siue defectus siue comprehensiones, quia vt Gal: dicit varia ad-
F modum in diuersis codicibus occurrit lectio, atq; varias admodũ lectiones veteres enarratores sequebantur. Quidam legebant, ἐκλάμψεις, id est, fulgores, seu effulgescentiæ, alij ἐπιλήψεις, id est, defectus, alij καταλήψεις, id est, comprehensiones. Atqui plærique has voces eò deflectebant, vt illis omnibus epilepsiæ, seu comitiales morbi significarentur. Atqui certè facillima ac verissima, ea ratione redditur sententia. Nimirum epilepsiæ infantium, hoc est, quæ non procedente iam ætate ob victus vitia succedunt, sed ab ipso ortu, ob naturale vitium ex primordiis contractum congignuntur, simul cũ pubertate in quibusdam mutationes habent. Nimirum tales epilepsiæ, cùm vitia potius naturalia sint, quàm morbi, curationem non admittunt, sed vt aliæ naturales intemperies mutationem ex ætate. Non quidem ineunte pubertate. sed per totum pubertatis tempus, mutationem eam fieri intelligit, quod est à decimoquarto ad vigesimum quintum. Nam septimo apborism. sectionis quintæ dicitur. Quibus morbi comitiales fiunt ante pubertatem mutationem accipiunt, quibuscunque autem vigesimo quinto, commoriuntur. Hoc est, ante exactam pubertatem mutationem accipiunt, si verò vigesimoquinto, quo scilicet finitur, adhuc durent, commoriuntur. Quoniam verò non in omnibus mutationem accipiunt: sed in quibusdam, vtpote quibus mutatio ætatis non est satis ad eius morbi curationem, commoriuntur, non dicit simpliciter cum pubertate mutationes habent, sed in quibusdam. Porrò est consideratione dignum vtrobique, & hic inquam & in aphorismo, dici, non quidem solui, sed mutationem accipere. Quasi non soleant solui nullo sui vestigio derelicto, sed cum alio morbo commutari. Atque hoc videtur præsenti loco multò apertiùs innuere, non solùm dicens mutationem habent, sed explicans quas mutationes habere soleant. Et alias (inquit) & in renem dolor grauis cum implentur cibo. Quasi dicat, mutari solere in renum dolorem, & in alios morbos, vt podagram, aut alium huiusmodi morbum. Et videtur sanè hoc rationi consentaneum. Nam morbi diuturni rarò sunt bonæ indicationis, nec nisi permutationibus soluuntur, nedum qui congenerati: verùm quia mutationem accipere morbum, vtrumque potest significare, & solui, & permutari cum alio, vt testatur Galen. in commentario citati aphorismi, atque non rarò etiam euanescunt epilepsiæ paulatim ætate siccato cerebro, citra vllum alium morbum, poteris ita interpretari mutationem habent, & in renum dolorem, & alias mutationes, quales quidem sunt paulatina solutio, aut in alium etiam morbnm mutatio, ita denique, vt vna quædam mutatio earum quas potest recipere, sit solutio integra. Qoniam autem dicit infantium epilepsiæ cum pubertate mutationes habent, ne intelligas infantiam vsque ad adolescentiam produci (interest enim pueritia) sed in eius epilepsiis esse expectandum ætatis beneficium, quæ veniunt ab infantia. Nam quæ posteà superuenerunt, velut alij morbi, curandæ sunt medicis auxiliis. Cur dolorem renum significans, dicat & in renem dolor grauis cum implentur cibo, mox intelliges, ex iis quæ subiungit, eadem verba repetens.

IN renem grauis dolor decumbit quum implentur cibo, vomúntque pituitam, cùm autem inualuerint dolores, æruginosa, & leuius quidem se habent: soluuntur autem dolores, quum à cibis vacuati fuerunt, arenulaque rufæ subsident, & cruentam emittunt

vrinam, femoris eius quod est è directo stupor sentitur. Quiescere non confert, sed exerceri, non repleri, iuuenes hellebro purgare, poplitem incidere, vrinam mouentibus purgare, attenuare, ac emollire.

Cùm dixisset, vnum quiddam eorum in quæ mutari solet epilepsia, esse dolorem renum grauem, cùm implentur cibo, explicat modò, qui morbus renum is sit. Et hinc arrepta occasione procedit ad syndromem omnium signorum quæ eum solent comitari, & ad curationem necessaria.

B Est verò hic morbus lithiasis, seu lapidum in renibus congestio, quæ quidem fit ex succis crassis, calore aut frigore intra renes duratis, & tophorum modo hærentibus, aut etiam ex sanguine ipso exusto, aut ex sordibus potus quotidiani. Dolent ergo renes, & cum tale quippiam in eis præter naturam colligitur, & multò grauius, cum geniti iam lapides deciduntur (decisio est enim reuera, quia sæpe lapides ipsi carni renum affixi hærent, vt tophi aquæ ductibus) & cum per angustas vias permeant.

C Semper tamen dolor renis, vt ponderis sensum refert, ob exiguum eius partis sensum, nisi cum magnus aliquis lapis deciditur, tunc enim velut infixæ hastæ referre sensum constat, quandoquidem difficilè distinguitur à dolore colico, hoc verò, velut paroxysmo quidē elapso, & antequam tam acerbus dolor ingruat, velut incumbentis ponderis sensus est, qui dolor grauans appellatur, & crescit plurimùm cùm cibo impleti fuerint, quia cibus multus replet intestina, ea verò repleta comprimunt, grauantque renes, qui per peritonæum crasso intestino alligati sunt.

D Hinc fit, vt tanta sit sympathia intestinorum cum renibus, & renum cum intestinis, & vtrorumque cum ventriculo, vt colicus dolor & nephriticus inter initia, communia videantur habere signa, & curationem. Nam vtrique accidit vomitus, & eo iuuatur vterque, vacuato scilicet ventre, & succorum reuulsione facta. Fit verò calculosis principio quidem vomitus pituitosus, quia talis succus naturaliter abundat in ventriculo, procedente autem dolore etiam æruginosus, concurrente iam vndique bile, quæ doloribus &

E vigiliis exusta est. Solent verò solui ambo dicti morbi, cùm à cibis vacuati sunt homines, hoc est quum intestina vacuata sunt fæcibus, & omnibus quæ continent: colicus quidem, quia ita tollitur eius causa: nephriticus, quia cessat compressio. Verùm reliqua solutio communis non est, quia colicus sola alui euacuatione est contentus: quum verò nephriticus iam soluendus est, arenulæ rufæ subsident, & cruentum mingunt. Nimirum in initio terentis aut arenis, aut crassis suc-

F cis obstruuntur vrinæ viæ, & ob id exeunt tenues & puræ, rursum demissis iam quæ retinebantur, exire incipiunt arenæ rufæ, & vrina tingi, & quum morbus iam soluendus est, procedere mictio solet vsque ad cruentam vrinam, & plurimam arenarum subsidentiam. Velut autem quæ ex calculo vesicæ deciduntur, solent esse albæ, ita quæ ex renibus, rufæ, seu subrubræ. Habent præterea, quibus in aliquo renum talis affectio est, stuporem femoris è regione affecti renis, propter maA gnæ venæ & arteriæ cum renibus & cruribus coniunctionem. Quo pacto autem venarum repletio stuporem inferat subiectarum partium, docet Hippocrates libello de morbis virginum. Nimirum tumidis venis & arteriis comprimentibus neruulos, qui iuxta deferuntur. His dictis de morbi notis apponit quæ ad curationem pertinent, dicens, quiescere non conducit, sed exerceri, non repleri, iuuenes veratro purgare, poplitem incidere, vrinam mouentibus purgare, attenuare, ac emollire. Non exigua autem interpretationis pars sit, hæc eadem, eo ordine quo agenda sunt, dicere, ita scilicet, non repleri sed victu tenui vti, poplitem incidere, cruris s. è regione positi, deinde si iuuenis sit, veratro, aut alio medicamento expurgare vacuare: postea exerceri, & diæteticis medicamentis vti, & exterius apponere incidentia, & laxantia, quæ nunc vocat emollientia. Nimirum à victus institutione oportet curationes omnes, si fieri possit, inchoare, tenuis autem esse debet, quandoquidem ingrauescit dolor cum cibo replentur. Poplitem verò incidere, aut si id chirurgus non possit, omnino in crure venam secare bonum est, ad soluendam eam venarum tentionem, quæ vt facit cruris stuporem, facit etiam repletionem renis. Expurgatio verò duobus modis proderit, & materiam detrahendo, & laxando intestina, quandoquidem soluuntur cùm à cibis vacuati fuerint. Post hæc diuretica & exercitatio tutò detrudent à renibus quicquid hæserit, præcipuè si appositis, siue inunctionibus, siue irrigationibus, incidantur succi, & laxentur viæ.

MEnstruæ purgationes mulieribus aquosis diu perseuerant, nisi autem celeriter prodeant, intumescunt.

Aquosæ mulieres sunt, quibus aquosus & tenuis est toto corpore sanguis. Talibus solent muliebres expurgationes diu perseuerare, hoc est multos dies durare ob tenuitatem scilicet sanguinis, atque quia indigent adeò ea euacuatione, vt nisi celeriter etiam prodeat, soleant intumescere, hoc est hydropicæ fieri ob aquæ redundantiam. Atque eadem erit ratio, siue celerius fieri intelligas, esse crebrò repetere, siue copiosè, dum durant, effluere. Quicquid sit eò res venit, indigere has multa euacuatione ex vtero, ac nisi multa fiat, solere in hydropem labi.

CRanone inueterati dolores frigidi, recentes verò calidi, ex sanguine autem plurimi fiebant, & qui à coxa frigidi.

Nihil vniuersale continent hæc verba, sed solùm narrationem quorundam quæ in Cranone contigerunt, neque expositâ morborum specie neque temporis constitutione, quare exigua est quod hinc capere possumus vtilitatis. Fortasse decisa sunt hæc verba ex alia narratione longiori, aut scripserat hæc memoriæ gratiâ sibi ipsi, qui

reliqua nonerat. Nobis verò nihil aliud narrat, quàm veteres dolores fuisse frigidos, recentes calidos. Dolores calidi aut frigidi dicit non possunt nisi ob causam, ob hanc vero rectè dicuntur. Nam doloris nomine aliquando apud Hip. pocrat. ipsa dolorifica affectio solet intelligi, vel vt in aphorismo dicitur. Qui dolentes dolorem non sentiunt, hoc est qui dolorificam habentes affectionem, eam non sentiunt: Sic quidem possunt esse dolores calidi & frigidi. Dicit igitur affectiones recentes fuisse calidas, & veteres frigidas. Quando autem veteres omnes, antequàm inueterascerent, fuerunt recentes, constat recentes hic vocari, eas quæ ad inueteratas nondum peruenerunt. Tales autem sunt quæ acutæ, vt veteres quæ chronicæ. Secundùm rationem igitur factum est, vt acuti calidi essent, & ex calidis succis pendentes morbi, chronici vero frigidi, & ex frigidis. Cùm autem calidi succi sint bilis & sanguis, ex sanguine inquit accidisse vt morbi ea tempestate, maxima ex parte nascerentur. Et qui à coxa (hoc est dolores coxæ) frigidi. Exemplum est hoc priùs dictorum. Nam coxæ dolor vnus quidam est, eorum qui inueterascere solent.

Qvi morbi in validos tendunt rigores, non admodum mitigantur nisi prope vigorem.

In rigores fortes procedere dicuntur febres quæ rigores fortes habent: non mitescere autem, de rigoribus ipsis dicitur aut de febribus secundùm rigores. Nam secundùm essentiam propriam, non solum quando prope statum sunt, sed neque donec status sit elapsus, mitescunt febres. Porrò status nomine intelligi potest qui totius morbi est, aut qui cuiusque paroxysmi: & vtroque modo redditur verus sensus. Nam in febribus quæ procedunt in rigores fortes, hoc est habent rigores solutu difficiles & longos (nam cum rigores fortes dici possint, aut quod vehementes, licèt breues, aut quod vehementes & producti, secundos hos videtur significare illud verbum (procedunt) non mitescunt cito rigores in ipso paroxysmi principio euanescentes, sed procedunt etiam per ipsum incrementum, neque mitescunt donec prope statum iam sint febres: atque ita etiam quum febres procedunt cum fortibus rigoribus, hoc est vehementibus (siue etiam longi sint, siue vehementes solùm) non solent febres mitescere, hoc est minores & mitiores habere rigores, donec prope statum iam sit morbus. Hoc in quartanis febribus maximè obseruari dicit Galen. in quibus prognosticum signum esse dicit appetentis iam status, cùm à magnis rigoribus huc vsque febres inciperent, iam mitescere. Mitescent vero tunc, vt diximus, secundùm rigores, secundùm essentiam propriam potiùs auctæ, in inclinatione autem mitescent secundùm vtrumque.

A *Ante rigorem vrinarum suppreßiones accidunt, si ex vtilibus processerint, & aluus excreuerit, & somni adfuerint, Forsan autem & figura febris, forsan etiam quæ ex laßitudinibus contingunt, consideranda sunt.*

De rigore decretorio nunc loquitur, docetque rationem quandam satis artificiosam, talem rigorem præuidendi. Nimirum ex vrinæ suppres-
B sione, dicens ante rigorem suppressiones vrinarum fieri solere. Nimirum rigori decretorio solet succedere sudor, sudoris vero & vrinæ est eadem materia, atque ita merito altera euacuatio alterius succedit suppressioni. Verùm quia vrinæ suppressæ non vnica, sed multæ possunt esse causæ, multis aliis considerationibus est opus, ne præsensio nos fallat. Proinde addit reliqua, velut ita dicens. Considerandum tamen vt firmius euadat prognosticum, an ex vtilibus processerint, & aluus excreuerit, & somni adfuerint. Fortè
C autem & febris figura erit consideranda, fortè autem & quæ ex lassitudinibus. Nam si aluus plurimum processerit, eam ob causam poterit vrina supprimi, nec rigor aut sudor instabit. Nimirum vt mictio plurima exiguam deiectionem facit, ita deiectio plurima exiguam mictionem. Si vero non processerit aluus, & antecesserint signa optima, & quæ bonam iudicationem promittant, velut in primis concoctionis notæ in vrinis (hæ enim celeres iudicationes & securitatem significant) proinde dicit, ἢν ἐκ χρηστῶν ἴωσιν, hoc
D est si vrinæ, antequàm supprimerentur, præcesserint vtiles, & concoctæ, & aluus non excreuerit, constat causam esse quod euacuatio alia decretoria instet, ea erit rigor & sudor, qua ratione diximus. Quod vero addit, & somni adfuerint; Gale. intelligit dictum vt vnum quoddam exemplum vtilium signorum quasi dixerit, si ex vtilibus fuerint, hoc est si antecesserint signa vtilia & bona, velut somni boni ac placidi. Mihi vero videtur dictum si somni fuerint ex vtilibus, illud enim ἐνίωσι, significare videtur adesse somnos tunc cum expectatur iudicatio, quo tem-
E pore constat nihil minus esse debere, vt indicatio indicetur, quàm somnos placidos, potius.n. debet antecedere anxietas, & inquietudo. Mihi proinde potius videntur significari somni difficiles, & cum inquietudine. Nimirum expectatur rigor & sudor vrinâ suppressâ, cum aluus non fluxerit, quod sursum sursu raptū, & in totum corpus distributum fit. Id quod factum esse, accedens caraphora indicauit. Nam aqua sursum lata, & sanguine facto diluriore, somnus ille vitiosus fit. Quod in aquosis & humescentibus experimur. Igitur somni pro-
F ponuntur hic potius tanquam vnum quoddam exemplum signorum instantis crisis, quæ in antecedente nocte contingunt quàm vtilium, quæ præcesserint. Si vero vt vnū talium exemplū ponitur, reliqua etiam debent intelligi. Itaque dicit, si aluus non processerit, & vrina supprimatur, & antecesserint signa cōcoctionis, & adsint nunc signa laboris & instantis crisis, velut anxietas, & imprimis graues somni, rigor decretorius, vt cui sudor succedat,

succedat, expectari debet. Fortè autem satius fuerit, & figuram febris adiungere. Si enim ea sit generе ardentium, firmius præsagium est. Quia vt in aphorismo dicitur. A febre ardente, rigore superueniente, solutio. Quod si ex lassitudine aut labore ceperit febricitare homo, maior coniectura est febrem esse ardentem, atque inde rigorem expectandum. Nam in initio quarti de ratione victus in acutis, agens de ardente febre ipsemet dicit, accidit autem magna ex parte ob longa itinera. Itaque ob febris speciem considerari vult etiam externam causam an ob lassitudines. Dicit verò fortasse bis repetens id aduerbium, quia satis multa videbantur dicta ad præsagij confirmationem, nec videbatur omnino necessarium, postrema hæc adiungere, vtile tamen etiam. Quasi diceret, satis quidem est considerasse quæ dicta sunt ad huius præsagij firmitudinem, fortè autem vtile etiam est maioris claritatis gratiâ, adhibere etiam in considerationem, figuram febris, & eius causam externam. Oportet verò considerare tam multa, quia sine his censebitur vrina symptomaticè potius suppressa, vel ob obstructionem quampiam viæ, aut resolutionem facultatis expultricis in vesica.

ABscessus non admodum contingunt ijs quibus rigores fiunt.

Hæc quoque sententiola pertinet ad prognosticam partem. Quod dicitur est, febres quas comitantur rigores, vt tertianas exquisitas, & quasdam quartanas, non admodum solere habere abscessus. Quia scilicet expurgantur venæ singulis rigoribus, cùm fiant succis extra vasa missis. Quoniam verò hac ratione non monstratur fieri non posse abscessus, sed esse cur non crebrò fiant, dixit, non admodum. Illud tamen nosse oportet, tantò minùs futuros abscessus, quantò rigores erunt acutiores, & in suo genere exactiores, & magis exquisiti. Hoc est, quanto partes concutientur magis, quia eo longiùs pelluntur succi à vasis, & eo magis discutiuntur.

CRurum effæminationes veluti aut ante morbum, aut statim à morbo iter facienti contingunt: eadem forsan ratione quâ ex lassitudinibus in articulos aliquid abscedere solet, vnde etiam crurum effæminationes accidunt.

Debilitatem & effœminationem crurum, similem ei quam sentiunt, qui iam iam sunt parati in morbum incidere, aut qui statim à morbo, antequam corroborentur, deambulant, dicit quibusdam manere ex morbis, vel multum tempus, vel totam etiam vitam. Causam verò esse, quod cum essent febres illæ laboriosæ, & cum lassitudine coniunctæ, fecerint abscessus in articulos. Vnde accidit, vt illi laxi superfuerint & ligamenta mollia: vnde crurum effæminationes accidunt hoc est langor qualis mulieribus adest. Quem constat non in gracilitate, & extenuatione, sed in imbecillitate consistere. Dicitur autem hoc iuxta illud quod in aphorismo est. Lassitudinem habentibus in febribus, in articulos & circa maxillas potissimùm abscessus fiunt. Tamen hinc disce, abscessus ad articulos factos esse aliquando citra articulares dolores, & tumores, qui solis his effœminationibus, seu laxitatibus agnoscuntur.

TVbercula extrorsum intumescentia, & acuminata, & fastigiata, & quæ æqualiter maturescunt, nec in ambitu dura, & deorsum vergentia, nec bifida, meliora sunt: contraria autem mala, & quæ plurimùm contraria, pessima.

Hæc eadem sententia scripta est primo prognostici eisdem fere verbis; Illic enim. Suppuratio inde prouenіens ita consideranda est, quæ enim foras vertitur optima est, si parua est, maximéque egreditur, & in sublime resurgit: si vero magna est, & lata, minimèque in mucronem tendit pessima est. Addit hic, καὶ τὰ ὁμαλῶς ξυμπεπαινόμενα, καὶ μὴ περίσκληρα, καὶ κατάῤῥοπα, καὶ μὴ δίκορυφα, ἀμείνω. Scilicet quæ æqualiter secundum se tota tendunt in suppurationem, nec sunt in ambitu dura, hoc est quadam parte incipientia suppurare, & circumcirca dura, ex materiâ pendent mitiori, & simpliciori: vt contrà quæ inæqualiter suppurantur, quum sunt in ambitu dura, aut etiam bifida (hoc est extuberantia in duo cacumina) pendent ex materiâ diuersâ, & inæqualiter contumaci. Commendat etiam deorsum vergentia tubercula, id est, quæ in decliue suppurantur. Nam siue à chirurgo secentur, siue sponte rumpantur, quum cutis gracilior facta est, vt solent; optimè expurgabuntur scissura in decliue spectante. Hæc igitur bona, contraria autem mala. Nimirum tubercula introrsum intumescentia, vt cum tumor non eminet acutè: & lata, & quæ inæqualiter suppurari incipiunt, in ambitu dura, aut bifida, aut etiam multifida, & quibus incipiens suppuratio in sublime spectat. Quoniam vero possunt hæc magis aut minùs inesse, dicit, & quæ valdè contraria pessima.

LVmbrici Autumno generantur & oris ventriculi dolores, & horrores & atra bilis.

PEr initia exacerbationes considerandæ sunt, & in omni morbo veluti sub vesperam exacerbationes contingunt, sic etiam quando inclinat annus, & Ascarides generantur.

Hæ duæ sententiolæ enatratæ iam sunt in secundo libro huius operis, prope libri initium. Ibi enim scriptæ ab eodem Hippocrate sunt, atque adeo

apertiùs. Nunc enim ænigmaticâ phrasi videtur vsus. Idem tamen est quod dicit & quod illic dixerat: θηριώδες quid esse in morbis autumni, horroresque & cardialgias, & melancholicas passiones. Porrò considerandum inter morborum initia, hoc est, mox ab initio (addit nunc & in omni morbo) an statim vigeant ac efflorescant, ex circuitibus & paroxysmis. Porro exacerbationes plurimorum morborum solere in vespertinum tempus incidere, & ita etiam autumno grauissimos morbos grassari & eos qui antea orti sunt exacerbari, quòd anni partes cum diei partibus analogiam quandam habeant & autumnus sit vt vespera anni. Porrò ascarides autumno magis quàm vllo alio tempore gigni, & vesperi vrgere, vt alia pleraque mala, omnia hæc explicata, redditæque omnium causæ sunt, loco citato. Porrò reperta sunt hæc eadem libro. 4. circa medium, præter id quod de ascaridibus dicitur.

A B

Infantibus tussicula cum ventris turbatione, & febre continua, significat post crisim bimestri, etiam tumores prorsus vicesimo die ad articulos fore. C

Singulare quiddam, & quod non ita necessario accidat, neque adeo sæpe, docere videtur: putà infantibus bimestribus, laborantibus tussicula, cum turbatione ventris, & febre continua, solere finiri malum in tumores articulorum, idque vigesimo die morbi post crisim, hoc est morbum hoc modo iudicari, putà per abscessum. Certè totam hanc syndromen, & hunc euentum stato die, per rarò offendes, licet tamen nobis, quæ ita dicuntur velut exempla accipere, & si quid vniuersalioris doctrinæ inde possit decerpi, procurare. Dictum est aphorismo 31. quartæ, lassitudinem habentibus in febribus, in articulos, & circa maxillas potissimum abscessus fieri. Huius causa est, quia lassitudo iudicat multitudinem. Quam causam continet aphorismus 45. eiusdem sectionis quo ita dicitur. Quibus tubercula, vel in articulos labores fiunt, ij pluribus vtuntur cibis. Pluribus cibus est multitudinis causa, lassitudo signum. Dicit igitur nunc Hippocr. non adultis solùm, sed infantibus etiam, solere terminari morbos tumoribus ad articulos, quum laborant cum multitudine. Velut autem in adultis qui fari id possunt, multitudinis signum accipitur ex lassitudine, ita in infantibus qui non possunt, ex tussicula cum ventris turbatione, & febre continuâ. Non mirum autem si vigesimo die id fiat, cum sit is dies adeò insignis. Itaque quod generatim in aphorismis dictum est, hic de solis infantibus dicitur. Illud verò est scitu dignissimum, quas notas multitudinis debeas obseruare, in ijs qui non possunt interrogationibus respondere, quæ eædem quum in adultis etiam occurrunt, sæpe significant multitudinem: tussicula scilicet per febres (cùm alioqui non tussiret homo, neque adsit pleuritis aut morbus alius cuius sit propria) & ventris turbatio inter morbi initia. Ex quibus proinde abscessus ad articulos expectare iussit sectione prima libri secundi, & rursus sectione secunda huius sexti iubebit.

D E F

Siquidem è superioribus partibus delapsi, infra vmbilicum in inferioribus articulis constiterint, bonum: si autem in superioribus, non æquè morbum soluunt, nisi ad suppurationem veniant.

Secundo libro Epidemiorum dixit, abscessus eò meliores esse, quò ad inferiores deuoluuntur sedes, Hoc etiam in prognostico docuit, iubens in ijs qui salubriter affecti sunt, cùm tamen febres prorogentur, expectare abscessus ad aliquem articulum, maximeque inferiorem. His consonum est quod nunc dicit, si morbi partium superiorum abscessus faciunt, ad articulos qui sunt infra vmbilicum bonum esse, sin autem abscessus in superioribus partibus constiterint, non adeo bonum esse, nec similiter soluere morbum. Addit nisi ad suppurationem veniant, quam partes infra vmbilicum minimè in suppurationem vertuntur, vt dicitur in prognostico, partes vero supernæ possunt suppuratione perfectiùs interiores partes expurgare: neutris vero suppurantibus, perfectius liberant inferiorum abscessus. Itaque vbi locis citatis præfert abscessus inferiores superioribus, intelligi debet nisi suppuratione finiantur. Tunc enim inferiores soluunt morbos tardiùs, quia aut omnino non suppurant, aut imperfectiùs & tardiùs.

Quæ in humeris suppurationem faciunt in tantulâ ætate, breuiora & graciliora brachia efficiunt.

Humerus vocatur os maximum brachij, quod altera ex parte coarticulatur cū spatula, altera cum cubito in ea flexura quæ in medio totius brachij est, & cubiti articulus vocatur. Itaque vltra humerum cubitus est, & cum illo articulum facit. Diximus vero ab Hippocr. tertio de articulis, vbi os aliquod vitium insigne passum est, vt luxationem aut torturam, ossa proxima læsæ parti non venire in iustum incrementum, si pusillis & nondum adultis ea vitia accidant. At (inquit) quibus dum adhuc pueri sunt, prius quam corpus integrè adoleuerit, spina in giberum incuruatur, ijs corpus ad spinam augeri non licet, sed cùm crura & brachia ad perfectam auctionem veniant, illa exiliora euadunt. Quibuscunque etiam supra septum gibber contigit, ijs costæ in latitudinem augeri non consueuerunt. Hæc Hippocrates quibus apertè innuit, ossa male affectis proxima, non augeri satis, si is qui laborat adhuc crescat, quia vt Galenus in commentatione dicit, euenit necessario vt quæ partibus prope positis alimentum deferunt, iuxta partem affectam aliquid patiantur, vt distorqueri, comprimi, aut debilitari, & languidior fiat partis motus, & dolore aut intemperie debilitentur naturales facultates partium patienti proximarum, vnde necesse est minorem fieri nutritionem, & ob id auctionem. Similem prorsus causam habet, quod & hoc loco dicitur, nimirum quibus tantulis, hoc est pusillis, & adhuc crescentibus in humero fit magna aliqua suppuratio, necesse est, dictam ob causam, partes vltra hume-

rum positas, breuiores in reliquum vitæ manere. Sequitur autem proximè humerum cubitus, per hunc manus, fient igitur hæc breuiora, non tamen manus adeò ac cubitus, quia ea longius iam posita est. Velut quibus spina in giberum incuruatur, corpus ad spinam non augetur, crura tamen & brachia non fiunt ob id breuiora fsbro. Nimirum hæc, etsi procedunt à parte læsa, non tamen proximè, sed longiùs. Cubiti igitur soli fient manifestè breuiores, ijs quibus humeri in tenella ætate patiuntur suppurationes.

Soluet quoque morbum vlcusculorum in inferiores partes eruptio, nisi rotunda sint & profunda, talia namque pueris alioqui perniciosa sunt.

Soluere morbum aliquando dicit Hippocrates quicquid morbum tollit, etiamsi hominem non persanet, sed permutationem cum alio faciat, atque adeò, etiamsi deficiente morbo homo intereat, vt quum in aphorismo dicitur. Quibus in ardentibus febribus tremores fiunt, insania soluitur. Constat tamen, vt in commeotatione eius loci diximus, non satis propriè permutationem talem, vocari solutionem, sed propriissimè dici solui morbum, quum homo, nullo alio manente liberatur, vt cum dicitur ab aqua inter cutem, aqua è venis in ventrem fluente soluitur morbus. Secundo loco solutio, dicitur etiam ea permutatio, per quam homo à secundo etiam morbo liberatur & superuenit, vt quum dicitur. Quibus dolor circa hypochondrium sine phlegmone fit, iis febris succedens soluit dolorem. Hoc secundo significato dicitur nunc vlcusculorum in inferiora eruptio, soluere febrem continuam infantium, cum tussicula, & alui turbatione (de illa enim adhuc loquitur) nisi ea vlcuscula sint rotunda, & profunda, talia enim non soluunt hoc secundo significato, quia ex ipsis intereunt pueruli. Perniciosa enim sunt eius figuræ vlcera, & curatu difficillima, vt libello de vlceribus ipsemet Hippocrates testatur, adeò vt curari non possint, nisi duplici aut quadruplici sectione ex rotundis longa fiant. Maximè autem sunt perniciosa infantibus, quia dolores & difficultatem eius curationis ferre non possunt, nec curari, facile ob carnis mollitiem exeduntur, curati dolore exanimantur, aut conuelluntur. Tametsi testari possum, me vidisse infantulam, aliqui iam ex morbo languidissimam, cum nescio quot vlcusculis rotundis, & valde profundis in natibus, non sine mea magna admiratione seruatam, erat verò annum iam nata integrum. Hippocrates nunc agit de bimestribus.

Soluet etiam sanguis fluens, magis autem hoc apparet in ætate prouectioribus.

Fluxus sanguinis maximè solet præseruare ab abscessibus ad articulos, atque ita morbos, in quibus

A articulorum tumores expectantur, sine eis soluere, vt dicitur in aphorismo septuagesimoquarto quartæ. Verùm is fluxus ætati perfectæ est familiaris, pusillis rarò accidit, vt in prognostico dicitur his verbis. Sanguinis fluxum in iunioribus potius trigesimumquintum annum agentibus expectare oportet. Intelligi autem debet, vsque ad trigesimumquintum, nam posteà suppurationem expectabis, vt in prognostico etiam dicitur. Causam reddit Gal. dicens, etenim per hanc ætatem sanguis plurimus est, & item facultas fortior, & calor exuperans.

B Sed si indicatio hæc fieri non solet in pusillis, de quibus hucusque Hipp. agebat, quorsum eius nunc meminit? Certè sermonis communione digressus ad eam euacuationem est, sermonem verò de illo pusillorum morbo, hic finit.

Lachrymæ in acutis quum malè se habent ægri, spontaneæ quidem bonæ sunt, inuitæ autem malum portendunt. Quibus etiam

C *palpebræ circumtenduntur, malum. Malum quoque quum aliquid in oculis inarescit, vt spuma: eorum quoque obscuratio & squalor, malum significant, & qui intus corrugantur, quique concreti sunt, & vix vertuntur & obtorquentur, & quæcunque alia omittuntur.*

Hæc pertinent ad rationem prædicendi in morbis acutis ex oculis & facie. Scripta autem eadem

D sunt in aphorismis & in prognostico, atque vtrobique à me enarrata. Lachrymas acutè ægrotantium, non sponte fluentes malam significationem præbere, locis citatis dixit, sponte autem fluentes non esse malas: nunc adijcit etiam esse bonas. Atque id meritò, spem enim præstant voluntariæ ægrotantium lachrymæ, non quidem vtcunque ægrotantium (quis enim considerer au qui diuturno conficitur morbo ploret) sed ægrotantium acutè. Neque horum quidem quocunque morbi tempore (nam primis diebus morbi quantumuis acuti lachrymari, nihil admirationis habet, neque vllam significationem præstat boni aut mali) sed in

E summo morbi vigore iam consistentium, in quo, qui morituri sunt, ne plorare quidem possunt ob oculorum squalorem, concretionem, & immobilitatem, quæ pessima & lethalia esse mox dicit. Lachrymari igitur sponte bonum est, quia nihil horum adesse significat, sed mediocrem partium humiditatem, & facultatis regentis constantiam, & absese conuulsionem. Reliqua ex prognostico facilè intelliguntur. Nam illic vituperantur cutis frontis circumtenta & arida, cum qua circuntendi-

F tur supercilium, & sordes apparentes circa oculos, quas nunc vocat, inarescens, vt spuma. Dicit enim ἐπιξηραινόμενον οἷον ἄχνη, significat verò ἄχνη non qualemcunque spumam, sed exiguam, & aspergins concrescentis modo factam: nimirum minutissimas guttulas spumæ aridæ. Est itaque sordes apparens circa oculos squalidos. Squalorem etiam oculi, & obscuritatem vituperauit in prognostico. Corrugatio interius facta in oculo,

arescentiam significat, vt in extremè senibus. Est igitur signum corruptionis facultatis, & arropbiæ. Partis concretio, & inflexiliras oculi, & distortio, quam in prognostico pernersionem vocat, conuulsiouem indicar. Hęc igitur omnia mala sunt, & quęcunque alia omissa sunr, qnæ scilicet in prognostico recensentur, vr alterum altero oculum apparere minorem, & candidum rubrum habere, aur liuidas aur nigras venas, & alia huiusmodi.

Febrium quidem quædam manui mordaces sunt, aliæ verò mites: quædam autem non mordaces quidem, sed posteà augescentes: quædam acutæ quidem, sed quæ ad manum imminuuntur; quædam statim exardescunt, aliæ autem semper debiles sunt: siccæ aliæ quidem salsuginosæ sunt, aliæ verò ampullosæ (vel flatulentæ) aspectu horrendæ. Aliæ ad manum humidæ: aliæ etiam prærubræ, aliæ liuidæ: quædam valdè pallidæ, & alia id genus.

Febrinm partitiones continet bæc dictio, quam ego in commentariis libri primi de differentiis febrium abunde explicui. Quoniam verò obscuritas Hippocraticatum dictionum exposita est quamplurimis enarrationibus, satius fuerit eam nunc proferre, quæ mihi videatur maximè consentanea, & quæ plus frugis contineat, qnàm plurimas recensendo, aut etiam refutando, & de vocum significatis coutendendo, replere chartas, & otio abuti: quæ enim inde doctrinæ accessio fiet? Videtur igitur tota hæc dictio, quatuor partitiones seorsum continere posse, primam quadrimembrem: secundam bimembrem: tertiam trimembrem: quartam multimembrem: Tres qnidam primas petitas ab ipsius caloris pręter naturam (in quo febris consistir essenria) mndo, aut materia (modum dico quo rangentem manum afficit mordendo aut non, & quo mouetur acutè aut rardiùs, materiam verò in qua factus firmatusque consistit) postremam ab externis, & per accidens contingentibus febri, vr à colote. Atqui mordere tactum aur non, ex ipsius materiæ natnra nascitur. Quo fit, vt non sine magno artificin prima partitio & differentias febrium, & earum dignotionem contineat. Nimirum differentiæ contingunt secundùm differentiam causarum internarum, dignoscuntur secundùm alium & alium modum afficiendi tactum. Ea verb est bæc, febres quidem aliæ mordaces manui, boc est semper & à principio mordentes mannm: aliæ autem mites, boc est, grarum, mitem, minimèque mordentem calorem præferentes. Aliæ sunr non mordaces quidem primâ manus admorione, sed postea ἐπιδιδόντες; boc est panlatim mordacitatem conparantes: aliæ contra acutæ quidem primo occursu, hoc est acntè occurrentes tactui, & mordenres, sed paulò post imminutè, & paulatim vel vt à manu vincantur, mordacitatem deponentes. Constât bis quatnor differentijs, quandoquidem ex modo afficiendi sensum accipiuntur, dignotionem etiam contineri. Continentnr verò

A his quatuot differentijs, omnium ex succo pendentium febrium species, quin etiam quodammodo etiam febres omnes. Nam cùm iuxta succorum differentiam quatuor sint, melancholica, sanguinea, biliosa, & pituitosa, calor bilis & melancbolię mordax est ob materiæ ariditatem, sed bilis mordacitas vincitur à manu ob materiæ & vaporum tenuitatem: sanguinis & pituitæ ob bumiditatem materiæ non est calnr mordax, tamen à pituita non abest mordacitas, siquidem putrida sit, sed adest quædam, quæ etsi primo occursu non appareat, B persistente manu insurgit. Itaque semper mordaces sunt melancholicæ; semper mites sanguineæ: non mordaces sed posteà angescentes pituitosæ: acutæ sed imminutæ biliosæ. Quibus quatnor generibus continentur omnes, quæ ex succis pendent. Possunr autem contineri etiam aliæ omnes, hecticæ quidem in mordacibus cum melancholicis: diariæ in mitibns cum sanguineis, tales enim sunt reuera. Hæc est pattitio prima. Huic succedit hæc altera, febrium aliæ statim vrentes, aliæ semper debiles. Hæc partitio accipitur à motū morbi, quasi diceret, quædam febres sunt acutæ, qnædam chroni- C cæ. Nam acuti morbi sunt qui statim vigent. Itaque acutæ sunt febres quæ statim vrunt, & sunt summę. Ita etiam in essentia propria magni morbi sunt, qni acuti, quia magna adeò mala nullus potest diu sustinere, sed breui soluuntur aut interimnnr. Qui ergo cbronici, sunt debiliores. Proinde febres non acutæ rectè vocantur semper debiles. Hæc itaque est secunda partitio. Tertia verò quæ mox sequitur, ξηροί, οἱ δὲ ἁλμυρώδεες, οἱ δὲ πεμφιγώδεες, ἰδεῖν δεινοί, οἱ δὲ πρὸς τὴν χεῖρα νοτιώδεες. His verbis videtur insinuari solemnis illa partitio in hecticas, putridas, D & diarias. Nam hecticæ sunt siccæ. Calor verò siccns est mordax, diciturqne proinde salsus per metaphoram. Nam salsum proinde ad gustum, non ad ractum refertur, sed qualis est gustui mordacitas ex salsis, talis ractui ex aridis & exustis. Proinde ergo hecticæ febres dicuntur aridæ & salsæ. Ampullosas febres dici non posse alias, quàm quas ampullæ quædam per corpus obortæ cnmitantur, satis constar ex ipso nomine, & quod mox addit, id multò apertiùs indicar, aspectu horrendæ. Nimirum morbi in qnibus per cutem ampullæ, vt ex E cutis combustione, dispersæ sunt, aspectu graues & horrendi sunr. Constat verò bæc in febribus malignam pntrescentiam, aut exustionem succorum indicare. Quamquam ergo non omnibns putridis hoc accidit, sed si febres quibus boc accidir omnes sunt putridæ, & rriplex illud genus ad hanc partitinnem reducendum est (vt est consentaneum) rectiùs putridæ ad hanc parrem referentnr, quàm ad primam, aut postremam. Velut nomine ad tactum humidarum, rectè intelligentur diariæ, quia harum calor est vaporosus, & tactui humorem queu- F dam repræsentar. Tametsi ergo putridæ ex succis pendeanr, ad tactum non sentiunrnr adeò humidę. Quin porius, illę omnes sunt mordaces & acres, aut mox, aut postquam manus aliquandiu adhæserit, aut semper. Nam sanguineæ, quę solæ earum quæ ex succis pendent, sunt ad tactum hnmidæ, inter diarias potiùs censeri debent. Quia quæ in illis pntridæ sunt, biliosæ etiam sunr, atque vt ad bilinsas plus anr minùs inclinant, ita à blando sensu, & hnmido tactu recedunt. Constar ex hac

enarratione, illam voculam, siccæ, non referri ad antecedentia, vt quæ semper debiles, dicantur etiam siccæ (quamquam ita videtur) sed potius ad sequentia, vt eædem dicantur siccæ & salsuginosæ. Superest postrema partitio, quæ quidem inartificiosa est, & ex iis quæ per accidens insunt, desumpta. Sed vt sæpe in his commentariis, & aliis in Hipp. scriptis diximus, antiquissimi medici multis morborum inartificiosis differentiis vsi sunt, quia nondum erat ars exactè constituta. Siue igitur febres rubræ, pallidæ, liuidæ, virides, albæ, aut alio quouis colore, ob cutem hominis, siue ob excrementa dicantur, externæ differentiæ sunt, & nullas proprias species constituunt, sed tantò quæuis febris esse agnoscetur benignior aut malignior, quantò color siue faciei, siue exeuntium mitiorem aut maligniorem causam præ se fert, iuxta ea quæ in prognostico, & aliis operibus, de colorum significatione scripta sunt.

Distentiones corporis & articulorum durities malum denuntiant: & quum æger exoluitur, malum: & articulorum fractiones malæ sunt.

Hæc sententia, vt & quæ mox succedit, ad partem prognosticam pertinet. Distentiones corporis & durities articulorum fiunt ob tantum inflexibilitatem, ac veluti rigorem. Contrarium his est, dissolutum esse corpus, & confractos habere articulos, vt quum exporrectis ac velut à facultate demissis artubus quis iacet, & articulis laxis, & velut fractis. Constat verò articuli propriè non esse fracturam, sed potius luxationem. Dicuntur verò qui laxi, & firmitudine carent, fracti per metaphoram. Nimirum quia fracto osse perit firmitudo membri, quum articuli nihil flexuræ resistunt, ob similitudinem fracti esse dicuntur. Vtrumque autem horum in morbis acutis malum est. Illud enim significat conuulsionem, hoc facultatis interitum. Vtrumque autem in prognostico ab eodem Hippocrat. scriptum est. Oportere enim ægrotum manus, collum, & crura habere modicè inflexa, & eorum corpus flexibile: malum verò esse si manus, collum, & crura distenta habeat.

Oculi audacia delirij signum est, & deiectio, & fractio malum portendunt.

Hic quoque deiectio & fractio oculi contrarium significant, ei quod vocatur audacia oculi. Accipiuntur verò etiam hæc nomina metaphoricè. Nam audacia propriè ad hominem spectat, aut ad cor: fractio ad ossa, & res huiusmodi. Sed vocatur audacia oculi is oculi positus, qui audaciam indicat. Est verò is, oculi intentio firma, & rectus intuitus, oculis non nictantibus. Nam vt in 2. libro in calce sectionis quintæ dictum est. Oculi non nictantes iracundi sunt. Iracundia verò comes est audaciæ, quia timor iram cohibet. Igitur rectus intuitus oculis non nictantibus, audaciam indicat. Et hic ipse per morbos acutos,

A est signum delirij. Quia sine occasione aut vlla procatarcticâ causâ tales animi motus sunt insaniæ soboles. Error enim imaginationis commouet animum, cum nihil sese offert, quod ira mouere natum sit. Quòd si recto illi & firmo intuitui, accedat palpebris non nictantibus oculorum crebra motitatio, indicatur etiam furor, vt in prognostico dicitur. Contrarium audaciæ vocatur deiectio, & fractio oculi. Nimirum quidam oculi languor, vt non videantur quicquam posse rectâ intueri, ac ne videre omnino, & quicquid ob oculos ponitur

B omnino non aspiciunt, vt videantur his qui adsunt, non videre, id quidem in acutis morbis pessimum signum, nam deficientis iam facultatis, solerque accidere moribundis, & vulgari phrasi, quæ fortassis ab hac Hipp. dictione fluxit, dicuntur tales oculi fracti iam esse, quòd scilicet quasi disrupti essent, non videant, & langueant, penitùsque deiecti iam sint.

C SECTIO SECVNDA.

Dilatare, constringere alia quidem oportet, alia autem non.

Magna pars huius sectionis secundæ pertinet ad partem curatiuam, velut hæc sententiola, & quædam mox sequentium. Qui vocati sunt methodici, quorum princeps fuit Thessalus hac vnica regula

D censebant contineri totam artem: omnes enim morbos astrictos esse, aut laxos, atque ita nihil agendum aliud, quàm laxandum, aut adstringendum. Verum fallebantur. Multi enim sunt morbi, qui neque in astrictione neque laxitate essentiam habent, & multæ curationes, quibus neque laxatur, neque astringitur, cuiusmodi est vacuare, replere, extenuare, crassitiem inferre, exasperare, læuigare, & alia multa huiusmodi. Nimirum affectiones omnes contrariis alterationibus curantur.

E Sunt verò excessus præter naturam multis aliis in rebus, quàm in laxitate aut constipatione partium, nam in temperie, numero, magnitudine, positu, & aliis figuræ differentiis. Agenda igitur hæc sunt, dilatandum, inquam, atque constringendum, quum res exigit, non tamen ea sola sunt agenda, sed alia quidem constringendo aut dilatando curanda sunt, alia autem non, sed aliter. Quod insinuans dicit, alia quidem, alia autem non. Quæ dilatando aut constringendo curantur, sunt vitia, per quæ partes aut astrictæ, aut laxæ sunt nimis, vt cùm ob astrictam

F & siccâ aluum, vtimur clysterib. humidis & laxantib., & ob densam cutem, vtimur balneo aquæ tepidæ; aut mollibus frictionibus cum inunctionibus olei; aut ob laxam aluum vtimur astringentibus clysteribus, aut cataplasmatis: aut in iis qui nimia euaporatione, aut profuso sudore exoluuntur, vtimur aliquando per cutim totam astringentibus inunctionibus, & ad anastomoses vasorum, vt venularum in naribus, & aliquando in pulmone, atque omnino ad omnem laxatam partem, vt ad procidentem vterum aut anum. Hæ verò omnes indicationes à morbis ipsis accipiuntur. Nonnunquam verò & ipsa partis indicatio laxare iubet aut astringere: velut ob hypochondria astringendum

semper, aut omnino admiscendum astringentium aliquid: ob pectus laxandum, aut omnino admiscendum aliquid laxantium. Sed quia non hæc solùm curationum differentia est, ad alias transit.

Succos hos quidem expellere, hos autem siccare, alios autem apponere oportet, idque interdum quidem, interdum verò minimè.

Vt in aphorismo dicitur, morbos ex repletione curat euacuatio, & ex inanitione repletio. Neque verò omnia mala curantur repletione aut inanitione, sed alia etiam aliter secundum contrarietatem; vt calida refrigerando, & frigida calefaciendo. Hoc idem dicitur his verbis, aliquando euacuandum, aliquando replendum: euacuandum verò aliquando euacuatione manifesta, vt per deiectionem, vrinam, aut sudorem: aliquando euacuatione insensibili & resolutione: illud vocat expellere, hoc siccare. Eodem modo vtitur verbo siccare, in initio libri de humoribus. Repletio verò fiat apponendo succos, adiectione cibi & potus, bene, ac facile, & multum nutrientis. Sed quoniam non hæ solùm sunt curatoriæ indicationes, sed aliæ multæ, non semper agendum hoc, sed hac intentione agendum hoc, quum verò exsurgit alia intentio, non hoc agendum sed aliud aliquid.

Extenuare, incrassare oportet, vas, cutem, carnes, & alia: & hæc quidem, hæc autem non.

Accidit vt extenuemus aut incrassemus corpus, corporisve partes, aut succum aliquem, & vtrunque sæpe est ex vsu. Nam & nimia crassities, & nimia tenuitas inutilis est, & noxia: in corporis partibus semper, in succis aliquando. Hic autem Hippocrat. solùm de corpore & eius partibus agere videtur. Nisi vis (licet enim etiam) vbi dicit & alia, intelligamus succos. Nomine τεῦχος quod vertimus vas, intelligi vult Galen. totum copus. Dicetur igitur extenuare, aut incrassare oportet vas, hoc est totum ipsum corpus. Significat enim vas aliquod totum, seu volumen aliquod integrum: ita corpus etiam totum: sicut solemus etiam vas vocare totam domum, aut nauim. Itaque dicit, oportet nunc extenuare, nunc incrassare totum corpus. Deinde enumerationem facit partium, cutem, dicens, carnes, & alia, vt neruos, & membranas omnes. Crassescunt enim crassescente corpore hæc omnia, & gracilescunt gracilescente. Quamquam non semper æqualiter, sed in ijs qui pinguescunt, crassescit cutis magis quàm partes aliæ: in ijs qui bene abundanterque nutriuntur, carnes & reliquæ partes magis quàm cutis. Omnem autem nimiam extenuationem oportet vitare, quia tales ab externis quibusuis caussis facilè læduntur: & nimiam crassitiem, quia si carnosi sunt, acutis morbis sunt opportuni, ob succorum redundantiam & ventilationē difficilem: si pingues, ad frigidos morbos, & caloris extinctionē. Et omnis crassities, ob difficilem ventilationem, est ad venarum

A interceptiones, & repentinos casus opportuna. Hanc ob caussam iussit Hippo. habitum athletarum, etsi alioqui videatur ad summum bonitatis artigisse, statim soluere. Modum extenuandi crassos, & reficiendi extenuatos, docet Gal. decimo quarto methodi, capitibus, secundum vulgatem partitionem 15. & 16. licet (vt dixi) cum dicit alia, intelligere alia omnia, quæ in vase, hoc est corpore continentur, atque ita cum partibus humores etiam. Ad hos enim etiam extenuantibus vtimur, cum corpora volumus extenuare, & incrassantibus, B cum reficere. Sed & ad morbos qui ex succorum vitio, aut redundantia nascuntur, vtimur extenuatione plerumque, sed & contrario etiam aliquando, vt in tenuibus Thoracis distillationibus. Hæc igitur omnia, & quæcunque huiusmodi insinuat, dicens, λεπτῦναι, παχῦναι. Addit hic quoque, & hæc quidem, hæc autem non; quasi diceret, quædam, curantur hoc modo, quædam aliter.

C *Lenire, exasperare, indurare, mollire oportet. Hæc quidem, hæc autem non.*

Quandoquidem in læuitate & asperitate partium, morbi quoddam genus secundum figuram consistere, Gale. indicat, constat talium curationes in exasperatione, & læuigatione consistere. Porro indicatum etiam est à me in controuersijs, esse quasdam partes, quæ per se indigeant quadam duritie aut mollitie vt suas actiones exequantur, quibus proinde durities & mollities poterit per se esse morbus. Vnde fit, vt duritiem inferre aut mollitiem, D propria sit ratio qua tales morbi curantur. Lenimus quidem, vt in tussi, quam atteriæ asperitas parit, eclegmatis, & in dysenteria pinguibus clysteribus, aut lenientibus cibis, & in aridâ scabie inunctionibus: exasperamus in læuitate intestinorum, quæ successit dysenteriæ, emollimus duratos tendines, vt flecti possint, & duriores cicatrices eâdem caussâ: vt contrà duriores facimus quæ sunt molliores. Ac si quando molliora ossa fieri contigerit, vt quidam narrat, hæc quoque duriora reddere, siccantium vsu, curabimus, vt firmentur. E Itaque hæc quoque sunt curationes quædam morborum, quibus quidam morbi curantur, quidam non.

Excitare, stupefacere; & alia quæcunque eiusmodi.

Hæc quoque fiunt in morbis, quamquam non morborum sed symptomatum gratiâ, vt excitabi- F mus eos qui soporosâ quapiam affectione tenentur, & stupefaciemus eos qui graui dolore torquentur. Sed quia longum esset curationis omnes modos percurrere, addit, & quæcunque alia huiusmodi.

Deriuare, cedentem reuellere statim, renitentem cedere.

Nunc agit de his quæ agēda sunt ob succos in par-

rem quampiam præter naturam influentes. Hæc autem sunt deriuatio, & reuulsio, & ob ea quæ iam hæserunt parti, vocata euacuatio. Est autem reuulsio, retractio succorum in contrariam, vt deriuatio in viciniam: vacuatio verò propriè vocatur, quæ ex ipsamet parte affecta agitur, aut omnino proximâ ente. De his euacuationis generibus libro de succis dicta sunt ab eodem Hippocrate plura, & in sequentibus dicentur à Galeno innumeris in locis, atque à me etiam in plurimis definita sunt. Quod nunc monet est notatu dignissimum, de quo à me semper in congressib° apud ægrotos cum medicis, altercatum est. Conuenit inter omnes, reuulsionem debere ante alias euacuationes agi, deinde deriuationem, postremò euacuationem: atque adeò vacuandum esse corpus totum, antequàm ad euacuationem partis veniatur: atque adeò ad vllam aliam curationem, quæ localibus vocaris auxilijs peragatur. Hoc quia non obseruant vulgares empirici, & circulatores, multorum malorum solent esse autores. Sed multi medici contrà, dum nimis methodici esse cupiunt, vix vllum inuenire possunt tempus euacuationi idoneum, & antequàm ad propriam morbi curationem accedant, mori ægrotos aut incurabiles fieri morbos sinunt: sibi persuadentes nullam euacuationem licere facere, antequàm reuulsio omnis & deriuatio facta sit. Atque ita sunt qui in practicis tractationibus affirment, non esse in pleuritide vtendum cucurbitula, antequàm elapsus sit dies septimus, quid si fit homo in inflammationis magnitudine septimo aut etiam quarto moriturus? Sanè præceptiones practicæ nunquam vniuersim accipiendæ sunt, sed temperandæ vrgentiæ indicatione. Nam & illud quoque affirmat Gal. vacuandum esse corpus antequàm ad auxilia topica accedamus. Nunquam tamen in pleuritide, aut inflammatione vlla alia periculosa abstinemus, donec omnes missiones sanguinis sint prægressæ, sed vna aut altera missione prægressâ, admouere incipimus quæ videntur expedire. Et quamquam totius corporis vacuatio præeat, non ita tamen, vt admotio medicamentorum non subsequatur, antequàm illa perfecta omnino sit. Ita etiam sæpe in iisdem inflammationibus internis, cùm reuulsioni non satis cederent, & timerem ne phlegmonis magnitudine anticiparent mori, alternatè vtens missione sanguinis secundum rectitudinem, & scarificatione ab admotis parti cucurbitulis, plurimos mihi videor mirificè morti eripuisse: cùm alij medici cunctari iuberent, & methodum non semper vtilem obseruare. Hoc nunc Hippocrates præcipit, dicens, deriuandum quidem esse quando & quomodo expedit, reuellendumque: verùm eum qui reuellat, non id debere nimis facere; sed statim, ac præproperè (vt scilicet reliquæ curationi incumbat) reuellere humorem, qui reuulsioni cedit facilè, renitentem verò cedere, hoc est, si verò reniti admodum videatur malum, neque soli reuulsioni cedere, neque ita mitiui vt præbeat inducias expectandi, cedere te oportet, hoc est, à reuellendo desistere tantisper, & eius quod parti hæsit euacuationem interponere, rursum posteà ad reuulsionem redire, atque id alternatè facere, quoties videbitur, & res exiget. Causam reddit Galenus in huius loci commentatione optimam; nimirum etsi fluxio ab alijs causis incesperit, vt fortasse partis debilitate, & totius corporis plenitudine, cum verò jam aliquid quod hæserit parti molestiam infert, ea ipsa molestia fluxionem cessare prohibet, atque ita nisi interposita euacuatione molestia illa mitigetur, nulla reuulsio erit satis vt fluxio cesset. Alternatè igitur reuellendum, & euacuandum, cum in loco magna molestia sentitur, vt reuulsio faciat, quominùs aliæ partes mittant; & euacuatio, quominus pars affecta trahat.

Alium succum exeuntem educere non oportet, exeuntem verò simul effundere: opus aliquod simile facere, vt quum dolor dolorem sedat: dissimilia verò, vt si sublata sursum vergant, per inferiora soluere expedit, & contraria eodem modo, vt capitis purgatio, venæ sectio, quando non temerè detrahitur.

Ἄλλον χυμὸν, inquit, μὴ τὸν ἰόντα ἄγειν, hoc est, succum qui sua sponte satis exit, educere non oportet, sed alium, qui scilicet noxius cùm sit, non exit sponte, aut non satis. Nam quæ iudicantur integrè, mouere non oportet. Verùm quia quædam iudicantur per conuenientem regionem ac vtiliter, sed non integrè, quæ, eò quò vergunt ducere oportet, addit nunc quoque τὸν δὲ ἰόντα συνεκχέειν, hoc est, succus si excernitur vtiliter, tardius autem quàm velis, iuuare oportet eam quæ sponte fit euacuationem. Velut horum reddens causam, dicit ἐργάσασθαι τὸ ὅμοιον καὶ τὰ ἀνόμοια, quasi diceret, aliquando enim similia, aliquando dissimilia debet medicus facere, ijs quæ sponte fiunt. Nimirum quæ benè & vtiliter fiunt iuuate: quæ contrà, prohibere debet. Velut nunc diximus, humorem qui non exeat, inutiliter autem retineatur, euacuare debet, & eum qui vtiliter exeat, simul euacuare. Producit verò alia exempla similium & dissimilium rerum, quas medicus faciet. ὁμοίως, inquit, quum dolor dolorem sedat: ἀνόμοια, vt quum vergunt succi sursum, per inferiora reuellere conuenit, & contraria eodem modo. Hoc est, si repunt deorsum, sursum reuellere. Vt capitis morbum tollet purgatio per aluum, & venæ sectio ex brachio, atque etiam aliquando ex talo, cum non temerè detrahitur, hoc est cum detrahere etiam sanguinem oportet. Ex hoc loco dicit Galen. quosdam collegisse, non sẽper curari contraria contrarijs, sed aliquando contrarijs, aliquando similibus: contrarijs quidem vt febres victu humectâte, & morbos ex repletione, inanitione: similibus, vt dolorem dolore, & vomitum vomitu, & dysenteriam expurgatione. Et de hac re dicit fuisse controuersiam. Ea verò facilè deciditur, nam omnis curatio per se agitur contrario: quædam verò similia curant ex accidenti, vt aqua frigida tetanum calidi repercussu: & vomitus vomitum causæ euacuatione: & dolor dolorem, sensus distractione, vt in commentatione illius aphorismi dictum est. Duobus doloribus eandem partem occupantibus maior obscurat minorem. Itaque omnis curatio quę per se agitur, contrario agitur. Hippoc. verò hoc loco non studuit distinguere, quæ per se, aut per accidens operantur, sed vt-

cunque hoc fiat, exempla producere similium & A
dissimilium, quæ medici faciant. Quamquam perfectè dolorem dolore curare rarò euenit, tutius enim curabitur anodynis, aut stupefacientibus, si causæ detractione curari non possit.

Abscessus velut glandularum tumores signum quidem exhibent earum partium, à quibus ortum ducunt, sed etiam aliarum, præcipuè verò viscerum. Illi autem maligni sunt. B

Partes habentes βλαστήματα, seu productiones, seu exortus dicuntur, ex quibus aliæ producuntur, & quæ ad alias habent rationem principiorum. Productio ea fit secundùm neruos, venas, aut arterias, per quorum germinum rectitudinem abscessus fieri solere, lib. 2. sectione prima, dictum est. Itaque abscessus in quascunque corporis partes erumpentes, velut ad glandulas sæpe solent, esse σημεῖον τῶν τὸ βλάστημα ἐχόντων, nihil aliud significat, quàm significare affectionem earum partium, cum quibus C
habent rectitudinem. Verum & aliarum, inquit, nam abscessus fiunt aliquando parte aliqua interna & nobili deponente sua excrementa in externam & ignobilem, aliquando etiam toto corpore in vnam quampiam mittente. Itaque aliquando abscessus est signum solum partis internæ, cum qua habet rectitudinem, aliquando etiam aliarum omnium totius corporis. Præcipuè autem viscerum affectus solent significare hi abscessus, quia in visceribus plerumque colliguntur excrementa, vt in D
hepate aut liene: & quum hæc expurgantur, solent bubones exoriri: vt quum expurgatur hepar, in dextro inguine: quum lien, in sinistro: & tales quidem abscessus, qui scilicet fiunt ob viscerum morbos, maligni sunt. Nam ob hanc causam dicitur 4. aphorismorum, febres omnes cum bubone esse malas præter diarias. Quia scilicet bubones febribus non diarijs accedentes, significant morbum aliquem viscerum. Maligni autem sunt tales, vt ego in commentarijs citati aphorismi indicaui.

Spiratio parua frequens, magna rara, parua rara, frequens magna, foras magna, intrò parua, intrò magna, foras parua: alia quidem tardans, alia festinans: duplicata intrò reuocatio velut superspirantibus, calida & frigida. E

Hæc sententia (vt & aliæ quædam quæ sequuntur) eisdem verbis scripta occurrit libro 2. sectione 3. F
vbi à me enarrata est. Si quis tamen Galeni desiderat enarrationem, quando quidem eius, in librum secundum commentaria non extant, & particula hæc, etiam in commentarijs quæ scripsit in sextum, casu deest, requirat eam 3. libro de dispnœa, capitibus secundo, tertio, & quarto, quibus locum hunc suscepit explicandum, à me non est quod modo requiras plura.

Medela est continuarum oscitationum longa respiratio. Non potantibus autem & vix, respiratio breuis.

Hæc quoque eisdem omnino verbis scripta est lib. 2. & à me ibidem satis enarrata.

Secundùm rectitudinem & laterum dolor, & hypocondriorum distentiones, & splenis eleuationes & sanguinis è naribus eruptiones contingere solent: auresque secundùm rectitudinem afficiuntur, & horum pleraque etiam in oculis apparent. Nunquid igitur omnia? An ea quæ ab infernis sursum ferantur secundùm rectitudinem, qualia sunt quæ iuxta maxillas aut iuxta oculum & aures contingunt, quæ autem a supernis deorsum non secundùm rectitudinem ferantur? Quinetiam tumores anginæ rubicundi & laterum dolores secundùm rectitudinem fiunt. An etiam quæ ex supernis partibus infra hepar distribuantur, qualia sunt quæ in testes & varices decumbunt?

Hæc sententia etiam enarrata à me est libro secundo, post proximè præscriptam. Tametsi enim ibi non tota hæc dictio sit ab autore scripta, sed quædam eius pars, sensus tamen est prorsus idem, & ob id coactus sum hanc totam dictionem illuc transferre, ac per anticipationem enarrare.

Hæc consideranda sunt, quò ferantur, & vnde & propter quid. Venæ temporum non subsidentes, neque color splendidus, si spiratio intus deficiat, aut adsit tussis sicca non ferina, in articulos decubitum expectare iubent, idque magna ex parte secundum rectitudinem distentionum quæ in ventre contingunt. Habent verò horum plurimi & faciem rubicundam, & naturâ sunt albidioris habitus, nec vllus eis sanguis è naribus aut paucus erumpit, atque si quid ex effluentibus intus quidem relinquatur, apparatus adest.

Quandoquidem de euacuationibus, & in partes quasdam abscessibus dicere ceperat, addit nunc, σκεπτέα ταῦτα, ὅπη, καὶ ὅθεν, καὶ διότι, quasi diceret, in his humorum ex partibus in partes mutationibus considerandum quæ pars mittat, & quæ recipiat, & quam ob causam ea pulsio fiat, an decretoriè, an symptomaticè: cognoscere autẽ euenit hęc ex signis quibusdam, quæ animaduertuntur in partibus, cuiusmodi sunt quæ mox apponit velut exempla signorum, ex quibus ea quæ dicta sunt possunt

innorescere, dicens, φλέβες κροτάφων οὐχ ἱδρυμέναι, & reliqua. Dictum est ab eodem Hipp. lib. 2. sectione primâ, vbi sermo habebatur de his eisdem humorum murationibus, considerate verò sic oportet in coloribus, compressionibus venarum, tumoribus hypochondriorum, & moribus sursum & deorsum vergentibus. Doctrinæ quoque huius quoddam exemplum nunc producit, dicens, ex venis temporum quæ non subsideant, sed tumeant: & ex colore qui sit ruber, non χλώρασμα λαμπρόν, quale scilicet in ægrotis esse solet: & ex spiritu, qui ἐγκαταλείπηται, hoc est difficulter expiratur. Itaque ex difficultate respirationis & ex tussi sicca non ferina, significari, fore vt in articulis firmetur abscessus. Color chlorus qui sit, dictum sæpe iam est in hoc ipso opere, & in prognostici commentariis. Est scilicet qui pallidus, aut viridis, aut inter hos: qui colores febricitantibus sunt familiares, nisi quum ob febris vehementiam, aut raptum sanguinis in superna rubet facies. Tunc enim superueniente rubore color ille chlorus latet, neque effulget. Itaque color chlorus non effulgens, dicitur color non apparens, sed sub rubore latens. Neque id impropriè dicitur. Si enim colores omnes, fulgores quidem sunt, vt 2. lib. controuersiarum indicauimus, colorem apparere, fulgere quodammodo est, & qui non apparet, non fulgere proprijssimè dicitur. Θηριώδες significat apud Hippoc. quid grauissimum, & horrendum in morbis, & iuxta Gal. sententiam explicatum est lib. 2. sect. primâ, & rursum sectione primâ huius sexti, velut attrabiliaria symptomata, & tetra vlcera, & in vnoquoque morbo quod malignum. Tussis igitur θηριώδης dicetur, quæ rabi accedit, aut alteri grauissimo thoracis malo. Itaque tussis non ferina dicetur, quę perniciosi alicuius morbi symptoma non est. Igitur quod prima huius dictionis pars continet est, quum sunt venæ temporum non subsidentes, sed tumidæ, & color ille morbidus, qui plerumque solet ægrotos comitari, non apparet, sed rubent potius, & spiritus difficulter redditur, & adest tussis sicca (per quam scilicet nihil excreatur) non ob morbum aliquem malignum, expectari oportere abscessus ad articulos. Sed dices hæc signa esse raptus fumorum in superna (ita enim iam indicatum est loco citato ex secundo libro) igitur capiti oporter timere potius, quàm abscessus articulorum expectare. Certè ita est, significant hæc rapi sursum humores, quibus proinde si accedat aliquod aliud perniciosum, eorum quæ conuulsiones, aut dementias solent præmonstrare, capiti timere oportet: si verò nullum horum accedat, expectare oportebit parotidas, aut abscessus ad articulos, superiores quidem plerumque, nonnunquam tamen etiam inferiores. Non raro enim qui in caput ceperant ferri humores, inde repercussi retrocedunt in partes humiliores. Neque mirum, cùm dictum sit sectione quintâ secundi. Si caput doleat, in pectus descendit, deinde in hypochondrium, deinde in coxam: ac rursum paulo post eadem sectione dicitur. Quibus tussis sicca adest, his non soluitur, nisi dolor fortis in coxâ, aut in crura, aut in testem irruat. Sed si succi qui in capite, aut thorace firmati, dolorem aut tussim ciebant, soleant ad inferiores partes trudi, cur non etiam qui vndecunque sursum moueri ceperant, possunt deorsum detrudi? Possunt etiam

A in quamplurimos articulos diffundi, vt simul occupent superiores & inferiores, vt in his, qui vocantur arthritici, solet fieri. Non raro autem incumbunt abscessus, aut in alterum latus solum, aut saltem magis in alterum. Quoniam igitur hæc omnia euenire possunt præsentibus his signis, signis alijs opus est, quibus distinguantur, quæ Hippocrates ipse hac dictione attigit. Nam quia dixit tussim non ferinam, insinuauit affectionem non malignam, sed ex qua abscessum debeas expectare potiùs quàm mortem. Eadem autem ratione tu intel-

B lige, neque aliud quippiam ferinum adesse, vt neque dentium stridorem, neque oculos, aut qui crebrò moueantur, aut fixi sint, & inconniuentes, neque aliud quippiam conuulsorium, aut phreniticum. Hac limitatione adhibitâ, abscessus iam expectabis meritò, ad articulos verò, quando quidem hæ partes ad eos excipiendos sunt natura paratissimæ; in quos autem articulos, cognosces, considerans tentiones quæ in ventre fiunt. Secundùm earum enim rectitudinem magna ex parte fiunt. Ventris nomine hic vocatur ea regio, quę infra sep-

C tum transuersum est, parte nostri anteriore, in qua sunt etiam hypochondria. Duplex autem eius loci passio mihi esse videtur, cui tentionis nomen dari potest, & ab vtraque potest aliquid ad præsensionem hanc præstari. Aliquando enim hypochondrium, aut vtrumque, aut alterum, sentitur ab ægroto sursum distentum, ac velut reuulsum, est que hæc quędam partium ventris tentio. Tentio etiam vocatur, quum cutis est distenta ob partis tumorem; quę tentio manu medici sentitur. Cùm in quopiam hypochondriorum vlla harum tentio-

D num est, ad eius lateris articulos abscessus expecta. Si tentio prima sit, ad superiores, si secunda ad inferiores. Nam celebratissimum est apud Hippoc. dictumque pluries hoc ipso in opere, hypochondriorum reuulsiones significare raptus succorum in superna. Cùm verò ex supernis ad inferna truduntur, solere per hypochondrium transmittere, dictum est loco citato ex libro secundo, quo dicebatur. Descendit in thoracem, deinde in hypochondrium, deinde in coxam. Itaque hęc significant abs-

E cessus fore ad articulos. Velut autem possunt fieri ad superiores, aut inferiores, aut etiam non ad articulos, aut non solos, sed in superioribus post aures, in inferioribus ad testes, ita possunt ab eis homines præseruari duabus euacuationibus, suprà quidem fluxu sanguinis è naribus, infrà vrina crassa multa, & alba prodeunte, vt aphorism. 74. sectionis quartæ dicitur. Quibus autem in nares tendit materia, solent cùm temporum pulsationibus, & venarum intumescentia apparere, non vtcunque non chlori, sed etiam valdè rubri, præcipuè qui sunt naturâ candidi. Nam qui nigri sunt rubo-

F rem nunquam comparant, etsi fluxus sanguinis illis immineat. Si igitur ij quos descripsimus, sint abscessus habituri, oportet vt non fluat eis sanguis ex naribus, etiam si fiant valdè rubri, aut vt fluat exiguum. Nimirum aliquando rubor, & alia signa imminentis fluxus fiunt, & fluxus omninò non superuenit, aut non pro multitudinis ratione, & tunc promptissimum est in abscessus incidere. Nam ἢν ῥευόντων ἐγκαταλίπηται, ἐπίμονα. Hoc est, si quum humores ceperunt effluere, intempestiuè cohibeatur effluxus, aut quum impetum ceperunt vt efflue-

sent, non effluant, sed intus maneant, paratissima est abscessus materia. Multò etiam magis quàm si tam multi humores intus manentes moueri non cepissent. Nam illa succorum repercussio, & agitatio periculosa est, & in partem aliquam abscedere facit, vt quædam turgentia. Proinde canendum est ne fluxum aliquem, sine ex naribus, siue ex aluo, siue ex alia parte quauis, intempestiuè cohibeamus, neve antequam vacuari satis siuerimus, aut ex parte alia euacuauerimus corpora, quia si quid ex effluentibus intus relinqnatur, breui itruet abscessus materia, fortasse in principem partem, vt scio quibusdam superuenisse pleuritidem, cùm tamen fluxisset sanguis ex naribus plurimùm. Quod ne fiat, maxima cautio est, missione sanguinis reuulsoria ex brachio, è regione naris ex qua fluit, potiùs quàm localibus medicamentis, fluxum sanguinis curate.

SItis intus relicta, & siccitas oris, & insuauitas, & inappetentia hoc modo abscessus facere possunt. Tales autem febres non sunt acutæ, sed recidiuas faciunt. Quæ post iudicationem intus relinquuntur, recidiuas facere consueuerit.

Hæ omnes dictiones pertinent ad eandem sententiam, scilicet morbos, qui sine iudicatione perfecta videntur soluti, solere aut permutari cum aliis grauioribus, aut eosdem ipsos reuerti, aut abscessus facere. Quum igitur morbus integrè solutus est, nihil manet, neque causæ, neque symptomatum: præter illa fortasse quæ imbecillitatis & gracilitatis tantùm signa sunt, & conualescentibus etiam adsunt. Quæcunque igitur post iudicationem intus relinquuntur, ὑποστροφώδεα sunt, si causæ quidem sint ὑποστροφώδεες causæ dicuntur, quę & recidiuas, aut abscessus, aut permutationes facere natæ sunt, si autem symptomata, ὑποστροφώδεα signa sunt, & dictorum aliquid præmonstrant. Vt si sitis intus relicta sit (intellige nimiam, & quæ non mitescat breui, nam alioqui & à perfecta siue iudicatione, siue expurgatione, solet sitis oriri) & oris siccitas, & insuauitas, vt amaritudo, aut salsugo, & cibi fastidium, hæc enim apertè indicant, nondum esse corpus perpurgatum. His signis accedit necessariò non corroborari, hoc enim etiam impedient intus relicta excrementa. Proinde dicitur in aphoris. Si accipienti cibos accidat non corroborari, indigere corpus euacuatione. Vt, si fieri possit, ita præseruetur à noxis, in quas paratum est. Hoc itaque est, quod nunc dicit. Illud πάντων τῶν ὑποτρόπων referri debet postremæ parti dictionis proximæ, dixerat enim ἢν μὲν ῥεόντων ἐγκαταλίπηται, ἐπιμένει. i. si ex effluentibus aliquid relinquatur, apparatus adest. Addit, si sitis, & siccitas oris, & insuauitas, & inappetentia remaneant, hoc modo, hoc est, apparatus adest. Porrò quod interiectum est, febres autem tales non sunt acutæ sed recidiuas faciunt, signum etiam continet abscessuum, aut recidiuarum, ex ipsarum febrium natura, acceptum. Dicit enim febres tales, hoc est, ex quibus solent fieri hæc, non sunt acutæ, sed recidiuas faciunt. Quasi ὑποστροφώδεες

A febres non sint acutę, sed chronicæ, aut quæ deciderunt ex acutis. Sed nota reuersiuas febres non dici debere, quę possunt recidiuas habere, sed quę sępe solent. Hoc dico, quia febres etiam acutissimæ habent nonnunquam recidiuas, quum sine concoctione aut iudicatione perfectâ disparent, atque præter rationem soluuntur. Non est tamen id earum naturæ admodum congruens, sed perfectè iudicari. Ac proinde non sunt reuersiuæ hæ, sed quæ non sunt acutæ.

B *PRimùm igitur lienum eleuationes accidunt, nisi in articulos finiantur, aut sanguis è naribus profluat, vel hypochondrij dextri contentio, nisi prodeant vrinæ. Hæc enim vtrorumque interceptio meritò horum recidiuas faciet. In his igitur abscessus promouere oportet si non fiant: quosdam verò qui fiunt declinare; quosdam autem excipere, si prodeant quales & quà oportet. Quicunque verò*
C *non abundè prodeunt, coadiuuare: eos autem auertere qui omnino inutiles fuerint, maximè verò quum futuri sunt, sin minùs cùm nuper inceperint. Quæ quartâ die accidunt sanguinis è naribus eruptiones difficilem faciunt iudicationem.*

Hæc omnia eisdem verbis occurrerunt scripta & eodem ordine lib. 2. & sectione 3. vbi etiam sunt à me satis enarrata.

D *QVæ vnâ die intermittunt febres, & alterâ superuenit rigor, à quinto ad septimum circuitum iudicatione terminantur.*

Hæc quoque sententiola prioribus scripta adiacet ibidem, præterquàm quod illic dicitur simpliciter ad septimum circuitum, hic verò à quinto vsque ad septimum. Nihil autem differt, nam illud explicatur iuxta aphorismum, cum longissimè: hic
E verò duo fines statuuntur, primus & vltimus, quamquam hoc quoque magna ex parte intelligendum est. Aliquando enim quatuor solùm, aut etiam tribus paroxysmis finitur tertiana. Neque verò intelligas nominari quintum & septimum, quasi impari semper soleat finiri, sed quasi extremorum nomine, id etiam spatium quod interest, velit intelligi. Id quod ex ipsa phrasi constat. Non enim dicit, aut quintum, aut septimum, sed à quinto ad septimum, potest ergo & sex habere paroxysmos,

---

F *QVæcunque febres naturam tertianæ induunt, noctem quæ accessionem præcedit difficilem habent: quæ verò subsequitur, vt plurimùm leuiorem.*

Dictum est aphorismo 13. sectionis secundę, cum instat crisis, noctem ante accessionem esse diffici-

cilem: id quod eo loco non in tertianarum naturam imitantibus, sed simpliciter, & in omnibus dixit: nunc verò non ita, sed in his dicit accidere, non tamen solùm cum instar crisis, sed quoties instar paroxismus. Vnde coniunctis his duobus locis, rectè colligit Galenus ex Hippocr. sententia, cum instar crisis omni in febre esse noctem quę antecedit difficilem: in triteophiis autem, seu tertianarum naturam imitantibus, etiam si iudicium non instet. Quæ sunt autem τριταιοφυέις? Certè quæ sunt tertianæ, non tamen omninò. Quo in genere sunt omnes semitertianæ, & tertianæ productæ, atque adeò quæcunque non sunt exquisitæ tertianæ. Itaque dicit, tertianas exquisitas tunc solùm habere noctem ante accessionem difficilem, quum indicium instat: alias autem omnes tertianas, etiamsi nulla instet crisis. Cui sententiæ ratio quoque subscribit, nam cùm exquisitæ tertianæ motus celer sit, mox atque incipit, euadit in manifestum paroxysmum: quare nullam molestiam infert, priusquàm indicatio instet, ac proinde secretio fiat. Nothæ verò quia est motus tardus non ita, sed antequàm paroxysmus manifestè appareat, conflictatur plurimùm ægrotus, incipiente putrescentiâ, & motu. Sed dices, videri hoc repugnare eidem Galeno, qui lib. 2. de differentiis febrium describens tertianam exquisitam dicit nullum habere signum quo percipiantur humores putrescere in die, aut nocte quæ consequitur accessionem: manifestum verò iam adesse proximâ, quæ antecedit accessionem, aut die, aut nocte. Certè haud est dubium omni in febre, etiam exquisita tertiana, necesse esse, vt bilis incipiat irritate antequàm expellatur, nam ob id expellitur. Proinde quum putrescere incipit bilis, cōtrahitur pulsus, antequàm rigor superueniat. Verùm in tertianâ exquisitâ, neque tam longa, neque tam sensibilis est hæc passio, vt insigniter difficilem faciat diem aut noctem quæ antecedit. Itaque subsequentem fieri leniorem, quàm quę antecedit, in omnibus tertianis dicimus, negamus verò in exquisitis fieri eam quæ antecedit insigniter difficilem, vt in reliquis tertianis: atque neque in omnibus illegitimis fiet æquè molesta ea nox, quia neque illæ æquè absunt à legitima. Erit itaque in quacunque eò difficilior, quò aberit longiùs ab exquisitâ. Si verò in ea quę exquisita est, aut ab ea parum abest, nox aliqua fiat valdè difficilis, decretorium signum esse putare oportet. Atque adeò & in ipsis illegitimis, si nox difficilior solitò, aut quàm pro morbi figura fiat, decretorium est. Sed cur tertianarum meminit nunc Hippoc. solùm, ac non etiam quotidianarum, ac quartanarum? Quartanę fortasse vt rariores febres dimissæ sunt. In quotidianis non potest conferri nox, quę antecedit cum subsequente. Cùm enim ea febris omni die inuadat, nox omnis est & antecedens, & subsequens.

A *dine obortis maximè accidit.*

Aphorismo 54. sectionis quartæ continetur hæc sententia, tametsi in pauciora verba contracta. Quapropter ego in illius commentatione hanc produxi, vt hinc illa explicaretur. Explicata igitur à me illic est tota hæc dictio, præter perpauca illa verba, quibus clauditur. Hoc in febribus ex lassitudine obortis maximè accidit. Quare possem nunc ab aliorum verborum enarratione supersedere, & ad illum locum lectorem remittere, sed satius est breB ui totam dictionem percurrere. Nam vel id, quod illic omisimus, ita facilius nunc adiicietur. Cum tusses siccæ leuiter irritantes fiunt per febres, non solent illæ febres esse secundùm rationem siticulosæ, neque linguæ torrefactæ secundùm rationem. Hoc est, minor sitis, & minor linguæ exustio esse solet, quàm pro febris magnitudine, non tamen hoc semper ita fit, sed cum illæ tusses fiunt non à ferina causa, hoc est, à maligna, cuiusmodi est destillatio renuis, biliosa, aut salsa, aut inflammatio cruda intra thoracem, sed à spiritu, hoc est, ab aëre C ipso qui inspiratur. Multi enim ita affecti sunt, vt ab ipso aëre irritentur. Cognoscitur autem hæc esse talis passionis causa, quod cum loquuntur, aut hiant, tunc tussiunt, alioqui minimè. Hoc autem euenire solet iis, quibus refrigerata est aspera arteria, aut puluere, quem inspirarint, reddita sordidior. Tunc enim aër frigore irritat, aut sordes illas commouet. Euenit hoc citra febres multis, quòd frigore tempore iter fecerint, aut calido quidem, sed per impurum aërem, aut alioqui, quòd pectus nudauerint, aut frigidam biberint, aut in impuro D loco commorati, tale aliquid fuerint perpessi. Cum febribus igitur præcipuè fient iis, quibus labor aut aliquid huiusmodi, febricitandi præbuerit occasionem. Has igitur consentaneum est Hipp. nunc ob procatarcticam causam vocare febres laboriosas. Tales igitur tusses cum fiunt, & ob dictas causas, etiamsi febres adsint magnæ, neque sitis vexabit admodum, neque linguæ erunt adeò exustæ. Quia si ob intemperiem frigidam fiunt (nihil enim prohibet refrigerata via spiritus hominem febricitare) E hæc ipsa statim etiam linguæ vstionem prohibebit. Sin autem ob sordes, tamen ipsa tussis leuiter irritet & assiduè, conuocabit in os pituitam. Constat verò si tusses siccæ sitim arceant, multò magis id facturas humidas, si modo excreetur pituita, neque maligna, putrida, neque salsa. Dicit vero Hippoc. siccę, significans etiam siccas id facere, si tamen sint leuiter irritantes, neque à maligno seu ferino factę. Nam si vehementer irritent, magis desiccant, & exasperant; si à maligna causa fiant, eadem erit causa tussis, & sitis. Quare nihilominùs sitient.

F

TVsses siccæ leuiter irritantes in febre ardente, non sunt pro ratione siticulosæ, neque linguæ torrentur, non à malignitate sed spiritu prouenire manifestum est. Cum enim loquuntur aut hiant, tunc tussiunt, alioqui verò minimè. Hoc in febribus ex lassitu-

NIhil sine consilio suscipiendum, nec quicquam negligendum.

Ad tria, inquit Gal. pertinere posse breuem hanc fenteotiolam, librorum lectionem & vsum prænoscendi, & morborum curationes. Ad lectionem quidem, quod nulla eorum quæ apud bonos autores scripta sint, contemni debeant, etiam si prima fonte

A videantur minutula. Solent enim ea non parum conferre. Neque tamen temerè coipiam credendum est. Vt faciunt ij, qui alieni sectæ sese adigunt, aut io cuiuspiam, vt aiunt, verba iurant. Sed potius examinanda esse omnia, & cum iudicio legendum. Ad prænotionem verò, quòd nulla, ne minima quidem signa fiot negligenda, sed omnia conferenda in iudicium, neque vlli fidendum temerè, si reliqua omnia repugneot: itaque diligentem omnium obseruatorem esse debere, eum qui rectè velit prædicere, neque temerè, aut iudicate, aut prædicere. Ad curationem, quòd qui rectè curare vult, nihil debeat omittere, quotum est vsus salutaris,
B quin ea omnia suo tempore exequator, est enim occasio præceps, sed neque temerè, vt faciunt quidam audacissimi, tentandum quiduis, oam experimentum periculosum. Hæc certè omnia sunt verissima, & illis verba Hipp. optimè accommodantur, quin & ad omnem prudentiam, & omnia humanæ vitæ negotia videntur esse commodatissima. Sed alius etiam mihi præter dictos arridet sensus. Nihil scilicet negligendum, quia nihil temerè, & sine causa fit. Contioent itaque hæc verba, & admoni-
C tionem, & causam. Monet Hippoc. vt diligenter, omnia, quæ ægrotis accidunt, obseruemus, neque omittamus quippiam eorum quæ spontè, hoc est, sine causa manifesta fiunt, nihil enim fit sine causa. Vt illa quidem, (vt libello de alimento dicit) nobis quidem spontanea, naturæ verò sunt non spontanea, hoc est, causam aliquam habent latentem. Quare & significationem aliquam poterunt præstare sapienti. Hæc est Hippocratici sermonis præstantia, vt multa, eaque pulcherrima breuissimis dictiunculis significentur, vt vix scias, quò illas potiùs transferas.
D

Contraria paulatim adhibere oportet, & interquiescere.

Optimè potest hæc sententiola cum priori coniungi, quum illa ad curationem referebatur. Nimitum curantem oportet nihil negligere, quin contraria omnia, suâ quodque occasione & ἐκ προσαγωγῆς.τ. sensim & per accretionem adhibeat, neque ta-
E men temerè semper aliquid circa ægrotantem moliri, sed vbi contraria tempestiuè adhibita sint, quiescere. Neque enim semper aliquid faciendum, sed interquiescendum non tatò, vt facultas interim recreetur. Atqui cùm sint hæ duæ partes medicæ praxis, contraria adhibere & quiescere, mihi hæc vltima videtur præstantior. Censeo enim periculosius, incidere in medicum, qui nesciat quiescere, quam qui nesciat contraria adhibere. Nam qui nescit quiescere, nescit occasiones contraria adhibendi, quare neq; contraria adhibere. Qui nescit con-
F traria adhibere, tamen si prudens est, scit quiescere, atque si prodesse non potest, tamen non obest. Præstantissimus tamen medicus est, eruditus pariter, ac prudens, qui nouit festinare lentè, pro ipsius morbi vrgentia auxilijs instare, atque in occasione vti maximè opportunis, alioqui quiescere.

Posteriora capitis dolentem secta in fronte recta vena iuuit.

Hæc ipsa dictio est aphorismus 68. sectionis quintæ, præterquam quod illic est scriptum ὠφελέει.τ. iouat, hic ὠφέλησεν idest, iuuit, quasi illic sententia aphoristica vniuersim proferatur, hic autem vna quæpiam historia narretur. Res tamen eadem est, & causa, quam in commentarijs aphorismorum explicuimus.

Exceptiones hypocondriorum ex qualibus & quales fiant considerandæ sunt, & aliæ, & quantum poßint in viscerum inflammationibus, siue ex hepate in lienem ferantur, & contrà, & quæcunque sunt eiusmodi.

Διαδέξιες vocat nunc quos solet vocare abscessus, quia fiunt partibus aliarum partium excrementa recipientibus. Dixerat nuper in hac ipsa sectione, considerandum, quo, & vnde, hoc idem dicit nunc, his verbis, ex qualibus, & quales hoc est, ex quibus, in quas partes exceptiones fiant considerandum. Dicit verò exceptiones hypochondriorum, quia in morbis acutis hæc maximè indigere solent animaduersione. Sed quia non horum solùm, sed aliarum omnium partium eadem ratio est, & consideratio eadem, addidit, & aliæ. Itaque dicit, videndum esse, ex quibus in quas partes factæ sint exceptiones hypocondriorum, & aliæ quæcunque. Velut in inflammationibus viscerum, considerandum, quantum possint, hoc est, quam significationem præstare valeant, siue ex hepate lien receperit, siue contrà ex liene hepar, & quæcunque alia huiusmodi. Vt si ex costarum spatijs pulmo, aut ex toto corpore. Non enim parum refert ad periculum, nosse ex qua parte quæ pars receperit. Grauius enim est recepisse hepar ex liene, quàm lienem ex hepate, & pulmoniam factam esse ex pleuritide, quàm ex toto corpore, ac generatim, vt libro 2. sectione prima dictum est, ex ignobiliori in nobiliorem, exteriori in interiorem, inferiori in superiorem partem fieri abscessum, quàm contrà periculosius est.

Reuellendum est si quò non oportet vergant, sin autem quò oportet, his via recludenda est, prout vnaquæque vergunt.

Scriptum est in aphorismo. Quæ ducere oportet, quò maximè natura vergit, eò ducẽda sunt per conferentia loca: iuxta quam sententiam etiam quod nunc dicitur explicari conuenit. Nimirũ ea quæ ducere, hoc est, euacuare oportet, quod redundent, aut praua sint, si vergant quo oportet, hoc est, per conuenientem regionem spontè fluere incipiant, δεῖ στομοῦν, ἕως ἔχεσι ῥέπει, hoc est, eo ducere oportet, & per eandem partem euacuare. Si vero vergant

quò

quò non oportet, vt si efferantur ex pulmone sanguis, reuellendum, hoc est, per contrariam partem vacuandum. Oportet verò & huic sententiæ adiungere aliam ex lib 2. sectione 3. quæ ita habebat. In his igitur abscessus promouere oportet si non fiant; quosdam verò qui fiunt declinare: quosdam autem excipere, si prodeant quales & quà oportet. Quicunque verò non abundè prodeunt coadiuuare: eos autem auertere qui omnino inutiles fuerint, maximè verò quum futuri sunt, sin minùs quum nuper inceperint. Non enim quoties vergunt quò oportet aperiendū sed cum ducere oportet, vt dicebatur in aphorismo, aut cùm non abunde prodeūt vt dicebatur in hac alia sententia, hoc est, quum etsi vergant quò oportet, non exeunt pro multitudinis ratione. Nam alioqui non aperire oportet, sed excipere, hoc est, sinere vt exeant. Porrò reuellere conuenit, si vergant quò non oportet, nón solum cum ducere oportet, hoc est, cum euacuatione aliqua opus est, sed nonnunquam etiam, etsi nulla euacuatione sit opus, sed solum vt auertamus eas euacuationes, quæ omninò sunt inutiles. Vt nonnunquam per profusam sanguinis effusionem, sistendi solum gratiâ, vtimur reuulsoriâ missione sanguinis, non quidem vt euacuemus sed vt euacuationé euacuatione curemus. Abscessus vocari ab Hippocrate etiam euacuationes, constat, nam lib. 2. sectione prima, ita dicit. Abscessus qui cum euacuatione fiunt, velut sanguis è naribus.

Lata exanthemata non sunt admodum pruriginosa, qualia Simon habebat per hyemem, qui cùm ad ignem inungeretur, aut calidâ lauaretur, iuuabatur. Vomitus non conferebant. Si quis calida fomenta adhibuisset, adiuuari potuisse existimo.

Tumores præter naturam insignis magnitudinis vocantur tubercula. Solutiones continui, insignes etiam, vocantur vlcera. Alia omnia, quæ in cute progerminant, vocantur exanthemata. Itaque in horum genere sunt, & maculæ quæ sponte fiunt, vt quædam culicum morsibus similes, nunc rubræ, nunc aliorum colorum; & tumores exigui, vt qui vocantur morbilli, & variolæ, & pustulæ etiam, quæ cum vlcusculis exiguis fiunt, aut sine eis, vt quæ vocatur scabies, cuius sunt multa genera. Cum verò hic dicat lata exanthemata, constat id nomen de tumoribus dici, nam latum hoc & obtusum contrarium est acuto, & acuminato. Hæ autem figuræ neque macularum, neque vlcerum sunt, sed tumorum solum. Itaque hæc exanthemata sunt, multa exigua tubercula, corpus obsidentia, quorum duplex genus est. Quædam enim rubicundiora & minora, & angustiora, vt ferè sint maculæ potius quàm tubercula, vocantur hodie morbilli, & pruriunt valdè: quædam alia sunt maiuscula, & latiora, minus rubentia, & minus etiam prurientia, & vocantur variolæ. Si licet componere magnis parua, videntur hæc inflammationis potius, illa erysipelatis naturam referre. Itaque lata exanthemata sunt multæ inflammatiunculæ. Verum vt ipsæ inflammationes plurimum variant, quòd sint aliæ exquisitæ, aliæ œdematodes, aliæ erysipelatodes, ac aliæ etiam scirrhosæ, ita & hæc exanthemata, quædam ex sanguine magis, quædam ex sanguine bilioso, quædam ex pituitoso & crasso pendent, aut etiam melancholico. Atque vt succi specie, ita differunt colore, & figura, & reliquis accidentibus. Nam quo ex calidiore sunt sanguine, eò rubicundiora, & in acutum magis elata, & magis prurientia: quo ex pituitosiore, eò magis ad candidum vergentia, & obtusa, & minus pruriginosa sunt. Huiusmodi erant, quæ habebat Simon. Quæ cum talia essent, meritò etiam in hyemem inciderunt. Itaque & temporis natura attestabatur tali morbi naturæ. Sed & curatio etiam. Nam iuuabatur cum inungeretur ad ignem, inunctione scilicet calidâ, & discutiente, & cum lauaretur calidâ. Nam etsi exanthematum omnium communis curatio perficiatur calidis exterius admotis (nihil .n. optandum magis, quam vt abundè exeant, neq; timendum, quàm vt recurrant intrò) postquàm toti corpori sit prospectum missione sanguinis, ac si opus etiam sit expurgatione, tamen cōstat id in frigidis exanthematis potius fieri. Vomitus dicit huic non contulisse, sed totam curationem in calfaciendo sitam fuisse. Vomitus certè talibus exanthematis vniuersim sunt inutiles, nisi forte plurimum humoris in cauo ventriculi contineri sentiatur, tunc enim licebit quod ibi continetur, vomitu reijcere, præcipuè si qui ægrotat vomat facilè. Alioqui ad vomitum cogendus nullus est, ne motus humoris, aliòqui vitiosi, introrsum reuocetur. Atque eadem ratione neque expurgandum per ventrem est, nisi maxima succorum multitudo videatur subesse, cuius non possis expectare per cutem discussionem. Factâ verò totius corporis euacuatione, quæ sit sufficiens, ad discutientia, & siccantia veniendum est. Atqui erumpere solent hæc non tantum ad externam cutem, sed ad internam etiam secundum corporis ventres. Vnde periculosa fieri plerumque censeo, cum. s. ad asperam arteriam & thoracē, & intestina erumpunt plurima, aut maxima, aut maligna. Exire .n. omninò introrsum quid prohibet, vt fit scabies in vesica, & intestinis? Et vt intra potos narium fieri videmus: & intra os altissimè. Sed & fieri plerunq; vt in quasdam internarum partium erumpant, ex symptomatis agnoscimus. Rancitas enim & tussis, quæ nonnunquam procedunt ad aphoniam, quin & ad strangulationem, indicant erumpere in asperę arteriæ internam membranam. Intestinis solet accidere primum dolor, deinde & dysentericæ fluxiones, exanthematis interius in eis factis. Sūt verò hæc omnia periculosa si plurimum crescant, moderatiora enim sępe fiunt in iis etiam qui euadunt, & cum in vniuersum quæ introrsum erumpunt periculosiora sint quàm extrorsum illorum etiam alia aliis sunt periculosiora, vt in has aut illas erumpunt partes. In ventriculo enim longè cum maiori fient periculo, quàm in intestinis, ac præcipuè in eius ore, ob actionis eius partis dignitatem, & compassionem cordis, atque in caput asperæ arteriæ, ob eius angustiam, quàm in partes alias. Suspicor autem nonnunquam in internum thoracem, & septum transuersum, & inter septum, ac pericardium, atque fortasse etiam in ipsum, cordis corpus irruere posse.

Conandum igitur extrorsum agere humores, non A solùm vt exeant quæ iam inceperunt exanthemata (hoc enim fortasse aliis euacuationibus posses supplere) sed multò magis, ne introrsum exeant, ac proinde motus introrsum vitari debent, multò autem magis vomitus quàm alui subductio. Neque abs re erit munire guttur eisdem, & eclegmatis, & gargarismis, quibus ad anginæ principia solemus, & ad intestina, vti clysteribus sine irritatione extergentibus modicè, & astringentibus nonnihil, postquam aluus subducta iam satis fit.

B

QVæcunque maturatione opus habent, occludi conuenit, contraria autem siccare, & aperire oportet.

Speciatim hoc intelligi potest de tumoribus præter naturam, sed generatim quoque de morbis omnibus pendentibus ab humoribus, vt de putridis febribus, & cacochymijs. Nimirum vt tumores præter naturam aliquando postulant concoctionem, quam suppurationem appellamus, aliquando aliud quippiam, ita & febrium C causæ, & cacochymiæ aliquando coqui postulant, aliquando euacuari. Generatim igitur quoties est coquendum, occludere oportet. Occludere autem contrarium est ipsi apetire. Nihil autem deterius quàm aperire, cum coquere oporter, velut si crudum tuberculum feces aut in febre, aut alia cochymia, cùm foret coquendum, euacnes. Contrà enim tunc temporis faciendum & occludendum est. In tumoribus enim vrendum emplasticis, & obturantibus (talia enim sunt suppurantia) vt calidum effluuium cohibeatur, & ipso de- D tenti vaporis calore, succus coquatur: in febribus & aliis cacochymiis inungendum, & pannis contegendum, & abstinendum ab euacuationibus. Atque ita verum est, in omnibus quæ coqui oportet, esse occludendum. Contraria autem, inquit, siccare & aperire oportet contraria vocat, quæ coquere non oportet, sed aliter curari, vel vt tumores qui aut resolui rectè possunt, aut suppurari non sustinent, quòd gangrænæ sint opportuni, & febres cacochymiæve, in quibus vacuare conuenit, quòd concoctus iam succus sit, vt expectare E concoctionem non oporteat, vel quòd turgeat; vel vrgeat, vel concoctionem recipere non possit. In his omnibus, siccandum & aperiendum. Nam & resoluere collectum in tumore succum, & euacuare eum, qui in venis redundat, siccare & apetire est. Siccant enim quæ resoluunt & aperiunt poros, contrarium verò efficiunt quæ suppurant. Quæ vacuant humores, siccant corpora, & aperiunt vias. Iam verò si tumor præter naturam coctus iam est, & proinde coqui amplius non desiderat, ad easdem indicationes transitur. Si .n. exi- F guum pus prorsum continetur, resoluitur, sin autem plus, aperitur ferro pars, & extrahitur succus, & siccando curatur cauum vlcus. Si verò tumor neque resoluentibus cedat, neque suppurantium habeat tutum vsum, ob gangrænæ metum, multò magis siccandum & aperiendum est, nam scarificandum, & vrendum, aut siccissimis medicamentis vtendum. Vsq; adeo verum est, in iis quę coquere non oporter, siccandum & aperiendum esse.

VElut oculis fluentibus, si aliter videatur expedire, reuellere in fauces conuenit.

Oculos fluxos, seu fluentes, vocat, non arbitror illos solùm qui rhyade, idest, excaucatione anguli maioris laborant, sed omnes eos ex quibus ob nimiam humiditatem fluit assiduè aliquid. Videtur mihi (quamquam Galenus repugnet) posse esse hoc exemplum proximæ sententiæ: quod particula illa, velut à qua incipit, videtur significare. Quasi diceret, velut in oculis fluentibus curamus concoquentium vsu, vt lachrymæ crassescant, & inutentur in lippas, ac si ita non cedit, siccantibus & resoluentibus. Si tamen aliter videatur expedire, hoc est, si non videatur curatio localibus medicamentis posse perfici, sed expedire, vt aliùs curetur, reuellere conuenit in fauces, hoc est, apophlegmatismis, & masticatoriis, in os reuellere, vt etiam errhinis, in nares. Potest etiam hæc sententiola seorsum explicari, vt illa particula, velut, sit tantum continuatiua, aut copulatina, erit verò hic sensus. Cum oculi fluxionem habent; si aliter videatur expedire; hoc est, si videatur expedire vt fluxio in aliam partem transferatur, ne illa effluat reuellere in fauces conuenit.

ET vbi vectatio conducit, & quæcunque alia eiusmodi.

Hæc sententia plurimum torsit Galenum. Quòd neque seorsum per sese videatur esse perfecta, neque antecedenti, neque subsequenti rectè coniungatur. Vnde factum est, vt quamplurimæ fuerint interpretum sententiæ, quas Galen. recenset. Ego in eam feror, quæ censet verba hæc seorsum legi, & nihil continere aliud, quàm vtile esse nonnunquam ructus mouere, eo quòd eructatio quamplurimis conueniat. Duo igitur hæc Hippocrates indefinita reliquit. Erit operæ pretium nunc definire, quibus sit vtilis eructatio, & quibus modis prouocati possit. Eructatio est flatus ex ventriculo per os eruptio. Proderit ergo iis quibus multum flatus in hypochondriis colligitur, aut toto ventre, carens tamen facili per sedem exitu. Quare conferet iis qui cruditate acida laborant, & lienosis, & hypochondriacis, & mulieribus quæ strangulantur ex vtero, & colicis, ac voluulosis, quibus nodum malum deorsum repit, & multis nephriticorum. Ac proinde si non fiat, prouocari conuenit. Prouocatur verò vsu calidorum & extenuantium, vt aniso, & caro, ruta, cymino, aut ex his paratis trochiscis, aut haustu vini meri, aut aqua stillatitia ex vino, aut ex casia lignea, aut re alia huiusmodi, sunt enim quamplurimæ. Ipse etiam ægrotus sua industria, & vsu musculorum gulæ, solet ructus emittere. Præter hæc iubebat Sabinus (vt Galenus narrat) ad mouendum ructus bibere ex vase angusti oris. Certo enim constat experimento, eos qui vtuntur vasculis longæ

ceruicis & angusti oris, qualia ex vitro conflantur, eructare mox ac bibere cessant. Galenus non vituperat hoc auxilij genus vnquam, neque commendat quidem, sed narrat solùm, in Sabinum autorem ferens. Nunc video esse quosdam, qui laudant, vt ad eam rem vtile, alios qui vituperant, vt quisque sentit de causa ob quam eructant ij qui ex tali vase biberunt. Nimirum quidam dicunt id fieri, quòd exeunte ex vase liquore necesse sit violenter in illud subire aërem, replendi causâ, & enim ex ventre potantis extrahi: itaque exhauriri è ventre aërem dum exhauritur ex vase aqua. Et hi hac causa commendant talis vasis vsum: alij vituperant, quòd putent homines ex tali vase haurire aërem cum aqua, & ob id eructare à potu, quasi recens repletos flatu. Causa verò vt repleantur esse, quod exeunte aqua, & subeunte aëre (quod murmur indicat) commisceantur ambo, & aqua flatuosa fiat. Ego hac in parte his consentio, repleri potiùs quam vacuari flatu eos, qui ex tali vase potant. Ridiculum enim est censere, extrahi ex ventre aërem, qui in vas subeat. Quia si quis ore suo vndique comprehendat, & obturet os vasis, vt ex circunstante nos aëre nihil possit ingredi, neque bibere quidem poterit omninò nam opus est vt aër nos ambiens vas repleat, qui aër ex ventre nostro suppeditari nequit. Præterea si vacuaretur aëre eis ventriculus, nulli minùs à potu eructarent, quàm qui tali vase vsi fuissent, at nulli eructant magis: replentur igitur aëre, non vacuantur. Nihilominùs non vitupero auxilium, quin potiùs censeo eis qui ructibus subleuantur vtile esse, talibus vasis vti, quia eructant à potu copiosè, simúlque cum aëre quem hauserunt, qui non est adeò multus, emittunt multò plus eius quem continebant. Velut eos quos succos in ventre contineri agnoscimus, qui non facilè exeunt, immisso clystere facimus deijcere. Itaque hac causa, vel ipse flatus qui hauritur, ad mouendum ructum non est inutilis. Accedit alia causa potior eructandi; quod qui ex tali vase potant, sunt extenta ceruice, & hianti ore, & œsophago, ac tota gula vsq; ad ventriculum, & ventriculum totum inter deglutiendum sursum commouent, quo motu flatus qui inerat, ad os ventriculi trahitur: interim humor qui hauritur, per patulam gulam ad fundum descendit, ac proinde cessante potu, & subsidente in sese ventriculo expellitur flatus, qui ad eius os eruperat, & supernatat. Hac itaque causa subscribo sententiæ Sabini, qui flatuosos talibus vasis vti iubet, non tamen quò tale vas flatum extrahat ex venrre, eoque repleatur, neque quod aqua quæ potatur, minùs flatuosa ita fit. Hanc Sabini sententiam sequutus etiam est Paulus, flatuosos talibus vasis in potu vti iubens.

MEatus aperiendi sunt, vt nares, & alij quibus opus est, & vt conuenit, & qualia, & quâ viâ, & quando, & quantum expediet, velut sudores & alia sanè omnia.

Τὰς ἐφόδους ἀναστομῶσθαι nunc vocat vacuationes moliri. Meatus enim vocat ipsas euacuationi accommodatas vias vt nares, palatum, vesica, vterique os, & sedem, & totius corporis poros. Complectitur ergo breui hac dictione omnes considerationes, ad rectè vacuationem corporis peragendam, & bonæ euacuationis conditiones. Dicit igitur, oportet (eum scilicet vacuatione indigent corpora) aperire meatus, vt nares, & alios transitus, quibus opus est, hoc est, quorum apertione opus est. Id verò faciendum, vt opus est: Potest enim meatus quiuis multis, variísque modis aperiri, vt nares percussæ, aut punctæ, aut sacrificatæ, B fundunt sanguinem; & ex rhinis extrahitur pituita; & aluus vacuatur epoto pharmaco, aut iniecto clystere, & vrina elicitur diureticorum vsu; aut immisso cathetere, aut aperiente fomento, & sudor elicitur, motu, mora in sole, inunctione, aut potione sudatoria. Cùm igitur singulæ euacuationes multis modis moueri possint, nulla in omnibus eodem modo mouenda, sed in vnoquoque, vt opus est. Alius enim pharmaco indiget, alius clystere solùm. Ad hanc etiam considerationem pertinet præparatio, ad quamcunque vacuationem necessaria. Nimirum tunc fit expurgatio, vt opus C est, cum ante pharmaci exhibitionem idonea accipiuntur serapia, & reliqua præparatio peragitur, alioqui non fit, vt opus est. Præterea prouidendum, vt vacuentur qualia oportet. Ob quam considerationem propinamus, nunc cholagoga; nunc phlegmagoga, nunc melancholagoga. Prouidendum etiam quâ viâ fiat: Galenus putat hanc considerationem, referri ad loci, per quem euacuatio fit, differentiam, vt an per os, an per nares, an per sedem. Mihi verò magis placet referri ad electionem loci, quo oportet ægrotum collocare D vt euacuetur. Quia hanc considerationem inutilem non esse constat. Nemo enim tentat sudore vacuare hominem, iacentem in cubiculo, ventis plus satis peruio, & frigidissimo, & nudis parietibus, & malè commisis fenestris, præcipuè in tempore non calido. Atqui non parum referre quo loco quis decumbat, vt melius, aut deteriùs habeat, aut curetur, indicauit (prætérquam quod res est notissima) Hippocrates qui in historiis singularibus sæpe meminit loci, quo ægrotus decumbebat: nonnunquam quidem memoriæ solùm gratiâ, sed nonnunquam etiam tanquàm id ad rem E ipsam plurimùm pertineret. Vt multi enarratores intelligi voluerunt illud, Hermocratem, qui decumbebat iuxta nouum murum. Censeo itaque illud ὅπῃ, ad loci quo euacuatio agatur electionem pertinere quia egerat iam anteà de differentia loci per quem fit vacuatio (quid enim aliud continuerunt illa verba, vt nares, & alij, quibus opus est?) & quia ita repetitione inutili vitatâ, nullam considerationem necessariam omisit: Prouidendum etiam quando fiat, quod ad tempus peculiare F morbi referri potest, cùm Hippocrates dicat. Inchoantibus morbis, si quid videtur mouendum moue; & rursum. Concocta medicari, & mouere oportet, non cruda, nisi turgeant: & rursum. Purgare oportet in valdè acutis, si materia turget, eadem die: & lib. de expurgantibus medicamentis saltem non ante decimum quartum: & quarto de ratione victus, hos si ab initio purgare volueris, id ante diem quintum facito. Sed non minùs potest referri ad anni

tempus, cùm idem Hippoc. dicat, quibus secare venam, aut expurgans medicamentum dare oportet, iis in ipso vere faciendum, idest, & ipse met libello de aëre, locis, & aquis, plurima ad hanc considerationem pertinentia scribat etiam vitari debere Æquinoctia & Solstitia, exortus & occasus Vergiliarum, & Arcturi. Omnium fortasse præcipua & maximè necessaria, tametsi vltima consideratio est, quantum vacuari debeat, ne scilicet minùs quàm vt profit, aut plusquàm vt ferri possit, siue semel, siue pluries effundatur. Potest enim ru (ne vlla hoc loco consideratio desideretur) numerum ad quantitatem referre, quia repetitio euacuationis fit ad supplendam quantitatem. Quòd si quando fiat repetitio non ob hanc causam, sed quòd per se repetita quàm affatim facta, melior esse putetur, velut ad reuellendum, constat ad modum faciendi pertinere, esseque illud in secunda consideratione, quâ dicebatur, & vt opus est. Hæc omnia si medicus sapienter prouiderit, nihil deerit ad optimam euacuationem, quacumque opus fit. Apponit exempla, dicens, velut sudores, & alia omnia, hoc est, aliæ omnes euacuationes; quod nisi exudetur, aut aliter vacuetur quantum oportet, sed aut minùs, aut plus, certè aut inutilis, aut periculosa, & noxia erit euacuatio. Satius tamen est, vt omnes euacuationes exemplo esse fecit. Hippoc. (dixit enim & alia omnia) ita omnibus euacuationibus accommodari. Omnes enim indigent, modo, qualitate, quantitate, loco, & tempore, vt quiuis poterit per sese considerare.

IN magnis malis facies si sit bona, signum bonum; in paruis bonæ significationi contraria denuntians, malum significat.

Bona facies est, quæ simillima beneuolentium: significans contraria bonæ significationi, hoc est, præstans prauam significationem, estque bonæ contraria, & dissimilis ei quæ in beneualentibus, & ad eam, quæ in cadaueribus apparet, accedens. Apparere faciem bonam in paruis malis, nihil mirum, neque notatu dignum, neque quicquam significans: præter id, quod ex aliis omnibus signis, & ex essentia propria ponitur constare, putà paruum esse malum: tamen in magnis malis faciem esse bonam, & notatu dignum est, & bonam significationem præstat, non enim plurimùm labascit facultas, dum adhuc perseuerat bona facies. Sanè quantum ad hoc signum pertinet, ex hac facie nulla mala significatio præstari potest, nisi fortè quum videtur minùs quàm pro morbi magnitudine minui, longitudinem morbi aliquantò maiorem portendat quàm putasset aliquis. Id verò in magnis non est admodum graue. Itaque signum hoc in magnis malis bonum est, non tamen quia bonum, statim est admodum salutare, neque tale vt ex eo possis iam certò futurā sanitatem præsagire: neque sanè adeò est bonum, quàm contrarium (putà mala facies in paruis malis) est malum. Nam vt in commentariis prognostici diximus, signa salutis aut mortis valentiora sunt, significando mortem. Dicit igitur in paruis faciem malam esse signum malum. Dicit verò in paruis, quia in magnis malis mala facies, neque infert admirationem, neque proinde adeò mala est. Eadem igitur ratione, quâ in initio prognostici dicit, malam faciem primis diebus apparere sine causa manifesta esse valdè perniciosum, quia si diuturniore iam facto morbo appareat, non adeò est graue: dicit etiam nunc in paruis esse malam, quia in magnis non adeò mala est. Constat igitur hic quoque suppleri debere, si neque vigilauerit homo, neque aluus soluta sit, neque omnino vlla alia causa manifesta accesserit. Tales enim causæ cum adsunt, non est quod in horrendas causas symptomata referantur, velut cum hæ omnes absunt, in paruis morbis talis facies refertur in extremum langorem facultatis. Nam alioqui cur fieret? Sed dices, quo pacto posset, si adest signum, quod verè adeo malum sit, & in adeo malignam causam referatur, esse paruum malum? Quis enim dicet eum quem moriturum breui meritò timet, teneri paruo malo? Certè nullus. Sed hic dicuntur parua mala, morbi propria essentia videntur esse parui, sunt enim maligni, & ex iis quos mali moris veteres vocauerunt. Hi enim quodammodo magni morbi sunt, quia maligni, & periculosi, quodammodo autem non magni, quia propria essentia, & propriorum symptomatum magnitudine videntur parui. Alij contrà sunt essentia propria magni, boni autem moris & simplicis, quorum causa multa quidem est, ac morbum magnum nata est facere, nō tamē maligna vlla & venenosa qualitate infecta. Et hi quidem maiores, sed minùs periculosi sunt. Si igitur facies extremè extenuata, idq; breui appareat in febribus maximus, minùs terrere debet, quia in ipsam intemperiei magnitudinem referatur (tametsi hæc quoque sit periculosa) si verò in paruis longè grauissimum est, quia constat eas febres esse malignas.

MVlieri quæ iuxta magnum Theatrum post heroum habitabat, icterus superuenit, & permansit ipsi.

Nihil, neque vtilitatis, neque difficultatis, continet hæc dictio, præterquàm in ipsa verborum incondita serie: fortasse ex alia dictione perfectiorem reddente sensum decisa est. Hæc nihil continet aliud, quàm cuidam mulieri, quæ iuxta magnum scilicet Theatrum, siue templum, siue quiduis aliud, habitabat post herois domum factum esse ictericum colorem ex morbo, & permansisse illi, aut tota vita, aut diutissimè. Non narrat quo morbo laborauerit, illud verò fieri solet cum ex morbis remanent circa hypochondria obstructiones difficiles.

QVi iuxta Temenæ neptim decumbebat hic niger erat.

Aliud est hoc exemplum icteri, qui ex morbo permansit, erat verò hic icterus niger.

IN Perintho quid semini simile excretum est, quod tale erat quia iudicatorium, & ab istis abdominis affectibus tunc liberabant vrinæ excretiones, quoniam neque flatu multo, neque stercore multo, viscido etiam prodeunte euacuabatur. Non enim profectò magnum erat Hypochondrium. Qui brassicam die septimâ comedit, cùm adhuc difficulter spiraret, circa abdomen euacuabatur & rectè spirans factus est, aluus ipsi concussa est.

Certè aut Hippocrates hæc scripsit sibi soli, vt neque sermonis congruentiam neque aliud quicquam curaret, præter id quod sibi ad memoriam obseruationum putaret esse satis: aut plurima verba vel in sola hac dictione deleta sunt. Partim enim videtur doctrinam aliquam multis communem, partim singularem historiam continere, atque hæc non videntur aptè cohærere (neque sanè possunt) nisi suppleantur quæ aut sibi soli tacuit autor, aut deleuit tempus. Ea verò licet nobis supplere, coniecturam capientibus ex iis, quæ scripsit, & adhuc supersunt. In Perintho (dicit) quid semini simile excretum est, quod tale erat, quia iudicatorium. Quæ verba haud dubiè commune quiddam, & quod in Perintho quadā tempestate accidit, continent. Nam in singularibus historiis, aut non nominat vrbes, sed domos, aut vicos, aut nominata vrbe adiungit nomen ægrotantis, vel notam aliquā, quæ certam personam indicet. Quare prima hæc verba nihil aliud continent, quam in Perintho aliquando ægrotis exire quid semini simile, idq; factum, quia quod est huiusmodi, solet esse decretorium. Itaq; dicit semini simile solere decretoriè excerni, idq; factū esse quadam tempestate in Perintho. Τὸ γονοειδὲς poterat excerni ex aluo, aut cum vrina, succus scilicet, candidus, crassus, & lentus. Et quia (arbitror) vtraq; via, aut alterutra excernebatur, non dixit deiectio semini similis, aut semini simile in vrina, vt solet dicere, sed simpliciter genituræ simile. Talis igitur excretio potest esse decretoria. Neque mirum: est enim excrementorum, ex genere crudorum, excretio. Quare conferre poterit, in morbis præcipuè pituitosis, velut & ipsam veri seminis excretionem prodesse nonnunquam, sectione quinta huius libri dicetur. Præcipuè autem indicari solent tali excretione morbi pendentes ex cacochymia τοῦ ἤτρου, hoc est, eius partis, quæ est inter vmbilicum, & pudenda: & vbi hypogastrium & pubes. Cuius rei maximum inditium est, quod tales mictio iuuet. Mictio enim quæcunque leuamen quoddam præstat, iis quibus sumen excrementis grauatum est. Quia cùm ibidem sit locata vesica, eius vacuatione laxatur pars. Iuuat etiam hos mictio, quâ quid genituræ simile affatim euacuatur, quia ea euacuatio habet magnam rectitudinem cum ea parte, atque adeò est accommodatissima deriuatio. Itaque leuamen, quod ex vrina sentitur, ex ea parte euacuari indicat. Addit. Quoniam neque flatu multo, neque

A stercore multo viscido etiam prodeunte, euacuabatur. Quæ verba cum mox sequentibus, haud dubiè singularem narrationem videntur continere; & de vno aliquo ægroto dici. Quapropter necesse est verba aliqua suppleri, vt à communi narratione ad singularem transitio fiat: Ita scilicet, ac si diceret suminis talia sunt indicatoria, cum vrinæ iuuant. Quod cuidam (quis is esset ipse nouerat) accidisse constat, quod neque flatu multo, neque stercore multo; lento autem exeūte, euacuabatur. Hic ægrotus laborabat crudorum & crassorum multitudine circa sumen, & enacuatione B multa semini simili iudicatus est. Esse verò eius partis expurgationem, hæc erant signa, quod mictione iuuabatur, vt solent, qui ita sunt affecti, & excernebatur exiguum & lentum quid (semini simile scilicet) non stercus multum, & cum flatu multo: Addit, non enim magnum erat hypochondrium. Quæ verba duo possunt continere, & causam quâ non exibat stercus multum cum multo flatu, & nouum illud signum affecti suminis. Nimirum, vt in prognostico dicitur: Dolores qui in hypochondriis affligunt, ac tumores, si re- C centes fuerint, neque cum inflammatione, soluit murmur incidens circa hypochondria, sed potissimum si cum stercore, vrina & flatu excernatur. Secundum hanc sententiam dicit nunc, nec flatum multum, nec stercus multum exiisse, quia non erat illi magnum hypochondrium. Porrò quia non erat magnum hypochondrium, significabatur affectio suminis, Quia omnino alicuius partis earum, quæ ad ventrem pertinent, consentaneum erat, affectionem esse. Cùm igitur non esset tumor in regione hypochondrij, & alia signa adessent affecti suminis, fiebat euidentior coniectura D ab iis quæ aderant, & quæ non aderant. Sed & curatio subscripsit huic coniecturæ. Nam expurgatione eius partis factus est εὔπνους .i. rectè spirans, & magnoperè adiutus. Sed pacto res sit acta, audiamus. Cum adhuc difficulter spiraret, die septimo brassicam comedit, & ab assumpta brassica aluus ipsi quatiebatur, hoc est, rugiebat, & videbatur concuti, & sensit euacuari sibi sumen, & rectè spirans factus est. His verbis simul docetur curationis ratio, quæ ita affectis est adhibenda, & confirmatur coniectura, quæ habebatur affe- E ctæ partis à iuuantibus argumento capto. Siquidem sumine vacuato subleuatus est. Sed simul insinuatur species affectionis. Nam morbum acutum fuisse cum febre continua insinuat, quandoquidem septimæ diei tantam rationem habet, & difficultatem respirandi habebat coniunctam. Quid enim esset aliud, quod ex congestione excrementorum eo loci tantopere vrgeret, nisi fortè dolor aliquis magnus eius partis? At verò si talis dolor adfuisset, tam multa alia signa non collegisset, nulla facta mentione doloris, qui mor- F bi erat adeò euidens signum. Erat itaq; haud dubiè febris continua, pendeus ex succis putrescentibus, præcipuè in loco dicto. Permultæ enim sunt febres, per quas quædam certè partes præcipuè affectæ sunt. Habuit difficilem respirationem. Ob eam (vt reor) alligationem, quam per rectos musculos habet pubes cum thorace, & septo transuerso. Hinc meritò euenit, vt vacuato sumine (vacuari autem illud indicauit eius laxa-

tio:) leuatus homo fit & εὐθύπνους factus. Quidam enarratorum, vt refert Galenus, rectispirum hoc loco censent dici, recta ceruice spirantem quem ὀρθοπνοϊκὸν dicimus: verùm non est consentaneum: quandoquidem dicit ex difficulter spirante factum esse rectispirum. Nam recta ceruice spirare, quædam difficilis respiratio est. Quare perinde esset, ac si diceret, ex febricitante factus est tertianarius. Cùm igitur tam ὀρθὸς quàm εὐθὺς significet rectum, hoc est, bonum, & probum, ac rectum, quod non curuum, aut reflexum, multò magis consonum est, nunc significari benè spirantem factum esse ex malè spirante, euacuato succo, quo sumen distentum & tumens erat. Mirum quod accepit brassicam die septimo. Si enim vt expurgaretur, cur tam debile medicamentum, quod ne expurgans quidem dici meretur? Nam brassica vt & beta, semel ac leuiter cocta aluum mouet debiliter: valdè aut bis cocta, astringit: benè autem ac satis, nunquam expurgat. Nisi fortè brassicam maximam intelligit, hæc enim purgat mediocriter. Sed si satis expurgans esse censebat, cur accipiebat die septimâ, si modò in diebus iudicatoriis abstinendum ab insignibus euacuationibus est? Ego certè abstinendum illis diebus censeo, nisi magna vrgentia cogat (nam hanc semper excipio) mittere sanguinem aut expurgare. Nam illi dies aut iudicationes afferre solent (quæ verò iudicantur aut iudicata sunt integrè, aut etiam iudicanda sunt mox, neque mouere oportet, neque alterare, sed sinere) aut si non sint iudicatorij illius morbi, tamen sunt semper illi dies contemplabiles, quia aut iudicationes inchoant, aut mutationes alias insignes faciunt, & accessiones illis diebus solent fieri maiores. Si igitur in accessionibus abstinendum est non solùm (vt ego interpretor) à cibo, sed & à medicamentis, multò magis his diebus, quàm aliis erit abstinendum. Quapropter suspicor neque à medico quopiam datam esse brassicam, neque ab ipso acceptam expurgandi gratiâ, sed casu, aut etiam solùm leniendi; factam verò esse spontaneam alui subductionem ob vim eius diei. Itaque iudicationem fuisse hanc magis quàm arte factam expurgationem censendum: designasse verò Hippocratem brassicæ esum, non quasi pharmacum, sed quasi occasionem, quæ tametsi leuis esset, ob diei naturam potuit plurimùm mouere. Dices, non igitur hic docet morbi huius curationem, sed quem spontè habuit exitum. Certè hinc pendet etiam & ratio curationis. Nam si huic non esset facta illa iudicatio die septimâ, contulisset octaua dare pharmacum expurgans, quod indicauit sanatio. Nam vt Hippocrates ipse dicit. Quæ cum fiunt iuuare solent, hæc si non fiant, facere oportet. Sed cur aluus quareretur superest considerare. Mihi videtur eo verbo significari quiddam simile ei, quod concussis vtribus, exiguum quendam humorem continentibus, fit. Itaque erat, crepere modo quodam: quod vacuitatem superioris partis ventris ostendebat, quantum suspicor. Nimirum huic ex sumine expellebantur excrementa; reliquum ventris quatiebatur, præ vacuitate.

D*E sanguine seroso ita censendum est, quòd talis reperiatur in pauidis & vigilantibus, siue malus siue bonus fuerit.*

Dictum à me iam sæpe est, sanguinem melancholicum esse serosum, similemque vitioso lacti, quod in caseum & serum ferè totum resoluitur, nihil habens boni & vtilis lactis. Hinc fit, vt melancholici sint saliuosi, & plurimùm sudent, quia scilicet habent sanguinem serosum. Neque sanè illud serum est expers qualitatum, & tantùm crudum, velut quod abundat in crudo & pituitoso sanguine, sed acre & mordax, referens sanguinis corruptionem, quod propterea vocatur ichor, seu sanies. Ichorosus igitur sangnis indicat melancholicos, quos significauit dicens, in pauidis, & peruigilibus. Symptomata enim sunt horum pauor & peruigilium: hoc quidem ob siccitatem, illud ob melancholiæ nigritiem. Sed & ipsius ichoris redundantiam, arbitror aliquid ad timiditatem conferre: quia vitiat sanguinem, & debilitat naturalem calorem in corde, atque ita & irascibilem facultatem, cuius debilitas timiditatem facit. Itaque duplex iam causa est timiditatis in melancholia, altera in nigritie, altera in ichoris redundantia. Illa quidem afficit cerebrum, hæc cor. Timidos ergo esse & vigiles, significat melancholiam. Nam pituitosi, & crudiori sanguine redundantes sunt etiam timidi ob cordis langorem, tamen non sunt vigiles, sed potiùs somnolenti. Qui igitur vtrumque sunt, melancholici sunt, quibus sanguis esse solet ichorosus, idque siue bonus siue malus. Hoc est, siue putris, & alienis coloribus infectus appareat, vt per febres, aut internas inflammationes, aut magnas cacochymias, per quasque plurimùm recedunt succi à natura sanguinis, apparere solet: siue integer & ruber. Solet enim melancholicis, etsi nullam aliam habeant eius corruptionem, esse sanguis perruber, crassus, & ichorosus. Itaque ichorosus est pauidis & peruigilibus, siue bonus, siue malus sit.

Q*Vibus splen deorsum vergit, iis pedes & genua & manus incalescunt, nasus & aures semper frigent, num propter hoc quòd tenuis illis insit sanguis? Nam etiam naturâ talem hi habent.*

Melancholicum sanguinem esse serosum & tenuem, hinc quoque constat præter dicta nuper, quòd lienosi tenui sanguine abundare deprehendantur, cùm lien membrum adeò melancholicum sit. Est verò, vt diximus non rotus tenuis (nam quomodo posset esse fæculentus) sed vt viriosum lac, quod mediocris succi expers, ferè resoluitur in caseum & serum. Talis cùm sit quò colligitur in liene, accidit vt crassus & fæculentus in inferiora, & tenuis ac serosus in superiora repat. Vnde videmus his venas in cruribus & imo ventre nigrescere & crassescere, ac nonnunquam hæ-

morrhoidas crassum fundere; & ex nare sinistra sanguinem tenuem & aquosum copiosè exire. Hinc etiam fit, quod Hippocrates nunc animaduertit, vt in his pedes, manus, ac genua caleant ob fæces illas sanguinis putrescentes, & extremitates capitis frigeant ob redundantiam sanguinis aquosi. Non tamen hoc lienosis omnibus æquè, sed iis magis quibus lien est decliuis. Qualis autem sit qui talis, & qua causa hæc fiant mox dicetur. Post præscripta verba succedit mox in codicibus omnibus, iis qui sunt à sæculo Sabini & Rufi, dictio hæc, Suppurationibus vmbilicus: & post hanc hæc. Lien durus non superiore. Post quam, rursus hæc, Minus capitis grauitate, seu grauedine laborantibus. Ego verò suspicor, perturbatum esse harum dictionum ordinem, atque post hanc, quam modò enarrauimus, apponi debere, eam quæ differentias malè affectilienis continet. Cur autem ita censeam, ipsa concinnitas dictionum indicabit.

Lien durus non superiore sed inferiore parte, rotundus, latus, crassus, longus, tenuis.

Dixit, pedes, manus, ac genua incalescere nasum, & aures frigescere semper iis quibus lien est decliuis. Explicat nunc qualem vocat, κατάῤῥοπον, hoc est, decliuem Est autem cuius durities, & tumor ad infernam partem spectat: Nam tametsi lien transuersim positus sit sub septo transuerso, in sinistro hypochondrio ob mollitiem, & laxitatem naturalem, tumere potest in omnem partem, & mirum in modum crescere præter naturam, vt aliquando infra vmbilicum manibus comprehendi posse videatur. Differentiæ ergo lienosorum desumuntur ex parte lienis, in quam præcipuè inclinat tumor, & ex tumoris figurâ, Quibusdam enim tumet magis superna pars, qua septum est: aliis inferna, quæ spectat ad vmbilicum. Rursus quibusdam est tumor rotundus, aliis in longum productus. Decliuis ergo est, cuius tumor humilem partem tenet. Cuius duæ solent esse figuræ: quibusdam enim sentitur esse lien durus, non superna, sed inferna parte, & teres, latus, & crassus, hoc est, magnam, amplamque rotunditatem ibi habens: aliis longus & tenuis, hoc est, in longum productus, & durus, & angustus, vt quidam musculus. Et hæ differentiæ non sunt omnino contemnendæ, cùm hypochondria enim ea parte sita sint, quâ superiores corporis partes ab inferioribus separantur, meritò fit, vt infernæ eorum partes cum infernis, & supernæ cum supernis habeant magnam sympathiam. Cum ergo tumor supernam obsidet lienis partem, supernas afficiet, & difficultatem respirandi faciet, & fluxum sanguinis crassioris ex naribus magis faciet, & cuius curatio misso ex sinistra manu sanguine, meliùs succedet. Cum vero obsidet infernam, afficiet potius infernam, vt tenem sinistrum, & ad hæmorrhoidas aut varices inclinabit potius sanguis crassus: cuius curatio procedet potius ex sinistro crure misso sanguine. Vt constet hinc, etiam ad rationem curandi conferre plurimum dictas tumorum lienis differentias, tametsi Gal. nullibi videatur eas persecutus, nisi forte in huius sententiolæ commentatione, vbi quid possent vtilitatis conferre, non explicauit. Constat verò etiã præter dicta, cur iis quibus lien est decliuis potius quã aliis lienosis frigeant capitis extremæ partes, & manus, pedes, ac genua caleant. Nam quibus tumor in superna parte lienis est, venæ quoque sursum eo latere spectãtes, plenæ sunt, & tument, deferũtque in caput crassum sanguinem, qui cum obstructus, inculcatusque putrescat, calfacit partes supernas in quas vergit, humiles verò tunc inopiâ caloris laborant: quibus verò tumet inferniº lien, venæ inferiores eo sanguine tumentes calorẽ cõmunicant extremis corporis partibus, præcipuè humilibus: superiores verò venæ deferunt in caput serum, sanguine velut caseo deorsum subsidente. Quare meritò partes extremæ ad faciem spectantes frigent.

Suppurationibus vmbilicus terminus: Quibus suppuratio contingit, his aluiturbantur, minus autem iis qui capitis grauedine laborant.

Dictum est ab Hippocrate in prognostico, tumor qui in ventre affligit minus facit abscessum quàm qui in hypochondriis, minimè vero partes infra vmbilicum in suppurationem vertuntur. In hanc ipsam sententiam dicit nunc, suppurationibus vmbilicus terminus. Apponit nunc quoddam signum suppurationis iamiam subsecuturæ in quauis intestini parte, id verò est, aluum turbari. Nam cum fientibus suppurationibus dolores & febres magis contingant circa partes, hæ si in intestinis fiant, necesse est ob irritationem alui fluxiones concitari, nisi aut vacuum admodum sit corpus, aut superflui succi in aliam partem fluant, vt iis euenit, qui coryza laborant: quibus ob id solent plerunque alui siccari. Euenit ergo his, vt quum etiam fieri incipit suppuratio in intestinis, aluus non humectetur, aut minus quàm solet alius.

Vt omnia circa ægrotantem sedulò administrentur, quædam de morbo sunt interroganda, videndum qualia sint quæ narrat, vt accipiendi sermones, quænam pertineant ad ægrotantem, quæ ad assidentes, & ad externa.

Dictum est ab Hippoc. Aphorismo primo, qui & totius artis est prooemium, non satis esse medicum ipsum se præstare promptum ad ea quæ decent facienda, nisi & ægrotus, & assistentes perinde faciant; & externa vt oportet disponantur. Verum hæc omnia ad medicum solum quodammodo pertinent, quia horum omnium cura ad eum deuoluitur. Non enim solum boni medici est, medicamentis & medicinalibus omnibus instrumentis rectè vti, & quod ad cibum & potum

attinet, victum instituere, sed etiam omnium quæ coram ægroto dicenda, seu agenda sunt ab ipso seu ab alio quopiam, & cubiculi, domus, & lecti, & exteriorum omnium prouidentiam habere, atque omnia disponere, vt maximè ad ægroti gratiam, & vtilitatem referantur. Hanc prouidentiam vocat Hippocrates œconomiam circa ægrotantem, nomine profectò satis idoneo. Nam cùm mitti sanguinem, aut propinari pharmacum, aut emplastrum admoueri, aut tale quidpiam facere iubet, medicam artem; cùm verò fenestras, aut ianuas, aperiri, aut claudi, lectum ægroti huc aut illuc verti, hos haberi ab ingredientibus sermones, hæc nunciari, hæc celari, œconomiam quandam videtur exercere. Et sanè, quamquam prima illa cura, & quæ ad medicinalia instrumenta pertinent, maioris sint momenti: tamen hæc postrema, non est omninò exigui. Certè multi alioqui præstantissimi, & suæ artis peritissimi medici, quòd ad hanc œconomiam exercendā malè se compatent, adeò fiunt multis ægrotantibus ingrati, vt ob hoc ipsum euadant inutiles. Alij contra parum periti, ita huic curæ sese accommodant, vt per pauca, quæ alicuius momenti sunt facientes, multis non parum vtiles esse videantur. Plurima sunt ab Hippoc. scripta ad hanc œconomiam pertinentia, in quibus & hæc sententia præcipuè est. Dicitur enim circa ægrotantem œconomia. Quasi dicat, non tantum medicamentorum cura haberi debet, sed præter hanc etiam, debet esse circa ægrotantem œconomia, ad quam spectant etiam quæ de morbo sunt interroganda, hoc est, videndum quę interroges, vt scilicet nihil omittas eorum, quæ ad cognitionem morbi & causæ conferre possint, neque tamen sis nimius, quiduis vbique citra delectum interrogando: sed ita vt & ægrotus ipse, & qui adsunt intelligant, re non longè abesse à notitia eorum, quorum suscipis curationem. Hinc enim fit, vt bonam de te concipiant opinionem, & ægrotus melius pareat, & agat confidentiùs. Videat etiam medicus quæ narrat, qualia, & vt accipiendi sermones. Nam ægroti semper sunt pusillanimes, & suspitiosi, & multi medici adeò imprudentes, & loquaces, vt quicquid in mentem venit narrantes, interponant tristia, & atrocia, vnde ægroti in tristitiam aguntur magnam, & de suo morbo periculosius aliquid cogitant; timentes ne id quod narratur simile aliquid sit ei, quod ipsi patiuntur. Atqui sæpe ipsos sermones accipiunt ægroti alio modo ac dixerant medici. Medicus enim fortasse dixit accidisse quēdam ex potu, aut cœna intempestiua grauiter læsum esse, vt ægrotus melius sibi caueat, ne quid tale perpetiatur, & ægrotus interpretatur dictum hoc esse, vt se grauissimè iam & lethaliter esse affectum, significaretur. Videat ergo medicus quæ & qualia loquatur, & vt accipiendi sint sermones. Videat etiam quæ ad ægrotantem, & quæ ad assistentes loquatur. Nam quandoquidem non eadem facturi sunt ęgroti, & assistentes, & spectat ad medicum vtrosque sui officij admonere, non eadem ad vtrosque locutus est, sed illum exhortaturus, vt iussis pareat, & hos vt diligenter exequantur. Illi prospera pollicitaturus, his dicturus certiora. Externa quoque omnia prouide-

A re debet, vt habeant optimè, eò præcipuè intendens animum, vt quoad fieri possit, ægroto sint iucunda & vtilia. Huc spectat illud sectionis quartæ huius sexti libri: Ægrotantibus gratificandum, vt mundè parentur poculenta, & esculenta, quæ videt, & quęcunque tangat mollia sint: & rursum ęgrotanti placeant introitus, sermones, figura, vestis, tonsura, vnguis, odores. Huc etiam spectant quamplurima eorum, quæ in libris de officina chirurgica scripta sunt.

B *Qvoniam in calidiori parte concipitur quod in dextrà, ideò mares nigri sunt, & venæ exteriùs eminent, & longè biliosiores sunt.*

Ad fœtus generationem pertinent sententiola hęc, & duę sequentes, quibus hęc sectio concluditur. Hæc autem & vltima scriptę sunt secundum aphorismum illum. Mares in dextra, fœminę in sinistra pręcipuè generantur. Nunc ergo dicit quod in dextris gignitur, quoniam in calidiori C parte gignitur, calidius est. Mares itaque calidiores sunt fœminis: & ob hoc nigri sunt prę fœminis, & venę (quo nomine arterię etiam intelligũtur) exterius, hoc est, eminentiores sunt, & maiores Prorsus biliosiores sunt mares fœminis. Calidius esse dextrum latus sinistro, ipsa promptitudo ad actiones indicat, & pręter hæc natura partium singularum, quæ hac & illa parte sitæ sunt. Colorem nigrum, amplitudinem venarum, & biliosam naturam, caloris esse signa, in arte medicinali satis est indicatum à Galeno, ac meipso in D commentarijs: vnde rursum caloris dextri lateris capitur aliud argumentum. Quia ex anatome constat, vasa omnia dextri lateris (arterias pręcipuè) ampliora esse. Mares ergo ex his signis constat esse calidiores fœminis, pręter multa alia argumenta, quæ nos proprio capite collegimus primo libro controuersiarum medicinalium.

E *Concrescit Mas & coalescit citiùs, postquàm mouetur, desinit, & tardiùs augetur & longiori tempore.*

Enarrauimus lib. 2. sectione 3. verba illa, qui citiùs formatur & mouetur fætus, rursus augetur tardiùs & longiori tempore. Quo loco dicta sunt omnia, quæ ad hunc locum spectant. Nihil enim aliud continent hæc, quæ nunc præscripta sunt quàm illa, nimirum masculum concretionem & constitutionem, hoc est, conformationem idoneam, & vitam quę motu agnoscitur, citiùs reF cipere, postquàm verò mouetur, desinere, idest, non adeò in iis quæ supersunt properare, & tardiùs augeri, & pluri tempore. Cuius quidem rei causæ dictæ illo loco sunt, indicamusque non tantum hoc accidere maribus & fœminis dum geruntur vtero, sed & editis iam in lucem vsque ad perfecta corporum incrementa (quod Aristo. etiam animaduertit 7. de histor. animalium cap. 3.) dictūque hanc ob rationem accidere quòd etsi

citiùs figuram & vitam mares recipiant, non tamen edantur citiùs quàm fœminæ, quia etsi fœminæ primas mutationes recipiant tardiùs, vltima prægnationis parte festinant, augenturq; præpropere. Qua re constat proportionem illam temporum figuræ motus & partus, quam lib. 2 huius operis, & libello de alimento scripsit, non esse certam, neque statam. Nam tempora partus maribus & fœminis sunt eadem, proportio tamen temporum diuersa. Quod si mulieres affirmant mares nasci in principio noni mensis, fœminas in fine, id quidem euenit, qui illæ computant ab eo tempore quo deficiunt menstrua, mares verò plerunque concipiuntur post recentem illorum expurgationem, fœminæ quum iam instar illa expurgatio. Sed hæc omnia lib. 2. dicta sunt.

Quod solidum factum est, & magis biliosum est, & magis sanguineum, hoc calidius efficit locus animalium.

Nihil continent noui hæc verba, sed quod nuperrimè dictum est, quia dextra regio vteri calidior est, ob id quod in ea gignitur, puta masculinum corpus, solidius esse, & biliosius, & sanguinolentius, vt muliebre contrà est mollius, & pituitosius. Non enim quia mulieribus sanguis singulis mensibus fluit, censendum est sanguinis boni plus in illis colligi, sed plus mali & crudioris, atque eum minus insensibiliter dissipari.

SECTIO TERTIA.

Cutis raritas affert alui densitatem; cutis compactio carnium incrementum: ventris torpor omnium confusionem: vasorum impuritas, cerebri consumptionem vnde etiã caluitium instrumentorum attritionem.

Ad symptomatum causas pertinet tota hæc dictio, nihil enim aliud continet, quàm quorundam symptomatum causas, non omnes, sed præcipuas, quæque illi videbantur scitu dignissimæ. Vtitur verò phrasi quadam vulgari, qua res quæpiam esse dicitur id, cuius est causa, vt si quis dicat raptus Helenæ fuit excidium Troiæ. Dicit igitur, ἡ δέρματος ἀραιότης, ἡ κοιλίης πυκνότης, quasi diceret, cutis raritas est alui densitas, aut quasi apertiùs diceret, cutis raritas affert alui densitatem. Iuxta hãc phrasim dicuntur etiam reliqua, scilicet, cutis compactio affert carnis incrementum, & alui stupor affert multorum confusionem, & vasorum impuritas affert cerebri consumptionem, ac proinde caluitium est organorum attritio. Hoc est, attritio organorum affert caluitium. Constat enim, iuxta grammaticæ regulas nihil interesse, siue dicatur caluitium est organorum attritio, siue attritio organorum est caluitium Quare sensum oportet consulere, & id putare dictum, quod est veritati sit magis consentaneum. Nec tamen hoc facere licet, nisi cum ipse loquendi modus non magis

A fertur in hoc, quã illud: alioqui, si neglecta phrasi quis interpretatur iuxta id, quod sibi videtur consentaneum, profectò id non est enarrare autoris sententiam, sed suam, & in suam trahere authorem. Quod vitium multis licentiosissimis enarratoribus est. Ego non ita induxi in meum animum facere, sed quem maximè consentaneum ferre possint authoris verba, aperire sensum: non autem quem non possint, quantumuis videatur consentaneus. Quorsum enim dicam meam sententiam alienam interpretaturus? id quorsum nunc dicam, mox intelliges, dum singulos dictionis præ-
B scriptæ articulos enodo. Cutis raritas facit alui densitatem, hoc est, astrictionem, seu siccitatem (nimirum velut aluus rara, aut humida aut laxa dicitur, quæ plurimum fluit) quia raritas cutis facit copiosam per habitum corporis dissipationem, copiosa dissipatio siccat aluum, siccitas astringit, vt laxat humiditas. Δέρματος ξύνδεσις dicitur pororum cutis astrictio, hæc prohibet corporis dissipationem, & ita facit carnium incrementum. Hanc ob causam mulieres plerunque carnosiores sunt quàm viri, quia scilicet eorum corpora minùs digeruntur ob cutis maiorem densita-
C rem. Eamdem ob causam euenit, vt plerunque etiam sint laxiori aluo: vt & viri sunt plerumque graciliores, & aluo astrictiori Eodem etiam modo in ipsis viris biliosi se habent ad pituitosos. Νάρκωσις propriè ad sensum pertinet, estque eius velut, resolutio & sublatio, metaphoricè verò dicitur de aliis omnibus, siue actionibus, siue passionibus naturalibus. Quapropter cuiusuis partis dicitur esse resolutio, significatur ablatio, seu insignis imminutio propriæ illius actionis. Si igi-
D tur alui aut ventris nomine, intelligatur ventriculus, vt Gal. intelligit, imminutio seu ablatio significatur concoctionis primæ, quæ est actio eius præcipua: sin autem intelligatur venter inferior, vt in mirio cum diceretur alui densitas, significatur nomine torporis ventris priuatio deiectionis. Vtrumuis intelligas, verum est quodammodo quod dicitur, puta fieri inde omnium confusionem, hoc est, morbos quam plurimos solere inde nasci, & multa membra in compassionem trahi. Nam siue quis est cardialgicus, siue vertiginosus,
E siue epilepticus, siue podagricus, siue colico dolori obnoxius, siue (vt dicatur semel) ad morbum alium quemcunque paratus, facilè quidem eo corripitur, si cibi non coquantur in ventre, aut fæces non excernantur ex aluo. Quod addit, ἡ τῶν ἀγγείων ἀκαθαρσίη, Galenus coniungit cum antecedentibus, dicens fieri ex cruditate omnium confusionem. Et illa verba, ἡ ἐγκεφάλου ἀνάλωσις coniungit cum sequentibus, dicens, fieri ob cerebri consumptionem, caluitium, & organorum attritionẽ. Fertur in hanc interpretationem, quod videatur hoc cum ipsis rebus maximè congruere: cæterùm
F phrasis & verborum contextus reclamat, iubetq; ita legere. Vasorũ impuritas, cerebri consumptio: Quapropter & caluitium, organorum attritio. Tentandum ergo, si quo modo inueniri possit, sensum idoneum, qui cum hac lectione congruat, inuestigare. Is verò mihi videtur, immunditiæ vasorum succedere cerebri consumptionem, & caluitium succedere organorum attritioni. Quia verò non sunt hæc quatuor disiuncta, sed ordine

quodam causarum succedunt sibi, coniungit hæc interponens particulam illam, ὡς. Nimirum impuritas vasorum affert cerebri consumptionem, & cerebri consumptio organorum attritionem, & cerebri consumptio organorum attritionem, & organorum attritio, caluitium. Sed quo pacto hæc, explicemus. Vasa vocat hic omnia caua, quæ intra cranium sunt, & meatus omnes quibus cerebrum expurgatur, qui ad nares, palatum, & aures, & concaua oculorum simul pertinent. Omnia hæc in senescentibus replentur excrementis & impuritate, atque post hæc cerebrum illis consumitur, non omnino (neque enim posset) sed fit gracilius & minus: posthæc, organa, hoc est, pori per quos alimentorum & excrementorum fit dispensatio, cerebro, membranis, cranio, & externo capiti, velut attriti fiunt contractiores, & angustiores, & succedit capillorum secundùm sinciput corruptio, quod vocamus caluitium. Sed quo pacto sint priora posteriorum causæ, nondum explicuimus. Nam etsi senibus fiant hæc omnia, non videtur cerebrum consumi ob impuritatem vasorum, sed ob frigiditatem & siccitatem, quæ naturaliter subrepit: neque pori contrahi, quia cerebrum consumitur, sed quia siccescunt omnia: neque ob pororum conniuentiam fieri caluitium, sed quia deest capillis alimentum. Itaque videntur fieri potiùs omnia hæc ob frigiditatem, & siccitatem, quàm ob dictas causas. Certè omnium horum causæ reducuntur ad eamdem intemperiem, & alia ex aliis nascuntur dicto ordine. Nam ob naturalis caloris defectum alimentum minùs coquitur, & ob id, excrementa cruda copiosiùs congeruntur, à quibus obrutum cerebrum, alioqui iam debile, tenuiter nutritur, & ob id extenuatur, fitque minus, quapropter minimè iam vt antea internum replens cauum, longè à cranio distat, præcipuè secundùm sinciput, quo loco pueris erat molius. Destitutum à medulla os arescit, & quæ secundum illud sunt omnia: arescens densatur, fitque minùs porosum, atque ob id arescunt capilli, & desinunt iam inde nasci, vt neque ex lapidibus nascuntur herbæ, ac si quæ sint enatæ, facilè arescunt.

Detractio fit cursibus, luctis, quiete, multis deambulationibus celeribus, ouillâ carne, maza cocta vt plurimùm, & panis exiguus conuenit.

Vocat nunc Hippocrates καθαίρεσιν quam aphorismo 3. sectio primæ vocauit ξύμπτωσιν, seu σύμπτωσιν extenuationem scilicet corporis; huic contrariam statuit ἀνάθρεψιν, hoc est, refectionem: Hic verò, vt sententiola ab hac quinta videbis, statuit πλήρωσιν, hoc est, repletionem. Non quod propriè idem sit πλήρωσις & ἀνάθρεψις, vt neque καθαίρεσις seu, σύμπτωσις & κένωσις, hoc est, vacuatio, sed quod simul fieri consueuerunt. Differunt quidem, quòd detractio, seu extenuatio ad carnes propriè pertineat, velut ad easdem refectio: Vacuatio ad humores, velut ad eosdem repletio. Sed vacuationibus extenuamur, & repletionibus reficimur, ob id hæc coniungit Hippoc. dicto aphoris. Atque hoc loco alterum pro altero

A nomen accipit, repletionem scilicet pro refectione. Pertinere hæc omnia ad medicum, atque muneris illius esse, vt quosdam reficere, ita etiam quosdam extenuare, & quousque vtrunque duci oporteat, agnoscere, docuit Hipp. illo loco: quibus modis fieri possit & debeat, nunc docet, atque primum quidem extenuatio, de qua prima hæc est sententiola. Si nihil diceret aliud quàm detractionem fieri cursibus, luctis, multis & celeribus deambulationibus, ouillis carnibus, & cocta maza, atque exiguo pane, facilis esset doctrina, contineretque duo auxiliorum genera, exercitationem corporis nimiam, & cibos fluxiles, atque infirmos. Nam ouilla, quia laxa & humida est, faciliùs effluit, quàm arietina & suilla atque alimentum quod ex ea accedit, minùs hæret firmiter. Eodem modo habet maza cocta ad panem, soliditatem enim comparat hic in furno, & quia esui fit aptior, plus illius comeditur ab hominibus alioqui sanis, quales sunt quos studemus extenuare quàm mazæ. Quapropter, & tertio de diæta victum æstiualem describens, inter cætera dicit, maza potiùs vtatur quàm pane. Verùm quia

C particula illa, quiete, interiecta est, difficilis prorsus reddita est sententia, ac quodammodo etiam inepta. Quomodo enim potest inter luctas, inter celeres deambulationes, aptè fieri quietis mentio? Dicunt quidam enarratores, id dictum esse quia non omnes extenuantur exercitatione, & pinguescunt quiete, sed nonnulli etiam contrà, extenuantur otio & exercitatione crassescunt. Atqui profectò hoc verissimè dicitur, nam vt ipsemet Hipp. dicit motus roborat, & otium tabefacit. Et sursum quarto de morbis inquit. Et proptereà in

D quiete degenti euenit vt attenuetur: at verò laborantibus hominibus, itidem corpus coalescit. Itaque haud dubiè iuxta sententiam Hip. quidam extenuantur laboribus, quidam otio, Sed vt Galen. incommentatione huius loci rectè monet, res hæc distinctione indiget, non enim iidem & eodem modo habentes, à contrarijs patientur omnino idem, per se. Sed aliqua prorsus distinctione res indigeat, necesse est. Ea verò non aliunde nasci potest, vt Hipp. ipse primo libro de diæta disertissimè docet, quàm ex cognitione naturæ hominis, facultatis, ciborum, & laborum.

E Oportet autem (inquit) velut paret, dignoscere facultatem laborum, tum eorum qui secundùm naturam, tum eorum qui per vim contingunt, & quinam ex ipsis carnem ad incrementum, & quinam ad defectum præparent: nec ista solùm, sed etiam laborum proportionem, quæ adhibetur secundùm ciborum repletionem, & hominis naturam, & corporum ætates & anni tempora. Optimè consulit Hipp. considerare laborum & ciborum vim, non simpliciter, sed ad se mutuò, vt ad cuiusque naturam. Quia vt paulò ante ibidem

F dixerat, labores ea quæ in sunt consumere solent, cibi autem & potus, ea quæ vacuata sunt, explent. Si igitur, labores ad cibos, & ambo hæc ad facultatem seu naturam, proportionem seruauerint, optimè reficiuntur corpora, quia facultas adiuta motu cibos conficit, illi bene confecti multùm nutriunt, & replent. Si autem labores sint maiores, iis quibus ad hos cibos facultas indigeat, aut cibi plures, quàm vt cum hoc mo-

tu ab hac facultate possint confici, ob illud quidē dissipantur corpora, ob hoc obruuntur crudis; & extinguitur naturalis calor, & ob vtrumq; homo consumitur. Igitur motus, ad hæc eum quib⁹ conferri deberet, nimius, semper dissipat, siccat, & absumit; minor autem quàm pro indigentia, causa est infœlicis nutritionis, ac proinde pinguedinis frigidæ, aut etiam (si noxa iam maior sit) tabescentiæ. Sed quia non omnes eiusdē naturæ sūt, sed alij frigidiores, qui motu multo indigent, vt cibos confitiāt: alij calidiores, quia motu facilè dissoluntur, fit vt his nimius sit, qui illis est vtilis motus, & vt hos iuuet otium, dissipationē prohibendo, quod illos tabefacit per incoctiones. Igitur, vt in vniuersum dicam, calidi, & qui pauco cibo vtuntur, reficientur otio, & ij ipsi exercitatione tabescent: frigidi, & qui vtētur multo cibo, inarescunt otio (nisi præueniant morbo aliquo perimi) exercitationibus reficientur. Sunt igitur qui exercitationibus & qui otio extenuentur. Quod carcerum custodes testantur, eorum enim qui diu detenti dimittuntur, quidā multò crassiores quàm erant quum fuerant inclusi: quidam dimittuntur gracillimi. Esset igitur hæc non parū idonea loci enarratio, si particulam illam. (Quiete) genuinam esse & loco propriam, suspicaremur. Verū quia si id vellet Hipp. dicere, aliter mihi videtur dicturus, neq; inter multa verba nimium motum significantia, vnicam illā voculam, citra vllum ordinē, intericcturus; suspicor illam errore librariorū additā esse, aut ex vocis alterius corruptione venire (fuerit esset autem inane velle diuinare ex qua) neq; esse Hippoc. sed ipsum nunc scribere causas, quæ per se faciunt detractiones, non etiam eas quæ per accidens. Nam motus nimius & inedia, aut cibus tenuis pro crasso, fluxilis pro solido, per se faciunt extenuationem, quia detrahunt: otium per accidens, quia suffocat, obruit, ac plusquàm oporteat, aut quàm ferri possit, adijcit. Alioqui & cibos multos ponere deberet in causis extenuationis. Nam & hi, pèrinde ac otium, extenuant obruendo. Non itaque arbitror id voluit Hipp. sed scribere causas, quæ sunt per se detrahentes. Nam præterquàm quod doctrinæ procedunt rectiùs per ea quæ sunt per se quàm quæ per accidens: ad medicos vsus erit etiā hoc vtilius. Nam cum opus est aliquem extenuare exercitatione, & cibi detractione fit longè tutius, quàm otio, & multo cibo. Nam hæc duo, non aliter possunt id facere, quàm onerando, & morbos periculosissimos inferendo. Potest itaque corpus extenuari otio, & cibis, sed nunquàm debet ad praxim reuocari. Hipp. verò non consueuit dicere, quæ possint solùm, sed quæ debeant etiam fieri. Nam cùm dixit otium tabefacit, id vt virandum, non vt vnquàm consulendum alicui dixit. Itaq; illa particula, quiete haud dubiè redundat, estque hinc expungenda. Sed dices colligi potest ex eâ quam attulimus ratiocinatione, non omnes extenuari exercitatione, sed quosdam etiam refici. Cur ergo Hip. causam ambiguam, quasi semper extenuantem posuerit? Certè colligitur eos solum refici exercitatione, quibus ea non sit nimia, omnes tamen extenuari quibus sit nimia. Constat uerò his nominibus, cursibus, luctis, deambulationibus multis, & celeribus significari motus nimios, non sunt autē omnibus ijdem motus nimij,

A neque id docet Hippocrates, sed consulere vnicuique eorum quos extenuare velis motus nimios aliis quidem maiores, aliis minores, vt cuiusque naturæ erunt nimij. Velut sibiliosum hominem velis extenuare, motibus vti mediocribus consules, si autem pituitosum, motus vehementissimos subire iubebis. Itaque bene feceris si particulis illis omnibus hanc (multis) adiunxeris, vt multis cursibus, luctis, & deambulationibus, atque intellexeris, multis pro cuiusque naturâ. Nam multum & paucum ad aliquid dicuntur. Itaque optima ratio extenuandi est, exercere plus, & accipere B cibum pauciorem, aut fluxiliorem quàm si molem corporis seruare velis. Propterea Hippocr. iubet vti cursibus, luctis, & celeribus deambulationibus, & ouinis carnibus, ac pro pane maza coctâ, aut omnino exiguo pane. Potes autem tu cum his & motibus & cibis, alios omnes & motus & cibos intelligere, qui ad dictum vsum aut æquè aut etiam meliùs his accommodantur. Nam etsi ouillam Hippocrates vt laxam quandam & fluxilem carnē pro exemplo scripserit ego nisi consueto ea vti, aut etiam deterioribus carnibus, non C datem, ne interim cacochymiam aliquam inferrem, sed si homo facile ferret inediam, darem pulli assi exiguum: si non posset ferre, carnes assas minùs nutrientes, sed non mali succi, velut interanea arietis aut hædi cum multis oleribus cocta, & ob hanc ipsam causam augerem motus magis. Sed de extenuatione crassorum Gale. lib. vltimo methodi agit, & ego in hoc ipso opere antea egi.

D *De tractionis signum eandem horam diei obseruare oportet; repentè enim contrahitur.*

Quandoquidem non ijdem motus sunt omnibus detractorij, neque eadem victus ratio, & ea coniectura quæ ex cuiusque natura capitur & consuetudo non est facilis, cùm perpauci homines sint nobis adeò familiariter cogniti, opus est signo aliquo cognoscamus, an victu eo E quem perscripsimus, extenuetur homo, an non Hoc signum scribit modo dicens, eadem horam diei obseruare oportet, repentè enim contrahitur, hoc est, continere hominem sine cibo vsque ad eam horam qua consueuit capere, & obseruare eam horam; iis enim quibus victus quo vtuntur est detractorius, euenit vt eam horam quā cibum solent capere, non possint sine cibo transigere, ac si quis eos transigere cogat, repentè contrahatur eorum corpus, vultus gracilescat, & virtus deficiat, angantur, aut refrigeren- F tur. Si igitur hæc videas homini acidere, scias victum quo vtitur detractorium esse, vnde colliges regulam non solùm ad eos quos extenuare vis, sed cautionem etiam vtilem, ad eos quos vis conseruare. Si enim hoc est signum victus detractorij, & vides id accidere alicui, cui detractionem fieri nolles; certò scies eum aut plus laborare, aut minùs accipere cibi quàm oporteat. Quapropter iubebis aut laboret minùs,

aut comedat. Quod si plus cibi non ferat ventriculus, vt euenit multis conualescentibus, dabis crebriùs. Vbi ego legi, contrahitur, dicit Hippocrates ἐιρύεται, quod multi interpretantur custodit, alij trahitur, ego sequutus sum hac in parte interpretationem Galen. à quo enim potiùs vocis grecæ significatio peteretur?

Remitte labores, aut defluet, similiter enim totum concidet.

Scripserat detractionis signum. Idem autem erit detractionis nimiæ, aut repentinæ, quæque proinde sine periculo sustineri non possit, & moderatioris, vt scilicet illud signum plus aut minus inerit. Quoniam verò, neque vacuationes, neque repletiones, neque extenuationes, neque refectiones ad extremum sunt ducendæ, vt in aphorismo dicitur, neque illæ ipsæque faciendæ sunt, repentè sed paulatim fieri debent, quia repentinæ omnes mutationes sunt periculosæ: duplex peccatum accidere potest, quod aut celeriùs quàm par sit quis extenuet, aut vlteriùs quam par sit extenuationem producat. Vtrunque autem periculosum, quia euenit ob nimium imperum effluere, ac simul totum concidere, facultatem scilicet & corpus, atque adeò languescere corpus, & tabescere. Proinde quasi valdè timere hæc oporteat, dicit, remitte labores, aut effluet. Quasi diceret, si ex dicto signo, aut etiam aliis quæ accesserint, videatur tibi celeriùs agi, aut plurimùm iam produci detractio, cura vt lentiùs agatur, aut cesset, remitte ergo labores. Nam vt in aphorism. dicitur, Vbi fames laborandum non est proinde opus erit cibos augere. Si autem augere nolis, nulla alia est ratio, quàm remittere labores.

Cvm autem iam conciderint, offerre suillam assam conuenit. Cùm autem repleantur illud denotat quòd corpus floridum rursus efficitur.

Vt hactenus docuit qua ratione quis extenuet plus satis crassum, ita docet nunc quo pacto gracilem crassescere faciat, siue is sit dicto priùs victu extenuatus nimis, quòd eo nimis sit vsus, siue alia quacunque causa refectione indigeat. Atqui vt ad extenuandum iusserat ouillam dare, ita ad reficiendum præbet suillam assam, vt cibum scilicet crassum, & valdè nutrientem, & boni succi: præbet assam, vt hac ratione solidior sit, & vt opinor, etiam gratior. Non enim parum hoc refert, vt reficiat, & sane his omnibus nominibus nullus est cibus ad reficiendú adeò accommodatus. Videre tamé debes vt in ventriculo coqui possit, non enim est tam coctu facilis cibus quã bonus, ac proinde extenuatorum & debilium refectionem à gallinarũ aut caponum carnibus rectiùs incipies. Quæ respiciens Galenus. 7. methodi. cap. 6. ita scripsit. Porrò omnium quos nouimus ciborum maximè nutriens suilla caro est. Verùm non æquè ac prædicta concoctu facilis est. Præterea glutinosum succum crassũmq; generat. Alioqui neque alio esse habitu potest, quod in summo sit nutriens, Quippe adhærere debet, & firmiter affigi, non autem præ tenuitate diffluere. Non tamen ad propositum affectum vti hac conuenit. Si enim nutrimentum ipsum seipsum concoqueret, ac in partes digereret, procul dubio maximè nutriente cibo esset opus. Verum quoniam non aliud est quod nutrimentum desiderat, aliud quod ipsum conficit, sed quod nutriendum est ipsum sibi & nutrimentum attrahit & mutat, & concoquit, & adiungit, & assimilat, ad duo nimirum nobis in opportuno cibo éligendo spectandum esse dictat, vnum ipsius cibi naturam, alterum vires suas proprias insitasque. Itaque ex his illud patet, neque planè quod maximè nutriat optimum esse iis corporibus quæ refici magis egent, vtpote quibus concoquendi facilitas non est, neque etiam quod facillimum concoctu est, cum scilicet ipsũ nequeat maximè esse nutriens. Cùm igitur hæ indicationes ex aduerso pugnent, committendum non est, vt dum alteri nimium sis intentus, alterius omnino obliuiscaris, sed vtriusque memor quoad licet vtrumque misceas. Hæc Galen. quæ ego maximè probo. Quapropter Hippocrates meminit suillæ vt per sese optimi cibi ad refectionem, non tamen vt quo vtendum omnibus sit qui refectione indigent. Quapropter cum dicit Hippocrates, cùm autem iam conciderint offerre suillam assam conuenit, intelligendum videtur, cùm conciderint carnes, & extenuatum corpus fuerit, non autem vires. Nam si hæ etiam conciderint, rectiùs incipietur ab ouis, & gallinaceis pullis, quamquam ex his quoque procedetur rectè vsque ad suillam. Quapropter si placet magis, vbi dicit, cùm autem conciderint, intelligere & carnes & vires (videtur enim hic referre omnia quæ priùs intelligerat cum diceret, similiter enim totum concidet) intellige quasi ita diceretur, cum autem iam conciderint hæc, offerre oportet suillam assam, adhibita distinctione an mox suillam dare debeas, an post aliquos cibos. Quæ distinctio ex facultate ei⁹ qui reficitur, debet accipi Sed dubitabis, cur cum extenuationem facere iusserit motu vehementi, & cibis leuibus, refectionem facit solum cibis crassis, ac non potius duobus etiam prioribus contrariis, otio, & cibis? Certè quia non vt motus nimius extenuat omnes, ita otium merum omnes facit crassescere, sed vt nuper diximus, plurimos etiam facit marcescere, ex accidenti: porrò quia eos ipsos crassiores reddit, non bene & vt expedit crassos facit sed pingues, & excrementosos. Quapropter nullis merum otium consuli oportet sed omnibus exercitationem, maiorem quidem aut minorem, vt cuiusque est natura & affectio: Atqui hoc siue extenuare, siue seruare, siue reficere velis hominem. Nam extenuantur omnes motu nimio tutius quàm quiete: seruantur & reficiuntur motu moderato, qui ad conficiendos cibos sit satis: & est quidem aliis maior, aliis minor, & moderatus, & immoderatus. Agi ergo debet extenuatio motu nimio, & exiguo cibo, refectio motu moderato, & cibo pluri: conseruatio vtrisque moderatis. His dictis scribit signum procedentis iam refectionis, quod planè contrarium est signo extenua-

A extenuationis. Iis enim qui extenuantur, contrahitur corpus, & concidit ac deflorescit: iis qui iam replentur, contrà floridum fit, hoc est mediocriter tumens & nitescens, ac viuidum colorem habens. Hoc enim multum & bonum iam sanguinem generari significat.

EXercitationum modum significat sudor fluens guttatim, qui exit ex velut ex canalibus, aut concidentia ex eleuatione. B

Hæc verba videntur hinc errore reiecta, cùm forent scribenda post illa, detractionis signum, eandem diei horam obseruare oportet, repentè enim contrahitur. Illa enim verba continebant signum detractionis ex horâ cibi accipiendi: hæc continent signum aliud ex exercitationibus. Cùm enim iussisset Hippocrates detractionem facere exercitatione, & cibis, congruens erat mox signa detractionis apponere, ex cibo & ex exercitatione. Scribit itaque signum quo agnoscas exercitationem detractoriam: illud autem est, sudor exiens guttatim vt ex canalibus, aut concidentia ex eleuatione. Nimi- C rum motus tantùm dici tur is quo corpus neque sudare incipit, neque lassari, neque intumescit: exercitatio autem salutaris, & conseruans, quæ ducit vsque ad lassitudinem mediocrem, & sudorem, equalem, vaporosum, & ad tumorem & ruborem quendam partium, & tunc dimittitur: labor verò potiùs quàm exercitatio, & defatigatio, seu exercitatio detractoria, est, quæ producitur, donec sudetur inæqualiter, grandioribus quibusdam guttulis, velut ex caniliculis erumpentibus, & quasi colliquescentibus iam carnibus, & donec eum tumorem D quem exercitatione comparauerant carnes, labore confectæ deponant. Quod quidem vocat nunc concidentiam ex eleuatione concidentiam scilicet carnium, ex ea elatione, seu intumescentia, quam comparauerant. Est igitur signum detractionis in exercitationibus, ita sudare, aut concidere vultum eius qui exercetur, cum incipiente exercitatione intumuerit. Qui verò eòusque se exercet, defatigatur. Quare nisi cum animus est corpora extenuare, faciendum, vt prius ab exercitatione quiescat, iuxta illud. Vbi lassari ceperit corpus, quiescere statim remedium est. E Qui autem extenuati velit, ne quiescat, donec dictæ extenuationis signa appareant.

MVlier quam primò Cranône curaui, quæque lienem naturâ in gnu. m habebat, febris ardens corripuit, prrubr. a erat, & spirandi difficultate laborabat, decimâ die sudor F *plurimus è partibus superioribus dimanauit, sed etiam ex inferioribus decimâ quartâ.*

Adeo breuis, imò, vt dicam meliùs, mutilata est hæc narratio (siue id fecerit Hippocrates, sibi soli scribens, siue quæ desiderantur detraxerit vetustas) vt neque morbi narrationem possis intelligere, neque vbi intellexeris aliquid vtilitatis capere, vt Galeno etiam visum est. Proinde prætereo.

IIs qui capitis grauedine aut raucedine laborant, si febre corripiantur, minùs recidiuæ, vt opinor, accidunt.

Quum bene & perfectè soluuntur morbi, non accidunt recidiuæ, fiunt enim ex ijs quæ relinquuntur in morbis. Dicit igitur Hippocrates eos qui laborant capitis grauedine aut raucedine, meliùs ac perfectiùs liberari, superueniente febre quàm aliter. Quod quidem eadem ratione fit, quâ qui conuulsione tenentur, febre liberantur: coquit enim succos crudos, & siccat humectatas partes. Absumit certè semper succos omnis febris, & suam causam conficit, verùm ad nullos affectus adeò vtilis est, vt ad eos qui ex succis crudis pendent. Hi enim vt qui crudi sunt, possunt calore emendari, reliqui, vtpote iam cocti, nil aliud possunt quàm putrescere. Quare maiori cum periculo tentatur eorum consumptio per febrilem calorem. Grauedo & raucedo, ex pituita pleramque est, ea præcipuè quæ est ex capite. Nam & ipsum caput naturâ pituitosum cum sit, talibus morbis est opportunum. Raucedo aliquando fit ob caput, aliquando ob totum corpus; grauedo capitis semper est passio, sed non semper in eo est primaria, sed fit nonnunquam recipiente capite aliunde. Quæ ob primariam passionem capitis fiunt grauedines, & raucedines, duabus causis curantur febre, meliùs quàm reliquæ, & quia pituitiores magna ex parte sunt, & quia totius corporis redundantiæ; & cacochymiæ magis cedunt missioni sanguinis aut expurgationi. Ob hæc dicit, iis, qui ex capite laborant grauedine aut raucedine, minùs fiunt recidiuæ si febre correpti sint.

QVicquid suppurat recidiuam non patitur. Ipsa enim concoctio & iudicationis simul & abscessus rationem habet.

Ἀ'νυπόςροφον, id est, sine recidiua dici intellige, non quòd recidiuam omnino non possit habere, sed quòd rarò habeat. Fieri enim potest vt in eandem partem tumor præter naturam redeat, in qua per suppurationem fuerat anteà curatus: videmúsque id factum non semel, quòd pars debilis manserit, atque ob id redundantes in corpore humores recipiat. Quamquam id perrarò, neque nisi cum per intempestiuum sarcoticorum vsum pars nondum satis expurgata, curata est, alioqui non fit nisi multò post, collecta scilicet noua in corpore multitudine, aut cacochymia, vt constet iam non eiusdem morbi esse recidiuam, sed alium morbum. Itaque potes affirmare, omne suppurans quod rectè curetur, esse omnino sine recidiua. Erit itaque ferè vniuersalis assertio. Illud saltem verum esse colligitur, ex iis quæ Hippocrates hoc loco &

aliis dicit, & quæ experimento comperiuntur, suppurationem sine recidiua magis esse quàm resolutionem, hoc est rarius multò recurrere breui tumores per suppurationem solutos, quàm per resolutionem. Reddit Hippocrat. causam, dicens, ipsa enim concoctio, & iudicationis simul & abscessus rationem habet. Suppuratio re vera, vt alibi indicauimus, concoctio quædam est, dicit verò, ipsa concoctio, quasi non hæc sola, sed aliæ etiam sint morbi concoctiones. Nimirum Hippocr. solutiones morborum solet concoctiones vocare, vt quum dicit, vt virtus possit durare, donec morbus concoquatur. Cùm igitur eo nomine sic vtatur Hipp. intelligere potes, hæc concoctio, id est, hæc solutio. Est igitur, dicit, hæc solutio, crisis simul & abscessus, id est abscessus & euacuatio. Nimirum per suppurationem non persanatur homo, antequàm humor in sinum quendam abscesserit, & sinu rupto euacuatum pus sit, atque vlcere multis diebus manante, pars mittens, & primaria morbi illius sedes sit perpurgata. Fit ergo non tantùm abscessus humorum in partem quampiam, sed etiam per eam partem totius corporis, aut partis primariò affectæ purgatio. In resolutione non ita fit, sed eo succo qui in tumorem eleuat discusso, pars subsidet, & interim apparatus, si quis adhuc erat, interiùs remanet. Quapropter suppurationem minùs reuersiuam esse quàm resolutionem verum est, siue de reuersione ipsius tumoris intelligas, siue alterius prioris morbi, qui eum pepererit abscessum. Velut si ex febre aliqua laboriosa tumor præter naturam homini eruperit, liberior erit à reditu febris & tumoris, si suppuratione curetur, quàm si resolutione. Si enim rupta suppurationis vomica, est parti primariò affectæ pro emunctorio, seu, vt dicunt, vulgò pro fonte, liberabit non tantum à secundario, sed etiam à primario affectu. Huc accedit quod suppuratio non potest esse curatio fallax, vt resolutio. Sæpe enim tumor subsidet, quasi resolutus, succus tamen verè resolutus non est, sed retrocessit: quo casu constat paratam esse recidiuam, vtpote manente interius causa. Hæc saltem deceptio non potest contingere per suppurationem: in pus enim mutatus iam succus, & in sinu collectus haud quaquam poterit retrocedere, sed necessariò euacuabitur sensibiliter, nisi omnino sit perpaucus, vt resolui possit. Simile quiddam euenit in fluxionibus, seu partium quarundam cacochymiis, vt grauedine, aut raucedine: atque adeò in febribus, omnibusque in morbis quibuscunque pendentibus ex succis. Illi enim omnes habent solutiones quasdam dictiis analogas, atque ita hæc sententiola ad omnes morbos pendentes ex materia rectè transfertur. Nam & coryza aliquando videtur euanescere insensibiliter curata, aliquando non sine copiosâ crassorum, & puti quadam ex parte similium emunctione: febrem quoque videmus sæpe citra concoctionem materiæ, & euacuationem desistere, quasi insensibiliter resolutam, plerumque autem cum euacuationibus, quas concoctio antecessit. In his omnibus plurimum potest ad securitatem, & ne recidiua fiat, per suppurationem liberari. Dico autem inflammationem per propriè vocatam suppurationem: coryzam per emunctionem crassorum; raucedinem, per excreationem; nephritidem, per mictionem ex-

A crementorum: & alia huiusmodi. Febrem vero per hanc aut illam euacuationem, post quam apparuerint sedimenta, quorum generatio ex morbi materia, velut suppuratio quædam est. Igitur omnes hæ morborum solutiones, quę curationi phlegmones per suppurationem sunt analogæ, securæ magis sunt à recidiuis, quàm reliquæ euanescentiæ: quia per illas maturationes simul & euacuationes copiosæ fiunt, & corpora perpurgantur, absque simul cum ipsis morbis etiam apparatus morbosus: per has non ita, sed aut coniuncta solùm vocata causa consumitur, manente ea quæ vo-
B cata, antecedens, aut ne ea quidem tota, sed pars eius latenter in partem quampiam abscedit, vnde rursum mora, morbum reducit. Sed dices, videri Galenum atque cum eo alios omnes medicos & chirurgos, his repugnare, quandoquidem præferunt resolutionem suppurationi, tanquam potiorem solutionis modum: neque profectò sine ratione, quia resolutio est morbi sublatio, suppuratio verò est commutatio cum alio morbo. Quantò igitur præstantior est solutio morbi permutatione, tantò resolutio suppuratione: est autem
C quæcunque solutionis species tantò securior à recidiua, quantò præstantior, est igitur & resolutio securior quam suppuratio, alioqui quis non eligat sibi securiorem curationem? Vt hæc controuersiola decidatur, scire oportet, resolutionem & suppurationem, eiusdem morbi curationes esse, verùm suppurationem resolutione esse auxilium maius & posterius. Nam exiguæ inflammationes, & ex tenui succo pendentes, resolutione curantur: maiores vero, & ex crasso, non possunt nisi suppuratione: Maius igitur remedium est sup-
D puratio, quam resolutio: qua propter accidet eis quod aliis omnibus auxiliis, vt minora quidem & pauciora meliora sint, quàm maiora & plura, si sufficiant. Nunquam enim Hippocrates ad auxilia maiora venire volebat, nisi cum minora non essent satis. Rectè igitur vel hac sola causa dicitur meliorem esse resolutionem suppuratione, quia minus est auxilium, & ob id cum minori molestia & læsione peragitur. Verùm quia non omnibus inflammationibus sufficit, si quando, in his quæ ob magnitudinem aut succi crassitiem, videbantur suppuratione indigere, resolutio facta videatur,
E parum est secura solutio, minor enim enim quàm pro morbi magnitudine aut contumacia, quare ei solutioni merito non fiditur, vtpote quæ præter rationem contigerit. Hoc idem habent omnia alia auxiliorum genera quæ quum minora sunt meliora: quæ quum maiora, magis sine recidiua sunt. Non enim curari debet ferro nisi quod non cedit medicamento, neque igne, nisi quod non ferro: tamen quę curata igne sunt, minùs reuerti quàm quæ ferro, & hæc quàm quę medicamento, omnes chirurgi fatentur. Ita igitur resolutio melior est sup-
F puratione, suppurari vero minùs reuersiua. Quod si Galen. (vt proposito argumento respondeamus) ponit in bonæ indicationis ratione securitatem, censens eam securiorem quàm meliorem: ego quoque idem concesserim, non quidem simpliciter, seu in genere meliorem, sed quæ sit huic melior. Non enim si quis dicat vniuersim meliorem euacuationem esse fluxum sanguinis ex naribus quam ventris profluuium, tenetur statim concedere

in quocunque id etiam verum esse. Ita quidem resolutio in genere melior est suppuratione, non tamen etiam in quocunque, nam in eo qui suppuratione indiget, non est resolutio melior, sed deterior, eidemque minùs secura; itaque est in genere melior & minùs secura: ad singulos verò, cui melior eidem & securior. Simile quiddam ei quod de inflammationibus dictum est, euenit etiam aliorum morborum, qui pendent ex causa, solutionibus. Sæpe enim febris putrida ex adeò pauca pendet materia, vt sine manifesta euacuatione, neque materiâ coctâ, sed dissipatâ, & propriam constitutionem non expectans soluatur insensibiliter. Quæ solutio optima quidem est, & facillima, verùm rarò secura, quia perpaucæ sunt febres ex tam pauca pendentes materia: ita etiam pleuritis vera sine vlla excreatione cessat aliquando, quòd sit tam exigua vt solis cedat fomentis, perrarò autem erit secura ea euacuatio: in cotyza & raucedine, & omni alio morbo euenit perinde. Quare non in vno aut altero, sed in omni iam morbo verum est quod Hipp. dicit, quicquid supparat recidiuam non pati.

Quibusdam quum venere vtuntur inflatur venter, vt Damagoræ accidit: quibusdam autem tunc fit crepitus, vt Arcesilao.

Paulò infrà in hac eadem sectione occurret oratio alia, quæ hoc idem continet, & apertiùs explicat, quod Damagoræ & Arcesilao accidebat. Quare illam oportet huc transferre, vt hæc intelligatur. Illa ita habet. In mulierum congressibus quidam crepitum emittunt vt Arcesilaus: quidam quum sunt congressuri, horrent & corrugantur: quibusdam autem postquàm congressi fuerint, venter inflatur vt Damagoræ. In ea ratione constat προσόδοις significari idem quod hic per ἀφροδισιάζειν, ipsos scilicet coitus, seu congressus cum fœminis. Constat quoque, conuenitque inter omnes interpretes, illud nomen ψόφος, quo hic vtitur, & verbum, ἀποψοφέειν, quo illic, significare emittere flatum ex ventre cum crepitu. Damagoræ igitur contigit, cùm coisset inflari ventrem: Arcesilaus autem inter coeundum emittebat flatum cum crepitu, atque vt significaret hoc dixit Hip. quibusdam in his (hoc est in ipsis Venereis) strepitus fit. Itaq; dicit vtentibus Venere flatum augescere, idque non omnibus eodem tempore, neque eodem modo, sed quibusdam cum vsi sunt, quibusdam cum vtuntur, aliis cum iamiam instigantur ad Venerem: rursum horum quosdam ob flatum intumescere semen ventrem, alios ob flatum toto corpore delatum rigere, alios emittere flatum cum crepitu. Neque sanè dicit Hipp. hæc accidere omnibus vtentibus Venere, sed quibusdam: neque solùm hoc ita accipiendum, quod etsi omnes ob Venerem læduntur modo aliquo horum, quibusdam tamen hoc, quibusdam illud, quibusdam aliud accidat, sed quòd non omnes aliquam harum læsionum contingant, sed plurimi nihil patiantur horum, alij autem quidam lædantur modo aliquo horum. Quidam (vt Gal. narrat) veterum interpretum, censebant hæc dici non de omnibus qui Venere vtuntur, sed de ijs qui primùm incipiunt hircire, & Venere vti. Videntur

A huic interpretationi fauere verba quædam, quæ paulò infrà ante nunc citata scripta occurrent. Ita enim legitur eo loco, cum Venere vti incipiunt, sanguinis profluuio laborant, in mulierum congressibus quidam crepitum emittunt vt Arcesilans. Cæterùm experimento constat, neque omnes qui primùm incipiunt vti Venere lædi aliquo modo horum, sed quosdam fortassè. Cùm igitur non omnium qui Venere vtuntur, siue primò siue iam sæpiùs, sint dictæ læsiones, quorundam erunt eorum qui parati sint ita lædi: velut ab alia quauis procatarcticâ causâ læduntur, qui parati sunt ab ea ita lædi,

B vt à sole & labore febricitant non omnes, sed qui parati sunt febricitare. Igitur oportet definiamus, qui sint parati ita lædi à Venere. Illi certè sunt qui flatuosi, cuiusmodi maximè sunt hypochondriaci, qui ob hoc ipsum dicuntur à medicis laborare morbo flatuoso. Hi vt Galenus & Aristoteles perhibent libidinosi sunt, vsu tamen Veneris læduntur & fiunt flatuosiores. Vt sint libidinosi facit flatus, nam distendit pudendorum meatus, & semen facit magis pruriens. Eandem ob causam interdicitur ijs qui priapismo laborant aut gonorrhæâ vsus leguminum, & rerum flatuosarum: vt

C verò lædantur à Venere facit inopia naturalis caloris, quâ laborant. Refrigerantur enim plus etiam quàm alij, quia simul cum flatu vitalis spiritus effluit illis abundantiùs: fiunt ergo merito flatuosiores. Consentaneum est ergo censere esse huiusmodi, quibus accidunt ea quæ his orationibus continentur, ac præter melancholicos hypochondriacos, alios etiam omnes, qui vtcunque sunt flatuosi. Non enim omnes flatu abundantes, sunt hypochondriaci: etsi hypochondriaci omnes flatu abundent. Hic autem dubitari potest, an

D hoc quod dicitur ita se habeat, an scilicet hypochondriaci lædantur vsu Veneris: videntur enim iuuari potiùs, quod si iuuantur non fient flatuosiores, sed potiùs subleuabuntur à morbo, & minus flatu cruciabuntur. Iuuari verò multos melancholicos Venere constat, siquidem vt dicit Gal. 6. de loc. affect. retentione seminis fiunt multi melancholici: qui seminis excretione necessariò iuuantur. Exemplo est quidam cuius eo loco Galen. meminit dicens, quidam vxoris mortem lugens, & à concubitu, quoantea fuerat vsus, abstinens, cibi

E cupiditatem amisit, ac ne exiguum quidem cibum concoquere potuit. Vbi verò se ipsum cogendo plus cibi ingerebat, protinus ad vomitum excitabatur: mœstus etiam apparebat, non solùm has ob causas sed etiam (vt melancholici solent) citra manifestam occasionem. Verùm hic ad pristinam consuetudinem rediens, quàm celerrimè liberatus est. Igitur haud dubiè multis melancholicis, siue sint hypochondriaci, siue secùs, Veneris vsus est salutaris, quibus scilicet ex corruptione seminis morbus ortus est. Alia etiam ratione dicit Galenus hy-

F pochondriacos videri subleuari vsu Veneris, quòd scilicet excernantur flatus cum semine, & ipso congressus calore discutiantur, detrudantúrque ex hypochondrijs: subleuantur ergo hanc ob causam, vt & ructibus subleuari anteà in hoc ipso sermone diximus: videtur etiam accedere alia causa ex voluptate Venerea, cùm enim melancholici mœrore & mœstitia maximè affligantur, contingit vt voluptate reddantur alacriores, atque adeò meliùs

sese habeant. Tot igitur causæ sunt quibus quis sibi persuadeat, melancholicis Venerem esse causam salubrem, alioqui enim videtur esse aduersissima, quia est refrigerans & siccans, & exhaurit spiritus: illi vero sunt frigidi & sicci, ichorosi & flatuosi, & bonorum spirituum inopes. Certè ij qui ob retentionem corrupti seminis facti sunt melancholici, siue hypochondriaci, siue non, nec dum admodum sunt iam facti debiles in essentia, haud dubiè iuuabuntur vsu Veneris. Nam morbos ex repletione sanat euacuatio, cum excernantur qualia oportet, hoc est propria cuiusque morbi materia & causa: alijs verò omnibus melancholicis noxia est Venus, nisi fortè admodum moderata & rara, nondum debilibus: his enim non quod propriæ materiæ fit euacuatio vt prioribus, sed ob posteriores causas, ob flatus, inquam, aliquam discussionem, & ob alacritatem poterit leuamen quoddam afferre, sed neque id magnum vt prioribus, neque certè durauerit, si quis leui illo solatio allectus perstet Venere vti, recidet enim in longè maiorem noxam, ob refrigerationem, siccationem, & spirituum ex haustum, quod si qui boruni sint iam in essentia debiles, quales sunt eorum multi, non tantum à multa & longa sed à quantulacunque Venere læduntur, neque vero solum postea sed mox ab ipso congressu sentient sese læsos esse, & deterius habere. Notæ autem vtilitatis à Venere ortæ sunt, facilior spiratio, alacritas animi & corporis, promptiorque ad omnia sensus: noxæ autem contrariæ. Porro quod hac oratione ab Hippocrat. dicitur, vtrisque euenire potest, & ijs inquam quibus Venus vtilis est, & quibus damnosa. Nam his accidet tumor flatuosus ventris, aut excretio cum crepitu, aucto flatu ob naturalis caloris extenuationem (& hi quidem periclitantur fieri ex multa Venere tympanitici: præcipuè quibus flatus retinetur, & inflat ventrem) illis verò accidet excreto flatu, aut ex hypochondrijs deorsum trusio. Nimirum calore & motu euenit flatum qui in intestinis erat extenuari, & extrudi, aut qui in hypochondrijs ad hypogastrium detrudi. Sunt igitur hæc symptomata Veneri succedentia, notæ flatuosæ naturæ, aut dispositionis: per se verò neque bona neque mala, sed neutra: in genere eorum, quæ aliquando cum malo, aliquando cum bono hominis fiunt: quia aliquando fiunt materia aucta, aliquando vacuata, aut reiecta ab hypochondrijs. Bona autem an mala fuerint, agnosces eisdem signis quibus agnosci diximus, læsus ne sit homo qui vsus est Venere, an adiutus. Constat ex dictis deteriorem dispositionem significari tumore ventris à coitu, quàm excretione flatus in ipso coitu. Quia crassioris flatus & debilioris expultricis signum est, abscedere quam excerni: hoc verò expultricis fortioris, & flatus tenuioris. Atque ita crepitus, vt leuior passio in ipso congressu fit; tumescentia autem ventris, vtpote passio maior, non fit, donec calor ipsius congressus conquieuerit.

FLatus simul causa est in ijs qui scapulas alarum instar prominentes habent, etenim sunt flatuosi.

A In aliquibus codicibus legitur non πτερυγώδεσι, id est alatis, sed πιτυρώδεσι, id est furfurosis, & euenit hæc lectionum differentia à Galen. quin & à Dioscoridis sæculo, vt constat ex Galen. verbis. Mihi verò placuit sequi hanc lectionem, quia sensus quem reddit confirmari potest experimento. Nimirum furfurosos flatuosos esse, neque experimento neque ratione constat: alatos verò, cosimquam qui sunt angusto pectore, & eminentibus humeris, & ob id parati ad hæmoptoicas passiones, & ad phthysim, flatuosos esse Galen. testatur, esse sibi experimento cognitum, & consonum
B rationi. Nimirum angustia thoracis, vt in arte medicinali dicitur, cordis significat frigiditatem, cùm verò in homine cor sit quod est primò ac summè calidum, eo frigidiore, necesse est totum corpus frigidius esse, & flatuosum. Flatum verò paratum esse dirrumpere vasa, & commouere fluxiones, atque ob id hæmoptoicam passionem, & phthysim facere, libello de flatibus dissertè admodum docetur. Dicit ergo alatos non solùm ob eam figuram, sed etiam quia sunt flatuosi, solere
C dictis morbis corripi, esseque flatum ξυναίτιον quasi diceres concausam, hoc est, simul cum eâ figurâ causam esse talium passionum.

V Aldè frigidum, velut nix & glacies venas rumpit & tusses excitat. Humorum autem collectiones facit, quales sunt Pherea & gongronæ, durities autem est simul causa.

Φήρεα, interprete Galeno in commentario huius
D loci, & libello absoletarum vocum Hippocratis sunt longæ sub auribus grandulosæ eminentiæ, quales satyri habere finguntur. Γογγρώνη est quę vocatur bronchocele, id est, gutturis ramex, est eminentia quædam magna & rotunda in collo, ea scilicet quæ barbaro nomine vocatur bozium. Nihil continet aliud hæc dictio, quàm quod in aphor. 24. sectionis quintæ, vbi dicitur, frigida qualis nix & glacies pectori inimica, tusses monent, & sanguinem, & destillationes: Rursum alio aphorismo, Cutem obdurat & dolorem insupputabilem facit. Hoc idem est quòd nunc dicit, adijciens quędam
E quæ ad illa pertinerit, vt non sit vlla melior ratio interpretationis, quàm coniunctis ambobus locis. Nimirum quia sanguinem commonet & destillationes, & pectori inicum est, frangit venas, & hęmopthoicas facit passiones, & ob hæc ipsa tusses ciet. Quia autem cutem obdurat, & suppurationes (eadem ratione & resolutiones) prohibet, ac præterea quia fluxiones ex capite commouet, facit pherea & gongronam, destillantibus scilicet humoribus ex capite, & ob densitatem cutis in dissolubiliter hærentibus, & firmatis in partibus. Iuuat au-
F tem horum generationem naturalis cutis durities, quod vt doceat dicit, συναίτιον ἡ σκληρότης.

POst mictum concretio in pueris magis contingit, nunquid quia calidiores sunt.

Σύγαλμα, id est concretio, interprete Galeno libello absoletarum vocum, significare potest a-

pud Hippocrat. aut concretionem quandam, aut appendiculum, aut sedimentum vrinæ, aut tofum. Atque hoc vltimum dicit Galen. melius esse intelligere sexto Epidemiorum, hoc scilicet loco. Testatur enim Galen. in huius dictionis commentario, nullo alio loco se inuenisse hoc nomen, præterquàm in septimo Epidemio. quem librum haud opinatur Gal, Hippocr. esse. Suspicari itaque posses, dicere Hippocr. vrinam puerorum, paulò post, quàm est micta, concrescere aut conturbari, vel appendiculum sedimentumve fieri solere in vrinis, secretione aut concretione facta, partium crassarum, præcipueque id fieri in puerorum vrinis. Atqui potest videri sensus hic facilis & verus. Dicitur enim in libello de vrinis, qui nomine Galeni circumfertur, puerorum vrinas multam & crassam subsidentiam habere, ob eorum voracitatem, & inordinatos motus. Potes itaque interpretari Hippocratem hoc idem nunc dicere, concrescere scilicet vrinas, aut ipsas totas, aut partes in eis crassiores seorsum (vtrumque enim euenit) dubitantet vero eum dicere, an quoniam calidiores? Opinari enim varia licet de causa, atque aut in voracitatem & inordinatos motus id reiicere, aut in calidiorem naturam, præcipuè si nomine concretionis intelligatur appendiculum, aut sedimentum: fiunt enim hæc concoctione. Sed & vrina tota crassa, & quæ perturbatur citò, in voracibus est signum caloris. Voraces enim homines frigidos naturæ reddunt vrinas tenues, albas, & summè crudas. Iuxta has interpretationes pertineret quidem hæc sententiola ad differentias & causas vrinarum neque certè haberet quidpiam improbandum. Sed satius est eam sequi interpretationem quam Galenus sequutus est, aliósque omnes interpretes sequutos dicit, videlicet agere hic Hippocrat. de calculorum in vesicâ generatione, qui morbus pueris est familiaris, vt tertio etiam aphor. dictum est. Generantur enim lapilli qui mictu reiiciuntur partim in renibus partim in vesica. Pueris quidem fiunt in vesica frequentiùs: adultis, in renibus. Causam ob quam pueris fiunt in vesica, dicunt medici, esse eorum voracitatem: ob quam senioribus generantur in renibus esse duritiem renum, & angustiam viarum, & debilitatem expultricis. Sed cur pueris non affert voracitas calculos etiam in renibus? An ob molliciem laxitatemque viarum, & expultricis robur? Cur hæc eadem non eos liberat à calculis etiam vesicæ? Rursum cur strictura viarum, & duritiès partium, & debilitas expultricis, non afferunt vesicæ calculos etiam senibus? Hip. videtur insinuare, causam esse in calore intensiori. Verùm si hæc esset causa, viderentur iuuenes, qui non sunt pueris minùs calidi, calculis vesicæ non minùs laboraturi, quàm illi. Porrò pueri laborarent calculis rennm non minùs quàm vesicæ. Non enim minùs, sed plus etiam illi concrescunt calore. Non igitur hæc est causa, aut saltem non hæc sola: sed aliquid aliud oportet adduci dictis causis, quod ego addam, hinc exorsus. Vtrobique & renibus (inquam) & in vesica, gignuntur lapides ex crassis velut fæcibus, quæ cum vrina descendunt, hærentque in via, velut ex crassioribus aquis generantur tofi in aquæ ductibus. Materia itaque est crassum, crudum, aut feculentum: efficiens autem causa, calor partium. Cùm enim nulli tales lapides calore

A liquentur, calore concretos esse omnes constat, non tamen proinde fit, vt sit semper calida intemperies in loco, vbi generantur lapides, nam vbi magna est materiæ aptitudo, exigua efficientis causæ vis sufficit, atq; ita vbi crassum & lentum est quod in vrinæ vijs congeritur, solus ille calor est satis ad concretionem, sine quo non possunt viuentium partes consistere. velut aliquando etiam ob calidam intemperiem concrescunt, quæ alioqui non concrescerent, quòd non adeò ac priora essent concretioni idonea. Igitur gigoendorum lapidum duplex est causa, calor maior, & pluris crassæ materiæ detentio.

B Vt plus materiæ detineatur, causa est, quòd plus descendat cum vrina, aut quòd viæ sint angustiores, aut expulsio agatur debiliùs. Calor renum quàm vesicæ maior est, in omni & ætate, & sexu, puerorum verò & iuuenum æqualis & vtrorumque maior quàm senum. Quare hac ratione pueri & iuuenes æquè essent calculosi, & vtrique magis renibus quàm vesica, & vtrique magis quàm senes. Verùm senes colligunt maiorem copiam succorum crudorum ob impotentiam coquendi, qui descendunt illis abundantiùs ob exiguam discussionem,

C quæ illis est omnibus, & ventris siccitatem, quæ adest eorum multis: vias etiam habent angustias, & facultatem expultricem debilem. Ob quæ omnia, necesse est magis calculosi sint quàm aliorum vtrique & in renibus magis ob eorum angustiam naturalem. Puerorum vrinam, etsi videam medicos omnes ferè ita affirmare, ego non existimo esse sordidiorem, & crassis crudisque magis abundare secundùm naturam, quin potiùs minùs perturbatam, & limpidiorem, quia etsi sint voraces, habent tamen aluos laxiores, & discussionem per corpus totum longè maiorem. Quorum illud

D facit, vt maxima pars crassorum & incoctilium per aluum anticipet descendere: hoc, vt reliquum insensibiliter discutiatur, cùm vrina verò descendat non adeò multùm. Hoc verò ita se habere præter dictam rationem, cognouit experimento vel vulgus hominum, qui puerorum vrinam, & tenuiorem & limpidiorem, ad innumera opera requirunt. Hac igitur causa multo minùs calculosos esse euenit pueros quàm alios omnes, atque re vera in renibus tales sunt. Verùm habent quandam insignem occasionem colligendi calculos in vesica,

E ob quam aliis omnibus plures colligunt: ea est in languida expulsione. Nam expulsio renum est merè naturalis, & ob id in pueris est, non minùs vehemens, quàm in aliis vllis vesicæ verò expulsio à facultate animali plurimum dependet, vtimur enim ad mingendum musculis abdominis, & præterea musculo quodam magno qui à vesicæ ceruice producitur per totum colem, multis fibris velut digitis vtens, quasi mulgens, vt vno perpetuóque impetu exeat vrina. Pueris animalis facultas est debilissima, atque propterea minori impetu mingunt

F quàm viri, quo fit vt eorum vesica nunquam mingendo perpurgetur, sed semper fiat illis post mictum concretio, hærentibus vrinæ fæcibus circa eius osculum: non aliter atque concrescere solent sordes, & arenæ in matulis, ac multo magis in vasis orificij angusti, cùm non effunditur liquor magno impetu, sed paulatim aut languidè. Hanc ob causam, etsi puerorum vrina sordidior non sit, magis tamen illis fit concretio in vesica post mi-

ctum, quia quicquid sordium, adest, ob languidum vrinæ motum hæret, neque cum illa exit, sed congeritur: in renibus non ita, bi enim vt qui naturali expultrice, quæ in pueris est fortissima, expurgantur, facilè se ab omnibus expediunt: accedit mollities partium, & amplitudo viarum, vt ad proprij corporis magnitudinem. Quam igitur ab rationem pueri, ob eandem etiam qui dysuriâ aut stranguriâ laborant, periclitantur calculum in vesicâ gignere, quòd scilicet debiliter mingant, quod Ferdinando à Mena præceptori meo, qui etiam ante me fuit Philippi secundi medicus cubicularius, postquam & ipse Compluti primariam cathedram multos annos fœlicissimè rexerat, contigit. Cui post mortem excisso solidissimus lapis, plusquam septem vncias pendens, extractus à vesica est. Hic multos ante annos renum calculo laborauerat, vt sit verisimile, inde detrusum esse lapidem qui vesicæ hærens, stranguriam fecerit, ac per eam in tantam excreuerit molem: quod & in senibus omnibus censeri debet qui cùm antea laborauerint morbo renum, nunc laborant vesica. In quibus verò stranguria est, etsi nullus morbus renum antecesserit, timeri etiam lapis vesicæ debet, non qui descenderit ex renibus, sed illic ob languidum mictum congestione genitus sit. Nam fit post mictum concretio in omnibus, qui quacunque causa languidè mingunt, fit verò id in pueris (& in senibus quidem, nunc verò de pueris est sermo) quia naturale est his languidè miogere. Addidit verò Hippocr. num quia calidiores, rectè sanè dubitandi particula vtens, vt insinuaret, esse quidem aliquatenus causam in calore, non tamen omnino, sed in omnibus iis quæ dicta sunt.

Figuræ quædam magis subleuant, velut accidit illi qui sarmenta manu componens & contorquens præ doloribus decumbebat, is paxilli defixi extremitatem corripiens adhæsit, & subleuatus est.

Figuram vocat semper Hippocrates corporis positum, vt quòd stet, sedeat, ac decumbat, pronus, aut supinus, exporrectis cruribus, aut contractis, aut rei alicui incumbat. Quantum possit figura commoda aut incommoda prodesse aut lædere. Hippocrates docuit dissertissimè libello de medicatrina, & de articulis: nunc verò vno quodam exemplo indicat. Dicit, τὰ σχήματα τὰ ῥύζοντα μᾶλλον, hoc est figuræ aliquando plurimùm possunt ad leuandos dolores: vt euenit, quendam rusticum, cùm de more samenta contorqueret & implecteret, dolore quodam ingenti corripi, adeò vt procumbere cogeretur, qui paxillum corripiens, & velut infigens eum sibi, adhæsit eius extremo fortiter, & subleuatus est. Galenus suspicatur eum dolorem fuisse manus, ego verò crediderim fuisse dolorem alicuius ventris ex flatu: tales enim dolores solent subleuari compressione forti, & corporis iactatione, ac mutatione figuræ, quia hincinde pulsus flatus, minùs in parte nocet, & tandem expellitur. Ego ipse soleo hoc dolore teneri, & nulla in re maius solatium inuenio, cùm causa admodum firmata non est. Et velut natura ipsa docti, quicunque dolent parte aliqua, pugno eam premunt, nisi cùm phlegmonosus affectus doloris est causa.

Quem ex montanis laboribus iuxta pontem vidi iactantem crura, tibia altera minimè illi extenuabatur, femora autem valdè: vrina & genitura non retinebantur.

Cùm hanc sententiã intactam reliquisset Vallesius, vices illius supplere, eámque pro ingenij modulo enarrare conabimur, eóque lubentiùs, quod obseruationem difficultatibus quidem obuolutam sed notatu dignissimam contineat. In ea igitur breuem concinnat Hippoc. historiam cuiusdam montanis operibus addicti, ex quibus incidit in affectum neruorũ, qui ex spinali medulla circa lumbos & os sacrum exorti, cruribus motum impertiunt, & surculos largiuntur musculo qui vrinam in vesicâ coaceruatam cohibet; siue igitur nerui solùm læsi, siue ipsa potius spinali medulla affectâ, femora adeò extenuata & debilitata sunt, vt dum progredi conabatur, crura (vt censet Galenus) extrorsum iactaret, & disiiceret, vel motu quodam tremulo aut concussiuo illius crura agitarentur; Altera tibia minimè extenuabatur, non quòd vberius alterâ nutrimentum exciperet, sed quòd propter humoris cuiusdam decubitum, defectus nutritionis lateret. Causa quidem procatarctica indicatur his verbis ἐξ ὀρειπονίης, id est, post exanplatos in montibus labores vel ἐξ ὀξειπονίης .i. graues & acutos labores, vt legit Mercurialis. At quisnam fuerit affectus noodum constat, non enim vertebrarum luxationem aut perfectam neruorum resolutionem accidisse censendum est, quomodo enim crura iactasset? Hic fuit, ni fallor, νωταῖος κατὰ ῥάχιν, cuius mentionem facit. Hippocr. 2. de morbis, in quo secundùm spinam veluti formicarum decursus percipitur, cui non admodum absimilis est φθίσις νωταῖος, affectus neogamis familiaris est iis qui immoderatâ vtuntur venere. Verisimile est igitur spinæ medullam tantus laboribus concussam, tantis oneribus compressam fuisse, atque ob dolorem concitatam humorum proluuiem emolliuisse, & quodammodo resoluisse neruos, qui ex lumbis & osse sacro in crura & musculos constrictores excurrunt, vnde vitiato partium alimento crura laborasse atrophiâ, & deprauato motu progressiuo alimentum non attraxisse, ipsámque vrinam & genitale semen vtpote humidiora excrementa inuoluntariè effluxisse, facilè enim ab his reserari potuerunt musculi obturatores ob neruorum debilitatem: nec animi musculos vitio caruisse credendum est, etsi de alui deiectionibus sileat Hipp. verùm cùm crassiores essent, & exorrâ febre vel ieiunio aut prægressis laboribus exsiccatæ, non facilè demittebantur.

Quicunque naturâ habent latera alarum instar eminentia ob imbecillitatem occasionis, in fluxionibus malignis, siue excretio fiat, siue non, illis malum portenditur.

Πτερυγώδεις naturâ paratos esse ad tabem dictum est libro tertio, nunc huius rei causam reddit, & periculum exagerat, dicens, tales homines periclitari à fluxionibus malignis, idque siue tussiendo excernatur materia, siue non, sed insideat immoretúrque in pulmone. Ἀφορμὴ Galeno interprete, vocatur ab Hippocrate causa in genere eius quæ dicitur ab Aristotele impulsiua: Referri potest illud, ob impotentiam occasionis, ad alatas naturas, quasi dicatur, alatas naturas costarum quæ fiunt ob impotentiam occasionis: aut ad fluxiones malignas, quasi diceretur, in malignis fluxionibus, quæ fiunt ob impotentiam occasionis. Primo modo impotentia occasionis erit, impotentia facultatis formatricis, quæ corpora nostra dilatat, & naturalis caloris, quo illa vtitur: secundo modo intelligetur occasionis nomine pars primariò affecta, & à qua venit malum, velut in illa oratione libri secundi sectionis primæ, quæ rursum repetetur paulò post, occasiones etiam vnde quis ægrotare incepit, considerandæ. Fluxiones in pulmonem aliquando veniant ex toto corpore, plerumque autem ex capite, atqui profectò alatis plerunque est debile caput, & excrementosum: perrarum enim est cum tanta cordis & thoracis debilitate, cerebrum & caput esse robustum. Ob debilitatem ergo capitis fit, vt in eo congerantur multa atque maligna nonnunquam, ac corrosiua excrementa, quæ distillantia in pulmones, tabem parere solent, & periclitantur magnopere alati ab his fluxionibus, siue excretio fiat siue non. Nam si excretio non fit, hærens pulmoni materia rodit; si autem fit, per vehementem tussim lancinatur pulmo, & vas aliquod plerumque disrumpitur, atque etsi nullum manifestè disrumpatur, cum vel minima exesio cœpta est fieri, tussiendo augetur vlcus inemendabiliter. Itaque alatæ naturæ costarum, id est, qui secundùm naturam habent id vitium thoracis, vt alati more auium esse videantur, quod sint angustis lateribus, & exiguis costis, ac eminentibus humeris, id quod ob impotentiam naturalis caloris in corde fieri solet, in fluxionibus malignis siue excretio fiat, siue non, periclitantur. Vel secundùm aliam enarrationem, quam non probo minùs: qui natura sunt alati, à malignis fluxionibus, quæ nascuntur, ob impotentia membri mittentis periclitantur, siue fit excretio siue non fit.

Rigores mulieribus quidem incipiunt magis à lumbis & per dorsum, & tunc ad caput serpunt: quin etiam viris posticâ magis quàm anticâ corporis parte. Horremus enim exterioribus corporis partibus magis quàm interioribus, vt cubitis & femoribus. Verùm & rarior cutis id demonstrat, cuius inditium est pilus: à quibuscunque autem alijs rigent, vt forsan ab vlceribus, rigor incipit à vasis.

Hic est aphorismus sexagesimus nonus sectionis quintæ, præter illa verba quæ in calce sunt adiecta, à quibus autem aliis rigent vt forsan ab vlceribus, rigor incipit à vasis: quæ Galenus censet vel non esse scripta ab Hippocr. sed ab alio quopiam, vel certum aliquid non definire, sed incertum & dubium aliquid, ac proinde cùm in aphor. reponerentur, ex puncta esse. Dictum est enim sæpe multò exactiùs scriptos esse libros aphorismor. quàm hos Epidemiorum. Dicit etiam Galenus hæc verba nulli enarratorum fuisse probata, sed omnes ea pro suo quemque arbitratu permutasse, quasi commodam enarrationem habuerint nullam. vt à principio inueniebantur scripta. Et mihi profectò perinde videtur, ac Galeno & reliquis. Nam incipere à vasis illis, etiam rigoribus congruit qui incipiunt à lumbis, & à parte corporis posteriori, & acubitis, & femoribus. Nam etsi in quartana aut tertiana incipiat refrigeratio à lumbis, motus tamen excrementorum, quorum delatio facit rigorem, à vasis incipit, quæ extrorsum pellunt, ea quæ sibi quantitate aut qualitate molesta esse incipiunt, ea verò delata per sentientes partes, rigoris causa fiunt. Nisi fortè ob hæc verba à communi de rigoris causis opinione recedendum sit: quod non video cur faciam. Præterea rigores etiam qui ob viscera, aut in suppurationem abeuntia tubercula fiunt, incipere solent à posterioribus, & exterioribus corporis partibus, magis quàm ab anterioribus, & interioribus, non minus quàm rigores tertianarum & quartanarum. Cur igitur dicit, à quibus autem aliis rigent vt fortassis ob vlceribus, incipit rigor à vasis; quasi qui incipiunt à lumbis non incipiant à vasis: atque qui fiunt ob vlcera, aut alias causas manifestas, non incipiant à lumbis? Nihil continere hæc verba vtile, & scitu necessarium, certò mihi videor scire: quid autem suspicer dicam. Ante Hippocratem in incunabulis erat philosophia, nihil erat in ea firmum & certum, sed innumeræ, incertæ quidem illæ omnes, ac velut aniles circunferebantur de cuiusque rei causis opiniones. Hippocr. plurimùm eam produxit, vt erat naturâ perspicacissimus, iecit firmissima fundamenta, inuenitque principia rerum omnium certissima, calidum, frigidum, humidum & siccum, quæ ab eo receperunt omnes philosophi, qui fuerunt in precio: nam Stoici, & Academici, & Peripatetici. Cùm autem Hippocrates haud quaquam se totum dederit naturalibus problematis, sed in medicinalibus potius insudauerit, non aliter ac Socrates qui naturalia præteriens ad moralia se contulit, non potuit de naturalium rerum causis tam exactas proferre sententias, quàm posteri vt Aristoteles & Galenus & qui illos in hunc vsque diem sequuti sunt: sed de his, cum aliis vtcunque sentiens, curauit inuenire omnia quæ ad medicinalia opera essent vtilia, atque ea in re nullus vnquam eius viri diligentiam pariter & prudentiam est consequutus. In philosophicis ergo loquebatur quamplurima secundùm vulgi opinionem: in medicinalibus verò nihil quod non haberet exploratissimum, in illis saltem operibus quæ ille perfecit, vt aphor. & prognostici. Hæc intelligens desines mirari, quòd tam multa occurrant in iis quæ nomine Hippocratis leguntur, quæ nunc ab omnibus censentur falsa. Nimirum scripta sunt illa secundùm eas sententias quæ tunc vigebant, nunc censentur antiquatæ. Illud tamen fecit Hippocrates prudentissimè, tametsi sparsim in suis chartis habeat multa dubia secundùm temporis conditionem scripta, atque quæ fortasse ipsemet aut censeret, aut subolfaceret, esse falsa,

ex libris autem quos ipse elaborauit ac perfecit, voluitque oon secundum opinionem, sed ad artis vtilitatem scriptos, omnia illa exclusit, ea solùm scribens, quæ vtilia, certa, ac experimento longo potiùs qnàm ratione probabili (quæ plerumqne in vtramque partem flectitnr) confitmata. Velur nunc, scripserat (secundum opinionem, arbitror, aliquam vetettimam) à quibus autem alijs rigent vt forsam ab vlceribns, incipit rigor à vasis. Detraxit autem, in aphorismos translaturus, quasi ibi nihil dubium, neque ad cuiuspiam opinionem, sed quæ omnium sectatum viris essent recipienda, scribi oporteret. Atque ita est factum, aphorismos enim & prognosticum, empirici, & dogmatici recipiebant, atque adeò omnes medici, præter Thesalicos, qui omnia cortuperunt. Quamquam & hi recipiebant eorum maximam pattem. Erat vetus opinio, vt in libris de morbis licet videre, rigotem fieri ab aquosa humiditate sanguinis, partes per quas volutabatur refrigetante: volutari verò donec cum reliquo sanguine mixta calescetet, & tunc fieri febrem. Humiditatem verò illam, à qua rigor fiebat, secerni, sanguine patiente cotruptionem quandam, similem ei quam patitur lac cum resoluitur in caseum, butyrum, & serum. Fortasse ergo inualuerat etiam eo tempore opinio, rigores febtium fieri humiditate illa volutante citca ossa & neruos & extra vasa, eos verò qui ex vulnere, tuberculo, ictu, aut omnino causa externa, volutante in ipsis vasis: velur nunc fert communis opinio per febres continuas moueri succos intta vasa, per intermittentes extra vasa: licebit verò fortasse opinari de ea etiam re alicui aliter, idque sine attis medicæ detrimento. Quæ igitur apertè vera sunt, & experimento constant, scripta suot in aphorismo, atque in eius commentario à me enarrata, quod præterea hic additur, dictum est ad opinioo em; quę an vera sit parum refert examinare, certè non est consona ei quam de rigoris causis Gal. libello proprio sctipsit, & ego lib. 5. contr. medicinalium, seqnutus sum.

SVmma artis ex orta & occasione, & multis ægri sermonibus, & ijs quæ paulatim cognoscuntur colligenda est, & perdiscendum an inuicem similia sint vel dißimilia, vt ex dißimilitudinibus vna fiat similitudo. Hæc sanè via est; sic etiam ea quæ se rectè habent probantur, & quæ secùs, reprobantur.

Κεφάλαιον est summa totius artis, vt Gal. interpretatur; vt antem ego intelligo, partis prognosticæ. Nam ipsemet Hippocr. dicit, hæc quæ nunc traditur est via seu methodns, qnâ ea quæ rectè se habent, probantur, & quæ non habent rectè; redargnuntnr: hoc est qnâ quæ bona aut mala sunt circa ægrotantem, dignoscuntur: constat verò hæc dignoscere, prognosticæ partis esse finem, totius enim artis ant partis curatiuæ, finis non est dignoscere, sed curare. Itaque tradit nobis ounc Hippocrates summam, seu caput totius prænotionis. Verba autem facilè intelligenrur, ex ijs quæ alijs locis scripta occurrunt, præcipuè in prognostico, in

A cuius commenrarijs non semel dixi, duo esse qnæ ad rectè prædicendum nosse oportet, primum loca ex quibus capiuntur argumenta, & velut materiam signorum: alterum rationem vteodi argumentis, & adhibendi idoneas distinctiones. Loca quidem sunt præcipnè, quæ in prognostico Hippocrates persequutus est, facies, decubitus, respiratio, pulsus, hypochondria, vrinæ, sputa, deiectiones, & sudor, ac totius corporis calor & colo. Rationem vtendi hac oratione tradit, totam quidem vna summa complectens. Capur (inquit) est torius bonæ præsentionis, coniungere omnia B & discere ex generatiooe (hoc est ex insita cniusque hominis natura) & occasione (id est ex causa siue interna siue externa, qua homo cœpit ægrotare, an incidit in eam affectiooem de qua agimus) & multis sermonibus, & ijs quæ paulatim cognoscuntur, id est ex ijs quæ medicus iuterrogando ex ægroti ipsius aut assistentium responsis intelligat, vel per se ipsum. Ex his enim omnibus intelliget, ea quæ contéplabitor, similia ne sint an dissimilia iis quæ in bene valentibus adesse solent, præcipuè autem in eodem ægroto: quæ consideratio omnium C præcipua est ad præsensionem, quamque Hipp. ptimis verbis libelli de medicatrina tradidit, dicens, an similia an dissimilia. Nimirum communis epilogismus, & omnium homioum menti insitum est principium, vt quantò cuipiam siue vultus, siue respiratio, siue decubitus, siue aliud quodnis, longiùs abest, ab eo quod oatura homini inerat, tantò sit deterius; quantò abest minùs, tantò sit minùs malum: Est alia consideratio huic proxima, ex qua occasione, seu causa fluxerit signum quod contemplamur, an euidentem aliquam causam habue- D rit, an nullam, cùm sciamus, tantò quodcunque signum, eorum quæ censentur mala, esse minùs malum, quantò causam habet euideotiorem, & tantò deterius, quantò magis caret occasione. Harum considerationum prima fluit ἐκ τῆς φύσεως, hoc est, ex notitia insitæ naturæ, & eorum quæ homini naturalirer insuot. Qua enim alia ratione posses cognoscere; an sint hæc symptomata naturalibus similia an dissimilia, qnàm cognoscendo quæ sunt homini naturalia? Secunda consideratio fluit, ἐκ τῆς ἀφορμῆς, hoc est, ex notitia causæ, vtrnmque E autem, & natura inquam hominis, & causa affectionis seu symptomatis, agnosci potest, vel interrogando, vel ex aliis coniectando. Ita enim dicitur in initio prognostici, vbi de vultn ægrotantium agitur. Considerare oportet hoc modo, primum quidem faciem ægroti, an similis sit ei quæ io bene valentibus, maximè verò an ipsa sibi ipsi, ita enim optima fuerit, si verò maximè contraria simili fuerit, pessima est. Hæc est prima coosideratio, qnam coostat fluere ex notitia faciei, quæ homini ex generatione inerat. Ad alteram considerationem pertinent ea quæ mox addit, dicens. Si igitnr in prin- F cipio morbi facies talis fuerit, & nondum ex aliis coniicere potueris, interrogare oportet, num vigilauerit homo, an alons soluta sit: an fame teneatur, atque si aliqoid horum confiteatur, minùs graue esse potandum est. Eo modo cognoscitur occasio ἐκ πλείστων λόγων, hoc est, interrogando, & panlatim cognoscendo, ac per re ipsum coniectando. Quibus verbis insinuatur, qnod non semel iam dixi, debere medicum multa interrogare

A & omnia, quæ ad affectus cognitionem, & naturæ hominis, aliquid conferre possint, disquirere, neque tamen tam multa, vt etiam interroget quæ ad rem non faciant, aut etiam quæ suspitionem vllam noxiam misero ægrotanti ingerant, vt in calce secundæ sectionis, de æconomia disputantes diximus. Sed & generatio discitur, nunc interrogando, nunc per te ipso coniectando. Nam videns angustum thoracem, & arterias exiguas, etiam nihil interrogans coniectas hominem naturâ habere cor frigidum: dubitans verò de ventriculo, an etiam sit naturâ frigidus, rogas an homo naturâ si vorax, B an siticulosus, an soleat bene coquere: sed & vultum conspicatus qualem Hippoct. descripsit, meritò interrogabis, an homo esset facie carnosus, & nitidus, an paulo minus quàm nunc est, gracilis & decolor. Itaque vtrunque, generationem inquam & occasionem agnoscit medicus, colligens, & discens ex multis sermonibus, & iis quæ paulatim cognoscuntur. Sed non satis est ad firmam prædictionem, signum aliquod considerare, quàm sit dissimile, nisi alia omnia coniungantur, præcipuè quę C sunt eiusdem generis, & ad similem causam referuntur, ita vt ex omnibus dissimilitudinibus similitudo vna fiat, idest vna syndrome similiter significantium signorum, & similiter dissimilium iis quę naturâ inerant. Hunc locum pertractauimus in commentarijs prognostici, eo præcipuè loco quo in calce libri dicit Hippocr. oportere eum qui rectè sit præsensurus, signa omnia considerare. Optimè autem dixit nunc Hippocr. οὕτω καὶ τῶν ὀρθῶς ἐχόντων δοκιμασίη, καὶ τῶν μὴ ἔλεγχος. Nimirum nulla ratio est paobandi signum, quod per se videatur esse bonum, nondum tamen est satis firmum, neque re- D darguendi quod sit malum, nondum tamen euidenter, quam ex aliis signis quæ annuant, aut renuant; annuentibus enim multis aliis, præcipuè quę sint significatione similia, vt deficienti pulsui annuenre frigidâ respiratione, & liuore vnguium: aut respirationi facili pulsu forti, & mente firma: quæ per sese essent dubia signa, confirmantur. Hanc ob causam Hipp. vbi ad certitudinem presagi videtur desiderari aliquid & signum quod tradidit esse nonnihil dubium, adiicere solet, considerare oportet alia signa. Nimirum syndrome similiter significantium signorum, annuentium aut renuentium, reddit presagium firmum, siue bonum siue malum.

FLuxus sanguinis, ex naribus accidit aut ijs qui ex suppallido colore nigricant, aut ex rubicundo pallescunt, aut subpallidis.

Χλωρὸς color est viridis, aut inter hunc & flauum. Sunt eius multę species, velut mixtione aliorum colorum factę: quorundam enim color videtur vergere ad viridem simul & nigrum, aliorum ad rubrum & viridem, aliorum etiam ad flauum & viridem. Dicit igitur Hippocrat. iis qui per morbos talibus tinguntur coloribus, solere succedere fluxus sanguinis ex naribus: quod quidem verum esse ego experimento cognoui: Vidi enim, quosdam, quibus non sine admiratione eorum qui aderant, facies mutata est ad chlorum, & per horas quasdam ad chlori indicibiles differentias, à fluxu sanguinis ex naribus periclitari, & eorum quendam mori, alium cum vehementi animi deliquio euadere. Itaque recipio hanc Hippocrat. sententiam, vtpote quam experimento habeo exploratam. Ratio etiam mihi videtur probabilissima esse. Nam comparat sanguis colores illos bilescens & corruptus, vt autem fluat duplex est causa, multitudo, & vitiosa qualitas: is autem fluxus, quia à vitio sanguinis nascitur, minùs potest contineri, quàm qui à multitudine: hic enim mox atque exiit quod reddundat, spontè cessat, sublata scilicet iam fluendi causa: ille verò nunquam cessat, quia quantumuis minuatur copia, est maligna qualitas quę irritat: nimirum eo fluxu sanguinis, nõ exit seorsum quod in eo est malignum, sed simul totus: quare quamuis sit euacuatus multus sanguis, qui superest eadem malignitate preditus est quà qui erupit. Qualitatem autem sanguinis malignam esse indicat, præter ipsam coloris speciem, illa ex alia in aliam speciem mutabilitas, quam dico me in talibus animaduertisse. Fit enim id sanguine nullo loco se continente bene, sed inordinatè effuso, quod malignè qualitatis, quam facultas partium non sustinet, euidens argumentum est. Atqui illa ipsa humorum inconstantia fluxus futuri fidem auget, quia necesse est sanguinem agitatum exitum aliqua parte quęrere, quem ex qua potiùs expectes parte quàm ex naribus, cùm motum versus superiora indicent accidentia circa faciem? Meritò itaque illa vultus species, minatur fluxum sanguinis ex naribus periculosum.

QVum parùm remiseris, oportet incrassare siccè: in alijs autem minùs incrassandum est; sed medicamento sicco albo vtendum, quale est galla & alumen.

Cùm dictum sit solere periclitari ex fluxu sanguinis eos, quibus ob biliosam totius sanguinis infectionem fluxit, vt qui sunt ὑπόχλωροι, ὑπόχλωρομέλανες, & ἐρυθρόχλοοι: docet nunc quo pacto sisti talis fluxus debeat. Nam cùm non ob morbum solùm, E sed ob aliquod etiam symptoma quis periclitatur, ipsi symptomati debes occurrere, etiam dimisso morbo, qui illud attulit. Duplex autem consultatio est in sanguinis fluxu, quarum prima videtur esse mihi longè difficilior, & quæ medicum magis potest ancipitem reddere. Prima est, an sisti debeat, secunda, quomodo Non enim omnis fluxus sisti debet, sed quidam sisti, quidam iuuari etiam, quidam tantum sini, cùm sit quidam valdè salutaris, quidam perniciosus. Certè si ob ictum, aut casum quidam fluit sanguis, cùm ex causa externa pendeat, non erit periculosum sistere. Quare F adhibere licebit mox astringentia, & moderatè frigida, nisi tamen contigerit hominem plenum esse, tunc enim mittemus priùs sanguinem, aut effluere ex parte aliquid sinemus, quia perinde est ab externa causa fieri eum corporis apparatu, atque ab interna: cum ob multitudinem fluit solam, non est quod sistas, copia enim fluendo minuitur, & cùm fuerit sublata multitudo, spontè cessabit: nisi verò interim ruptum sit vas insigne, tunc enim opus erit emplastico, & astringenti, ad quem vsum

nullum vel inueniri posse putat Galen. præstantius suo, quod parat ex duabus partibus mastices & aloes vna, cum oui albumine; cum verò fluit ob malignam qualitatem, vel solam, vel cum multitudine: tunc est medicus consilij inops, quia habet res vtranque viam periculosissimam. Si enim non sistitur, ob impotentiam retentricis, quam irritatio facit, fluit vsque ad syncopem, cum præcipuè qui valdè cacochymus est, non possit vllam magnam euacuationem sustinere, & citò deficiat: si sistitur, cùm malignus sanguis non possit aliqua in parte pacatus quiescere, capere solet impetum in partem aliquam internam, quam contingit esse debiliorem, vt seni cuidam, qui cùm ei satis multùm fluxisset sanguinis tenuissimi (erat verò tota facie ὑπόχλωρος,) & auxiliis idoneis fluxus cohiberetur, pleuritide superueniente mortuus est. Quid igitur in periculo adeò ancipiti faciendum? Certè quod Hippocrates monet quum parùm remiseris, incrassandum est siccè, circa partem verò vtendum, sicco albo, vt fortè puluere ex galla, & alumine. Quod parùm remittendum dicit, omnes eodem modo interpretantur. Scilicet non statim sistere, sed parum permittere vt fluat, certè quacunque causa, etiam procatarctica, fluere incipiat sanguinis, permittendum est fluere nonnihil, antequàm sistas. Nam non ad plethoram solùm, sed & ad cachochymias vtilis est aliqua missio sanguinis, & ob ictum aut casum secamus venas, & ex quocunque vulnere recenti volumus mediocriter sanguinem fluere, vtcumque igitur cœperit fluere sanguinis, erit tutius permittere vt fluat nonnihil, quàm statim sistere. In cacochymiis autem vt missiones sanguinis parcè faciendæ sunt, quia non habent vnde reficiantur, ita & spontaneæ fluxiones, sinendæ sunt parum. Si cui ergo vides cum plethoræ signis sanguinem fluere, sine fluat donec sponte cesset, etsi interim homo linquatur animo: si verò cuidam fluat, qui sit ex pallido virescens, aut subpallidus, aut ex subpallido colore nigricet, caue finas multum fluere, aut vsque ad deliquium animi. Nam tales maximo cum periculo linquuntur. Sed si non finis multum euacuari quo pacto facies, ne in partem aliam feratur? Certè incrassando siccè. Hoc incrassare, quidam interpretes referunt ad medicamenta admouenda naribus, intelligúntque admoueri debere medicamenta sicca, & astringentia, quæ coagulent, contineántque sanguinem in loco, & ita cohibeant: alij ad accipienda per os: horum rursum alij, referunt ad victum, intelligúntque vtendum victu sicco cum exiguo potu, ne fluat sanguis: alij ad medicamenta, dicuntque, illud ξηρῶς significare, exhibenda esse siccantia, & crassitiem afferentia. Atque horum plerique dicunt intelligi debere de sanguine paulatim multo tempore fluente, non semel affatimque, quia hunc non censent posse expectare auxilium à victu, aut denoratis pharmacis, sed indigere auxilio præsentaneo, vt digito, aut medicamento admoto parti. Ego dicam quid ex his censeam probatissimum. Certè enenit homines vtroque modo periclitari, & fluxu sanguinis copioso, & lento ac exiguo. Noui enim mulierem quandam, cui plus quàm sex menses, sanguinis guttulæ continenter fluxerunt, atque cum tantum temporis spatium auxilium expectaret, nihil vtilitatis ex omnibus, quæ medicus moliebatur percipiens,

A mortua est. Vtrosque ergo curari oportet, & quibus affatim, & quibus paulatim fluit, eadem curationis ratione, præter id quod exposcunt diuersæ indicationes. Sanè est his differentia quædam indicationum communis cum aliis omnibus affectionibus: celerius affligentibus celerius occurrere, aliis verò lentius. Præter hanc, & in ipso modo occurrendi differentia est. Nam in his quibus paulatim fluit, haud quaquam censeo permittendum vt parum fluat, sed potius sectâ venâ in brachio aut crure, vt alia indicare videbuntur, sanguis ille euacuandus est, qui crastinâ die fluxisset, si permisses.

B Quia cum lentè fluat, si expectes, magis lædetur homo consuetudine fluendi, quam iuuabitur vacuatione redundantis. Ob hanc igitur primam præceptionem videtur Hippocr. de fluxu confertim facto agere, sed quod sequitur de vtroque fluxu intelligi potest. In vtroque enim, siue inquam paulatim, siue confertim fluat, cum ob corrupti & tenuis sanguinis qualitatem fit, vtile est vti crassitiem inducentibus, & retundentibus sanguinis motum, atque cum præter hæc, opus sit localia admouere, quæ obtuerat, & Hippoc. in fine orationis dicat,

C sed medicamento sicco vtendum, quale est galla, & alumen, satius est censere, vltimis his verbis intelligere localia: prioribus illis, accipienda per os, quàm eandem rem inutiliter repetere, prorsus dimissa alia non minus vtili. Itaque dicit incrassandum sicce, hoc est, vtendum est medicamentis & cibis (cur enim non erit victus medicamentalsus secùndum eandem intentionem, quam præstat morbus?) siccantibus & crassitiem afferentibus. Sunt verò quæ id præstant duplicia quædã enim suarum partium crassitie, aut astrictione id faciunt, vt pulticulæ ex amilo, & ex lente, & suillæ carnes, & caseus

D & poma austera, & serapium mirtinum, aut ex moris, aut nucum corticibus: quædam fine crassitie & astrictione tardant sanguinis motum, atque ex accidenti quandam illi crassitiem inferunt, refrigerando aut refrigerando pariter & siccando. Prioribus illis vtimur ad fluxus lentos ad repentinos posterioribꝰ. Nam in copioso fluxu sanguinis ferũ expectatur auxilium ex esu amili, aut pyrorum: potest tamen tunc conferre potus aquæ gelidæ, aut decoctũ pentaphylli, quo ego vtor, frigidissimo: vsus tamen crassorum aut astringentium, paulatim facit sanguinem

E crassiorem, & ita in paulatinis fluxibus auxilio esse potest. Videtur verò talium rerum vsus eam habere insignem noxam, quòd obstructiones faciat, atque, si quæ iam sunt, augeat, quod quidem corpus multis aliis modis lædit, atque si qua fortè expurgatione vtendum postea est, impedit. Propterea ego quoad fieri pôt talium vsum deuito, neque vulneratis, neque fluxione laborantibus permitto, præter quàm iis, qui nulla magis causa iꝰ patiuntur, quàm sanguinis tenuitate, quales maximè sunt, quibus, vt diximus, corruptus est sanguis.

F Proinde Hippocr. vt qui consulat auxiliorum genere quodam vti, quibusdam quidem necessariò, haud tamen multis vtili, addidit, πλὴν δὲ ἑτέρῃσι παχυσμοῖς, νόσον, quasi diceret in aliis tamen affectionibus, atque adeò in fluxibus sanguinis, qui ex aliis causis oriuntur, incrassatio vitanda est. Nimirum tenuitas semper iuuat, vt facultas corporis se expediat facilè à quouis morbo, & crassities indicationes omnes impedit, nisi fortè excreationem

aliquando. Interiectum ergo est obiter illud in aliis verò minùs incrassandum, Hippocrate monente, haud esse debere frequentem vsum retum crassitudinem inferentium in medica praxi. Est hæc phrasis similis illi, quia in aphorismo vsus dixit, plurima verò non rurgent. Perinde est enim, ac si nunc diceret, in plurimis verò non incrassandum. Itaque quibus per corruptionem extenuatus sanguis effluit, nisi tamen obstructionibus viscerum manifestis laborer homo (vt fit sæpe) vti licet victu, & medicamentis crassitiem facientibus. Magna verò pats victus ita instruendi est, potu vti parcissimo, B
quia fluxilem & aquosum reddit sanguinem: contrà siccitas reddit crassiorem: quod insinuans dixit, incrassare siccè oportet quoniam ergo & iis etiam quibus fluit sanguis ob tenuitatem, euenit esse complicatos alios affectus, non eodem modo procuranda est in omnibus sanguinis crassities, sed si tenuitas sit sanguinis sine vlla obstructione manifesta, licet vti crassis cibis, & cum crassitie astringentibus, & cibis, & medicamentis: si verò vlla obstructio sit, satius est agere victu sicco sine crassitie, & medicamentis frigidis, & siccis. Quòd si viscus etiam aliquod intemperie frigidâ laborer, quæ talium vsum impediat, abstinebimus ab illis omnibus, solùm vtentes victu sicco, vt assis carnibus (bonis quidem illis & tenuibus) & exiguo potu, ac si res exigat dabimus potiones dictis contrarias, calidas scilicet & tenues, vt aperiant, totam verò spem sistendi sanguinem collocabimus in aliis auxiliis, reuellentibus scilicet, siue frictionibus, siue ligaturis, siue cucurbitulis, & post hæc omnia, in localibus. In quo genere optima sunt sicca, & astringentia, vt album medicamentum, galla, & alumen. His verbis, quæ incongruentiam grammaticalem continere videntur, ego intelligo, habuisse Hippocrat. quoddam medicamentum aridum, album, constans ex galla & alumine, vel solis vel cum aliis similium facultatum. Vt ego soleo puluillum facere ex his ipsis, & balaustiis, cytinis, symphito, & masticè. Quem insufflare iubeo in nares fortiter. Euenit enim mox, eius mixtione sanguinem concrescere, & vehementer venas obturari. Est enim etiam ipse sanguis fibrosus & obturans. E

CVm Venere vti, aut hircirè incipiunt, sanguinem fundunt.

Quandoqnidem cùm dixisset ἀφροδισιάζειν addit ἢτραγίζειν, significanit non ob Veneris vsum fieri fluxus sanguinis, sed ob naturam eius ætatis. Nimirum hircire, hoc est, irritari ad Venerem, incipiunt homines, atque adeo esse Veneri idonei, finita pueritia, & ineunte adolescentia, quæ ætas, si anni temporibus velis vitæ tempora conferre, veri est analoga, atque ob id sanguine abundat, hinc F
fit vt mulieribus tunc primùm menstruæ euacuationes fiant, ac si ob causam aliquam fieri non possint, multis morbis corripiantur. Vitis eadem causa fluit ea ætate sanguis, multis quidem ex naribus, quibusdam aliis ex hæmorrhoidibus, & quos euacuationes nullæ præseruant, solent ea ætate magnis corripi febribus, atque ex illis magnos pati abscessus. Eadem autem ratione, qua huius ætatis ho-

A minibus, adhuc bene valentibus, solent fluxus sanguinis accidere, debent & per morbos expectari: iuxta illud, quod tertia particula aphorism. dicitur, ad pubertatem accedentibus pleraque ex his accidunt, & febres magis diuturnæ, & ex naribus sanguinis fluxiones. Durat vero ea promptitudo vsquead finem inuentntis. Nam in prognostico dicitur, Verùm sanguinis eruptio magis expectanda est iunioribus rriginta quinque annis.

IN mulierum congreßibus quidam crepitum emittunt, vt Arcesilaus; quidam quum sunt congressuri, horrent, & corrugántur: quibusdam autem postquàm congreßi fuerint, venter inflatur, vt Damagoræ.

Hæc oratio enarrata iam est prius in hac ipsa sectione huius libri, ferè enim eadem sententia est scripta cum eisdem verbis, præter quàm quod hic
C hora, seu pars ipsius congressus, quâ contingere solent hæ læsiones, explicatur, & adiecta hic sunt illa verba, αἱ δὲ μέλλοντες, ῥιγοῦσι ῥικνώδεες, quæ illic desiderabantur. Ego verò illic ambas orationes coniunxi, vt ex se mutuò explicarentur. Solùm illam particulam, rugosi, non explicui, quàm ideò solam nunc oportet explicare. Dixi quibusdam iam congressuris, cacochymis quidem existentibus, ob flatum & malignum fumum per partes agitatum, fieri solere horrorem. Horrentium epithetum est, rugosi, vt paulò infrà dicetur à Galeno in com-
D mentatione orationis illius. Omnis extenuatio laxat cutem, quia horrentium cutis videtur corrugati, tametsi non tam corrugatur verè, quàm ipsemet qui patitur, videtur sibi corrugari. Itaque ῥιγοῦσι ῥικνώδεες, nihil aliud est quàm si simpliciter diceret, eos horrere. Vt Galen. notat, plurimæ ac variæ erant lectiones, in quibusdam enim codicibus habebatur, ῥιγοῦσι, in aliis ῥιγῶσιν, ῥικνώδεες, & hæ omnes hucusque durant. Ego hanc maximè probaui, quam sequutus Galenus est.

MVtationes cauendæ sunt.

Nonnullos scriptores dicit Galen. adiecisse huic orationi, ætatum, vt hæc esset tota oratio, mutationes ætatum cauendæ. Verùm perperam, quia præterquam quod in vetustissimis libris Galenus id non reperiebat, præter rationem quod vniuersim & citra omnem limitationem dici potest, contrahebatur in vnum quiddam, de quo omnium minimè dici poterat. Nam mutationes cauendæ sunt quæ periculosæ. Huiusmodi vero sunt, quæ repentinæ, iuxta id quod secundâ particula aphorismorum dicitur. Multùm & repentè euacuare, aut replere, aut calefacere, aut refrigerare, aut vtcunque corpus mouere, periculosum est, & omne nimium est naturæ inimicum, quod vero paulatim fit, tuto fit, tum aliàs, tum si ab altero ad alterum transitus fit. Repentinæ ergo mutationes periculosæ fiunt, calefcendo, refrigerando, humectando;

& ficcando, & replendo, & vacuando, & mouendo, quæ aëris, in quo verfamur & reliqui victus mutatione fiunt. Vt cùm tempus affert mutationes repentinas, aut cum quis fe transfert ex loco in locum, vt oppido, aut habitaculo temperie valdè diuerfo, aut à multo cibo ad exiguum, aut ex exercitatione affiduâ ad otium, aut contrà. (Quæ omnia vitanda funt.) Secundùm ætates verò, non poteft fieri repentina mutatio. Quare ad illam omnium minimè oportet hanc referre orationem, fed folùm intelligere mutationes non qualefcunque, fed magnas & repentinas. Atque ita pertinebit fententia ad fanitatis tutelam, & ad morborum curationes, Nam & in victu falubri, & in curatione morborum, funt tales mutationes cauendę. Pertinebit etiam ad mutationes quæ fponte fiunt, & ad eas quas ipfi homines faciunt, fiue ægroti, fiue medici. Nam vtreque vitantur, etfi non eodem modo: fed hæ omnino dimiffæ (iubemus enim, ne quid tale circa ægrotos fiat) illæ obiectu contrariarum caufarum, temperatæ. Iubemus enim cum repentè incipit flare boreas, concludi feneftras, conuerti in partem aliam cubile, & eos qui non decumbunt veftibus duplicibus indui: contrà fi calor effe repentè cęperit, ventilationibus, & irrigationibus occurrimus, & cubiculorum parietes nudamus, & noftra indumenta deponimus, & aliud quiduis iuxta hanc regulam facimus.

Paucitas cibi, *fine laßitudine, fine fiti.*

Quidam intelligunt his verbis dici, eum qui pauco cibo vtitur, folere fine laffitudine, & fine fiti tranfigere, itaque pauci cibi vfum liberate à laffitudine & à fiti: alij intelligunt finem fibi detrahendi effe, vt fit homo fine laffitudine, & fine fiti. Hoc eft, vtendum effe ea parfimonia, cen cibi paucitate, per quam homo fine laffitudine & fiti fit, quòd hęc fint figna vtilis ὀλιγοσιτίης, feu cibi vtiliter extenuati alij intelligūt, feruanda effe tria hæc ad rectè tuendam valetudinē, vt pauco cibo vtatur homo, & quoad fieri poffit fine laffitudine & fine fiti fit. Verba omnes has interpretationes ferre poffunt, vt & in plerifque aliis dictionibus Hippocraticis euenit. Quia proprium eft boc nimij breuiloquij, vt propter obfcuritatem verba multis fenfibus pareant, quapropter nulla alia eft ad interpretationem via idonea, quàm examinare ipfa fenfa, ratione & experimentis feorfum, ac deinde conferte, vt conftet quid fit maximè confentaneum. Cibi abftinentiam tollere laffitudinem & fitim, in quibufdam verum eft, non tamen fimpliciter, neque in omnibus. Nam pituita aut fanguine abundantibus cibus affert laffitudinem, cruditatem, aut multitudinem augendo: & fitim, omnibus qui pluri quàm indigerent vfi funt, quia cibus multus facit redundantiam ficcæ fubftantiæ, redundantia verò ficcæ, facit penuriam humidæ, & indigentia humidæ fubftantiæ facit fitim: cibi igitur paucitas talibus & laffitudinem tollet, & fitim. At verò bile flaua, aut atra redundantibus, cibus tollit laffitudinem & fitim. Temperantur enim cibi qualitate magis quàm quantitate replentur: quare cibi paucitas his nocet: ficcat enim in ventrem que calorem vertit vtrofque, biliofos dico, & attrabiliarios eos, qui vftione fanguinis fæcum facti funt tales: nam qui fola fæcum abundantia, ij ficcantur & refrigerantur, quare fame cruciabuntur potiùs per mediam quàm fiti. Omnes autem ij debilitati cibi penuriâ amittunt agilitatem, fúntque tanquam laffati fibi ipfis oneri. Primus itaque fenfus non vniuerfim verus eft, fed in quibufdam: fecundus à primo videtur fluere, & propiùs accedere ad vniuerfim verum. Nam cùm biliofi & melancholici indigeant pluri cibo, quàm pituitofi & fanguinei, & eius ingeftione tardiùs lædantur, omnes tamen lædi poffunt, tametfi enim non eadem quantitas fit omnibus nimia, nulli tamen fuit qui indigeant quantocunque: omnibus igitur vtilis eft quędam parfimonia, non tamen omnibus æqualis. Parfimoniæ autem moderatæ, feu cibi moderatè accepti (quod idem eft) fatis congruens eft definitio per quam nimiè fentit homo laffitudinem, neque fitim. Nam fiue biliofus, fiue melancholicus, fiue fanguineus, fiue etiam pituitofus homo fit, fi plus fatis priuetur cibo, debilitatur & arefcit: quidam verò arefcunt cum calore vrente, vt biliofi, & attrabiliarij, & hi fitiunt vehementer; quidam cum frigore, & hi magis famefcunt, omnes igitur laffantur, & fitiunt, aut faltem laffantur. Cibi ergo abftinentia, quæ neque laffitudinem, neque fitim infert, nimia non eft. Non igitur ineptè velut definitionem abftinentiæ nondum nimiæ pofuerit quis, duo hæc, fine laffitudine, & fine fiti effe, quia nimia, eft hæc, aut eorum alterum facere. Quanquam funt alia figna potiora fcripta ab Hippocrate nimiæ abftinentiæ, vt quod debiles funt, & infirmi, & ad quoduis opus timidi, & ofculum ventriculi dolent, & vifcera pendere ipfis videntur, & calidam ac chloram vrinam mingunt, & alui egeftio comburitur. Quibufdam etiam os amarefcit, & oculi caui fiunt, & tempora palpitant, & extremæ partes perfrigerantur. Hæc libri de ratione victus in morbis acutis, quæ cum præcipua fint figna defectus cibi, inediæ nondum nimiæ optima definitio erit, per quam nihil horum eueniet. Poffunt verò etiam hæc ad illa referri: Nam quibus fit debilitas, accidit etiam quędam laffitudo, & quibus os amarefcit, fitis. Itaque fecunda hæc interpretatio fatis videtur digna. Tertiam quam Galenus fequitur, confideremus. Dicit, proponere nobis Hippocratem tria, quæ nobis ad oculos effe femper debeant in vniuerfa victus ratione, cibi paucitatem, & non laffari, & non fitire: itaque vtendum femper effe pauco cibo: neque mouendum, vel vtcunque laborandum, donec defatigetur corpus, neque vfque ad fitim aliquid faciendum: fed vt diu duret fanitas, retinendum eft corpus cum pauco cibo, & fine laffitudine, & fiti. Quid ergo, nunquid beneualentibus pauco cibi vtendum? Ac non potiùs mediocri, aut etiam craffo? Nullos igitur oportet roborare, neque robuftos conferuare, fed beneualentes etiam permittere mediocriter debilitari. Hoc verò pręter rationem eft. Cur enim firmum naturâ hominem, & qui multum cibum fine noxa ferri poffit, infirmum reddas, pauciorem tribuens? Porrò fi laffitudo adeò eft cauenda, cauenda etiam erit exercitatio. Nam exercitationis eft meta, vt corpus laffari incipiat, velut in aphorifmo dicitur: at verò Hippocr. in falubris victus inftitutione ponit laborem & cibum. Rurfum

A fum ſi ſitis eſt adeò canenda, conſultum ent mox ac quacunque cauſa ſitire incipiet homo, potum capere quantum velit, neque vnquam parcere potui, quod tamen experimento docti, homines prudentes non probant. Certè intelligendum venit, cibum paucum vocari, non quidem parcum, ſed pro cuiuſque hominis conſtitutione, eum qui non redundet & grauet: canendam verò laſſitudinem & ſitim, non quamcunque, ſed nimiam: laſſandum enim exercitatione corpus, ita tamen, vt vbi laſſari cœperit, quieſcendum ſtatim ſit: ſuſtinenda etiam moderata ſitis aliquando, maxima tamen bene ſano

B homini nunquam. Itaque ſi ſitias ex labore, tentandum eſt quiete ſedare ſitim, ſin antem ex cibo, ſomno. Si verò magna ſitis ſit, neque placetur quiete, neq; dormire ſinat, non eſt plus ſatis ferendum, ſed capiendus non potus frigidus, quantitate moderatus. Hactenus igitur verum eſt, actipiendum cibum paucum, & ſine laſſitudine & ſiti tranſigendum: præter tres dictas, quas Gal. attigit, inſinuat ſe mihi alia interpretatio, meo iudicio lõgè facilior, & minus expoſita calumniis, atque iis quæ ab Hippoc. aliis locis dicuntur magis conſona. Ea eſt, eum

C qui pauco cibo vtitur, ſine laſſitudine, & ſiti debere tranſigere. Quia vt dicitur in aphor. Vbi fames laborandum non eſt: neque verò ſitiendum quoad fieri poſſit, ne plurimo potu ſe replere cogatur is qui ieiunat. Canendæ ergo omnes ſitis cauſæ: vt labor, & ambientis etiam aëris calor: iuxta id, quod 2. de ratione victus in acutis dicitur. Ei igitur qui præter conſuetudinem vaſa exinaninerit, confert hanc ipſam diem tranſigere ſine frigore, ſine labore, omnia enim hæc grauiter feret. Itaque intelligo Hippocratem conſulere modò, vt is qui vtitur pauco cibo, vitet laſſitudinem, & ſitim: quapropter

D præter dicta, qua die quis ieiunat; prudenter ſe geret, ſi abſtinuerit à cibis ſiticuloſis, ne aut corripiatur febre, aut potu ſe replear, diſtendatque. Vtatur ergo recentibus ouis, & oleribus, & fructibus, & fluuialibus piſciculis, & mazæ generibus, & lacte; à ſalitis verò & acribus abſtineat.

Omnis extenuatio laxat cutem, deinde circumtenditur, refectio viceuerſa. Cutis corrugatio concidentis, extenſio renutritæ. Quod horridum, quod læue, alterum alterius eſt ſignum, velut quod ſubbilioſum, quod ſubrubrum. Eadem ratione mammæ demittuntur, graciles autem reuelluntur & circumtenduntur, nec fieri propter eam cauſam quis putauerit, ſed quia caro renutritur.

E Cum extenuantur corpora, primum quidem, & dum adhuc fit conſumptio carnis, & aliarum

F partium mollium, laxatur cutis, vt quæ tentionem, quam ſubiecta faciebat caro, remittat: deinde, hoc eſt, cum plus iam procedit conſumptio, & ipſa cutis iam areſcit, circumtenditur: refectio contrario modo procedit. Nam primùm quidem qui pingueſcere incipiunt, cutis tentionem comparant, ob ſubcreſcentem carnem: deinde verò non renutrita ſolum carne, ſed & cute ipſa aucta, & ſubſtantificè, vt dicunt, humectata, plicæ fiunt, & carnium per totum corpus rugoſa inæqualitas. Hæc quidem omnia experimento quotidiano cognoſcimus. Videmus enim conualeſcentes, & quacunque cauſa citra tabem graciles, rugas habere, & laxam cutem, quam digitis facilè ſine ſubiecta carne comprehendis: tabis verò ſignum eſt diſtentio & ariditas cutis: quod vel breui fieri ſolet per colliquantes febres, vt & in initio prognoſtici animaduertit Hipp. dicens, & cutis circa frontem dura, & circumtenta, & arida. Iam verò pingueſcentibus fieri carnem ſolidam & diſtentam cutem, præpinguibus verò eſſe multas, eaſque magnas rugas, dilatata plurimum cute à ſubiecta humiditate, nemo non animaduerrit. Reddit mox cauſas quibus hæc fiunt, & ſigna quibus diſtinguuntur. Nimirum cutis concidens corrugatur, & quæ renutritur extenditur. Vtriuſque ſignum eſt τὸ ἐκχνῶδες καὶ τὸ λεῖον. Horridum vocat inæqualitatem, & cutis aſperitatem illam, quam facit corrugatio, vt paulo antè diximus, enarrantes orationem illam, in mulierum congreſſibus quidam crepitum edunt. Horridum ergo eſt effectus corrugationis. Eſt ergo accidens cutis concidentis: læuitas vero fit extenſione, quare eſt accidens cutis renutritæ. Verum quia rugæ duabus ex cauſis fiunt, quibuſdam enim quod incipiant graciléſcere, alijs quod nimium iam proceſſerit craſſities. Diſtingunt hæc ſigna duo τὸ ὑπόχολον καὶ τὸ ὑπέρυθρον. Nam qui rugas habent ob gracilitatem, plerunque ſunt pallidi, aut chlori: qui vero ob craſſitiem, & nutritionem nimiam, ſunt rubri, vtpote plethorici. His dictis, profert exemplum in mammis, cum enim in nulla corporis parte ſit cutis adeo laxa, quæque adeo nunc contrahatur, nunc diſtendatur, in illis magis quàm in vlla alia parte apparet quod dictum eſt. Ita (inquit) euenit mammas graciléſcentes primum demitti, & deorſum concidere, vt quum nutricibus graciléſcunt; amplius autem graciléſcentes, vt cum iam areſcunt ſeneſcentibus, reuelli & circumtendi. Atque (inquit) nullus vtique putauerit ob hoc fieri, qui ſcilicet neſciat ea quæ dicta ſunt: ſed renutrita carne hoc fit, id eſt, ſed renutrita carne fieri putabit: vel, ſed renutrita carne hoc fit aliquando. Quaſi diceret, nullus putauerit fieri ob hoc, quia aliquando fit renutrita carne.

Iugula manifeſta, venæ conſpicuæ.

Hæc proximis verbis rectè adiacent, vtpote pertinentia ad eandem doctrinam. Sunt enim etiam hæc ſigna gracilitatis. Iis enim qui extenuati ſunt, iugula eminent, & venæ conſpicuæ ſunt; iugula quidem, quia caro eſt conſumpta: venæ verò, & ob hoc, & quia nonnunquam redundantia vitioſi ſanguinis eſt cauſa extenuationis.

Prodicus interficiebat febricitantes multis deambulationibus, luctis, & calidis fomentis. Affectus febriculoſi ſunt inimici fami, deambulationibus, luctis, curſibus, frictioni. His enim labor labori additur.

Prodicum notat, quòd febricitantes malè coraret, ac potius interficeret, cogens currere, luctari, fricari, inambolare (hoc enim πεϱίοδοι significatur) & inediam sustinere, & calid.s vti fomeotis. Reddit causam ob qoam censet illum hac curatione febricitantes interficere, dicens, febticulosi affectus (idest, febris, aut quæ febtem comitantur symptomata) inimici sunt fami, citcuitibus, luctis, cursibus, & fictiooi. Ille igitur addebat, laborem labori in ipsis; & ita interficiebat. Febriculosos affectus esse inimicos citcuitibus, luctis, & cursibus, & frictioni, idest, lædi eos qoi febricitant his exercitationibus haud dubium est; tamen inimicos etiam esse fami, non tam est manifestum. Cur enim si febtibus fames est inimica, febricitantes transferimus ad victum tenoem? Labotes enim vt inimicos febribus, meritò febricitantibus interdicimus, iubentes in lecto decumbere, aot saltem in domo se continete: cibos verò cur tollimus? Sunt enim illi amici, si fames inimica. Quòd si dicas, non esse famem febti inimicam, nec victum tenuem, sed eum qoi sit tenuior quàm res exigat, sanè hoc modo non est, quòd famem inimicam diceret potiùs quàm cibum. Non enim minùs, sed vt Galenus censer, etiam magis nocet dare crassiorem, quàm tenuiorem. Itaq; hac ratione potiùs diceres cibum inimicum, quàm famem ioimicam. Cùm præcipuè febris per se nunquam petat cibos, ac multò minùs cacochymia ex qua oritur febris. Ob febres igitur nulla fames videtur esse ioimica, ob facultatem verò, cum est nimia, inimica est, non quidem ea peculiariter, sed vt aliud quiduis, quod sit nimium. Proinde ne intelligas famem per se inimicam esse febribus, tametsi enim sunt paucæ quędam, quas pepetit fames, quæ cibo curantur, in commune tamen id dici non potest, ob dictas nunc causas: sed Hippocrates carpit victum quo Prodicus vtebatur, qui simul iubebat ægrotos exerceri & fricari, & calidis foueti, & cibum præbebat pauciorem, quàm alioqui oporteret. Hoc verò duplex erratum erat, cum enim cibum pauciorem dare esset per sese pericalosum, tamen multò periculosius cùm homines laborarent, quia vt dicitur ab Hippocrate, vbi fames laborandum non est. Itaque cum dicitor, affectus febriculosos esse inimicos fami, citcuitibus, luctis, cursibus, & frictioni, non oportet hæc separatim accipere sed coniunctim, vt intelligas inimicos esse, noo quidem fami seorsum, sed toti huic victui.

VEnarum rubor, liuor, pallor, aut laterum dolores laxi accidebant.

Hæc mala intelligit Galen. accidere ijs, qoi per febres eo victu vtuntur, quem Prodicus instituebat: noo tamen singulis omnia, sed omnibus eorum aliqua Omnibus enim plus satis exercitatione & fame cruciatis fit veoarum rubor, aut liuor, aut pallor, aot dolores laterum molles. Vocat, vt omnes ante Galenum enarratores censebant, quibus ipse etiam subscribit, molles dolores larerom, eos qui veræ pleuritidis ooo sunt, sed laterum dolores sine inflãmatione. Si enim mediocrem habeant sanguinem, in ruborem eis attolluntor venæ: si verò debiles sint, fiunt liuidi: si sint biliosi, chlori fiuot. Dolores verò laterum fiunt, ob laborem nimiom instrumentorum respirationis, & ob fluxiones io illa concitatas. Non mirum autem, si aliqoando is sit corporis apparatus, vt io biliosas pleuritides fiantur ij dolores.

SItim cohibet os claudere, tacere, ventum cum potu frigidum inducere.

Optimam caotionem continet oratio hæc, ne quem sitis fatiget: os claudere, ventum frigidum inspirare, & potu frigido vti; hæc qui facit, & quietus manet, oeque cibis vritur siticulosis, si sanus quidem degit, sine siti est: si quàm maximè tenetur affectu aliquo præter oaturam siticuloso, tamen sitim moderatiùs fert. Hanc ob causam, æstiuo tempore, sanis, & quibus otium est, vt sanitatis studeant tutelæ, præcipio, vt domi se contineant quieti in cubiculo temperato, vestibus moderatis induti, & os habeant clausum, taceántque, & aërem quem sunt respiraturi, si res exigat, ventilatiooe, aut quacunq; alia arte temperent, & aquã, vinumvè, vt cuiusque fert consuetudo, refrigerari curent, alij niue, alij recondentes in subterraneis, alij sub dio exponentes, vt cuiusque est temperies, & consuetudo. Eadem & ad febricitantes fieri iubeo plus aut mioùs, vt est morbi tempus voiuersale, & hora paroxysmi. Illud verò est mihi semper curæ, ne plurimi ęgroti lecto assideant, neque omnioo illum inuisant, ne illorum frequentia aërem qui inspiratur calfaciat, & ægrotus multa cogatur loqui, itaque ob id sitis augeatur & febris. Veotum frigidum, & potum frigidum sitim tollere consentaneum est rationi, quandoquidem sitis caloris & siccitatis soboles est. Verùm non omnis sitis est eadem medela, neqoe omni æquè succurritur frigido aëre, aut potu, sed vt cuiusque est causa. Ei enim quę ex caloris magnitudine nascitur, qua passione plumùm laborat thorax & pulmo, aëre frigido succurritur meliùs quàm potu, & potu non tam multo, quàm frigidissimo: ei verò qoæ nonnunquam fit ex sicca intemperie sine humore, aut cum humore salso, aut acri, qualis plerumque ex ventriculo aut hepate est, melius succúrritur potu quàm aëre, & talem quidem sitim sedat potus aquę coam tepidæ. Itaque hic eius præcipuè sitis medela traditur, quę ex vehementia caloris nascitur, per quam etiam os claudere, & tacere est consulossimum. Si tamen liceat per febrem os claudere. Nonnulli enim dum febris viget coguotur hiare, quos si os claudere cogas, fortasse strangulabis. Verum ore clauso recipitur redditurque spiritus per nares, & oris saliua cooseruatur melius, quæ loquendo plurimum dissipatur, prętetquam quòd in oris partibus excitatur magna caliditas. Cur igitur ad sitim cauendam taoti sit momenti taciturnitas, & os clausum, hæ sunt causæ.

OCcasiones considerandæ sunt ex quibus laborare quis incepit, siue ex capitis, siue auris, siue lateris dolore. In quibusdam autem dentes, & in quibusdam bubones signum exhibent.

Vlcera & tubercula quæ erumpentia febres iudicare possunt, si non accidant, iudicationem tollunt. Si verò interiùs relinquantur, certissimas & celerrimas recidiuas afferunt.

Hæ duæ orationes eisdem omnino verbis occurrerunt scriptæ libro secundo, in calce sectionis primæ, vbi & enarratæ à me sunt.

Sputa rotunda delirium portendunt, qualia in Pleno apparuerunt.

De hac sputi specie scriptum est ab Hippocrate in prognostico, atque à me in commentarijs, quod quidem significare pituitam crassam, & calidam in pulmone intemperiem Galenus censet, atque proinde tabem minari potiùs quàm delirium, tametsi & delirium etiam afferre possit pulmonis ea affectio, quod calidi fumi copiosè mittantur in cerebrum, id verò vnum quiddam esse videtur eorum quæ fieri possunt, non quæ crebrò fiunt, atque ob id fortasse scribere curauit Hippocrat. exemplum, atque vbi acciderit. Censuit enim Sabinus Plenum nomen esse oppidi.

Hæmorrhoidum fluxu laborantes, neque pleuritide, neque peripneumonia, neque phagædena, neque furunculis, neque tumoribus terminthi formam referentibus corripiuntur, neque forsam lepra, fortasse autem neque alijs.

Hæc oratio, & aliæ omnes, quæ sequuntur vsque ad tertiam sectionis quartæ, eisdem verbis, & eodem ordine scriptæ sunt in calce libri de humoribus: sunt verò consona etiam alijs Hippocratis præceptionibus, quæ per totum hoc opus, & in aphorismis scripta sunt. Hæmorrhoidas enim à multis morbis liberare celebratissimum est, nam & in aphorismo 21. sectionis sextæ dicitur, insanientibus si varices aut hæmorrhoides superuenerint, insaniæ solutio fit. Hic à pleuritide, & peripneumoniâ, & phagædenâ, & furunculis, & tumoribus terminthi formam habentibus, & alijs eiusmodi, dicit liberare: quorum quædam sunt insaniæ (quæ scilicet sine febre fit) analoga, vtpote melancholica: quædam sanguinea potiùs sunt, tametsi ea etiam possint esse ex melancholico sanguine. Sunt enim melancholica vlcera phagedænica, vlcerati scilicet cancri, & furunculi, qui ex melancholico crassóque sanguine fiunt, & nigra quædam exanthemata in cruribus oriri solita, habentia figuram fructus terebynthi, & lepræ, quæ hoc differunt ab elephante, quod non tam altè subiectam carnem, sed cutem teneant. In quibusdam codicibus, quod & Galen. monet, pro οὐδ' ἄλλοισι, legitur

A οὐδ' ἀλφοῖσι. Neque sanè omninò malè, nam & alphi sunt in quadam lepræ specie: cæterum hæc est vetus lectio. Pleuritis & peripneumonia ex redũdantia sanguinis nasci solent, aliquando quidem vitiosi, aliquando verò solum redundantis. Verùm quia per hæmorrhoidas multus & vitiosus sanguis effunditur, fit meritò vt ab his & ab alijs quam plurimis liberare possint. Nam & multitudinem, & cacochymiam possunt soluere, & ab omnibus membris principibus auertunt.

B *Multi ergo intempestiuè curati, talibus affectibus non cunctanter correpti sunt, atque ita perniciosa perpessi sunt.*

Quia hæmorrhoides à tam multis & adeò malignis morbis liberant, non debent curari intempestiuè, neque aliter quàm adhibita ea cautione, quàm in aphoris. scripsit, dicens, Hæmorrhoidas sananti antiquas, nisi vna seruata sit, periculum est hydropem aut tabem accedere. Itaque intempestiuè cu-
C rantur hæmorrhoides, quæ cacochymo adhuc corpore eurantur repentè, nullâ seruatâ, quæ corporis necessitati subseruiat. In aphorismo comminatus est hydropem aut tabem, hoc loco dicit, cum quis intempestiuè curatur, fieri vt illis ipsis malis corripiatur citò, à quibus hæmorrhoidum præsentia liberabatur. Neque tamen est vlla repugnantia, sed eadem res dicitur; præter quàm quod in aphorismo restrinxerat rem ad duas affectiones pessimas, hic latius, liberiúsque rem produxit, dicens, in easdem affectiones citò incidere homines, à quibus per hæmorrhoidas liberabantur. Quod sanè rationi
D consentaneum est, iuxta rationem epilogisticam, & communem omnium consensionem. Ab illo enim morbo dicimus nos missione sanguinis, aut alio quopiam auxilio præseruari, in quem eo auxilio sublato essemus casuri. At verò hæmorrhoides non liberant solùm ab his, quos nunc recensuit, sed etiam ab hydrope, & tabe. Fit hydrops sæpè calore naturali hepatis sanguinis multitudine suffocato, quo casu cum possint hæmorrhoides à multitudine liberare, necesse est ab hydrope etiam possint. Tabes verò sæpissimè incipit à sputo sanguinis, quod
E nihil potest melius tollere quàm hæmorrhoides, id verò tollentes, constat ab imminente tabe liberare. Igitur qui intempestiuè curatur, timendum est ne aliquo morbo eorum quos nunc recensuit, corripiatur, fiatque pleuriticus, aut peripneumonicus, aut contrahat exedentem cancrum, aut multos furunculos, aut exanthemata terebynthina, aut lepram, aut simile aliquid, aut etiam incidat in hydropem, aut tabem: idque vel per priores alios morbos, vel per se, & nullo alio morbo pregresso. Vtrumque enim fieri potest, velut in tabem per pleuritidem, aut peripneumoniã, aut hæmoptoycã
F passionem: in hydropem, per vteri, lienis, aut hepatis durities, aut etiam pregressis, lepra, aut elephante, aut quàm plurimis tuberculis. Nam ex his omnibus cũ sunt maligna, procedi solet ad illa pessima, & postrema mala, tabem, dico, aut hydropem. Vt hac rursum ratione in idem recidat, quod hic & in aphorismo dicitur. Dicitur enim hic (quod & verissimũ est) & ita perniciosa perpessi sũt: quod nihil

alind significar, quam hæc mala cum fiunt ob repressas intempestinè hæmorrboidas, perniciosiora esse, quam alioqui esse soleant, vnde fit vr in illa terminentur, & interimant. Huius causa est, quia cum consueta aliqua euacuatio cobibetur, omnia periclirantur simul, atque metus est, ne simul cũ eo quod apparer, aliquid etiam latens & perniciosnm in parte aliqua principe fiat: vt certè solet fieri sæpe. Adeo vt vel vulgi iam sir opinio, cum vetus aliqua euacuatio cessat, periclitari hominem de vita: idqne siue chirurgus cessare faciat, siue sponte cesser. Tametsi non semper eadem causa fit, sed cum sponte id fit, aliquando moriatur homo, quia ea euacuatio cessat, aliquando ea cesset quia homo moritur.

Atque istud in alijs abscessibus velut fistulis contingunt, qui aliorum medela sunt.

Non tantùm hæmorrhoides antiquæ dicta cautione cutari debent, sed & quicunque alij abscessus finnt aliornm medela, vt fistulæ. Fistula est longus sinus callosus, per quem aliquid expurgatur assiduè. Fieri potest vbique, ftequens autem est iuxta anum. Illud vero οἷον σύριγγες, non dicitur solum gratia exempli, sed vt explicetnr modus eorum abscessuum, qui tali indigent cautione. Non enim omnes abscessus tam cautâ curatione indigent: quidam enim non fiunt decretoriè, sed prorsus ratione symptomatis, & sunt omnino inutiles: sed neque omnes qui fiunt aliotum medela, nisi fiant medela, vt fistulæ. Si enim febris aliqua terminatur in bubonem, aut parotidem, nemo cunctetur curare, nullo (si fieri possit) relicto vestigio: quamquam profecto abscessus ille febris medela fuerit. Sed quidam sunt abscessus, qui affatim ex morbo aliquo facti illum substuletunt, alij qui non ita, sed consuetudine quadam assidue aliquid ex præstantioribus partibus excipiunt, aut vacuanr, & hę sunt medela motborum vt fistulæ, idest, assidue aliquid detrahentes excrementi, & ita ab alijs morbis præseruanres. Definitio autem horum abscessuum diuturnitas est. Fiunt enim diururni, quod natura iam consuetudinem eo mittendi comparauerit. Igitur in omni diuturno abscessu, siue sir cum euacuatione, vr vlcus, fistula, aur hæmorrhois, siue etiam sine ea, vr vetus podagra, videndum est quomodo cures. Plurimi enim eorum, qui rali morbo multis iam annis laborarunt, solent in nephritidem, aut asthma, aut etiam aliquam apoplecticarum passionum incidere: vt contrà multis fieri vidi ex epilepsia, aut alio cerebri magno morbo, nephritidem, & ex hac podagram. Tales igitur abscessus cum iam sunt inueterati, etsi cum euacuatione non sint, dico esse aliorum morborum medelam, vt fistulas: quapropter sæpe curati prohibeo, aliquando etiam fieri suadeo, iuxta præceptionem Hippoc. quæ sequitur.

Quibus in morbis facti decubitus liberant, eosdem si antè fiant prohibent.

Nullus interpretum dubitar oratione hac significati decubitus, seu abscessus, qui morbis aliquibus superuenientes, eos rollunr, eosdem si fieri anticipent, fieri prohibere. Verùm hæc verba videntur ineptum sensum reddere, ant omninò in aliam ferre interpretationem. Nam illud, ante facta, non videtur dici de decubitu, sed de ipsis malis. Si verò ipsa mala antè facta snnr, quomodo decubitus fieri ea prohibet? Decubitum igitur ipsum oportet esse antè factum, non mala. Hanc ob causam quidam interpretum pro προγενόμενα, id est, ante facta, censebant legendum, προγενομένη, vt referatur ad σκῆψις, id est decubitus; itaque decubitus prius factus. Atqui profectò leuicula quadam literarum mutatione redditur tota oratio perspicua. Verùm Gal. cuius hæc erat lingua materna, censet hanc quoque phrasim, citra mutationem vllam, posse ferre eundem sensum; quare de ea re non oportet nos admodum laborare, sed rem ipsam expendere, & intelligere nihil alind dici, quàm eos decubirns, qui morbos aliquos solent superueniendo rollere, eosdem anticipando fieri prohibere. Dicitur verò nunc nomen decubitus de abscessu, neque sanè aliud est apud Hippocratem, nisi fortè ratione. Dicitur enim alterum ab ascendendo, alterum ab incumbendo. Constat verò idem esse, quod ab vna parte abscedens in alteram incumbit. Constátque Hippoc. de eisdem prorsum rebus agere, cùm nuper dicetet, in alijs abscessibus qui aliorum medela sunt, & nunc dicat, quibus in morbi facti decnbitus liberant. Idem enim est in quibus morbi facti liberant, & qui aliorum medela sunt, & ambo hæc eisdem congruunt. Ijdem enim abscessus, qui, quia sunt aliorum morborum medela, debent cautè curari, illi inquam ijdem, quum morbos anteuertunt, ab eis præseruant. Nam hæmorrhoides sunt de quibus præcipuè susceptus nuper est sermo; quas dictum est præseruare à melancholicis passionibus. Hæ autem eædem, vt in citato aphoris. dicitur, superuenientes tollunt illas passiones. Verùm (quod ad curationem præstat magnam vtilitatem) oportet hic scire, posse hanc sententiam pertinere ad partem prognosticam, & ad curatricem. Ad prognosticam quidem, si intelligamus προγενόμενα. i. quæ antè fiunr accidere spontè ac per se: ad curatricem, si à medico fieri. Nimirum abscessus qui quum superueniunt, solent morbos rollere, ijdem si fieri anticipent, liberanr, aut etiam si fieri non anticipent, fiant tamen arte, & à medico. Cum spontè fiunt, & liberanr, ad medicum nihil aliud pertiner, quàm agnoscere, ac prædicere futurum, vt homo ab imminente aliquo morbo liberetur: cum autem morbus imminer, & abscessus non fir, optimè curantis consilium est, eundem facere: quia decubitus, qui superueniẽs liberat, antefactus præseruat. Hac causa multis quibus à magnis motbis malè timemus, curamus hæmorrhoidas facere: alijs etiam crura fricamus fortitet, non aliam ob causam, qnàm vt fiant podagrici, quod quidem est morbum morbo curare, aut morbo à morbo præseruare. Verùm non indistinctè pro quouis morbo, quiuis abscessus procurandus, sed pro quocunque, is qui tali morbo solet vtiliter succedere. Nã Hippoc. dicit, non simpliciter decubitum à morbo præseruare, sed in quibus facti liberant. Oportet ergo per te ipsum meditari, quæ quibus soleant succedere, vtiliter, & inutiliter, vr quæ inutiliter solenr succedere prohibeas quoad possis; quæ vtiliter, nisi spontè

fiant, aut morbus videatur esse benignus, & bonæ A indicationis (tales enim citra abscessum soluuntur) facias, aut etiam antequàm morbus hominem prehendat, si ab illo vehementer times. Velut si qui superiori anno ab epilepsiâ liberatus sit supernèniente podagrâ, nunc à podagrâ se sentiat valdè liberum, tentetur verò incubo, aut vertigine, aut omnino capitis grauitate, prudenter facies, si pedes frictione, & labore lacessiueris, vt à capite auertas.

ALterius loci humores excipiunt loca, aut propter dolorem aut grauitatem, aut aliud quoduis, aut quia cum illis communionem habent, liberant. B

Ad eandem doctrinam pertinet hæc oratio, & quæ hanc anteccessit: dicitur enim nunc, quædam loca liberare à morbis aliarum partium, quod earum recipiant excrementa: nimirum, vt dictum est, decubitus tollunt, factos morbos & à nondum factis liberant: tantùm addit nunc Hippocrates, quod ad causas abscessuum spectat, videlicet, fieri abscessus in quampiam partem ob dolorem, vel C pondus, aut communionem, quæ illi cum parte affecta intercedat, aut ob aliquid aliud, vt exercitationem nimiam eius partis, aut calidam intemperiem, aut ob debilitatem. Nimirùm omnis ex parte in partem motus, necesse est fiat, vel quòd trahatur, vel quòd mittatur, vel quòd veniat. Trahitur quidem calore, frictione, & motu partis recipientis. Mittitur ob partis mittentis laborem, cuius causa est, vel grauitas, vel qualitas maligna: venit autem ob pondus, vel vacuum; porrò, vt quod venit, vel mittitur, in hanc ex hac parte veniat, D aut mittatur, causa est dolor, aut debilitas partis recipientis, vel huius cum illa communio, seu rectitudo. Indicatum enim est sæpe esse quarundam partium communionem, ob quam in sese mutuò sua mala refundunt, idque ob rationem quandam multis communem, vt dextrarum cum dextris, sinistrarum cum sinistris, aut ob peculiarem & propriam, vt genitalium cum vocalibus.

PRopter conuersionem sanguis non amplius exit; sed secundùm humoris cognationem huiusmodi exspuunt. E

Non solùm in sanguinis excreatione verum esse comperies quod nunc dicitur, sed in omni alio sanguinis effluxu, vt in muliebri profluuio ex vtero, & in mictu sanguinis, & in dysenteria cruenta. In his enim omnibus adhuc recentibus sanguis exit: inueteratis verò mutatur exeuntium forma in album, purulentum, aut biliosum, flauum, aut viride, aut F nigrum propter conuersionem sanguinis, secundùm humoris cognationem: quia sanguinis redundantia in aliquam cacochymiæ speciem vertitur, hanc aut illam pro temperie cuiusque hominis: biliosis enim in bilem, melancholicis in melancholiam vertitur, humidis valdè cum calore, suppuratur. Similes conuersiones fiunt in febribus, incipientes enim à sanguineis degenerant sæpe in alias species, ob ipsius sanguinis conuersionem. Vbi ego legi τροπὴν, idest conuersionem, inueniebatur in antiquioribus codicibus ῥοπὴν, idest inclinationem, verùm quia Gal. probat censuram veterum interpretum, qui pro ῥοπὴν censebant legi τροπὴν, placuit hanc lectionem sequi.

QVibusdam horum sanguinem detrahere tempestiuè licet, in alijs autem velut iniquum non est.

In quibusdam eorum quibus sanguis exit, dicit oportere mitti sanguinē, in alijs minimè. Vnica autem illa vocula, tempestiuè, exponit quibus sit mittendus, & quibus secùs. Nam mitti debet tempestiuè, & antequàm sanguis in aliam naturam degenerauerit, postea verò minimè. Constat autem hoc dici indicatione ab humoris specie, ob quam in illis quidem mitti sanguis, in his expurgans medicamentum dari debet: verum hoc nihil prohibet, quin in eis etiam quibus mutata sit eius species mittatur aliquando sanguis secundum alias de mittendo sanguine præceptiones.

IN cruenta spuentibus impedimentum afferi anni tempus, pleuritis, bilis.

Galenus, atque vt ipse refert, alij eo priores, intellexerunt dici hic impedimentum, quod sanguinis missionem prohibeat: cæterum durum est dicere, pleuritidem prohibere mitti sanguinem, neque Galenus se satis expedit ab hac difficultate, quantumuis laboret: quapropter ego in alium sensum feror, intelligoque impedimentum dici, non quod missioni sanguinis, sed quod curationi simpliciter obstat: quasi diceret, cum qui sanguinis sputo laborat, tempus anni valdè aut calidum, aut frigidum, & pleuritis (si scilicet simul tenetur pleuritide, vt fieri solet) & bilis toto corpore redundans impedimento est, quominus rectè curetur: quia vterque temporis excessus, & frigus inquam & calor auget sputum cruentum, illud rumpens, hic laxans: bilis exedit: quare cum sint hi tres modi quibus possit sanguis excreari, ruptio, anastomosis, & corrosio, necesse est tria hæc obstent curationi, præterquàm quod bilis petit vsum expurgantium, quæ aperientia sunt & irritantia. Iam verò pleuritis non aliter curari potest, quàm excreando, neque αἵματος πτύσις quicquam petit magis, quàm thoracis quietem, vt ne loqui quidem talibus libenter permittamus: obstant igitur magnoperè hæc omnia sputi cruenti curationi. Hanc esse legitimam loci huius explanationem, facilè intelliges ex Galen. in commentario aphorismi 16. sectionis 1. Ibi enim ita est scriptum. Etenim contraria indigent curatione sputum sanguinis, & pleuritis. Si igitur contraria petunt auxilia, necesse est mutuo sibi impedimento sint.

SECTIO QVARTA.

QVibus ad aures circa iudicationem exorta tubercula non suppurauerint; his euanescentibus morbi reuersio contingit secundùm rationem reuersionum. Reuersione factâ iterùm attolluntur & permanent, velut febrium reuersiones, in simili circuitu. In his aliquid ad articulos abscedere posse sperandum. B

Dixerat Hippocrates in proxima sectioue, omne supporans esse sine recidina, vude collegimus, quod non supporat non adeò sine recidiua esse: iuxta quam sententiam dicit nonc, parotides, quę per morbotom acutorom iudicationes fiunt, nisi suppurentur, reuersiones habete, atque adeò barum quasdam solete pluries & solui, & reoerti secundùm ipsos febrium circuitus, & talibus solete postremò fieri abscessus ad articulos. λαπάσσεσθαι œdemata dicit, vt Galeuus libello vocum antiquatum Hippoctatis interpres est, detumescere & emolli- C ri. Dicit itaque cum non suppurantur, sed inaniuntur, idest, detumescuot, vt videantur resoluta œdemata, solere reuerti, atque uonnunquam pluries circuitu quodam febrili simili, idque cũ fit, exspectandos esse posttemò ad articulos tumores aut dolores. Constat, cùm esset dictutus, πυῖων λαπασσομένων ὑπεροφὴ γίνεται, non fuisse necessarium dicere, quæ non suppurantur, nam intelligi poterat, etsi tantùm dixisset, parotides si euanescaut, iterùm reuertuntur ioxtà febrium citcuitum. Nam quæ ita euanescunt, & reuertuntur circuito quodam non D possunt esse suppurata. Verùm Hippoc. dixit, quæ noo supputantur, vt alluderet ad id quod citato loco dictum est, obiterqoe insinuaret, quæ noo supputantor esse reuersiua, quæ enim supputantur reuersiua nõ sunt. Causa verò ob quam euenit, quod in hac oratione dicitur, est, quia quę non suppurantia sæpe intumescunt, & rursum detumescunt, neque supputationem recipiunt, neque resolutionem inregram, sed aut resoluuntur falsò, hoc est, retrocedentia videntur resolui, aut imperfectè, ac per partes succotum influunt, & resoluuntur, vt in paroxysmis febrium euenit. Vtrunque autem borum E malum. Retrocedere enim periculosi & lethalis signum est morbi: per partes influere, & resnlui est contumacis, longi, & difficilis indicatu. Est enim iudicatio quædam sæpe teorata, quam tentari tantò est deterius signum, quantò ipsa iudicationis species est deterior, illis quæ cum euacuatione aguntur. Cùm verò sæpe rediens, & abiens tumor possit fieri ob dictas duas causas, redire secundùm febrium citcuitus indicat id eueuire ob resnlutinnem, quæ per partes agitur, eodem scilicet modo quo in ipsis febrium circuitibus. Igitur meritò eo appa- F riente signn, expectantur abscessus alij grandiores, qui ad articnlos plerunqne fiunt, ob ipsarum partiumnaturam, vt alibi explicuimus non semel.

VRina crassa alba, qualis Amphigeni aderat, in febribus quæ cum lassitudinis sensu sunt, quartâ die aliquando prodit, & ab abscessu liberat: si verò præter hoc sanguis etiam è naribus effluat, manifestè admodum vindicat,

Vbi dicit, manifeste admodum, sopplere debes soluitur, constat id ex apborismo 64. sectionis quartæ, qui hæc ipsa oratio est. Tantùm hic additur exemplum Amphigenis. Verùm hoc nihil facit, vt qois aliam enarrationem desideret, præter eam quam in apborismi commentatione scripsi.

CVi intestinum in dextra parte dolebat, is quum articulari morbo laborabat, leuiùs se habebat: postquàm autem hic curatus fuit, magis dolebat,

Vnũ quoddam, idque accommodatissimum exemplum nuuc proponitur illius doctrinæ, quã sectione proxima tradidit diceus, Alterius loci humnres C excipiunt loca, aut propter dolorem, aut grauitatem, aut aliud quiduis, aut quia cum illis communionem habent, liberant: & rursum illius; quam antea tradiderat eadem sectione dicens. Multi ergo intempestiuè curati, talibus affectibus non cuuctanter correpti sunt. Nimirum illa oratione dicebatur, quarundam partium dolores liberare à doloribus aliarum partium: bac verò, si partes illæ, quæ liberant ab aliarum passionibus, intempestiuè cureutur, passiones eas fieri, aut redite, velut buic cuius hic fit meotio. Laborabat enim iotestioi dextri mor- D bo, superuenie ebarque ei nonnunquam dolor atticulorum, atque tunc temporis subleuabatur à priori malo, & cum curabatur ab arthritide, redibat aut exacerbabatur iutestini dolor. Nam, quia articulatis doloris præseotiâ tollebatur dolor intestinalis, sic eius absentiâ augebatur. Detrabebant enim dolendi causam articuli intestiuo, qua uon detracta, uecesse erat dolorẽ augeri. Nimirum cum uou esset tota dolendi causa insumpta, neque corporis appatatus morbosus sublatus. Vt narrat Gale. altercabantur euarratores de hac intestini affectione, dicere volentes ad quod iotestinum pertineret, & E de hac artbritide, ad quem articulũ. Dicebaut alij eã affectionem fuisse dolnrem coli, alij decidentiam cæci in scrotum, quòd id dextra parte locatum, & à mesenterio solutum sit: rursum dolorem arthriticum, quidam mulrorum articulorum, quidam pedum, alij coxæ fuisse. Videtur enim multis uon satis esse commentari autorum verba, nisi etiam diuinent. Nam quâ ratione scire poteris, cum Hipp. nihil dicat aliud, quàm cui intestinũ in dextra parte dolebat, quodnam intestinum doluerit? Atque an doluerit solùm, an etiam deciderit in scrotum? At- F que cum solùm dicat, articulari mnrbo laborabat, qui articuli, aut quot doluerint? Nisi probes non posse borum quiduis fieri, sed vnum quiddam necessariò fieri, alia omninò fieri non posse. Ego verò scio virum quendam doctrinâ nnbilem, & mihi valdè familiarem, cùm vtrique dolori, intestinorum dico & articulorum sit nbnoxius, & vtroque soleat laborare alternatè, quasi alter alterum subleuet, laborasse iam sæpè dolore colico sine intestini deci-

dentia, aliquando etiam decidentia intestini in scrotum: plerunque podagra & chiragra, aliquando etiam ischiade. Itaque possunt hæc omnia fieri, estque omnium ratio & causa eadem. Sed neque quod dicit in dextra parte, aliud quippiam nobis indicat, quam euenisse nunc dextra parte dolere, posset idem euentus in sinistra esse esse parte. Neque quidem ex intestino ad articulos factus est abscessus ob quampiam communionem (nulla enim est) sed propter dolorem, aut grauitatem, aut aliud quiduis, vt dicebatur. Porro quod Hipp. dicat in numero singulari intestinum potiùs quàm in plurali intestina, nihil refert, nam nomine intestini cum simpliciter dicitur, significatur totum id quod producitur à fundo ventriculi vsque ad anum.

Agasis filia cùm esset quidem puella, laborabat frequenti spiratione, mulier verò facta non longè à partu leuem percepit dolorem, cùmque in sublime extulisset graue pondus, statim quidem crepuisse visum est aliquid in pectore. Sequenti die asthmate & dextræ coxæ dolore laborauit. Cùm hæc doleret, frequenti etiam anhelitu corripiebatur, qui desinente dolore cessabat. Spuebat spumosa, ab initio florida, cùm autem constitissent, vomitioni biliosa & tenui similia erant. Dolores quidem maximè vigebant, quando manibus laborabat. Huic prohibere visum est allium, suillam, ouillam, bouinam: spirandi verò difficultate laborantibus, clamore & ira præcipiti abstinēdum.

Hæc mulier haud dubiè habebat intra thoracem in suprema & posteriori eius parte, ad duo inquam prima spatia intercostalia, iuxta ipsam spinam, tuberculum aliquod, quod diutissimè crudum perstitit, posteà verò labore partus denuò exacerbatum, & factum phlegmonosum, & dolens suppuratum est, & posteà nixu, quo mulier pondus magnum in sublime extulit, rupto abscessu, pus in thoracem effusum est. Inde pure resudante intra pulmonem factum est asthma, & compatiente coxa factus est dolor coxę. quoniam verò ex eadem parte, & eadem causa coxæ dolor & asthma procedebant, consentaneum erat augeri & minui simul, atque tunc mulierem respirare difficiliùs, cùm doleret magis coxa: faciliùs verò, cùm minùs. Constat verò necesse esse, vt huic in thorace non solùm adesset asthma, sed dolor etiam, nam quo loco fuerat tuberculum, necesse erat manere vlcus cauum, & difficile sanescens, in loco præcipuè ad coalescentiam vlcerum adeò incommodo ob motum assiduum, & situm profundum. Fuisse verò & tuberculum, & ex eo relictum vlcus eo thoracis loco quo dixi, inde conijcies, quod dolores tunc maximè ingrauescerent, cum laborabat mulier manibus. Nimirum nerui manuum nascuntur à dorsi medulla, inter primam & tertiam vertebram, & decurrunt per duo spatia intercostalia. Merito ergo manibus laborantibus, condolebat ea pars thoracis, quare si cum thorace condolebat coxa, laborantibus manibus dolebat vtraque pars. Hæc om-

A nia secundùm Gal. narrationem dicta sunt, atque adeo, vt ipse censet, nulli possunt videri dubia, præter illud, quod de compassione thoracis & coxæ dictum est. Nulla enim causa videtur, quâ condoleret coxa cum thorace, cùm nulla esse videatur communio illis, velut est thoraci cum genitalibus. Galenus ob nullam communionem factum esse putat, sed quod casu huic mulieri coxa fuerit debilior, quàm partes aliæ, atque ideo recepperit excrementa. Mihi vero videtur in partium etiam natura & communione, causa aliqua esse potuisse. Nam tho- B raci cum vtero magna communio est, siquidem vocalibus cum genitalibus: dolere vero coxam sæpe ob vteri morbum res est experimento compertissima, & rationi maximè consona, & ab Hippoc. celebrata, præcipuè vero quibus vterus incidit in coxam: qualis fortasse erat hæc mulier. Sed est hic consideratione dignum, cur ei, qui cum dolore dextri intestini laborabat articulari morbo, quanto magis ingrauescebat arthritis, tanto magis remittebatur dolor intestini, & contrà: huic vero mulieri ambo dolores ingrauescebant simul, cùm præcipuè di- C ctum sit ab eodem Hipp. in aphorismo: Si duo dolores non eandem partem infestant, maiorem alterum obscurare. Certè si illud obscurare significet, vt verbum ipsum præ se fert, & Galenus in commentario eiusdem aphorismi intelligit, facere vt lateat, seu vt minus ab ipso ægroto percipiatur, sed velut contemnatur præ alio vehementiori, vera est sententia illa aphoristica vniuersim, distrahit enim semper mentem vehementioris obiecti sensus à debiliori. Verum si illud obscurare accipiatur, vt Galenus in commentatione historiæ proximæ, eius in- D quam cui dolebat intestinum, accepit quasi diceretur, dolorem minorem à maiori tolli, aut curari, iuxta illud, quod sectione secunda huius sexti dicebatur, opus aliquod simile facere, vt quum dolor dolorem sedat, non est vera sine quadam limitatione. Nimirum cum pars aliqua dolet per consensum cum altera, ita inquam vt non sit solum passio secundaria, sed mera sympathia, non tantum non curat alter dolor alterum, sed necesse etiam est crescant affectiones simul, vt si cui ob affectionem dolorificam ventriculi, aut capitis doleant oculi, necessario crescet oculorum passio crescente passione E ventriculi, aut capitis. Cum autem non est mera compassio, duorum alterum necesse est fieri, vt alteram partem recipere ex altera, vel ambas à toto corpore, vel ab aliqua alia. Si altera ab altera recipit, necesse est, vt crescente dolore posterioris decrescat dolor prioris, iuxta quod libro secundo huius operis dicebatur, si dolet caput in pectus descendit, & hypochondria, deinde in coxam, & pedes. Impossibile est autem vt omnia simul doleant. Si vero ambæ partes recipiunt simul à toto, vel alia quadam, necesse est vt dolores augeantur simul, quia scilicet recipiunt simul, verum tunc quoque detrahunt si- F bi aliquid mali mutuo, quæuis enim earum reciperet plus, nisi in alteram pars succi mitteretur. Ille igitur cui dolebat intestinum, laborabat etiam arthritide, non per meram compassionem, sed quod altera in alteram pars mitteret, ac proinde merito non simul sed alternatè augebantur: huic autem accidebat coxæ dolor & asthma, thorace fortassis compatiente cum vtero: aut vtraque parte recipiente simul à toto, aut fortasse à capite. Ex specie spu-

totum nihil aliud potes in telligere qoàm à talibus homoribus pe pendisse malom, quales illæ differentiæ sputorum sunt natæ significare, ab initio verò exisse floridum, hoc est, subrubrom, dimanante sanguine ex vlcere. Verum de differentiis sputorum, & significationibus, in prognostico est satis diffusè actum: nunc quæ peculiariter sunt huius loci pertractentur. Videbitur tibi hæc mulier etiam antequàm rumperetur tuberculum, laborasse asthmate, quandoquidem laborabat respirationis difficultate, & crebra spiratione. Quid autem est aliud asthma quàm respiratio anhelosa, quę ooo fit ob febris magnitudinem? Certè oon quæconque anhelatio, sed tanta, vt sit iam orthopnæa. Itaque hæc anteà respirationem habebat difficilem ob tuberculum, noodum verò erat orthopnoica, ac proinde neque asthmatica, vt posteà. Si placet dicere fuisse anteà asthma incipiens, quia id malū augescens in asthma abiit, nihil prohibet. Quid huic medici consuluerint, narrat Hipp. non quidem curationem, sed victus solùm institutionem. Fortasse, vt erat morbus longus, & qui eam decombere non compelleret, non est curata, sed contenta solo victu, persanari posse nō sperans, sed morbum melius ferre volens. Fortasse etiam curationem dicere omisit Hippocrates, quod non valuerit persanare; vtcunque hoc habeat, censuisse dicit medicos, hanc abstinere ab allio, suilla, ouilla, & bouina, quia sunt hæc partim acria, partim concoctu difficilia, & crassa. Itaque eadem ratione abstinere debuit ab omnibus acribus, & ab omnibus concoctu difficilibus, & crassis. Nam acria breui affertent phthisim exesione polmonis, concoctu difficilia & crassa impedirent excreationem, & omnem corporis expurgationem. Ἐν δὲ τοῖσι πνευμόνοισι (inquit) βοῆς, ὀξυθυμίης. Rectè profectò, nihil est enim quod adeo possit vlcus dilatare in thorace ac clamor, qui fit vehementi respiratione, & ira præcipiti quæ facit feruorem sanguinis, & præter quàm quod humores conuocat, vsu aucto facit respirare plus & crebriùs. Quum dicit ἐν πνευμόνοισι, indicat duo hæc ob spirationem lædere, quia scilicet vtrunque facit respirare vehementiùs. Mirum tamen si huic non iusserit Hippocrates ferris candentibus fieri inustiones, io doobus spatiis ioter costalibus supremis, iuxta spinam, in parte dextra: & circoncirca coxam dextram: ego quidem huic hæc consuluissem fieri.

Cui in capite tumor exedendo proserpebat, ei primum alumen vstum profuit. Habuit alium abscessum, fortasse quòd os abscessurum esset, abscessit sexagesimo die super aurem, circa supernam verticis partem vulnus erat.

Hic laborauit affectibus qui per malignas cacochymias accidere multis consueuerunt, tumoribus, vlceribus, & carie io ossibus capitis. Quæ hoc nostro tempore fieri haudquaquam possunt, sine morbi gallici notâ, quaquam eum morbum nooum esse vulgus sibi persuasit. Huic duo tumores nati sunt, alter sponte exulceratus exedebatur, eratque vlcus hoc supra aurem iuxta verticem: alius abscessus quâ in parte capitis fuerit, non narrat Hippoc.

A suspicatur tamen ortum esse ibi, quòd os subiectum carie laboraret, & inde esset abscessurum, vt factum est. Nam aperto à chirurgis eo abscessu, sexagesimo die ex quo nudatom est, & cæpit ab aëre & medicamentis alterari, abscessit os. Fieri quidem potest, vt osse noo corrupto, ob redundantiam solùm humotum fiant tumores, verùm in iis qui maligna laborant cacochymia, sæpissimè fiunt ob subiecti ossis corruptionem. Quare mox atque apparet tumor, timere talem corruptionem oportet, atque alio quopiam signo accedente, vt persistente dolore,
B aut fouea sub premente digito cum quadam asperitate aperire. Quòd tumori qui exedebatur, alumen prodesset, iuxta illius naturam euenit, nam siccat vehementer. Rectè autem dixit alumen profuit, insinuans scilicet, non omnibus ita affectis illud ipsum medicameo futurum vtile, sed aliis hoc, aliis aliud profuturum, pro coiusque hominis natura; & dispositione: rectè etiam dixit primùm, quia etsi primùm videretur alumen prodesse, tamen non potuit eo solo persanari homo, sed alia fuit opus adiicere, fortasse caustica. Quòd sexagesima die os abscesserit, non mirum, plerique enim abs-
C cedunt post quadraginta, hic fortasse erat senex, & ossibus natura durioribus.

Intestina crassiora habent homines canibus similia, verùm maiora: appenduntur ex medianis membranis, quæ mesocôla vocantur: Hæ verò ex neruis à spina sub ventre.

Ad Anatomem pertinet hæc oratio, est autem maximè conspicuum, & exigua diligentia indigens,
D quod dicitur, nihil enim dicit aliud, quàm intestina hominū similia esse caninis, quod adeò est Anatomicis perspectum, vt quæ ad naturalia instrumenta pertinent, non nisi in caninis corporibus ostentent. Dicit hominum intestina esse maiora, certè vt & corpora tota. Ita autem habere, etiam non perspectis intestinis, ex vtrorumque fæcibus licet agooscere. Sunt enim hominum fæces, quæ duræ egeruntur, crassiores quàm canum. Suspendi dicit ex mesocolis, hoc est, ex mesenteriis. Quod enim Galenus vocat ἔντερα, id est, intestina, vocabat Hip-
E pocrates, & eo antiquiores, κῶλα, quare & quod mesenterium, mesocolum. Dicit verò numero multitudinis mesocola, qoia constat multis venis, quæ omnes alligatæ sunt spinæ, ligamento quodam magno iuxta septum transuersum. Vt inde sint mesenterij vasa omnia, atque cum eis iotestina, ex spina, & ipso septo transuerso. Vocat verò neruos illa ligamenta, nomine ob substaotiæ similitudinem latiùs accepto. Dicit sub ventre, vel quia infra ventriculi os, vel quia corpore supioo collocato, substat omnibus intestinis.

F

Ægrotis gratificandum est in istis rebus, vt nimirùm potus & cibi mundè præparentur, & quæcunque videt & tangit mollia sint. In alijs etiam quæ non valdè lædant, aut facilè emendari possint, vt frigida, quum ea opus est. In his etiam ægroto gratificandum,

qualia sunt introitus, sermones, habitus corporis, vestitus, tonsura, vngues, & odores.

Omnia hæc pertinent ad œconomiam circa ægrotantes, de qua sectione secunda huius lib. non longe à fine dictum est. Omnia, quæ & ad ipsum ęgrotum, & ad medicum, & ad eos qui adsunt, & ad externa pertinent, in gratiam ægrotantis debent esse comparata. Gratificandúmque ei, quoad fieri potest, cibis, & potibus, & medicamentis, & cubiculo in quo decumbit, & iis quæ oculis obiiciuntur, & sermonibus quos audit, & odoribus, & lectuli mollitie, ac denique omni alia re, quæ non valdè lædat. Vsque adeò vt & ipsum medicum velit Hippocrates sese compónere, vt maximè ægroris placeat, introeat scilicet compositè, & videat quos apud ægrotum sermones habeat, & decentem habeat vultum, & totius corporis figuram, & vestibus induatur preciosis & mundis, capillis bene tonsis, vnguibus expolitis, odoribus etiam vtatur. Huc spectat ferre annulos, & aureos torques, & quædam alia quæ vulgus hominum miratur & amat. Libello de medico scripsit Hippocrates multa ad hanc partem spectantia, ex quibus ego illud imprimis eligi suadeo, medicum circa totam vitam esse probè compositum. Quia maximè (inquit) ad opinionem, & autoritatem comparandam conducit, bonis & honestis moribus præditum esse. Itaque si omnes hæ indulgentiæ, quibus ad ægrotantes vtimur, id possunt præstare præcipuè, vt Gal. censet, vt diligant, & proinde nobis pateant, velut vnicis amicis, velut parentibus, velut Diis, nihil magis obedientiam parit, quàm autoritas, neque hanc quàm probitatis opinio, vt Hippocrates dixit. Sed præter hanc vtilitatem, præstant hæ gratiæ ægrotantibus aliam non exiguam, exhilarant enim quædam, vt quæ ad medici ornatum spectant, & sermones, & spectacula, ipsorum animos, vt minùs mœrore lãguescat, quędã etiã ipsas naturales facultates, velut mundè parati cibos, potus, & suauitati aliquid condonare, etsi alioqui videatur non valdè expediens. Certè his præceptis, non ad dicta, sed ad luctum vtuntur multi, caueant autem hortor, ne plus satis vtantur, & plurimùm suis commodis studentes, eorum qui se illis crediderunt, salutem spernant. Videant quantum sit id, quod suauitatis causâ permittant, quod sanè Hippocrates ipse definit. Sed & id ipsum quod per artem licet, videant ipsi, quibus permittant. Nam quod insigniter possit lædere, aut quod inferre noxam quæ non facilè emendetur, nulli debent concedere, sed vt in aphorismo dixit, Parùm deteriorem cibum, aut potum, at quod vel tantillùm possit lædere permittendum non est omnibus. Nã mores ægrotantium considerandi sunt. Quidam enim sunt adeò intemperantes, vt si medicus illis tantillùm concedat, ipsi ea occasiõne sint plus multò adiecturi. Itaque hæc præcepta, vt alia omnia practica, prudentia indigent. Nam & medici compositio ad gratiam comparata, quæ plurimùm artis prodit, eum facete solet ridiculum, & contemptilem: quinetiam suspectum, putantibus hominibus, id quod doctrinæ deest, ambitione illa suppleri, & eum qui tam multis rebus, fortasse futilibus, studeat, non admodum posse vtilibus præceptionibus esse intentum. Neque tamen has ob causas velim medi-

A cum rigidum, grauem, inurbanum, & prorsus rusticum se præbere, vt noui alios, hac arte volentes simulare se semper tractare seria. Vsque adeò est quique sua astutia. Ego mihi nihil horum, sed facilem, non tamen leuem, aut grauem, non tamen tetricum conuictum exopto, & omnia prudenter ac moderatè facere. Vbi ego legi, sed non vt valde lædant, legitur in græcis codicibus ἄλλα μὴ μεγάλα βλάπτειν. Idest, alia non multùm lædere. Quæ verba ineptitudinem quamdam præ se ferunt, proinde mihi arrisit plurimum

B illud ἄλλα mutari in ἀλλά, id est, sed, sit enim mutato solùm apice, & redditur sensus longè facilior, hic scilicet, gratificandum est quidem ęgrotanti, ita tamen vt non valdè lædantur, velut si dari debeat ægroto ad voluptatem frigida, ne tamen ita detur, vt patere possit noxam aliquam magnam, atque fortasse inemendabilem: vt hoc deliciosissimo tempore, quale nunquam viderat Hispania, scimus multis niuis vsu nimio contigisse. Sed si de mollitie & voluptatibus, quæ nostrorum animis irrepserunt, sermo esset habendus,

C ad elegiam procederet commentatia. Faciat Deus, vt ab his expediti, ad virtutem pristinam, qua alijs omnibus gentibus quondam fuerunt admirationi, conuertantur, & liceat medicis eos seriò curare, vtantúrque illi arte ad salutem potiùs quàm ad delicias.

Aquam quum decoxeris, partim quidem prouidebis vt aërem recipiat: partim quidem vt non sit vas aquâ plenum, & operculum habeat.

D

Quidam enarratorum censebant, hæc verba simul cum prioribus legi, alij seorsum. Qui legebant simul, intelligebant Hippocratem hic docere rationem refrigerandi aquam, pro ijs ægrotis quibus placeret frigidam concedere: qui seorsum verò, docere rationem elixandi aquam. Vtraque ratione accipit satis idoneam interpretationem, Galenus probat magis priorem, me verba ipsa videntur in alteram trahere. Proinde

E vtramque persequar, & prius quidem priorem. Aqua multis causis, & eis quidem optimis elixatur, quarum vna est, vt meliùs refrigeretur, cùm eam frigidissimam dare volumus. Promptiùs enim aqua calefacta niue, aut alia aqua frigidissima circumfusa, frigus in se totam admittit, quàm frigida. Refrigerandi verò, cum iam fuerit calefacta, duplex ratio est, altera sub dio sine operculo exponere, altera in puteum aut niuem cum operculo, atque vase obturato immergere. Vtrumque autem ita fieri debere luce clarius est. Nam si cum operculo exponatur sub dio,

F minimè circumfusi aëris frigore alterabitur, si verò sine operculo demittatur in puteum, aut niuem, mixtionem aliquam inutilem admittet. Quod si galenus velit, vt vas quod in niuem mergitur, probè obturetur, ne aliquid recipiat: quantò minùs ferendũ est, quod deliciosi nunc faciunt (permittentibus quibusdã assentatoribus) vt percolata per niuem aqua bibatur, aut etiam ipsa nix aqua soluta. Hæc de ratione refrigerandi aquam dicta sint,

A De ratione elixandi iuxta alteram enarrationē nunc dicatur. Elixatur aqua, præter dictam, duas ob causas, vt emendetur à vitio aliquo, aut vt facultatem aliquam recipiat. Vt emendetur, velut si crassa est vt extenuetur, si vitiosam aliquam aut alienam habet facultatem, vt eam deponat: vt facultatem recipiat, vt cum ea lignum sanctum, aut radicem cynæ, aut smilacem indicam, aut glycyrrhizam, aut aliud quiduis incoquimus. Cum emendationis causa solùm elixatur, ad ignem lentum sine fumo, vase detecto fieri debet, vt vapor & quicquid ab ea dissolutum fertur, expiret, neque in eam deuo- B latur: cū verò alicuius causâ facultatis elixetur operculo superposito, ne facultas eius quod incoquitur, expiret. Ne sit autem plenū vsque ad summum, sed ad os relinquatur vacuum, quantū satis sit ad liberum feruorem. Nam alioqui, aut cohibebitur feruor, aut rumpetur vas, quod in musti etiam dolijs licet experiri. Itaque siue elixare vis, siue elixatam refrigerare aquam, duplex ratio est, in detecto vase, aut tecto operculo, & vase non pleno. Quid autem? Cum refrigeramus detecto vase, nunquid pleno vase fiet meliùs, an etiam non pleno? Certè vt erit vasis os; siquidem lato sit ore, nihil prohibet plenum esse vas, si vero angusto, satius fuerit esse semiuacuum, vt secundùm ampliorem ex- C tremitatem aqua aëre tangatur.

QVòd multi ex sanguinis profluuijs hydrope laborent, notandum est.

Nimio fluxu sanguinis siue menstruo, siue ex hæmorrhoidibus siue ex naribus, siue aliunde calorem naturalem hepatis tolli, hoc sublato hydropem fieri, res est certissima.

D

SI qualia oportet purgentur, etiam facilè ferunt.

Hoc quoque est enarratum prima particula aphorismorum.

QVi vigilat externis partibus manifestè est calidior, internis verò frigidior; qui dor- E *mit viceuersa.*

Inter hæc & proximè scripta verba, occurrunt in omnibus codicibus quædam alia, quibus narratur fames quæ fuit in Aëno, per quam ob leguminum esum morbi quidam facti sunt, quod idem libro secundo narratum est, & à me redditæ eius euentus causæ. Nunc delenda censui, quia nihil continent noui vnde vtilitatis quippiam posset accipi, & sunt haud dubiè interiecta temerè. Galenus enim omnino non habebat in suis codicibus, siqui- F dem nullam prorsus mentionem talium verborum fecit, sed post illa quæ de refrigeranda elixata, aut de elixanda aqua dicta sunt, ad ea quæ de vigilantium & dormientium calore dicuntur, transijt. Ventres per somnum calidiores esse quam per vigilias, & extremum corporis habitum frigidiorem ex somni & vigiliæ natura constat. Si quidem colligit sese naturale calidum in interiora, exterioribus destitutis per somnum, quod per vigiliam contrario motu effunditur. Sed & hoc signo constat, quòd qui dormiunt pluribus regumentis indigent, quàm qui vigilant, vt noctu etiam quàm interdiu, & hyeme quàm æstate, & quiescentes quàm qui exercentur, & mœsti aut timidi quàm irati, quibus motibus est analogus somnus, vt vigilia contrarijs. Hinc fit vt somnus ad concoctiones, vigilia ad distributionem, & euacuationes plus conferat.

NAturâ calido refrigeratio, potus aqua, & quiescere conuenit.

Hæc oratio videbatur mihi excipienda hinc, locandaque vltra duas alias quæ mox sequuntur, quia illæ duæ cum priori aptè iunguntur, cùm sint omnes illæ de somno, hæc verò separata aptius disponeretur, vt quæ tractat de re alia. Pertinet hæc ad diæteticam medicinam: continet enim rationem instituendi victum refrigerantem pro calida natura. Sed videri potest quod dicitur, aduersum alijs medicinæ theorematis. Receptissimum enim est & magnum artis axioma, quæ sunt naturalia seruanda esse, & quæ præter naturam submouenda: atque illud his proximum, conseruationem fieri similibus, curationem contrarijs. Vnde legitimè colligitur, omnibus rebus naturalibus esse danda similia: quare naturâ calido non refrigeratio, sed calfactio congruit, quare non aqua & quies, sed merum & motus, atque ita in alijs omniū causarum salubriū generibus. Non enim omnia quibus constat victus Hippocrates nominauit, sed pauca quædam, quorum nomine tu reliqua potes intelligere, quæ in eandem partem cadunt, frigida cùm sint. Galenus in commentatione, velut huic obiectioni respondens dicit, calidas naturas vocare Hippocratem consueuisse, quæ non ingenito calore, sed acri & mordaci abundant, quem aduentitium, & non secundùm naturam esse arbitratur. Durum verò est dicere, calorem acrem iuuenum naturâ biliosorum, non esse secundùm naturam, aut eum qui febriliter ardeat (si modò hunc intelligit) dici ab Hippoc. naturâ calidum. Quamobrem ego naturâ calidum dici intelligo, eum qui naturâ suâ est calidor quàm temperatus; neque tamen Hippocratem docere, talem esse refrigerandum, sed refrigerationem talis (cùm scilicet refrigerandus est) agi aptime potu aquæ & quiete. Sed dices si naturâ calidus refrigerari non debet, futile est docere, quomodo refrigeretur. Certè refrigerari debent qui calidi naturâ sunt, quia calidiorum vsu periclitantur corripi morbis calidis: vt frigidi etiam frigidis, vsu frigidorū, quia à similibus facilè patiuntur corpora, à dissimilibus difficulter. Non enim semper seruari debent omnia quæ sunt naturalia, sed quæ sunt naturalia & omni reprehensione carentia, vt mediocris temperies seruanda semper, vitiosæ autem naturæ seruandæ solùm per morbos, aut per negotia, alioqui reducendæ ad meliores, quod fit vsu contrariorum.

Somno indulgendum in loco frigido, corpore cooperto.

Breuiloquium, quacunque de re agatur, consueuit multis interpretationibus esse expositum, quod in plerisque Hippocr. sermonibus, & in hoc non minimè euenit. Nam illud, ὕπνος ἐν ψύχει ἐμβεβλημένῳ, significare potest, hoc modo maximè somnum conciliari, aut hoc modo vtilissimum esse dormire. Illo modo pertinebit oratio ad physiologiam, B hoc ad salubrem medicinam, seu de tuenda valetudine. Rursum legi possunt seorsum illa, ὕπνος ἐν ψύχει, vt significetur frigore conciliari somnum, vel vtile esse dormire in loco frigido: & particula illa ἐμβεβλημένῳ adiungetur proximè sequentibus, quæ ita habent, ὕπνος ἐδραῖος, ὀρθῶ νυσταγμός. Ita legebant (vt Galen. dicit) multi, & ἐμβεβλημένῳ vertebant iacenti. Vnde multæ etiam interpretationes sequentis orationis nascuntur. Verùm Galeno videtur valdè violentum ἐμβεβλημένῳ accipi pro κατακειμένῳ. Quapropter magis consentaneum est vertere cooperto, & legere, somno indulgendum in loco frigido, corpore cooperto. Ambæ autem interpreta- C tiones quas diximus probabilissimæ sunt. Nam quia per somnum calidiores sunt homines interiùs, & frigidiores exteriùs, aëre ambiente frigido indigent qui occurrat interno ardori, & indumentis quæ externorum frigori, ne quid nimis fiat: atque eadem ratione melius conciliatur ita somnus, quàm aliter. Nam qui dormiunt in loco calido excitantur ab interno æstu: qui non probè operti, ab externo frigore: qui verò in loco frigido cooperti, à nulla D causa offenduntur, & is somnus est placidus & vtilis.

Rectorum nictatio somnum affert profundum.

Qui hanc orationem dicunt incipere à voce κατακειμένῳ idest (vt ipsi interpretantur) iacenti, intelligunt ἐδραῖον ὕπνον dici profundum & quietum metaphoricè, atque significari hominem iacentem E dormire quietè: stantem verò, aut etiam sedentem, aut insidentem equo (hi enim omnes sunt recto corpore) non posse nisi nictare. Sed dices, quid hoc ad medicum? Certè ad tuendam valetudinem spectat, consuliturque, vt qui dormiturus est decumbat, ne lassitudinibus corripiatur, si sedens aut stans dormiat. Si verò hæc oratio quatuor has solùm voces contineat, ὕπνος ἐδραῖος, ὀρθῶ νυσταγμός, videtur significari, eum qui rectus nictat, sedendo dormiturum. Hoc verò leue est & parui momenti, vtilior multò sensus est quem Ga- F lenus sequitur, & continet præceptionem quandam curatoriam, & rationem occurrendi peruigilio Scilicet quum quis capere nō potest somnum, coactus vigilare, & stando nictare, antequàm ei permittatur decumbere, solet in sedentarium & profundum somnum incidere: velut etiam cùm quis conqueritur, se nunquam cum appetentia accidere ad cibos, consultum erit, cogere vt ieiunet quousque appetat, nam priuatio parit appetitum. Ergo iuxta Galeni enarrationem hæc verba, ὕπνος ἐδραῖος ὀρθῶ νυσταγμός, significant, nictationem stantis afferre somnum placidum & profundum. Constat verò hanc curationem vtilem non esse, cùm ob aliquam affectionem grauem fit ea impotentia, nam si quis phrenitide exquisitâ laborantem cogat vigilare, donec somno corripiatur, aut eum qui ob phlegmonem, aut erysipelas oris ventriculi, aut gulæ, cibum non potest capere, ieiunare cogat donec appetat, priùs morietur eorum vterque. Curatio igitur hæc tunc est accomodatissima, cum fastidium incepit à satietate, aut dormiendi impotentia ab otio. Sed etsi hinc non inceperit, sed ex contrariis causis, vt fames ex bile aut ex calore oris ventriculi, & peruigilium ex cerebri siccitate, si tamen affectiones graues non sint, vt quas nuper dixi, fieri potest vt hæc curatio locum habeat. Nam ad inopiam tracta membra possunt ciborum appetentiam facere, etiam repugnante bile & calore ventriculi: & facultatis animalis labor poterit afferre somnum, etiam in sicco cerebro. Quapropter neque tertianis febribus laborantes admodum cogendi sunt cibum capere, sed cùm valdè fastidiosi sunt sinendi: neque melancholici semper arcendi ab omni labore, & à lectione, & aliis omnibus quibus præcipuè solent delectari, sed concedendum est illis horum quidquis moderatè, vt minùs mœsti sint, & dormiant. Verum vt dixi, qui præ grauissimo aliquo malo tale habent symptoma, non ita curandi, sed nobis contrà eundum, & vi cogentibus. Si enim phreniticum prohibes dormire, aut laborantem phlegmone ventriculi comedere, sperans inde futurum, vt ille dormire velit & hic comedere, perinde feceris ac si lethargicum dormire sinas, & laborantem fame canina comedere, sperans fore vt ille enigilet, & hic satietur, nihil enim tale eueniet. Sed talium omnium somnus dormiendo, peruigilium vigilando, fames comedendo, fastidium ieiunando crescet vsque ad mortem.

Debiles victus frigidi, robusti verò calidi.

Idem prorsus continent verba hæc, & quæ paulò post sectione quinta huius libri occurrent, vbi dicitur, debiliores cibi breuiorem vitam faciunt. Scilicet debiliores cibi dicuntur à Galeno eum locum enarrante, qui exiguum præstant alimentum, velut olera, & fructus. Debilis ergo victus est vsus talium ciborum: constat verò cibis refici naturalem calorem, quare vsu parum nutrientium languescet naturalis calor, atque hoc languescente necesse est vitam contrahi: contrà vsu bene nutrientium naturalis calor roborabitur, & vita producetur. Debiles ergo victus frigidi, ideſt naturalem calorem facientes marcescere, & mortem accelerantes: calidi verò robusti sunt, & vitam producentes.

Ex aquis arte carentibus quæ ab æthere excernitur cum tonitru, tempestiua: nubiliosa verò mala est.

Aquæ arte carentes sunt fluuiales, fontanæ, puteales, & pluuiales: artificiales verò, stillatitiæ, & expressæ, & elixatæ. Hæ quia medicamentosæ sunt frequentet in vsum veniunt, etenim & potus & medicamenta simul sunt, habentque vires eorum ex quibus exprimuntur, aut distillantur, plus aut minus, vt est eorum natura, aut induunt vires eorum quæ in eis incoquuntur. De naturali aqua variæ sententiæ fuerunt, autores quidam præferunt fluuiales, ob assiduum motum; alij puteales, ob colaturam: alij fontanas ob mundiciem: alij etiam pluuiales quòd videantur esse tenuiores. A me dictum est de his, atque omnino de aquæ electione, in commentatione tertij de ratione victus in morbis acutis, vbi & hanc orationem enarraui, quapropter licebit nunc, & aliorum opinionibus, & earum refutationibus prætermissis, quod huius loci est solùm dicere. Ex sententia Gal. & aliorum, veterum baud dubiè præfertur pluuialis omnibus aquæ generibus. Nam in medicamenta omnia, quæ aquam recipiunt, immitti iubebat aquam pluuialem. Galenus vbi deest pluuialis permittit fontanam, atque id quidem non quòd semper fluuiali sit melior, sed quia vt ipse narrat, Romæ erant optimi fontes, Madriti quoque sunt optimi ac multis Compluti meliùs fluuialis reposita immittetur. Sed quòd pluuialis præferatur optima ratio est, nam est tenuior, & concoctior (si modo concoctionem aliquam accipere potest aqua) vtpote ex reliqua aqua vi caloris excreta: id verò non omni pluuiali æquè ineft, æstiualis enim & que cum tonitruis descendit, quę ob tempus anni ὡραῖον ὕδωρ. aqua æstiualis dicitur, vt fructus etiam temporales seu borarij dicuntur, qui eo tempore proueniunt, ea inquam aqua, vi caloris, & terra etiam arida excernitur: hyemalis verò, & quæ copiosis, & opacis nimbis cadit, non tam vi caloris, quàm humoris redundantiâ, & vaporum copiâ prouenit: quare illa tenuior est & cōcoctior, hæc crassior & crudior. Optimæ igitur aquarum omnium, & quibus ad medicamenta, & ad vsus eorum qui aqua vulgari læduntur, sunt pluuiales æstiuæ. Vbi dicitur tempestiua, deest particula, bona, cui illa mala opponatur: nisi fortè nomine tempestiuæ voluerit Hippocrates bonam significare.

Aqua edax, vigilia edax.

Ad physiologicam partem pertinet hæc oratio, continet enim quæstionem duorum naturalium problematum, cur qui aqua vtuntur plus cibi capiunt, quàm qui vino: & cur qui ob negotia vigilant plus solito, accipiunt plus quàm qui dormiunt satis. Dixi verò ad physiologicam pertinere, quia non vt in iis qui naturaliter ad victum hunc sunt dispositi verum esse deprehenditur, ita etiam in his qui reuentur morbo. Nam eos qui aqua vtuntur semper voraciores esse, vinosos verò paucο cibo esse contentos, experimento est cognitum, neque minùs eos qui totam noctem insomnes transfigerunt, intentos negotijs plus cibi capere, & lautiùs ientare quàm solebant. Non tamen perinde si quis per morbum fastidiosus est, aquæ potu iuuatur, neque si quis laborat peruigilio, ob hoc magis appetit cibos, aut vigilando ampliùs appetitum comparat. Quin potius multi ægroti qui cibos capere non possunt, vsu modici vini incipiunt accipere, & multi qui peruigilio & fastidio laborant simul, modico somno recreati comedunt. Atqui profectò hæc omnia eueniunt merito, omniumque oportet causas dicete. Quod in beneualentium victu vsus aquæ quam vini sit magis edax, causam dicit Galenus esse, quod frigida ventriculi intemperies cibi appetitum faciat, velut calida potus. Ego huic etiam addo aliam. Ex aqua nihil vnquam alimenti accedere corpori, ex vino vero citissimè non omnino exiguum. Merito ergo qui vino vtitur, accipit aliorum ciborum minùs, quàm qui aqua. Verùm per morbos multis fastidientibus vinosa qualitas est pro condimento, quod aqua non potest, quia nulla est qualitate prædita: præter quàm quod quidam vini potu adiuti coquere incipiunt, atque ob id etiam accipere. Quod qui ob negotia vigilant accipiant multùm, causa est magna dissipatio, quam facit vigilia præ somno, vt motus præ quiete. Ita sit metiro vt dormientes facilè, laborantes difficilè sustineant ieiunium. Quod ægroti qui cùm peruigilio fastidiosi sunt, somno recuperent appetitum, causa est, quod somnus emendat intemperiem calidam & siccam, quæ fastidium parit, vigilia auget.

Percalidam naturam, calidò anni tempore, cubile in aëre frigido crassam reddit, in calido attenuat.

Significant hæc verba cubile in aëre frigido, calido tempore, crassam reddere naturam valdè calidam, in calido autem loco attenuare: hoc est, cùm qui est naturâ valdè calidus, tempore calido, si dormiat in loco frigido crassescere, si vero in loco calido, extenuari. Quod quidem extenuetur naturâ calidus, tempore calido, in loco calido decumbens, causam esse dicit Galenus, quod calidi facilè dissipentur, quare accedente temporis & loci quo dormiant calore, dissipabuntur plurimùm: nempe conueniunt iam causæ tres dissipationis, calor hominis, temporis, & loci. Sed si hoc ita habet, cur hic idem eodem tempore in frigido dormiens crassescet, deberet enim etiam extenuari, etsi minùs; siquidem adessent extenuationis duę causæ, proprius calor, & temporis: quibus repugnaret vnica, frigus cubilis. Quid ergo? Nunquid per crassam reddi intelligit Hip. minùs extenuari. Quod si dicas naturalem calorem non dissipare, sed nutrire (quod ego sæpe iam indicaui) ac proinde non esse in causis dissipationis, sed crassitiei, atque ita calidum æstare dormientem in loco frigido, duas habere causas crassescendi, calorem proprium, & frigus cubilis, vnam extenuandi, calorem temporis, fiet, vt calidus æstiuo

æstino tempore in calido cubiculo minùs extenuetur, quàm frigidus eodem tempore & loco, quia frigidus habebit tres causas extenuationis, calorem temporis, & loci, & frigus proprium: calidus verò duas extenuationis, calorem loci, & temporis, crassitiei alteram, proprium calorem. Quid ergo? Nunquid dicit Hippocrates naturam calidam calido tempore & cubiculo attenuari. Non quod magis quàm frigida, sed quòd ea quoque nonnihil attenuetur? Hæc mihi videntur explicationem postulare, ac præterea, cur potius requirat Hippocrates cubiculum frigidum æstate quo dormiatur, quàm domum qua interdiu vigiletur? Videtur enim cum vigilia dissipet plus quàm somnus, vt nuper dicebatur, magis dissipatum iri eum qui in calido loco vigilet, quàm qui dormiat. Vtrum ergo erit satius æstate (alterutrum agendum est) domum habitare frigidam, vt in calido dormias cubiculo, an in cubiculo frigido dormire, etsi domum habites calidam? Quum his omnibus erit satisfactum, videbitur mihi Hippocratis oratio satis enarrata. Non videmur autem posse aliundè meliùs incipere, quàm à causa qua quædam corpora facilè, quædam difficilè dissipantur. Constat verò eam non esse solum in calore aut frigore, sed multò magis in substantia corporis duritie & mollitie, quæ quidem non caloris modum sequuntur semper, sed humiditatis, aut siccitatis potius. Constat (vt exemplo etiam hoc declaretur) multò faciliùs dissipari corpora puerorum quàm iuuenum, quanquam nihilò censentur à Galeno calidiora, atque ab alijs quibusdam multò frigidiora. Non igitur tota causa est in calore aut frigore, sed neque omnino nulla. Nam etsi reliqua sint æqualia, à sola caloris aut frigoris naturalis differentia, recipiunt corpora differentiam majoris aut minoris dissipationis. sed quæ sit differentia hæc inuestigemus. Calorem naturalem dissipationis corporis, & partis cui inest, causam non esse, demonstratum à me est satis, nihilominus potest calor naturalis esse causa dissipationis facilis, vt materiæ dispositio. Quòd scilicet quæ calida sunt, facilè à causis calidis patiantur, atque cum illæ dissipantes sint, facilè dissipentur: sed & ab omnibus externis causis, patiuntur facilè quæ sunt rara, calor innatus raritatem parit; qua igitur ab externis calidis, & dissipantibus patiantur, duplex causa est, analogia temperamenti, & raritas. Itaque hac ratione, etsi calor naturalis non dissipet, tamen naturaliter calida facilè dissipantur ab externo calore. Accedit, quod & vt efficiés etiam potest partem alteram extenuare, velut si calor hepatis absumit pinguedinem partium circa ipsum consistentium, quinetiam & se ipsam potest ex accidenti extenuare pars calida, quòd scilicet absumat & dissipet sua alimenta, & excrementa reddat acriora. Tot sunt causæ quibus corpora calida sunt facilioris dissipationis, etsi calor per se non dissipet suam substantiam. Quoniam verò calor ex accidenti extenuat, per se verò facit contrarium, constat id non facturum, nisi in eum qui sit valde magnus, moderatus enim faciet quod per se natus est facere, contrarium accidet ex immoderatione. Disputetur igitur non de calida vtcunque, sed vt Hippocrates dicit, de per-

A calida natura, atque statuatur, percalidam naturam cum eodem aut simili substantiæ modo, faciliorem esse dissipatu quàm frigidam, ob dictas causas. Igitur percalidam naturam, æstiuo tempore dormientem in loco calido, extenuari magis quàm frigidam naturam, ac magis etiam quàm si in loco frigido dormitet, facilè concedes. Crassescere verò naturam percalidam æstate quòd dormiat in frigido, atque id magis quàm frigidam, est aliquanto difficilius. Mihi vero id quoque videtur consentaneum. Nam calor natura-B lis, nisi vincatur ab externo, iuuatur: non vincitur autem cum externus calor corrigitur, velut cum quis oppido & domo & reliquo victu vtitur, frigido, cujus præcipua pars est dormire in frigido. Cum igitur æstas ita corrigitur, non prohibetur caloris naturalis opus, sed iuuatur potius, quare & nutritur corpus fœlicius. Ita etiam frigidæ naturæ, nisi earum calor ab ambientis frigore vincatur, iuuantur, quia introrsus colligens robustior fit. Quapropter frigidi hyeme dormientes in loco calido, & reliquo victu calido vtentes, ne temporis frigus vincat, & calidi æsta-C te dormientes in frigido crassescunt magis quàm æstate frigidi, & hyeme calidi, vtentes eodem victu. Frigidi enim æstate, & calidi hyeme, quia non indigent aëris correctione, neque illo victu vtentes melius habent, neque inquam frigidi æstate indigent frigido cubiculo, neque calidi hyeme calido. Satis est enim, vt bene habeant, naturam toti victui opponi. Igitur calidus in æstate dormiens in loco frigido, magis crassescet, quàm frigidus eodem modo viuens, & multo magis quam ipsemet dormiens in calido. Merito autem cubiculi in quo dormitur meminit: potiùs quàm lo-D ci quo vigilatur, quia etsi per se vigilare in calido, majoris dissipationis causa sit quàm dormire, tamen quia dormire in calido priuat concoctionibus, & nutritione magis, contingit vt ex accidenti etiam multo magis extenuet. Accedit quod neque dissipatio sit multo minor quæ dormiendo agitur, si tollantur concoctiones. Nam etsi aliæ euacuationes dormiendo cessent, insensibilis euacuatio parum minuitur, & sudor etiam augetur.

E

Sanitatis tutela est cibis non satiari, & impigrum esse ad dolores.

Nihil est quod adeo repleat malis succis, & ad morbos reddat opportunos, atque satietas & otium, quare meritò laudatur ad valetudinem tuendam, non vti cibis vsque ad saturitatem, & impigrum esse ad labores: quod valde consonum est eis quæ docet libro de diæta, vbi dicit contrarias inter se vires habere cibos, & laborem, cibi F enim replent, labores inaniunt: igitur cibi parcitas & labores easdem vires habent, vacuandi scilicet. Quare cum plerique morbi nascantur ex repletione, in commune quidem rectè dicitur, exercitationem salutarem esse, non satiari cibis, & impigrè laborare. Constat vero neutrum horum omnibus æquè conuenire, sed pro cujusque natura, abstinendum à cibis esse plus aut minus,

& laborandum plus aut minus. Quandoquidem A autem cibi, & labores contrariæ causæ sunt, qui in sanitatis tutela pauciori indigent cibo, illi indigebunt pluri motu, & qui pluri cibo, motu minori. Vsque adeò vt sint quædam naturæ, quæ ob ingentem dissipationem plurimo cibo, & nullo motu indigent. Aliud est, quum qui pauciori aut pluri vtuntur, non quòd pauciori aut pluri ob corporis naturalem dispositionem indigeant, sed aliam quampiam ob causam, vt qui pauco cibo vtitur quòd multo careat, aut quod volens ieiunet, aut quòd ob debilitatem facultatis, vel totius hominis, vel ventriculi, multum non possit ferre, B vel ob fastidium non possit accipere, vel ob crebros aut longos paroxysmos non vacet Medico dare: aut contrà ob incontinentiam homo ingerat multa, vel quod sit frequens in conuiuijs. Hi omnes quanto vtuntur pluri cibo, tanto debent laborare, plus, & quo pauciori eo minùs, ita vt proportionem ad sese seruient cibi, & labores: quia vt dicit Hipp. loco citato, homo comedens sanus esse non potest, nisi etiam laboret. Verùm modus accipiendi cibum, & laborandi, per bonam valetudinem, in mediocribus naturis, atque adeo in pluribus, optimè definitur, vt cibus capiatur infra satietatem, & labores suspiciantur sine pigritia.

Leui inter vigilandum siti somnus medetur: & veró quæ somno succedit, vigilia nterdum.

Superficialem, seu famem, seu sitim, seu passionē, quamcunque aliam, vocari, quæ non est D valde firma, sed leuis, & ex causa quapiam leui pendet familiaris est pbrasis Hispanis magis quàm Latinis, iuxta quàm nunc Hippocrates vocat δίψαν ἐπιπόλαιον, id est sitim in summo existentem, seu superficialem: itaque sitim non magnam, neque ex magna pendentem causa. Rectè igitur, & iuxta Hippocratis mentem interpretatur Galenus aphorismum vigesimum septimum sectionis quintæ, quo dicitur. Qui noctu bibere appetunt, si superdormierint, bonum, intelligi de mediocri potus appetentia. Nam si quis tenetur ingenti siti, E satis non erit dormire, nisi prius potet: imo vero sitis ipsa dormire prohibebit, si vero mediocris solum sit, dormiendo citra potum sedabitur: ita quoque quidam qui cum siti expergiscuntur, vigilando solum, etsi nihil accipiant potus, á siti leuantur. Nimirum vigilia siccando facit sitim, quam merito tollit somnus, cùm humectet: somnus etiam aliquibus sitim facit calfaciendo viscera, quia vt dictum est nuper, qui dormit calidior est interius, frigidior exteriùs, hanc ergo sitim tollit vigilia auocando calorem à visceribus ad F externa. Sed neque hanc sitim vigilia, neque illam somnus tollere valet, nisi exigua sit. Quod significat Hippocrates dicens, siti inter vigilandum superficiali, id est, non magnæ, somnus medela est, ei vero quæ succedit somno, vigilia interdum, non enim omnibus, sed quibus sitis ex somno superficialis est. Quid ergo agendum si superficialis non est? Certè si quis ex vigilia sitit vehementer, capiat potum donec sitim extinguat (per sanitatem intelliguntur hæc, nam hydropyco non erit hæc idonea procuratio) mox dormiat, si dormiendi tempus est, ne cito rursum sitiat: non tamen ita consuluerim, si expergiscitur cum siti magna, mox bibere, vt euigilet, sed prius euigilare perfectè & aliquandiu sustinere sitim, eam vbi vigilia non sedari viderit, potare: aut si eum tantopere vrget sitis, abluat os, vnum aut alterum haustum ore prius detentum deglutiat, dum euigilat, ne autem copiosè potet, frigidam precipnè, nisi cum plene euigilauerit. Nam si quis antequàm naturalis calor sese in corpus totum effuderit, copiosè frigidam deglutiat, periculum suffocationis afferet calori, & eius distributioni impedimentum. Quare qui id faciunt, breui solent euadere cachectici, aut hydropici.

Quibus copiosus inest calor, ij maxima voce prædıti sunt, nam copiosus etiam aër inspiratur: ex duobus autem magnis quæ nascuntur, magna etiam existunt. C

Μεγαλοφωνότεροι fiunt quibus ampla sunt vocis organa, & firma latera, ambo autem hæc sunt soboles caloris insiti. Itaque quibus magna est vox, plurimum inest calidum, & quibus plurimum inest calidum, ij magna voce sunt, nisi ob materiæ defectum, aut errorum formatricis aliter contingat: huius orationis duplex est enarratio. Prima quibus plurimum inest calidum, eos statim habere magnam vocem, quia qui plurimum D habent calidi, ob vsum auctum trabunt multum aërem frigidum, duobus autem his existentibus, calore scilicet multo, & aëre qui inspiratur, necesse est etiam quę inde nascuntur fieri magna, vt vocem, cujus materia est aër, & effectrix causa facultas, quæ in calidis valere solet. Itaque quicunque plurimum habentes calidum, plurimum trahunt aërem, & magnam habent respirationem, illi omnes magnam habent vocem. Qui enim, etsi calidi sint, ob dictorum aliquod habent E angustiam thoracis, non trahunt multum aërem sed paucum crebro. Vbi igitur sunt duo hæc calor mannus, & multi aëris tractio, magna est etiam vox. Altera enarratio est, eos quibus plurimum inest calidum statim esse magna voce, quia cum generantur corpuscula cum multo calore, trahunt multum aërem, duobus autem his existentibus magnis, calore inquam multo, & multi frigoris tractione, necesse est & quæ innascuntur, vt thoracem, pulmonem, & asperam arteriam esse magna, vt etiam vocem. Itaque vtcunque interpreteris, significatur, eos qui sunt ma- F gna voce, multum habere calidi innati. Argumento est, quod experimento cognouimus, plurimos talium esse voraces, vt qui cum plurimum habeant innati calidi, indigent plurimo alimento.

A

Qui ventriculo calidi sunt, frigidas habent carnes, & graciles sunt, his venæ eminent & iracundiores sunt.

Si tantum diceret, calidos ventre & graciles esse venosos & iracundos, intelligeremus tales esse naturâ calidos & siccos. Nam dictum monstratumque pluries alibi est, crassos cum venarum gracilitate, esse frigidos & humidos: crassos cum B venarum amplitudine, esse calidos & humidos: graciles cum venarum angustiâ, esse frigidos & siccos: graciles cum venarum amplitudine esse calidos & siccos. Itaque intelligeremus θερμοκοίλιοι nomine dici calidos ventribus, hoc est, interno corpore, quibus scilicet plurimum habent ventres innati calidi, & nomine ἐπίφλεβοι eos qui habent magnas venas, diceremusque ea omnia esse signa calidi & sicci temperamenti. Sed cum dicat etiam frigidas habere carnes, euadit oratio longè difficilior. Nam qui naturali calore abundant, ii carnibus etiam calidi deprehenduntur. C Quapropter hæc nota videtur aliis omnibus esse contraria, & repugnans: neque in eundem hominem posse conuenire omnia. Quidam interpretabantur calidis naturâ, quorum aliæ omnes notæ sunt, accidere etiam frigidas esse carnes, quod calor ventris carnium calorem ad se trahat, atque ita illæ frigidæ maneant. Quos carpit meritò Gal. quòd id quod ob quasdam affectiones præter naturam fieri potest, vt per lipyriã vocatam febrem, & quibusdam humorum motibus, vt in febrium inuasionibus, & in somno & quibusdam tempo- D ribus, vt hyeme, aut quibusdam motibus animi vt mœstitia (in his enim omnibus abundat calor interius, quòd intrò trahatur, aut ipse sese intrò recipiat, aut introrsum repellatur) fieri simpliciter in calidã naturâ affirment. Cum tamen hoc nunquam ita fiat, sed quò calidiores sunt ventres, eò carnes maiorem calorem præ se ferant. Nimirum carnes naturaliter recipiunt calorem à visceribus, quapropter dicere corporis habitum esse frigidiorem, quia venter calidior est, perinde est ac si dicas defecisse aquam fluminis, quòd fontes E vnde oritur redundauerint. Simile est quod frequenter audio medicos dicere, vbi quis cibos non bene coquit, sentit verò sitim, aut omnino aliquem habet sensum caloris interius, aut in volis manuum: affirmant enim hepar calidum ventriculo calorem detrahere, cum tamen id, naturaliter adhuc bene sese habente homine, fieri non possit, quia naturaliter accipit ventriculus calorem ab hepate per venas, atque adeo per continui alterationem: quinetiam fortasse neque exustio præter naturam facta in hepate potest eo peruenire, vt ventriculum calore priuet. Nam cum ob F ingentem inflammationem hepatis euenit refrigerari habitum corporis, sitim habent ægroti, quod ardoris ventriculi signum est, nimirum est ventriculus hepati proximus. Non ergo ob calorem hepatis illud vnquam euenit sed ob dispositionem quandam morbosam, quam Galen. interpretatur significari præscripta nunc oratione: ea est intemperies calida ventriculi, per quam cibi pro concoctione corruptionem subeunt, ex eis enim corruptis non potest non fieri vitiosus sanguis. Vnde fit vt carnes penuriam patiantur alimenti (perinde enim patiuntur, cum carent alimento, atque cum prauo vtuntur succo) atque ob id marcescant frigidæ, & siccæ factæ: tales ergo sunt ventriculo calidi, calore nimio, vitioso, & corruptiuo, ac forrasse etiam hepate & toto ventre calidi, & quia prauo vtũtur succo, frigidi carne & graciles: venosi vero, non quod magnas venas habeãt sed quod habere videantur, quia nulla pinguedine sed sola cute teguntur: sunt etiam iracundiores, non vt qui multo prædiri sunt calore naturali, cũ magnanimitate, sed faciles ad irã, molestè ferentes quiduis, & sibi ipsis & aliis omnibus displicentes, id quod fit ob pungentem illam viriosi sanguinis qualitatem, & imbecillicitatem. Atqui profectò verba quibus vtitur Hip. plurimum astipulantur huic interpretationi. Nam ἐπίφλεβοι non tam videntur esse qui magnis sunt venis quam qui habent eminentes, atque, vt quis dixerit, superstantes. Iam vero ὀξύθυμοι haud dubiè dicuntur qui celeriter irascuntur, quorum ira ὀργὴ dicitur potius quàm θυμὸς vt & qui cum fortitudine irascuntur, dicuntur θυμώδεις. Sed hæc in arte medicinali, vbi de naturalium temperamentorum signis agitur, satis superque explicata sunt à me.

Terrã siccitatibus squalidã volatilium genus bene se habet.

Volatilia aëris alterationem multo magis sentiunt, quàm reliqua animalia, vt piscium genus alterationes aquæ. Nimirum vtrisque est quædam familiaritas cũ suo naturali domicilio Hinc fit vt venti & imbres auium volatu, & perturbatione: maris tempestates, plus solito subsultantium & gregatim huc & illuc decurrentium piscium perturbatione, præmonstrentur. Nimirum aër vaporibus multis, iisque crassioribus admixtus crassescit cum instant imbres: mare vero cum instant tempestates, exhalationum, quę materia ventorum est, mixtione turget. Vtraque autem est aliena & vitiosa affectio, illa aëris, hæc aquæ, atque vtraque sympathiam habentia animalia tangit. Si igitur dictam ob causam volatilium corpora imminentibus imbribus malè afficiuntur, merito cum tempus humidum est, & multi imbres antecesserunt, ægrotabunt: atque proinde in contrariis temporibus, cum scilicet terra arida est, bene habebunt. Nimirum temporibus siccis aër tenuior & purior est, & suam naturam melius retinens: humidis crassior & impurior, (& in aquæ naturam violenter tractus. Nam cum calefactione & siccatione fiat ex aqua aër, & contrariis passionibus ex aëre aqua, tempus siccum & calidum erit naturæ aëris propitium, frigidum & humidum naturæ aquę Quare & hoc piscium generi, illud auium.

Vter testis extrà apparuerit, videndum: si dexter, mas: si verò sinister, fœmina portenditur.

Τραγίζειν dicuntur Hippocrati qui ardent libidine, instiganturque ad coitum, atque τράγος qui ita est affectus. Velut ex matre agnoscere docuit Hippocrates in aphorismo atque in hoc ipso opere, mas generetur an fœmina, quòd in dextra vteri parte generetur, aut sinistra: ita nunc docet id agnoscere ex patre, quòd hircienti dexter testis turgeat, atque ob id exterius appareat magis quàm sinister, aut contrà. Nimirum partes dextræ vtriusque parentis sunt calidiores. Hanc ob causam equis admissariis, quum in Equas mittuntur, ligari solet testiculus sinister, vt ex solo dextro emisso semine Equus generetur. Constat tamen hic quoque intelligi debere, μᾶλλον, vt quum Hipp. dixit mares in dextra, fœminas in sinistra parte magis generari. Nihil enim horum est perpetuum.

Oculi prout valent, ita & totum corpus: & color in deterius aut melius labitur. Æquum est autem prout se habet alimentum, ita etiam externas partes sequi.

Oculos sæpe teneri multis morbis propriis, reliquo corpore non perinde affecto, res est notissima, cùm oculorum plures multò quàm vllius alterius partis morbi recenseantur. Sed quod dicitur intelligi debet, non de morbis, sed passionibus, quæ symptomata sunt, & de significatione quæ inde accipitur. Longè enim maiorem significationem præstare oculos, modi quo totus homo affectus est, nemo ignorat. Inditium enim est mos quo solemus, quum de cuiuspiam valetudine solliciti cogitamus, in illius oculos intueri. Nimirum demissus & sub tristis intuitus langorem indicat, vitiosus color nulla in parte tam citò apparet, neque vlla pars tam citò colliquescit, & excauatur. Hinc fit vt Hippocrates in prognostico, nulla ex parte tam multa signa accipi iusserit. Itaque hæc pars omnium maximè significare potest, quo pacto habeat totum corpus: quinetiam (si hoc quoque nunc dicere est opportunum) & quomodo habeat animus indicat. Nam & physiognomi vtuntur ad mores animi agnoscendos hac parte magis, quàm vlla alia, & motus omnes animi, vt iram, timorem, mœstitiam, hilaritatem, pudorem hæc pars prodit, quin & proprij criminis conscientiam magis quàm reliquus vultus. Itaque oculi & corporis & animi passiones indicant meliùs quàm vlla alia pars. Corporis quidem quia lucidissimi cùm sint, colores alienos faciliùs repræsentant, cùmque ob naturalem teneritudinem sint suffulti circumquaque mollissimis carnibus, facillimè excauantur, & quia plus longè quàm vlla alia pars recipit ex cerebro animalium spirituum, qui facilè per facultatis debilitatem subtrahuntur: animi verò, quia sunt illius fenestræ, & nullo alio organo adeò cum externis rebus conuersatur, atque ideo necesse est plus quàm alia omnia esse animi naturalibus propensionibus accommodatos, & mutari, vt animus ad res externas afficitur. Quod addit, & color in deterius aut

A melius labitur, intelligi potest speciatim de oculis (mutatio enim coloris est in iis, quæ præcipuè in oculis possunt significationem aliquam præbere) aut simpliciter, non enim in solis oculis, sed omni etiam in parte mutatio coloris significat corporis affectiones: siquidem vt rectè dicit Galenus, necesse est colores similes efflorescere in cute, succis, qui in corpore redundant: quod idem Hippoc. nunc dicit his verbis: æquum est autem prout se habet alimentum, ita etiam externas partes sequi, hoc est vt se habent succi, ita

B & cutis colorem apparere. Eadem verò est causa vitiosi coloris & in oculis, & in aliis partibus, vitium scilicet succorum.

Signa lethalia sunt quum per cutem vapor calidus exit, si nasus frigidum spiritum prius emiserit. Vitalia autem contrà se habent.

Interprete Galeno scribit Hippocrates vnum

C quoddam signorum lethalium, idque esse calidum vaporem exire per cutem, cùm prius nasus frigidum spiritum reddiderit. Cuius causam esse dicit, quod vt in prognostico, atque adeo aphorismis celebratum est, per caloris naturalis penuriam frigidum expiretur. Quibusdam verò horum paulatim tabescente naturali calore, paulatim succedit omnium partium frigus, & nunquam recalescentes moriuntur: aliis exiguus ille calor qui se intra cor continebat, dissipatus exhalat, atque horum quibusdam succedit su-

D dor quidam, præcipuè per frontem & ceruicem, & inter nasum & os: quibusdam euaporatio calida ex cute. Rursum horum quibusdam, simul cum exhalante calore emoritur cor, alij quib9 cor per se erat firmius, sustinent tunc quoque expectare, donec dissipato iam ferè toto naturali calore, frigent toti aliquot horas eorum quidam, etiam sine pulsu in carpis manuum, & hi quidem solent mori aliquanto tardiùs, quàm medici putarent, & illi quibus cor simul moritur cum caloris exhalatione, citiùs, vt vtrique soleant

E eos fallere in moriendi hora. Itaque lethale est calidum vaporem exhalare per cutem, cùm antea frigidum spiritum reddere nasus ceperit. Addit vero, vitalia autem contraria, quod quidem dubitationem ingerit. Nam monstratum est à me in commentariis prognostici, in genere signorum salutis aut mortis non esse signa bona æqualia contrariis malis, sed quæ contraria sunt lethalibus, esse tantum bona, non etiam salutaria, aut vitalia. Velut mente motum esse, lethale: mente constare, tantum bonum. Igitur

F nunc quoque, etsi vapor calidus per cutem post frigidam expirationem lethale sit, contrarium non est vitale, seu valdè salutare, sed tantum bonum. Nimirum vt Galen. sæpe monet, cum de prognosticis signis agitur, animaduertendum quo attributo vtatur Hippocrat. ζωτικά vero seu vitalia longe plus significant, quàm si diceret ἀγαθά seu tantum bona. Proinde mihi persuadeo, quum dicit ἐναντία, non intelligere, vt Galenus interpretatur, non respirare frigi-

dum, neque calidum vaporem efferri per cutem. Leue enim est, siquis, quia neque respirat frigidum, neque emittit calidum vaporem, affirmet ægrum non moriturum: sunt enim innumeræ aliæ signorum syndromes, quæ indicant mortem, sed vocat Hippocrates aut contraria signa valdè salutaria, quæcunque ea sint: aut hęc oratio est mutilata, desuntque multa alia signa, si enim esset integra, contineret catalogum signorum lethalium: quum verò addit τὰ ζωτικὰ ἐναντία, intelligit omnia contraria simul, hoc est, vitale esse, nullum lethalium signorum adesse. Nam in morbis acutis, præcipuè cùm processerint ad vniuersale incrementum, nullum adesse lethalium salutare est, meritóque medicus tunc temporis salutem promittet. Huic vltimæ enarrationi plurimum fauent ipsa verba. Nam vnici signi mentionem facturus, non dixisset, velut dicenda proponens, signa lethalia sed signum lethale: neque vitalia contraria, sed contrarium vitale.

SECTIO QVINTA.

NAturæ sunt morborum medicatrices.

Ad hanc sententiam pertinet quod libello de alimento dictum est his verbis. Natura iuuat omnia omnibus, quæ à nobis enarrata sunt: nihilominus nunc quoque aliquid adijciemus. Certè medicina est morborum medicatrix, siquidem est ars medendi, & medicus curat morbos. Verum natura hæc facit multò magis, quia natura est principium & causa rebus omnibus suæ conseruationis, morbus autem est affectio corruptiua, ac proinde necesse est naturam omni morbo repugnare, ac si possit etiam vincere, quod quidem est esse morborum medicatricem. Ars cum rectè operatur, iuuat naturam aduersus morbos. Nam cum sanitas non sit res quæpiam artificialis, sed naturalis, non potest ab arte fieri sed à natura, potest verò ars suis instrumentis naturam iuuare, quod rectè significauit Hippocrates loco citato ex libello de alimento, dicens. Natura iuuat omnia omnibus, ad hanc verò extrinsecus cataplasma, illitio, vnguentum. Itaque natura primò ac maximè sanitatem reficit, & morbos expugnat, medicus verò est naturæ minister, & medicina ars ministrandi naturæ. Occurret fortasse aliquis, obijciens, artem non ministrare naturæ, sed per se ferri contra ipsum morbum, alioqui enim (dicet) medicamenta essent naturę similia (siquidem simile iuuatur à simili) at vero non sunt, sed morbo contraria, quasi per se, non naturam iuuando, ferantur in morborum curationes. His addet alius artem multa facere, natura nihil in ea opera conferente, ac nonnunquam etiam repugnãte, qua propter talium morborum non videri naturam medicatricem, sed artem solam Nam cum os reponitur in articulum luxatum, aut consuitur vulnus aut secatur, vtriturve quippiam, nihil videtur facere natura partium. Iam verò cum ferro, aut igne, aut medicamento extirpatur supercrescens caro, videtur repugnare. Quia natura auget carnem, quam ars demolitur. Præterea plerosque morbos videtur natura facere, eosdemque ars naturę repugnando tollere. Quamplurimi enim sunt, ac fortasse etiam plerique, quos pariunt fluxiones, non aliter factæ quàm ipsa natura cæca mittente quò non oportet: qui sanè curantur medico in aliam partem retrahente, aut deriuante. Quomodo ergo curare quis dicat naturam morbos, quos facit? Aut naturę ministrare artem: cum contrarium morum ciear? Non dicimus solam naturam esse medicatricem, sed eam quidem maximè, quia natura rerum, cum non in vna quapiam qualitate, sed multarum mediocritate consistat, non vnicuipiam morbo, sed omnibus contraria est, atque quodammodo causa vniuersalis. Quamquam ergo medicamentum morbo contrarium sit, vt frigidum calido, aut calidum frigido, ac proinde in illum pugnet, pugnantibus autem simul duabus causis, altera interna, altera externa, merito illi deferuntur primæ. Iraque hanc ob causam merito natura dicitur esse præcipua medelæ causa, medicina verò illi ministrare, quia cum præcipui concertatores sint natura & morbus, quod pugnat cum morbo merito dicitur naturæ ministrare. Porro ars multa facit sola, perficit tamen nihil, neque vllus morbus potest opera solius artis persanari. Nam futuræ non sanabunt vulnera, nisi natura agglutinet, neque repositio ossis erit satis, nisi natura firmet articulum ligamentis, neque scissio conferet, nisi natura pellat malum quod subest, vt pus aut os cariosum. Neque carnem extirpari erit satis, nisi desinat natura repugnare, & cicatricem producat, neque sanè ad inflammationis, aut articularis doloris curationem, satis est fluxionem auertere, nisi partis affectæ natura id morbi quod factum est demoliatur. Itaque illos ipsos morbos quos mittentium partium natura fecit, partium recipientium natura sanat. Omnium itaque morborum est natura medicatrix, quia sine ea nulli persanantur, ab ipsa autem sola quamplurimi. Semperque illi medicina ministrat, etiam cum aliquatenus repugnat, quia tunc quoque inchoat ipsa, quod perficiat natura.

INuenit natura sibi ex se non ex consilio aggreßiones, partim quidem vt oculis conniuere, partim verò vt ea quæ lingua subministrat, & quæcunque alia huiusmodi. Etsi inerudita sit natura, nec ab vllo edocta, facit ea quæ expediunt.

Hęc quoque sententia à me enarrata est in commentatione libelli de alimento. Ibi enim ita est scriptum φύσιες πάντων ἀδίδακτοι. Tractat Galen. hunc locum fusius primo de vsu partium non longè à principio, vbi et eriam in commentatione huius loci, de liberis animantium motibus intelligit Hippocratis verba esse prolata, dicitque illud esse mirabile in animalium naturis, quod vnumquodque feratur in ea opera, quibus exequendis habeat accommodatas partes & instrumenta, atque perinde moueat, atque si ab aliquo esset singularum partium vtilitates & vsus edocta. Nimirum cum non sit propensum

animal quodcunque in naturales actiones, quia habet idonea instrumenta, vt dicebat Anaxagoras, sed potiùs vt dicebant Aristoteles & Galenus, naturali propensioni instrumenta adaptentur, dataque sint talia, quia talis naturæ propensio talia poscebat, & propensio illa naturæ antiquior sit quàm organa, vt animam dixit Plato antiquiorem esse corpore, fit vt in talem motum ipsa animantis natura feratur, instrumenta verò vtpote accomodata facilè obsequantur, ipsa natura neque docta, neque omnino agnoscente instrumenta. Vt conniuent palpebris homines, & linguam variè mouent, cum tamen perpauci sciant quibus instrumentis claudantur oculi, aut moueatur lingua, & imitantur quascunque audiunt voces, ignorantes quibus musculis, quomodo, & quousque mouenda sit lingua, vt proferatur hæc aut illa vox. Eadem autem ratio est & aliorum, nam neque crura sciunt, nisi pauci, quibus musculis moueant, atque ob id, nictationis & linguæ mentione facta, addit Hippocrates & quæcunque alia huiusmodi. Meminit autem arbitror, illorum potiùs, quia motus illi in motibus dubiis sunt, hoc est qui non aguntur manifestis instrumentis, vt alij qui ad nutum voluntatis agnutur quod quidem de motu palpebræ testatur ipse Galenus decimo de vsu partium cap. 10. confessus se instrumentum illius non agnoscere, promittensque si quando inueniret, in libro de dubiis motibus indicaturum. Is liber non extat qui sit legitimus, neque scimus an eius motus causam alicubi Galenus docuerit, est tamen meritò ponendus in dubiis, velut etiam linguæ extremæ volubilitas. Nam musculi nouem, qui in linguam sese inserunt, non procedunt vltra medium illius, superest caro quædam laxa & mollis, sui generis, neque vlli aliarum partium corporis similis, quæ videtur sine musculis atque omninò sine fibris in omnes partes moueri: nisi fortè inuisibiles quædam fibræ musculorum vsque ad linguæ cuspidem procedant, satis autem est dubius motus, qui ad suspitionem inuisibilium fibrarum venit. Palpebræ motum quidam referunt in membranam carnosam, vt & frontis: alij verò eam eisdem musculis moueri, quibus oculum, & ex musculis, contorquente oculum ad angulum minorem, & sursum eleuante, fibras quasdam inseri in palpebram superiorem, quibus ea eleuatur, & oculus aperitur, atque à contorquente in angulum maiorem, & deorsum trahente, alias quibus ea deprimitur, & oculus clauditur: argumento, quod qui conantur oculum plurimùm aperire, eleuant ipsum oculum, & in externum angulum contorquent; qui claudere contrà. Verùm dicti ambo motus habent causam satis dubiam & neque vlli medico satis perspectam. Tamen cùm ita sit, quiuis, etiam recens natus, scit eos motus exequi, ipsâ ductus naturâ, non minùs quàm si quomodo, & quibus instrumentis essent agendi, optimè didicisset. Iuxta hanc enarrationem interpretatur Galenus dixisse Hippocratem, ἀνευρίσκει ἡ φύσις αὐτῇ ἑωυτῇ τὰς ἐφόδους, perinde ac si dixisset, impetus ad agendum. Verùm si hæc verba vt Galen. ipse in commentatione proximæ sententiæ, quę huius sectionis erit tertia, dicit, cum prioribus coniugenda sunt, & exponenda secundum illud, naturæ sunt morborum medicatrices, ego in alium feror sensum, ἐφόδους scilicet vocari eas vias, quibus propriè id nomen congruit, per quas scilicet euacuantur excrementa, & quicquid in corpore propter naturam continetur: atque hæc verba perinde accipi, ac si dixisset, natura morbos curat, si quidem etsi cogitatione non vtatur, perinde tamen ac si vteretur, & esset docta, inuenit sibi vias, per quas morborum causas euacuat: nunc quidem manifestas, vt quum deiectione, vomitu, mictione, aut fluxu sanguinis ex naribus morbum iudicat: nunc occultas, vt quum citra omnem expectationem, atque adeò cum magna admiratione omnium, quędam nulla patente via reijcit, velut ego vidi quendam ex naribus emungere officula quædam ex cranio, in fronte decisa. Inuenit quippe natura sibi vias non ex cognitione, sed naturaliter, cùm nihil didicerit, facit ea quæ expediunt. Velut etiam motus animales exequitur, nictatque, & loquitur quicquid lubet, impetu quodam naturali, etiamsi is ipse qui tentat ita mouere, nesciat vt ea res agatur. Itaque natura non tantum quæ ad animales, sed quæ ad naturales etiam motus spectant, facit perinde atque si esset docta: & hoc loco Hippocr. naturales potiùs respexit, quibus curantur morbi: quæ verò de animalibus dixit in confirmationem, & exemplum, apposuit, quod vel mox sequentia verba palàm facient.

Lacryma, narium humiditas, sternutationes, auris sordes, oris salivæ reiectio, spiritus introitus & exitus, oscitatio, tussis, singultus, non eiusdem sunt omnino modi.

Considerandа est vrinæ & flatus excretio, & huius alterius, alimenti & spirationis: & quæ fœminis accidunt & secundum reliquum corpus, sudores, pruritus, pandiculationes & quæcumque alia huiusmodi.

Quia dictum anteà est, naturam esse morborum medicatricem, & ipsam quidem sine cognitione inuenire sibi vias per quas purget corpus, vt alia etiam quàm plurima facit naturali quodam sue impetu, siue instinctu (vtcunque lubet dicere) perinde ac si esset docta, profert nunc Hippo. quàmplurima exempla, partim quidem euacuationum, partim aliorum operum, quæ ita facit natura, vt mirari quis ex illis possit, eius sine cognitione naturalem sapientiam, seu prouidentiam. Enumerat verò lachrymas, & narium humiditatem, & sternutamenta, & sordes aurium, & reiectionem saliuæ, & spiritus introitum & exitum, hoc est inspirationem & expirationem, & oscitationem & tussim, & singultum, quibus enumeratis dicit, non eiusdem sunt omnino modi: deinde rursum addit, vrinę deiectio. Quibus verbis quidam intelligunt vrinæ excretionem, alij accipiunt ac si diceretur vrina & deiectio, quia nomen deiectio (græcè ἄφοδος) non videtur

dici propriè de mictione, sed de fœcum excretione, ego suspicor vitiatum aliquid esse hoc loco, legendúmque non vrinæ in genitiuo casu, sed vrina, aut vrinæ in nominatiuo, aut deficere vocem quandam, legendúmque ὄυρα ἔκκρισις ϗ ἄφοδος. Vtcunque legatur, intelligo hic connumerari vrinam, & deiectionem, post quæ dicit, & flatus, & huius alterius alimoniæ, hoc est, (vt Galen. interpretatur) & flatus qui ex aluo exit, & huius alterius, qui ex alimento eleuatur ex ventriculo, emittitúrque eructando per os: addit & spiritus, hoc est transpirationis quæ agitur arteriarum læuium pulsu, & alia insensibili expiratione. Καὶ τοῖσι θήλεσιν, inquit, hoc est, & ea euacuatio quæ fœminis est propria, agitúrque venis vteri exsudantibus intra illum sanguinem singulis mensibus. His (inquit) & secundum reliquum corpus sudores, quasi dicat, his, quæ dicta sunt; accedunt sudores secundum reliquum corpus. Addit deinde, & pruritus, & pandiculationes, & quęcunque alia huiusmodi. Scilicet non sunt enumerara omnia quibus natura mirabilis est, & corpora nostra à morbis liberat, vtrunque enim accidit, omnibns iis, quæ sunt ennmerata. Ea enim omnia mirabilem vim naturæ, & veluti sapientiam, atque (vt dicam melius) sapientiam parentis ipsius naturæ indicant, & modi quidam sunt expurgationum, qui sua vniquique occasione, à morbis liberant. Fletu, & saliuæ spuitione, & mictu & sudore euacuatur serosa humiditas ex capite, & faucibus & venis, & corporis habitu: narium humiditate & aurium sordibus crassiora cerebri excrementa, sternutamentis, & expiratione, & oscitatione, & pandiculatione; & duplici flatu, & transpiratione, vapor ex cerebro, & pulmone, & buccis, & totis artubus & ventriculo, & intestinis, & toto corporis habitu: tussis expurgat pulmonem, & arteriam asperam, ac per ea thoracem: singultus discutit ab ore ventriculi, nunc flatum, nunc succum. Scalptus etiam discutit multa per cutem, & extergit. Itaque omnes hę sunt vacuationum species: atque adeo in morbis quibusdam vtiles. Lachrymę aliquando deonerant caput, & laxant cor, quo fit, vt humiditate serosa secundum caput redundantibus, & iis quibus cor angitur, vtiles sint: narium humiditas copiosa persanat à coryza, atque adeò sine recidiua, vt sectione tertiâ huius sexti diximus: sternutamenta haud ita magnam euacuationem faciunt, sunt tamen & ipsa vtilia in declinatione morborum capitis, aut cum iã saltem penitus cessauerunt fluxiones. Sordes quotidianæ aurium, quæ ob substantiæ similitudinem vocantur cera, & κυψελὶς, capitis excrementa sunt, non tamen sunt satis ad insignũ morborum curationes, aliæ autem sordes, vt effluens ex auribus sanies aut pus, maximos capitis morbos soleut iudicare. Iã vero spuitione multâ & confertâ, vidi melancholia morbo laborantes, magnopere sublenatos: cuius causa est, quia sanguis melancholicus est etiam serosus, vt sectione secunda huius sexti diximus. Expiratio assiduè expurgat pulmonem, iudicatio tamen morbi per eam non fit, vt neque per oscitationem, aut pandiculationem (est enim oscitatio, pandiculatio muscnlorum oris) neq; per singultum, verùm suas ipsorum causas consumunt. Tussi omnes morbi thora-

A cis iudicantur, quia sine ea nihil potest ab illo reijci. Iã verò vrina & deiectione, & euacuatione muliebri, & sudore iudicari multos morbos, nemo ambigit. Flatus infernè excretus, vel solus aliquando tollit dolorem colicum: supernè eructatus, hypochondriacos, & mulieres quæ præfocantur ex vtero mirè subleuat. Scalptus multis etiam morbis est vtilis, quia ad cutem conuocat ex visceribus, & inde discutit; habet denique vtilitates duræ frictionis. Itaque hæc omnia sunt genera quædam euacuationum, quas molitur natu-**B** ra. Neque enim quia merè libera sunt eorum quædam, velut scalptus, non sunt proinde dicenda naturalia opera. Nam quæ quàm maximè sunt talia, aguntur instinctu quodam naturali, vel nihil tale cogitante homine aliquando, sed necessitate ipsa doctus, vt ipsum conniuere oculis: pleraque autem sunt facultatis, quæ peculiariter vocatur naturalis. In omnibus tamen his mirabilis naturæ prouidentia indicatur, habéntque hæc omnia mirabiles causas, & generationes: lachrymarum generatio mirabilis est profectò, cur enim per **C** mœrorem, quæ cordis passio est, ex oculis serosa illa humiditas tam abundanter destillat? Vnde præstatur materia tam copioso aliquando fletui? Cur animalium solus flet homo; cùm non solus mœreat, aut doleat, neque video quis satis apertè dicat, neque facile dictu est. Quamquàm vt ad alia omnia, ita ad hæc quoque videtur Aristoteles omnium optimè aperuisse viam, dicens (sect. 5. proble. 35. lachryma sudor quidam est. Quod quidem verum esse ipsa lachrymarum substantia indicat, siquis enim pariter & flet & sudat, vt vtriusque guttæ decurrant per genas, ex substan-**D** tiæ modo non poteris sudoris & lachymarum riuulos distinguere: consentanenm igitur est, generationis modum esse similem, hac solùm ratione differre, quod lachrymæ ex solis oculis distillent, sudor ex aliis partibus, vt sint lachrymæ oculorum sudor. Sudant vero copiosiùs oculorum partes quàm aliæ, quod oculi glandulis humidissimis & mollissimis substrati sint, ex quibus humiditas multa facilè elicitur. His consonum est, à similibus causis vtrunque fieri, quod certè ita euenit, in maioris & minoris solùm ratione con-**E** sistente differentia. Nam & qui exercentur multùm, mouentúrque rapidè sudare solent, atque si humidi sunt cerebro & oculis etiam lachrymari, atque etiam si risu magno suffunduntur, vt calorem contrahant, vtrunque patiuntur. Sed & ex angustia atque cordis afflictione solent homines non flere solùm, sed & sudare. Verùm non fiunt ambo æquè ab his omnibus causis, sed ab afflictione cordis, aut dolore fletur magis quam sudatur: à vehementi corporis motu sudatur potiùs quam fletur, quia exercitatio calore mouet **F** humiditatem. Calét verò magis exercitatione totius corporis musculi, quorum proprius est ille labor, quàm oculi, qui & cerebro sunt proximi, & tunc quidem non nisi cum capite mouentur. Ex risu verò, & cachinnis, & calore etiam mouetur humiditas, vt citato loco Aristoteles dicit, fletur tamen sæpiùs quàm sudatur, quia ridendi motus à corde ad oculos est, maximèque agitantur oculi, & reliquæ faciei partes. Tristitia & perturbatio non mouet humiditatem calore: sed debi-

litate, & tentione, vt Aristoteles docet, vt vndecima sectione problemate quinquagesimo, his verbis. Sunt enim qui flent corpore intentiori, & infirmioti. Id dicit quia cor triste, debile, & in se contractum est, reliquum autem corpus compati est necesse, cùm accipiat à corde vim & robur omne (vitalis enim vis omnium aliarum est conseruatrix). & fit illi alligatum per venas, sed & per neruos: cùm arteriarum quidem radicatio cor sit, neruorum autem ramuli atterijs alligati decurrant. Itaque debilitantur & tenduntur partes omnes cum tristi & anxio corde, multò autem magis vultus, atque in eo oculi maximè, quia illis cum corde est maxima sympathia. Cum enim cordis motus aliæ omnes partes aliquatenus repræsentent, multò autem magis oculi & vultus. Quod quidem natura in hominibus præcipuè procurauit, vt vel hac causa temperarent ab affectibus, & à criminibus, quæ difficile esset vultu non prodere. Proinde maioribus venis & arterijs texit cutem vultus, quàm reliqui corporis: oculi verò præter hæc alligantur cordi plurimùm per cerebrum, cuius cum eo maxima sympathia est. Tentio igitur facit vt humiditas exprimatur, debilitas verò vt dimittatur. Verù cum cor vehementer est contractum in sese, velut exsorbet humiditates, túncque oculi aridi sunt: cum laxari incipit, dimittit, túncque oculi præ tentione & debilitate destillant, & cor amplius laxatur, & degrauatur cerebrum: quia glandulæ oculorum hanc humiditatem deponentes, teliquam quæ in cerebro redundat alliciunt. Accidunt autem hæc soli homini, ob dictam sympathiam vultus cum corde, & quia cordis motus in homine sunt vehementiores, ob imaginationis vehementiam, & sollicitudinem futurorum, & quia habet cerebrum maius & humidius, vnde succus circa oculos redundat. Saliuæ redundantia, similem quodammodo habet causam. Nam vt oculorum glandulæ lachrymas, ita quæ vocantur paristhmia generant in ore saliuam. Reiectio verò eius longè differt à fletu, partim enim redundantia effluit, partim musculis oris reijcitur. Reliquorum omnium, quæ Hippocrates hic commemorat, causæ, etsi mirabiles sint, atque si quis eas seorsum velit contemplari, sit habiturus magnum sapientiæ diuinæ, quæ in natura rerum se insinuat, argumentum, traditæ tamen sunt à Gal. & à me etiam ipso aliis locis, vt non sit opus nunc sermonem de his longiùs producere. Sed solùm consideremus, vt illud quoque verè Hippocrat. dixerit, hæc non esse eiusdem modi: sunt enim valdè diuersi: atque quædam etiam modi contrarij. Nam lachrymæ & saliua effunduntur vt dictum est, sternutatio & singultus sunt concussiones, narium humiditas & aurium sordes expultricis motu, ei facultati maximè consueto, vt & menstruæ euacuationes, & sudores, & vrina, & deiectio, & flatus. Quamquam & in his quoque interest, quod quædam à sola naturali vi, quædam adiuuante etiam eâ quæ musculis vritur, oscitatio & pandiculatio musculorum laxatione, aut alternatè aliis feriantibus, aliis mouentibus, vt ita non tam expellantur flatus quam detur via exeuntibus: scalpt⁹ velut derasio⁹ quædam est. Sed & contraria etiam facit natura

A similibus motibus. Nam oscitatio dilatando euacuat flatus, respiratio verò dilatando flatus trahit. Adeò sunt miranda quæ natura pro sanitatis animalium tutelâ, & morborum curatione machinata est.

Hominis anima semper producitur vel reficitur vsque ad mortem. Si autem vnà cum morbo incendatur, ipsa tunc anima corpus depascitur.

B

Quam tenuerit de animæ essentia Hippocrates opinionem nullibi aperuit. Nam de natura humana scribens, temperiei ex elementis videtur tribuisse naturæ nomen potiùs, quàm vllam animæ propriam essentiam inuestigasse. Galenus quoque vbi de animæ essentia sermo incidit, deuitat eam disputationem, dicens se nullam demonstrationem eius rei potuisse vnquam consequi, præterquàm libello de rigore & tremore & palpitatione, vbi (quoniam arbitror ad
C inuestigandam rigoris generationem, quàm vlla alia erat accommodatior) in opinionem incidit Stoicorum, dicentium animam esse ipsum naturale calidum, quod quidem est sanguis & spiritus: illud enim esse substantiam ex se ipsa semper mobilem, neque vnquam quiescere, sed per arterias, atque adeò corpus totum huc & illuc per se moueri (hoc respiciens Hip. in hoc ipso libro, impetum faciens ipsum appellauit) atque adeò compactum esse ex igne & aëre, vt calore moueretur, frigore verò (frigidum enim dicebant
D esse aërem) coërceretur, quominùs dissiparetur, & euanesceret. Alij etiam vetustissimi philosophi, vt testatur Hippoc. primo de natura humana, censebant sanguinem esse animam. Diogenes censebat esse aërem, seu spiritum. A me de animâ scripta sunt quàm multa in commentariis in libros de anima Aristotelis, cuius sententia omnium mihi placet maximè, esse scilicet actum corporis physici & organici. Quamquam si hominis anima seorsum definienda est, sit satius dicere, esse substantiam quandam incorpoream, cui
E præ aliis omnibus mundi rebus simul accidit, & esse corporis actum, & separari posse. Verùm hæc exactè definire, ad præsentis orationis interpretationem haud est necessarium. Illud vnum sit satis nunc scire ad medicinæ placita indifferens esse, quam de animæ essentia teneas opinionem: scias verò Hipp. nunc iuxta aliorum sententiam, succos & spiritus vocate animam, atque ita dicere, animam dum homo viuit semper refici, si autê ignescat, morbum fieri, & animam ipsum corpus depasci, ipsamque consumi. Nimitum sanguis ex alimento quotidie reficitur, atque spiritus ex san-
F guinis vapore, & ex aëre, qui inspiratur, & arteriarum motu trahitur: quum verò igneum calorem concipiunt, fit febris, ex spiritu diaria: ex succis, putrida, à quibus euenit corpus exuri, ac colliquescere, atque ita nunc in febrem hecticam procedere, nunc liquescens mori.

Morbi connutriti in senectute desinunt, & per concoctionem, & solutionem, & rarefactionem.

Non omnes morbos qui à prima ætate homines diuexauerint, relinquere in senectute constat, quandoquidem ipsemet in aphorismis dicit, multos commori. Quid ergo est quod nunc dicitur? Certè quòd in aphorismo, senes iuuenibus vt plurimùm minùs ægrotare. Quod vt in commenta- B rio dixit, fit, quia plurimi morbi eorum qui prioribus ætatibus solent crebrò accidere, senescentibus desinunt fieri: nunc explicat tres modos, quibus id solet euenire. Per concoctionem, solutionem, & rarefactionem. Vocat concoctionem, correctionem malæ temperiei, itaque attemperationem solutionem vocare censeo, laxationem, & profusiores euacuationes: fit enim hoc quoque multis senescentibus, iuxta id quod in alio aphorismo dictum est. Quibus iuuenibus aluus sicca est, iis senescentibus humectatur: eos verò quibus id accidit, dixit Galenus in commentario, eam ob causam meliùs se habere. Rarefactionem vocat meatuum amplitudinem, constat C verò id quoque euenturum per senectam, iis qui cùm prioribus ætatibus essent pingues & crassi, gracilescunt senescentes. Itaque liberabuntur à morbis (calidis scil.) quidam senes, quia refrigerantur: quidam quòd aluus eorum soluatur, quidam quod etiam gracilescant. Non eueniunt autem hæc omnia omnibus. Nam etsi omnes refrigerentur senescentes, tamen quia non omnes laborabant morbis calidis, non omnes iuuantur ea refrigeratione: neq; omnes fiunt aluo laxiores, neque graciliores: sed quibus aluus erat adstricta, senescentibus laxatur; quibus laxa, astringitur: qui iuuenes erant pingues, senescentes gracilescunt: qui graciles, crassescunt: atque ita profectò qui iuuenes erant sani, senescentes incipiunt multis corripi morbis: qui verò erant morbosi, tunc fiunt saniores.

Curatio est reluctari nec consentire morbo.

Hoc est, curatio obiectione contrariorum agitur, non similium. Exemplum autem est id quod mox subiicit, dicens.

Frigidum & auxiliatur, & tollit quæcunque à calido.

Præceps iracundia contrahit, & cor & pulmonem in sese, & in caput calorem & humores euehit: gaudium autem cor relaxat.

Ira est feruor sanguinis circa cor, illud autem circa cor est quà sunt magnæ arteriæ, quod est A inter cor & caput, pulmo autem maximè iuxta cor est: nam ipsum cor velut digitis contegit, & duobus magnis vasis illi alligatur, arteriâ venali, & venâ arteriali vocatis. Hinc fit, vt feruente sanguine, cor, pulmo, & caput calescant, & repleantur. Nimirum sanguis feruore tumet, & venas arteriásque tumefacit, sed & ob vehementem calorem qui illis in locis est, eo contrahitur vndique sanguis. Vnde fit vt multis ob iram oculi & venæ frontis intumescant, & tota facies rubore suffundatur, & tempora pulsent, & caput doleat, quin & febris superueniat. Gaudium calfacit etiam cor, sed minùs. Non enim tam feruet sanguis, quàm effunditur, atque ita per iram cor & pulmo tenduntur, & firmitudinem habent, quasi versus caput reuellantur, per gaudium autem laxatur cor, & omnem amittit contentionem. Quo fit, vt per gaudium vitalis virtus dissoluatur, & dissipentur spiritus; per iram distentionem patiatur cor, à feruente & tumefaciente arterias sanguine reuulsum, & ardeat caput, virtus vero dissoluatur minùs. Quo fit, vt aliquando quidem vtilis sit ira ad naturalem calorem suscitandum, & viuidum calorem partibus comparandum, quod in secundo huius operis ab eodem Hipp. dictum est his verbis. Danda est opera, vt ira excitetur, & caloris, & succi comparandi causa. Rectè ergo dicit iram contrahere & pulmonem, & cor in se ipsa, quia non sunt laxa vt per gaudium, sed cum quadam contentione, firmitudine, & tono, & in caput euehere (quia humores eo tendentes & plena vasa reuelluntur à visceri sursum) calorem & humores: calor consistit in spiritu & sanguine: humores sunt quatuor. Gaudium autem cor relaxat.

D *Labor articulis, & carnibus cibus, somnus visceribus, animæ deambulatio, cogitatio hominibus.*

Galenus & post illum alij omnes, atque adeo ante illum, vt ipse testatur, distribuunt hæc verba in duas orationes, legúntque seorsum πόνος σιτίον ἄρθροισι, κὴ σαρκὶ σῖτος, ὕπνος σπλάγχνοισι, & rursum ψυχῆς περίπατος, φρόντις ἀνθρώποισι. Ego vero cur coniunxerim, ipsa enarratio indicabit. Sunt multæ E interpretationes, quas videntur verba ferre posse, atque ob id in eas diuersi enarratores inciderunt. Legunt omnes, labor articulis & carnibus cibus, atque quidam intelligunt dici laborem, id est exercitationem & motum vehementem esse cibum, id est refectionem, atque adeo roboris causam articulis & carnibus, hoc est articulis & musculis; quia partes omnes propria exercitatione roborantur, atque otio & intermissione actionis propriæ languescunt. Cùm igitur motus animalis instrumenta sint articuli & musculi, dicunt F eos roborari exercitatione. Alij inuertunt hæc, dicentes, cibum hoc est satietatem, & nimiam cibi ingestionem esse articulis & carnibus laborem, hoc est pondus & molestiam afferre, & est sanè hic sensus verissimus quoque (nulla enim ex causa sæpiùs nascuntur articulorum dolores, & musculorum resolutiones, quàm ex ingluuie) verùm

Gal. non placet, quia sequentia illa verba, somnus visceribus, iuxta priora interpretati est consentaneum, itáque iuxta hunc secundum sensum dicetur, somnum esse visceribus laborem, id verò est falsum, nisi quis id quod generatim dicitur, particulatim accipiens, intelligat somnum laborem visceribus esse, cùm tenentur inflammatione aliqua, aut in febris inuasione. Secundùm rationem autem ipsius somni rectiùs dicitur, somnum esse visceribus cibum, quia maximè iuuat eas, quæ in visceribus aguntur, concoctiones. Quapropter verba hæc primum sensum confirmant, quem proinde Galen. sequitur. Quod autem ad reliqua verba attinet, dicit Galenus, si ea ita retineantur, vt occurrunt scripta, significare cogitationem esse animæ deambulationem, hoc est, exercitationem. Itaque quod deambulatio est corpori, id esse animæ cogitationem. Verùm dicit Dioscoridem, quòd videretur ei loquutio affectata, quū cogitatio vocatur animæ deambulatio, emendasse codicem pro suo arbitratu, legisseque pro περίπατος, hoc est, deambulatio, περὶ παντὸς, hoc est, de omni re, atque interpretari, quod Galenus quoque probat, animam de omni re debere cogitare, hoc est, ratiocinari, & meditari: pertinere verò hoc non ad philosophiam solùm, sed ad omnes artes, atque ad medicinam peculiariter, posséque referri ad medicum, vt significet, hunc nihil debere temerè prætereire, sed meditari omnia, vt agat prudenter, atque adeò ratiocinatione debere vti: posse etiam referri ad ægrotum, quia nonnunquam ipsum de re aliqua cogitare, quæ exercitare eum possit, siue tristi, siue iucunda, remedio est in iis scilicet passionibus, quæ primi sensitiui afferunt stuporem, aut grauem somnum. Hęc omnia dicit Galenus, quorum etsi nonnulla probabilia sint, ac vera, quædam tamen etiam videntur conquisita solùm ad dicendum. Quapropter ego in alium sensum feror, quem iam dicam. Mihi videntur hæc omnia legenda coniunctim, continereque quandam præceptionem Platonicam, pertinentem ad procurationem boni habitus, non solius corporis, sed totius hominis, corporis scilicet, & animi. Quid autem habet absurditatis, putare Hippocratem scripsisse aliquid, quod ad medicinam pariter, & ad philosophiam morum pertineat, si modo verè dictum est à Galeno, libello cui titulus est, si quis sit medicus, debere philosophum etiam esse, & eum qui velit Hippocratis esse imitator, debere morum philosophiam tenere, ad quam spectat, & componere suum animum, & alios ad virturem cohortari? Atque ipse Galenus non est sibi visus medici munus excedere, quum scripsit de cognoscendis & curandis animi morbis. Sed quæ sit Platonis præceptio, quam his verbis contineri dico, audiamus. Ille in dialogo de natura ita scripsit. Idem quoque iudicandum de eo ex anima & corpore composito, quod animal appellamus. Quando enim anima corpore admodum potentior est, exultat in eo, atque effertur, totum ipsum intrinsecùs quatiens, langoribus implet. Quando etiam ad discendum inuestigandúmque, collectis in vnum viribus vehementer incumbit, liquefacit protinùs corpus & labefactat. Denique cum ad docendum disserendúmque, priuatim & publicè ambitiosa quadam concertatione contendit, inflammat corpus atque resoluit. Nonnunquam etiam destillationes, fluxusque commouens, medicorum plurimos decipit, cogitque illos contrarias causas iudicare. Rursus quando corpus grande, & pigriori mole superexcedens, pusillæ exilique cogitationi animi copulatur, cum geminæ sint in homine secundum naturam cupiditates, vna quidem per corpus, alimentorum; altera verò per id, quod diuinissimum in nobis inest, prudentiæ: tunc sanè potentioris illius præualentes agitationes, quod suum est adaugent: quod verò animi, hebes, indocile, obliuiosum reddunt, atque ita infirmitatem maximam, videlicet imperitiam generant. Vna demum est ad vtrumque salus, & conseruatio, vt neque animam sine corpore, neque corpus absque anima moueamus, vt in mutua contentione exæquatis inuicem viribus insurgentia, bonam totius valetudinem tueantur. Hęc Plato quibus apertè innuit, vt totus homo bene valeat, neque sine corporis exercitatione esse meditandum, aut litterarum studiis incumbendum, neque his omnino dimissis corpus exercendum, quia illud faciet hominem morbosum & infirmum, hoc imperitum & stupidum, quasi meditatio animæ sit exercitatio, vt motus corporis. Huc mihi videre tendere Hippoc. & docere, quæ procuratio esse debeat corporis & animi, vt vtrunque firmum sanúmque seruetur. Roborant verò corpus hæc tria, labor, cibus, & somnus: animam, cogitatio, quia est animæ exercitatio propria. Itaque quicunque sibi toti bene prospectum vult, exerceat sese satis, & conuenienti cibo vtatur, & somno qui satis sit ad concoctionem: & reliquum tempus meditetur, quæ pertineant ad pietatem & scientiam. Ita enim viuet, & sanus, & probus, & doctus. Vbi solius corporis salubrem procurationem docuit Hippoc. labori, cibo, & somno adiecit Venerem; nunc verò animi quoque cultum docens, Venerem tacuit, quia ea inimica Mineruæ est. Sunt verò dicta tria omnibus corporis partibus necessaria, quia omnes indigeant alimento, quod ex cibo capitur, & expurgatione excrementorum, digestioneque alimentorum quam facit exercitatio, & concoctione quam somnus: verum commendatur præcipuè labor ad articulos, cibus ad carnes, somnus ad viscera, quia exercitatio præstat habilitatem ad motus, qui in articulis aguntur: cibus nutritionem quâ carnes maximè augentur: somnus concoctiones, quæ in visceribus maximè vigent.

IN vlceribus sanguis concurrit: subueniendum, vt vacuum impleatur.

Vnam quandam rationem cohibendi profluuium sanguinis ex vlcere docet, replere scilicet totam ipsius vlceris cauitatem linamentis, nunc siccis & constipatis (sola enim hæc aliquando sunt satis, velut si quis admotis digitis cohibeat, atque eò magis, quod ipse sanguis concrescens obturandi vim habet) nunc imbutis emplastico aliquo succo, vt oui albumine, aut etiam agglu-

tinante, vt albumine cum terebenthina.

SI auris doleat, lana digito circumuoluta intingenda est vnguine calido, & postquam ipsam lanam interiori manus volæ imposueris, auri supponenda, vt videatur aliquid ipsi exire, deinde in ignem proijcienda est. Dolus.

Galeno adeò nulla huius orationis explicatio placet, vt illis omnibus examinatis, tandem censeat, Hippocratis non esse. Mihi verò videtur, iis quæ ab eodem autore dicta sunt alibi consona. Nam dictum est in prognostico, Aurium dolor acutus cum febre continua ac vehementi grauis est, periculum enim delirij, & mortis imminet. Proinde cùm hic locus sit fallax, statim à primâ die omnibus signis mentem aduertere oportet. Eandem sententiam hic scripsit, apponens vnum quiddam eorum, quæ curandi simul, & tentandi gratiâ, ne locus nos fallat, facere oportet. Quod igitur dicit dolus, idem est, quod in prognostico, fallax locus hic est. Quid igitur iubet facere? Lanam digito circundatam intingere vnguine aliquo, oleo scilicet, aut pinguendine, & in autem infundere (eadem ratio fuerit, si specillo circundês, aut forcipibus accipias) deinde eam lanam manu detentam auri supponere, ita vt aliquid ei exire videatur, idest donec videatur aliquid exire ex aure, & in ipsam lanam imbibi; posteà, hoc est, postquàm id quod exit imbibetit, in ignem proiice, ita enim indicabit tibi ipse odor, an vlcus aliquod sordidum interiùs lateat, an non, atque erit hoc vnum quiddam eorum quæ prodere possunt eius loci dolum, facereque quominùs fallat. Satius autem est, in ignem proijcere solum humorem expressum, quàm ipsam lanam; quia fœtor ipsius alium quemcunque fœtorem obscurabit.

LIngua vt lotium humores noxios significant. Linguæ ex pallore virescentes sunt biliosæ, biliosum autem à pingui: rubiendæ verò à sanguine: nigræ ab atra bile; aridæ autem ab exustione fuliginosa & vterina parte, albæ verò à pituitâ.

Non in lingua solùm, sed in toto etiam reliquo corpore, colores præter naturam mutati significant redundantiam succorum, quorum tales colores sunt. Lingua autem multò magis quàm vlla alia pars, quia excipit vapores, & fluxiones, ex capite, ex ventriculo, & ex pulmone, atque adeò ex toto interno corpore. Significationes verò similes sunt in lingua, & in vrina. Vt enim vrina colore refert speciem cacochymiæ, ita etiam & lingua, quod significat dicens, γλῶσσα οὖρον σημαίνει, hoc est, significat vt lotium. Nam linguæ χλωραὶ, (hoc est, flauæ, aut virides, vel inter hos colores sitæ) biliosæ sunt, hoc est, bilem significant redundare. Nimirum illi omnes colo-

A res sunt bilis magis aut minùs vstæ: interponit obiter generationem biliosi succi, dicens, biliosum autem à pingui, hoc est à tenui sanguinis parte, Affirmant enim omnes medici cum Galeno, cum vritur aut putrescit sanguis, eius tenuem partem mutari in bilê. Vocatur autem pingue, quod tenue in sanguine, quia reuera est pingui simile, & innatat ipsi sanguini, vt flos vino, & vt oleum aquæ superuehitur, & lacti quod butyrosum: Galenus dicit vocari pingue per metaphoram, quia nutriens, vt plurimùm nutriens triticum vocamus pingue, addit, rubræ verò à sanguine, &
B meritò quidem, nullus enim succus ruber est præter sanguinem: tametsi Galenus in commentario huius sententiæ videtur bilis rubræ speciem quandam ponere non aliter ac Auicenna: reuera tamen, qui succus talis esse censetur, sanguis biliosus potiùs est quàm bilis. Μέλαιναι δὲ, inquit, ἀπὸ μελαίνης χολῆς: αὗται δὲ ἀπὸ ἐκκαύσιος λιγνυώδεος, καὶ μητρώης νούσου Nimirum linguæ fiunt nigræ aliquando ob febris & vstionis vehementiam, à fuliginibus ascendentibus etiam ex aliis succis, velut
C videmus linguas eas, quæ assationem subeunt, ab igne nigrescere. Itaque nigrescunt aliquando nigro humore imbutæ, aliquando exustæ solùm, & tinctæ fuligine. Euenit autem hoc per febres vrentes, quales maximè esse solent, quæ ab internis & magnis inflammationibus pendent, vt ventriculi, hepatis, aut vteri. Est autem discrimen linguarum nigrarum, quod quæ ab humore tinguntur, sunt nigræ magis quàm aridæ, quæ à fuligine vsta, aridæ magis quàm nigræ. Ob id secundas has, quasi ab eo quod eminet, aridas appellauit. Dixit autem & ab vterina parte, non
D quòd ea pars sola inter internas, aut ea vtcunque affecta, tales facere soleat linguas (nam neque ea solet nisi vehementer inflammata, neque minùs aliæ internæ quàmplutimæ possunt) sed quasi vnum quoddam exemplum producens: postremo dicit albæ autem à pituita. Rectè autem monet Galenus, dictis signis ea omnino quæ significantur, euenire: rebus autem non accidere signa necessario; necesse enim est, si color sit chlorus, redundare bilem: si ruber, sanguinem: si niger, nigram bilem: si albus, pituitam: non tamen si
E redundet sanguis, necesse esse rubram esse linguam, neque si pituita, albam, posse enim succum non in eam partem incumbere. Sed & prima consequutio videtur mihi indigere quibusdam animaduersionibus. Nam primum, cùm niger color dicatur habere duas causas, & altera, putà vstio, cum aliis succorum speciebus iungi possit, constat non valere consequutionem à nigro colore ad succum nigrum, sed posse fieri nigram linguam in febre ardente pituitosâ. Præte-
F reà fieri poterit ob fluxiones particulares, vt causa morbi non certò ab eo indicio cognoscatur. Voco autem particulares fluxiones, vt si homo febre teneatur biliosa, tamen lingua distillationem pituitosam à capite recipiar. Perinde accidit in vrina, in commune enim rectè dices significari talis succi redundantiam, qualis color apparet in vrina, ea vero sæpè fallit ob peculiare vitium renum. Itaque vel ob hoc rectè dicitur linguam significare vt lotium.

Vrina est concolor cibo & potui, & talis esse consueuit, qualis est humidi colliquatio.

Tam variè reperi scriptam sententiolam hanc, cum in codicibus Græcis, tum etiam in Latinis, vt fuerit non parùm difficile, eligere maximè consentaneam lectionem. Nam in quibusdam codicibus reperi scriptum ἴσοθεν, quam lectionem sequitur Cornarius, & vbi ego verti, talis esse consueuit humidi colliquatio, ille vertit, & qualis intus est humidis colliquatio. Porrò reperi in versione quadam veteri Fauij Calui, lotium concolor corpori, potionique par, humorisque interioris constillatio. Qui haud dubiè habebat in suo Græco codice, pro βρώματι, idest cibo, σώματι, idest, corpori, & vbi habetur καὶ ὡς, idest, & vt, ἴσον, idest, par, seu æquale. Verùm hanc lectionem reieci, quia non congruit cum narratione Galeni, qui in commentario reddit causam, ob quam vrinæ aliquando referunt colorem cibi, & potus, & quantitatis nullam facit mentionem, vt facilè constat Galeni codicem habuisse βρώματι, nullam verò particulam qua significaretur par, aut æquale. Priores duæ lectiones omnino habent eundem sensum, neque refert quicquam dicere, talis esse consueuit qualis est humidi colliquatio, aut qualis intus est humidi colliquatio, vtraque enim oratio significat vrinam eiusdem coloris cum cibo & potu qui accipitur, esse qualis solet reddi, quum est humidi colliquatio. Cor. non legit humidi colliquatio: sed vbi humiditas colliquatio, sequutus arbitror aliū codicem, vbi occurrit scriptum, pro ὑπὸ τοῦ ὑγροῦ ξύντηξις, idest, qualis est humidi colliquatio, ὅπου vel ὑπὸ τοῦ ὑγροῦ ξύντηξις, idest, vbi humiditas colliquatio, seu ab humiditate colliquatio. Sed neque hæc lectio mihi videtur sensum permutare, sed in idem recidere, siue dicas humidi colliquatio, siue vbi humiditas colliquatio, siue ab humiditate colliquatio. Nam his omnibus significatur affectio, quæ diabete vocatur, per eam enim multa vrina redditur, & corpus arescit: arescit verò, quia humiditas non moratur interiùs, sed effluit multa. Itaque congruit huic morbo vocari humidi colliquationem. Siccatio enim humidi colliquatio est, atque etiam colliquationem pati dicimur, vbi humiditas multa, idest, multa aqua mingitur, & ob humiditatis colliquationem arescit corpus à multa mictione. Est autem proprium huius morbi, reddi vrinam incommutatam, concolorem cibo & potui, quod per eam affectionem, & concoctrix hepatis, & retentrix renum facultas debilitata sit, tractrix verò renum operetur plus satis. De hac itaque passione loquitur Hippocrates in præsenti oratione, dicens, fieri nonnunquam vrinam concolorem cibo & potui, vt consueuit in diabetica passione. Quapropter mihi hic nō probatur enarratio Galeni, qui nescio qua occasione agit de orobinis contentis, & hordeo similibus, & laminis, & caruncul
is, & perturbatis vrinis, cùm certè illa huius loci non sint.

B

C

D

Lingua concolor est humori prædominanti, ideoque per hanc dignoscimus humores.

Προστάσιες .i. redundantias, seu vt alij legunt προτάσιες .i. extensiones, vocat excessus, quibus quidam succi præ aliis videntur in corpore eminere, seu vt dicere solent, dominari. Itaque hæc oratio nihil continet noui, sed causam ob quam dixit, lingua lotium significat. Nimirum cognoscimus succos per linguam, quia ea induit colorem eius succi, qui in corpore dominatur.

Si carnes videntur esse salsæ gustanti, redundantiæ signum est.

Vno quodam appositissimo exemplo indicatur, non solum colore linguæ, sed etiam passione eius facultatis qua gustamus, agnosci redundantis succi speciem. Nimirum cum redundat bilis, omnia videntur esse amara: cum sanguis dulcia: cum melancholia, acida. Ita si cui carnes (eadem ratio est aliorum ciborum, nisi qui habent qualitates altas insignes, quibus salsedinem cohibeant) gustanti videantur esse salsæ, signum est redundantiæ salsæ pituitæ. Causa autem est manifesta, quia tali humore imbuta est lingua, & omnium quæ gustantur succi miscentur cum saliua, & accipiunt illius qualitates.

Si mammarū papulæ, & quod rubrum est, pallidum fit, ægrotat vas.

Particula illa, &, non est continnatiua, sed declaratiua, idem enim est dicere, Papulæ mammarum, & rubrum mammarum. Nam mammę eam solam partem habere solent rubram, neque eam quidem totam, sed eius extremum, per quod lac exugitur: Illud igitur, quod secundùm naturam apparet rubrum ἢν χλωρὸν ᾖ, νοσῶδες (inquit) τὸ ἄγγος. Galenus per τὸ ἄγγος intelligit vterum, tametsi id non admodum sit iuxta phrasim Hippocraticam, dicit igitur colorem vitiosum papularum, significare morbum vteri, ob consensum eius cum illis per venas communes, quæ ascendunt per musculos rectos abdominis, per quas habent vterus & mammæ commune alimentum: vitiosus ergo color vitiosum succum in vtrisque partibus redundare significabit, atque ob id vterum morbo aliquo teneri, nisi tamen mulier vterò gerat, tunc enim citra morbum solet id fieri, & prægnationis potius quàm morbi signum est.

E

F

Hominibus aurium sordes dulces quidem lethales: amaræ verò non.

Nimiæ diligentiæ videtur esse hoc. Turpe enim esse videtur excrementa linguæ admouere, vt ex eorum

A eorum saporibus accipias significationes, neque quispiam, qui non sit sordidissimus, eo vsque procedat. Causam autem reddit Gal. dicens, non aliter fieri eas sordes dulces, quàm liquescente cerebro, liquescit verò cum putrescit, ac corrumpitur, nisi tamen quid sanguinis cum ipsis sordibus commisceatur, ita enim dulcescent cum minori malo: sanguine verò dempto, ea dulcedo sordium erit lethale signum. Quam fortasse gustare tentabit aliquis, aut ægrotus ipse suam, aut mariti vxor, aut filij mater, aut alius qui sit ægroti amantissimus, vincit enim amor vt alia omnia,
B etiam tædium.

Terram mutare confert in morbis longis.

Copus legit solum patrium, & plerique medicorum intelligunt, hic Hippoc. docere, in morbis longis, vbi quis extra patriam ægrotat, in patriam transferri debere, quasi aër patrius, aut etiam cœlum patrium opem sit laturum. Ego verò censeo, patrium habitare solum, quibusdam esse vtile,
C quibusdam noxium, atque ita vt quibusdam vtile est, cum ægrotant, in patriam reduci, ita aliis in alienum solum à patria deportari. Si enim vt Hippoc. docet, lac proprium & maternum quibusdam vtile, quibusdam autem alienum, quantò magis & solum patrium sit aliquando inutilius, quàm quod alienum, Neque sanè experimentum repugnat, vidimus enim multos in sua patria degere insalubrius, in alias siue regiones, siue vrbes commeantes, saniores reddi: alios multos contrà. Id quod meritò euenit. Si enim in loco calido natus est valdè calidus homo aut in frigido
D valdè frigidus, cur non esset his patriæ commutatio vtilis, ita vt eorum vterque in alterius patria degat meliùs quàm in sua, regionis temperie intemperiem propriam corrigente (nisi tamen differentia sit tanta, vt eam sustinere natura non possit, quod accidit Ethiopibus huc repente translatis) cùm intemperati homines ad contrarias causas meliùs, & ad similes deteriùs habeant? Hipp. igitur ita dicit, terram mutare conuenit in longis morbis. Hoc est cum morbi, aut suaprè natura,
E aut à principio sint longi, vt quartana febris, atque quibusdam podagra, aut nephritis, vel ex acutis deciderunt, consultum est in regionem aliam commeare, non tamen in quamcunque temerè, sed cum delectu, in eam cuius temperies illi morbo maximè aduersetur. Quo consilio multi ob febres quartanas, & morbos alios melancholicos Complutum veniunt. Quòd scilicet huius oppidi temperies calida, & humida sit, verùm ob hydropem nullus veniet, etiamsi contingat
F Compluti esse natum.

Debiliores cibi breuem vitam præstant.

Duplex est huius sententiæ interpretatio: prima, debiles cibos dici eos, qui facilis concoctionis sunt, quia parum resistunt commutanti, & hos breuem vitam habere, hoc est, parùm manere in corpore, eò quòd citò excernantur, quia vt dicitur in aphorismo, Eorum quæ velociter nutriunt celeres fiunt excretiones: Altera, debiles cibos dici eos, qui præstant paucum, idque tenue alimentum: & eos breuem vitam habere, hoc est, breuem vitam præstare hominibus, qui eis vescuntur, quia qui talibus vescuntur, necessariò sunt debiles, infirmi verò & debiles non possunt diu viuere. Eadem est ratio cibi pauci, etsi is naturâ debilis non sit. Quare non temerè consulendum est hominibus, vt cibi quem possint coquere, partem detrahant, aut cibationem consuetam intermittant. Tantùm enim sibi vitæ detrahunt, etsi interim videantur nõnulli eorum salubriùs degere. Probatur hæc secunda interpretatio magis, (etsi vtraque verum sensum reddat) quia vt Gal. rectè dicit; affectatum est vitam alimenti vocare eius moram in corpore.

Cum accidunt fluxiones in coxam, venæ in auribus posteriores aperiendæ sunt.

Dicunt grammatici κέδματα esse dolores genitalium, par est autem magis hac in parte Galeno credere, qui interpretatur, ita vocari ab Hippoc. fluxiones in crura, & coxæ articulum. Itaque dicit eos, quibus fluxiones sunt ad coxam, iuuari scarificatione venarum, quæ sunt post aures. Ego de hac curatione lib. 5. in historia Lyconis, qui in Oeniadis dolore coxæ laborauit, dicere cœpi, distuli autem in hunc locum. Illic quidem, & in proxima historia Eupolemi, dixi totam huius morbi curationem, quam proinde nunc non repetam: sed quod ad hanc venarum in auribus, aut post aures sectionem attinet, explicabo σχάζειν, seu scarificare, dicere nunc Hipp. non solùm de capillarium venarum consertâ sectione, quæ peculiariter ita vocatur à medicis, sed de sectione grandiorum venarum. Quia scarificatione externæ cutis aurium sperari non potest aliquid emolumenti capi posse, quia exiguum omninò erit, quod scarificatâ parte extremâ, & excarni, atque ob id frigidâ exire poterit, neque vllus medicorum ita facere tentauit: atque ob id Galenus, vbi dicitur venas, quæ in auribus posteriores sunt, non vult intelligi venas vllas in ipsis auribus, quia scilicet ibi nullæ sunt manifestæ, sed eas, quæ per ceruicem repunt post aures: censetque oportuisse ab Hippoc. dici venas, quæ sunt circa aures potiùs quàm venas in auribus. Sed neque si ita intelligatur, probat Gal. id quod dicitur, sed falsum & suppositium esse opinatur, quia neque ab vllo medicorum qui id laudant, in ipso opere tentari vnquam dicit. Ob id de causa, qua hoc ischiadicis vtile sit dicit nihil, quia ne esse quidè vtile opinatur. Nos verò si quid pro hac quoque sententia dici potest probabiliter, explicemus, ab eo quod in ipsis curationibus vidimus exorsi. Venã post aurem secari ob ischiadem & inde sanguinem affatim educi, nunquam vidi. Tamen scio empiricos quosdam ischiadicis omnibus internam auriculæ partem, qua cartilago velut replicata tumorem quendam habet, cauterio vrere, & eorum quosdam, vt ipsimet narrãt, esse iuuatos. Ego eius rei causã esse ratus sum, quod multis ischiadicis ex capite fluat

materia, & eius loci vstione intercipiatur. Nam sectione 5. lib. 2. legimus apud Hipp. si caput doleat in pectus venit, deinde in hypochondrium, deinde in coxam. Itaque potest venire fluxio à capite in coxam, quod cum fiet, non erit præter rationem, vstione interceptis vijs subleuari eos dolores. Fiunt autem abscessus, vt sectione 1. lib. 2. dicebatur, aut per venas, aut per ossa, aut neruos: censeo igitur factis inustionibus, & intra auriculam, atque etiam extra siue post siue ante auriculam, iuuatum iri eos quibus ex capite decurrat fluxio, quod ex antecedente, aut etiam nunc simul existente capitis passione cognosces, vt dicebat Hippoc. si caput doleat. Itaque vt pro post aures scribatur circa aures, vt Gal. censet, facile recipiam. Illud autem scarificare, intelligo pro secare vtcunque, velut si cauterio intersecentur venæ & arteriæ quæ ibi sunt, tametsi scio barbaris quibusdam nationibus esse in more positum, ob plerosque morbos scarificare aures ipsas posterius. Id quod didici à Sarracenorum filijs, quos nuper Philippus dominus meus deuicta rebellione à Granatæ finibus in interiorem Hispaniã secedere imperauit. Illi vtebantur aurium scarificatione, quam poterit quispiam in hunc Hippoc. locum referre. Neque sanè ego vt noxiam vitupero, neque vt omnino inutilem, debilem verò esse dicam, ac fortasse illi, vt mittendi sanguinem timidissimi, atque adeò, vt raro profusa missione indigentes ob parsimoniam, illa scarificatione contenti iuuabantur. Nostris vero prorsus erit debile auxilium. Siquid vero conferet ad ischiadem, faciet quidem id quod sectio & vstio solet, intercipiet fluxiones in via. Iuuat enim hanc interpretationem, præter id quod ex ipsis operibus potest colligi, & illa vox κέδματα, quæ significat fluxiones in coxam: videturque ob id significare simul passionem coxæ, & eius causam, putà defluxus à partibus supernis.

Venus in morbis à pituita vtilis.

Venus est causa siccans & vacuans, in principio calfaciens, vt alia quæuis exercitatio (exercetur enim totum corpus) deinde vero refrigerans. Vbi igitur virtus erit robusta, moderata Venus vtilis erit per morbos pituitosos, quia calfaciet & siccabit. Immoderata verò nunquam proderit, quia vt siccabit, ita etiam refrigerabit, atque afferet noxam maiorem quàm vtilitatem, quinetiam etsi vacuando siccet, per accidens augebit excrementitiam humiditatem, per incoctionem, atqui ne moderata quidem erit talibus vtilis, si facultas ægrotantis valdè debilis sit, quia non poterit citra noxam sustinere spirituum effusionem, quę per coitum fit copiosa.

Is qui sunt ventre calido, fortes ibi & potus turbationem afferunt.

Fortes vocantur hoc loco cibi & potus, qui vim habent medicamentosam, & vehementem, eiusmodi autem sunt, qui valdè calidi, ea enim temperies est omnium efficacissima, constat vero talia ventri calido noxam, & turbationẽ allatura, quia augebitur eius intemperies. Vocauit vero ipsemet oratione 17. sectionis 4. cibos fortes calidos.

Atræ bili simile quiddam hæmorrhoides effundunt.

Familiare est hæmorrhoidibus atræ bili simile, hoc est, sanguinem melancholicum effundere, non tamen ita proprium, vt bonum sanguinem effundant numquam. Fiunt enim aliquando, natura per eam viam sanguinis fæces expurgante, nonnunquam etiam ob multitudinem sanguinis. Cumque fiunt facultate expurgante, insaniam, & alios morbos melancholicos si adsunt tollunt: si nondum adsunt, ab eis præseruant, vt in aphorismo dicitur: cum vero sanguine redundante fundunt bonum sanguinem, si tempestiuè sistantur, liberant corpus à multitudine: sin minus, deijciunt vires, & refrigerant hepar, atque mali habitus, & hydropis causa sunt.

Increscentes morbos coitus exasperat.

Μίξιν vocari coitum, seu Venereum congressum inter omnes interpretes semper conuenit, vt testatum reliquit Galenus in commentario. Verùm altercati sunt quamplurimum, quinam sint morbi increscentes, & quid sit quod Hippoc. sibi velit, an mixtionem morbos illos lædere, an iuuare. Nam vox illa ἐπαυξίας omnino est ambigua, ipse vero omnino non explicat, quid mixtio faciat. Nulla ergo est via alia ad interpretationem, quàm ex ipsis operibus coniectare: ad id vero oportet definire priùs, quos vocet increscentes. Ego de re tam incerta non ausim quidpiam certo affirmare. Producam interpretum sententias, vt quiuis censeat pro suo arbitratu. Non enim res magni momenti est, neque detrahere multum aut apponere arti potest. Quidam increscentes morbos dicunt esse eos, qui diuturnitate fiunt semper grauiores. Huiusmodi quidem sũt omnes, nisi enim aut ab ipsa natura vincantur, aut artis opera curentur, morbi omnes per moras inualescunt, vt ille dicit: verùm dicuntur peculiariter increscentes, illi qui solent sæpe sine curatione derelicti, diuturnitate euadere incurabiles, vt podagra, arthritis, renum vitia, morbus comitialis, atrabilis, & alij eiusmodi, qui nisi ætatis mutatione curentur, solent commori: qui sequuntur hanc interpretationem, intelligunt Hippoc. affirmare increscentes morbos lædi mixtione: videntur enim illi omnes, quos commemoraui, coitu lædi: quanquam quosdam eorum aliquando moderato iuuari, non est inopinabile: magna autem ex parte, atque nimio semper lædi, verè dicet quis. Proxima huic interpretatio alia statui potest, vt increscentes vocentur, qui in incremento sunt morbi, quicunque ij sint, atque affirmetur, etsi dictum sit morbos pituitosos Venere iuuari, non tamen id esse faciendum morbis increscentibus, sed inclinantibus, aut incipientibus. Hæc enim sunt duo tempora euacua-

tionibus opportuna, vt tempus increſcendi concoctioni, itaque vt ab aliis omnibus euacuationibus morbis increſcentibus abſtinendum eſt, ita & à coitu. Alij cenſent vocari morbos increſcentes figuratè, eos qui ſolent inuadere infantes, & durare toto tempore creſcendi, vſque ad pubem ſcilicet. Nam ad eam vſque ætatem, creſcunt corpore manifeſtè, iam inde parum, & qui citò incipiunt hircire exiguo ſolent eſſe corpore, quod citò tardetur eorum incrementum. Hi dicunt Hippoc. docere, tales morbos Venere ſanari: quia eo tempore quo mulieribus incipiunt fluere menſtrua, & mares Venere vti, ſolent iudicari tales morbi, ſicceſcente corpore. Ecce duas interpretationes, prima placuit Galeno, ſecunda Sabino, vt Galenus narrat. Ego in ſecundam hanc inclino, quia nihil magis medicis receptum, & experimento cognitum, quam pueriles morbos fluentibus menſtruis, mulieribus; pueris verò in adoleſcentia ſolere finiri, aliis quidem incipiente adoleſcentia, aliis procedente, vt quibus tota adoleſcentia, quæ vſque ad vigeſimum quintum annum producitur, non finiuntur, ſoleant manere incurabiles, vt de morbo comitiali in aphoriſmo dicitur. Verùm videtur Galeno, epilepſiam, & prodagram puerilem, & lapidem veſicæ, & vermes, & alia eiuſmodi mala non curari Venere (ab hac enim potiùs lædi) ſed mutatione ætatis quâ ſicceſcunt corpora, atque ita malè dici coitu curari. Verùm etſi hoc reciperemus, non eſſet admodum durum, ætatem Veneri idoneam, vocari μάξιν, atque ita intelligi morbos creſcentes; ideſt, morbos creſcentium curari coitu, ideſt ætate coitus, ſeu coitui iam aptâ. Res autem exigit, vt definiam, an ipſe coitus curet tales morbos, an ætas. Ego certè non dubito iuuare aliquando eam ſeminis effuſionem ad curationem talium morborum, vt & menſtrui ſanguinis mulieres: nam vtraque harum euacuationum ſiccat, atque vt detrahit materiam corporis incremento, poteſt detrahere etiam morbis humidis & pituitoſis, cũ præcipuè ea ætate maximè conſtent vites. Alioqui quo in caſu verum erit pituitoſos morbos Venere iuuari? Verùm eſt Venere debilitari cerebrum, & neruoſum genus multò magis quã menſtruis vacuationibus, atque ita non eſſe eius vſum tam ſalutarem, quia menſtruis vtpote copioſiori euacuationi accidit, vt magis ſiccent & euacuent, debilitent verò minus, quia neque cũ tanto labore cerebri, neque cum tantâ ſpiritus fiunt exhauſtione. Quam ob cauſam meritò menſtrua euacuatio leuare poterit multos morbos, quos Venus exacerbabit. Nihilominus Venus non eſt per ſe ac ſemper cauſa inſalubris ac noxia, vt cenſebant Epicurei, ſed aliquando ſalubris, vt docet Gal. in arte medicinali, atque Hippoc. hoc ipſo libro, eſtque eius quidam modus retinendus, vt aliarum omnium cauſarum, quæ nunc proſunt, nunc lædunt. Quandoquidem ergo ſiccatione & vacuatione poteſt conferre, labore verò & ſpirituum diſſipatione lædere, ij quibus ob magnam humorum redundantiam magis quàm ob cerebri propriam debilitatem videbitur accidiſſe epilepſia, vtilis erit Venus moderata: vacuabit enim, & ſiccabit citra debilitatem inſignem: quibus verò contrà debilitatis cerebri, quàm redundantiæ pituitæ erunt plura ſigna, ipſa per ſe Venus ſemper erit noxia, vtpote ad euacuationem non valdè neceſſaria, debili vero alioqui debilitatem magnam allatura. Igitur nimia Venere vti, nulli horum (neque vero aliorum) permittendum eſt; iis vero qui debilitatis alias notas non habent, ſed redundantiæ humorum, ſuntque ſalaces, & redundantes ſemine, etſi epilepſia laborent, permittendum in adoleſcentia vti Venere moderata, debilibus vero & bilioſis, neque valdè redundantibus ſuccis, iubendum vt omnino abſtineant, ſed ſolius ætatis beneficium expectent: caueantque, ne ſi ea vtantur plus lædat Venus, quam ætatis mutatio iuuet, & in poſterum habeant deteriùs.

Refrigeratio ea quæ ſunt circa aluum indurat.

Ea quæ circa aluum, aut in aluo ſunt, haud dubiè vocat fæces, hæ, velut res alia quæuis, indurari poſſunt duobus modis, nam aut per veram duritiem quam facit ſiccitas, aut per concretionem, quam facit frigus, vt dureſcit frigore glacies. Fæces intra aluum contentæ, haud poſſunt adeo refrigerari, vt dureſcant, citiùs enim, vt rectè Galenus cenſet, interierit animal. Supereſt ergo, vt ſiccitate dureſcant (neque enim plures quàm duę hæ ſunt cauſæ duritiei per ſe, vt alibi non ſemel iam monſtratum eſt) quare frigus haudquaquam poterit duritiem facere, niſi per aliquod accidẽs, atque quoniam per accidens facit frigus vt dureſcant fæces, non ſemper facit, ſed aliquando cõtrarium. Videmus enim ſæpe ob occurſum frigidi aëris, aut pedum nuditatem, aut potum frigidum, aut talem quamcumque cauſam refrigerato ventre fieri diarrhœam: flante autem borea, alunm ſiccari teſtatur Hippoc. aphoriſ. 5. ſectionis tertiæ, conſtatque experimento. Igitur frigus fæces aliquando duriores, aliquando molliores reddit, & vtrumque quidem per accidens. Quâ ergo ratione id accidat, contemplemur. Certè non niſi per eas cauſas, quæ per ſe faciunt fæces duras aut molles. Nam omnis cauſa per accidens reducitur ad cauſam per ſe. Oportet ergo ſcire cauſas per ſe earum paſſionum, illis enim perſpectis facilè intelligemus, quando & quomodo frigus indurat fæces, quod Hippoc. præſenti oratione teſtatur. Quandoquidem ergo concretione non poſſunt dureſcere, ſed ſolum ſiccitate, ſiccitatis vero eius cauſæ ſunt nimia conſumptio quam calor facit, aut nimia diſtributio, nimiæ conſumptionis cauſa erit calor nimius ventris: diſtributionis, calor partium, aut ſiccitas: trahunt enim valenter quæ calida ſunt & alliciunt humorem ad ſeſe quæ ſicca: Vt autem horum quiduis magis fiat, cauſa eſt longa mora fæcum in aluo. Nam etiamſi nulla dictarum cauſarum ſit nimia, tamen per longam moram nimium quid facit, ea etiam quæ mediocris: vt autem multum morentur fæces, facere poteſt debilitas expultricis. & ſtupor, ſeu inſenſibilitas inteſtinorum, per quam irritationem non ſentiunt: & ipſius exitus adſtrictio, & quidquid impedire poteſt villorum adſtrictionem, velut in primis flatus: humiditatis nimiæ fæcum erunt contrariæ cauſæ, ſcilicet exigua, aut diſtributio, aut alteratio; vt parum alteretur cauſa eſt

caloris penuria in ventre, vt parùm distribuatur, frigus hepatis, aut totius corporis redundantia. Impedit autem vtrumque, & coctionem dico, & distributionem, properata deiectio. Vt autem deijciatur citius quàm oportet, causa est debilitas retentricis, aut dolor, irritatiove. Considera ergo nunc, quæ horum possit facere frigus. Certè frigus si externas solùm attingit partes, facit calorem augeri in visceribus, quare & concoctiones, & solidiores fæces, præcipuè si, vt alias externas partes, ita etiam attingat podicem, constringi enim faciet, & sursum moueri intestina, atque ob id detineri, & durescere fæces: si verò id frigus cum siccitate coniunctum sit, vt in Borea, sicciores reddet omnes partes corporis, quæ siccatæ allicient humorem, & siccabunt fæces. Quod si tale frigus attingat internum ventrem, siccando intestina debilitabit expultricem, quæ quadam humiditate indiget, & flatu replebit, qui expultricis motum impediat, atque vtroque modo faciet, vt fæces morentur, & siccescant: stuporem, & insensibilitatem intestinorum frigus etiam solet facere, atque ita facere deiectionem raram, & duras fæces: flatum etiam, ac proinde tardum descensum quævis causa refrigerans faciet, nisi interim debilitet concoctricem, aut dolorem inferat, vt accidit iis quibus venter est natura frigidus. Iis enim deiectiones liquidæ ob frigus fiunt. Hanc ob causam in quibusdam, aquæ niue perfrigeratæ potu siccescunt fæces, in quibusdam fiunt liquidæ. Quibus scilicet venter est calidus siccescunt, quia neque sublata concoctione, neque excitato dolore, fit paucus quidam flatus, qui fæces detinet, ac præterea extinguit bilis feruorem, & tollit irritationem; quibus venter est frigidus incoctione & dolore, fiunt à frigidis causis deiectiones liquidæ. Quum igitur dicit Hippocrates, refrigeratio ea quæ sunt circa aluum indurat, addendum est iis qui sunt calido ventre.

Mixtio, quæ in ventre sunt, indurat.

Μίξις, seu congressus venereus causa est analoga nimiæ exercitationi, siccat enim, & commouet totum corpus, atque insuper habet coniunctam euacuationem manifestam. Ita fit, vt siccet alui fæces, nisi tamen adeò sit multa, vt deijciat facultates coquendi, & retinendi in ventre, ita enim facere poterit diarrhœam, quæ autem nõ fit adeò nimia, meritò ponitur in causis siccantibus.

Si epotum Helleborum celeriùs purgare volueris, lauare aut cibum sumere oportet.

Enarrata à me est hæc oratio simul cum aphorismo decimo tertio sectionis quartæ, quo ita dicitur; Qui accepto helleboro non facilè supra purgantur, iis ante potionem corpora præhumectare expedit multo cibo & quiete: eandem enim sententiam continent ambæ hæ orationes, nimirum quam & illa, corpora vbi quispiam purgare voluerit oportet fluida facere. Nam hæc vltima oratio iubet fluida facere corpora, duæ illæ priores, quomodo id faciendum sit, indicant: nimirum humectando. Quia quæ humida sunt corpora, laxiora sunt, & laxiores habent vias. Succi etiam humectatione liquescunt, & fiunt fluxiliores, humectant verò corpora cibus, quies, & balneum. Cibi meminit vtrobique, in aphorismo autem quietis, hic lotionis, seu balnei. Verùm, quia cibo solido replere eum, quem ad purgationem præparas, aut in balneo continere corpus impurum, alienum est à ratione, explicuimus, intelligi hæc de cibo medicinali, cuiusmodi sunt serapia, & apozemata, seu decocta, & aliæ potiones eiusmodi, & de balneo particulari, vt de obstructæ fotu, aut irrigatione hypochondriorum. Iam verò quies eum reliqua præparatione plurimum potest, vt humores in ventrem fluant, quia motus in corporis habitum tenuem humiditatem distrahit: & præter hæc, quia quies iuuat quam maximè ad concoctionem, quam ante expurgationem esse procurandam constat, si quidem non oportet mouere cruda. Itaque, inquit, si celeriùs purgare velis eum qui pharmacum bibit, hæc facito, non sane postquàm bibit: nam postquàm iam cessauit purgatio, nihil proficiet, vt agatur celeriùs, quæ omnino iam est acta: dum autem agitur, lauare non oportet, quia auertentur à ventre succi distracti ad corporis habitum: cibare verò multò minùs, quia vt alibi dicitur ab eodem Hippocrate, Purgatione in media cibos dare non conducit. Sed neque quies, accepto medicamento, facit ad celerem purgationem, cum alibi dicatur. Si velis magis ducere helleborum, moue corpus: quum autem minùs, somnum facito, & non motu: igitur facienda sunt hæc antequam helleborus (eadem est ratio cuiuscunque alterius medicamenti expurgantis) accipiatur: nec sic intelligendum, eum qui helleborum bibit lauare oportere, aut comedere, si velis celeriùs purgare: sed ita, lauare oportere aut comedere (ante scilicet quàm bibat) si velis eum qui bibit, celeriùs purgare: non quidem dicit celeriùs, quasi ad solam celeritatem expurgationis faciat, ac non etiam, vt purgetur meliùs: sed quia cùm celeriùs fluunt humores, meliùs etiam agitur expurgatio, hoc est, perfectiùs, & cum minoribus symptomatis.

Sanguis per somnum ad interiores partes magis refugit.

Hæc oratio continet causam eius quod vndecimâ particulâ sect. quartæ scriptum est his verbis, qui vigilat externis partibus manifestè est calidior, internis verò frigidior: qui dormit viceuersa. Nimirum quia sanguis in somno introrsum fertur, & in vigilia extrorsum, vigilantes sunt exterius calidiores, & qui dormiunt interiùs.

Rigor a superiori ventre, febris autem ab inferiori magis exoritur.

Dicens magis, apertè significat non esse perpe-

tuum id quod dicitur, sed aliquando accidere contrarium, fierique febres succis in ventriculo putrescentibus, & rigores ob passiones intestinorum. Verùm horum naturam paratiorem esse ad febrem, & illius ad rigorem constat, quia est ventriculus longè acutioris sensus, & intestina remissioris caloris: hæc ergo parata sunt ad putrescentiam, cum præcipuè sint naturalia receptacula excrementorum, ille ad dolorem, & mordicationis sensum. Cum igitur sentientium partium irritatio rigorem, & putredo febrem faciat, fit ventriculus paratior ad rigores & intestina ad febres. Si igitur succus aliquis vitiosus in ventriculum confluat, rigorem faciet, quo partim reiecto vomitione, partim detruso in intestina, conquiescet, ac succedet febris, eo qui in intestina incidit, putrescente: si verò à principio cõfluat succus ipse in intestina, & ibi putrescat (poterit enim mox deijci) faciet febrem sine rigore, aut à minori multo rigore incipiente, quàm si confluerer in ventriculum. Vnde constat rigoris causam, non in speciem humoris solum, sed in partis in quam incidit naturam reijci debere. In satietatibus etiam, seu humorum corruptionibus euenit, dum corrupti cibi in ventriculo morantur, quendam rigoris sensum habere homines, postquàm verò iam descenderint, si deijcantur affatim, succedere febrem, imprimis quidẽ diariam, facilè tamen putrescentiã cõmunicatã venis, abeuntẽ in putridã.

ATtractio, pulmo, aridum incendium, Euacuatum siccat somnus multus.

In quibusdam codicibus legitur ἐπισπασμὸς, ἢν πνεύμων ξηρὸς, ἢν ὑγρὸν καῦμα. Idest aëris attractio fit, aut quum pulmo siccus, aut adest humidum incendiũ. Verũ Galenus, vt ex eius cõmentario facilè colligitur, non eam habebat lectionẽ in suo codice; sed hanc, quã ego sequutus sum. Videtur mihi hæc dictio in duas fuisse diuidẽda, legendũ que seorsum, attractio, pulmo, aridum incendium: atque deinceps, euacuatum siccat somnus multus: quandoquidem diuersum admodũ reddunt sensum: quanquàm ergo simul scriptæ sint, explicabuntur à nobis seorsum illæ partes. Prima quidem ænigmatis formâ scripta est, quæ tamen si ad communem modum dicendi redigatur, habebit facillimam interpretationem: ita scilicet, attractionem facit pulmonis aridum incendium, aridum verò incẽdium est calor igneus: attractio verò quam calor igneus pulmonis facit, est aëris attractio. Itaque dicit respirationem magnam fieri ob intemperiem calidam pulmonis. Id verò est apertissimum, siquidem vsus respirationis est attemperatio caloris in corde: pulmo verò est, per quem cor accipit aërem, vt attemperetur; quum igitur incalescit pulmo, calidior aër cordi communicatur, ideóque paucus id non potest attemperare. Quam ob causam contendet animal trahere multum. Primæ igitur partis hic est sensus. Secunda pars significat corpora vacua siccari à somno multo. Nimirũ corpora, quæ multum cibi capiunt, aut alioqui crudis succis plena sunt, velut voraces homines, & vrsi somno longo pin-

A gnescunt: quia accidit eis multi alimenti multa concoctio: si verò qui valdè inanin sunt, aut parũ cibi accipiunt, vtantur etiam somno longissimo, gracilescũt multo magis, quàm si vterentur paruo somno pro cibi paucitate. Nam postquàm id cibi quod ingestum erat, concoctum est, succi excoquuntur, & consumuntur, atque ob id, & quia sãguis & succi simul cũ spiritibus inter dormiendum interius se continent, neque diffunduntur ad irrigandum corporis habitum, fit vt corpus tabescat. Huc accedit, quod & ipsum innatũ calidũ,
B neque interius habens vberem materiã à qua alatur, neque exterius ventilatum tabescat, atque cum eo corpus. Quid ergo agendum, cum quis pauco vtitur cibo? Num vigilandum, & mouendum, vt ventiletur calidum? Non sanè, quia vbi fames laborandum non est: sed vigilandum, & quiescendum, vt neque motus, neque somnus sit maior quàm pro cibi copia, sed congruens.

C *FRigidissimi cibi sunt lentes, milium, cucurbitæ.*

Galenus carpit hanc sententiam, quod milium, & cucurbita frigida sint, non tamen frigidissima, sed milium primo ordine, cucurbita secundo, lentes vero ne frigidæ quidem, sed in hac oppositione tenentes medium: fortasse autem dixit Hippocrates hæc frigidissima, non secundum qualitates medicamentosas, sed vt alimenta. Ni-
D mirum vt à Galeno dicitur tertio de temperamentis, omne alimentum quà alimentum est calidum, non quidem quod qualitatem augeat, sed quod substantiam calidam, hoc est sanguinem & spiritus reponat. Illud ergo quod alimenti præstabit plurimum, erit hac ratione calidissimum, & quod minimum, frigidissimum. Sunt vero lentes, milium, & cucurbitæ, cibi minimi nutrimenti, & paucissimi sanguinis, quare vt alimenta, omnia sunt frigidissima

VLcera exoriuntur, si quis impurus exercitatione vtatur.

E Non temerè iubere oportet, vt homines sese laborando exerceant, si enim sunt pleni, à lassitudinibus, & febribus, aut inflammationibus multis & magnis, aut vasorum rupturis periclitantur: si immundi, succis biliosis aut salsis, his in cutem distractis, & eam corrodentibus, vlcera multa fiunt. Si succis pituitosis, & crassis, lentisque fiunt renum, aut hepatis obstructiones, & tumores scirrhosi per corpus. Euacuandum igi-
F tur prius, & incidendum, & expurgandum, quàm homo laboret, atque dum laborat, victus rectè instituendus. Nam qua ratione, si immundus laboret; vlcera oriuntur, eadem etiam orientur, si qui laborat, alioqui non immundus, vtatur cibis mali succi, acris, aut salsi.

SI mulier aut capra elaterii vel cucumerem syluestrem comederint, pueri etiã purgãtur.

Continent hæc verba optimam quandam rationem expurgandi lactantes infantes; quâ medici frequenter vtuntur, dato scilicet pharmaco ipsi nutrici, quia lac induit expurgatoriam medicamenti facultatem. Si igitur mulier elaterium, hoc est, succum cucumeris syluestris, aut aliud quodpiam medicamentum expurgans accipiat, aut capra depasta sit cucumerem syluestrem, aut tithymalum, aut ricinum, aut cyclamen, aut aliam eiusmodi herbam, & eius lac detur infanti, purgabitur infans. Duabus causis euenit nutricē purgare, aut vt infans simul purgetur, cum scilicet simili cacochymia laborant ambo, aut vt ipsa solùm purgetur, quo purgatum lac deinceps præbeat infanti, cum scilicet infanti adhuc sano datur nutrix cacochymia aliqua laborans. Cùm vis, vt ambo purgentur, fac vt nutrix, dum purgatur, lactet infantem; cum autem purgas solam nutricem, ne lactet donec purgationis motus conquieuerit. Alia est huic præceptioni proxima cautio, vt qui necessitate quapiam capræ lacte vtitur, eam custodiat, ne qua maligna herba vescatur. Nam si tabescens vtatur lacte (ita vt fit) & capra aliquam dictarum herbarum depasta sit, soluetur aluus, quo tabescentibus nihil est nocentius, atque adeò qua ratione lac accipit expurgatoriam facultatem, accipiet deleteriam, si quid tale capra gustauerit. Narrat enim Galenus in Doride, Bœotia, & Thessalia, atque etiã Athenis, multos conuulsione correptos esse esu coturnicum, quæ veratro vescebantur.

Calido corpori cibus est interna refrigeratio, exteriùs verò lædunt Sol, ignis, & vestes tempore æstiuo: contraria verò contrario modo se habent.

Videtur his verbis dici, calido homini vtile esse, eo quod comeditur refrigerari interiùs, exteriùs verò calefieri labore, sole, igne, & vestibus, in tempore æstiuo; frigido contrà, vtile scilicet esse calefieri intus cibis, abstinere verò à labore, & sole, & igne, & vestibus in æstate: seu potiùs iuuari quiete, vmbra, & nuditate in hyeme. At verò repugnat hoc sententiæ decimæquartæ sectionis 4. qua Hippocrates dixit, Calido naturâ refrigeratio, potus aquæ, quiescere conuenit. Od id Galenus hanc ita interpretatur: calido vtile esse cibo & potu intus refrigerari: laborem autem afferre, & noxium quiddam esse exteriùs calefieri sole, igne & vestibus, præcipuè in æstate: frigido contrà. Itaque calidus iuuatur frigidis, & læditur calidis; frigidus contrà iuuatur calidis, & læditur frigidis. Hunc ego sensum sequor, satius enim est interpretationem esse duram quàm falsam.

Ciborum alij quidem celeriter vincuntur, alij contra.

Alimentum nomen est rei victæ, non vincentis vt Aristoteles, & Galenus dicunt, quia superatum nutrit; cum autem superat, corrumpit, & morbos facit. Quod ergo facilè, ac citò nutrit, ci-

A tò vincitur, & coquitur, contrarium, contrà. Esse verò cibos qui facilè coquantur, alios qui difficulter, eiúsque causam in substantiæ modo consistere, quòd tenuia faciliùs, crassa difficiliùs coquãtur, res est notissima. Iuxta quam, scriptum est ab Hippocrate illud. Eorum quæ velociter nutriunt, & quæ tardiùs: & illud, quicunque velociori appositione indigent, ijs humidum ad reficiendas vires medicamen optimum est, quicunque verò adhuc velociori, per olfactum: qui autem tardiore, solido alimento vtantur. Nimirum, quod
B forma solida accipitur, vincitur tardiùs, quàm quod liquida, & eadem ratione oua assatione durata, aut frixa tardiùs quàm sorbilia vincuntur, & quæcunque, aut naturali mixtura, aut artificiosa præparatione sunt solidiora.

SECTIO SEXTA.

C *Carnes attrahunt ex ventre & extrinsecus. Sensus ipse significat totum corpus esse expirabile & inspirabile.*

Omnino est hæc eadem sententia, & quam libello de alimento scripsit his verbis. In pilos alimentum, & in vngues, & in extremam superficiem intrinsecùs peruenit; extrinsecùs alimentum ex extrema superficie ad intima peruenit. Confluxio vna, conspiratio vna. Vtrobique enim dicitur, alimentum trahi posse ab intima corporis
D parte, extrorsum vsque ad extremam superficiem, & ab externa cute, introrsum vsque ad intima, non aliter atque per inspirationem, & expirationem agitur introrsum & extrorsum motus. Quod quidem est, esse corpus confluxile, & conspirabile. Confluxile quidem dicitur propter humores, conspirabile propter spiritalem substantiam, quæ inspiratione, & expiratione, atque dilatatione, & constrictione arteriarum trahitur, & expellitur. In hanc igitur sententiam dicit nunc, carnes tractrices esse, hoc est, vim attra-
E ctoriam habere ex ventre (hoc est, ex profunda corporis parte, atque præcipuè ex eo, qui peculiariter vocatur venter, in quo cibi coquuntur) extrorsum: & extrinsecus introrsum: esse autem tales quosdam motus (extrorsum scilicet & introrsum) naturalis nobis sensus indicat: sentimus enim apertè expirationem & inspirationem, quæ quidem motus quidam tales sunt. Hec verba, & quæ in libello de alimento scripta sunt, videntur sapere antiquatam opinionem eorum qui putant, vsum respirationis esse distributionem alimentorum. Verum quoniã Hipp. placitis id non congruit, sed alimenti distributionem per facul-
F tates naturales dispensari, haudquaquã in eo sensu accipienda sunt: sed carnes attrahere vndique alimenta quidem per naturales facultates; aërem verò, & substantiam quamcũque halituosam per respirationem & pulsus. Ambo enim hæc communi appellatione vocantur, expirationes, & inspirationes. Hac ratione, si quod venenum ingestũ est, aut etiam cuti affixum (quædam enim etiam ita necant) tantò citius solet interimere, quanto

hor_o calidior, ac maiori pulsu est, quia pulsu attrahitur. Hoc etiam facit, vt admota cuti medicamenta internis partibus non leuiter prosint, quæ nisi carnes essent tractrices prodessent nihil: hac quoque causa cẽseo non esse vanum aliquando, res nutrientes exterius admouere.

Calidior venula sanguinis multitudine exustum quid procreat, & illicò secernit.

Quidam (vt Galenus narrat) interpretabantur hæc verba de febris ardentis generatione, quasi diceretur, venas solito calidiores, ex sanguine redundanti procreare bilem, eamque posteà secernere, atque vomitu, aut deiectione reijcere, ponit enim Hippocrates ipse, in libro de ratione victus acutorum, in signis febris ardentis deiectiones liquidas, serosas, & valdè pallidas. Non est certè sensus hic omnino spernendus. Nam id quod dicitur, nihil congruere cum proxima oratione, siue quæ antecedit, siue quæ sequitur, nihil moror, euenit enim toto hoc opere ferè semper. Galeno vero placet (quod non minùs probo) secũndùm proximam sententiam hanc orationem esse scriptam, contineréque vsum constrictionis pulsus: dixisse enim censet Hippocratem anteà vsum dilatationis, carnes scilicet dilatatione trahere, nunc dicere vsum constrictionis, scilicet expellere fuligines. Dicit igitur calidiorem venulam vocari arteriam exustum vocari fuliginem: itaque dicere arteriã ex sanguine gignere fuligines, hásque illico compressione excernere. Certè vterque sensus est verus, & consentaneus.

Et quibus quidem pingue inest, bilis flaua gignitur; quibus verò sanguis, atra.

His verbis nihil significatur aliud, quàm quod Galenus dicere solet, sanguinis, quum vritur aut putrescit, tenuem partem abire in bilem, & crassam in melancholiam. Nam oratione decima tertia sectionis 5. cum Hippoc. diceret, biliosum autem à pingui, ostendimus pingue ab eo vocari tenuem partem sanguinis: sanguis igitur vocatur nunc reliqua sanguinis pars excreta pingui: crassa igitur: itaque tenuis pars abire dicitur in bilem flauam, crassa in atram.

Qui frigidior est, frigido anni tempore & regione calidior erit.

Mihi quidem videtur sonare hæc vox, idem quod aphorismo illo dicitur, ventres hyeme, & vere calidissimi sunt naturâ: scilicet, qui tempore, & regione calidis est ventre frigidior, frigido tempore & regione calidior. Causa dicta est in eius aphorismi cõmentarijs. Præter hunc videtur se insinuare alius sensus, quem Galen. sequitur, scilicet eum qui sit naturali temperamento frigidior, frigido tempore & regione calidiorem fieri.

A Quod videtur rursùm intelligi posse duobus modis, calidiorem esse, quàm tempore & regione calidis, aut quam is qui sit naturâ calidior. Videtur autem vtrũque falsum. Nam si rectè à Galeno in commentario aphorismi secundi sectionis 3. dicitur. Ad æstatem frigidas, & ad hyemẽ calidas naturas optimè affici, malè verò contrà, cõstat frigidiorem naturam calidiorẽ fieri æstate, quàm hyeme, alioqui haberet ad æstatẽ deteriùs & ad hyemem meliùs: atque adeo constat frigidiorem naturam hyeme esse frigidiorem, quàm naturam calidam, alioqui frigida haberet meliùs hyeme quã

B calida: at vero natura frigida habet hyeme deteriùs quàm calida, & deteriùs quàm æstate, ergo vtcunque intelligatur, videtur falsum esse quod hic dicitur. In commentario aphorismi citati ex prima particula dixi, etsi plerisque hominibus essent hyeme ventres calidiores, non tamen omnibus, debere .n. excipi eos, qui sunt naturâ valdè frigidi, tales enim toto corpore habere deterius in hyeme, & gracilescere, refici vero in æstate: hinc fit, vt cùm Hipp. dicit, naturarũ hæ quidem ad æstatem, hæ vero ad hyemem bene maléue se ha-

C bent, & Gal. interpretatur frigidos ad hyemem habere deterius, id quidem non de omnibus frigidis intelligi, sed de ijs, qui tales admodum sunt: nam qui tales sunt mediocriter, retrocessu caloris fient hyeme calidiori vẽtre, atque ob id habebunt ad pleraque melius. Non tamen perinde de calidis dicere possis. Nam omnes, qui supra mediocritatẽ sunt calidi, frigido iuuantur tempore, quia tale tempus naturalem calorẽ auget, & morbosum extinguit. Vnde sequitur, vt multò plures sint, qui hyeme iuuentur, quàm qui æstate. Nam & calidi omnes, & frigidorum multi. His dictis arri-

D det multo magis prima interpretatio, frigidior idest, qui æstate est ventre frigidior, frigido anni tempore, & regione est calidior. Nam omnes calidi, & qui non sunt vehementer frigidi, per æstatem sunt ventre frigidiores, atque hi omnes sunt hyeme calidiores: qui verò non sunt hyeme calidiores, quia sunt naturâ frigidissimi, illi neque æstate sunt frigidiores, sed tunc velut reuiuiscentes, calescunt nonnihil. Quod si tamen non placet suppleri vlla verba, sed simpliciter dici eum qui est natura frigidior, hyeme fieri calidiorem, id in-

E telliges de frigido, qui non est admodum talis, intelligésque eum esse hyeme calidiorẽ quàm æstate: calidiorem verò esse in hyeme, quàm alios homines qui sunt naturâ calidiores, haudquaquam potes intelligere, nisi velis dicere calidiorem esse, idest, minùs dolere à frigore, & frigoris esse patientiorem. Hoc enim ita habet, nimirum corpora frigida densa etiam sunt, & calida rara; ob idque densa & frigida hyeme frigoris molestiam minùs sentiunt, vidénturque esse calidiora, quàm rara & calida, quamquàm revera non sunt. Ita-

F que si vis illud ἐνψυχρότερος accipere, non quòd talis reuera sit, sed quòd existimetur, aut etiam partibus externis (nam vt calidus & rarus internis, ita frigidus & densus externis calidior est, quia detinetur ad obstructam cutem effluuium calidũ) potes conferre natura frigidum cum naturâ calido. Prodeúntque iam ex dictis tres præscriptæ orationis sensus veri, & nihil dissonum habentes.

IN doloribus proximum ventrem expurgare, sanguinis verò ventrem scindere oportet. Conueniunt vstio, sectio, calefactio, refrigeratio, sternutamenta, plantarum succi secundùm variam illorum facultatem, & cyceon: malignis medentur lac, allium, vinum feruefactum, acetum, sal.

Refert Hippocrates hic multa & varia, neque ea quidem æqualia dignitate & viribus, quibus dolorificæ passiones solui possunt. Non quidem quòd in vllo dolore vtendum his omnibus sit, sed quòd in quouis horum aliquo, aut alio simili. Imprimis refert quæ sunt maxima, ac præcipua, expurgationemque, & missionem sanguinis: est verò in vtraque harum euacuationum seruanda rectitudo. In doloribus (inquit) proximum ventrem expurgare. Est duplex venter, per quem vacuare possis, inferior, qui & aluus vocatur, & superior, quem vocamus ventriculum: horum verò vacuandus is est, qui doléti parti est proximus: quibus autem partibus, qui venter dicatur esse proximus, explicatur aphorismo decimooctauo sectionis quartæ, quo ita habetur. Supra septum transuersum dolores qui purgatione indigent, per superiora purgatione indigere significant: quicunque verò inferiora molestant, per inferiora. Itaque in doloribus proximus venter est purgandus, quia si dolor sit supra septum transuersum, vomitu expurgandum, si infra, deiectione. Sanguinis quoque ventrem, hoc est, venam scindere oportet, seruata etiam rectitudine superiorum cum superioribus, inferiorum cum inferioribus, dextrorum cum dextris, & sinistrorum cum sinistris, vt alibi non semel explicuimus. Neque obstat, quod ob coxæ dolores, & vuluæ, & coli vomitus cietur, & ob cephalalgiam, & hemicraniā expurgatur aluus. Hæc enim sunt prius agenda ob reuulsionem, illa posteriùs ob curationem. Post totius corporis vacuationes, quæ antecedere debent, accedendum est ad locales curationes, quæ igne, aut ferro, aut medicamento agūtur. Quæ tria enumerat Hippocr. non quo ordine agenda sunt, sed à maximis procedens ad minima. Nam vt in aphorismo dicitur medicamento primùm, deinde ferro, postremò igne tentandum est curare. Hic verò ab vstione sectionem nominat, deinde medicamen. Vstione ad coxæ doloris curationem vtebatur Hippocrates. Sed & ob aliarum partium rebelles dolores, ea vti consueuimus, aliquando ad intercipiendas in via fluxiones, aliquando ad deriuandum in proximas partes materiam. Sectio autem curat omnes dolores, quos parit aliquid in alto putrescens, quod educi potest. Medicamentorum dolores sedantium duplex est genus, quædam enim sunt mediocriter calida, quæ proprijssimè sunt anodyna; quædam frigidissima, quæ dicuntur etiam anodyna, sunt autem stupefacientia: dicit ergo, calefactio, refrigeratio: addit sternutamentum, quod sanè per sese leue auxilium est; neque nisi ad exiguos capitis ex flatu dolores sedandos sufficiens; tamen

A inter alia sternutatorjs etiam vtimur, ad discutiendos maximos capitis affectus. Addit, plantarum succi secundùm variam earnm facultatem. Constat non in solis plantarum succis vires medicamentosas esse, neque vim anodynam, sed in alijs omnibus plantarum partibus, & in multis etiam terræ generibus, & metallis, & animalium partibus: quare vt vnum quoddam medicinalis materiæ genus nominauit Hippocr. plantarum succos: dicens verò ἐφ' ὧν τὴν δύναμιν ἔχουσι, videtur leue quiddam, & quod nullius momenti est dicere,
B nam omnia medicamenta admouenda sunt secundùm eorum facultatem. Nam contra eorum facultatem, quorsum qui eis vtatur? Innuit autem Hippoc. illis verbis, quod libro quinto de simplicium facultate à Galeno indicatum est, esse facultates quasdam quæ respiciant certa quædam membra, neque indifferenter medicamenta omnia omnibus partibus admouenda, sed quædam habere vires pro capite, quędam pro ore, quædam pro hypocbondrijs, atque adeò inde accipere nomen, vocarique alia cephalica, alia stomachica, alia hepatica, aut splenitica. Docet
C itaque Hippocrates, siue calidis siue frigidis sit occurrendum, deligēda semper esse, quæ dolenti parti rectè accommodentur. Κυκεών, interprete Galēno, erat polenta quædam ex vino & farina, constat eam aliquando solitam accipere salem, aliquando secus, qnandoquidem libro secundo de morbis mulieribus dicitur, cyceonem bibat non salsum. Itaque commendatur ad dolores vini potus insperso farinæ polline; quod quidem consonum est illi aphorismo quo dicitur, dolores oculorum vini potio soluit, qui suo loco enarratus
D est. Tantum hic adijcitur farina. Quod quidem vt Galenus in commentario dicit tutius est, quàm si quis solo vno vtatur. Quia vt mentis alienationem, & capitis grauitatem, & alia omnia mala magis facit vinum, si quis eo solo vtatur, quàm si cum cibis, aut à cibo, ita & fluxiones magis auget. Itaque si qnando dolores oculorum, aut alterius cuiuspiam partis vino curare tentandum sit, cyceone id faciendum potius aut à cibo, quàm ieiunio dandum merum. Hæc dicta sunt pro doloribus citra malignitatem vllam, aut venenosam
E qualitatem concitatis. Apponit deinde quædam, quæ sunt antidota malignorum, hoc est dolorum pendentium ex causa maligna, vt ex veneni potu, aut morsu venenati animalis. Hæc sunt, lac allia, vinum feruefactum, hoc est, perfectè coctum, ne sit mustum (feruefactione enim perficitur) acetum, & sal. Commendatur à Galeno 2. de antidotis ex Asclepiadis sententia lac ad eos, qui herbam Apollinarem biberint, aut leporem marinum ediderint, aut dorycnium, aut bupestres, aut cantharides, aut cerusam. De allio hæc scripsit Dioscorides, contra viperarum ictus, &
F priuatim hæmorrhoi prodest, ita vt non aliud magis si cum vino iugiter assumatur, aut tritum in eodem ebibatur. Contra rabiosorum morsus, & illitu, & cibo valet. Vinum antidotum esse dicitur, eodem loco libri de antidotis, cicutæ, & coriandri, & toxici, & fungorum. Acetum ad concretum lac, & ad epotum taurinum sanguinem. Sal solus non datur, sed in mulia contra hirundines, injicitur in thericam Apollonij. Sic autem

vtilissimus eius vsus in extremis partibus scarificatis, vt putredo prohibeatur, & absumatur venenum.

Homo ex itinere defessus, debilitatus & grauatus expuit, tussiebat enim ex vertice. Febris eum corripuit acuta ad manum nonnihil mordens. Secunda autem die capitis grauitas aderat, lingua exusta est, nares vnguibus exscissæ sanguinem non fuderũt. In sinistra parte lien magnus & durus infestabatur dolore.

Miror Hippocratem prætermisisse morbi huius euentum, neque dixisse, fuerit ne mortuus, an superuixerit: multò magis miror, Galenum voluisse ex vrina id diuinare, cùm constet morbum hunc fuisse lienis inflammationem; vrina verò eorum solùm morborum sit inditium, qui pendent ex succis intra venas & arterias putrescentibus: ego mallem eum dixisse, quo modo haberet pulsus, & respiratio, & mens quàm vrina, vt de morbi exitu iudicium ferrem. Sed quandoquidem Hippocrates id non narrauit, vtcumque se habeat, nos quæ narrauit interpretemur. Causa procatarctica, quâ cœpit ægrotare fuit defatigatio ex longo itinere, vnde grauitatem cum debilitate primùm sensit, & expuit tussiens ex vertice. Deinde febris illi successit acuta, ad manum subordens; secundâ die febris sensit capitis grauitatem, & exusta illi fuit lingua, & habebat hypochondrium sinistrum magnum, & durum, & cum dolore, quæ signa sunt propria inflammationis lienis. Medici tentauerunt sanguinem, narem vnguibus scalpendo, vacuare, tamen non exiuit sanguis. Consentaneum est hunc multitudine excrementorum laborantem ingressum esse iter, id enim maximè solet grauitatis sensum & debilitatem facere, & fluxiones commouere. Fluxio verò, & distillatio ex capite faciebat vt expueret, & tussiret ex vertice, hoc est, distillante acri humore ex suprema capitis parte. Id verò non aliter significari poterat, quàm dolore & calore eius partis. Hæc autem omnia per neutram adhuc dispositionem eueniebant. Crescente magis humorum alteratione, & agitatione, cœpit acute ægrotare lienis inflammatione, & febre continua, cui mox successit capitis grauitas, & linguæ vstio, ob capitis cum liene, atque adeò cum toto corpore compassionem, & febris vehementiam. Malum autem fuit excissa nare, sanguinem extrahi non potuisse, quia inflammationis internæ magnitudo solet esse in causa, vt non fluat. Interim nota ruditatem illius seculi, quo vnguibus lacerabant venas in naribus ipsi medici, vt missionem sanguinis molirentur: Nunc scalpellis vtimur. Quod dicit ἀριστερὸς σπλὴν, videtur dictum per pleonasmum, vt dicimus lac candidum sorbere, quamquam nigrum nullum lac sit. Verisimilius autem esse censeo, quod & Galenus coniectat, vitiatum esse codicem: legendúmque fuisse, naris sinistra vnguibus excissa sanguinem non fudit. Lien magnus, & durus infestabatur dolore. Nam ob lie-

A nem verisimile est medicos tentasse ex sinistra nare fundere; Inde enim maximè expediebat fundi, vt etiam erat grauius inde non posse fluere.

Quartana laborantes nullo magno morbo corripiuntur: si prius autem corripiantur, & quartana superueniat, liberantur.

Dictum est sectione tertia libri primi, securissi-
B ma omnium, & facillima, & longissima est quartana. Non enim solùm ipsa ex se talis est, sed & ab aliis magnis morbis liberat. His addit nunc liberare, siue preueniat, siue subsequatur. Si enim quis quartanâ corripiatur, liberatur ab aliis morbis magnis; qui alioqui ei accidissent, si verò cum iam acciderint superueniat, illi soluntur, insumptâ scilicet materiâ in quartanos paroxysmos. Galenus hic intelligit nomine magni morbi epilepsiam, & non est quidem ea interpretatio parum vtilis. Nam is est morbus maximus inter diuturnos, & à quo per quartanam solent ho-
C mines maximè liberati. Verùm quia libro primo plurali nomine dixit, ab aliis morbis liberat, innuens à multis aliis, non ab vno aliquo liberare, idem prorsus vtrobique dici intelligo, atque hic, etsi vtatur nomine singulari, ita accipi, morbo magno non capiuntur, quasi dicat, nullo morbo magno capiuntur, cum præcipuè in aliquibus codicibus ita inueniatur scriptum, ὑπό τινος μεγάλης νούσου οὐχ ἁλίσκονται, idest, ab aliquo magno morbo non capiuntur; Galenus haud dubiè non ita habuit in suo codice, sed ὑπὸ τῆς μεγάλης νούσου,
D idest à magno morbo, atque ille articulus, τῆς, videtur indicare certum quendam. Certè si quis certus hic est notandus, qui soluatur à quartana, nullus potius, quàm quem Galenus dixit, epilepsia scilicet.

Pro quibus quinam morbi succedant videndum.

Non parum refert medicum scire, pro quibus
E qui morbi succedere soleant, & qui morbi post quos bene & salubriter fiant, qui malè & lethaliter. Magna enim pars prognosticæ artis est hæc, ad quam pertinent plurima eorum quæ in aphorismis, & in prognostico, & in aliis libris, de præsensione scripta sunt. Tractat verò hunc locũ præcipuè libro primo de morbis, vbi imprimis catalogum facit morborum, qui ex aliis fieri solent: deinde eorum qui ex aliis quibusdam necessariò fiunt: deinde eorum qui salubriter aut insalubriter succedunt: non quidem omnium, sed multorum, quibus tu per otium poteris reliqua adiun-
F gere, ex aliis locis colligens. Nunc verò tantùm apponamus quę illic habentur. Hi (inquit) in alios transeunt, pleuritis in febrem ardentem, phrenitis in peripneumoniam. Verum ex peripneumonia febris ardens non fit. In dysenteriam tenesmus transit, & ad dysenteriam lienteria consequitur, ex lienteria in aquam intercutem transitus fit: ex pituita alba in aquam intercutem, & à peripneumonia ac pleuritide in pectoris suppu-

rationem. Mala porro malis superuenire necesse est, velut si rigor corripuerit, ardor igneus superuenit: atque si neruus dissectus fuerit, conuulsionem facit: atque si cerebrum concussum fuerit, ac doluerit, eum qui percussus sit necesse est mutum fieri, & neque videre, neque audire: si verò sanciatum fuerit, febrem necesse est superuenire, & bilis vomitum, & aliquam corporis partem syderatam fieri, ac perire. Si verò exciderit omentum, necesse est putrefieri. Et si sanguis ex vulnere, aut vena effluxerit in supernum ventriculum, necesse est ipsum in pus verti. Quibusdam interpositis, non ita multò post, addit. Talia autem sua sponte hominibus in morbis contingunt, tum bona, tum mala. Febricitanti ac bilioso tempestiuè foras dispersa bilis confert, diffusa verò ac dispersa sub cutem toleratu leuior est habenti, & curatu facilior sananti: dispersa autem, & ad vnam corporis partem allapsa malum affert. Aluus turbata in pleuritico aut peripneumonico, aut suppurato malum portendit. Febrienti aut vulnerato aluus resiccata, malum denunciat. Subaquoso aut lienoso, & alba pituita detento, aluus fortiter turbata confert. Erysipelas si extra diffusum intro vertatur malum. Si verò intra diffusum foras vertatur, bonum. Profluuio alui vehementi correpto vomitus superueniens confert. Mulieri sanguinem vomenti menses erumpere confert. A fluxione verò infestatæ ad nares, aut os fluxionem transire, bonum. Mulieri conuulsione laboranti ex partu febrem superuenire bonum. Tetano ac conuulsione occupato igneum ardorem superuenire, bonum. Huc etiam pertinet quod Hippoc. hic dixit, morbos magnos, ac præcipuè epilepsiam quartana superueniente tolli, & multa alia, quæ tum in aliis locis, tum in sexta particula aphorismorum docet Hippoc. quæ omnia huc transferre esset longum & rediosum, cùm liceat cuique per se ipsum legere: hinc solum discemus attentè considerandum esse, pro quibus quinam morbi soleant bene aut malè succedere.

Bilis sit vt dicebam de auibus, quòd biliosæ sint.

Hæc verba non satis perfectam videntur reddere orationem, sed aut ipsa quidem decisa esse ab aliis, à quibus penderent, aut ab his alia esse detracta. Si quid tamen de hac, vtcunque scripta oratione, dicendum est, mihi videtur nihil aliud continere, quàm aues esse biliosas, atque illis verbis, vt dicebam, referri orationem vigesimam tertiam sectionis quartæ, qua dicebatur, terra siccitatibus squalente, volucrum genus bene habet: quia oratio præsens continet illius causam. Nimirum aues terra siccitatibus squalente bene habet, quia sunt naturâ siccæ & biliosæ.

Caliditas acrimoniæ signum.

Quia propria rei acris caliditas, acrimoniæ illius causa est, calidi autem est calfacere, fit vt quæ

A acria sunt calorem corporibus inferant, & ita calor acrimoniæ signum fit. Nam etsi acrimoniam, gustandi facultate quæ in lingua est, facillimè sentiamus, agnoscimus tamen plurima acria esse ante etiam quàm linguæ admoueamus, quod calida vehementer sint, præcipuè cum partium tenuitate.

Turbationes, transitusque morborum considerandi sunt, vt quum delirantibus laterum dolores cessant: quibusdam verò etiam
B *febres: quibusdam vero non, sed cum sudoribus, quibusdam cum perturbatione. Quibusdam cutis arida, circumtensa, salsuginosaque efficitur.*

Modos omnes quibus solet finiri morbus aliquis, complexus est Hippocrates hac oratione, proferens exempli gratiâ laterum dolores. Ij sunt iudicationes & permutationes: atque per-
C mutationes, vel in alias principes partes, & morbos graues, aut etiam grauiores prioribus. Vel in cutem, & partes externas. Vocat iudicationes turbationes, quia iis quibus crisis imminet, turbationes accidunt: permutationes vocat transitus, quia aguntur ab aliis in alias partes transeuntibus succis. Itaque dicit turbationes, transitusque, quasi dicat, duo hæc solent finire morbos, turbationes, & transitus. Vt aliquando cessant laterum dolores delirantibus, hoc est, permutantur pleuritis in phrenitidem: quibusdam verò etiam febres cessant, scilicet delirantibus, hoc est, termina-
D tur febris in phrenitidem. Dicitur autem hocsecundũ illam phrasim, quâ in aphorismo vsus est, dicens. Qui in febribus ardentibus tremores fiunt delirio soluuntur: ibi enim dicitur, febres ardentes quas tremor comitatur, delirio solui, quòd in deliria finiantur, tametsi cum ipsa phrenitide adsit etiam febris. Ita etiam nunc dicitur, quibusdã delirantibus febres cessant: nimirum cessant esse generis earum, quæ febres simpliciter vocantur, fitque phrenitis. Quibusdam verò (phreniticorum scilicet, aut febricitantium) non cessant cum
E transitu, sed cum sudoribus, quibusdam cum perturbatione hoc est, per iudicationem. Nihil enim aliud est iudicatio quàm extinctio morbi affatim facta cum perturbatione, & euacuatione: internis autem inflammationibus, & febribus accommodatissima euacuatio est sudor, quamquam iudicantur non rarò etiam per alias euacuationes. Quibusdam (inquit) cutis arida circum tensa, salsuginosaque efficitur: hoc est, quibusdam illi morbi finiuntur in scabiem, & pruritum cutis. Vocatur δέρμα ἁλμυρῶδες, quod tanquam sale in-
F sperso mordeatur.

Stupefactiones quales ex qualibus fiant videndum, & quales sint ei cui coxa doluit.

Quidam per ναρκώσεις intelligunt stupores medicamentis illatos, vt cum ad dolorem sedandum medicamentis narcoticis vtimur, atque hæc verba prolata esse aduersus quempiam, qui cura-

bat talibus medicamentis coxæ dolorem. Velut facere solent quidam medici imperiti, aut nequam, qui cùm idonea ad affectiones dolorificas medicamenta ignorent, aut velint ægroto etiam cum magno eius malo blandiri, vtuntur sæpe narcoticis, illis enim appositis, euenit mox sedari dolores (quod ægrotantibus est gratissimum) etiamsi in posterum affectio maneat deterior. In huiusmodi medicos censent scripta esse hæc verba. Quasi dicatur, considerandum quales stupefactiones, & ex qualibus medicamentis sint faciendæ, neque faciendæ tales, quales fiebant ei cui coxa dolebat, cuidam scilicet, quem fortè medicus quidam curabat narcoticis. Nimirum faciendæ aliquando sunt hæ curationes, sed non nisi cũ dolor intolerabiliter vrget, & veris anodynis non cedit, neque ex qualibuscunque medicamentis, sed ex correctis, & aliorum mixtione temperatis, quale maximè est, quod vocatur Philonium. Hic sensus vetus est, ipsis autem verbis non videtur satis congruens. Proinde ego in alium feror, intelligóque, stupefactiones dici stupores quarundam partium: qui, quia diuersi, & ex diuersis causis esse possunt, iubet distinguere quales sint, & ex qualibus causis, & memoriæ gratiâ mentionem facit cuiusdam ischiade laborantis, cui stupor cruris accidit, vt sæpe profectò talibus solet. Stupor, vt Gal. dicit, est affectio quædam media inter bonam valetudinem & paralysim: itaque est velut inchoata paralysis. Quanquam videtur mihi communem loquendi modum consulenti, stuporem ob sensus, paralysim ob motus diminutionem potiùs dici: nam resolutam partem immobilitate & demissione agnoscimus: stupidam verò dicimus eam, cui sensus est hebes, etiamsi motum nulla læsio attingat. Itaque stupor accidit aliquando partium solùm sentientium, aliquando etiam mouentium, atque hic aliquando fit ob intemperiem frigidam partium stupescentium, quia frigus aduersum est omnibus viuentium actionibus, aliquando propter obstructionem neruorum deferentium sensum, vel etiam sensum & motum: minorem tamen quàm vt faciat paralysim: atque hanc obstructionem aliquando facit succus, qui ipsos neruos occupat, aliquando membra adiacentia, quæ ipsos comprimunt. Distinguenda igitur hæc, quia si refrigeratio in causa est, solis calorificis occurretur, si obstructio, expurgatione: si compressio, hanc tollere curabimus. Facit eam sæpe vicinarum partium tumor ex plethora, & tollitur sola missione sanguinis. Iis quibus coxa dolet, solet crus è regione positum vsque ad extremum pedem stupescere, ob neruos crurum, qui omnes iuxta ipsum coxæ os ab vltimis lumborum vertebris decurrunt: præcipuè verò ob ordinem quartum, qui etiam est postremus, & maximus eorum qui descendunt à lumbis, quia cum tribus sequentibus sacri ossis neruis coalescit: is enim simul cum arteria & vena magnis, penetrat per foramen, quod ex ossis ilij & sacri coarticulatione, velut in hunc solùm vsum formatum est. Euenit igitur propter fluxionem coxæ dolorem inferentem aliquid in neruum redundare, aut à venis, & arterijs, ac carnibus etiam multitudine tumentibus comprimi, atque ob diuersum affectionis modũ,

A quidam stuporem cruris, quidam dolorem quendam per totum crus productum, secundum illius nerui longitudinem sentiunt. Cui malo occurrendum videtur sectione venæ in contrario crure, quanquam nisi crus doleat, ob dolorem coxæ secanda est in eodem.

Propter aures, & ex auribus sæpe moriuntur tertia die.

B Hippocrates in prognostico ita reliquit scriptum, Aurium dolor acutus cum febre continua ac vehementi difficilis est, periculum enim delirij & mortis imminet. Quia igitur fallax hic locus est, citò etiam animaduertere omnia alia inditia à prima die, necesse est. Natu minores septimo die, aut citiùs ab hoc morbo interimuntur: natu verò maiores multò tardiùs. Gal. in commentatio inquit, Multi interimuntur per dolores aurium vehementes, in consensum perducto cerebro. Quo circa nonnulli ægroti delirant, necnon C aliqui repentè moriuntur, in eundem modum quo apoplectici, quoties in cerebrum decumbit vniuersa dolorem aurium committens fluxio. His consona est præsens oratio. Nimirum Hipp. dixit septimâ die, aut citiùs mori, & Galenus explicans quantò citiùs mori solent, dicit, nonnullos breuissimè ac repentè, illud nunc definitè dicitur, tertiâ die. Hoc enim est breuissimè mori, cùm tertia sit prima decretoriarum. Itaque mihi hęc oratio nihil aliud significat quàm locum hunc adeò esse fallacem, & periculosum, vt nonnunquam ex eius dolore contingat mori intra pri- D mum quaternarium. Id quod est verissimum, quia facillimè inde serpit in cerebrum malum, & homo conuellitur. In quodam fragmento cômentariorum, quæ quasi nunc denuo inuenta, sub Galeni nomine nupperrimè sunt in lucem edita, dicitur, illud ex auribus significare fieri ex primario auriũ affectu, propter aures per consensum. Quod scilicet aliquando eueniat mori ob ipsam aurium affectioné per se, aliquando tracto cerebro in consensum. Mihi verò non videtur fieri posse, vt ob E non videtur fieri posse, vt ob passionem vllam auris moriatur homo tertia die (imo verò nec vt moriatur omninò) nisi cerebrum in compassionem trahatur. Quapropter geminationem illam verborum, propter aures, & ex auribus, illud potiùs significare intelligo, propter aures mori homines tertia die, non tamen proximè, ac per se, sed quod ex auribus malum incipiat, resundatur verò in cerebrum.

F *Quibus cutis arida & dura intenditur, sine sudore: quibus verò laxa est, ij cum sudore moriuntur.*

Certè si quibus cutis intenditur, moriuntur sine sudore, & quibus laxa est cum sudore: fit vt omnes ægroti moriantur: omnibus enim sunt cutes laxæ, aut intentæ, siquidem hæ sunt contrariæ dispositiones. Non est igitur hoc quod docet, sed cùm ex alijs signis constet hominem esse lethali-

ter affectum, cognoscere ex his, sitne cum sudore, an sine eo moriturus. Cum verò dixerit in prima orationis parte, cutes intentæ, aridæ, & duræ, quasi tres hæ sint diuersæ qualitates, constat in secunda quunque parte, etsi tantùm dicat, quibus verò laxæ, suppleri debere humidæ, & molles. Nam reddi debent tribus illis contraria. Non est autem vnum pluribus, sed vnum vni contrarium, vt millies dicit Arist. Præterea quia laxæ tantùm cutes fieri possunt ob siccitatem, & extenuationem: nam vt dicebatur sectione tertia huius sexti, omnis extenuatio laxat cutem, deinde circumtenditur: laxæ verò, & humidæ, & molles, non nisi ob humiditatem extrorsum vergentem fieri possunt, quare illæ differentiæ meritò significant sudorem, atque in morituro mortem cum sudore: contrariæ verò humoris in cute vacuitatem, ac proinde neque sudorem futurum sed sine eo moriturum hominem, si alioqui sit moriturus. Hæc eadem sententia scripta est eisdem ferè verbis in sectione quinta aphorismorum iuxta calcem.

IN morbis dolosis & vagis mutationes prosunt: in his mutationes fieri debent ad loca opportuna, antequàm vitium aliquod sit contractum, vt Cherioni accidit.

Morbi παλίμβολοι sunt, qui cum videantur esse sedati, aut etiam soluti, redeunt, præcipuè si id sæpe fiat, vt accidit Cberioni, qui fuit quintus ægrotus libri tertij. Illi enim, vt licet tibi illuc redeunti legere, ter visus est à febre liber, & totidem habuit recidiuas. Monet nunc Hippocrates, vt in talibus si quam oporteat facere mutationem, velut in locum alium, aut in aliam domum, aut tale aliquid huiusmodi, quod magis deceat, id cito facere, dum subleuati videntur ægroti, antequàm euadant deteriores morbis malignis redeuntibus. Velut si fortè Cherionem iter agentem in diuersorio febris corripuisset, fuisset sanè satius in domo sua ipsi ægrotare, atque ita in domum mutari decens; non fuisset autem expediens id facere, dum febris erat vehemens, & dolor capitis maximus, neque poterat dormire, & conuulsionibus tentabatur, & delirabat. Esset autem faciendum die octaua, aut septima mox ac soluta esset febris, neque expectandum donec die nona rediret. Huc etiam spectant quæcunque alia ægrotos facere decet, neque tamen vigentibus morbis fieri possunt. Nimirum quicquid ægrotus fit facturus, aut quæcunque mutatio circa eum tentanda sit, si morbus quem alioqui malignum & fallacem esse suspiceris, die aliqua subleuatus esse videatur, arripienda occasio est, faciendumque quod deceat, ne fortè re infecta ægroti euadant deteriores. Velut siquis ægrotaret vt Cherion (non est enim quod recedamus ab exemplo) qui cœpit tertia die delirare, & vsque ad octauā non resipuit, & præoccupatus esset delirio antequàm peccata sua esset confessus, aut bonorum suorum hæredes designasset, profectò stultitiæ esset magnę, nisi mox ac resipisceret id faceret, antequàm scilicet malum reuerteretur. Ita etiam si quæ alia mutatio facienda sit. Fiant autem illæ tantum

A mutationes, quæ ad decentia sint. Nam neque cum antea iuberet Hippocrates per morbos longos mutare solum, quamcunque soli mutationem commendauimus, sed eam quæ est commodior ad cuiusque morbi curationem. Itaque hac oratione nō cōmendat vllas mutationes, quis sect. 3. huius sexti ita scripserat, Mutationes esse cauendas, sed docet, si quam facere deceat aut omnino oporteat, quam morbo vigente facere non liceat, si quam remissionem is indicet, non esse præstolandum, donec fortasse reuertatur peior, sed in occasione faciendum. Sed rogabis quæ causa erit,

B vt timeam; cum morbus solutus videtur, fore vt reuertatur? Certè si non videatur secūdum rationem solutus, iuxta id quod in aphorism. dicitur, Non est fidendum bonis quæ præter rationem eueniunt. Plurima enim talium durare non solent, velut Cherioni febris maxima, & maligna sine concoctionis & sine iudicationis vlla indicatione, soluta est die septima, redijt verò nona. Artis tamen medicæ placitis magis consonus sensus erit, si intelligatur hæc sententia de humorum metaptosi, quæ valdè laudatur in morbis,

C quum fit ad loca conferentia & opportuna, antequàm pars primario affecta labem aliquam contraxerit.

IRritantia ex quibus procedant videndum, in faucium asperitates terminantur.

Vsum actium & mordentium, atque adeo extergentium vehementius, denique irritantium dicit finiri in sensum quendā asperitatis in faucibus & larynge, qui vocatur propriè κέρχνος: hac ratione probat Galen. oleum, etsi alias partes videatur lenire, & siquis sit dolor, & quæ lassitudo, tollere, habere tamen aliquid mordax, &

D irritatorium, quod cum dealbatur deponit. Quia siquis illud lingendo accipiat, terminatur eius vsus in κέρχνον: quia τὰ ἐρεθιζόμενα ἐξ ὅιων τὰ κερχνώδεα ὅθελον. Hoc est, irritantium vsus κέρχνον facit.

E *QVibus quod sanum est relinquitur, per inferiora subducta causa, eos aut purgato, aut deligato, aut eijcito, aut secato, aut vrito: quibus verò minimè, nil tale moliendum est.*

Chirurgicum partem quampiam putridam aut valdè alteratam curant, eum habent scopum, vt vsque ad sanam partem pertingant, secando, aut vrendo, aut medicamentis exedendo. Nunc ergo monet ne prius desistant, quàm vsque ad partem sanam peruenerint, sed si quod sanum

F est relinquitur, id est, quod sanum est non attingeris, sed adhuc relinquatur sub sordibus, aut sub parte putri, curationem perfice, deorsum versus facta sectione, vt sanies quæ eius mali causa est, subducatur, aut vsu extergentium purga affectam partem, aut deliga, idest vinculo excipe quod emortuum aut alteratum est, vt ita excidat, aut excisum eiice, aut seca, idest, scarifica, aut vre; quibus verò minimè, idest quibus sanū non relinqua-

tur

tur intactum, sed ad illud vsque iam sit curatione peruentum, nil tale moliendum est, idest, ne facias quidpiam tale, sed vtere replentibus, aut cicatricem inducentibus, vt res exiget.

Quibus sanguis fluit multus ex naribus, siquidem decolorationes immoderatæ adsint, ijs parum prodest; qui autem prærubro sunt colore, in ijs non ita se res habet; & quibus capita facilè tolerant prodest, quibus verò secus, minimè.

B

F. Vbi ego verti, quibus de colorationes immoderatæ adsunt, iis patum prodest, habetur in meo codice, οἷσι μὲν ἀχροιαι ἄκριτοι, τούτοισιν ὀλίγα ἀρήγουσιν: in aliis fortasse codicibus (non enim in eos indici) ἀκεράτως quia quidam vertunt, qui quidem decolores sunt mero modo: in aliis etiam fortasse (nam neque in bos incidi) ἄκρατον πίνουσιν ὀλίγον ἀρήγει, quia quidam vertunt, iis merum modicè datum prodest. Prima quidem versio, quæ iam Cornarij est, sensu quidem haud multùm distat ab hac mea. Nam decolorationes immoderatas ego dici intelligo, quasdam mutationes coloris in albidum, & debilitarem, ac naturalis caloris defectum præ se ferentem colorem: quales videmus quotidie in iis quibus hæmorrhoides largiter fluunt, aut mulieribus quibus menses. Tales, etiam dici possunt decolores mero modo, quia omni vinido colore carent. Altera aûtem versio plurimùm mutat orationis sensum, significat enim eis, quibus ob multitudinem fluentis sanguinis sublatus est color, prodesse vinum merum modicè datum: iis verò qui rubri sunt non prodesse, atque rursum iis, qui firmo sunt capite, vt meri potum ferre possint, prodesse; aliis verò secus. Mihi verò videtur merum fluente sanguine noxium esse, vtpote quod fluxiones magnopere augeat, atque, si merum ne tentet caput, rimendum potiùs esse ne sanguinem agat sursum, & faciat effluere abundantiùs: neque sanè merum talibus dandum est, nisi forte in aliquo deliquio animi. Proinde mihi placet multò magis præscripta lectio, videturque pertinere oratio non ad curatiuam, sed ad diagnosticam partem, continereque duo quæ considerate oportet, vt agnoscas an fluxus sanguinis creber ex naribus conferat. Alterum pertinet ad affectum, vnde nascitur conferentia, aut contrarium; alterum ad facultatem, vnde tolerantia, aut contratium. Coloris ergo illa sublatio, sanguinis penuriam, & succorum in aliam speciem mutationem significat, quare ita affecti missione sanguinis non iuuantur: color verò ruber significat abundantiam sanguinis, quare eius euacuatione iuuantur. Quoniam autem non est satis, vt euacuatio iuuet, & eam affectio postulet, nisi etiam facultas ferat, considerandum etiam, an habeat homo firmum caput an debile. Nam cùm missio sanguinis partes omnes, & omnes facultates quæ nostra corpora regunt, possit debilitare, quæ omnium maximè sanguinis penutiam persentiscit, caput est; quia est pars princeps & exanguis cerebrum, & ex sanguine habet animalium spirituum refectionem. Vnde natum suspicor maximum illum vulgi timorem secandæ venæ cephalicæ, quia,

C

D

E

F

A

arbitror, intempestiuè secta cerebro affert noxam satis insignem, quod quidem vbi ea non est opus, aut non bene fertur, effluxio ex naribus magis facit, quantò ea pars cerebro est propior. Qualia autem sint capita quę fluxum sanguinis bene tolereut, dixit Hippocrates in libro secundo sectione 1. cont. 18. vbi ego hunc locum citani, quòd ad illius explicationem plurimum faceret.

B

Quibus nares sunt humidiores naturâ, & semen humidius & copiosius, hi minùs firmâ vtuntur valetudine, plurimis autem quibus post morbum accidit, contrario se habet modo.

Hæc sententia enarrata à me est in commentatione aphorismi secundi sectionis sextæ, vt non sit opus eam rursum enarrare. Illud solum lubet monere, hoc loco manifestè deprehendi fragmentum illud commentariorum huius libri, quòd nunc nomine Galeni venditur, legitimum non esse: Contrarium enim prorsus ibi affirmatur, atque in commentario aphorismi à Galen. adeo vt si Gal. esse censerem, essem duo ea loca in libellum de locis manifestè pugnantibus repositurus, verum ob quamplurima mihi iam id fragmentum videtur supposititium.

C

Sputa rotunda delirium significant, qualia erant illi qui in Plinthio ægrotabat, huic fluxit sanguis ex sinistra nare, & solutus est morbus die quinta.

D

Sputum rotundum vituperat Hippocr. in prognostico, dicens esse inutile: nunc quatenus sit malum explicat, dicens esse adeo graue, vt delirium significet, huius causa est, quia significat ingens incendium circa partes spirituales, à quibus facilè trahitur cerebrum in compassionem: velut cuidam in Plinthio accidit, cui reliqua quoque iuxta eandem rationem euenerunt. Nimirum cum raptus esset factus in caput, liberatus est per fluxum sanguinis narium: ex sinistra vero, quia forrè fortuna contigit secundum id latus laborare magis: die vero quintâ, quia erat morbus acutissimus exactè.

E

Vrina multam subsidentiam habens soluit deliria, qualis fuit Dexippi post defluuium capillorum.

Velut hæmorrhoides, & varices, & quæcunque alia, quę succos biliosos aut atrabiliarios ad inferiora retrahunt, à delirio liberant, ita & vrina in qua multum subsidet. Nam si verè dicitur in prorrheticis, vrinam in qua tenue quiddam natat insaniam minari, certè in qua multum crassumque residet insaniam solui indicabit. Nam vt insaniæ solutio ipsi passioni contraria est, ita & tenue crasso, & supernatans subsidenti. Rursum si rectè dicitur in aphorismo, vrinam albam & tenuem malam esse, si in

F

delirantibus appareat, qoia significat raptom bumorum in capot, erir sanè in eisdem booa quæ crassa. Noo aurem quæ crassa secuodum se totam, & perturbata, qualis est iumentorum. Nam ralis, vt in alio aphorismo dicitur, significat dolorem capitis, qui adest aut aderit, quare malum minatur capiti: igirur bona est iu talibus crassa in qua crassum subsider. Nam neque flatom & perrurbationem significat, quæ in caput cleoet, neque succorum io superas parres raptum, sed contraria omnia, æstuationem scilicet, & agitationem io venis conquieoisse, & succos dcorsum retrabi. Hoc dicit accidisse Dexippo, cuidam post deflouium capillorum. Scilicet ille, cum laborarer insaniâ, defluuium capillotum passus est primum, deinde multo tempore (pauco enim nihil profecisser) vrinam reddens plenam multâ & crassâ fotditie, quæ in matula residebat., liberatus ab insania est. Neque certè babet bæc uarratio quicquam quod non sit rationi cousonum. Nam defluuium capillorum sæpe fir per abscessum, interno capite in cutem mittente sua excrementa, co igitur per cutem proximam expurgato, & maximâ succorum copiâ in inferoa retractâ, meritò melius babuir mens.

QVartana non producitur vltra annum.

Quidam vltimas duas voces orationis proximæ, ad hanc reuocantes scribout; post capillorum defluuium quartana non producitur vltra annum. Ego verò non vidco, cur capillorum defluuium liberare pussit à quartanæ febris longitudine. Nam si dicas, quia cerebrum expurgatum est, oon placet: primum quia qoartanæ neque generatio, neque productio refertur ad caput, scd ad lienem potius, aut totum corporis babitum; deinde quia nou semper fit defluuium capillorum per abscessum, sed aliquando per reduudantiam regurgitantibus excrementis vsque ad verticem: atque cum per abscessum fir, non opus est vt perpurget interna: fiunt enim plerunque imperfecti abscessus: atque ob hæc eucnit, vt plerique quibus capilli excideront sine excrementosiori capite, quàm ij quibus nihil rale accidit, nimirum exciderunt iam multis bis & ter. Ego sanè eum qui quartaua corripitur, noo putabo ab eius productione securiorcm, quòd passus sit capillorum defluuium, uisi me aliquando experimentum ita docuerit esse: hactenus nou contigit videre multos quartana laborantes, qoibus excedissent capilli, proinde probo multò magis seorsum legi, quartana non producitur vltra annum. Dicit ergo nunc Hippocrates quæ sit quartanæ constitutio. Dixerar enim libro primo, quartanam esse lougissimam, in prognostico eriam eam morbi longi exemplum esse facit; dicens, est etiam quartana febris ex buc ordine, atque in aphorismo dixerat, æstinales quartanas esse breues, autumnales longas: itaque esse alias aliis longiores, tamen eius constirntionem definirè oon dixerar: neque nunc dicir omnino, sed vltra annum ooo prorogari. Iraque æstiuales non producentur vsque ad annum, neque aurumnales vltra. Cuius rei causa erit, quòd vt acutæ febres motum sequunrur lunæ, ita longas sequi motum Solis est conseutaneum: igitur vt acutarum febriū fines sunt intra mensem, ita chrooicarom eruor iotta annum. Atque vt acutæ quædam meusis dimidiom, atque aliæ etiam minùs durant; quæ verò mensem superant, fiur decidentes ex acurarum constitotione, ita longæ. In hoc genere suot quotidiaoæ, & quartauæ, quædam dimidium anni durant, quædam meoses duus, & quæ lungissimæ sunt, annum integrum: quod si eum superant, id quidem fier ob prauum victum, vcl ob ineptam curationem, aut etiam aliquando ob coniunctam visceris cuiuspiam iutemperiem, etitque ea quartana producta vltra communem quarranæ constirutionem. Certè testari possumus paucas esse, quæ in iis qui prudenrer se gerunt, oou iotra vuum annum rerminentur.

IN aurium inflammationibus eruptiones æstate fiunt die quintâ, aliquando quidem etiam longiùs producuntur, eodem modo quæ circa gingiuas & nares contingunt suppurationes.

De aurium inflammationibus ita scriptom est ab Hippocrate in prognostico, Auris dolor acutus cum febre continua ac forti borrendus est. Periculum enim est, delitaturum esse bominem, ac periturom. Proiode cùm bic locus minimè rutus sit, citò mentem aduertere oportet etiam aliis signis, à prima statim die. Pereunt autem iuniores die septima, & adboc citiùs ex boc morbo: seoes verò longè tardiùs. Nam & febris deliria mioùs ipsi accidunt, & hac de causa aures anteà suppurantur. Verùm his quidem ætatibus recidiuæ morbi contingentes plurimos occiduut. At verò iuniures priùs quàm suppuretur auris pereuur. Hæc Hippocrates quibus apertè dicirur, eum affectum adeò esse periculosum, vt plurimi moriantur antequàm morbus suppurerur, & ij qui supersuut euadant per supputationem. Nam addit, nam si pus album effluxetit, spes est iuuenem superstitem futurum. Itaque nou senes solùm, sed iuuenes etiam, erumpente ex aure pure solent liberari, senibus verò tardiùs fit pos, iuuenibus verò citiùs, intra septimum scilicet, quia nisi præueniant supputati intra id tempus, moriuntur ob symptomarum vebementiam. Neqoe solùm ætas, temporis suppuraudi faciet differentiam, sed & tempus àoui. Omnes enim & concoctiones, & iudicatiooes citiùs fiunt æstate quàm hyeme. Si igitur iuuenibus, qui ab hoc morbo liberantur, solet septimo erumpere pus aliis remporibus, æstate erumpet quinto aut etiam citiùs. Quoniam verò ea ætate, & anni parte raro fiunt rardiùs eruptiones superuicturis, neque boc perpetuum est, ita vt nou possit aliter contingere, vt neque aliud ferè quicquam in arte, addidit, aliquando quidem etiam longiùs producuntur, addit rursum: Et quæ circa gingiuas, & secundum nares contingunt suppurationes: habent scilicet se eodem modo, & sunt eiusdem constiturionis. Hoc interest, quòd inflammationes circa nares & gingiuas nou sunt adeò periculosæ, neque ea loca tam fallacia quàm auris.

QVibus in dentiũ dolore à supercilio tenuia adueniunt, his à pipere probè affricto postridie prodeunt crassiora, si etiam reliqua non obtinuerint. Nam Hegesippo somniferum ibi non obtinuit, sed potiùs conuocauit quiddam vehementius.

Commendat Piper ad dolores dentium, ex fluxione tenui descendente ex sincipite (eam enim capitis partem vocat superciliũ per synecdochem) vt eo affricto dolenti parti dicat postridie descedete crassiora, posséqne illnd ita iuuare etiam, cum stupefacientia (quæ tamen censentur esse postrema ac maxima ad sedandos dolores auxilia) non obtinent. Nam Hegesippo dicit ibi admotum somniferum (nunc somniferum vocat stupefaciens, quod soporiferum diceret proprius) non obrinuisse, hoc est non effecisse id cuius gratiâ admouebatur, sed potius conuocasse quiddam vehementius, hoc est, auxisse fluxionem & dolorem. Videtur autem consentanenm intelligere, etsi id Hippoctates aperiè non dicar, hunc posteà curatum fuisse pipere. Huius sanè causa fuit, quòd dolorem & fluxionem Hegesippi excitauerit frigida causa, atque ob id stupefacientia auxerint passionem, atque ea aucta, ob id etiam & dolorem; aut si paulò post admotionem, stnpore inducto, dolorem abstulerint, ita tamen, vt posteà redierir vchementius, auctâ causâ. In eo ergo meritò processisset rectius curatio, affricto pipere, per materiæ concoctionem, & attemperationem partis. Nam in materia adeo frigida est piper concoctotinm, atque ita materiam teddir crassiorem, cum omnia quæ coquuntnr crassiora fiant. Non igitur hinc debes colligere, omnem dentis dolorem curari melius pipere quàm opio. Si enim intemperies & fluxio sit calida, contrà fiet, sed tunc conferre piper coqnendo, cum stupefacientia non obtinent, quia tunc & passio & fluxio frigida est. Atqui tunc quoque constar, si in mittente parte multa sir redundantia, non posse vinci piperis affrictu, nisi prius ea vacuetur, & exputgetur. Intellige igitur piper affrictum facere, vt fluxio vna die crassescat, postquàm prospectum iam est capiti, aut cum fluxio non tam copiâ exuperat quàm qualitate frigidâ.

A capite ossium naturam perpendemus, deinde neruorum, & venarum, & carnium, & aliorum succorum, & superiorum, & inferiorum ventrium, & mentis, & morum & eorum quæ secundum annum fiunt, nam quædam aliquo anni tempore præcociùs contingunt vt exanthemata, & quæ huiusmodi sunt, simili modo accidit in ijs quæ quotidie citiùs aut tardiùs inuadunt.

Natutas hominum, & anni tempora, & singulorum dierum partes cousiderare, hac oratione iubet Hippocrat. Naturam quidem quæ est iu compositione, & quæ in temperamento: eam quæ est iu composirione, ex consideratione magnitudinis singularum partium, ac naintalium succotum, & canitarum: eam quæ est in temperamento, ex consideratione mentis & mornm, quia hæc maximè omnium sequnntnr corpotis temperatnras. Ergo dicit à capite ossinm naturam perpendemus, deinde neruorum, & venarum. Quí putaret neruos, venas, & arterias originem ducere à capite, atque inde in totum corpus destribui, vr libello de ossium natura docere videtur Hippocrates (si modò Hippocratis is liber est) & nonnulli veterum snnt opinati, certè in eam sententiam acciperet hæc verba, vt ossium, neruorum, venatum, & arteriarum (nam vno venarum nomine intelligit Hippocrates venas sangnifluas, & pulsantes) naturam considerare opottet, initio sumpto à capite, vt à communi illorum omnium radice. Vocatur enim ossium natura citato libello nihil aliud, quàm ipsorum compositio naturalis. Verùm cum constet eam non esse Hippocratis sententiam, sed solos neruos oriri ex cerebro, venarum vero radicationem esse iecur, & arteriarum cor, constar non ira esse accipienda hæc, sed illud à capite, solùm esse coniungendnm cum illis verbis, ossium naturam, significatique considerare oportere naturam ossium, deinde neruorum, & venatum: ossium quidem naturam à capite initio facto. Nam capitis ossea pats est velnt ossium radix, à qua produci videtnr spina, à qua pendent costæ, & artuum ossa: deinde neruorum, initio etiam facto à capite, non tamen illius eadem parre, sed à medulla, quæ cerebrum vocatur: deinde venarum, vtrarunque scilicet, sanguifluarum, initio facto ab hepate; pulsantium à corde: deinde eriam carnium, musculorum scilicet, quorum dissectionem nosse magni est momenti. Quoniam verò non partium solùm, sed succorum etiam naturas considerat medicus, dicit, & aliorum succorum. Videtur quidem inepta loquutio, cum succotum anteà non meminerit, sed fortasse insinuat inuestigandam esse naturam aliorum succorum, præter eum qui vnicuique parti proprius est. Suo enim succo quæuis pars nutritur, & præter proptios partium succos, quorum natura simul cum ipsis partibus est inuestiganda, sunt succi naturales & communes quatuot, pituita, sanguis, & duplex bilis. Et superiorum & inferiornm, inquit, ventrium. Vocat Hippocrates ventres canitates, & partes natnraliter cauas, sunt autem duplices: snperiores, thorax & ventriculus, inferiores inanis pars sub septo transuerso, quæ peritonæo circumsctibitur, & intestina, & vterns, & vesica. Itaque numerum omnium partium, & succotum secundum naturam in uobis existentium tenere oportet, quæ omnia pertinent ad corpus: deinde etiam ea considerare oportet quæ pertinent ad animum, mentem scilicet & mores: quia hęc plurimùm valent ad temperamenti cognitionem, vt Gal. indicanit in arte medicinali, & commentario libri de natura humana, & libello, quòd animi mores corpotis temperaturam sequãtur, & alibi sæpe. Quod verò, & ea omnia, quæ secundùm annum fiunt opotteat animaduertere, constar, nisi frustrà Hipp. scripsit huius operis partem magnam, & tertiam particulam aphorismo-

rum, & libellum de aëre locis, & aquis, & sparsim alia quam plurima. Considerandum verò quibusdam anni partibus quosdam morbos esse familiares, & aliquando ob intempestiuam anni, aut alicuius illius partis constitutionem, morbos quosdam fieri citiùs solito, vt gratia exempli exanthemata, quæ medio vere fieri solent, si hyems sit austrina & veri similis, meritò fient citiùs solito. Non dissimilis est consideratio partium diei cuiusque, & totius anni, quòd Hippocrates ipse docuit prima sectione libri secundi huius operis non longè à principio, vbi docuit quosdam morbos citiùs & summo mane, quosdam tardiùs & ad vesperam solere apprehendere. Quod idem dicit modò his verbis, simili modo accidit in iis quæ quotidie citiùs aut tardiùs inuadunt.

Similiter considerandum biliosum, & sanguineum corpus fieri melancholicum, nisi habeat euacuationes.

Illud ὡσαύτως ne ita accipias, quasi significet eodem modo, sed quasi sit particula copulandi. Nam & biliosum & sanguineum corpus, nisi habeat euacuationes, fit melancholicum, non tamen eodem modo. Nam biliosi fiunt maniaci, sanguinei simpliciter melancholici. Quia bilis exusta migrat in atram bilem, sanguis crassescens in sanguinis fecem. Verissimum autem est, vtrosque ætatis mutatione fieri melancholicos, sanguineos in ætate consistendi, biliosos in media iuuentute, nisi habeant consuetas aliquas euacuationes quibus præseruentur, vt biliosi, vomitus aut diarrhœas biliosas; sanguinei, fluxus sanguinis ex naribus, aut hæmorrhoidas, aut (si sit mulier) menstruas euacuationes. Scire autem licet, posse victus probam institutionem euacuationum vices explere: sanguineis quidem tenuem, vt minùs sanguinis proueniat; biliosis refrigerantem & humectantem, vt vstio prohibeatur.

Lycino postremò splen intumuit cum dolore die quarta aut quinta.

Vt solet Galen. dicere, quæ ita sunt prolata, vt constare non possit quid significent, perinde oportet putare, ac si nunquam essent scripta. Huiusmodi sunt hæc verba, non quidem quod obscura atque inusitata, sed quòd mutilata, & ab aliis quæ iam interierunt decisa.

SECTIO SEPTIMA.

Tusses inceperant circa solstitia hyemalia, aut decimaquinta, aut vigesima die, ex crebra mutatione ventorum Australium & Borealium, & temporum niuosorum. Ex his quædam breuiores, quædam diuturniores erant; & post hæc peripneumonicæ affectiones contigerunt frequentes. Rursus ante Æquinoctium plerisque reuertebantur, vt plurimùm quadraginta diebus ab initio, & quibusdam breues admodum & iudicatu faciles fiebant: quibusdam autem fauces inflammabantur. Quibusdam autem anginæ contingebant; quibusdam leues partium resolutiones, quibusdam nocturnæ cæcitates, maximè verò pueris. Peripneumoniæ autem breues admodum fuerunt: faucium verò inflammationes post tussim aut parùm admodum pro tussi contingebant; atque hæ breues erant, magis autem nocturnæ cæcitates. Anginæ autem & leues partium resolutiones, aut duræ & siccæ erant, aut paruæ & rarò concocta educentes: quibusdam etiam valdè educebantur. Qui igitur aut voce plus fatigabantur, aut rigore corripiebantur, in anginas iis tusses magis desinebant: qui autem manu laborabant, manuum resolutionem solùm passi sunt. Qui verò equitauerunt, aut multùm itineris confecerunt, aut alioqui cruribus fuerunt fatigati, his lumborum aut crurum impotentiæ ex resolutione contingebant, & femorum & tibiarum lassitudo & dolor: durissimæ autem & vehementissimæ tusses erant quæ ad eas partium resolutiones perducebãt. Verùm omnia hæc in recidiuis fiebant, in principiis autem non admodum. Multis autem horum in medio tusses remiserunt, perfectè autem non desierunt, sed cùm recidiuâ adfuerunt. Quibus voces abrumpebantur propter tussim, horum plurimi non febricitarũt, quidam verò breuiter. Sed neque peripneumoniæ horum cuiquam contingebant, neque partium resolutiones, neq; aliud quicquam significationem præbebat, sed in voce sola indicabantur. Nocturnæ autem cæcitates firmabantur, vt & alia quæ ex causis procatarcticis ortum habebant; nocturnæ verò cæcitates pueris præcipuè contingebant. Oculorum autem nigræ partes aliquantulum variegatæ erant, quæ pupillas exiguas habebant. In totùm niger vtplurimùm oculus erat. Magnos autem potiùs quàm paruos oculos habentibus istud accidebat, & plurimis qui rectos & nigros capillos habebant. Mulieres autem non æquè tussi laborabant, sed paucæ etiam febricitant, & harum paucæ admodum ad affectionem perineumonicam deuenerunt, atque hæ seniores, & omnes superstites manserunt. Huius rei causam assignabam, quod non similiter ac viri foras prodirent; nec similiter ac viri morbis corriperentur. Anginæ autem acciderunt duabus liberis, atque hæ mitissimi moris: abundantiùs verò seruis, & quibus vehementissimæ contigerunt, eas etiam celerrimè peremerunt. Viris autem plurimis obortæ sunt, quorum alij superfuerunt, alij perierunt. In summa iis qui deglutire solùm poterant, mites admodum e-

rant & toleratu faciles: qui verò præter hæc loquebãtur obscuriùs, his & molestiores erant & diuturniores: quibus etiam venæ in temporibus & ceruice intumescebant, aliquantulum prauæ: quibus quoque spiratio sublimis fiebat, pessimæ erant, hi namque etiam tepescebant; nam sicut scriptum est, talia erant affectuum consortia. Qui quidem primò descripti sunt, etiam sine posterioribus accidebant; qui verò posteriùs, non sine prioribus. Celerrimè moriebãtur quũ febre correpti subinde riguissent. His ita oppressis nullũ mentione dignum attulit auxilium, aut alui perturbatio, aut venæ sectio, aut quicquam eorum quæ tentaui. Venas autem sub lingua secui, quosdam etiam per superiores partes purgaui. Hæc igitur æstate omnino acciderunt, velut etiam quæ proruperunt plurima. Primùm quidem per squalores ophthalmiæ dolore afficientes populariter grassatæ sunt.

Tempestatem describit morbosam quæ incepit circiter quindecim aut viginti diebus post solstitium hyemale, perducitur autem narratio vsque ad æstatem eiusdem anni. Intemperiei & eorum morborum causa fuit mutatio sæpe & repentè facta Australium & Borealium & niuosarum tempestatum. Nimirum eo anno nunc erat tempus placidũ & Austrinum, nunc flabat Boreas, nunc etiam ningebat, eáque omnia alternatè & pluries. Existimandum est autem eam temporis conditionem præcessisse morbos. Ita enim est naturâ comparatum vt causa antecedat, id verò quòd ab ea fit sequatur. Atqui corpora paulatim disponuntur ad morbos. Cùm igitur morbi inceperint aliquantò post solstitium hyemale, fuit quale dictum est tempus ab initio hyemis, quod numeratur à pleiadum occasu, ineunte Nouembri, ac fortasse etiam priùs. Mutationes magnæ frigoris aut caloris in temporibus, vt dicitur aphorismo primo sectionis tertiæ, maximè pariunt morbos. Eæ verò quæ sunt ab Australibus ad Boreales & niuosas, natæ sunt facere fluxiones multiplices, vt quisque est paratus hac aut illa parte laborare. Nam per australem constitutionem augetur humiditas, per aquilonarem exprimitur pelliturque à parte in partem, per niues refrigerantur & læduntur partes quædam, præcipuè quæ spectant ad pectus & vocalia instrumenta, atque proinde recipiunt distillationes ex capite, aut etiam fluxiones ex toto corpore, vt certè factum est. Quamuis autem ob communem causam, magna ex parte similis esset in quamplurimis hominibus morbi species, tamen ob diuersos corporum apparatus, necessariò fiebant nonnullæ passionum differentiæ, patiebanturque multifariam, partim diuersis morbis, commune tamen quiddam habentibus: partim eisdem, sed minoribus, breuioribus aut diuturnioribus, boni aut mali iudicij. Primùm igitur cœperunt tusses multæ circa solstitium hyemale, quindecim scilicet diebus aut viginti, paulo plus minusve post solstitium, desinente scilicet Decembri: & multis ex iis qui tussi laborabant degenerabat destillatio in peripneumoniã. Et

A hoc quidem tempore licét intelligere ex narratione, nondum esse hæc mala grauia, leuiter enim percurrit vsque ad tempus recidiuarum, quarum mox facit mentionem. Et merito quidem fit (vt in aliis etiam epidemialibus constitutionibus animaduertimus) vt morbosus status à leuiori incipiens, tractu temporis ingrauescat. Plerisque ergo ante Æquinoctium vernum reuertebantur tusses. Magna ex parte quadraginta diebus à principio, hoc est, circa medium Februarij, quæ vltima hyemis pars est, & veris temperiem iam incipit imitari, flante Fauonio. Et quibusdam erant tunc quoque tusses B breues & boni iudicij, hoc est, soluebantur breui, & in nullum malum aliud trãsibant: quibusdam autem inflammabantur fauces, hoc est, partes oris quæ interiacent inter gulam & laryngem: quibusdã autem fiebãt anginæ, hoc est, inflammationes strangulantes, quarum quæ grauissimæ sunt, & citissimè strangulant, fiunt intra ipsum caput asperæ arteriæ. Alia huic proxima fit in eius musculis. Dicuntur etiam anginæ esse species, quæcunque in ore, aut tota ceruice sunt inflammationes; tanto autem minùs propriè, quanto minus strangulant: atque tam latè C patente nomine, etiam faucium inflammatio angina quædam dicitur, sed quia non tam propriè, dixit, quibusdam faucium inflammationes, quibusdam etiam anginæ fiebant. Quibusdã etiã facta sunt παραπληγικὰ, hoc est resolutiones quarundam partium. Nam etsi paraplexia ab autoribus vocari soleat, ea solùm quæ dimidiati corporis est, sic tamen hic vocari cuiusuis partis resolutionem, facilè constabit ex ipsa narratione. Quibusdam autem nyctalopiæ, magis autem pueris. Nyctalopia est oculorum morbus, quo laborantes videre noctu nihil possunt, sed mox atque tenebrescit hallucinantur. D Causa est nimia oculorum opacitas, ob quam nisi in splendore magno non possunt videre: is morbus fiebat multo magis pueris, quia sunt humidi & excrementosi, atque debiles cerebro & oculis. Peripneumoniæ etiam fiebant aliis, & eæ quidem valdè breues: φάρυγγες vero, hoc est, faucium inflammationes fiebant post tusses, hoc est, postquam homines tussi laborassent, aliis breui admodum fiebant pro tussi, hoc est, paulo postquam tussi fuerant correpti homines, fiebant, tussi cessante. Erant vero hæ etiam inflammationes breues. Magis au- E tem (inquit) nyctalopes. Si diceret, breuiores esse nyctalopes quàm faucium inflammationes, repugnaret sibi ipsi paulo post dicens, τὰ δὲ νυκταλωπικὰ ἵδρυεν. Intelligere ergo hic est consentaneum, magis autem durabant nyctalopiæ. Tria mala fuerunt in hac epidemiali constitutione difficilia & grauia, facta post recidiuas & procedente tempore (nam ante recidiuas, vt diximus, nihil fuit graue) anginæ, paraplexiæ, & nyctalopiæ. Anginæ quod multi ex illis morerentur: paraplexiæ & nyctalopiæ, quod solui non possent, sed multis firmarentur, & inueterascerent. Hæc igitur rursum describit, dicens qua- F lia fuerint & ex quibus occasionibus initium cœperint, & quos habuerint exitus. Anginæ autem (inquit) & paraplexiæ, aut duræ & siccæ erant, hoc est, per quas nihil excrearetur, etsi essẽt magnæ: aut paruæ, & raro concocta educentes: quibusdam autem etiam valdè multa concocta educebantur. Nimirum erant hæc quoque non omnibus æquè grauia, sed aliis plus, aliis minùs. Occasiones morbo-

rum deinde narrat, dicens. Qui igitur aut vociferando amplius sese fatigarunt, vociferantes scilicet, aut riguerunt, hoc est, plurimum frigus sustinuerunt, in anginas magis desinebant tusses, idest incidebant ex tussi (omnibus enim inceperunt à tussi mala) qui autem manibus laborauerunt, solis manib⁹ sunt facti paraplectici: qui verò equitauerunt, aut plurimum iter confecerunt, aut aliter cruribus sunt fatigati, his lumborum aut crurum impotentię ex resolutione contingebant, & femorũ & tibiarum lassitudo & dolor, hoc est resoluti sunt secundum lumbos, & habebant crura resoluta, idque indissolubiliter, ac pertinaciter, & habebant secundum femora & tibias lassitudinis sensum, & dolorem. Itaque mouere non poterant crura, sentiebant autem cum dolore fluxionem in ea decumbentem neruos obstruere, adeò vt facultas quæ per eos deferretur, motui non sufficeret: non tamen adeò, vt neque sensui. Eadem verò fluxio faciebat vt sentirent cum dolore. Facta sunt autem hæc dictas ob causas, quia vt dicitur in aphorismo, si quæ pars ante morbum laborauerit, in eam morbus firmatur. Iam verò frigus externum nullam partem lædere magis poterat, quàm eam per quam inspiratur aër, refrigerata verò ea pars facilè recipiebat fluxionem, vt alia quæuis quæ ob quamcunque intemperiem debilitata sit. Addit, durissimæ autem & vehementissimæ erant (tusses intellige) quæ ad eas partium resolutiones perducebant. Verisimile est ex vehementiori pependisse causa, ea quæ maiores consequerentur abscessus. Omnia autem (inquit) hæc quæ grauia & difficilia contingebant in recidiuis, in principiis autem non admodum. Tunc enim, vt dictum est, nihil fiebat præter tusses, & mites peripneumonias. Et multis horum in medio (hoc est inter primas inuasiones & recidiuas) tusses remiserunt, & ob id visæ sunt secundæ passiones esse recidiuæ: perfectè autem minimè desierunt, sed perseuerantes à principio aderant simul cum recidiua. Rursum percurrit singula mala, quæ in recidiuis simul cum tussi aderant, & explicat singulorum euentus. Hæc fuerunt, raucedo quædam tanta, vt vox interciperetur, & omnino eam emittere non possent (hoc enim vocat vocem tussi abrumpi) & nyctalopia, & paraplexiæ, & anginæ. Dicit itaque plurimos eorum quibus voces abrumperentur tussi, omnino non febricitasse, quosdam autem febre, sed breui correptos esse, neque peripneumonias neque paraplexias, neque aliud quippiam eis successisse, & in solam vocis interceptionem finitum esse malum. Et hoc quidem meritò fiebat, quia quibus per raucitatem vox omnino intercipitur, plurimùm succi imbibitur in ipsam asperæ arteriæ membranam, quæ pars non facilè commouet sua excrementa, sed sustinet donec paulatim discutiantur. Quinetiam vidimus horum plurimos multùm temporis voce caruisse, & in posterum toto vitæ tempore raucos mansisse, durata & indissolubili facta passione. Fiebat ergo hoc ijs quibus cerebrum non tanto impetu excrementa pellebat, vt in pulmonem truderet aut artus, neque materia erat adeò calida, vt anginam quæ inflammatio est pareret, aut febrem cieret, sed frigida materia lentè pulsa, in ipsa aspera arteria hæret febrem non inferens. Nictalopiæ autem firmabantur, idest, manebant indissolutæ, vt alia quæ

A ex procatarcticis causis fiebant, idest, vt paraplexiæ. Dictum enim anteà est fieri eas, iis qui manibus laborauerunt, aut equitauerunt, aut iter fecerunt. Itaque dicit & nyctalopias & paraplexias firmatas fuisse. Factæ autem sunt, inquit, nyctalopiæ pueris præcipuè. Huius causam esse censeo humiditatem nimiam cerebri, & omnium capitis partium, quæ in ea ætate est: oculus enim est exortus quidam ipsi cerebro valdè proximus. Fiebant verò per nyctalopiam nigræ oculi partes (quę scilicet inter iridem & pupillam sunt) variegatæ, ob fluxionem inæqualiter membranæ hærentem: magnâ tamen ex parte tendebat ea pars in nigram, quòd crassitie influentis succi opacus fieret oculus, quod speciem refert nigritiei. Inter ipsos autem pueros illi maximè fiebant nyctalopes, qui erant grandioribus oculis, & habentes capillos rectos & nigros, non tamen qui paruis oculis. Nam oculi grandiores fiunt ob humidam naturam, aut ob calidam; quibus verò calida est natura, pili non sunt recti, sed crispi: quibus igitur simul sunt oculi magni, & capilli recti, natura est sine calore humida, quæ parata est ad nyctalopias: qui verò sunt paruis oculis necessariò sunt sicci, & ob id humidis morbis non capiuntur: esse verò siccos (nisi materiæ defectus fecerit exiguitatem) vtcunque se habeant reliqua, constat. Quia si sint oculi parui, & capilli crispi, erunt sicci & calidi: si verò recti, frigidi & humidi. Vbi dicit Hippocrates μελανότριχες, idest capillis nigris, ego censeo legendum esse (quem etiam errorem alibi in Galeni scriptis animaduerti) μεγαλότριχες, idest magnis capillis. Nam nigrities capillorum potiùs significat calorem, éstque contrarium signum rectis: magni verò capilli fiunt iis qui sunt excrementosi & humidi, quibus etiam fiunt recti, vt in mulieribus videre licet. Itaque fiebant nyctalopiæ pueris habentibus oculos magnos, & capillos rectos & longos: non tamen fiebant habentibus oculos paruos. Videbatur his consonum, mulieres hac tempestate detentas habere se quàm viros, & crebriùs ac periculosiùs ægrotare: tamen non ita fiebat, sed multo pauciores corripiebantur tussi, & cum iis quæ corripiebantur agebatur etiam meliùs, quàm cum viris, quia paucæ febricitabant, & harum rursum paucæ in petipneumoniam incidebant, & hæ seniores, & omnes superstites manserũt. Huius rei causam ipsemet Hippocrates apertè exponit dicens, id accidisse ob euacuationem menstruam, quæ fœminis est familiaris. Ea certè euacuatio à plurimis morbis mulieres præseruat, & plurimos iudicat à quibos alioquin non euaderent, vt etiam cum intempestiuè supprimitur multorum malorum illis causa est. Itaque laborabant tunc temporis tussi mulieres paucæ, & eæ seniores, quibus scilicet desiit fluere ea vacuatio: neque tamen moriebantur, quia talibus cum fluere desiit, mutatum est temperamentum ad siccius, neque ea quam carent admodum indigent euacuatione. Aliam etiam causam esse dicit, ob quam mulieres non perinde ac viri ægrotabant, quod non eodem modo ac viri in publicum prodeant, id est non vt viri se exponant alterantibus causis, neque in negotiis versentur, sed domi se contineant: huic autem causæ attestabatur ipse euentus. Nam anginæ duabus solùm liberis acciderunt, & eæ quidem mitissimæ, seruis vero fiebant multo plures, & vio-

lentiſsimæ, & citiſsimè iugulantes: quia ſcilicet A
liberæ vtebaorur meliori victu, & minus in aëre verſabantur, ſeruæ vero domo exibant vt viri, obidque afficiebantur vt illi, atque eo etiam grauiùs quod deteriori vterentur victu. Viris enim etiam plurimis coenerunt anginæ, & alij quidem ſuperfuerunt, alij vero mortoi ſunt. Moritori vero à ſuperuictoris his diſtinguebantur notis. Iis qui ſolùm bibere poterant, ideſt qoi non aliter quàm degluriendo noxam ſentiebaot, quod nihil niſi porum deglutire porerant, valdè erant mites, & toleratu facillimæ, atque ita minimè periculoſæ: qui verò etiam loquebantur obſcurè, iis & moleſtiores, & B
diuturniores: moleſtiores quidem, quia ſpiriros viam magis obturabant, & ſuffocabant magis, nam ex prohibitâ deglutitione loogè mioos eſt periculum, quàm ex prohibita reſpiratione, maius ramen ex vtrioſque quàm ex alterius læſione: diorurniores verò, quod eſſent inflammationes maiores, quæ attingebant vtramque partem, gulam inquam, & laryngem. Quibus verò venæ in ceruice & temporibus attollebantur, aliquantulum prauæ, hoc eſt, malignæ & periculoſæ, quia illud magnæ ſuffocationis inditiū eſſe inde agnoſces, quòd & in C
iis qui laqueo aut manibus ſtrangulantur, appareat. Quibus verò ſpiratio fiebat ſublimis erant longè peſſimæ, id enim eſt iam ſignum mortis proximæ, ſignificatque ſtrangulationem & debilitatem extremam. Quam ſignificarionem augebat., quod & repeſcebant, ideſt refrigerabantur ſecundùm extremas partes. Erant verò hæc omnia dicto ordine mala præter cætera, quia ſic erant dictarum paſſionum conſortia, vt quæ primùm deſcriptę ſunt, etiam ſine poſteriotibus accideteut: quę verò poſteriùs non ſine prioribos. Qui ſcilicet habe- D
bant ex angina ſublimem ſpiritum, his etiam attollebantur venę, & quibus attollebantur venæ, ij obſcutè loquebantur, & qui obſcurè loquebantur, hi malè deglutiebant: non tamen contrà, ſi malè deglutiebant, loquebantur etiam obſcorè; neque ſi hoc, etiam attollebantur venę; neque rurſum ſi hoc, etiam reſpirabant ſublime. Igitur vel ob hanc ſolùm cauſam neceſſe eſt, poſteriora eſſe deteriora prioribus. Signum autem ſuperueniebat, quod in his peſtilentibus anginis (talis enim erat iam hæc conſtitutio, cùm eſſent morbi communes, & ex eis plurimi morerentur) ſignificabat mortem E
iam iam imminentem, ὅτ' ἐπὶ ῥ' ειγώσειαν πυρετώδει ἐίγει, hoc eſt, quum iis ſuperueniebat rigor ſimilis ei qui ſolet per febres fieri. Nam ex tali rigore qui ęgris iam debilibus ſuperuenit, non ſolent recaleſcere, ſed cum ipſo rigore extingui. In quantam antem malignitatem euaſerit hæc conſtitutio, quæ benigna à principio fuiſſe videbatur, inde vult Hippocrates coniectes, quòd ita oppreſſos morbo (hoc eſt laborantes angina non leui) nihil iuuit manifeſte, tametſi multa circa illos molitus ſit. Nam & F
aluum mouit, & venæ ſectione eſt vſus, cum in brachiis, tum etiam ſub lingua, vt per anginas fieri conſueuit. Quinetiam quoſdam dicit ſe ſurſum purgaſſe. Ipſa vero phraſis indicat, eom non ita multos purgaſſe ſurſum per vomitum (nam neque id legitimum eſt per anginam fieri) ſed quoſdam, ob peculiares fortaſſe cōſiderationes. Hic anni decurſus iam proceſſerat vſque ad æſtatem, fiebantque dictæ angioę iam in æſtate, quo tempore iam

A fiebant multa alia quæ eruperunt, ideſt multa alia mala externa, vt exanthemata, & vlcera. Inter quæ primum quidem in ſqualoribus populariter graſſatę ſunt ophthalmię dolore afficientes. Annumerantur enim tertia particula aphoriſmorum ophthalmię morbis ęſtiuis. Et tales quidem ſunt ſiccę, & ex ſicca & acri pendent fluxione, quare & dolent

---

B *VEnarum ſanguinem ſiſtunt deliquium animi, figura aliorſum tendens, venarum interceptio, linamenti contorſio, appoſitio, deligatio.*

Quibos rebus poſſit ſupprimi fluxus ſanguinis ex naribus, docet breui hac oratione, prima eſt λειποθυμίη .i. deliquium animi. Nam per animi deliquium colligitur affatim ſanguis verſus cor, atque ob id reuellitur introrſum à parte ex qua fluebat. Hęc eſt cauſa, ob quam plurimis tales fluxus ſponte ceſſant, quia ſcilicet ſuperueniente deliquio animi
C tolluntur. Alia eſt σχῆμα, ideſt figura aliorſum reodens, ſcilicet figurę mutatio facit nonnunquam ſola (ſemper autem iuuat) vt ſanguis fluere ceſſet, velut ſi cui fluit ex naribus caput erigat, ſitque ceruice rectâ. Alia eſt μοτώματος ξυστροφή, ideſt contortum linamentum, & inditum in partem ex qua fluit: alia eſt appoſitio, emplaſtri ſcilicet, aut omnino medicamenti agglutinatorij, aut cucurbitulæ Alia eſt deligatio, ſi pars eſt apta ligaturæ. Interiecit (ἄλλη ἀπόληψις .i. alia interceptio) quia præter dictas ſunt aliæ cauſæ interceptionis. Nam & potu frigidæ, & eiuſdem infuſione, & vinculis extremarum par-
D tium, & reuulſoriâ ſanguinis miſsione (qua vt anteà etiam diximus, nulla ſecurior interceptio eſt) euenit fluxum ſiſti.

GLandularum tumores plurimi exoriebantur, quòd iecoraria vena affecta eſſet. Quod ſi ab arteria malignè affecta fierent, malum ſignum erat, quale quid Poſidoniæ accidit.

E Meminit Hippocrates auxiliorum quibus ſanguinis fluxus ſiſtitur, ob quandam tempeſtatem morboſam (non dicit quo loco, neque quo tempore) per quam ob ſanguinis plurimam redundantiam, quibuſdam fluebat ſanguis multus adeo vt morerentur inaniti: aliis excreabatur per aſperam arteriam: aliis fiebant adenum phlegmonoſi tumores, qui vocantur βουβῶνες: aliis aliæ affectiones, habentes tamen omnes communem cauſam, redundantiam ſanguinis. Dicit ergo de ea tempeſta-
F te agens, ἐβουβωνοῦντο ὅτι ἡ παχεῖα, διότι ἡπατῖτις, hoc eſt quòd vena caua redundantiā laboraret Scilicet bubones plerunque fiunt, quòd hepar, & quæ ab eo oritur vena multitudine laboret. Si verò ſanguis ab arteriâ (aſpera ſcilicet) malignè affectâ, vlceratâ ſcilicet exiret, malum erat ſignum, vt accidit cuidam mulieri vocatæ Poſidoniæ. Nimirum paſſioni hæmoptoicæ ex tali cauſa ortæ ſuccedere ſolet magna ex parte tabes.

QVi ex sanguinis fluxu moriebantur, ij tenui circa frontem sudore non perfundebantur, sed talia passi sunt qualia qui præ siccitate contrahuntur.

Dictum est proxima sectione, quibus cutis intenditur arida & dura, sine sudore; quibus verò laxa est, cum sudore moriuntur: qui igitur à sanguinis fluxu siccati erant, meritò moriebantur sine sudore, ἀλλ' ἀαξυμπεπλακότες hoc est, sed talia perpessi sunt, qualia ij qnibus moles corporis absumitur & exiccatur.

ET qui spirandi difficultate laborabant, & qui cum sudoribus deficiebant, malè habebant.

Duo signa mortis sunt hæc, siue separatè intelligantur scripta esse, siue quòd in aliqua tempestate acciderent, πνευματίας esse, idest difficilè respirantes ac anhelosos, & à sudoribus deficere, id est animo linqui. Hæ enim ambo per morbos acutos pessima sunt, significantque defectum facultatis, illud animalis (anhelosi enim dicuntur præcipuè, qui respirant sublimè) hoc vitalis. Quid potest autem esse periculosius, quàm per febrem continuam, qualis ab acuto morbo nunquam abest, non posse respirando recreari, aut cùm multa euacuatione opus sit, non posse mediocrem sustinere?

VEntrium abundantiæ turbationem ferunt, quale quid Posidoniæ accidit, & quæ lumbricorum generationem promouent.

Cùm est redundantia in ventre, aut cruditas multa, qualis solet vermes gignere, purgatione est opus. Nihil enim magis celebratum apud Galenum, & medicos omnes, quàm ventrem expurgatione, quam ventris turbationem vocant, indigere. Modus autem mouendi sit, si in ventriculo sit vitium, vomitorio; si verò in intestinis, si quidem in crassis clysteribus; si in tenuibus, subductorio medicamento. Redundantia quidem in quacunque ventris parte esse potest: vermes verò ascarides in podice semper: rotundi in gracilibus plerunque, lati per omnia intestina generantur. Quare vomitu curari nunquam debent (nisi fortè ob antecedentes cruditates) proascaridibus clysteres & glandes erunt satis.

IN extenuatione circuntensio ante mortem facta est, & vmbilicus protensus extractus est ipsi, & gingiuarum dentes ambientium exulcerationes acciderunt.

Dictum est sectione tertia huius sexti libri, omnis extenuatio laxat cutem, deinde circuntenditur. Idem est dicere, in extenuatione circuntensio ante mortem facta est, cùm scilicet priùs laxata cutis sit, fit deinde eius circuntensio ante mortem, dicit verò ante mortem, quia vicinam iam mortem indicat circuntensio laxitati succedens. Narrat verò hoc, & duo alia sequentia signa, accidisse cuidam mulieri, tametsi non nominet. Quam ob causam videntur hæc verba decisa esse ex aliqua narratione longiori, & perfectiori: quasi post alia quę hic desunt dicat, in extenuatione accidit circumtensio ante mortem, & vmbilicus qui priùs laxatâ cute protensus est, posteà, circuntentâ, est retractus ipsi scilicet laboranti extenuatione, & factæ sunt gingiuarum dentes ambientium exulcerationes: scilicet finduntur gingiuæ præ siccitate, vt & labia quibusdam, & partes aliæ. Itaque extenuatis, fiunt imprimis cutis laxitas, & vmbilici protensio; proximis verò iam interitui fit circuntentio cutis, & vmbilici retractio, & gingiuarum exulcerationes, vt cuidam mulieri accidisse Hipp. narrat.

MVlta sunt quæ de quocunque rectè præcipi possunt, alia quidem eadem potentia, alia autem minimè. Qualia sunt eiusmodi, diffundi, exolui, & educi, & indurari, & maturari, & vbi opus est timidos è lecto pellere, & mutatione excitare torpentes ad ea quæ seriùs agunt.

Optimè quidem ac verissimè dicit hæc Hippocrat. & est nobis sæpe opus apud vulgares homines & indoctos hac defensione. Sæpe enim accersuntur, ad visendum eundem ægrotum, duo aut plures medici seorsum. Et perrarum est in idem medicamentum indicere, sed diuersa fieri iubent, vulgus verò hominum statim iudicat errasse alterum, quòd non eandem rem dixerint: & ob hanc vulgi opinionem ambitiosi medici, nihil non mutant eorum quæ, qui priùs accesserant ad ægrotos, fieri iusserant, alia quæ eiusdem sunt facultatis, aut fortasse etiam inferioris imperantes, id curantes solùm, ne quid eorum, quæ ab aliis imperata sunt, videantur probare. Horum ambitionem detegit, & indoctæ vulgi opinioni occurrit, dicens non esse vnicam rationem occurrendi cuicunque morbo, ac multo minùs vnicum medicamentum, sed multa de quocunque rectè præcipi posse. Alia quidem eadem potentia, alia autem minimè. Nimirum fieri potest, vt duo medici eandem prorsus sequantur indicationem, & eadem intentione curent morbum eundem, vtantur verò medicamentis diuersis, sed eiusdem facultatis. Nimirum cuiuscunque facultatis sunt innumera medicamenta, & quiuis vtitur suis. Fieri etiam potest, vt ad eundem morbum vtantur duo medici auxiliis diuersis neq; eiusdem facultatis, quod non eadem intentione curationem suscipiant, neque tamen quispiam illorum erret. Nam fieri potest vt idem morbus diuersis viis ac methodis curetur: vt si velit quispiam phlegmonem resolutione curare, atque alius maturatione. Vtrouis enim modo sæpe proceditur rectè. Quinetiam quæ resolutione aut maturatione curata bene sunt, aliquando si repercussione, & induratione à principio ad finem essent curata, nihilo

decretiùs cessissent, ac fortasse aliquando curata essent cum minori dispendio. Ægrotum aliquando curauit medicus misso sanguine, hunc ipsum fortasse curasset alius sine missione sanguinis, nihilo deteriùs. Verùm hanc ob causam nihil periculosius excogitari potest, quàm duos medicos accersere seorsum, vt multi faciunt, quo vtriusque deuitent inuidiam. Nam sæpe fit, vt cùm eorum quiuis eum rectè curaret, ambobus seorsum tentantibus auxilia diuersa, perdatur ægrotus. Quapropter consulo, vt in consultationem, vocentur ambo, vt in vnicam conueniant curandi rationem aut eorum alteri tota curatio commendetur. Itaque dicit Hipp. multa sunt quæ de quocũq; rectè præcipi possunt, alia quidem eadem potentia, alia autem minimè. Qualia sunt eiusmodi, diffundi, exolui, & educi, & indurari, & maturari. Hic scribit exempla habentium easdem facultates & diuersas: quasi diceret, vt si velint diffundere & resoluere, quod idem est, & alius vtatur oleo irino, alius laurino, alius recinino. Aut educere expurgando, & alius det catapotia vocata aggregatiua, alius potionem ex infusione agarici & electario ex succo rosatum; aut indurare, & alius admoueat solanum, alius sedum, alius plantaginem: aut maturare, & alius admoueat pulticulam ex hydrelæo & farina triticea, alius ex vitellis ouorum cum oleo & exigua portione terebinthinæ: aut alius velit resoluere; alius maturare, alius aliquid aliud facere. Nam hoc quoque fieri potest, vt diximus, nullo eorum malè suscipiente curationem. Consulit his dictis quiddam aliud, quod etsi videatur leue, nonnunquam est magni momenti, ne facultates torpeant, & ægroti plurimum debilitentur. Nimirum morbi quidam sunt difficilis iudicationis, quorum solutionem si expectes antequàm ægroti è lecto surgant, illi certè languescunt, & facultates obliuiscuntur suorum munerum, & intereunt. Oportet sæpe ira ægrotantes cogere, vt lecto surgant etiam nondum curati integrè: atque torpores, ad ea quæ agunt seriùs, excitare, hoc est, cogere vt rebus agendis se inserant, etiamsi pigri sint, & demissi, & id faciant tardè ac segniter, eneot enim vt paulatim eam pigritiem deponant, & facultates velut reuiuiscant, atque ita deinde morbos paulatim superent, qui alioqui à iacentibus, & otiosis, ac de sua tantùm miseria cogitantibus nunquam superarentur. In longis autem locum habet hoc præceptum, aut decidentibus ex acutis.

Hydropicos celeriter secare oportet: tabescentes vrere statim: secare caput; & huiusmodi.

Tres curationes recenset Hippocrat. nobiles, & & magni momenti, quæ tamen rarò admodum conferunt, quòd vix vnquam agantur tempestiuè. Hæ sunt, hydropicorum sectio, tabidorum vstio, & capitis vulnerati apertio. Vt narrat Cælius Aurelianus libro 3. tardarum passionum, de hydropicorum sectione, quam paracentesim vocabant, magna fuit inter veteres contentio, Euenore, Erasistrato, & Thessalo vituperantibus; Asclepiade, Themisone, & Sorano laudantibus id genus curationis. Cur autem vituperarent, dicit plurimas fuisse causas, præcipuas verò, quod peritonæum neruosum cùm sit, non possit sustinere sine periculo punctionem aut sectionem; deinde quod non facilè perficiatur nisi secto aliquo intestino: deinde quod non videatur aquæ eductio tollere effectionem, sed symptoma, cum non tollat hepatis intemperiem, sed aquæ redundantiam; postremo quod periculum maximum sit, ne cum effusa tota aqua effuso etiam spiritu homo moriatur. Has ob causas affirmabant illi, neminem hydropicorum sectione esse seruatum. Nihilominus testatur Aurelianus, se vidisse quosdam, qui sectione euaserant, atque ob id probat eam curationem, qua etiam Hipp. vsum esse constat, cùm eius crebra in illius scriptis mentio fiat. Quod autem plurimi moriantur, dicit Aurelianus causam non esse quicquam eorum quæ alij obiiciunt, sed quòd ea curatio seriùs semper teneretur, & cum iam morbus est diuturnitate factus incurabilis, id quod dicit his verbis. Plurimi verò moriuntur, siquidem medentium tardaute consilio serius paracentesis adhibetur. Quibus apertè significat, si tempestiuè fieret sectio, antequàm plurimùm aquæ collectum, & hepar plurimùm intemperatum esset, nullum periculum eorum quæ alij timebant, accessurum. Nam aqua tunc non efflueret affatim plurima, & homo nondum esset adeò debilis, vt sustinere non posset, neque hepar adeò intemperatum, vt non posset restitui semota aqua, quæ etsi intemperato succeßerit hepati, eius tamen intemperiem seruat, & auget. Itaque sectio si incipiente hydrope fieret, multos liberare fortasse posset: quoniam verò adhibetur serò, iuuat nullum. Hoc idem de tabescentium vstione dicere par est, siquidem tabidi fiunt ex suppuratis, suppuratorum verò & hydropicorum idem periculum esse dixit Hippocrates his verbis. Quicunque suppurati aut hydropici secantur aut vruntur, si pure aut aqua aceruatim effluente, omnino moriuntur. Hippocrates vt in hoc ipso opere iam indicauimus, & ex aliis multis eius viri constat, inustione plurimùm vtebatur, & in suppuratis ac tabescentibus semper, mox ac suppurationis notæ incipiebant esse conspicuæ, atque ob id plurimos magnificè iuuabat, hoc verò tempore meritò sectionis & vstionis in hydropicis & tabescentibus vsus dimissus est, quia vel ob ægrotantium mollitiem vel quòd non valeamus autoritate apud eos, vt veteres illi medici, nunquam horum quippiam iubenti obtemperatur, donec morbus omnino vicit: tunc postulant nonnulli id sibi fieri velut in re desperatâ, quo tempore nihil aliud fit, quàm quòd quæ tempestiuè suscepta contulissent, suscepta seriùs infamentur auxilia. Simile quiddam euenire scimus in sectione capitis. Nimirum vt Hippocrates docet libro de vulneribus capitis, multa eorum vulnerum secari postulant, vel quod vlcus satis dilatatum non sit, vel vt cognoscatur an os læsum sit, vel vt pateat meliùs curationi, cum tamen hæc quoque vulgaribus videatur dura curatio esse, plerumque recusant id sustinere, donec lethalibus iam signis terreantur, tunc que magna ex parte nihilominus moriuntur, & vulgus quidem hominum non intelligens factum id esse, quod serius sectum sit, vidensque paulò post sectionem ægrotos mori, putat læsos esse sectio-

ne, & in posternm sectionem magis reformidant. Quapropter satius est, medicos, nisi tempestiuè voluerint ægroti parere, intempestiuè nihil facere. Non enim solùm in his quod dixi, sed in aliis quibusnis euenit curationibus. Euenit verò sæpissimè in tribus dictis, quas ob id mihi videtur Hippocrates rectè notasse, atque consuluisse hydropicos celeriter secare, mox atque hydropici esse incipiunt; tabescentes statim atque sunt supputari, & tabescendi periculum minantur, vrere; & caput vulneratum secare tempestiuè; alioqui neque secare, neque vrere, neque vlcus aperire, sed prædicere, ac sinere moti.

Hydropicorum omentum non oportet ferro tangere, neque interiora; simile enim ac in multis genibus accidit.

ἦτρον multas partes significare solet, hoc loco nihil aliud videtur mihi significare posse, quàm omentum. Si enim significaret hypomphalon, hoc est, partem imam ventris, haud diceret hanc tangi non debere, siquidem Paulus libro 6. quatuor digitos infra vmbilicum secare iubet: sed neque abdomen videtur posse significare, nisi enim feces peritonæum, nihil exibit aquæ. Peritonæum autem non potes secare, nisi secs prius abdomen intra quod est situm. Quod autem Hippocrat. dicit, nihil est aliud, quàm sectionem committi debere chirurgo petito, qui sciat secare abdomen & peritonæum, nec tangat omentum, aut aliquid interiorum, vesicam dico, vterum, aut intestinum. Est enim periculum in ventris sectione, ne lædatur aliqua subiectarum partium, vt etiam in aliis partibus, velut etiam in multis tumoribus genuum. Nimirum in eius quoque partis collectionibus quæ apertionem postulant, aut vlceribus quę requirunt contra apertionem quam vocant, cauere plurimum oportet, ne tendones, aut nerui aliqui crurum, aut vasa quæ prætereunt, lædantur. Comparat itaque sectionem ventris in hydropicis, cum sectione genu, non alia in re, quàm quòd habeant simile periculum. In sectione ventris illud nosse oportet, non debere sectionem abdominis esse è regione sectionis peritonæi, sed inferiorem, vt fistulam curuam, per sectionem abdominis immissam in sectionem peritonæi, educi possit quod oporteat aquæ: deposita verò fistula, sectio peritonæi à parte sana abdominis obturetur. Ita enim cauetur periculum copiosæ, & affatim factæ effusionis.

Videndum qualis sit vox iratis, nam si talis non irato, secundùm naturam est: & quales sint oculi, nam naturâ turbulenti, qui tales sunt quales habent qui irascuntur, non tamen irâ perciti: & alia pro ratione morborum, vt si quis morbus tabidam speciem inducat, videndum an æger talis sit à natura, vt in talem morbum incidat, & cætera eodem modo.

A Hæc oratio partim pertinet ad physionomiam, partim ad prognosticam medicinæ partem: prima eius pars ad illam, secunda ad banc. Actum vero est anteà in hoc ipso opere de physionomia, dictumque est, vtilem esse ad medicinales considerationes, quia docet agnoscere, quæ hominibus insunt secundum naturam: quorum cognitio necessaria est ad cognitionem eorum quæ præter naturam: quia hæc collatione illorum cognoscuntur, quàm sint grauia, aut secùs: iuxta id quod initio libelli de officina medici dicit, considerandum similia sint an dissimilia, & rursum initio sectionis B tertiæ libri primi, dixit, morbos dignoscimus ex communi natura, & ex cuiusque propria: & in initio prognostici, an similia sint beneualentium, potissimum sui. Itaque si vis accipere argumentum aliquod à voce, oportet scias quali voce sit homo. Si ab oculis, qualibus oculis, nam si talis esse videatur, qualis est naturâ, aut non valdè dissimilis, haud est graue malum: si verò plurimùm dissideat, graue est. Reddeamus ergo ad priora. Vnum quoddam argumentorum quibus physionomi vtuntur, vtlicet videre apud Aristotelem libello de physionomia, est à specie motus animi ad affectum. Hoc C modo, si quis non iratus habeat naturaliter vocem similem ei quæ est in iratis, is iracundus est: ita etiam si oculos naturâ turbulentos, & quales habent qui irati sunt, babeant quidam etiam irâ non perciti, illi sunt iracundi. Si ergo per morbum aliquis habeat vocem talem, & tales oculos, nosse oportet an tales habeat homo naturâ, si enim habet nihil significatur mali, sed solùm agnosces per physionomicam rationem eum esse iracundum: si verò non habet id secundùm naturam, neque modò ex occasione aliqua est iratus (oportet enim D semper excipere occasiones) agnosces per rationem medicam, eum futori esse proximum. Alia etiam multa sunt huiusmodi secundùm rationem morborum, hoc est, in morbis consideranda, an secundùm rationem morborum fiant, an verò secundùm naturam ægrotantium. Vt tabidus morbus speciem quandam & formam vultus facit, nimirum acutum nasum, cauos oculos, & caua tempora; si tamen talis vultus homini insit naturâ, in talem euadit morbus, id est, facilè in morbum talem incidit, neque ob id graue malum est. Nimi- E rum vt morbi naturæ similes facilè fiunt, & minus sunt periculosi, ita etiam & morbi illi, quos naturalis hominis species repræsentat. Nam vt species significat mores, ita & reliquam naturam, quare & in tales aut tales morbos propensionem: ob id addit, & cætera eodem modo.

Tusses laboriosæ incumbunt in partes læsas, sed maximè in articulos; quinetiam in inducentibus lassitudinem febribus tusses siccæ F fiunt. Tusses siccæ firmantur in articulos cum febre, fibre, si intus relinquantur.

Βῆχες κοπώδεες dicuntur, quæ comitantur febres laboriosas. Laboriosæ verò febres sunt, quas comitantur lassitudines spontaneæ. Quas à multitudine succorum pendere, haud dubiè indicat lassitudo. Hinc fit, vt abscessus in articulos plerunque

faciant, vt in aphorismo 31. & 74. sectionis quartæ dicitur, nisi fluxus sanguinis copiosus anticipet: eandem quoque ob causam comitatur has febres tussicula sicca, quia omnis multitudo fluxiones commouet. Iidem igitur abscessus expectari debent ex tussibus laboriosis, qui ex laboriosis febribus, siquidem in laboriosis febribus tusses tales fiunt. Tusses igitur siccæ cum febre firmantur in articulos, vt scilicet ipsæ febres, si intus relinquatur (causa scilicet morbi) hoc est, nisi euacuatio insignis, & accommodata anticipet, vt fluxus sanguinis ex naribus, aut multa vrina. Cum itaque dicit tusses siccæ, cum febre, intelligere debes iuxta sermonis consequutionem, cum febre laboriosa. Nam tusses siccæ febrium ardentium, quas in aphorismo 54. eiusdem sectionis dicit sitim tollere, nisi etiam sint laboriosæ (plurimæ autem ardentium laboriosæ non sunt) non minantur dictos abscessus. Cum itaque prius dixit, tusses laboriosæ incumbunt in partes læsas; & posteà, tusses siccæ cum febre firmantur in articulos, eædem tusses intelliguntur, quæ fiunt in febribus laboriosis. Neque enim intelliguntur, quæ in aliis febribus, vt dixi, neque etiam quæ sine omni febre. Nam vt sectione prima libri secundi dixit Hippocrat: tusses diuturnę (nam ex non diuturnis, & sine febribus nihil timeas) quæ sine febre fiunt, finiri solent in tumores testiculorum, & amant abscessus in partes humiles, contrà ac tusses febrium laboriosarum, quæ finiri solent in abscessus circa maxillas. Rectè autem hic dicitur, incumbunt in partes læsas, sed maximè in articulos, etsi in aphorismo tantùm dicatur circa articulos. Nam in eo aphorismo dicitur, id quod maximè solet fieri: hic verò adiicitur, & quod alias etiam fit. Nimirum vt alio aphorismo dicitur, si quæ pars per morbum dolet, in eam fiunt abscessus. Quia si quæ pars sit parata recipere, in eam potiùs abscessus est expectandus, quàm in vllam aliam; parata autem est, & quæ dolet, & quæ aliter vtcunque læsa est, vt si quam habet homo partem insigniter debilem, vt si sit mancus aut claudus, aut ex labore defatigatam, velut nuper dicebatur in hac ipsa sectione. Qui igitur aut vocibus amplius sese fatigarunt, aut riguerunt, in anginas iis morbus magis terminabatur; qui autem manibus laborauerunt, solis manibus sunt facti paraplectici; qui verò equitauerunt, aut amplius iter fecerunt, aut aliter cruribus fuerunt fatigati, his lumborum, aut crurum impotentiæ ex resolutione contingebant.

Spirationes obscuræ in tabidis, & non parientibus malæ sunt: & quæcunque alia huiusmodi ab eadem constitutione procedunt.

Τὰ πνεύματα ἄσημα vocantur respirationes obscuræ, & apneæ proximę. Talis respiratio in tabidis significat extremam facultatis debilitatem, & proximam mortem: in non parientibus, vt mulieribus semine abundantibus, abstinentibus verò à congressu, vt sacris, aut viduis; significat præfocationem ex vtero periculosam, quæ aliquando finitur in mortem repentinam, cum symptomatis similibus iis quæ ex veneno. Quoniam verò non solùm

A respiratio obscura, sed innumera alia mala sequi consueuerunt, tam à tabe quàm ab vterino morbo, addit, & quæcunque alia huiusmodi ab eadem constitutione procedunt.

Tabescentibus autumnus malus: malum autem & ver, cum sunt ficus folia pedibus cornicis similia.

B Autumnus malus est tabescentibus ob intemperiem siccam, & caloris ac frigoris diuersitatem magnam, & facultatum omnium languorem. Est autem malus, & quòd eo tempore plurimi tabescant, ex morbis æstiualibus malè conualescentes, & quòd ij qui superiori tempore tabuerant, eo tempore soleant mori, vt dicitur secundo libro prorrheticorum. Ver non ita videtur esse posse malum, siquidem est saluberrimum, ac minimè lethale, vt sectione prima libri secundi dictum est: est tamen
C etiam quodammodo malum tabescentibus, non tam quòd eo tempore moriantur, quàm quod tabescendi initium multi eo tempore accipiant, ob hæmoptoicam passionem, quæ Veri est familiaris, & ob distillationes, quas pariunt humorum redundantia, & multi venti. In Vere solere ficus proferre folia similia pedibus cornicis constat, atque ea verba nihil continere aliud quàm veris descriptionem.

D *In Perintho vere plurimi tabe laborauerunt. Simul in causa fuit tussis per hyemem populariter grassata, & quæcunque in alijs diuturna fuerunt, etenim in ijs qui ambiguè se habebant tabem confirmarunt. In quibusdam autem morbis diuturnis tabes non accidebat, velut in habentibus dolores renum, quinetiam in quibusdam alijs, qualis fuit homo ille, ad quem Cyniscus me induxit.*

E Hæc oratio ex proxima pendet, continétque exemplum quoddam eius quod vniuersim dictum est, putà ver esse malum tabescentibus. Dixit igitur in Perintho vere plurimos factos esse tabidos, causam verò simul fuisse tussim, quæ hyeme per populum grassata est, & quæcunque aliis diuturna fuerant desiisse in tabem, & πῖσιν ἐνδοιαστοῖσι, idest, ambiguis confirmatam esse, hoc est, in illis, in quibus ambigebatur an tabescerent, confirmatam esse suspitionem, factis apertè tabidis. In quibusdam verò morbis chronicis nó ita accidisse, neque factam esse tabem, velut in dolores renum ha-
F bentibus, & in quibusdam aliis, qualis fuit homo quidam ad quem Cyniscus eum induxerat: qui scilicet cùm diuturno morbo teneretur, non est factus tabidus. Χρόνια vocat modo quæcunque solent homines diu pati, velut asthma, & hæmoptoicam passionem, & cæphaleam, & renum dolores antiquos, & alia huiusmodi, quibus valetudinarij homines solent continenter aut crebro molestari. Dicit itaque hyemem fuisse tussiculosam, & sequenti vere multos eorum qui tussi diuturnâ labo-

rauerant, & qui alioqui erant morbosi, & macilenti, de quibus dubitabatur an tabescerent, factos esse tabidos. Eoasisse verò tabem, eos qui dolore renum dinturno vexabantur, & paucos quosdam aliorum. Nimirum sæpe qui renum malo diuturno, aut coxæ, aut podagra, aut hæmorrhoidibus, aut alio quopiam tali tenentur, ob hæc ab acutis morbis, & aliis periculis liberantur, verùm quoniam non narrat qualis fuerit eius anni tempesties, haud potest magna hinc vtilitas accedere.

IN doloribus laterum, & pectoris, aliarúmque partium, tempora an multùm differant considerandum, quum aut meliùs aut rursus deteriùs se habuerint, in alijs non delinquentes.

Pertinet hæc oratio ad aphorismum illum secundæ sectionis, quo dicitur, iis quæ non secundùm rationem leuant, non oportet fidere, neque admodum timere ea quæ praua fiunt præter rationem, plurima enim talium inconstantia sunt, & non valdè permanere, neque morati solent. Vnum quiddam eorum, quæ maximè indicare possunt, bona aut mala preter rationem esse, est ipsa mutatio temporum morbi, quæ plurimùm diffideant, & plusquàm ratio postulet. Nam si ij qui dolore lateris, aut pectoris, aut alterius partis, aut deoique alio morbo (nam eadem est omninm ratio) plurimùm vexabantur, repentè sequenti die aut horâ videntur subleuari, ita vt illæ morbi partes multùm differant, plusque quàm ratio ferat fidendum non est, quia cum meliùs habuerint, statim deteriùs habebunt, οὐχ ἁμαρτάνοντες, idest, etsi nullum erratum committant io victu. Hanc eandem sententiam continet aphorismus 5. sectionis sextæ, etsi paucioribus verbis, in cuius commentatione hæc quoque enarrata est à me, etsi non omninò eodem modo. Neque miteris, multos enim, cosque vetos, ac consonos sensus ferunt grauissimæ Hippoc. sententiæ.

SECTIO OCTAVA.

IN longis dysenterijs cibi fastidium malum: tum aliàs, & præcipuè si febris superuenerit.

Hic quoque est aphorismus tertius sectionis sextæ, verbis quàm minimum mutatis. Solùm enim quod hic dicitur, tum aliàs, & præcipuè si febres superuenerit, illic explicatur magis, diciturque, si autem cum febre deterius. Explicatum verò à me est in commentario intelligi, non quidem ipsum fastidium cum febre esse deterius quàm sine febre, sed fastidium & febrem grauius malum esse quam fastidium solum. Sed hoc loco dubitari potest quomodo fastidium à longa dysenteria malum, si vt dicitur primo de morbis, & aphorismo 15. eiusdem sectionis, à longa diarrhæa vomitum fieri bonum est? Videtur enim diarrhæa cum dysenteria, & vomitus cum fastidio habere analogiam? Certè & diarrhæa à dysenteria, & vomitus à fastidio differt multùm. Nam per dysenteriam, præter fluxionem est iam in intestinis exulceratio, & fastidium vacuatio non est, vt vomitus, sed accidens quoddam corrupta iam facultate superueniens, vel alteratione ventriculo communicata. Vomitus verò à diarrhæa reuulsio naturalis.

A

VLcera circumglabra maligna.

B

Hic aphorismus quartus sectionis sextæ, eodem ibi ordine post proximam orationem, quo hic scriptus, & à me enarratus.

LVmbos dolenti recursus in latus, & tubercula quæ σῦφ vocantur, malum portendunt.

Σῦφ tabifici cuiusdam serpentis nomen est, datur verò etiam id nomen tuberculis cum putridis & saniosis vlceribus obortis. Duo itaque dicit, quæ lumborum dolori (intellige diuturno & magno) succedere solent, recursum in latus, & tubercula saniosa. Rectè verò dicit recursum in latus, fit enim materia sursum recurrente, contrà ac per bonos abscessus fieri solet. Laudauerat enim libro secundo sect. 1. abscessus infra morbos, velut varices, & lumborum grauitates ex supernis. Ergo ex lateris dolore lumborum dolor, & ex hoc varices, aut tale aliquid in cruribus vtiliter fieret, ex lumborum autem dolore dolor lateris perpetàm fit, & contrà ac expedit. Fiunt tamen etiam abscessus praui, eisdem viis quibus boni, ex contrariis in contraria. Velut quia surditas alui profluuio soluitur, ab alui suppressione surditas debet timeri, vt dicitur 28. aphorismo quartæ sectionis. Ita quia lateris dolor vtiliter solet in dolorem lumborum desinere, à lumborum dolore timeri debet dolor lateris. Tubercula saniosa non tam videntur fieri ob loci patientis naturam, quàm ob naturam materię, quę scilicet est cruor aliquis atrabiliarius, & saniosus. Verùm quia in humiles partes corporis sanguinis fæces solent residere, fit sæpe, vt graues lumborum dolores ex tali quapiam materia fiant, quali hæmorrhoides, & varices, & tubercula quædam cruentum cancrosa, quæ nonnunquam vlcerantur, atque ita non rarò ex graui dolore lumborum, dictorum aliquid fit, in quibus sunt tubercula illa saniosa. Ita Hippocr. narrat duos abscessus, alterum inutilem ob contrarium motum ei quem abscessus amant; alterum ob materiæ malignitatem laboriosum, etsi locus non sit incommodus. Nam tametsi Hippoc. locum tuberculorum nullum nominet, ego ea quæ in ipsis operibus fieri solent animaduertens, intelligo eum de tuberculis talibus in cruribus obortis loqui.

C D E F

REnum morbos non vidi curatos vltra quinquagesimum annum.

Hæc sententia pertinet ad aphorismum sextum sectionis sextæ, quo ita habetur. Vitia renum, & omnes

omnes circa vesicam dolores, difficulter sanantur A in senioribus: hoc idem nunc docetur: præterquàm quod dolorum vesicæ non meminit, vt illic, sed morborum renum solùm. Dictum verò à me sæpe iam est à principio, longè aliam rationem scribendi tenuisse Hippocra. in hoc opere, atque in aphorismis. Hoc enim composuit scribens obseruationes, & experimenta; librum verò aphorismorum scribens generatim præceptiones, quas ex obseruationibus multis dabatur colligere: quoniam ergo dum captaret experimenta, nullum renum morbum vidit curatum vltra quinquagesimum annum, B assertionem illam aphoristicam collegit, vitia renum senibus difficulter curari. Constat verò hoc de diuturnis renum vitijs intelligi, velut imprimis de lithiasi, atque de perfectâ curatione, ita vt malum nunquam ampliùs reuerteretur. Nam ex renum dolore subleuari in satis multos dies, euenit sæpe senibus, reiecto lapide: non ita tamen, vt non maneat in renibus ad similem morbum apparatus. Intelligi etiam velim citra permutationem. Nam succedente stranguriâ, aut podagrâ solui solet morbus renum, C etiam senibus. Atque Hippocrates arbitror, id vidit, neque enim est adeò rarum.

OBseruanda sunt quæ per somnos exacerbantur, & quibus extrema refrigerantur, & mens perturbatur, & alia quæcunque circa somnum accidunt, & quibus contraria.

Nihil aliud continent verba hæc, quàm quod aphorismo 1. sectionis 2. dictum est, In quo D morbo somnus laborem facit, mortale: si autem somnus iuuerit, non mortale, qui à me suo loco enarratus est, ita vt ad præsentis orationis enarrationem nihil desideretur.

QVibus autem nihil mali intra constitutum tempus accidit, singulæ partus vitales edunt. Apparentia quibus mensibus accidant videndum est. Labores certis circuitibus fiunt, & quicquid septuagesimo die mouetur, in triplici temporis interuallo perficitur, E *& quicquid nonagesimo die mouetur, in triplici temporis interuallo perficitur. Obseruandum etiam quod post menstrua aliquando dextra, aliquando sinistra hiant, & quòd humiditas quæ per exeuntia significatur, victus ratione sicca opus habet. Quod autem citiùs formatur & mouetur, rursum augetur tardius. Labores vt plurimum contingunt tertio, quinto, septimo,* F *nono mense, item secundo, quarto, sexto, quæ ex parua tabula consideranda sunt.*

Hæc omnia occurerunt iam anteà, non longè à fine sectionis tertiæ libri secundi, in multas orationes secta, nonnihil diuersè scripta, quanquam quicumque vtrumque locum leger, intelliget luce clariùs, autorem idem prorsus voluisse scribere hic & illic, quinetiam fortasse altero tantùm loco esse hæc ab illo scripta (quorsum enim eadem verba repeterentur) sed ab aliquo malè compilante Hippoc. chartas esse geminata. Neque mirum corrupta esse hæc, & multis modis permutata, vt & alia quamplurima huius autoris, in tanta vetustate. In cæteris quidem quàm minimùm dissident duo hæc loca: plurimùm autem in vltimis his verbis, labores vt plurimùm contingunt tertio, quinto, septimo, nono mense, secundo, quarto, sexto. Nam illic illud ἐπὶ πλείονα χρόνον coniungebatur cum prioribus; posteà verò legebatur, labores contingunt circa tertium diem supra quinquaginta, & circa sextum supra centum: si per menses numeres, secundo & quarto mense, quæ nosse oportet ad septimestrem partum. Quoniam verò eam lectionem probaui, neque, quam eò loco scripsi, horum verborum enarratio displicet, non est, quod nunc dicam aliud, quàm censere, vt hic locus secundum illum restituatur, puterurque perinde ac si hic nihil esset scriptum.

VIctus ratio constat repletione & inanitione ciborum, & potuum. Horum mutationes sunt consideranda, prout se habeant; quum ex alijs in alia fiunt.

De ratione victus scripta sunt ab Hippo. multa, cum in operibus non paucis ei solùm tractationi destinatis, tum etiam sparsim in aliis omnibus, atque adeò gloriatur se hac medicinæ parte priores medicos superasse, quòd illi de victu ægrotantium perperam tractauerint, de victu sanorum omnino non egerint. Plurimi itaque facit rationem victus, neque immeritò, magni enim est momenti, & in curandis morbis, & in tuenda valetudine. Dicitur nomen διαίτης de moderato vsu omnium rerum non naturalium, peculiariter verò cibi & potus. Ob id de his agit hac oratione, aliis quæ iam sequentur aget de aliis rebus externis, quas oportet medicum moderari: agit verò de eis omnibus adeò breuiter, vt duorum alterum videatur, aut scripsisse hæc sibi soli memoriæ gratiâ, dilatanda alibi, & vt hinc acciperet materiam aliis libris componendis: aut facere velut epilogum multorum, quæ alibi dicta sunt. Διαίτα itaque constat peculiariter iis quæ ore accipiuntur, quorum duo sunt genera, cibus, & potus, quæ alibi vocat alimentum humidum, & alimentum siccum. Est autem potus, seu alimentum humidum duplex, quoddam enim est potio nutriens, quoddam tantùm potus: vnde oriuntur tres differentiæ, de quibus exactè disserit lib. de ratione victus in acutis, cibus, sorbitio, & potus. Victus qui his constat, primas differentias accipit ex quantitate ingestorum, ex repletione inquam, aut inanitione, hoc est, adiectione, aut detractione: vnde fit victus crassus, aut tenuis, aut moderatus. Horum mutationes dicit considerari debere, prout se habeant, quum ex aliis in alia fiunt, hoc est, qui & quando debeant potu pro cibo vti, aut contrà à potione ad sorbitionem, aut ab hac ad cibos crassos transferri, & omninò à victu crasso in tenuem, aut à tenui in crassum, & quomodo id agendum, an procedendum

A detrahendo, an adijciendo. Hnc spectant omnia, quæ in libris de ratione victus disputata sunt aduersus medicos Gnidios, & quæ prima particula aphorismorum, & alibi, quæ omnia nunc repetere esset longum, neque admodum vtile, cùm sint suis locis satis explicata.

Odorum oblectantium, molestiam inferentium, implentium, & placantium mutationes obseruandæ sunt, ex quibus contingant, & quomodo se habeant.

Odores etiam ponit Hippocrates in victus materia libello de alimento, vt & in aphorismo, & alibi dicens. Quicunque veloci appositione indigent ijs humidum ad reficiendas vires optimum est. Quicunque verò adhuc velociori indigent, per olfactum. Eorum nunc refert differentias, & præcipit considerare, vt fieri debeant mutationes. Odorum paucas differentias agnoscunt homines, vt Aristot. dicit, atque ob id de bono aut malo, seu grato & ingrato odore solum loquuntur. Boni odores sunt duplices quidam iucunditatem solùm præ se ferunt, sine vlla alimenti qualitate, aut saporis significatione, vt odor musci, gallæ, & ambræ (his odoribus solos homines delectari putat Aristoteles, haud scio an id possit iudicare) quidam alij sunt propriè odores ciborum, vt carnium, & recentis panis. Primos odores vocat Aristoteles delectantes, secundos replentes. Quia primi delectant magis quàm nutriunt, secundi nutriunt potiùs. Hinc fit, vt primi odores sint iucundi saturis, secundi nonnisi famelicis. Horum vtrique sunt placantes, hoc est, sedantes anxietates, & multas animi inquietudines. Multæ enim nascuntur ex debilitate, aut ex qualitate aliqua maligna interiùs genitarum fuliginum, quas odores aut nutrientes, aut iucundi placant. Alij verò sunt odores ingrati, aut molestiam inferentes. Quorum etiam video esse duplex genus, quidam enim sunt fœtores putidi, quales stercoris, aut saniei, & tales semper nascuntur à putredine: alij odores molesti, qui citra omnem putrescentiam rebus quibusdam naturales sunt, vt galbano & bitumini. In his quoque iubet considerare mutationes, quomodo fieri debeant, sæpe enim expedit voluptatis gratiâ vti delectantibus, ac nonnunquam gratia refectionis pro eis vti replentibus, quinetiam pro placantibus oportet aliquando vti molestiam inferentibus. Velut si cernens mulierem animo linqui admoueas illius naribus odores delectantes, aut replentes, videâsque illam ob id magis suffocari, intelliges morbum esse vteri præfocationem, & commutabis cum inferentibus molestiam. Quia odores grati sunt placantes, placatis autem cerebro & reliqua respiratione, suffocatur multò magis mulier: contrà inferentes molestiam irritant, & excitant cerebrum, & respirationem augent, & excuti faciunt morbi causam citiùs. Igitur oportet scias odorum species commutare, & qualibus vti debeas in quacunque occasione.

Irruentes, ingredientes, & egredientes spiritus, aut etiam corpora considerare oportet.

Externa etiam spectant ad victum, vt dixi, ob id post ea quæ intra corpus assumuntur, externorum quæ contactu lædunt aut prosunt mentionem facit. Ἐπίσπον πνεῦμα vocat ventos, illi
B enim irruunt in nos: aër verò quietus nos circumstat. Ingressus & egressus horum iubet curam gerere. Non certè exigua pars medici muneris est, curare vt ingressum & egressum habeat aër, quantum, quando, & qua parte oportet, in domum quam inhabites suos, ant in qua decumbas ægrotus: idque iuxta naturam morbi, & qualitatem venti considerandum. Nam ad pleuriticum non admittes Boream, neque ad pestilenti febre occupatum, Austrum. Porrò cui sudores ciere, aut copiosam euacuationem insensibilem voles, concludes cubiculum; cui voles attemperationem moliri, aperies vt pateat vento introitus
C & exitus. Neque solùm ventos considerare iubet, sed etiam corpora, hoc est, res alias omnes quæcunque corpus possunt tangere, denique res omnes exteriùs accedentes. Vocat verò corpora ad differentiam ventorum, quasi venti corpora non sint, iuxta eam phrasim, qua Aristoteles in physica doctrina dicit aërem esse incorporeum, quia tenuis est.

D *Sermones sint meliores: quidam autem tristitiam afferunt.*

Curare debere medicum, vt apud ægrotum habeantur semper sermones meliores, & non qui contristent dictum est anteà sectione secunda huius sexti libri his verbis. Vt omnia circa ægrotantem sedulò administrentur, quædam de morbo sunt interroganda, videndum qualia sint quæ narrat, vt accipiendi sermones, quænã pertineant ad ægrotantem, quæ assistentes, & ad externa.

E

In lingua etiam ex quibus quænam alliciantur, videndum.

Lingua, vt dictum est sectione quinta, significat humores noxios vt lotium. Ex pallore quidem virescens est à bile, rubra à sanguine, nigra à melancholia: causa est vt in commentario eius loci explicuimus, quòd lingua alliciat ad sese seu excipiat ab interno corpore fuligines
F succorum qui redundant. Itaque à qualicunque excremento allicit fuligines illud referentes. Si igitur velis significationes accipere à lingua, scire debes quænam ex quibus alliciat. Nimirum allicit ex biliosis flaua, aut chlora, ex sanguine rubra, ex pituitâ alba, ex melancholiâ nigra.

Videndum etiam quanta sit aëris caliditas, frigiditas, crassities, tenuitas, siccitas, humiditas, an repleat plus aut minus, in quibus quaenam fiant mutationes, ex quibus, & quomodo se habeant.

Per πνεῦμα nunc intelligit aërem qui nos circunstar, à quo magis ac faciliùs quàm ab vlla alia re nostra corpora alterantur, quia & vndique nos B continet, & intrà in ipsum cor continenter assumitur. Ob id maximè sunt obseruandae aëris mutationes, procurandaeque vtiles & cauendae noxiae. Nam, vt anteà diximus, morbos longos, & quos nulla alia causa curare potest, aëris sola mutatio sanare solet. Repentinae autem temporum mutationes (mutatur verò aër, secundũ anni tempora, & regiones) maximè pariunt morbos, vt dicitur in aphorismo, & per aëris infectionem transmittuntur omnes contagiones. Considerandum ergo ab aëris differentijs mutationes, quaenã, C ex quibus, & quomodo se habeant, idest, quęnam mutationes sint bonę, & quęnã malę. Id verò scire nequit, nisi qui sciat priùs, quę sint aëris qualitates, à quibus differentias potest accipere. Eae sunt caliditas, frigiditas, humiditas, siccitas, crassities, & tenuitas, & replens plus, aut minùs. Esse tempestatem tempestate, & regionem regione calidiorem aut frigidiorem, & humidiorem aut sicciorem res est notissima, sed & crassiori aut tenuiori aëre frui dicitur alia quàm alia regio, & minùs aut plus replente, replente inquam capita eorum, qui D in eo aëre versantur. Quanquam hae differentiae videntur esse illis posteriores, & ab eis nasci. Tenuis enim aër est, qui siccus & purus, velut qui in locis sublimibus, & quę boreã perflantur: crassus, qui humidus & impurus, vt qui in locis humilibus, & iuxta aquarũ stagna. Et qui aër boreae qualitates imitatur, frigidus, & siccus, & tenuis, & purus, hic minimè replet capita, sed pura reddit, & sensus acutiores, & ingeniosiores facit homines: qui contrà est calidus, humidus, crassus, & impurus, hic replet capita, & sensuum parit hebetudi- E nem, & homines ad disciplinas ineptos reddit.

Continentia, contenta, impetum facientia corpora sunt consideranda.

Hae sunt tres substantiae, quę naturaliter in nostris corporibus sunt, Continentia sunt ipsae partes: contenta, succi, seu humores: impetum facientia, spiritus. Qui duplices sunt, alij vitales, qui in cordis sinistro ventriculo gignuntur, & in omnes partes impetu feruntur per arterias, F & facultatis vitalis sunt instrumentum: alij animales, qui gignuntur in cerebri ventriculis, & in neruos irruunt, quosdam eorum totos penetrantes, alios quadantenus, & facultatis animalis sunt instrumentum. Horum demonstrationes in libris physiologicis pluries scriptae sunt à me, & multò anteà à Galeno.

Sermonis & silentij habenda est etiam ratio. Dicere oportet quae velit aeger, quibus sermonibus vtatur videndum, siue magni sint siue multi, siue veri siue conficti.

Iubet Hippocrates medicum loqui, & tacere ad gratiam aegrotantis, & dicere quae ille vult, & eis verbis quibus ille dici velit, siue opus sit magna, siue summissa voce vti, siue multis dicere, siue narrare vera, siue aliquid fingere. Quid ergo? Num hęc scurrilitas est? Non certè. Non enim in assentationem, sed in vtilitatem debent haec tendere. Neque enim dicendum est, quod ęgroto obsit, etsi placeat, sed quod ita placeat, vt etiam prosit, aut non obsit. Pertinet haec sententia ad illam sectionis quartae, quâ dicebatur, In his gratificandum est aegrotis, qualia sunt introitus, sermones: & ad illam quam nuper citauimus ex secunda sectione, qua dicitur, vt omnia circa aegrotantem sedulò administrentur, quędem de morbo sunt interroganda, videndum gratia sunt quę narrat, vt accipiendi sermones.

Scire oportet vnde prodeuntia initium ceperint, & vbi cessauerint, & quantum diuulsa sint; & colores ex quibus aut calor, aut salsedo, aut dulcedo, aut tenuitas, aut crassities significatur, num aequaliter vel inaequaliter corpori & quo tempore aduenian. Quales mutationes ex qualibus fiant considerandũ.

Quae oporteat considerare in euacuationibus quibuscunque hac oratione complexus est, imprimis vnde coeperint, & vbi cessauerint, hoc est, quantum productae sint. Illud enim maximè exoptandum in euacuationibus, siue spontè, siue cum medicamento factis, vt tempestiuè incipiant, & quousque oportet producantur, neque cessantes priùs, neque procedentes vlteriùs quam oporteat. Incipiunt autem tempestiuè spontaneae, post signa concoctionis in die decretorio: non spontaneae à medicamento alterato, hoc est, tantò post acceptum pharmacum, quantum, vt illud ad actum deducatur, videatur esse satis. Cessandi verò tempus est, non ante perfectam, siue iudicationem, siue expurgationem, sed mox atque perfectę sunt. Vt neque superpurgatio, neque superflua iudicatio fit. Et quantum (inquit) diuulsa sint, hoc est, quantum intermiserint. Vocat enim nunc diuulsas siue deiectiones, siue vomitiones, siue denique euacuationes quascunque, eas quę non continenter fiunt, sed intermissiones habent, & sunt intercissae. Hoc quoque ad earum multitudinem spectat, nam quę multos dies durauerunt, nullos interim intermittentes, multò magis prosternunt vires, quàm quę intermiserunt. Iubet deinde considerare qualia sint quę exeunt, plurimùm enim refert scire, an qualia oportet purgentur. Huc pertinent colores, ij enim speciem succorum exeuntium maxime indicant: quam ob causam tam multa de deiectionum, & vrinarum, & sputorum coloribus scripta sunt ab

Hippoc. & Gal. & aliis omnibus medicinæ autoribus. Calorem quoque considerare iubet. Nam calor significat bilis redundantiam, aut exustionem. Hunc verò debet sentire ipse ægrotus: non enim medicus debet excrementa tangere: atque multò minus gustare, vt sentiat salsedinem, aut dulcedinem: quapropter duo hæc verba accipi hic debent metaphoricè, veluti sectione prima, vbi dicebatur, febres aliæ salsuginosæ. Illud enim salsuginosum dicebatur ad tactum, quod rodit tactum, velut à salsugimoso roditur gustus. Dicimus hoc modo vrinam exire, iis qui eius ardore laborant, calidam & salsam, hoc est, rodentem. Ita etiam sentit is qui deiicit, exire quiddam vrens, & rodens podicem Dulcedo verò dicitur, quod huic contrarium, hoc est, quod expers est mordentis, & rodentis qualitatis: tenuitatem etiam & crassitiem considerari debere, constat, cùm ea sit insignis humorum differentia, & ad morborum & curationum differentiam plurimùm valens. Hæc omnia possunt accidere excrementis æqualiter, aut inæqualiter aduenientibus secundùm corpus, aut secundùm tempus. Deiectio secundùm corpus suum inæqualis est, cuius partes diuersæ sunt, secundum vnam aut plures dictarum qualitatum, vt variegata, aut alia parte crassa, alia tenuis: secundum tempus inæqualis est, quæ nunc habet hoc nunc illud: vt quę semper habet eodem modo est æqualis. Quam æqualitatem in prognostico exposuit, dicens æqualis per totum tempus, donec iudicatus fuerit morbus. Postremo considerari iubet mutationes, quales ex qualibus habeant, hoc est, vt habeant se, quæque bonæ quæ malæ mutationes sint. Nam vt dicitur in aphorismo, mutationes excrementorum iuuant, nisi ad mala mutatio fiat. Itaque sunt mutationes ad bonum & ad malum, quas agnoscere & considerare oportet.

NVm inceperit eructationem nec obtinuerit, videndum.

Dicta sunt ea quæ spectant ad præcipuas & maximas euacuationes, vt ad deiectionem & vrinam. Nunc de quibusdam pusillis agit peculiariter, vt de ructu, & de lachrymis. In ructu illud dicit considerandum, an is qui eructare incepit obtinuerit, id est, perfecerit eructationem, an non, sed solum inceperit. Nimirum vt est quidam motus, per quem reiicitur quod in ventriculo continetur, siccum aut humidum, qui vocatur vomitus, & alius velut inchoatus tantum, per quem nihil reiicitur, quæ vocatur nausea: ita est quidam ructus, per quem reiicitur facilè ex vetriculo aër: alius inanis ructus, & per quem incipit homo eructare; nihil tamen emittit. Quod fit cum adest flatus, qui ventriculum irritat, non potest tamen expelli, velut nonnunquam etiam euenit in intestinis, quod flatus plurimum distendat intestina, neque diffundi, & extenuari à calore possit, vel quod expultrix debilis sit. Quod in colicis sæpe fieri videmus. Ii enim torquentur vehementer, donec possint eructare, & pedere, interim vero neutrum possunt facere: cum vero possunt, sub-

A leuantur, vt etiam hypochondriaci cum eructant, si vero aggrediuntur, incipiuntque eructare, non tamen obtinent, anguntur, & malè habent. Neque tamen solum hoc in eructatione considerandum, sed quanta etiam sit, vt an multa, magnaque, an pauca & parua: & qualis, vt an nidorosa, an acida, an qualitatis expers. Nam longè diuersas præstant hæ differentiæ significationes. Multa enim & magna multum flatum: nidorosa calidam corruptionem: acida frigidam: qualitatis expers, flatus generationem sine corruptione. Puter aliquis non immerito hanc orationem partem

B esse narrationis alicuius longioris, pendereque ab aliis verbis, quæ desiderentur, quandoquidem quasi de aliquo homine agatur, dicit ἤρξατο ἐρυξῖν, οὐκ ἐκράτησε. Vtcunque hoc habeat, nihil refert. Nam incipere eructationem, & non obtinere, significat quod dictum est.

LAchrymæ considerandæ an volenti vel nolenti effundantur, multæ vel paucæ, calidæ vel frigidæ, in his quoque crassitiem &

C *saporem spectare oportet.*

Quæ in lachrymis consideranda sunt continet hęc oratio, & ex quibus diuersæ nascuntur significationes: imprimis volenti, an nolenti exeant multum refert, quia, vt in lib. 1. huius operis comment. 2. dictum est, lachrymæ spontaneæ insalubriter affectis significant fluxum sanguinis, in aliis mortem. In prognostico etiam vituperauit spontè exeuntes, atque etiam in aphorismo. Multæ etiam an paucæ sint, oportet considerare, siue spontaneæ sint, siue non spontaneæ. Si enim sint

D spontè exeuntes & multæ, deteriorem significationem præstant, quàm si paucæ. Quamcunque enim malam causam indicent, eam indicant maiorem: si vero non sponte exeant, sed ob mœstitiam quis lachrymetur, copiosæ lacrimæ in bene valentibus significant cerebri multam humiditatem: in iis, qui sunt in acutorum morborum vigore significant constantem facultatem. Qui sunt morti proximi non possunt lachrymari, aut non copiosè. Frigidæ & calidæ lachrymæ, vt rectè censuit Aristot. sectione 31. problematum,

E easdem significationes habent, quas frigidus & calidus sudor. Nimirum, vt dixerat sectione 5. lachryma sudor oculi est. Itaque frigida crudam humiditatem, calida concoctiorem significat. Hanc ob causam dicit Aristot. eo loco, lachrymas eorum qui ob mœrorem flent calidas esse, eorum verò qui ob morbos oculi, frigidas. Id quod de morbis pendentibus ex crudis succis intellige. Nam sunt quidam morbi oculorum calidi, per quos destillant lachrymæ etiam vrentes Verum vt caliditas tanta significat vstionem, ita natura-

F lis significat concoctionem, & frigiditas cruditatem. Easdem habet significationes tenuitas, & crassities lachrymarum. Hęc enim concoctionem, illa cruditatem indicat, vt & in vrina. Quandoquidem enim vrina & sudor ex eadem materia sunt, & lachryma sudor quidam est, profectò omnium horum tenuitas & crassities indicant eodem modo. Hanc ob causam lippa, vt Aristot. 4. meteororum est autor, concoctionis & matu-

ritatis est nota, quia ex crassescentia lachryma fit, crassitiem verò parit concoctio. Saporem quoque lachrymarum considerari iubet, quem sanè is ipse qui lachrymatur potest facilè sentire, cum defluunt per genas. Naturalis earum sapor, vt Arist. loco citato ex quinta sectione problematum dicit, est salsus, vt & reliqui sudoris, & vrinæ. Induit tamen alios sapores iuxta speciem succi redundantis; amaritudinem quidem, ob biliosam cacochymiam: aciditatem ob melancholicam, dulcedinem ob sanguinis redundantiam. Hæc verò præcipuè in capite lachrymæ significant.

B

Considerandum an æger sputum per se excreet, an tussiendo reijciat.

Modus excreationis locum vnde exit indicat, quapropter ad loci malè affecti notitiam plurimum confert. Nam ex thorace nihil exire potest nisi tussiendo; excreatur verò citra tussim quod ex capite defluit, aut ex ventriculo regurgitat. Sputi conditiones, & differentias omnes in prognostico complexus est vno capite.

C

Vomitus.

Vomitum etiam ponit inter euacuationes, quarum haberi ratio debet, differentias verò hic non scripsit, tantum monuit ne omitterentur. Scriptæ autem sunt diffusè satis in prognostico, & in vnum caput repositæ.

D

Solis æstus, frigus, humectatio, siccitas consideranda sunt. Mutatio per quæ, ex quibus, & ad quænam se habeat.

De temporum mutationibus scripsit hæc, easque maximè morbos parere libro tertio aphorismorum dicit. Hæ sunt autem temporum conditiones præcipuæ, secundum quas euenit mutationes fieri: Solis æstus, frigus vehemens, irrigatio, hoc est, pluuiæ multæ, & siccitas, hoc est, pluuiæ defectus. Nam aliæ conditiones, quæ præter has considerãtur, ad hac etiam referuntur. Tempus enim quo vingit frigidum & humidum est, quo flatus sunt boreales, frigidum & siccum plerunque; vt cum austrinis plerunque calidum & humidum. Qui verò cõditiones anni & temporum mutationes cõsiderat, non solum considerat qualia fiant, sed etiam ex qualibus, neque solum hoc, sed etiam per qualia. Multum enim refert, vt hi aut illi morbi fiant. Velut si trãsëatur ab hyeme sicca & aquilonari, in æstatem calidam & siccam, qualis esse consueuit, per ver pluuiosum & australe, fient in æstate febres acutæ, & lippitudines, & dysenteriæ. Si verò contrà ab hyeme australi & pluuiosa transeatur in æstatem, per ver siccum & aquilonare, fient minus malignæ febres, abortiunt tamen mulieres. Si verò ab hyeme australi, & pluuiosa transeatur in æstiuum calorem, per ver etiam blandum, longè periculosior esset annus, & magis malignæ febres, quia hyemis humiditatem veris flatus aquilonares emendant, faciûtque, ne calor tantam excipiat humiditatem, & acutæ illæ febres quæ fiunt, cum ex hyeme sicca & aquilonari transitur in æstatem, per ver austrinum & pluuiosum, multò magis fierent, si hyems etiam fuisset blanda & veri similis, atque minus etiam si æstas non superueniret calida, sed à multis ventis perflatetur; itaque refert plurimum in qualia, & ex qualibus, & per qualia mutationes fiant. Vt in qualem æstatem, ex quali hyeme, per quale ver, & quodcunque horum est causa differentiæ alicuius in morbis qui superueniunt: Eadem autem est ratio considerandi aliorum temporum mutationes, vt ex quali æstate, per qualem autumnum, in qualem transeatur hyemen. Nam ita etiam dicitur in alio aphorismo: Si verò æstas sicca fiat, & aquilonaris, autumnus autem pluuiosus & australis capitis dolores ad hyemem fiunt.

Considerare oportet labores, otia, somnos, vigilias, insomnia, & quæ in somn oaccidunt, & cubilia in quibus ægri decumbunt, & ex quibus transferuntur.

Moderari oportet medicum labores & otia, somnos & vigilias: maxima enim pars est hæc artis tuendæ valetudinem, & curandi morbos: considerare etiam debet insomnia. Quantum enim conferat ea consideratio ad prædictionem in morbis, dixi ego in commentario prognostici, sed & ab Hippocrate, Galeno, Aristotele, & Theophrasto licet id discere, qui omnes de præsagitione ex insomniis scripserunt, præter alios quosdam neotericorum, qui etiam scripserunt de eo argumento. Cubilia quoque docet videre, in quibus debet ægrotus decumbere, & ex quibus in quę mutantur. Quidam contemplantur diligenter cubilis positum, an spectet caput decumbentis ad meridiem, an ad septentrionem, an ad orientem, & de his superstitiosa quędam loquuntur, & difficilem somnum, insomnia, aut inquietudinem in tales referunt mutationes. Verum hęc omnia vana sunt, & vulgaria. Ego cubilis positum non ad cœli, sed ad cubiculi angulos, & fenestras, ac ianuas, & vt antea dicebatur ad irruentium spirituum ingressum, & egressum, velim eligi. Verum cubili lectè locato, in obscuro aut claro loco, vt cuiusque ferr consuetudo, aut morbus, eæ videntur differentię esse, sublime esse ceruical aut demissum, molle esse cubile aut durum. In quibus eligendis consuetudo est facienda maximè, quo ægrotus decumbat fine dolore. Non contempsisse autem Hippocratem hęc minutulla, intelliges ex iis quę secundo de ratione victus in morbis acutis, his verbis scripsit. Nam & lectus pręter morem mollis dolorem inducit, itemque pręter consuetudinem durus, sed etsi sub dio pręter morem lectus sternatur, corpus indurat. Considerandum ergo in quibus, & ex quibus. Si enim quis sub dio consueuit in solo decũbere, lędetur in valdè concluso loco, & molli lecto, atque hic si ægrotet, rectius feceris, iubens decumbere in duro cubili, & loco qui plu-

E

F

A rimùm ventiletur; quia alioqui dolebit, angetur, neque dormire poterit: is vero qui assueuerit mollissimo lecto in reconditissimo loco, non poterit sine periculo dormire sub dio, quia durabitur & densabitur eius corpus, vnde ventilatione prohibita graues morbi fient.

MEntis cogitatio ipsa secundum seipsam sine organis & rebus mœret, gaudet, & terretur, & confidit, & sperat, & desperat. B *Velut Hippothoi puellæ accidit, quæ in animo sciebat per se ipsam, ea quæ in morbo fiebant.*

Videtur hæc oratio multorum mirabilium problematum causam continere, & pendere ex philosophica contemplatione. Nam si mentis cogitatio, seu mens ipsa quæ cogitat, per se ipsam moueri potest sine rebus, hoc est, sine externis obiectis, facilè intelligi potest causa diuinationis simpliciter, & eius quæ accipitur ex insomnijs. C Nimirum si mens per se moueretur, perinde intelligere posset, atque si à corporis vinculis absoluta liberè vagaretur, quare cognoscere posset tum quæ alibi agantur, tum quæ intra proprium corpus, etiamsi nullis externis sensibus sint obiecta. Velut inquit accidisse Hippothoi puellæ, quæ in animo, idest, non per externos sensus per se ipsã, hoc est, nullo illi narrante, sciebat quæ in morbo fiebant, vt fortasse partem internam, quæ malè esset affecta, & eius affectionem. Multa huiusmodi narrant Hippocrates, Galenus, Aristoteles, & D Teophrastus; libellis de præsagitione ex insomnijs, concedúntque hi omnes, videri animam multa vaticinando dicere. Narrantur etiam ab omnibus quamplurima, & ad me nonnulla delata sunt, à viris non contemnendæ autoritatis ad diuinationem pertinentia. Quæ sanè omnia motus esse videntur animæ ipsius per se, non ex corporalibus incipiens instrumentis, neque ex obiectis rebus. Siquidem dicunt, quæ neque vident, neque audiunt, neq; vllo alio sensu percipiunt. Pendet autem quod hic dicitur ex philosophica contem- E platione, quia quibus placet Platonis de anima sententia: hominem præcipuè esse ipsam animã, eamque esse intra corpus, & illi vinculis quibusdam alligatam, non vt corporis actũ, sed vt externum quiddam, & separabile, & vt nautã in naue, aut moderatorem in vrbe. Denique ipsam vti corpore, vt re quadam extra suam substantiam consistente: ij inquàm, quibus hæc sentẽtia placet, dicunt animã ipsam esse per se omniscium, seu omnium rerũ gnaram, (nihil enim denuò discere) immersam autem in corpore, & ei alligatã, vix posse quicquam cogitare, præter id quod ipsi sensus of- F ferant: aliquando verò moueri etiam per sese, & quædam contemplari: atque hac in re homines quosdam aliis præstare, quod non omnium animæ sint æquè vinculis illis ligatæ: sed aliæ plus alijs, ob diuersam corporum naturam. Velut imprimis melancholicis corporibus censent minoribus vinculis alligatas esse animas: atque ob id horum multos, cùm dormiendo, tum etiam vigilan-

A do diuinare: quod scilicet animabus vtpote minùs alligatis liceat vagari magis. Hanc dicunt esse causam ob quam dormiendo magis quàm vigilando diuinetur, quòd scilicet mens minùs ab externis sensibilibus interturbetur, quominùs per sese moueri possit, & in ea quæ longè absunt ferri. Multa huiusmodi dicunt Platonici, quibus facilis est huius orationis interpretatio. Quibus verò sententiam verissimam hac in parte certum est sequi, hominem scilicet constare corpore & anima, atque hanc etsi separabilis sit, separatam B tamen imperfectum quiddam esse, & alterius partis indigum, quòd naturalis quidam actus corporis sit, non concedent posse animam dum hoc corpore cõtinetur, seu, vt dicam meliùs, dum hoc corpus continet, posse quidpiam agere sine corpore, nam ne ipsum quidem intelligere, secũdum quod separabilis esse cognoscitur, potest agi sine phantasmatis corporalibus: nedum timere, gaudere, sperare, & desperare, quæ ad cordis vim spectant. Hi de diuinatione aliter sentiunt. Duplicem scilicet esse præsensionem, alterã naturalem, quæ fluit ex naturalibus quibusdam signis: alteram C diuinam. Signa rursum naturalia quædam esse extra nos, quædam intra, atque adeò ex externis præsentiri externa aut interna: & ex internis interna aut externa. Ex externis externa, vt agricolæ ex vento qui flat præsentiunt pluuiam, aut ex auium volatu, aut cœli facie: Ex externis interna, vt medicus ex cœli statu præsentit futuros morbos. Ex internis externa, vt podagricus, aut hernia laborans ex doloribus præsentit pluuiam: Ex internis interna, vt ex dolore partis futurum in eam abscessum. Pertinet itaque ad hanc na- D turalem præsensionem Astrologia iudicaria si quæ est, & medicinæ pars prognostica, cuius vna quædam pars est (vt in commentario prognostici Hippocratis indicaui) quæ vtitur insomnijs. Fit enim etiam hæc naturaliter, neque anima quidem seorsum (neque enim potest) sed simul cum corpore sentiente. Proponatur enim nobis gratia exempli is quem Galenus narrat somniasse, crus sibi factum esse lapideum, quod citissimè illi resolutum est: allegoricè itaque præmonstrauit anima resoluendum crus, dicens esse factum E lapideum. Nunquid anima cum sese colligit ab externis spectaculis, quibus cum vigilaret homo detinebatur, perlustrat proprium corpus, videtque quæ interiùs aguntur, & quæ vult declarat, nunc apertè, nunc allegorijs vtens poëtarum modo? Non sanè. Nam hoc ipsum poëticum est, & insomnio simile. Sed oportet hic meminisse, indicatum à me alibi esse, imaginandi vim, etsi in cerebro vigeat, non tamen in eo solùm contineri, sed inseparabilem esse à sensu, atque ob id in omni parte sentiente esse. Cùm igitur sensu præditæ in nobis sint, non minus internæ par- F tes, quàm quæ ad cutem sunt, euenit, vt cessantibus motibus sensuum, qui inter vigilandum ab externis rebus cientur, quibus animus occupatur, quominùs motus minores animaduertat, sentiant partes internæ suas ab internis causis passiones cum imaginatione quadam, atque ea imaginatio insomnium est. Cum igitur passionem distinctè sentit, distinctè etiam imaginatur, atque tunc apertè somniat quid patiatur, vt fortasse

puellæ Hippothoi euenit: cum autem non sentit
distinctè, imaginatur quasi similem quandam pas-
sionem, & inde nascitur allegoria. Plurima ho-
rum censendum est accidere dormientibus, quo-
rum ob leuem imaginationem, non est experre-
ctis recordatio. Cum verò est passio vehemens,
quæ cerebri excitat imaginationem, accidit som-
nij recordari, & ab eo accipere significationem.
Præsensio diuina, quæ verè talis est, nullam habet
intra nos causam, neque ex ipsis sensibus accipit
exordium: sed fit extrinsecus accedentibus phan-
tasmatis, & spectris quibusdam oblatis ipsi animæ
à dęmone, siue bono, siue malo. Est alia diuina-
tio vana, quæ vulgarib. & indoctis imponit, qua-
si verè habeat aliquid diuinitatis, ea verò nullam
habet causam certam, sed casu & temerè incidit,
credulitas autem facit, vt quasi certum quippiam
accipiatur. Euenit verò hoc ijs præcipuè homini-
bus, quibus imaginatio est facillima, ita autem
voco eam; quæ vix vlla in re consistit, sed per om-
nia agitur temerè; sunt tales homines plerunque
& loquaces, & hi ipsi vix vnquam dormiunt sine
insomnijs. Atque quod ipsis seu somniantibus, seu
tacite imaginantibus aliquando euenit, simile est
ei quod loquentibus. Nimirum, vt quia loquaces
sunt temere loquuntur quædam, quæ cum postea
eueniunt, videntur recordantibus cum quodam
homine esse prolata; ita imaginantur, & somniant
quædam, quæ qui hæc minùs intelligunt, putant
referenda in numen. Res autem habet, vt dixi.
Quare solum superest, vt præscripta oratio, iuxta
probabiliorem de anima sententiam explicetur.
Mentis cogitatio (inquit) ipsa secundum se ipsam,
sine organis, & rebus mœret, gaudet, & terretur,
& confidit, & sperat, & desperat. Hoc est, cogi-
tatio ipsa per se, sine organis, hoc est, sine sensi-
bus externis, & sine rebus, hoc est, sine vllis ex-
ternis obiectis, causa est vt homo mœreat, gau-
dear, & aliis quibusuis animi motibus moueatur.
Nimirum, vt accidit melancholicis, qui non mi-
nùs mœtent & timent, nulla re tristi aut terribili
sensibus externis occurrente, quàm si multæ tales
occurrerent. Et hinc fit, vt multi somniantes, aut
alioqui cogitabundi, omnia quæ ipsis per mor-
bos fiunt agnoscant; anima ipsa velut præsagien-
te, quod Hippothoi puellæ accidit.

---

*AEtatem quidem ab ætate distinguere opor-
tet, atque an priùs vel posteriùs quàm con-
ueniat aliquid accidat. Dentium eruptiones,
pilorum ortus, semen plus aut minùs redun-
dans, incrementum, craßities, robur, dimi-
nutio.*

Notas quibus ætates ab ætatibus distinguun-
tur continet hæc oratio, quas accipit Hippoc. ab
iis quæ in quibusdam vitæ articulis contingunt,
cuiusmodi præcipuè sunt dentium eruptiones,
ortus pilorum, in quibus sunt coma, barba, & pu-
bes, & semen, quod plus aut minùs redundat ado-
lescentibus, & iuuenibus, cum quo ferè & barba
& pubes incipiunt. Meritò autem dicit Hippocr.
hæc distinguere ætatem ab ætate. Non enim de-
finiendæ sunt medicis, vt grammaticis, ætates an-
norum numero, sed mutationibus temperamen-
A ti, quas mutationes consequuntur signa illius mo-
di: atque ob temperamenti differentiam illa ipsa
fiunt quibusdam priùs aut posteriùs. Nimirũ dif-
ferentia temperamenti causa est, vt neque æque
viuaces sint omnes, neque æquales habeant æta-
tes. Considerare iubet, an hęc, aut horum quiduis
fiat priùs aut posteriùs quàm conueniat. Conue-
niens esse dicitur omni in re, quod mediocre, &
ad id dicitur quod plus aut minus. Velut nunc est
quoddam tempus dentitionis, non idem omni-
bus, sed mediocribus septimus mensis, vt dentitio
B incipiat, septimus annus vt dentium commutatio
perficiatur: si cui ante id tempus incipit aut perfi-
citur, id dicitur fieri prius quàm conueniat: vt si
post fiat, dicetur posterius quàm conueniat fieri.
Pubes etiam & lanugo oriri incipit anno decimo
quarto, vt & semen emitti. Quod prius aut poste-
rius fit, prius aut posterius quam conueniat, fit. Id
verò considerare expedit, quia non parum con-
fert ad agnoscendum temperamentum hominis.
Quibus enim dentes citius solito oriuntur, cali-
diores sunt & humidiores, quia calor vim augen-
C di habet, & in humidis abundat materia: quibus
tardius, sunt frigidi & sicci contrarias ob causas,
aut alioqui debilem habent facultatem natura-
lem, impotentia enim quædam est. Seminis etiam
præcox redundatia, indicat temperamentum ca-
lidum & humidum, nam illa est redundantia bo-
ni alimenti. Contrarium est ex cõtrariis causis.
Pubes etiam & barba redundans, & priusquàm
expediat orta, caloris signum est, sed non perinde
humiditatis, quia fuligo cum sit, ex qua pili acci-
piunt materiam, calidis etiam & siccis, ac proinde
biliosis accidit: tardius fieri, est frigiditatis signũ
D vtcunque habeat altera qualitas. Nam & frigidi
& humidi, & frigidi & sicci serius pubescunt. His
dictis enumerationem facit Hippoc. ætatum om-
nium. In quatuor eas omnes distribuens, quas
his quatuor nominibus significauit, incremen-
tum, crassities, robur, diminutio. Incrementi no-
mine intelligit pueritiam & adolescentiam, de-
nique id quod vsque ad iuuentutem est, quę fere
vigesimo quinto anno incipit: crassitiem vocat
iuuentutem totam, quæ vsque ad trigesimum
quintum producitur: κρατυσμὸν tempus consisten-
E di: reliquum vitæ est diminutio, & senium. Ni-
mirum vsque ad iuuentutem crescunt in longum
corpora quantum possunt, tota iuuentute cres-
fescunt, & corpulentiora fiunt: consistendi tem-
pore stant, corporis molem nullatenus amitten-
tia, ac neque vires insiguiter: iam inde mi-
nuuntur omnia & corpora inquam, & vires.
Hęc oratio in omnibus codicibus, tam græcis
quàm latinis, habet verba quædam alia inter-
iecta, quæ quia ineptam, & inconcinnam red-
dunt sententiam, ego censui expungenda, &
F hoc modo restituendam lectionem.

---

*QVod cognatum, & quod per se est, &
quantò magis aut minus tale est, specta-
re oportet.*

In morbis oportet considerare, quod cognatũ,
& quod per se est, hoc est, quę pars laboret per

se ac primario, & quæ per consensum. Vocat verò quod per consensum laborat ξυζυεὲς .i. cognatum, quia causa sympathiæ est cōmunio quædam naturalis partium, velut os ventriculi & caput ob communes neruos, vterus & mammæ ob communes venas sese trahunt mutuò in compassionem. Refert verò quam plurimùm ad rectè suscipiendam curationem, an pars laboret per se, an per consensum, & quantò magis aut minùs tale est: nimirum hoc ipsum laborare per consensum, aut propriam passionem, recipit magis aut minùs. Quædam enim sympathiæ sunt, per quas omnino nihil passionis propriæ est in parte, vt cum pars tantùm priuatur, velut oculus, si neruus opticus obstructus sit: aliæ quæ habent aliquid, exiguum tamen & sine primaria passione non valens persistere, vt cum dolet caput ex ventriculo, & morbus nondum firmatus in capite est: aliæ etiam, quæ etsi secundariæ sint passiones, & ab aliis fluxerint, abierunt tamen iam in passiones proprias, vt si firmatus iam in capite sit dolor, qui aliunde inceperit.

ANni tempus spectandum est, in quo maturiùs aut seriùs aliquid contingit, & tempus in quo assiduæ pluuiæ aut siccitates accidunt, quod frigidum est aut calidum, in quo quidam flant venti aut nulli, & quales venti. Spectandum quoque est an hæc in temporis principio, vel medio, vel fine, aut assiduè, præterito aut præsente contingant.

Ad præsentiendum futurum temporis statum, aut ad cognoscendum statum præsentem, in quam causam referre debeas, consideres oportet anni tempus quodcunque, vt ver, æstatem, autumnum, & hyemem. Quæ tempora quia temperamentis à nobis definiuntur, possunt priùs aut posteriùs fieri, dicimúsque verissimè breuiorem hoc anno fuisse hyemem quàm superiori, quòd ver priùs inceperit. In tempore autem quocunque hæ conditiones considerandæ, vt paulò antè in hac ipsa sectione dixeramus, an pluuiosum sit aut siccum, an calidum vel frigidum, an ventis quibusdam aut nullis perfletur, & qui venti flauerint. Atque cùm soleant hæc, aut toto aliquo tempore sine intermissione fieri, aut quadam eius parte, considerandum an in principio, medio, aut fine. Neque parum refert, quia finis temporis cuiusque sequitur conditionem subsequentis: & principium antecedentis. Considerandum ergo, si rationem & causam morborum qui grassantur velis inuenire, quid præsenti tempore accidat, & quid præterito acciderit. Cùm enim ita natura sit comparatum, vt causæ effecta antecedant, morbi præsentes à præterita temporis conditione fluunt, accipiunt verò etiam differentiam à conditione præseutis, quare vtriusque oportet habere rationem. Hæc autem ita habere in enarratione tempestatum epidemialium, abunde explicatum est.

MOrbi horam & tempus considerare oportet, & quæ superueniunt, & circuitus, & ex circuitibus quinam maiores aut longiores sint, & incrementa: atque etiam totius morbi incrementum, aut remissio, aut vigor, & qui magis aut minùs perficitur, & quando & quomodo, & quo tempore & ætate.

Quæ consideranda sint in ipsa temporis constitutione dixit priùs, nunc quæ in quocunque morbo consideranda sint docet. Dicit considerandam horam morbi, & rursum paulo post eadem voce vtens dicit, καὶ ἐν οἵη ὥρη, hoc est, & in qua hora, seu in quo tempore. Videri poterit repetitio inutilis & inartificiosa, quandoquidem eadem vtitur voce: verùm non est, illa enim vox ὥρη significat diei horam, vnde horologium dicitur & tempus anni, præcipuè æstiuum, vnde horarij fructus appellati sunt. In prima huius orationis parte significat horam diei, in vltima tēpus anni: quod vt ego explicarem, in prima verti horam morbi, in secunda & in quo tempore. Dicit itaque considerari debere horam morbi, hoc est, quâ horâ inuaserit febris, aut qua hora exacerbationes fiant, an mane, aut vesperi, an noctis prima, an postrema parte. Non esse autem hanc considerationem superuacaneā docuit Hipp. in initio sect. 1. libri secundi, atque rursum in hoc sexto, vbi dixit, quatuor diei partes respondere quatuor partibus anni, & suum in quacunque earum moueri humorem, nocte media pituitā, medio die bilem, mane sanguinem, vesperi melancholiam: Hora igitur motus morbi confert nonnihil ad agnoscēdum speciem humoris: considerare etiam iubet morbi tēpus, quandoquidem autem temporis nomen aliud significat quàm horam, & quàm anni tēpus, si quidem velut aliud quiddam dicitur posteà, & in quo tempore, non est aliud quod hic possit significare, quàm ipsam morbi constitutionem, hoc est, an morbus chronicus sit, an acutus, & natura breuis, in hanc aut illam partem finiendus citò. Hoc autem scire imprimis est necessarium, quia non poteris aliter victum instituere, neque agnoscere quantum debeas auxilijs instare. Vtrunque enim horum ad futuram morbi iudicationem accōmodatur. Ad hoc verò, idest, vt præsentiri possit morbi constitutio, considerari etiam debent quæ superueniunt, & circuitus, & ex circuitibus quinam majores, quinam longiores. Quia vt dictum est in aphorismo, atque in multis aliis locis Hippoc. cum huius operis, tum etiam aliorum. Paroxysmos & constitutiones indicabunt morbi, & anni tempora, & circuitum ad se mutuo incrementa, siue quotidie, siue alternis diebus, siue ex longiori tempore fiunt. Hoc ipsum colligitur ex ijs quę mox apparent, vt in pleuriticis sputum si statim ac incipit morbus apparet, cōtrahit: si autem posteriùs apparet, producit. Explicat deinde sigillatim circuituum partes, hæ sunt, incrementum, cuius nomine intelligitur tota accretio denuò repetentis paroxysmi, quæ constat principio & incremento. Et vigor, seu status paroxys-

mi: & remissio: & tempus interualli. In incremento considerandum, an tantùm crescat ipse morbus cuius est paroxysmus, secundum speciem propriam recipiens accretionem, an etiam accrescat alter morbus: vtrunque enim fieri solet: Quibusdam enim per paroxysmum nihil noui accidit, sed tantum crescit quæ inerat febris: alij accidit delirium, aut coma, quæ passiones cerebri sunt; quibusdam etiam stranguria, aliis hæmicranea: aliis cardialgia: aliis alia eiusmodi. In interuallo considerandum, qui motbus magis, & qui minùs finiatur, quædam enim remissiones in solutiones integras perueniunt, quædam propè, aliæ etiam longè. Hoc autem ipsum confert, quando & quomodo fiat, hoc est, quomorbi die, & an per aliquam euacuationem. Si enim cum euacuatione insigni in die decretorio fit solutio, longè melius est quàm si aliter, aut alio die. Ad hæc autem omnia confert multùm, vt anni tempus (velut etiam in nuper citato aphorismo dicitur) ita & ætas ægrotantis. Nam vt sui quique tempori sunt familiares morbi, & solutionis modi, ita & ætati, vt præter multa alia loca tertia particula aphorismorum Hippocrates ipse docuit.

Morborum populariter grassantium natura spectanda est.

Considerate oportet naturam morborum populariter grassantium. Ea enim consideratio inter cætera confert quamplurimùm, ad agnoscendam speciem cuiuscunque, qui se obtulerit. Vbi enim alioqui est dubia cognitio, talem esse morbum rectè conijcies, qualem tunc temporis populariter grassari noueris.

Atque si quis sine vomitu inceperit, velut quum post epotum medicamentum aluus subsistit, aut parum purgatur.

Causæ quoque procatarcticæ morborum considerandæ, quia illæ si adhuc maneant cum morbo conferunt ad indicandam curationem, sin non manent, ad cognitionem. Velut siquis morbus inceperit, quòd cùm biberit homo aliquid vomitorium, retinuerit, neque euomuerit; aut cùm acceperit alui subductorium, parum purgatus sit. Nimirum multi apparatum aliquem morbosum sentientes, vtuntur præseruationis gratiâ medicamento vomitorio, aut subductorio, quæ res illud inter cætera habet periculi, vt si vacuatio non succedat, motis excrementis, neque vacuatis, quæ antea non aderat febris excitetur, quod & cauere debes, & vbi euenerit, perpendere mox, qualem reliquerit in corpore affectionem. Solet enim ventris, aut hypochondriorum inflammatio inde oriri: quare qui ob malè succedentem expurgationem oborta febre, purgationem aliam adijciunt, quasi priorem perfecturi, plurimùm errant; phlegmonem enim augent, deberent potiùs mox sanguine misso eius generationi occurrere.

Valdè candidi etiam sunt spectandi quum fortasse febricitant, quorum etiam labia considerare oportet, qualis sit modus, & tempora.

Illud ἴσως. i. fortasse significat, non semper sed aliquando albidos esse febriculosos. Quod reuera ita habet, siue illud πυρετώδεις significet homines febricitantes, siue febribus opportunos, & qui illis crebro corripiantur, etiam si nunc non febricitent. Nam quidam eorum quibus facies albida est & omni rubore vacua, febre tenentur assiduè: quidam non ita, sed crebrò in febres incidunt: quidam ex ijs omnino febriculosi non sunt, sed cùm vitioso illo sint corporis habitu, febribus vix vnquam capiuntur. Quidam enim sunt decolores & albidi, quòd multus illi assiduò fluat sanguis ex hæmorrhoidibus; vt mulieribus ex vtero, aut etiam ex naribus: quidam ob frigidam intemperiem, & pituitosam cacochymiam hepatis, & totius corporis. Atque hi omnes longè absunt à febribus, etsi hydropi sint opportuni. Alij sunt decolores ob hypochondriorum, velut mulieres ob vteri obstructiones, qui per sanguinis suppressionem febricitant, quòd is qui oppilatus est succus putrescat, aut febribus corripiuntur crebrò, quòd scirrhosi tumores viscerum à sanguine malè commeante fiant phlegmonosi. Itaque πυρετώδεις ἴσως οἱ ἔκλευκοι, hoc est, quidam sunt febriculosi. Considerari verò debent horum labia, & qualis sit eorum modus, & tempora. Nimirum quæ postremò his albescunt sunt labia, vtpote quæ naturâ sunt rubicundiora, quàm aliæ partes faciei, ac proinde cum ea sunt iam alba maiorem temperamẽti corruptionem indicant, & sunt quidem aliquibus ea sola ruborem quendam retinentia, aliis iam partibus colore vacuis, aliquibus alternatè ex quibusdam temporum interuallis sunt nunc alba, nunc rubentia, idque vel ob interiùs excitatum motum, vt sanguine aut calida fuligine in caput ascendente, (id quòd obstructis visceribus fieri cõsueuit) vel ob externam aliquam causam, vt cum ieiunis & nondum exercitatis albida sunt, sed in recens exercitatis, aut refectis ruborem quendam comparant, id quod accidit etiam frigidis & exhaustis. Igitur refert considerare quomodo se habeant talium labia, & tempora quibus nunc rubent, nunc albida sunt, si modò tales subeant mutationes, nam inde cognosces quàm grauiter sint affecti. Quia si sunt etiam labia velut mortua sine colore. grauis est corruptio; sin nondum, leuior. Atque etiam inde dignotionem habebis febriculosorum, & eorum qui tales non sunt. Nam si erraticos quosdam furiorum calidorum raptus in superna sequatur labiorum tubor, obstructi sunt, & febriculosi; sin autem non, sed solùm morum, aut refectionem, hi sunt refrigerati, & absunt longè à febre.

Corpus, opus in considerationem adducere oportet; visus, auditus, nasus, tactus, lingua, ratiocinatio considerentur.

Constat actiones læsas ante omnia consideran- A das esse à medico, quocunque se illi ægrotus offerat, siquidem ipsum ægrotare læsione actionum definitur, & dignotio loci affecti inde incipit. Ob id enumerationem facit Hippocrates actionum naturalium, quot enim naturaliter habent nostra corpora actiones, tot modis possunt præter naturam lædi. Sunt autem duplices, quædam quæ animalium sunt propriæ, ac proinde animales vocantur, in quibus sunt motus voluntarij, & sensus: aliæ, quæ non vt animalibus, sed vt viuentibus accidunt, hæ sunt quæ circa nutritionem, & naturalis caloris custodiam versantur. Has quæ B non tam sentientis animæ partis sunt, quam ipsius corporis, vocat vno hoc nomine corpus. Itaque dicens corpus, intelligit actiones naturales, & quæ sine sensu fiunt, in quibus sunt etiam vitales vocatæ. Motum liberum vocat opus, omnia enim quæ hominum opera vulgò vocantur, in aliqua corporum aut partium translatione consistunt. Sensus enumerat, externos quidam sigillatim, visum, auditum, tactum, & odoratum, ac gustum, quos partium nominibus vocat, nasum, & linguam: internos omnes sensus intelligit nomine ratiocinationis, qui autem & quot illi sint, alibi est à me disputatum. C

Tumores in superioribus palpebris relictos spectare oportet, nam quum alia extenuantur, morborum recidiuæ significantur. Considerandæ sunt etiam palpebræ in extremitate subrubræ & duræ, & quæ ex his sunt viscidæ & extumescunt, & quæ in his continentur, velut Pharsalo Polymedæ contigit. D

Recidiuæ timeri debent, vbi corpora non manent perpurgata, sed morborum causæ interiùs relictæ sunt, id quod indicant vitia quædam immanentia, velut sitis, & oris amaritudo, & fastidium, & quæ nunc commemorat, & quæcunque alia eiusmodi. Tumor palpebrarum supernarum relictus ex morbo aliis partibus extenuatis, significat corpus impurum manere, atque ob id paratum ad recidiuas. Videmus enim eam partem ante alias intumescere, vbi corpo- E ra vitioso abundant succo, & concoctiones malè in corporis partibus aguntur, velut in iis quibus leucophlegmatia fieri incipit. Fieri etiam solent in corporibus impuris alij oculorum morbi, vt in extremitate, hoc est, in palpebræ ipsius tarso, tumores subrubri, & duri, qualis est affectus qui vocatur πτίλωσις. Quibusdam verò hi tumores ex aliis morbis relicti fiunt per abscessū, & sine recidiuæ periculo, vtpote puro iam corpore. Distinguitur autem id, vt in aphorismo dicitur, ex excrementis, ita enim dicit Hippocra- F tes, vbi fauces ægrotant (eadem est ratio aliorum omnium abscessuum, & particularium morborum) si enim ea benè habent, tutum est corpus nutrire, vtpote purum iam, sin minus, opus est expurgatione: sed est etiam alia ratio distinguendi ex adiunctis. His enim quibus scilicet vitium aliquod est in palpebris ob interiùs relictam morbi causam, adesse solent etiam ἀναγλίσχρα, hoc est, lentores quidam in ore iuxta dentes, aut in ipsis oculis ad eorum angulos, & ἀνιστάμενα, seu erumpentia, seu extuberantia, hoc est, tubercula aliqua aliis etiam in partibus innascentia, & contenta, Græcè ἐνεχόμενα, hoc est, (vt ego interpretor) mala quæ sub cute continentur, & latent, velut quibusdam in partibus nascuntur tubercula, aliæ compressæ aut motæ dolent, etiamsi neque tumorem, neque maculam præ se ferant. Hæc animaduertit Hippocrates in Pharsalo Polymeda. Hic, arbitror, ex morbo superfuit, palpebra superna tumente, & πτιλώσει affecta, habebátque in ore lentores, & tubercula, doloresque in variis corporis partibus, & posteà in recidiuam incidit. Cautum fuisset in hoc homine purgatione corporis recidiuam antevertere.

PRorumpentes tumores vel liuores in ophthalmijs aut vlceribus spectandi sunt, verumetiam ea quæ deferuntur ex tuberculis & suppurationibus, quod signa sint.

Καθ᾽ ἐῤῥηγνύμενα vocat ruptiones quæ spontè fiunt, vt cum finduntur partes quædam, & sanguis erumpit, aut pus, aut sanies. Tumores vocat, eos qui præter naturam, quorum sunt multæ species, liuores, maculæ liuidæ. Hæc omnia dicit consideranda in ophthalmiis (ita autem & in aliis inflammationibus) & in vlceribus: nimirum quædam ophthalmiæ finduntur & cruorem emittunt, suntque hæ multò magis dolorosæ; quædam etiam finduntur suppuratâ iam materia: tumores etiam habent quædam ophthalmiæ magnos, quædam aliæ exiguos, quæ aridæ ophthalmiæ vocantur: porrò liuores etiam habent quædam, & aliæ omnes partes, siue inflammatæ, siue vlceratæ, siue refrigeratæ, in quibus naturalis calor emoritur. In vlceribus labiorum etiam consideranda sunt hæc tria, solent enim fissuras habere, & tumores, & liuores. Quæ omnia consideratione digna sunt, quia habent insignes significationes. Ruptnræ enim aut extenuatam exesamque cutem à suppuratione significant, aut siccitatem nimiam ab humore acri, aut salso: tumores in ophthalmijs redundantiam ac multitudinem: in vlceribus tumores non sunt mali, quia vt in aphorismo dicitur, qui eos habent, non valdè conuelluntur, neque insaniunt, si verò in vulneribus magnis ac prauis tumor non appareat, magnum malum: atque etiam si cum apparere cœperunt, repentè dissipati sint. Liuores (vt dixi) semper sunt refrigerationis soboles. Neque solùm est his, sed ex qualitatibus eorum quæ deferuntur ex tuberculis suppuratis cum finduntur, & ex suppurationibus per excreationem (vocat enim suppurationes antonomasticè, puris intra thoracem collectiones) inditia accipiuntur. Nam quò meliùs pus exit, aut excreatur, eò affectio est mitior, quò deteriùs, eò immitior. Est autem optimum pus, quod album, læue, & æquale, & quàm minimè fœtidum, quod huic contrarium est, deterrimum. Huc spectat illud suppuratorum prognosticum, ex suppurationibus quæcunque, dum

spurnm adhuc biliosum est, suppurantur, perniciosę valdè sunt, siue biliosum illud in parte, siue simul cum pure expuatur.

Circa messem tormina circa vmbilicum, & dolores nonnumquam à porris, sed etiam ab allijs postea his contingebant.

Porros & allia credit hominum vulgus esse ęstate frigida. Hoe arbitror argumento, quòd videant messores illis vti, & qua die vsi sint, melius Solis ardorem tolerare, & quòd nonnulli eorum ea tempestate sentiant ab eorum esu tormina circa vmbilicum, & dolores alios, siue capitis, siue lumborum, quos pati anteà soliti erant. Horum autem euentuum alię sunt causę. Nimirum rusticis, & talibus vti consuetis ex eorum vsu roboratur & angescit naturalis calor, & proinde extraneus meliùs fertur. Tormina autem & dolores aliquando fiunt ab acribus succis quos gignunt, aliquando à flatibus quos commouent. Atque vtraque ratione per ęstatem maximè possunt dictas noxas inferre, quia tunc bilis maximè abundat, simúlque venter est frigidus, & ob illud lędit mordacitas, ob hoc flatus. In hanc sententiam dictum est ab eodem Hippocrate quarto de ratione victus acutorum, allium flatum parit, caliditatemque in thorace, capitis item grauitatem facit, & anxietatem, atque si alius quispiam dolor infestare consueuerit, ipsum irritat. Hoc idem est, quod nunc innuit dicens, ἢ ἀπὸ σκορόδων πόνοι πρότερον, hoc est, ab alliis, qui prius inerant dolores, iterum excitantur. Explicatum vero à me est in illius loci commentatione, allia non esse flatuosa quòd gignant, sed quòd dissipent & commoueant flatum. Possunt vero nihilominus commouendo inferre tormina, & dolores alios quoscunque. Pręter hanc Vallesij interpretationem, aliū etiam sensum recipit hęc sententia, nam pro ἀμφὶ ἀμητὸν vel ἀμφὶ ἀμητόν. i. circa messem, quidam legendum putant σημεῖον ἀμφημέριον, atque hanc hystericorum affectuum eliciunt diagnosim, vt tormina circa vmbilicum & dolores vterum malè affectum significent, etsi ex porrorum & alliorum esu eadem contingere nonnunquam soleant.

Erysipelas quibusdam à ceruice exoriebatur, & circa has partes in facie indicabatur. Quibus verò nigra in ceruice apparebant, mala erant, atque si pustulę erupissent, mala, & quibus venter turbabatur.

Verba hęc videntur decisa ex longiori quapiam narratione morbosę tempestatis. Possunt nihilominùs seorsum intelligi, quę hic dicuntur. Erat scilicet quędam tempestas per quam fiebant multis erysipelata à ceruice incipientia, aut circumcirca ceruicem, à proxima aliqua parte, quę serpebant in faciem, & ibi iudicabantur. Erat sanè mirum sursum ascendentia tam citò ac bene iudicari. Nam vt dicitur ab Hippocrate in prognostico, maximè enadunt ij quibus fauces & ceruix rubuerint, si & ceruix & pectus ruborem habuerit,

A itaque dicit illic si rubor deorsum repat, nunc verò etsi sursum & ad faciem ascenderit, liberabantur multi. Erysipelata à facie incipientia vidimus multa sursum & in capitis cutem serpere sine periculo ęgrotantium, atqui descendere à facie fortasse esset periculosius, ne serperent in fauces, guttur, & pulmonem. Tamen à ceruice ad faciem ire bonum non est, quantò minùs expectares, vt ibi bene iudicarentur. Notauit itaque hoc Hippocrates vt rarum. Quod autem subdit manifestas habet causas, nigra scilicet à ceruice oborta, mala fuisse, maxime si pustulę nigrę simul oriB rentur. Nam id erat signum nigri & exusti succi, qui morbos plerunque facit insuperabiles. Illis etiam dicit malè cessisse, quibus venter turbabatur. Constat ταρακτικὰ vocari, quę fiunt cum turbatione. Dici solet id nomen ab Hippocrate de turbatione alui, & de turbatione mentis, & de circunstantium ea perturbatione quę fieri solet, quum proximi iam sunt morti qui ęgrotant. Hic non congruit de hac vltima perturbatione dici, leue enim est dicere mala fuisse erysipelata, quę perturbarent circunstantes. Congruum autem est dici ἐρυσιπέλατα ταρακτικὰ, quę inciperent C cum alui perturbatione, aut afferrent perturbationem mentis, aut vtrunque: vtrunque enim malignitatem humoris indicat, & eius redundantiam. Constat autem hęc maximè posse accidere nigris, & pustulosis. Niger enim & vstus humor, maximè paratus est perturbare mentem, & aluum maximo cum periculo turbat. Porrò quę erant & nigra, & pustulosa, & turbatoria, ea erant deterrima omnium.

D *Melancholicus Adamantus assumpto multo peplio vomuit aliquando nigra, quod quandoque è cępis accidit.*

Hippoc. vsum esse vomitoriis medicamentis sępe, & inter cętera peplio, sciet quicunque vel tantillum sit in eius libris versatus: cepis tribuit facultatem Dioscorides expurgandi, & facilem reddendi aluum, vomitorias esse non dicit: erunt verò si largiùs ingerantur, siquidem, vt ille dicit, E sunt fastidiosę. Quę enim fastidium inferunt, eadem in paratis, & nauseam mouent, & vomitum. Neque obstat, quod idem Dioscorides dicit, cepas appetentiam excitare. Vtrunque enim fit, & experimento facilè est cuiuis agnoscere. Cepę scilicet parcè acceptę mouent appetitum, ingestę abundanter fastidium, nauseam, & vomitum mouent. Quare vt Dioscorides vindicetur à contradictione, haudquaquam opus est interpretatione, quę accipitur ex Auicenna transferente nomen appetitus ad libidinem, dicentisque cepas F libidinosas esse; neque Marcelli Virgilij dicentis, ἀσώδη quo nomine Dioscorides est vsus, significare quę repletione inferunt fastidium. Nam reuera id nomen significat fastidiosa, aut anxietatem inferentia. Quòd hic Adamantus nigra vomuerit, causa fuit non propria peplij aut ceparum facultas, non enim sunt melanchologoga, sed redundantia eius succi, quod vt insinuaret Hippocr. dixit melancholicus Adamantus.

A

Febres in quibus vlcerātur labia, fortè sunt intermittentes, & tertianis refrigerationes; vrentes vero statim ad manum soluta semper apparent.

Hæ omnes sunt notæ tertianarum intermittentium. Solent enim per æstiuales tertianas exire circa labia quædam pustulæ, ex quibus vlcerantur. Quod quia non ita est earum proprium, vt non fiat aliquando per continuas, dixit ἴσως διαλείποντες, innuens scilicet id non esse necessarium, sed solere ita fieri. Vt autem explicet modum intermittendi, addit καὶ τριταίοισι ψύξιες, hoc est, & tertio quoque die habent refrigerationes, vnde fit vt tertio quoque die habeant intermissiones, iuxta sententiam illam aphoristicam, Quibus quotidie rigores fiunt, quotidie febres soluuntur, ita enim & quibus tertio quoque die, tertio etiam soluentur. Itaque sunt hæ tertianę intermittentes. Addit aliud, quod taliū etiam febriū signū est, dicens, vrentes verò statim ad manū solutæ semper apparent. Nam vt dictum est in enarratione sententiæ vigesimæ primæ sect. 1. huius sexti, biliosæ febres statim ac quis admouet manū vrunt, si tamen manus persistat, vincuntur & vrere desinunt: tertianæ autem fiunt à bile, vt in commentariis de febribus demonstratum est.

Quale quid insit articulis considerandum, annon etiam suppurentur.

Considerare iubet, annon suppurentur abcessus facti ad articulos. Quod duabus causis mihi videtur dicere, tum quòd sæpe euenit falli chirurgos, putantes illis in locis, vt in genu, aut cubito pus esse, cùm tamen non sit, sed pituita quædam crassa, inundationis quandam speciem præstans, vt in œdematis: tum etiam quia curare expedit, quoad fieri possit, vt fine suppuratione illi abscessus soluantur, quia vlcera iuxta articulos sunt periculosa. Considerandum itaque ne fallaris, an non suppurentur, sed id quod suppurationis speciem exhibet, succus aliquis sit pituitosus. Considerandum, quoque an fieri possit vt non suppurentur, sed citra suppurationem soluantur.

In tuenda sanitate consuetudo spectanda est in victus ratione, tegumentis, laboribus, somno, rebus venereis, & animi affectibus.

Ad artem tuendæ valetudinis pertinet hæc oratio, continetque enumerationem earum rerum, quarum vsu constat victus beneualentium. Eæ sunt sex res non naturales vocatæ, & causæ à quibus perpetuo alteramur, quas Galenus in arte medicinali vno capite collegit, scilicet, cibus & potus, quod in ambitu est, motus & quies, somnus & vigilia, quæ excernuntur aut retinentur, & animi motus. Hæ sex causarum genera insinuat Hippocrates non obscurè, victus nomine intelligit cibum & potum: nomine vestitus, quidquid nos circunstat: laborum nomine, motum & contrarium: vt etiam nomine somni, vigiliam: nomine Veneris, alias etiam excretiones, quæ fiunt aut non fiunt: γνώμης autem nomine, motus animi apertè significantur. Consuetudines beneualentium ex his constant, & cum quis interrogat, qua consuetudine homo esset dum adhuc valeret, de modo quo his sex rebus vteretur, interrogat. Nam medicamentorum non est

B consuetudo bene valentibus, multò minus causarum, quæ non semper sed casu quodam nos alterant, vt ensis, incursionis ferarum, & fulminis. Superest ergo consuetudinem bene valentium esse in iis quæ perpetuò nos alterant, quæ quidem tantùm sunt sex illa rerum genera.

Considerare oportet quomodo morbos ferant, a quibus quas figuras habeant, in quæ loca conuersi sint, quo tempore inceperint, adsint, cessauerint.

C

Consideranda dicit hæc, quomodo morbos, hoc est quales morbos quis patiatur, quod quidem potest pertinere ad speciem, aut ad constitutionem: duabus enim is rationibus dicuntur quales, vt an biliosos an pituitosos, an acutos an chronicos patiatur: deinde quas mutationes faciant, feceritve. Quæ quidem fieri possunt secundum figuras ipsorum morborum, aut secundū affectas partes. Considerandū ergo à quibus quas figuras

D habeant, vt si ex tertianis quartani sint facti circuitus: & in quæ loca conuersi sint, vt si ex costis in pulmonem, aut ex pulmone in caput, ex renibus in coxam, aut ex hac in genu. Ac præterea considerandum quo tempore inceperint, adsint, cessauerint. Hoc est, initium, & finem, & id tempus vniuersale quo nunc sunt. Itaque cognoscere oportet tempus quo inceperint morbi, aut illæ morborum mutationes, quæcunque illæ sint, atque si adhuc adsint morbi, quo tempore vniuersali sint, sin iam recesserint, quo die finiti sint. Esse

E enim magni momenti has tres considerationes, intelliges ex quàm multis, quæ ad hæc pertinentia ab Hippocrate scripta sunt. Ad primam pertinet illud: Considerare verò futuræ suppurationis initium oportet, ab ea die qua primùm homo febricitauit, aut si fortè primum ipsum rigor prehenderit, atque si pro dolore pondus sibi factum esse dixerit; in loco quo dolebat: hæc enim in principiis suppurationum accidunt. Ex his igitur temporibus eruptionem fore expectare oportet ad prædicta tempora. Itaque vt scias in quæ tempora

F expectare debeas eruptiones, refert considerare quando inceperint suppurationes. Quam vtilitatem præstet agnoscere tempora morborum qui adsunt, indicant illa, Inchoantibus morbis si quid videtur mouendum, moue, si verò consistunt ac vigent, melius est quietem habere, & illud. Quum in vigore fuerit morbus, renuissimo victū vti necesse est. Itaque & curationis opportunitates, & victus instituendi rationem

rationem indicant tempora morborum, quæ adsunt: tempus autem quo cessaueront facit ad securitatem aut contrarium, quia nisi diebus imparibus febris reliqoerit, soleot recidiuam pati.

IN quibusdam intemperantia terrorem incutit.

Qnædam sunt quæ ægroti per intemperantiam faciunt, quæ tameo ferenda sunt à medicis, quia non sunt adeò noxia, siquidem Hippocrates ipse dicit, quoad fieri possit, gerendum esse morem ægrotanti, atque panlò deteriorem cibum & potum, suauiorem tamen, meliori & iosnauiori esse præferendum. Quandoquidem autem dicit paulò deteriorem, constat non qniduis esse permittendum agere pro arbitratu, sed quædam esse valdè mala, & nequaquam ferenda, ἃ οἷον ἀχρεπὴς φοβερός quia ex quibusdam erratis contingit plurimùm periclitari. Considerandum ergo in quibns intemperantia metom incutiat, quia ea minimè ferenda sunt, sed potiùs abstinendum à curatione, ne quæ per intemperentiam ægroti euenerint, medico imputeotur.

COntraria victus ratio in morbis instituenda est.

Morbi petunt cootrariam victus tationem, vt & curationem omoem. Iuxta hanc sententiam dictum est illud. Omnis victus humidus febricitantibns conuenit. Nimirum vt alibi dicitur, medicamentum in alimento optimum. Itaque victus rectè in vnoquoque morbo institutus quædam curatio est, omnis aotem curatio agitor per contraria.

QVod facile, quod difficile toleratur etiam videndum est.

Hoc quoque magni semper fecit Hippocrates, nam siue quid medicus soa arte circa ægrotantem molitus sit, siue quid illi sponte fiat, bona tolerantia confereotiæ, mala tolerantia ooxæ inditium est.

VIctus ratio quantum fieri potest cognoscenda, nam illius ignoratio multas affert calamitates.

Quàm multæ calamitates nascantor, ex artis bene instituendi victus ignoratione, disertissimè indicauit Hippoc. in eo libro, quem de ratione victus in morbis acutis scripsit. Reducam verò tibi in memoriam exemplum qnoddam ex libro primo sectione tettia, ibi enim legimus, Philonis filiam, quòd intempestiuè cœnata esset, mortuam esse septima die.

OPtimis etiam medicis similitudines imponunt, & dubitandi ansam præbent, sed contraria efficit causa. Scio difficile esse ratiocinando curandi vias cognoscere, velut si æger sit acuminato capite, si resimis naribus, si aliquantum siccus, si biliosus ægrè vomat, atrâ bile refertus, si iuuenis, si negligenter vixerit, de his inter se collatis ratiocinari difficile est.

Empiricorum iostrumentum qooddam vituperatur hac oratione, & rationis via laudatur, & indicatur eius difficultas. Empirici enim & vulgares omnes vtnntur in morbis translatiooe à similibus, similibus vtentes auxiliis ad affectiones quæ similes esse videntur. Quæ res imperitis plurimùm placet, quia cùm paucas affectionum differentias norint, quæ non sunt manifestè dioersa iudicant esse omnino eadem. Bonis autem medicis non ita, sed similitudines suot maximè suspectæ, vtpote qoæ imponunt & dubirandi ansam præbent, quòd prima qoidem fronte similia similibus videantur curanda, sciant tamen illi multos morbos, specie etiam similes, contrarias curationes desiderare, quòd à contrariis causis nati sint. Causæ ergo cognitio contraria efficit, hoc est, errores illos & dubitationes tollit. Velut si duo homines laborent dolore colico, alter ex potu aquæ gelidæ, alter ex flatu, alter ex bile, Empiricus quidem eundem videns morbum eadem admouebit: rationalis verò cootrarias agnoscens causas, contraria. Malè itaque procedit, qui solas similitudines considerat; bene autem, qui causas disquirit: adeò profectò vtilis est causæ cognitio, vt sæpissimè obsit multò magis causæ ignoratio, quàm speciei morbi, & loci affecti. Multò enim minùs suscipere potest curationem, qui ignorat sitne dolor à causa calida an frigida, quàm qui ignorat sitoe colicus an nephriticus: atque ad febrium curationem maioris est momēti, contemplari bnmoris speciem in exeuntibos, quàm modum circuitus, & reliqnam figuram. Itaque ad agnosceodam viam, seu methodum, qua morbns quiuis curandus sit; plurimùm refert à causæ inuentione incipere. Difficilè tamen est ratiocinando cognoscere vias, hoc est iouenire methodos, siquidem difficile est inuenire, quæ sit affectio, quæ causa, qui locus affectus, quæ cuiusque hominis natura, & coosuetudo, hæc autem omnia habent proprias indicationes, seu insinuationes faciendorum, quas omnes oportet considerare seorsum, ac deinde ad sese mutuò conferre, atque contrarias & minores à contrariis & majoribus subtrahere, similes verò opere exequi plus aut minùs, vt qoæuis indicatio potentior est; aut debilior. Hinc enim nascitor curatio omnis. Profert exempla rerum quarundam, à quibus indicationes accipi possunt. Vt si quis sit acuto capite, vt qui vocabantur macrocephali, aut simns, aut aliud vitium compositionis habens, si subsiccus, ita etiam si humidus, calidus, aut frigidus: atqne si biliosns, hoc est bile redundans, tuncque an facilè vomens an difficile (nam hoc quoque est in peculiaribus naturis) an

biliosus niger, hoc est atrabiliarius, ac iuuenis: ita etiam an puer, an senex, & an negligenter viuens, ac temperatè. Omnia enim hæc indicationes habent, quas seorsum considerare difficile est, multò coniungere difficiliùs. Conferre figuram corporis ad naturæ cognitionem, intelliges ex iis quæ de physiognomia scripta sunt in primo libro. Natura verò indicat similium vsum, calidiora enim calidioribus, frigidiora frigidioribus indigent auxiliis. Biliosum & difficilè vomentem esse, quodammodo sunt contrariæ indicationes. Nam biliosa cacochymia petit expurgationem per superiora, difficultas vomendi prohibet: tales ergo erunt purgandi per aluum, quia cachochymia petit purgationem, difficultas probibet per superiora fieri. Biliosus niger, indicatione à succi specie, poscit expurgationem per inferiora. Iuuenilis ætas sustinet maiora auxilia, quàm senilis: puerilis indiget minoribus. Qui per bonam valetudinem sunt temperantes, exquisitiore victu vti debent per morbos: qui vtcunque viuunt, liberiori etiam victu curandi sunt.

Qui fistula rumpebatur, eum tussicula prohibebat quiescere.

Fieri poterat vt tussicula prohiberet hunc hominem quiescere, quia fistula, hoc est aspera arteria rumpebatur, aut vt rumperetur fistula ob tussiculam assiduam quæ prohibebat quiescere, aut vtrumque. Certè maxima causa ob quam vlcera spiritalium instrumentorum difficulter sanantur, est quia curari sine expurgatione & quiete non possunt, vt neque vlla alia vlcera, neque expurgari sine tussi, tussis verò prohibet quiescere.

Eum cui apex hepatis complicatus erat concussi, repente dolor cessauit.

Mirabilis casus, doluisse hepar complicato apice, & concussione explicatum, ac dolore liberatum esse. Vellem autem diceret notas quibus complicatum apicem agnouit, & hepatis ita mutati positus symptomata. Non arbitror fuisse alia, quàm dolendi modum, & ipsam ægroti phantasiam.

Satyrus in Thaso, cognomento Grypalopex, cùm esset annorum circiter viginti quinque, semen per somnum effudit sæpe, & interdiu quoque sæpe ipsi prodibat, cùm autem ad annum trigesimum peruenisset, tabe correptus mortuus est.

Tabescunt ex gonorrhœa siue viri siue mulieres, quibus à quacunque causa inceperit, ad magnam retentricis debilitatem res peruenit, & iis quibus ob magnam corruptionem semen effluit. Illi quidem vnam ob causam, quòd scilicet solidæ partes ob nimium seminis fluxum priuentur alimento: hi

A ob duas, quòd præter euacuationem ipsa seminis corruptio faciat corrumpi alimentum partium: quo fit vt vtantur pauco, & eo corrupto, est autem vtraque arescendi causa. Vt verò effluente semine, ob debilitatem retentricis vasorum seminariorum, membra solida alimento priuentur, eadem causa euenit, quæ per diabetem ob debilitatem retentricis renum, priuantur omnes partes seroso humore. Scilicet partes genitales, quum id quod traxerant facilè deponunt, rursum trahunt, atque trahendo multùm aliis detrahunt. Est B verò semen succus congener toti partium solidarum. Hoc accidit ei, de quo hæc historia narratur, in ætate calidissima, qui nescio an ob morbum vocetur ab Hippocrat. Satyrus, an id fuerit hominis nomen, nam Satyriasis nomen de Priapismo potiùs dici consueuit, quàm de Gonorrhœa. Hic verò Gonorrhœa tenebatur potiùs, nisi fortè teneretur vtraque, complicari enim possunt.

C *Abderis palestræ custos, qui Stheneus vocabatur, cùm multum luctatus esset cum alio fortiori, & in caput cecidisset, digressus frigidam multam bibit. Subsequentem autem noctem transegit insomnem & difficilem habuit, extrema frigida erant. Postridie domum ingressus est, & glande supposita nihil deiecit, parùm minxit cum prius nihil minxisset. Sub noctem lotus, nihilominus insomnem & difficilem habuit noctem, delirauit. D Tertia die extremorum refrigeratio accidit, excalefactus sudauit. Epota verò mulsa mortuus est tertia die.*

Iurauerim hunc hominem mortuum esse contusum. Nam haud dubiè sustulit eum raptus humorum in caput, ob magnam contusionem, quam in illud cadens accepit, si autem lethargicam, aut phreniticam, aut talem vllam contraxisset affectionem, vixisset diutiùs, sunt enim illæ longioris constitutionis, quando verò tertiâ die interiit, E cùm potuerit secundâ in domum suam venire, apoplectica aliqua passione aut conuulsione magna correptus est. Apoplexiæ verò nullæ notæ narrantur. Sed cùm huic caput grauiter læderetur, & vt solet, ceruicis nerui ac tendines macerarentur, cœperunt succi qui forte redundabant biliosi in caput occurrere, cùm verò ingruerent in neruos, accidit primâ nocte difficilis somnus, capite scilicet biliosam fluxionem recipiente, & difficilis item tolerantia ob eandem causam, & extremarum partium refrigeratio, ob neruorum mordicationem refugiente calore. Sed & quod sequenti die euenit, F indicat raptum in caput. Nam neque supposita glande deiecit, neque minxit nisi parum, cùm antea minxisset nihil. Suppressio enim euacuationum per inferna significat raptum in superna. Sub noctem die secundâ lauit, conciliandi scilicet somni gratiâ, nihilominùs cùm materia quæ se in caput collegerat esset multa, nihil profuit, sed habuit nihilominùs quàm nocte superiori difficiliorem, & somnum & tolerantiam, & insuper,

delituit, atque, vt ego suspicor, cœpit conuelli. A Tertia die refrigerata rursum sunt extrema, & calfactus sudauit. Mirum nisi medicorum qui aderant quisquam, bonam hinc spem conceperit, suspicatus aut bonam esse iudicationem, aut certè tertianum circuitum. Verùm hæc accidentia non figuræ sed malignitatis erant inditia, sequebanturque eundem raptum in caput, qui fieri cœperat à principio. Refrigeratus est ob mordicationem neruorum, calfactus sudauit præ anxietate. Poterant malignitatis huius medicos admonere delirium, & conuulsiuus motus, quæ à secunda die cœperant, & per illum sudorem non sedebantur, sed B crescebant potius. Nam necesse est, vt signa quę per se sunt ambigua, ex aliis quæ accedant, bona aut mala distinguantur, cum igitur mortuus sit, necesse est maligna affuisse. Quando autem hæc ita habent, consentaneum est non esse hunc hominem læsum potu aquæ frigidæ. Ea enim non malè bibitur à recenti casu, quippe quæ tardat motum sanguinis, prohibetque fluxiones fieri. Quare non ideò suspicor narratum ab Hippocrat. esse, sed quòd ita factum sit, atque vt scias quo auxilio vsus sit. Fuisset tamen bene consultum huic C mox copiosè mittere sanguinem, & assiduo frictionum & acrium clysterium vsu à capite retrahere, circa ceruicem verò vti anodynis.

---

*M*Elancholici plerumque consueuerunt fieri epileptici, & epileptici melancholici. Horum autem quiduis præcipuè fit, prout in alterutram partem morbus inclinauerit; siquidem in corpus, epileptici fiunt, si autem in D mentem, Melancholici.

Hunc locum interpretatur Galenus libr. 3. de locis affect. dicitque conuerti in mentem esse afficere secundùm temperamentum, conuerti in corpus afficere secundùm compositionem. Epilepsiam ergo fieri ab humore obstruente, melancholiam verò ab humore intemperiem inferente, & obtenebrante mentis sedem. Itaque fiunt ab eodem humore eandem partem, sed non eodem modo afficiente. Non tamen æquè parata est omnis epilepsia in melancholiam abire, atque melancholia in E epilepsiam. Nam epilepsia fieri potest ab omni succo crasso, melancholia non nisi à melancholico.

---

*A*Bderis Phaëtusa Pytheiconiunx per iuuentam antea fæcunda fuerat, cùm autem vir ipsius in exilium pulsus fuisset, muliebria multo tempore defecerunt, postea verò in articulos dolores & rubores acciderũt. Quæ cùm ei contigissent, tunc corpus virile factum est, & omnino hirsutum, & barba producta est & vox aspera reddita, & cùm omnia fecissemus vt muliebria elicerentur, non profluxerunt, sed mortua est, cùm non diu postea vixisset.

---

*E*Venit autem & Namysiæ Gorgippi vxori in Thaso idem. Videbatur autem omnibus medicis, quibus & ego forte adfui, vnica spes esse, vt in muliebrem naturam reduceretur, si menses secundùm naturam prodirent, sed neque huic potuerunt prodire, quamuis omnia tentaremus, sed non multò post mortua est.

Mirabilis euentus, factas esse mulieres hispiditate, barba, & vocis asperitate viro similes, ob menstruorum retentionem: vt videatur barba nasci viris, quòd tales euacuationes non fluant; fœminis autem non nasci, quòd fluant. Quasi sanguis ille redundans & vitiosus materiam præstet pilis. Quod tamen alia consideranti non probabitur, nam nasceretur barba etiam eunuchis, siquidem neque illis fluunt menstrua. Non nascitur autem, quia excissis testibus amittunt virilitatem, contrahuntque muliebre temperamentum. Non igitur tollunt barbam menstruæ euacuationes, sed illud ipsum temperamentum, quod menstruorum necessitatem affert, tollit barbam. Sed rogabis, cur ergo eunuchi, qui carent barbâ, non habent euacuationes menstruas? Certè quia eunuchi sunt frigidiores etiam quam mulieres, & exercitatiores, quorum illud facit vt minus sanguinis gignant, hoc vt plus discutiant: sunt verò frigidiores, quia nullos habent testes, fœminæ verò habent aliquos: exercitatiores verò, quia cùm mulieres non sint, virilibus negotiis sese vtcunque inserunt. Itaque videtur barba non à menstruis vacuationibus tolli, sed à muliebri temperie. Sed si non tollitur à menstruis euacuationibus, quomodo factum est vt in his mulieribus, illis retentis barba nasceretur? Certè causa præcipua barbæ & hispiditatis temperamentum virile est, vt glabriciei muliebre, & hæc est quæ vim habet efficiendi. Accidit autem menstruorum fluxio ad glabriciei causas, & eius euacuationis vacuitas ad causas hispiditatis. Quia materia pilorum est fuligo, ea verò nascitur ex sanguine calefacto, quem menstruæ euacuationes cuti detrabunt: insensibilis autem effumatio, quæ per cutem viris copiosiùs fit, abundè suppeditat. Non ergo nascitur barba quibuscunque menstruæ euacuationes cohibentur, quia sine efficiente causa materia non est satis. In his autem euenit, ob raram quandam naturæ, & mulieris, & sanguinis proprietatem, virili naturæ proximam, qua contigit mulierem, & sanguine menstruo alioqui abundare, & virilem referre calorem. Quod certè vt rarum, ita & mirabile: atque eò mirabilius, quòd mulieres fuerant anteà fœcundæ, nam viragines non solent fœcundæ esse. Ob id Hippocrat. velut admirationem augens, narrauit fuisse per iuuentam fæcundam. Causa ergo peculiaris ac propria bis mulieribus mirabilis huius euentus fuit sanguinis calor: qui cum ob mariti absentiam effluere cessauit (quia, arbitror, cùm non satis muliebris esset naturæ, indigebat viro vt in muliebria ferretur) articulares fecit dolores cum rubore, quales scilicet per calidam podagram fieri solent. Quòd vero primùm podagrici fierent do-

lores, nihil habet admirationis, siquidem in aphorismo dicitur, mulier non laborat podagra, nisi menstrua defecerint. Si igitur menstrua liberant à podagra, menstruorum defectus eam affert. Mirabile verò quod posteà subsequutum est: effuso enim in totum corporis habitum eo sanguine, & multa fuligine in totam cutem lata, corpus virile factum est, & hirsutum, & nata est barba, & vox aspera reddita, quia calefactione dilatata, & robustiora facta sunt vocis organa. Visum est medicis omnibus omnia facere, vt men-

A strua effluerent, cum verò ea alteratio naturæ esset admodum aduersa, neutrum fieri potuit, vt effluerent, neque vt diu viueret, sed vtraque velut longissimè à sua natura acta citò mortua est. Videtur mihi in his vtendum fuisse missione sanguinis repetita ex quibusdam interuallis, quæ naturalem ordinem imitarentur, & balneis aquæ dulcis, & victu refrigerante. Sed vtcunque tractentur, suspecti semper haberi debent magni à propria cuiusque naturâ recessus.

LIBER SEPTIMVS EPIDEMIORVM.

POST Canem febres grassabantur, in quibus multi manabant sudores, nec post sudorem ægri omnino refrigerabantur, sed rursus incalescebant. Atque hæ mediocriter longæ erant & difficilem habebant iudicationem, nec admodum sitim adferebant, paucis septima aut nonâ die cessabant, alijs vndecimâ, decimaquartâ, & decima septimâ.

Parum affuit quin hunc librum septimum relinquerem sine commentariis, quod viderentur esse in eo multæ dictorum iam antea repetitiones, & narrationes multæ, partim vitiatæ ac confusæ, partim imperfectæ ac mutilæ, atque ob id nihil vtilitatis continentes. Visum tamen deinceps de hac re cogitanti, hoc quoque præsentis operis perfectioni adiicere. Nam etsi sint multa, quæ vt inutilia reiicientur, sunt etiam nonnulla, quæ meritò studiosi desiderarent. Faciam igitur quod soleo, quæ dicta fuerint anteà & explicata, prætereibo; quæ omnino corrupta, expungam: reliqua pro meo captu interpretabor. Hæc oratio à qua liber incipit, occurrit anteà in quinto libro contextu sexagesimo octauo, nulla ferè vocum differentia, atque vt ego iudico, exactiùs ac meliùs quàm hic scripta. Quare hic nullam commentationem oportet me apponere, sed hunc locum secundum illum emendare ac restituere. Quod hic dicit, μακροὶ ἐπιεικῶς καὶ δύσκριτοι, dixit illic, μακροὶ καὶ ἐπιεικέως ἄκριτοι. In quibusdam codicibus legitur, aliis vndecimo, & duodecimo, & decimoquarto, & decimo septimo. Libro quinto legebatur, & vigesimo. In aliis etiam adiectum est, & vigesimo secundo. Quis scias, quæ sit legitima lectio? Neque enim vlla dies harum est, in qua iudicari non possent, neque in qua necessariò iudicarentur. Poterant quibusdam paribus, quibusdam imparibus moueri, atque ita quibusdam paribus, quibusdam imparibus iudica-

B ri. Postremò in calce orationis legebatur illic, ἄκριτοι, quod verbum desideratur hic.

Polycratem febris corripuit & quoad sudorem præscriptis similia acciderunt. Medicamento deorsum purgatus est multùm, & febris adeò lenis facta est, vt obscura consisteret præterquàm in temporibus, & sub vesperam sudores exigui accidebant circa caput, ceruicem, & pectus, deinde etiam per totum ventrem, & rursus incalescebat. Circa duodecimam autem & decimamquartam intendebatur febris, & paucæ erant alui deiectiones. Post purgationem autem sorbitionibus vsus est. Circa decimamquintam autem dolores ventris secundum lienem, & lateris sinistrâ inanitatem corripuerunt. Calidorum quàm frigidorum admotiones minùs proderant, cùm molli per clysterem infuso vsus esset, dolores cessauerunt (hoc ipsum etiam Cleocydi doloribus & febre eodem modo laboranti contulit.) Circa decimam sextam calores mitiores esse videbantur, & deiectiones ex bile sinceræ erant, & mens audacior, Spiratio autem moderata, aliquando tamen aërem aceruatim attractum rursus confertum expirabat, quasi deliquium animi pateretur, aut velut in vmbra residens spirare solet is qui per æstum iter fecit. Decima septima igitur vesperi in sella desidens animi deliquium passus est, & diu sine voce & sensu iacuit. Aquam mulsam vix capiebat, fibras in collo distendens, vtpote faucibus resiccatis, & exolutis omnino viribus. Vix itaque ad seipsum rediit, & calores mitiores erant. Tandem vigesima secunda cessauit febris.

Polycrates, & Cleocydes duo quidem ægroti fuernnt, ex iis qui ægrotauerunt illa tempestate, quam proximis verbis descripsit. Narrat vero Polycratis historiam diffusè, de Cleocyde tantùm dicit obitet ac per parenthesim, eodem laborasse morbo, atque eodem modo. Cœpit etiam post præscripta verba in libro quinto narrare hanc historiam. Verùm quia illic ad decimam quintam solùm ducta narratio est, distulimus commentationem in hunc locum. Habuit Polycrates sudorem & febrem, qualia scripta sunt in ea narratione, scilicet febrem sudorosam, continuam, mediocriter longam, & difficilis iudicationis, & non valdè siticulosam. Hic cùm fortè videretur medicis purgationi opportunus (non dicit qua die) pharmaco per aluum purgatus est, & febris est facta mitior. Quadam autem die, cùm ob hæc non putaretur futurus paroxysmus, post meridiem cœperunt rursus sudores exigui, circa caput & collum (vnde scilicet solent plerumque sudores inchoari) deinde in totum ventrem processerunt (in libro quinto non repetitur vox illa ventrem, sed in totum) & rursus supercalfactus est aucto denuò paroxysmo, vt antequàm purgaretur, & morbus totus denuò creuit. Nam circa duodecimam & decimamquattam, rursus accepit febris intentionem. Circa decimamquintam superuenit illi dolor circa lienem, & ile sinistrum, qui ad intestina eo loco sita haud dubiè pertinebat, quandoquidem clystere molli sedatus est, pendebat verò ex bile, vt & morbus totus. Nam ex admotione frigidorum opem sentiebat potiùs quàm calidorum. Et sequenti die (decimasexta scilicet) calores erant iam mitiores, & deiectiones ex sincera bile erant, & mens audacior, & spiratio moderata. Nimirum quia deorsum excernebatur sincera bilis, fiebant calores mitiores, & mens audacior & respiratio moderata. Nam sincera bilis per sublimes partes agitata, & in cerebrum & cor fumos mittens, consueuit inferre anxietates, pusillanimitates, & spiritus frequentiam ob anxietatem. Hæc bile deorsum repente destiterunt, factaque est febris tactu moderatior, & recuperatus animus, & moderata respiratio. Verùm cùm morbus ob temporis conditionem non esset bonæ iudicationis, non adeo processit hæc bilis subductio, neque cum tanta consertentia & tolerantia, vt non etiam bona bilis pars rursum recurrerit in superna, & symptomata attulerit etiam prioribus magis horrenda. Nam aliquando eadem ipsa die, corripiebatur repentè respirandi difficultate, velut ab animi deliquio ingruente (nimirum cùm respiratione reficiantur spiritus, qui deliquium incipiunt persentiscere respirant crebrò & acernatim) aut velut qui per æstus iter fecerit, & in vmbram se coniicit æstuans, multò enim tunc sudatur euidentiùs quàm in ipso sole, vaporum extenuatione & euacuatione insensibili remittente. Decima septima integrè iam animi deliquium passus est, nam vesperi desidens in sella cecidit sine sensu & motu, quod multum tempus durauit. Interim neque melicratum deglutire poterat, etsi illi in os infunderetur. Habebat fibras in collo distentas, tendines scilicet venientes à ceruice in clauiculas. Quod quidem dicit factum ob siccitatem faucium, & ob id ipsum non potuisse deglutire. Mihi verò videtur id conA

A nulsionis signum fuisse, atque indicasse illud deliquium fuisse passionem aliquam apoplecticam, atque deglutiendi difficultatem ortam esse ex eorum tendinum conuulsione. Impedit enim eorum tentio gulæ motum ad deglutitionem necessarium. Atqui eam conuulsionem, quamnis post febrem ardentem aliquot dierum factasit, non censeo fuisse ex siccitate (non enim arbitror esset tam breui soluta) nisi placeat Hippocrati: redundantiam bilis, aut rigorem illum & dntitiem, siccitatem appellate. Accedebat ad difficilis deglutitionis causas, imbecillitas omnium facultatum quæ aderat, B non profectò tanta re ipsa & in essentia, quanta ob passionem cerebri & cordis à bile esse apparebat. Atque id res ipsa indicauit. Nam cùm vix iam tandem ad se ipsum rediisset, calores cæpernnt mitiores fieri, & vigesima secunda cessauit morbus. Mirum si sine aliqua euacuatione.. Ego sanè suspicor vigesima, vtpote quam indicat decima septima, quæ adeo insignem attulit mutationem, euacuationem aliquam incœpisse, vt sudorem, aut alui fluxionem, eamque durasse vsque in vigesimam secundam, qua die cum morbo finem inuenit. C Difficilis sanè fuit morbus, atque inter cætera illud habuit autumnalis, & maligni, quòd per dies pares maximè moueretur, illud vero constitutione legitimi, quod cùm illis moueretur, die etiam pari iudicatus sit, & quod cùm duodecima cœperit crescere, iuditatus sit vigesima secunda. Nam pat dies quæ in viginti duobus medium tenet, duodecima est. Hæc itaque modo hocacta sunt. Sed rogabis, cur hæc febris non desiit post expurgationem, si tempestiuè purgatus est? Huic dubitationi occurrit Hippocrates dicens, deiectiones D exiguæ, sorbitionibus post purgationes vsus est. Quasi diceret, quia non est euacuatum quantum oportuit, & post purgationem deliquit in victu. Nam vt dicitur secundo de ratione victus in acutis, cùm cessauerit purgatio, minùs est sorbendum quàm quis consueuerit, posteà paulatim est redeundum ad maiorem copiam. Hic vero non ita fecit, sed mox à purgatione copiosis sorbitionibus vsus est. Quod sanè erratum committunt hodie vulgares omnes medici, mox ab ipsa purgatione, quin & in ipsa purgatione augentes cibum, E quasi id quod est detractum cito sint exæquaturi. Quod quàm noxium sit vel ex hac historia intelliges: nam quasi graue quoddam, & periculosum esset erratum, animaduertit Hippocrates sorbitionibus post purgationem vsum esse hominem.

Pythodorum circa idem tempus febris continua corripuit. Octauâ die sudor contigit, & rursus incaluit: decimâ rursus sudor: duo- F *decimâ sorbuit succum, & febris vsque ad decimam quartam obscura fuit, in temporibus verò erat, sine siti tamen, & ipse sibi sanus esse videbatur, singulis diebus sudores contingebant. Decimâ quintâ verò iusculum pulli sorbens vomuit bilem, & aluus deorsum turbata est, & febris exacerbata rursus desiit, & sudores multi contingebant, & corpus totum*

exceptis temporibus refrigeratum erat, pulsus non defecit. Videbatur modico tempore laborare vt incalescere se putaret. Vigesima quartâ cùm per multos iam dies cibos gustasset, & pransus esset, magna aderat febris, & sub vesperam delirium, accedente simul somno. Iam itaque febris detinebat continua & vehemens, nunc vnam, nunc duas noctes sine somno transigebat. Reliquo verò tempore somnus adeò profundus erat, vt vix excitaretur, in somno etiam delirium aderat, & siquando ex somno excitaretur, vix erat sui tempos. Siti carebat, & spiratio erat moderata, talis aliquando qualis fuit Polycrati, linguæ non erat decolor. Post septimam. recidiuæ diem succi exhibebantur, post decimamquartam cibus, primis septem diebus eructabat & euomebat quandoque cum potu biliosum quiddam sine anxietate, donec deorsum soluta est aluus. Sudores post recidiuam defecerunt, nisi quis circa frontem tanquam signum appareret. Lingua à somno nisi colluerețur præ siccitate aliquantum balbutiebat, & in ipsâ vlcera rumpebantur, & in labio inferiore & circa dentes. Alui deiectiones paucæ erant, circa decimamquintam velut per recidiuam frequentiores & viscosæ, quæ à malicorÿ decocto sedatæ sunt. Vrinæ quales quæ morbi diuturnitatem portendunt. Sub vltimum tempus pectoris dolor erat quum potum deglutiebat, & manum pectori admouebat, qui cuminum & ouum absorbenti sedatus est, lingua aliquam raritatem præ se ferebat. Quinquagesima à prima circa Arcturum sudores exigui circa lumbos & pectus contigerunt, & corpus exceptis temporibus perfrigerabatur exiguo admodum tempore. Quinquagesima prima remisit morbus, neque secundâ corripuit.

Pithodorus fuit eiusdem tempestatis alius ægrotus, habuitque iuxta temporis conditionem febrem sudorificam, quæ à sudore potiùs exacerbabatur quàm remittebat. Habuit verò recidiuam longiorem quàm plerique alij eiusdem tempestatis. Nam primus morbi impetus fuit vsque ad decimamquintam, recidiua facta est vigesima quarta, & durauit vsque ad quinquagesimam primam, quâ solutus integrè morbus est. Habuit itaque febrem continuam eodem tempore, hoc est post Canem, ad ortum scilicet Arcturi, hoc est, incipiente autumno: sudorésque fiebant omni die, qui ad febris solutionem nihil conferebant, quod scilicet non tam vi facultatis expultricis fierent, quàm vi febris & multæ humiditatis redundantiâ, vt in malignis febribus solent. Vsque ad diem octauam, aut nihil habuit mentione dignum, aut Hippocrates dicere omisit. Octauâ sudor contigit, maior scilicet quàm prioribus diebus, & à sudore rursus incaluit, hoc est, aucta est denuò febris vsque ad decimam, qua rursus factus est sudor magnus, à quo non narrat an denuò creuerit febris, tamen vtcumque hoc actum sit, duodecimâ remissa iam erat febris, & ob id succum sorbuit: & iam inde vsque ad decimamquartam obscura erat febris, solùm verò sentiebatur in temporibus. Nimirum illic ob magnam venam & arteriam quæ præterit, sentiri solet febrilis calor, etiam vbi in aliis partibus non est conspicuus. Sine siti tamen erat, quod etiam illi tempestati familiare fuisse anteà narrauit. Denique adeò videbatur remissa febris, vt ipse sibi sanus esse videretur. Sudores verò, vt dictum est, singulis diebus contingebant, quod quidem plus aut minus factum est, per totum primum morbi impetum, & vsque ad recidiuam. Decimaquinta die exacerbata rursum febris est, & iudicationem quandam fecit, ita vt iam inde iudicaretur esse in inclinatione, atque ob id iam inde cibos bomo gustaret. Nimirum, vt in commentariis in librum de ratione victus in morbis acutis explicui, & ad præsentem historiam dicere necesse est, veteres medici longè parciùs cibabant ægrotos quàm hodie, sæpe quidem vt arbitror cum maiori vtilitate, aliquando tamen fortasse cum minori securitate: sed nunc aliò properamus. Omnia quæ offerebantur in tria diuidebant, potum, succum seu sorbitionem, & cibos. Potum, vt aquam, vinum, aut mulsam; sorbitionem, vt ptisanam, mazam aut polentam, aut iusculà: cibos, vt oua, pisces, & carnes. Cibos in acutis non præbebant ante vniuersalem inclinationem: solo potu vtebantur in acutissimis, in acutis simpliciter sorbitionibus. Et hactenus quidem Hippocrat. illis consentiebat. Dissentiebat verò quòd illi procedente morbo adiicerent, Hippocrat. detraheret. Hic igitur decimaquinta iusculum pulli sorbens, vomuit bilem, simulque aluus deorsum turbata est, & febris dum hæc fierent exacerbata rursus desiit cum multis sudoribus, à quibus refrigeratum est corpus totum, hoc est attemperatum præter tempora, in quibus, vt dictum antea est, reliquiæ quædam manebant febrilis caloris. Per hanc iudicationem putatus est in inclinatione esse, & ob id cibis nutritus, quanquam pulsus non defecit, hoc est arteriarum motus non omnino sedatus est. Nomen σφυγμὸς ratò inuenitur apud Hippocrat. & plerisque in locis significat motum arteriarum, non qualemcunque, sed conspicuum. Itaque pulsum esse, significat apud Hippocrat. esse insignem ac manifestum, vt in febricitantibus, aut valdè iratis, aut cursu defatigatis esse consueuit: pulsum deficere est sedari, ac desinere esse talem. Igitur quod dicit, σφυγμὸς οὐκ ἔλιπεν perinde est ac si diceret, pulsus non omnino conquieuit. Ἐδόκει (inquit) κοπιᾶσαι ὀλίγον χρόνον, ὡς δόξαι ἐπιθερμαίνειν, hoc est, modico tempore singulis diebus, fortasse à cibo, aut vesperi, cum solent omnia ingrauescere, videbantur pulsus laborare, hoc est cum quadam contentione concitatiùs moueri, ita vt opinio esset ei tunc temporis febrem quandam accedere. Itaque superfuit homo ab illa iudicatione, non omnino liber à febre, & quotidie modico tempore videbatur exigua quædam febris accessio fieri, putabatur verò esse in morbi inclinatione. Neque mirum, videmus enim nonnunquam etiam in conualescentibus (non tam perfectè iudicatis)

huiusmodi quandam. Vigesime quarta, cum multos iam dies cibos gustasser (scilicet à die decimaquinta) post prandium magna denuò febris rediit, & ad vesperam delitium, accedente simul somno. Detinebar itaque iam contiuua & vehemens febris hominem, nunc cum peruigilio, nunc cum comate, quia nunc vnam, nunc duas noctes sine somno transigebar, reliquo autem tempore ὕπνος κατακορὴς. In quibus accidentibus duo erant mala, alterum quòd erant nimia & somnus & peruigilium, alterum quòd vtrunque intempestiuè fieret, ac præter id quod natura & consuetudo poscebat: vigilabat enim noctu, & sopore tenebatur interdiu, ita vt difficilè excitaretur, & in somno erat delirium. Sed quo pacto erát in somno delirium? Nam qui dormit non videtur posse delitare? An quia (vt inquit) cùm ex somno excitaretur, vix erat apud se ipsum, hoc est, expergiscebatur delirans? Aut forrasse etiam babebar insumnia delira. Siti carebat, & spiratio erat moderata, qualem interdiu fuisse Polyctati nuper dicebatur. Lingua non erat decolor, hoc est à naturali colore non admodum aberat, ex quibus constabat spiritalia non valdè laborasse sed multò magis mentis sedem. Cùm videretur incidisse homo in recidiuam cibatus est denuò, vt à principio morbi acutiillo seculo cibabantur. Er septem primis diebus recidiuæ solus dabatur potus, post septimam recidiuæ, hoc est, à trigesima prima offerebantur succi, post decimam quattam, hoc est à trigesimá octaua offerebatur cibus. Quem sanè ordinem procedendi in ciborum adiectionem vitupetat Hippocr. libello dicto, cùm contrarium sit faciendum, donec morbus inclinet, nunc verò narrat quod factum est. Vt constare hinc possit quæ in hoc opere Hippoct. facta esse narrat, non semper ab eo probati neque imitanda esse, nisi cum dicit adiutum esse ægrotantem eius rei vsu. Sed redeamus ad historiam. Primis septem diebus recidiuæ, cum cibum iam insolitum malè ferret, eructabat crebrò, euomebat quandoque cum potu subbiliosum sine anxietate (quod arbitror, facile vometet) donec deorsum soluta sit aluus, quod intra primum septenatium recidiuæ euenit. Sudores qui priùs aderant, ex quo recidiua facta est, defecerunt, nisi quis sudor velut signum quoddam fieret circa frontem. Lingua à somno, nisi colluetetur, præ siccitate erat balbutiens, & eruptiones vlcusculorum in ipsa, & in labio inferno, & iuxta dentes, & alui egestiones exiguæ. Hæc verò putare oporter accidisse in secundo septenatio recidiuæ. Nam in primo, vt dictum est, siti carebat, & lingua non erat decolor, & aluus est soluta deorsum. In secundo itaque septenario crescente vstione, facta est affectio siccior. Initio tertij septenarij scilicet circa decimam quintam recidiuæ, quæ erat iam morbi totius trigesima octaua, factæ sunt deiectiones frequentiores, & viscosæ, velut per recidiuam, deiectionum scilicet, hoc est quasi facta fluxus alui recidiua. Suspicor autem hunc fluxum qui reperiir, fuisse dysenteriæ initium, fuisseque ob irritationem crebras deiectiones, viscosas verò ob intestinorum pinguis partis decissionem. Si enim excretione fucci crassi factæ fuissent, non curassent medici cohibere, neque decocto malicorij essent vsi, siue in potu siue in clysteri. Vtrouis enim licebat vti in hac dysenteria, cum iam putaretur corpus vacuatum

A esse non parum. Οὖρα dicit fuisse οἷα τὰ πολυχρόνια, hoc est, quales esse solent vrinæ multo tempore detentæ, crassæ scilicet & perturbatæ, ac fortasse etiam fœtidæ, quum corpus per eas expurgatur. Exacto tertio septenario, cumque iam esset morbus quadraginta quatuor dierum, sub vltimum tempus, hoc est, vltimo septenario, superuenit dolor pectoris, qui sentiebatur inter potandum. Quem dolorem verisimile erat ex flatu proficisci, quia potu exacerbabatur, præstat enim potus quam maximè materiam flatui. Sed & curatio huic coniecturæ attestabatur. Nam manus apposita conferebat,
B vt fomentum scilicet calidum & familiare: & curatus est accepto cumino ex ouo. ἡ γλῶσσα, inquit, τι μανῶδες ξυνλώεγκε, hoc est, expedita erat iam, & proferre poterat quiduis consumpto penè iam humore. Quinquagesima à prima quæ erat vigesima septima à recidiua, sudores exigui circa lumbos & pectus facti sunt, quas ambas partes pati significauerant anteà vrina & dolor, & accidit eadem die breue quoddam frigus, per quod totum corpus præter tempora refrigerabatur. Producta verò est hæc indicatio vsque ad diem sequentem, qua ces-
C sauit febris, neque iterum rediit. Dixit quinquagesima à prima circa arcturum, nihil aliud innuens quàm quod dictum erat, incepisse hunc morbum in arcturi ortu. Hic morbus difficilioris fuit iudicij, quàm Polycratis, & Cleonactis: atque diuturnior, quia ex maiori humorum quantitate productus erat, in cæteris tamen valdè similis.

Ratolai filius circa Æquinoctium autumnale dysenteria cum febre correptus est.
D *Deiectiones erant biliosæ, tenues, multæ, & mediocriter cruentæ, dolor autem ventris vehemens. Cùm serum & lac potasset, ex lacte ignito moderatiores euadebant dolores, & deiectiones subcruentæ, sed biliosæ comitabantur, & exurgebat crebrò, verùm cum minore dolore. Febricula autem post primos sex dies neque ægroto neque multis prorsus adesse videbatur toto morbi tempore, adeò erat obscu-*
E *ra. Circa tempora autem pulsatio aderat, & lingua ob siccitatem aliquantùm balbutiebat, & moderatè siticulosus erat & insomnis. Sorbitionibus autem iam & vino vtebatur. Cùm iam ad decimam quartam diem peruenisset, tumores duri & crudi circa aures oborti sunt, circa vnam primò deinde vtramque, omnes euanuerunt, moderatos verò dolores afferebant. Cùm autem deiectiones non cessarent, sed biliosæ semper manerent, herbam in fari-*
F *na absorbuit, & deiectiones biliosæ & dolores ad aliquod tempus mitiores euaserunt. Humida autem multa crebrò demittebat, & cibum magnopere auersabatur, nec nisi summa necessitate coactus accipiebat. Quoad calorem verò & linguam & sitim, talia perseuerabant qualia dicta sunt, neque vlli manabant su-*

dores. Talis autem quædam erat obliuio, cùm interrogasset de eo quod paulò antè audiuerat, aliquo interposito tempore rursus interrogabat, & repetebat quasi non interrogasset, atque sedesidere obliuiscebatur, nisi quis ipsum admoneret, & ipse sibi conscius erat eius affectionis, neque ignorabat. Spiratio qualis est per sanitatem. Vltra trigesimam verò diem vsque ad quadragesimã dolor vētris multùm crescebat, & supinus decumbebat, neque se tantillùm conuertere poterat, & quia dolor erat vehemens, aliorum ope qui cibum exhiberent, indigebat. Alui deiectio multa erat, discreta, tenuis, & coloris vinosi, quæcunque tandem ingessisset, & aliquando subcruenti. Et corporis robur in extremam colliquationem & impotentiam degenerauit, vt surgere ampliùs non posset vel alio subleuante. In medio autem vmbilici & cartilaginis, quæ est circa hanc regionem manu appositâ, talis percipiebatur palpitatio, qualis neque à cursu, neque à pauore suscitari posset. Cùm per duos dies bibisset nouem circiter heminas Atticas lactis asinini excocti, biliosa purgatio exorta est vehemens & dolores cessauerunt, & ciborum appetentia accessit. Postea bubuli lactis crudi quatuor circiter heminas bibit, singulis diebus duos cyathos, primùm aqua sextã partem, & vini nigri & austeri modicum admiscens. Semel autem cibum capiebat sub vesperam, panis subcineritij dimidiatam circiter chœnicem & pisciculum saxatilem simplicem, aut caprinæ vel ouillæ carnis frustulum. Lac potabat vsque ad quadraginta dies, post primos decem dies sine aqua, sed cum vini nigri medicâ portione. Post septuagesimum iam diem à primo post balneum, sub noctem sudor exiguus accidit. Exiguo vero potu vtebatur, eoque post cibum, aut austeriore, quod eius cupiditate caperetur.

Non narrat quis fuerit huius morbi exitus, an liberatus iam tandem post tam longam ægrotationem homo sit, an prorsus in tabem inciderit. Ego certè omnes ferè ita affectos vidi postremò perire tabidos: euenit tamen nonnunquam in ætate florente, hominem alioqui natura robustum paulatim velut reuiuiscere. Vnicus mihi nunc in mentem subit ita affectorum, quem liberari viderim. Sed quæ fuerit hæc affectio, quàm adeò periculosam diximus, enarremus. Imprimis dysenteria eum continua febre laborauit. Vnde consentaneum erat mox timere morbi malignitatem, quòd scilicet febris inuaderet à principio cum euacuationibus. Scitum enim est illud secundi libri huius operis, decretoria ne statim appareãt. Sed & qualitas exeuntium malignitatem indicabat, cùm essent deiectiones biliosæ, tenues, multæ, & mediocriter cruentæ. Fiebant enim multa bile tenui regurgitante per intestina, adeò acri, vt vlcerando ac radendo, sanguine tingeretur, & vehementem moueret ventris dolorem. Veterrimi, vt nuper notauimus, continebant ægrotos primam septimanam cum solis potionibus, secundã sorbitiones præbentes, veniebant deinceps ad cibos: potiones verò tribuebant non easdem omnibus, sed cuiusque morbo accomodatas, vt & sorbitiones, & cibos. Huic datum est primò potãdum serum lactis, deinde γάλα πεπυρωμένον, hoc est in quo extincti essent igniti lapilli, aut orbiculi ferrei. Quod quidem iuxta dysenteriæ indicationem est factum rectè. Nam vtendum primum extergentibus, & expurgationem faciliorem reddentibus, quale certè serum est, deinde temperantibus succorum mordacitatem, & oblinentibus vlcera, & nonnihil adstringentibus, quale est lac ita paratum. Nam lapillorum ignitorum immersione absumitur serum, & deponitur facultas expurgandi, & comparatur adstrictio quædam: ipsum verò per se lac est temperans, & pingue, præcipuè verò crassius igne factum. Ita meritò factum est, vt huius potu dolores mitescerent, & deiectiones essent minùs cruentæ: quoniam vero materia supererat adhuc multa, biliosæ deiectiones procedebant, & exurgebat crebro, etsi cum minori labore: vt diceres iam curatam esse lactis qualitate dysenteriam, superesse vero ob bilis redundantiam diarrhœam. Febris post ptimam septimanam adeo est remissa, sedatâ scilicet iam in intestinorũ vlceratione affectione phlegmonosa, quæ talia vlcuscula sæpe comitatur, vt ipsi ægroto & multis eorum quiaderant, nulla prorsus esse videretur. Cùm vero nondum maneret purum corpus, & intestina adeo aciem & exustam fluxionem pati cessarent, factus est exustæ bilis in superiora recursus, & ob id cœperunt superiores partes biliosiores esse, quod indicabat pulsus circa tempora (dictum iam sæpe est vocari ab Hippocr. pulsum, insignem & conspicuum arteriarum motum) & lingua ob siccitatem ὑπότραυλος (nimirum vt nimia linguæ humiditas facit balbutiem ob mollicitem & infirmitatem, ita siccitas ob immobilitatem) & quod siticulosus esset, quamquam id non nimis, quia febris erat exigua, satis vero ob siccitatem, cui etiam atteſtabatur peruigilium, erat enim etiam fine somno. Ita transegit totam secundam septimanam, deinde secundùm consuetudinem vtebatur sorbitionibus, & vino. Sorbitionibus quidem, quia erat elapsa septimana prima: vino vero quia febricula, vt dixi, erat exigua, (nam alioqui vinum in potionibus ponebant, non in sorbitionibus.) Cum iam ad decimam quartam peruenisset, oborti sunt tumores circa aurem vtramque duri & crudi, dolores vero moderatos afferebant, itaque erant phlegmones scirrhosi cerebro deponente excrementa in partes adenosas facti. Nihil tamen attulerunt vtilitatis, quia euanuerunt, hoc est disparuerunt repentè, neque resoluti sunt paulatim, neque suppurati, quod periculosissimum esse testatur Hippocrat. sæpe, atque fortasse tuberculorum retrocessu factus esset internus aliquis phlegmon, nisi deiectiones biliosæ perseuerassent. Verùm hæ nunquam cessabant, & semper erant biliosæ. Cumque vellet iam diari hœæ occurrere, sorbuit (inquit) in satinã herbam. Non dicit quam herbam, licet vero intelligere aliquam

eatnm quæ ad cohibendam alunm sunt accommodatæ, vt plantaginem, aot aochnsam, aor pentapbyllon. Parata ergo illi est sorbitio ex farina triticea, & tali quapiam berba coctis, & moderatiores facti sunt dolores, & egestiones biliosæ esse destiternnr, & factæ sunt multæ & crebræ bnmidæ, hoc est, aquosæ. Arqni neque boc quicquam contulit, cum ne tunc quidem expnrgatum esset satis corpos, vt liceret cohibere biliosas deiectiones. Suppressa iterum est bilis, & rorsum recorrit sorsnm in hypochondria & capot. Quod indicarunt fastidium ingens adeo, vt cibum vebementer abhorreret, oec sine magna vi acciperet, & calor, & linguæ ariditas, & sitis, quæ tuoc demom aucta sunt. Sudores vero nulli fiebant, natura scilicet nihil notatu dignum per corporis habitum expelleore. Accidit etiam tunc oblmio quædam illi (quæ haud dubiè ex mentis alienatione erat potiùs, quàm ex memoriæ ipsius per se læsione) similis illi obliuioni, quæ fieri soler in pbreniticis, aut iis quibns iam iam insania imminet. Nam cùm interrogasset quod paulo ante audierat, rursum interrogabat, & rursum repetebat, quasi nnnquam interrogasser, atque cum alicubi sederet obliviscebatnr inde surgere, nisi quis ipsum admoneret. Atqui erat ipse sibi conscius buius passionis, neque ignorabat. Hęc certè melancbolica erant, significabantque mentem nigra euaporatione in caput delata ex bile vsta lædi. Nunquam autem bæsit multum talis bilis circa spiritales partes, & ob id respiratio erat qnalis per sanitatem. Hæsit verò plorima circa bypochondria, quæ à trigesima vsque ad qoadragesimam diem tantum dolorem ventris excitauit, vt nisi supinus decumbere oon posset, oeque tantillùm se posset conuertere, neque cibum quidem præ doloris vehementia sua manu caperet, sed opus esset, vt alins ei indulgenter tribueret. Adeò erat dolore fractus. Alui egestio erat multa, διακεκεχυμένη, hoc est diuersa & malè cobærens, tenuis & coloris vinosi, quæcunque tandem ingessisset: hoc est colores potuum & eduliorum, apparebant in deiectione, quæcunque essent ingesta. Quod incoctionem significabat, & debilitatem maximam facultatis ventricnli, quę quidem in ita affectis fieri consueuit; vt & acida crnditas naturali calore debilitato per caloris ignei exnperantiam: aliquando etiam erant colores subcruenti, similem etiam (arbitror) iam patiente hepate debilitatem. Nam per talem, vt ex prima coococtione exeunr tenuia referentia colotibns ipsos cibos, ita ex secunda subcruenta qoædam similia carnium loturæ. Inter vmbilicum verò & cartilaginem apposita manu, talis sentiebatur palpitatio, qualis neque à cursu, neque à pauore circa cor suscitari posset. Constat hic palpitationem vocari, non eam solum quæ à Galeno exactiùs distinguente nomina ita vocatur, sed omnem subiectarum manui partinm motitationem. Nam is cordis motus qui à cnrsu fit non est palpitatio sed pulsus, neque qni à pauore, sed tremor. Atque is eoam motus, qui in præsentis historiæ ægroto sentiebatur, erat pulsus. Fit verò multis ęgrotantibus eo in loco pulsus quidam insignis eins arteriæ, quæ per spinam descendit ob affectum pblegmonosum eius loci, qui quidem aliquando fit in acutis morbis, & vt dicitur in prognostico, significat periculum & furorem, aliquan-

A do etiam manet post acutos morbos, bile vsta collecta in hypochondrio, fitque affectio eo loco cancrosa, ex qoa perpauci euadũt, plerique tabescunt. Velot bic, cuius corporis robur in extremam colliquationẽ & impotentiam degeneraoit, hoc est, totus corporis habitns talis erat, qualis in tabidis, & extrema macies, & debilitas tanta, vt neq; alio quidem snbleuaote sorgere posset. Hac occasione purgatus est copioso haustu lactis asinini excocti. Accepit verò dnobos diebus circiter nooem Atticas cotylas, quæ capionr vncias 81. Erat veteribos familiaris vsos buius lactis ad purgandam bilem, vt B facilè cõstat legeoti librum secundum de ratione victus io acutis: quem vsũ ego nõ sine magna vtilitate sum aliqoando imitatus, cogens ægrotos accipere hoius seri aot huius lactis, quod etiã est valdè serosnm, plusquàm dooc sextarios. Lac coqui debet, vbi non potest esse recens mulctum, & per se caleos, ne acescat: serum datur meliùs frigidnm: hnic certè biliosa purgatio vebemens oborta est, & dolores ventris cessauerunt, & recedente bile accessit ciborum appetentia. Posteà accepit per dies duodecim summo manè lac bnbulum, qood C facultate expurgandi longè inferius est asinino, pingoe tameo est, & nutrit multò plus. quapropter tabescenti ex dysenteria post expurgationem erat accommodatissimum. Tabes enim post corporis expnrgationem petit nutritionem: dysenteria post extersionem petit inunctionem ex aliqno piogui. Accipiebat verò quotidie cyatbos duos, hoc est vncias. 3. Itaque accepit his omnibus diebus fere cotylas quatuot Atticas. Addebatur verò huic potioni matutinæ aquæ pars sexta, & vini nigri austeri parùm. Itaque potio accipiebat lactis bubnli vncias 3. aquæ vnciam semissem, vini ansteri D nigri patùm. Fiebàtque ita potio pinguis, nuttiens, & nonnihil adstringens, anteà etiam per totum ferè morbum (nam à decima die vsque ad quadragesimam) accipiebat summo mane potionem dictæ similem, præterquam quod noo accipiebat aquam, sed solùm lac (non explicat quale, fuerit verò asininum, aut equinnm quod illi est proximum, fortasse etiam caprinum, nam & boc probatur) & vini nigri partem modicam, vt fortasse sextam. Hæc quoque potio ex lacte & vino commistis familiaris erat antiquis, vt ex aliis etiam bu- E ius operis locis constat: hoc autem tempore nollus est eius vsus, quòd timeant medici ne facilè acescat. Sed victus quoque quo vtebatur, sapiebat plurimùm veterrimam illam medicinam. Nam accipiebat cibum semel in die sub versperam, contrà ac nunc fit, nisi in ratis quibusdam morbis. Verùm hoc non est mirum, eadem enim ratiooe veteres dabant cibos vesperi, & nonc dantur in meridie, vtrumque enim fit iuxta temporis conditionem, & hominum mores. Accipiebat verò panis subcineritij dimidiatam circiter cbænicem, & pisciculum F saxatilem teouem, aut caprinæ vel ouillæ carnis frustulum. Ἄρτος ἐγκρυφίας, autore Galeno cap. a. primi de alimentorum facultate, omnium est deterrimns, quia præterquàm qnòd ioæqualiter coquitur, malam qualitatem à cineribus accipit. Fortasse vocat hic subcinericium ad ignem tostum, posteà quàm sit in fnrno coctus. Talis enim per diarrbœas non inoo̊liter datur. Sin autem vocat subcioerium, eum qui propriè talis est, ruditao illius se-

culi imputandum est, quo malè paratis & pane & obsoniis in commune homines vtebantur, non tamen hoc & alia huiusmodi imitanda nunc sunt. Fruendum enim potiùs cultori victu quem tempus attulit, & hominum ingenia. Chænicis dimidium est paulo plusquàm libra none volgaris & mercatoria. Nam duo sextarij constituunt chænicem, sextarius vero capit vncias duo de viginti. Pisciculum saxatilem Galenus commendat lib. 7. Meth. pro arescentibus, simplicem intelligo vocari simpliciter paratum sine muria aut garo, quasi non salitum dicas, neque aliter conditum. Carnem caprinam & ouillam vituperat Gal. etiam 3. lib. de alim. fac. cap. 2. quasi mali succi, & alteram excrementosam, alteram acrem. Quare neque hoc imitandum est, nisi forte κρεάδιον dixerit, vt tenellam ætatem animalium significaret, dederitque carnem capellæ, & agninam. Has enim in tam longo morbo & arescente homine, non erat omnis licentiosum concedere. Itaque hoc victu peruenrum ad quinquagesimum diem est. Posteà cùm balneis vteretur, quotidie corripiebatur sub noctem post balneum sudore modico. Non vtebatur autem multo potu, neque crebro, sed solùm post cibum, & tunc austeriore, quod eo delectaretor. Non narrat quem exitum habuerit morbus. Fortasse, quandoquidem non dicit esse mortuum, liberatus est paulatim. Ego vero quod certo affirmem non habeo. Sudor enim ille fieri solet sub noctem, non solùm iis quibus corpora excrementosa paulatim purgantur, sed etiam tabidis. Abhorrere vero à potu, & austeriore delectari, eorum est quibus bilis redundat, & effusa per totum est, aqua enim illis & omnis moderatus potus insuauis fit, solus vero austerus gratus, quod austeritas bilis amaritudini occurrat. Itaque erat adhuc corpus excrementosum, gracile, & debile, nescio quid de eo actum sit. Certè non euasit breui, sed si quàm maximè erat natura robustus, vix longo tempore fuit liberatus.

CTesicrati autem quod in farina assumptum est magis contulit quam caprinum serum, cum dolores & labores totum ventrem occuparent, & crebrò exurgeret, & subcruenta deijceret, & pedes tumerent à viginti quinque ferè diebus. Contulerunt eadem Adriano: filio autem Cænei lac asininum coctum.

Hi quoque laborauerunt dysenteriâ, & eisdem remediis vsi sunt, putà lacte asinino, & sero caprino, & sorbitione ex herba & farina. Quorum facultates in historia filij Eratolai dictæ sunt. Hoc antem Hippocratis diligentiam testatur, quod notauerit quonam maximè auxilio leuarentur, quicunque simili morbo per eam tempestatem correpti sunt. Ctesicrati quod in farina assumptum est dicit contulisse magis quàm caprinum serum. Hęc phrasis, τὸ ἐν τῷ ἀλεύρῳ significare solet nihil aliud quam farinam ipsam. Hic fortasse refert id quod nuper est dictum, significatque herbam in farina coctam. Dicit vero habuisse hunc dolorem, & labores per totum ventrem, & multam surrectionem & sub-

A cruentam, quod est habuisse dolorem intestinorum ob eorum affectionem, labores vero ex crebra surrectione ad deiectionem, eam vero fuisse subcruentam cum tumore pedum, quia viginti quinque iam diebus hominem tenebat. Quæ notæ euidenter significabant dysenteriam cum debilitate concoctricis in hepate, vnde hydropis periculum ob refrigerationem impendebat. Hoc casu merito serum erat inutile, vtpote refrigerans, & aqua magis replens; iuuabat vero herba aliqua corroborans in pulticula, vt alterum firmaret hepar, alterum
B muniret intestina. Eadem inquit contulisse Adriano, quod, vt arbitror, eodem modo laboraret. Puer vero Cænei iuuatus est asinino lacte, quod, arbitror, sine hepatis debilitate esset biliosior.

---

*CYdis filium circa Solstitium hyemale corripuit rigor & febris, auris dextræ & capitis dolor. Huiusmodi autem dolor statim à
C puero illum comitabatur cum destillatione, & fistula & graui odore. Cùm autem ita se haberet, plerumque erat sine dolore: tunc verò dolor aderat vehemens, & capitis dolore conflictabatur. Secundâ aut tertiâ die bilis vomitus accidit, desidenti subbiliosum quid lentum prodijt, velut ex ouo subpallidum. Quartâ & quintâ sub noctem aliquantulum delirabat, & auris capitisque dolor vehemens & febris aderat. Sextâ à mercuriali aluꝰ deiecit, & calor &
D dolor cessasse videbantur. Septimâ velut sanus erat, in temporibus autem pulsatio non cessauit, sudor non est obortus. Octauâ succum sorbuit, sub vesperam autem betam sumpsit, & noctu dormiuit omnis etiam doloris expers. Nona sub Solis occasum lætabatur, sub noctem verò capitis & auris dolor vehemens accidit. Aurem autem pus effundere contigit circa hoc tempus, cùm maximè doleret statim à princi-
E pio. Per totam autem noctem nonæ diei, & sequentem diem, & noctis maximam partem nullum cognoscebat, suspirare verò perseuerabat, die autem ad seipsum redijt, & dolores cessauerunt, & calor factus est mitior. Cùm autem Mercurialem sorbuisset, vndecima demisit aluus pituitosa, mucosa, graueolentia. Duodecima & decima tertia moderatè se habuit, decimaquarta à summo mane inci-
F piens vsque ad meridiem toto corpore sudabat cum somno & graui sopore, nec nisi ægrè excitabatur: sub vesperam autem experrectus est, & corpus moderatè quidem refrigeratum est, sed in temporibus pulsatio perseuerauit. Decima quinta & decima sexta succis vtebatur. Decima septima vero dolor eorumdem rursus sub noctem redijt & delirium, & pus effluebat. Decima octaua, & decima nona, & vigesima furioso sese habebat modo, & vocifera-

batur attollere sese tentans. Cum autem caput sustentare non posset, manibus protensis semper aliquid frustra venabatur. Vigesimâ primâ exiguus accidit sudor circa dextrum latus & pectus & caput, vigesima secunda circa faciem plurimus erat. Per illud verò tempus, siquidem voce plurimum conaretur, loquebatur perfectè quæ volebat; si verò temere, semiperfecta proferebat, & ore resoluto tum maxillæ tum labia semper mouebantur, quasi vellet loqui, creber erat etiam oculorum motus ac intuitus, & in oculo dextro color qualis dictus est, aliquantum cruentus, & superior palpebra intumuit; & circa maxillæ extremum rubor erat, & omnes faciei venæ adeò compactæ erant, vt manifestæ essent, nec oculis ampliùs nictabat, sed intentè intuebatur & palpebras in superiorem partem distrahebat, quasi aliquid in oculum incidisset. Et cum biberet, potus in ventrem & pectus descendentis sonitus audiebatur, qualis etiam Chartadi accidit. Spiratio autem ferè semper moderata fuit. Lingua qualis est peripneumonicis; ab initio ex pallido candida, & dolor capitis perseuerans. Ceruix semper immobilis; nisi quum eam cum capite circumferre cogebatur; & pars quæ ex ceruice in spinam excurrit, recta & inflexibilis erat; & decubitus erat qualis dictus est, nec semper supinus erat. Pus autem iam serosum & album effluebat; operosum erat illud spongijs detergere, graui odore exuperabat sub extremum tempus, nec pedum contactum admodum percipiebat.

Hic haud dubiè mortuus est, tametsi id dicere Hippo. omiserit, nisi fortè id insinuauerit, dicens sub extremum tempus, sub extremum scilicet vitæ tempus. Hic puer statim à paruulo laborauerat ris dextræ humiditate, quem morbum Hippocr. aphor. 24. sect. 3. dicit esse pueris recens natis familiarem. Habebat verò dolorem dextræ auris cum destillatione, ac fistula, & graui odore, hoc est, patiebatur cum dolore & fistula diuturnitate iam facta puris foetidi effluxum. Verùm etsi semper habetet, non semper dolebat, sed plerunque effondebat sine dolore pus. Quodam autem anno circa sol stitium hyemale, coacitata illi in aurem (vt scilicet fieri solet in partes, quæ sunt alioqui debiles) noua fluxione, atq; adeò io totum caput, præcipuè secundum id latus, obortus illi est in auditorio poro, & proximis partibus phlegmonosus affectos, qui tametsi adhibitis idoneis auxilijs aliquoties mitigaretur, tolli verò omnino non potuit, quin postremò, communicato malo ipsi cerebro, quod est mentis sedes & neruorum principium, cum delirio & conuulsione moreretur. Principiò rigor eum apprehendit, quòd, arbitror, partes sentientes humor acer tangeret, mox firmato humore & inflammatione

A oborta, successit febris & dolor vehemens, & pariente simul toto capite cephalalgia. Secunda aut tertia die (non alia causa vtitur ea particula distinguendi, quàm, quòd non satis recordaretur) accidit vomitus biliosus. Hoc quoque symptoma fieri crebrè solet per cephalalgiam & hemicraniam, vt & per capitis volnera, ob eam compassionem quæ inter caput & in os ventriculi intercedit. Hoc ipso tempore cùm desideret, deiiciebat ex alno subbiliosum quid lentum, velut ex ouo subpallidum. Ne putes hac periphrasi descriptionem bilis vitellinæ contineri (vt fortasse quispiam censeret sequntus sententiam Auicennæ, qui eam B bilem mistione bilis & pituitæ fieri potat) sed deiectionis cuiusdam ex pituitæ & bilis mistione factæ, similis non vitello oui, sed albumini bile tincto. In ouo enim non vitellus, sed albumen lentum est. Dicit ergo esse quod egerebatur subbiliosum lentum, quasi albumen oui, quod tinctum redditur subpallidum. Itaque ab exeuntibus supernè & infernè bilis & pituitæ redundantia significabatur in toto corpore. Quarta & quinta die sub noctem delirabat aliquantulum, & dolor capitis & auris vehemens, & febris aderat insignis scilicet. Quòd morbus hic noctu ingrauesceret con- C sonum est rationi. Dictum iam enim est non semel anteà in hoc ipso opere morbis capitis & oculorum (est autem eadem ratio & aurium) id esse familiare. Crescebat verò hactenus malum, & cùm eius impetus in septimum vsque diem timeretur, iuxta id quod in prognostico dicitur, natu minores septimâ aut citiùs ab hoc morbo intereunt, ob morbi vrgentiam volentibus medicis periculum anteuertere, & deorsum repellere materiam, sextâ die mercuriali purgatus est per inferiora, & tes D optimè cessit. Nam peracta purgatione calor & dolor cessasse videbantur, & septimâ erat velut sanus. Hoc exemplo sese tuebantur vulgares medici, qui omnes ægrotos qui continuis febribus tenentur die sextâ pharmaco purgant, vt magna noxij humoris pars detrahatur, antequàm prælium quod dies septima solet afferre superueniat. Verùm id non est faciendum incautè neque temerè. Interest enim quæ sit morbi constitutio. Nam ne acutis quidem omnibus est septima iudicatoria, sed alijs vndecima, alijs decima quarta, E alijs etiam vigesima septima. Scire oportet an turgeat materia, an non vrgeat multitudo, an sit aliqua concoctio, an cessauerint principij fluxiones, an secùs: his omnibus perspectis iuxta communes præceptiones expurgandum erit, aut secus, non sextâ die solùm, sed & quinta, & quarta, & tertia, aut etiam prima, si res ferat, quod in commentarijs quarti de ratione victus explicuimus. Huic non male videtur neque præter artem datum medicamentum, quia non dum sentiebatur cessasse fluxio, & in renulsoria expurgatione non opus est expectare concoctionem. Pos- F set non deterius dari die tertiâ cum lenta & biliosa deijci cœperunt, fuissetque fortasse deuitata molestia quartæ, & quintæ: nisi id prohibuit vomitus biliosus, qui ex eadem accidit occasione. Quæ verò antea non potuit, rectè est acta die sextâ expurgatio: à qua cùm quammaximè sanus esse videretur, restitit tamen quiddam (ita vt fieri in ijs quibus est futura recidiua, Hippocrates ipse anteà

dixit (quod nondum esse hominem liberum à morbo, sed rursus deteriùs habiturum indicabat: pulsatio scilicet non cessauit in temporibus, quæ affectus phlegmonosi nondum soluti integrè erat symptoma: cui accessit non esse obortum sudorem, neque verò vllam aliam decretoriam euacuationem, qua id quod in capite fuerat firmatum, solutum iam esse putaretur. Vbi animaduerte Hippoc. etiam post euacuationes arte factas, quæ videbantur plurimùm contulisse, desiderare spontaneas & decretorias, eásque non succedere, suspectæ salutis censere esse signum. Atqui cùm medicus, siue is fuerit Hippoc. siue alius quispiam (plurima enim, vt in superioribus historiis vidimus, narrat in hoc opere Hippoc. quæ ab aliis gesta sunt) videret nondum esse solutum morbum, in victu ægrotantium hominem continuit, deditque octauâ sorbendũ succum (fortasse ptisanæ) ad vesperam autem dedit succum betæ, quem constat esse medicamẽtosum, & aluum subducere. Quoniam arbitror, viderat mercuriali esse hominem adiutũ, etiam sequebatur viam quam monstrare videbatur fortuna. Quod consilium ego in curationibus magnopere probo, modo nihil agatur nimis. Non narrat an hac die aluus sit soluta, tamen vtcunque euenerit, homo habuit meliùs. Nam ea nocte somnus accidit, & fuit admodum sine dolore, & nona ad Solis occasum lætus erat, & sine omni querela confabulabatur. Atque cùm omnes (ita vt fit) essent domi læti, & inciperent morbi curam deponere, eadem nocte rediit capitis & auris dolor vehemens, simulque cùm maximè doleret, statim à principio, hoc est, antequàm dolores vlla ex parte mitescerent, pus fluxit ex aure, & per totam eam noctem (quæ nona erat morbi, & diem sequentem) & maximam noctis (sequentis scil. diei) partem non agnouit quenquam, & perseuerabat suspirare, quod delirij signum erat. Nam suspirare est spiritu magno & raro vti; quod vt in prognostico dicitur, delirium indicat. Sed miraberis, quomodo fieri potuerit, vt in ipso doloris impetu pus efflueret, videtur enim vt in aphorismo dicitur, tunc maximè generari, quum dolores ac febres fiũt, exire verò cum iam est confectum. Certè coniectandum est, hoc pus per dolores quartæ & quintæ diei esse genitum, erupisse verò per dolores nonâ & decimâ, in interuallo quo confectum pus erat, neque adhuc rumpebatur abscessus, mitiùs habuisse omnia. Non tantùm autem per hos secundos dolores priùs geniti puris accidit eruptio, sed cùm corpus adhuc esset impurum, noua fluxio est concitata & noua puris generatio: itaque alius motus priori omnino similis, præterquàm quod interuallum vsque ad dolorum recrudescentiam (vt Hippocratico modo loquar) habuit longius. Nam à fine decimæ diei vsque ad decimam septimam, quâ febres, dolores, deliria, & puris eruptio redierunt, meliùs habuit. Itaque inter primos & secundos dolores vnicus fuit quaternarius, inter secundos & tertios duo quaternarij. Causam autem fuisse existimo iudicationem quandam imperfectam, quæ die decimaquarta intercucurrit. Sed quid duobus his quaternariis actum sit exponamus. Cùm dolores & deliria per maximam partem noctis decimæ diei perseuerassent, sequenti diei initio ad seipsum redijt, & dolores cessauerunt, & calor febrilis factus est moderatus. Medicus verò eadem die, eodem prorsus consilio quo anteà fecerat, dedit mercurialis succũ sorbendum, & successit tunc quoque bene. Nam fluxere deorsum pituitosa, mucosa, maleolentia. Duodecima & decimatertia habuit se moderatè. Decimaquarta à summo mane incipiens vsque ad meridiem toto corpore sudabat cum multo sopore, vt ægrè excitaretur. Vespere autem expertectus est, & corpus moderatè refrigeratum, vt videretur scilicet extincta febris. Mirum si hæc iudicatio non adeò placuerit medicis qui aderant, vt putarent iam inde ægrotum futurum sine periculo. Nam erat sudor calidus (dixisset enim Hippocrates haud dubiè, si esset frigidus) per totum corpus, sine anxietatibus, (siquidem cum somno) & tactu quidem videbatur febrem sustulisse, & hæc omnia in die decretorio sunt acta. Restitit tamen nunc quoque idem imperfectæ solutionis, & futuræ recidiuæ signum, quod prius aderat, putà pulsatio in temporibus: quapropter decimaquinta, & decimasexta, non cibis vt qui bene iam se haberet, sed succis vsus, vt qui adhuc ægrotaret, decima septima sub noctem correptus rursum est dolore earundem partium, & delirauit denuò, ac pus effluxit iterum, processitque delirium ad maniam, & durauit vsque ad vigesimam primam, & vociferabatur attollere se tentans: non poterat tamen miser caput sustentare, sed protendebat manus, & semper frustrà venabatur, quod qua ratione accidat phreniticis, in prognostici commentario & multis aliis locis explicatum à me est. Vigesima prima accidit sudor circa dextrum latus, & pectus, & caput: hoc est, circa dextrum latus pectoris & capitis. Qui sudor non decretorius (fuisset enim æqualis) sed symptomaticus multitudinis & debilitatis inditium, iuxta id quod in aphorismo dicitur, Vbi sudor, ibi morbus. Laborauit enim toto hoc morbo dextrum latus præcipuè: Iam hinc abire cœperunt signa omnia in deteriora manifestè. Nam sudor vigesima secunda die accidit circa solam faciem, quæ deterioris sudoris est species, & cœpit conuulsiuos habere motus in partibus faciei, qui processerunt vsque ad tetanum, & puris conditio mutata est, abijtque in serosum, donec postremò extremarũ partium cœperit amitti sensus, & homo mortuus sit. Vt iam hinc constet, quàm verè dixerit Hippoc. in prognostico, & in huius operis libri sexti sectione quintâ, aurem esse locum fallacem: fallaces enim vt in commentario sectionis sextæ libri eius dixi, morbi sunt; qui cum videantur esse sedati aut etiam soluti, redeunt. Cuius præsens historia præstat accommodatissimum exemplum. Sed redeamus ad pensum. Est notatu dignum, quod si quid (inquit) voce conaretur plurimùm, loquebatur quæ volebat perfectè, si verò temerè, atque vt aliud agens, & sine magno conatu loqui inciperet, loquebatur semiperfecta, hoc est, non perfectè proferebat sed velut ore resoluto. Hoc accidens vidimus in quibusdam per abolitam memoriam, aliis etiam per irrationalẽ obliuionem, qualem habebat Eratolai filius, cuius historia nuper narrata est. Nam quibus abolita est memoria, accidit aliquando vt vel in media prolatione verborum obliuiscantur, atque ita semiprolata dimittant, cum verò quis ipsis dictat, & simul proferre iubet, perfectè proferunt, vtpote nullo vitio consistente in sermonis instrumentis: melancholici etiam aliquando per mentis alienationẽ balbutiunt, & quæ-

dam

dam imperfectè prolata effutiunt, tamen cum aliquando conantur aliquid proferre, & aduertunt animum, nullum in prolatione vitium est, vt neque in eius instrumentis. Ab hoc homine mentis alienatio non abetat, verùm aliorum symptomatum concursus indicat, in aliam potiùs causam reiji debere quàm in dictorum vllum. Nam genæ & labia mouebantur semper tremulè, quasi semper aliquid loqui vellet, oculi quoque crebrò mouebantur, & in varios vertebantur intuitus: quæ non aliter quàm incipiente resolutione, aut conuulsione partiū fieri poterant. Fuisse verò conuulsionis initium exitus declarauit. Nam desijt hæc agitatio in immobilitatem oculorū, vt non ampliùs nictarent, sed attentè intuerentur, & in tetanum, vt ceruicem cum capite circumferre cogeretur, & pars quæ ex ceruice, hoc est, spina ceruicis recta esset & inflexibilis, vt simul cū capite & pectore moueretur. Consentaneum ergo est dicta omnia in conuulsionē reijcere. Nimirum antequàm conuulsio musculos apprehendat, mouentur conuulsoriè, imprimis quidē facultate vim magnam retinente, causa verò præter naturam adhuc lædente exiguum: deinde conuelluntur paulatim præualente morbo, & succumbente facultate. Igitur cùm imprimis conuelli inciperent musculi, qui os claudunt, & qui buccas mouēt, loquebatur semiperfecta, & ore velut resoluto, quòd scilicet conuulsio aperientium claudentibus repugnaret, & labia, & genæ, & oculi, conuulsiuo motu mouerentur. Deinde crescente conuulsione infixi sunt oculi, & distortæ palpebræ versus superiorem partem, velut consulto fieri solet, cum aliquid in oculum incidit. Postremò secundum caput, ceruicem, & totam spinam superuenit tetanus. Factam esse conuulsionem multitudine sanguinis in caput irruente indicabant color subcruentus, & tumor palpebræ in oculo dextro, & genarū rubor, & venarū in tota facie tumor: siquidem erant manifestæ & compactæ, hoc est, tumentes, & solidæ, atque obstructæ multo sanguine. Commemorata itaque signa erant conuulsoria: reliqua extinctionem facultatum quibus corpus regitur, & naturalis caloris sequebantur. In quibus est illud insigne, quòd cùm biberet, perciperetur potus descendentis in ventrem & pectus sonitus (quod & Cbarradi dicit accidisse, cuius historia paulò post narrabitur,) hoc signum vidi ego in multis moribundis, atque haud scio an viderim in vllo eorum qui superuixerint, certè in vno tantùm eorum qui acutè ægrotarent, & id accidens acutæ febri superuenisset. Causam verò esse censeo eius accidentis, quòd corruptis iam facultatibus naturalibus potus pondere & propria fluxilitate feratur, velut in obmortuum corpus, atque ob id sonitum edat. Accedit etiam sonitus edendi alia causa, quòd moribunda corpora flatum iam admittant intra naturales cauitates, qui sonitum edit verberatus ingressu humoris, qui non fugitur paulatim à naturalibus instrumentis, sed propriā naturā decidit. Has ob causas ego hoc signum in pessimis pono, subscribitque meæ opinioni præsens narratio. Pus etiam redditum est serosum, & graueolens, tale naturalis caloris debilitatem indicabat: ac multò magis illa pedum mortificatio, quæ sub extremum iam tempus superuenit, per quam tactus non sentiebatur. Cum dicit spiratio fere semper moderata, ne

A intellige fuisse per totū morbum moderatam (nam vt dictum anteà est nonā nocte suspirabat) sed nunquam fuisse maximas spiritus immoderationes, vt orthopnœam, aut sublimem spiritū, aut offendentem aut talem alium. Lingua ὠχρόλευκος erat à principio, qualis esse solet peripneumonicis, talisque secundùm naturam redundantium humorum fiebat. Siquidem indicatum antea est, pituitam & bilem redundasse. Dolor capitis cur semper affuerit, nemo dubitabit, cùm locus præcipuè affectus fuerit caput. De huius ægroti curatione illud vnum lubet nunc monere, purgationes reuulsorias bene ac tēpestiuè
B esse actas, missionem tamen sanguinis (si modo vt sermone, re etiam ipsa omissa est) perperàm, neque sine pernitie hominis esse omissam. Fuisset huic prima & secunda die, quibus vehemens erat auris dolor & cephalalgia, mittendus sanguis ex cephalicā dextri lateris, quantùm vires ferrent, & ea ventris suppurgatio ex mercuriali, quæ die sexta facta est, fuisset faciēda die tertia aut quarta, cùm adhuc humores motu principij agitabantur, ferebanturque sua sponte in aluum, & exibant lenta velut ex ono biliosa subpallida. Fortasse enim, bis tēpestiuè actis, inflāmatio ante suppurationem fuisset resoluta, &
C ea quæ accidit septimā die fuisset firma morbi inclinatio: quod si tunc quoque exacerbatum fuisset denuò malū nocte dici nonæ, redeunte motu simili, eadem curatio fuisset rursus repetenda, mittēdusque tunc denuò sanguis ex eodem loco, quanquam parciùs, vtpote facultate minùs iam cōstante. Quod si videretur peti à morbo copiosior missio sāguinis, quàm à facultate posset ferri, affigendæ essent dorso & scapulis cucurbitæ cum scarificatione, & rursum (vt est factum) molienda aliqua alui subductio. His actis, corporeque adeò vacuato, fuisset fortasse
D indicatio diei decimæquartæ perfectior, quòd si fuisset nihilominùs imperfecta, & decima septima superuenisset tanta exacerbatio, malum censeri debebat perniciosum, & insuperabile. Neque enim omnia vinci possunt, quantumuis quis arte repugnet. Interim non fuissent omittenda (vt neque medicis, qui hunc ægrotum curandū susceperunt, verisimile est esse omissa) collyria ad autem mitigantia imprimis, ac mediocriter repellentia, vt rosaceum, aut lac: deinde coquentia, aut tantillum resoluentia, simulque anodyna, vt mulsam calidam, aut chamæmelinum: postremò extergentia, & prohibentia
E putredinem, vt mulsam cum aliqua mirrhæ portione. Fuissent quoque toto morbi tempore vtiles frictiones crurum reuulsoriæ, & clysteres. Fuisset quoque affundendum capiti oxyrrhodinum, quum phrenitica incipiebant apparere accidentia & nerui iuxta spinam emolliendi amygdalino, aut violaceo, aut alio eiusmodi vnguento, cùm inciperent conuulsione rigere.

F *HArpalidæ sorori circa quartum aut quintum prægnationis mensem tumores pedum aquosi contingebant & oculorum orbes intumescebant, & totum corpus velut leucophlegmaticis in tumorem eleuabatur. Tussis sicca, orthopnœa autem & anhelatio eiusmodi, atque aliquando a spiritu adeo strangula-*

batur, vt in lecto sedere cogeretur, nec decumbere posset, & si qua somni opinio accidisset, desideret. Febris erat admodum moderata, nec fœtus longo temporis spatio mouebatur, veluti corruptus esset & delaberetur. Anhelatio autem per duos ferè menses comitabatur, cùm autem fabis mellitis, & eclegmate mellis vsa esset; cúmque ex vino Æthiopicum cuminum potasset; melius se habuit. Posteà tussiendo excreauit multa concocta, pituitosa, alba, & spirandi difficultas cessauit: peperit verò fœmellam.

Fieri in prægnantibus tumores œdematosos pedum rarum non est, neque verò eos in corpus totum procedere, quasi leucophlegmaticæ sint, accidunt n. in iis quæ pituitosæ sunt ob menstrui sanguinis suppressionem, vt certè in aliis citra prægnationem quibus supprimitur. Hoc tamen interest, quòd ob solum affectum præter naturam supprimi, quàm ob prægnationem grauius sit, neque expectatur auxilium à partu, vt in prægnantibus. Verùm tantam anhelationem illi partium tumori accedere rarum est, etiamsi id quoque viderimus aliquando, & simul cum prægnatione finiri, atque ab his omnibus simul mulierem liberari. Nimirum morbi quibus affectus alioqui naturales occasionem præbent, adeò periculosi non sunt. Est verò dignum admiratione, hanc non fecisse abortum ob tussim adeò crebram & diutinam, nisi fortè admirationem minuat eam vtero gestasse fœmellam. Maiores enim hæ quàm mares sustinent occasiones, & minùs abortiuntur, saltem post primos menses: fœmellæ enim rarò excidunt, nisi initio prægnationis, & antequàm formationem & molem receperint: mares verò faciliùs, vbi iam augeri & moueri cœperunt, velut à quarto aut quinto mense, quibus hæc mulier cœpit pati: causam esse existimo, quòd acetabula masculorum sint sicciora, & motus vehementiores. Itaque hanc ne abortiret, non parùm fortasse iuuit, fœmellam gerere. Atque ob id videtur Hipp. animaduertisse, & vt exemplo etiam indicaret, id quod medici omnes docent, difficiles & morbosas prægnationes indicare fœmineos conceptus. Est præter hæc multorum medicorum opinio, quæ non videtur ratione omninò destituta, eas quæ fœmellas conceperunt, vt morbis huiusmodi, qui ex retentione excrementorum fiunt, solent magis capi, ita magis ab illis (pares sint) liberari, quia scilicet earum habitui magis congruunt, quàm earum quæ mares conceperint. Deteriori enim & morbosiori habitu sunt illæ, quàm quæ mares conceperunt magna ex parte: quare filias enixæ in lethales morbos magis incidunt, ab æqualibus verò magis liberantur: potuit igitur præter dicta, hoc quoque Hipp. innuere dicens, pepetisse fœmellam. Scilicet ob id minus mirum fuisse euadere. Multis itaque de causis fuit ratiocinij consonum mulierem hanc parere fœmellam, vt quæ prægnationem habuerit adeò morbosam, vt quæ non fecerit abortum, vt quæ euaserit. Percurramus igitur breui omnia quæ mulier hæc passa est. Circa quartum aut quintum (dubitantis est illa phrasis) mensem prægnationis tumores aquosi circa pedes accidebant.

A Primis tribus mensibus solent fieri vtero gerentibus vomitiones, nauseæ, & picæ, vtpote ventriculo citò consentiente cum vtero: tumores verò pedum & alia eiusmodi non ante quartum, aut quintum, quum iam menstruæ euacuationes pluries defuerunt, & hepar diuturnitate cacochymiæ debilitatum est. Sed euenit dubitare, si tumores tales fiunt mense quarto aut quinto, velut maiori iam facta patiendi causa, cur eo iam tempore cessant nauseæ & picæ? Quæ enim à minori causa nata sunt fieri, accessione maioris causæ non solent extingui, sed augeri aut cum aliis morbis qui superueniunt B commorari. Gal. primo de symptom. caus. cap. 7. dicit, earum plerasque sic affici vsque ad secundum & tertium mensem, in quarto verò desinere vomitionem partim vacuato humore, partim spatio temporis concocto, muliere ipsa præ fastidio pauca comedente: atque fœtu, vtpote iam grandiori plus trahente: atque ita totum corpus desinere plenitudine laborare, & adeò vitioso esse succo. Verùm hæc ratio non videtur posse omnibus congruere. Sunt enim nonnullæ adeò excrementosæ, vt ex illis maior aut deterior excrementorum copia singulis C mensibus excerneretur, quàm ea quæ à fœtu trahi possit. Quibus constat futuram in dies per totum prægnationis tempus maiorem cacochymiam. His siue superueniant tumores pedum siue non, nulla causa est cur fastidia & picæ & nauseæ cessent. Minùs autem excrementosis, in quibus scilicet vomitiones primorum mensium, & inedia, & maior suctus grandioris iam facti fœtus, plus poterunt cacochymiam minuere, quàm diuturnitas suppressionis menstruorum augere, cessabunt illa mense quarto: atqui fieri poterit, vt his ipsis tunc incipiant aquosi D pedum tumores, quòd diuturnitate sit hepar debilitatum. Multò enim citiùs trahitur in compassionem vteri ventriculus quàm hepar, verum diuturnitate intemperatum hepar retinet compassionem, quam ventriculus vomitione iam expurgatus deponit. Hoc verò non accidet quibus hepar erit firmum, sed deponent ventriculi passiones, nullis tumoribus succedentibus. Quamquam contrarium quoque potest quibusdam euenire, vt nullis insignibus ventriculi passionibus laborent, & deinde tumoribus pedum & asthmate corripiantur, quibus scilicet eueniet E ventriculum esse firmum, & infirmum hepar. Itaque tumores pedum rarò fiunt ante quartum, picæ plerumque finiuntur intra tertium, neutrum tamen horum est perpetuum, neque eas quibus tumeant pedes, ventriculo anteà laborasse, neque secùs. Huic non narrat quid ante quartum acciderit, potuit vtrumuis accidere. Tumoribus pedum, crescente crudorum humorum copiâ, superuenit oculorum & totius corporis tumor, qualis est leucophlegmaticis, & respirationis instrumenta occupata sunt adeò, vt laborauerit maxima orthopnæa, tanta scilicet, vt dormiret etiam erecta. Succi etiam F principio erant adeò crudi, vt vexaretur sicca tussi. Febris exigua erat, quia non ex humorum in venis putrescentia, sed ex crudorum oppilatione in vijs spiritus nascebatur. Erat ergo qualis esse solet hydropicis & asthmaticis, vtrisque enim nisi quis alius accedat morbus, exigua tantùm est febricula. Illud verò videbatur in hac muliere horrendum magis, fœtus motum multo tempore non sentiri, & velut mortuum translabi ex latere in latus, quum mu-

lier conuertebatur. Quod sanè magnum incuteret timorem, videretur enim id fieri, quòd fœtus esset decisus ex vtero & mortuus. Mortuum non fuisse constat, siquidem est suo tempore in lucem editus, tamen ægrotasse eo tempore fœtum intra vterū non est dubium, adeò vt non posset sese proprio impetu loco mouere, neque verò continere, cùm matris corpus versaretur, sed pondere excideret, vt valdè debilibus ægrotis videmus accidere, ipsi enim non possunt sese erigere, sed facilè deciduut si quis eos conetur erigere, neque sustetet. Laborare verò fœtus intra vterum morbis satis grauibus, quique plerumque quadraginta dierū habent constitutionem, Hippo. docet libello de partu septimestri. Durauit ergo fœtus ea debilitas fortasse plus quàm mensem, quod significauit dicens, longo temporis spatio non mouebatur: Anhelatio verò durauit duos menses. Dicit meliùs habuisse vsu fabarū admixto melle, & eclegmate ex melle, & potu cumini Æthiopici ex vino: concocta enim esse excrementa, & tussiendo excreata. Faba (dicit Galen. septimo de simpl. facult.) si quid aliud, excreationibus ex thorace & pulmone est idonea, Mel esse thoraci congruentissimum ad extergendum, & ad coquendum, inter omnes medicos constat. Atque ob hæc setapia omnia, & eclegmata pectoralia parantur ex eo, & alia quæcunque siue catapotiorum formâ, siue bolorum pro rhorace parantur, nullo succo meliùs quàm melle conformantur. Duobus modis poruit hic vti faba, atque vterque fuit vtilissimus, aut ex fabacea fatina melle subacta formatis catapotijs aut bolis, aut melle cui fatina inspergebatur. Ego verò intelligo, vsam esse farinâ melle subactâ, atque seorsum eclegmate ex melle, aut solo & despumato, aut cum re alia, suecoue alio, velut eclegmate ex adianto, aut hyssopo, aur alio simili. Dicit enim, quasi duo diuersa medicaméta innuens, *κυάμοισι δὲ χρεώμενοι μελιχροῖσι ϗ μετὰ μέλιτος ἐκλίξει*. Cumini genus omne babet vim calfaciendi tertio ordioe, & discutit flatus valenter, probatur maximè ioter omnia eius genera Æthiopicum, vt inquit Dioscorides. Quoniam verò eius puluerem ex vino potare iubebant medici, constat eos concoctu contumacem esse censuisse succum, qui in pulmonis thorace redundabat: neque sanè aliter vti oportebat in hac tam valenti auxilio, cùm præcipuè in diureticis esse à Galeno dicatur cuminum, quorum vsus in grauidis periculosus est.

Polycratis vxorem æstate circa caniculæ sydus febris corripuit. Spirandi difficultas manè minor erat, à meridie vero maior & paulo frequentior, tussis & excreatio statim ab initio qualis est purulentis. Intus circa arteriam & fauces asperitas erat aliquantùm stridula, facies bene colorata, in maxillis rubor non intensus, sed moderatè floridus. Procedente autem tempore & vox rauca facta est, & corporis colliquatio, & circa lumbos eruptiones, & aluus sub extremum tempus liquidior. Septuagesima die febris eam corripuit cum insigni exteriorum partium refrigeratio-
A *ne, in temporibus autem quies erat. Spirandi difficultas vero intendebatur, verùm post hanc requiem spirandi difficultas adeo aucta est, vt sedens vsque ad finem permanserit & mortua sit. In arteria vero strepitus multus erat, & sudores praui, & intuitus admodum compositi ad extremum vsque tempus. Superuixit iam refrigerata dies plures quàm quinque, post primos autem dies purulentum*
B *quid excreare perseuerauit.*

Vxor Polycratis, vt ex symptomatum narratione licet colligere, laborauit primum peripneumoniâ, deinde ex ea breui incidit in suppurationem, & à suppuratione postremò in tabem, à qua citò est mortua. Insumpti enim sunt in has omnes mutationes panlò plures quàm septuaginta dies, cùm soleant quidam tabidorum durare plures etiam annos. Neque tamen hoc non fuit rationi valdè consonum, quia ex peripneumoniâ, vtpote quæ est breuiotis constitutionis quàm pleuritis, ita citiùs fit
C suppuratio, & illius vomica rumpitur priùs, & nisi priùs etiā perpurgentur, tabescunt ab ea priùs suppurati, vt in commentariis sectionis 5. aphorismorum indicauimus. Iam verò tabidi facti, qui ex interna inflammatione tales facti sunt, breui moriuntur, atque tantò breuiùs, quantò ex inflammatione acutiori. Qui enim tabescentes durant diu, ij sunt qui ex destillationibus à capite, aut toto corpore, vel ex congesta inter latera pituita inceperunt. Meritò igitur hæc quæ à peripneumoniâ processit ad tabem, adeò breui consumpta fuit: futuram verò citò mortem significauerunt lethalia signa citissimè
D apparentia, & celeriter alia ex aliis succrescentia. Laborasse enim à principio pulmonem, indicauit hæc syndrome signorum, febris continua, difficultas spirandi, tussis. Si enim fuisset pleuritis, ad fuisset etiam dolor, qui tamen noo adfuit. Sed & rubor genarum, & sibilus, & *κέρχνος*, hoc est, asperitas stridula circa asperam arteriam & fauces, pulmonis & arteriarum eius indicant affectionē. Quod spiratio vespertina maior esset & densior matutinâ, signum erat malum, passionem simul indicans, & periculum. Nam peripneumonia non rarò est pi-
E tuitosa inflammatio, cuius febris quotidiana habet incrementa. Fieri verò hæc vesperi à prandio, familiare est omnibus catarrhosis, & quacumque ex causâ tabescentibus, quorum vtrunque huic aderat, fluxionem scilicet secundum pulmonem pari, & ad tabem vergere. Nam erat statim ab initio tussis, & excreatio similis purulentis, hoc est, qualis in iis qui tendunt in suppurationem. Huiusmodi autem est tussicula quædam molesta, partim omnino sicca, partim cū tenui excreatione & alba. Cum ergo maligna inciperet pulmonis inflammatione la-
F borare, citò processit in suppurationem & tabem pariter. Cùm supra suam constitutionem, quæ septem dierū est, protogata sit peripneumonia, procedente tempore etiam vox est facta aspera, & accidit corporis colliquatio. Siccescēte simul toto corpore, & aspera arteria. Nam *φωνὴ βραγχώδης*, quæ ob siccitatem arteriæ fit, vocatur aspera. Factæ sunt circa lumbos eruptiones, quæ etiam recensentur ab Hippocrate inter signa suppuratorum in prognostico, vbi ita dicitur, Cæterùm omnes suppuratos

ex his signis cognoscere oportet. Primum quidem A si febris non dimittit, sed din quidem tenuis est, noctu verò amplior, & sudores multi obuiuntur, tussisque ac tussiendi promptitudo ipsis adest. & nihil memorabile expuunt, & oculi caui fiunt (hoc fit simul cum corporis colliquefcentia) & maxillæ ruborem contrahunt, & vngues quidem manuum curuantur, digiti verò calescunt, & potissimùm summi; in pedibus tumores fiunt, & cibos non appetunt, & pustulæ per corpus enascuntur. Horum plurima adfuerunt vxori Polycratis. Cui pustulæ factæ præcipuè sunt circa lumbos. Illud quoque accidit, vt reliquis tabescentibus consueuit, quod B extremo iam tempore aluus liquidior facta est. Aphur.12.sectionis quintæ dicit Hippocrates, quibuscunque tabe laborantibus capilli de capite defluxerint, hi alui profluuio accedente moriuntur. Capillos defluere tabescentibus, signum est eos in extremo constitutos esse, quod huic mulieri non narratur accidisse, neque verò necessarium est adesse omnibus, & mulieribus quidem multò minùs, vtpote quarum capilli radices habent firmiores, & ex crassiori ac lentiori fuligine. Postremò acciderunt postrema iam signa, quæ accidere solent moribundis. Nam septuagesima die C refrigerata sunt extrema, videbaturque extincta febris, quia & in temporibus facta est quies, hoc est, cessauit pulsus in temporibus sentiri, id quod extinctione naturalis caloris factum est. Respirandi verò difficultas intendebatur, atque adeo post hanc requiem, hoc est, post hanc apparentem infebricitationem, tantò aucta est, vt nisi sedens esse non posset, idque durauerit donec mortua fit. Erat verò etiam ψόφος πολὺς in aspera atteria, contingebant hæc pure in asperas arterias pulmonis regurgitante, & vias spiritus obstruente, atque ita de- D mum suffocante. Quod quidem in tali statu constitutis facilè fit, quia debilissima facultas non potest diu laboriosam respirationem sustinere. Aderant quoque sudores praui, quales scilicet per syncopem solent, frigidi secundum faciem, & frontem. Nihilominus constabat mente, atque ad extremum vsque vitæ finem constitit, quod ἐμβλέψιες ἐμφρονώδεες indicabant. Scilicet cùm iam loqui non posset præ angustia, non erat vnde quis iudiciũ sanæ mentis acciperet, nisi ex oculis. Modum verò quo ægroti intuentur, magnam præstate signi- E ficationem mentis, ex ijs quæ in prognostico docet Hippocrates facilè intelliges. Congruens autem fuit huic mortis generi, mentem ad extremum vsque constare. Ita enim consueuit in iis qui tabescunt ex suppuratione, sicut & in extremo, & cum iam iam videntur extingui, durare plusquam quis speret. Velut hæc quæ iam refrigerata, & pulsu deficiente etiam in temporibus, durauit plus quàm quinque dies. Id verò fit in ijs, qui extinctione moriuntur potius quàm morbi magnitudine, exsoluitur enim vis sensim. Con- F cludit Hippocrates narrationem dicens, post primos autem purulentum excreare perseuerabat. Quæ verba non ad extremos hos dies debent referri (in his enim excreare iam desinebat) sed ad totum morbum: significant enim post primos dies, velut post primam septimanam, toto reliquo tempore excreatum esse pus.

Mulieri quæ supra portas habitabat, iam seniori febricula oborta est, quæ cùm iam desineret, ceruicis dolor vsque ad spinam & lumbos extendebatur, nec his partibus admodum valebat. Maxillæ verò & dentes in seipsos adeò compingebantur vt specillum non admitterent, & vox balbutiebat, quod resolutum corpus esset immobile & imbecillum, mente tamen constabat. Calefacientium & aqua mulsæ tepidæ vsu hæc remiserunt tertia ferè die, & postea succis & iusculis conualuit. Hoc autem sub extremum Autumni contigit.

Huic mulierculæ abscessus factus est in solutione febriculæ lentæ, quales senibus sunt familiares: congruens sanè solutio, & febris naturæ (siquidem erat lenta) & ætati mulierculæ, siquidẽ senior iam erat. Factus verò est abscessus ad articulos spinæ, à ceruicis initio vsque ad lumbos, neque solùm in articulis fecit dolorem humor, sed in neruorum etiam initia refusus omnium eorum fecit resolutionem, in quibusdam maiorem, in quibusdam minorem. Nam ablatum omnium partium, quæ motum à spina recipiunt, non valdè potens erat, idest, non benè eas poterat mouere, quòd resolutum, & immobile, & debile esset corpus. Manifestè autem resoluti sunt musculi mouentes linguam, & aperientes os. Nam balbutiebat, & habebat os clausum, & dentes adductos, adeò vt specillum non admitteret. Quod quidem accidens fieri poterat, ob conuulsionem claudentium, aut ob resolutionem aperientium, ex aliis verò quæ vnà aderant, verisimilius est in resolutionem reiiciendũ esse. Prætereaquàm quod Hipp. id noluit sub dubio relinquere dicens, quòd resolutum & immobile & debile esset corpus. Velut etiam quod affecta esset lingua cum maxillis, constat affectionem ad totam ceruicem pertinuisse. Nam nerui eas partes mouentes descendunt ab ipso cerebro, à quo iamiam ortum ducit spinalis medulla. Itaque ipsum etiam cerebrum abscessus partem accepit. Atque ob id Hippocr. cùm dixisset maxillæ compingebantur, & vox balbutiebat, velut quiddam notatu dignum adiecit, constabat autem mente. Nimirum cùm laboraret cerebrum, videbatur consentaneum, vt mens quoque esset læsa. Verùm non adeò mirum est, vt non occurrant sæpe læsiones motus sine sensuum læsione, vergenre, vt dixit in proximo libro Hipp. succo ad corpus. Calefactoriis (vt fortasse frictione olei vulpini, aut ricinini) & collutione oris ex melierato tepido, atque etiam eiusdem meliersti potione ἐχάλασε τεταίη σχεδὸν, cepit scilicet laxare os, vt posset iam abducere dentes, & accipere plusquàm melicratum, & posteà succis & iusculis vtens (quod scilicet nondum haberet maxillas adeò solutas & firmas, vt posset cibis vti) paulatim euasit omnino sana. Videbitur curatio fuisse leuior, quàm pro magnitudine affectus. Verùm scite oportet, affectus partium indicatione factos, multò faciliùs curari, quã quum ob multitudinem, aut cacochymiam fiunt, præcipuè cùm nondum iudicatorij abscessus ob medi-

ci incuriam, aut quòd eius copia non fuerit, indurruerint, aut inueterauerint. Nam perpauci sunt particularum affectus curatu difficiles, nisi quòd foueatur à multitudine, aut à cacochymia corporis totius, aut aliarum partium. Quod in indicatoriis abscessib' non euenit. Hinc fit, vt morbus regius in febris solutione ortus, per quē & vrina & deiectio fiunt quales in bene valētibus, facillimē soluatur, ac breui: qui verò ob bilinsam fit cacochymiā, non nisi sæpe, ac vehementer expurgato corpore. Dicit euenisse hoc sub autumni extremum. Meritò profectò. Nam autumni finis partim retinet autumni cōditionem, partim hyemis conditionem imitatur. In autumno verò fiunt dyscrisiæ, seu difficiles indicationes, quales præcipuè quæ per abscessus: in hyeme fiunt dolores laterum, & lumborum, & resolutiones, vt in aphorismo dicitur. Contigerunt igitur huic omnia secundum temporis conditionem.

VNctor apud Harpalidem imbecillior cruribus & manibus circa autūnum factus est, bibit tunc medicamentum sursum ac deorsūm purgans. A purgatione autem febris eum corripuit, & tale quid in arteriam defluxit, vt loquelam impediret, & inter loquendum anhelaret, quasi āgina & raucedine laboraret. Suffocatio deglutienti & cætera anginæ symptomata acciderunt, tumor tamen non aderat. Febris & tussis intendebantur, & humidam & multam pituitam excreabat. Progressu autem temporis dolor etiam circa pectus & mammam sinistram exortus est. Cùm autem exurgeret aut commoueretur, anhelatione multùm angebatur, & sudor à fronte & capite dimanabat, & faucium affectus detinebat, remissius tamen, ex quo dolor in pectus descendit. In principio igitur fabis melle conditis vtebatur, at postquàm febres detinuerunt, potius oxymelite calido, & multo mellis linctu. Trāsactis quatuordecim diebus omnia desierunt, nec multò post manibus & cruribus validus euasit.

Hic ob redundantiam crassorum & frigidorum succorum, quibus eum in autumno contigit esse plenum, cœpit pati crurum & manuum pariter resolutionem. Casus sane satis periculosus. Nam vbi omnes pariter artus pati incipiunt, meritò timetur communi omnium principio, cuius resolutio apoplexia est. Hanc arbitror ob causam, bibit tūc (nam illud tunc festinationem significat) pharmacum sursum & deorsum purgans. Cum verò esset excrementorum copia maior, quàm vt posset vni quantumuis forti expurgationi cedere, factum est vt febris & multæ fluxiones excitarentur, alteratis scilicet & exagitatis succis magis quàm euacuatis, & periclitatus inde est, siquidem febris fuit acuta, fluxio autem in spiritales vias abundanter incubuit: primùm quidem in superiores, & quæ ad ceruicem sunt, vnde cum asperitate arteriæ anginosus & rau-

A cus factus est, & suffocabatur deglutiens, omniaque apparebāt vt in anginoso, quānis tumor exterius nullus appareret, quia non tam erat causa horum inflāmatio, quàm multa fluxio in gulam, & asperam arteriam incūbens. Adeò angebatur, vt cùm exurgeret anhelaret, & præ anxietate sudaret ex capite & frōte. Deinde cœperunt, descēdente fluxione ad pectus, quæ circa fauces erant affectiones, habere se remissiùs & tunc adhærente lateribus pituitā, superuenit dolor circa pectus, & mammam sinistram. In initio quum scilicet fluxio partes faucium

B & colli magis afficiebat, & curationis gratiā, atque ob raucedinem vtebatur eo medicamine, cuius nuper in historia vxoris Polycratis facta est mentio, ex farina fabarum & melle: postquam verò febris visa est intendi, & fluxio altiores partes obsidere, cœpit vti oxymelite calido abundantiùs, & multo linctu ex melle, seu solo, seu cum succis quibusdam parato, velut fit in pleuritide, & peripneumonia, & aliis huiusmodi passionibus. Transactis quatuordecim diebus omnia hæc desierunt cum febre, atque adeò crurum etiam & manuum robur paulò post recu-

C perauit: eadē prorsus ratione, qua is qui à conuulsione tenetur, febre superueniente liberatur. Nam vt soluatur febre, eadē ratio est resolutionis & conuulsionis à repletione, & aliorum morborū qui ex multitudine crudorum humorum ortum habent.

CHartadem febris ardens corripuit, copiosus bilis vomitus, & per aluum deiectio, vigiliæ aderant, & circa lienem rotundus tu-

D mor. Ipso die manè surrexit strepitu circa ventrem sine dolore oborto. Cùm verò aluum exoneraret, sanguinis recentis plusquam congium demisit, & cùm parùm cohibuisset, concreti grumi etiam tertiò effusi sunt. Anxietas autem aderat circa os ventriculi, & per totum ferè corpus, sudor exiguus & febricula, frigescere videbatur. Primò quidem mentis erat compos, procedente verò die & anxietas maior, & in-

E quietudo, & spiratio paulò frequentior, & confidentiùs ac benignius quam pro tempore homines alloquebatur & excipiebat, & quædam animi deliquia videbantur superuenire. Cum autem quidam offerrēt succos & aquam in qua farina macerata erat, non soluebantur, sed spirandi difficultas sub vesperam admodum magna erat, & vehemens corporis iactatio, & in dextra ac sinistra sese conuertens nullo

F tempore quiescere poterat. Pedes erant frigidi, in temporibus & capite maior calor, Instante iam morte & multi sudores parui manabant, & quum bibebat strepitus descendentis potus circa pectus & ventriculum percipiebatur, quod pessimum est. Cum vero dixisset sibi aliquid velle demitti, & oculos intendisset, non diu se cohibens mortuus est.

Hic est Chartades, cuius nuper meminit in historia filij Cydis, ob illud signum quod huic quoque accidit in ventre dum biberet, strepitus scilicet potus velut descendentis in thoracem & ventrem. Quod signum tanti momenti facit Hipp. ad mortem significandam, vt non contentus narrasse dicat, quod autem pessimum, quasi diceret, hoc autem pessimum est. Sed enarremus historiã à principio. Hic, quantum intelligo, intra diem naturalem mortuus est, ex febre ardente cum cholera morbo, quę in profusam sanguinis deiectionem processit, ex qua per syncopem interijt. Quamquam legatur in quibusdam codicibus, ἐν τρίτῃ πρωΐ iuxta quam lectionem est mortuus Chartades intra diem tertiam. Et fieri quidem potuit vtrumque. Nam choleram, quantumuis vehementem, in diem tertiam protrahi mirum non est, præcipuè si sanguinis deiectio non acciderit vsque ad tertium mane, quod intra secundum esset diem. Neque mirum adeò fuisse vehementem, vt intra diem hominem tolleret, si in ipso primo mane superuenisset deiectio sanguinis. Iuxta hanc ergo lectionem, videtur Chartades cœpisse febricitare vesperi, & totam noctem transegisse vigilem, mouendo, ac deijciendo, & primo mane descendisse ad deiectionem, ac deiecisse sanguinis optimi, ac velut effusi ex iugulata victima plusquàm congium, hoc est, plusquàm duodecim cotylas (congius enim capiebat sex sextarios) atque ab ea tam copiosa sanguinis effusione, cum signis instantis syncopis perseuerasse diem totum, donec vesperi, superueniente alia effusione sanguinis, non extra corpus iam ob debilitatem, sed in ipsa intestina, mortuus est. Quam autem causam affectionis huius fuisse Hipp. coijciat, nunc superest vt dicam. Cùm errore facultatum naturalium, ob malignam aliquam sanguinis totius qualitatem, & debilitatem lienis, multa sanguinis copia ad eum sese collegisset, intumuit adeò, vt rotundi tumoris speciem præberet tactui satis conspicuam, vt ex manifesta ex facili eius cognitione constatet esse magnum, ex rotunda figura pertinere ad viscus potius quàm ad vllum musculorum. Putrescentibus igitur ijs qui oppilati erant succis, orta est febris ardens. Irritata verò lienis facultas multitudine ac qualitate, cœpit in ventrem superiorem pariter & inferiorem reuouere, primùm biliosos succos, secernens inutilia ab vtilibus, paulò autem post non potens iam se continere, (vt fieri solet quum euacuationes incipiunt à maxima irritatione) reiecit omnia affatim, adeò vt vel ipse sanguis colore integer, & similis sanguini victimæ effunderetur, peneque exhaurirentur venæ per ipsum lienem. Nisi fortè tunc quoque hepar conspirauit cum liene, atque, vt ita dicam, simul cum illo sese præcipitauit. Vtcunque hoc habeat, iam inde, velut cum syncope reliquum eius diei collu̅ctatus, vesperi mortuus est. Fuerunt verò syncopis duæ causæ: nimia euacuatio sanguinis, cum qua non potuit non exhauriri vitalis spiritus maxima copia, quia boni atque integri sanguinis erat effusio & ex impotentia facultatis nascebatur: tum grumi detenti intra ventrem. Nam cùm ille virium exolutionem sentiens, semel atque iterum cohibere curasset, atque valenter sphynctérem astrinxisset, compacti sunt grumi. Sanguis enim mox ac in ventrem incidit, hoc est, extra venas & arterias effun-

A ditur, concrescit in grumos & corrumpitur, atque eius quàm vllius alterius succi corruptio moltò maiorem infert noxã cordi. Symptomata, quæ totã eam diem affuerunt quandiu spirauit, apertã habent interpretationem. Nam anxietas & iactatio, & febris extinctio, & sudor exiguus, & spiratio frequentior, exolutionis vitalis facultatis sunt signa, vt etiam frigiditas pedum cum calore maiori temporũ & capitis. Exiguum enim quod vitalis calidi reliquum est, ad pedes aut manus nõ effunditur, expirat verò per arterias capitis & temporales, vnde & sudores ea
B parte solùm orti syncopales sunt. Iam verò strepitũ descendentis potus esse signũ corruptionis facultatum, quæ regunt nostra corpora, interpretati anteã sumus. Delirauit quoque, tametsi non maniacè. Scribit enim id solùm habuisse delirij, quod alloqueretur & exciperet homines confidentiùs, & benigniùs quàm pro tempore, hoc est, quàm conueniret homini in tanto periculo constituto. Omnia verò huiusmodi desipientiam indicant, non verò qualem phrenitis facere solet, sed qualem nonnunquam debilitas, quam medici mentis vacillationem vocant. Narrat etiam Hipp. quid sit actum.
C Cùm autem (inquit) quidam (medici scilicet, aut adstantes) succos offerrent, & aquam in qua farina macerata fuerat, polentam scilicet ad reficiendum hominem, & ad cohibendas euacuationes, (nam farina vt & amylum cohibet, non quidem adstrictione, sed agglutinatione & lentore) non soluebantur deliquia, sed procedebant, augebanturque signa syncopes. Memini me aliquando ad ægrotantem in hoc eodem periculo constitutum, accersitum esse, simul cum alio medico non vulgari, qui eum à principio susceperat curandũ, in quo quod
D consilium cœperimus dicere non grauabor, quandoquidem optimè cessit, & ille euasit. Tenebatur quidem ille iam per aliquot dies febre continua, superuenit illi quadam die morbi (neque enim memini quã) desidenti ad deiectionẽ, fluxus sanguinis non minùs copiosus quàm Chartadi, & ex effluxu similiter atque ille periclitatus est. Cibum concoctu facilem, & tenuem, & reficientem facilè dari crebiò iussimus, vt iuscula gallinæ refectoria, qualia quæ succi alicuius permistionе parantur. Interim odoribus rerum esui aptarum, vt carnium, panis recentis, & vini refocillari, cordi aliquid eo-
E rum quæ proprietate quadam dicuntur illud roborare, admoueri, & clysteres dissoluentes grumos sine irritatione infundi, vt ex mulsa, & ventrem totum vnguento diaphœnicon illinire. Erat itaque tota curatio in refectione virtutis, & ventris adstrictione, & grumorum paulatina dissolutione, & euacuatione. Si enim sine reliquis agatur sola refectio, non erit satis, grumi enim inferent mortem, ac multò magis si quis simul adstringat: si verò grumos curet dissoluere sine roboratione, non poterit euacuatio sustineri, ac multò minus, nisi
F quis etiam adstringat. Itaque ea omnia simul facere expedit, in hoc & quocumque alio casu simili. Chartadi fortasse non fuisset ea curatio satis, quòd non mediocriter iam debilitato ex cholera, ea sanguinis effusio superuenisset.

Hermoptolemi vxorem hyemis tempore febris & capitis dolores corripuerunt, &

cùm biberet quasi difficulter deglutiens surrexit, & cor sanum esse dixit, lingua ab initio liuida fuit. Ægrotandi occasio visa est esse ex horrore post balneum, nocte dieque insomnis erat. Post primos dies interrogata, non solius capitis sed totius corporis dolore se affici dicebat, sitis aliquando intensa erat, aliquando moderata. Quinto & sexto, & vsque ad nonum diem ferè delirium, rursúsque apud seipsam semiperfecta cum sopore loquebatur. Interdum etiam manum extendebat ad dealbatum parietent, & puluinum quendam frigidum qui capiti supponebatur, etiam lateribus admouebat: interdum etiam stragula proijciebat, & in oculo dextro subcruentum quid & lachryma aderat. Ea verò erat vrina quæ in pueris semper pessima est. In principio quidem deijciebat aliquantum rufa, deinde verò aquosa admodum & eiusmodi coloris. Vndecimo die remissiùs calere videbatur, & aliquando sitis expers adeò erat, vt nisi quis daret non peteret. Somni post primum tempus mediocres contingebant interdiu, noctu verò insomnis erat, & ad noctem magis laborabat. Nono venter turbatus est aquosis excrementis, & similiter etiam vndecimo: sequentibus autem moderatè, sed frequens exurrectio erat, & eadem deiectio. Prioribus autem diebus excandescebat & instar pueruli plorabat, & vociferabatur, & terrebatur, & circũspiciebat, quando ex sopore excitabatur. Decimo quarto verò die operosum erat eam continere, repentè & vehementer exilientem & clamantem, velut ob acceptam plagam, grauèmque dolorem & timorem, adeò vt quis eam apprehensam pauco tempore detineret. Deinde rursus quietem agebat, & sopore pressa dormire perseuerabat, nihil omnino videns, aliquando etiam neque audiens. Crebrò autem in vtrumque modò in tumultum, modò in quietem per totam ferè hanc diem transmutabatur. Sequente vero nocte per aluum prodijt quiddam subcruentum, veluti mucosum, rursùsque velut limosum, postea verò porracea valdè & nigra. Decimoquinto vero vehementes aderant corporis iactationes & timores, & clamor erat remissus: consequebatur autem efferatio & excandescentia & eiulatus, nisi cito ei quod vellet esset porrectũ, & cognoscebat quidem omnes & omnia statim iam post primos dies, & quod in oculo erat sedatum est, mania autem secundùm occasionem, & vociferatio, & prædicta mutatio ad soporem consequebatur. Audiebat inæqualiter, quædam quidem promptè, etiamsi summissè quid diceretur; quædam vero altiori voce pronunciare oportebat. Pedes semper æqualiter cum

A *toto corpore calidi vsque ad vltimos dies, verùm decimo sexto die minùs. Decimo septimo cùm pacatiùs quàm alijs se haberet, ad noctem velut horrore suborto contrahens se magis febricitauit, & magnopere sitiebat, cætera autē similia consequebantur. Tremores manuũ contingebant, & caput concutiebat, & oculorũ intuitus erant praui; & sitis vehemens, cùm bibisset, rursus petebat, & rapiebat, & copiosè bibebat, auellere autē non poterant. Lingua sicca*
B *erat & valdè rubra, & totum os ac labra exulcerata & sicca, manus etiam ambas ori admouens manducabat tremula, & siquid comedendum aut sorbendũ offerretur, auidè ac furiose deglutiebat & sorbebat, ea etiam quæ circa intuitum considerãtur praua erant. Tribus autē aut quatuor diebus ante mortem tanti aliquãdo horrores ipsi incidebant, vt corpus cõtraheret, & cont egeretur & anhelaret: crura cõuellebantur, & pedes refrigerabantur, sitis verò*
C *similis erat, & quæ ad mentem pertinent similia, & exurrectiones aut inanes erant, aut pauca & tenuia cum exiguo quodam conatu deijciebãtur. Postremo die qui fuit vigesimus tertius oculus mane magnus erat, & circunspectio breuis, & quietem agebat, aliquãdo etiam sine integumentis, & sopore. Ad vesperã autē dexter oculus ab externo angulo ad nasum mouebatur, quasi intueretur aut aliquid vellet, &*
D *cognoscebat, & interrogatis respondebat. Vox post multa aliquantum blæsa erat, & præ vociferatione fracta ac rauca.*

Longa certè & difficilis est hæc oarratio. Magna enim ex parte est incondita, & præpostero cõtexta ordine, & verbis obscuris. Qua propter maximus labor etit in ipsius dictionis expositione. Quod ad huius morbi speciem, seu essentiam attinet, constat fuisse febrem ardentē, cui successit phrenitis. Quod verò ad internam causam, & succos qui in mulieris cotpore redundabant, multiplices fuisse, ac multam
E omnium copiam. Nam bilis erar multa, & ea quidem partim flaua, partim nigra exustione. Sed & crūdi ac pituitosi inerant non pauci. Ex hac succorũ varietate & copia, nata sunt adeò multa & varia symptomata, atque adeò contraria, & hanc ob causam morbus fuir adeò magnus & perniciosus. Cerebrũ præcipuè passum est, vt in reliquis phreniticis, sed & cor satis insigniter, vt in melancholicis, ad hęc facilè est si percurramus referre symptomata omnia, quæ cõtinet hæc narratio. Dicit hyemis tempore accidisse hanc febrem, nõ quòd talis cum hyemis
F natura congrnar, sed vt intelligas, ideò fuisse adeò periculosam, quòd non coogtueret. A principio adfuit febris, & capitis dolor, vt par erat futuro phrenitico, quia si quæ pars per morbum doler, in eam fiunt abscessus, atque si ante morbum, in eam morbus firmatur. Initio morbi cùm offerretur illi potos, surrexit ad bibendum more eorum qui difficulter bibunt, & hausto potu dicebat se cor sanasse, quia scilicet magnum sensit secundum cor solatium

ex potu, vt faciunt plerúque qni anguntur, & patiuotur deliquia. Hæc melancholici ſucci erat nota (quia hic ſuccus cor debilitat, & angit) ſicut & quod mox apponit, lingua à principio liuida. Occaſiooē fehricitandi dicit, videri fuiſſe horrorem poſt baloeom. Vulgus hominū diceret, illum horrorem cauſam fuiſſe febris, & eſſe mulierem refrigeratam, revera tameu uou ita erat, ſed balneū intēpeſtiuum rigorem fecit, & toti morbo dedit iuitium. Neque mirum. Nam vbi corpora prauis ſuccis, aut crudis, aut multis ſunt referta, balneū periculoſum eſt, niſi priùs vacuentor, aut expurgentur. Quia balneū in talibus fuodit, & mouet magis quàm euacuat, & ita fluxiones multas mouet, & putreſcēdi ſæpe præſtar initiū. Cùm igitut hæc mulier eſſet plena prauis & varijs excremētis, oon mirum læſam eſſe adeò, vt rigeret primùm excremētis per ſentientes partes delatis, & deinde putrefactis febricitatet acutè. Primis diehus erat vigil die ac nocte, ob magnitudiuem febris & capitis dolorem, poſt primos (duos aut tres fortaſſe) dies interrogata dicebat, non ſolū caput, ſed totū etiam corpus dolere, creſeente febre & debilitate. Sitis quandoque vehemens, quādoque moderata. Hæc enim & alia ferè omnia inæqualiter ſecundum tempus inetant oh ſuccorum varietatem. Quinta & ſexta, & vſque ad nonam ferè delirium, hoc eſt, ferè continēter delirahat, & ſtatim ad ſeipſam redibat, loquebatur cum ſopore ſemiperfecta. Quæ etiam diuerſa ſunt, & diuetſorū bumorum ſigna. Erat etiā tunc quoque vehemens exuſtio, oam manus extendehat ad dealhatum parietem, quem propè babebat, & vertebat ceruical, atque quā frigidum erat admouebat capiti, & lateribus, & aliquando proijciehat ſtragula. In dextro oculo ſuherueotum etat, & lachrimabatur. Quod ſignum vituperabatur ab Hippocrate in prognoſtico. Si involuntariè lachtymentur, aut albas pattes rubentes habeant, hæc mala & pernicioſa eſſe putandum eſt. Vrina verò (inquit) qualis pueris peſſima eſt. Hac periphraſi ſignificat vtinam alham & tenuem, iuxta illud prognoſtici, at rum in viris, tum mulieribus, nigtæ vrinæ peſſimæ ſunt, in pueris autem aquoſæ. Erant verò hæ vrinæ peſſimæ huic mulieri, vtpote deliranti, ita enim dicitut in aphoriſmo. Vtinæ albæ & petſpicuæ malæ, maximè ſi in deliraotibus appareant. His dictis deſcribit ſpeciem deiectionum dicens, à principio deijciehat ſuhrufa, & bilioſa. Deinde autem (hoc eſt, nonâ die) aquoſa & eiuſmodi coloris, hoc eſt, ſuhſtantia & colore aquoſa. Narrat mox per anticipationem ea quæ acciderunt die vndecimâ, & mox redit ad nonam. Melius autem ſit me ordine texere narrationem. Anteà igitur deiecerat ſuhrufa, deinde aquoſa. Nam nouâ venter perturbatus eſt excrementis aquoſis, eodem modo etiam vndecimâ, in qua videbatur iam mulier calere remiſſiùs, & ſitis expers aliquando erat, adeo vt niſi quis offerret potum, non peteret. Somni (inquit) poſt primū quidem tempus, hoc eſt, poſt hos dies (noo enim primis duobus aut tribus totius morbi, ſiquidem in illis vt dicebatur, vigil erat & nocte & die) contingebant interdiu mediocres, ad noctem autem vigil erat, & laborabar magis ad noctem. Hoc certè graue eſt ſignnm, & in morbis fit periculoſis, tantò enim deterios eſt noctu vigilare, & diu dormire, quàm contrà, quantò diſſimilius eſt ei quod

A ſecondum naturam ſit in bene valentibus, Ita habebat vſque ad vndecimam, ſequentibus autem moderatè, ſed frequens exurrectio erat, & deiectio huiuſmodi, hoc eſt, durauerunt vſque ad decimam quartam deiectioues, & crebra ad deijciendum exurrectio, & eiuſdem modi, putà exeuntihus aquoſis, moderatiùs tamen fiehaot omnia. Hæc aquoſa deiectio, quæ à nooa fuit vſque ad decimam quartam, ſignificahat redundanriam feroſorum & crudornm, atque bilis raptum in ſuperiora, ſicut & aquoſa vrina. His eiſdem diehus, qui ſcilicet fuetunt vſque ad decimam qnartam, erant excaodeſcentiæ & fletus velut puetuli, & vociferatio,
B & terrores, & citeumſpectiones quum ex ſomoo excitabatur. Hæc omnia melancholica ſimul erant, & phteuitica, quæ die decima quarta aucta ſuut plurimùm, factaque ſunt iam maoiaca, ſeu ferina, raptâ in caput atrâ hile. Nam decima quarta operoſum iam erat ipſam continere, & exilientem, & clamantem repeotè, & pertinaciter, quaſi accepiſſet plagam, aut grauis dolor repentè incidiſſet, aut quaſi timore aliquo repentino eſſet percita, quaſi quis ipſam apprehendens oceultè, contineret for-
C titer. Rurſum hoc tumultu velut patoxyſmo aliquo exacto quieſcebat, & premebatur comate, & perſeuerabat dormire, aliquando quidem concluſis oculis non videus, etſi non omninò dormiret, aliquando etiam ueque audieos, quòd omoinò dormiret. Tanta erat humotis caput occupantis diuerſitas, vt mutaretur ferè totam eam diem crebrò in vtrunque tum tumultum tum quietem. Deiectiones quoque ſpontaoeæ indicabant multiplices humores, nam nocte diei decimi quatti ſubiit quiddam ſuhcruentum velut mncoſum, & rurſum velut limoſum, poſteà valdè porracea & nigra. De-
D cima quintâ vero ὀξεῖς ἐκπλασμοὶ ϗ οἱ φόβοι: vocat, arhitror, acutas iactationes, celetes & repentè factas, quales cum timore fieri ſolent. Vociferatio fiebat nunc lenis, nunc conſequabatur efferatio, hoc eſt, ferocitas, ſeu furor, nunc excandeſcentia, & eiulatus, niſi citò eſſet porrectum ei quod vellet. Tantos animi motus eiehat, & tantam debilitatem inſerebat vitioſus ſuccus, præcipuè melancholicus. His dictis de die decimaqointa, tepetit rurſum quædam eorom, quæ ſuperiorihus diebus in eam vſque contigerant. Cognoſcebat (inquit) omnes
E & omnia, ſtatim poſt primos dies, & quod erat in oculo ſedatum eſt. Mania autem ſecundum occaſionem, & clamor, & dicta motatio ſequebatur ad ſoporem. Quaſi diceret, etſi die quintâ inceperit delirare, & iam inde parùm apud ſeſe fuerit, tameo non ſemper eodem modo, neque æqualiter inſaniehat, ſed cùm primis delirij diebus, hoc eſt, quiotâ & ſextâ, & fortaſſe vſque ad nonam non agnoſceret eos qui aderant, ſtatim poſt primos & toto reliqoo morbo agnoſcebat omues, & omnia (uimirum non errabat imaginatio) & illud quod in oculo dextro erat, ſedatum eſt. Corripiebatur verò
F mania παρὰ καιρὸν hoc eſt, quum occaſio aliqua furendi ſeſe offerebat, & clamabat etiam ſecundùm occaſionem, & vt dictum eſt, mutabatur, nunc ad ſopotem, ounc ad peruigilium. Habebat quiddam aliud notatu dignum, audiehat enim inæqualiter, quædam promptè, etſi ſummiſsè qui aderāt loquerentur, quædam nonoiſi clarius Hoc neceſſe eſt fiat orgaoo eodem modo habente, aut mutato. Mutari

quidem adeò crebrò, vt nunc videretur audire nimis, nunc non satis. fieri non poterat nisi ob flatnosam aliquā & tenuem substantiam, quæ obuersaretur: velut iis qui ob ventriculum aut partem aliam laborant suffusione. Quædam enim videut expeditè, tunc fortè nullo vapore opposito; quædam mox obscurè, vapore intercursante: eodē modo habente organo fieri potest ob mentis alienationem. Quibus enim mens non satis cōstat, solent quædam eorū quæ adsunt, neque audire, neque videre & rursum quædam facilè sentire. Præcipuè verò hoc accidere solet melancholicis, & ex eo succo insanientibus Sunt enim sicca & excarni aure, atque ob id, si adsit animus, nimium audiunt; sin autem absit, non audiunt. Huic mulieri vtramque causam adfuisse est verisimile, quia & melancholica tenebatur insaniā, & vapor ei multus ferebatur in caput. Decimasexta, cùm anteà babuisset semper æquè calidos pedes, cœpit eos habere minùs calidos, quàm reliquum corpus. Quod sanè erat deterius iam, nam debilitatis caloris erat id signum, & sanguinis ad superiora multò magis effusi. Decimaseptimā, cùm interdiu videretur moderatiùs habere quàm anteà, ad noctem cœpit sese cum sensu frigoris contrahere, quasi rigor ei superuenisset, & inde rursus magis febricitauit, & sitis vehemensiam aderat. Reliqua verò vt anteà. Iam hinc habuit multò deterius, & cerebrum ac neruosum genus multò magis est affectum, & succus qui anteà mentē solùm lædebat, cœpit ad corpus verti, & conuulsiuè cœperunt moueri partes. Quod processit eò vsque vt conuulsa interierit. Fiebant (inquit) tremores in manibus, & concutiebat caput, & oculorum intuitus praui, cōtortis scilicet oculis. Hæc omnia erant conuulsoria, quæ eò erant grauiora, quò post maiorem, & cum maiori febre fiebāt. Aderant verò simul maximæ febris signa Nam erat sitis fortis, & cū potasset, rursus petebat, atque si denegabatur, rapiebat, ac largiter bibebat: auellere autem ab eius manibus potum non poterant qui ei aderant. Lingua erat sicca. Ferebat in os ambas manus, & manducabat, cùm esset tremula. Dicens, cùm esset tremula, causam reddit, quasi dicat, illud manducare per conuulsorium motum mandibularum fieri. Erat itaque illud, manus ferre in os, anxietatis & maniæ signum, illud manducare, conuulsorium. Si quis offerebat aliquid comedendum aut sorbendum, auidè ac maniacè deglutiebat ac sorbebat. Hoc accidens anxiis & furentibus accidit, quibusdam etiam moribundis, quòd langorem sentiant, & inde expectent auxilium. Erant tunc quoque quæ circa intuitum spectantur praua, cōuulsione scilicet procedente Tribus autē (inquit) aut quatuor dieb⁹ πρὸ τῆς τελευτῆς hoc est, antequā interiret, à vigesima scilicet vsque ad vigesimam tertiam qua interiit, incidebāt quandoque ipsi horrores; & sensus frigoris, vt contraheret corpus, & contegeretur, & anhelaret more eorum qui horrent, aut rigent, & pedum refrigeratio. Hæ iam erant refrigerationes perniciosæ, de quibus primo prorrhetici ita dicitur. Perfrigerationes ex rigore non recalescentes, malum portendunt, fiunt enim hæc iam extincto naturali calore. Processerūt simul conuulsio & mania, nam crura conuellebantur, & quæ ad mentem attinent, similia. Post enim tentante naturali facultate, & apponente extremos conatus ad expellendum, nihil tamen proficiente,

A surrectiones ad egerendum, aut inanes omnino, aut per quas pauca & tenuia egerebantur μετά τινος βραχέος τόνυ, hoc est, cum quodam exiguo impetu, qui mox remittebatur. Vltimâ iam die, quæ vigesima tertia morbi fuit, erat oculus magnus, alter scilicet altero maior, & circumspectio breuis, quod est, circumspiciebat omnia breui, quasi furtim. Ad vesperam dexter oculus mouebatur ab angulo externo versus internum, qui est iuxta nasum, quasi vellet aliquid videre, quæ vt & priora conuulsionem indicabāt Eadie quietior videbatur esse quàm superioribus, neque se contegebat, neque sopore B tenebatur. Cognoscebat & interroganti respondebar. Erat verò hæc alleuatio, qualis solet iam iam morientibus fieri, concidentibus facultatibus, & cedentibus morbo. Vox vltimò lædi cœpit, vt non posset quis iam intelligere quæ loqueretur, clamabat, quod non parùm faciebat ad exhauriendas vires, & facta est illi vox fracta & rauca, deficiente virtute & siccata arteria, & post tam multa tandem obijt.

C *Filium Amphiphradis æstate lateris sinistri dolor, & tussis corripuit. Multa etiam aluus excernebat aquosa & aliquantum biliosa, & febris circa septimam soluta esse videbatur, tussis aderat, & subalbidus & subpallidus. Circa duodecimam autem diem ex virore subpallidum exscreabat. Spiratio procedente morbo semper densior erat, & anhelatio, & stridula* D *quædam asperitas circa pectus & arteriam, sorbitionibus vtebatur, mente constabat toto tempore. Circa vigesimam octauam mortuus est, quandoque sudores foras erumpebant.*

Hic filius Amphiphradis laborauit pleuritide biliosa sinistri lateris, à qua ob humoris copiam liberari non potuit, quin ad suppurationem verteretur, cœpitque suppurationis adesse nota septimā die, vt videretur hic moriturus intra decimam quartam iuxta id quod ab Hippoc. dicitur in pro- E gnostico. Vt liceat coniectare, adfuisse huic aliquod aliud bonum signum, præcipuéque constantiam facultatis, ob quam vixerit duplum, durauerit que vsque ad vigesimam octauam. Ita enim habetur citato loco. Ex suppurationibus, quæcunque dum adhuc sputum biliosum est, suppurantur, perniciosæ valdè sunt, siue biliosum illud in parte, siue simul cum pure expuatur, atque hoc potissimùm, si morbo ad septimum diem progresso, suppuratio ab hoc spuro procedere incipiat. Timor autem est, eum qui talia ex puit, moriturum esse decimaquartā die, nisi aliquod bonum signum ipsi acciderit. Interpretor F verò fuisse hoc, quod præsenti ægroto accidit, quia babuit à principio dolorem lateris cum tussi & febre continua (nam dicens febris videbatur soluta circa septimam, insinuat fuisse anteà continuam) & difficultate respirandi (nam dicens πνεῦμα προϊόντος τοῦ νοσήματος αἰεὶ πυκνότερον, insinuat ab initio fuisse spirationem densam, qualis scilicet est signū doloris) quapropter pleuritidem habuit: (Nā pulsus rarò meminit Hipp. fuit is reliquis quatuor

A signis congruens) eam verò fuisse biliosam, licet colligere ex cõditione temporis quo ægrotauit homo, siquidem æstate, & ex deiectionibus aquosis subbiliosis, quæ non aliter quam ob redundantẽ bilem fiebant. Suppurationem verò pernitiosam esse factam breuissimè, vt in talibus solet, agnosces, quia circa septimam videbatur febris esse soluta, & tussis nihilominus aderat. Et densior spiritus, & color (sputi intelligo) subalbidus, & subpallidus, qualis .s. fit admistione puris cum bile. Procedente verò alteratione in deteriorem, nõ fiebat in dies sputum candidius, vt oportuisset, sed biliosius, vt circa duo-

B decimam ὑπόχλωρον iam excrearet. Iam inde fiebant omnia, vt in suppuratis, & priorem suspitionem confirmabant. Nam spiratio fiebat semper densior, & anhelatio, & ὑπερχαλέον περὶ στήθεα ἢ ἀρτηρίας, hoc est asperitas quædã pectoris & asperæ arteriæ quæ sibilum & stridorem edebat (κέγχρον vocant) & erumpebant sudores aliquando qui in noctu solent accidere suppuratis. Vtebatur (inquit) sorbitionibus, quibus scilicet tales vti solent. Mente constabat toto tempore, vt solent qui ex istis morbis moriuntur. Mortuus est vigesimã octauã, moriturus,

C vt, dixi, decimaquartã, nisi virtute valuisset. Esse autem hoc in casu adeò velox periculum, ob malignitatem alterationis materiæ dictum est in cõmentario prognostici. Animaduertit Hippoc. dolorem fuisse lateris sinistri, quasi aliquid fortasse interesset, vtrius esset. Auicenna hanc nobis dubitationem ingessit, quam Apooensis post illum suscepit discutiendam; fecitque id tenuiter, fortasse quia ipsa quæstio leuis est, neque adeò magni mométi, neque medici qui pleuritici curationẽ aggrediuntur, adeò multum curant, vtrum latus doleat. Nihilominus

D videtur id Hipp. considerasse, atque ob id dicendũ aliquid de ea etiam est. Auicenna non respondit satis distinctè, dicit enim ob partis dignitatem deteriorem esse pleuritidem sinistri lateris, quòd cor eo loco situm sit, tamen ob cordis calorem facilius discuti, si modò ea sit pleuritis quæ discuti possit. Tamen hoc non est quæstionem decidere, sed argumenta ab vtraque parte proponere. Fuisset dicendum, vtrum horum pluris faciendum sit, dignitas partis ad morbi malignitatem, an facilis discussio ad contrarium, vt inde flueret assertio, sinistri lateris

E pleuritidem deteriorem esse, aut minùs malam. Falsò etiam affirmat Auicenna, latus sinistrum præstantius esse, & calidius dextro. Nam reuera est tantò frigidius, & ignobilius, quantò lien hepate: cor enim in medio thoracis situm est, & arteria, etsi oriatur à sinistra parte cordis, mox reflectitur dextrorsum ad spinã, indeque demittit in vtràque partem ramos numero pares: sed in dextrã ampliores. Quod vel pulsus indicat, qui plerisque hominibus sentitur in dextra manu maior. Has ob causas censet Rasius lib. 3. continentis, deteriorem esse pleuri-

F tidem dextri lateris, quia .s. est partis nobilioris. Cõstat verò nihil adeò facere ad periculũ, quàm principatũ partis affectæ. Huius sententiæ videtur fuisse auctor librorum de morbis, siue is fuerit Hipp. siue quiuis alios Nam lib. 2. ita scriptum est. Quum tempus longius protrahitur, & febris vehemens, ac tussis corripit, & latus dolet, & in sanam partẽ decumbere non potest, sed in dolentem, & pedes & oculorũ cauitates intumescunt. Hunc vbi decimus quintus ab eruptione dies adest, multa calida lotum in sede firma collocato, & alius ipsius manus quidẽ teneat, tu verò humerũ concutito, vt audias in vtro latere affectio strepitum edat, optandum autẽ esset vt in sinistro. Hæc eo in loco, quibus verbis videtur præferri pleuritis sinistra, vt minùs periculosa: quandoquidẽ dicit fuisse optandũ, vt sinistrũ teneret latus. Verùm si rectè cõsideres, hic autor non loquitur de pleuritide, sed de suppuratione ex pleuritide, fieri verò potest, vt non idem iudiciũ ferendũ sit de pleuritide, & de suppuratione ex pleuritide. Consideretur ergo seorsum vtrũque. Pleuritis bos exitus habere potest, resolutionẽ, & suppurationẽ. & corruptionem. Resolutione liberantur homines breui, & intra morbi constitutionem; corruptione moriũtur breui: suppuratione magna ex parte moriuntur lentè, tabescẽtes aliquando etiã liberantur, multo tempore repurgati. Tres ergo cùm sint pleuritidis exitus, optandus maxim è qui fit resolutione: timendus qui corruptione: timendus etiam, etsi minùs, qui suppuratione. Pleuritis dextri lateris, quãrum in partis natura est, erit maior & acutior; quia calidior & sanguinolentior pars ad calidas & acutas inflãmationes est paratior, sinistri lateris erit minor & tardior: igitur dextra pleuritis paratior erit ad citam aut salutem aut mortem, per resolutionem aut corruptionẽ. (acutorum enim est hoc propriũ) sinistra verò sæpius in suppurationem abibit. Vide vtrum eligas. Postquã facta iam est suppuratio (fieri enim potest vtroque in latere) deterior fit haud dubiè quæ in dextra. Nam non potuit fieri, nisi ea parte plurimùm debilitata, debilitatam verò esse partem alioqui fortem grauius est, quàm debilem. Accedit quòd sinistra pars, vt ignobilior, opportunior est curationi. Nam cum minori periculo secarur & vritur. Huc respexit autor librorum de morbis dicens, optandum autem esset vt in sinistro: subiungit enim, hunc igitur locum seces, minùs enim lethalis est. Videtur ergo mihi Hipp. hic appositè narrasse, quod latus doluerit, quum filius Amphiphradis in suppurationem incidit.

Cauponi qui peripneumonia laborabat alnus statim subijt, circa quartam diem sudor multus accidit, febricula soluta esse videbatur, tussicula nulla erat, vt ita dicam. Quinta & sexta & septima detinebat febris, sudor octauã, nonã excreabat pallidum. Decima affatim non sæpe aluus deijciebat, circa vndecimam mitiùs se habuit. Decima quarta sanus euasit.

Rarum exemplum est hoc peripneumoniæ, bene per alui profluuium solutæ, nam vt in aphorismo dicitur, à peripneumonia malum est. Neque saot successisset, nisi pariter sudasset, & excreasset homo. Excreatio enim peripneumoniæ est principalis, vt Hippocraticè dicam euacuatio, sudor omnibus inflammationibus est conueniens. Accessit peculiaris quædam causa, ob quam huic alui profluuium contulit, species succi. Nam color sputi pallidus bilis indicaoit redundantiam, ea verò per aluum vtiliter subit aut subducitur. Itaque etsi morbi eius species soluere ventrem

non suadeat, si tamen bilis redundare videatur, licet ob cacochymiam etiam in eo morbo aliquando facere. Illud etiam habuit egestio alui cooeniens, quod deiiceret accuratim non sæpe. Nam talis egestio qoia est copiosa confert, quia rara rectè fertur. Neque tamen bene ac citò solui potuit fluxu alui peripneumonia, non enim intra suæ constitutionis tempus soluta est, sed vt quæ difficilis fuerit indicij producta est duplum. Solet enim intra septimam terminari.

Hermoptolemo post Pleiadum occasum febris superuenit, tußis non valdè vexabat, lingua autem qualis est peripneumonicis. Nona die sudauit, totus refrigeratus est velut videbatur, obtulerunt ipsi succum, & circa meridiem calescebat. Vndecimâ sudauit, & aluus demisit. Siccatæ sunt biliosa deiectiones & tußicula superuenit. Decima quartâ excreabat & stertebat: decima quinta cùm toto tempore mentis compos fuisset, mortuus est.

Hic mortuus est eodem morbo, & eodem ferè tempore, quo Caupo liberatus. Nam ex peripneumonia obiit hic die decima quintâ, ille ex eodem morbo liberatus est decimaquartâ. Illud habuit simile hic morbus priori, quòd sudores & alui profluuia acciderint. Verùm hæc ipsa fuerunt deterioris conditionis, & lethalia. Nam à sudore refrigerabatur, & aluus cùm fluere cœpisset, suppressa est intempestiuè, & recurrente sursum bile, tussicula aucta est denuò, cùm à principio fuisset exigua. Superuenerunt postremò illa duo pessima signa, excreare pallidum decima quartâ, (nam morbo adeò progresso, is color est signum materiæ inuictissimæ) & stertor, qualis scilicet accidere solet iis qui strangulantur. Quod quidem ex instrumentorum spiritalium passione mori indicauit, neque admodum consentiente cerebro, si quidem mente toto tempore constitit. Post pleiadum occasum hyemem esse, sæpe iam antea dixi.

Alius quidam in palato stertens, Lingua sicca erat qualis est peripneumonicis, mente constans mortuus est.

Duplex est stertor in gutture & in palato. In gutture stertunt, quibus ibi feruor quidam eum strepitu est, vt Hermoptolemo; in palato, quibus is strepitus fit ea via, quæ est inter palatum & nares, vt fieri consueuit multis dormientium. Hermoptolemum dixit habuisse linguam peripneumonicam; hunc alium siccam peripneumonicam. Nimirum linguam peripneumonicam dici, qualis peripneumonicis esse solet, par est intelligere. Fit verò plerisque peripneumonicorum crassa, & excrementosa, humidáque: aliis sicca, exusta cum rubore, vt scilicet ipsa peripneumonia, in erysipelatis naturam magis inclinat, aut œdematosi phlegmonis.

A

Posidonius etiam ineunte adhuc æstate pectoris & hypochondriorum, & lateris dolore circa febres diu affectus est, multis verò antea annis suppuratus est. Hyeme autem cùm inhorruisset, dolor intendebatur & tenuis febricula, & excreatio purulenta erat, tußis cum asperitate stridula circa fauces & stertore, mente autem constans mortuus est.

B

Multis euenit vt afficiantur dolore aliquo diuturno partium thoracis, aut ventris sine febre, & tandem suppurati fiant, iuxta illud quod in aphorismo dicitur, à dolore diuturno partium circa ventrem suppuratio. Nimirum, vt externis in partibus euenit aliquando tubercula quædam cruda fieri, quæ febrem nullam excitant, donec suppurentur, tunc verò, etiamsi fuerit succi subiecto frigidi, ob putrescentiam quæ superuenit, febrem inferre incipiunt, ita etiam in internis ventribus, siue inferiori, siue C superiori. Febres enim fiunt quum pus conficitur magis quàm iam confecto, & quàm antequàm conficeretur. Itaque quibus antequàm confici inciperet febres erant, tunc fiunt maiores, quibus non erant, tunc superueniunt maiores aut minores iuxta succi putrescentis naturam. Huic ita euenit. Laborauit enim sine febre multo tempore, dolore pectoris, lateris, & hypochondrij, pituitâ lateribus, qua parte alligantur hypochondrio, hærente & impacta, neque tamen putrescente: deinde suppuratione oborta febricula superuenit, & horror, & do- D lor intentior, quæ omnia suppurationis fientis esse signa, dictum est sæpe in hoc ipso opere, & in prognostico. Accidit etiam huic aliud quiddam notatu dignum, quodque multis euenit. Nimirum sunt nonnulli quibus ob debilitatem partium illarum sæpe redit hoc malum, fiuntque suppurati leui ex causa, sed quia leui ex causa, facilè etiam liberantur, atque ita fit, vt crebrò id patiantur, donec aliquando debiliores solitò fortè existentes effugere non possint, & moriantur. Quam ob eausam fit, vt plerosque interimat is morbus in quem E sunt paratiores, vt quorum natura vergit ad tabem, tabes: tametsi verùm etiam fit, ab eo morbo faciliùs eos quàm alios homines liberari. Sine delirio mori frequens est in morbis thoracis.

Balis filius cùm in monte plurimùm aberrasset, sexto lingua praua erat & subrubra, & in aberratione vociferatus est multùm. Oculi colorati, natantes quales nictantium. Color etiam reliqui corporis non valdè auri- F ginosus, sed subpallidus & liuidus. Vox praua, obscura, lingua qualis est peripneumonicis, non erat mentis compos. Spiratio ad manum praua, non frequens, neque magna, pedes frigidi, lapidei. Circa nonam mortuus est.

Hic puer cùm aberrasset plurimùm in monte, atque in aberratione plurimùm esset vociferatus,

ex defatigatione, & labore & anxietate incidit in febrem acutissimam, malignam, ex qua nonâ die mortuus est. Habuit verò, vt par erat in febre tam citò interemptura, citò signa perniciosa, & referentia causam à qua læsus est. Nam cùm erraret, & clamaret plurimùm, euenit efferri illi in caput sanguinem, & excrementa quæ in corpore contigit abundare, vnde facta est lingua praua subrubra, hoc est subrubra & referens malignum morbum, velut sicca plurimùm & aspera, & oculi etiam colorati, rubri, & πλέοντες, hoc est tumidi velut dormientium. Effusus etiam est illi vitiosus humor per totum corpus, vnde factus est color corporis velut inter subpallidum & liuidum. Quorum alterum significabat excrementa, alterum extinctionem caloris naturalis, quem labor & timor anxius extinxerant. Vox praua, hoc est aspera & clangosa, lingua obscura, hoc est obscurè loquens, peripneumonica qualis descripta est, οὐκ ἔμφρων hoc est delirè loquens. Hæc quoque omnia raptam esse bilem in omnes capitis partes significabant: spiratio ad manum praua, hoc est frigida. Nam hæc solùm differentia respirationis exploratur tactu, non frequens, neque magna. Itaque praua & rara & frigida, quæ vt in prognostico dicitur, valdè perniciosa iam est. Pedes postremò facti sunt frigidi, lapidei, hoc est frigidi & sine sensu, atque velut emortui.

ANginosa apud Metronē dextræ manus & cruris dolore affecta est. Febricula eam tenebat, tussicula, suffocatio tertia die remisit. Septimâ conuulsa est, vox intercepta; stertor, dentium collisio, maxillarum rubor. Hæc non multùm vitam protrahens, quintâ aut sexta mortua est. Signum circa manum apparuit subliuidum.

Quo pacto mortua est hæc quintâ aut sextâ, si septimâ conuulsa est? Duorum alterum licet suspicari, aut vitiatum esse codicem, legendúmque aliter: aut dici quintam vel sextam diem, ab ea qua cum conuulsione, & stertore, & collisione dentium, & maxillarum rubore vocem amisit, vt mortua fuerit mulier vndecimâ aut duodecimâ à morbi initio. Ego primum censeo probabilius, atque ex lib. 5. epid. pro ἑβδόμῃ σπασμώδης legendum πέμπτῃ σπασμώδης, nam cum tam graui morbo non potuisset tamdiu durare. Morbi quidem essentia & permutatio perniciosa non est obscura. Nam febricula, tussicula, & suffocatio anginam indicabant, reliqua accidentia conuulsionem vniuersalem, à qua facillimè mori euenit ob spiritus interceptionem. Duo signa sunt hic notatu digna, alterum quod antecessit morbum veluti futuri morbi signum, alterum quod superuenit, fuitque mortale. Dolor manus & cruris conuulsionem præmonstrauit. Quia artuum dolor plerumque fit patientibus neruis, qui in eos inseruntur, si autem pars aliqua ante morbum dolet, in eam morbus firmatur. Liuorem verò manus lethalem esse in prognostico dicit Hippocr. his verbis. Si digiti ac pedes omnino nigrescant, minùs pestiferi sunt quàm si liueant. Quod signum citra rigorem, aut occasionem eiusmodi, tanti facere sua

A deo, vt quum apparet, nulla deinceps ægris certò morituris præscribas auxilia, quinimò necessaria citra moram edicas postrema, tametsi ægrotus de se aliter cogitet. Quia in proximo esse iam mortem, experimento didici. Exemplo est etiam hæc anginosa.

BIon ex hydrope diuturno cibos fastidiebat multis diebus, & vrinæ stillicidium patie-
B *batur. In sinistro genu abscessus contigit, &*
suppuratus mortuus est.

Hydropici meritò fiunt fastidiosi ob redundantiam aquæ putridæ & salsæ, in ventriculi tunicis imbibitæ. Stranguria fit eadem aquâ ad vrinæ vias deriuatâ, atque ob id redditâ salsiori quàm pro naturæ modo. Vix autem habent vllum exitum salutarem, si diuturna iam sit passio. Nam præ debilitate sustinere non possunt vllos abscessus. Euacuatio verò nulla est eis satis idonea, nisi fortè aquosum
C alui profluuium.

CTesiphon ex ardente febre valida in hydropem incidit, & cùm anteà hydrope & lienis tumore laborasset, plurimùm repleta sunt & scrotum & crura & peritonæum. Circa mortem tussis & suffocationes contingebant sub noctem, magis à pulmone, veluti pulmonis affectu laborantibus. Tribus aut quatuor die-
D *bus ante mortem rigor & febris eum corripuerunt. Ad internam dextri femoris partem iuxta venam mediam quæ ab inguine fertur, collectio veluti ignis agrestis facta est, quæ ruborem habebat subliuidum. Ad noctem os ventriculi doluit, nec multo post vox intercepta est, suffocatio cum stertore, & mortuus est.*

Velut ille hydropicus, cuius narrata est historia,
E mortuus est cum suppuratione tumoris circa genu, ita hic mortuus est cum carbone, qui in interna parte femoris dextri iuxta inguem obortus est tribus diebus ante obitum. Signa verò carbonis erant euidentissima, erat enim rubor subliuidus, vrens vt ferus ignis. Ortus est cum rigore & febre. Dicit ortum esse hunc carbonem iuxta venā mediam, quoniam verò in femore non sunt multæ venæ insignis magnitudinis, sed vnica, constat mediam venam vocari eam, quæ per medium femur repit in alto recondita. Consentaneum est, huic potiùs quàm illi
F factum esse carbonem, quia fuit hydropicus ex multa febre ardente. Nam quibus fit hydrops ex febre ardente, manet simul cum aqua sanguis exustus, quo in partem aliquam truso carbones fiunt. Facile autē erat agnoscere, hunc hydropicū in malum tendere, quia per ea processit signa, quę in hydrope vituperātur. Nam plurimū repleta sunt scrotum & crura & peritonæum, quod quidem signum est hydropis plurimùm aucti, deinde tussis accidit. Dicitur autem in aphorismo, hydropicum si tussis

vexet,

vexer, desperatus est. Fiebat verò huic tussis non qualiscunque, sed suffocationes etiam ad noctem μᾶλλον ἀπὸ τοῦ πνεύματος ὥσπερ τοῖς πνευμονώδεσι. Tota hac phrasi nihil aliud significat, quàm fuisse tantam suffocationem, vt videretur esse peripneumonicus. Postremò crescentibus his eisdem symptomatis, & materia superiores partes affatim occupante, mortuus est. Nam καρδίης ἄλγος, hoc est, oris ventriculi dolor superuenit, & vocis interceptio, & suffocatio cum stertore.

Et in Olyntho hydropicus repente voce priuatus est, desipiens per noctem & diem mortuus est.

Exemplum aliud est hoc hydropici mortui per aphoniam. Quo pacto dignosci possit desipientia, in homine qui loqui non potest, explicatum antea non semel est. Nimirum ex oculorum iactatione, & gestibus.

Prodomi filius æstate subblæsus febre ardente laborabat, lingua ipsi subarida, obscura, deiectio multa, seruatus est.

Alui deiectionem conuenientem esse febri ardenti iudicationem, indicatur hoc exemplo, quod testatur Galen. vt in aliis locis, ita 3. de crisibus cap. 3. dicens, si sit febris ardens, vel sanguis è naribus fluet, vel post vehementem rigorem, sudor multus & calidus per totum corpus emanabit, aut per vomitum aut aluum aliquid biliosum excernetur.

Leophorbidam post Solstitium hyemale corripuit febris acuta, hypocondriorum & ventris dolor, deiectiones erant liquidæ, biliosæ, multæ, & interdiu sopore premebatur, lingua qualis est peripneumonicis, tussis non aderat. Duodecima nigra, pauca, & porracea per aluum demittebat. Decimaquarta soluta videbatur febris. Posteà verò sorbitionibus vtebatur: decimasexta os valdè salsuginosum & siccum fuit. Ineunte autem vespere horror & febris acciderant. Vigesimaprima circa meridiem rigor & sudor. Febricula soluta est, calor verò suberat exiguus. Sub noctem rursus sudor accidit, & vigesima secunda sub noctem sudor adfuit, & calor remisit. Omnibus autem diebus prioribus siue sudore fuerat, verùm aluus humida fuit, etiam in ea qua deinde censebatur morbi recidiua.

Ardens erat hæc febris, & pendebat ex multiplici ac varia materia. Nam nunc indicabatur bilis flaua, nunc viridis, nunc nigra, nunc salsa pituita. Cõsentaneum verò est ab his omnibus succis causam fieri, siquidem à quocunque horum fieri consueuit. Laborauerũt in hoc homine præcipuè instrumenta naturalia, hypochondria. s. &

A venter. Nam erat hypochondriorum & ventris dolor, collecta in eas partes maxima succorum copia, ex qua multæ humidæ & biliosæ deiectiones nascebantur. Tussis verò non inerat, vtpote vitalibus non perinde laborantibus. γλῶσσα fiebat περιπνευμονική, ob hypochondria. Nam, vt dictum est sæpe, exposita est lingua excrementis & fuliginibus omnium ferè internarum partium: nam ventris, hypocondriorum, pulmonis, & capitis. Vocatur verò Hippocr. vt explicatum antea est, lingua peripneumonica, quæ vtcunque est excrementosa. Sopor diurnus, ardentis febris erat sym-

B ptoma, cum quadam portione pituitæ. In tanta succorum multitudine & differentia, non poterat morbus non esse diuersus, inæqualis, & difficilis iudicij, habuit verò præcipuè quandam diuersitatem, qua putatus est habere recidiuam; cùm tamen reuera inæqualitas quædam esset motus, non tanta, vt mereretur nomen recidiuæ, quod innuit dicens, in ea quæ deinde censebatur morbi recidiua. Intermissio visa est fieri, inter decimamquartam, & extremum decimæsextæ. Contulit huic ad solutionem deiectio copiosa,

C quæ per totum morbum durauit, fuitque vtilis, etsi inceperit symptomaticè, sed multò magis sudor, qui superuenit iam concocto morbo. Tempus quoque fecit ad difficilem indicationem.

Theoclis cognatam quæ supernè habitabat, sub Pleiadas febris acuta corripuit. Sexta desiisse videbatur, lauit velut sedata febre. Septima mane maxilla valdè rubebat, vtra non memini. Sub vesperam vehemens accidit

D *febris, & animi deliquium, & vox intercipiebatur, nec multò post sudor contigit, & morbi sedatio septimâ.*

Non est facilè scire quod tempus vocet ὑπὸ πλειάδα. Nam alibi interpretati sumus sub Canicula tempus quo regnat Canis, inter exortum scilicet eius & occasum, nunc verò non possumus hanc interpretationem sequi. Nam æstas & autumnus totus sunt sub pleiadas, esset verò in tanta anni parte incerta narratio. Consentaneum er-

E go est nunc intelligi ad exortum aut occasum, neque scio vtrum potiùs ea phrasis significet, tempora certè ea multùm diffident. Acutissima febris, qualis hæc fuit, multò magis congruit æstatis initio quàm hyemis. Fiunt verò etiam sæpe morbi non congruentes. In hac narratione nihil est notatu dignum, præter iudicationis formam, ea verò est rarissima. Fuerunt enim decretoria signa, maxillæ alterius rubor, febris vehemens, animi deliquium, & vocis interceptio. Quis autem non putasset ea esse lethalia? Subsecutus au-

F tem est mox sudor, & solutio morbi. Adeò non oportet terreri malis in initiis iudicationum.

Et Theodori vxori in vehementi febre sanguinis è naribus fluxus hyeme contigit. Cùm verò desiisset febris circa nonam, non multò post lateris dextri velut ab vtero graui-

tas adfuit. Tum primùm autem & sequentibus diebus grauis dolor pectoris obortus est, calidóque fomento lateri dextro adhibito, quarta die dolores remiserunt. Spiratio frequentior erat & arteria vix respirãs sibilum quendam edebat, & quum supina erat difficilè se conuertebat. Sub noctem acutior febris adfuit & breue delirium. Quinta mane mitior esse videbatur, sudor paruus è fronte fundebatur, primùm paucus, deinde longo tempore per vniuersum corpus & pedes, post hæc autem ipsi videbatur febris remisesse. Arteriarum verò corpus ad manũ frigidius sentiebatur, at temporum arteriæ etiam magis saliebant, & spiratio frequentior erat, & subinde delirabat, & omnia in peius vergebant. Lingua vsque ad finem erat valdè alba, nulla tußis, præterquàm tertiâ & quinta die pauco tempore, sitis nulla aderat sed sputatio. Hypochondrium dextrum circa quintam valdè intumescebat, posteà verò emolliebatur. Supposita glande paucum stercus deiecit, quinta rursus paucum humidum, aluus autem mollis erat. Vrinæ acerbæ erant, & cineris (vel succi) speciem referentes, oculi veluti delassatæ, difficulter suspiciebat, & oculos circumferebat. Quinta sub noctem grauiùs se habebat, & delirium sequebatur. Sexta rursus eadem hora qua plenum solêt esse forum, sudor copiosus dimanabat, à fronte incipiens per totum corpus diffundebatur, multò tempore prudenter res suas disponebat. Circa meridiem autem vehementer delirabat, & perfrigeratio similis erat, grauiora autem omnia erant circa corpus. Sub vesperam ipsius tibia ex cubili decidit, & præter rationem puero minata est, rursúsque tacuit, & ad quietem conuertebatur. Circa primum autem somnum sitis multa & insania aderat, & residebat, & præsentibus conuiciabatur, rursúsque tacebat, & quiescebat & per reliquam noctem sopore detineri videbatur, verùm oculos non claudebat. Ad diem verò plurima nutibus indicabat, corpore quiescens & mediocriter intelligens. Rursus eadem hora sudor accidit, similiter oculi demißi, ad inferiorem palpebram magis inclinantes, intentè ac rigidè intuentes, albæ oculorum partes pallidæ erant & mortuis similes, & totum corpus pallidum & nigrum. Manum plerunque ad parietem aut stragulum admouebat, & quum bibebat magni edebantur strepitus, respuebat, rursúsque in nasum regerebat, & floccos legebat & faciem obuelabat. Post sudorem autem manus crystalli in modum congelatæ, sudor frigidus subsecutus est, corpus ad manum frigidum, exiliebat, vociferabatur, insaniebat, spiratio multa, manus erant tremulæ, instante verò morte conuellebantur. Septima mortua est. Sexta noctu exiguum minxit, quod minxerat palea trahebatur, lentum, & genituræ simile. Insomnis omnibus morbi diebus, & post sextam vrina fuit subcruenta.

Hæc muliet primùm habuit febrem, à qua die nonâ liberata est, facto vehementi sanguinis fluxu, & cùm ab ea liberata esse videretur, non multò post incidit in febtem aliam acutiorem & grauiorem, atque symptomatis vrgentem, cuius die septimâ mortua est. De priori febre nihil aliud narrat, quàm accidisse hyeme, & cum fluxu sanguinis solutam esse die nonâ, secundam describit fusiùs. Quam etiam constat in hyeme accidisse, siquidem paulò post primam. Morbus certè vterque fuit temporis naturæ contrarius, atque ob id periculosior: sed & iudicationis species, & constitutio. Quia in hyeme longiores fieri, & iudicationes minùs habere solent morbi. Verùm omnes fieri possunt in omnibus temporibus. Secundæ febris descriptionem enarremus. Lateris dextri dicit factam esse ab vtero grauitatem, & prius autem factum esse grauem dolorem pectoris. Hoc nihil aliud est, quàm quod secundo de morbis mulierum dicitur his verbis. Si vteri ad costas allapsi fuerint, tussis tenet, & dolor sublatus. Nimirum aliquibus ex vteri morbo fit dolor lateris, & est id tam graue, vt in eodem loco paulò post citata verba dicatur, nonnullas ab eo morbo perire, vt certè accidit huic. Quæ autem causa sit ob quam id fiat, requires. Veterrimi nihil dicebant aliud, quàm quòd vter⁹ in partes dolentes illaberetur, aut quod ita re vera putarent, esse scilicet vterum errabundum animal, aut quod ea in re loqui vellent iuxta vulgi & ipsarum mulierum phantasiam. Revera tamen vterus non errat, neque proprio impetu agitur huc aut illuc, sed flatu, aut humore, aut vacuatione contrahitur, laxatur, inflatur, aut subsidet, atque inde nascitur imaginatio proprij motus. Genitalia cum spiritalibus instrumentis habent magnam communionem, vt lib. 2. explicatum est, per venas communes vtrisque partibus, quæ per rectos musculos abdominis producuntur, præter communes neruos ex sexta coniugatione. Quum ergo totus redundat excrementis vterus, refunduntur in partes pectoris: quum altera vteri pars insigniter, in alternm latus. Hanc ob causam ex partu difficili, & menstruorũ suppressione multę fiunt pleuriticę: sed & sine vera pleuritide, doler lat⁹ multis ex vtero. Ego verò hanc, suspicor, primo quaternario fuisse pleuriticam, secundo (vt fieri solet) peripneumonicam. Vtrunque verò fluere ex vtero, vt latus & pulmo esset pars recipiens, vterus mittẽs. Pleuritidem agnosco ex dolore, febre, & tussi, ac difficili respiratione. Differentiam pulsus raró explicat Hipp. quam tamen hic etiam attigit dicens, arteriarum corpus ad manus frigidius sentiebatur. Id enim nihil est aliud, quàm maiorem calorem indicari arteriarum motu, quàm tactu. Itaque habebat pulsum vehementer aucti vsus. Duritiei pulsus non video vbi vnquam meminerit Hippoc. Tussim ter-

tiâ & quintâ die fuisse dicit, spirationem frequentiorem dicit, à principio innnens. Dolorem dicir fuisse gtanem, quod non videtut indicare pleuritidem, siquidem esset pungens. Vetùm neque pulsus neque doloris differentiam adeò exactam reperies in omni pleutitide, sed magnam vtriusque in alias differentias inclinationem, ob partis differentiam & bumoris, & complicationem aliatnm passionum. Quis verò dubitabit febrem babuisse à principio eam, quæ adeò acutè ægrotauit, vt à prima die mortua sit septimâ, ant eam quæ cum febre, & dolore lateris, & crebra spiratione, & tussi, etsi rara, & spnitione ad tam citam mortem venit, fuisse pleuriticam? Transitum in peripneumoniam indicat mihi dolor remissior die quartâ, & spitatio facta crebrior, & arteria aspera subsibilās, & vix respirans, & quòd supina difficilè sese conuertebat. Id enim etiam est difficilis respirationis signum, nisi fortè id faciebàt vteri phlegmonosa passio; poterat enim ea quoque facere. Primariam verò affectionem fuisse vterinam agnosco, quia Hippoc. dicit. Neque certè est bæc incommoda agnoscendi affectionem ratio, nam vt ipsemet testatur, bonam partem dignotionis accipim⁹ à medico, præterquàm quòd omnia symptomata maligna, quæ hunc morbum comitata sunt, refrigerationes scilicet quarundam partium, deliria, & conuulsiones; & illa repentina hypochondrij intumescentia, & rursum laxatio ex vtero fieri consueuernnt. Suspicor tamen Hippocr. agnouisse vterinam esse affectionem, quòd cognouerit anteà mulierem, & eius naturam, atque familiares ei affectiones. Atqui fortasse prætet ea quæ narrantur, babuit ea etiam symptomata, quę loco citato ex secundo de morbis mnliebribus recensentur his verbis. Si vterus in costas illapsus sit, tussis obtinet, & dolor sublatus, & insidet vterus durus velut pila (hoc est quod in dextro hypochōdrio ficbat huic mulieri, & ad contactū dolet velut ab vlcere, & contabescit, & videtur ipsi peripneumonia esse, & contrabitur, & gibbosa fit, & menses non apparent: aliquæ autem quibus priùs apparuerunt (boc est quibus iam fluebant antequàm inciperent ægrotare) etiam pereunt· atque si tunc prodeant, imbecilles sunt & pauci, ac deteriores, & genitura non fit hoc tempore. Hoc est, semen non excernitur, sed supprimitur, quod, vt medici omnes affirmant, longè grauiora affert mala, quàm suppressio sanguinis: supressum verò esse huic semen, satis indicauit ea mictio, quæ sexta die mulieri iam morti proximæ accidit. Minxit enim sexta ad noctem exiguum, & id erat album & lentum semini simile, adeò vt velut oui albumen paleâ traberetur. Quod putridum semen, quod tanti mali fuerat causa, per impotentiam retentricis iam (vt fieri solet) exire indicabat. Et eadem ratione dictæ vrinæ successit subcruenta, exeunte post semen etiam sanguine, quæ ambo soboles erant propriæ causæ morbi, retenti scilicet sanguinis & seminis. Mirum verò quod ex sanguinis suppressione ægrotauerit paulò post, ac per vebementem fluxum sanguinis ab alia febre fuerit liberata. Hoc verò indicat malignam potiùs qualitatem suppressi sanguinis, quàm multitudinem fuisse morbi causam.

A

ANtiphanis filio hyeme accidit dolor lateris dextri, tußis, febris, edebat, ambulabat aliquantùm febricitans. Videbatur ruptura laborare. Nonâ die remisit febris; non reliquit, tußis multa, & crassa & spumantia exspuit, lateris dolore afficiebatur. Circà decimam quartam rursusque vigesimam febres desine- B *re videbantur & rursus corripiebant. Calor verò tenuis erat; & per breue temporis interuallum relinquebat. Tußis autem aliquando quidem relinquebat, quandoque intendebatur cum multa suffocatione, tunc autem remittebat, & post illos dies excreatio multa cum tußi suffocante, & purulenta supra vas feruentia & spumantia prodibant; & in faucibus multa asperitas stridula subsibilabat. Anhelatio crebra semper detinebat & spiratio* C *densior, raro spirabat facile. Vltra quadragesimam diem, prope sexagesimam (vt arbitror) oculus sinister cum tumore sine dolore occacatus est, non multo autem post etiam dexter, & pupillæ valdè albæ & siccæ erant, nec multo post cæcitatem mortuus est, non vltra septem dies cum stertore & multo delirio.*

D *EOdem etiam tempore similia ex similibus causis Thessalioni contigerunt, feruentia, spumantia, & purulenta prodibant, & tusses aderant & stridulæ faucium asperitates.*

Antipbanis filius haud dubiè tabuit ex fluxione pituitosa, quæ ex capite facta est in thoracem, hæsitque in latere dextro, ibique putrescens excitauit primùm pituitosam pleutitidem, deinde & pulmonem occupauit, ibique feruentiùs pu- E truit, & suppurationem malignam fecit ac tabem. Venisse autem hanc fluxionem à capite, nihil magis indicat quàm cœcitas illa, quæ paulò ante mortem aduenit, candidis & arefactis pupillis. Id enim factum est eandem ob causam, ob quam tertio lib. sect. 3. dicebatur, fuisse tabescentiū faciem cbatopam. Ibi enim interpretati sumus, cbaropum dici pro glauco. Fieri verò tabescentibus, quibusdam glaucos oculos, quòd succi crudi oculos occupent, & ibi durescant, & siccentur. Ergo, inquit, Antiphanis filio hyeme accidit dolor late- F ris dextri, tussis, & febris, ex pituitosa scilicet fluxione. Edebat (id dicit, quia pleuritici neque solent neque debēt primis diebus cibos capere) ambulabat aliquantum febricitans, & cū ambularet, non vidcbatur esse pleuriticus, sed putabatur ῥυσματώδης εἶναι, hoc est fractura aliqua ossis, aut carnis diuulsione laborare. Hæc opinio multos vulgares fallit, plurimos. n. putant luxatione aut fracturâ laborare, qui ob alias causas dolēt. Nonâ die remisit febris, non reliquit, tussis multa. Iam binc cœpir humor à latere in pulmonem abscedere,

Nam latus dolebat minùs multò quàm antea, & incipiebat excreare multa & crassa spumosa. Febres & tusses iam inde inæqualiter, nunc desinebant, nunc crescebant, nunc suffocabatur cum tussi. Et tunc, hoc est cùm maximè suffocari videretur, repentè aliquando desinebat tussis. Hæc fiunt, quum fluxiones ipsæ fluunt au fluere desinunt, & suppuratio per partes fit, aut cessat. Excreabat aliquando purulenta, & spumantia, & feruentia supra vas, hoc est si incidissent illa sputa in testam aliquam, aut in vas quodcunque, feruebant & spumabant. Id quidem fiebat ob igneum feruorem in pulmone, ob quem citissimè tabuit. Cur stridula asperitas in faucibus, & sibilus, & anhelatio adesset, & crebra spiratio, non est cur interroges. Cur oculi excæcati sint, dictum antea est. Postremò neque intemperiem tantam, neque redundantiam excrementorum sustinente natura, mortuus est. Perinde autem & Thesalion. Quamplurima eorum quæ supersunt, vt nonnulla eorum quæ præcesserunt, occurrerant antea in libris prioribus scripta, præcipuè in quinto, & fine vlla vtilitate, neque (vt arbitror) consilio auctoris, sed temeraria cogestione chartarum. Quare ego neque scribere iterum laboro, sed prætereo. Ea verò sunt, quæ mox sequitur historia vxoris Polemarchi, & alia Aristippi, & alia cuiusdam cui hepar percussum est iaculo, & alia cuiusdam percussi capite à Macedone, & paulò post alia Neapolis, & alia Billi percussi in dorso, & alia infœlicissimi filij Philes: & alia filij Parmenisci: & alia Æniatis in Delo iaculo percussi, & alia filij Callimedontis: & alia Aspasij vxoris: & alia Melisandri, & alia Eurychidis: & alia Timocharis: & alia pueri Cleomenis: & alia vxoris Simonis: cuius tacito nomine, historia in calce quinti narrata est, & alia filij Phaniæ, & Euergetæ: alia Harpali filii: & alia Thrinonis Damonis filii: interque has, verba quædam de hemicrania & destillatione: & alia quædam mulieris quæ sine nomine dicitur pharmacum ad perdendum fœtum accepisse: & alia Pythoclis; & rursum alia puellæ quæ ex rupe cecidit. Atque inter duas has historias repetuntur etiam verba quędam spectantia ad pernionum curationem, & quædam medicamenta oculis commoda, & curationem doloris lumborum, & coxæ, & crurum, & origani naturam, & rursum alia fullonum habentium tubercula in inguinibus, & alia Nicanoris, & alia Timoclis, & alia Phœnicis: & alia Cononis seruæ, & alia serui Timocharis: & alia Diophetis sororis, & alia vxoris Epicharmi, & alia ipsius Epicharmi, & alia Metrodori, & alia mulieris Abderæ, & alia Tychonis in obsidione circa Datum percussi: nesciò an vllæ aliæ me fugerint repetitæ, seu historiæ, seu dictiones. Hoc certò scias, quicquid videbitur tibi, codices alios librorum Epidemiorum consulenti, in hoc, ex libro septimo sublatum, re cum enarratione repertum in quinto.

Theodori filium, cum nona die in Sole versaretur, febris corripuit decima die, ex ossis denudatione nullius momenti. In febre A *autem os denigratum est, discessit cutis, valde clangosus erat. Vigesima secunda die venter intumuit, præcipuè verò secundum hypocondria. Vigesima tertia mortuus est.*

Multis exemplis indicauit iam Hippocr. in hoc opere, quod primis verbis libri de capitis vulneribus docuit, nullum vulnus capitis leuiter esse contemnendum, etiamsi sola cutis esset incisa, addit in eandem assertionem nunc exemplum aliud filii Theodori. Qui cùm ictus esset (capite B vt ego coniecto) ita tamen vt nulla esset ossis fractura, sed solùm denudatio nullius momenti, hoc est, quam quiuis chirurgus contemneret, quod esset exigua, & in loco tutissimo, vt fortè in occipite, aut vertice, & longè à commissuris, nona die ab ictu, contemnens iam vulnus, in sole versatus est, & sequenti, decimâ scilicet febre est correptus, & cum febre cœperunt lethalia fieri signa, denigratio ossis, & decessio cutis ab osse (decedit quæ in labiis est vlceris, eadem ratione qua siccatur, fitque salitæ similis, arida enim facilè deciduntur) & vox clangosa. Hæc C duo signa, decessionem inquàm cutis, & vocem clangosam, habuerunt filij Phaniæ & Euergetæ, quorum historia enarrata est in libro quinto, ibique explicatum in quas referantur causas, & cur sint lethalia: non minùs atque in historia pueri Nicolai, cuius in eodem lib. enarrata est historia, explicatum est, cur quibusdam morti iam proximis aluus intumescat, quod hunc etiam puero accidit vigesimâ secundâ, cùm esset vigesimâ tertiâ moriturus.

D

Quibus ossa fracta fuerint, his septima die febres accidunt: si vero calidius fuerit anni tempus; etiam citius: at si magis fracta fuerint, etiam illicò.

Præcipuum ac maximum signorum supernenientium, quibus fractum esse os in capitis vulnere indicatur, est febris. Hanc dicit solere die septimâ superuenire: si verò sit calidius anni tempus, etiam citiùs, velut quartâ aut quintâ, ac si magis E fracta sint ossa, etiam statim. Quibus verbis videtur significare, in temporibus aut frigidis, aut temperatis superuenire febres die septimâ, in æstate verò priùs: idque si fractura sit mediocris, si verò sit maxima, multò citiùs, vsque adeo vt aliquando superueniant statim. Hoc sanè prima fronte videtur consentaneum. Quia vt calor temporis plurimùm facit ad faciliorem partium vlceratarum corruptionem, ita etiam faciet fracturæ magnitudo. Quod enim à fractura natum est fieri, id à magna fractura fiet magis, ac citiùs. F Insurgit tamen duplex obiectio; prima, Hippocr. lib. de cap. vulneribus dicere, vbi fractum est os, & vulnus tale, vt seruari homo non possit, ante decimamquartam incidere eum in febres magna ex parte in hyeme: in æstate verò, post septimum: nunc verò dicere in tempore calidiori fieri ante septimũ. Quodnam autem est aliud tempus calidius quàm æstas? altera, chirurgos ferè omnes censere, grauius signum esse febrem vlceri aliquantò

post superuenire, quàm statim fieri: neque sanè ea assertio videtur ratione destituta: quandoquidem, si mox fit, censetur nasci ex recenti fluxione, & inflammatione: si verò superuenit, quo tempore solent iam inflammationes & dolores conquieuisse, non videtur posse referri, nisi in partium putrescentiam. Si autem febris statim fiens minùs malum signum est, non potest profectò fieri ob maiores fracturas: esset enim deterius, quod nasceretur ex causa deteriori. Pro prima obiectione, scias Hippocrat. in lib. de vlceribus capitis loqui de vlceribus adultorum, hic verò ob B filium Theodori agere de solùm de puerorum fracturis. Dictum verò ab eodem est in eodem libello, pueros ex capitis fracturis citiùs quàm adultos & liberari & mori, vtrumuis fit euenturum. Citiùs igitur lethalibus puerorum fracturis accident lethalia signa, quàm adultorum. Quare non est rationi dissonum, in æstate fieri febres adultis post septimum, pueris citiùs. Pro secunda obiectione, scias febrem quæ mox accidit vulneratis, animaduersione indigere. Esse enim potest simplex, & ob dolorem & recentem phlegmonem oriri: ant maligna, & nasci ex fracturæ magnitudine, & internarum partium læsione. C Dignosci possunt hæ, quòd illam non comitentur accidentia alia maligna, sed videatur qualitate diaria, & conquiescit intra primum quaternarium: hæc durat vsque ad finem, & mox incipit malignitatem præ se ferre, accedúntque citò peruigilia, deliria, aut conuulsiones, & ossis malignus color, & saniei, odor malus, atque alia signa.

D

ET Exarmodi famulus similiter dolorem habebat ad femur, non secundum rectitudinem vulneris, & factus est clangosus, & dolor ceruicis adfuit.

Haud dubiè hic quoque percussus est capite, & mortuus cum conuulsione. Nam dolores ab inferis partibus procedentes ad ceruicem, conuulsionem minantur in vulneratis. Dolore verò contrarias lateri vulnerato partes, significat id quod fieri E solere in capitis vulneribus sæpe iam diximus, contrarias partes conuelli. Habuit etiam hic, præter ea quæ narrantur, alia signa lethalia, vt scilicet habuit clangosam vocem, quam in lethalibus signis esse sæpe iam dictum est.

ET Posidocreon tertia die conuulsione correptus est, calor non relinquebat, mortuus est F decima octaua.

Nihil aliud est hic notatu dignum, quàm tandiu durasse ægrotum, cùm tam citò conuulsionem pati cœperit.

A

ISagoræ filius posteriore capitis parte vulneratus est, contuso osse ac denigrato die quinta, liberatus; os autem non abscessit.

Rarum sanè est, quodque nisi in puero expectare non datur, contuso osse ac postea nigrescente liberari, nullo osse abscedente, sed ab ipsa natura firmato, vnito, & emendato. Non parùm contulit, ne fractura ad interna penetraret, & saniem in cerebrum transmitteret, posterioris capitis os esse vulneratum, quod omnium quæ in eo sunt est firmissimum. Hinc expunxi historias magnæ nauis gubernatoris, & Harpali filij, & Thrinonis Damonis filij, quæ requirendæ sunt in quinto libro.

MEnonem sub Arcturum, prius quidem febre æstiuâ, & alui profluuio ægrè affectum & ex itinere delassatum, lateris etiam sinistri dolor corripuit, & tussis, quæ quidem etiam prius ex catarrho aderat, tunc verò intendebatur, & insomnis erat & statim à principio febrem implacide ferebat, & residens tertiâ die spuebat pallidum, arteria cum stercore subsibilabat. Circa quintam spiratio erat moderate densa, pedes, tibiæ, & extrema plerunque frigida erant & extra stragula. Alui excrementa à principio demittebantur biliosa, neque valde pauca neque multa. Septimâ, octauâ, & nonâ faciliùs ferre videbatur, & somni quidam contingebant, & quæ excreabantur crudiora erant, decima & vsque ad decimam tertiam valde alba & pura. Et hypocondrium mollius factum est, sinistrum vero contentum erat, & melius spirabat: Supposita vero glande mediocriter aluus deiecit. Decima tertia rursus pallidum exspuit, decimaquarta vero magis, decima quinta porraceum. Aluus vero maleolentia, biliosa, liquida crebro demisit, sinistrum hypocondrium eleuatum est, decima sexta valde etiam intumuit, & spiratio erat iam cum stercore, sudor circa frontem & ceruicem, raro pectus occupabat. Frons & partes extremæ moderate frigida permanebant, saltatio vero venarum circa tempora detinebat. Somni comatosi postremis temporibus noctu diúque premebant, vrina à principio cruda cineris speciem referens. Circa decimam & vsque ad decimam tertiam tenues & non decolores, à decima tertia vero quales à principio.

Non est dubium deesse huic narrationi verba aliqua, quæ nisi restituantur, intelligi quidem non potest quid dicatur. Velut statim in initio vix intelliges, an hunc ipsum morbum de quo

agitur vocet febrem æstiuam, an loquatur de morbo alio, qui conualescenti ex febre æstiuâ superuenerit. Verùm paucis verbis appositis euadit res clarior; vt si ita legatur. Menoni sub arcturum, & prius quidem febre æstiuâ, & alui profluuio ægrè affecto, & ex itinere delassato febris superuenit, & lateris sinistri dolor, & tussis, & reliqua. Ita fit apta & concinna oratio, significaturque quod verissimum esse coniecto, eum cum debilis adhuc esset ob prægressam febrem, iter egisse, atque vt par erat esse defatigatum, & ob eam occasionem incidisse in aliam febrem cum sinistri lateris dolore. Dubium tamen tunc quoque est, an dicat habuisse æstiuam febrem sub arcturum & priùs, an incidisse in hunc morbum de quo narratur historia, sub arcturum & priùs. Mihi videtur illud primum magis consonum verbis Hippocratis. Nam sub Arcturum & prius, significat orto iam Arcturo, & antequàm orirerur. Itaque significat febrem incepisse antequàm oriretur, & durasse illo sydete iam orto. Ortus eius est initium autumni, incepit ergo nondum finitâ æstate. Quapropter hæc fuit febris æstiua, de qua agitur, alia verò superuenit posteà, fortè in fine autumni: nisi fortè laborauerat priori febre, quam æstiuâ vocat, ad exortum Caniculæ, ant ante in vocatis Prodromis, & posterior superuenit paulò ante ortum Arcturi: & quasi hæc iam esset autumnalis, quia autumnum attigit, vocauit auctor priorem æstiuam. Aut fortè non ob tempus, sed ob acutiem, velut in aphorismo, vbi dicitur, in autumno & morbi æstiui. Vtrumque potest dicto ferre, neque sanè plurimum refert, an facta fuerit hæc febris initio aut fine autumni: quanquam in initio solent fieri morbi acutiores, in fine redolentes iam hyemem. Sed, vt dictum sæpe est, possunt fieri omnes in omnibus temporibus. De hoc igitur dubitantes, cætera exponamus. Menon itaque cum adhuc esset debilis ex febre æstiua & alui profluuio (quod alui profluuium, aut simul cum ipsa febre fuerat, & ita vtpote symptomaticum deiecerat plurimum vires, aut febri superuenit iudicatorio modo, tamen productum est plus satis, ita enim etiam retardauit cotroborationem) iter agens lassatus est. & ob eum laborem intempestiuè susceptum correptus est febre, & dolore lateris sinistri, & tussi, quæ tenebat quidem hominem ex catarrho etiam prius, tunc autem erat multò copiosior. & erat homo insomnis, & statim ab initio male ferebat febrem. Huic etiam (vt ex ijs quæ mox dicentur intelliges) facta sunt mox hypochondria dura & distenta. Vnde constat calore & motu concitata esse corporis excrementa, & auctas eas, quæ priùs inerant fluxiones, & concitatas alias, atque ita distillationem à capite in pectus quæ prius inerat, auctam esse adeò vt pleuritidem sinistri lateris attulerit, & tussim plurimùm auxerit: hypochondria verò calore quem labor excitauit, & debilitate totiùs corporis, quæ ex priori morbo adhuc superarat, aliorsum commota excrementa traxerint & receperint in sese. Facta est itaque continua febris cum pleuritide, & affectu phlegmonoso vtriusque hypochondrij. Nam esse febrem putridam, & morbum per sese, non solum inflammationum accidens, indicabat vrina quæ à principio ac semper signis concoctionis caruit. Esse verò pleuritidem, non est quod quisquam neget, cum adsunt febris

A continua, dolor, tussis, & respiratio difficilis. Nam pulsus differentiam ab Hippocrate quis requirat? Erat insomnis (non mirum, nam vel tussi prohiberetur dormire, nedú febre) & implacidè ferens febrem statim ab initoi. Statim ab initio incępit habere signa facultatis concidentis, & malignæ alterationis materiæ. Nam residens iam die tertia, factúsque ὀρθοπνοϊκὸς spuebat pallidum, hoc est biliosam & crudum, & aspera arteria subsibilabat ex stertore: nimirum hæc omnia pleuritidis in exitium tendentis signa esse, & in malignas referri causas, dictú iam sæpe est. Morbi verò qui breui sunt interempturi, citò incipiunt à salutaribus plurimum dissidere. Deiectio etiam fiebat á principio morbi biliosa, quod multam versus quaque bilis redundantiam, & facultatis debilitatem indicabat. Neque boni quicquam promittebat, quia in pleuritide ab alui profluuio nunquam expectatur auxilium. Non tamen deiecit statim vires, vt primis quaternarijs moreretur homo, quia neque erat valdè pauca, neque multa. Circa quintam spiratio facta est moderatè densa. Illud ἠρεμαίως πυκνὸν, non significat parùm densum, sed densum mansuetè, sine ortopnæa, & sine sibilo. Quæ quidem spirationis mutatio non semper fit in meliùs procedente morbo, sed aliquando in deterius. Nam spiratio recta & stertorosa aliquando conquiescit euacuata materia, & expurgatis vijs, & tunc agitur bene cum ægroto: aliquando succumbente facultate, & id est pessimum: aliquando cessante aliquo materiæ motu, quod sine insigni neque bono neque malo fieri consueuit, sed vt mitescunt morborum paroxysmi. Huic non esse sedatum illum stertorem ob salutarem quampiam causam, sed facultate conci-D dente, & materiâ altiùs reconditâ, produnt symptomata reliqua: nimirum crebritas, quæ non est imminuta, & pedes, ac tibiæ, & extrema (manus scilicet, brachia, & nasus) plerunque frigida erant, & extra stragula. Quod quidem grauius esse videtur, quàm si partes frigidas sub stragulis contineret. Nam non continere, pereuntis cum calore sensus signum est, aut nimiæ anxietatis. Septimâ, octauâ, & nonâ faciliùs ferre videbatur; hoc est minùs anxiùs esse, & symptomata omnia babere miriora, & inter cætera vigiliam, nam somni quidam contigebant. Neque tamen huic remissioni E fidendum fuit, quia præter rationem accidit, & sine signis concoctionis. Nam quæ excreabantur (inquit) erant crudiora. Explicans quæ vocet ἀπεπτότερα dicit, decima & vsque ad decimam tertiam erant valdè alba & pura, hôc est, aquosa, alba, & tenuia puræ aquæ similia. Et hypochondrium fiebat mollius, vt phlegmonem deposuisse videretur. Sinistra verò bypochondrij pars distenta, & meliùs spirans. Quod durum propriè est, separari facilè potest à distento, etiamsi vtrumque tactui resistat, sed modo diuerso. Durities nascitur à corporis F soliditate, & concretione, quæ in tumore phlegmonoso aut scirrhoso fieri consueuit: distentio à flatu. Itaque solui cœpit phlegmon bypochondrij, & flatus colligi ad partem sinistram. Sed est consideratione dignum, quid sibi velit vocans hypochondrium meliùs spirans. Non. n. dicit illud meliùs spirans de homine, sed de hypocbondrio, liquet in græca lectione. Ita. n. habet τὸ δὲ ἀριστερὸν ξυντεταμένον καὶ εὐπνούστερον: si verò spirare non pertinet

ad hypochondrium, sed ad thoracem, quo pacto dici potest hypochondrium meliùs aut deteriùs spirans? Certè spiratio thoracis & septi transuersi est, tamen hypochondriorum distentio, aut durus tumor sæpe facit respirationem difficilem, quia comprimunt septum transuersum, & in plerisque hominibus habent viscera, quæ in hypochondrio sita sunt, vincula quibus alligantur, vtrumque suo lateri: ergo ab effectu, quòd difficilem faciat respirationem, dicitur hypochondrium δύσπνουν, quòd non faciat difficilem εὔπνουν. Tunc ergo erat εὐπνούστερον sinistrum, quòd minùs quàm antea impediret respirationem, Sed quomodo fieri poterat, vt esset distentum, & meliùs spirans? Certè quod ea distentio ad externas, & cum proximas partes spectatet, septum verò minus traheretur ad tentionem aut comprimeretur, glande verò suppositâ (inquit) aluus mediocriter deiecit. Itaque non suppressa erat aluus, neque fluens. Decimatertiâ redire cœperunt rursum signa concoctioni contraria. Nam sputa ea die pallidum, & decima quarta magis adhuc pallidum, & decima quinta porraceum: aluus verò iam inde demisit maleolentia, biliosa, liquida & crebrò: aucta. s. toto corpore cacochymiâ, & corruptione. Sinistrum hypochondrium eleuatum adhuc magis erat: decima sextâ verò etiam magis intumuit, non tamen erat adhuc εὔπνουν. Erat enim πνεῦμα ἄνω. ῥιζῶδες occupantibus iam excrementis pulmonem & laryngem, & septo transuerso impedito. Nam difficilis septi motus facit sublimem spirationem, succi verò faciunt stertorem, & seruorem in gutture. Iam erant omnia velut in moribundo, sudor circa frontem & ceruicem, qui vel ad thoracem descendebat raro: extrema, & frons frigida πηδῶμος φλεβῶν. i. saltatio venarum circa tempora, quæ cum frigore extremorum pessima est, quia significat vri interiora & superiora cum extremorum refrigeratione. Somni comatosi nocte & die postremis temporibus premebant, ea scilicet die & sequenti, quæ vltima fuit. Mortuus enim est, quantum coniecto, decimaseptimâ. Nam cùm decima tertia incepérit fieri lethale incrementum, id exigit ratio legitimæ constitutionis, præterquàm quod signa decimæ sextæ erant qualia reperiuntur in ijs qui eadem die aut postridie moriuntur. Fuisse verò vsque ad decimam tertiam morbi principium, & inde incepisse incrementum, constat facilè ex ijs quæ de vrina addit. Siquidem præcipua temporum distinctio est per concoctionis signa. Dicit verò, οὖρον ἀπ᾽ ἀρχῆς ὠμὸν, σποδοειδὲς hoc est cineris speciem referens (colore scilicet) à decima & vsque ad decimam tertiam tenuis & non decolor à decima tertiâ vsque ad finem qualis à principio, cineritia scilicet. Nimirum eo modo processerunt signa concoctionis & contraria in omnibus exeuntibus. Nam & sputa, quæ à principio fuerant pallida, facta sunt alba & pura à decima vsque ad decimam tertiam, ab hac rursum pallida. Deiectio etiam quæ à principio fuerat biliosa, & à decimaquarta cœpit subire mediocriter suppositâ glande, decimatertiâ rursus cœpit fieri deterior, malè olens, biliosa liquida, & crebra. Itaque decimatertiâ cœperunt omnia abire à crudis ad malignè putrescentia. Sed rogabis, cur morbus videatur processisse à malignis ad cruda, & ab ijs rursum ad maligna, cùm à crudis incipiant omnes morbi pendentes ex materia. Certè cruda

A excrementa sunt duplicia, quædam quæ neque habent concoctionis manifestæ vllas notas neque corruptionis malignæ, habent tamen notas humorum à quibus morbi pendent: alia sunt quæ ne horum quidem vllas notas habent, sed solius incoctionis. Sæpissimè primis morbi diebus apparent excrementa cruda primi generis, deinde secundi à quibus proceditur in lethalibus morbis ad malignè putrescentia, in salutaribus ad concocta. Quod quidem fit, quia incipiunt morbi agitatis excrementis, & ab agitatis necessariò excidit aliquid cum exeuntibus. Cum verò cessat is motus, & concoctio nondum incepit, fiunt exeuntia tantùm cruda, durantque ea

B per totum principium, donec scilicet aut malignæ putrescentiæ, aut concoctionis manifestæ notas accipiant. Sed & alia etiam symptomata talem quendam habent progressum. Maiora enim ac difficiliora fieri consueuere in prima parte principij, in quo iam conquiescit eo motum materiæ, quàm procedente principio, donec procedente in vigorem morbo, ob materiæ alterationem & incrementa morborum redeant maiora. Hinc fit vt multi inexperti, & vulgares medici putent, quum adhuc sunt in initijs, peruenisse morbos ad in-

C clinationem, scilicet remittentibus doloribus, & excretis quandam puritatem accipientibus.

Cleocho lateris dolor & febris accidit, remisit febris, sudauit per corpus totum. Per vrinam multa efferebantur, hac postea turbata est.

Sudor & vrina ex eadem sunt materia, proinde

D sæpe in eosdem morbos incidunt ambæ iudicationes, & qui sudando iudicari cœperunt, postremò per vrinas iudicantur perfectè: porrò vrina turbata diuersis occasionibus fieri consueuit, aliquando fit in initio, agrediente natura concoctionem, estque signum concoctionis occultæ; aliquando fit in morbi decursu, ob perturbationem in totis venis fientem, estque signum doloris, seu morbi capitis: aliquando fit inclinante morbo ob excrementorum exeuntium perturbatam mixtionem, estque tunc decretoria euacuatio, qualis huic facta est post

E vrinas concoctas, & post sudores. Illud ἐθορυβήθη non sine ratione referri potest ad quandam corporis aut mentis perturbationem, quę instante crisi solet contingere, quem in sensum nomen θόρυβος ab Hippocrate frequenter vsurpatur.

Circa pleiadum occasum Olympiadæ vxorem octimestrem fœtum gestantem, ex casu febris acuta corripuit, lingua erat ardens, sicca aspera, pallida, oculi pallidi, & corpus mortuo

F *simile. Quintâ die fœtum corrupit, facilè liberata est, & somnus cum sopore esse videbatur, vesperi cùm excitaretur non sensit, sternutatorio adhibito subaudiuit, potionem accepit & succi nonnihil, aliquantum tussijt cùm deglutiuisset potionem. Vox non soluebatur, neque ipsa quicquam leuabatur, oculi demissi erant, spira-*

tio sublimis quæ naribus trahebatur, color prauus, sudor accidit circa pedes & crura instante morte, mortua est.

Cùm periculosum semper sit vtero gerentibus cadere, aut percuti ita vt allidant fœtus, multò tamen magis octimestribus, quia fœtus magnus cùm sit, & alioqui ægrotet, facilè ex collisione moritur, quod periculosissimum est, præcipuè cum inflammatione vteri, quæ ex casu etiam fieri consueuit, vt huic accidit. Inflammationem enim in vtero factam indicabat febris statim acuta: fœtum mortuum, corpus νεκρῶδες & fœtus corruptio, hoc est abortus mortui. Quinta die dicit liberatam esse facilè, intellige facilè emisisse fętum, liberata enim omnino non est, nedum facilè. Non parum fuit emittere ex inflammato vtero mortuum, tamē fecit id irritatio magna, & fortis expultrix. Nihilo tamen habuit meliùs, quin potiùs in deterius lapsa est cum maxima cerebri compassione cum vtero, quam indicabat coma tantum, vt eadem die excitantes non sentiret, sed tamē sternutatorio videretur exiguum quiddam excitari & audire, non tamen ita vt loqueretur, neque ipsa quicquam alleuaretur, & cum prauis signis circa oculos, & spirationem, & totius corporis colorem ad mortem processit. Haud scio an intra ipsam diem quintam, certè non multò post. Quod sudor huic iam iam morienti factus est circa pedes, & crura, vt solet alijs circa frontem & ceruicem, causam esse existimo, quòd calor igneus qui per extrema expirauit, partem humilem hoc est vterum teneret.

N Icolai vxori ex febre ardente tumores circa vtramque aurem exorti sunt, paulò post alter velut tumor laxus, cùm iam febris remittere videretur. Circa decimam quartam magni sine iudicationis signis subsederunt. Recidiua facta est, color mortuo similis, lingua aspera, valdè densa, subalbida, siticulosa, deiectio alui copiosa, liquida, maleolens per totum tempus. Ante obitum corpus deiectionum multitudine absumptum est. Mortua est vigesimâ.

Non narrat qua die ardentis febris parotides factæ sint, constat factas esse multò ante tempus iudicationi idoneum, nam multò ante decimam quartam: siquidem die decima quarta tumores magni subsiderant, cùm anteà ortæ essent parotides, ac post eas alius tumor, in quas eruptiones non potuit non insumi satis multum tempus, siquidem non sunt factæ simul, sed ordine aliæ post alias, Itaque non longè post morbi initium cœperunt abscessus apparere, quod vitiosissimum esse Hippocrates millies significauit, maximè lib. 2. his verbis, decretoria ne statim appareant. Certè rarò bene agitur cum ægroto, cui citò apparent abscessus, aut eæ quæ decretoriæ esse solent euacuationes. Exemplo est hæc ægrota, quæ cùm per morbi decursum aliquoties videretur meliùs habuisse, vt aliquando interim febris videretur solui, postremò mortua est. Quę autem fuerint signa grauiora, oporret notemus, vt meritò eum finem habuisse morbum intelligamus,

A Imprimis factos esse abscessus ante tēpus, deinde & subsedisse tumores, alioqui magnos, die decretoria, sine signo, hoc est nullo relicto vestigio. Hoc enim nihil est aliud quàm euanuisse repentè, & fecisse in altas partes impetum, quod in magnis tumoribus tantò periculosius est, quantò minùs debemus opinari, magnos quàm paruos fuisse per insensilem euacuationem resolutos: & quanto grauiùs est, multa quàm pauca excrementa in partes nobiliores conuerti. Omnia autem lethalia signa diebus decretorijs facta, firmiorem habent significationem quàm alijs, ac proinde deteriora sunt. Meritò ergo, quandoquidem non multò post initium factæ sunt paro-
B tides, fuit morbus difficilis iudicationis: quandoquidem verò die decima quarta magni tumores sine signo subsederunt, meritò est facta recidiua, longè perniciosior primo morbo & habens lethalia signa, colorem faciei morbo similem hoc est, qualem in cadaueribus videas, linguam asperam, valdè densam, hoc est crassam, & duram, subaldidam (qui color ob emorientem etiàm calorem fieri solet, estque deterior quàm cum est apertè alba ob pituitam) & siticulosam ob calorem igneum, & deiectionem multam liquidam, malè olentem per totum tempus,
C quæ deiectio corruptionem significabat, potiùs quàm iudicationem, & quia male olens (non scilicet vtcunque, sed grauiter & malignè) quia per tótum tempus. Tempestiuæ enim sunt quæ bonæ, non quæ per totum tempus fiunt euacuationes. Atqui euentu confirmata est hæc coniectura. Nam πρὸ τῆς τελευτῆς, ἐφθάρη τὸ σῶματος πλήθει, hoc est mortua est præ multitudine deiectionum, corrupto corpore, & colliquescentibus simul succis, & carnibus. Mortua est vigesima, à primo insultu morbi arbitror, quia ita solet Hip. numerare: recidiua fortasse fuit facta decima-septima, fuitque totus morbus acutus sim-
D pliciter: in recidiua verò seorsum acutissimus, & perniciosissimus.

A Ndream ante Pleiadum occasum horror, febris, vomitus corripuit, ab initio semitertiana apparebat, verùm tertiana erat. Rursus cum in foro ageret horruit, febris acuta fuit, vomitus bilis sinceræ, sub noctem delirauit,
E *rursus meliùs se habuit. Quintâ ægrè. Sextâ à Mercuriali bene aluus deiecit. Septimâ grauius habebat, & sequentibus iam diebus affligebat febris, & ab initio sine sudore & siticulosus erat. Maxime autem os resiccabatur, nullúmque potum libenter admittebat, cum multa esset in ore insuauitas. Lingua erat arida, inarticulata, asperitas efflorescebat cum pallore abbicans, insomnis erat, & anxius, exolutus,*
F *fractus, lingua præ siccitate aliquantum balbutiebat, donec madefecisset, succum præcipue admittebat. Nonâ aut decima circa aurem sinistram & circa alteram tumores parui sine iudicationis signis apparuerunt. Vrinæ per totum morbum non fuerunt decolores, sed sine subsidentia. Decimaquarta sudor exiguus circa partes superiores non admodum moderatus exortus*

est Calor circa decimam septimam mitigatus est. Aluus post decimam sicca erat, nec nisi subditis glandibus deijciebat. Circa vigesimam quintam exanthemata per totum corpus exorta sunt pruriginosa, calida, velut igne ambusta. Dolor autem aderat circa alas & latera, in crura sine signis transiit & desiit. Balneum proderat & illitus cum aceto. Mense verò secundo fortasse aut tertio dolor ad renes, qui anteà etiam aliquando adfuerat, sedatus est.

Πρὸ πλειάδος dicit, nec explicat an ante ortum pleiadum dicat, an ante occasum Mihi videtur consonum ante occasum intelligere, quia morbosius multò tempus est, & difficilis indicationis morbis magis opportunum, quod occasum antecedit, quàm quod ortum, & quòd occasus quàm ortus pleiadum rationem potiùs haberi velit Hippocrates. Siquidem libello de aëre, locis, & aquis, ita dicit: oportet autem & astrorum exortus considerare, præcipuè Canis, deinde Arcturi, & pleiadum occasum. His verbis haud dubiè ortus Canis & Arcturi potiùs quàm occasus rationem haberi vult, occasus verò pleiadum. Itaque idem est ante pleiadem dicere, & autumni tempore Morbus hic vsque ad diem septimam fuit tertiana febris, naturâ quidem intermittens, vt quæ ab horrore inceperit, adeò verò producta & molesta, vt fortasse ægrotum nunquam euenire sine febre esse. A septima die cæpit esse febris continua, magna simul & maligna, à qua post dies multos vix per multos abscessus liberatus est. Dicit itaque περὶ πλειάδος, hoc est, in autumno, horror, febris, vomitus corripuit, hoc est, febris quædam ab horrore incipiens cum vomitu, neque solum, arbitror, vt aliæ tertianæ solent, incepit ab horrore, & mox in apertam febrem euasit, sed horrida etiam per totum ferè tempus, aut magnam diei partem exiitit. Nam (inquit) ab initio semitertiana apparebat, quia scilicet hemitritæus febris est horrida, multarum febrium complicatione constans: verùm non erat semitertiana, altera dies duos, altera vnicum paroxysmum habens, sed tertiana. Itaque erat tertiana simplex, sed notha, semitertianæ ob horroris productionem similis. Præteriit paroxismus primus, & (ita vt fit) exurrexit, ac domo exiit, & rursum die tertia in foro agens, correptus est febre eiusdem prorsus figuræ cum prima. Nam horruit, & febricitauit, & vomuit bilem meracam. Ad noctem eius diei delirauit, paraphreneticus scilicet vi febris factus, rursus verò die sequenti, quæ fuit totius morbi quarta, meliùs se habuit: quinta rursus difficulter, vt primâ scilicet & tertiâ. Sextâ mercurialem accepit expurgationis gratiâ, & aluus quidem bene deiecit, nihil tamen iuuatus est, quin potius septima difficiliùs habuit, & sequentibus iam inde diebus magis continenter, hoc est, citra intermissionem febricitauit. Optimum sanè exemplum læsionum quas infert purgatio suscepta intempestiuè, & ante materiæ concoctionem: nimirum febres auget, & ex simplicibus duplices, & ex intermittentibus facit continuas: etiam si aluus fluat, & purgatio iis qui adsunt videatur rectè successisse: quinetiam eò aliquando magis homo læditur, quò purgatio videtur abundantiùs facta, quia colliquatione fiunt tales deiectiones. Et vidi multos mox ab intempestiua expurgatione incidere in tabem. Vsque adeò vitari debet vulgaris praxis eorum, qui die sexta omnibus febricitantibus pharmacum tribuunt, cùm tamen ea die perpaucis possit vtiliter dari. Quia plerisq; acutè laborantium sextâ die finitum est, aut iam finitur principium, tempus verò concoctionis nondum venit. Circa hæc autem tempora rarò, aliquando tamen vrgentiæ gratiâ, expurgamus. Ducta vsque ad septimam narratione, rursum repetit ea quæ ab initio febribus his aderant. Sine sudore (inquit) ab initio, & siticulosus, maximè verò os resiccabatur, & potum nullum libenter accipiebat; cùm multa esset in ore insuauitas. Hæc maximè siccitatis erant signa, & succorum siccissimorum, bilis, & salsæ pituitæ. Ab his enim resiccabatur corpus adeò, vt neque inclinantibus paroxysmis sudaret, & esset siticulosus, atque sicco ore, tamen nullo potu delectaretur, ob oris insuauitatem. Lingua siccaἄχροιος, hoc est, inarticulatè proferens verba, περιχάτης ἐπῆνθει ὠχρὸ λευκὸς, hoc est, asperitas erat in lingua, velut innatis quibusdam granulis, quasi flosculis, cum pallore quodam albicante, velut mixtione bilis & salsæ pituitæ facto. Erat insomnis, quod siccæ & calidæ intemperiei signum etiam est, anxius, exolutus, fractus, hoc est defatigatus, quasi fractis artubus. Lingua præ siccitate aliquantùm balbutiebat, donec madefecisset, hoc est ob siccitatem lingua non poterat proferre, nisi aqua aut aliquo humore priùs eam madefecisset. Narrat deinde quo victu vteretur dicens, succum maximè capiebat. Hoc est non vtebatur cibis solidis, sed pro his vt solent qui febricitant acutè, succis. His dictis, persequitur narrationem vltra septimam diem, à qua continua febris esse cœpisset. Nona (inquit) aut decima (incertus qua die, dubitanter dixit) circa aurem sinistram primùm, deinde & circa alteram, tumores parui ἀσήμως apparuerunt. Sine signo enanescere rumorem, aut exanthemata, quid sit, dictum antea est, scilicet nullo relicto vestigio, sed quid sit sine signo apparere consideratione est dignum. Videtur autem nihil esse aliud, quàm nullo prægresso signo talis abscessus. Nimirum futuri abscessus solent significari dolore aut lassitudine partium, in quibus futuri sunt futuri. Perinde est ergo ac si diceret, facti sunt tumores parui in aurem vtramque repentè, insperatò, & nullo dolore, neque vllo alio futuri abscessus signo prægresso. Hæc autem abscessus generatio adeò repentina significat, causam ad qualitatem succi referri debere potiùs, quàm ad multitudinem, aut partis debilitatem. Repentina enim irritatio repentinam ex parte in partem lationem facit. Quæ autem multum lassitudinis sensum habet prius, & debilis pars aliarum excrementa paulatim admittit. Itaque abscessus repentini & sine signo facti, qualitatem malignam succi plurimùm irritantem & vrgentem significant, qualem sane fuisse in hoc ægroto, satis apertè indicarunt dein-

ceps exanthemata circa vigeſimam quintam per totum corpus facta. Fuerunt enim calida, & prurientia, velut igne combuſta. Vrinas dicit ſemper huic fuiſſe non ſine colore, ſed ſine ſubſidentia. Hanc vrinam crudam extremè non eſſe, tamen eſſe principij conſtat ex ijs, quæ de vrinis Gal. tradidit. Cunctari verò ſigna concoctionis plus quàm pro aliorum ſymptomatum celeritate, dyſcriſias ſignificat. Decimaquartâ (dicit) ſudor exiguus circa partes ſuperiores exortus eſt. Explicans exiguum fuiſſe, non admodum tamen, dicit, non valdè moderatus. Multis modis à bono ſudore deficiebat hic, nam quòd exiguus, quòd non per totum fluens, quòd ſine concoctionis ſignis, & quòd ſine conferentia, ſolùm quidem videbatur diei naturâ bonus: verùm id, vbi cætera abſunt omnia, nihilò eſt melius. Quia dies decretoria, velut & alia omnia decretoria, nihil aliud præſtat quàm fidem, bona quidem meliora, mala verò deteriora efficiens. Febris circa decimam ſeptimam ἐμωλύνθη. i. eſt mitigata, non tamen ſoluta perfectè, neque ita indicata, vt ſine quamimultis deinceps obortis abſceſſibus, potuerit homo liberari. Aluum (dicit poſt diem decimam ſiccam fuiſſe nec fluentem ſine glande. Inſinuat ante decimam non fuiſſe adeò ſiccam: ſatius autem fuiſſet contra fieri, vt primis diebus ſiccata aluus, procedente morbo humectaretur: conſonum enim eſt hoc morbis ſalutatibus, & benignis: in quibus concoctioni tempeſtiua ſuccedit expulſio: ſed in morbis difficilis iudicationis, omnia fiunt præpoſterè. Circa vigeſimam quintam (dicit) exanthemata θερμὰ, κνησμώδεα, ὥσπερ πυείκαυσα, in quibuſdam codicibus legitur δι' ὅλε hoc eſt per totum, in alijs hoc eſt δι' ὀλίγε hoc eſt breui, per paruum tempus. Prima lectione ſignificatur exanthemata illa orta eſſe per totum corpus: ſecunda orta eſſe repentè, quodque antea dixerat ἀσήμως hoc eſt ſine ſigno. Dolor erat circa alas, & latera, & tranſiuit ad crura ſine ſigno: hoc loco ſine ſigno alterutrum poteſt ſignificare, aut nullo doloris veſtigio relicto in lateribus, aut nullo ſigno abſceſſus in cruribus prægreſſo; deinde hic dolor deſiuit, viſuſque eſt iam homo liber à morbo. Tamen menſe ſecūdo aut fortaſſe tertio poſt hęc, dolor incidit in renes quo ante hunc etiā morbum aliquando laborare conſueuerat. Et ſedatus eſt dolor, & iam inde conualuit homo. Curationem non narrat Hipp. Illud ſolùm interponit, balneum proderat, & inunctio in aceto. Hoc eſt lauari aqua dulci, & à balneo inungi ex oleo, hoc eſt oleo, & aceto. Hoc non quacunque morbi parte faciendum fuit, ſed poſtrema, quæ erat poſt decimam ſeptimam, quum ſcilicet iam febris erat tenuis, erumpebant verò per cutem exanthemata, & abſceſſus in hos & illos articulos. Talibus enim vtile eſt balneum ad vacuandas reliquias ſuccorum per cutem, & fundendos craſſos ne concreſcant, & attemperandum corpus, atque extinguendas febres: inunctio verò olei neceſſaria eſt, ne ſpiritus diſſoluatur: aceti verò, ſicut etiam ſalis quædam portio propter articulos, ne ſola aqua & oleo ligamenta oſſium emolliantur, & debilitentur. Quapropter ego conſulerem in hoc caſu, balneo & inunctione ex ſolo oleo vti primùm ad totum corpus; ex aceto verò,

A aut ſale & oleo poſt balneum, ad ſolos articulos.

ARiſtocratem circa ſolſtitium hyemale laſſitudo, horror, & calor corripuit, poſteà verò tertia die lateris & lumborum dolor incepit, & tumor ab axilla initium ducens per totum latus dextrum extendebatur, durus, rubicundus, liuidus, quaſi ab igne calefa-

B *ctus & vſtulatus fuiſſet. Anxius erat, & moleſtè ſe habebat, valdè ſiticuloſus, lingua erat erat ſubalbida, vrinæ non prodibant, crura ſubfrigida. Aluus à mercuriali pauca deiecit, liquida, ſubalbida, ſpumoſa, ſub noctem ſpiratio ſublimis facta eſt: ſudor. exiguus circa frontem erupit, inferiores partes frigidæ, anxius erat, ceruix inflabatur, tuſſis non aderat, mentis compos mortuus eſt.*

C Intra primum quaternarium febris mortuus eſt Ariſtocrates, die tertiâ orto carbunculo ingenti: neque mirum, minores enim carbunculi ſolent venenoſa ſymptomata inferre, & citæ mortis periculum, nedum tantus, vt latus totum occuparet. Cùm præcipuè dolor lateris & lumborum indicaret, non ſolùm externas ſed internas etiam cum illis partes teneri. Quamquam non affectum fuit os ventriculi, aut ſeptum, aut aliqua aliarum partium, cum quibus facilè mens conſentit, alioqui non fuiſſet mortuus ſine delirio. Data eſt eadem die mercurialis ob vrgentiam. Satius autem

D fuiſſet mittere ſanguinē vſque ad animi deliquiū, iuxta conſilium Gal. 14. methodi. Exigua, liquida, ſubalba, & ſpumoſa deiectio colliquationem indicat.

ONeſianacti circa autumnum accidit ophthalmia, poſteà vero febris quartana. Incipiente quartanâ plurimùm auerſabatur cibos, procedente autem morbo libenter acci-

E *piebat. Sed & Polychari in quartana febre eadem circa cibos contigerunt.*

QuodOneſianacti, & Polychari contigit, quamplurimis imò etiam pleriſque quartanâ laborantibus euenire conſpicimus: vt ſcilicet recens occupari, aliquando nauſea, & faſtidio, & anxietatibus, & magnis laboribus conflictentur, & horum aliqui paucis paroxyſmis vt quinque aut ſeptem exactis liberantur, alij conquieſcentibus anxietatibus, & ad cibos deinde meliùs habentes,

F manent cum quartana quadam mitiori per longum tempus, quam pati poſſunt exurgentes, & domo exeuntes, & negotia tractantes. Huius rei cauſa eſt, quod febre illa laborare non incipiunt, antequàm multo & eo quidem malo ſucco referti ſint, & irritata natura incipiat eum agitare: agitando verò huc & illuc trudit, & hac & illac pellit. Vnde euenit, vt interim homo magnis angatur laboribus, & effuſa excrementa faſtidium in-

ferant, & euacuationes diuersæ fiant, & aliquando per eas euacuationes purgato corpore cessat morbus, aliqnando non sunt eæ satis, & natura conuertitur ad reliqui concoctionem, & apprehendit retinetque quietum. Quietum ergo excrementum, & copiâ diminutum paroxysmos quidem facit ordinem diu seruantes, ob partium mittentium & recipientium intemperiem, & debilitatem, & ob id quod Gal. vocauit cinericium: verùm symptomata affert mitiora, non quidem quæ propria febris sunt, siquidem pathognomonica cum qnocunqne morbo crescunt, sed quæ principij, & inquietudinis humorum. Inter cætera verò symptomata in quartana, cum ea iam elapsa primum illum incursum residet, placari maximè solet fastidium. Quia melancholia per se quidem famem potiùs infert, fastidium verò non, nisi quum redundantia maxima putridæ materiæ abominationem infert.

ACcidit autem etiam Onesianacti ante febrem alui deiectio, quæ diu posteà perseuerauit, multis albis, mucosis prodeuntibus: & aliquando paucum sanguinem sine labore & dolore deÿciebat, sed strepitus in ventre percipiebatur. Post febrem abscessum fecit iuxtà sedem tuberculum durum, quod diu perseuerauit incoctum, erupit ad intestinum, & foris fistulosum euasit. Cùm autem in foro deambularet, ei ante oculos fulgores obuersabantur, nec Solem omnino aspicere poterat. Cùm autem pauca alui excrementa demisisset, extra seipsum fuit, & ceruicis conuulsione correptus est. Postquàm verò domum relatus est, vix suspexit, & ægrè ad seipsum reuersus est. Primum autem circumstantes oculis collustrabat, & corpus adeò refrigeratum est, ut vix vtriculis & πυρίῃ ὑπὸ τῇ χειρί, *idest, fomentis subinde adhibitis recaluerit. Postquàm verò sui compos fuit & surrexit, nolebat exire, sed timere dicebat. Siquis vero de grauibus morbis dissereret, prætimore se subducebat. Aliquando calorem ad hypocondria sibi occurrere dixit; & oculorum fulgores perseuerare, & multa alui deiectio, & sæpe & similis hyeme contigit. Venæ sectio celebrata est, helleborum propinatum, lac vaccinum potu exhibitum, prius vero asininum quod contulit, & deiectiones sedauit. Aquæ potus ab initio fuit, deambulationes quoque & capitis purgationes.*

In quibusdam codicibus legitur, non Onesianacti, sed Mnesianacti, videturque esse ægrotus alius, ab eo qui ophthalmiâ laborauit, & quartanâ, & alia narratio: mihi autem eadem prorsus esse videtur, & de eodem Onesianacte haberi sermo. Nam & illæ duæ particulæ, altera continuans, altera coniungens, accidit autem etiam
A Onesianacti deiectio, apertè indicant, illi de quo
cœptus erat sermo, præter ophthalmiam accidisse
etiam ante febrem quartanam alui deiectionem,
hoc est fluxum alui, quem dicit posteà quàm incœpit quartana, durasse multum tempus, exeuntibus multis albis mucosis, & aliquando exiguo
sanguine. Hæc si cum dolore mordaci exiuissent,
indicassent hand dubiè dysenteriam, verùm exibant sine laboribus & dolore, vnde constat fuisse diarrhœam pituitosam. Illud exignum sanguinis, quod consequebatur aliqnando, deponebatur ab hepate aut mesenterio, nisi fortè ab
B
hæmorrhoidibus, nam ab his etiam aliqnandò
exit sine dolore: refrigeratum verò ventrem à
pituitosâ fluxione, indicabat flatus, qui in ventre erat. Meritò huic finita est ophthalmia ante
febrem quartanam, cùm aluus ante eam plurimùm fluxerit, multum enim cedere solet ophthalmia alui profluuio. Post febrem (inquit) abscessit iuxta sedem tuberculum. Intelligendum
post febrem, hoc est, postquàm correptus est febre: non enim verisimile est iam esse finitam
C quartanam, cùm nondum narratio ad totam hyemem pervenerit, siquidem quasi narrationem
produceus dicit posteà; alui deiectio multa &
sæpe & similis hyeme contingebat. Itaque dicit, postquàm correptus febre est homo, factum
esse illi per abscessum ruberculum durum iuxta
sedem, illudque diu mansisse crudum, durum
scilicet, posteà erupisse humorem in intestinum;
& extrorsum esse factum fistulosum: Itaque factam illi esse fistulam, externum habentem os,
& peuetrantem vsq; ad ipsum intestinum, quod
D quidem fæcibus exeunribus, erat facilè agnoscere. Facile est coniectare, & ex corporis apparatu (siquidem quartanâ laborabat) & ex loci naturâ, quæ tales succos solet recipere, & ex corrosione, tanta enim facta est breui, fuisse succum
qui eò abscessit atrabiliatium. Cùm iam ita haberet, contigit quadam die deambulanti in forò,
splendores apparere ante oculos, ita vt Solem
omnino non videret, & exire nonnihil extra se,
simulque conuulsum esse secundum ceruicem: &
ita domum reductus (fortasse ab iis qui aderant)
E iamque ingressus, vix respexit, & vix ad se ipsum
reuersus est (illud vix significat difficulter, neque satis perfectè id fecisse) primum verò (vt
fieri solet) circunspexit eos qui aderant, & refrigeratum est illi tunc corpus, & vix recalescere potuit, etiamsi mulri vtriculi, & multa calida fomẽta adhiberentur. Postquam autem apud se fuit,
& surrexit è lecto, nolebat exire domo, sed dicebat se timere, ne fortè illi accideret eadem passio iterùm: atque si quis coram illo de morbis difficilibus loqueretur, abibat præ timore: itaque
F mansit timidus. Dicebat sibi aliquando occurrere
ad hypochōdria calorẽ, & perseuerare oculorum
splendores. Ex his accidentibus manifestum fit,
eum in foro correptum esse apoplecticâ passione,
simul cum quadam conuulsione, ob raptum melancholiæ in superiores partes, eas verò passiones
desiisse in melancholiã morbum, partim quidem
affecto cerebro, partim verò hypochondriis. Alui
deiectionem multam & sæpe, similèmque, ei .s.
quæ inceperat, hoc est mucosam albam, exeunte
aliquãdo exiguo sanguine hyeme fieri non mirũ,

quòd per melancholicas affectiones tam multa redundaret, pituita. Siquidem familiare est melancholicis, multam generare pituitam per incoctionem, præcipuè in concoctione primâ, cuius excrementa excipit aluus. Narrat summatim quæ in huius morbi curatione acta sunt, dicens, venæ sectio facta est, helleborum propinatum (hoc est expurgationes) lac vaccinum potu exhibitum. Priùs autem asininum quod contulit, & deiectiones sedauit. Potus aquæ ab initio, deambulationésque, & capitis purgationes, per errhina scilicet & apophlegmatismos. Ratio curationis minimè sanè vulgaris. Quotus enim quisque medicorum, fluente aluo mittit sanguinem, nedum & iam expurgat pluries? Aut lac præcipuè adeò frigidum & serosum in quartanâ non interdicit? Et in diarrhœa quiescere non iubet, & vino modico vti? Capitis verò peculiariter quotus quisque habet curam, nisi quæ ei propria accedat affectio? Ea tamen omnia se fecisse hic auctor narrat, neque tamen in omnibus ita laborantibus ea fieri suaserim, etsi ea duæ vtiliter in Onesianacte facta esse dicenti credam, nam possunt etiam aliquando vtiliter fieri contraria. Nullus enim est morbus, qui vnicam certamque habeat curationem, neque qui pro ratione causæ & naturæ hominis, ac denique singularium animaduersionum, non possit accipere contrarias. Quapropter oportet singulorum auxiliorum considerare vires, & adhibitis distinctionibus dicere, in quibus ita laborantibus fieri debeant, aut secus. Illud vnum dicam generatim Hippocr. & omnes qui in magno pretio fuerunt medicos, indicationem causæ sequi consueuisse multò audaciùs quàm vulgares medicos, qui plerumque præsentibus symptomatis territi, illisque occurrentes, morbos plerosque producunt & vix nisi leuissimos persanant. Velut nunc vulgaris missione sanguinis interdiceret, timens euacuationum multitudinem, & expurgationes caueret, ne excrementa vndique traherentur in ventrem, fluxione alioqui laborantem: interim admoueret siccantia & adstringentia, & totum victum eò dirigeret: Hippocrates verò, multò magis timens copiam sanguinis & vitiosorum humorum, qui toto corpore redundabant, ac certò sciens, nisi hæc tollerentur, alia omnia adhiberi frustrà neque sine noxa, misit primùm sanguinem, deinde expurgatione vsus est, & potû lactis asinini primùm, cui ob multum serum vis est expurgandi, deinde vaccini ad renutriendum, & deambulationibus. Arbitror autem & frictionibus, vt toto corpore magna dissipatio fieret. Si quis verò incidat in laborantem debilitate potiùs virtutis, aut intestinorum intemperie, quàm multitudine succorum, contraria consulet meritò: quod si frigida esset ea intemperies, vt plerumque solet, vino vti iuberet, quod tamen huic detraxit Hippocrates, ne cum multitudine, vini potus inflammationis cuiuspiam fieret causa. Multitudinem verò indicauit sanguis, qui aliquando sine dolore exibat. Expurgâdi per errhina & apophlegmatismos capitis, magnam curam habere solet in huiusmodi morbis Hippocrates, & meritò quidem (quamquam id post missum sanguinem & expurgationem, aut omnino aut

A bona ex parte factam) quia à capite cientur distillationes frequentissimè in partes alias vt pectus, ventrem, & renes. Quare si quæ vel exigua excrementosi capitis significatio est, in morbis thoracis, aut diarrhœis, aut frigidis renum morbis, consultum est caput purgare. Atqui hæc rursum fuit alia causa interdicendi vini huic ægroto, ne repleretur caput, replerumque in ventrem & alias partes refunderet.

B

Anecheti filio hæc contigerunt. Per hyemem in balneo cùm ad ignem inungeretur, calefactus est & subitò in conuulsiones comitialibus similes incidit. Post autem satis multas conuulsiones circumspexit, non erat apud se, postquàm verò ad se rediit, rursus sequenti die mane conuulsione correptus est, spuma non valdè apparuit, & tertiâ ἄκροτος, idest, inarticulata fuit loquela, & quartâ se velle loqui linguâ significabat: quinta loqui non poterat, sed in principiis nominum hærebat, in C *quinta etiam lingua admodum hæsitabat, & conuulsione corripiebatur, nec sui compos erat. Cùm autem hæc remitterent, lingua vix in suum statum restituebatur: sexta cùm ab omnibus abstinuisset, etiam à sorbitione & potu, nihil amplius accepit.*

Hic puer sex dies colluctatus, vt ita dixerim, D cum epilepsiâ, nunc plus nunc minùs excutiens humorem, prope oppressus. Postremò mortuus est conuulsis totus, aut apoplexiâ occupatus, vtrumuis enim fieri potuit iuxta hanc narrationem. Nam dicit die vltimâ, nihil neque cibi, neque sorbitionis, neque potus accepisse ampliùs, quod aut conuulsis cum aliis omnibus musculis etiam gulæ, aut resolutis omnibus per apoplexiam fieri potuit. Consideranda verò hic occasio, quæ in homine parato haud erat exigua, nimirum calore fusa & commota excrementa in cerebrum irruerunt. Vt hinc constet, eos qui ad pe- E riculosas fluxiones sunt parati, arcendos esse à multo igne, & longa mora in balneo, & ob eandem rationem in sole.

Cleocho ex lassitudinibus & exercitiis cùm melle per aliquot dies vteretur, tumor ad dextrum genu exortus est, magis autem ad infernam partem circa tendines qui sunt sub genu. Circuibat aliquantulum clau- F *dicans, & poplitis tumor cum duritie aderat, qui vsque ad pedem & ad malleolum dextrum extendebatur. In gingiuis etiam iuxta dentes magni tumores velut acini vuæ, liuidi erant, denigrati, doloris expertes quando non comedebat, nec crura dolebant nisi exurgeret. Venit etiam in sinistram partem tumor, verùm minùs liuescebat. In tumoribus circa ge-*

nua

nua & pedes quædam velut suppurationes erant: postremò autem stare non poterat, nec calcaneis insistere, sed in lecto iacebat. Calores erant manifesti, aliquando cibum auersabatur, non admodum siticulosus, neque ad sedile exurgebat, anxius erat, & aliquando pusillanimitate tenebatur. Helleborum ad capitis purgationem est exhibitum. Ad os medicamentum ex thuris polline quibusdam alijs admixtis contulit, ad vlcera oris sorbitio ex lente conueniens erat. Circa sexagesimam subsederunt tumores post veratrum secundò exhibitum. Dolores tantùm in genua decumbenti aduenerunt. Humor autem & bilis abscessit in genua, multis etiam diebus ante sumptum helleborum.

Nihil refert scire, an hic Cleocus, & ille qui paulò antè dicitur febricitasse, idem sit an alius: certè est alius homo, aut eiusdem alius morbus. Haud est dissonum censere ob morborum analogiam & naturam, eundem esse hominem, eumque iuuenem naturâ calidum, talibúsque morbis opportunum, etiam à talibus causis lædi: nam anteà dicebatur laborasse pleuritide & febre, nunc ab exercitiis & melle læsus esse, ambo verò hæc ex calore procedunt. Sed hoc habeat vtcunque, quæ nunc est in manibus historia enarretur. Læsus est his exercitiis & mellis vsu, atque tumores magnos & liuescentes contraxit in cruribus, dextro primùm, deinde & sinistro, & in ore circa dentes tubercula, pro loco quidem magna, & liuida, nigricantia, & primùm quidem hæc ambulans passus est, deinde verò cùm malum cresceret, neque pedibus posset insistere, decubuit, & febricitabat tunc temporis iam aliquando. Quomodo læsus in hos morbos ab his causis inciderit, ipse non dicit, licet tamen coniectare ex iis quæ dicit. Nimirum tumorem color melancholiam præ se ferebat, melancholia verò exercitatione & melle non aliter fit, quàm sanguine exusto, itaque læsus est, quòd motus nimius & mellis vsus sanguinem vsserint, atque fecerint multùm atræ bilis, quam naturâ ad debiles & extremas partes trudente, facti sunt tumores dicti, in ore circa gingiuas ob partis debilitatem, & in cruribus quòd sint partes extremæ & humiles: primùm verò in dextrum crus, & in gingiuas, quòd arbitror ambæ hæ partes, altera quidem supernè, altera infernè rectitudinem habeant cum hepate, quod à calidis causis læsum esse præ aliis visceribus est consentaneum: deinde verò etiam in sinistrum, ob redundantiam succi aucta in omnes partes fluxione. Attestatur huic coniecturæ etiam sanatio. Nam sanatus est homo repetito hellebori vsu, quem melancholicæ cacochymiæ esse conuenientissimum constat: sed & morbi diuturnitas idem indicat. Si enim biliosi aut sanguinei fuissent tumores (à pituitosis enim longè aberant) ante quadragesimam essent dissoluti, durauerunt verò vltra sexagesimum. Ex tuberculis illis facta sunt etiam vlcera in ore: ad quæ dicit contulisse medicamentum ex manna thuris cum alis per-

A mistum: velut fortè, cum myrrha, croco, & mastiche, aut postremo iam tempore, aliquo alumine, in medicamento ex moris, aut ex nucibus, aut succo aliquo adstringente. Nam ex his & aliis huiusmodi parari stomatica medicamenta, docuit Gal. diffusè 6. lib. de compos. med. secund. locos. Illud solum in rota hac dictione non placet, sorbitionem ex lente conuenientem esse, eam scilicet, quæ græcis veteribus vocabatur φακῆς ἀφέψημα, neque quidem ego huic à sorbitione vti permisissem, neque omninò lente in cibis, quia succum melancholicum generat. Sed percurramus

B verba omnia. Cleoco (inquit) ex lassitudinibus & exercitiis, cùm melle per dies aliquot vteretur, tumor ad dextrum genu exortus est, magis autem ad partem infernam circa tendines subgenu circuibat, hoc est, ambulabat per vrbem subclaudicans, & poples intumescebat, & durus erat, & vsq; ad pedem & malleolum dextrum producebatur tumor ille dur⁹: & in gingiuas iuxta dentes eruperunt magna quædam tubercula, vt acini vuę, liuida, denigrata & sine dolore nisi quum comedebat, & crura etiam erant sine dolore, nisi exsurgeret. Reddit causam ob quam dicit crura intumuisse, cum anteà solum dextrum sit dictũ tu-

C midum fuisse, dicens, venit.n. etiam in sinistrum tumor, minùs autem liuescebat. Itaq; liuescebat etiam tumor vtriusque cruris, non verò erat denigratus, velut tubercula oris: quoniam verò non dolebant nisi mota, constabat fluxionem in eas partes non nisi lentè fieri, & quoniam tumores erant duri, & dolentes si mouerentur, neque aliter constabat esse inflammationes scirrhosas: quamuis postremæ partes tumorum crurum, supremæ

D s. quæ ad genua, & imæ quæ ad pedes, haberent velut suppurationes, hoc est, vndatim moti quędam, siue succum, siue flatum (ita enim fieri consueuit) ita vt ambigeretur an essent suppurationes. Postremò, hoc est, cùm iam crurum morbus multò creuisset, iam non poterat stare, neque calcaneis insistere, sed iacebat in lecto. Calores manifesti, hoc est, erant iam tunc temporis febres aliquę manifestę, putrescentibus, arbitror, iam succis intra corpus; quam etiam ob causam aliquando tanto renebatur fastidio, vt cibum omninò non caperet, non tamen erat valdè siticulosus.

E Fortè quòd excretâ atrabile ad externas partes, pituita circa fances & capitis partes abundaret. Erat verò tunc adeò impotens, vt neque ad sedile surgere posset. Tantùm aberat, vt posset ambulare. Erat anxius, & nonnunquam pusillanimis, quę quo attrabiliariis morbis adesse solent. Quam ob causam exhibitus est helleborus bis, & factę sunt capitis purgationes per caputpurgia, vt.s. à pituita purgaretur cerebrum, atque purius fieret, & robustius etiam & minùs melancholicis passioni-

F bus opportunum. Idonea medicamenta parata sunt ori, quæ iam descripsim⁹: & in cibis dabatur sorbitio ex lente, quã non probanimus. Non narrauit, quibus morbi diebus actæ sint expurgationes, constat tamẽ ambas fuisse ante sexagesimam. Nam sexagesimâ post exhibitum secundò helleborum subsederunt tumores. Venerat verò in genua humor & bilis, hoc est, biliosi succi fluxio etiam ante primum veratrum, quam fluxionem in genua, quę postremò facta est (nam quę principio

inceperat, fuerat potiùs infra genua circa tendines) indicauit dolor, qui omninò maximè ac postremò afflixit. Nam venerunt decumbenti ad genua dolores. Hoc est, ex quo decubuit, collegerunt se dolores in genua. Neque mirum. Nam morbi huiusmodi ex crassis & contumacibus succis in articulares dolores finiri solent.

Pisistrato deambulanti & alioqui sano humeri dolor & grauitas diuturna accidit. Hyeme verò incidit magnus lateris dolor, & calor, & tussis, & exscreatio sanguinis spumosi, qui etiam in faucibus stertorem excitabat, facilè autem morbum ferebat, & sui compos erat, & calor remisit, simúlque exscreatio, & stertor, & circa quartam aut quintam diem sanus euasit.

Typus hic est pleuritidis maximæ, & acutissimæ exactè, simulque salutaris. Nam speciem indicat syndrome signorum, doloris scilicet, febrilis caloris, tussis, & respirationis difficilis (pulsus enim rarò meminit Hippocrates.) Magnitudinem verò, horum magnitudo. Quippe dolor erat magnus, & respiratio adeò difficilis, vt esset etiam stertorosa; pat autem est, & febrem & tussim magnam fuisse; acutiem & exeuntia mox apparuisse, siquidem mox fuit exscreatio sanguinis spumosi, & tam breui solutum esse morbum, siquidem circa quartam aut quintam. Salutarem verò futurum tantum morbum, etiam ante exitum licebat agnoscere; ex bona morbi tolerantia, & constantia mentis. Nam etiamsi ex pleuritide soleant cum mentis constantia mori, non tamen ex adeò acutâ, quia quæ tam breui est intertemptura, non rarò est coniuncta cum peripneumoniâ, quæ cum lethalis est plerumque mentem lædit.

Simonis vxori in partu concussæ dolor circa pectus & latus exortus est, tussis accidit, & febres, & exscreationes purulentæ aderant, phthisis quæ etiam constitit, & per sex menses perseuerauit febris, & ventris profluuium semper, tandem cessauit febris, aluus estritit, septimâ die post cessationem mortua est.

Hæc eadem historia occurrit in calce libri 5. etsi prætermisso mulieris nomine, & quia quibusdam etiam aliis voculis discrepant lectiones, ego hanc illuc transtuli, & ibi enarraui.

Vxor etiam Euxenij ex calidis fomentis ægrotare visa est. Calores nunquam desinebant, magis sub vesperam intendebantur, sudores toto corpore dimanabant. Cùm febris esset incrementum acceptura, refrigeratio pedum, aliquando etiam tibiarum & genuum accidebat, tussiculâ siccâ modico tempore vexabatur, quum febris exacerbari incipiebat, deinde cessabat. Per multum autem tempus totius etiam corporis rigor accidit, sine siti semper fuit, cùm medicamentum potasset & serum, magis læsa est. Ab initio nullius partis dolore afficiebatur, & facilè spirabat, dimidiato autem tempore lateris dextri dolor obortus est, & tussis commota, & anhelatio, & exscreationes exiguæ, albæ, & aliquantùm tenues, nec ampliùs horror à pedibus, sed à spina & dorso incipiebat, & aluus liquidior erat. Febris cum multo sudore remisit, & perfrigerata est, anhelatio verò varia erat, mortua est septimâ post dimissionem die mentis compos.

Haud dubiè est hæc narratio mutila, desuntque in ipso initio nonnulla verba. Quæ enim oratio imperfectior quàm illa, *ἡ Εὐξένου ἐκ πυελίνος ἔδοξε*? Quid enim *ἔδοξε*? Certè desunt multa, non enim aptè cohærere his possunt verba quæ sequuntur, nisi interponantur multa, quibus narretur modus, quo cæpetit mulier à calidis fomentis læsa ægrotate. Vanum esset velle diuinando supplete omnia quæ desunt, satis sit interpretari, mulierem hanc læsam esse vsu calidorum fomentorum, & ob eam causam cœpisse febricitare, & qualiscunque fuerit initio febris typus, euasisse talem, qualis sequentibus verbis describitur. Ex quibus omnibus ego coniecto, ob calidorum fomentorum vsum, excitatam esse fluxionem à capite, plerumq; illud fuisse excrementis, simulque inde refusam esse in infernas partes fluxionem, & ob putrescentiam excrementorum excitatas febres. Nam rheumaticis febribus familiare est, ob pituitosam plerunque materiam, ad vesperam singulis diebus ingrauescere, & cum tussicula incipere: quæ incipiente distillatione simul cum febre fit, & aucta deinde febre cessat: familiare etiam est talibus, habere rigores inordinatos, & per multum tempus, quòd decurrentia excrementa attigant sentientes partes: & sine siti esse, hanc enim ob causam dicit Hipp. siti carere eos febricitantes, quibus est tussis leuiter irritans. Talibus etiam succedere pleuritis solet, hærente in latere fluxione, vt huic est factum dimidiato morbi tempore, cùm à principio nulla parte doluisset, & bene spirasset, vtpote fluxione, neque spiritalia instrumenta eò vsque occupante, neque alicubi hærente, sed diffusa, & dispersa indolentet. Pleuritidis verò signa fuerunt, lateris dolor cum febre (nam hæc, vt dictum initio est, nullo tempore desinebat) & tussis denuò mota, & anhelatio. Fuerunt verò huic mulieri à principio duo, quæ eam metirò adegerunt in exitium, multa humorum copia, & naturalis caloris debilitas: illam indicabant sudores, qui ab initio in totum corpus diffundebantur: hanc refrigeratio magna pedum, tibiarum, & genuū; ob has causas pharmaci expurgantis & seri vsus nihil contulit, sed potiùs læsit, quia neq;

ranta copia, præcipuè cùm esset cruda, cedere neque tam exigua facultas bene ferre poterat. Hinc factum est, vt pleuritis nunquam coquererur, neque excreationes fierent, nisi exiguæ, candidæ, & tennes: sed calore partim suffocato, partim cum euacuationibus exoluto, cùm sublata videretur esse febris, mulier moreretur. Debilitatē caloris naturalis, post excitatam pleuritidem, indicabar horror non iam à pedibus, sed ab spina & dorso incipiens. Alnus verò liquidior facta (quæ euacuatio morbis thoracis, in raris quibusdam naturis non est aduersissima, vt in scholijs libri sexti de locis patientibus indicauimus) & multus sudor febrem simul cùm naturali calore sustulerunt, & perfrigerata est mulier. Anhelatio verò, quæ extremam perniciem indicabar, non desiit, sed erat varia, vt fieri solet in moribundis, nunc facultate extremis conatibus mouente, nunc concidente: mortuaque est septimâ die post cessationem febris, ex quo inquam perfrigerata est, mente constans, vt scilicet mori plerique solent ex pleuritide, & quicunque ob caloris naturalis extinctionem. Fiunt enim hæc magna ex parte sine læsione superni principij.

VXor Polemarchi æstate febricitare incepit, die autem sextâ ipsam dimisit febris, postea verò morbum trahebat, sub noctem calor intendebatur. Rursus autem quæ intermiserat febris corripuit, nec tribus ferè mensibus reliquit, tussis multa aderat & pituitæ excreatio. Cùm verò ad vigesimum diem peruenisset, spiratio semper erat crebra, in pectore strepitus, plerumque sudore diffluebat, mane mitior erat febris, & horrores quandoque corripiebant. Somni aderant, aluúsque aliquando humectabatur, rursúsque sistebatur, sapiebat illi cibus moderatè. Dimidiato autem tempore ad genua & tibias dolor accidit, atque vt flecteret & extenderet, alterius opera indigebat. Perseuerabant crurum affectiones vsque ad finem iam instantem & pedes ad tibias vsq; intumuerunt, atq; si tangerentur dolebant, & sudores rigorésque desierunt: febris autem semper intendebatur. Ante mortem vero aluus effusa est, mentis compos permanebat, tribus autem diebus ante obitum stertor in faucibus audiebatur, rursúsque reuertebatur. Mortua est.

An hæc sit alterius Polemarchi vxor, an eiusdem vxor altera, an eiusdem alio rempore & alio morbo laborantis eadem historia, aut diuersa ab ea quæ narrata est in hoc ipso libro, nihil refert disputare, neque est vlla ratio, quâ scire possis: ego ob mariti nomen suspicor eandem esse, & quòd habeat etiam hic morbus nescio quid simile illi, & quòd in similem naturam possit cadere. Illic enim dicebatur esse illi strepitum ex pectore, velut engastrimythis. Hic dicitur in pectore flatus. Subit his lectis suspitio, fuisse mulierem quampiam flatuosam, & cui strepitus in corporis cauitatibus frequenter fierent. Sed hoc habeat vtcumque, præsens enarretur historia, ex quâ palam fit, mulierem ex suppuratione esse mortuam: habuit enim maximam partem eius syndromes, quam Hippoc. descripsit in prognostico, dicens omnes suppuratos ex his signis cognoscere oportet, primum quidem si febris non dimitit, sed per diem quidem renuis est, noctu verò vehementior, & sudores multi oboriuntur, tussésque, ac tussiendi cupiditas ipsis adest, & nihil memorabile expuunt: & oculi caui fiunt, & maxillæ ruborem contrahunt, & vngues quidem manuum curuantur, digiti verò calescunt, & potissimùm summi: & in pedibus tumores fiunt, & cibos non appetunt, & pustulæ per corpus enascuntur. Constat horum plurima adfuisse vxori Polemarchi, siquidem febris eam non dimisit ferè tribus mensibus, & mane febris fiebat mitior, vt quæ noctu fuisset vehementior, & erat plerumque cum sudore, & tussis erat multa: & intumuerunt pedes vsque ad tibias. Neque enim quia non narrantur alia omnia, habuisse vtpote oculorum cauitatem, & maxillarum ruborem, & vnguium curuitatem, & summorum digitorum calorem, & ciborum inappetentiam, & pustulas, proinde negandum fuisse suppuratam: nam & ipse Hippocrates eodem loco dicit, non quascunque suppurationes ea habere signa omnia, sed valdè diuturnas. Quæ verò (inquit) breues sunt, ex his signis cognoscere oportet, si quid apparuerit ex his quæ in principijs fiunt. Simul autem & si aliquantò difficiliùs spirauerit homo. Itaque dicit cognosci nondum diuturnas suppurationes, ex horum aliquibus, & difficili spiratione. Huic verò exactis viginti diebus, ex quo febris non intermisit, spiratio erat semper crebra, qualis scilicet esse solet suppuratis, ob putredinalem calorem, & angustiam spiritalium cauitatum. Neque obstat quominùs suppurata esse putetur, & excreasse cum tussi assidua pituitam. Nam & si qui ex inflammationibus solent fieri suppurati, tussim solent habere aridam, donec pus erumpat, tamen qui ex copioso catarrho, aut multa pituita iuxta latera putrescente fiunt tales, solent cum tussi, incipiente vel etiam instante suppuratione, excreare pituitam, non tantam vt perpurgentur, sed quæ redundantiam indicet. Hanc verò non dices suppuratam ex inflammatione, vt pleuritide, aut peripneumonia, si quidem à nullo horum incepit, sed ex febre pituitosâ, per quam maxima pituitæ putrescentis copia collecta est in spiritalibus partibus. Quod primùm indicauerunt, spiratio crebra, tussis, & excreatio pituitę, postremò tribus diebus ante mortem stertor in faucibus, qui tribus illis diebus nunc fiebat, nunc concidente facultate cessabat, nunc rursus reuertebatur, explicante facultate vires extremas, donec mortua mulier sit. Horrores qui quandoque corripiebant & somni satis iudicabant febrem esse qualem diximus, putà pituitosam & catarrhosam, à qualibus suppuratos fieri diximus solere, estque rationi consentaneum. Suppurata verò cùm esset, ab alui humectatione, quæ primùm quidem fiebat, & cessabat alternatè, ante finem verò facta est copiosè, cōstat debilitatam esse maximè, & in citam

mortem act_m. Siquidem rectè in morbis omnibus thoracis, magis autem in suppuratione, & tabe, vituperatur ad Hippocrate. Illud habuit rarum, quodque per tales morbos fieri non solet, appetentiam moderatam cibi. Hanc fortasse seruauit aliquid accidi succi circa os ventriculi consistens: sed ea quoque procedente malo periit. Habes, præter dicta, in hac historia accommodatissimum exemplum infidelitatis sextæ diei, quam tantoperè Galen. celebrat. Nam dimisit ipsam febris die sextâ, rediit verò postea longa, difficilis iudicationis, & maligna. Nam durauit plus quàm tres menses; & tentauit natura abscessus frustrà dimidiato morbi tempore in genua & tibias, & postremò tabescens mortua est.

Egesipolis puerulus quatuor ferè menses circa vmbilicum dolorem habuit corrodentem. Progressu autem temporis dolor intendebatur, percutiebat ventrem, vellicabat, calores corripiebant, tabescebat, ossa supererant, pedes tumescebant, testes, (quæ circa vmbilicum sunt ventris partes inflatæ erant & laxæ, quales iis quibus instat ventris conturbatio) cibos fastidiebat, lac solùm accipiebat recens, & aluus liquida erat, & sanies subcruenta & fœtida subiit, neque ardebat. Mortuus est vbi vomuisset pituitosum quid exiguum & paucum, ita vt genitura esse videretur.

Si quidem rectè dicitur ab Hippocrate in aphorismo 22. sect. 7. à dolore diuturno partium circa ventrem, suppuratio superuenit, meritò censebis, huic puero factum esse in ventre tumorem aliquem præter naturam, qui cùm ab influxu humorum corrosiuorum inceperit, in suppurationem finitus sit. Fuerunt autem illi succi cum sanguine permisti, aut salsa pituita, aut bilis amara, vel acida, vel horum duo, aut plures, denique qui corrodere possent. Habuit ferè quatuor menses corrosiuum dolorem. Species verò talium succorum ab exeuntibus cognosci poterat. Suppurationem subsequutam (præter dictam suspitionem) indicauit sanies cruenta mali odoris, quæ postremò effluxit, qualis scilicet ex tuberculis prauè suppuratis solet effluere. Malam verò fuisse materiæ alterationem, & pro bono pure prauam saniem factam esse, non mirum. Nam & malignum fuisse succum, qui eam effecit affectionem, indicauit maligna corporis affectio: nam & corpus siccans colliquauit, & naturalem calorem extinxit. Illud ostendit illa corporis tanta labes, vt sola ossa relicta viderentur: hoc pedum & testiculorum intumescentia, qualis debilitatâ concoctrice in hepate solet futuris iamiam hydropicis accidere. Fiebat interim fastidiosus, adeò vt vix vllum cibum capere posset, quod significat nomen ἀπόσιτος, quo hic vtitur. Quod etiam malignam affectionem indicare, celeberrimum apud Hippoc. est. Certè solum accipere poterat lac recens mulctum, quod arbitror dabatur, quia vt

A in aphorismis dicitur, confert tabidis non valdè admodum febricitantibus. Facta est itaque vt coniecto, suppuratio maligna, & ignei caloris soboles, naturalis autem perexigui. Hinc factum est, vt aluus vreretur, exeunte sanie cruenta, & grauiter olente. Quapropter exesis, vt par est, internis partibus; mortuus est. Exceuit vomitu iam iam moriturus magnâ vi exiguum quiddam pituitosum, geniturae persimile: quod certè fuit pituita salsa igneo calore densata, & excocta, aut fortè ex interna ac pingui ventris parte derasa

B particula. Quid enim, in ventris corruptione lethali non est probabile? Verba illa (ventris partes quæ circa vmbilicum sunt inflatæ erant & laxæ, quales iis quibus instat ventris conturbatio) mihi videntur interiecta. Nam vt ex ipsa phrasi constat non tam continent narrationem vllam, velut reliqua quibus adiacent, quàm prognosticam assertionem: ea proinde ego lineis conclusi, & transilui seorsum excipienda, ac per sese narranda, quod iam faciam.

C

Γαστρὸς τὰ περὶ ὀμφαλὸν πεφυσημένα ἀραιὸν, οἷσι μέλλουσι κοιλίαι ἐκταράσσεσθαι.

Significatur his verbis, quamquam phrasis sit duriuscula, partes circa vmbilicum flatuosas & laxas portendere ventris turbationem. Venter sanè inflari & distendi potiùs solet cum alui suppressione in colicis & in tympaniticis, tamen inflatus seu potiùs flatuosus & laxus fit quibus citò futurum est, vt aluus turbetur: eadem ratio-

D ne quâ murmur hypochondriorum & reliqui ventris prænuntiat alui fluxum. Nam fit decurrentibus per ventrem humidis & flatuosis excrementis, solus enim flatus cum fæcibus aridis inflat & tendit.

Plateæ filio iamiam morituro capitis sutura valdè excauata est. Cùm autem ægrotaret semper manu sinciput contingebat, præcipuè

E *partem proximam. Non dolebat autem caput, & in sinistro femore sub inguine sitæ partes pridie fortasse quàm moreretur liuidum quid contraxerunt, testes extenuati sunt.*

Ad pedes, aut digitos, aut femora aut externas aliquas partes, oriri liuores iamiam morituris, & testes reuelli, aut etiam gracilescere, ex iis quæ scripta in prognostico ab Hippocrate sunt, constat. Ibi enim ita scriptum est, testes

F & pudenda reuulsa dolores fortes significare, & periculum lethale. Fit verò per reuulsionem restium extenuatio, vt vix appareant vlli. Sed & verè extenuantur moribundis, quia in iis qui bona fruuntur valetudine tument copiâ vitalium spirituum, quibus per extinctionem caloris vitalis deficientibus accidit contrahi, ac veluti consumi. De liuoribus quoque ibi scriptum ita est. Si digiti ac pedes omninò nigrescant, minus perniciosi sunt, quàm si liueant. Itaque liuo-

res externis partibus facti mortis imminentis præbent significationem. Illud verò alind, quod in capite accidir iam moritoro, rarius est, quod scilicet sutura coronalis excauata est dehiscentibus ossibus. Eam verò esse soturam, qoam nunc vocat sotoram capitis, intelliges ex iis qoæ addit. Nam quasi causam eius mirabilis & rari casus insinoans dicit, ἀρρωστῶν δ' ἀεὶ τῇ χειρὶ κατῆγε κατὰ τοῦ βρέγματος, μάλιστα δ' ἰσχύειν. Bregma significat Hippocrati & Galeno capitis partem; quæ supra frontem sita est, cuius medium tener sutura coronalis, ea scilicet quæ recens natis nuda osse est, in qua medolla cerebri videtur subsultare. Dicens ergo contingebar manu bregma, præcipuè proximam partem; intelligit ægrotantem scalpsisse assiduè sinciput, præcipnè proximam partem parti mollissimæ, quæ est ipsa futura, itaque maximè scalpebat supra ipsam futuram coronalem. Consentaneom ergo est hanc ipsam excauatam esse, & ossa à se ipsis desciuisse, ab humore mordaci, qui in eam partem decubuerat, exesis communibus vinculis menyngis duræ, & pericranij, simulque ligamentis siquæ ibi ossa connectunt, aut medio illo cartilagineo glutine quo coalescunt, mirum verò quod dicit, non dolebat capite, cùm assiduè scalperet. Intellige verò non habuisse dolorem alium præter pruritum illum, qui cogebat scalpere, non inquam grauantem, aut tendentem. Quod significat, non adeò multo succo, neque crasso repletum fuisse caput; verùm mordacissimum & exedentem eam capitis particulam occupasse, ac fortasse factam esse corruptionem partium ad internum vsque cerebrom (siqoidem poer mortuus est) qoæ passio indolens est, quia cum mortificarionē fit, & est intemperies habitualis, velut quum ἐσφακελισμῷ aut gangrænâ perit pars aliqua, quod sine dolore fieri consueuir.

SImilia quoque Hegetoridæ filio contigerunt, & eodem modo mortuus est, præterquàm quòd vomitus plures sub obitum contigerunt.

Similia accidentia apparuisse dicit in hoc, qui etiam mortuus est, atque insuper vomitus multos passus est sub obitum: fieri solere crebrò vomitus per consensum ventriculi cum cerebro; indicant lethalia capitis vulnera, quæ inter cætera vomitibus indicantur.

HIppiæ soror hyeme phrenitide correpta est, mente aberrabat, manibus elaborare videbatur, seipsam lancinabat. Quintâ & sextâ die sub noctem voce destituta est, comatosa, maxillas & labia velut dormientes inflabat; mortua est septima.

Huic factus est in capur impetus humorum adeò magnus, vt primùm mentem læserit, feceritque abertare, hoc est, plurimùm insanire, deinde & in corpus repserit, obstructóque cerebro A comatosam fecerit affectionem, & aphoniam ac postremò suffocaoerit. Nam respiratio illa pessima, quâ maxillæ & labia inflantur, vt quibusdam inter dormiendum, species qnædam est respirarionis sublimis, qnæ iam iam suffocari hominem indicat, fitqne plerumque cum quodam strepitu, vt antequam accedas ad ægrotantem, sentias eom suffocari, & magna ex parte qui ita spiratur frigidus spiritus est, vt qui naribus. Interim, siccis alioqui malignis irruentibus in B membra præcipua, erat mulier anxia, & suis se manibus velut lancinabat. Vbi enim hi rapidi adeò & magni impetus aguntur (nisi omnino fiant repentè) & euenit quosdam vel momento cadere sine sensu & motu, vagantur agitata per corpus excrementa, antequàm in vnum aliquod firmentur membrum, atque viscera reliqua mordent, & cor angunt, & neruorum radices irritant, vnde inquietudines, anxietates, & inordinatæ aut etiam conuulsoriæ artuum motiones. Phrenitis rarissimè inuadit à principio, sed superuenit febri ardenti, aut alteri morbo acuto, quare est C superueniens symptoma & lethale, quæ verò talia sunt quò superueniunt citiùs, eò morbi constitutiooem breuiorem indicat. Meritò ergo mulier tam breui est mortua, cùm intra primum quaternarium fuerit phrenitica, ac nescio an à principio, cùm tam citò alia & alia superuenerint signa perniciosa.

ASander vbi horruisset correptus est lateris dolore, qui ad genua & femur peruenit, D *vbi comedisset delirabat, breui mortuus est.*

Quod dicit φαγεῖν παρεφρόνει nihil aliud est, quantum intelligo, quàm comedere delirè, tumultuariè scilicet, ac multùm sese ingurgitantem: quod quidem in illis fieri scimus, qui præ facultatis vitalis langore deficiunt. Atque eandem ob causam reliqua omnia huic accidisse est consentaneum. Horror enim quum debilis facultas est, ab exigua quacunque causa fit, siquidem est remissus rigor, hic verò est passio calidi innati. Atque E adeò eum facultate extremè debili, horrere magis possunt homines quàm rigere, cùm sit hic motus vehementior. Dolor lateris partium cordi proximarum significare poterat angustiam (æquum autem est in tam pessima syndrome, in pessimas causas referri omnia) dolor genuum, ac femorum, ac omninò crurum accidere solet moribundis, quòd sui illis artus, velut à facultate destituti, sint oneri, velut in prognostici commentariis exposui. Itaque ob caloris naturalis defectum mortuus est hic breui.

F *CLeotimo sutori cùm aluus diu liquida fuisset & calor accidisset circa hepatis regionem; tumor tuberculo similis ad hypogastrium descendit, & aluus humectabatur; & alterum ipsi tuberculum circa superiorem hepatis regionem ad hypochondrium exortum est, mortuus est.*

Maxima intemperie, & vitiosorum succorum redundantiâ laborasse huius hominis hepar constat, & ex alui profluuio, & ex tuberculis quæ illi oborta sunt super hepate, & paulò infra secundum hepatis rectitudinem. Nam tubercula omnia, quæ in quauis partium externarum nascuntur, ad vitium eius visceris quod è regione est, referuntur: velut si in inguine dextro, ad hepar; si in sinistro, ad lienem; si post aurem, ad cerebrum. Multò ergo magis si in hypochondrio dextro, aut hypogastrio dextro, reijci debet in hepar. Atque cùm accederent deiectiones assiduæ & calidæ, hepar quæ in se redundabant pellere certum erat. Quod, cùm euacuatio non esset decretoria, maximæ signum erat redundantiæ & facultatem superantis. Consentaneum ergo hunc hepatis corruptione mortuum esse, qui fuisset multâ & repetitâ euacuatione curandus; cum missione sanguinis secundum hepatis rectitudinem, tum repetita expurgatione per medicamenta, pariter expurgantia & extergentia, ac roborantia, velut exempli gratiâ, rhabarbaro, ex sero, aut potione ex cichorio & hordeo: aut agarico, aut vtroque simul vt species exeuntium popòscisset.

Quibusdam grauis capitis dolor cum calore accidit, quibusdam quidem ad dimidiam capitis partem, & per nares humidum quiddam, tenue, aut coctum; aut in aures aut in fauces ex capite securiùs secedit, quibusdam autem hæc sicca sunt. At sideratio (vel crudor) grauis periculum infert. Si autem accedat vomitus anxietatem pariens & biliosus, aut oculorum stupor, aut vocis interceptio, aut rara loquela, aut delirium quoddam; mors & conuulsio portenditur. Quicunque autem ex catarrho dimidiati capitis dolore afficiuntur, & per nares humore exeunte insuper moderatè febricitant; quintâ aut sextâ die perfrigerantur.

Capitis dolor grauis, id est, molestus, & magnus cum calore, siue totius capitis, quem dicimus cephalalgiam, siue alterius capitis, quem dicimus hemicraniam, significat affectum phlegmonosum internarum partium capitis. Quod quidem accidit sæpe ex catarrhis calidis: vnde duo sunt exitus, aliquando enim expultrix cerebri facultas valet sese expedire per propria cerebri emunctoria, quæ sunt nares, aures, & palatum, & excernit succos, nunc tenues aquosos quales redundant, aut sanguinem, & ita quoque cerebrum subleuat: nunc excernit succos coctos, vt pituitam crassam, aut pus. Aliquando passio est adeò cruda & sicca, vt sicca sint omnia hæc, hoc est, nihil excernatur omnino, neque per nares, neque per palatum, neque per aures. Primum quidem illud securius est, hoc verò vltimum periculosum. Nam vt dicitur in aphorismo decimo sectionis sextæ, Dolenti caput, & A valdè dolenti, pus aut aqua, aut sanguis fluens per nares, aut per os, aut per aures, soluit morbum. Nimirum ex aquoso succo, aut sanguine tales dolores capitis catarrhosi, siue secundum totum, siue secundum dimidiatum caput fieri consueuerunt. Sanguis verò nunc in pus vertitur, nunc manet insuppuratus. Idonea emunctoria cerebri sunt illa. Euacuari igitur succos tales in eo morbo per partes illas, est euacuari qualia oportet, & per conuenientes regiones, quare securius multò erat illud, quàm per tales B capitis passiones, sicca esse omnia emunctoria. Tunc enim periculum est, ne cerebrum sphaceletur, hoc est, corrumpatur. Nam affectus magnus, vt phlegmonosus, qui neque maturescit suppuratus; neque vincitur resolutus, mortificationem afferre parti solet, quæ in carnosis & mollibus gangræna vocari solet, in osseis sphacelus. Aliquando verò indistinctè vtitur Hippocrates his nominibus, velut hic & in aphorismo quinquagesimo sect. 7. sphacelum cerebri corruptionem appellans. Est itaque periculum sphaceli cerebri, vbi grauitas doloris & calor phlegmonosum affectum indicant, tamen sicca sunt C omnia emunctoria. Est verò id adeò graue periculum, vt eos quibus ita incipit affici cerebrum, in tribus diebus perire dicat loco citato Hippocrates. At si non sphaceletur cerebrum, sed crescat malum, neque vllo modo remittat, morietur homo conuulsus: Inflammabitur enim radix communis neruorum. Quum verò in hunc exitum properabit morbus, accedent vomitus biliosus & anxiosus (ventriculus enim facillimè consentit cum cerebro, siue vulnerato, siue inflammato, siue vtcunque grauiter affecto, vt in D commentario Aphorismi quinquagesimi sextæ diximus) aut stupor oculorum, ac deprehensio, seu congelatio (vtcumque lubet vocare, nam hoc conuulsione musculorum mouentium oculos fit) aut aphonia, aut rara loquela, hoc enim etiam significat instrumentorum motus impedimentum aut mentis alienationem, aut vtrumque: aut delirium, quod corrumpi iam cerebri temperiem, quâ mens seruatur, indicat. Mortalia enim sunt hæc, & conuulsoria, hoc est, significantia moriturum conuulsum. Itaque si cui dolenti grauiter caput & cum calore nihil exeat, non est af- E fectio secura. Si accedat vomitus biliosus & anxius, aut deprehensio oculorum, aut aphonia, aut delirium, in magno mortis periculo est homo, ac multò magis si accedant duo aut plura illorum. Dolores verò capitis, per quos emunctoria humida sunt, securiores, ac multò magis si accedat febris mitis, qui enim ita affecti sunt, quintâ aut sextâ die solent perfrigerari, hoc est, liberari à febre, & omnino à morbo, velut con- F tingebat alicubi per quandam tempestatem morbosam, cuius meminit idem Hippocrates in calce libri quinti, dicens, Qui ex destillatione secundum dimidiam capitis partem dolebant, & humore per nares prodeunte febricitabant moderatè, intra quintam diem perfrigerabantur. Constat eum hanc sententiam ex illa historia collegisse atque idem prorsum dixisse hic & illic, hic quidem præcipiens quæ obseruatione cognouerat, illic narrans quæ obseruauerat.

Echecrati cæco vehemens capitis dolor accidit, præcipuè in posteriore parte qua ceruix capiti connectitur, & ad verticem propagabatur, progressu autem temporis etiam ad aurem sinistram, & dimidia capitis pars dolore afficiebatur. Mucosa semper prodibant moderate combusta, & tenuis calor comitabatur, nec cibum capere poterat, interdiu meliùs habebat, noctu verò dolebat. Postquam autem pus per aurem erupit, cessauerunt omnia, erupit verò circa hyemem.

Vnum quoddam exemplum est hoc eius quod nuper dictum est. Quibusdam capitis dolor grauis accidit cum calore, quibusdam quidem ad dimidiam capitis partem, & per nares humidum quiddam tenue aut coctum, aut in aures, aut in fauces ex capite fecutius secedit: & rursum aphorismo nuper citato, quo dicebatur, dolenti caput, & valdè dolenti, pus aut aqua, aut sanguis fluens per nares, aut per os, aut per aures, soluit morbum. Nam huic Echecrati narratur fuisse capitis dolorem grauem, & erumpente per aures pure soluta esse omnia. Grauem autem fuisse dolorem, & ortum ex affectu phlegmonoso, qui etiam suppurauit, indicant symptomata. Nam mucosa prodibant aliquantulùm combusta, cum tamen talia non admodum sint combustioni apta, & febricula quædam semper comitabatur, dolor noctu ingrauescebat semper, quæ phlegmonis eo loco suppurantis signa erant, nec cibum capere poterat, quod ventriculum indicabat compati cum cerebro. Non est autem exigua passio, cuius magna est compassio. Indicauit verò id cæcus. Nam erupit ex aure pus. Animaduertit verò Hippocrates erupisse hyeme, insinuans arbitror consentaneum esse eo potiùs quàm calido tempore, eius partis inflammationes in suppurationem abire. Huius verò rei eadem est causa, qua & senibus magis quàm florentibus ætate pus fit in aure. Nimirum vt dicitur in prognostico febres & deliria senibus minùs accidunt, & hac de causa aures anteà suppurantur: ita etiam in hyeme suppurantur magis, quia resoluuntur minùs, & ægri minùs conuelluntur, & & delirant.

Certe in omnibus suppurationibus, & affectibus oculorum, sub noctem dolores contingunt.

Hæc sententiola in quinto libro eisdem prorsus verbis scripta occurrit, vbi & explicata à me est.

Quibus tusses fiunt hyeme, maximè flante Austro, iis crassa & multa exscreantibus febres superueniunt, quinta autem ferè die sedantur, tusses verò circa quadragesimam, vt Egesipoli contigit.

Velut nuperrimè dixit Hippocrates, quicunque ex catarrho dimidiati capitis dolore afficiuntur, & per nares humore exeunte insuper febricitant moderatè, die quintà aut sextà perfrigerantur, dixerat verò illud idem historicè in quinto libro, narrans in quadam tempestate ita solitum accidere. Eo modo hoc quoque, quod nunc velut experimento cognitum docet, in quinto libro narrauerat dicens, tusses hyeme grassantur, maximè flante Austro, cùm crassa & multa excreassent, febres superueniebant, quinta autem ferè die sedabantur, tusses verò circa quadragesimam, vt Egesipoli contigit. Atque profectò mihi videtur esse eadem prorsus vtriusque loci doctrina, nimirùm febres mites cùm catarrho solere finiri quinque aut sex diebus. Atque suspicor eandem fuisse tempestatem, cuius vtrobique mentio agitur, sed distractis & laceratis verbis factum esse, vt duæ esse viderentur. Nam ex vtrisque coniunctis fit vna satis concinna narratio, ita scilicet. Tusses hyeme maximè flante Austro fiebant, & plerique ex distillatione secundùm alteram capitis partem dolebant, & humore per nares procedente, excreantibusque multa crassa & alba, febres succedebant leniter, & quinque aut sex diebus perfrigerabantur, tusses autem circa quadragesimam cessabant, velut Egesipoli accidit. Itaque cùm grassarentur catarrhi magni cum tussi ac hemicrania, ac febre leni, & flante Austro maximè inuaderent, febres quinque aut sex diebus finiebantur, tusses verò producebantur vsque ad quadraginta: ex ea tempestate; ac fortasse aliis obseruando collegit Hip. quod hoc loco docet, fieri scilic. ita solere: oportet verò id præceptum fluxisse ex multis obseruationibus, & deinceps adiuncta ratione confirmari. Obseruationes sunt apud Hippocr. Ratio ex ipsa ventorum & pathematum natura fluit. Non sanè flante Austro fiunt omnino catarrhi magis quàm flante Borea, fiunt verò magis quales modò describuntur, cùm hemicrania scilicet, aut etiam cephalalgia (nam eadem est ratio) ac febre leni. Nam Austri caput replent, atque eam ob causam eius dolores pariunt: sunt calidi, & calidas fluxiones cient, atque ita etiam febres: Borealis flatus aut nullas facit febres, aut certè acutas, ob phrenitides aut alias internas inflammationes quas generat. Mites ergo quasdam febres cùm capitis dolore Austrini potiùs venti generant. Multa etiam & crassa excreari, & emungi citò, in Austrinis catarrhis potiùs eueniet, quàm Borealibus, quia calida & humida causa humoris auget copiam, atque vt ad putrescentiam in paratis, ita etiam ad concoctionem facit. Quod verò in talibus tales febres finiantur quinque diebus, paulò plus minusve, consonum quoque rationi est. Nam febres ipsæ catarrhos plurimùm maturant, atque ob id ipsæ se conficiunt citò: tusses verò non statim cessant, sed postquàm perpurgata sunt caput & thorax. In quam expurgationem insumi solent quadraginta dies: tempus scilicet motuum non omnino longorum, quam ob causam & suppurati, vt di-

citur in prognostico, solent tabidi fieri, nisi quadraginta diebus perpurgentur. Ita, quoque quibus catarrhi fiunt magni cum tussi, si tussis magna supra quadraginta dies producatur, periculum est tabis (nam tabescere etiam ex catarrhis multos, indicatum antea est exemplis non paucis.) Igitur iis qui ita laborant catarrho, excreatio & emunctio multa facit vt nuper dicebatur securitatem, & soluuntur tusses intra tempus legitimum expurgationis thoracis, quadraginta scilicet dies.

Quibus calores multi aliquando sedantur; iis non toto corpore, sed circa ceruicem, aut sub alis, aut ex capite tenui dimanante sudore cessant.

Calores multos fieri, cùm videantur iam antea soluti esse affectus, non euenit rectè iudicatis, sed imperfectè & difficulter, vt solent iudicari qui non toto corpore, sed circa ceruicem, aut sub alis sudantes, cessant. Nam vt dicitur in prognostico, sudores circa caput & faciem & circa ceruicem facti, cum acuta febre mortem, cum mitiori, morbi longitudinem significant. Itaque nihil aliud hîc dicitur, quàm eis morbis, qui sudore non per totum, sed circa ceruicem, aut sub alis oborto sedantur, solere superuenire multos calores modo erratico, cùm soluti iam viderentur, quia scilicet tales sudores non iudicant perfectè neque tutò.

Charitem hyeme ex tussicula populariter grassante febris acuta prehendit, stragula reiiciebat, sopor cum labore aderat, vrina erant rubra, erui loturæ similes, subsidentia statim ab initio multa, alba, postea verò etiam aliquantùm rubra. Septimâ die subdita glande pauca prodierunt, sopor detinuit nulla afficiens ægritudine, circa frontem mador adfuit, somnus ad noctem, & calor mitior. Octaua succum accepit, comatosus permansit vsque ad vndecimam, hac verò die etiam calor maximè cessauit. Postquàm verò tussis adfuit, excreatio semper multa perseuerabat, facilis, primùm viscosa, alba, crassa, postquam autem concocta fuit, purulentis similis. Vrinæ ab vndecimâ die puriores, subsidentia aspera, decimatertia dolor exortus est in dextra parte vsque ad lateris inanitatem ad imum ventrem protensus, vrina supprimebatur, potus ex Calliphylli decocto contulit. Decimaquinta rursus dolor exortus est. Decima sexta sub noctem hypocondrij dolor veniebat magis ad ventrem, mercurialis aqua subduxit. Calor intra vigesimam euanuit, & excreationes comitabantur crassa, quadragesima meliùs habuit.

A Vnus quidam fortasse hic etiam fuit eorum, qui febricitarunt per catarrhosam illam tempestatem, in qua & Egesipolis, tametsi febricitauit acutiùs quàm ille & alij quamplurimi eius tempestatis, vt constet hinc, quantum intersit febrem esse breuem aut acutam. Soluta est enim febris Egesipoli die quintâ: Chariti vigesimâ, & dicitur ab Hippocrate ille febricitasse moderatè: hic acutè. Nimirum si absit essentiæ propriæ, & symptomatum magnitudo, ac vrgentia, non erit morbus acutus, etsi sit breuis. Febricula quædam initis ex catarrho, breuis esse consueuit, acuta tamen non dicitur. Hic verò cùm catarrho

B habuit febrem viginti dierum, magnam, periculosam cum symptomatis grauibus, pendentem ex multa pituita putrescente, & ex sanguine crudiori. Neque verò quia dicit. Ex tussicula Epidemiali orta febris, intelligo tussiculam causam fuisse febris excitandæ, sed ab eadem causa ortam esse febrem, & tussim, hanc verò incepisse, & auctâ iam causa, & succo qui priùs fluebat solùm, iam putrescente, illam esse subsequutam: vt illud, ex, non significet causam, sed ordinem.

C Febris ergò acuta fuit, siquidem intra viginti dies euanuit, agnoscebatur verò à principio eius acuties ex symptomatum magnitudine. Nam stragula reiiciebat, & erat illi sopor cum labore, hoc est, sopor, qui quietem non afferebat, neque referebat somnum placidum, sed cum anxietate, & inquietudine, vt simul sopore teneretur, & stragula reiiceret, & hac & illac se conuerteret. Quæ quia magna symptomata significabant magnum morbum, & quia talia, & hæc significabant copiam pituitæ non vtcunque putrescentis. Vrinæ erant rubræ velut erui lotura,

D significantes scilicet copiam sanguinis crudioris. Hypostasis statim à principio multa & candida, posteà verò etiam subrubra. Nimirum vt Hippocrates aphorismo sexagesimo nono insinuat, pituitosis & ex multa cruditate pendentibus morbis, ab initio vel breui subsidentia inest, posteà verò talibus fit quum cruda concoctionis initium recipiunt, ex alba subrubra. Nam pituita concoctione in sanguinem abit, primum crudiorem, deinde & bene coctum. Hanc ob causam primis diebus apparens subrubra, certiorem significa-

E tionem concoctionis incipientis præbet quàm candida, ob idque Hippocrat. dixit rubram nubeculam quartâ die apparentem significare iudicationem septimæ. Habuit etiam aluum adstrictam, quod in magnis catarrhis plerumque vsu venit inter initia, & nocet plurimùm, estque malum signum. Quia rapi sursum partem humidiorem cibi indicat, & retentarum fæcum vapor caput lædit. Ità euenit, vt septimâ die eiectis à glande paucis tamen subleuatus sit. Nam iam inde sopor detinuit sine labore, & humiditas erat in fronte, vt non adeò crudo catar-

F rho: & somnus ad noctem, & calor mitior. Octaua (inquit) succum accepit, iuxta veterem scilicet consuetudinem cibandi, qua prima septimana continebantur sola potione. Equidem in magna cibi abstinentia contineri laborantes catarrho primis diebus, consonum rationi est, ego tamen non potu, sed perpaucò & siccò cibo vti suadeo. Non enim minùs læduntur humidita-

te quàm copiâ. Comatosus permansit vsque ad vndecimam (transilit Hippocrates plurimos dies, contemplabilium solùm mentionem faciens) hac autem die etiam calor maximè cessauit. Itaque ab vndecimâ exigua erat febris, & ab hac ipsa vrinæ puriores, non scilicet iam subrubræ, neque perturbationem vllam referentes, sed perspicuæ: non tamen proinde bene coctæ, sed habentes subsidentiam asperam, quod concoctionis defectum indicat, siquidem ad concoctionis significationem desideratur lævitas. Obiter hæc dicens Hippocrates repetit altiùs sermonem, narratque, ex quo tussis fuit (fuit verò ante febrem) excreationem semper perseuerasse multam & facilem, & primùm quidem lenta, alba, & crassa excreata esse, post concoctionem verò similia puri, alba scilicet & crassa sine lentore. Huiusmodi enim est pus. Redit his dictis narratio ad dies febris. Decimatertiâ dicit fuisse dolorem in parte dextra vsque ad inanem partem sub vmbilico protensum, & vrinam suppressam esse: hoc euenit haud dubiè viis vrinæ obstructis à pituitosis & crassis, quæ sunt deriuata ad inferna: quod quidem verisimile est incepisse fieri ab vndecimâ, atque ob id vrinas puriores apparere cœpisse. Ita antem habere hæc indicauit curatio, vt ipse Hippocrates alibi dicit. Nam potus ex calliphyllo contulit. Calliphyllũ est idem, quod callitrichum, seu adianthum, cui vites esse diureticas omnes fatentur medici, Dioscorides certè dicit. Eius decoctum vtiliter bibitur in vrinæ angustiis: excitauit ergo vrinæ fluxum, & ita dolorem subleuauit. Sed euenit hoc loco dubitare, qua ratione vrina reddita sit huic purior ob obstructionem, cum dolor alterum tantùm latus obstrui indicaret, dextrum scilicet, & sint duo renes, ac duo vreteres, in suo latere singuli: ac multò magis euenit dubitare generatim, quomodo possit ob renum lapidem, quantumuis magnum & durum, vrina purior fieri, & æquæ similior, nedum omnino supprimi, cùm nullus lapis possit esse in vtroque rene, expedito autem altero, possit præterire vrina: consentaneum profectò videbatur magis fore, vt altero obstructo in alterum renem tota vrina deriuaretur, exiretque nihilò neque parcior, neque purior. Auget admirationem quod ego aliquando vidi in cane, quem fortè fortuna secari iussi, alterum renem esse corruptum omnino, ita vt multo tempore rene vnico agnosceretur esse vsus. Atqui profectò hanc causam geminationis membrorum fuisse dicit Galenus, vt cùm alterum periret, aut pathemate aliquo impeditum esset, alterum esset vsui. Alioqui quorsum fecisset natura duos renes, si alterutro impedito subtraheretur vtriusque vsus? Satis fuisset fecisse vnicum. Rariùs enim læderetur vnicus, quàm duorum alteruter. An cùm emulgentes vocatæ venæ simul oriantur ex cauâ, rarum sit alterum renem lapidem congerere, altero non etiam obstructo crassis succis & arenis, vt hanc ob causam per ambos colata fiat purior, aut etiam supprimatur: cum verò iam lapis in vreterem prodiit, vbi & ingentes dolores parit, euenit neque ex alterâ vrinam reddi, quia mictio nixu quodam musculorum abdominis indiget, qui

A natura refugiente dolorem non ponitur. Tamen non ob id natura geminos renes fecit frustrà: vnicus enim duplò crebriùs obstrueretur, cum reciperet sordes, quæ nunc deriuantur in duos, & cum alter affectione quapiam indolenter laborat, aut corrumpitur, nihil obstat quominùs alter possit esse satis vsui animantis, velut in illo cane euenit, atque in quodam viro, cui resolutus totus ren est in pus, quod extrorsum ruptâ vomicâ eductum est, ac superuixit. Sed redeamus ad Charitem. Decimaquinta dolor rursum exortus est, eodem scilicet in loco excitata, arbitror, nouâ fluxione: per partes enim B semper mouetur & absumitur. Decimasexta ad noctem cœpit succus ad aluum deriuari. Nam dolor hypochondrij venit magis ad aluum quàm ad vrinæ vias, & cùm ea via videretur conuenientior ad multitudinem deponendam, iuuit medicus, & data aqua mercurialis facta est alui subductio, & febris euanuit intra vigesimam, & sequutæ sunt excreationes crassæ, & concoctæ, quibus intra quadraginta (vt fieri solet) purgarus meliùs habuit.

C

Ventres in morbis per inferiora purgare oportet, postquàm concocti sunt humores emittendi; inferiores quidem, quum considentes humores videbis. Cuius rei signum est, si ægri neque anxietate neque capitis grauitate laborent, & quum calores fuerint mitissimi, aut quum post paroxysmos desierint. Superiores autem in ipsis paroxysmis, tunc D *enim ventres eleuantur, quum ægri anxietate, & partium superiorum grauitate laborant. Propterea autem non purgandum in principijs quòd spontanea in morbis diuturnis purgatio accidat, aut diuturnos cum periculo affectus producat.*

Hæc eadem verba occurrerunt in quinto libro scripta, iuxta historiam priorem vxoris Polemarchi, perpaucis voculis mutatis, quæ sensum nullatenus permutant, E præter vltima illa, quæ adiecta esse putantur, διὰ τὸ δὲ μὴ ἐν ἀρχῇσι καθαίρειν, ὅτι ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου ἐν τοῖσι χρονίοισι γίνονται, ἢ χρόνια ἐπικίνδυνα. Hæc enim hoc tantùm loco scripta sunt, quæ proinde sola nunc interpretabimur; in reliquis quæ illo loco sumus interpretati, lectionis differentiam (quæ exigua sanè est) tantùm notabimus. Illa vox πεμπτέα, quam ego interpretor à verbo πέμπω, quæ mittenda sunt, illo loco desideratur, tamen neque illic detrahitur, neque hic adiicitur quicquam. Nam conF stat illa debere esse cocta, quæ sunt mittenda, idest emittenda à corpore, siquidem cocta medicari oportet. Vbi hic legitur καὶ αὐτοὶ μετεωρίζονται, idest, etiam ipsi (ventres scilicet) eleuantur, illic legebatur αὐτόματοι, hoc est spontè eleuantur, referebatúrque illud ad succos, tamen neque hoc sensum permutat, si enim dicitur ipsi ventres eleuantur, accipitur figuratè continens pro contento, humores enim supefferuntur in ven-

tre. Rursum vbi hic dicitur, καὶ βαρέες τὰ ἄνω ἔωσι, idest, & superiorum partium grauitate laborant, illic legebatur καὶ ἀλύοντες, idest, & iactantes sese. Quæ lectio rem magis explicat, iactatione enim agnoscitur anxietas. Hactenus ergo lectionis differentia nullius momenti est, quare explicemus reliqua, quæ huius loci sunt propria, nullibi antè scripta. Illa scilicet, δεῖ τότε δὲ μὴ ἐν ἀρχῇσι καθαίρειν, ὅτι ἀπὸ τοῦ σκευάσματος ἐν τοῖσι χρονίοισι πυνθάνῃ, ἢ χρόνια ἐπικίνδυνα. In quibus deficere verba aliqua haud dubito, quia hæc per sese vix quidquam significant: quid mihi insinuent dicam. Dixerat, per inferiora purgandos esse ventres in morbis, postquàm cocti fuerint humores emittendi, colligit inde nunc ob id purgandum non esse in principiis, & antequàm cocti sint, redditque causam referens incommodum, quod ex intempestiuâ purgatione sequitur, quia vbi indicatum erit purgandum non esse ante concoctionem, constabit si omnino purgandum sit, esse faciendum post concoctionem, id verò incommodum est, quod & quarto de ratione victus in acutis dixit his verbis. Aluum ab initio per clysteris infusum subducito, medicamenta autem his ne exhibeto. Si enim quid circa ventrem commoueris, vrina non concoquitur, sed absque sudore ac iudicatione febris multum tempus durabit. Hoc idem insinuat nunc dicens, ἢ χρόνια ἐπικίνδυνα. Hoc est, aut morbi, purgatione in principiis facta, diuturni accidunt, & ob id periculosi. Fieri verò diuturnos intempestiuâ purgatione, quarto de ratione victus probauit analogisticè, quia vrina non concoquitur, quod indicat materiæ propriæ morbi coctionem retardari. Quia, vt Galenus in commentario dicit, expurgationes sunt contrariæ concoctionibus: nimirum alterum agitur expellendo, alterum retinendo: nunc probat hoc epilogisticè, ducto argumento ab vno, quod experiuntur homines in morbis, in quibus spontè fiunt euacuationes inter initia. Nimirum tales diuturni esse consueuerunt. Tale igitur argumentum continent hæc verba. Euacuatio in principiis spontè facta solet apparere in diuturnis, ergo ab expurgatione in principiis facta à medico, periculum etiam erit diuturnitatis morbi. Nempè timeri debet ne illud idem eueniat, quod accidit quum sponte talis euacuatio fit.

IN cubiti processu ex casu sauciato cubitus syderatione tentatus suppuratur, maturato verò pure lenta sanies & glutinosa exprimitur, & citò supprimitur, velut Cleogenisco & Demarcho Aglaotelis filio. Similiter autem ex iisdem nullum prorsus pus effluit, quale quid Æschyli puero contigit. Quum autem pus conficitur, plerisque horrores & febres superueniunt.

Hæc quoque oratio, siue vnica, siue duplex scribatur, occurrit in libro quinto, vbi & à me est explicata, vt nouâ enarratione nunc non sit opus. Solum lubet monere, pro ἐκ πτώματος, idest, ex casu, reperiri in quibusdam codicibus, ἐκ πτώ-

A ματος, idest, ex percussione, nihil interest, porro hic incipit oratio. Ἐπὶ ὠλεκράνου, idest, in cubiti processu, in quinto deest, ea vox, & pro ὠλεκράνου legitur πήχεος, idest cubito, neque hoc interest, nam idem significatur ambobus verbis. Hic quoque legitur γλίσχρος ἰχὼρ καὶ κολλώδης, idest, ichor lentus & glutinosus, illic deest vox κολλώδης, vide quid intersit. Illud interest aliquantò plus, quod illa verba ταχὺ προσίσταται, idest citò supprimitur, illic desiderantur, quod etiam in eius loci commentatione animaduerti.

B

ALcmani ex renum affectionibus conualescenti, detracto etiam è venis inferioribus sanguine, sursum ad hepar affectus conuersus est, & ad cor dolor vehemens aderat, & spiratio præ dolore detinebatur, & aluus molestè deiiciebat exigua stercora caprinis similia. Anxietas non aderat, rigor autem interdum & febris corripiebat, sudorque & vo-
C *mitus, nec in dolore proderat aqua marina per clysterem infusa, furfurum decoctum conferebat. Sine cibo transegit septem dies, mulsam meraciorem potabat, posteà verò succum lentis, interdum autem tenuem ex faba elixa, aquam superbibebat, posteà autem catuli cocti carnes, & exiguum quid mazæ quam diutissime confectæ: procedente verò tempore aut ceruices bubulas aut petiosos suillos coctos sumpsit, vna cum priori aquæ potione, quie-*
D *te, & integumento.*

Morbus renum & colicus non admodum differunt signis, ac proinde proximas habere naturas cognoscuntur, & coincidunt sæpe in eundem hominem, sæpeque alter ex altero superest. Nimirum proximæ partes sunt vrinæ viæ & intestina, atque à similibus causis similiter patiuntur, aliquando quidem à succis frigidis & crassis, aliquando à calidis: aliquando etiam ab inflammationibus. Alcmanes primùm nephritide, hoc est,
E renum dolore graui correptus est, ob quem cùm forte esset inuenis, ac videretur satis robustus, missus est sanguis ex inferioribus partibus, iuxta id Hippocratis præceptum, quod sexto Epidem. sect. prima scriptum his verbis est. In renem dolor grauis (paucis interpositis) iuuenes veratro purgare, poplitem secare, hoc modo curato. Posteà ex nephritico dolore se recolligenti, conuersus est dolor sursum ad hepatis regionem, & ventriculi, quem vocabant veteres cor, & spiritus reddi non poterat, sed præ dolore continebatur, quod quantum coniecto, nihil erat aliud
F quàm dolor coli, quod cùm totam aluum circuat, hepatis, ventriculi, & lienis regionem attingit. Is verò dolor facilè spirandi difficultatem affert, quia eo loco colum distentum & dolens proximum septo transuerso est, & cum illo inter respirandum mouetur. Ἡ κοιλίη (inquit) χαλεπῶς ὑπεχώρεε σμικρὰ σπυραθώδεα. Difficultatem egerendi in colicis omnibus facit dolor, refugiente enim

A enm naturâ partium, non audent sese comprimere ad egerendum. Accedit autem & causa alia ex materia. In quibusdam enim flatus facit fæces sursum efferri, neque descendere sinit, in aliis calida causa vt inflammatio aut bilis siccat & exurit. Huic ex calida causa nasci colicum morbum licebat suspicari ex prægressa nephritide, quæ sanguinis detractione curata est, & ex rigore, & febre, quæ aliquando corripiebat: & ex iuuantibus & nocentibus, siquidem lædebatur clystere ex aqua marina, & iuuabatur aquæ potu. Meritò ergo siccabantur fæces, & concrescebant in sphe- B rulas: accedebatque hoc etiam signum calidæ causæ non exiguum. Negat fuisse anxietatem, ego intelligo talem, qualis in otis ventriculi proprio dolore esse solet. Nimirum eius partis dolor tantam anxietatem afferre solet, vt etiam inferat animi deliquia, & syncopas: huic, cùm circa eam partem dolore afficeretur, dolor verò ex ea parte non oriretur sed ex intestino, non erat talis anxietas: erat enim omnino aliqua, siquidem aderat sudor & vomitus. Quis enim sudat præ dolore, aut vomit omnino sine vlla anxietate? Sudor non omnibus colicis adest, sed paratis: vomitus C verò, aut saltem nausea proptium symptoma eius morbi est, ob sympathiam ventriculi cum intestinis. In huius morbi curatione clysterum multus vsus præcipuum auxilium esse solet, anodynorum & dissoluentium flatus, & extergentium, hoc aut illud magis, vt materia poscit. Quanquam cum causa morbi sublimis fertur, velut huic cui dolor attingebat hypochondria, satius sit aliquando expurgante medicamento, quod totum corpus non moueat, eam deturbare, in quem vsum medicamento diacarthamo vocato ego vti soleo. Huic infusus est clyster ex aqua D marinâ, non iuuabatur, quia arbitror exacerbabatur humor calidus, & siccabantur magis fæces, iuuabatur verò clystere ex furfuribus, vt mitiori, & citra tantam mordicationem extergente. Iuuatus fuisset etiam mulsa coctâ, aut sola mixta cum chamæmelino, & aliis eiusmodi. Cuiusmodi sanè etiam erant, quæ ore accepit primis septem diebus, quos transegit sine cibo: potabat enim mulsam meraciorem, posteà succum lentis, & aliquando succum tenuem ex faba elixa, quæ omnia extergentia sunt, atque ob id poterant con- E ferre, non tamen perinde contulissent, si simul ipsas lentes aut fabas sumpsisset, genuissent enim succos crassos & lentos, & flatus; succi verò non perinde, sed extergebant tantùm. Bibebat aquâ, ne, arbitror, vinum febrem excitaret, sed ego neque crudam meramque aquam exhiberem, sed decoctum cassiæ, aut anisi, aut rei cuiuspiam talis. Exactis septem diebus cepit vti cibis: primùm quidem carnibus catulinis elixis, & maza multò ante subacta, deinde ceruicibus bouinis, & suûm pedibus. Nimirum carnes catulinæ, vt habetur F secundo libro de diæta, humectant, & facilè subducuntur: maza verò, vt recens siccat, & flatus non excludit, neque secedit: ita multò antè subacta secedit, & excludit flatus, & alimentum minus præstat corpori: quod in eodem libro Hippocrates dicit. Ceruices boum, & pedes suûm præstant alimentum solidius, & tenacius. Itaque voluit medicus qui Alcmanem curabat incipere à leuioribus cibis, & facilè descendentibus, posteà verò quàm & dolor solutus, & causa vacuata videbatur, firmioribus reficere vires, proindè his adiunxit, & priorem aquæ potionem, & quietem, & inregumentum, vt scilicet his reficerentur vires, ac si quid ad huc superesset, coqueretur. Non video tamen cur iam in hac occasione vini aliquid denegarer, nisi fortè erat hydropota, neque vino assuetus, ac forrasse insinuat hoc autor dicens, cum ptiori aquæ potione, quasi cum consueta, & quâ priùs etiam quàm ægrotet fuerat vsus.

AD nephriticam passionem ex decocto cucumeris syluestris clyster iniectus est.

Vsus clysterum non minùs vtilis est inter initia ad nephriticos quàm ad colicos. Habent enim duo hi morbi tunc temporis, vt Galenus dixit, dignotionem difficilem, & curationem similem. Accommodatissima enim est per aluum deriuatio eorum que in renes influűt, & renes intestinis plenis grauantur, & comprimuntur, vacuatis subleuantur, ob viciniam. Clysteres verò, nisi nephritica inflammatio aut exulceratio sit, sed vt plerumque solet, lapidis aut crassorum succorum congestio nihil prohibet esse extergentes & amaros. Talibus ob id vtilem esse dicit clysterem ex cucumere syluestri. Eadem prorsus intentione, quâ libro sexto iuuenes ita laborantes iussit veratro purgare. Tu tamen interim caue, ne clyster habeat plurimùm succi cucumeris, sed exiguum cum aliis commistum rebus, solet enim facere magnas dysenterias.

PArmenisci filio surditas contigit, contulit autem non abluere, lana autem expurgare, & infundere oleum solum aut netopum, ambulare, mane surgere, vinum album bibere, abstinere oleribus, pane nutriri & piscibus saxatilibus.

Hæc eadem historia occurrit libr. 5. eisdem prorsus scripta verbis, præter illa vltima, quibus abstinere ab oleribus, vti pane & saxatilibus præcipitur. A me verò illic enarrata sunt omnia.

ASpasij vxori dentis & maxillæ vehemens dolor accidit, qui cùm Castoreo & pipere collueretur & ore contineret, remisit, & stranguriosa affectio ipsi sedata est calido farinæ cum oleo-rosaceo fotu.

Hæc quoque historia post historiam pueri Parmenisci occurrit scripta libro quinto, quamquam verbis non omnino eisdem, neque tam multis. Nam vbi hic dicitur, καὶ γναθον, idest,

& maxillæ, in genitiuo singulari, illic dicebatur, καὶ γνάθοι ἐπῆρθησαν, idest & maxillæ intumuerunt. Itaque illic significatur fuisse maxillarum tumorem, hic fuisse maxillæ dolorem. Me non multum commouet hæc lectionis differentia, vtrumque enim fieri consueuit, vt doleat scilicet & tumeat maxilla. Quamquam sit altera lectio deligenda est, illam magis probo, quia plerumque dolor ad dentem pertinet, & ad maxillam tumor, quinimò accedente maxillæ tumore solet dolor sedari. Desiderantur libro quinto illa verba, ἢ κατέχοντι ἐν τῷ στόματι, nihil tamen ob id mutatur aut læditur sensus: nam non poterat colluī, quin ore contineret, quamquam explicatur res aliquantò magis hoc loco. Nam ad dolorem dentium non solùm oportet idoneis succis colluere, sed citra collutionem etiam ore continere, vt immaneant aliquantulum. Quod de stranguria & farina cum rosaceo hic dicitur, illic omnino deest, à me verò est illuc translatum & explicatum ibidem.

Capitis dolores ex vtero Castoreum sedat. Plerique affectus hysterici à flatibus ortum ducunt, indicant ructus & strepitus circa ventrem, & tumores lumborum, & dolores circa renes & coxas; & inunctus niger confert, aut aromatum tertiam partem, farinæ duas in vino albo odorato coquere, & linteolum imbutum cataplasmatis modo illitum apponere, qua vteri parte vteri dolores affligūt.

Dolore caput per consensum cum vtero dictum est anteà ab Hippocrate, initio libri sexti his verbis, iuxta sinciput maximi dolores & quicunq; alij ad vteris oriuntur. Iam verò mala quæ per compassionem fiunt tolli curatione earum quæ primariæ sunt, & eam esse legitimam eorum curationem, res est notissima: castoreum verò ad vterinas passiones (eas dico quæ autonomasticè appellantur vterinæ, quales sunt præfocationes siue exsuppressione sanguinis, siue seminis, siue ex flatu fiant) commendatur vno ore à medicis omnibus. Dioscorides menses, inquit, & partus ciet. Gal. ad ciendos menses illud magnopere commendat, & ab omni noxā liberum affirmat, nisi mulier multùm febricitet. Iam verò Hippocrat. ipse in libris de morbis muliebribus, crebram eius facit mentionem. In eum vsum libro secundo, inter multa alia huius morbi medicamina, castoreum aut conizam præscribit. Galenus dat castoreum cum pulegio, aut calaminthâ, quæ cum eonizā facultate congruunt. Itaque castoreum epotum soluit dolores capitis ex vtero, quia soluit vteri morbos, quos solet dolor capitis comitari, suppressiones scilicet menstruorum, & seminis retentiones, & succorum quorumcunque frigidorum, ac flatuum. Neque verò castoreum soluet omnes passiones vteri, sed frigidas; inflammationes enim & erysipelata potiùs augebit. Quare cùm ob vteri inflammationes possit etiam dolere caput, constat non omnes dolores capitis ex vtero sedare castoreum, sed eos qui ob frigidas passiones, quales esse præfocationes ex vtero affirmat Galenus. De talium passionum causis multa & varia scripta occurrunt. Plato in dialogo de natura ita scripsit. Vulua animal auidum generandi, quando procul à fœtu in flore ætatis, aut vltrà diutiùs detinetur, ægrè fert moram, ac plurimùm indignatur, passimque per corpus errans, meatus spiritus intercludit, respirare non sinit, extremis vexat angustijs, morbis denique omnibus premit. His verbis Plato significat, vterum deerrare per corpus cupiditate venereorum, & eam esse causam præfocationis, & anxietatum. Libro primo de morbis muliebribus, ita occurrit scriptum. Vehementi labore resiccati vteri conuertuntur, cùm sint vacui & leues. Amplum enim locum quò conuertantur nacti sunt, vacuo nimirum ventre. Conuersi verò iecur appetunt, ei adhærescunt, & ad præcordia impetum faciunt. Vehementiore enim labore plus quàm par est resiccati, ad humorem qui sursum est eoncurrunt ac feruntur. Has sententias omnes refutat Galenus sexto de locis affectis optimè, indicans hæc partim fabulosa videri, partim esse falsa. Indicatque causas præcipuas esse in retentione sanguinis, aut seminis, quod & Auicenna & omnes alij medici probauerunt. Causam verò ob quam frigoris tam multa apparent symptomata, atque adeò passio ipsa frigida est, cùm tamen sanguis & semen succi sint calidi, esse dicunt, quòd detenti conclusique corrumpantur, corruptique refrigerentur, extincto in eis spiritali calore, ascendantque inde frigidæ auræ in cor, & spiritalia instrumenta, & simul cum visceribus refrigeretur totum corpus. Hoc si ita est, & falli magnoperè videtur hic Hippocrates, qui plerasque hystericarum passionum dicit esse flat°, hoc est, à flatibus nasci: signúmque eius rei esse ructus & circa ventrem conuolutos flatus, qui in ira affectis sentiuntur, & tumores lumborum, & dolores circa renes, & coxas, qui etiam videntur à flatu fieri: atque adeò curationem etiam hoc indicare, quæ tota ealorifica est: videtur inquam falli. Nam flatus orientur potiùs à frigida passione, quam semen & sanguis suppressa, & corrupta fecerunt, quàm ipsi flatus erunt frigidæ illius passionis causa. Certè videtur hoc quod Hippocr. nunc docet, dictum esse iuxta sententiam antiquam, quam lib. de flatibus enarrauit, morborum omnium causam flatus esse. Ego verò vt hoc semper esse verum non recipio, ita sæpe verum esse confiteor. Plurimùm enim exagitantur, & commouentur humores à flatibus: atq; in eis etiam morbis, de quibus nunc agitur, perinde sentio, eos plerumque nasci à sanguine aut semine suppresso, nonnunquam verò citra hæc vterum flatu frigido intumescere, atque intumescentiā suffocare, atque frigore flatum refrigerare partes proximas, vsque ad spiritales. Videmus enim sæpissimè, eas, quæ ad tales passiones paratæ sunt, laborare vehemēter, quòd intempestiuè frigidam aquam ingesserint, aut aliquos flatuosos cibos, aut acetum gustauerint, aut humente frigidóque solo insederint, etiamsi tunc temporis menstruus fluxus non fieret, neque à viris proximis diebus abstinuerint. In his verisimile est conclusos esse in ventribus flatus frigidos, à quibus illi tumeant, & totum corpus refrigeretur.

refrigeretur. Sed quo pacto verè dixerit Hippocrates τὰ πλεῖστα τῶν ὑστερικῶν αἱ φῦσαι? Non enim omnia fieri possunt à flatibus, statim plurimas ita fieri rectè dicitur? Certè ego intelligo, plerasque passiones hystericas, quæ ob causas procatarcticas & externas fiunt, oriri à flatibus. Id quod, ni fallor, verissimum est. Sed quæ de curatione dicit, apponamus. Non persequitur totam curationem, sed duobus medicamentis insinuat intentionem curatoriam, quæ in hoc morbo debet esse calorifica, & discussoria eius quod in vtero & eius vasculis continetur: siquidem diximus esse passionem frigidam, & oriri à semine, aut sanguine, aut flatibus retentis. Et inunctus (inquit) niger confert. Quandoquidem incipit ab illa particula, & verisimile est fuisse priùs scripta alia medicamenta, atque deesse verba aliqua quæ vetustas abstulit, velut hæc ipsa in quibusdam codicibus desunt. Quidam intelligunt commendari hic helleborum nigrum, ego verò quandoquidem dicit inunctus, coniecto esse potiùs medicamentum quoddam, quod Hippocrates habebat paratum, vocabátque nigrum ad caput, & solebat in nares ad huius morbi curationem indere. Nam ille secundo de morbis mulieribus ita inquit. In nares verò aliquid de pharmaco nigro ad caput præparato, specillo exceptum infarcias. Quæ fuerit huius medicamenti præparatio, non reperi, tamen solemne fuisse Hippocrati & ad hanc curationem accommodatum constat ex his locis. Fuit fanè sternutatorium, & odoris grauis, talia enim naribus harum admoueri vtile est, sicut bene olentia inferiùs ad vuluas. Dicit ergo & inunctus niger, quasi dicat, & inunctio nigri vnguenti intra nares prodest. Præscribit deinde aliud medicamentum, quod accipit farinæ triticeæ scilicet partes duas, aromatum, cassiæ scilicet & caryophyllorum & piperis partem vnam: quæ debent coqui in vino albo boni odoris, & linteolo excepta cataplasmatis modo admoueri vmbilico & hypogastrio, vsque ad os vteri. Hoc, & eiusdem naturæ multa alia cataplasmata sunt mulieribus vsitatissima. Vallesius ἐπαλήλιμμένος μέλας. i. inunctus niger legisse videtur, putátque designari vnguentum quoddam nigrum Hippocrat. in muliebrium morborum curatione familiare, multi legunt ἐξεγλευκισμένος aut ἐκγεγλευκισμένος μέλας, credúntque per hæc verba Hippocrat. intelligere vinum nigrum, in locis subterraneis diu recoditum, defæcatum, & calefaciendi, attenuandi, & discutiendi facultate præditum, alij aliter legunt, ambiguum est quid voluerit indicare Hippocrates.

Post præscripta verba succedunt mox historiæ filij Callimedontis, & Melissandri, quas nunc prætereo, quia lib. 5. occurrerant eisdem prorsus verbis scriptæ, vbi & enarratæ sunt; Eutychidis quoque historia quæ mox succedit, occurrit in libro quinto, adiectis solùm duabus voculis, quas illic cum reliquis interpretati sumus.

Icterico conuenit laborare, sudare, panem comedere, non multùm bibere, caput aquâ multâ calidâ sed potius tepidâ lauare, vino albo, somno non multo vti.

Icteri curationem attingit Hippocrates. Neque tamen omnis icteri, neque vllius integram, & à mali initio susceptam, aut si cuius, certè illius solùm qui per iudicationem bonam factus est, dico autem bonam iudicationem, per quam morbus regius prior cessauerit. Nam cùm possit morbus regius fieri ob hepatis obstructionem cum inflammatione, aut citra illam, aut ob igneum calorem in hepate aut toto corpore in bilem mutante sanguinem, aut morbi biliosi qui antecesserit causa ad cutem decretoriè effusa, idque aut non soluto perfectè priori morbo, aut etiam perfectè soluto. Profectò huic solùm ictero, cú quo nullus ali⁹ morbus manet, congruit hæc curatio, aut aliis etiam, cùm iam sit omnino sublata inflammatio, & obstructio, & igneus calor, à quocunque illorum icterus pependerit. Nam neque ad phlegmonem, neque ad igneum calorem hepatis aut totius corporis confert laborare, sed quiescendo vti idoneis ad eos effectus auxiliis, velut missione sanguinis, & frigidis cum potionibus, tum etiam cibis. Iam verò neque lauare caput conuenit, aqua multa, siue calidâ, siue tepidâ, neque vinum bibere. Nam vtcunque sese res habeat, augebit calorem, & bilem in caput efferet. Neque ad obstructiones conuenit sudare, inepta est enim ea euacuatio ad succos crassos in alto hærentes, neque admodum conuenit panem comedere, nisi sit αὐτόπυρος, aut aliquibus incidentibus imbuatur, est enim crassi, & nonnihil lenti succi. Sed in phlegmone remedium princeps est missio sanguinis: in cacochymia biliosa, expurgatio per cholagogum: in obstructione, vsus deobstruentium potionum, ciborúmque tenuium & extenuantium, ac duplex expurgatio (nisi res etiam poscat plures) prior quidem crassorum, posterior biliosorum succorum. Postquàm verò nihil harum passionum relictum est, sed solùm id vitium quod in cutis colore conspicitur, bile quæ cuti hæserat infractâ, non est alienum à ratione laborare, & sudare, & somno non multo vti, vti bilis reliquiæ discutiantur. Nam vigilia & labor discutiunt: sudor verò maximè quæ cuti substant. Et lauare caput aqua multa & calida, vt qui capitis partibus hæsit humor laxatâ cute euaporet. Meritò verò capiti adhibetur in hoc malo maior cura, & præsenti loco, & secundo & tertio de morbis, & vbi icteri tradit curationem. Quia color tunicarum oculi indicat cerebri membranas, quarum eæ sunt productiones, bile etiam esse imbutas, constat verò eam nulla in parte posse magis lædere. Si ergo deformitatem tollere studeas, in capite maximè procurandum, ob faciem & oculos; sin noxas, ibi quoque ob capitis internas membranas. Panis est talib⁹ probus cibus, vtpote mediocris crassitie, & qualitatum medicamentosarum expers. Nam crassiora vitanda erunt, ne obstructio repetat: à tenuioribus rarò abest vlla qualitas pungens, quæ vlcerosas punctiones possit parere. Itaque panis est probus cibus. Non contendo esse omnium optimum, neque ego dederim solum, ac sine vllo obsonio, vel ob solam consuetudinē. Bibere iuber non multùm, quia exiguus potus abit in renes, qui copiosior est regurgitat etiam in totum habitum, eam distribuitur versus quasque partes serum quod superest, ab eo quod renes trahunt. Si ergo quis multùm bi-

bar, multùm superetit, quod delatum in corpus defert vsque ad eutem crassas cibi partes, quæ commistæ cum bile eam facient hærere tenaciùs. Potari ergo debet parùm, vt id abeat in vrinę vias, quod multò fiet meliùs, si id fit vinum album, est enim diureticum & tenue. Abibit ergo in vrinæ vias, atque si quid eius distribuetur, & extenuabit succos, & aperiet potos. Est igitur hæc curatio propria ipsius regij morbi per se, neque cum vlla alia affectione coniuncti. Arti magis commodus elicietur sensus ex ea sententia, si restituatur ex quinto Epid. & pro ἰκτερώδη legatur ὑδρωπώδη.

Calligeni cùm vigesimum quintum annum attigisset, catarrhus accidit, & tussis multa. Educebat cum violentia quod effluebat, nihil infrà manebat, annis quatuor perseuerauit. Calores tenues per initia accidebant. Helleborus non conferebat, sed modicus cibus, & corpus macerare, panem comedere, nigrum vinum bibere, obsonia qualia vellet sumere, abstinere acribus, salsis, pinguibus, succo silphij oleribus crudis, deambulare multùm. Lactis potus non conferebat sed sesamum purum, crudum acetabuli mensura cum vino molli bibere.

Destillationem hanc ex capite in asperam arteriam, qua Calligenes laborauit, constat non fuisse congruentem ætati, senilis enim est morbus, ipse verò viginti quinque annorum, atque etiam ob causam fuisse arbitror adeò grauem, & solutu difficilem, vt annos quatuor perseuerauerit, at verò ob vigentis ætatis robur omnino superari potuisse. Nam si tantus catarrhus accidisset seni, maximè si valdè seni, coqui nunquam potuisset. Constat præterea ex ijs quæ narrantur, hunc catarrhum non tam esse natum ex multitudine excrementorum in toto corpore, aut etiam in cerebro, quàm ex intempetie propriâ cerebri, ita vt non tam excrementa intéperiem facerent, quàm ipsa intemperies excrementa. Si.n. prima morbi causa excrementa fuissent, expurgatio contulisset, at verò quia prima causa erat intemperies, atque intemperatum cerebrum, ex alimento proprio quod malè commutabat, sibi gignebat materiam distillationis, non conferebat helleborus, sed abstinentia à cibo, & τὸ συμπιεσθῆναι, hoc est extenuari, & præ inedia gracilescere. Nam ita detrahebatur alimentum cerebro: in penuria verò eius minus erat, quod destillaturum redundaret, & cerebrum inedia siccabatur, atque ita eueniebat intemperiem humidam cerebri emendari. Atqui quoniam nullo alio malo laborabat, præter propriam intemperiem cerebri, & erat iuuenis, & firmis lateribus, educebat per vim quidquid defluebat, neque sinebat quippiam manere infrà, & hærere in pectore. Intemperies cerebri erat, vt dictum est, humida, sed non perinde frigida. Accidebant enim inter morbi initia θέρμαι λεπταί, hoc est febres mites, quales ex catarrhis fieri consueuerunt. Porrò lædebatur à calidis, præcipuè ab acribus, salsis, & pinguibus, quia talia præter calorem habent qualitates exasperantes spiritus vias, & mouentes tussim. Acria enim pungunt, salsa extergent & rodunt, pinguia κέρχνον vocatum, hoc est asperitatem stridulam inducunt. Lædebatur etiam à succo sylphij, qui vt ipsemet dicit libro de ratione victus in acutis, non consuetis eo vti facit choleram morbum, quia, vt ego in eius loci commentatione dixi, est acer, calidus, & flatuosus, atque insuetis eo vti malè descendit. Easdem ob causas eueniebat meritò eius vsu Calligenem lædi, calefiebat enim & replebatur caput, atque ob id destillatio magis fluebat. Lædebatur quoque crudis oleribus, quia ab his omnibus crassus vapor & caput replens eleuatur. Lactis potus (inquit) non conferebat. potuisset etiam dicere, vt ego existimo, lædebat, quia lactis potus capiti dolentibus noxius est, eadem autem ratione etiam quibus citra dolorem facilè repletur, quare est catarrhosis vitandus. Conferebat ergo ὀλιγοσιτίη, & deambulare multùm, sicca enim etiam causa est: subaudiendum verò est, tempestiuè. Si quis enim ita affectorum mox à cibo deambuler, lædetur multò plus quàm si moueatur nunquam. Eadem ratione qua motu iuuari potuisset & frictione, & vigilia non omnino nimia. Pro cibo tribuebatur huic panis, cibus sanè mediocris omnibus modis, & noxâ carens, nisi ingeratur multus: pro potu vinum nigrum, quoniam arbitror, succos minùs facit fluere quàm album. Suspectum verò mihi hoc est, quia replet multò magis quàm album, & per vrinam ac sudorem minùs vacuat. Sed hæc omnia ad victum spectant. Medicamentum vnicum narrat, quo vsus & iuuatus fit. Potionem ex vino molli, & sesamo puro & crudo, oxybaphi mensura: οἶνον μαλθακὸν appellat metaphoricè quod dulce, tale verò confert tussiculosis, & ijs qui indigent facili excreatione, vt etiam sesamum ob blandam illam muccaginem quam habet. Ὀξύβαφον seu acetabulum capit cotylæ quartam, hoc est duas vncias cum duabus dragmis. Intelligo autem dari bibendam potionem ex vino dulci & sesamo crudo acetabuli mensurâ. Quis enim posset deuorare acetabulum sesami? Accipiet ergo porio vini vncias duas, sesami dragmas duas. Videbitur tamen alicui hæc ad thoracis passiones fuisse accommodatior potio, quàm ad catarrhum ex intemperie cerebri. Certè ea potio per sese parũ poterat iuuare caput, iuuabat verò hominẽ reddens excreationem facilem, faciénsque vt nihil eius quod fluebat, maneret infrà, quod erat homini vtilissimum.

Timochăris historia quæ occurrit hoc loco, occurrerat etiam libro quinto, eisdem prorsus verbis, quare inane esset eam nunc repetere. Neque est quidquam quod moneam. Vt neque in historia filij Cleomenis, quæ succedit statim, est enim ea etiam scripta, & enarrata in alio loco libri quinti.

Coo in spina gibbositas ex phrenitide facta est. Medicamenti potio nulla contulit, sed vinum nigrum, & panis esus, & à balneis abstinere, inungique, & inunctum fricari, fouere non vehementer, neque multo igne sed moderato.

Hæc quoque historia occurrerat ibidem, per paucis voculis variantibus. Vbi hic legitur χρίσαι τε καὶ ἀνατρίβεσθαι χριόμενον, id est inungique, & inunctum fricari: illic legebatur solum καὶ ἀνατρίβεσθαι λείως, id est, & fricari leniter. Mihi videtur, vt illo loco monui, eadem res dici, præterquàm quòd hic definitur & explicatur, quod illic dictum indefinitè est. Nimirum lenis frictio est quę fit cum quadam vnctione, aspera quæ sicca est.

QVibus fluxiones in oculos tenues & diuturnæ accidunt, hi si cocta per nares procedant, iuuantur.

Fluxiones tenues & diuturnas constat esse crudas concoctu contumaces, alioqui non diu manerent tenues: constat quoque ex rectitudine & vicinia partium, optimam accommodatissimamque deriuationem esse ab oculis ad nates. Igitur à tenuibus & diuturnis fluxionibus oculorum, si cocta per nares procedant, vtilissima mutatio est. Nam à valdè crudis ad cocta, & à diutius iam
C laborante proceditur, ad emunctorium optimum & proximum. Quid ergo, an non etiam iuuaret cocta per nares prodire, post oculorum fluxiones tenues non diuturnas? Iuuaret sanè, tamen in recentibus expectes meritò fore, vt in ipsis oculis coquantur, & concoctæ sanescant, quum verò diu in parte perstiterunt tenues, probabile est debiliorem esse eam partem, quàm vt superare affectionem possit, atque solùm superesse auxilium deriuationis in aliam. Dicit ergo nunc Hippoc. modum, quo solent tales oculorum fluxiones
D persanati.

QVibus prægnantibus ex casu, aut conuulsione, aut plaga dolores accidunt moderati, intra triduum manifestè constat, an fœtum corrumpent.

Fœtum corrumpere dicit Hippocrates abortum facere. Quibus igitur prægnantibus ex casu, aut conuulsione, aut plaga dolores accidunt immo-
E derati ac maximi, secundum lumbos scilicet & femora, haud dubiè faciunt abortum disruptis acetabulis, quibus pendent ex vtero secundinæ: quibusdam verò contingunt dolores moderatiores vt dubitetur, an fint abortum facturæ, quòd quædam talium faciant, quædam secùs: hoc dicit nunc Hippocrates palam fieri intra tres dies Nam quibus illi moderati dolores, quiescente corpore, & admota aliquâ inunctione anodynâ & acopâ, vt chamæmelino aut oleo tepido, mitescunt sensim ac cessant, non faciunt abortum: quibus verò etsi principio viderentur moderati, recru-
F descunt, & exacerbantur dolores, aut continenter, aut ex quibusdam interuallis, velut solent parturientibus, maximè si simul sanguis exeat copiosè, constat instare abortum, neque fieri iam posse quin abortiant: id verò nisi intra triduum fieri incipiat, timeri non debet. Quia nisi quid sit interiùs disruptum, aut vulneratum, non excidet fœtus, in vulneribus verò, vt dicitur ab Hippocr.

A lib. de fracturis, tertia & quarta dies recrudescentias pariunt: quum igitur tertia dies nullas dolorum exacerbationes incipit afferre, sed potiùs affert indolentiam, vulnera non sunt, aut perquàm exigua, quare abortus non fiet, sed cessante affectione illa leui, quam casus, aut ictus, aut conuulsio intulerat, seruabitur fœtus. Ex casu aut ictu frequenter fit abortus, sed & conuulsione fieri eadem ratione potest, vt si quæ prægnans paroxysmum patiatur epilepticum aut ex vtero conuulsionem.
B Euenit enim ita quoque disrumpi acetabula fœtus simul cum vtero. Neque verò lene est, aut parui momenti iudicare, an fœtum corrumpet mulier quæ cecidit aut icta est, aut cui etiam sine manifesta causa cœperunt dolores, & alia signa abortus fieri: si enim ei cui disruptus iam est fœtus, auxilijs cures prohibere abortum, multum lædes. Diuulsus enim iam & retentus morietur intra vterum, & mortis periculum matri etiam afferet: alioqui fieri poterit, vt idoneis auxilijs ab abortu præseruetur.

QVidam quæ trigesimum ætatis annum agebat, & pharmacum corruptorium biberat, contigit dolor, & vomitus biliosorum multorum, pallidorum, porraceorum, & nigrorum. Cùm bibisset, tertia die conuulsio corripuit, linguam mandebat. Cùm circa quartam aduenissem, ipsi lingua erat magna & nigra, oculorum verò album rubescebat, insomnis erat. Quartâ die mortua est sub noctem.

PYthocles ægrotantibus aquam & lac multâ aquâ permixtum cócedebat & renutriebat. Vt perniones dissoluas, tepefacere oportet, & pedes præcipuè calefacere igne & aquâ. Oculis noxia sunt, lens, fructus Autumnales dulces, & olera. Dolores lumbrorum, crurum, & coxæ ex laboribus obortos aquâ marina & aceto calidis aspergere oportet, & spongiam imbutam admouere: lanis verò succidis deligare.

Hæc omnia præterijssem, vtpote lib. 5. iam enarrata, nisi vt exiguam quandam lectionis differentiam quæ intercedit, etsi illic notaueram, hic ob oculos ponerem, ne quid desideres.

ORiganum potu exhibitum oculis & dentibus noxium est.

Hæc quoque verba scripta sunt vtrobique, satius esset vtraque esse expuncta.

PVella quæ à rupe ceciderat, voce est priuata, iactabat sese, & vomuit sub noctem multum sanguinis: qui copiosior effluxit è parte sinistra in quam ceciderat. Melicratum difficulter bibebat. Stertor, spiratio frequens erat veluti moribundis, venæ circa faciem distentæ erant, supina decumbebat, pedes tepescebant: febris aderat multa, aliquando acuta, maximè expauescebat. Septimâ vox erupit, leuiter incalescebat, superstes fuit.

Hæc quoque historia scripta anteà, & enarrata est, in libro quinto eisdem verbis, præterquàm quòd vbi dicitur, febris aderat multa, aliquando acuta, illic dicebatur febris debilis: moxque vbi hic, plurimùm expauescebat, illic, vocis intercep-tio: quæ differentia lectionum videtur magnam sensuum differentiã afferre posse, ac quodam modo repugnantiam, siquidem non videtur esse posse multa neque acuta, quæ debilis: tamen si quis rectè consideret, nihil repugnantiæ est, coniunctis enim verbis vtriusque loci redditur aptus sensus: ita scilicet, febris multa tenuis, aliquando acuta, hoc est febris multa, aliquando tenuis, aliquando acuta. Nam multa febris esse dicitur, cùm quis citra intermissionem continenter febricitat: tenuis verò & acuta dicitur Hippocrati ad tactum, quæ tenuiter scilicet, & quæ acutè tactum mouet. Itaque significatur huic febrem affuisse continentem, aliquando verò, si tangeretur, videri tenuiter calere, aliquando ardere acutè, nunc calore intra viscera se continente, nunc effuso. Quòd hic desint illa verba, vocis interceptio, nihil læditur narratio: repetitio enim erat haudquaquam necessaria: si quidem dictum prius erat, voce est priuata. Quod verò hic dicitur plurimùm expauescebat, dicto nulli repugnat, sed auget periculum; quia quoddam initium minabatur conuulsionis, quam solam desse ad euidentissimam mortis significationem, illo loco diximus.

NIsantides per æstatem humeri dolore ex abscessu oborto conflictabatur. Huic profuit corpus & humerum diutissimè irrigare, & per tres dies vinum album aquosum bibere simul in mari decumbentem, & in eo mingere.

Perbellam curationem tradit hoc loco Hippocrates abscessus dolorifici in humerum facti per æstatem. Ea verò est lauare corpus & humerum marinâ aquâ, & per tres dies dare homini decumbenti intra balneum vinum album aquosum affatim, donec intra ipsum balneum mingendo redderet: itaque simul lauari, potare, & mingere. Nimirum lauare corpus & humerum dicitur, quia toto corpore decumbebat in marina, incumbens autem in humerum dolentem, vt is humerus magis immergeretur, ita ergo decum-

A bens ac ferè submersus marinâ potabat plurimum vini albi aquosi, donec ibidem manens mingendo redderet. Quæ autem fuerit curantis intentio, ipsa curationis ratio indicat, scilicet siccando corpus humorem redundantem per eius habitum absumere, ac articulos firmare, præcipuè dolentem, & reliquum in vrinæ vias deducere. Marina enim siccat & absumit superfluam humiditatem, quod salitæ carnes luce clariùs indicant: vinum album & oligophorum, seu aquosum est admodum tenue, atque ob id facilè in vrinæ vias penetrat, ac reliqua deducit. Iam verò
B quum vrinarias vias aperire, aut etiam vterinas studemus, magna ars est manenti in balneo potiones ad eam rem idoneas propinare: laxato enim in balneo corpore potio medicamentosa facilè peruadit. Atque etsi balneum esset salsum, perinde tamen accidebat: siccabantur enim partes cuti proximæ, ac articuli eo loco prominentes, neque adeò multa carne contecti, ac ligamenta: vis verò salis ad partes in alto positas non attingebat, sed solus ille tepor calentis aquæ, qui liquat concreta, & laxat adstricta cum quadam vo-
C luptate: accidebat ergo quod erat maximè exoptandum, vt qui succus imbibitus iam erat ligamentis consumeretur, qui verò non adeò, sed confluebat, reuocaretur in vrinas. Neque verò hoc non erat simile admodum ijs quæ sponte fieri solent, siquidem dicitur in aphorismo. Quibus spes est ad articulos abscessum fore, hos liberat ab abscessu vrina multa. Hoc est quod voluit medicus imitari in Nisantidis curatione. Suspicor autem Hippocratem consultò notasse, tempus facti abscessus fuisse æstatem, & eum abscessum dolo-
D rem attulisse, non etiam tuberculum, quia vtrumque confestabat, vt abscessus causa putaretur esse tenuis & mictui idonea. Marinam aquam non opus est à mari deportare, nihilò enim deterior est factitia. Fit verò admistione salis tanti, vt præ aquæ crassitie innatet ouum.

*E*Vllo qui in Syro phrenitide laborans cum vstione tremulus fuit. Crurum color erat
E culicum puncturis similis, oculus magnus, exiguus motus, vox fracta, clara tamen. Vrina pura subsidentiam non habens. Nunquid propter deiectionem à tapsia morbus decimà octauà remisit sine sudore euanescens.*

Rarissimum exemplum est hoc rei præter artem, vt ego opinor, benè gestæ. Non mihi persuadeo phrenitico cum vstione tremulo, hoc est deliranti cum vehementi febre, & quodam tremore Hippocratem propinasse tapsiam, sed
F alium quempiam medicum: ipsum verò miratum rei euentum in commentaria contulisse. Magnum sanè exemplum ijs, quibus non placet expectari semper ad expurgationes humorum concoctionem, sed ob morbi magnitudinem & vrgentem necessitatem volunt dari aliquando pharmaca sine illa. Quamquam ergo simili incidente affectione (etsi alioqui non negem locum habere aliquando expurgationem sine concoctione) id facere nun-

quam tentarem, vt qui sciam, quòd omnino sit preter rationem, etsi casu aliquando bene cedat, imitandum non esse. Miror magnopere hunc vsu tapsiæ non esset coniectum in furorem & conuulsionem. Nam habebat phreniridem tremulam, oculos magnos, & exiguum eorum motum, hoc est, inconniuentes, & apertos, & vocem κεκλασμένην, quæ omnia in prorrheticis dicit esse conuulsiua & furorem indicantia: portò habebat magnam febrem quam vocat καῦσον: quæ omnia magnopere prohibere expurgationem constabit facilè, legenti quæ Hippocrates lib. de expurgantibus medicamentis scripsit, ac multò magis quæ libello de locis in homine, his verbis. Febricitanti caput ne purgato, ne furiosus fiat. Calfaciunt enim caput pharmaca purgatiua, & sane ad caliditatem febrilem accedens, ea quæ in medicamento est, maniam facit. Hæc Hippocrates. Si ergo cui solùm insignis capitis calor est vsus pharmaci facit maniam, quantò certiùs ei cui iam est cum exustione phrenitis præcipuè tremula, & cum aliis signis conuulsoriis faciet furorem, & conuulsionem? Accedebat succos nullatenus deorsum inclinare, siquidem neque cum vrina descendebat quippiam, sed erat pura, subsidentiam non habens, quod & cruditatem magnam, & succorum in supetna raptum indicabat. Ego quidem citra concoctiones aliquando dari pharmaca posse affirmo ob vrgentiam, non tamen nisi aliqua vergentis humoris in ventrem significatio adsit, aut saltem non magna illius ab ea via auersio, quandoquidem poscit Hippocrates in iis purgationibus, quæ inter initia faciendæ sunt & nondum cocto succo, vt saltem murmur hypochondriorum adsit. Ego murmuris loco quamcumque vergentiam esse existimo, vt si aluus sit laxa & humida: si verò prætetquàm quòd nulla sit coctionis nota, inferiores euacuationes sint admodum suppressæ, & succi aliò rapti, quantò morbus videatur esse grauior, tantò minùs ausim expurgans medicamentum dare, quia tantò certiùs videtur fore, vt homo moriatur cum furore aut conuulsione, aut cum interna inflammatione refrigeratis extremis. Quid ergo, negabimus has ob causas fieri potuisse, vt hic Follo liberatetur tapsiæ vsu? Cùm præcipuè tapsia sit vehementissimum medicamentum, si quod sit inter purgantia: Non sane, siquidem Hippocrates narrat. Dicemus verò rectum quoddam contigisse ex magno errore, neque cordato medico imitandum. Quid ergo faciemus quum res altera ex parte adeò vrget, expurgationem verò non audemus tentare? (nam neque hoc dicere grauabor) mittemus sanguinem pro ratione virium: si id non sit satis, curabimus vsu lenientium medicamentorum succos versus ventrem mollitet reuocare, id si rectè cedere cæpetit, veniemus fortasse deinceps ad expurgantia. Σκελέων τὸ χρῶμα οἷον ὑπὸ κωνώπων ἐγκεχαλεδαμάσσων, est dignum consideratione, an expurgationem prohiberet, an verò posceret. Dubitatum de hac re plurimum est à nostris medicis: vbi primùm hoc symptoma malignatum febrium cæpit esse apud nos frequentissimum, est verò per totam Hispaniam, ex quo per multas illius partes cæpit grassari pestis, quæ cum quindecim ferè annos iam durauerit, nondum destitit. Vocatur hoc symptoma vulgari nomine tabardillo. Dubitatum

A verò est, vt dixi, an à pharmacis in eo malo esset abstinendum. Et primùm quidem omnibus ita videbatur, & agendum post missionem sanguinis exsectâ venâ, frictionibus, cucurbitulis cum & sine scarificatione, & potionibus alexipharmacis, & diaphoreticis, quòd censeretur esse symptoma febrium malignarum (vt reuera est) vbi verò venenosa est qualitas succorum, timeri debeat ad interna motus, iuuari verò ad externa, & euacuationes profusæ malè ferantur ob periculum langoris. Verùm vsus iam indicauit, missio-
B nes sanguinis satis magnas in huiusmodi febrium principiis esse necessarias, & alui subductiones viriles, tametsi neque per scamonium, aut aliud eiusmodi, sed per mitiora medicamenta aut acriores clysteres. Neque sane ratio repugnat. Nam tales febres pendent ex malignis & multis, atque adeò crassis succis: hæcque est maxima difficilis curationis causa. Quia enim maligni sunt, vrgent, quia multi & crassi longo tempore indigent vt soluantur. Vix autem est vlla facultas, quæ plurimùm vrgentem morbum possit diu sustinere, cùm præcipuè in
C talibus maximè omnium tepleri soleat caput, quia ebulientibus succis ob malignam putrescentiam erumpunt potiùs illa exanthemata, quàm vi facultatis expultricis, vt variolæ vocatæ solent. Eadem autem ebulitio facit vt repleatur caput primùm vaporibus, deinde succis biliosis, postremò etiam crassis. Has ob causas talibus, vbi primùm febricitare incipiunt, lassitudo quædam magna est, cum pulsus magna constrictione, & capitis occupatione fumosa, mox increscit febris, & peruigilio laborat homo, ac nonnunquam delirio, simulque erumpunt
D maculæ morsibus culicum similes, postremò plerique eorum fiunt comatosi, vt quidam videantur omnino facti lethargici. Opus est ergo ante omnia multitudinem deponere missione sanguinis, quia non aliter quàm ea deposita potest corpus ventilari. Quoniam verò tantâ missionem sanguinis, quanta ad totam deponendam esset opus, facultas præcipuè malignitate labefactata sustinere non posset, subductione per aluum opus est, ea enim est secundo loco magna euacuatio pro multitudine deponenda, quæ etiam id habet boni, quod à capite reuellit.
E Ne sint autem fortia medicamenta ob febrilem ardorem, sed moderata & assidua subductio alui. In quem vsum quamplurimis non sine magna vtilitate, clysterem acrem mox à misso sanguine infundi iubeo, antequàm conquiescat perturbatio & lipopychia, quæ plerosque talium inuadit: commoti enim tunc & exagitati succi abnudanter in ventrem secedunt. Post hæc frictione cum re aliqua extergente, & poros deobstruente, vt hordeacea farina, & inunctione laxante cutem, vt chamæmelino, & cucurbitulis & scarificationibus iuuantur. Non
F quòd eam eruptionem exanthematum censeam iudicatoriam, & ob id iuuandam (plerumque enim est merè symptomatica sine facultatis expultricis operâ, & ebuliendo facta) sed quia maligna vtiliter euocantur ad cutem, postquam maior pars per maiores euacuationes est educta. Vomitus in his, neque significationem vnquam præstat bonam, neque vnquam est procurandus, quia vt sectione secunda libri sexti diximus, in enarratione historiæ Simonis, quibus exanthemata adsunt vomitus non confert. Nimirum os ventriculi acrioris sen-

sus est, & cordi ac capiti vicinior, quàm vt maligni succi in illud debeant conuocari. Si verò non conuocati spontè in os ventriculi influant, leui auxilio vt tepida aqua inde reijciendi sunt, mox fouenda pars aliquo roborante medicamento, idque curandum antequàm mittatur sanguis, aut si nondum missus sit, aut nondum satis. Subductoria verò pharmaca vt in ventriculi fundum conuocant excrementa & trahunt, ita mox deorsum trudunt. Vallesius hoc verbum σκελέων iunxit huic τῷ χρῶμα, cùm plerique interpretes adiungant priori τρομώδης, velintque hunc fullonem fuisse cruribus tremulum, & habuisse corpus conspersum maculis culicum puncturis similibus.

OLinthi Nicoxeno eodem modo die septimâ morbus remittere cum sudore videbatur, sorbitiones accipiebat velut botrum ex sole. Decimâ septimâ ad eum accessi, lingua vrebatur calor extrinsecus non erat admodum vehemens, magna corporis exolutio, vox adeò fracta vt vix audiretur, clara tamen, tempora collapsa, oculi concaui, pedes molles & tepidi, circa lienem distentio. Clysterem non admodum admittebat sed resiliebat, sub noctem prodijt stercus compactum & paucum, & aliquid sanguinis, arbitror à clystere. Vrina pura erat & pellucida, decubitus supinus, crura diducta ob exolutionem, penitus insomnis erat, intra vigesimum diem calor mitigatus est. Potus erat aqua in qua farina crassior macerata fuerat, verumetiam pomorum simul, & mali punici, & lentis tostæ succus frigidus, & farina lotura cocta, frigida, tenuis sorbitio exhibita est. Superstes mansit.

Nicoxeno (inquit) similiter die septimâ morbus remittere videbatur cum sudore. Ego non intelligo similiter liberatum videri, atque Fullonem in Syro, nam Fullo non est visus liberari die septimâ, neque ante decimam octauam, neque tunc quidem cum sudore: sed cum similiter affectus esset ac ille, visus est morbus remittere cum sudore die septimâ. Nimirum hic quoque, vt & Fullo Syrus, laborauit febre malignâ cum exanthematis, cùm tamen die septimâ adeò remisisset febris, vt ille videretur ab ea liberatus, rursus exacerbata est. Ῥοφήματα (inquit) προσεφέρετο οἷον βότρυν ἐξ ἡλίου, hoc est succum botri insolati expressum. Haud satis constat ex ipsa phrasi, an hoc dicat, vt indicet victum quo vtebatur, aut occasionem ægrotandi. Mihi quidem ob facultatem potionis & morbi naturam videtur consentaneum, eam fuisse occasionem febricitandi aut febris augendæ. Nam mustum, vt libro secundo de diæta ab Hippocrate dicitur, feruet in ventre nimirum vt in doliis. Cùm ergo dictum nuper sit, causam exanthematum per febres malignas esse sanguinis feruorem, constat nullam potiùs esse posse eius mali occasionem, quàm musti ex

A insolatis botris expressi potationem. Præterit reliqua Hippocrates, vt qui non viderit, sed relatu agnouerit tantùm eum ægrotasse similiter ac Fullonem, & dicit, decimaseptimâ die accessi ad eum. Symptomata omnia quæ se in ægroto dicit vidisse, referebant febrem malignam, vrentem interiùs magis quàm exteriùs, & langorem facultatum inferentem, & conuulsionum quiddam, & raptum humorum in superna, quæ omnia febribus illis, quibus superueniunt dicta exanthemata, familiaria sunt. Nam lingua ardens, & calor extrinsecus non admodum vehemens, & pedes tepidi significabant vrentem calorem in visceribus: B exolutio corporis grauis, & pedes molles, hoc est, laxi, & nullam habentes firmitudinem, & decubitus supinus, & crura diducta ob exolutionem, significabant langorem facultatis animalis: tempora collapsa & oculi caui, vitalis & naturalis: Vox clangosa, ita vt laboriosum esset audire (idest percipere quæ dicerentur) clara tamen, & clysterem admittere non posse sed resilire, conuulsoria erant. Nisi fortè flatus occupans intestina arcebat clysterem, cui attestatur distentio sinistri hypochondrij, aut fortè ster- C cus durum obturans rectum intestinum, quod sub noctem prodijt à clystere cum modico sanguine. Hippocrates causam & excretionis sanguinis reijcit in clysterem, atque quandoquidem ille dicit, ita censere æquum est, maximè si ex cucumere siluestri, quo veteres frequenter vtebantur, aut re alia tali paratus erat clyster: scimus tamen etiam citra clysteres excerni nonnunquam sanguinem, & solas fæces duras & compactas, atque eam solam causam dysenteriæ faciendæ esse solere: verùm siccitas tanta fæcum, & vrina pura ac pellucida, & vigilia illa magna D raptum in caput innuebant. Tamen cùm hæc omnia haberet, mansit superstes, & mitigatus est calor intra viginti dies, neque mirum. Nam tametsi morbus hic periculosus esset, experimento tamen longo didicimus, multò esse plures qui ab eo liberentur, quàm qui intereant. Dicit eum esse vsum potu aquæ in qua farina crassior macerata fuerat, aut sorbitione polentæ, simul & succo pomi cuiuspiam acidi, & mali punici, & decocto lentis frigido, & exhibitam esse loturam farinæ E coctam & frigidam, hoc est, aquam coctam per quam colata sit farina, & ea quidem post cocturam refrigerata. Quæ potiones ad extinguendum feruorem, & obtundendas acres qualitates videntur idoneæ, non tamen adeò ad incidendum, & aperiendum, & diducendum in corporis habitum, quod ille morbus videtur desiderare. Est tamen hic animaduertendum, etsi plerumque ea febris ex sanguine crasso, & putrescente malignè nascatur, non tamen semper: sed vt morbos alios plerosque differentiam accipere ex materia, esse- F que aliquando febrem malignam cum exanthematis pituitosam, aliquando biliosam, aliquando etiam atrabiliariam, & curationem etiam ita variare. Huic non tam crassorum, quàm acrium & tenuium fuisse redundantiam, indicant vstio & peruigilium, solent enim quibus adsunt pituita esse, comate premi. Ob id contulerunt illæ potiones, quæ aliis fuissent aduersissimæ. Fuisset tamen huic aduersissimum theriacâ vti, aut deco-

ctis ex herbis calidis quantumuis fuissent alexi-
pharmacæ, vt dictamni, & scabiosæ, & cardui be-
nedicti, quæ tamen in aliis ægrotis simili morbo
laborantibus solent vtiliter præscribi. Variant ad-
modum in hac historia lectiones, multi enim in-
terpretes legunt ἄνευ ἱδρῶτος, quidam verò μεθ'
ἱδρῶτος, miousque appositè. Vallesius etiam legisse
videtur οἶον βότρυν ἐξ ἡλίου, cùm legendum sit οἶνον,
βότρυν ἐξ ἡλίου, vt significetur ægrum bibisse vi-
num, & vnas passas & insolatas comedisse.

F*Vllonibus inguinum tumores exorti sunt
duri & sine dolore & circa pubem & cer-
uicem magnitudine similes, febris decem die-
bus præcesserat, tussi vexabantur ex ruptioni-
bus. Tertio mense aut quarto venter disten-
tus est. Calores superuenerunt, lingua sicca
erat, sitis, deiectiones vtrique difficiles, mor-
tui sunt.*

Hæc eadem dictio occurrit in libro qointo, at-
que adeò loogè emendatior, hanc enim corrop-
tam esse & vitiosam ei qui cum illa contulerit
facilè constabit, neque quidem ego aliam ob cau-
sam hic scribi volui, quàm vt ob oculos pone-
rem eius corruptionem, & lectoribus indicarem
hunc locum secundum illum emendari debere.
Illic habebatur hoc modo, Fulloni inguinum tu-
mores exotti sunt duri & sine dolore, & circa
pubem & io collo magnitudine similes. Febris
quidem præcesserat lenta per tres menses, quarto
veoter distentus est. Calores superuenerunt. Lin-
gua sicca erat, sitis, deiectiones alui molestæ,
mortuus est. Itaque vbi hic legitur τῶν γναφέων, id
est fullonum, illic τῷ γναφέῳ, idest fulloni, & to-
ta historia hic narratur de moltis, illic de vno.
Coostat verò quàm sit probabilius, morbum v-
nicum in vnicum quàm io multos homioes inci-
disse, nam videtor figmentum fullones moltos eo-
dem omnino morbo laborasse. Rursum vbi hic
legitur πυρετὸς ἔμπροσθεν δέκα, βηχώδεες ἀπὸ ῥηγμάτων,
idest febres aote decem, tussiculosi à rupturis,
illic legitur, πυρετὸς πρόσθεν μὲν βληχώδης τρίτη, idest
febris primùm quidem lenta tertio, quæ lectio
quàm sit consona, constabit legenti loci illius
enarrationem: cùm tamen quæ hic occurrit sit
ineptissima. Nam in morbo qui à scirrhis incepit
noo est consentaneum, febrem ortam esse ante
decem dies, multò minùs cessasse ante decem
dies, si id placeat intelligere. Iam verò vix potes
iotelligere, quid sibi velit per βηχώδεες ἀπὸ ῥηγμά-
των. Certè nihil est nisi mendum. Illud verò, ὑπο-
χωρήσιες ἑκάστω χαλεπαὶ ineptum & incongruum est,
congruentius illud, deiectiones infernæ difficiles.
Legendum itaque, pro ὑποχώρησις ὑποχωρήσεις; &
αἱ κάτω pro ἑκάστω ac postremò pro ἀπέθανον ἀπέ-
θανεν.

C*Holera morbus contrahitur ex carnis esu,
maximè verò suillæ crudioris, & ex cice-
re, & ebrietate vini odorati veteris & inso-*
A *latione, & esu sepiæ, locustarum & gamma-
rorum, olerum, maximè porri & ceparum,
verumetiam lactucarum coctarum, & brassi-
ca & lapati crudioris, & à placentis & mel-
litis libis & à fructibus horarijs, & cucume-
re, pepone, & potione parata ex vini & la-
ctis mixtione, & orobis, & polenta recenti.
Æstate præcipuè cholera morbus, & febres
intermittentes grassantur, & hæ quibus hor-
rores superueniunt. Hæ aliquando malignæ*
B *fiunt, & ad morbos acutos perueniunt, sed
cauere oportet. Tales autem morbos præcipuè
quinta, septima, & nona indicant, melius
est verò ad decimam quartam vsque obser-
uare.*

Cholera morbus, siue ad humore bilioso, siue
ab intestinis quæ χολάδας vocabant veteres, vt
Trallianus censet, appellatos, morbus est notissi-
mus, perinde ac acutissimos, & periculosissimus:
eius symptoma est assidua simol & deiectio &
vomitio, tametsi etiam alia sit quæ ab Hippocra-
C te vocator cholera sicca; per quam sunt ad am-
bas excretiones irritamenta assidua, etsi ipsæ ex-
cretiones non subseqoantur. Ambæ choleræ, &
sicca inquam & humida nascuntur ab eisdem cau-
sis, vt naoseæ scilicet & vomitiones. Has fortasse
ambas affectiooes respiciens dicit, nomine mul-
titudiois τὰ χολερικά. Duas habet hæc dictio partes
prima continet caosas quæ choleram morbum
solent facere, secunda tempus quo ea maximè so-
ler fieri, simulque agit de morbis, qui eodem tem-
pore fieri consueuerunt. Morbum hunc constat
D fieri debilitato ventre toto, aut ob incoctionem
multi aut incoctilis, aut corruptionem cibi faci-
lis, aut qualitatem aliquam lædentem, velut a-
crem, aut oitrosam, aut pinguem: atqoe ita eum
solere nasci ab esu pinguium & oleosorum (quod
hæc resoluant ventrem, & velut io fumosam &
rancidam qoalitatem facilè vertantur, veluti car-
nes pingues) aut dulcium, qoòd hæc facilè biles-
cant (Huiusmodi sunt itria, & placentæ) aut con-
coctu difficilium, quòd incocta maneant (huius-
modi sunt male elixatæ, aut assatæ carnes) aut
E leuium redundantiumve multa humiditate, quòd
facilè corrumpantur (huiusmodi sunt olera, &
fructus horarij) aut nitrosorum (huiusmodi sunt
legumina, & quædem olera) aut acrium & exu-
rentium: cuiusmodi sont aromata & vinum ge-
nerosum, & meracius. Quædam horum inesse
omnibus hic enumeratis causis, quin & earum
quibusdam molta, facilè coostare potest. Nam car-
nes suillæ sunt excrementosæ, & corruptu faci-
les, crudiores verò, idest malè assatæ etiam con-
coctu difficiles. Haoc ob causam libro quarto
F de ratione victus in acutis ita scriptum est, suillæ
carnes prauæ sont, cùm fuerint crudiores aut am-
bustæ: præcipuè autem choleram gignuot, & tor-
bationem faciuot. Cicer nitrosum quiddam ha-
bet, vt & sepia, & locustæ, & gammari, & bras-
sica, & lapathum crudius, & eruum, quæ etiam
omnia concoctu suot difficilia, etsi noo omnia
æquè; sed sepia, locustæ, & gammari multò plus.
Ebrietas vini odorati veteris, & insolatio, idest

longa mora in sole per æstum, vrendo faciunt choleram, biliosum enim reddunt sanguinem, & fluxiones commouent. Olera eriam acria vt porri & cepæ eiusmodi sunt, replenria scilicet acribus & naturam irritantibus succis. Considerandum Hippocratem vituperare lactucas coctas, & brassicam ac lapathum crudiora. Dutum certè videtur inter choleræ causas recensere esum lactucarum coctarum, oleris adeò à medicis omnibus commendari, & vt illis videtur, innoxij. Certè lactuca vix habet vllam qualitatem noxiam, est nihilominùs frigida & humida, quapropter nimius eius vsus replere poterit ventrem cruda humiditate, itaque vt olera omnia (etsi minùs quàm alia) potest hoc quoque debilitare ventriculum, si omnino immoderatus sit eius vsus: & eam noxam fortasse infert citiùs cocta, quàm cruda, contrà ac brassica, blitum, & beta, & alia eiusmodi. Hæc enim qualitatem cùm habeant malignam & nitrosam, elixatione indigent, vt eam deponant: lactuca verò cùm uullam habeat, neque ablutione quidem indiget vt corrigatur, & cocta fit laxior, & exoluens. Quapropter Dioscorides ita scriptum reliquit, stomachicis illotas esse prodest. Non ergo est qnod medici tantopere grauentnr concedere febricitantibus lactucas crudas, & coctis vti semper cogant, præcipuè æstate. Nam Galenus ipse cùm anteà multo tempore esset vsus lactucis crudis; non alia causa dicit se coctis vti cœpisse quàm quod dentes iam essent deteriores, vt ipse testatur secundo de alimentorum facultatibus: Placentæ, & mellita liba, pinguia simul sunt & dulcia, & vtraque ratione noxia. Fructus horarij (vt dixi) sunt corruptionis facilis. Vbi legimus & cucumere pepone, legitur græcè καὶ σικύου πέπονος, dicere quidam posset καὶ σικύου, καὶ πέπονος, idest & cucumere, & pepone, & rectè quidem, nam vt Galenus secundo de alimentis dicit vterque choleram gignit, etsi pepon magis quàm cucumer, vt qui crassior illo est: verùm quandoquidem citra particulam coniungentem dicit, καὶ σικύου πέπονος, idest & cucumere pepone, videtur mihi ambabus illis vocibus significare solum peponem, quia vt Galenus dicit capitulo 4. illius libri, medici quidam voluerunt peponem appellare, sed componentes σικυοπέπονα, ita mihi videtur hoc loco legendum σικυοπέπονος. Οἰνόγαλα id est, ex vino & lacte parata potio antiquissimis in vsu fuit, occuritque iam anteà in ipso hoc opere ipsius mentio. Nam libro secundo sectione 5. commendabatur ad fracturas ossis in capite: nunc recensetur inter causas choleram inferentes: & sanè probabilius est hoc quàm illud, licèt illius quoque quam potuimus probabilem reddimus rationem suo loco. Nam lac acescit facilè, cùm verò fuerit acidum, vinum quoque trahet in aceti naturam, aceto verò cum lacte permisto nihil ventri magis aduersum, quia lac ipsum in grumos & serum resoluit, & flatu disrumpit. Itaque οἰνογάλακτος potionem hac ratione esse periculosam, ego maximè probo. Polentam non adeò video viruperari ab antiquis, quin potiùs eâ vti iubeant ad eas choleras, quæ ab acribus succis excitatæ attemperantium ciborum ac potuum vsum desiderant, solum video Hippocratem 2. de ratione victus in acutis dicere, po-

A lentam recentem turbationem facere, non assuetis ea vti: id verò non dicit, vt polentæ recentis vitium, sed vt consuetudinis vim explicet, atque si id quod nunc dicit iuxta illud interpretemur, intelligendum est, polentam recentem afferre solere choleram quibusdam ob desuetudinem ea vtendi. Polenta testibus, Gal. 3. de alimentis, & Plinio c. 25. lib. 22. parabatur ex farina hordei tosti, atque ob firmandi potiùs ac sistendi ventris, quàm euertendi vim habere putabatur, tamen recens parata euertit ventrem iis qui eâ vti non solebant. B In secundâ dictionis parte dicit χολερικά, idest choleras morbos præcipuè fieri æstate. Nimirum æstate & autumno inopia naturalis caloris laborant, & debiles sunt ventres, & bilis facilè in eos confluit. Addit καὶ οἱ διαλείποντες πυρετοί, καὶ οἷσι φρῖκαι ἐπιγίνονται, quæ periphrasis significat febres tertianas præcipuè, deinde verò & quartanas, quia exquisitæ tertianæ incipiunt à magnis rigoribus, quartanæ etiam ab horroribus & rigoribus exiguis. Dicitur verò aphoris. 21. sectionis tertiæ, æstate fiunt tertianæ plurimæ, & quartanæ, & vomitus, & alui profluuia. Addit nunc Hippoc. has febres per æstatem ortas, ali- C quando malignas fieri, & in febres continuas & acutas mutari: ac proinde cauere oportere, idest timere, & curare cautè, neque quippiam erroris committere, etsi principiò exiguus prorsus morbus, & contemnendus esse videatur, maximè autem tales morbos inquit indicare quintam, septimam, aut nonam. Quandoquidem de intermittentibus loquitur, consonum est intelligere, quintam, septimam, aut nonam circuitionem: nam in intermittentibus non est dierum numeratio, sed circuitum. Quidam illa verba μάλιστα δὲ τὰ τοιαῦτα νοσήματα ἡ πέμπτη, καὶ ἡ ἑβδόμη, καὶ ἡ ἐνάτη δηλοῦσι. D Ita vertunt, præcipuè autem tales morbos, quinta, & septima, & nona iudicant. Mihi verò videtur Hippocrates dicturus, non δηλοῦσι sed κρινοῦσι vt solet, dicit verò δηλοῦσι idest manifestos faciunt, seu produnt, seu arguunt, quod quidem nihil est aliud, quàm his diebus solere se prodere eorum malitiam, quòd scilicet in eis soleant ex intermittentibus continuæ fieri. Ob id ergo donec eæ dies exactæ sint, cauere oportere, hoc est cautè eos curare, nihilque permittere vt delinquant, sus- E pectos habentes semper morbos, qui alioqui ob propriam figuram videntur esse securi: neque ad dictas vsque dies consuluit Hippocrates cauere, sed quasi meliùs & consultiùs etiam vsque ad decimam quartam obseruare: nimirum non vult nos ad intermittentibus æstiualibus securos esse, donec præterijsse decimam quartam periodum viderimus, neque fieri continuas.

PHerecidæ post Solstitium hybernum noctu F lateris dextri dolor, anteà etiam consuetus cessauit, pransus est, & egressus horruit, febris sub noctem corripuit, doloris expers fuit, tussicula quadam sicca vexabatur. Vrinæ non multæ, hypostasis copiosa; ab initio ramentosa glabra; diuulsa, post quartam verò turbida subsidebant, & vrina non decolor subsidentiam habebat, nec collectio in-

A *matula apparebat, vbi refrigerata esset. Tertia die aluus sua sponte egeßit, quartâ glande supposita stercorosa & biliosa deiecit: Liquidus erat fluxus, somnus sub noctem non admodum, sed interdiu aliquando dormiebat, sitis non erat vehemens. Quartâ sub noctem maximè, cutis circa frontem & reliquum corpus mollis semper eminebat. Febris ad manus contactum cum madore aliquo superata videbatur, pulsus in fronte erat admodum obscurus; venarum grauitas in* B *omnibus corporis conuersionibus & alui deiectionibus percipiebatur, pauco tempore per totum morbum doloris expers fuit, ab initio anxius, & paulatim vomebat. Septimâ à subdita glande ter deiecit biliosum & stercorosum, liquidum admodum & pallidum, & iam aliquantulum delirabat, & exigua aliquando humiditas circa frontem aderat. Stragula super faciem ducebat, oculos frustrà, quasi aliquid aspiceret, conuertebat, rursusque ni-* C *ctabat, & stragula abijciebat. Nonâ die sudor mane obortus vsque ad pectus perseuerauit, donec moreretur, & febris ac delirium intendebantur, circa frontem plurimus sudor, ac velut graueolens quidem, & colore admodum albo. Cutis autem sub pilis erat interpuncta, hypochondrium dextrum in tumorem sublatum, à seipso biliosum quid dimisit. Octaua veluti culicum morsus apparue-* D *runt, ante mortem tußiendo reiecit veluti ex muco concretos fungos alba pituita circundatos: excreauerat autem etiam anteà parua, alba, lactea. Post cœnam quidam per somnum horruit, mane surrexit cum capitis grauitate, horruit, vomuit, capitis grauitate afficiebatur, sub noctem remisit ferè vsque ad meridiem, rursus horruit, noctem molestè tulit. Sequenti verò die febris acuta corripuit,* E *vehemens capitis dolor, vomitus multæ bilis, quæ magna ex parte erat porracea, remiserunt omnia, sub noctem somnus accidit, mane perfrigerabatur, sudor exiguus & mador ex plerisque corporis partibus dimanauit. Circa lienem manu indicabat pauco tempore collectionem indolentem, quæ statim euanuit per noctem insomnis erat, sub fori tempus exacerbabatur febris, anxietas aderat, tene-* F *bricosa vertigo, intestinorum tormina, capitis dolor, vomitus porraceus, læuis, velut pituita viscosus, circa Solis occasum cessauerunt omnia cum sudore capitis & colli. Excreuit post vomitum stercorosa, liquida, biliosa, neque nigra neque incongrua, per noctem sequentemque diem moderatè se habuit, sub noctem rursus insomnis fuit. Vomitus sub diluculum accidit & similiter sequenti die, sine anxietate fuit. Capitis autem dolores post sudores cessauerunt, sub vesperam omnia remiserunt. Nona non ampliùs vomuit, sed magis incaluit, reliquis non videbatur febricitare, venæ temporum pulsabant, sine dolore omnino fuit, sitis semper aderat. Nonâ cùm ad sellam surrexisset, graue animi deliquium passus est, deiecit à subdita glande parua ramenta nigra, & biliosa, coloris stercorosi fuit quicquid inde distillauit, vox fracta; in corporis conuersionibus grauitatem percipiebat, oculi caui, cutis frontis circumtensa, alioqui bene spirabat, compositus erat, & ad parietem plerumque conuersus, mollis in decubitu, incuruatus, quietus, lingua alba, læuis. Circa decimam diem & posteà vrinæ circulatim rubræ in medio exiguum quid album habebant. Duodecima ex glande subdita similia distillabant biliosa & ramentosa, post glandem animi deliquium passus est, deinde os resiccabatur, colluebatur semper, & nisi frigida admodum esset aqua calidam esse dicebat, niuem leuiter gustabat, deinde sitis non aderat. Stragula semper a thorace proijciebat, chlamydem calefieri non sinebat; ignis procul & paruus erat, vtraque maxilla rubore suffusa est. Post hæc inarticulata fuit loquela, per vnam aut alteram diem recaluit & cessauit.*

Multò magis operosum esset quàm vtile, narrationem hanc longam, obscuram, & perturbatè scriptam interpretari: neque sanè omnino fieri posset, nisi diuinando. Nam luce clarius est, eam vt hic occurrit, à nullo vnquam hominum esse scriptam, sed ob vetustatem vitiatam esse mille modis, deesse multa verba, alia esse interiecta, alia permutata, atque ob id quædam incidisse, vbi nihil possent significare. Quale mihi videtur illud, hypostasis multa, ramentosa, glabra, diuulsa, quam enim vrinæ hypostasim intelliges dici glabram? Porrò quis non videat perturbatam dierum enumerationem, vt posterioris antequàm prioris fiant mentio, & eadem pluries repetatur, ex codicum corruptione nasci. Nemo verò potest lectionem restituere, nedum enarrare, ob id consultius esse videtur ac prudentius transilire, cùm præcipuè nihil adeò ad artem vtile videatur tota hac dictione insinuari. Illud solùm Iubet monere, quod quicunquè attentè leget, intelliget facilè hanc non esse vnicam simplicemque narrationem, sed geminam, primam quidem continere historiam Pherecidæ, qui die nonâ mortuus est, & laborauit eâ malignæ febris specie, quam nuncin historia fullonis frequentem esse dixi, cum exanthematis scilicet morsibus culicum similibus: alteram alterius cuiuspiam cuius nomen vetustate deletum est; qui est liberatus. Pertingit prima narratio vsque ad illa verba, Excrearat autem etiam anteà parua, alba, lactea. Secunda incipit

ab illis, post cœnam quidam per somnum borruit. Hoc verò adeò est apertum, vt sola admonitione opus sit.

ANdrothali vocis interceptio, ignorantia, delirium aderat, his sedatis multis annis superfuit, & recidiuæ contingebant, lingua toto tempore sicca permanebat, nisi collueretur loqui non poterat, & plerumque admodum amara erat, aliquando etiam cordis dolore afficiebatur, hæc sanguis missio soluit, aqua potus, aqua mulsa. Helleborum bibit nigrum nec nisi paucum quid biliosum prodijt, tandem hyeme decubuit, & mente alienatus fuit, & similes erant linguæ affectiones, calor tenuis, decolor lingua, vox qualis est peripneumonicis, à pectore stragula reijciebat, & se veluti micturum educi iubebat, cùm nihil posset apertè loqui, neq; sui compos esset, ipsum eduxerunt, sub noctem mortuus est, duobus aut tribus diebus decubuit.

Hæc eadem historia occurrit in quiuto libro, sed quia imperfectiùs quam bic scripta, eius enarrationem in hunc locum distulimus. Quamplurimos reuitare solent passiones apoplecticæ, humore quopiam repentè irruente in cerebrũ, quibusid malum non firmatur, ueque fit integrè, sed velut incboatur, significanturque illa grauissimorum malorum initia, quibusdam, miuoribus quidem quàm apoplecticis fieri solent, velut in via tamen ad illa positis. Huiusmodi sunt vertigo magna, & ἀφωνίη hoc est loquelæ interceptio, & ἄγνοια. i. ignorantia quædam omnium rerum (in hoc genere est stupor mentis, & obliuio) & παραφροσύνη. Huc quidem solum si accidat, aliud indicat quàm apoplecticam passionem, coniunctum tamen cum alijs significat etiam illam, & quandam efficientis causæ differentiam. Nimitum humorem qui occupare cepit & obstruere cerebrum, biliosum aut atrabiliarium esse. Ab omni enim succo multitudine obstruente fieri possunt illæ passiones. Nam vel à crasso flatu fieri solent earum quædam. Hic igitur Androthales, seu, vt in quibusdam codicibus legitur Androphanes, tale quiddam aliquando passus est repentè, atque quia apparatus nou fuit adeò magnus, non est factus apoplecticus, sed processit læsio cerebri vsque ad aphoniam, & ignorantiam & delirium. Multi, vt alibi dictum est, etiam sine verbis delirant, gestibus, & signis. Hic autem fortasse (vt fieri solet) apbonia & ignoratione rerum primum laborans, vbi loqui cœpit, delirauit. Cùm ergo passio adeò fuisset exigua, vt ne leuis quidem apoplexia dici mereretur, sed velut quoddam initium, cessanit: & superuixit bomo multis annis, non ita tamen sanus, vt non rediret aliquando similis passio. Nimirum manebat interiùs idem apparatus, qui à principio fuerat. Quem indicabat lingua semper sicca adeò vt nisi collueretur, loqui non posset, & plerumque valdè amara: & cordis dolor, boc est dolor oris ventriculi, qui aliquando incidebat. Hæc omnia significabant vitiosi & biliosi succi redundantiam circa caput, & ventriculum, cui caput facillimè consentit. Cùm itaque vixisset aliquot annos hoc modo: tandem byeme decubuit, & intra duos aut tres dies mortuus est, factus (arbitror) apertè ac summè apoplecticus. Primum verò extra se exijt perturbato cerebro, & linguæ erant similia pathemata, siccitas. s. & immobilitas, erat iam tunc decolor, & albida ob naturalis caloris extinctionem. Vox erat peripneumonica, quasi strangulatetur, & nihil apertè loqui poterat, & cùm angeretur iam ob strangulationem, reijciebat à pectore stragula, & cùm te solutio iam inciperet serpere, ob resolutionem vesicæ vrgebatur cupiditate mingendi, & perturbatè vt poterat se educi iubebat vt micturum, & educebant ipsum qui aderant, ille verò resolutus postremò totus, sub noctem mortuus est. Interponit Hip. quædam ad buiusmodi affectus curationem spectantia: Φλεβοτομίη (inquit) ἔρυσε πέντε, ὑδροποσίη, μελίκρατον. Hanc certè curationem hoc casu ego maximè recipio, ac probo. Suspicorque Androthali ob hæc esse productam tot annos vitam: mortuum verò postremò esse, quòd cùm biberit belleborum nigrum aliquoties purgandi gratiâ, nihil tamen fit innatus, quia non euacuabantur qualia euacuari oportebat. Nam biliosum non prodibat nisi paucum. Curatio autem optima, & quæ in boc casu potest conferre maximè, postulat vt ante pharmacum vias laxiores faciamus, & biliosum sanguinem è supernis partibus quibus bæret sectione venæ detrahamus, & aquæ vsu temperemus, & vsu longo mulsæ reddamus lubricam aluum: verùm citra hæc belleboro biliosus humor non cedit, & bomo neque purgatur, neque adiuuatur. In eo igitur cui tale quid acciderit, & talis esse videatur humoris species, venam seca pro virium ratione, & aqua vti iube, & mulsa interimque cibi boni succi mediocri quantitate. Mox succedunt historiæ Nicanoris, Damoclis, Parmenisci, & seruæ Cononis, quæ eædem & eodem scriptæ ordine occurterunt in quinto libro, atque eisdem verbis, præterquàm quòd ex bistoriâ Parmenisci illic nihil erat præter principium, sed ego totam hinc illuc transtuli: atque enarraui cum reliquis, quas nunc ideò repetere nihil refert. Vt neque bistoriam serni Timocharis, neque pueri Nicolai, cuius etiam initium solùm in libro quinto est, tamen est ea quoque à me illuc translata. Itaque licet mihi nunc vsque ad historiam Metonis transilire.

MEtonem post Pleiadum occasum febris corripuit, & lateris sinistri dolor vsque ad claniculam protensus, atque is adeò vehemens vt quiescere non posset, & inflammatione laborabat. Deiectio copiosa erat, biliosa, tribus ferè diebus cessauit dolor, calor verò circa septimam aut nonam. Tussis aderat, excreationes neque vllo modo biliosæ neque multa fiebant, verùm pituitosæ tusses comitabantur, cibos sumebat, aliquando velut sanus exibat. Aliquando autem illum calores tenues exiguo tempore corripiebant,

sudores exigui sub noctem accidebant, spiratio in calore frequentior aderat, maxillarum rubor, lateris grauitas, & sub axilla & ad humerum pertingebat, tusses detinebant. Medicamentum per superiora eduxit biliosa: tertia post medicamentum pus erupit, quadragesimâ vero ab initio morbi. Per alios vero triginta quinque dies repurgatus est & sanus euasit.

Hic pleuritide laborauit primùm, cuius intra tres dies dolores cessauerunt cessante fluxione, tamen non est liberatus, sed inflammatio est ad suppurationem conuersa, & ob id iam inde factæ non sunt excreationes, neque multæ neque biliosæ, quales. s. ex materia propria fieri solent, sed tamen tusses pituitosæ, hoc est per quas nihil excreabatur nisi pituita, ea scil quæ naturaliter colligitur in pulmone. Constat huic cessasse fluxionem tertia, suppurationem verò ferè perfectam esse intra nouem dies, quia eo tempore cessauerunt calores, qui pure iam confecto exigui manere consueuerunt. Vomica puris quadragesima à prima rupta est, iuuit fortasse vt rumperetur vomitio à pharmaco facta. Purgatus deinde alijs triginta-quinque euasit. Habuit hic quidem omnia signa suppurati, & euasuri, iuxta ea quæ in prognostico scripta sunt ab Hippocr. Nam calores interdum fientes, & sudores nocturni, spiratio in febre crebrior, & maxillarum rubor, & grauitas circa latus pro dolore, & permanentes tusses suppurationem indicabant: Verùm cibos gustare, hoc est libenter accipere suppurationem salubrem. Multa etiam deiectione biliosa non potuisse persanari, sed cum maximè videretur liberatus, suppuratum mansisse iuxta morbi conditionem contigit. Nimirum in pleuritide, & reliquis thoracis morbis, nisi in raris quibusdam naturis, non probatur alui profluuium.

VXori Theotimi in febre semitertiana anxietas & vomitus accidit, horrorque simul & sitis quum febris incipiebat: progressu vero temporis in ipso febris exordio ingens calor. Cùm autem aquam mulsam potasset & vomuisset, horror & anxietas cessarunt, & posteà mali punici succum accepit.

Bis dicitur in breui hac dictione, ἀρχομένῳ τῷ πυρετῷ: primo loco significat primam paroxysmi partem, quo significato dicimus quum aliquis rigere incipit, ei iam incipere tertianam febrem, nimirum ipsum rigorem vocantes primam febris partem: secundo loco significat reliquum paroxysmi tempus præter inuasionem. Quo significato, quum finitur rigor dicimus febrem incipere, diuidentes scilicet paroxysmum in rigorem aut horrorem, & febrem. Describit ergo hic Hippocrates febris semitertianæ, qua vxor Theotimi laborauit paroxysmos, & dicit quibus suc-

A curretur, & in ipsa inuasione, & deinceps in febre. Fuisse dicit ei cum febris inciperet, hoc est in ipsa febris inuasione, horrorem cum anxietate & vomitu, & siti: procedente verò paroxysmo, cùm finito horrore febris iam inciperet, calorem ingentem. Datum verò esse in initio melicratum, tepidum scilicet vt vomeret, & ita sedata esse horrorem & anxietatem, vacuatâ certè bonâ parte succorum, qui in ore ventriculi aceruati ea symptomata inferebant: & posteà cùm iam febris arderet, datum esse quod ex sida. Quidam vertunt succum mali punici: Hippocrates verò dicit τὸ

B ἀπὸ τῆς σίδης quo nomine non video ab autore quopiam vocari malum punicum. Si verò vocari possit, mihi placet ita legi, quandoquidem malo punico nihil est conuenientius in feruore præcipuè patientis ori ventriculi. Atqui suspicor sidam facultate punico esse similem, vt est figura. Nunc incognita est, describitur à Theophrasto lib. 4. de historia plantarum capit. vndecimo. Verùm quandoquidem est incognita, tu vteris Hippocratem imitatus in similibus feruoribus malorum punicorum succo. Diopethis sororis historia eisdem

C prorsus verbis occurretur in quinto.

VXori Apomoti in febre semitertiana circa Arcturum vehemens oris ventriculi dolor & vomitus in ipsa febris inuasione contigit, simúlque vterina instabant strangulationes & ad dorsum dolores erant iuxta spinam. Cùm autem huc ei peruenissent, oris ventriculi dolores soluti sunt.

D Velut vxori Theotimi in apprehensione semitertianæ anxietas, vomitus, & horror accidebant ita huic cardialgia, vomitus, & strangulationes ex vtero, vitioso succo incumbente simul in vterum, & os ventriculi. Contingebat verò paulò post solutio cardialgiæ, dolore eunte in dorsum iuxta spinam, qua scilicet descendit ex ore gula spinæ affixa. Quapropter significat rectitudo, solutionem cardialgiæ fieri succo ab ore ventriculi in gulam descendente. Iuuari potuisset hæc quoque

E vomitu ex mulsa, nam soluisset vomitus cardialgiam, & dolorem dorsi anteuertisset, & reuellisset ex vtero, quem interim calida aliqua, & laxanre innuctione, velut anethino aut irino foueri oporter.

TErpide matri à Dorisco cùm ex casu mense quinto gemellorum aborsus acci-

F *disset, hæc quidem ab altero statim velut tunica obuoluto liberata est, ab altero vero vel prius vel posterius quadraginta diebus, posteà autem vtero gestauit. Verùm anno nono vehementes ventris dolores diu tenuerunt, & aliquando quidem ex ceruice & spina incipiebant, consistebant vero in imum ventrem & inguina, aliquando vero ex genu*

dextro exorti in eundem locum considebant. Et quum circa ventrem dolores erant, intumescebat aluus, quum verò sedabantur, simul oris ventriculi dolor accidebat, strangulationes non aderant, sed corpus frigebat quasi in aqua iaceret. Quo tempore dolor accidebat, per totum corpus reuertebantur dolores mitiores quàm in principio. Allia, silphium, acria omnia non conferebant, neque dulcia, neque acida, neque vina alba, sed nigra & balnea rara. Per initia vomitus vehementes accidebant & cibi excludebantur, nec per dolores muliebria apparebant.

Omnia hæc mala fuisse vterina insinuat Hippocrates inchoans narrationem ab aborru, qui nouem ante annis factus erat, quamquam ab eo non adeò læsus mansit vterus, sed posteà concepit, atque vt ego intelligo, pluries, si quidem tam multi anni exacti sunt, menstruis nondum deficientibus. Non enim defecisse per ætatem constat, quando quidem dicit per dolores non apparebant muliebria, quasi scilicet apparere solerent. Cùm ergo huic ex abortu difficili sanè & periculoso (si quidem gemellorum, & mense quinto, in quo solent acetabula esse firmissima, & ab altero vix se quadraginta diebus expediuit) læsus non nihil maneret vterus, anno nono (cùm interim aliquoties concepisset) incepit morbosa admodum esse ex vtero, fuitque per multum tempus. Inceperunt dolores graues ventris qui diuersimodè fiebant, aliquando quidem ex ceruice & spina incipientes considebant in hypogastrium & inguina: aliquando verò incipientes ex genu dextro considebant in eundem locum, in hypogastrium scilicet & inguina, vbi vterus situs est, & quum ibi erant dolores, intumescebat venter, quum sedabantur eius loci dolores accidebat cardialgia, repente scilicet humore in ventriculum, qui etiam patiebatur cum vtero. Nam initio etiam contingebant vomitus graues, per quos cibi omnes ingesti reijciebantur. Etsi hic morbus vterinus fuerit, & cum suppressione menstruorum acciderit (non enim apparebant muliebria, quum dolores tenebant) non tamen afferebat strangulationes, quales fieri solent ex vtero, sed refrigerationem corporis, quasi in aqua iaceret. Nimirum non pendebat malum ex frigidis succis aut flatibus, sed ex acribus. Frigida enim aura inde ascendens, occurreus cordi respirationis tollit vsum, atque ita & respirationem: acria verò mordendo calorem intrò reuocant. Hanc ob causam, neque allia, neque silphium siue laser, neque alia acria, quæ in frigidis vteri passionibus conferre solent, conferebant, neque dulcia, quia & hæc facile bilescunt: neque verò acida, quia vterus malè fert eorum vsum, neque vinum album, calidius enim & mordacius est magna ex parte hoc: sed vinum nigrum, & balnea rara, attemperando scilicet. Arbitror verò cauisse medicos balnea crebra, ne humiditas cresceret. His rebus mitigata sunt mala, ac postremò cùm dolores fierent, non iam fiebant quales à principio, sed reuertebantur mitiores quidam per totum corpus, quasi ex paucio-ri & mitiori causa pendente malo, & vtero minùs iam affecto.

Vxori Cleomenis circa tempus quo flat Zephyrus, ex nausea & lassitudine lateris sinistri dolor accidit, qui à ceruice & humero incepit, febris aderat & horror & sudor. Inceperat autem febris, neque desinebat, sed intendebatur, & vehemens erat dolor, tussis exscreatio subcruenta, pallida, multa, lingua alba, deiectiones mediocres, liquidæ, vrina biliosa. Quartâ die sub noctem muliebria prodierunt copiosa, cessauit tussis, & exscreatio & dolor. Calor autem tenuis remansit.

Non arbitror nauseam, & lassitudinem vt causas procatarcticas morbi hoc loco nominari, sed velut exordia, & initia illius: non inquam quòd nausea & lassitudo morbum fecerint, sed quòd ille à nausea & lassitudine inceperit. Itaque mulier primùm laborabat nausea & lassitudine spontaneâ, deinde successit lateris sinistri dolor, incipiens à ceruice & humero, & febris, & horror, & sudor, & cùm incepisset febris cum horrore, & superuenisset sudor, haberétque speciem intermittentis, non tamen desiit, sed mansit, & intendebatur, & dolor etiam granis, hoc est, molestus intendebatur, & tussis & erat excreatio subcruenta, pallida, & multa, & lingua erat alba, & deiectiones mediocres liquidæ, hoc est quantitate & multitudine mediocres, substantia autem humidæ, vrinæ biliosæ. Huius morbi præcipuam causam fuisse menstruorum suppressionem, & in superuas partes recursum, euentus indicauit: præterquàm quod ex ipsius ægrotæ narratione id oportuit discere: nam quartâ die sub noctem venerunt muliebria copiosa, soluta sunt tussis, & excreatio, & dolor, mansit tamen calor quidam tenuis, hoc est, exigua quædam febricula. Nimirum sanguis alioqui per vterum effluxurus, per venas communes regurgitauerat in latus sinistrum, quà mamma est, vsque ad ceruicem & humerum, vt sane euenit sæpissimè. Nimirum habet vterus cum partibus thoracis communes venas non exiguas, ob quas videmus à partu difficili, aut repentina menstruorum suppressione fieri quibusdam dolores laterum, quibusdam veras pleuritides, alijs peripneumonias, aliis asthmata. Ita igitur huic facta est pleuritis ob recursum sanguinis, cuius rursum per inferna euacuatione soluta est, superfuit solùm febricula exigua, quæ fortè præter naturam pleuritidis pendebat ex aliqua putrescente per venas pituitâ & bile, quas lingua & vrina indicabant. Habes hic exemplum iudicationis die quartâ factæ, rei vt ego existimo non tam raræ, quàm Galeno visa est & Archigeni. Historiæ vxoris Epicharmi, & vxoris Polemarchi, quæ hoc loco occurrunt, enarratæ sunt in quinto libro, & ex vtrisque locis lectio restituta.

Liciniȝ sorori iam ætatis prouectæ accidit vomitus omnium quæ quatuordecim diebus accipiebat, febre carebat, cruentarum vomitionum reiectiones aderant, & contractionē inducens strangulatio ad os ventriculi procedebat. castoreum, seseli, & succus sidæ omnia sedauerunt, moderatus tamen dolor ad partem inanem abscessit. Bulbi succus contulit, & vinum lacteum austerum, & panes quàm minimi oleo imbuti.

Strangulationem ex vtero fuisse hanc passionem, ob menstruorum suppressionem factam, symptomata indicant, & coofirmant remedia. Nam contracta strangulatio ad cor procedens nihil potiùs significat, quàm eam strangulationem. Videntur enim sibi mulieres ita affectæ strangulari, vtero retracto in cor, consentiente verò ventriculo mox nauseant, & quædam earum vomunt quidquid acceperint. Cùm ergo hæc tale quiddam sine febre passa sit, & cum strangulatione, consentaneū est ex tali passione procedere: porrò talis passio ex suppressione menstruorū fieri consueuit, ijs vero quibus supprimuntur accidere solent vomitiones sāguinis. Castoreū & seseli, à Dioscoride & Galeno commeodantur ad strangulationes vterinas. Sidam dictum nuper est in historia vxoris Theotimi, videri esse velut speciem quandam mali punici, quapropter huic datus est eius succus, non ad vterinam passionem, sed ad sanguinis vomitum. Insinuans ergo Hippocrates, non ob eandem passionem data esse hæc omnia, sed ob diuersas, dicit castoreum, seseli, & succus sidæ omnia sedauerūt: illa scilicet, strangulationes: hoc, vomitiones. Remittente hoc malo concessit dolor quidam moderatus ad partem inanem: contalere bulbi succus, & οἶνος γαλακτώδης αὐστηρὸς, & panes mimini cum oleo. Vinum lacteum vocatur vinum lacte permistū quo, vt nuper dixi, vtebantur veteres, vocabantque οἰνόγαλα. Non est verisimile hæc in potu aut eso esse data (uam vino cum lacte misto ad dolores inanis partis nihil esset deterius) sed appositum esse parti inani cataplasma ex panis modico, & succo bulbi, vino, lacte, & oleo, atque eius appositione solutum esse eius partis dolorem.

Pausaniæ puellam ex crudi fungi esu anxietas corripiebat, strangulatio, dolor ventris. Melicratum calidum epotum & vomitio contulit, & balneum calidū. In balneo fungū vomuit & cùm iam omnia soluēda essēt, sudauit.

Fungi quidam, vt testaotur Dioscorides & Galenus, sunt venenosi, atque ita vt habeant aliquid veneni putrefactorij, eiusque quod toto genere venenum est. alij tamen omnes sunt crudioris & crassioris substantiæ, atque nisi quantitate modica, bene elixati, atque cum correctionis, vt cum pipere, pulegio, origano, aut alijs eiusmodi coditi accipiantur, incocti manent, & strāgulant. flatu arbitror A crasso ex illis orto. Nullius itaque fungi est vsus satis tutus, cuiusdam verò etiam pernitiosus. Dioscorides docet rationem dignoscendi venenosum, & eius antidota, atque etiam Galen. 2. de antidotis. Puellā hanc non ideo læsam esse constat, quod venenosum edisset, sed quod crudum ob id anxietas eam teiebat & strangulatio, quòd non posset ventriculus eum conficere, & flatu frigido inde versus cor & reliquas corporis partes delato, Hinc verò & dolor ventris. Superari fungi solent meri potu & esu aromatum quum verò vrget plutin ùm anxietas, satius est eutare vt euomatur. Huic ob id amissa spe coquendi datum est melicratum calidum, vt vomeret. B Ducta porrò est in balneum calidum, vt calor obstaret frigori, quod ex fungo efundebatur, & longè à corde extraherentur flatus refrigerantes. Vomuit ergo in balneo fungum, & deinde sudauit, & soluta sunt omnia, quia quidquid auræ frigidioris fuerat effusum in corpus, sodando expirauit. Epicharmi & filij Euphranoris historiæ enarratæ suot in quinto libro.

C *Post fauonium squalores contingebant vsque ad Æquinoctiū autumnale: sub canem æstus præfocantes, & venti calidi, & febres sudatoriæ, & rursus statim calefiebant, Tubercula verò iuxta aures multis exoriebantur.*

Non sine magna loci corruptione scripta est hæc historia in quinto libro, atque ideò in hunc, vbi meliùs scripta occurrit, eius enarratione distulimus. Constat vt ille dicere cœpimus, non contineri narrationem D integram his verbis, sed eam esse decisam ex narratione longiori tempestatis alicuius morbosæ. Quapropter verisimile est multo plura accidisse & in ipsa aëris alteratione, & morborum constitutione, quàm hic narrentur, quæ diuioate non posū. Fuisse malignos eius tempestatis morbos, vel ex ijs quæ hic dicuntur, colligere licet. Nam erant πυρετοὶ ἱδρώδεες καὶ πάλιν εὐθὺς ὀπεθέρμαινον, hoc est, sudabant crebrò febricitantes, tamen non minuebantur sudore febres, quin potiùs inde videbantur denuò incrementa suscipere: & exoriebātur multis tubercula iuxta aures: quorum vtrumque malignitatem E indicare constat. Nam simplicioribus morbis non sunt decretoria, nisi quæ decernant, & euacuationes potiùs quàm abscessus. cùm verò sudores febricitantium non deficiente febre vituperentur semper ab Hippocrate, in hac tempestate malignos esse erat longè euidentissimum. Quia per totum ver & totam estatem vsque ad Æquinoctium autūnale contingebant αὐχμοὶ hoc est squalores nullæ & erant pluuiæ: sub canē verò tantus ardor, vt venti essēt calidi & homines viderētur grauiter suffocari. F Vnde ergo factæ sunt febres sudatoriæ & humidæ: nam dicebatur primâ sectione secundi libri, in ardoribus sine pluuia febres plerūque absque sudore contingunt, si verò in his minutæ imbris guttæ deciderint, magis sudatoriæ fiunt ab initio. Atqui hoc idem reperitur sectione tertiâ eiusdem libri. Non certe facti sunt hi sudores ob humoris copiam, sed ob vrētis ignis vim, colliquatoriē scilicet, vt dicitur ab Hipp. in progoostico, fiunt aliqui sudores, maligni quidem illi & inutiles ob inflāmationis vigo-

Aniculæ à tussi vexatæ (tubercula exorta sunt) circa nonam diem: adolescenti splenico ancillæ filio circa idem tempus aluo liquidiore. Ctesiphonti sub arcturũ fere circa septimã. Puero solùm suppurata sunt. Eratylli filio ad vtramque aurem exorta euanuerunt,

Exempla sunt hæc eorum quibus ea tempestate orta sunt tubercula iuxta aures, atque ita intelligendum est, aniculæ illi quæ à tussi vexabatur, circa nonam diem facta esse tubercula iuxta aures: adolescenti splenico qui erat ancillæ filius circa idem tempus, circa nonam scilicet diem, etsi liquidior fuerit aluus. Ctesiphonti sub arcturum, hoc est, incipiente iam autumno ferè circa septimam diem morbi orta etiam esse tubercula: atque ex multis quibus ea sunt facta, puero cuidam solùm suppurata esse Eratylli filio ad vtramque aurem exorta euanuisse. His duobus non narrat quibus morbi diebus orta sint, narrat verò quos habuerunt exitus, alteri scilicet soppurata esse, alteri euanuisse. Vnde licet colligere tres hos exitus habere parotides, quin & alia quæcunque tubercula: aliis enim suppurantur, & effuso pure sanescunt: aliis, repẽte & insperatò disparent: alijs neque euanescũt neque suppurantur, sed persistunt, dunec homo intereat, aut ipsis paulatim resolutis liberetur. Puero prę aliis suppurata esse tubercula congruens est pueili naturę, quę calida cùm sit & humida, coquendi facultate plurimùm valet. Ego non grauabor dicere hoc loco, quid facere soleam in huiusmodi ęgrotis, quibus per febres malignas parotides oriuntur, quandoquidem censeo multos esse ita seruatos, qui alioqui interijssent. Mox ac oriri incipiunt, partem laxante oleo foueo, vt chamæmælino, atque si exire cunctentur, loco ipsi cucurbitam affigo, ne abscessus fit minor quã vt possit conferre: vbi autem satis manifestus iam factus est, si breui increscat plurimùm, mitto rursũ sanguinem, ne sit maior quàm possit sustineri: mox verò durum adhuc tumorem, neque vlla suppuratione expectatã, ignito ferro aperio: alterã quidem in parte, si alteram solùm obsederit tumor: in vtraque verò si vtranque, & cataplasma suppurans appono. Plerunque res cedit bene, nam breui computrescit cum inusta scarã tumor, & manare pus incipit. Et per id orificium caput & reliqua viscera perpurgantur. Neque hoc debet cuipiã videri atrox: pars enim adenosa per se se qui dẽ vilis est quamque ob id licet vrere & secare, & vtrumque contemnere.

Nulli sudores, præ linguæ siccitate blæsi erant. Ornithiæ flauerunt multi & frigidi, & niues post cœli serenitatẽ aliquando contingebant, & post æquinoctium Austrina Borealibus permista, pluuiæ frequentes Populariter grassatæ sunt tusses multæ, præcipuè autem in pueros. Circa aures multis qualia Satyris exorta sunt: quandoque verò quapræ esserat hyems, valdè hyberna fuerat in niuibus & pluuiis Borealibus.

A Hæc verba & aliunde decisa & malè inter se concennata, nulla ratio est rectè enarrandi, Ceniceo expungenda.

Tymonactis puero duorum ferè mensium, exanthemata in cruribus, coxis, lumbis, & imo ventre, & tumores valdè rubicundi acciderunt. His autem sedatis conuulsiones & af-
B *fectiones Epilepticæ acciderunt, febris expers fuit per multos dies, & mortuus est.*

Nihil frequentius quã pusillis oriri exanthemata, cum tuberculis quibusdam rubris [quas vocant variolas] adeò vt hanc ob causam multi censuerint ea à reliquijs menstrui sanguinis oriri, ego verò non censebo improbabile, etsi non in omnibus, tamen in adeo paruulis id ita habere. Quoniam etsi infantes non nutriãtur pessimo illo sanguine, qui singulis mensibus expurgabatur sed selectiori, non potest tamẽ non aliquid etiam illius cum bono ad eos transfundi. Intereunt pueri ex his abscessibus
C vt ex alijs quibusuis, vel quòd tanti & tam multi sint, vt non possint sustineri, sed partes etiam principes occupent, aut alias, etsi non principes necessarias tamen coprumpant: vel quòd sint minores quàm vt perpurgare possint corpora, vel quòd vbi æperint fieri euanescant. Hinc non bene ex isse, atque cum exire cepissent, colligisse malos succos in altum ad interna, atque obid interijsse, constat, primum quia non per totum corpus, vt solent tumores illi, facti sunt, sed solùm in cruribus, coxis, lumbis & hypogastrio: deinde quia illis seda-
D tis successit epilepsia, et ea sine febribus. Si enim febribus successisset fortasse febrium vi: quoniam verò sine febribus constat successisse ob humorem illum veneficum, qui in principia, neruorum irrepsit.

Polemarchi puero contigit superiori tempore pus intrò colligere & exscreare, postea verò calores ipsi erant, & hydrope laborabat, & lie-
E *nis tumore & spirandi difficultate. Siquando ad verticem loci cuiuspiam eminentioris accederet impotens erat & siticulosus, & quandoque moderato cibi fastidio tenebatur, sicque tussiculæ siccæ multo tẽpore perseuerabant, & nisi subduceretur, aut solueretur inferior aluus, implebatur, & spirandi difficultas & suffocatio augebantur. Tandem verò catarrhus & exscretio superuenit & tussis. exscreatio autem erat*
F *crassa, pallida, purulẽta & febris vehemens, quæ videbatur desijsse, & tussis mitior esse: & exscreatio pura. Redijt rursus febris acuta & spiratio crebra, mortuus est. verũ antea riguerunt pedes & postea perfrigeratus est, spiratio magis interclusa est, vrina substitit, extrema refrigerata sunt, mentis compos interijt tertio. à recidiuã die.*

Multi suppurati, quibus ætas est adhuc firma, si citra vllũ erratum in vyctu excreationi studerent

patienter, liberarentur, qui aut cibis vtentes incōmodis, antante tempus domo exeuntes, & vētis occurrentes, aut multo eóque frigido potu vrentes noxas augent, aut alias accersunt, aut plures suppurantur, cùm iam incepissent à prioribus suppurationibus enadere. Velut hic puer, cui cōtigit primum suppurari, & excreare pus (fortasse ex catarrho aliquo solum cùm non narret morbum aliquem acutum antecessisse) postea verò quā excreare purulentū inceperat, erant ipsi calores febriles (velut scilicet euenit suppuratis) interdiu exigui, noctu increscēres: cùm verò ille sitis esset impatiens & multam aquam potaret, factus est hydropicus, lienosus, quare & anhelosus, neque poterat in sublimem aliquem locum conscendere, & siticulosus adhuc magis erat, vt solent qui fiūt hydropici. Hæc quidem omnia sæpe fieri solent ex multo aquę potu, causā verò est quòd cū aqua moretur in hypocondriis, ea intumescant plurimū & cum immanente aqua immaneant etiā reliqua excrementa, quæ immanentia hærent & imbibuntur durantque, & in tumorem attollunt, & malè peruia faciunt viscera. Id quod crebriùs accidit lieni, ob naturalem eius frigiditatem naturámque rariorem & melancholicam. Frigida enim natura facit id viscus opportunum ad frigidos affectus: raritas vt capiat aquæ multùm, & distendatur: natura melancholica, vt melancholiam congerat, & scirrhosū fiat. Hinc euenit mox trahi in compassionem hepar, & fieri hydropem. Qui ita laborāt necessario sunt anhelosi. Comprimitur enim septum á distentis visceribus, & eandem ob causam, & quia gestant viscera, velut pondera quędam aliena malè se monent loco præcipuè sinsublime aliquod præcipitium conscendere nitantur. Sunt etiā siticulosi quia retenta diu aqua putrescit, fitque salsa, & ob id sitim auget. Puer igitur hic ea omnia mala contraxit ex nimio aquæ potu Cibum quoque fastidiebat: id vero non nimis, sed aliquādo moderatè: Ἀ᾽σιτίης quidem fiebat ob corruptū circa ventriculum humorem, appetebat verò aliquando etiam moderatè ob affectum frigidū. Malo ita procedente desiit excreatio, & tussicul[ae] siccæ fiebant, quales scilicet superuenire solent splenicis, & hydropicis transfuso semper aliquo succo in thoracem per septum transuersum. Habebat tunc temporis puer illud accidens notatu dignū, quodque in multis ita affectis animaduerti quod est aluum, si supprimatur tantillùm, neque fit sēper lubrica intumescere & repleri, atque ex eius plenitudine anhelationem & suffocationem crescere: sin autem semper egerant necesse est debilitari, neque inde tamen affectus sanescit, sed solùm liberantur ab ea molestia, quam retentio affert. Huius rei causa est exigua cibi & potus in totum corpus distributio, partim obmēbrorum debilitatem, partim ob hypocondriorum obstructiones contingens. Tandem hoc est postquā diu ita ægrotauerat, rediit alius catarrhus & tussis amplius sicca, sed cum excreatione crassa, & pallida ac purulēta, facta scilicet denuò alia suppuratione ex pituita & bile permixtis, & hac excreatio ne aliquādiu durāte febris vehemens mitigata est, vt videretur cessasse, & tussis facta est mitior. & excreatio pura, hoc est candida sine bile & pure: & cū videretur iam habere ob hæc meliùs, postremò

A redeunte, vt suspicor, alia suppuratione collectio nis alicuius interim insensibiliter factæ, rediit rursum febris acuta, & spiratio crebra. Et cùm facultas iam multas recidiuas non posset sustinere, cōcidit, & mortuus est homo die tertiā ab hac vltimā recidiuā. Ante mortem verò ob extinctionem naturalis caloris riguerunt primùm pedes, deinde frigus toto corpore sensit, & ob casum facultatis vitalis spiratio magis intercluſa est hoc, est interrupta & intercepta & vrina etiam substitit naturali iam facultate cadente, & sui muneris oblita, &

B extrema omnia, caput scilicet man[us] ac pedes refrigerata sunt: interiit verò sine delirio, vt solent scilicet qui tabidi intereunt ac suppurarit, quōiam ea passio ad nullā præcipuarū partiū minùs pertinet quàm ad cerebrum. Itaque huius pueri malū fuit tabes, interim, vt multis vidimus accidere, ferebatur in hydropem, malum sanè vbi processisset insuperabile, quod tamē circa initia superari fortasse potuisset, vel solo bono victu patienter tolerato.

C *Filio Thini in ardente febre magnopere ma cerato fame, crebra alui deiectio accidebat cum bile, animi deliquio, & multo sudore. Vehementer refrigeratus est, & vox totā die & nocte defecit, instillatum ptisanæ succum continuit, mentis erat compos & benè spirabat.*

Exemplū est hoc indicationis per deiectiones biliosas factæ in febre ardente, vix autē toleratę ob eiiciendi crebritatem, & ob nimiam cibi detractionem per totum morbū. Cùm itaque periclitaretur

D iam mori, ac post animi deliquium & sudorē multum refrigeratus iam esset, & totā die ac nocte vox defecisset instillato succo ptisanæ paulatim rediit ad sese, loquebatur, sapiebat & bene spirabat. Quæ omnia redeuntis iam facultatis erant signa. Admonet nos hæc historia, ne simus nimii in cibi per morbos detractione. Nam inter cætera facit sequentium indicationum impatientiā, præcipuè si succedant crebræ & præcipitatæ vacuationes.

E *Epicharmi filio ex itinere & potu cruditas accidit, postridie autem mane anxietate ortā, & cum bibisset aquam cum aceto & sale pituitam euomuit: posteaque cum rigor corripuit, lotus est febricitans & pectus doluit. Tertiā die sub ipsum crepusculum sopor modico tempore eum detinuit, delirabat & febre acutā laborabat, morbum grauiter ferebat, quartā die in somnis mortuus est.*

F Iter & potus multus siue aquæ siue vini sunt ex causis quæ præcipuè possunt cruditatem facere, & in ventriculo, & in aliis officinis concoctionis. Nam motus vehemēs euocans à ventre, ac in corporis habitum distribuens naturalem calorem, ciborum primam concoctionem tollit, eā verò sublatā sequentes malè agi necesse est Potus multus calorē extinguit, aqua quidē frigore & humore, vinūquia multū cū sit nō vicitur inuictū verò manēs acescit, & maioris etiā quā aqua cruditatis causa sit

A Hîc verò cruditatis nomine, eius concoctionis quæ agitur in vẽtriculo fublario intelligitur, à qua multos, eosque graues morbos solitos esse oriri nemo ignorat. Plurimùm enim grauat, & distendit ventriculum, quod inuictum in eo manet, sentiturque mox, velut alienum quoddam, & minimè naturale pondus, corruptionem verò aliquam consequutũ mordet & rodit. Hinc fiunt facilè rigores & febres: rigores quidem, dum adhuc in ore ventriculi cruda manent, ob eius particulæ acerrimum sensum febres quũ iam descendunt in aluum, vt lib. 6. huius operis Hipp. ipse significauit. B Consentiunt quoque facillimè cum ventriculo cerebrum & cor, adeò vt nullus sit earum partium morbus, qui non ob ventris passionem fieri soleat: nam & sopor, & vertigo, & peruigilium, & delirium, & conuulsio, & apoplecticæ omnes passiones, & deliquia animi, & syncopes. Verum tamen non mihi videtur probabile, hunc puerum die quarta, ab ea qua cruditatem sentire incepit, mortuum esse, sed mortuum quidem esse, verùm tardiùs & Hippocratem solùm affirmare mortuum esse, non tamen mortuum esse quarta die, nisi fortè grauiora alia passus fuerit symptomata, quæ Hipp. tacuerit. C velut conuulsiones fortes, aut syncopem. Nam quæ hic narrantur, grauia quidem sunt, non adeò tamen vt ob hæc sola videretur tam breui moriturus. In hac narratione vt in alijs fere omnib⁹ desideratur quã maximè pulsus differentia, cuius nisi rarissimè Hip. non meminit. Si enim præter ea quæ narrantur, habuit hic à principio pulsus exiguos, magnæ constrictionis, mirè diuersos, quales ob os ventriculi sæpe fiunt, & à die tertia cœpit habere formicantes, non miror die quarta obiisse, correptum syncope: si verò D non erant adeò graues pulsus differentiæ, crediderim aliquantò plus protractũ esse morbum & Hippocratem trãsiluisse, aut ex hac quoque narratione periisse vetustate multa verba. Sed explicemus quæ narrantur. Primùm quidem itinere & nimio potu læsus sensit in ventriculo cruditatem, ea sentitur ventriculi grauitate, & tentione, & ructibus accidis, vel cibos incommutatos referentibus, nam nidorosam corruptionem potiùs quàm cruditatem nunc vocari malo, tametsi alibi cruditas etiam appellẽtur: die sequenti, manè, cùm anxietatem sentiret, accepit acetum multa aqua dilutum, E & immixto sale, ad vomendum, & vomuit pituitã. Nihilominus cùm cruda adhuc manerent in ventre neque essent reiecta vomitu, mox eadem die apprehendit eum rigor, cui successit febris, & locus est febricitans, putans fortasse eam febrem esse diariam ex satietate obortam (nam solent tales incipere ab horrore, aut rigore, dissidereque parum à putridarum forma) satietatem verò iam esse confectam, & febrem balneo soluendam: verum aliter euenit. Dolore enim iam inde cœpit pectus, crudis arbitror succis, qui circa ventrem erant in pectus F balneo effusis, & sursum euntibus: nam in superiora adhuc laris, die sequenti, quæ erat morbi tertia, summo statim mane sopor eum apprehendit, qui modicum durauit tempus, & iam inde delirabat, & febris erat acuta, hoc est, ardens plurimùm, computrescente iam cum crudis bile, & in capite, & per totum corpus. Quam etiam ob causam quarta die erant insomnis, & ferebat grauiter morbũ. hoc est, erat inquietus & anxi⁹, quod signũ erat malignitatis morbi, & debilitatis facultatis. Tandẽ cùm hæc fierent ac fortasse etiam alia plurima, mortuus est. Huius ægroti notandi sunt errores multi; primùm quidem quod iter agens plurimo potu vsus sit: deinde quod acetum & salem vomendi causa biberit, cùm liceret vti alijs innocentioribus, vt tepida, siue mulsa, aut diluto oxymelite, aut hydræleo: deinde quod impuro adhuc corpore, atque in initio febris putridæ cum cruditate se lauerit. Quæ omnia fuissent magnopere cauenda, sed procuranda fuisset, primùm quidem crudorum ex ventre vacuatio vomitione ex dictorum aliquo, & clysterum vsu: deinde reliquiarum concoctio, quiete, tegumentis, & inunctione.

ARistoni pedis digito exulcerato cum febre non satis manifestâ quid gangrænosum ascendit vsque genu, mortuus est, vlcus verò erat nigrum, siccum, fœtidum.

Vlcus nigrum siccum & fœtidum haud obscurè significat corruptionem naturalis caloris, & facultatum naturalium in parte. Quapropter tale vlcus admodum lethale signum est. Nam non aliam ob causam nigrescit & fẹtet, quàm quod à calore præter naturam corrumpatur naturalis calor, & pars emoriatur, vnde gangræna accidit. Quam breui vsque ad genu serpere longè erat pessimum signum, quia ad plurimas partes atque adeò ad totum corpus indicabat pertinere naturalis caloris defectum. Febres quæ per huiusmodi affectus fiunt exiguæ esse consueuerunt, vt in omnibus siue naturis, siue dispositionibus quibus exiguus est naturalis calor.

ILle cui carcinoma in faucibus exustum est per nos sanitati est restitutus.

Καρκίνωμα græcis qui nobis cancer dicitur, est duplex, cum vlcere, & sine vlcere: nascitur vterque ab atrabile. vlceratus verò ab acidiori & acriori, Non vlceratum cancrum sæpe curant chirurgi excindendo. & extrahendo: sæpe etiam non curãt, sed blandius tractant medicamentis prohibentibus eius incrementum. Vlceratum plerique eorũ ne tangere quidem audent, nisi blandis quibusdam & mitibus medicamentis, curam adhibentes, vt vulgus eorum vocat, palliatiuam, timentes ne si ignis, aut causticum medicamentum adhibeatur, immitior fiat atrabilis, & plus multò depascatur. Quã quidem in re consilium Celsi sequi videntur, lib 5. cap 28. Verùm Celsus in eo capite concedit, aliquando id vitium causticis, scalpello, & vstione rectè curari: aliquando ita curari non posse, sed irritari potiùs: vocari vult id vitium, quum ita curari potest, tantũ κακοήθες: quũ non potest: καρκίνωμα esse verò adeò idem specie vitium, vt discernere nemo nisi tempore & experimẽto possit, tentãdo scilicet & experiendo, an ita curetur rectè. Non esse autẽ eum nominum vsum, & eam distinctionem ex Hippocrate constat, cùm hoc loco dicat καρκίνωμα exustione esse curatũ, alioqui dixisset κακοήθες. Verùm Hippocr. non accipit morborũ differẽtiam à curatione, sed ab essentia & accidentibus proprijs, vt patet. Cõcedemus ergo carcinomata seu cãcros, si curãdi

sint radicitùs, nulla alia ratione curari posse, quàm vlceratos quidem vstione, non vlceratos sectione: esse aliquos qui curari possint, siquidem hic cuius nunc narratur historia, sanatus est vstione, aliquos qui neque possint, neque debeant, quòd, vt Celsus dicit, concitentur, & increscant, donec occidant: differentiam verò non esse in morbi specie, sed succi qualitate: nam in ipsis atræ bilis speciebus, sunt aliæ aliis acriores, aut mitiores. Si ergo ex aliis symptomatis agnoueris, adeò esse acrem homini atram bilem, vt leui de causa plurimùm exacerbetur, fortasse ne tangere quidem audebis, sin autem ad terrestris aut sanguineæ melancholiæ naturam, atra bilis quæ homini inest, ex aliis sentiatur vergere, tentabis caosticis vrere, ac si res incipiat bene cedere, procedes festinanter ad ignem, præcipuè si malum sit in parte, quam facilè ac breui depasci possit morbus, cuiusmodi fauces sunt. In talibus enim etsi nō satis certus sis an succus ferre id auxilium possit, tentabis, etiā cum periculo, vrere: quia neglectā curatiōe facillimè exedetur, etiā à succo non omnino immiti. Tentabis ergo vel cum periculo curare morbum certò interemptorum. Quam ob causam Cels. lib. 6. cap. 15. iubet vlcera cancrosa in ore aduri, si medicamenta non proficiant. Erit verò ex eius sententia, adustis imponenda lenticula donec sanescant.

Polyphantus Abderis capitis dolore afficiebatur in vehementi febre. Vrinæ erant tenues, multæ, subsidentia densa & conturbata. Cùm autem capitis dolor non sedaretur, sternutatoria admota sūt, decimā morbi die. Postea verò vehemens ceruicis dolor corripuit, vrina rubra prodijt, perturbata qualis est iumētor, iumente motus est velut phrenitide correptus, mortuus est cū vehemētibus cōuulsionibus.

Mihi videtur hūc ægrotum læsū fuisse magnopere intēpestiuo vsu sternutatoriorū, quodque cùm oporteret morbo occurrere, cura præposterè est adhibita symptomati. Laborabat enim febre acuta ac vehementi cum dolore capitis, erantque vrinæ multæ & tenues, & in eis hypostases densæ & conturbatæ, tenuitate significante raptum bilis in superna, & hypostasi, multitudinem & perturbationem humorum in venis: non cessante verò capitis dolore, decima die admota sunt sternutatoria, cùm oporteret, missione sanguinis, & reuulsoriis per ventrem euacuationibus, & crurum frictionibus assiduis vti, quo pariter sublatione causæ tolleretur febris, & reuulsione prohiberetur imminens phrenitis: capiti verò nihil admouere, nisi repellentia. Nam etsi missum esse priùs sanguinem, & vacuatam aluum clysteribus, atque aliquo etiam lenientium medicaminum suspiceris, etsi id non narretur (non enim consueuit Hipp. narrare omnia quæ gesta sunt) tamen non esse satis vacuatum totum corpus, euentus indicauit: successit enim dolor vehemēs ceruicis, sanguine bilioso, vehementi capitis motu, sursum tracto, & vrina facta est rubra, perturbataque,

A quasi esset iumentorum, aucta in venis sanguinis totius perturbatione, ac tandem phreniticus est factus, & cum conuulsione periit. Peccatum est, quòd nondum satis vacuato corpore, ad vacuationem partis principis peruenerint Medici, & quòd nondum soluto morbo, symptoma curare voluerint, & quòd secundariam passionem, seu compassionem, aut consensum manente primaria, tollere studuerint, & quòd corpore adhuc impuro, & homine febricitante, partem principem vehementiùs mouerint: quæ omnia ars prohibet fieri. Denique eodē modo curatio suscepta

B est, ac si primarius morbus fuisset dolor capitis, febris verò accidens, ac corpus esset perfectè vacuatū & purgatū: cùm tamē res contra haberet. Dolebat enim caput per consensum morbus præcipuus erat acuta illa febris. Vrinam perturbatam qualis est iumentorum, phrenitidis & lethargici signum esse, in aphorismo dixit, dicetque paulò pòst. Aliquis verò dubitabit, quales essent vrinæ illæ tenues cum hypostasi multa & perturbata. Nam perturbatio videtur esse differentia totius vrinæ, potiùs quàm hypostasis, & pertur-

C batæ sunt contrariæ tenuibus: quapropter non videntur posse esse tenues cum perturbatione, neque perturbatum videtur rectè dici de hypostasi. Cæterùm in ipsa hypostasi considerari potest perturbatio, tametsi id non soleant auctores animaduertere, non minùs quàm in tota vrina. Nam est hypostasis quædam etsi crassa, tamen continuata & pellucida, est alia quæ constat velut exagitatis quibusdam fæcibus, & turbida, quæ significationem habet similem reliquæ perturbationi. Fit verò aliquando vrina tenuis cruda, neque cum naturali bilis portione mista, continens

D verò in fundo separatū quiddā crassū, confusum & turbidum: estque hoc maioris cruditatis signum, minoris verò conturbationis, quam cum tota vrina perturbata est. Nam vrinæ futuram manere tenuem, minoris alterationis est, crescente verò agitatione, etiam illa crassa hypostasis commiscetur cum futura. Quod actum est in hoc ægroto, initio enim habuit vrinas tenues cum hypostasi perturbata, deinde prodiit vrina rubra, totaque perturbata.

E *Eodem ferè modo etiam Eualcidæ famula, cùm illi multo tempore vrinæ densæ prodijssent & dolores capitis adessent, phrenitide correpta & vehementibus conuulsionibus similiter mortua est. Densæ enim vrinæ & perturbatæ omnino signū exhibent indubitatū doloris capitis, conuulsionis, & mortis.*

Similiter euenit famulæ Eualcidæ, ac Poly-

F phanto, eædemque fuerunt vtrobique causæ. Quod verò de significatione vrinarum densarum & perturbatarum addit, consideremus oportet. Aphor. 70. sect. 4. ita inquit: quibus in febribus vrinæ perturbatæ, vt subiugalium, iis dolores capitis aut adsunt, aut aderunt. Hęc famula Eualcidæ eius quod in Aphorism. dicitur est exemplum, cui cùm dolores capitis adessent, densæ vrinæ prodibant. verum quo pacto,

cùm illic doloris capitis signum diceret, nunc dicit esse cõuulsionis etiam & mortis? An quia dolor capitis ex perturbatione succorum per venas corporis actus, si perseueret, non possit non firmari in morbum aliquem lethalem capitis, velut phrenitidem, lethargum, aut conuulsionem, ipse verò prætereius reliqua, nominauit illic dolorem, hic conuulsionem. Quia dolor solet omnes illas affectiones præcedere (nimirũ quum caput incipit repleri) cõuulsio solet subsequi, quum iam sunt proximi morti: pertarum enim est, ex morbis capitis mori sine conuulsione. Nominauit itaque & primum & postremum symptoma, intelligitque quæ intersunt. Sed quid sibi voluit Hippocrates, vocans hoc signum ἀκριβές? An exactè significare hoc, ita vt non possit præsente hoc signo aliter fieri, quàm significetur, sed necessariò ita eueniat an ita significare hoc, vt nihil aliud significet? Si enim neutrum horum euenit, nullatenus videtur esse signum hoc exactum magis quàm aliud quoduis. At verò videtur neutrum euenire. Nam fieri potest, vt vrina perturbata sit, & homo non intereat, neque veniat morbus ad conuulsionem: atque alias multas affectiones comitari solet conturbatio vrinæ præter illas: nam & in principio febrium reperitur, & in morbis renum, & vidimus quibusdam hominibus esse naturalem. Quo pacto ergo est exactum signũ conuulsionis & mortis? Certè nihil est aliud dicere exactum signum esse conuulsionis & mortis, quàm si diceret, signum hoc esse lethale, significareque, non vt alia signa lethalia, moriturum solùm hominem, sed etiam modum quo moriturus est, nimirum moriturum cum conuulsione: itaque exactè indicat ac distinctè, quia & mortem & moriendi modum, quæ interpretatio incidit in secundum modum eorum, quos proposui: scilicet ita significare hæc, vt nihil aliud præter hæc. Hoc verò non accidit omni perturbatæ, sed ei de qua hoc loco agitur, ei scilicet quæ in febribus (nam ita dicebatur in aphorismo) & quæ non est peculiaris cuiusdam naturæ, neque affectionis partis cuiuspiam (nam peculiares naturæ, & particulares affectiones semper excluduntur à prognosticis) & quæ perseuerat vltra morbi principium. His exceptis semper minatur capiti malum. Atqui quæ vrina perturbata perseuerat per morbi incrementum, neque finito principio clarescit, est signum contrarium concoctioni, quare & lethale; significat ergo moriturum hominem ex morbo capitis, ac proinde cum conuulsione. Neque verò quia hoc significat exactè, necesse est mori eum qui id habeat, quia non dicuntur lethalia signa, cum quibus nulli euadunt, sed cum quibus moriuntur plures.

Halicarnasensis qui in domo Xantippi diuersabatur, per hyemem non mediocri auris & capitis dolore laborabat, erat verò annorum ferè quinquaginta. Secta est illi vena secundùm Mnesimachum, caput euacuatum & refrigeratum læsum fuit, nec suppurauit, phreniticus euasit, & mortuus est. Vrina etiam huic erant densæ.

A Hæc historia videtur fauere vulgari opinioni de sectione venæ cephalicæ, quam vulgus hominum maximè reformidat, quòd putent debilitato capite insaniam inde nasci: narrat verò nunc Hippocrates, euacuato capite esse factum hominem phreniticum. Cæterum vulgaris illa opinio non debet à medicis probari. Nam tametsi fieri possit, vt aliquis ob eius venæ sectionem deliret, aut si anteà delirare inceperit, deliret grauiùs, quòd ei scilicet siccum alioqui cerebrum esset, & nulla re minùs indigeret quàm sanguinis missione, B tamen quum tempestiuè atque ob aliquam calidorum succorum in capite redundantiam ea secatur, nihil tale accipere potest, quin potiùs ea euacuatio à phrenitide præseruat detractâ causâ quæ eum affectum parere posset. Neque si euacuatio plurimùm producatur, atque plusquàm præsens postulet dispositio, accidere potest phrenitis, sed contrarius lapsus per debilitatem quam affert euacuatio, fiet quidem aliquibus mentis vacillatio, aliis per refrigerationem fiet stupiditas & obliuio: aliis quibus restabit pituita ex euacua- C tione calidorum, lethargus: Et ego quidem hoc loco ita intelligo, hunc lethargicum esse factum, Hippocr. enim toto hoc opere consueuit phreniticos vocare omnes delirantes cum febre, siue sint lethargici, siue phrenitici. Huic ergo Halicarnasensi verisimile est fuisse auris & capitis dolorem non mediocrem, ob redundantiam pituitæ & flatus. Nam & tempori & ætati erat frigida passio congruens cùm esset hyems, ipse verò quinquaginta annorum, sed euentus id indicauit. Cùm enim calidis auxiliis potius indigeret, secta est illi vena secundum Mnesimachum, D hoc est à Mnesimacho chirurgo, seu vt Mnesimachus medicus fieri consuluit. Quandoquidem ob capitis dolorem vena secta est, arbitror cephalicam esse sectam. Læsum est caput euacuatum & refrigeratũ & ob id euasit lethargicus cum febre, scilicet in somno delirans, & mortuus est. Vrinas etiam huic dicit fuisse densas & perturbatas, quales scilicet dictæ sunt esse signum exactum doloris capitis, conuulsionis, & mortis. Consideratione indiget quod dicitur οὐ γὰρ ἐξεπύησεν, videtur enim πάρεργον, non est tamen si rectè intelligatur, E sed perinde est ac si diceret, non enim erat phlegmonosa affectio quæ dolorem afferebat, sed à frigida potius pendens materia, ac proinde venæ sectione euacuatum & refrigeratum est caput. Rectè autem dixit, non enim suppurauit, insinuans inflammationem illarum partium illa ætate, suppuratione potiùs quam resolutione finiri consueuisse. Filij Metrodori historia, quæ hoc loco occurrit, occurrera in calce libri quinti eisdem prorsus scripta verbis, præterquàm quòd illic non narratur vbi id acciderit, hic dicitur fa- F ctum ἐν Καρδίῃ, quod vrbis nomen esse videtur, sed nihil interest.

Anaxenor Abderæ splenicus quidem erat, & praui coloris. Contigit autem vt exortus ipsi circa sinistrum femur tumor repentè euanesceret. Non multis autem post diebus exorta est ipsi circa lienem pustula ab initio

A *similis ijs quæ noctu erumpunt, deinde tumor cum rubore & duritie. Post diem autem quartam febris ardens accidit, & in circuitu omnia liuorem contraxerunt & putruisse videbantur. Mortuus est, cum prius fuisset aliquantùm purgatus, & mentis compos.*

Sunt quidam quibus lien valde durus est & magnus, color verò faciei & reliqui corporis non admodum vitiosus, quod quidem neq; admodum graue neque periculosum est: significatur enim solum vitium lienis, partis non adeò nobilis: cùm verò accedit vitiosus color, significatur iam magna excrementorum redundantia, reliqua viscera & totum iam corpus vitians. Quapropter periculum magnum est morbi alicuius grauioris, curandumque magno studio est lienem ipsum primùm expurgare & deobstruere, deinde & totum corpus, antequàm scilicet lien non capiens iam excrementa, in partem aliam trudat fortassè nobiliorem, aut per totum corpus putrescant, & febres excitent acutas, vt huic est factum, cui ex liene secundum rectitudinem factus est tumor in femore sinistro, qui tamen abscessus non liberauit hominem à grauioribus periculis, quia repentè euanuit, neque suppurato scilicet neque resoluto humore, sed intrò recurrente, quo nihil in abscessibus potest esse periculosius. Necesse est enim, aut pro externo internus aliquis abscessus fiat: aut citò alij externi (plerumque sanè grauiores) redeant: velut huic, cui paucis postea diebus circa lienem obortus est tumor, quem ex accidentibus constat, habuisse naturam inter cancrum, & carbunculum. Habuit enim Canceri duritiem dies quatuor sine febre persistentem, carbonis verò pustulam, ruborem, & superuenientem febrem ardentem, sed & exitum. Nam ex magnitudine inflammationis gangræna facta est partium circumcirca consistentium (omnia enim in circuitu facta sunt liuida, & videbantur esse putrida) atque serpente gangrena in internas partes mortuus homo est. Omnium horum causæ, & totius morbi decursus facilè intelligi potest. Quod ad eius curationem attineat, illud solùm narrat suppurgatum esse, antequàm in gangrænam incideret. Rectè sanè quandoquidem lien nulli euacuationi magis cedit quàm alui subductioni, si verò vt tacuit, ita etiam omisit missionem sanguinis secundum rectitudinem factam, atque adeò copiosam, non rectè fecit, tantam enim exposcit hæc affectio, vt vel vsque ad animi deliquium ob carbunculum fieri velit Galen. Ego huic misissem, tumore recens orto in sinistro femore, ex dextro malleolo, vt sanguis neque sursum recurreret, neque in sinistrum femur copiosius quàm oporteret, incumberet: orto verò iam deteriori illo tumore circa lienem misissem copiosius ex sinistro malleolo, vt deonetaretur lien, & natura prouocaretur ad abscessum eundem, quem priùs tentauerat. Animaduertit Hippo. Anaxenorem mente constitisse semper vsque ad mortem, quo intelligas, citra magnam cerebri compassionem, & citra septi transuersi inflammationem interijsse.

Clonigus Abderæ renum affectibus quidem laborabat, sanguinem autem paulatim plerumque cum molestia mingebat, & venter intestinorum exulceratione & torminibus vexabatur. Huic quidem mane propinabatur lac caprillum, cui quinta aquæ pars adiungebatur, ita vt in totum cotylæ tres exhiberentur; vesperi vero panis admodum coctus, B *pro obsonio autem beta & cucumis, vinum nigrum tenue, exhibebatur etiam cucumeralis pepo. Hac autem victus ratione & aluus substitit & vrinæ puræ prodierunt. Lac autem potauit donec vrinæ restitutæ fuerint.*

Clonigus duas affectiones habebat simul, locis diuersas, essentia verò similes. Nam erat nephriticus & dysentericus. Vtrumque autem per exulcerationem, illud renum & viarum vrinæ, hoc intestinorum. Significabat viatum vrinæ, & renum exulcerationem mictus sanguinis, non C copiosè ac facilè fluentis, velut ex vase rupto solet: sed paulatim ac cum difficultate, ob grumulos scilicet paulatim ab vlcere extersos sanguine concrescentes, aut etiam fortassè ob excoriationem attingentem vsque ad ipsum vesicæ ceruicem: dysenteria verò ipsa exulceratio intestinorum est. Quoniam igitur eadem erat affectionum essentia, potuit etiam eadem curationis ratio congruere; quoniam verò affectæ partes erant diuersæ, oportuit eam ex respicientibus partem vtramque compositam esse. Vtriusque morbi curatio solet pharmaca & chirurgiam admittere. Nam & nephriti- D cis & dysentericis mittitur sanguis, vbi adsunt scopi illud exposcentes, & adhibetur expurgatio vtiliter, quum pendet morbus à magna cacochymia, & quum res exigit, apponuntur cerata, cataplasmata, emplastra, & inunctiones, atque ore deuorantur medicamenta multa aliarum virium, & apponuntur non rarò cucurbitulæ, tamen aliquàdo sola rectè instituti victus ratio satis esse solet ad curationem, neque sanè ea est deterior curatio, sed quum est sufficiens, & in his & in alijs omnibus morbis omnium optima; quia vt dicitur E ab eodem Hippocrate, medicamentum in alimento optimum. In hac historia, victus solùm meminit, vnde duorum alterum licet colligere aut reliqua auxilia silentio esse prætermissa, velut communia multis morbis: aut solo victu esse rem bene gestam, quòd corpus non esset valdè cacochymum. Certè constat hac victus ratione Hippocratem sanitati hunc hominem restituisse. Hic fuit maximâ ex parte temperans, & extergens, F nonnihil etiam siccans & adstringens. Lac enim, beta, cucumis, & pepo detergunt, panis excoctus siccat, vinum nigrum tenue detergit & adstringit: lac quidem & vinum nigrum vtrique parti se accommodant, panis quoque quamquàm ventri magis, beta ventri, cucumis & peto vrinariis viis, lac præter dictam extergendi vim, aquæ admistione fiebat attempetantius, & accipiebat nonnihil adstrictionis. Nam scire oportet, coctum

fuisse lac, donec absumeretur quantum aquæ esset infusum, id quod fit vel admoto igne, vel immissi-nitis lapidibus, aut ferreis globulis, ita amittit ..i aliquid, & in casei facultatem inclinat. Ita ergo præparatum exterget, temperat, & nonnihil adstringit: captinum verò multis aliis eius generibus melius est, quia siccius & minus serosum. Panis excoctus nihil aliud quàm siccat. Beta intestina detergit & purgat, hæc eadem, si bis coquitur, sistit. Quapropter per dysenteriam rectè agetur, si initio detur cocta semel, deinde bis. Cucumis & pepo temperant & extergent vrinæ vias. Vinum quia tenue penetrare poterat etiā in vrinæ vias. Nequaquam consistens circa ventrem, quia nigrum adstringendi vi participabat. Talis itaque fuit is victus, talem verò desiderabat affectio, cùm vtraque esset vlcus ex actium affluxu pendens. Vlcus petebat extersionem, siccationem, & adstrictionem: succus attemperantia: pars propria sibi ac familiaria medicamenta. Satisfaciebat ergo curatio hæc indicationibus omnibus: nam & ei quæ accipitur ab humore, & ei quæ à parte, & quæ ab effectu. Quin & symptomati etiam, hoc est, fluxui vrinæ & alui occurrebat per se, cùm esset particeps adstrictionis.

Historia mulieris Abderitanæ occurrerat in libro quinto, eisdem fere scripta verbis, vt nulla nunc enarratione noua opus sit.

ABdera Diny filio in vmbilico mediocriter vulnerato exigua fistula relicta est, & aliquando etiam per eundem locum prodijt lumbricus crassus, & dicebat quum febricitabat, biliosa ipsa per hanc partem exire. Prociderat huic intestinum in fistulam, & corrodebatur vt ipsa fistula, & rursus disrumpebatur & tussiculæ permanere prohibebant.

Huic puero facta est ex vulnere circa vmbilicum fistula, vsque ad in ternam partem intestinorum penetrans. Id indicabant exeuntia, quia non poterat magnus lumbricus aliunde exire. Cùm enim sit triplex genus lumbricorum, lati, rotundi, & ascarides; hi sunt exigui, & generantur in sede; illi magni, generanturque lati per intestina tota; rotundi in tenuibus. Sunt verò lati maximi, quapropter ego coniectò rotundum huic exiisse per fistulam, qui soler esse bene magnus, atque ob id etiam suspicor, aliquod ex gracilibus intestinis accepisse fistulam. Quia vt dixi, in gracilibus generantur rotundi, & quia exibant ei biliosa, quum febricitabat, si enim crassi intestini fuisset vlcus, exiuisset stercus in crassis enim colligitur naturaliter stercus densum, in gracilib' non nisi raræ fæces, atque in eorum quadam parte sola bilis. Quo pacto factum sit, vt intestinum vlceraretur, explicat dicens, prociderat in fistulam intestinum, & corrodebatur vt ipsa fistula. Hoc est, cùm fistula penetraret vsque ad peritonæum, atque ipsum peritonæum ruptum esset, procidit intestinum (vt fieri solet) & cortosum etiam est, ac penetratum vulnere. Accidebat huic quoque, quod & aliis ruptura peritonæi laborantibus, nempe lacerabatur tussi, quia tussiendo ruptio crescebat, & intestinum prohibebatur permanere, & excidebat magis. Sed potest dubitari, quo pacto per intestinum ruptum non caderet stercus in eam cauitatem, quæ est inter intestina & peritonæum, atque si caderet, quo pacto potuerit puer non breuissimo tēpore mori, cùm præcipuè dictum sit ab Hippocrate in aphorismo, incisionem tenuis intestini, lethalem esse. Scire oportet incisionem intestini præcipuè tenuis, per quam transuersim dissectum sit, omnino lethalem esse, & breuissimam afferre mortem; lethalem quoque esse (etsi non tam breui) incisionem recentem, quæ penetrat in cauitatem ipsius intestini: sed vulnerationem inueteratam, paulatimque corrodendo factam, si penetret, esse etiam incurabilem: non tamen necessariò afferre mortem, sed nonnullis vitam potiùs miseram. Quia fieri potest, vt fistulam accipiant, coalescantque ita fistulæ labia cum peritonæo & abdomine, vt extrorsum exeat aliquid eorum quæ prætereunt per intestinum, in spatium verò inane incidat nihil, velut huic est factum. Nimirum intestini pars aliqua impingit in fistulam, illic que simul est exesa, & coaluit. Cum tussi impellebantur intestina, erumpebat eorum maior pars, quæ cessante tussi rursum recipiebatur intrò, tamen pars quæ coaluerat, neque extorsum pulso, neque intrò collecto intestino, desciscebat à fistula. Erat verò illud vlcus diuturnum, neque cum phlegmone, neque serpens.

PYthonis filio in Pela febris statim incepit vehemens & magna in somnum propensio, cum vocis interceptione somni fiebant, & toto tempore dura erat aluus. Subditā verò glande ex felle multa deijciebat, statimque remittebat. Celerriter verò rursum aluus in tumorem eleuabatur, & febris exacerbabatur, eadémque in somnum propensio permanebat. Cùm verò morbus esset in eo statu, exhibitum est medicamentum quoddam ex carthamo, cucumere syluestri, & meconio compositum, & biliosa eruperunt, & statim sopor sedatus est, & febris mitior facta, & omnia sublata sunt, & die decimaquartā iudicatus est.

Laborauit hic haud dubiè febre acutâ, eâque vehementi cum magna in somnum propensione, adeò vt somni profunditas aphoniam pareret, & videretur ob id morbus habere aliquid apoplecti. Potest ergo dubitari, quomodo factum sit, vt Hippocrates daret pharmacū expurgans ante diem decimum quartum, cùm ab eodem scriptum sit lib. de expurgat. medicamentis. Quicunque à febribus fortibus corripiuntur, his medicamenta expurgantia dare non oportet, donec remiserit febris, sin minùs saltem non ante decimam quartam. Neque dubium diluetur, si dicas non esse hoc ab Hipopoctate actum, sed ab alio fortasse quopiam, vt plurima eorum quæ in hoc opere narrantur. Miraberis enim tunc quonam pacto istud cesserit ex voto, si non fuerit rectè

actum. Certè mihi videtur actum optimè, & imitandum, vbi similis sese affectio obtulerit. Nam restrictâ aluo rectè admota est per sedem glans ex felle (hoc enim innuit dicens, προστιθεμένης τῆς ἐκ τῆς χολῆς) & ad vacuandam aluum, & reuellendum à supernis corporis partibus, cùmque à glande egereret multa, & ab egestione statim remitteret febris & sopor, constabat apertè, humorem in ventre detentum maximam augendi febrem & soporem esse causam, atque cùm breui rursum aluus in tumorem eleuaretur, & exacerbaretur febris, & ἡ καταφορὴ διὰ τῶν ὕπνων, hoc est somni propensio foueretur eâdem causâ, simulque cum eleuaretur in tumorem aluus, constabat confluere in illam biliosa ex toto corpore, & ab eis ibi congestis foueri affectum: quapropter nulla potior erat curandi ratio, quam curare ne biliosa detinerentur in aluo sed erumperent, & vt per eam viam quam bilis cœperat, corpus expurgaretur; meritò ergo τῆς αὐτῆς ἀγωγῆς ἐούσης, hoc est, cùm hoc eodem ordine hoc idem euenerit, vt scilicet deoneratâ aluo minueretur febris & sopor, rursum congestis excrementis citò aluus intumesceret, & illa cresceret, datum est pharmacum expurgans, successitque res, eruperunt biliosa, & sedata est affectio. Quoniam verò ante legitimum iudicationis tempus, perfectè tollere morbum nulla auxilia possunt, etsi bona ex parte sedent, durauit febris vsque ad decimumquartum, qui legitimus acutorum finis est, in eoque est indicatus homo. Ex his verò illud licet colligere, Hippocr. nomine turgentiæ non solùm intelligere eam reciprocam à partibus in partes motitationem, quam Galenus interpretatur, sed etiam vergentiam humorum in euacuationis vias, præcipuè in aluum, qualis in quibusdam significatur hypochondriorum murmure, in hoc alui intumescentia redeunte citò post eius deonerationem. Ob talem enim succorum vergentiam expurgare licet, etiam ante coctionem, quia ea quæ spontè fluunt facilè trahuntur.

Evdemo vehementi splenis dolore laboranti imperatum est à medicis vt multa comederet, paucum vinum tenue biberet, & frequenter deambularet, nulla facta est mutatio. Secta est vena, cibos & potum parcè sumebat, deambulationes paulatim intendebat, vinum nigrum tenue propinatum est, sanitati restitutus est.

Tametsi inflammatio aut multitudo humorum in hepate & liene, partibus, nisi ob membranas quibus vestiuntur, ferè expertibus sensus, dolores fortes non afferant, sed grauantes sine vllâ acutie; tamen ob humoris mordentem qualitatem, aut flatum distendentem patiuntur aliquando illæ partes (ob membranas quidem) dolores vehementes, mordentes, aut tensiuos. Cùm igitur Eudemus vehementi splenis dolore laboraret, constat eum multum & acrem sanguinem in eo viscere collegisse. Vidimus enim id in quibusdam ægrotis, qui referebant sentire se eo loco, velut admotam ignis

A prunam: quibus nulla ratione citiùs succurritur, quàm sanguinis missione factâ secundum rectitudinem, ab internâ scilicet venâ cubiti sinistri, vel à sinistra manu. Cum verò laborantes lienes semper colligant crassum & melancholicum sanguinem, ob quem scirrhos plerumque contrahunt, vacuatâ per venæ sectionem bona parte sanguinis, præcipuè calidioris & vrentis; opus est alia curatione vt crassi succi absumantur, quæ in tenui victu, & potus abstinentia, & deambulatione consistit. Quidam medici ab hac intentione non multùm declinantes, præceperunt Eudemo multa comedere, &

B bibere parum vini tenuis, & deambulare multùm. Multa comedere arbitror eos præcepisse, vt posset homo multùm deambulare, quia vbi fames laborandum non est. Verùm non est cum hoc victu facta vlla mutatio, nullatenus inquam iuuatus est homo: quapropter mutata deinceps est curandi ratio, sectâque vena, imperatumque vt cibos & potum acciperet parcè, & deambularet, non quidem repentè ac multùm, sed paulatim deambulationem intendendo, datumque vinum nigrum & tenue, & sanitati restitutus est homo. Nimirum non im-

C minutâ per venæ sectionem multitudine, & remisso dolore visceris, exercitatio nihil conferebat, ac fortasse etiam lædebat, quòd infarctus lien non posset esse peruius, & colligeret in dies plus, motúque ad sese alliceret. Si verò ingesti fuissent multi cibi, nequam absumpti fuissent humores, sed forsitan fortasse cibi: cum cibo autem pauco non poterat sustineri magna deambulatio, nisi susciperetur paulatim, vt paulatim assuesceret homo, & assuetudine patientiam compararet. Rectè igitur ita esta-

D ctum. Potu verò pauco vti debere lienosos, & multo pluris ùm lædi, periclitarique fieri hydropicos, res est expertissima, neq; ratio obscura. Cum enim lien spongiæ sit similis plurimùm aquei liquoris imbibit, atque distenditur, obruiturque in eo facilè calor, & frigus hepati communicatur. Peccatum ergo à prioribus trifariam est, primum quòd venam non secuerint ante omnia, deinde quòd multo cibo vti iusserint, tertiò quòd repente iusserint multùm deambulare. Vinum dari tenue admodum erat necessarium, crassum enim est etiam fæculentum, & ob id melancholicum & obstruens: nigrum verò non adeo necessarium, non tamen

E inutile, cùm satis esset tenue. Neque enim obstruere poterat tenue existens, & quàm album sedabat sitim magis, quod in eo casu non parui momenti est, ne sitis cogat multo vti potu.

Philistidem Heraclidæ vxorem febris corripuit acuta, rubor faciei sine vlla causa manifesta. Paulò post autem eadem die riguit, cùm non recalesceret, conuulsio accidit in digitis manuum & pedum, posteà autem parùm

F recaluit. Minxit vrinas compacta quædam innatantia, nebulosa, dispersa habentes, noctu dormiuit. Secunda die rursus riguit, per diem paulò magis incaluit, & rubor erat minor, & conuulsiones superuenerunt moderatiores, vrinæ similes, noctu dormiuit, parùm vigilauit

A *cùm nullâ premeretur molestiâ. Tertia vrinas melioris coloris reddidit, parùm subsidentes, eadem verò hora rursus riguit, febris acuta fuit, & sudor per noctem toto corpore dimanauit, inclinãte autem die color in icteri modum mutatus est, noctu dormiuit, (seu sudauit) toto corpore. Quarta sanguis è sinistra nare probè effluxit, & muliebria pauca secundùm ordinẽ appareerũt. Rursus autẽ eadẽ hora febricula exacerbata est, vrinæ pauca compacta quædam* B *innatantia habebant: aluus autem natura quidem dura, multò tamen magis subsistebat, nec quicquam nisi supposita glande deÿciebat, noctu dormiuit. Quinta tum febricula mitior fuit, tum sub vesperam toto corpore sudauit: & muliebria prodierunt, & noctu dormiuit. Sexta vrinam reddidit confertam, multam, compacta quædam innatantia & paucam subsidentiam concolorem habentem. Circa meridiem autẽ parùm riguit, aliquantũ incaluit, to-* C *to corpore sudauit, noctu dormiuit. Setima parũ recaluit, facilè tulit, toto corpore sudauit, vrinæ probè coloratæ fuerũt, omnia iudicata sũt.*

Hic idem morbus fuisset in viro quàm in fœmina, & intellectu difficilior, & periculosior. Nam febris quotidie eadem hora rigorem habens. quo pacto non censeretur intermittens; si autem fuerit, quo pacto incipere poterat morbos à febre acuta, & huic velut superueniens signum accedere rigor? D Sin autem dicas cœpisse fortasse morbum à diaria febre (vt sæpe fieri solet) superuenisseque diariæ putridam intermittentem, occurrit huic opinioni Hippocrates dicens, incepisse febrem sine vlla causa manifesta, à qua incipere diariæ est proprium: si verò putes fuisse complicationem continuæ cum intermittente, huic quoque opinioni repugnat figura, siquidem rigor primâ, secundâ, & tertiâ factus, quartâ & quintâ defuit, sextâ apparuit citra omnem typum rigori congruentem. Sed & signa præ se tulit multùm periculosa, regium morbum E die tertiâ, & rigorem sextâ, & à febre acuta conuulsionem, quæ velut lethalia sunt in aphorismis notata ab Hippocrat. Verùm indicauit hæc forma tota, & hic signorum infrequentium, & alioqui lethalium concursus, morbum muliebrem potiùs quàm lethalem, & rigores illi fuerunt inordinati, & conditionem potiùs morbi, quàm certam speciem indicabant. Nimirum totum hunc morbum attulit difficultas eruptionis menstruorum, alioqui ordinatè & suo tempore venientium. Velut enim multis suo tempore parientibus, tamen ob difficilem expurgationem, quàm aut expurgandorum F rum humorum multitudo, aut structura viarum facit, accidunt febres, eæque quibusdam antequàm pariant, ab ipsius secretionis, & agitationis initio incipiunt; quibusdam paulò postquàm pepererunt, malè subsequentibus humoribus infantis editum, suntque eæ febres plerumque horridæ, & cum inordinatis ac multis rigoribus, & conuolsionibus, ob vteri naturam, cum quo sentiendi & mouendi principium facilè compatitur, vt in quam multis

A ante hunc commentarijs dictum est, ita & melius earum, quibus difficultet exeunt, circa menstruorum eruptiones tales fiunt febres; quibusdam postquam cœperunt erumpere, neque procedunt, sed oppilati circa vteri vasa succi inflammationes cient, aut saltem putrescunt; quibusdam antequàm appareat sanguis vllus, ab initio secretionis incipiunt, malignis scilicet humoribus obsidere vterũ & quã vere exitum incipientibus. Et his quidem quum iam erumpunt tolluntur febres, aut mitescunt earum symptomata, nisi omnino exiguum sit quod exit. Velut huic Philistidis vxori, cui cùm instaret B legitimum menstruorum tempus, quia fortè fortuna erat prauis succi abundantior solitò, incipiente secretione, quæ quatuor ferè dies ante exitum incipere solet, facta est febris acuta & rubor faciei sine vllâ causâ manifestâ, sed ob multitudinem fumorum qui ex agitato sanguine in faciem & anteriorem capitis partem, per venas magnas & arterias, à partibus circa vterum ascendebant. Paulò post eadem die riguit, neque recalescebat, sed multo tempore extremorum refrigeratio perseuerabat, & conuulsionem sensit in digitis manuum, & C pedum: paulò verò post conuulsiones caluit, caloreque soluente conuulsiones, & liquante succos, minxit προφιώδεα, νεφελώδεα, διεσπασμένα, hoc est densa, plena contentis dispersis Et ita nonnihil sublevata noctu dormiuit. Secundâ die eadem habuit, præterquàm quod febris habuit plus, ruboris minùs, & conuulsiones etiam moderatiores. Vrina eadem habuit, quæ primâ die, noctem tunc quoque dormiuit, non totam, sed vigilauit nonnihil, sine molestia tamen. Tertiâ die eadem hora accidit rigor, ac post eum febris acuta, & ad no- D ctem sudor per totum corpus. Vesperi eiusdem diei color mutatus est in icteri modum, & mane reddita fuerat vrina melioris coloris, & paruam habens subsidentiam. Itaque apparuerunt eâ die duo longè diuersa signa, alterum in vrina, quod salutem intra primam septimanam promittebat, vt certè euenit: alterum quod mortem minabatur. Vrina enim melioris coloris, neque continens iam vt anteà nebulosa, & dispersa, sed parùm subsidentia, manifestam concoctionis præstabat significationem, quæ intra primum quaternarium appa- E rens, intra primam septimanam iubet expectare salutem: morbus verò regius ante diem septimum factus perniciosus est. Accidit tamen in hac muliere salutis signum præualere, quia perniosum illud eandem quam totus morbus habuit occasionem, secretionem scilicet vitiosi sanguinis, ad instantem menstruorum euacuationem. Itaque non ob hepatis inflammationem, aut venenosam sanguinis qualitatem, vt in alijs, sed ob conturbationem quam attulit naturalis ille motus, effusio biliosi sanguinis in cutem facta est, atque minùs periculosa fuit, vt quæ à naturali motu proficisceretur. Facta men- F tione icteri, addit νύκτα ὕπνωσε δι' ὅλου, hoc est, nocte dormiuit per totum. Quibusdam videtur ineptum, dicere per totum dormiuit, quia illud δι' ὅλου, idest per totum videtur referre σώματος, idest corpus. Quid autem sit dormire per totum corpus? Ob id malunt legi ἵδρωσε δι' ὅλου, idest, sudauit per totum. Sed hæc quoque videtur inutilis repetitio: cùm mox dixisset ἱδρὼς ἐς νύκτα δι' ὅλου. Quapropter rationi consonum censeo, legi vt occurrit scrip-

tum *κατακοιμηθῆναι δι' ὅλου*, & illud *δι' ὅλου* accipi aduerbialiter aut suppleri *χρόνου*, vt significetur per totum noctis tempus dormiuisse: quod mihi videtur admonuisse, vt significaret dormisse eâ nocte meliùs quā superiori, quâ dixerat parti vigilasse. Quartâ die, quæ secerni anteà cœperant, erupetunt suo tempore menstrua. Verùm febris ipsa, quæ adhuc erat in incremento, ne perfectè erumperent effecit, & ipsa imperfecta eruptio, ne febris statim cessaret, aut saltem desisteret ab incremento. Nam febris ardens effert in superna succos, & ipsam partem in quam influunt phlegmonoso modo afficit. Ob hoc vterus in febricitantibus acutè vix deponit sanguinem: ob illud, neque ipse quidem sanguis bene in eum influit: proinde & per superiorum partium aliquam simul erumpit, vt huic per nates, & per vterum, sed parciùs quàm vt febrem iudicare posset. In hac igitur meritò non est febris per eam euacuationem iudicata, tamen symptomata vterina magna ex parte sedata sūt, rigores enim quotidiani esse destiterunt, neque conuulsiones apparuerunt ampliùs, febris vero & eius quotidianæ exacerbationes processerunt, vtero ō.f. ex parte vacuato, & in reliqui euacuationem conuerso, toto verò corpore nondum purgato: processerunt quoque sudores quotidiani per totum fluentes, qui ad taliū morborum iudicationem, & corporum muliebrium perpurgationem accommodatissimi sunt. Quod in ægrotantibus ex partu quotidie videas, nimium effunditur conturbatus, & exagitatus sāguis. sūtque cōgeneres hi tres mor⁹ qui in hac muliere apparuerunt, rigor, icterus, & sudor. Quorum sudor perfecit inchoatam per duos priores excretionem. Atque ita fit, vt qui ex morbo regio rigent, si ex rigore sudent, euadant. Quod huic euenit, quæ cùm non euacuasset satis multùm riguit, & ictero est correpta. Hæc ex parte vacuata minùs riguit, tamen nondum vacuata satis, sextâ die iterum riguit, superueniente verò copioso sudore, die septimâ iudicata est perfectè, diei naturâ non parùm iuuante: ei enē ūtque huic omnia, iuxta id quod sectione tertiâ libri tertij dictum est, his verbis: plerique ægroti circa iudicationem rigebant, maximè quibus sanguis non erupisset, ijdem verò posteà insuper riguerunt, & exudarent. Tychonis, qui in obsidione circa Datum catapulta percussus interiit, historia occurrit hoc loco, enarrata verò priùs est in quinto, neque hæc ab illa dictione euariat, nisi quàm minimum, & quod nullius momenti est. Et quidquid id est illo loco animaduertimus. Locus est non longè à fine quinti.

> *EVnuchus ex venatione & excursatione adaquator factus est, hic iuxta fontem Elealcis habitabat, & ad sex annos habuit affectum ex equitatione contractum, qui ἰππουρις vocatur, & inguinum tumorem, & varices, & diuturnas in coxas fluxiones: hic secundùm inanem partem tabefactus septimo die mortuus est.*

Narrat vitam ante actam, & passiones diuturnas,

A quæ ab ea viuendi ratione traxerant originē, quòd eam fuisse causam antumet tam repentini interitus. Non enim narrat ex quo morbo perierit, sed periisse septem diebus, insinuans non ob febrem aliquam acutissimam, aut internam inflammationem, vt ob peripneumoniam, aut pleuritidem, aut phrenitidem, sed ob aliquam affectionem, quæ à diuturnis illis fluxit, neque nisi ita affectum, ac labefactatum tamdiu, substulisset. Exercuit igitur hic multo tempore artem venatoriam, atque posteà viuendi rationem mutauit, (cùm fortasse non posset iam priorem sustinere) atque, venatione & B assiduo cursu relictis, factus est *ὑδρηγωγὸς* (ita vocatur qui aquam defert, venditque, aut qui haurit) habitabat hic iuxta fontem Elealcis. Huic primùm quidem ex labore, assiduâ inquam & concitatâ equitatione, quâ venatores vtūtur, deinde & ex humiditate, quæ à viuendi ratione & habitatione accessit, læsæ & debilitatæ plurimùm sunt partes humiles quæ circum circa clunes & genitalia sunt, & inanes partes. Habuit ergo sex annos *ἰππουρις*, ita vocant malum ex equitatione contractum, velut fieri solent vlcera quædam in clunibus & interfœ- C mineo, quæ aliquādo euadunt diuturna, & dysepulonca, & callosa. Habuit etiam *βουβῶνα*, quem, siquidem fuit adeò diuturnus, constat fuisse tumorem scirrhosum in adene. Habuit quoque *ἰξίας*, id est varices, aut (si velis cum publicatis codicibus legere) *ἰξὺν* hoc est ile, & dolore partis inanis vexatus est, aut continenter plus minusve affligente, aut repetente per quædam interualla, ita vt solet: accipitur verò hîc nomen partis pro affectione, velut in aphor. 22. sect. 3. vbi dicitur, Autumno & ex æstiuis multi morbi grassantur, & febres quartanæ, & erraticæ, & splenes. Nomen enim splenis D pro eius visceris morbo accipitur: & rursum alio aphot. 26. sect 3, ipsis verò grandiusculis tonsillæ, Itaque hic quoque *ἰξὺν*, hoc est ile vocat, ei parti familiarem morbum: addit *καὶ κέδματα*, hoc est, dolores circa genitalia, qui quidem dolores fiunt ob fluxiones in coxæ articulum. Is enim articulus, vt est maximus attingit os pubis. & fœmen inter crura, & ile, & clunes: itaque omnes eas, & earum plures partes obsederat dolor. Cùm tantâ earum partium laboraret debilitate, correptus est acuto morbo (cum febre arbitror) & secundum inanem par- E tem tabefactus interiit die septimâ. Non explicat quo pacto interierit, neque qui fuerit postremus morbus: scire tamen oportet, eos quibus humiles illæ partes diu iam sunt male affectæ, quosque confecit laboriosa aliqua viuendi ratio, qualis huic Eunucho contigit, aut etiam nimia Venus quæ illas etiam partes debilitat, opportunos esse multis & perniciosis affectibus, ac nonnunquam breui interimentibus. Nam putrescentiæ malignæ, & exedentia vlcera, aut gangrænosæ inflammationes breui oriuntur in illis partibus, vtpote humidis & excrementitijs, & vesicæ aut intestinorum, partium F eo loco sitarum, actiones adeò necessariæ tolluntur: corruptâ earum partium facultate naturali, aut animalibus earum actionum instrumentis penitùs resolutis, vel conuulsis, aut vijs obturatis congestione insuperabili lapidum, tophorum, aut grumorum, aut caruncularum supercrescentia.

His qui crudum præpotant ſalſa cum melle medentur.

Suppleri hic debet ἄκος, hoc eſt, medela, ſignificatur enim his verbis, vbi quis aquam crudiorem, aut gelidam, vino præcipuè aſſuetus, acceperit, aut crudum lac, aut iuſculum olerum cum multo aceto, aut denique potione aliqua, aut ſorbitione crudiori læſum ſe ſentiat, ſalſo aliquo cibo cum melle debere vti, velut veteri caſeo, aut ſalito piſce (vt certè ſardina) melle intinctis. Quandoquidem ſalſa & mellita, calida & ſicca cùm ſint, emendant crudã illam frigiditatem. Conſtat verò eadem ratione iuuatum iri hominẽ acribus, vt ſi veteribus vtatur nucibus, intinctis etiam melle, aut vt quibuſdã in vſu eſt, nucleis perſicorũ, aut itrijs ex nucleis pineis, aut amygdalis cum melle ſubactis, aut alijs eiuſmodi: conſtat quoque talium rerum vſum conducere, non ſolùm poſt potiones, ſed poſt cibos etiam crudos, & frigidos denique ad cruditatẽ omnẽ quæ nidoroſa non ſit. Quidam pro προπινόντων legunt προπτυόντων. voluntque Hippocratem præcipere, vt ſuppuratis qui pus crudũ exſcreant, exhibeatur ſalſa cum melle ad detergendum & concoquendum.

Hinc deleui quædam verba, abſurda prorſus, & indigna, quæ à probo quopiam viro legerentur: ob id quanquam deſint, non deſiderabuntur.

Leonidæ filiæ natura conuerſa eſt, conuerſa verò ſubſannabat, ſubſannans pacata eſt medicus non intellexit. Puella mortua eſt.

Parum peritis medicis non aliter ac vulgaribus, meliuſſemper habere videntur ægroti, quũ quietiores & pacatiores ſunt, cum tamen poſſit hac quoque in re eſſe quid nimium, reſque non ita penſanda ſit, ſed vt alibi Hippocrates monet, conſiderandum an quæcumque in ægroto apparent ſimilia ſint aut diſſimilia iis quæ in eodem eſſe conſueuerant, quum ſecundum naturam ſe habebat videndùm que quantũ diſſideat id quod adeſt, tũ à communi hominum naturâ, tũ vel maximé à buiuſque propriâ. Quod enim plurimum diſſidet ab eo quod ſecundum naturam, eſt admodum præter naturam, atque ob id etiam vitioſum eſt. Velut cùm huic eſſet natura concitata & ad furorem prona, paulò ante mortem conuerſa eſt ad pacatiorem, ſedataque eſt plurimùm, atque facta mitior. Tamen ἐμυκτήριζεν id eſt mouebat nares velut ſubſannans. Medicus non intelle-

A xit, referens enim illud ad communem naturam potiùs quam ad puellæ propriam, ſedatam ac placatam eſſe boni conſulebat, id verò erat delirium merum. Non enim minus vitioſum eſt loquacem tacere, & concitatum plus ſatis miteſcere, quàm taciturnum garrire, & mitem furere. Atteſtabatur verò inſaniæ etiam illa ſubſannatio, quæ etiam fortaſſe non ſannatio vera erat, ſed conuulſiuus aliquis motus faciei & naſi. Nam in adeò morti proximâ quiduis meritò ſuſpicari poteſt.

B *Philotimi filius pubertatis annos aſſecutus venit ad me. Inueni os cranij arte medicâ deſtitutum, & deploratum, cum occulta ſtabilia non viderentur.*

Maximum errorem imperitorum chirurgorum notat hic Hippocrates, qui nonnunquam deſiſtunt intempeſtiuè ab vlcerum curatione, ac quaſi ſana iam ſint relinquunt, eò quòd ſupercreuerit caro quædam, & oſſa correcta, ac repletæ cauitates ſint: cùm tamen, niſi ea caro ſit à fundamentis ſatis firma, ſtabilis, & ſicca, ac quæ ſubſtant oſſa & membranæ ſint citra omnem læſionem, malignè occultata, atque vt dicunt, ſuperſanata potiùs quàm ſana ſint, neceſſeque ſit poſteà maligniùs recrudeſcere, naturâ pellente id quod ſuberat laxi, mollis, atque putridi, aut alterata oſſicula: aut (quod erit multò grauius quum id non poteſt efficere natura, eò quòd per inſcitiam obturatæ illi viæ ſint, superuenientibus grauiſſimis febribus, ac conuulſionibus, & malignis aliis ſymptomatis mori: tunc multùm mirantur medici id accidiſſe, cùm vlcera iam eſſent ferè ad cicatricem perducta, negantque ex iis illud accidiſſe, ſed ex nouo morbo qui ob aliam occaſionem contigerit. Sæpe igitur peritus medicus non minus proſpicit, vt ante tempus non contegantur vlceris veluti fundamenta, quã vt caro generetur, ac ſi fungoſa mollíſque & facilè liqueſcens caro pulluler, extirpenda diſſipandaque eſt, videndúmque vt occulta & quæ talibus carunculis contegunrur, ſtabilia priùs ſint, quàm permittat quippiam ſupercreſcere. Quod quidem peccatum eſſe commiſſum dicit Hippocrat. in puero Philotimi, quem, cum habuiſſet vlcus vſque ad cranii os, chirurgi dimiſerant velut ſanitati iam reſtitutum, cùm tamen occulta, hoc eſt, ipſius oſſis ſquama & pericranium & hærens illi caro, non eſſent ſatis firma. Oportuit ergo (etſi id Hippocrates non dicat) vlcus nouare, ac ſubiectis partibus idoneam denuò curationem adhibere, vſque adeò præſtat artifex imperito.

FINIS.

INDEX COPIOSISSIMVS

In quo Vniuersa horum commentariorum doctrina compendiose conspicitur.

Numerus columnam designat, littera columnæ spatium.

B

C

D

E

F

INDEX.

G

H

INDEX.

M

N

O

P

Q

R.

S

V

FINIS.